t prof. univ. dr.
MIRCEA PĂCURARIU

DICȚIONARUL TEOLOGILOR ROMÂNI

DTR

editura enciclopedică

DICŢIONARUL TEOLOGILOR ROMÂNI

Preot prof. univ. dr.
MIRCEA PĂCURARIU

DICȚIONARUL TEOLOGILOR ROMÂNI

Ediția a doua, revăzută și întregită

Editura Enciclopedică
București, 2002

Redactor: MARCEL POPA

Coperta: SILVIU IORDACHE

Tehnoredactare computerizată: CRISTIAN DRAGOMIR

ISBN: 973–45–0409–6

CUVÂNTUL AUTORULUI

După un îndelungat și stăruitor efort vede lumina tiparului acest ***Dicționar al teologilor români****, primul de acest fel la noi. El cuprinde 720 de nume de teologi, începând cu cei „daco-romani“ din primele veacuri creștine și până azi. Am dat termenului „teolog“ un sens foarte larg: ierarhi, copiști de manuscrise și meșteri tipografi de renume, traducători din literatura teologică patristică, postpatristică, slavonă ori modernă, profesori de teologie din epoca modernă și contemporană, preoți folcloriști, istorici, prozatori, ziariști etc. Au fost incluși și unii cărturari cu pregătire teologică, mai ales din secolul al XX-lea, care au activat mai puțin în cadrul Bisericii, ci mai mult în mediul „laic“, dar care au tratat, în lucrările lor, probleme bisericești. Au fost incluși și un număr apreciabil de teologi uniți din Transilvania de până la 1948. De asemenea, sunt incluși aici „teologi“ români din Basarabia, din Bucovina, din „diaspora“ românească din America și chiar câțiva „aromâni“, precum și unii teologi de alt neam, dar care au trăit și au activat printre români. Am prezentat și pe unii ierarhi de la care n-au rămas lucrări scrise, pentru că am considerat că un ierarh este un „dascăl“ prin însăși misiunea sa în mijlocul credincioșilor, iar unii s-au impus în viața bisericească prin realizări de alt gen. Nu sunt prinși în acest* Dicționar *actualii episcopi-vicari și arhierei-vicari, precum și lectorii de la Facultățile de Teologie, înființate după 1990, numai datorită faptului că sunt încă tineri și la începutul activității lor pastorale sau didactice și nu din alte considerente.*

Fără îndoială că nu am pretenția de a fi întocmit o lucrare perfectă; ea este perfectibilă. O serie de teologi au fost uitați prea devreme și despre ei

s-a scris prea puțin, iar despre alții nu s-a scris nici măcar un necrolog, mai cu seamă în perioada regimului comunist, din motive ușor de înțeles. Așa se explică puținele date biografice despre unii dintre ei sau chiar absența unora. O bibliografie selectivă însoțește cele mai multe nume de teologi prezenți în Dicționar. *Despre unii — mai ales despre cei în viață — s-ar putea obiecta că s-a scris fie prea mult, fie prea puțin; este firesc ca într-o asemenea lucrare să existe și o doză de subiectivism, dar ea n-a fost în intenția autorului. Cititorul avizat va aprecia singur în ce măsură răspunde exigențelor actuale acest prim* **Dicționar al teologilor români**, *la care am lucrat peste zece ani.*

El apare cu sprijinul Editurii „Univers Enciclopedic", căreia îi mulțumesc pentru colaborare, în primul rând tânărului și entuziastului ei conducător, Vlad Popa.

Prefață la ediția a doua

Epuizarea, într-un timp foarte scurt, a primei ediții din acest Dicționar, din 1996, m-a determinat să revăd și să completez întregul material cu date noi privitoare la anumiți teologi de altădată, dar și cu întregiri la lista bibliografică a celor în viață. De asemenea, am adăugat alte 70 de bio-bibliografii, atât ale unor teologi contemporani, cât și ale unora din trecut, încât în forma aceasta, Dicționarul cuprinde acum 790 de nume. Regret doar că unii profesori și conferențiari de azi nu mi-au trimis datele solicitate.

Nădăjduiesc ca și prezenta ediție să se bucure de aceeași bună primire din partea preoților, a studenților teologi, cât și a altor intelectuali interesați de cunoașterea trecutului Bisericii noastre și a rolului ei în viața spirituală și culturală a neamului.

Exprim, și pe această cale, sincere mulțumiri și recunoștință Domnului Marcel Popa, directorul Editurii Enciclopedice, care s-a ocupat de reeditarea acestui Dicționar.

ABREVIERI

An.Acad.Rom.,M.S.I.s.t. = Analele Academiei Române, Memoriile Secției Istorice; seria, tomul
An.Acad.Rom.,M.S.L.s.t. = Analele Academiei Române, Memoriile Secției Literare, seria, tomul
AB = Altarul Banatului, Caransebeș (azi la Timișoara)
ABas = Arhivele Basarabiei, Chișinău
ACMIT = Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice—secția pentru Transilvania, Cluj
AIIAC = Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie din Cluj
AIIC = Anuarul Institutului de Istorie din Cluj
AIINC = Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj
AIIAX = Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol", Iași
AO = Arhivele Olteniei, Craiova
AR = Arhiva Românească, București
BMI = Buletinul Monumentelor Istorice, București
BOR = Biserica Ortodoxă Română, București
BSNR = Buletinul Societății Numismatice Române, București
BȘ = Biserica și Școala, Arad
CC = Cultura Creștină, Blaj
CI = Cercetări Istorice, Iași
CL = Convorbiri Literare, București
CLg = Cercetări Lingvistice, București
FD = Foaia Diecezană, Caransebeș
GB = Glasul Bisericii, București
LR = Limba Română, București

MA = Mitropolia Ardealului, Sibiu
MB = Mitropolia Banatului, Timișoara
MM = Mitropolia Moldovei, Iași
MMB = Mitropolia Moldovei și Bucovinei, Iași
MMS = Mitropolia Moldovei și Sucevei, Iași
MO = Mitropolia Olteniei, Craiova
RA = Revista Arhivelor, București
RB = Revista Bibliotecilor
REF = Revista de Etnografie și Folclor, București
RESEE = Revue des Etudes Sud-Est Européennes, București
RF = Revista de Folclor, București
RFR = Revista Fundațiilor Regale, București
RI = Revista de Istorie, București
RIB = Revista de Istorie Bisericească, Craiova
RIR = Revista Istorică Română, București
RL = Raze de Lumină, București
ROC = Romanian Orthodox Church News, București
RRH = Revue Roumaine d'Histoire, București
RSIAB = Revista Societății Istorico-Arheologice Bisericești, Chișinău
RT = Revista Teologică, Sibiu
SCB = Studii și Cercetări de Bibliologie, București
SCIA = Studii și Cercetări de Istoria Artei, București
SCILF = Studii și Cercetări de Istorie Literară și Folclor, București
SCIV = Studii și Cercetări de Istorie Veche, București
SCL = Studii și Cercetări Lingvistice, București
SCN = Studii și Cercetări de Numismatică, București
SMIM = Studii și Materiale de Istorie Medie, București
ST = Studii Teologice, București
TR = Telegraful Român, Sibiu
ȚB = Țara Bârsei, Brașov
VB = Viața Basarabiei, Chișinău
VO = Vestitorul Ortodoxiei, București
VR = Viața Românească, Iași
VȘ = Vatra Școlară, Sibiu

A

ABRUDAN DUMITRU, profesor de teologie. N. 29 aug. 1938, în Gepiu, jud. Bihor. Studii la Liceul nr. 1 (Emanuil Gojdu) din Oradea (abs. 1956), la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1956—1960), cursuri de doctorat — Vechiul Testament — la Institutul Teologic din București (1960—1963), cu specializare la Universitatea Ebraică din Ierusalim (1972—1973), examenul de doctorat la București, în 1978. Profesor de Studii biblice, Dogmatică și Îndrumări misionare la Seminarul Teologic din Caransebeș (1963—1971), director al școlii (1968—1971), duhovnic la Institutul Teologic din Sibiu (1971—1972), lector la catedra de Vechiul Testament și Limba ebraică (1973—1979), apoi profesor titular la aceeași catedră (din 1979), prorector al Institutului (1979—1992), paralel profesor și decan la Facultatea de Teologie din Oradea (1992–2000), decan la Sibiu (din 2002), redactor al ziarului „Telegraful Român" (din 1978); diacon (1966), preot (1971), iconom stavrofor (1980).

A fost delegat la întruniri peste hotare: Congresul profesorilor de teologie de la Atena (1976), a V-a Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Nairobi 1975), la Congresele Organizației internaționale pentru studiul Vechiului Testament (Göttingen 1977, Viena 1980, Ierusalim 1983, Louvain 1989), la Dialogul creștini-evrei (Geneva 1992), Conferința internațională „Pace și toleranță" (Istanbul 1994) și altele.

Lucrări: *Sărbătorile postexilice ale evreilor*, în ST, an. XIV, 1962, nr. 7—8, p. 489—501; *Cărțile anaginoscomene ale Vechiului Testament după traducerile românești*, în ST, an. XIV, 1962, nr. 9—10, p. 541—548; *Vechiul Testament în scrierile Fericitului Augustin*, în ST, an. XV, 1963, nr. 3—4, p. 141—154; *Dreptatea și pacea în cartea Psalmilor*, în ST, an. XV, 1963, nr. 7—8, p. 415—425; *Mîntuirea și sensul ei comunitar în scrierile profetice ale Vechiului Testament*, în ST, an. XXVII, 1975, nr. 1—2, p. 35—40; *Septuaginta și problema inspirației ei*, în „Ortodoxia", an. XXVII, 1975, nr. 1, p. 198—201; *Ierusalimul epocii celui de al doilea templu*, în MB, an. XXV, 1975, nr. 7—9, p. 368—372; *Aspecte ale antropologiei Vechiului Testament*, în ST, an. XXX, 1978, nr. 3—4, p. 264—270; *Creștinismul și mozaismul în perspectiva dialogului interreligios*. Teză de doctorat, în MA, an. XXIV, 1979, nr. 1—3, p. 59-190 + VI p. (și extras); *Profeții și rolul lor în istoria mîntuirii*, în MA, an. XXVIII, 1983, nr. 3—4, p. 139—149; *Cărțile apocrife ale Vechiului Testament*, în MA, an. XXVIII, 1983, nr. 9—10, p. 562—567; *Cartea Iov și valoarea ei antropologică*, în MB, an. XXXIV, 1984, nr. 1—2, p. 7—20; *Filon din Alexandria și însemnătatea sa pentru exegeza biblică vechi testamentară*, în MA, an. XXX, 1985, nr. 3—4, p. 186—194; *Cartea Psalmilor în spiritualitatea ortodoxă*, în ST, an. XXXVII, 1985, nr.7—8, p. 453—471; *Religia evreilor: iudaismul*, în MA, an. XXXI, 1986, nr. 5, p. 11—28; *Iosif Flaviu, istoric al epocii intertestamentare. Importanța sa pentru cunoașterea contextului în care a apărut creștinismul*, în MA, an.

XXXVII, 1987, nr. 3, p. 8—20; *Biblia lui Șerban tricentenară*, în BOR, an. CVI, 1988, nr. 9—10, p. 102—117; *Controversa dintre mitropolitul Andrei Șaguna și Ion Heliade Rădulescu privind traducerea Bibliei*, în RT, serie nouă, an. III (75), 1993, nr. 4—6, p. 95—115; *Un capitol din teologia biblică vechi-testamentară: moartea, nemurirea sufletului, judecata și viața viitoare*, în MA, an. IV (76), 1994, nr. 3, p. 3—10; *Arheologia biblică* pentru Facultățile de Teologie, București, 1994, 352 p.+ 32 pl.; *Limba ebraică biblică* pentru Facultățile de Teologie, București, 1996, 292 p. (ambele manuale în colaborare cu pr. prof. Emilian Cornițescu).

Diferite alte articole, referate, predici, recenzii, reportaje în „Mitropolia Ardealului", „Telegraful Român", „Îndrumătorul bisericesc" de la Sibiu ș.a.

Literatura: *Curriculum vitae*, în teza de doctorat *cit.*, p. V; ROC, an. III, 1973, nr. 4, p. 93; ROC, an. VIII, 1978, nr. 3, p. 90—91; ST, an. XXX, 1978, nr. 9—10, p. 716—718; ROC, an. IX, 1979, nr. 4, p. 24—25.

ACHIMESCU NICOLAE, profesor de teologie. N. 10 aug. 1955 în Șiroca, jud. Mehedinți. Studii la Seminarul teologic din Craiova (1970—1975), la Institutul teologic universitar din București (1976—1980), cu specializare în Istoria religiilor la Facultatea de Teologie evanghelică a Universității din Tübingen (1982—1984 și 1991—1992), care i-a conferit doctoratul în 1992. Profesor de Teologie Dogmatică, Îndrumări misionare și Istoria religiilor la Seminarul teologic din Caransebeș (1985—1991), apoi lector (1993) și conferențiar (1996) pentru Istoria religiilor la Facultatea de Teologie a Universității „Al.I. Cuza", din Iași, decanul Facultății (din 2000), preot; participant la diferite seminarii și întruniri ecumenice în Germania, Franța, Austria, Elveția, Danemarca.

Literatura: *Testamentul Domnului nostru Iisus Hristos*, Ediția bilingvă. Trad. din limba latină, cu note și studiu introductiv, Iași, 1996, 198 p.; *Istoria și filosofia religiei la popoarele antice*, Iași, 1998, 329 p. (ed. II, Iași, 2000, 345 p.); *Budism și creștinism. Considerații privind desăvârșirea omului*, Iași, 1999, 302 p.; *India. Religie și filosofie*, Iași, 2001, 279 p.; *Atitudini noi cu privire la interpretarea conceptului de Nirvana. Concluzii în perspectiva unui dialog*, în M.B., an XXXIX, 1989, nr. 1, p. 43–45; *Cunoașterea apofatică în învățătura ortodoxă și budhistă. Concluzii în perspectiva unui dialog interreligios*, în MB, an XXXIX, 1989, nr. 3, p. 35—46; *Relația dintre cunoaștere și credință în învățătura ortodoxă*, în ST, an. XLI, 1989, nr. 4, p. 53—63; *Teologi ortodocși români mai noi față de religiile necreștine*, în ST, an XLIII, 1991, nr. 3, p. 125—152; *Atitudini mai noi ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor față de religiile necreștine*, în ST, an XLIII, 1991, nr. 4, p. 84—108; *Învățătura despre „Biserica primordială" în viziunea Sf. Trei Ierarhi — temei pentru receptarea unor valori necreștine în sânul creștinismului*, în Analele Științifice ale Universității „Al.I. Cuza", Iași, tom. 1, 1992, 18 p.; *Iubirea ca temei al slujirii oamenilor din perspectiva fenomenologiei budhiste*, în MMB — TV, an LXIX, 1993, nr. 1—3, p. 3—24; *Yoga. Încercare de răspuns critic din perspectiva misticii isihaste*, în ST, an XLVI, 1994, nr. 1—3, p. 97—112; *Familia creștină între tradiție și modernitate. Considerații teologice sociologice*, în vol. „Familia creștină", Iași, 1995, 20 p.; *New Age și ecologia. Considerații critice din perspectivă creștină*, în MMB-TV, an LXXIII, 1997, nr. 1—6, p. 107—127; *Cruce și mântuire. Considerații hermeneutice privind anumite interferențe cu simbolistica holistă-budhistă*, în „Analele științifice ale Universității „Al.I. Cuza" din Iași", tom. IV, 1997—1998, 18 p.; *Meditația Zen. Evaluare din perspectiva misticii creștine răsăritene*, în același volum, 23 p.; *Modele de „mântuire" în viziunea noilor mișcări religioase*, în „Dialog teologic. Revista Institutului romano-catolic din Iași", an II, nr. 4, 1999, 20 p.; *Pseudo-religiozitatea și agresivitatea în lumea de astăzi*, în „Priveghind și lucrând pentru mântuire", Iași, 2000, p. 258—270. Alte articole în revistele citate sau în periodice bisericești din Iași.

ADAMOVICI GHERASIM, episcop ortodox, sârb de neam. N. c. 1733, în Siklos — Serbia, † 13 apr. 1796, în Sibiu. Egumen al mănăstirii Bezdin, (1783–1789), apoi episcop ortodox al Transilvaniei, cu reședința la Sibiu (numit 10 iun.1789, instalat 13 sept. 1789), păstorind până la moarte. Identificat cu aspirațiile românilor, în decembrie 1791 a plecat la Viena, —împreună cu episcopul Ioan Bob de la Blaj,— înaintând mai multe memorii cu doleanțele poporului român din Transilvania; cel mai însemnat — cu data de 30 mart. 1792 — intitulat *Supplex Libellus Valachorum*, cuprindea, într-o formă mai con-

cisă, aceleaşi postulate ca şi Supplexul din 1791, între care şi cererea de recunoaştere a poporului român ca naţiune, egală în drepturi cu celelalte. A ridicat biserica cu hramul Sf. Luca în Sibiu. Cu binecuvântarea lui, s-au tipărit mai multe cărţi de slujbă şi de învăţătură la Sibiu, în tipografia lui Petru Barth, între care: *Dezvoaltele şi tâlcuitele Evangheliii* (1790), *Sinopsis adică cuprinderea în scurt a Bibliei* (1791) ş.a.

Literatura: Silviu Dragomir, *Corespondenţa episcopului Gherasim Adamovici şi mişcarea de emancipare a clerului şi poporului românesc în anul 1791*, în RT, an. V, 1911, p. 400—423 (şi extras, Sibiu, 1911, 26 p.); Ioan Lupaş, *Misiunea episcopilor Gherasim Adamovici şi Ioan Bob la Curtea din Viena în anul 1792*, Sibiu, 1912, 45 p. (şi în v. *Studii, conferinţe şi comunicări istorice*, IV, Sibiu, 1943, p. 318—352); Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Bucureşti, 1981, p. 508—510 (ed. a II-a, Bucureşti, 1994, p. 495—499); Ioan Vasile Leb, *Episcopul Gherasim Adamovici şi lupta de emancipare a românilor din Transilvania în secolul al XVIII-lea*, în „Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Teologia ortodoxă", 41, 1996, nr. 1—2, p. 11—21 (şi în vol. *Biserică şi implicare. Studii privind Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Cluj Napoca, 2000, p. 52–64).

AGÂRBICEANU ION, preot, prozator, ziarist. N. 12 sept. 1882, în Cenade, jud. Alba, † 28 mai 1963, în Cluj. Studii gimnaziale la Blaj (1892—1900), superioare la Facultatea de Teologie din Budapesta (1900—1904). Subprefect la Internatul de băieţi din Blaj (1904—1905), preot-paroh în Bucium Şasa — jud. Alba (1906—1910), apoi în Orlat — jud. Sibiu (1910—1919); retras în timpul primului război mondial în Moldova, de unde a fost evacuat în Rusia, un timp preot militar în corpul voluntarilor ardeleni (1917—1918). După 1918 a fost director al ziarului „Patria" din Cluj (1919—1927), apoi al ziarului „Tribuna" din Cluj (1938—1940), deputat în primul Parlament al României întregite (1919, apoi în 1922—1926), mai târziu senator şi vicepreşedinte al Senatului, membru în Comitetul Executiv al Partidului Naţional Român din Transilvania (1919), preot şi protopop în Cluj (din 1930), canonic al Episcopiei de Cluj-Gherla (din 1931). Pentru activitatea sa literară, ales membru corespondent (1912), apoi activ (1925) al Astrei, secretar general al secţiilor literare-ştiinţifice ale Astrei (1925—1940), cu un rol însemnat în Adunările generale anuale ale acesteia (un timp redactor al revistei „Transilvania"); membru corespondent al Academiei Române (1919), apoi membru onorar al aceleiaşi Academii (1955); membru în Comitetul de conducere al Societăţii Scriitorilor, până la moarte; preşedinte al Sindicatului presei române din Ardeal şi Banat (1921); premiul naţional pentru proză (1927), „Ordinul Muncii", pentru merite deosebite „în domeniul creaţiei literare" (1954), ordinul „Steaua Republicii", clasa I (1962), sărbătorit oficial cu ocazia împlinirii a 80 de ani de viaţă.

Lucrări teologice: *Ieşit-a semănătorul*, Sibiu, 1930, 101 p.; *Rugăciunea Domnului*, Beiuş, 1930, 91 p.; *Suspinul creştinului (Rugăciunea Cuviosului Părinte Efrem Sirul)*, Beiuş, 1930, 93 p.; *Căile fericirii*, Beiuş, 1930, 108 p.; *Mântuitorul*, Beiuş, 1930, 104 p.; *Viţa şi mlădiţele ei*, Beiuş, 1931, 103 p.; *Răul în lume*, Beiuş, 1931, 109 p.; *Două comori* (traducere), Beiuş, 1931, 96 p.; *Preacurata*, Beiuş, 1931, 100 p.; *Nicodim, sluga lui Dumnezeu*, Beiuş, 1931, 90 p.; *Teodora, maica cea bună*, Beiuş, 1931, 79 p.; *Din pildele Domnului*, Sibiu, 1939, 88 p.; *Despre minuni*, Sibiu, 1939, 32 p.; *Meditaţii. Faţa de lumină a creştinismului*, Blaj, 1941, 165 p. (retipărire din „Cultura Creştină"); *Preotul şi familia preotească. Rostul lor etnic în satul românesc*, Sibiu, 1942, 192 p.; *Familia creştină*, Cluj, 1947, 160 p. Peste 200 de articole cu caracter religios în „Unirea", „Unirea Poporului", „Transilvania", „Ţara noastră", „Patria", „Tribuna", „Glasul Ardealului", „Curierul creştin", „Clujul creştin" ş.a.

Lucrări literare: *De la ţară. Schiţe şi povestiri*, Budapesta, 1906, 155 p.; *În clasa cultă* (Povestiri), Vălenii de Munte, 1909, 282 p. (ed. a II-a, Bucureşti 1924, 228 p.); *Două iubiri* (povestiri), Vălenii de Munte, 1910, 329 p. (ed. a II-a, Bucureşti, 1923, 245 p.); *În întuneric. Nuvele*, Bucureşti, 1910, 312 p. (ed. a II-a, Bucureşti, 1922, 263 p.); *Prăpastia* (povestiri), Bucureşti, 1910, 128 p.; *Povestiri*, Bucureşti, 1912, 95 p. (ed. a II-a, Bucureşti, 1938, 125 p.); *Schiţe şi povestiri*, Orăştie, 1912, 311 p. (reeditat sub titlul: *De la ţară. Schiţe şi povestiri*, Bucureşti, 1921, 236 p.); *Arhanghelii. Roman din viaţa românilor ardeleni*, Sibiu, 1914, 215 p. (reeditat în 1932); *Datoria. Nuvele şi schiţe*, Bucureşti (1914), 93 p. (ed. a II-a, 1937, 96 p.); *De la sate* (nuvele), Sibiu,

1914, 289 p.; *Din viața preoțească. Schițe*, Arad, 1916, 87 p.; *O zi însemnată. Nuvele*, București, 1916, 95 p. (ed. a II-a, 1921, 101 p.); *Luncușoara în Paresemi. Nuvele*, București, 1920, 124 p.; *Popa Man. Povestire după o legendă*, București, 1920, 224 p.; *Ceasuri de seară* (proză), București, 1921, 159 p. (ed. a II-a, 1926); *Chipuri de ceară* (proză), București, 1921, 159 p.; *O zi însemnată. Nuvele*. București, 1921, 101 p.; *Păcatele noastre. Povestire de pe vremea stăpânirii unguresti*, Sibiu, 1921, 70 p.; *Robirea sufletului. Povestiri*, București, 1921, 123 p.; *Trăsurica verde. Povestiri*, București, 1921, 143 p.; *Scene. Zilele din urmă ale căpitanului Pârvu. Povestire*, București, 1921, 143 p.; *Spaima. Povestiri*, Craiova (1922), 116 p.; *Dezamăgire. Nuvele*, București (1924), 191 p.; *Diavolul. Nuvele și schițe*, București (1924), 95 p.; *Singurătate. Nuvele și schițe*, București, 1925, 95 p.; *Visurile. Povestiri*, Arad, 1925, 125 p.; *Legea trupului (Povestea unei vieți). Roman*, București, 1926, 427 p.; *Legea minții (Povestea altei vieți). Roman*, București, 1927, 608 p.; *Chipuri și icoane. Din povestirile lui Moș Andrei*, București, 1928, 147 p. (ed. a II-a, 1928); *Primăvara. Povestiri*, Cluj, 1928, 64 p.; *Țară și neam (Însemnările unei logodnice)*, București, 1928, 191 p.; *Stana. Roman*, Cluj, 1929, 158 p.; *Biruința. Roman*, București (1930), 245 p. (ed. a II-a, 1931); *Dactilografa. Nuvele*, București (1930), 94 p.; *Dolor. Zbuciumul lui Ilarie Bogdan. Mic roman*, Craiova (1930), 127 p.; *Stafia. Nuvele*, București (1930), 44 p.; *Răbojul lui Sf. Petre*, București, 1934, 167 p.; *Minunea. Povestiri*, București, 1936, 112 p.; *Pustnicul și ucenicul său. Povestiri*, București, 1938, 195 p.; *Sectarii. Roman*, București, 1938, 368 p.; *Licean... odinioară. Roman*, București, 1939, 232 p.; *Amintiri*, București, 1940, 333 p.; *De vorbă cu Ilarie. Povestiri*, Sibiu, 1941, 103 p.; *Jandarmul. O mare dramă în Maramureș. Roman*, București, 1941, 116 p.; *Domnișoara Ana. Roman*, București, 1942, 415 p. (reeditare, 1943); *În pragul vieții. Roman*, București, 1942, 373 p.; *Rana deschisă. Povestire de azi după poveștile străbune*, Sibiu, 1942, 84 p.; *Vremuri și oameni. Lume nouă. Roman*, București, 1943, 503 p.; *Vâltoarea. Roman*, Sibiu, 1944, 354 p.; *Povestirile lui Măruntelu*, București, 1956, 99 p.; *Din munți și din câmpii* (Povestiri), București, 1957, 119 p.; *File din cartea naturii. Povestiri*. Cuvânt înainte de Ion Brad, București, 1959, 259 p. (reeditare 1964, 1971, 1980); *Faraonii* (Proză). Prefață de Georgeta Horodincă, București, 1965, XXII + 342 p.; *Strigoiul. Roman*, București, 1969, 632 p.

Reeditări: *Schițe și povestiri*, București, 1954, 256 p.; *Arhanghelii*. Prefață de Mircea Zaciu, București, 1956, 552 p.; *Din copilărie*. Schițe și povestiri, București, 1956, 200 p.; *Pagini alese*. Prefață de Mircea Zaciu, București, 1956, 231 p.; *Opere*, vol. I—IX, București, Ed. Minerva, 1962—1976: Vol. I—IV. *Schițe și povestiri*, 1962, XCIII + 400 p. (I) + 534 p. (II) + 506 p. (III) + 454 p. (IV). Vol. V și VI. *Povestiri și nuvele*, 1968—1971, 528 p. (V) + 486 p. (VI); Vol. VII. *Arhanghelii*, 1972, 533 p.; vol. VIII. *Legea trupului*, 1973, 388 p.; vol. IX. *Legea minții*, 1976, XVII + 469 p.; *Povestiri*, Antologie, prefață și note de Ion Brad, București, 1962, 216 p. (ed. a II-a, 1969, 270 p.); *Două iubiri. Povestiri*. Antologie de G. Pienescu, București, 1968, XXXVIII + 471 p.; *Meditație în septembrie*. Publicistică literară. Ediție îngrijită de Aurel Sasu. Cuvânt înainte de Mircea Zaciu, Cluj, 1971, 254 p.; *Fefeleaga. Povestiri*, Antologie, postfață și bibliografie de Mircea Vaida, București, 1972, 272 p.; *Licean... odinioară*. Ediție, prefață și glosar de Aurel Sasu, Cluj, 1972, 283 p.; *Schițe și nuvele*. Antologie, prefață și tabel cronologic de Vasile Molan, București, 1975, XXXI + 295 p.; *Duhul bălților*. Nuvele, schițe și povestiri, București, 1976, 344 p.; *Din pragul marei treceri*, ediție îngrijită de G. Pienescu, Cluj-Napoca, 1978, 340 p.; *Povestiri*. Antologie, postfață și bibliografie de Aurel Sasu, București, 1979, 296 p.; *Nuvele. Povestiri*, 2 vol., București, 1982, 342 + 482 p. (la p. 103—132: Repere istorico-literare). Diferite broșuri în colecția „Biblioteca poporală Astra", articole, cronici, dări de seamă, în numeroase reviste: „Luceafărul" — Budapesta și Sibiu, „Transilvania", — Sibiu, „Răvașul" — Cluj, „Semănătorul" — București, „Neamul Românesc Literar" — București, „Cosânzeana" — Orăștie, „Viața Românească" —Iași, „Ramuri" — Craiova, „Cuget Românesc" — București, „Adevărul literar și artistic" — București, „Revista Fundațiilor Regale" — București, „Societatea de Mâine" — Cluj, „Cele trei Crișuri" —Oradea, „Gândirea" — Cluj etc., la ziarele „Gazeta Transilvaniei" — Brașov, „Drapelul" — Lugoj, „Lupta" — Budapesta, „Tribuna" —Arad, „Românul" — Arad, „Neamul Românesc" — București, „Foaia poporului" — Sibiu etc., precum și în cele două

cotidiene conduse de el însuși la Cluj, „Patria" și „Tribuna" (Bibliografia lui însumează peste 3 400 de titluri). Numeroase nuvele și schițe traduse în limbile maghiară, germană și italiană.

Literatura: Olimpiu Boitoș, *Ion Agârbiceanu. Schiță biobibliografică*, în rev. „Luceafărul", serie nouă, an. II, oct. 1942, p. 253—355; Teofil Bugnariu și Dumitru Șt. Petruțiu, *Opera literară a lui Ion Agârbiceanu. Indice bibliografic selectiv*, în „Steaua", 13, nr. 9, 1962 p. 130—154; Dimitrie Vatamaniuc, *Ion Agârbiceanu*, București, 1970, 176 p.; Maria Rezlescu, *Ion Agârbiceanu 1882—1963. Cercetare bibliografică*, Iași, 1972, 117 p. (Biblioteca Centrală Universitară „M. Eminescu", Iași); Mircea Zaciu, *Ion Agârbiceanu*, București, 1972, 360 p.; Cornel Regman, *Agârbiceanu și demonii. Studii de tipologie literară*, București, 1973, 240 p.; D. Vatamaniuc, *Ion Agârbiceanu. Bibliografie*, București, 1974, XLII + 618 p.

Alte indicații bibliografice la Marian Popa, *Dicționar de literatură română contemporană*, ed. a II-a, București, 1977, p. 12—14; *Mic dicționar. Scriitori români*, București, 1978, p. 13—17; *Literatura română. Ghid bibliografic. Partea a II-a. Scriitori (A—Z)*, București, 1982, p. 9—14; Mircea Zaciu, *Ion Agârbiceanu. Centenarul nașterii sale, 1882—1982*, București, 1982, 101 p. (și versiune franceză); diferite tratate de Istoria literaturii române; Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu (coordonatori). *Dicționarul scriitorilor români*, A–C, București, 1995, p. 22–26.

ALEXE GHEORGHE, teolog (nehirotonit). N. 26 nov. 1925, în Smârdan, jud. Buzău. Studii la Seminarul teologic „Chesarie Episcopul" din Buzău (1937—1945) și la Facultatea de Teologie din București (1945—1949), continuând cursurile de doctorat la Institutul Teologic Universitar din București, specialitatea Teologie fundamentală și Istoria religiilor (1951—1954). A lucrat la Sectorul cultural al Arhiepiscopiei Bucureștilor, în redacția revistelor Patriarhiei și la Biblioteca Sfântului Sinod, apoi la Sectorul Relații bisericești externe al Sf. Sinod (1948—1969). După 1969 activează în cadrul Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române din Statele Unite și Canada. Aici a redactat și editat revistele „Vestitorul Român Canadian" (Kitchener-Waterloo, Canada, 1969—1970) și „Comuniunea Românească", revistă literară de teologie, cultură și artă (1973—1984), revista și calendarul „Credința" (publicațiile oficiale ale Arhiepiscopiei, Detroit-Michigan; din 1970 până în 1976 împreună cu arhim. Bartolomeu Valeriu Anania), ziarul „American Romanian News" (Cleveland-Ohio, oct. 1980—febr. 1981), organul oficial al Unității și Ligii Societăților Românești din S.U.A. și Canada. Din 1976 este secretarul Departamentului Publicații de pe lângă Arhiepiscopia misionară din America. Este membru al Asociației naționale a scriitorilor profesioniști din America (Aurora — Colorado) și al altor asociații culturale românești. A înființat — împreună cu soția sa — Societatea corală și culturală „România" din Detroit-Michigan (1971), care a prezentat până azi peste o sută de concerte de colinde și de muzică bisericească bizantină și populară românească, însoțite de conferințe pe teme istorice și de spiritualitate românească sau expoziții de artă decorativă românească; a prezentat felurite expuneri de istorie și cultură românească la posturile de radio și televiziune din Detroit; a susținut comunicări teologice, istorice și literare la simpozioane și congrese internaționale în Statele Unite și Canada.

Lucrări: *Idei dogmatice în colinde*, în ST, an. II, 1950, nr. 9—10, p. 597—621; *Colindele românești, comori de spiritualitate creștină*, în GB, an. XII, 1953, nr. 12, p. 729—736; *Maica Domnului în colindele religioase românești*, în ST, an V, 1953, nr. 9—10, p. 666—676; *Practici magice și combaterea lor*, în ST, an. VI, 1954, nr. 7—8, p. 439—457; *Îndrumări pentru culegerea folclorului religios*, în BOR, an. LXXIII, 1955, nr. 7, p. 647—653; *Legătura între om și firea înconjurătoare în colindele românești*, în MO, an VIII, 1956, nr. 4—5, p. 200—209; *Nașterea Domnului și concepția teosofică despre reîncarnare*, în ST, an. VIII, 1956, nr. 1—2, p. 26–39; *Viața și opera preotului folclorist Teodor Bălășel*, în BOR, an. LXXVIII, 1960, nr. 7—8, p. 730—754; *Sf. Vasile cel Mare în colindele religioase românești*, în ST, an. XIV, 1962, nr. 1—2, p. 72—90; *Biserica anglicană în lumina ecumenismului catolic*, în MB, an. XV, 1965, nr. 4—6, p. 272—284; *Problema textelor simbolice în Biserica Ortodoxă*, în MO, an. XVII, 1965, nr. 9—10, p. 842—855; *Teodor Bălășel, Cântece populare oltenești*, Ediție îngrijită de George Alexe și Vasile D. Nicolescu, București, 1967, 732 p.; 30 volume din calendarul „Credința" (1970—2000), *Țărmul din spre cer. Versuri*,

Washington, ed. I, 1991, 112 p. şi ed. a II-a, 1993, 126 p.; *The Unkown Continent. Poems*, Detroit, 1994, 80 p.; *The Image and Likeness of Fr. Stăniloae's Theology*, Detroit, 1994, 96 p.; *Diorame şi eseuri teologice şi literare*, Moonfall Press, Washington, D.C., 1999, 740 p.; *Trăire şi mărturisire românească în America. Eseuri dogmatice şi apologetice*, 256 p.; *Suflet românesc peste ocean. Articole şi eseuri*, 176 p.; *De pe amvonul undelor. Contribuţii teologice de istorie şi cultură în cadrul programelor româno-americane la Televiziune şi Radio (1976—1989)*, 208 p.; *Romanian Theology and Culture in America. Selected Papers, Essays and Articles*, 304 p.; *Folcloristică şi muzicologie românească în ţară şi peste hotare*, 320 p. şi alte numeroase studii, articole, eseuri, recenzii, reportaje şi note.

Literatura: Aurel Sasu, *Dicţionarul scriitorilor români din Statele Unite şi Canada*, Bucureşti, 2001, p. 12–16.

ALEXE ŞTEFAN, profesor de teologie. N. 4 iul. 1928, în Smârdan, jud. Buzău, frate cu Gheorghe. Studii la Seminarul teologic „Chesarie Episcopul" (1941—1948) şi la Liceul „Hasdeu" din Buzău (1948—1949), la Institutul Teologic Universitar din Bucureşti (1949—1953), continuând cursurile de doctorat — specialitatea Patrologie — la acelaşi Institut (1953—1956), studii de specializare la Institutul Ecumenic de la Bossey-Elveţia, Facultatea liberă protestantă din Lausanne (1965—1966) şi la Facultatea de Teologie a Universităţii din Tesalonic (1969—1970), doctoratul la Institutul din Bucureşti în 1969. Profesor de Greacă şi Latină la Seminarul teologic din Mănăstirea Neamţ (1956—1965), director al Seminarului (1961—1964), apoi la Institutul Teologic Universitar din Bucureşti: asistent (1965—1971), însărcinat cu predarea limbilor clasice, spiritual I — conferenţiar (1971—1977), profesor titular la catedra de Patrologie şi Literatură post-patristică (1 ian. 1978—1998); între anii 1976 şi 1982 detaşat ca superior al capelei ortodoxe române „Mihail Sturdza" din Baden-Baden; preot din 1971, iconom stavrofor în 1976. Membru în mai multe delegaţii ale Bisericii Ortodoxe Române la o serie de întruniri ale Conferinţei Bisericilor Europene şi ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor; delegat oficial al Bisericii noastre în Comisia mixtă pentru dialogul teologic dintre Biserica Ortodoxă şi Biserica vechi-catolică, în Comisia mixtă pentru dialogul teologic cu Biserica Romano-Catolică şi în Comisia „Credinţă şi Constituţie" din Consiliul Ecumenic al Bisericilor.

Lucrări: *Viaţa creştină după Bărbaţii Apostolici*, în ST, an. VII, nr. 3—4, 1955, p. 223—235; *Eclesiologia Părinţilor Apostolici*, în ST, an. VII, 1955, nr. 5—6, p. 368—381; *Concepţia Fericitului Augustin despre păcat şi har*, în ST, an. VIII, 1956, nr. 5—6, p. 330—348; *Foloasele cântării bisericeşti în comun după Sfântul Niceta de Remesiana*, în BOR, an. LXXV, 1957, nr. 1—2, p. 165—182; *Fericitul Augustin în româneşte*, în MO, an. IX, 1957, nr. 11—12, p. 766—778; *Acte de autoritate ale episcopilor Romei în primele trei secole*, în MMS, an. XXXV, 1959, nr. 9—12, p. 566—579; *Critica marei plăgi a cametei la Sfinţii Părinţi capadocieni*, în MMS, an. XXXVI, 1960, nr. 7—8, p. 433—444; *Sfântul Niceta de Remesiana şi ecumenicitatea patristică din secolele IV şi V*, teză de doctorat, în ST, an. XXI, 1969, nr. 7—8, p. 453—587 (şi extras 141 p.); *1600 de ani de la moartea Sfântului Sava Gotul*, în BOR, an. XC, 1972, nr. 5—6, p. 556—568; *Sf. Atanasie cel Mare. Împlinirea a 1600 de ani de la moartea sa*, în MMS, an. XLIX, 1973, nr. 11—12, p. 782—792; *Saint Basile le Grand et le christianisme roumain au IV-e siècle*, în „Studia Patristica", Oxford, 1981; *Învăţătura Sfinţilor Părinţi şi scriitori bisericeşti despre pace*, în „Ortodoxia", an. XXXV, 1983, nr. 4, p. 551—580; *Actualitatea gândirii Sfinţilor Trei Ierarhi despre preoţie*, în ST, an. XXXVI, 1984, nr. 1—2, p. 93—102; *Contribuţia Sf. Ioan Damaschin la sistematizarea învăţăturii ortodoxe*, în „Ortodoxia", an. XXXVI, 1984, nr. 1, p. 120—134; *Sensul icoanei la Sfântul Ioan Damaschin şi Sinodul VII ecumenic*, în „Ortodoxia", an. XXXIX, 1987, nr. 4, p. 22—30; *Elemente ale Tradiţiei în „Învăţătura celor 12 Apostoli"*, în „Ortodoxia", an. XLI, 1989, nr. 2, p. 28—39.

Relaţiile Bisericii Ortodoxe cu celelalte culte religioase din ţara noastră, în „Ortodoxia", an. XXV, nr. 2, 1973, p. 193—209; *Curente şi tendinţe noi în teologia contemporană*, în „Ortodoxia", an. XXIX, 1977, nr. 1, p. 86—124.

Traduceri din Sf. Niceta de Remesiana, în MO, an. XXV, 1973, nr. 7—8, p. 587—588, nr. 9—10, p. 783—787, nr. 11—12, p. 970—980; an. XXVI, 1974, nr. 1—2, p. 63—69, nr. 3—4, p. 294—299 şi nr. 7—8, p. 622—628 şi altele.

O serie de reportaje în „Ortodoxia", „Biserica Ortodoxă Română" şi „Mitropolia Moldovei şi

Sucevei", predici în „Glasul Bisericii", recenzii, note etc.

Literatura: *Curriculum vitae,* în teza de doctorat *cit.*, p. 583 (135); ROC, an. VI, 1976, nr. 4, p. 106—107; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 113—114.

ALEXI IOAN, episcop. N. 24 iun. 1801, în Mălădia, jud. Sălaj, † 29 iun. 1863, în Gherla. Studii de teologie la Universitatea din Viena (abs. 1825). Preot în Borozel—Bihor, funcționar, apoi secretar la Episcopia română unită din Oradea, paroh în Oradea—Olosig (1835), canonic la Oradea (1843), episcop al noii eparhii unite din Gherla (numit în 1854, hirotonit în 1855, instalat în sept. 1856), deținând această demnitate până la moarte. A organizat noua eparhie și a înființat un seminar (numit „liceu teologic") cu limba de predare latina (1859). A publicat *Gramatica daco-romana sive valachica latinitate donata, aucta, ac in hunc ordinem redacta* (Viena, 1826) — care a avut o largă circulație în Transilvania, — propunând reducerea alfabetului cirilic, potrivit sistemului ortografic inițiat de Petru Maior. A sprijinit editarea de manuale didactice. În 1848 a militat pentru revendicările naționale și sociale românești.

Literatura: *Șematismul veneratului cler al Arhidiecesei metropolitane greco-catolice române de Alba Iulia și Făgăraș*, Blaj, 1900, p. 59—60; *Enciclopedia Română*, tom. I, Sibiu, 1898, p. 104—105; Ioan Ardeleanu, *Oameni din Sălaj*, Zalău, 1938, p. 37—41; Victor Bojor, *Episcopii diecezei greco-catolice de Gherla, acum Cluj-Gherla (1856—1939)*, Tg. Mureș, 1939, p. 79—170; Jana Balacciu și Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, 1978, p. 55—56; Constantin Mălinaș, *Un loc pentru Ioan Alexi*, în „Steaua", Cluj-Napoca, 8, 1986, p. 38; Silvestru Augustin Prunduș și Clemente Plăianu, *Catolicism și ortodoxie românească. Scurt istoric al Bisericii române unite*, Cluj-Napoca, 1994, p. 106—108.

AMFILOHIE (Hotiniul), episcop. N. c. 1730 — † c. 1800, în schitul Zagavia. Călugărit la Secu; probabil a studiat la Academia duhovnicească din Kiev; călătorii de studii la Roma. Episcop la Hotin din 1767 până în 1770. Întâlnit apoi la Iași, dar mai ales la schitul Zagavia, lângă Hârlău. Traduce și adaptează lucrări didactice: *Gramatica teologhicească*, Iași, 1795 (72 p.) după Catehismul mitropolitului Platon Levșin al Moscovei; *De obște gheografie*, Iași, 1795 (230 p.), prelucrată, prin intermediul unei ediții italiene, după *Geografia universală* a iezuitului Claude Buffier (cu informații istorice și geografice asupra Moldovei); *Elemente aritmetice*, Iași, 1795 (168 p.), după Aritmetica italianului Alessandro Conti (cu menționarea unităților de măsură folosite în Moldova). În manuscris a rămas o *Gramatică de învățătura fizicii*, lucrare de științele naturii, prelucrată tot din limba italiană (Bibl. Acad., ms. 1627, editată la Chișinău în 1990, 214 p.). În manualele sale a introdus o serie de termeni noi, care au rămas în uz până azi.

Literatura: Al. Papadopol Calimach, *Amfilohie Hotiniul*, în „Revista pentru istorie, arheologie și filologie", III, vol. V, fasc. II, București, 1885, p. 319—330; Arsenie Stadnițki, *Amfilohie episcop al Hotinului*, în RSIAB, vol. XV, 1922, p. 41—56; Ștefan Berechet, *Activitatea literară a episcopului de Hotin Amfilohie*, în BOR, an. XLIII, 1925, nr. 12, p. 734—737; Pr. V. Ursăchescu, *Aritmetica vlădicăi Amfilohie*, în BOR, an. XLIV, 1926, nr. 1, p. 20—23; Claudiu Isopescu, *Il vescovo Amfilohie Hotiniul e l'Italia*, Roma, 1933, 36 p. (extras din „L'Europa Orientale", fasc. IX—X, 1933); retipărit în vol. aceluiași: *Saggi romeno-italo-ispanici*, Roma, 1943, p. 27—56; Dina Căplescu, *Din istoria terminologiei aritmetice românești*, în *Omagiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, București, 1958, p. 155—157; N. A. Ursu, *Formarea terminologiei geografice în limba română*, în același volum, p. 871—876; I.D. Lăudat, *Istoria literaturii române vechi*, III, București, 1968, p. 124—127; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 33—34; Al. Babii, *Amfilohie Hotiniul*, Chișinău, 1990, 70 p.

ANANIA BARTOLOMEU (din botez Valeriu), arhiepiscop al Clujului, teolog, prozator, poet și dramaturg. N. 18 mart. 1921, în Glăvile-Peșteana, jud. Vâlcea. Studii la Seminarul „Central" (1933—1941), cu bacalaureat la Liceul „Mihai Viteazul" din București; studii superioare la Facultatea de Medicină și Conservatorul din Cluj (1945—1946, neterminate), la Facultatea de Teologie din București și Academia Teologică

„Andreiană" din Sibiu (licențiat în 1948). Tuns în monahism la mănăstirea „Antim" din București (2 febr. 1942) și hirotonit ierodiacon (15 mart. 1942), diacon la mănăstirile Polovragi și Baia de Arieș (1943—1947), stareț la mănăstirea Toplița (1947), intendent al palatului patriarhal (1948—1949), inspector patriarhal pentru învățământul bisericesc (1949—1950), asistent la catedra de Istorie bisericească universală de la Institutul Teologic Universitar din București (1950—1951), decan al Centrului de Îndrumare misionară și socială a clerului la Curtea de Argeș (1951—1952), director al Bibliotecii patriarhale (1952—1958 și 1964–1965). Conducătorul grevei studențești antirevizioniste și anticomuniste de la Cluj, din 1946, fapt pentru care a fost arestat în câteva rânduri; în 1958 a fost condamnat la 25 de ani muncă silnică pentru „uneltire contra ordinei sociale", fiind eliberat în 1964 de la Aiud. Între anii 1965 și 1976 a îndeplinit mai multe funcții în cadrul Arhiepiscopiei misionare ortodoxe române din America: secretar eparhial, consilier cultural, secretar general al Congresului bisericesc, director al Serviciului „Publicații"; hirotonit ieromonah și hirotesit arhimandrit de episcopul Victorin al Americii (1967); conferințe în Detroit, Chicago, Windsor și Honolulu; membru în delegația Bisericii Ortodoxe Române care a vizitat Bisericile vechi orientale din Egipt, Ethiopia și India (1969); directorul Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române (1976—1982).

Din 1982 retras la mănăstirea Văratec, unde a lucrat la revizuirea traducerii românești a *Sfintei Scripturi*. La 21 ian. 1993 ales arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului; hirotonit arhiereu și înscăunat în catedrala arhiepiscopală din Cluj la 7 febr. 1993. „Doctor Honoris Causa" al Universității din Cluj.

A publicat articole cu caracter teologic, predici, note și comentarii în revistele centrale bisericești, „Glasul Bisericii", „Mitropolia Olteniei", buletinul și calendarul „Credința" din Detroit, „Renașterea" de la Cluj (unele sub pseudonimul Vartolomeu Diacul). S-a afirmat de tânăr în literatură (debutul în „Vremea", 1936 și „Dacia Rediviva", al cărei redactor principal a fost); colaborator al revistelor: „Gândirea", „Gazeta Literară", „Luceafărul", „Magazin Istoric", „Ateneu" etc. Unele din piesele sale au fost jucate pe scenele Teatrelor „Barbu Delavrancea" din București, „Alexandru Davila" din Pitești, „Dramatic" din Baia Mare ș.a. Este membru titular al Uniunii Scriitorilor.

Opera literară: *Miorița*, poem dramatic, București, 1966; *Meșterul Manole*, poem dramatic, București, 1968; *Du-te vreme, vino, vreme!* poem dramatic, București, 1969; *Păhărelul cu nectar*, fantezie dramatică în versuri (pentru copii), 1969, 72 p.; *Geneze*, versuri, București, 1971, 82 p.; *Steaua Zimbrului*, poem dramatic, București, 1971, 236 p.; *Poeme cu măști*, teatru, ediție definitivă, București, 1972, 571 p. (include *Du-te vreme, vino, vreme! Miorița, Steaua Zimbrului* și *Meșterul Manole*); *File de acatist*, versuri, Detroit, 1976 (și București, 1981); *Istorii agrippine*, versuri, București, 1976; *Străinii din Kipukua*, roman, București, 1979, 398 p.; *Greul pământului*, 2 vol. (Seria „Teatru comentat"), București, 1982, 559+293 p. (sunt incluse: *Miorița, Meșterul Manole, Steaua Zimbrului, Du-te, vreme, vino, vreme!* și *Greul pământului*); *Rotonda plopilor aprinși*, București, 1983, 261 p. (și 1995, 234 p.); *Anamneze*, versuri, București, 1984, 132 p.; *Amintirile peregrinului Apter*. Nuvele și povestiri, București, 1991, 136 p.; *Imn Eminescului în nouăsprezece cânturi*, București, 1992, 23 p.; *Poeme alese*, Cluj-Napoca, 1998, 163 p.; *De dincolo de ape. Pagini de jurnal și alte texte*, Cluj-Napoca, 2000, 159 p.

Cerurile Oltului, Eseuri teologice, 1990, 332 p. ed. II, București, 1998, 369 p.; *Promemoria. Acțiunea catolicismului în România interbelică*, București, 1992, 125 p.; *Poezia religioasă românească modernă*, în AB, an. III (XLII), 1992, nr. 4—6, p. 14—28 și nr. 7—9, p. 33—50 (și ST, an. XLVI, 1994, nr. 1—2, p. 3—34); *Din spumele mării. Pagini despre religie și cultură*. Ediție îngrijită și postfațată de Sandu Frunză, Cluj Napoca, 1995, 246 p.; *Pledoarie pentru Biserica neamului*. Ediție îngrijită și postfațată de Sandu Frunză, Craiova, 1995, 182 p.; *Apa cea vie a Ortodoxiei. Cuvântări, predici, meditații*, Cluj Napoca, 2001, 161 p.

Noul Testament — Versiune revizuită, redactată și comentată de..., București, 1993, X+470 p. (ed. III, 1995); *Pentateuhul sau cele cinci cărți ale lui Moise* ... Versiune revizuită după Septuaginta, redactată și comentată de ..., București, 1997, 379 p. + 1 h.; *Cartea Psalmilor sau Psaltirea Profetului și Regelui David*. Versiune revizuită după Septuaginta, redactată și comentată de ..., Cluj—București, 1998, 363 p.; *Cartea lui Iov*..., 1996, 150 p.; *Cântarea Cântărilor*..., 1998, 85 p.; *Poezia Vechiului Testament: Cartea lui Iov, Cartea Psalmilor, Proverbele lui Solomon, Cântarea Cântărilor, Plângerile lui Ieremia*..., 1999,

535 p.; *Cartea prefetului Isaia...*, 1999, 257 p.; *Cartea profetului Ieremia...*, 1999, 262 p.; *Cartea profetului Iezechiel...*, 2000, 200 p.; *Cartea profetului Daniel și cărțile celor doisprezece profeți mici...*, 2000, 337 p. (toate au apărut la București); *Biblia sau Sfânta Scriptură*. Ediție jubiliară a Sfântului Sinod, București, 2001, 1840 p.

Literatura: ROC, an. VII, nr. 1, 1977, p. 60—61; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 104—105; Marian Popa, *Dicționar de literatură română contemporană*. Ediția a doua, revizuită și adăugită, București, 1977, p. 21—22; *Dicționar cronologic, literatura română*, București, 1979; *Bio-bibliografie*, în *Greul pământului*, vol. II, p. 289—292 (cu referințe critice la opera sa literară); BOR, an. CXI, 1993, nr. 1—3, p. 5—43; ziarul „Renașterea", Cluj-Napoca, an. IV, 1993, nr. 1—3, p. 1—8 și an VII, 1996, nr. 3, p. 8–9; Mircea Zaciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu (coordonatori). *Dicționarul scriitorilor români*, A—C, București, 1995, p. 64—65; Gheorghe Alexe *Diorame și eseuri teologice și literare*, Washington, D.C. 1999, p. 62—95.; Vol. *Bartolomeu Valeriu Anania, „Du-te vino, vreme"!* Ediție îngrijită de Ioan St. Lazăr și Nicolae State-Burluși, Râmnicu Vâlcea, 2001, 71 p.; Vol. *Logos I.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului, la împlinirea vârstei de 80 de ani*, Cluj-Napoca, 2001, 424 p. + 8 pl. (îndeosebi p. 416–422).

ANATOLIE, monah cărturar, a doua jumătate a sec. XVIII. În 1771 era ierodiacon la Mitropolia din București; în 1774, ca „ierodiacon la Episcopia Râmnicului", a copiat un *Miscelaneu*, care cuprinde: *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea* a lui Dimitrie Cantemir, *Cosmografia adică izvodirea lumii* — tipărită în Rusia —, *Hronica slovenilor Iliricului, Misiei cei de sus și Misiei cei de jos* a lui Gheorghe Brancovici, *Istoria Țării Românești* a lui Constantin Cantacuzino stolnicul. În 1776—1780 apare ca „ostenitoriu la scris cu mâna, tocmitoriu și așezătoriu slujbelor cu rânduiala... după izvoadele celor ce au fost tâlmăcitori", și „ajutoriu la îndreptarea tâlmăcirii cuvintelor către rumânie" la cele 12 *Mineie* de la Râmnic. În aug. 1789 era „igumenul Govorii"; probabil este identic cu „Anatolie eromonah, iconomul Sfintei Mitropolii" din 1805.

Literatura: G. Ștrempel, *Copiști de manuscrise românești până la 1800*, București, 1959, p. 4—5; Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești*, 2 vol., București, 1978—1983, I, p. 217, 272 și II, p. 330; Gabriel Țepelea, *Studii de istorie și limbă literară*, București, 1970, p. 95—102 (cap. „Mineiele de la Râmnic").

ANDREAN DANIIL, „monahul din Țara Panoniei", cărturar din sec. XVII. N. c. 1620—† 1688. Originar din Transilvania, dar a trăit în Țara Românească. A tradus din grecește *Îndreptarea Legii*, tipărită la Târgoviște în 1652. După cercetări mai noi, tot el ar fi realizat o nouă traducere a *Vechiului Testament*, din slavonește și latinește, prin anii 1665—1670 (Ms. 4389 în Bibl. Acad.). De asemenea, i se atribuie traducerea în românește a lucrărilor: *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie, Viața și traiul Sfinției Sale părintelui nostru Nifon, patriarhul Țarigradului* și a romanului *Varlaam și Ioasaf* (socotit până acum că ar fi fost tradus de Udriște Năsturel), ca și unele texte tipărite: *Învățături peste toate zilele* (Câmpulung, 1642), *Mistirio sau Sacrament* (Târgoviște, 1651) și *Târnosania* (Târgoviște, 1652). După părerea unor istorici, este identic cu acel Daniil, numit „episcop" în Țara Făgărașului în 1662, retras apoi la schitul Babele, în sudul Moldovei, de unde a fost dus de Grigore Ghica în Țara Românească, înființându-se, pentru el, o Episcopie la Strehaia, unde a păstorit între anii 1672 și 1679, apoi „năstavnic" al noii mânăstiri Cotroceni (1679—1682), retras din nou la schitul Babele, unde a și murit.

Literatura: Ioan Bianu, *Episcopia Strehaiei*, în An. Acad. Rom., M.S.I., s. II, t. XXVI (1903—1904), p. 171—181; Alexandru Lapedatu, *Episcopia Strehaiei și tradiția scaunului bănesc de acolo. Studiu istoric*, București, 1906, 30 p.; Al. T. Dumitrescu, *Despre „Istoria Țării Românești dintru început" și autorul ei Daniil Panoneanul, fost mitropolit al Ardealului și episcop al Strehăii*, în vol. *Lui Ioan Bianu amintire*, București, 1916, p. 227—255; Pr. Niculae Șerbănescu, *Despre Episcopia Strehaiei*, în MO, an. VI, 1954, nr. 9—10, p. 488—510; Pr. Niculae Șerbănescu, *Noi mărturii despre Episcopia Strehaiei și episcopul ei Daniil*, în MO, an. XIII, 1961, nr. 1—4, p. 71—79; N. A. Ursu, *Un cărturar puțin cunoscut de la mijlocul secolului al XVII-lea: Daniil Andrean Panoneanul*, în „Cronica", Iași, an. XVI, nr. 43 (821) din 23 oct. 1981, p. 5 și 8.

ANDREICUȚ ANDREI (din botez Ioan), arhiepiscop. N. 24 ian. 1949, în Oarța de Sus, jud. Maramureș. Studii la Liceul din Cehu Silvaniei (1963—1967), Facultatea de Construcții Căi Ferate și Poduri din București (1967—1972), apoi Institutul Teologic din Sibiu (licențiat 1978), cursuri de doctorat la Institutul Teologic din București (1985—1988), obținând titlul de doctor în 1998. Inginer la Întreprinderea de Construcții de Căi Ferate din Cluj (1972—1976), preot necăsătorit în parohiile Turda-Fabrică (1978—1985), apoi în Alba Iulia-Maieri (1985—1990), vicar administrativ al eparhiei de Alba Iulia (1987—1990). La 12 febr. 1990 a fost ales arhiereu-vicar al acestei eparhii, cu titlul „Mureșanul", fiind tuns în monahism la mănăstirea Toplița și hirotonit întru arhiereu la 25 febr. 1990; locțiitor de episcop, din 4 apr. 1990, iar la 8 iun. 1990 ales episcop eparhiot; la 15 iul. 1998 ridicat de Sf. Sinod la treapta de arhiepiscop.

Ca episcop, înființează o tipografie, în care s-au imprimat mai cu seamă cărți de zidire sufletească pentru credincioși (*Noul Testament, Patericul, Limonariul, Sbornicul*, traduceri din *Sf. Teodor Studitul, Nicodim Aghioritul* etc.); din 1990 apare foaia eparhială „Credința străbună". Înființează un Seminar teologic și o Facultate la Alba Iulia; în eparhie s-au deschis mai multe mănăstiri și s-au pus fundațiile unor biserici de mir.

Lucrări: *Spovedanie și comuniune*. Teză de doctorat, Alba Iulia, 1998, 253 p.; *Ospățul credinței. Cuvinte de învățătură*, Alba Iulia, 1999, 301 p.; *În pas cu tranziția*, Alba Iulia, 1999, 263 p. (pastorale și cuvântări); în 1998 o nouă ediție a *Noului Testament de la Bălgrad din 1648*; Felurite studii, articole și predici în „Mitropolia Ardealului", „Telegraful Român", „Credința străbună" sau „Îndrumătorul pastoral" al eparhiei.

Literatura: Dr. Gheorghe Anghel, *De la vechea Mitropolie ortodoxă a Transilvaniei la Episcopia de Alba Iulia* (Alba Iulia), 1993, p. 159—162.

ANGELESCU ANTIM (din botez Anton), episcop. N. 18 sept. 1893, în Moșeștii Vechi, jud. Buzău, în familie de preot, † 8 febr. 1980, în Buzău. Studii la Seminariile „Nifon" (4 clase) și „Central" (abs. 1915), apoi la Facultatea de Teologie din București (1915—1919), unde va obține mai târziu doctoratul (1939), studii de specializare la Montpellier (1925—1926). Preot în Căbești-Tutova, Cândești-Buzău și Rușețu-Brăila (1918—1920), la bisericile „Sf. Ilie" (1920) și „Sf. Apostoli Petru și Pavel" din Brăila (1921—1942), profesor de Religie la Liceul „Nicolae Bălcescu" din Brăila (1927—1942), membru în Consiliul eparhial al Episcopiei Buzăului (1921—1928), misionar eparhial la Brăila, membru în Adunarea eparhială (1932—1942), președinte al Asociației clerului — secția Brăila (1932—1942), redactor al foii „Viața Creștină" din Brăila (1932—1936). A fost tuns în monahism și hirotesit arhimandrit (1942) la Cozia, numit vicar al Mitropoliei Olteniei (1942), apoi arhiereu-vicar (1943). La 11 ian. 1944 ales episcop al Buzăului (instalat 21 mai 1944), unde a păstorit până la 1 sept. 1979, când s-a retras. În cei 35 de ani de păstorire la Buzău, a îndrumat activitatea pastorală-socială, culturală și administrativă-economică, a stimulat renovarea a numeroase biserici din eparhie, a făcut parte din două delegații care au vizitat Biserica Ortodoxă Rusă (1948 și 1968).

Lucrări: *Biserica și sectele*, Brăila, 1928, 35 p.; *Psihologia religioasă a copilului și adolescentului, cu aplicațiuni la învățământul religios*, Brăila, 1939, 134 p. (teză de doctorat); *Întruparea Domnului*, Craiova, 1943, 32 p.; câteva broșuri și peste o sută de articole în „Viața Creștină" — Brăila, „Buletinul Episcopiei Buzăului", „Glasul Adevărului", „Îngerul", toate la Buzău, „Viitorul", „Crucea", „Glasul Bisericii", toate la București ș.a., la care se adaugă pastoralele și cuvântările chiriarhale.

Literatura: *Curriculum vitae*, în teza de doctorat *cit.*; Pr. Gabriel Cocora, *Bibliografia P.S. Episcop Antim Angelescu, cu ocazia a 25 de ani de la instalarea ca episcop al Buzăului*, în GB, an. XXVIII, 1969, nr. 5—6, p. 698—711; Pr. Gh. Bogdaproste, *Trecerea la cele veșnice a Prea Sfințitului Dr. Antim Angelescu, episcop onorar al eparhiei Buzăului*, în GB, an. XXXIX, 1980, nr. 3—5, p. 436—452; Gabriel Cocora, *Șirul episcopilor Buzăului*, în vol. *Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților*, II, Buzău, 1983, p. 51; Pr. Gabriel Cocora, *Episcopia Buzăului, o vatră de spiritualitate și simțire românească*, Buzău, 1986, p. 197—205.

ANGHELESCU PARASCHIV, preot, profesor. N. c. 1902, în Jirlău, jud. Brăila, † în București. Studii la Seminarul teologic din Buzău

(1914—1922), apoi la Facultatea de Teologie din București (1922—1926). Preot la biserica românească din Sofia, profesor la Institutul român (liceu) din Sofia, preot-paroh la biserica „Sf. Sava" din București, profesor la Academia de Muzică religioasă din București.

Lucrări: *Noul Testament bulgar de la 1828. O carte apărută cu ajutorul mitropolitului Grigorie Dascălul*, în BOR, an. LII, 1934, nr. 5—6, p. 306—325 (și extras, 23 p.); *Inscripția falsă de la mănăstirea Bacicovo și aducerea moaștelor sfintei Filofteia în țară*, în BOR, an. LIV, 1936, nr. 1—2, p. 14—41 (și extras, 30 p.); *Slavă și mărire. Studiu de documentare liturgică*, București, 1939, 98 p.

Traduceri: Protoereul Sergiu Bulgakov: *Dogma euharistică*. Traducere din rusește, București, 1936, XVI + 100 p.; Prof. V.V. Zenkovsky, *Problemele antropologiei creștine*. Traducere din limba rusă, în BOR, an. LIII, 1935, nr. 9—10, p. 444—483 (în colaborare cu pr. Stelian Iliescu). Împreună cu arhiereul Irineu Ioan Mihălcescu a tipărit o nouă ediție a *Liturghierului* (1937) și a *Ceaslovului* (1939).

Articole în „Gândirea", „Curentul", „Calendarul" și alte periodice, numeroase recenzii în „Biserica Ortodoxă Română".

Literatura: Preot Gabriel Cocora, *Seminarul teologic din Buzău, la împlinirea a o sută cincizeci de ani*, Buzău, 1988, p. 266.

ANTAL EMILIAN (din botez Dumitru), arhiereu-vicar. N. 20 oct. 1894, în Toplița, jud. Harghita, † 15 iun. 1971, în Toplița. Studiile liceale la Brașov și Năsăud (1905—1913), continuând la Institutul Teologic din Sibiu (1913—1916), doi ani la Facultatea de Filosofie a Universității din Budapesta (1916—1918). Diacon la catedrala mitropolitană și funcționar la Centrul arhiepiscopesc Sibiu (1921—1924), preot și protopop în Reghin (1924—1927), revizor eparhial la Cluj (1927—1933), preot la biserica „Bradu Boteanu" din București (1933—1938) și inspector general în Ministerul Cultelor; tuns în monahism la mănăstirea Dragomirna, sub numele Emilian și hirotesit arhimandrit (1938). La 28 oct. 1938 ales de Sf. Sinod arhiereu-vicar la Patriarhie, cu titlul „Târgovișteanul" (hirotonit 6 dec. 1938); delegat cu conducerea provizorie, în calitate de „locțiitor", a Episcopiei Argeșului (1941—1944), apoi a Mitropoliei Bucovinei — devenită din 1947 Arhiepiscopia Sucevei — (febr. 1945—sept. 1948); după 1948 a fost un timp profesor la Seminarul teologic de la Neamț (1949—1950), stareț la Cozia, apoi stareț la mănăstirea „Sf. Prooroc Ilie" din Toplița până la sfârșitul vieții. A publicat felurite studii și articole în „Telegraful Român", „Revista Teologică" — Sibiu, „Renașterea" — Cluj, „Buletinul Eparhiei Argeș" ș.a.

Literatura: BOR, an. LVII, 1939, nr. 1—2, p. 100—106; Preotul Niculae Șerbănescu, *Episcopii Argeșului*, în MO, an. XVII, 1965, nr. 7—8, p. 629; *Necrolog*, în MA, an. XVI, 1971, nr. 5—6, p. 376—385; Ioan Lăcătușu, *Personalități din Covasna și Harghita*, Cluj-Napoca, 1998, p. 11—14.

ANTONIE, ieromonah la mănăstirea Putna, sec. XVI. În 1545 a alcătuit un manuscris muzical (Antologhion) — aflat azi în Biblioteca Universitară din Iași — în care sunt incluse o serie de compoziții proprii, ale „ritorului" și protopsaltului Eustatie și ale altora. Notația este bizantină, iar textul grecesc și slavon.

Literatura: Gh. Ciobanu, *Școala muzicală de la Putna*, în „Muzica", nr. 9, 1966, p. 14—20; Gr. Panțâru, *Manuscrise muzicale de la mănăstirea Putna*, în BOR, an. LXXXVII, 1969, nr. 11—12, p. 1257—1264 + VIII pl.; Gr. Panțâru, *Școala muzicală de la Putna*, în „Studii de Muzicologie", VI, 1970, p. 33—37; Gheorghe Ciobanu, Marin Ionescu și Titus Moisescu, *Școala muzicală de la Putna. Antologhion*. Ediție îngrijită, prefațată și adnotată de..., București, 1980, 447 p. (la p. 73—398 facsimile).

ANTONOVICI IACOV (din botez Ioan), episcop, istoric. N. 18 nov. 1856, în Similișoara, jud. Vaslui, † 31 dec. 1931, în Huși. Studii la Seminariile teologice din Huși și „Veniamin" din Iași (1872—1879), apoi la Facultatea de Teologie din București (1885—1889). Diacon (1880) și preot (1881) în Bârlad, până în 1918, profesor de Religie la diferite școli secundare din Bârlad (1881—1918, cu excepția anilor de studii la București), protoiereu al jud. Tutova (1900—1902). La 26 iun. 1918 ales arhiereu-vicar al eparhiei Hușilor cu titlul „Bârlădeanul" (1918—1921), apoi arhiereu-vicar al Mitropoliei Mol-

dovei (1921—1923), episcop al Dunării de Jos (1923—1924), apoi al Huşilor (1924—1931). A publicat o serie de lucrări istorice de interes local şi o colecţie de *Documente bârlădene*, pe baza cărora a fost ales membru de onoare al Academiei Române (1919); membru al Societăţii istorice române (1901), membru al Societăţii geografice române, membru corespondent al Comisiei Monumentelor Istorice pentru jud. Tutova (1914) şi al altor aşezăminte bisericeşti şi culturale.

Lucrări: *Sclavia şi creştinismul*. Teză de licenţă în Teologie, Bucureşti, 1892, 171 p. (ed. a II-a, 1909, 143 p.).

Istoria comunei Bogdana din plasa Simila, judeţul Tutova, urmată de 281 documente..., Bârlad, 1905, 7 + CLXXXVIII + 478 p.; *Fraţii Gheorghe şi Neculai Roşca Codrianu, fundatorii Liceului şi Şcoalei secundare-profesionale de fete din Bârlad*, Bârlad, 1908, L + 124 p. + 4 pl.; *Tipografia, xilografiile, librăriile şi legătoriile de cărţi din Bârlad*, Bucureşti, 1909, 124 + 32 p. (în colaborare cu Gr. Creţu); *Documente bârlădene*, 5 vol., Bârlad-Huşi, 1911—1926 (vol. I şi II premiate de Academia Română); *Mănăstirea Floreşti din plasa Simila, judeţul Tutova. Studiu istoric cu hărţi şi ilustraţiuni, urmat de documente, inscripţii şi însemnări*, Bucureşti, 1916, LXXVII + 134 p.; *Documente ale fostelor schituri Orgoeştii, Bogdăniţa, Pârveştii, Cârţibaşii şi Mânzaţii din judeţul Tutova*, Huşi, 1929, XI + 137 p. etc.

Articole şi dări de seamă în „Biserica Ortodoxă Română", „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie" a lui Gr. Tocilescu, „Făt Frumos" — Bârlad, „Miron Costin" — Bârlad ş.a.

Literatura: *Notiţe biografice asupra vieţii şi activităţii arhiereului Iacov Antonovici Bârlădeanul...*, Bârlad, 1922, 16 p.; Ioan C. Beldie, *Viaţa şi scrierile episcopului Huşilor Iacov Antonovici*, Bârlad, 1932, 58 p.; N. Iorga, *Episcopul Iacov Antonovici*, în „Neamul Românesc", nr. 2, 1932 (reprodus şi în vol. *Oameni cari au fost*, IV, Bucureşti, 1939, p. 116—117); Pr. Ioan Andrioaie, *Episcopul Iacov Antonovici*, în MMS, an. XLVII, 1971, nr. 9—12, p. 670—674; *Enciclopedia istoriografiei româneşti*, Bucureşti, 1978, p. 37; Preot Eugen Drăgoi, *Ierarhi şi preoţi de seamă la Dunărea de Jos, 1864—1989*, Galaţi, 1990, p. 44—46; Pr. Scarlat Porcescu, *Episcopia Huşilor. Pagini de istorie*, Roman, 1990, p. 107—110; Nicolae Hurjui, *Iacov Antonovici, episcopul Huşilor (1856—1931)*, în MMB, „Teologie şi viaţă", serie nouă, an I (LXVII), 1991, nr. 9—12, p. 78—90; Diac I. Ivan, *Personalitatea vlădicului Iacob Antonovici — episcop de Huşi*, în vol. „Cronica Episcopiei Romanului şi Huşilor", III, 1991, p. 271—273; Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române, 1866—1999. Dicţionar*, Bucureşti, 1999, p. 27.

ANUICHI SILVIU, profesor de teologie. N. 28 ian. 1939, în Bocicoiu Mare, jud. Maramureş, † 1 sept. 1994, în Arad. Şcoala elementară în Sânnicolau Mare, jud. Timiş, studii liceale la Timişoara (1951—1955), continuând la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1955—1959), apoi cursuri de doctorat — specialitatea Istoria Bisericească Universală — la Institutul Teologic Universitar din Bucureşti (1959—1962); ulterior, studii de specializare la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Belgrad (1972—1977), cu cercetări în diferite arhive şi biblioteci din Iugoslavia; doctoratul la Belgrad în 1977, echivalat în acelaşi an la Institutul Teologic din Bucureşti. Profesor la Seminarul Teologic din Caransebeş (1962—1982), redactor şef al revistei „Mitropolia Banatului" (1983—1991), conferenţiar şi decan al noii Facultăţi de Teologie din Arad (1991—1994), diacon (1966), apoi arhidiacon.

Lucrări: *Mişcarea jansenistă şi catolicismul*, în MB, an. X, 1960, nr. 7—12, p. 173—189; *Biserica Ortodoxă Bulgară de la înfiinţarea Exarhatului până la înfiinţarea Patriarhiei*, în GB, an. XIX, 1960, nr. 11—12, p. 945—951; *Rolul Mitropoliei de Carlovitz în apărarea Ortodoxiei*, în „Ortodoxia", an. XIII, 1961, nr. 3, p. 419—432; *Activitatea mitropolitului Pavel Nenadovici (1749—1768) în slujba Ortodoxiei*, în ST, an. XIII, 1961, nr. 9—10, p. 543—551; *Patriarhia de Peci (Ypek) între anii 1557—1766*, în ST, an. XIV, 1962, nr. 7—8, p. 429—440; *Raporturile dintre Patriarhia Sârbă de Ypek şi Patriarhia Greco-Bulgară de Ohrida în secolele XIV—XVIII*, în ST, an. XIV, 1960, nr. 9—10, p. 570—581; *Două documente importante din secolul XVIII în arhiva din Sremski Karlovci*, în MB, an. XXIV, 1974, nr. 4—6, p. 294—298; *Mitropolitul Ştefan Stratimirovici de Carloviţ (1790—1836) despre vlahi*, în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 3—4, p. 415—425; *Un episcop uitat: Vichentie Popovici (1774—1785)*, în MB, an. XXIX, 1979, nr. 1—3, p. 57—70; *Relaţiile bise-*

ricești romăno-sârbe din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, în BOR, an. XCVII, 1979, nr. 7—8, p. 869—1056 (teză de doctorat, și în extras, 1980, 192 p.); *Pomelnicele mănăstirii Kruședol și relațiile cu Biserica Ortodoxă Română*, în MB, an. XXXI, 1982, nr. 4—6, p. 322—330.

Alte articole, note, recenzii, traduceri în „Mitropolia Banatului" și alte periodice bisericești din țară sau din Iugoslavia.

Literatura: Curriculum vitae în teza de doctorat, p. 191; *Necrolog*, în TR, an 142, nr. 35—36 din 15 sept. 1994, p. 4 (Pr. D. Abrudan).

ARAMĂ GEORGE, profesor de seminar (nehirotonit). N. 2 mart. 1855, în Țolești, jud. Suceava, † 1923, în Iași. Studii la Seminarul „Veniamin" de la Socola (abs. 1875) și la Facultatea de Litere din Iași. Pedagog-șef și profesor suplinitor la Seminarul „Veniamin" (1876), profesor la Seminarul din Huși (1877—1887), profesor de Omiletică, Liturgică și Pastorală la Seminarul „Veniamin" (1887—1915). A publicat câteva manuale didactice și lucrări istorice.

Lucrări: *Manual de Istorie universală eclesiastică*, 3 vol., Iași, 1880, 1881, 1890, 90 + 80 + 123 p.; *Curs de Omiletică* pentru cl. a VI-a a seminariilor (partea generală), București, 1903, 260 p. (ed. a II-a, 1911, 261 p.); *Elemente de Omiletică specială sau povățuiri și îndrumări speciale de cuvântări bisericești, precedate de noțiuni despre istoria elocuenței bisericești*, București, 1930, 248 p. (editată de Arhim. Iuliu Scriban).

Grigorie Țamblac n-a fost mitropolit al Moldovei și Sucevei nici înainte de Sinodul florentin și nici după aceea, Iași, 1892, 25 p.; *Cercetare istorică bisericească despre Damian mitropolitul Moldovei*, Botoșani (1905), 16 p.

Literatura: Date biobibliografice în *Elemente de Omiletică specială*, p. 6—7; *Bibliografia românească modernă*, 1831—1918, vol. I, București, 1984, p. 145.

ARĂMESCU-DONICI CONON, mitropolit. N. 2 febr. 1837 (?), în Urzici-Arămești, jud. Neamț, în familie de preot, † 7 aug. 1922, în București. Studii la Seminariile de la Neamț și Socola, Facultatea de Științe și Litere din Iași (abs. 1877), mai târziu la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1880—1885), unde a obținut doctoratul. Călugărit în mănăstirea Neamț (28 febr. 1859) și hirotonit ierodiacon pe seama mănăstirii Socola, mai târziu ieromonah și protosinghel. Profesor la Liceul Național, apoi la Școlile Normale de băieți și fete din Iași (1877—1880), iar după reîntoarcerea de la studii, tot la Școlile Normale, la Liceul Internat și la Seminarul „Veniamin"; hirotesit arhimandrit și numit predicator la catedrala mitropolitană din Iași. În 1897 hirotonit arhiereu, cu titlul „Băcăoanul", locțiitor de episcop la Roman (iul. 1899—febr. 1900); la 8 febr. 1902 ales episcop la Huși (înscăunat 3 mart. 1902); la 14 febr. 1912 ales mitropolit primat al României (înscăunat la București, 19 febr.) — retras din scaun la 1 ian. 1919. În cursul păstoririi sale, a tipărit *Biblia* sinodală din 1914; în timpul ocupației germane din 1916—1918 a rămas alături de păstoriți, în București.

Literatura: BOR, an. XXIV, 1901—1902, p. 1083—1084; BOR, an. XXXV, 1911—1912, p. 1350—1351; Arhim. Iuliu Scriban, *Moartea mitropolitului Conon*, în BOR, an. XL, 1921—1922, p. 853—856; Preotul Niculae Șerbănescu, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în BOR, an. LXXVII, nr. 7—10, 1959, p. 822—824; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, București, 1981, p. 143—144 (ed. a II-a, București, 1994); Pr. Scarlat Porcescu, *Episcopia Hușilor. Pagini de istorie*, Roman, 1990, p. 103—105.

ARĂPAȘU TEOCTIST (din botez Teodor), patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. N. 7 febr. 1915, în Tocileni, jud. Botoșani. Frate în mănăstirile Vorona (1928) și Neamț (1931), elev la Seminarul monahal din mănăstirea Cernica (1932—1940), tuns în monahism la Bistrița (jud. Neamț), sub numele Teoctist (1935) și hirotonit ierodiacon pe seama acesteia (4 ian. 1937). În 1940 s-a înscris la Facultatea de Teologie din București, obținând licența în 1945; paralel a îndeplinit diferite funcții în cadrul Arhiepiscopiei Bucureștilor și diacon la Patriarhie. La 1 mart. 1945 transferat la Centrul eparhial Iași, fiind hirotonit ieromonah (25 mart. 1945) și hirotesit arhimandrit în 1946; studii la Facultatea de Litere și Filosofie din Iași (1945—1947); preot slujitor (1945), apoi mare eclesiarh la catedrala mitropolitană din Iași și exarh al mănăstirilor din Arhiepiscopia Iașilor (1946—1948), vicar al aceleiași Arhiepiscopii (1948—1950). În mart. 1950 ales

şi hirotonit episcop-vicar patriarhal, cu titlul „Botoşăneanul"; în această calitate a fost secretar al Sf. Sinod, rector al Institutului Teologic Universitar din Bucureşti (1950–1954) şi a condus diferite sectoare din cadrul Administraţiei Patriarhale. La 28 iul. 1962 ales, iar la 16 sept. înscăunat episcop la Arad, păstorind acolo 10 ani (în dec. 1969 — dec. 1970, locţiitor de episcop la Oradea). La 28 ian. 1973 a fost ales, iar la 25 febr. 1973 înscăunat arhiepiscop al Craiovei şi mitropolit al Olteniei; la 25 sept. 1977 ales, iar la 9 oct. 1977 înscăunat ca arhiepiscop al Iaşilor şi mitropolit al Moldovei şi Sucevei (din iul. 1980 până în ian. 1982, locţiitor de mitropolit al Ardealului). După moartea patriarhului Iustin (31 iul. 1986) a devenit locţiitor de patriarh; la 9 nov. 1986 a fost ales, iar la 16 nov. 1986 întronizat ca arhiepiscop al Bucureştilor, mitropolit al Ungrovlahiei şi patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

În cei 45 de ani de activitate ca ierarh, s-a preocupat nu numai de probleme administrative şi economice, ci şi de restaurarea unor monumente de artă bisericească din cele patru eparhii pe care le-a condus (îndeosebi Putna, Bistriţa, Slatina, Râşca, Gorovei, Vorona, Mitropolia Veche, Bărboi, toate în Arhiepiscopia Iaşilor) şi de organizarea unor muzee bisericeşti; a ctitorit o biserică în localitatea Victoria—Botoşani; după 1989 a îndrumat acţiunea de construire a unor noi biserici în Bucureşti şi alte părţi; a îndrumat revistele „Mitropolia Olteniei", „Mitropolia Moldovei şi Sucevei" şi „Glasul Bisericii", a celor editate la Patriarhie; a încurajat apariţia mai multor lucrări teologice.

Reprezentant de seamă al ecumenismului românesc, a făcut parte din mai multe delegaţii sinodale care au vizitat alte Biserici; a condus delegaţii în vizite peste hotare: Biserica Ortdoxă din Finlanda (1971), Biserica Ortodoxă Siriană a Răsăritului din Malabar—India (1976), Biserica Ortodoxă Rusă (1978), Biserica Bulgară (1983), Biserica Armeană (1983), Arhiepiscopia misionară din America (1978). Ca patriarh, a condus delegaţii sinodale române care au vizitat Patriarhia ecumenică (1987 şi 1991), Patriarhia Bulgară, Austria, Suedia (toate în 1987), Patriarhia Rusă (1988, Patriarhia Sârbă (1987 şi 1995), Biserica din Cipru (1996), Biserica Greciei (1998), Biserica din Malabar – India (1989) etc. A primit vizitele mai multor Întâistătători de Biserici ortodoxe naţionale, mai ales după 1989, precum şi a papei Ioan Paul II (7—9 mai 1999).

A participat la Conferinţa mondială a Comisiei „Credinţă şi Constituţie" a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, la Montréal (1963), vizitând atunci o serie de parohii româneşti din Canada, la întâlnirea ecumenică de la Chantilly-Franţa (1978), a opta Adunare Generală a Conferinţei Bisericilor Europene din Chania-Creta (1979), când a fost ales membru în Comitetul consultativ, a doua Conferinţă panortodoxă presinodală (Chambesy, 1982), la lucrările Prezidiului şi Comitetului Consultativ de la Oxford (1983) etc.

„Doctor Honoris Causa" al Universităţilor din Oradea, Bucureşti, Piteşti, Petroşani şi Galaţi; membru de onoare al Academiei Române (17 dec. 1999).

Lucrări: A publicat studii, articole, cuvântări în „Biserica Ortodoxă Română", „Glasul Bisericii", „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", „Mitropolia Olteniei", „Mitropolia Banatului", „Telegraful Român", cărţi de rugăciuni, pastorale. Câteva lucrări au apărut în volum: *Mitropolitul Iacob Putneanul, făclier al Ortodoxiei româneşti, al năzuinţelor de unitate naţională şi de afirmare a culturii române*, Mănăstirea Neamţ, 1978, 45 p. (şi o ediţie lărgită, sub titlul *Mitropolitul Iacob Putneanul, 1719–1778. În slujba Ortodoxiei româneşti, a năzuinţelor de unitate naţională şi de afirmare a culturii române*, Neamţ, 1978, 128 p.); *Studiu introductiv la Dosoftei, Dumnezeiasca Liturghie*. Ediţie critică de N. A. Ursu, Iaşi, 1980, p. V—XLIV (lucrare editată din iniţiativa sa).

Articolele şi cuvântările publicate în reviste au fost strânse în câteva volume, sub titlul *Pe treptele slujirii creştine*, Mănăstirea Neamţ, vol. I, 1980, VII + 411 p.; vol. II, VII + 414 p.; vol. III, 1985, VII + 495 p.; vol. IV, 1986, 454 p.; vol. III 1, 1989, 572 p.; vol. VI, 1992, 432 p.; Ediţia a doua: *Slujind altarului străbun*, vol. I, Bucureşti, 1992, 512 p.; Celelalte volume au apărut sub titlul *Pe treptele slujirii creştine*, vol. II, Bucureşti, 1995, 576 p.; vol. III, Bucureşti, 1995, 456 p.; vol. IV, Bucureşti, 1996, 544 p.; vol. V, Bucureşti, 1996, 714 p.; vol. VI, Bucureşti, 1997; vol. VII, Bucureşti, 1997, 688 p.; vol. VIII, Bucureşti, 1998, 528 p.; vol. IX, Bucureşti, 2000; vol. X, Bucureşti, 2001, 707 p.

Ca patriarh îndrumă întreaga activitate editorială de la Institutul Biblic şi de Misiune Ortodoxă. Până în prezent au apărut, cu binecuvântarea sa, o serie de lucrări cu caracter teologic şi istoric: *Sfinţi români apărători ai legii strămoşeşti* (Bucureşti, 1987), *Biserica Ortodoxă Română. Monografie album* (Bucureşti, 1987, cu

versiuni în limbile engleză și franceză), reeditarea *Bibliei* de la București din 1688, manuale pentru învățământul teologic universitar și seminarial, noi traduceri din Sfinții Părinți, cărți de slujbă, o nouă ediției a *Bibliei* (1988), versiune revizuită a *Noului Testament* (1993) și altele.

Literatura: Relatări asupra succesivelor sale alegeri în BOR, an. LXVIII, 1950, nr. 3—6, p. 231—240; BOR, an. LXXX, 1962, nr. 7—8, p. 596—607; MB, an. XII, 1962, nr. 9—10, p. 433—444 și nr. 11—12, p. 604—637; BOR, an. XCI, 1973, nr. 1—2, p. 59—86; MO, an. XXV, 1973, nr. 1—2, p. 5—53; ROC, an. III, 1973, nr. 1, p. 21—27; BOR, an. CXV, 1977, nr. 9—12, p. 840—874; MMS, an. LIII, 1977, nr. 10—12, p. 709—759; ROC, an. VII, 1977, nr. 4, p. 31—41; BOR, an. CIV, 1986, nr. 11—12, p. 5—136; MMS, an. LXII, 1986, nr. 6, p. 7—58; MA, an. XXXI, 1986, nr. 6, p. 9—37; Pimen Suceveanul, *Strădanii ale I.P.S. Părinte Mitropolit Teoctist pentru ca toți să fie una*, în MMS, an. LVIII, 1982, nr. 10—12, p. 717—727; articole omagiale în MMS, an. LXI, 1985, nr. 1—3, p. 81—112; vol. *Autocefalie, Patriarhie, Slujire sfântă*, București, 1995, p. 431—672; vol. *Slujire sfântă. Prea Fericitul Părinte Teoctist, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Zece ani de la alegere și intronizare*, București, 1996, 161 p.

ARGATU CALINIC (din botez Constantin), episcop. N. 6 iun. 1944, în Cracăul Negru, jud. Neamț. Studii la Seminarul teologic din Mănăstirea Neamț (1959—1964) și la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1964—1968). Preot în câteva parohii din Arhiepiscopia Clujului (1964—1971), tuns în monahism la mănăstirea Căldărușani (dec. 1971), cu numele Calinic. Muzeograf și secretar la Căldărușani (1972—1974), trecut la Cernica (1974—1977); stareț la Sinaia (1977—1981), apoi la Cernica (1981—1985), arhiereu vicar al eparhiei Râmnicului și Argeșului, cu titlul „Argeșeanul", cu reședința în Curtea de Argeș (hirotonit și instalat la 16 nov. 1985); episcop al Argeșului (ales 27 sept. 1990, instalat la 18 nov. 1990). A inițiat ample lucrări de restaurare la mănăstirile Sinaia, Cernica, Curtea de Argeș, Brâncoveni etc.; ca episcop a deschis Seminarii teologice la Turnu Măgurele și Curtea de Argeș, o Școală de cântăreți în Turnu Măgurele, o Facultate de Teologie în Pitești (1991).

Lucrări: A reeditat lucrarea lui Casian Cernicanul: *Istoriile sfintelor mănăstiri Cernica și Căldărușani* (București, 1988, 229 p., cu un studiu introductiv, la p. 5—30); *Bucuria lecturii*, București, 1989, 147 p. (ed. a II-a, Cluj-Napoca, 2000). Diferite articole în „Biserica Ortodoxă Română", „Telegraful Român", „Steaua" — Cluj și în foaia eparhială „Lumină Lină" (apare din 1990).

Literatura: BOR, an. CIII, 1985, nr. 9—12, p. 808—814; MO, an. XXXVIII, 1986, nr. 1, p. 113—126.

ARGHIROPOL GHEORGHE, profesor de teologie, canonist (nehirotonit). N. 11 mart. 1905, în Beilic (azi Viile), jud. Constanța, † 12 febr. 1952, în București. Școala primară în Cernavodă, Seminarul „Nifon mitropolitul" din București (1918—1926), Facultatea de Teologie din București (1926—1930), cu doctoratul la Facultatea din Cernăuți—Suceava (1943). Secretar eparhial la Bălți (1930—1937), director al Cancelariei Mitropoliei din Cernăuți (1937—1945), însărcinat cu organizarea noii Episcopii a Maramureșului (1937—1938), director la Președinția Consiliului de Miniștri (1945—1946), secretar general tot acolo (1946—1949). Profesor de Drept bisericesc la Facultatea de Teologie din Suceava (1946—1948), apoi la Institutul Teologic Universitar din București (1949—1952).

Lucrări: *Carte de religie pentru clasele I, II, III și IV primare* (în colaborare cu prof. Toma G. Bulat); *Biserica în trecutul neamului românesc*, București, 1935; *Cântări bisericești pentru corurile de la sate* (singur, apoi în colaborare, trei ediții: 1935, 1939, 1943); *Ce se înțelege prin averea bisericească*, București, 1946; *Administrația eparhială din Bucovina între 1775 și 1918*, adaos la rev. „Candela", LVII, 1946, 46 p.; *Regimul averilor Bisericii Ortodoxe în legislația românească modernă* (teză de doctorat, în manuscris).

Colaborări la „Dobrogea Jună" — Constanța, „Cuget Moldovenesc" — Bălți, „Studii Teologice" — București ș.a.

Literatura: Gh. I. M(oisescu), *Gheorghe I. Arghiropol*, în BOR, an. LXX, 1952, nr. 1—3, p. 90—92; *Necrolog*, în GB, an. XI, 1952, nr. 1—3, p. 48—50.

ARON PETRU PAVEL, episcop. N. 1709, în Bistra, jud. Alba, în familie de preot, † 9 mart. 1764, în Baia Mare (înmormântat la Blaj). Studii medii, apoi superioare de teologie în Colegiul „De Propaganda Fide" din Roma (1734—1742), hirotonit preot la Roma (1742). Vicar general al Episcopiei unite de la Blaj (1745), numit de Inochentie Micu, iar în 1747 vicar „apostolic", numit de papa; episcop la Blaj (propus 4 nov. 1751, numit 28 febr. 1752, hirotonit 21 aug. 1754, instalat 12 nov. 1754), păstorind până la moarte. Sub el s-au deschis primele școli din Blaj, în nov. 1754: „școala de obște" (elementară), școala „latinească" sau „a limbilor și științelor", din care se va dezvolta liceul și „școala de preoție" sau seminarul; în 1760, în noua mănăstire cu hramul „Bunavestire", înființată de el, a mai deschis un seminar pentru călugări, cu o existență scurtă. A înființat o tipografie la Blaj (1747), cu meșteri aduși de la Râmnic, în care a tipărit cărți de slujbă: *Ceaslovul* (1751), *Strastnicul* (1753), *Liturghierul* (1756), *Evhologhiorul* (1757), *Octoihul* (1760), *Catavasierul* (1762), *Acatistierul* (1763), *Psaltirea* (1764) ș.a., toate după edițiile mai vechi din Țara Românească, apoi cărți cu conținut teologic: *Învățătura creștinească* (ed. I, 1755, ed. a II-a, 1756), *Păstoriceasca datorie* (1759), *Păstoriceasca poslanie sau dogmatică* (1760), *Opera philosophica et theologica* a Sf. Ioan Damaschinul (2 vol. 1763), o *Bucoavnă pentru deprinderea pruncilor la cetanie și la temeiul învățăturii creștinești* (1759) ș.a. A rămas de la el și o traducere a *Bibliei*, în manuscris (se pare după Vulgata).

Literatura: *Șematismul veneratului cler al Arhidiecesei metropolitane greco-catolice române de Alba Iulia și Făgăraș*, Blaj, 1900, p. 26—31; Dr. Augustin Bunea, *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisie Novacovici sau istoria românilor transilvăneni de la 1751 la 1764*, Blaj, 1902, XIX + 498 p.; Ștefan Manciulea, *Ctitorii școalelor din Blaj*, Blaj, 1938, p. 20—26; V. Stanciu, *Episcopul Petru Pavel Aron*, Blaj, 1943, 63 p.; Tuliu Racotă, *Petru Pavel Aron*, în „Transilvania", an. LXXVII, 1946, nr. 1—4, p. 32—44; I. D. Lăudat, *Istoria literaturii române vechi*, III, București, 1968, p. 136—138; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 1; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 540—542 (ed. a II-a, 1994, p. 523—526).

Al. Lupeanu—Melin, *Xilografii care au lucrat în tipografia veche din Blaj, 1750—1800*, Blaj, 1929, 24 p. + 19 pl.; Ioan Georgescu, *Tipografia Seminarului din Blaj*, în „Boabe de Grâu", an. V, nr. 1, 1934, p. 1—31 (și completările lui Z. Păclișanu, în nr. 2, p. 105—108); Iosif E. Naghiu, *Tipărituri blăjene între 1750—1800*, în CC, an. XXIV, 1944, nr. 5—6, p. 309—320; Zsigmond Jakó, *Începuturile tipografiei de la Blaj*, în vol. *Sub semnul lui Clio, Omagiu Acad. Prof. Ștefan Pascu*, Cluj, 1974, p. 492—503.

Ioan Georgescu, *Școlile din Blaj*, în „Boabe de Grâu", an. IV, 1933, nr. 6, p. 334—360; Ștefan Manciulea, *Ctitorii școalelor din Blaj*, Blaj, 1938, 42 p.; Coriolan Suciu, *Arhiereii Blajului ctitori de școli naționale*, Blaj, 1944, 108 p.; Cornel Tatai și O. Rotaru, *Un document revelator asupra activității culturale desfășurate de Petru Pavel Aron*, în „Apulum", an. XII, 1974, p. 642—648; Zenovie Păclișanu, *Istoria Bisericii Române Unite*, partea a II-a, 1752–1783, în rev. „Perspective", München, an. XIV–XVI, 1991–1993, nr. 53–60, p. 19–83.

ARON TEODOR, preot, istoric. N. 6 febr. 1803, în Țichindeal, jud. Sibiu, † 6 apr. 1859, în Lugoj. Studiile gimnaziale la Sibiu, Blaj și Odorhei, Filosofia la Cluj, Teologia la Pesta. Profesor și director la Gimnaziul din Beiuș (1830—1835), preot în Galșa — jud. Arad (1835—1839) și Arad (1839—1842), „revizor" al cărților românești tipărite la Buda (1842—1845), preot în Delani — jud. Bihor (1848—1851), translator pentru limba română la „Foaia legilor" din Pesta și la Locotenența imperială din Buda (1851—1855), canonic la Episcopia din Oradea (1855), apoi la noua Episcopie din Lugoj (1857—1859). Autor de lucrări istorice, teologice și predici.

Lucrări: *Catihetica practică sau arătarea cum să se propună învățăturile catihetice a credinței creștinești la vârsta cea tânără*, Buda, 1843, VIII + 200 p.; *Cuvântări bisericești despre cele șapte păcate ale căpeteniei pe duminecile păresimilor*, Buda, 1847, 66 p.; *Scurtă apendice la Istoria lui Petru Maior carea prin adevărate mărturisiri a mai multor scriitori vechi, începutul românilor din romani adevărați la mai mare lumină îl pune*, Buda, 1828 (cu o serie de dovezi privind originea și continuitatea românilor); *Anotări din istoria eclesiastică despre urzărea și lățărea credinței creștine între români*, Pesta, 1850, 112 p.; cola-

borări la „Gazeta de Transilvania", „Foaie pentru minte, inimă și literatură" din Brașov.

Literatura: *Enciclopedia Română*, tom. I, Sibiu, 1898, p. 2—3; *Șematismul istoric al diecezei Lugojului*, Lugoj, 1903, p. 125—127; Iacob Radu, *Istoria diecezei române unite a Orăzii Mari...*, Oradea, 1930, p. 212; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 1—2; *Bibliografia românească modernă (1831—1918)*, vol. I, București, 1984, p. 5.

ASACHI LAZĂR (în călugărie Leon), preot, apoi arhimandrit, traducător (numit inițial Isachievici sau Asachievici), tatăl cărturarului Gheorghe Asachi. N. 1757, † 1825, în Iași. Nu se știe unde și-a făcut studiile; cunoscător al limbilor rusă, polonă, franceză, germană. Hirotonit de mitropolitul Gavriil Callimachi; mai târziu, protopop al ținutului Herța; preot militar în „corpul de arnăuți moldovlahi" din armata austriacă, în cursul războiului ruso-austro-turc din 1787—1791 și protopop în fosta raia a Hotinului, trecută un timp sub administrația austriacă (1788—1793), preot la spitalul din Lvov (din 1793); după 1803 stabilit la Iași, unde Veniamin Costachi l-a numit „protopresviter a toată Moldova" (5 sept. 1803) și slujitor la biserica „Sf. Nicolae Domnesc" din Iași; călugărit sub numele Leon, în 1820 și hirotesit arhimandrit mitrofor, vicar al Mitropoliei (în 1821—1822 refugiat la Groznița, dincolo de Prut); a primit mai multe misiuni din partea lui Veniamin Costachi (Lvov 1815, Chișinău 1821, Hotin 1822).

Traduceri: *Jucăria norocului sau istorisirea pentru prințul Menșikov, carele pe vremea lui Petru cel Mare a fost slăvit în toată Evropa...*, Iași, 1816, 125 p. (trad. din limba franceză după cartea lui P. J. B. Nougaret, Liège, 1773); *Bordeiul indienesc*, Iași, 1821, 106 p. (trad. din l. franceză după Bernardin de Saint Pierre). În manuscris: *Nopțile* lui Eduard Young, sub titlul *Plângerea sau gândurile cele de noapte a lui Iung, pentru viață, moarte și nemurire*, prima traducere din acest scriitor englez la noi, după o versiune franceză (în manuscris Bibl. Acad. Ms. 1771); *Logica sau cele dintâi temeiuri meșteșugului gândirii* de Etienne Bonnot de Condillac (1818); *Manualul lui Epictet* (sec. I—II d.Hr.); *Istoria biblioticeștii Biserici*, după mitropolitul Filaret Drozdov al Moscovei (1819); *Tâlcuirea Sfintei Liturghii* (păstrată fragmentar); *Dogmele de Biserica Răsăritului păzite* (fragmente).

Literatura: Eugen Lovinescu, *Gheorghe Asachi. Viața și opera lui*, București, 1927, p. 9—21; Nestor Camariano, *Primele traduceri din Bernardin de Saint Pierre în literatura română*, în vol. *„În amintirea lui Constantin Giurescu"*, București, 1944, p. 183—194; Ierom. Nestor Vornicescu, *Arhimandritul Leon Asachi*, în MMS, an. XXXVIII, 1962, nr. 3—4, p. 213—242 (și în vol. *Desăvârșirea unității noastre naționale — fundament al unității Bisericii străbune*, Craiova, 1988, p. 147—194); George Sorescu, *Gheorghe Asachi*, București, 1970, p. 5—26; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 60; Mitropolit Antonie Plămădeală, *Prima traducere a Manualului lui Epictet în românește*, în MA, an. XXIX, 1984, nr. 9—10, p. 611—662; Mitropolit Antonie Plămădeală, *Lazăr Leon Asachi în cultura română*, Sibiu, 1985, 524 p. (sunt publicate aici *Logica* lui Condillac, *Manualul* lui Epictet, *Istoria* lui F. Drozdov, *Tâlcuirea Liturghiei*, *predici*).

AȘTILEANU VISARION (din botez Vasile), episcop. N. 14 mart. 1914, în Cluj, † 6 aug. 1984, în Arad. Studiile secundare la Liceul „G. Barițiu" din Cluj (1925—1933), superioare la Academia teologică unită din Cluj (1933—1935), continuând cu studii de Filosofie și Teologie în Colegiul „De Propaganda Fide" din Roma (1935—1942), unde a obținut licența (1941) și doctoratul (1942). Secretar eparhial și preot la biserica „Bob" din Cluj (1942—1948). Revenit la Biserica Ortodoxă în 1958, a fost numit inspector general patriarhal și — concomitent — preot la bisericile „Tatu" și „Antim" din București (1958—1961), consilier patriarhal (1962), episcop-vicar patriarhal (1962—1969), fiind tuns în monahism la Sinaia, sub numele Visarion, hirotonit arhiereu, cu titlul „Ploeșteanul", la 9 sept. 1962; episcop-vicar la Mitropolia Ardealului, cu titlul „Rășinăreanul" (instalat 1 iun. 1969), apoi episcop al Aradului (ales 10 iun. 1973, înscăunat 26 aug. 1973), unde a păstorit până la moarte.

A publicat câteva studii privind reîntregirea Bisericii din Transilvania, reportaje, predici, recenzii, în „Biserica Ortodoxă Română", „Mitropolia Ardealului", „Mitropolia Banatului", „Telegraful Român" ș.a., între care: *Reîntregirea Bise-*

ricii Ortodoxe Române din Transilvania, în BOR, an. LXXXVI, 1968, nr. 6, p. 710—723; *Aspecte ale unificării spirituale a românilor din Transilvania (Unitatea de limbă în secolul XIX)*, în MA, an. XVI, 1971, nr. 11—12, p. 832—851.

Ca episcop al Aradului, a îndrumat activitatea administrativă-economică a eparhiei, a redeschis mănăstirea Prislop, a fost preocupat de valorificarea patrimoniului cultural-artistic al eparhiei; a editat volumul *Mănăstirea Hodoş-Bodrog* (Arad, 1980). A făcut parte din câteva delegaţii sinodale care au vizitat alte Biserici, participant la Adunarea generală Nyborg IV (1964).

Literatura: BOR, an. LXXX, 1962, nr. 9—10, p. 802—812; MA, an.VII, 1962, nr. 9—12, p. 623—626; MA, an. XIV, 1969, nr. 4—6, p. 268—303; BOR, an. XCI, 1973, nr. 7—8, p. 762—784; MB, an. XXIII, 1973, nr. 10—12, p. 598—626; MA, an. XVIII, 1973, nr. 9—10, p. 939—946; *Necrolog*, în MB, an. XXXIV, 1984, nr. 7—8, p. 490—497.

ATANASIU TEODOSIE (din botez Teodor), episcop. N. 1851, în Sascut, jud. Bacău, † 7 febr. 1927, la mănăstirea Neamţ. Studii la Seminarul inferior din Roman, apoi la cel superior de la Socola (abs. 1871). Diacon la catedrala episcopală din Roman (1871—1880), preot la biserica „Sf. Nicolae" din Bacău (1881—1893) şi protopop al jud. Bacău (1881—1892). Rămas văduv, a plecat la Facultatea de Teologie din Atena, pentru completarea studiilor (1893—1897), unde a obţinut licenţa. Arhimandrit de scaun (vicar) la Roman (1898), egumen la mănăstirile „Sf. Spiridon" din Iaşi (1899—1902), apoi la „Precista Mare" din Roman (1902—1909), arhiereu vicar la Mitropolia Ungrovlahiei, cu titlul „Ploieşteanul" şi egumen la „Domniţa Bălaşa" din Bucureşti (1909—1912), un timp locţiitor al scaunului mitropolitan (iul. 1911—febr. 1912). La 4 febr. 1912 ales episcop la Roman, unde a păstorit până la 1 febr. 1923, când s-a retras din scaun.

A rămas în literatura exegetică prin traducerea *Omiliilor* Sf. Ioan Gură de Aur la cele 14 epistole pauline, în 9 volume, sub titlul: *Comentariile sau explicarea Epistolei către Galateni a celui întru Sfinţi Părintelui nostru Ioan Chrisostom*. Traducere din limba elină, Iaşi, 1901, 128 p.; — *Efeseni*, Iaşi, 1902, 267 p.; *Filipeni*, Bucureşti, 1903, XXXIX + 170 p.; *Coloseni, I şi II Tesaloniceni*, Bucureşti, 1905, 346 p.; *Romani*, Bucureşti, 1906, 504 p.; I *Corinteni*, Bucureşti, 1908, 626 p.; II *Corinteni*, Bucureşti, 1910, 358 p.; *I şi II Timotei, Tit şi Filimon*, Bucureşti, 1911, 375 p.; *Ebrei*, Bucureşti, 1923, 395 p.

Literatura: *Alegerea noului episcop al Romanului*, în BOR, an. XXXV, 1911—1912, p. 1215—1216; Arhim. Iuliu Scriban, *Moartea episcopului Teodosie fost al Romanului*, în BOR, an. XLV, 1927, nr. 2, p. 101—104; Haralambie Rovenţa, *Studiul Noului Testament la noi în ultimii 50 de ani*, în ST, an. III, 1932, nr. 2, p. 277—279; Dr. Veniamin Pocitan, *Arhiereii vicari în Biserica Ortodoxă românească*, Bucureşti, 1937, p. 44—45; Preot Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, Bucureşti, 1984, p. 321—323.

AZARIE, călugăr cronicar din Moldova, sec. al XVI-lea. Este autorul unei *Cronici* slavone, scrisă din dispoziţia domnului Petru Şchiopul şi a mitropolitului Anastasie; expune faptele petrecute între anii 1541 şi 1574, prezentându-se ca o continuare a *Cronicii* lui Macarie, dascălul său. Se pare că tot el a transpus în slavona mediobulgară, în 1567, scrierea istorico-aghiografică *Vieţile regilor şi arhiepiscopilor sârbi*.

Opera: I. Bogdan, *Letopiseţul lui Azarie*, în *An. Acad. Rom., M.S.I.*, s. II, t. XXXI, 1909, p. 168—181 (text slav) şi 202—214 (trad.) (şi în I. Bogdan, *Scrieri alese*, Bucureşti, 1968, p. 416—463); *Cronicele slavo-române din sec. XV—XVI* publicate de Ion Bogdan. Ediţie revăzută şi completată de P. P. Panaitescu, Bucureşti, 1959, p. 126—151; trad. rom. la G. Mihăilă şi Dan Zamfirescu, *Literatura română veche* (1402—1647). Introducere, ediţie îngrijită şi note de..., Bucureşti, 1969, p. 204—220.

Literatura: Ilie Minea, *Letopiseţele moldoveneşti scrise slavoneşte*, Iaşi, 1925, p. 98—140; Ion Radu Mircea, *Les vies des rois et archevêques serbes et leur circulation en Moldavie. Une copie inconnue de 1567*, în RESEE, IV, nr. 3—4, 1966; *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, Bucureşti, 1979, p. 67; George Ivaşcu, *Istoria literaturii române*, Bucureşti, 1979, p. 67; N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, Bucureşti, 1980, p. 67—69.

B

BAIULESCU BARTOLOMEU, preot, istoric și economist. N. 11 iun. 1831, în Zărnești, jud. Brașov, † 14 iun. 1909, în Brașov. Studii la Gimnaziul romano-catolic din Brașov (1845—1849) și la Seminarul teologic din Sibiu (1849—1850). Funcționar în Cancelaria Episcopiei din Sibiu (1850), învățător și preot ajutor în Zărnești (1851—1857), preot la parohia Brașov-Cetate (1857—1909) și protopop onorar (1891); catehet al elevilor ortodocși de la școlile neromânești din Brașov (1864—1886), catehet la Școala superioară de comerț și la Școala reală, ambele îndrumate de Biserică (1869—1898), catehet la clasa I a Gimnaziului „Andrei Șaguna" (1877—1898); prin strădaniile sale s-a ridicat capela din Brașov-Groaveri și biserica „Adormirea" — cu casă parohială — din Brașov-Cetate (1895—1896).

A desfășurat o neobosită activitate de emancipare a românilor brașoveni, îndeosebi a meseriașilor; a întemeiat „Asociațiunea pentru sprijinirea învățăceilor și sodalilor români meseriași", în 1870, fiind primul ei președinte (1870—1884); a tipărit cu cheltuiala sa „Meseriașul Român", foaie pentru învățătură și petrecere, alcătuită pentru meseriași și toți iubitorii de meserii" (1886—1889); înființează Asociația de credit și depuneri „Meseriașul Român" (1887—1894); a militat pentru ridicarea culturală a meseriașilor, prin cursuri speciale (el însuși fiind catehet), șezători literare etc.; a desfășurat și o rodnică activitate în cadrul Astrei, încă de la înființare (1861).

Lucrări: *Biografia lui George Cristureanu, fost căpitan în armata României*, Brașov, 1879, 28 p.; *Monografia comunei bisericești greco-ortodoxe române a Sf. Adormiri din cetatea Brașovului, cu acte și dovezi*, Brașov, 1898, 274 p.; diferite conferințe (de pildă: *Despre necesitatea promovării și protecționării meseriilor între români...*, Sibiu, 1884, 42 p.), studii cu caracter economic în „Transilvania", articole în „Gazeta Transilvaniei", „Telegraful Român", „Meseriașul Român".

Literatura: P. Suciu, *Un vechi economist: B. Baiulescu*, în „Societatea de Mâine", an. VI, 1929, nr. 8, p. 138—139; Candid C. Mușlea, *Protopopul Bartolomeu Baiulescu*, Brașov, 1938, 59 p.; Vol. *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I, partea I (1865—1889), București, 1965, p. 433—440 (foaia „Meseriașul Român"); Vol. *Cărturari brașoveni. Sec. XV—XX. Ghid bibliografic*, Brașov, 1972, p. 21—22; *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 43; Măriuca Radu, *Asociațiunea pentru sprijinirea învățăceilor și sodalilor români meseriași din Brașov — susținătoare a învățământului profesional brașovean românesc*, în „Cumidava", XII, 1979—1980, p. 229—237; Măriuca Radu, *Date privind activitatea Asociațiunii pentru sprijinirea învățăceilor și sodalilor meseriași români din Brașov, 1869—1918*, în „Cumidava", XIII, 2, 1983, p. 191—201.

BALAUR DIMITRIE, preot. N. 4 septembrie 1903 în Rezeni, jud. Lăpușna — † 19 aprilie 1996, București. Studii la Seminarul teologic din Chișinău (abs. 1924), apoi la Facultățile de Teologie (1924–1928) și Geografie (lic. 1932) din București. Redactor la revista „Biserica Ortodoxă Română" din București (1928—1937), consilier cultural la Episcopia Hotinului—Bălți (1937—1940 și 1941—1944) și redactor al revistei „Biserica Basarabeană", preot la biserica „Sfinții Părinți" de lângă Foișorul de Foc (1940—1941), spiritual la Seminarul „Nifon Mitropolitul" (1944–1948), preot la biserica zisă „Cașin—Parcul Domeniilor" (1948–1959), apoi la bisericile „Răzoare—Drumul Taberei", „Sfânta Vineri—Titulescu" și „Sf. Nicolae—Buzești" (după 1964), toate în București; iconom stavrofor. În sept. 1959 condamnat de Tribunalul militar București la 15 ani muncă silnică pentru „activitate contrară orânduirii de stat", fiind deținut la Jilava, Gherla și Periprava, până în iul. 1964.

Lucrări: A publicat studii, articole, recenzii și note în cele două reviste pe care le-a condus, între care: *Biserici în Moldova de răsărit*, în BOR, an. LII, 1934, nr. 1—2, p. 38—59 și nr. 3—4, p. 189—209 (și extras); *Antologhioanele din anul 1766. Studiu de bibliografie*, în BOR, an LIII, 1935, nr. 9–10, p. 433–443; *Documentele rânzenilor*, în BOR, an LIV, 1936, nr. 5–6, p. 273—304.

Traduceri: *Castitatea și căsătoria* de Neviadowski, București, 1991 și *Convorbiri cu tineretul* de Zenkowinski, București, 1991.

Literatura: Elena Teodoreanu, *Preotul Dimitrie Balaur și ai săi...*, în „Memoria — revista gândirii arestate", București, nr. 9, 1993, p. 27—37; *Necrolog*, în ziarul „Alfa și Omega", Chișinău, an. II, nr. 11 (33), iunie 1996, p. 6; vol. *Piserica întemnițată. România, 1944—1989*, București, 1998, p. 65–66.

BALCA NICOLAE, profesor de teologie, filosof. N. 11 iun. 1903, în Tohanu Nou, jud. Brașov, † 7 dec. 1983, în București. Studii la Școala normală „Andrei Șaguna" din Sibiu, terminând în particular și Liceul teoretic cu bacalaureat (1925), apoi la Academia teologică „Andreiană" din Sibiu (1925—1929). Trimis la studii peste hotare de mitropolitul Nicolae Bălan, se specializează în Pedagogie religioasă, Filosofie și Teologie la Universitatea din Jena (1930—1935), obținând doctoratul în Filosofie în 1935 (echivalat la Universitatea din Cluj). Profesor de Pedagogie la Școala normală „Andrei Șaguna" din Sibiu (1935—1947), diacon (1934) și inspector general al învățământului religios din Arhiepiscopia Sibiului (1936); conferențiar definitiv — prin concurs — la conferința de Filosofie de la Facultatea de Teologie din București (1947/1948); după reorganizarea învățământului teologic, încadrat ca profesor titular la catedra de Omiletică, Catehetică și cu noțiuni de Pedagogie la Institutul Teologic Universitar din Cluj (1948—1952), unde a funcționat și ca prorector; reîncadrat ca profesor titular la aceeași catedră la Institutul Teologic Universitar din București, unde a funcționat până la pensionare (1952—1970); după aceasta, profesor consultant la cursurile de doctorat; arhidiacon stavrofor (1952). Autor a numeroase studii de Filosofie; participant la toate sesiunile Seminarului sud-est european din cadrul Facultății de Teologie a Universității din Heidelberg, precum și la alte conferințe, simpozioane și colocvii în Germania; conferințe la diferite Facultăți de Teologie din Germania și Austria.

Lucrări: *Die Bedeutung Gogartens und seines Kreises für die Pädagogik der Gegenwart*, Weimar, 1934, 115 p. (Teză de doctorat în Filosofie); *Criza spirituală modernă și cauzele ei*, Sibiu, 1934, 42 p.; *Contribuții la fundamentarea ontologiei*, în „Revista de Filosofie", vol. XX, 1935, nr. 2 (și extras 20 p.); *Filosofia existențială și influența acesteia asupra protestantismului contemporan*, „Revista de Filosofie", vol. XXI, 1936, nr. 4 (și extras, 43 p.); *Educație și cultivare*, în „Luceafărul", Sibiu, 1937, nr. 1—7 (și extras, 30 p.); *Teologia dialectică și Biserica Ortodoxă*, în „Revista de Filosofie", vol. XXIII, 1938, nr. 2, p. 160—185; *Criza spirituală contemporană și menirea tinerei generații*, Sibiu, 1938, 24 p.; *Søren Kirkegaard*, în *Istoria filosofiei moderne*, vol. II, București, 1938, p. 531—562 (și extras, 34 p.); *Școala de la Baden*, în *Istoria filosofiei moderne*, vol. III, București, 1938, p. 167—193; *Studii filosofice*, București, 1938, 77 p.; *Die Krisis der protestantischen Theologie und die dialektischen Philosophie*, în „Revista de Filosofie", vol. XXIV, 1939, nr. 2 (și extras, 35 p.); *Interpretarea existenței omenești în filosofia lui*

Heidegger, București, 1939, 26 p.; *Deosebirea calitativă absolută dintre om și Dumnezeu și problema Revelației*, în „Thesis", Sibiu, p. 30—58; *Pentru o mai corectă înțelegere a filosofiei kantiene. O confruntare cu P. P. Negulescu*, în „Revista de Filosofie", vol. XXVI, 1941, nr. 3—4 (și extras, 58 p.); *Curs de filosofie*, editat de U.N.S.R., București, 1948, 340 p.; *Istoria filosofiei antice*, București, 1982, 379 p.

Caracteristicile esențiale ale sufletului creștinului autentic, în ST, an. IV, 1954, nr. 9—10, p. 475—494; *Etapele psihologice ale mărturisirii*, în ST, an. VII, 1955, nr. 1—2, p. 25—38; *Aspectul patologic al persoanei umane și pastorația religioasă*, în ST, an. VII, 1955, nr. 7—8, p. 489 —510; *Importanța catehetică a Sfintei Liturghii*, în BOR, an. LXXVI, 1958, nr. 1—2, p. 194—213; *Sensul suferinței în creștinism*, în ST, an. IX, 1957, nr. 3—4, p. 155—176; *Concepția despre lume și viață în teologia Fericitului Augustin*, în ST, an. XIV, 1962, nr. 3—4, p. 183—201; *Despre unele trăsături esențiale ale sufletului frumos*, în ST, an. XVIII, 1966, nr. 3—4, p. 115—130; *Câteva trăsături ale Sfântului Ioan Hrisostom ca predicator*, în ST, an. XX, 1968, nr. 7—8, p. 498—511; *Biblia în sistemul filosofic hegelian*, în ST, an. XXII, 1970, nr. 1—2, p. 39—59; *Învățătura despre Logosul întrupat ca paradigmă a vieții creștinului în teologia apostolică și patristică*, în GB, an. XXIX, 1970, nr. 3—4, p. 272—290. Alte studii și recenzii în „Revista de Filosofie" sau în periodicele bisericești; referate în „Buletinul Seminarului sud-est european" din Heidelberg, predici în „Glasul Bisericii" etc.

Literatura: Pr. prof. D. R(adu), *Prof. Diac. Dr. Nicolae Balca*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 92—94; *Necrolog*, în ROC, an.XIII, 1983, nr. 1, p. 97—99; Pr. Prof. Constantin Galeriu, *In memoriam: Arhid. Prof. Nicolae Balca*, în ST, an. XXXVI, 1984, nr. 1—2, p. 138—142.

BALOȘESCU ISAIA (din botez Ioan), episcop. N. 5 ian. 1765, în Putna, jud. Suceava, în familie de preot, † 14 sept. 1834, în Cernăuți (îngropat la Putna). Învață la școala teologică de la Putna, îndrumată de Vartolomei Măzăreanu. Călugărit aici de tânăr sub numele Isaia, în 1778; ajunge curând egumen la Dragomirna și arhimandrit (1792), asesor al Consistoriului din Cernăuți (1796), apoi vicar general al Episcopiei Bucovinei, cu sediul în Cernăuți (1807); numit episcop la 17 iul. 1823. Datorită lui, s-a deschis la Cernăuți un Institut teologic în oct. 1827, ca școală superioară, cu trei ani de studii, din care se va dezvolta apoi Facultatea de Teologie (1875); în 1828 a deschis un „Seminar clerical" (internat), pentru 50 de bursieri. La stăruințele lui s-a admis salarizarea clerului din Bucovina din așa-numitul „Fond religionar" al Episcopiei.

Literatura: Ion Nistor, *Istoria Bisericii din Bucovina*, București, 1916, p. 45—50; Gheorghe Ciuhandu, *Un bucovinean care era să fie episcop la Arad*, în „Candela", an. XLI, 1930, p. 105—108; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, București, 1981, p. 185—186 (ed. a II-a, București, 1994); Mihai Iacobescu, *Isaia Baloșescu*, în „Analele Bucovinei", Suceava, 4, 1997, nr. 1, p. 13–16.

BARBOVSCHI TEODOSIE, mitropolit. N. c. 1540, † 23 febr. 1608 (îngropat la Sucevița). Originar dintr-o veche familie de boieri moldoveni, a fost tuns în monahism la Probota, se pare ulterior stabilit la Sucevița; episcop la Rădăuți (1598—1605, cu o întrerupere în vara anului 1600), apoi mitropolit al Moldovei (1605—1608). Îndrumător al activității culturale: din dispoziția lui s-au copiat mai multe manuscrise; el însuși a fost dascălul lui Ștefan, fiul lui Petru Șchiopul, și probabil a scris o *Hronologie*, cu principalele evenimente istorice.

Literatura: D. Dan, *Cronica Episcopiei de Rădăuți*, Viena, 1912, p. 62—63 și 69—71; Dr. Simeon Reli, *Doi episcopi ai Rădăuților și apoi mitropoliți ai Moldovei din sec. al XVI-lea, foști pribegi prin țări apusene*, în „Candela", an. XL, 1929, p. 439—441; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Contribuții la istoria Mitropoliei Moldovei în secolul al XVI-lea*, în MMS, an. LI, 1975, nr. 3—4, p. 254—256.

BARBU PETRU, profesor de teologie. N. 7 mai 1864, în Lugoj, † 7 mart. 1941, în București. Studiile gimnaziale la Lugoj, Beiuș, Blaj, Brașov (abs. 1884), superioare la Facultatea de Teologie din Cernăuți, cu doctoratul în 1891, studii de specializare în Pedagogie la Universitățile din Graz și Berlin. Profesor la Institutul teologic-pedagogic din Caransebeș (1892—1908) și redactor

al buletinului eparhial „Foaia Diecezană", în aceeaşi perioadă; diacon (1895), preot (1908), protopop (1930); înlăturat de la catedră în 1908 din dispoziţia ministrului Cultelor şi Instrucţiunii Appony Albert; director al Băncii Poporale din Caransebeş (1907—1920); vicepreşedinte al Sfatului Naţional Român ales la Alba Iulia la 1 dec. 1918; reintegrat în învăţământ la 1 mart. 1919; în anul următor a fost numit rector al Institutului teologic (devenit apoi Academie), deţinând aceste funcţii până la pensionare, în 1937.

Lucrări: *Religia în şcoala poporală. Indegetări (=indicaţii n.n.) metodice*, Caransebeş, 1897, 2 f. + 62 p.; *Religia în „şcoala veche" şi în „şcoala nouă"*, Caransebeş, 1899, 2 f. + 62 p.; *Religiunea în şcoalele poporale I. Elemente de Cateheticā sau Metodica religiunii*, Caransebeş, 1907, 2 f. + 101 p. (ed. a II-a, Arad, 1915, ed. a III-a, Caransebeş, 1933); *Şcoala modernă şi religiunea la noi*, Caransebeş, 1916, 24 p.

Catehismul religiunii ortodoxe răsăritene pentru şcoalele poporale, Caransebeş, 1893, 62 p. (ed. a IX-a, 1914); *Istorioare biblice pentru elevii şcoalelor poporale*, Caransebeş, 1895 (ed. a XIII-a, Arad, 1913); *Istorioare bisericeşti*, Caransebeş, 1897, 48 p. (ed. a IX-a, 1914); *Istorioare religios-morale pentru elevii începători ai şcoalelor poporale*, Caransebeş, 1899, 40 p.; *Istoria Sfântă a Testamentului Vechiu*, Caransebeş, 1898, 92 p. (ed. a III-a, 1907); *Istoria Sfântă a Testamentului Nou*, Caransebeş, 1898, 3 f. + 88 p. (ed. a III-a, 1915); *Istoria bisericească pentru şcoalele poporale*, ed. a II-a, Caransebeş, 1900, 62 p.; *Viaţa Mântuitorului lumii istorisită cu cuvintele Sfintei Scripturi*, Caransebeş, 1902, XIII + 173 p. (ed. a III-a, Bucureşti, 1916); *Carte de rugăciuni şi Cântări bisericeşti*, Caransebeş, 1904, 2 f. + 160 p. (ed. a IV-a, 1919); *Manual de istorie bisericească pentru şcoalele poporale superioare şi medii inferioare*, Caransebeş, 1896, 90 p. (ulterior sub titlul *Istoria Bisericii creştine*, pentru şcoalele medii, ed. a VIII-a, Arad, 1922, 108 p.); *Învăţătura Bisericii creştine ortodoxe. Dogmele şi Morala Bisericii*, 2 părţi, Caransebeş, 1918; *Istoria bisericească universală cu elemente de Catehism şi Liturgică*, Caransebeş, 1931. După 1918, a publicat — în colaborare cu profesorul Ioan Irineu Mihălcescu — câteva manuale de Religie pentru învăţământul secundar, iar în colaborare cu preotul Petru Bizerea manuale pentru învăţământul primar.

Preocupări folclorice: Vol. *Porecle lugojene*, Cluj, 1927. Colaborări la „Foaia Diecezană" — Caransebeş, „Biserica şi Şcoala" — Arad, „Drapelul" — Lugoj, „Lumina" — Caransebeş, „Foaia Pedagogică" — Sibiu, „Tribuna" — Sibiu, „Familia" — Oradea, „Luminătorul" şi „Dreptatea" la Timişoara, „Românul" — Arad ş.a.

Literatura: „Anuarul Academiei teologice ortodoxe române din Caransebeş, 1919—1939", Caransebeş, 1940, p. 263—265; Prot. dr. Gheorghe Cotoşman, *Profesorul Dr. Petru Barbu*, în „Anuarul Academiei teologice ortodoxe române din Caransebeş pe anul 1940—1941", p. XI—XXII; Dr. Cornel Corneanu, *Profesorul dr. Petru Barbu (1864—1941)*, în „Transilvania", an. LXXII, 1941, nr. 3, p. 201—211; Dr. Nicolae Terchilă, *Herbart şi herbartienii români din Ardeal*, în „Anuarul XVII al Academiei teologice „Andreiane" din Sibiu", 1940—1941, p. 53—58; Nicolae Cornean, *În amintirea preotului Dr. Petru Barbu*, în MB, an. XXIV, 1974, nr. 4—6, p. 290—291; Preot Prof. Sorin Cosma, *Preotul Profesor Dr. Petru Barbu (1864—1941)*, în MB, an. XXXI, 1981, nr. 10—12, p. 715—719; *Bibliografia românească modernă*, 1831—1918, Vol. I, Bucureşti, 1984, p. 263—265; Pr. Prof. Zeno Munteanu, *Amintirile unui dascăl de teologie*, în AB, serie nouă, an I (40), 1990, nr. 3—4, p. 93—94; Preot Dr. Marcu Bănescu, *Manuale şi metode catehetice*, în AB, an. II (XLI) 1991, nr. 4—6, p. 159—163; Pr. Prof. Sorin Cosma, *Preotul profesor dr. Petru Barbu şi activitatea sa catehetică*, în AB, an. III (XLII), 1992, nr. 1—3, p. 78—85.

BARCIANU POPOVICI DANIIL, profesor de teologie (nehirotonit), naturalist, fiul preotului Sava Popovici Barcianu. N. 19 oct. 1847, în Răşinari, jud. Sibiu, † 3/16 febr. 1903, în Sibiu. Studii la Gimnaziul evanghelic german din Sibiu (1858—1866) şi la Institutul teologic-pedagogic, tot aici (1866—1869). Obţine o bursă din partea Arhiepiscopiei Sibiului, pentru a studia organizarea şcolilor populare din Germania (1869—1870), apoi face studii de Ştiinţe naturale, Filosofie şi Pedagogie la Universităţile din Viena, Bonn şi Leipzig (1870—1874), cu doctoratul la Leipzig. Profesor la Institutul teologic-pedagogic

din Sibiu, mai ales în „secția pedagogică" (1876—1901), director al Școlii civile de fete a Asociațiunii din Sibiu (1876—1887), inspector al școlilor confesionale ortodoxe românești din Arhiepiscopia Sibiului (1901—1903), membru mirean în Sinodul Arhiepiscopiei Sibiului, secretar II al Astrei (1881—1887), membru în Comitetul Partidului Național Român din Transilvania și unul din inițiatorii „Memorandului" din 1892, fapt pentru care a fost condamnat la doi ani și șase luni închisoare (executată parțial la Vácz). Este autorul unor lucrări de Științe naturale, Pedagogie, manuale școlare, îndrumător al unor periodice românești.

Lucrări: *Untersukungen über die Bluthen-wicklung der Onagraceen*, Naumburg, 1874, 3 f. + 49 p. (teză de doctorat); *Elemente de istorie naturală pentru școalele poporale*, 2 vol., Sibiu, 1881—1883, 128 + 184 p.; *Lucrul de mână în școalele de băieți și în Institutul pedagogic*, Sibiu, 1885, 65 p.; *Istoria naturală în școalele poporale*, în „Anuarul Institutului teologic-pedagogic din Sibiu" pe anii 1889/1890, p. 3—75 și 1890/1891, p. 3—24 (și extras); *Vasile Aron (1770—1822). O scriere încă necunoscută a lui*, în „Anuarul Institutului..." pe anii 1898/1899, p. 3—45 și 1899/1900, p. 3—28.

A reeditat câteva din lucrările tatălui său: *Gramatica germană teoretică-practică*, ed. a V-a, Sibiu, 1896, VII + 432 p. și *Dicționar german-român și român-german*, ed. a II-a, în două părți, Sibiu, 1886—1888; ed. a III-a, partea I, Sibiu, 1900.

În 1891 a editat la Sibiu „Foaia ilustrată, pentru petrecere și popularizarea cunoștințelor literare și științifice", iar în 1897—1900 a redactat — cu alți colegi — „Foaia Pedagogică"; diverse colaborări la „Telegraful Român" și „Tribuna" din Sibiu.

Literatura: *Enciclopedia Română*, tom I, Sibiu, 1898, p. 398; Dr. Petru Șpan, *Dr. Daniil P. Barcianu, Viața și activitatea lui*, Sibiu, 1903, 28 p.; Dr. Petru Șpan, *Școala lui Șaguna*, Sibiu, 1909, p. 48–57; Dr. Ioan Lupaș, *Luptători pentru lumină*, Arad, 1916, p. 3—34; Dr. Nicolae Terchilă, *Herbart și herbartienii români din Ardeal*, în „Anuarul XVII al Academiei teologice „Andreiane", 1940—1941, p. 30—34; Mircea Păcurariu, *Doi cărturari rășinăreni cu studii la Viena*, în „Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena pe anul 1970", p. 120—125; Bucur Țincu, „Foaia Ilustrată", în vol. „Reviste literare românești din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea", sub îngrijirea lui Ov. Papadima, București, 1974, p. 294—317; Vol. *Personalități românești ale științelor naturii și tehnicii. Dicționar*, București, 1982, p. 51—52; Emilian Cioran, *Șapte generații de preoți și protopopi-profesori din aceeași familie: Barcianu 1699–1903*, Sibiu, 1991, p. 79—90.

BARCIANU POPOVICI SAVA, preot, autor de manuale didactice. N. 1814, în Rășinari, jud. Sibiu, într-o veche familie de preot, † 12 mart. 1879, în Rășinari. Gimnaziul în Sibiu (1828—1833), „clasele de filosofie" la Cluj (1833—1835), studii teologice la Sibiu (1835—1836), studii de medicină și inginerie la Viena (1837—1838, neterminate). Învățător și director al Școlii poporale românești din Rășinari (1838—1847), iar din 1839 până la moarte preot tot acolo; profesor la Institutul teologic-pedagogic din Sibiu (1854—1855), preot militar în armata austriacă (1856), „asesor consistorial" (consilier) la Sibiu, administrator al protopopiatului Sibiu, participant la Revoluția din 1848—1849 (membru în delegația de 30 de persoane trimisă la Viena și în Comitetul permanent român, cu 25 de membri, cu sediul la Sibiu), membru în Comitetul de conducere al Astrei (1862), membru corespondent al Societății Academice Române (15 sept. 1869). Autor de manuale școlare, mai ales pentru învățarea limbii germane, traduceri, predici (rămase în manuscris).

Lucrări: *Adunare de istorii morale alese* (traducere), 2 vol., Sibiu, 1846—1848, 4 f. + 90 + 79 p. (ed. a II-a sub titlul *Culegere de istorioare morale*, Sibiu, 1876, 27 + IV + 128 p.); *Epistolar sau carte de învățătură pentru deprinderea în corespondințe și scrisori, atât private cât și politice*, Sibiu, 1847, 5 f.+ VI + 206 p. (ed. a II-a, 1863, 2 f. + 155).

Curs de aritmetică pentru folosul și trebuința tinerimei române, Sibiu, 1848, 96 p.; *Abțedar pentru folosul școalelor de legea greco-răsăriteană*, Sibiu, 1851, 50 p. (ed. a II-a, 1852, ed. a III-a, 1854); *Istoria biblicească, cu întrebări și răspunsuri*, Sibiu, 1851, 48 p.; *Gramatica română, curs pregătitor pentru școalele secundare, preparandii și privați*, Sibiu, 1852; *Gramatica*

românească pentru școalele populare, Sibiu, 1853, 120 p. (ed. a II-a, 1856, ed. a III-a, 1864).

Carte de conversațiune și vocabulariu german și român pre scurt, Sibiu, 1852, 204 p. (ed. a II-a, 1857, 200 p.); *Gramatica germană teoretică-practică pentru uzul tinerimei române*, Sibiu, 1854, 248 p. (ed. a II-a, 1864, ed. a III-a, 1867, ed. a IV-a, 1873, ed. a V-a, 1896); *Gramatica română-germană sau Îndreptare teoretico-practică spre a învăța limba germană*, Sibiu, 1855, 260 p.; *Abecedar nemțesc pentru școalele populare,...* Sibiu, 1856, 80 p. (ed. a II-a, 1867, ed. a III-a, 1871).

Theoretisch-praktische Grammatik der romänischen und deutschen Sprache, Sibiu, 1858, VI + 384 p. (ed a II-a, 1862; ed a III-a, 1871);*Vocabulariu român-nemțesc, compus și înavuțit cu mai multe mii de cuvine nou introduse și încetățenite în limba română*, Sibiu, 1868, 3f. + 306 p.; *Dicționar român-german și german-român. Wörterbuch der romänischen und deutschen Sprache*. I. Romăno-german. II. German-român, ed. I, Sibiu, 1868—1886 (ed. a II-a, 1888; ed. a III-a, 1900—1905; ed. a IV-a, 1910, numai partea I), cu peste 1700 de pagini.

Literatura: *Enciclopedia Română*, tom. I, Sibiu, 1898, p. 398; Emilian Cioran, *O familie de preoți în Rășinari*, în RT, Sibiu, an. VI, 1912, nr. 4—5, p. 124—130; Emilian Cioran, *Corespondența unui preot din anii 1848 și 1856 fost și duhovnic militar*, în RT, an. XXIX, 1939, nr. 1, p. 3—9 și nr. 2—3, p. 102—113; Nicolae Albu, *Sava Popovici Barcianu, un distins cărturar al timpului său*, în MA, an. VIII, 1963, nr. 4—6, p. 327—350; Mircea Păcurariu, *Doi cărturari rășinăreni cu studii la Viena*, în „Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena pe anul 1970", p. 120—125; Jana Balacciu și Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, 1978, p. 61—62; Pr. prof. Mircea Păcurariu, *Un vrednic slujitor al Bisericii și al școlii românești: preotul Sava Popovici Barcianu*, în MA, an. XXIV, 1979, nr. 4—6, p. 505—511; Corneliu Dragoman, *Preotul Sava Popovici Barcianu*, în „Îndrumătorul bisericesc pe anul 1981", Sibiu, 1981, p. 272—276; *Bibliografia românească modernă, 1831—1918*. Vol. I, București, 1984, p. 267—268; Emilian Cioran, *Șapte generații de preoți și protopopi-profesori din aceeași familie: Barcianu, 1699—1903*, Sibiu, 1991, p. 31—79.

BARDIERU ALEXANDRU, preot, scriitor. N. 12 mart. 1913, în Nesfoaia, jud. Hotin. Studii la Seminarul teologic din Chișinău (1927—1935) și la Facultatea de Teologie din Chișinău (1935—1939), Seminarul Pedagogic Universitar din Cernăuți (1942/1943), cu examen de capacitate pentru Religie în 1946. Preot în Rângaci-Hotin (1938—1940), Ruși-jud. Baia (1940—1941), Marșenița-Hotin (1941—1944), Corabia-Olt (1944—1945), Buciumeni-Fălticeni (1945—1949), Boroaia-Suceava (1949—1960), Broscăuți-Dorohoi (1960—1971) și biserica „Duminica Mare" din Botoșani (din 1971); protopop la Boroaia (1949—1951), profesor de Religie în Corabia și Fălticeni (1944—1948), iconom stavrofor (1953). A publicat lucrări cu caracter moralizator, literatură pentru copii, articole în presa vremii.

Lucrări: *Hristos pacea lumii*, Fălticeni, 1941, 24 p.; *Misiunea sacerdotală*, Fălticeni, 1941, 42 p.; cărți de rugăciuni, articole în „Cuvânt Moldovenesc", „Raza", „Viața Basarabiei", „Luminătorul" toate la Chișinău, „Biserica Basarabeană" — Bălți, „Păstorul Tutovei" — Bârlad, „Mitropolia Moldovei și Sucevei", precum și articole cu caracter literar în numeroase alte ziare și reviste.

Literatură pentru copii: *Mreană, mreană, năzdrăvană*, basme, București, 1972, 72 p. (tradusă și în limbile maghiară și germană); *Păpușa năzdrăvană*, basme, Iași, 1976, 120 p.; *Norocel-Degițel*, basme, București, 1978, 60 p.; *Povești năzdrăvane*, basme, București, 1982, 104 p.; *Povești nemuritoare* (colecție, nr. 24 și 25), București, 1982 și 1983 (în colaborare).

BARNEA ION, arheolog, istoric de artă bisericească. N. 15 aug. 1913, în Lungulești, jud. Vâlcea. Studii la Seminarul teologic „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea (1925—1933), la Facultatea de Teologie din București (1933—1937), cu specializare la Facultatea de Teologie din Atena (1937—1940), care-i conferă doctoratul în Arheologie paleocreștină și Bizantinologie (1940); mai târziu, doctor în științe istorice la Universitatea din București (1967). Bibliotecar la Academia Română (1940—1941), membru al Școlii române din Roma (1941—1942), diacon la capela română din Berlin (1942—1944), unde a urmat diferite cursuri la

Universitatea de acolo. Cercetător la Comisia Monumentelor Istorice (1944—1946) şi la Muzeul Naţional de Antichităţi (1946—1956), şef de sector şi cercetător principal la Institutul de Arheologie din Bucureşti (1956—1975), conferenţiar la catedra de Istorie veche a României de la Facultatea de Istorie a Universităţii din Bucureşti (1949—1951), conferenţiar de Istoria artei creştine la Institutul Teologic din Bucureşti (1956—1959). Conducătorul unor şantiere arheologice din Dobrogea (Dinogetia, Noviodunum, Niculiţel, Basarabi, Tropaeum Traiani ş.a.); participant la diferite Congrese internaţionale de specialitate (Roma, Paris, Atena, Tesalonic etc.). A publicat rezultatele cercetărilor sale arheologice, studii privind monumentele paleocreştine din ţara noastră, îndeosebi din Dobrogea, studii de istoria artei medievale româneşti. Membru de onoare al Academiei Române (29 ian. 1999).

Lucrări: *To paleohristianicon thisiastirion*, teză de doctorat, Atena, 1940, 227 p.; *Contribuţii la studiul creştinismului în Dacia*, în RIR, an. XIII, 1942—1943, fasc. 3, p. 31—42; *Discul episcopului Paternus*, în „Analecta", Bucureşti, II, 1944, p. 185—197; *Opaiţe creştine în Scythia Minor*, în RIR, an. XIV, 1944, fasc. 2, p. 168—176; *Tetraevanghelul de la Căldăruşani*, în BCMI, XXXVII, 1944, p. 58—68; *O temă de iconografie „occidentală" în pictura bisericilor moldoveneşti*, în BOR, an. LXIII, 1945, nr. 4—6, p. 106—125; *Sfântul Chiril, patriarhul Alexandriei* (studiu iconografic), în vol. „Prinos Î.P.S. Nicodim, patriarhul României", Bucureşti, 1946, p. 74—84; *Nouvelles considérations sur les basiliques chrétiennes de Dobroudja*, în „Dacia", XI—XII, 1945—1947, p. 221—241; *Un miniaturist român din secolul al XVIII-lea: popa Flor*, în BOR, an. LXVI, 1948, nr. 11—12, p. 584—607; *Relaţiile dintre aşezarea de la Bisericuţa-Garvăn şi Bizanţ în secolele X—XII*, în SCIV, an. IX, 1953, nr. 3—4, p. 641—671; *Creştinismul în Scythia Minor după inscripţii*, în ST, an. VI, 1954, nr. 1—2, p. 65—112; *O inscripţie creştină de la Axiopolis*, în ST, an. VI, 1954, nr. 3—4, p. 219—228; *Meşteşugurile în aşezarea feudală de la Garvăn*, în SCIV, 6, 1955, nr. 1—2, p. 99—121; *Sigiliul unui ierarh al Rusiei în aşezarea de la Garvăn*, în SCIV, 1956, 7, p. 189—197; *Quelques considerations sur les inscriptions chrétiennes de la Scythie Mineure*, în „Dacia", N.S., I, 1957, p. 265—288; *Romanbyzantine Basilicae discouvered in Dobrogea between 1948—1958*, în „Dacia", N. S., II, 1958, p. 331—349; *Vasile Pârvan şi problema creştinismului în Dacia Traiana*, în ST, an. X, 1958, nr. 1—2, p. 93—105; *Monumente de artă creştină descoperite pe teritoriul României*, în ST, X, 1958, nr. 5—6, p. 287—310; an. XII, 1960, nr. 3—4, p. 201—231; an. XVII, 1965, nr. 3—4, p. 133—181; *Artele (în cuprinsul Mitropoliei Ungrovlahiei)*, în BOR, an. LXXVII, 1959, nr. 7—10, p. 856—888; *Sigilii bizantine inedite din Dobrogea*, în SCN, an. III, 1960, p. 323—332; *Date noi despre Axiopolis*, în SCIV, 11, 1960, nr. 1, p. 69—80; *Un cronograf român ilustrat din secolul al XVII-lea*, în SCIA, 7, 1960, nr. 2, p. 184—195; *Les monuments rupestres de Basarabi en Dobroudja*, în „Cahiers Archéologiques", Paris, XIII, 1962, p. 187—208; *Über der mittelalterlische Thierdarstellung in der Dobroudja (10—14 Jahrhundert)*, în RESEE, 3, 1965, nr. 3—4, p. 585—610; *Noi sigilii bizantine la Dunărea de Jos*, în SCIV, 17, 1966, nr. 2, p. 277—292; *L'incendie de la cité de Dinogetia au VI-e siècle*, în „Dacia", X, 1966, p. 237—259; *Les thermes de Dinogetia*, în „Dacia", N. S., XI, 1967, p. 225—252; *Dinogetia, I. Aşezarea feudală timpurie de la Bisericuţa-Garvăn*, Bucureşti, 1967, 409 p. (în colaborare); *Din istoria Dobrogei. II. Romanii la Dunărea de Jos*, Bucureşti, 1968, 592 p. (în colaborare cu Radu Vulpe); *Din istoria Dobrogei. III. Bizantini, români şi bulgari la Dunărea de Jos*, Bucureşti, 1971, 441 p. (în colaborare cu Şt. Ştefănescu); *Cultura bizantină în România*, Bucureşti, 1971, 236 p. + 108 pl. (în colaborare); *Dinogetia et Noviodunum, deux villes byzantines du Bas-Danube*, în RESEE, 9, 1971, nr. 3, p. 343—362; *Monumenti paleocristiani della Scizia Minore e della Dacia Traiana*, în „XVIII Corso di cultura sull'arte ravennate e bizantina", Ravenna, 1971, p. 23—69; *Monumenti bizantini in Romania fra il VII ed. il XIII secole*, în *ibidem*, p. 71—93; *Dobrogea în secolele VII—X*, în „Peuce", Tulcea, 2, 1971, p. 205—219; *Sceaux des empereurs byzantins découverts en Roumanie*, în „Byzantina", Tesalonic, 3, 1971, p. 149—172; *Relaţiile provinciei Scythia Minor cu Asia Mică, Siria şi Egiptul*, în „Pontica", Constanţa, 5, 1972, p. 251—265; *Din nou despre datarea valului şi a bisericuţei treflate de la Niculiţel*, în SCIV, 24, 1973, nr. 2, p. 311—315; *Noi descoperiri din epoca feudalismului timpuriu la Dinogetia-Gar-*

văn, în vol. „Materiale şi cercetări arheologice" 10, 1973, p. 291—331; *Le martyrion de Niculiţel*, în „Buletin d'archeologie sud-est européene", Bucarest, 1975, 3, p. 131—146; *Atriile basilicilor paleocreştine de la Tropaeum Traiani*, în SCIVA, 26, 1975, nr. 1, p. 57—67; *Les monuments paléochretiens de Roumanie*, Cita del Vaticano, 1977, 276 p.; *Inscripţii paleocreştine inedite în Tomis*, în „Pontica", Constanţa, 7, 1977, p. 377—385; *La basilique citerne de Tropaeum Traiani à la lumière des derniers fouilles archéologique*, în „Dacia", N.S., 21, 1977, p. 211—233; *Basilica „simplă" (A) de la Tropaeum Traiani*, în „Pontica", 11, 1978, p. 181—187; *Tropaeum Traiani*, vol. I, Bucureşti, 1979, 259 p. (coautor şi coordonator); *Dinogetia — ville byzantine du Bas-Danube, sec. IV—XII*, în „Byzantina", Tesalonic, 10, 1980, p. 237—287 + 30 pl.; *L'epigraphie chrétienne d'Illyricum oriental*, în „Rapports du X-e Congrès international d'archéologie chrétienne", Tesalonic, 1980, p. 447—495; *Le cripte della basiliche paleocristiana della Scizia Minore*, în RESEE, 19, 1981, nr. 3, p. 489—505; *Sigilii bizantine de la Durostorum-Dorostolon*, în „Pontica", 15, 1982, p. 201—212; *Sigilii bizantine inedite din Dobrogea*, în „Pontica", 16, 1983, p. 263—272; *Constantin cel Mare*, Bucureşti, 1982, 212 p. (în colaborare cu Octavian Iliescu); *Le christianisme sur le territoire de la Roumanie aux III-e — XI-e siècles*, în „Etudes Balkaniques", 1, 1985, p. 92—106; *Creştinismul pe teritoriul Moldovei în secolele III–XIII*, în BOR, an. CVI, 1988, nr. 1-2, p. 123-144; *Romanité et christianisme au Bas Danube*, în „Byzantiaka", Tesalonic, 1990, p. 67 —102; *Romanitatea şi creştinismul daco-roman*, în vol. *Autocefalie, Patriarhie, Slujire sfântă*, Bucureşti, 1995, p. 160–176.

Arta creştină în România, Vol. 1, Secolele III—VI. Studiu introductiv şi prezentarea planşelor de..., Bucureşti, 1979, 278 p.; Vol.II. Secolele VII—XIII. Studiu introductiv şi prezentarea planşelor de..., Bucureşti, 1981, 238 p.

Literatura. *Enciclopedia istoriografiei româneşti*, Bucureşti, 1978, p. 46—47; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 105—106; „Dacia", N. S., 32, 1988, p. 205—214; SCIVA, 4, 1993, p. 318—319; Nelu Zugravu, *Profesorul Ion Barnea la 80 de ani*, în „Arheologia Moldovei", 17, 1994, p. 349—352; Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române, 1866—1999. Dicţionar*, Bucureşti, 1999, p. 47—48.

BASARAB MIRCEA, preot. N. 12 dec. 1936, în Sibiu, în familie de preot. Studii la Liceul „Gheorghe Lazăr" din Sibiu (bac. 1954), Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1954—1958), cursurile de doctorat — pentru Vechiul Testament — la Institutul Teologic din Bucureşti (1958—1961), cu studii de specializare la Institutul ecumenic de la Bossey-Elveţia (un semestru, 1971/72), Facultatea de Teologie reformată a Universităţii din Lausanne (trei semestre, 1972—1973), Facultatea de Teologie evanghelică a Universităţii Ludwig-Maximilian din München (1974—1977), doctoratul la Institutul Teologic din Bucureşti (1978); licenţiat al Facultăţii de Filologie a Universităţii din Cluj (1977). A ocupat diferite posturi administrative la Centrul eparhial şi Seminarul teologic din Cluj (1961—1968); profesor la acelaşi Seminar de la 1 febr. 1968, diacon (1968), preot (1973). Transferat în postul de preot-paroh la parohia ortodoxă română „Naşterea Domnului" din München (din apr. 1977 până în prezent), pe care a organizat-o în timpul studiilor. În perioada studiilor în străinătate şi ca preot la München a participat la diferite întruniri bisericeşti sau cu caracter ecumenic; Adunarea Generală a Consiliului Mondial al Bisericilor de la Canberra (1991), Adunarea ecumenică europeană de la Graz (1997), membru în Comisia de dialog a Bisericii Ortodoxe Române cu Biserica Evanghelică din Germania etc.; din 1977 editează la München buletinul parohial „Renaşterea".

Lucrări: *Sărbătoarea corturilor şi interpretarea ei în creştinism*, în ST, an. XII, 1960, nr. 5—6, p. 420—435; *Dogma Sfintei Treimi din Vechiul Testament*, în „Ortodoxia", an. XII, 1960, nr. 3—4, p. 552—570; *Vechiul Testament în Liturghiile ortodoxe*, în ST, an. XIII, 1961, nr. 3—4, p. 202—225; *Psalmul 50(51). Ideea de rugăciune şi jertfă*, în ST, an. XIII, 1961, nr. 7—8, p. 410—426; *Scopul Evangheliei a patra*, în MB, an. XIV, 1964, nr. 11—12, p. 683—697; *Împărăţia mesianică a păcii (Isaia, II, 2—4)*, în GB, an. XXIX, 1970, nr. 9—10, p. 910—918; *Cărţile anaginoscomena — bune de citit — în Bibliile româneşti*, în ST, an. XXIV, 1972, nr. 1—2, p. 59—69; *Sfânta Scriptură în concepţia ortodoxă*, în MB, an. XXIII, 1973, nr. 7—9, p. 377—386; *Cartea profetului Amos. Introducere, traducere şi comentariu*, teză de doctorat, în ST, an. XXXI, 1979, nr. 5—10, p. 391—571;

Biblia în Liturghia și viața spirituală ortodoxă, în MB, an. XXIX, 1979, nr. 1—3, p. 31—42; *Sfânta Scriptură și interpretarea ei în concepția Sf. Vasile cel Mare*, în MB, an. XXIX, 1979, nr. 4—6, p. 286—300; *Atitudinea teologilor români față de cărțile anaginoscomena — bune de citit — ale Vechiului Testament*, în MA, an. XXIV, 1979, nr. 7—9, p. 602—618; *Autoritatea Sfintei Scripturi în Biserica Ortodoxă*, în „Ortodoxia", an. XXXII, 1980, nr. 2, p. 221—241; *Scriptură și Liturghie*, în MB, an. XXXI, 1981, nr. 7—9, p. 462—484; *Domnul nostru Iisus Hristos ca interpret al Sf. Scripturi*, în MA, an. XXVII, 1983, nr. 5—6, p. 280—296; *Înnoirea omului în concepția ortodoxă*, în MB, an. XXXIV, 1984, nr. 1—2, p. 36—46; *Giulgiul de la Torino*, în AB, an. II (XLI), 1991, nr. 7—9, p. 56—69; *Problema uniatismului din punct de vedere ortodox*, în RT, serie nouă, an. III (75), 1993, nr. 4, p. 23—56; *Ermeneutica biblică*, Oradea, 1997 158 p.; *Biserica și neamul în diaspora*, Cluj-Napoca, 2001, 270 p. (o parte din articole citate sau expuneri la „Radio Europa Liberă").

Câteva articole privind vechea cultură românească (MMS, nr. 9—10, 1967, p. 605—611 sau MO, nr. 9—10, 1967, p. 763—768), articole, recenzii, note, în periodicele amintite sau în buletinul „Renașterea" de la München pe care îl editează.

În periodice de peste hotare a publicat: *Der heilige Basilius als Ausleger der Schrift*, în „Orthodoxes Forum, Zeitschrift des Institute für Orthodoxe Theologie der Universität München", 1 Jahrgang, Heft 1, 1987, p. 19—32; *Die Heilige Schrift und ihre Auslegung in der Orthodoxen Tradition*, in „Una Sancta. Zeitschrift für ökumenische Begegung", 1, 1987, p. 41—48; *Die Kirche als Verkünderin und Auslegerin der Heiligen Schrift*, în „Orthodoxes Forum...", 2 Jahrgang, sept. 1, 1988, p. 43—49; *Das Jesusgebet in der orthodoxen Spiritualität*, în „Orthodoxes Forum...", 1, 1991, p. 11–22; *Das Amtsverständidnis und die apostolische Sukzesion als Kontext für die Stellung der Frau in der orthodoxe Kirche*, în „Catholica"... 3, 1996, Münster, p. 261–285; *Die Problematik der unierton Kirche aus orthodoxer Sicht*, în „Orthodoxes Forum...", 1, 1998, p. 21–50.

Literatura: *Curriculum vitae*, în teza de doctorat *cit.*, p. 570—571; ROC, an. VIII, 1978, nr. 2, p. 43—44; ST, an. XXX, 1978, nr. 9—10, p. 715—716; Alexandru Moraru, *Seminarul teologic liceal ortodox din Cluj Napoca (1952–1997)*, Cluj Napoca, 1997, p. 258–259.

BASARABEANU GHELASIE, arhimandrit, protopsalt și compozitor. N. c. 1790, dincolo de Prut, † 1851, la Curtea de Argeș. Se pare că a învățat în școala de la „Sf. Sava" din București; în același timp era elevul renumitului psalt ieromonahul Macarie. La 7 oct. 1817 era la Curtea de Argeș, în mart. 1823 era în mănăstirea Mărgineni; probabil un timp a fost profesor de Psaltichie la Buzău; nu se știe când a fost hirotonit preot (ieromonah). După înființarea Seminarului de la Argeș (1836), a fost numit profesor de Psaltichie; în 1839 semna ca ieromonah, în 1845 protosinghel, în 1848 arhimandrit.

Au rămas de la el trei mansucrise psaltice: *Antologie* (1839), *„Canoanele musichiei"*, prescurtate din Theoritichon (1839), și *Stihirarul sau Doxastarul* (1840), cuprinzând o serie de compoziții, unele traduse din grecește, altele proprii: podobii, catavasii, chinonice, axioane, heruvice; este cunoscută mai ales doxologia pe glas V, pe care o cântă azi credincioșii ortodocși la sfârșitul Utreniei.

Literatura: Pr. George D. Drăgănescu, *Istoricul Seminarului din Curtea de Argeș*, Pitești, 1900, p. 7—8; Mihail Gr. Poslușnicu, *Istoria muzicii la români*, București, 1928, p. 72; Arhiereul Nestor (Vornicescu), *Trei manuscrise muzicale vechi*, în MO, an. XXIV, 1972, nr. 11—12, p. 962—965; B. Sandu, *Ghelasie arhimandritul și opera sa muzicală*, în MO, an. XXXI, 1979, nr. 7—9, p. 618—619 + 8 pl.; B. Sandu, *Din opera muzicală a lui Ghelasie arhimandritul*, în MO, an. XXXII, 1980, nr. 3—6, p. 507—508; Diac. Nicu Moldoveanu, *Muzica bisericească la români în secolul al XIX-lea*, în GB, an. XLI, 1982, nr. 11—12, p. 904—905; Pr. Conf. Alexe Buzera, *Ghelasie Basarabeanu. Contribuții*, în BOR, an. CXIV, 1996, nr. 7—12, p. 382—394.

BĂDESCU IOSIF (din botez Traian), episcop. N. 15 mai 1858, în Șopotul Vechi, jud. Caraș-Severin, † 11 iul. 1933, în Caransebeș. Studiile gimnaziale la Caransebeș, Lugoj și Seghedin, juridice la Universitatea din Budapesta (abs. 1884), teologice la Universitatea din Cernăuți, unde obține doctoratul în 1889. Secretar eparhial (1889—1903), apoi asesor (consilier) eparhial la Caransebeș (1903—1920); scurt timp profesor la

Institutul teologic-pedagogic. Hirotonit diacon necăsătorit în 1890, preot în 1899, tuns în monahism la Hodoș-Bodrog sub numele Iosif (1902), hirotonit protosinghel (1903) și arhimandrit (1919), membru în Adunarea eparhială a eparhiei Caransebeș și în Congresul Național Bisericesc al Mitropoliei Ardealului. Ales episcop de Caransebeș în 1909, dar n-a fost recunoscut de guvernul de la Budapesta; la 8 mart. 1920 ales din nou, recunoscut, hirotonit și instalat în Caransebeș (27 sept./10 oct. 1920), păstorind până la moarte. A redactat „Calendarul Românului", editat de Episcopia Caransebeșului (din 1889); a publicat articole în „Foaia Diecezană" de la Caransebeș și în alte periodice românești, pastorale, cuvântări etc. A îndrumat activitatea Institutului teologic (apoi Academie) din Caransebeș și întreaga viață bisericească din eparhie, a înființat o școală de cântăreți bisericești, un muzeu și o bibliotecă eparhială.

Literatura: FD, an. XLVII, nr. 29 din 16 iul. 1933; Nicolae Cornean, *Monografia Eparhiei Caransebeș*, Caransebeș, 1940, p. 50—53; M. B. Babiu (=Marcu Bănescu), *Episcopul Dr. Iosif Traian Bădescu (1858—1933)*, în MB, an. XXXIII, 1983, nr. 5—6, p. 348—353; Pr. Prof. Zeno Munteanu, *Amintirile unui dascăl de teologie*, în AB, serie nouă, an. I (40), 1990, nr. 3—4, p. 89—92.

BĂDESCU SPIRIDON, preot, traducător. N. c. 1828, în București, în familie de preot, † d. 1877, în București. Studii la Seminariile din București (1841—1845), Chișinău (1845—1847) și Moscova (1847—1850). Diacon, mai târziu preot la biserica „Curtea Veche" („Sf. Anton") din București (după 1852). A publicat mai multe studii și articole în „Biserica Ortodoxă Română", între anii 1874—1877, precum și traduceri din limba rusă: *Descriere despre crucea Domnului*, București, 1852, 80 p.; *Predicile duminicilor și ale sărbătorilor de preste tot anul*, București, 1871, 99 p.; *Theologia ortodocso-morală*, București, 1872; *Istoria bisericească*, București, 1872.

Literatura: Diacon Gheorghe I. Moisescu, *Bursieri români la școlile teologice din Rusia*, București, 1946, p. 45—46 (și în BOR, an. LXIV, 1946, nr. 4—6, p. 252—253); *Bibliografia românească modernă, 1831—1918*. Vol. I, București, 1984, p. 290.

BĂLAN IOAN, episcop. N. 11 febr. 1880, în Teiuș, jud. Alba, † 4 aug. 1959, într-un spital din București. Studii gimnaziale la Blaj (1891—1899), superioare la Facultatea de Teologie a Universității din Budapesta (1899—1903), doctoratul la Viena, în 1906, cu teza: *Die Kirchlichen Dyptichen. Ihr Wesen und Gebrauch*. Preot celibatar și pedagog în internatul „Vancean" din Blaj (1906—1907), notar consistorial la Blaj (1907—1909), paroh și protopop la parohia română unită din București (1909—1920), canonic mitropolitan la Blaj (1920—1936), delegat al Bisericii române unite în Comisia de codificare a Dreptului canonic oriental la Roma (1929—1935); episcop la Lugoj (numit în aug. 1936, hirotonit și instalat în oct. 1936). Arestat la 28 oct. 1948, închis la Sighet (1950—1955), apoi cu domiciliu forțat la Curtea de Argeș și Ciorogârla. A publicat lucrări liturgice și canonice, precum și o nouă traducere a *Noului Testament*.

Lucrări: *Limba cărților bisericești. Studiu istoric și liturgic*, Blaj, 1914, 277 p. (retipărire din „Cultura Creștină"); *Antimisul*, București, 1915, 30 p.; *Viața lui Iisus scrisă pe înțelesul tuturor*, Blaj, 1922, 227 p.; *Noul Testament al Domnului nostru Iisus Hristos scos pe înțelesul tuturor*, Oradea, 1925, 806 p. (ed. a II-a, 1938, 867 p.); *Fontes iuris canonici Ecclesiae rumenae*, Roma, 1932, 114 p.; *Testi di dirrito particolare dei Rumeni*, Roma, 1933, 881 p.; *Leges Justiniani de haereticis*, Roma, 1935, 16 p.; *Un sinod diecezan sub episcopul Rednic*, Blaj, 1936, 14 p. (extras din „Cultura Creștină", 1936).

Colaborări la „Unirea", „Unirea Poporului", „Cultura Creștină", toate la Blaj, „Răvașul" — Cluj, „Convorbiri Literare" — București, ș.a.

Literatura: „Unirea", Blaj, an. XLVI, nr. 36 din 5 sept., nr. 43 din 24 oct. și nr. 45 din 7 nov. 1936; Ioan Ploscaru, *Lanțuri și teroare*, Timișoara, 1993, p. 385—417; Silvestru Augustin Prunduș și Clemente Plaianu, *Catolicism și ortodoxie românească. Scurt istoric al Bisericii române unite*, Cluj-Napoca, 1994, p. 118—119.

BĂLAN IOANICHIE (din botez Ioan), arhimandrit. N. 10 febr. 1930, în Stănița, jud. Neamț. Studii la Liceul comercial din Roman (1942—

1949) şi la Institutul Teologic Universitar din Bucureşti (1971—1975). Frate în mănăstirea Sihăstria (1949), unde a fost călugărit şi hirotonit diacon (apr. 1953). Casier, contabil şi secretar, ghid la mănăstirea Sihăstria (1949—1971), ghid şi contabil-casier la mănăstirea Bistriţa-Neamţ (1971—1990), hirotonit ieromonah (în 1979), hirotesit apoi protosinghel (1987) şi arhimandrit (1992); din 1990 pensionar şi reaşezat la Sihăstria. Autorul unor lucrări privitoare la monahismul românesc sau cu conţinut moralizator.

Lucrări: *Patericul românesc*, Bucureşti, 1980, 736 p. (ed. a II-a, 1990, 708 p.; ed. a III-a, Galaţi, 1998, 740 p.; tradus şi în limbile greacă — 1984, franceză —1986 şi engleză — 1994); *Vetre de sihăstrie românească*, Bucureşti, 1981, 576 p.; *Convorbiri duhovniceşti*, vol. I, Ed. Episcopiei Romanului, 1984, 632 p. (tradus şi în limbile greacă — 1985, italiană — 1991, engleză — 1994); vol. II, aceeaşi Editură, 1988, 808 p. (reeditate în 1991 şi 1993); *Mărturii româneşti la Locurile Sfinte*, Ed. Episcopiei Romanului, 1986, 576 p. (ed. a II-a sub titlul *Pelerinaj la Locurile Sfinte*, 1992, 592 p.); *Călăuză ortodoxă în biserică*, Iaşi, 1992, 224 p.; *Călăuză ortodoxă în familie*, Iaşi, 1993, 184 p. (ed. a II-a, Chişinău, 1999, 184 p.); *Rânduiala Sfintei Spovedanii şi a Sfintei Împărtăşanii*, Iaşi, 1993, 120 p.; *Părintele Paisie duhovnicul*, Iaşi, 1993, 139 p.; *Părintele Cleopa duhovnicul*, Iaşi, 1994, 226 p.; *Convorbiri duhovniceşti cu teologi ortodocşi din străinătate*, Iaşi, 1995, 215 p; *Sinaxar general ortodox — Dicţionar aghiografic*, Roman — Chişinău, 1998, 408 p.; *Sfintele moaşte din România*, Chişinău, 1999, 184 p.; *Sfintele icoane făcătoare de minuni din România*, Chişinău, 1999, 160 p.; *Viaţa Părintelui Cleopa*, Iaşi, 1999, 232 p.

A reeditat *Vieţile Sfinţilor* în 12 volume, după ediţia mitropolitului Grigorie Dascălul de la Bucureşti şi Căldăruşani din 1834—1836.

A mai publicat pliante despre mănăstirile *Sihăstria* (1967) şi *Bistriţa* (1977), broşuri cu caracter moralizator ca: *Istorioare duhovniceşti* (1991 şi 1992, 138 p.), *Cuvinte duhovniceşti* (1992), *Puterea Sfântului Maslu* (1993).

BĂLAN NICOLAE, mitropolit. N. 27 apr. 1882, în Blăjenii de Sus, jud. Bistriţa-Năsăud, în familie de preot, † 6 aug. 1955, în Sibiu (înmormântat la mănăstirea Sâmbăta de Sus). Gimnaziul la Năsăud (abs. 1900), Facultatea de Teologie în Cernăuţi (1900—1904), unde a obţinut doctoratul (1905), cu studii de specializare la Facultăţile de Teologie protestantă şi catolică din Breslau (azi Wroclaw) în 1904—1905. Profesor provizoriu (1905), apoi definitiv (1909), la catedra de Dogmatică, Apologetică şi Morală de la Institutul teologic-pedagogic din Sibiu (până în 1920); membru în Sinodul Arhiepiscopiei Sibiului şi în Congresul Naţional Bisericesc al Mitropoliei Ardealului, fondator şi redactor al „Revistei Teologice" de la Sibiu (1907—1916); în 1918 a redactat — cu alţi doi profesori — „Gazeta Poporului", tot la Sibiu; în nov. 1918, trimis într-o misiune la Iaşi, pe lângă Guvernul României, de către Consiliul Naţional Român din Transilvania, în vederea realizării unităţii noastre de stat. Hirotonit preot în 1919, la 14/27 febr. 1920 a fost ales mitropolit al Ardealului (hirotonit şi instalat la Sibiu în 17/30 mai 1920), păstorind până la moarte. Membru de onoare al Academiei Române (10 iun. 1920), membru în Comitetul central al Astrei, senator de drept.

Ca mitropolit, a luptat pentru acceptarea principiilor Statutului Organic şagunian în Legea şi Statutul de organizare a Bisericii Ortodoxe Române din 1925, apărând autonomia Bisericii. Pe tărâm cultural-teologic, a ridicat vechiul Institut teologic din Sibiu la rang de Academie (1921), cu drept de-a elibera diplome de licenţă (1943), devenită mai târziu Institut Teologic de grad universitar (1948); a îndrumat activitatea şcolilor secundare aflate până în 1948 sub egida Bisericii (Liceul „Andrei Şaguna" din Braşov, Liceul „Avram Iancu" din Brad, Şcoala normală „Andrei Şaguna" din Sibiu); a înfiinţat o Şcoală normală de fete, Şcoala de cântăreţi bisericeşti „Dimitrie Cunţan" şi un internat arhidiecezan, toate în Sibiu; a trimis numeroşi tineri teologi la studii de specializare peste hotare, care au onorat apoi catedrele Academiei (mai târziu Institutului) din Sibiu şi unii chiar ale Institutului Teologic din Bucureşti; a îndrumat activitatea periodicelor bisericeşti de la Sibiu: „Telegraful Român", „Revista Teologică", „Lumina Satelor" (din 1922); a pus bazele unor colecţii, în care au apărut zeci de lucrări teologice: „Seria Teologică", „Seria Didactică", „Popasuri Duhovniceşti", „Biblioteca Bunului Păstor" ş. a.

A rectitorit mănăstirea brâncovenească de la Sâmbăta de Sus, a ridicat schitul şi căminul de la Păltiniş, paraclisul şi biblioteca Academiei teologice „Andreiane", iar în eparhie s-au construit,

în cursul păstoririi sale, peste 150 de biserici şi peste 150 de case parohiale, s-au înfiinţat parohii şi protopopiate noi. A fost unul din marii ecumenişti din perioada interbelică (participant la Congresul ecumenist de la Stockholm din 1925 şi Conferinţa ecumenismului practic de la Berna din 1926); a condus un pelerinaj la Locurile Sfinte în 1925. În şedinţa Consiliului de Coroană din 29-30 aug. 1940, a protestat împotriva Diktatului de la Viena, iar în anii următori a militat mereu pentru reîntregirea teritorială a ţării.

Lucrări: A publicat sute de studii, articole, predici, pastorale, discursuri parlamentare, recenzii, note, în „Revista Teologică" şi „Telegraful Român". Între acestea: *Problema religioasă în timpul de azi*, în „Anuarul XXII al Institutului teologic-pedagogic" din Sibiu, 1905/1906, p. 3—52 (şi extras); *Chestiunea bisericească din România şi autonomia Bisericii noastre*, Sibiu, 1910, 47 p.; *Biserica luptătoare. Consideraţiuni asupra drepturilor Bisericii şi asupra chemării preoţeşti*, Sibiu, 1910, 47 p.; *Un Congres biblic românesc*, Sibiu, 1912, 32 p.; *Scepticismul religios. Studiu apologetic* (după Dr. Franz Hettinger), în „Anuarul XXIX al Institutului teologic-pedagogic", 1912/1913, p. 3—49 (şi extras); *Pavel, apostolul lui Iisus Hristos*. Tablou biografic după Konrad Kirch, Sibiu, 1931, 60 p.

Biserica neamului şi drepturile ei (Discurs în Senat), Sibiu, 1928, 162 p. O parte din discursurile parlamentare, cuvântări şi pastorale au fost strânse în volumele: *Mântuieşte, Doamne, poporul Tău*, Sibiu, 1945, XVI + 252 p. şi *Biserica şi viaţa*, Sibiu, 1947, XII + 360 p.

Literatura: *Omagiu Înalt Prea Sfinţiei Sale Dr. Nicolae Bălan mitropolitul Ardealului, la douăzeci de ani de arhipăstorire*, Sibiu, 1940, p. 1—280 (în special studiul pr. prof. Grigorie Marcu, *Bio-bliografia mitropolitului Nicolae*, p. 65—128); RT, an. XXX, nr. 5—8, 1940 (număr omagial); Vol. *Mitropolitul Nicolae Bălan. La 50 de ani de activitate*, Sibiu, 1956, p. I—XXXII şi 1—254; numere festive din TR (nr. 25—26 din 1940; nr. 10—11, 12—14, 16—19 şi 20—22 din 1950); Pr. prof. Mircea Păcurariu, *Mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului. La 100 de ani de la naştere*, în BOR, an. C, 1982, nr. 5—6, p. 494—517; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, Bucureşti, 1981, p. 419—422 (şi ed. a II-a, 1994, p. 434—437).

BĂLAŞA DUMITRU, preot, istoric. N. 1 aug. 1911, în Dealu Mare, jud. Vâlcea. Studii la Seminarul teologic din Râmnicu Vâlcea (1923—1931) şi la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1932—1936). Preot în Băleasa — jud. Olt (1934—1940), la biserica „Hagi Enuşi" din Craiova (1940—1948), la parohia Creţeni-Vâlcea (1948—1959). În 1959 condamnat la 5 ani de închisoare, pedeapsa fiind executată la Jilava, Aiud, Piteşti. Reîncadrat la parohie în 1964. Preot la catedrala mitropolitană din Craiova, îndrumător al bibliotecii şi colecţiei muzeistice eparhiale şi redactor al revistei „Mitropolia Olteniei" (1968—1974); pensionat în 1974; iconom stavrofor (1968). Secretar al Institutului de Istorie Naţională-Filiala Craiova, secretar de redacţie la revista „Oltenia" (Craiova) şi la „Monografia judeţului Dolj". A publicat studii şi documente referitoare la istoria Bisericii şi a culturii româneşti din Oltenia; participant la diferite simpozioane şi congrese cu caracter istoric în ţară.

Lucrări: *Alte manuscrise ale cronicarului Dionisie Eclesiarhul* (extras din „Oltenia", II, 1941, p. 81—118); *Şase manuscrise psaltice ale lui Anton Pann*, în MO, an. VII, 1955, nr. 1—2, p. 78—89; *Contribuţii la istoria schitului Topolniţa*, în MO, an. IX, 1957, nr. 11—12, p. 825—830; *Documente privind istoria Craiovei*, în MO, an. IX, 1957, nr. 11—12, p. 845—858; *Contribuţii la istoria bisericii „Pătru Boj" (Sf. Mina) din Craiova*, în MO, an. X, 1958, nr. 9—10, p. 661—668; *Biserica Hagi Enuş din Craiova*, în MO, an. XI, 1959, nr. 3—4, p. 166—181; *Ctitoria lui Matei Morânglavu din satul Şerbăneşti*, în MO, an. XI, 1959, nr. 7—8, p. 436—445; *Dobromir, marele ban al Craiovei, 1568—1583*, în MO, an. XII, 1960, nr. 1—2, p. 24—41; *Schituri oltene*, în MO, an. XVII, 1965, nr. 3—4, p. 280—285; *Gheorghe Zograful care în călugărie s-a numit Gherontie*, în MO, an. XIX, 1967, nr. 1—2, p. 72—79; *Complexul Călimăneşti: mănăstirea Călimăneşti-Ostrov, mănăstirea Cozia cu bolniţa, schitul Piatra şi biserica de mir din Călimăneşti*, în MO, an. XXII, 1968, nr. 5—6, p. 451—468; *Biserica Bunavestire din Râmnicu Vâlcea şi pomelnicul ctitoricesc*, în MO, an. XXXIII, 1971, nr. 1—2, p. 52—60; *Mănăstirea Căluiul sau Cepturoaia*, în MO, an. XXIII, 1971, nr. 7—8, p. 513—534; *Sf. Ignatie Teoforul şi Nicodim de la Tismana (Date noi şi două inscripţii inedite)*, în MO, an. XXIII, 1971,

nr. 9—10, p. 634—651; *Mănăstirea Sadova (jud. Dolj)*, în MO, an. XXIII, 1971, nr. 11—12, p. 849—871; *Luptele pandurilor și eteriștilor de pe Valea Oltului*, în „Buridava", Rm. Vâlcea, 1972, p. 295—320 (în colaborare); *Mircea cel Bătrân și ctitoriile din Călimănești*, în „Studii Vâlcene", Rm. Vâlcea, 2, 1972; *Cruci de piatră din Țara Românească cartografiate în anul 1832*, în MO, an. XXIV, 1972, nr. 1—2, p. 92—104 și nr. 5—6, p. 408—452; *Inscripții și însemnări din bisericile Olteniei*, în MO, an. XXIV, 1972, nr. 3—4, p. 247—263; an. XXV, 1973, nr. 9—10, p. 811—817; an. XXVI, 1974, nr. 1—2, p. 103—113; an. XXVII, 1975, nr. 9—10, p. 693—702 și an. XXVIII, 1976, nr. 3—4, p. 260—266; *Pagini din trecutul mănăstirii Coșuna-Bucovățul Vechi*, în MO, an. XXIV, 1972, nr. 9—10, p. 726—772; *Bunurile mănăstirii Coșuna (Bucovăț)*, în MO, an. XXIV, 1972, nr. 11—12, p. 899—912; *Cuvântul românesc „Crăciun" în antroponimie, toponimie și etimologie*, în MO, an. XXV, 1973, nr. 1—2, p. 97—140; *Documente privitoare la mănăstirea Coșuna-Bucovățul Vechi*, în MO, an. XXV, 1973, nr. 3—4, p. 269—307; *Cermegești și Suești, două sate vâlcene*, în MO, an. XXV, 1973, nr. 5—6, p. 419—437; *Biserica Sf. Gheorghe din Râmnicu Vâlcea*, în MO, an. XXV, 1973, nr. 5—6, p. 438—457 (în colaborare); *Constantin Brâncoveanul Voievod și Ioan arhimandritul. Un manuscris inedit al lui Ioan, egumenul mănăstirii Hurezi (1692—1726)*, în MO, an. XXV, 1973, nr. 11—12, p. 993—1002; *Biserica domnească „Sf. Dumitru" și vechimea orașului Craiova*, în MO, an. XXVII, 1975, nr. 7—8, p. 492—505; *Date privind localități din Oltenia și bisericile lor între anii 1823—1840*, în MO, an. XXVIII, 1976, nr. 5—6, p. 419—431; *Pagini din trecutul mănăstirii Tismana*, în MO, an. XXVIII, 1976, nr. 11—12, p. 975—1001; *Clerici ostenitori pentru independența națională înainte de anul 1877*, în MO, an. XXIX, 1977, nr. 4—6, p. 311—341; *Însemnări dintr-o călătorie de la mănăstirea Ciolanu la Constantinopol, Muntele Athos, Ierusalim, Alexandria, 1860—1861*, în BOR, an. XCVI, 1978, nr. 7—8, p. 854—880; *Revoluția din 1821 reflectată în însemnările micilor cronicari aflate pe filele unor vechi cărți românești*, în MO, an. XXXIII, 1981, nr. 7—9, p. 402—409; *Contribuția cronicarului Dionisie Eclesiarhul la îmbogățirea Molitvelnicului românesc*, în BOR, an. LXXXVI, 1968, nr. 1—2, p. 209—221 și an. XCIX, 1981, nr. 5—6, p. 669—674; *Cronicarul Dionisie Eclesiarhul*, în MO, an. XXXIV, 1982, nr. 1—3, p. 89—112 și 1982, nr. 7—9, p. 559—583; *Oameni și fapte din istoria localității Olănești*, în „Buridava", 4, 1982; *Precizări în legătură cu inscripțiile de la Aluni și Baia de Fier (1504—1505)*, în SMIM, vol. X, 1983; *Localități din Oltenia și bisericile lor*, în MO, an. XXXV, 1983, nr. 9—10, p. 636—642, an. XXXVI, 1984, nr. 1—2, p. 101—107; nr. 3—4, p. 223—229; nr. 5—6, p. 383—388; an. XXXVIII, 1986, nr. 3, p. 105—112; *Dicționarul istoric al localităților din Oltenia*, în BO, an. XLII, 1990, nr. 1-3, p. 264-302.

Sfânta mănăstire Tismana, Craiova, 1978, 150 p.; *Mănăstirea Tismana — vatră străbună*, Craiova, 1983, 174 p. (în colaborare); Dionisie Eclesiarhul, *Hronograf (1764—1815)*. Transcriere după original, indice și glosar de Dumitru Bălașa. Studiu introductiv de Dumitru Bălașa și Nicolae Stoicescu, București, 1987, 183 p.

Numeroase contribuții în „Mitropolia Olteniei" — mai ales cu privire la vechile așezări monahale — și alte periodice bisericești, în „Buridava" — Râmnicu Vâlcea, „Studii Vâlcene" — Râmnicu Vâlcea, „Mehedinți — istorie și cultură" — Drobeta Tr. Severin, „Studii", revistă de istorie — București, „Argeș" — Pitești, „Ramuri" — Craiova ș.a.

Literatura: *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 48; Pr. Alexandru Stănciulescu-Bârda, *La cea de a 75-a aniversare a preotului Dumitru Bălașa*, în MO, an. XXXVIII, 1986, nr. 5, p. 112—122; Vasile Manea și Cicerone Ionițiu, *Martiri și mărturisitori ai Bisericii din România*, București, 1998, p. 28—29; Vol. omagial: *Preotul Dumitru Bălașa, patriarhul de la Drăgășani*, Râmnicu Vâlcea, 2001, 252 p.

BĂLĂNESCU SILVESTRU (din botez Simeon), episcop. N. 16 iul. 1838, în cătunul Pângărăcior, com. Pângărați, jud. Neamț, † 25 nov. 1900, în București. Călugărit în 1854 în mănăstirea Bisericani și hirotonit ierodiacon (1859). Studii la Seminarul de la Socola (1855—1862), un timp la Facultatea de Teologie din Iași, apoi la Academia duhovnicească din Kiev (1868—1873). Ca elev la Seminar, a fost bibliotecar și diacon la Socola, apoi la biserica „Sf. Trei Ierarhi" din Iași, mai târziu ieromonah (1866) și protosinghel (1867), profesor suplinitor la același seminar (1867/1868). După reîntoarcerea de la Kiev a fost numit profesor la Seminarul din

Roman (1874), apoi, în acelaşi an, profesor de Dogmatică, Drept canonic şi Pastorală la Seminarul „Central" din Bucureşti (1874—1886); un timp director; membru în Comitetul de redacţie al revistei „Biserica Ortodoxă Română" (din 1874), apoi preşedinte al acestui Comitet (1877—1885), arhimandrit (1876), arhiereu titular cu numele „Piteşteanul" (1879), profesor suplinitor de Istoria dogmelor la noua Facultate de Teologie din Bucureşti (1881—1883) şi decan (1882—1883). La 10 dec. 1886 a fost ales episcop eparhiot la Huşi (înscăunat la 22 dec.), unde a păstorit până la moarte. La Huşi s-a ocupat de refacerea reşedinţei şi a catedralei (pictată de Gh. Tattarescu), a înfiinţat şcoli de cântăreţi la Huşi şi Bârlad.

Lucrări: Diferite studii şi articole în revista „Biserica Ortodoxă Română", câteva lucrări pastorale şi predici. O parte dintre acestea au fost strânse în volumul: *Silvestru Bălănescu, episcopul eparhiei Huşilor, între anii 1886—1896*, Bucureşti, 1896, XVI + 933 p. (sub îngrijirea preotului Coman Vasilescu).

A tradus din ruseşte două renumite tratate: *Curs de Drept bisericesc* de I. S. Berdnicov, Bucureşti, 1892, VII + 536 + IX p.; *Teologia Dogmatică Ortodoxă* (cu expunerea istorică a dogmelor), 5 vol., Bucureşti, 1896—1906, din care a tradus — singur sau în colaborare — primele trei: vol. I, partea I, 1896, VII + 192 p. (singur); vol. I, partea a II-a, 1896, 156 p. (în colaborare cu Constantin Nazarie); vol. II, 1899, 634 p. (cu C. Nazarie şi Nicolae Filip) şi vol. III, 1902, 528 p. (cu N. Filip).

Literatura: Coman Vasilescu, *Silvestru Bălănescu, episcopul eparhiei Huşilor*, Bucureşti, 1896; Ştefan Dinulescu, *Viaţa şi activitatea episcopului Huşilor Silvestru Bălănescu*, în „Candela", an. XVI, 1897, p. 318—331; *Necrolog* şi cuvântări funebre în BOR, an. XXIV, 1900—1901, p. 817—841; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 25—26; Pr. Scarlat Porcescu, *Episcopia Huşilor. Pagini de istorie*, Roman, 1990, p. 99—103.

BĂLĂŞEL TEODOR, preot, folclorist. N. 7 nov. 1869, în Bogdăneşti, jud. Vâlcea, † 30 ian. 1941, în Ştefăneşti — jud. Vâlcea. Studii teologice la Seminarul din Râmnicu Vâlcea (1885—1889); învăţător (1889), paralel diacon (1892), apoi preot-paroh (1894—1933) în Ştefăneşti — Vâlcea, membru şi apoi preşedinte al „Consistoriului duhovnicesc" al Eparhiei Râmnicului (1904—1919). Iniţiază şi realizează o serie de construcţii în parohie: biserică, şcoală primară, şcoală agricolă, primărie, monument al eroilor, o bancă şi o cooperativă, bibliotecă populară, toate în Ştefăneşti, un muzeu istoric-etnografic la biserica de lemn din satul Dobruşa; a militat, cu fapta şi cu scrisul, pentru emanciparea ţărănimii. Este considerat „cel mai de seamă folclorist din Oltenia" sau „ctitorul folclorului oltenesc"; toată viaţa a strâns balade, doine, cântece haiduceşti, legende, tradiţii, datini, obiceiuri ş.a., oferite spre publicare Academiei Române încă din 1892; a putut tipări doar o parte neînsemnată — în broşuri, ziare sau reviste — restul a apărut postum.

Lucrări: *Băuturile spirtoase. Foloasele şi pagubele ce aduc ele omului. Conferinţă populară...*, Bucureşti, 1900, 56 p; *Casele şi curţile ţărăneşti*, Vălenii de Munte, 1909, 59 p.; *Polemici şi cronici*, Râmnicu Vâlcea, 1912, 337 p.; *Povestiri populare române*, Vălenii de Munte, 1912, 67 p. (ed. a II-a, Rm. Vâlcea, 1931, 32 p.); *Ostrovul de la Călimăneşti. Povestiri*, Rm. Vâlcea, 1931, 31 p.; *Cămătarul fix. Povestiri morale populare române*, Rm. Vâlcea, 1935, 29 p.; *Împăratul şi ciobanul. Povestiri morale culese din popor*, ed. a II-a, Rm. Vâlcea, 1938, 40 p.; *Versuri populare române*, adunate şi coordonate de ..., 3 vol., în 5 cărticele, f.a., 120 + 151 + 102 + 141 + 114 p. Postum: *Cântece populare olteneşti*, Cu o prefaţă de N. Iorga, Ediţie îngrijită de Gheorghe Alexe şi Vasile D. Nicolescu, Bucureşti, 1967, 732 p.

Colaborări (articole de folclor, istorie, viaţă religioasă) la „Menirea Preotului" — Râmnicu Vâlcea, „Cuvântul Adevărului" — Râmnicu Vâlcea, „Gazeta învăţământului" — Craiova, „Amvonul" — Bucureşti, „Arhivele Olteniei" — Craiova, „Şezătoarea" — Fălticeni, „Tudor Pamfile" — Bârlad, „Izvoraşul" — Bistriţa-Mehedinţi, „Suflet oltenesc" — Pleniţa-Craiova, „Poporul românesc" — Chitila etc.

Literatura: Arhim. Iuliu Scriban, *Moartea preotului Teodor Bălăşel*, în BOR, an. LIX, 1941, nr. 3—4, p. 254—256; Pr. I. Popescu-Cilieni, † *Preotul Teodor Bălăşel*, în „Renaşterea", an. XX, 1941, p. 237—241; Ion N. Popescu, *Din bibliografia folclorului românesc până la 1927: preotul Teodor Bălăşel*, în AO, an. XX, 1941, nr. 113—118, p. 181—184; Gala Galaction, *Preotul Bălăşel şi vremea lui*, în „Almanahul cooperaţiei

pe anul 1947", București, 1947, p. 48—50; Gheorghe Alexe, *Teodor Bălășel, un pasionat culegător de folclor*, în „Cultura Poporului", București, an. VI, 1956, nr. 9, p. 43—44; Gheorghe Alexe, *Viața și opera preotului folclorist Teodor Bălășel*, în BOR, an. LXXXVIII, 1960, nr. 7—8, p. 730—754; Gheorghe Alexe, *Din corespondența lui Gala Galaction cu preotul folclorist Teodor Bălășel*, în MO, an. XIII, 1961, nr. 5—6, p. 384—390; Gheorghe Alexe, *Din corespondența preotului folclorist Teodor Bălășel*, în MO, an. XIV, 1962, nr. 1—2, p. 88—95; Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, 1974, p. 390—392; Iordan Datcu și S.C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor*, București, 1979, p. 57—59; Marin Velea, *Preoți folcloriști și contribuția lor la dezvoltarea folcloristicii românești*, în BOR, an. CII, 1984, nr. 11—12, p. 793—796.

BĂLĂȘESCU NIFON (din botez Nicolae), teolog și pedagog, monah. N. 1806, în Hașag, jud. Sibiu, † 1880, probabil la mănăstirea Căldărușani. Studii de Filosofie și Drept la Oradea și Cluj, de Teologie la Institutul din Arad (1832—1834). „Cancelarist" la Episcopia Aradului (1834), profesor la „școala de țârcovnici" din București (1835—1836), apoi la noul Seminar din București (1836—1848), un timp rector; participant activ la revoluția românilor din Transilvania din 1848—1849, fiind și arestat; călugărit la mănăstirea Neamț, în 1852, sub numele Nifon, profesor și rector al noului Seminar de la Huși (1852—1856), profesor de Religie la Gimnaziile „Lazăr" (1860—1862) și „Matei Basarab" (1862—1865) din București, profesor de Religie și Latină la „Școala Națională de Medicină și Farmacie" din București (1864—1865), apoi — probabil — pensionat. Organizator și director (după 1869/70) al școlilor românești din Dobrogea, aflată atunci sub dominație otomană — el însuși a organizat 21 de școli și se pare că a condus personal școala din Tulcea; face o călătorie la Istanbul (1872—1873), tot în vederea organizării învățământului românesc din Dobrogea. Cercetări pe teren asupra aromânilor din Peninsula Balcanică, unde intenționa să deschidă școli pentru ei. A publicat numeroase manuale didactice și dicționare; altele au rămas în manuscris.

Lucrări: *Gramatica română pentru seminarii și clase mai înalte*, Sibiu, 1848, XXX+230 p. (ed. a II-a, București, 1850, X+ 197 p.); *Elemente de gramatică românească pentru școlarii începători* (după cea mare pentru seminarii), București, 1850, 104 p.; *Abecedariu pentru școlile începătoare*, Iași, 1852, 80 p. și București, 1857, 88 p.

Dictionarium latino-romanicum. Tom I, fasc. 1, Cibinii, 1848, 368 coloane; tom I-IV, București, 1860—1863, 864 coloane; *Dicționariu romano-francesu*, vol. I, fasc. 1, București, 1859, 128 p.; *Dictionnaire français-roumain*, I-er volume, I-er livre, București, 1859, 128 p.

Catehism mic pentru școlarii începători, Iași, 1853, 24 p.; *Elemente din istoria biblică a Testamentului Vechi și Nou* sau *Sfânta Scriptură prescurtată pentru trebuințele tinerilor din școlile elementare*, Iași, 1853, 56 p.; *Istoria biblică a Testamentului Vechiu și Nou sau Sfânta Scriptură prescurtată, pentru trebuința tinerilor din școlile gimnaziale*, Iași, 1853, 4 + 112 p. (alte ediții a publicat Theodor Codrescu în 1859 și 1882); *Isagogica sau introducerea în cărțile Sfintei Scripturi a Vechiului și Noului Testament*. Lucrată și predată școlarilor săi seminariști de..., Iași, 1854, IV + 156 p. (o nouă ediție la București, 1858, IV + 156 p.); *Epistolele și Evangheliile Duminecilor și ale sărbătorilor de peste tot anul, pentru seminarii, școale publice și private și familii evlavioase*, București, 1858, 6 + 200 p. (ed. a II-a, în 1861, 224 p.; ed. a III-a în 1864, 256 p.)

Flori de pietate pentru suflete evlavioase, culese de ..., Iași, 1852, 350 p.; diferite broșuri.

Lucrări rămase în manuscris: *Moralul christianesc, Istoria bisericească, Ritorica bisericească, Psihologia, Arheologia și Geografia biblică și cea bisericească, Teologia pastorală, Istoria Noului Testament* ș.a., fragmente dintr-o nouă traducere a *Bibliei* ș.a. (toate păstrate în Biblioteca Academiei Române). În 1860 a tipărit câteva numere din publicația periodică „Amicul literaturii române, foaie literară, comercială și agronomică".

Literatura: *Enciclopedia Română*, tom. I, Sibiu, 1898, p. 367; Alexandru Băleanu, *O scrisoare din anul 1853 a profesorului Nifon Bălășescu către Grigorie Ghica*, în RA, an. I, 1924, nr. 1, p. 105—108; Victor Papacostea și Mihail Regleanu, *Seminarul Central 1836—1936. Docu-*

mentele întemeierii, București, 1938 (vezi la indice); Prof. Toma G. Bulat, *Nicolae Bălășescu primul director al Seminarului Central din București*, în ST, an. XV, 1963, nr. 7—8, p. 391—414; Prof. T.G. Bulat, *Nicolae alias Nifon Bălășescu, profesor de teologie și călugăr „chirovag"*, în GB, an. XXIII, 1964, nr. 5—6, p. 501—508; Mircea Păcurariu, *Profesori transilvăneni la școlile teologice din Țara Românească și Moldova*, în MMS, an. XLIV, 1968, nr. 1—2, p. 30—33; Prof. T. G. Bulat, *Din corespondența lui Nicolae Nifon Bălășescu cu George Barițiu înainte și după anul 1848*, în BOR, an. XCVI, 1978, nr. 7—8, p. 821—843; Vasile Maciu, *Periegeza profesorului Nicolae Bălășescu la românii din Dobrogea*, în *Memoriile Secției de Științe Istorice a Academiei R.S.R.*, seria IV, tom. I, 1975—1976, București, 1978, p. 63—70; Jana Balacciu și Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, 1978, p. 64—65; Mircea Păcurariu, *Doi cărturari sibieni îndrumători ai învățământului românesc*, în vol. „Repere sibiene", III, Sibiu, 1982, p. 233—240; *George Barițiu și contemporanii săi, Documente literare*, vol. VI, București, 1983, p. 70—188; Eugen Greuceanu (= Glück), *Contribuții cu privire la legăturile lui Nicolae Nifon Bălășescu (1808—1880) cu Episcopia Aradului*, în MB, an. XXXIV, 1984, nr. 11—12, p. 759—761; *Bibliografia românească modernă, 1831—1918*, Vol. I, București, 1984, p. 302—304.

BĂNESCU MARCU, preot. N. 22 dec. 1911, în Slatina — Timiș, jud. Caraș-Severin, † 23 ian. 1995, în Timișoara. Liceul în Caransebeș (1923—1930), Academia teologică la Caransebeș (1930—1934), cu licența la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1935), care i-a conferit și doctoratul (1940). Preot în Armeniș — jud. Caraș-Severin (1936—1939) și Anina — Caraș-Severin (1940—1942), profesor la Academia Teologică din Caransebeș (1943—1947), consilier la Episcopia Caransebeșului (1948), apoi la Arhiepiscopia Timișoarei (1949—1962), după care a fost nevoit să lucreze ca cercetător la un Institut de construcții în Timișoara (1962—1974).

Lucrări: *Pe pământul Transnistriei*, Caransebeș, 1941; *Spre noua ordine socială* (eseuri), Caransebeș, 1943; *Mănăstirea din valea Godinova*, Caransebeș, 1947; *Cronicarul Nicolae Stoica de Hațeg în tradiția bănățeană*, în MB, an. XXVII, 1977, nr. 1—3, p. 161—165; *„Granița bănățeană" și unirea din 1918*, în MB, an. XXVIII, 1978, nr. 10—12, p. 586—601; *Istoricul dr. Ion Sârbu*, în MB, an. XXX, 1980, nr. 1—3, p. 112—124; *Aspecte stilistice în opera istoricului Ion Sârbu*, în MB, an. XXX, 1980, nr. 7—9, p. 466—475; *Marginalii la problema necrologului*, în MB, an. XXX, 1980, nr. 10—12, p. 692—702; *Funcția metaforei în Predica de pe munte*, în MB, an. XXXIV, 1984, nr. 11—12, p. 679—691 și în an. XXXV, 1985, nr. 1—2, 15—23; *Reflecții teologice în legătură cu eutanasia*, în MB, an. XXXVI, 1986, nr. 1, p. 8—23 și nr. 2, p. 8—17; *Sfântul Ioan Casian*, în vol. *Sfinți români și mărturisitori ai legii strămoșești*, București, 1987, p. 221—233.

Alte numeroase articole cu caracter pastoral, liturgic și omiletic, predici, medalioane de ierarhi, recenzii, note în revistele „Altarul Banatului", „Mitropolia Banatului", „Mitropolia Olteniei" ș.a.

BĂNULESCU-BODONI GAVRIIL (din botez Grigorie), mitropolit. N. 1746, în Bistrița Transilvaniei, într-o familie originară din Câmpulung Moldovenesc, † 30 mart. 1821, în Chișinău (înhumat în mănăstirea Căpriana). Și-a început studiile în Transilvania, continuând la Academia duhovnicească din Kiev (1771—1773), apoi la școlile grecești din Patmos, Smirna și mănăstirea Vatoped de la Muntele Athos (1773—1776). Profesor în Transilvania (1776), apoi la Iași (1777). Călugărit la Constantinopol în 1779, cu numele Gavriil, continuând studiile la Patmos (1779—1780). Profesor de greacă, ieromonah și predicator la catedrala mitropolitană din Iași (1781—1782), profesor la Seminarul din Poltava în Rusia (1782—1784), unde a fost invitat de cunoscutul cărturar Nichifor Theotochis, ajuns arhiepiscop; revine la Iași în 1784 și este hirotesit arhimandrit. În 1786 a fost propus episcop la Roman, dar neacceptat de domnul fanariot de atunci. Se reîntoarce, în același an în Rusia, unde ajunge rector al Seminarului din Poltava (1786—1791). Arhiepiscopul Ambrozie Serebrenicov al Poltavei, fiind numit de Sinodul Bisericii Ortodoxe Ruse „ocârmuitor" al Bisericii din Moldova (1788—1792) — ocupată pe atunci de ruși — a hirotonit la 26 dec. 1791 pe Gavriil ca „episcop-vicar de Akkerman și Bender" (Cetatea Albă și Tighina). La 10 febr. 1792, Sinodul Bisericii

Ortodoxe Ruse l-a numit „mitropolit al Moldovei", dar în apr. noul domn Alexandru Moruzi l-a trimis, în stare de arest, la Istanbul. Fiind eliberat prin intervenția reprezentantului Rusiei la Poartă, s-a reîntors în Rusia, unde a fost numit mitropolit al Poltavei (1793—1799), apoi al Kievului (1799—1803), iar în 1801 țarul Alexandru I l-a numit membru al Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse. S-a pensionat în 1803, stabilindu-se la Odessa, apoi la Dubăsari. La 27 mart. 1808, printr-un ucaz al aceluiași țar, a fost numit „exarh" al Bisericii din Moldova și Țara Românească — ambele țări fiind sub ocupație militară rusă (instalat la Iași 22 mai 1808), conducând efectiv Mitropolia Moldovei până după pacea de la București (16 mai 1812). În această calitate a tipărit mai multe cărți și a lucrat pentru buna desfășurare a vieții bisericești. La 21 aug. 1813 țarul Rusiei l-a numit în fruntea noii Arhiepiscopii a Basarabiei, cu reședința în Chișinău — creată la cererea sa — unde a păstorit până la moarte. A înființat un Seminar teologic în Chișinău, ajuns cu timpul la 10 clase (4 de gimnaziu, 6 seminarul propriu-zis), o tipografie eparhială, în care au apărut mai multe cărți, în românește: *Liturghierul* (1815), *Molitvelnicul* (1815 și 1816), *Ceaslovul* (1817), *Psaltirea* (1818), *Mineiul de obște* (1820), *Apostolul* (1820), *Evanghelia* (1820), *Tipicul* (1821), *Bucoavna* (1814 și alte ediții), *Catihisis* (1816), după Platon al Moscovei. La stăruințele lui s-au tipărit *Noul Testament* (1817) și *Biblia* (1819), în românește, la Petersburg. A îndrumat activitatea clerului de mir din eparhie și a mănăstirilor; s-au zidit câteva biserici în Chișinău sau în alte localități, s-a restaurat biserica „Adormirea" din mănăstirea Căpriana.

Literatura: A. Stadnițki, *Gavriil Bănulescu-Bodoni, exarhul Moldovei (1808—1812) și mitropolitul Chișinăului (1813—1821)*, Chișinău, 1894, 428 p. (în rusește); V. Cechovski, *Mitropolitul Kievului Gavriil Bănulescu-Bodoni (1799—1803)*, Kiev, 1905, 307 p. (în rusește); Gh. Gheorghiu, *Gavriil Bănulescu-Bodoni, mitropolit al Moldovei, exarh al Valahiei*, București, 1899, XII + 51 p.; T.V. Ștefanelli, *Originea câmpulungeană a lui Gavriil mitropolitul Kievului*, București, 1901, 16 p. (An. Acad. Rom., M. S. I., s. II, t. XXIII); Iosif Parhomovici, *Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni*, în RSIAB, vol. V, 1910, p. 1—97 (în rusește); Ștefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia...*, Chișinău, 1923, p. 36—62; Constantin N. Tomescu, *Exarhul Gavriil și mitropolitul Ignatie al Ungrovlahiei, 1819*, în ABas, an. II, nr. 2, 1930, p. 177—185; Nicolae Popovschi, *Istoria Bisericii din Basarabia în sec. al XIX-lea sub ruși*, Chișinău, 1931, passim; Al. David, *Tipărituri românești în Basarabia sub stăpânire rusă*, vol. I (1814—1880), Chișinău, 1934, sub voce; Ernst Chr. Suttner, *Metropolit Gabriel Bănulescu-Bodoni. Zür rümänischen Kirchengeschichte und Kirchenrechtsordnung in der Phanariotenzeit*, în „Ostkirchliche Studien", Würzburg, 22 Band, Heft 4, 1973, p. 281—301 (și în vol. *Beiträge zur Kirchengeschichte der Rumänien*, Wien — München, 1978, p. 251—270); Alexei Mateevici, *Opere. Scrieri în limba română*. Ediție critică, Chișinău, 1993, p. 392—422; Mircea Păcurariu, *Basarabia. Aspecte din istoria Bisericii și a neamului românesc*, Iași, 1993, p. 53—62; Iurie Colesnic, *Basarabia necunoscută*, I, Chișinău, 1993, p. 6—15; Boris Buzilă, *Din istoria vieții bisericești din Basarabia*, București-Chișinău, 1996, p. 23—44; Nicolae Fuștei, *Gavriil Bănulescu-Bodoni. Activitatea la mănăstirea Căpriana*, în „Revista de istorie a Moldovei", Chișinău, 1997, nr. 3—4, p. 108—118.

BÂRLEA ION, preot, folclorist, istoric și gazetar. N. 11 ian. 1883, în Berbești, jud. Maramureș, † 12 mai 1969, în București. Studiile secundare în Sighet, teologia la Gherla (1901—1905). Preot în Ieud (1909—1913), Călinești (1913—1920) și Sighet (din 1920), concomitent profesor de Religie la Sighet (1921—1938), Cluj (1938—1940) și la Colegiul „Sf. Sava" din București (1940—1946); stabilit apoi în Orțișoara-Timiș și Vinga-Arad, iar din 1958 la București. Președinte al Ligii culturale din Maramureș (Sighet), membru corespondent al secțiilor de istorie și folclor ale Astrei; în anii 1922—1932 conduce „Gazeta Maramureșană" din Sighet, prin care urmărea ridicarea culturală a românilor din Maramureș. Colaborator la „Gazeta Transilvania", „Neamul Românesc", „Poporul Român" — Budapesta, „Unirea" — Blaj, „Șezătoarea" — Fălticeni, „Almanahul Presei Române" ș.a. Este autorul celei mai bogate culegeri folclorice din Maramureș; colaborator al lui Tiberiu Brediceanu, Bela Bartók, Arthur Gorovei.

Lucrări istorice: *Însemnări din bisericile Maramureşului*, Bucureşti, 1909, 245 p. (vol. XVII din colecţia „Studii şi documente cu privire la istoria românilor" a lui N. Iorga); *Contribuţii la istoria Maramureşului*, după manuscrisul fostului arhivar Gheorghe Petrovay, Sighet, 1929; *Bela Bartók şi legăturile lui cu Maramureşul*, în „Studii Muzicologice", Bucureşti, vol. IV, 1957, nr. 6, p. 58—80.

Culegeri de folclor: *Balade, colinde şi bocete din Maramureş*, Bucureşti, 1924, 143 p.; *Cântece poporane din Maramureş. Descântece, vrăji, farmece şi desfaceri*, Bucureşti, 1924, 400 p. (ambele publicate cu sprijinul lui G.T. Kirileanu; conţin peste 1 200 poezii populare, cele mai multe culese din Berbeşti şi Ieud, recenzate elogios de N. Iorga, O. Densuşianu, V. Bogrea, A. Gorovei ş.a.).

Literatură populară din Maramureş, ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Iordan Datcu..., 2 vol., Bucureşti, 1968, LXXXIV+ 337+501 p. (reprezintă ed. a II-a a lucrărilor din 1924, cu un adaus de 40 poezii culese de I. Datcu în Berbeşti în 1966).

Literatura: Studiul introductiv semnat de Iordan Datcu la ediţia *Literatură populară din Maramureş*, I, Bucureşti, 1968, p. XIX—LXXXIV; Dumitru Pop, *Folcloristica Maramureşului*, Bucureşti, 1970, p. 84—97; Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii româneşti*, Bucureşti, 1974, p. 430—431; Iordan Datcu şi S.C. Stroescu, *Dicţionarul folcloriştilor. Folclorul literar românesc*, Bucureşti, 1979, p. 67—68.

BEJAN DIMITRIE, preot, memorialist. N. 26 oct. 1909 în Hârlău, jud. Iaşi — † 21 sept. 1995 în Hârlău. Studii la Seminarul „Veniamin" din Iaşi (1923—1931), la Facultăţile de Teologie (1931—1935) şi Istorie din Bucureşti (1932—1936, lic. 1936), înscris la cursuri de doctorat în Teologie, Seminarul pedagogic universitar la Bucureşti. Profesor de Religie în Bucureşti, preot militar (1938), participând — ca preot căpitan, apoi maior — la al doilea război mondial, pe frontul de Est, contribuind efectiv la botezarea a mii de ruşi şi ucraineni. Prizonier de război din 1942, deţinut în lagărele sovietice din Oranki, Manastârka ş.a. Eliberat în 1948 şi reîntors în ţară, a fost arestat şi condamnat de Tribunalul militar Bucureşti la 7 ani de închisoare (1949—1956); deportat în satul Răchitoasa, jud. Ialomiţa (1956—1958), arestat din nou şi condamnat de Tribunalul militar Constanţa la 8 ani de închisoare; şi-a executat pedeapsa în închisorile de la Jilava, Aiud, la Canalul Dunăre—Marea Neagră, ş.a., fiind eliberat abia la 22 august 1964. Preot paroh la Ghindăoani, jud. Neamţ (1965—oct. 1970), apoi la Buhăceni, jud. Botoşani (1971), după care a fost pensionat forţat şi i s-a stabilit domiciliu obligatoriu în Hârlău. A scris mai multe lucrări memorialistice.

Lucrări: *Hotarul cu cetăţi*, Bucureşti, 1995, 176 p.; *Oraki. Amintiri din captivitate*, Bucureşti, 1995, 308 p.; *Bucuriile suferinţei*, 2 vol., 1995—1996, 190 + 200 p.; *Viforniţa cea mare*, Bucureşti, 1996, 299 p.; *Satul blestemat*, Chişinău, 1998, 208 p.; o serie de articole în presa bisericească din perioada interbelică (de pildă: *Ediţiile româneşti ale Molitvelnicului*, în BOR, în LIV, 1936, nr. 11-12, p. 688-691).

Literatura: Prefaţă la cartea *Oranki;* date autobiografice în *Bucuriile suferinţei*, vol. I şi II; vol. *Biserica întemniţată. România, 1944—1989*, Bucureşti, 1998, p. 79—80; informaţii de la arhim. Ioanichie Bălan.

BEJAN SERGHIE, profesor de teologie. N. 25 sept. 1879, în Bravicea, jud. Orhei, în familie de preot, † 12 dec. 1954, în Bucureşti. Studii la Şcoala duhovnicească (1890—1894) şi la Seminarul teologic superior din Chişinău (1894—1900). Preot în parohia Crăsnăşeni-Orhei (1901—1907), apoi urmează Academia teologică din Kiev (1907—1911), obţinând titlul de „magistru în ştiinţele teologice". Profesor de Religie la Liceul nr. 1 din Chişinău (1911—1914), apoi la Şcoala duhovnicească (Seminarul inferior, 1914—1927), director şi profesor la Seminarul teologic de 8 ani din Chişinău (1927—1939), pensionat în 1939, reactivat în 1941—1942, profesor suplinitor de Dogmatică la noua Facultate de Teologie din Chişinău (1928—1940), iconom stavrofor (1920), membru în Adunarea Eparhială a Arhiepiscopiei Chişinăului şi în Congresul Naţional Bisericesc, vicepreşedinte al Societăţii Istorice Arheologice Bisericeşti din Chişinău (1934—1940), membru în comitetul de redacţie al revistelor „Luminătorul" (1920—1940) şi „Biserica Ortodoxă Română" (1921—1933).

Lucrări: *Psihologia budistă*, Harkov, 1913, 38 p. (în rusește); *Păcatul strămoșesc și mozaismul în teologia Sfântului Apostol Pavel*, Chișinău, 1925, 53 p. (extras din „Luminătorul", an. XVIII, 1925, 15—16, 17, 18, 19, 20, 21 și 22); *Dogma Sfintei Treimi în concepția crestinismului. Studiu dogmatico-istoric*, Chișinău, 1930, 219 p.

O pagină din istoria Bisericii ortodoxe basarabene, în „Luminătorul", an. XIII, 1920, nr. 5, p. 9—15; nr. 6, p. 5—18; nr. 7, p. 3—14; nr. 8, p. 1—7; nr. 9, p. 1—6; nr. 11, p. 22—23; an. XIV, 1921, nr. 1, p. 12—24; nr. 18, p. 2—29; nr. 21, p. 1—2; nr. 24 din 1923, p. 1—13; *Raporturile între Biserică și Stat*, în BOR, an. XXXIX, 1921, nr. 3, p. 188—193; an. XL, 1922, nr. 1, p. 1—6; nr. 2, p. 84—89; *Individ și comunitate în lumea contemporană*, în BOR, an. XLI, 1923, nr. 7, p. 490—497; nr. 9, p. 618—624 și nr. 10, p. 680—688; *Suferințele omenirii și ideea creștinismului despre dreptatea supremă și providența dumnezeiască*, în „Luminătorul", an. LVIII, 1925, p. 4—16; nr. 10, p. 34—43; nr. 11, p. 34—41 și nr. 12—13, p. 37—51; *Noțiuni istorice despre starobredți (creștinii de veche credință sau cum greșit se spune „lipoveni")*, în „Luminătorul", an. LIX, 1926, nr. 7—8, p. 86—104; *Universalitatea religiei ca fapt istoric în viața omenirii*, în „Luminătorul", an. LIX, 1926, nr. 9, p. 15—29; *Scriitorii ruși despre cauzele rascolului în Biserica rusă*, în „Luminătorul", an. LIX, 1926, p. 33—45; nr. 17, p. 46—55; nr. 18, p. 41—47; nr. 21, p. 22—33; *Canonizarea sfinților în Biserica greacă*, în „Luminătorul", an. LIX, 1932, nr. 11, p. 552—562; *Priviri generale despre canonizarea sfinților în Biserica rusă* (după E. Golubinski), în „Luminătorul", an. LXIV, 1932, nr. 12, p. 613—629; *Cosmologia creștină. Crearea lumii de Dumnezeu din nimic*, în „Luminătorul", an. LXXVI, 1943, nr. 1—2, p. 20—31; nr. 1—2, p. 163—168; nr. 5—6, p. 275—290 și nr. 7—8, p. 445—457.

Împreună cu prof. univ. Constantin N. Tomescu a tradus lucrarea Protoierului Pavel Svetlov: *Învățătura creștină în expunere apologetică*, 2 vol., Chișinău, 1935—1936, V + 648 + 116 p. (I) și IV + 652 p. (II).

Alte articole, traduceri și prelucrări din rusește, predici, în „Biserica Ortodoxă Română", „Luminătorul", „Misionarul" ș.a. În manuscris a rămas *Dogmatica creștină*.

Literatura: Constantin N. Tomescu, *Încă un pensionar: Părintele Serghie Bejan*, în „Luminătorul", an. LXXXII, 1939, nr. 10, p. 605—607; *Necrolog*, în GB, an. XIV, 1955, nr. 5—6, p. 346—347; informații de la Pr. Gheorghe Cunescu din București.

BEJENARIU MIHAIL, preot, profesor. N. 28 iun. 1891, în Negrești, jud. Vaslui, în familie de preot, † 1962, în Huși. Studii la Seminarul „Veniamin" din Iași și la Facultatea de Teologie din București, care i-a conferit doctoratul (1933). Preot și profesor în Negrești (1919—1922), apoi profesor la Seminarul din Huși (1922—1931), profesor de Religie la Liceul „Cuza Vodă" din Huși, preot la catedrala episcopală de acolo și la biserica „Sf. Dumitru", președinte al Consistoriului spiritual al eparhiei Hușilor (1924—1936), inspector al învățământului religios din țară. A publicat manuale de Religie pentru învățământul secundar, culegeri de folclor.

Lucrări: *Credința strămoșească*, București, 1929, 37 p.; *Problema vieții viitoare în religii comparate*, teză de doctorat, București, 1937, 216 p.; *De sărbători. Piesă în 2 acte și 10 tablouri cuprinzând datinile noastre de la Crăciun și Anul Nou*, ed. a III-a, Huși, 1942, 40 p.; *Culegeri de cântece de stea, colinde și urături pentru Crăciun și Anul Nou*, Huși, 1943, 46 p.

Manuale: *Explicarea Evangheliilor*, București, 1925; *Apologetica*, București, 1928; *Istoria sfântă a Vechiului Testament*, Huși, 1936; *Parabolele Domnului nostru Iisus Hristos*, București 1936; *Învățături morale*, București, 1936. Diferite articole în „Cronica Hușilor" și alte periodice.

Literatura: *Enciclopedia „Cugetarea"*, sub red. Lucian Predescu, București, 1940, p. 92; Teodor Codreanu, Istoria Hușilor. Volum îngrijit și coordonat de ..., Galați, 1995.

BEJU IOAN, preot, istoric. N. 27 oct. 1906, în Apoldu de Jos, jud. Sibiu, † 13 febr. 1994, în Sibiu (înmormântat în Apoldu de Jos). Studii la Liceul „Gheorghe Lazăr" din Sibiu (1919—1927), Facultatea de Teologie din Cernăuți (1928—1932), Seminarul pedagogic universitar din Cernăuți (abs. 1932), Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj - Sibiu (1940—1944), cursuri speciale de Biblioteconomie (Sibiu) și Muzeografie (București). Profesor

suplinitor de Religie la Liceul „Sf. Nicolae" din Gheorghieni — Ciuc (1932—1936), Liceul de fete „Domnița Ileana" și Liceul comercial din Sibiu (1936/1937), apoi profesor titular la Liceul „Gheorghe Lazăr" din Sibiu (1937—1948); bibliotecar-șef (1949—1965), apoi director (1965—1975) la Biblioteca mitropolitană din Sibiu. Secretar al „despărțământului" Astra-Sibiu (1938—1944), director al Căminelor culturale din Sibiu (1938/1939), secretar al Asociației profesorilor secundari din jud. Sibiu (1938—1945), deținut politic la Canalul Dunăre-Marea Neagră (1952—1953). Preot (1933), protopop (1965), iconomon stavrofor (1968); participant la diferite simpozioane cu caracter istoric în țară.

Lucrări: *Biblioteca mitropolitană* (Sibiu), în vol. *Omagiu I. P.S. Sale Dr. Nicolae Bălan la 50 de ani de activitate*, Sibiu, 1955, p. 116—131; *Tipărituri românești vechi necunoscute*, în MA, an. IX, 1964, nr. 1—2, p. 56—72; *Contribuții la bibliografia românească veche, Cărți vechi românești din Biblioteca Mitropoliei Sibiu*, în MA, an. XII, 1967, nr. 1—3, p. 82—97. În colaborare cu profesorul Keith Hitchins de la Universitatea statului Illinois a publicat: *Documente privitoare la trecutul Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania după 1761*, în MA, an. XIX, 1974, nr. 1—3, p. 13—46; *Statistica românilor ortodocși din Transilvania din anul 1766*, în MA, an. XXII, 1977, nr. 7—9, p. 505—551; *Conscripția clerului ortodox transilvan din 1767*, în MA, an. XXIX, 1984, nr. 7—8, p. 534—568; *Conscripția comitatenză a clerului român din Alba de Jos, anul 1733*, în MA, an. XXXII, 1987, nr. 4, p. 75—90; *Conscripția scaunală a clerului român de pe Pământul Crăiesc, anul 1733*, în MA, an. XXXIV, 1989, nr. 3—4, p. 99—116 + XXXIV p. — la toate îi aparțin, însă, studiile introductive (toate studiile au fost strânse într-un volum, în 1991, la Univ. statului Illinois).

Diferite articole în „Gazeta Ciucului" — Gheorghieni, „Acțiunea", „Telegraful Român", „Revista Teologică" și „Mitropolia Ardealului", toate la Sibiu.

BELDIE IOAN, preot, profesor. N. 31 ian. 1887, în Jorăști, jud. Galați, în familie de preot, † 12 nov. 1954, în Viișoara, jud. Vrancea. Studii la Seminarul „Veniamin" din Iași (1900—1907) și la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1910—1914), cu licența (1915) și doctoratul (1928) la Facultatea de Teologie din București. Învățător în Jorăști-Galați (1907—1909), preot în Fârțănești (1909—1920), preot militar în primul război mondial (1916—1918); iconom (1915), iconom stavrofor (1919), profesor de Teologie exegetică și sistematică la Seminarul „Sf. Andrei" din Galați și preot-paroh la biserica „Precista" din același oraș (1920—1943), director al Seminarului (1923—1925), paralel profesor de Română și Istorie, pentru perioade mai scurte, la „Regina Elisabeta", Liceul „Alecu Russo", Școala normală de fete, Liceul Comunității elene, Liceul israelit și la Școala de cântăreți bisericești, toate în Galați, consilier referent cultural la Episcopia Dunării de Jos-Galați (1931—1943), preot în Câșla, jud. Tulcea (1947—1949), pensionat în 1948, suplinitor la parohia Viișoara — Vrancea (1953—1954). A publicat lucrări de Noul Testament, Sectologie, Istorie bisericească, volume de predici, culegeri de folclor ș.a.

Lucrări: *Pildele Mântuitorului culese din Sfintele Evanghelii*, București, 1912, 31 p. (ed. a II-a, Bârlad, 1923, 62 p.); *Genealogia Mântuitorului. Studiu de concordanță biblică*, București, 1923, 66 p.; *Viața Mântuitorului*, Galați, 1926, 132 p.; *Epistola către Galateni. Text și comentar*, București, 1926, 48 p.; *Despre Biblie și explicarea ei*, Galați, 1926, 56 p.; *Sistemul bibliocentric al teologiei ortodoxe*, Galați, 1927, 24 p.; *Epistola către Tit. Introducere, traducere și comentar*, teză de doctorat, Galați, 1928, 124 p.; *Popasuri exegetice*, București, 1928, 43 p.; *Sf. Apostol Pavel către păstorii din Milet*, Galați, 1931, 31 p.; *Sf. Apostol Petru după Sf. Scriptură*, Galați, 1931, 62 p.; *Ecce Homo! Studiu exegetic asupra procesului Mântuitorului*, Galați, 1933, 32 p.; *Principii didactice în Epistolele pauline*, Galați, 1935, 32 p.; *Poezia biblică*, Galați, 1937, 30 p.; *Schițe biblice*, Râmnicu Vâlcea, 1937, 208 p.

Întrebări asupra religiunii sau socotinți greșite asupra religiunii creștine. Prelucrare, Bârlad, 1922, 168 p. (ed. a II-a, Galați, 1927); *Adevăruri eterne. Eseuri etico-religioase*, ed. I, Brăila, 1923, 103 p. (ed. a II-a, Galați, 1932; ed. a III-a, Râmnicu Vâlcea, 1936); *Rătăcirea adventistă. Studiu critico-polemic*, București, 1924, 88 p. (ed. a II-a, Galați, 1927, 107 p.); *Sectele religioase*, Galați, 1932, 77 p.; *Vorbirea în limbi*, Galați, 1934, 29 p.

Cuvântări catehetice, I. *Explicarea Crezului*, Craiova, 1914, 56 p.; *Predici populare*, Galați,

1925, 276 p.; *Eșit-a Semănătorul… Pe marginea Evangheliei*, Galați, 1933, 64 p.; *Popasuri duhovnicești*, Galați, 1935, 63 p.; *Lumină lină. Meditații duminecale*, Galați, 1940, 52 p.; *Primăvară dulce. Meditații religioase duminicale*, Galați, 1942, 94 p.

Liturgica pentru clasa a VII-a de Seminar, Brăila, 1924, 104 p. (ed. a II-a, Galați, 1937).

La cislă. Cântece și chiuituri. Cântece de stea. De-ale copiilor. Descântece, Vălenii de Munte, 1910, 108 p.; *Monografia comunei Jorăști*, București, 1911, 58 p.; *Schițe istorice asupra județului Covurlui. Contribuțiuni*, Galați, 1924, 32 p.; *Pagini răzlețe*, Galați, 1927, 160 p.; *Viața și scrierile episcopului Hușilor Iacov Antonovici*, Bârlad, 1932, 58 p.

A condus „Foaia parohială" a parohiei „Precista" din Galați (1926—1929); colaborări la periodicele: „Biserica Ortodoxă Română", „Revista Ortodoxă", „Duminica Ortodoxă", „Noua Revistă Bisericească", „Amvonul", „Drum drept", toate în București, „Misionarul" — Chișinău, „Neamul Românesc" — Vălenii de Munte, „Căminul" — Galați, „Vocea Tutovei", și „Ion Creangă" din Bârlad, „Șezătoarea" — Fălticeni, „Izvorașul" — Bistrița-Mehedinți ș.a.

Literatura: Iordan Datcu și S.C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor*, București, 1979, p. 61; Pr. Eugen Drăgoi, *Preotul publicist Ioan C. Beldie*, în vol. „La cumpăna dintre milenii", Galați, 2000, p. 231—243.

BELEA NICODIM, preot. N. 27 febr. 1907, în Cornești, jud. Mureș, † 27 sept. 1986, în Fischerhude/Bremen (Germania). Studii medii la Liceul german din Mediaș și la Liceul de Stat din Dumbrăveni (1917—1926), cele superioare la Academia teologică „Andreiană" din Sibiu (1927—1931), cu licența la Chișinău; a urmat și cursurile de doctorat la Institutul Teologic din București (abs. 1953). Secretar la Academia teologică din Sibiu (1931—1933), preot în Belini-Covasna (1933—1936), director al Școlii de cântăreți din Nușeni -Bistrița Năsăud (1936—1937) și duhovnic la Academia teologică din Cluj (1937—1940), secretar al Vicariatului ortodox din Alba Iulia (1940—1941), duhovnic la Academia teologică — apoi Institutul teologic — din Sibiu (1941—1956), protopop la Sfântu Gheorghe (1956—1968), preot în Brașov-Blumăna (1968—1979).

Lucrări: *Personalitatea Sfântului Apostol Pavel și sufletul modern*, în RT, an. XXVI, 1936, nr. 3—4, p. 99—106; *Calea către preoție. Studiu de psihologie religioasă*, în RT, an. XXXVI, 1946, nr. 5—6, p. 294—327 (și extras, Sibiu, 1946, 36 p.); *Psihologia spovedaniei*, în RT, an. XXXVII, 1947, nr. 5—6, 200—218 p. (și extras, 21 p.); *Îndatoririle duhovnicului după sfintele canoane*, în ST, an. III, 1951, nr. 9—10, p. 481—498; *Contribuții la problema conducerii pastorale a credincioșilor de la sate*, Sibiu, 1955, XVI+251 p.; *Funcțiunea soteriologică și educativă a Tainei Spovedaniei*, în BOR, an. C, 1982, nr. 5—6, p. 479—493; *Cultul ortodox factor de ascensiune spirituală și morală*, în MB, an. XXXIII, 1983, nr. 5—6, p. 318—325; *Creștinismul în lumea contemporană*, în „Ortodoxia", an. XXXIV, 1984, nr. 4, p. 560—569; *Importanța Vechiului Testament pentru activitatea omiletică și pastorală a preotului*, în BOR, an. CII, 1984, nr. 11—12, p. 776—790; *Chemarea către preoție*, în MA, an. XXX, 1985, nr. 3—4, p. 195—208.

Alte studii, articole, recenzii, predici în „Renașterea" — Cluj, „Telegraful Român", „Revista Teologică" — Sibiu, „Glasul Bisericii", „Mitropolia Ardealului", „Mitropolia Banatului", „Îndrumătorul bisericesc" din Sibiu.

Literatura: *Necrolog*, în MA, an. XXXI, 1986, nr. 6, p. 163—164.

BELEUȚĂ ILIE, profesor de teologie, istoric. N. 2 mart. 1878, în Mândra—Făgăraș (azi jud. Brașov), † 19 nov. 1972, în Mândra. Studii la Gimnaziul ortodox „Andrei Șaguna" din Brașov (1891—1899), la Facultatea de Științe a Universității din București (neterminate), la Institutul teologic din Sibiu (1901—1904) și la Facultatea de Teologie din Cernăuți. Econom (administrator) la Institutul teologic din Sibiu (1909—1910), profesor de Religie (catehet) la Liceul de Stat din Făgăraș (1910—1920), apoi la Școala normală „Andrei Șaguna" din Sibiu (1920—1921), profesor suplinitor (1920), apoi titular (1922—1940) la catedra de Istorie bisericească și Patrologie de la Academia teologică „Andreiană" din Sibiu; diacon (1920), preot (1922), protopop (1928). Din 1940 a trăit ca pensionar în satul natal. A publicat numeroase studii și articole,

majoritatea traduse sau prelucrate după teologul francez convertit la Ortodoxie Vladimir Guettée.

Lucrări: *Despre autoritatea doctrinară și despre regula de credință în Biserica catolică* (trad. din V. Guettée), în RT, an. IV, 1910, p. 13—21, 65—71, 106—115, 146—154; *Principiile Ortodoxiei* (după V. Guettée), în RT, an. IV, 1910, p. 197—202, 280—286, 330—333 și an. VII, 1913, p. 56—58; *Învățăturile sociale ale Evangheliei. Studiu biblic.* Traducere din limba franceză, Făgăraș, 1912, 66 p.; *Catehism sobornicesc* (Traducere din V. Guettée), Sibiu, 1924, 45 p.; *Istoricul Sinodului ecumenic de la Niceea*, în RT, an. XV, 1925, nr. 10—11, p. 296—311; nr. 12, p. 364—371 și an. XVI, 1926, nr. 1, p. 3—10; *Amintirile unui preot romano-catolic devenit preot ortodox* (Trad. din V. Guettée), în RT, an. XVII—XIX, 1927—1929 (toate numerele din 1927—1928 și nr. 1—8 din 1929, cu peste 160 p.); *Scurtă privire istorică asupra Bisericii răsăritene și a celei apusene* (după Al. Sturdza și August de Kotzebue), în „Anuarul V al Academiei teologice «Andreiane»", 1928/1929, p. 5—39; *Priviri istorice asupra învățăturii și duhului Bisericii* (Trad. din limbile franceză și germană din opera lui Al. Sturdza), Făgăraș, 1931, 150 p.; *Biserica Ortodoxă rusească. Scurtă ochire asupra originei și vieții sale*, în „Anuarul X al Academiei teologice «Andreiane»", 1933/1934, p. 5—34; *Este Biserica anglicană catolică?* (din V. Guettée), în RT, an. XXIV, 1934, p. 16—30, 68—75, 150—158; *Cele 39 articole de credință ale Bisericii anglicane însoțite de comentar ortodox*, în „Anuarul XII al Academiei teologice «Andreiane»", 1935/1936, p. 1—39; *Documente istorice și doctrinale: Actul prin care s-a promulgat dogma infailibilității papale*, în „Anuarul XV al Academiei teologice «Andreiane»", 1938/1939, p. 77—92; diferite alte articole, predici și recenzii, în periodicele menționate în lista bibliografică.

Literatura: Prof. Dr. Teodor Bodogae, *Profesorul Ilie I. Beleuță*, în „Anuarul XVII al Academiei teologice «Andreiane»", 1940/1941, p. 60—64; Pr. Prof. Nicolae Neaga, † *Pr. Prof. Ilie Beleuță*, în MA, an. XVIII, nr. 1—2, 1973, p. 181—182; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 310—311.

BELU DUMITRU, profesor de teologie. N. 21 nov. 1902, în Greceanca, jud. Buzău, † 5 sept. 1980, în Sibiu. Studii la Seminarul teologic din Buzău (1915—1923), apoi la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1923—1927), unde obține licența (1927) și doctoratul (1929); Seminarul pedagogic universitar din Cernăuți și București (1931). Profesor suplinitor la Seminarul monahal din Mănăstirea Neamț (1927—1928), șef de birou la Consiliul eparhial Bălți (1930), profesor la Seminarul monahal din Mănăstirea Cernica (1930—1936), profesor suplinitor (1936), provizoriu (1937), apoi titular definitiv (1938) la catedra de Morală și Sociologie, un timp la Dogmatică, la Academia teologică din Oradea (în anul școlar 1940—1941 detașat la Academia teologică din Caransebeș; după 1941 Academia din Oradea a fost mutată de Timișoara), până în 1948; conferențiar (1949—1952), apoi profesor titular (1952—1968) la catedra de Catehetică, Omiletică și Pedagogie de la Institutul Teologic Universitar din Sibiu. Hirotonit diacon în 1936, preot în 1938, hirotesit protopop în 1943 și iconom stavrofor în 1957. Membru în Adunarea eparhială a Episcopiei Oradiei, redactor al buletinului eparhial „Legea Românească" de la Oradea (1938—1940). A publicat o serie de lucrări de mare valoare de Teologie morală, iar în perioada „sibiană" mai ales lucrări de Omiletică.

Lucrări: *Problema durerii în budism și creștinism*, în „Candela", an. XLI, 1930, nr. 4—6, p. 226—237; *Christologia lui Ignatie Teoforul*, în RT, an. XXI, 1931, nr. 6—7, p. 209—223; *Păcatul originar la Origen*, în RT, an. XXV, 1935, nr. 11—12, p. 436—460; *Despre icoana ortodoxă*, în BOR, an. LIX, 1941, nr. 11—12, p. 643—655; *Maica Domnului în lumina imnelor liturgice*, Caransebeș, 1941, 88 p.; *În legătură cu valorile morale*, Caransebeș, 1942, 48 p.; *Premise pentru o nouă etică românească*, Timișoara, 1944, 58 p.; *Despre iubire*, Timișoara, 1945, 158 p.; *Ortodoxia și activismul omului*, în ST, an. II, 1950, nr. 1—2, p. 65—79; *Caracterul social al Rugăciunii domnești*, în ST, an. III, 1951, nr. 9—10, p. 542—551; *Calitățile de îndrumător duhovnicesc ale Sfântului Apostol Pavel*, în ST, an. VII, 1955, nr. 9—10, p. 555—581; *Împărăția lui Dumnezeu și Biserica*, în ST, an. VIII, 1956, nr. 5—6, p. 299—309; *Sensul creștin al iubirii față de sine*, în ST. an. IX, 1957, nr. 7—8, p. 496—527; *Un aspect mai puțin luat în seamă*

al iubirii față de semeni, în ST, an. X, 1958, nr. 5—6, p. 341—365; *Autoritatea în Biserică*, în „Ortodoxia", an. XIII, 1961, nr. 4, p. 555—563; *Ortodoxia și discriminările ethnico-rasiale*, în „Ortodoxia", an. XV, 1963, nr. 1, p. 39 —51; *Unele opere clasice ale literaturii grecești închinate statului*, în MB, an. XIV, 1964, nr. 7—8, p. 357—369; *Ecleziologia ortodoxă și ecumenismul creștin*, în „Ortodoxia", an. XVII, 1965, nr. 4, p. 493—519; *Cinstirea sfinților în Biserica ortodoxă*, în MMS, an. XLVI, 1970, nr. 1—2, p. 24—36; *Graiul în funcția lui etică*, în MMS, an. XLVII, 1971, nr. 7—8, p. 453—462; *Tragicul în cadrul teologiei morale*, în MB, an. XXVI, 1976, nr. 9—12, p. 615—628; *Conceptul de faptă mântuitoare*, în MB, an. XXVIII, 1978, nr. 4—6, p. 204—214.

Omiletice: *Predica prin exemplul personal*, în BOR, an. LXXII, 1954, nr. 5, p. 560—583; *Pentru o propovedanie mai rodnică*, în MA, an. I, 1956, nr. 1—2, p. 124—131; *Omilie sau predică?*, în MA, an. II, 1957, nr. 3—4, p. 271—277; *Vechiul Testament ca izvor omiletic*, în MA, an. II, 1957, nr. 5—8, p. 504—521 și an. II, nr. 11—12, p. 849—865; *Cu privire la predică în concepția Sfântului Ioan Gură de Aur*, în MA, an. III, 1958, nr. 3—4, p. 268—287; *Ironia în cuvântările Mântuitorului*, în MMS, an. XXXIV, 1958, nr. 11—12, p. 863—871; *Iconografia ca izvor omiletic*, în MA, an. III, 1958, nr. 11—12, p. 878—886; *Predicatorul în concepția Sfântului Ioan Gură de Aur*, în BOR, an. LXXVII, 1959, nr. 3—4, p. 357—384; *A propovedui, ce înțeles are*, în MA, an. IV, 1959, nr. 3—4, p. 263—276; *Sfinții Părinți ca izvor omiletic*, în MA, an. IV, 1959, nr. 11—12, p. 891—901; *Imnele liturgice ca izvor omiletic*, în MA, an. V, 1960, nr. 3—4, p. 253—271; *De ce e necesar să predici după plan*, în MA, an. V, 1960, nr. 7—8, p. 563—569; *În legătură cu pregătirea și mijloacele omiletice ale preoților ortodocși din Ardeal în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în MA, an. V, 1960, nr. 11—12, p. 780—797; *Cu privire la ilustrația în predică*, în MA, an. VII, 1962, nr. 7—8, p. 529—550; *O carte de omiletică despre predica prin faptă*, în MA, an. VI, 1961, nr. 9—10, p. 600—622; *Predicile lui Antim Ivireanul*, în MA, an. VIII, 1963, nr. 1—3, p. 188—212; *Aspecte sociale în Didahiile lui Antim*, în MO, an. XV, 1963, nr. 9—10, p. 761—767; *Pacea ca temă omiletică*, în MA, an. VIII, 1963, nr. 4—6, p. 415—430; *Cea dintâi omiletică în limba română*, în MA, an. VIII, 1963, nr. 9—10, p. 709—737; *Predica veacului de aur*, în MA, an. IX, 1964, nr. 3—5, p. 304—311; *Cu privire la textul predicii*, în MA, an. IX, 1964, nr. 11—12, p. 877—898; *Cu privire la necrolog*, în MA, an. X, 1965, nr. 4—6, p. 348—370; *Predica apostolică*, în MA, an. XI, 1966, nr. 1—3, p. 100—108; *Predica postapostolică*, în MA, an. XI, 1966, nr. 4—6, p. 367—393; *Opera predicatorială a lui Antim Ivireanul*, în MB, an. XVI, 1966, nr. 7—9, p. 482—492; *Predica Sfântului Apostol Petru*, în MA, an. XII, 1967, nr. 1—3, p. 135—146; *Motivul iubirii în uzul omiletic*, în MB, an. XIX, 1969, nr. 1—3, p. 48—53; *Predicile lui Vasile de Seleucia*, în MA, an. XV, 1970, nr. 9—10, p. 655—679; *Unele aspecte ale predicilor șaguniene*, în MA, an. XIX, 1974, nr. 1—3, p. 106—113; *Valorile umane ca temă omiletică*, în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 5—6, p. 657—663; *Activitatea omiletică a Sfântului Vasile cel Mare*, în MA, an. XXIV, 1979, nr. 1—3, p. 33—50.

Coautor la *Catehismul creștinului drept credincios*, Sibiu, 1956, reeditat la Iași, 1957, 133 p. Peste 60 de predici în „Duh și Adevăr" — Timișoara, „Mitropolia Ardealului" — Sibiu, studii, articole și recenzii în „Credința" — București, „Legea Românească" — Oradea, „Altarul Banatului" — Caransebeș, „Biserica Bănățeană" — Timișoara, „Telegraful Român" — Sibiu etc. În manuscris: *Unele aspecte fundamentale ale ethosului creștin*, 345 p.; *Curs de Omiletică* etc.

Reeditări: *Despre iubire*. Ediție îngrijită de Arhim Vasile Prescure, Craiova, 1997, 175 p.

Literatura: Pr. Vartolomeu Constantinescu, † *Preot prof. dr. Dumitru Belu*, în MA, an. XXV, 1980, nr. 10—12, p. 952—956 (și ST, an. XXXII, 1980, nr. 7—10, p. 743—746); Preot Ioan Moraru, *Părintele Dumitru Belu, profesorul iubirii*, în *Îndrumătorul bisericesc*, Cluj, 1981, p. 267—270; Pr. Prof. Dumitru Radu, *Contribuții buzoiene la teologia morală românească*, în vol. *Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților*, 1, Buzău, 1983, p. 400—404; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățămînt teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 347—349; Pr. Nicolae Dura, *Activitatea omiletică a preotului profesor dr. Dumitru Belu*, în ST, an. XXXIX, 1987, nr. 1, p. 97—107; Pr. prof. Dr. Dumitru Abrudan, *Pr. prof. dr. Dumitru Belu — o memorabilă prezență în peisajul spi-*

ritual orădean, în vol. „Academia teologică ortodoxă română Oradea, 70 de ani de la înființare", Oradea, 1995, p. 75—79.

BENESCU ILIE, profesor de seminar (nehirotonit). N. c. 1825, în Benești, jud. Dolj, † 1901, în București. Probabil a învățat la Seminarul din Râmnicu Vâlcea (4 cl.); trimis de mitropolitul Neofit al Ungrovlahiei la Atena, unde a urmat cursurile Gimnaziului, apoi a făcut studii de Teologie și Filosofie, în cadrul Universității de acolo (1844—1850). Profesor de discipline religioase (Dogmatică, Morală, Retorică și Pastorală) și Limba greacă la Seminarul din București (1851—1871), apoi profesor de Limba greacă la Liceul „Sf. Sava" (după 1871).

Lucrări: *Filosofia cristiană*, trad. după Veniamin Sinadon, București, 1852; *Practică pe scurt în explicațiile retorice* („Retorică practică pentru seminar"), București, 1854, 80 p.; *Principii de morală cristiană*, traducere după Vamva, București, 1855, 184 p. (ed. a II-a, Iași, 1868, 174 p.); *Istoria Bisericii creștine de la Hristos până în prezent*, traducere după C.G. Barth, București, 1858. Împreună cu protos. Dionisie Măldărescu, a editat foaia bisericească „Predicatorul" (București, 1857), în care a publicat diferite articole.

Literatura: Șt. Călinescu și Dr. D. G. Boroianu, *Istoria Seminarului „Central" din București*, Iași, 1904, p. 129; Victor Papacostea și Mihail Regleanu, *Seminarul Central 1836—1939. Documentele întemeierii*, București, 1936 (indice); M. Regleanu, *Les premiers boursiers roumains à Athènes*, în „Balcania", VI, 1943, p. 417—422; *Bibliografia românească modernă, 1831—1918*, vol. I, București, 1984, p. 334.

BERARIU ARTEMIE, preot, publicist. N. 8 sept. 1834, în Satu Mare, jud. Suceava, † 15 sept. 1922, în Cernăuți. Studii gimnaziale în Suceava și Cernăuți, Institutul teologic în Cernăuți (1854—1858), studii de specializare în Teologie și studii de Filologie clasică la Universitatea din Viena (1858—1861). Preot în Ceahor (1862—1883), profesor suplinitor de Noul Testament la Institutul teologic din Cernăuți (1866—1868), redactor al revistei „Candela" (1883—1895), „cancelar mitropolitan" (1884—1896), protopop de Cernăuți (din 1891), arhipresbiter stavrofor (1895).

A lucrat pentru propășirea vieții culturale românești din Bucovina; articole în „Gazeta Transilvaniei" și „Observatorul" din Brașov, „Telegraful Român" — Sibiu, „Patria" — Budapesta, „Gazeta Bucovinei", „Foaia Politică", „Foaia Societății pentru literatura și cultura românească din Bucovina", toate la Cernăuți, dar mai ales în „Candela"; diferite broșuri pentru popor: *Terminul Sfântului Nicolae*, Cernăuți, 1886; *Norocul unui satulmărean*, Cernăuți, 1888; *Din cătănia mea*, Cernăuți, 1895 ș.a.

Literatura: *Enciclopedia Română*, tom. I, Sibiu, 1898, p. 453—454; Prof. Dr. Ștefan Saghin, *Arhipresbiter Artemie Berariu, prim redactor al Candelei*, în „Candela", an. XXVI, 1907, p. 449—451; Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina, 1775—1918*, Cernăuți, 1926, p. 140—142 (și ed. Cernăuți, 1996, p. 191—193); *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 99.

BEREZOVSCHI MIHAIL, preot, compozitor și dirijor. N. 20 febr. 1868, în Caplan, jud. Cetatea Albă, în familie de preot, † 5 nov. 1940, în Chișinău. Studii la Școala duhovnicească și Seminarul teologic din Chișinău (1880—1890), studii de Muzică la Conservatorul din Petersburg. Preot la biserica „Sf. Arhangheli" din Chișinău (1890—1892), apoi la catedrala arhiepiscopală (din 1892), director adjunct al corului catedralei (1892), apoi titularizat ca dirijor prim (1904—1938); director și profesor la Școala de cântăreți bisericești și profesor de Muzică la Școala eparhială (1907—1913); după 1918, profesor titular la Conservatorul de Muzică și la Liceul nr. 2, toate în Chișinău; membru fondator al Societății compozitorilor români, membru și vicepreședinte al Comitetului central al Asociației Muzicale „Cântecul Basarabiei", iconom stavrofor; corul său a avut un rol însemnat în conservarea limbii române; în 1917—1918 a participat — personal sau cu corul său — la evenimentele istorice care au dus la constituirea statului național român unitar. Apreciat pictor, a participat cu lucrări personale la numeroase expoziții, obținând la una din ele Medalia de aur.

Opera muzicală: *Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur*, aranjată la 3 voci, Moscova-Leipzig, 32 p. (în rusește); *Nu mă lăsa la vremea bătrâneții*. Concert pentru 4 voci, cu aranjament pentru pian, 16 p. (în rusește); *Doamne strigat-am. Stihirile, Dogmaticile, Dumnezeu este Domnul, cu Troparele Învierii pe 8 glasuri*, Chișinău, 1921, 24 p. (ed. a II-a, 1940); *Imnele Sfintei Liturghii*, pentru cor mixt, bărbătesc și pentru 3 voci egale, Chișinău, 1922, 194 p.; *Imnele Vecerniei și Utreniei*, pentru cor mixt, bărbătesc și pentru 3 voci egale, Chișinău, 1927, 269 p.

Literatura: Onisifor Ghibu, *M. Berezovschi* în „România Nouă", nr. 73, 1927, p. 1—2; *Necrolog* în ziarul „Raza", nr. 536 din 23 nov. 1940; G. Bezviconi, *Profiluri de ieri și de azi*, Chișinău, 1943, p. 146—147; Theodot Bordeian, *Preotul M. Berezovschi*, în „Luminătorul", an. LXXVI, 1943, nr. 8—9, p. 538—540; Viorel Cosma, *Muzicieni din România. Lexicon bio-bibliografic*, vol. I, București, 1989, p. 120; Iurie Colesnic, *Basarabia necunoscută*, I, Chișinău, 1993, p. 156—161; Maria Pripa, *Din tezaurul spiritual al neamului: M. Berezovschi*, în rev. „Tyragetia", Chișinău, 1995, nr. 2, p. 274—280.

BIRDAȘ EMILIAN (din botez Ioan), episcop. N. 23 nov. 1921, în Rohia, jud. Maramureș, † 5 apr. 1996 în Caransebeș. Frate în mănăstirea Rohia (1935), tuns în monahism tot acolo sub numele Emilian și hirotonit îndată ierodiacon și ieromonah (1941). Administrator parohial în unele parohii din jurul Rohiei și în jurul mănăstirii Sf. Ilie-Toplița (1942—1944). Studii la Seminarul monahal din mănăstirea Cernica (începute în 1936, întrerupte din cauza ocupației Transilvaniei de nord), reluate apoi la Seminariile „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea și „Nifon mitropolitul" din București (1944—1948), Institutul Teologic Universitar din București (1948—1952). În timpul studiilor a fost hirotesit protosinghel (1947), funcționând un timp ca preot la mănăstirea Călugăra — Oravița, stareț al mănăstirii „Martirii Neamului" din Baia de Arieș, responsabil al internatului Școlii de cântăreți bisericești de la biserica „Radu Vodă" din București. Preot slujitor la catedrala patriarhală din București (1953—1957), vicar administrativ la Episcopia Romanului și Hușilor (1957—1963), hirotesit arhimandrit (1958), conducător al Catedralei Reîntregirii din Alba Iulia (1963—1973), episcop-vicar la Arhiepiscopia Sibiului, cu titlul „Rășinăreanul" (ales în 11 iun. 1973, hirotonit 2 sept. 1973), episcop al noii eparhii de Alba Iulia (ales 14 dec. 1975, instalat 25 ian. 1976), unde păstorește până în ian. 1990. Ca episcop, s-a ocupat de organizarea noii eparhii, de restaurarea unor monumente istorice, de ridicarea unor noi biserici și pictarea lor. În ian. 1990 s-a retras din scaun, iar în apr. același an Sf. Sinod l-a ales arhiereu vicar al Episcopiei Aradului, cu titlul „Arădeanul". La 12 iul. 1994 ales episcop al reînființatei eparhii a Caransebeșului, unde a activat până la moarte.

Lucrări: *Originea istorică a voturilor monahale*, în GB, an. XIII, 1954, nr. 9—10, p. 511—523; *Stavropighia în Dreptul bisericesc*, în GB, an. XIV, 1955, nr. 3—4, p. 186—198; *Alba Iulia oraș bimilenar*, Sibiu, 1975, 101 p.; *Satul Rohia și mănăstirea Sf. Ana*, în „Îndrumătorul bisericesc de la Cluj", 1980, p. 169—201; *Mănăstirea Râmeț, vatră de spiritualitate ortodoxă*, în „Îndrumătorul pastoral", Alba Iulia, V, 1981, p. 116—136; *Pagini din istoria scaunului vlădicesc ortodox român din Alba Iulia*, în „Îndrumătorul pastoral", VI, 1982, p. 180—236; *Satul și mănăstirea Rohia din Țara Lăpușului*, București, 1994, 268 p. Predici și articole în „Glasul Bisericii", „Mitropolia Ardealului", „Telegraful Român", „Îndrumătorul bisericesc de la Sibiu" și „Îndrumătorul pastoral de la Alba Iulia", pe care l-a inițiat, începând cu anul 1977 s.a. A editat *Îndreptarul ortodox*, *Cartea de rugăciuni*, volumul *Biserici de lemn monumente istorice din Episcopia Alba Iuliei* (1987); a reeditat *Noul Testament de la Alba Iulia din 1648* (1988, 907 p.) și *Bucoavna de la Alba Iulia din 1699* (1989, 390 p.).

Literatura: BOR, an. XCI, 1973, nr. 9—10, p. 935—947; MA, an. XVIII, 1973, nr. 9—10, p. 863—905; BOR, an. XCIV, 1976, nr. 1—2, p. 49—66; MA, an. XXI, 1976, nr. 1—3, p. 24—97; ROC, an. IV, 1975, nr. 4, p. 51—52; „Îndrumătorul pastoral de la Alba Iulia", I, 1977, p. 77—100; BOR, an. CXII, 1994, nr. 7—12, p. 268—278.

BLAGA IOSIF, preot, pedagog, estetician. N. 1 iul. 1864, în Lancrăm, jud. Alba, † 2 iun. 1937, în Brașov. Studiile gimnaziale la Sebeș și Alba Iulia (1876—1884), teologice la Institutul din Sibiu (1884—1887), Filosofia la Universitatea

din Budapesta (1887—1891), unde a obţinut doctoratul în 1891. Profesor de Istorie, Română, Latină şi Filosofie la Liceul „Andrei Şaguna" din Braşov (1891—1924), director al Liceului (1915—1924), inspector şcolar (1924—1925), preot paroh la biserica „Sf. Nicolae" din Şchei şi protopop al Braşovului (1924—1937); secretar al Societăţii pentru Fond de teatru român din Transilvania (1901—1912), membru laic — apoi cleric — în Sinodul Arhiepiscopiei Sibiului şi în Congresul Naţional Bisericesc; preşedinte al Eforiei şcolilor româneşti ortodoxe din Braşov (1925—1937); între anii 1916—1919 refugiat în Suedia, Norvegia şi Franţa, pledând pretutindeni pentru drepturile românilor transilvăneni; la Paris a făcut parte din Consiliul Naţional al Unităţii Românilor, militând pentru unirea Transilvaniei cu România; tot atunci a lucrat pentru repatrierea prizonierilor români din Franţa; după 1918 senator în primul Parlament al României întregite (1919), mai târziu a fost vicepreşedinte al Senatului (1928—1931); a publicat studii de psihologie, pedagogie şi estetică.

Lucrări: *Problema atenţiunii din punct de vedere psihologic şi pedagogic*, Budapesta, 1891, 48 p. (teză de doctorat, în limba maghiară); *Teoria dramei, cu un text introductiv despre frumos şi artă*, Braşov, 1899, 1 f+321 p. (prima lucrare la noi care se ocupă în mod sistematic cu probleme de estetică a literaturii dramatice); *Din estetica tragicului*, Sibiu, 1901, 32 p. (extras din „Transilvania", 1900 şi 1901); *Analise psichologice. Lecţiuni de psihologie pentru învăţământul secundar*, Braşov, 1902, VIII + 191 p.; scurte biografii ale lui Virgil Oniţiu, Iosif Vulcan, Andrei Bârseanu, Alexandru Mocioni ş.a.; studii de estetică şi pedagogie, în rev. „Transilvania", în „Anuarele Societăţii pentru fond de teatru", pe care le-a redactat (V—XV, 1902—1912); dări de seamă despre excursiile şcolare pe care le organiza cu elevii (ex. *Excursiunea şcolară în Italia*, Braşov, 1907, 56 p.); *Istoricul Liceului „Andrei Şaguna"*, în „Anuarul" pe anul jubiliar 1924—1925, 180 p.; articole în „Gazeta Transilvaniei", „Tribuna Poporului", „Telegraful Român" şi alte periodice.

Literatura: „Anuarul Liceului «Andrei Şaguna» pe anul jubiliar 1924/25", p. XCIX—CI; Axente Banciu, *Dr. Iosif Blaga*, în ŢB, an. IX, nr. 4—5, 1937, p. 393—397; Grigore Traian Pop, *Iosif Blaga*, în „Ramuri", an. VIII, 1971, nr. 12, p. 15; Gheorghe Lăzărescu, *Iosif Blaga — o primă teorie românească a dramei*, în „România Literară", an. V, 1972, nr. 51; Vol. *Cărturari braşoveni, sec. XV—XX. Ghid bibliografic*, Braşov, 1972, p. 41—42; *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, Bucureşti, 1979, p. 104—105; Mircea Zaciu, Marian Papahagi şi Aurel Sasu (coordonatori), *Dicţionarul scriitorilor români*, A—C, Bucureşti, 1995, p. 285—287.

BLAJEVICI TEOCTIST (din botez Teodor), mitropolit. N. 23 febr. 1807, în Tişăuţi-Suceava, în familie de preot, † 27 iun. 1879, în Cernăuţi. După studiile gimnaziale în Suceava, urmează Institutul Teologic din Cernăuţi. Hirotonit preot în 1832, funcţionând în parohiile Storojineţ şi Prisăcăreni; rămas văduv, în 1837 se călugăreşte sub numele Teoctist; spiritual (din 1837), apoi rector (1857) la Seminarul (internatul) clerical din Cernăuţi, deţinând — paralel — şi funcţiile de catehet la Şcoala de cântăreţi şi Şcoala pedagogică din Cernăuţi şi asesor consistorial (consilier) al Episcopiei Bucovinei (1848—1866); egumen la mănăstirea Dragomirna (1863—1874), arhimandrit de scaun (vicar general) al noii Mitropolii a Bucovinei şi Dalmaţiei cu sediul la Cernăuţi (1874—1877), apoi arhiepiscop şi mitropolit tot acolo (numit 22 martie 1877, hirotonit 15 mai 1877, instalat 22 mai 1877), păstorind până la moarte.

Lucrări: Diferite versuri în „Calendarul pentru Bucovina" de la Cernăuţi; o gramatică: *Theoretisch-praktische Grammatik der Dacoromänischen, das ist: der moldauischen oder walachischen Sprache, nach ganz neuen Grundsätzen und einer leichtfasslichen Methode*, Lemberg-Czernowitz, 1833, 254 p. (retipărită în 1856, prelucrată sub titlul: *Theoretisch-praktische Taschengrammatik zur leichten und schnellen Erlernung der romanischen (walachischen) Sprache*, Wien, 1855, 200 p.; trei manuale de religie: *Istoria vieţii lui Iisus Hristos*..., Viena, 1865, 120 p.; *Istoria biblică a Aşezământului celui vechi*..., Viena, 1865, 148 p; *Creştineasca învăţătură a năravurilor sau Moralul creştinesc*..., Viena, 1865, 90 p.

Literatura: Ion Nistor, *Istoria Bisericii din Bucovina*, București, 1916, p. 129—139; Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina (1775—1918)*, Cernăuți, 1926, p. 22 și 26—27; Preot Prof. Ioan Zugrav, *Un ierarh cărturar: Teoctist Blajevici*, în MMS, an. XLVI, 1970, nr. 3—6, p. 273—277; Jana Balacciu și Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, 1978, p. 70—71; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 105; *Bibliografia românească modernă, 1831—1918*, Vol. I, București, 1984, p. 369—370.

BOB IOAN, episcop. N. 1739, în Orman, jud. Cluj, † 2 oct. 1830, în Blaj. Studii gimnaziale în Cluj, teologice în Târnavia (1773—1777). Diferite funcții la iezuiții din Odorhei (1765—1769) și la mănăstirea din Blaj (1769—1773), preot în 1778, paroh în Daia (1778—1779), paroh și protopop în Tg. Mureș (1779—1782), apoi episcop la Blaj (propus 21 aug. 1782, numit 21 oct. 1782, hirotonit 6 iun. 1784, instalat 11 iul. 1784). În 1792 a înaintat, împreună cu episcopul ortodox Gherasim Adamovici de la Sibiu, mai multe memorii Curții din Viena, cu doleanțele românilor, cel mai important purtând data de 30 mart. 1792 și același titlu de „Supplex Libellus Valachorum", ca și cel din 1791. În timpul lui s-au tipărit felurite cărți de slujbă și de învățătură la Blaj: majoritatea cărților de cult, manuale didactice (Gh. Șincai: *Îndreptare către aritmetică*, 1785 și *Alfavith sau Bucoavnă*, 1796), cărți teologice (Samuil Micu: *Theologia moralicească sau Bogoslovia*, 2 vol., 1796; *Teologie dogmatică și moralicească despre Taine peste tot*, 1801; apoi alte șapte lucrări despre fiecare Taină, 1801—1802; *Urmarea lui Hristos* de Thomas a Kempis); cea mai însemnată din cărțile tipărite acum a fost *Biblia*, din 1795, în traducerea aceluiași Samuil Micu. A publicat el însuși un *Dicționar românesc, latinesc și unguresc*, Cluj, 1822—1823, cu aproximativ 11 000 de cuvinte românești pentru care se indică și echivalentul latin și maghiar. Sub Ioan Bob s-a organizat „capitlul" Episcopiei unite de la Blaj (1807) și s-au introdus foarte multe schimbări în doctrina, cultul și organizarea Bisericii românești unite, fapt pentru care a fost criticat îndeosebi de Samuil Micu (în *Istoria, lucrurile și întâmplările românilor*, ms., vol. IV) și Petru Maior (în *Procanonul* și *Protopapadichia*, ms., *Istoria Bisericii românilor...*, Buda, 1813).

Literatura: *Șematismul veneratului cler al Arhidiecesei metropolitane greco-catolice române de Alba Iulia și Făgăraș*, Blaj, 1900, p. 38—41; Ioan Lupaș, *Misiunea episcopilor Gherasim Adamovici și Ioan Bob la Curtea din Viena în anul 1792*, Sibiu, 1912, 45 p. și în vol. *Studii, conferințe și comunicări istorice*, IV, Sibiu, 1943, p. 318—352; Nicolae Lupu, *Episcopul Ioan Bob*, în rev. „Blajul", an. I, 1934, p. 335—352; Z. Pâclișanu, *Un vechi proces literar. Relațiile lui Ioan Bob cu S. Klein, Gh. Șincai și Petru Maior*, în An. Acad. Rom., M.S.I., s. III, t. XVI, 1935, p. 221—255 și în RFR, an. II, vol. III, 1935, p. 87—121; Nicolae Lupu, *Episcopul Ioan Bob*, Blaj, 1944, 64 p.; Octavian Bârlea, *Ex historia romena: Ioannes Bob Episcopus Fogarasiensis (1783—1830)*, 2 vol., Freiburg, 1951; Nicolae Albu, *Cauzele conflictului dintre episcopul Ioan Bob și Petru Maior*, în rev. „Steaua", Cluj, an. XXII, 1971, nr. 2, p. 84—89; Jana Balacciu și Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, 1978, p. 71—72; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 545—547 (ed. a II-a, București, 1994, p. 529—531).

BOBULESCU CONSTANTIN, preot, istoric. N. 8 mai 1882, în Vlădiceni, jud. Iași, † 1 dec. 1958, în București. Studii la Seminarul inferior din Roman (1896—1899), cursul superior la Seminarul „Central" (1899—1903), apoi la Facultatea de Teologie din București (1903—1907), cu licența în 1908. Diacon (1908—1912) și preot (1912—1922) la catedrala mitropolitană din Iași, spiritual la Seminarul „Veniamin" (1913—1921), preot la bisericile „Sf. Ecaterina" (1922—1924), apoi la „Sf. Nicolae Tabacu" (1924—1958), ambele în București. A publicat peste 80 de lucrări, privind istoria Bisericii și a culturii românești, a unor familii, monumente și localități.

Lucrări: *Lăutarii noștri. Din trecutul lor. Schiță istorică asupra muzicii noastre naționale, corale, cum și asupra altor feluri de muzici*, București, 1922, 184 p.; *Schiță istorică asupra satelor Crucea de Sus și Crucea de Jos, cu bisericile lor, cum și asupra schitului Brazi și Moșinoaiele*, București, 1926, 86 p.; *Cronica bisericii Sf. Ecaterina din București (1577—1924)*, București, 1927, 88 p.; *Neamul Holbă-*

neştilor, cu al episcopului Gherasim Clipa-Barbovschi şi arhimandritul Sofronie Barbovschi predicatorul, în RSIAB, XIX, 1929, p. 1—144 (şi extras, Chişinău, 1929); *Feţe bisericeşti în războaie, răzvrătiri şi revoluţii*, în RSIAB, XX, 1930, p. 1—115 (şi extras, Chişinău, 1930, VI + 118 p.); *O viaţă trăită: viaţa de paraclise*, în RSIAB, XXII, 1932, p. 3—168 (şi extras, Chişinău, 1932); *Din viaţa mitropolitului Veniamin Costachi. Neamul, copilăria, tinereţea şi episcopatul*, în RSIAB, XXIII, 1933, p. 1—160 (şi extras, Chişinău, 1933); *Pentru pomenirea lui Alexandru cel Bun...*, în RSIAB, XXIV, 1934, p. 1—76 (şi extras, Chişinău, 1934); *Lăutari şi hori în pictura bisericilor noastre*, Bucureşti, 1940, 80 p.; *Vieţi de zugravi (1657—1765) şi autobiografia lui Ghenadie Pârvulescu arhimandritul*, în AR, V, 1940, p. 103—156 (şi extras, Bucureşti, 1940, 54 p.); *Pocrovul*, în RIB, an. I, 1943, nr. 1, p. 53—81 şi nr. 2, p. 18—51 (şi extras, Craiova, 1943, 66 p.); *Sihăstrii şi schituri de pe valea Trotuşului*, în AR, X, 1946, p. 281—339 (şi extras, 60 p.); *„Sihăstria Dărmăneştilor" de sub muntele Lapoş, cu hramul Sf. Troiţe sau „Schitul Lapoş"*, în BOR, an. LXIV, 1946, nr. 7—9, p. 398—424 etc.

Colaborări la peste 25 de reviste, ziare, anuare, buletine, între care: „Ortodoxul" — Iaşi, „Revista Societăţii Istorice-Arheologice-Bisericeşti" — Chişinău, „Biserica Ortodoxă Română", „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice", „Revista Arhivelor", „Arhiva Românească", „Lamura", toate în Bucureşti, „Miron Costin" — Bârlad ş.a. A înfiinţat şi condus — împreună cu Şt. Berechet -periodicul „Spicuitor în ogor vecin. Ştiri istorico-literare despre noi şi despre vecini", Bucureşti, 1921—1922. Mai multe lucrări au rămas în manuscris, între care peste 2000 pagini cu inscripţii şi însemnări din bisericile oraşului şi judeţului Iaşi.

Literatura: *Necrolog*, în GB, an. XVIII, 1959, nr. 3—4, p. 319; Constantin Turcu, *Preotul Constantin Bobulescu*, în MMS, an. XLV, 1969, nr. 1—2, p. 70—79; Al. Zub, *Nicolae Iorga şi Pr. Constantin Bobulescu*, în MMS, an. XLVII, 1971, nr. 1—2, p. 221—223; *Enciclopedia istoriografiei româneşti*, Bucureşti, 1978, p. 61.

BOBULESCU IOSIF (din botez Ioan), episcop. N. 15 dec. 1818, în Plopeni, com. Burdujeni, jud. Suceava, în familie preoţească, † 15 dec. 1890, în Botoşani. A studiat la Seminarul de la Socola (abs. 1845). Preot la biserica „Cuvioasa Paraschiva" şi catehet la „şcoala ţinutală" din Botoşani (1846—1856), profesor la Seminarul de la Socola (1856—1860). Rămas văduv, s-a călugărit în 1857 la Socola, cu numele Iosif, fiind hirotesit, tot atunci, protosinghel; superior la biserica „Sf. Nicolae Domnesc" din Iaşi şi arhimandrit (1861), arhiereu titular cu numele „Sevastias" (1862), iar din 1873 cu numele „Botoşăneanul"; egumen (superior) la mai multe mănăstiri şi biserici din Iaşi: „Barnovschi" (1863—1865), „Sf. Trei Ierarhi" (1865—1867), „Sf. Spiridon" (1867), „Talpalari" (1872—1875), „Sf. Trei Ierarhi" (1875—1878), arhimandrit de scaun (vicar) la Mitropolia Moldovei (1878—1879), din nou egumen la „Sf. Spiridon" (1879—1880). La 30 nov. 1880 ales episcop al Râmnicului-Noul Severin (înscăunat 13 dec.), unde a păstorit până la 1 dec. 1886, când s-a retras. A fost unul din cei care au luat parte la „lupta pentru canonicitate" (1865—1872); cu cheltuiala sa au fost tipărite o parte din lucrările arhiereului Filaret Scriban; a făcut numeroase danii pentru aşezăminte de asistenţă socială.

Literatura: C. Erbiceanu, *Viaţa şi activitatea Prea Sfinţitului Iosif Bobulescu, fost episcop al Râmnicului Noul Severin*, în BOR, an. XIX, 1895—1896, p. 319—321; Pr. Prof. Dr. Niculae Şerbănescu, *Ierarhii plaiurilor oltene în prima sută de ani de autocefalie*, în MO, an. XXXVII, 1985, nr. 5—6, p. 339—341.

BODALE DUMITRU, preot misionar. N. 25 iun. 1911, în Marginea, jud. Suceava. Studii la Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi" din Rădăuţi (1923—1930) şi la Facultatea de Teologie din Cernăuţi (1930—1934), care i-a conferit doctoratul în 1943; Seminarul Pedagogic Universitar „Titu Maiorescu" din Bucureşti (1936), cu examen de specialitate pentru învăţământul secundar (1937). Diacon (1934) şi preot necăsătorit (1938) pe seama paraclisului „Sf. Gheorghe" al Patriarhiei, profesor de Religie la o şcoală profesională (1935—1936), apoi la un liceu în Bucureşti (1937—1938), la Şcoala normală „Ştefan cel Mare" din Bacău (1938—1941), la Liceul teoretic de băieţi din Pomârla-Botoşani (1941—1946) şi din nou la un liceu din Bucureşti (1946—1948); iconom stavrofor (1946); preot-paroh în Podeni — jud.

Cluj (1950—1954) și în Reteag — jud. Cluj (1954—1971), apoi preot misionar în cadrul Arhiepiscopiei misionare ortodoxe române din Statele Unite și Canada, slujind la bisericile: „Sf. Treime" — Philadelphia, „Sf. Nicolae" — Worcester, „Sf. Nicolae" din Alliance, „Sf. Mihai" din Southbridge și „Sf. Nicolae" din New York City; protopop al protopopiatului „Michigan and Central U.S.A." (1980).

Numeroase colaborări la revistele „Ortodoxia", editată de biserica „Zlătari" din București și la toate publicațiile de azi ale comunităților ortodoxe române de peste hotare, mai ales în revista și calendarul „Credința" din Detroit — SUA. O parte din meditațiile publicate în cele două din urmă, între anii 1971 și 1982, strânse în volumele: *Meditații evanghelice*, Detroit MI, 1983, 208 p.; *Trăiri în Hristos*, Detroit MI, 1985, 188 p.; *Dumnezeu Tatăl*, Detroit MI, 1987, 214 p; *Zece porunci*, Detroit, MI, 1991, 374 p.

Literatura: Date biografice în *Meditații evanghelice*, p. 205—208; George Alexe, *Diorame și eseuri teologice și literare*, Washington, D.C., 1996, p. 300—302.

BODEA DUMITRU, preot și profesor de teologie. N. 9 iul. 1912, în Sântandrei, jud. Bihor, † 1986, în Timișoara. Studii la Liceul „Emanuil Gojdu" din Oradea (1923—1930) și la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1930—1934), unde a obținut și doctoratul (1936). Secretar, apoi prefect de studii și profesor suplinitor la Academia teologică din Oradea (1934 —1936), profesor de Religie la Școala normală de băieți și la Gimnaziul de fete din Oradea (1936—1937), spiritual la Academia teologică (1937—1939 și 1941—1948), profesor suplinitor (1938), apoi titular (1939) pentru Teologia practică la aceeași Academie, mutată din 1941 până în 1948 la Timișoara, protopop onorar (1943), conferențiar la Institutul Teologic Universitar din Cluj (1949—1952), preot-paroh și protopop în Beclean — jud. Bistrița Năsăud (1952—1955), profesor de Limbi clasice la Seminarul teologic din Cluj (1955—1959), preot-paroh în Prundu Bârgăului — jud. Bistrița Năsăud (1959—1979).

A publicat: *Preotul și tineretul*, Timișoara, 1945; articole, predici și recenzii în „Legea Românească" — Oradea, „Foaia Diecezană" — Caransebeș, „Biserica Bănățeană" și „Duh și Adevăr" — Timișoara.

Literatura: Ștefan Lupșa, *Istoria Academiei teologice ortodoxe române din Oradea*, Beiuș, 1944, p. 274; Diac. Prof. Dr. Teodor Savu, *Preotul profesor Dr. Dimitrie Bodea*, în vol. „Academia teologică ortodoxă română Oradea. 70 de ani de la înființare", Oradea, 1995, p. 80—82.

BODOGAE TEODOR, profesor de teologie, istoric. N. 10 mart. 1911, în Cetatea de Baltă, jud. Alba, † 22 nov. 1994, în Sibiu. Studii la Liceul „Sf. Vasile" din Blaj (1922—1929), Academia teologică „Andreiană" din Sibiu (1929—1933), cu diferență la Facultatea de Teologie din Cernăuți, unde va obține licența (1934) și doctoratul (1938); trimis de mitropolitul Nicolae Bălan pentru studii de specializare la Facultățile de Teologie ortodoxă din Atena (1935/36) și Belgrad (1939/40), apoi la cele protestante din Berlin și Tübingen (1941—1942). Profesor de Religie la Liceele din Sighișoara (1936/37), „Andrei Șaguna" din Brașov (1937/38) și „Mihai Viteazul" din Alba Iulia (1938/39), profesor de Istorie bisericească universală și Patrologie la Academia teologică „Andreiană" — din 1948 Institutul Teologic Universitar — până în 1952; preot în 1939; director de secție la Institutul de Istorie Națională a Universității din Cluj, refugiată la Sibiu (1943—1945). Preot paroh la biserica „Sf. Nicolae" din Sibiu —Lazaret (1952—1973). Reîncadrat ca profesor titular de Bizantinologie la Institutul Teologic Universitar din Sibiu până la pensionare (1973—1981). Participant la câteva întruniri istorice și patristice: al XIV-lea Congres internațional de studii bizantine (București, 1971), al III-lea Congres internațional de studii sud-est europene (București, 1973), al XIV-lea Congres internațional de istorie (București, 1980). Seminariile sud-est europene organizate de Universitatea din Heidelberg (Sibenik 1978, Tesalonic 1980, București 1982) ș.a. A publicat studii de Istorie bisericească universală, Patrologie, Istoria Bisericii Române (legăturile românilor cu Athosul, cu sârbii, bulgarii, rușii, personalitatea unor ierarhi), traduceri din Sfinții Părinți, din literatura post-patristică și din unii teologi contemporani.

Lucrări: *Ajutoarele românești la mănăstirile din Sfântul Munte Athos*, Sibiu, 1940, LII + 354

p. (teză de doctorat); *Din istoria Bisericii ortodoxe de acum 300 de ani. Sinodul de la Iași*, Sibiu, 1943, IV + 153 p.; *Despre cunoștințele teologice ale preoților noștri de acum 200 de ani. Semnificația unui manuscris*, în „Anuarul XX (II)" al Academiei teologice «Andreiane», 1943/1944, p. 177—306 (și extras: Sibiu, 1944, LXX + 70 p.); *Un capitol din relațiile românoruse: mitropolitul Petru Movilă*, în RT, an. XXXIV, 1946, nr. 9—10, p. 403—419 (și extras, 19 p.); *100 de ani de la venirea lui Șaguna în Ardeal. Câteva știri inedite*, în RT, an. XXXVII, 1947, nr. 1—2, p. 57—79 (și extras, 32 p.); *Câteva documente în legătură cu frământările sociale la românii ardeleni în vara anului 1848*, în vol. *Omagiu I.P.S. Sale Dr. Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului*, Sibiu, 1956, p. 281—292; *Mitropolitul Varlaam ca teolog*, în MMS, an. XXXIII, 1957, nr. 10—12, p. 775—790; *Un autograf din 1687 al mitropolitului Dosoftei*, în MMS, an. XXXIV, 1958, nr. 11—12, p. 882—886; *Dintr-o corespondență timișoreană de acum 100 de ani. 15 scrisori de la Andrei Șaguna către prot. Meletie Drăghici*, în MB, nr. 3—4, an. IX, 1959, p. 27—40; *Personalitatea mitropolitului Antim Ivireanul*, în MB, an. XVI, 1966, nr. 7—9, p. 467—482; *Contribuții documentare privitoare la istoria Bisericii arădene în veacul XVIII*, în MB, an. XVII, 1967, nr. 1—3, p. 122—138; *450 de ani de la sfințirea mănăstirii Curtea de Argeș*, în MA, an. XII, 1967, nr. 8—9, p. 639—648; *Un capitol din istoria relațiilor culturale sârboromâne. Acte inedite din corespondența lui Șaguna*, în MA, an. XV, 1970, nr. 7—8, p. 525—556; *Documente inedite privitoare la istoria învățământului teologic din Transilvania*, în BOR, an. XC, 1972, nr. 11—12, p. 1217—1226; *După întoarcerea de pe Câmpia Libertății. Acte inedite din vara anului 1848*, în vol. *Acta Musei Nicolae Bălcescu*, Bălcești pe Topolog, 1972, p. 437—463; *Dimitrie Cantemir: Loca obscura, traducere și comentarii*, în BOR, an XCI, 1973, nr. 9—10, p. 1063—1111. Coautor al volumului: *Mănăstirea Hodoș-Bodrog*, Arad, 1980, 225 p.

Contribuții la originea și istoricul hainei clericale, în RT, an. XXV, 1935, nr. 7—8, p. 323—334; *De ce nu s-a putut face unirea Bisericilor la Florența? Considerații istorice cu ocazia împlinirii a 500 de ani de la sinodul unionist de la Florența*, în RT, an. XXIX, 1939, nr. 7—8, p. 295—322; *Prezența Bisericii în nevoile vremii*, în vol. „Biserica și problemele vremii", Sibiu, 1947, p. 89—107 (și extras, 20 p.); *Un mare teolog al veacului nostru: patriarhul Serghie*, în „Anuarul XXV (VII) al Institutului Teologic universitar", 1948/1949, p. 33—48 (și extras, 16 p.); *Probleme sociale în operele Sfinților Părinți*, în același Anuar, p. 49—64 (și extras, 16 p.); *Tradiția Sfântului Munte în viața popoarelor ortodoxe*, în „Ortodoxia", an. V, 1953, nr. 2, p. 206—219; *Activitatea culturală și politică a mitropolitului sârb Ștefan Stratimirovici (1790—1836)*, în MA, an. IV, 1959, nr. 5—6, p. 383—395; *200 de ani de la apariția „Istoriei slavobulgare" a lui Paisie de la Hilandar*, în MO, an. XV, 1963, nr. 11—12, p. 878—888; *Strădaniile Sf. Vasile cel Mare pentru unitatea Bisericii*, în MB, an. XIII, 1963, nr. 11—12, p. 494—506; *Un mare protagonist al apostolatului social: Sf. Ioan cel Milostiv patriarhul Alexandriei*, în ST, an. XXVI, 1974, nr. 9—10, p. 679—706; *Corespondența Sf. Vasile cel Mare și strădania sa pentru unitatea Bisericii creștine*, în vol. „Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvârșirea sa", București, 1980, p. 265—283; *Trăsături umaniste în spiritualitatea bizantină: Nicolae Cabasila*, în ST, an. XXXII, 1982, nr. 5—6, p. 313—326; *Preocupări retorice în scrisul Sfântului Grigorie al Nisei: „Despre pruncii morți prematur"*, în MB, an. XXXIX, 1989, nr. 3, p. 13—34. Coautor al manualului de *Istorie bisericească universală* pentru Institutele teologice, 2 vol., București, 1956, 398 + 467 p. (ed. a II-a, vol. I, București, 1975, 467 p. și vol. II, București, 1993, 606 p.).

Traduceri: W.A. Wisser't Hooft, *Ortodoxia văzută de un protestant*, Sibiu, 1933, 58 p.; Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos. Traducere și studiu introductiv*, Sibiu, 1946, XV+221 p. (reeditată la București, în 1989 apoi în 1992, cu o altă lucrare a lui Nicolae Cabasili, și la București 1997, 246 p.); Sf. Grigorie de Nissa, *Viața fericitei Macrina*, Sibiu, 1947, 67 p.; Patriarhul Serghie al Moscovei, *Rolul credinței în opera de mântuire*, studiu și traducere din limba rusă, în MA, an. IX, 1964, nr. 9—10, p. 623—654; Prof. Stelian Papadopoulos, *Mersul gândirii teologice a Sfântului Vasile cel Mare*, traducere din limba greacă, în MA, an. XXIV, 1979, nr. 1—3, p. 15—32; *Apologeți de limbă greacă*. Traducere, introducere, note și indice, București, 1980, 389 p. (în colaborare cu Olimp Căciulă și Dumitru Fecioru; ed. nouă 1997, 512 p.); Origen, *Scrieri alese. I. Din lucrările exegetice la Vechiul Testament*,

București, 1981, 472 p. (în colaborare cu N. Neaga și Z. Lațcu); *II. Exegeze la Noul Testament. Despre rugăciune. Filocalia*, București, 1982, 528 p. (în colaborare cu N. Neaga și Zorica Lațcu); III. *Despre principii și Convorbiri cu Heraclide*, București, 1982, 408 p. (un alt capitol tradus de C. Galeriu); IV. *Contra lui Celsus*, București, 1984, 586 p. (la toate volumele a întocmit studiul introductiv și notele); Eusebiu de Cezareea, *Scrieri. Partea întâia. Istoria bisericească. Martirii din Palestina*, Traducere, studiu, note și comentarii, București, 1987, 451 p.; Sfântul Vasile cel Mare, *Scrieri. Partea a treia*, București, 1988, 640 p. (în colaborare cu Pr. Constantin Cornițescu); Ioan Moshu, *Limonariu sau Livada duhovnicească*, Alba Iulia, 1991, 222 p. + XIV pl. (în colaborare cu D. Fecioru) ; Sfântul Grigorie de Nyssa, *Scrieri exegetice, dogmatice-polemice și morale*. Traducere și note, București, 1998, 478 p.

Numeroase alte studii și traduceri din Sfinții Părinți în actualele periodice bisericești, articole în „Telegraful Român", „Îndrumătorul bisericesc de la Sibiu", în buletinele comunităților românești de peste hotare, predici, recenzii, note etc.

Literatura: *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, 63 p.; Silviu Negruțiu, *Preotul prof. dr. Teodor Bodogae. Viața și opera*. Teză de licență în teologie, ms. dact., Sibiu, 1982, 102 p.; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu*, Sibiu, 1987, p. 334—336; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Preotul Profesor Dr. Teodor Bodogae la 80 de ani*, în RT, serie nouă, an. I (73), 1991, nr. 2, p. 82—88.

BOERESCU ZAHARIA, profesor de seminar (nehirotonit). N. în Banat, în 1809, într-o familie originară din Oltenia, † 11 iun. 1884, în București. Studii de teologie la Vârșeț. Profesor de Dogmatică și Latină la Seminarul din București (1837—1843), profesor și director al Seminarului din Curtea de Argeș (1843), profesor la școlile din Caracal (1843—1845) și Giurgiu (1845—1848), înlăturat din învățământ pentru participarea la revoluție; din nou profesor (1851—1864) și director (1851—1863) la Seminarul din Curtea de Argeș, apoi pentru a doua oară profesor de Teologie biblică și Istorie bisericească la Seminarul din București (1864—1866). A lăsat în manuscris cursuri de Dogmatică, Pastorală, Istorie bisericească, Explicarea Evangheliilor.

Literatura: Pârvu Boerescu și Gh. Pârnuță, *Zaharia Boerescu. Câteva date despre viața unui dascăl de teologie*, în GB, an. XIX, nr. 3—4, 1960, p. 229—245; Prof. Toma G. Bulat, *Profesori bănățeni în serviciul școlilor clericale din Principatele Române în secolul al XIX-lea*, în MB, an. XVI, 1966, nr. 10—12, p. 633—635; Mircea Păcurariu, *Profesori transilvăneni la școlile teologice din Țara Românească și Moldova în secolul al XIX-lea*, în MMS, an. XLIV, nr. 1—2, 1968, p. 33—34 și 42.

BOIU ZAHARIA, preot, pedagog, poet. N. 4 mart. 1834, în Sighișoara, în familie de preot, † 6 nov. 1903, în Sibiu. Studii la Gimnaziul evanghelic-luteran din Sighișoara (abs. 1854), la Institutul teologic din Sibiu (1855—1857) și la Universitatea din Leipzig (1859—1861). Învățător în Săcele-Brașov (1854—1855), profesor suplinitor în secția pedagogică a Institutului teologic-pedagogic din Sibiu (1857—1859), iar după reîntoarcerea de la studii profesor definitiv în ambele secțiuni (1861—1870); concomitent redactor al ziarului „Telegraful Român" (ian. 1863-oct. 1865), catehet la Liceul de stat din Sibiu (1865—1875), preot-paroh în Sibiu-Cetate (1864—1884), iar mai târziu, „asesor consistorial" (consilier eparhial) al Arhiepiscopiei Sibiului (1870—1902), membru în Sinodul eparhial al Sibiului și în Congresul Național Bisericesc al Mitropoliei Ardealului, membru în Comitetul central al Astrei, iar între anii 1892 și 1895 secretar I și redactor al revistei acesteia, „Transilvania"; la 13 sept. 1877 a fost ales membru corespondent al Academiei Române.

A publicat mai multe manuale didactice pentru învățământul „poporal" românesc, poezii patriotice sau ocazionale — mult apreciate în Transilvania, — unele sub pseudonimul Eugen Silvan, volume de predici, apoi studii de pedagogie, dizertații la adunările generale ale Astrei, cuvântări, schițe biografice, dări de seamă, în „Telegraful Român", „Transilvania" și alte periodice.

Lucrări: *Abecedariu pentru școalele poporale române*, Sibiu, 1861, 92 p. (ed. a XIV-a, în 1886); *Carte de cetire pentru școalele poporale române*, Sibiu, 1865, 6 f+168 p. (ed. a IX-a, în 1894); *Elemente de Geografie...*, Sibiu, 1869, 4 f. + 173 p. (ed. a III-a, 1872, 214 p.); *Elemente de*

istorie patriotică și universală, Sibiu, 1869, 2 f.+98 p. (ed. a III-a, 1872, 127 p.); *Elemente de istoria naturei și fisica*, Sibiu, 1869, 3 f.+103 p. (ed. a III-a, 1873, 112 p.); *Catehismul mic al Bisericii Ortodoxe orientale pentru uzul școalelor elementare române*, Sibiu, 1897, 48 p. (ed. a II-a, în 1901); *Manuducere pentru învățători la întrebuințarea Abecedarului*, Sibiu, 1862, 94 p. (ed. a II-a, 1865).

Sunete și răsunete. Cercări poetice, Sibiu, 1862, 104 p.; *Frunze de laur. Poezii eroice din anii 1877—1878*, publicate de Ioan Baptist Boiu, Sibiu, 1904, 42 p.

Cuvântări funebrale și memoriale. Cu un adaus de texturi biblice pentru cuvântări funebrale, Sibiu, 1889, 240 p.; *Semințe în agrul (=ogorul, n.n.) lui Christos*... Tom I. *Cuvântări la duminecile de preste an*, Sibiu, 1898, X+327 p.; Tom II. *Cuvântări la prasnicele și sărbătorile de preste an, precum și la casuale bisericești*, Sibiu, 1898, VI + 220 p.; Tom. III. *Cuvântări bisericești la înmormântări, parastase și alte festivități funebrale. Adaus de texturi biblice pentru cuvântări funebrale*, Sibiu, 1899, 4 f.+354 p. (premiată de Academia Română în 1900).

A tradus în limba germană — împreună cu prof. Ioan Popescu — volumul II din *Istoria bisericească* a lui Andrei Șaguna (partea privitoare la Istoria Bisericii Române), publicată sub titlul *Geschichte der griechische orientalischen Kirche in Österreich*, Hermannstadt, 1862. Tot el a tradus *Memorandul Conferinței generale române* din 1881 (dus la Viena de fiul său, ing. Olimpiu Boiu). Din limba germană a tradus — între altele — *Nathan der Weise* a lui Lessing, iar din limba latină *Confesiunile* Fericitului Augustin; o serie de bucăți de lecturi le-a tradus din nemțește și le-a publicat în manualele sale de citire.

Literatura: *Enciclopedia Română*, tom. I, Sibiu, 1898, p. 523; Dr. Petru Șpan, *Școala lui Șaguna*, Sibiu, 1909, p. 37—41 (extras din „Vatra Școlară", nr. 7—8, 1909, p. 231—235); Dr. Eusebiu R. Roșca, *Monografia Institutului seminarial teologic-pedagogic „Andreian"*..., Sibiu, 1911, p. 95—97; Gheorghe Comșa, *Istoria predicii la români*, București, 1921, p. 232—235; A. P. Bănuț, *Zaharia Boiu*, în ȚB, an. VII, 1935, nr. 1, p. 51—56; Gh. Popovici, *Zaharia Boiu, autor de manuale didactice*, în „Revista de Pedagogie", an. V, 1956, nr. 5—6; Pr. prof. Dr. Dumitru Belu, *Zaharia Boiu*, în MA, an. III, 1958, nr. 7—8, p. 580—582; Vol. „Profiluri mureșene", Tg. Mureș, 1971, p. 193—204; Ierom. Veniamin Micle, *Zaharia Boiu*, în MA, an. XX, 1975, nr. 6—8, p. 489—496; Onisifor Ghibu, *Din istoria literaturii didactice românești*. Ediție îngrijită de Octav Păun, București, 1975, p. 198—208; Tuliu Racotă, *Poetul Zaharia Boiu*, în „Revista de istorie și teorie literară", București, an. XXV, 1976, nr. 4, p. 509—515; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 110—111; Tuliu Racotă, *Activitatea lui Zaharia Boiu pentru constituirea unui sistem de învățământ modern în Transilvania*, în vol. său *Momente culturale și literare transilvănene*, București, 1982, p. 7—25; Pr. Nicolae Dura, *Preotul profesor Zaharia Boiu propovăduitor al cuvântului lui Dumnezeu*, în MA, an. XXIX, 1984, nr. 1—2, p. 19—33; *Bibliografia românească modernă. 1831—1918*, Vol. I, București, 1984, p. 399—401; Arhim. Veniamin Micle, *Preotul Zaharia Boiu, reprezentant strălucit al amvonului*, în vol. *Trepte spre amvon. Studii omiletice* (București, 1993, p. 181—187).

BOLOGA VASILE, preot, pedagog și folclorist. N. 24 dec. 1859, în Geoagiu de Sus jud. Alba, † 13 iul. 1944, în Geoagiu de Sus (înmormântat în Sibiu). Studii gimnaziale în Aiud (1871—1876) și Alba Iulia (1877—1879), teologice la Institutul din Sibiu (1879—1882), Filosofia la Universitățile din Budapesta (1884—1886) și Viena (1886—1888), doctoratul la Budapesta cu teza „Interesul pedagogic după Herbart" (1888). Învățător în Vinerea — jud. Alba (1882—1883) și Orăștie (1883—1884), profesor la Școala civilă de fete a „Asociațiunii" din Sibiu (1888—1919), director al Școlii (1893—1919), profesor provizoriu la Institutul teologic-pedagogic din Sibiu (1901—1902), secretar II al Astrei (1894—1897), membru activ în „secția școlară" a Astrei; după 1919 director al Liceului de fete „Domnița Ileana" din Sibiu, până la pensionare în 1926; consilier referent în Consistoriul mitropolitan din Sibiu (1926—1931); preot (29 nov. 1907), protopop (29 apr. 1918).

Lucrări: *Monografia mânăstirii din Geoagiul de Sus*, în TR, an. XXXVIII, nr. 110—113 din 1890; Elemente din poetica română. Partea I,

Sibiu, 1892; *Studii pedagogice și discursuri*, Sibiu, 1905, V + 186 p.; *Monografia Școalei civile de fete cu internat și drept de publicitate a „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român" din Sibiu pe 25 de ani de la înființare*, Sibiu, 1911, 162 p. + 12 pl.(în 1936 a publicat *Istoricul școlii pentru perioada 1911–1936*); *Noțiuni de poetică și literatură română. Manual de învățământ pentru cl. IV de la școlile civile de fete ș.a.*, Sibiu, 1914, 3 f.+208 p.; *Carte de cetire. Manual de învățământ pentru cl. I și II de la școale civile de fete, gimnazii ș.a...*, Sibiu, 1914, 2 f.+399 p. (în colaborare cu Angela Sălăgian-Butean și Emil Precup); *Cuvântări ocazionale. Panegirice și comemorări (1912–1932)*, Sibiu, 1936; *Poezii poporale din Ardeal. O mie de bucăți culese între anii 1880–1905*, Sibiu, 1936, 296 p. (publicate inițial în „Telegraful Român", 1889); *Colinde poporale din Ardeal culese la sărbătorile Nașterii Domnului în 1900*, Sibiu, 1937, 98 p. (84 colinde).

Colaborări la „Telegraful Român", „Transilvania", „Tribuna", „Convorbiri Literare" etc.; a publicat și *Anuarele* școlilor pe care le-a condus.

Literatura: Eusebiu R. Roșca, *Monografia Institutului teologic-pedagogic „Andreian"*, Sibiu, 1911, p. 108–110; Dr. Nicolae Terchilă, *Herbart și herbartienii români din Ardeal*, în „Anuarul XVII al Academiei teologice «Andreiane» din Sibiu", 1940–1941, p. 48–53; Ioan Mărcuș, *Preocupările folclorice ale teologilor sibieni...*, în „Anuarul Arhivei de Folclor", Cluj, an. VI, 1942, p. 101–102; I. Breazu, *Dr. Vasile Bologa*, în „Transilvania", Sibiu, an. LXXV, 1944, nr. 8–9, p. 737–738; *Necrolog*, în RT, an. XCII, nr. 30 din 23 iul. 1944; Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, 1974, p. 417; Iordan Datcu și S.C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor*, București, 1979, p. 84.

BONTEA CLEMENT, preot. N. 23 ian. 1869, în Lunca Pașcani, în familie de preot, † 6 iul. 1928, în Focșani. Studiază la Seminariile din Roman și Iași, apoi la Academia duhovnicească din Kiev, unde a obținut titlul de „candidat" (licențiat) în 1893, cu teza: „Letopisețele Moldovei până la Gr. Ureche". Profesor la Gimnaziul din Târgu Jiu (1893–1894), apoi la Seminarul din Roman și director al Cancelariei eparhiale (1894–1902); preot paroh la biserica „Nașterea Sf. Ioan Botezătorul" din Focșani (1902–1928), un timp protoereu al fostului jud. Putna, confesor militar în primul război mondial, președinte al Consistoriului eparhial din Galați, iconom stavrofor.

Lucrări: *Cheia Noului Testament. I. Cele patru Evanghelii*, Focșani, 1905, 232 p. (prelucrare din rusește); *Sfârșitul lumii după Biblie și știință* (prelucrare din rusește după N. P. Travectov), Focșani, 1915, 41 p.; *Misterele vieții viitoare* (trad. din rusește); *Cu ce trăiesc oamenii* (trad. din rusește), articole din presa vremii.

Literatura: Arhiereul Sofronie Vulpescu, *Calendar bisericesc ortodox pe anul visect 1904*, București, 1904, p. 161–162; Preot C. Gh. Vartolomeiu, † *Economul stavrofor Clement Bontea*, în BOR, an. XLVI, 1928, nr. 9, p. 838–839.

BOROIANU DIMITRIE, profesor de teologie (nehirotonit). N. 31 aug. 1864, în Fălticeni, † 8 sept. 1951, în București. Studii la Seminarul „Veniamin" din Iași (1876–1884), Facultatea de Teologie din București (1884–1888, licența în 1890), specializare în Teologie și Filosofie la Leipzig (1895–1897), unde a obținut doctoratul în Filosofie (1897). Secretar la Seminarul „Central" din București (1887–1894), subdirector al Cancelariei Mitropoliei Ungrovlahiei (1892–1894), defensor eclesiastic (1894–1895), profesor la Seminarul „Veniamin" din Iași (1897–1902), profesor de Dogmatică (1902–1904), apoi de Drept bisericesc (1904–1936) la Facultatea de Teologie din București, decan al Facultății (1910–1912 și 1923–1927), paralel director al Cancelariei Mitropoliei Ungrovlahiei (1912–1927). A publicat lucrări de Drept bisericesc, legate mai ales de problemele curente ale vieții bisericești, manuale pentru seminariile teologice ș. a.

Lucrări: *Dreptul bisericesc*. Vol. I. *Canoanele Sfintei Biserici Ortodoxe de Răsărit, așezate după chestiuni și cu interpretări*, Iași, 1899, XIX + 606 p.; *Dreptul bisericesc*. Vol. II. *Principii de Drept. Organisațiunea Bisericii române. Legile țării și organisațiunea Bisericilor ortodoxe*, Iași, 1899, VI+559+XIII p.; *Cestiuni de Drept bisericesc*, București, 1905, 95 p.; *Dreptul bisericesc pentru seminariile teologice*, ed. I, Craiova, 1903,

192 p. (ed. a II-a, București, 1911, 182 p.; ed. a III-a, 1928; ed. a IV-a, 1933); diferite studii de Drept bisericesc în „Biserica Ortodoxă Română", mai ales până în 1916.

Reforma lui Luther în Biserica occidentală, București, 1890, II+131 p.; *Istoria dogmelor Bisericii creștine ortodoxe de Răsărit*, București, 1893, 373 p.; *Istoria Bisericii creștine de la începutul ei și până în zilele noastre*, București, 1894, 569+VI p.; *Istoria Bisericii creștine. Noțiuni generale. De la întemeierea Bisericii până la urmașii lui Constantin cel Mare, împreună cu Istoria Bisericii Române*, București, 1895, 188 p.; *Despre libertatea morală*, București, 1898, 36 p.; *Problema morală*, Iași, 1900, 109 p.; *Credința și știința*, Iași, 1902, 80 p.; *Istoria Seminarului Central din București*..., Iași, 1904, 279 p. (în colaborare cu Șt. Călinescu).

În colaborare cu profesorul Vasile Oiaga de la Seminarul „Veniamin" a publicat o serie de manuale pentru școlile secundare: *Noțiuni de istorie sfântă a Vechiului și Noului Testament*, pentru cl. I secundară, Iași, 1899, 113 p. (ed. a VIII-a, București, 1911, 104 p.); *Noțiuni de învățătura Mântuitorului Iisus Hristos*..., pentru cl. a II-a, Iași, 1901, 54 p. (mai târziu sub titlul: *Explicarea Evangheliilor*, ed. a XII-a, 1916); *Noțiuni de dogmele religiunii creștine*..., pentru cl. a III-a, Iași, 1901, 103 p.; *Noțiuni de Morală creștină*... pentru cl. a IV-a, Iași, 1901, 91 p. (ed. a IV-a, București, 1921); *Noțiuni de istorie bisericească*... pentru cl. a V-a, Iași, 1899, 57 p.; (ed. a II-a, 1900); *Noțiuni de istoria Bisericii române*..., pentru cl. a VI-a, Iași, 1900, 61 p. (ed. a II-a, Iași, 1904).

O serie de articole, note, recenzii în rev. „Viitorul", pe care a inițiat-o și condus-o la Iași, apoi la București (1898—1916; revista a reapărut în 1930—1942.

Literatura: Pr. C. Popa, *Contribuția profesorului D.G. Boroianu în domeniul Dreptului bisericesc*, în MMS, an. LX, 1979, nr. 3—6, p. 303—313; Prof. Iorgu D. Ivan, *Catedra de Drept bisericesc*, în ST, an. XXXIII, 1981, nr. 7—10, p. 590—591; Prof. I. Ivan, *Prof. Dr. Dimitrie G. Boroianu*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 40—44; *Bibliografia românească modernă, 1831—1918*, vol. I, București, 1984, p. 421—423.

BOROȘ IOAN, arhiereu, istoric. N. 20 oct. 1850, în Carei, jud. Satu Mare, † 29 ian. 1937, în Lugoj. Studii gimnaziale în Carei și Beiuș, teologice la Universitatea din Viena (1869—1873). Diferite funcții în Cancelaria Episcopiei unite din Lugoj (1873—1880), paroh în Zăbrani-Arad (1880—1897), secretar apoi canonic al aceleiași Episcopii (1897), vicar general, apoi vicar capitular (din 1911), arhiereu titular (1922), președintele Comisiei pentru conservarea monumentelor istorice, secția Banat (din 1929); autorul unor lucrări de liturgică și de istorie locală.

Lucrări: *Ritual sau explicarea riturilor sacre ale Bisericii grecești catolice*..., Lugoj, 1881, 252 + VIII p.; *Rugăciunea Domnului sau Tatăl nostru*, Gherla, 1888, 27 p. (ed. a II-a, Gherla, 1899, 79 p.); *Dumnezeiasca Liturghie a celui dintre sfinți părintelui nostru Ioan Chrisostom*, Gherla, 1888, 114 p.; *Ierarhia bisericească sau explicarea ceremoniilor sacre prescrise la hirotonia gradelor s. ierarhice*, Gherla, 1894, 326 + XIV p.

Șematismul istoric al diecezei Lugojului, Lugoj, 1903, 686 p. (partea istorică); *Monografia parohiei românești unite din Timișoara*, Timișoara, 1907, 80 p.; *Unirea românilor din Lugoj. Istoricul parohiei în anii 1836—1860*, Lugoj, 1926, 120 p.; *Evenimentele revoluției de libertate din anii 1848/49 desfășurate în Lugoj*, Lugoj 1927, 56+VIII p.; *„Constituția". Societate secretă română în Lugoj, 1830—1834*, Lugoj, 1928, 45 p.; *Rapoartele vechiului județ Caraș și alte informațiuni despre revoluția lui Horea*, în „Analele Banatului", IV, 1931, p. 90—98; alte peste 130 de articole în *Enciclopedia Română* (3 vol., Sibiu, 1898—1904), „Preotul Român" — Gherla, „Unirea" — Blaj, „Transilvania" — Sibiu, „Răsunetul" — Lugoj ș.a.

Literatura: *Șematismul istoric al diecezei Lugojului*, Lugoj, 1903, p. 141—142; D. Neda, *Moartea arhiereului Ioan Boroș*, în CC, an. XVII, 1937, nr. 2—3, p. 179—180; I. Moga, *Ioan Boroș*, în AIINC, VII, 1936—1938, p. 871—872; Prot. Virgil Turcan, *Arhiereul Ioan Boroș*, în MB, an. VII, 1957, nr. 1—3, p. 160—161; *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 69; *Bibliografia românească modernă. 1831—1918*. Vol. I, București, 1984, p. 423.

BOTIȘ TEODOR, profesor de teologie. N. 17 nov. 1873, în Valea Neagră, jud. Bihor, † 14 aug. 1940, în Arad. Studiile medii la Gimnaziile din Oradea (cl. I—VII) și Sibiu (cl. VIII), superioare la Institutul teologic din Arad (1894—1897), continuând la Facultatea de Teologie din Cernăuți, unde a obținut doctoratul în 1900. Profesor suplinitor în secția pedagogică a Institutului arădean și „prefect de studii" la internatul acesteia (1900—1901), profesor provizoriu (1901), apoi definitiv (1908) în ambele secțiuni ale aceluiași Institut — devenit în 1927 Academie — până în 1938; rectorul acesteia (1918—1938), catehet la diferite școli de stat din Arad (1902—1918), redactor al foii eparhiale „Biserica și Școala" (1917—1921) și al „Calendarului Diecezan" (1905—1919 și 1921—1923); membru în comitetul de redacție al ziarului „Românul" din Arad (1918), președinte al „despărțământului" Astra-Arad, diacon (1901), preot (1907), protopop (1920), iconom stavrofor (1936).

Lucrări: *Cei dintâi ani din trecutul și viața Preparandiei (Școlii normale) gr. or. române din Arad*, Arad, 1912, 192 p. + 3 f. (în colaborare cu prof. dr. Avram Sădean); *Istoria Școalei normale (Preparandiei) și a Institutului teologic ortodox-român din Arad*, Arad, 1922, 743 p. (premiată de Academia Română); *Monografia familiei Mocioni*, București, 1939, 476 p.; studii și articole în „Biserica și Școala", „Tribuna", „Românul", toate la Arad, „Societatea de Mâine" — Cluj, „Revista Institutului Social Banat-Crișana" — Timișoara ș.a.

Literatura: Dr. Teodor Botiș, *Istoria Școalei normale*..., p. 648—649; Nicolae Iorga, *Teodor Botiș*, în „Neamul Românesc", an. XXXV, nr. 189 din 28 aug. 1940; Prot. Gheorghe Cotoșman, *Personalitatea profesorului iconom stavrofor dr. Teodor Botiș*, în „Revista Institutului Social Banat-Crișana", 1940, nr. 33—36, p. 538—546; Pr. Melentie Șora, *Pro memoria rectorului dr. Teodor Botiș*, în *Ibidem*, p. 551—553; Ștefan Pascu, *Teodor Botiș*, în AIINC, VIII, 1939—1942, București, 1942, p. 539—541; Dr. Emil Botiș, *Iconom Stavrofor Dr. Teodor Botiș*, în MB, an. XXIII, 1973, nr. 10—12, p. 700—711; Maria Tomov, *Teodor Botiș*, în „Anuarul Liceului Pedagogic din Arad pe anul 1972/1973", p. 241—251; Dr. Ion I. Pogana, *Preotul profesor dr. Teodor Botiș (1873—1940)*, în MB, an. XXVIII, 1978, nr. 10—12, p. 694—696; Pr. Dumitru Moca, *Preotul profesor dr. Teodor Botiș*, în AB, an. I (40), 1990, nr. 7—8, p. 97—101.

BRANCOVICI SAVA (din botez Simion), mitropolit al Ardealului. N. c. 1620, în Ineu, jud. Arad, † 1683, în Alba Iulia. A învățat în casa părintească și la mănăstirea Comana în Țara Românească. Hirotonit preot-protopop la Târgoviște pentru parohia Ineu (c. 1650). Rămas văduv, în vara anului 1656, a fost ales mitropolit al Transilvaniei (călugărit sub numele Sava la 14 sept. și hirotonit arhiereu la 16 sept. 1656, la Târgoviște). A păstorit în Alba Iulia până la 2 iun. 1680 (înlocuit de principele Transilvaniei în vara anului 1659-vara anului 1660). În tot cursul păstoririi, s-a opus încercărilor de calvinizare a Bisericii românești, patronate de principii calvini; în același timp a susținut o politică antiotomană; în 1668 a făcut o călătorie la Moscova, fiind primit de țarul Aleksei Mihailovici Romanov, care i-a acordat ajutoare pentru Mitropolie. În 1675 a convocat un „sinod" la Alba Iulia, care a luat măsuri pentru întărirea vieții religios-morale a clerului și credincioșilor, pentru înlăturarea superstițiilor ș.a. La 2 iun. 1680 a fost judecat și înlăturat din scaun din dispoziția principelui calvin Mihail Apafi, pentru convingerile sale ortodoxe. Trecut de Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în rândul sfinților (1950), canonizarea solemnă făcându-se la Alba Iulia la 21 oct. 1955.

Literatura: Gheorghe Brancovici, *Fragmente din Cronica lui*... Reproduse și traduse de Silviu Dragomir, în AIINC, II, București, 1924, p. 1—70 (și extras); Vasile Mangra, *Mitropolitul Sava II Brancovici (1656—1680)*, Arad, 1906, XV + 181 p.; Augustin Bunea, *Mitropolitul Sava Brancovici*, Blaj, 1906, 102 p.; Ioan Lupaș, *Principele ardelean Acațiu Barcsai și mitropolitul Sava Brancovici, 1658—1661*, în An. Acad. Rom., M.S.I., s. II, t. XXXV, București, 1913, 24 p. (și în vol. *Studii, conferințe și comunicări istorice*, I, București, 1928, p. 165—193); Ștefan Meteș, *Istoria Bisericii și a vieții religioase a românilor din Transilvania*, vol. I, ed. a II-a, Sibiu, 1935, p. 266—299 (cap. Viața și faptele mitropolitului Sava Brancovici); Marina I. Lupaș,

Mitropolitul Sava Brancovici, 1656—1683, Cluj, 1939, 126 p.; Ioan Lupaș, *Păstorirea mitropolitului Sava Brancovici-Brâncoveanu și călătoria lui la Moscova*, în vol. *Studii istorice*, V, Sibiu-Cluj, 1945—1946, p. 71—95; Victor Câmpineanu, *Mitropolitul Sava Brancovici. Legăturile cu Rusia și lupta sa împotriva cotropitorilor turci*, în BOR, an. LXXIII, 1955, nr. 6, p. 551—570; Pr. Mihai Colotelo, *Zaconicul Sfântului Ierarh Sava Brancovici*, în BOR, an. LXXIX, 1961, nr. 7—8, 755—774; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 77—88 (ed. a II-a, București, 1994, 79—88); Mircea Păcurariu, *Mitropolitul Sava Brancovici al Transilvaniei. La 300 de ani de la moartea sa*, în BOR, an. CI, 1983, nr. 3—4, p. 225—247; Antonie Plămădeală, *Sava Brancovici, mitropolit al Transilvaniei și martir al Ortodoxiei*, în vol. *Calendar de inimă românească*, Sibiu, 1988, p. 175—198.

BRANIȘTE ENE, profesor de teologie. N. 12 oct. 1913, în Suseni, jud. Argeș, † 18 mart. 1984, în București. Studii la Seminarul teologic din Curtea de Argeș (1925—1933), Facultatea de Teologie din București (1933—1937), cu licență în 1938 și doctorat în 1943, la Facultatea de Litere (secția Limba română, 1945—1947); a urmat și cursurile Seminarului pedagogic „Titu Maiorescu" din București (1937—1938). Asistent la catedra de Teologie practică de la Facultatea de Teologie, pentru Liturgică și Pastorală (1938—1950), apoi conferențiar (1950) și profesor titular (1950—1982), după pensionare profesor consultant la aceeași catedră, în cadrul Institutului Teologic Universitar București; prorector (ian. 1970—iul. 1971), apoi rector al Institutului (1980—1982), vicepreședinte al Comisiei de Pictură a Patriarhiei Române (1968—1983), un timp membru cleric al Adunării Eparhiale și al Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor, membru în Comitetul tehnic al Institutului Biblic și de Misiune; participant la întruniri ecumeniste peste hotare (mai ales la consfătuirile de la Chambesy în legătură cu data serbării Sfintelor Paști), conferințe în Austria, Franța, Germania, Anglia; diacon (1940), preot (1950), iconom stavrofor (1952).

Lucrări: *Explicarea Sfintei Liturghii după Nicolae Cabasila* (teză de doctorat), București, 1943, XVI+238 p.; *Tâlcuirea dumnezeeștii Liturghii* de Nicolae Cabasila. Traducere din grecește și studiu introductiv, București, 1946, VIII+133 p. (reeditată la București în 1989 o nouă reeditare sub titlul: *Scrieri...*, București, 1992, IV + 300 p.).

Observațiuni și propuneri pentru o nouă ediție a Liturghierului românesc. Contribuție la problema revizuirii cărților noastre de ritual, în BOR, an. LXIII, 1945, nr. 11—12, p. 599—613; an. LXIV, 1946, nr. 4—6, p. 194—217 și nr. 7—9, p. 333—351 (și extras, 62 p.); *Preotul de azi ca liturghisitor. Lipsuri și scăderi. Cauzele lor. Mijloace de îndreptare*, în ST, an. I, 1949, nr. 1—2, p. 97—118 și nr. 3—4, p. 252—266 (și extras, 40 p.); *Participarea la Liturghie și metode pentru realizarea ei*, în ST, an. I, 1949, nr. 7—8, p. 567—637 (și extras, 76 p.); *Uniformitatea în săvârșirea serviciilor divine*, în ST, an. I, 1949, nr. 9—10, p. 781—813 (și extras, 36 p.); *Teologia icoanelor*, în ST, an. IV, 1952, nr. 3—4, p. 175—201; *Idei, principii și preocupări sociale în cultul Bisericii ortodoxe*, în ST, an. IV, 1952, nr. 7—8, p. 432—458; *Despre „inovații" în săvârșirea serviciilor divine*, în ST, an. V, 1953, nr. 3—4, p. 279—303; *Cultul ortodox*, în ST, an. V, 1953, nr. 3—4, p. 279—303; *Rolul Athosului în istoria cultului ortodox*, în „Ortodoxia", an. V, 1953, nr. 2, p. 220—237; *Schisma și cultul creștin*, în „Ortodoxia", an. VI, 1954, nr. 2—3, p. 260—299; *Temeiuri biblice și tradiționale pentru cântarea în comun a credincioșilor*, în ST, an. VI, 1954, nr. 1—2, p. 17—38; *Problema unificării calendarului liturgic în Bisericile Ortodoxe*, în „Ortodoxia", an. VII, 1955, nr. 2, p. 181—216; *Unitate și varietate în cultul liturgic al Bisericii Ortodoxe Autocefale*, în ST, an. VII, 1955, nr. 7—8, p. 423—444; *Liturghiile romano-catolice în comparație cu cele ortodoxe*, în „Ortodoxia", an. IX, 1957, nr. 1, p. 119—138; *Sfinții Trei Ierarhi în cultul creștin*, în BOR, an. LXXVI, 1958, nr. 1—2, p. 171—193; *Liturghierul slavon tipărit de Macarie la 1508*, în BOR, an. LXXVI, 1958, nr. 10—11, p. 1035—1068; *Liturghia Darurilor mai înainte sfințite*, în ST, an. X, 1958, nr. 3—4, p. 176—192; *Deosebiri interconfesionale cu privire la Sf. Taine*, în „Ortodoxia", an. XI, 1959, nr. 4, p. 499—517; *Din înțelepciunea și experiența duhovnicilor de odinioară*, în BOR, an. LXXVIII, 1960, nr. 1—2, p. 141—161; *Rânduiala slujbei în sobor cu preoți, fără diacon*, în BOR, an. LXXVIII, 1960, nr. 3—4, p. 218—257; *Iconografia creștină ca disciplină de studiu și*

cercetare. Obiectul, scopul și importanța ei, discipline înrudite și auxiliare, literatura ei principală, în ST, an. XIV, 1962, nr. 5—6, p. 328—349; *Posturile din cursul anului bisericesc*, în BOR, an. LXXXII, 1964, nr. 1—2, p. 120—138; *Istoria și explicarea slujbei Vecerniei*, în BOR, an. LXXXIV, 1966, nr. 5—6, p. 513—532; *Cultul Bisericilor creștine vechi din Orient. Liturghiile riturilor orientale*, în „Ortodoxia", an. XVIII, 1966, nr. 1, p. 85—131; *Cultul Bisericilor vechi catolice în comparație cu cel ortodox și cu cel catolic*, în „Ortodoxia", an. XX, 1968, nr. 1, p. 26—61; *Probleme de actualitate ale Bisericilor de azi: dezvoltare (evoluție) și revizuire (adaptare) în cult, din punct de vedere ortodox*, în „Ortodoxia", an. XXI, 1969, nr. 2, p. 197—215; *Explicarea Botezului în „Catehezele baptismale" ale Sfântului Ioan Gură de Aur*, în ST, an. XXII, 1970, nr. 7—8, p. 509—527; *Literatura liturgică în teologia românească*, în BOR, an. LXXXIX, 1971, nr. 1—2, p. 121—134; *Slujba Utreniei. Istoric și explicare*, în ST, an. XXIV, 1972, nr. 1—2, p. 70—89; *Programul iconografic al bisericilor ortodoxe. Îndrumări pentru zugravii de la biserici*, în BOR, an. XCII, 1974, nr. 5—6, p. 730—771 (și extras); *Martiri și sfinți pe pământul Dobrogei de azi*, în vol. *De la Dunăre la Mare. Mărturii istorice și monumente de artă creștină*, Galați, 1977 și 1979, p. 34—62; *L'assemblée liturgique décrite dans les „Constitutions Apostoliques" et les différentes fonctions dans son cadre*, în vol. *L'assemblée liturgique et les différentes rôles dans l'assemblée. Conférences Saint-Serge*, Roma, 1977, p. 93—130 (și extras); *Le cult byzantin comme expression de la foi orthodoxe*, în vol. *La liturgie, expression de la foi. Conférences Saint Serge*, Roma, 1979; *La question d'une célébration commune des Pâques. Brève étude historique et canonique de la question* (referat la Consfătuirea interortodoxă de la Chambesy, 1977), în *Episkepsis*, vol. IV, Chambesy-Geneva, 1980, p. 17—29; *Eglise et Liturgie dans la „Mystogogie" de Saint Maxime le Confesseur*, în vol. *L'Eglise dans la Liturgie. Conférences Saint Serge*, Roma, 1980 (și în „Ortodoxia", an. XXXIII, 1981, nr. 1, p. 13—22); *Sfântul Vasile cel Mare în cultul creștin*, în vol. *Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvârșirea sa*, București, 1980, p. 238—264; *Despre cinstirea sfinților în Biserica Ortodoxă*, în „Ortodoxia", an. XXXIII, 1980, nr. 1, p. 44—67.

Tipic bisericesc, București, 1976, 302 p. (în colaborare); *Liturgică teoretică. Manual pentru seminariile teologice*, București, 1978, 280 p. (în colaborare); *Liturgica specială*, pentru Institutele teologice, București, 1980, 510 p. (reed. 2002); *Liturgica generală cu noțiuni de artă bisericească*, București, 1985, 548 p. (ed. a II-a, București, 1993, 783 p.); *Explicarea Sfintelor Taine de inițiere (Botez, Mirungere, Euharistic)* Ediție îngrijită de Prof. Ecaterina Braniște, București, 1990, 180 p.; *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*, Caransebeș, 2001, 560 p.

Anastasimatarul uniformizat II. Utrenierul sau Cântările Utreniei de Duminică dimineața ale celor opt glasuri bisericești, București, 1954 (în colaborare); *Cântările Sfintei Liturghii și podobiile celor opt glasuri*, București, 1960 (în colaborare); *Cântările din slujbele Botezului, Cununiei, Tedeumului și Înmormântării*, în ST, an. XVI, 1964, nr. 1—2, 104 p. (în colaborare); *Cântările din slujba Sfintelor Paști*, în ST, an. XVIII, 1966, nr. 1—2, 90 p. (în colaborare); *Carte de cântări bisericești pentru credincioșii creștini ortodocși*, București, 1975 (în colaborare); *Cântările Penticostarului*, București, 1980 (în colaborare).

A diortosit, după textele originale, mai multe cărți de slujbă tipărite la București: *Catavasierul* (1959), *Penticostarul* (1973), *Octoihul Mare* (1975) și a revizuit ediția *Liturghierului* din 1980.

A publicat și alte studii, recenzii, predici, dări de seamă în „Biserica Ortodoxă Română", „Ortodoxia", „Studii Teologice", „Glasul Bisericii", „Mitropolia Olteniei", „Mitropolia Banatului" ș.a.

Literatura: Pr. Prof. D. R(adu), *Prof. Pr. Dr. Ene Braniște*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 65—67; Pr. Dr. Nicolae Necula, *Părintele Prof. Dr. Ene Braniște la aniversarea a 70 de ani de la naștere*, în ST, an. XXXV, 1983, nr. 7—8, p. 563—581; Pr. Dr. Nicolae Necula, *In memoriam. † Preotul Profesor Dr. Ene Braniște*, în ST, an. XXXVI, 1984, nr. 3—4, p. 280—285; „Analele Universității din Craiova". Seria Teologie, an. III, nr. 3, 1998, p. 185—221 (articole omagiale).

BRANIȘTE MARIN, preot, istoric, frate cu Ene. N. 25 mart. 1915, în Suseni, jud. Argeș † 12 iul. 1996 în Pitești. Studii la Seminarul teologic din Curtea de Argeș (1927—1935) și la Faculta-

tea de Teologie din București (1935—1939); paralel a urmat cursurile Seminarului pedagogic „Titu Maiorescu" din București, cu examen de capacitate pentru învățământul secundar (1946); cursuri de doctorat — specialitatea Patrologia — la Institutul Teologic Universitar din București (1955—1958), cu examen de doctorat în 1980. Cântăreț bisericesc și dirijor de cor la bisericile „Costescu" și „Oborul Vechi" din București (1936—1942); preot la biserica „Sfântul Nicolae din Coastă" din Slatina (1942—1944) și profesor de Religie la Liceul comercial și Școala profesională din Slatina (1943—1944), preot la biserica domnească „Sfântul Gheorghe" din Pitești (1944—1974), profesor de Educație religios-morală la Școala profesională din localitate (1945—1947), protopop al fostului raion Pitești (1948—1953); la 1 nov. 1974 transferat, în interes de serviciu, la parohia ortodoxă română din Viena, unde a funcționat până în 1993. Ca preot-paroh, a lucrat pentru restaurarea bisericii-monument istoric „Sf. Gheorghe" din Pitești. Începând cu anul 1975, a editat „Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena" și revista „Luceafăr Nou" a Asociației „Unirea" din Viena; a participat la diferite reuniuni, congrese și conferințe ecumenice în Viena sau în alte părți. A publicat o serie de lucrări de Patrologie și Istoria Bisericii Române.

Lucrări: *Concepția Sfântului Ioan Gură de Aur despre familie*, în ST, an. IX, 1957, nr. 1—2, p. 125—151; *Concepția Sfântului Ioan Gură de Aur despre prietenie și dragoste*, în ST, an. IX, 1957, nr. 9—10, p. 649—672; *Elogiul prieteniei și păcii la Sfinții Părinți Capadocieni*, în ST, an. IX, 1957, nr. 7—8, p. 453—478; *Eshatologia în concepția lui Origen*, în ST, an. X, 1958, nr. 7—8, p. 440—453; *Concepția antropologică a lui Clement Alexandrinul*, în ST, an. X, 1958, nr. 9—10, p. 588—599; *Momente și aspecte ale prieteniei Sfinților Părinți Capadocieni*, în MO, an. XV, 1962, nr. 1—2, p. 40—56.

Patriarhi de Constantinopol prin țările române în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, în MO, an. X, 1958, nr. 1—2, p. 45—61; *Panoplia dogmatică în Editio Princeps, Târgoviște 1710*, în MO, an. X, 1958, nr. 7—8, p. 501—510; *Însemnări pe vechile cărți de cult de pe la bisericile din Pitești*, în MO, an. XIII, 1961, nr. 1—4, p. 195—208; *Catagrafia preoților din județul Argeș la 1833, întocmită de Ocârmuire*, în MO, an. XIII, 1961, nr. 5—6, p. 395—420 (în colaborare); *Alegerea și așezarea preoților în slujbă sub Regulamentul Organic în Țara Românească, după documente argeșene*, în MO, an. XIII, 1961, nr. 7—8, p. 619—634; *Date catagrafice bisericești în fostul județ Olt, la anii 1833—1838*, în MO, an. XIV, 1962, nr. 5—6, p. 375—400 (în colaborare); *Partenie Nica Buligeanu (1786—1827)*, în MO, an. XV, 1963, nr. 9—10, p. 735—760; *Samuil Tărtășescu, episcop locotenent de Argeș*, în MO, an. XVI, 1964, nr. 11—12, p. 870—908 și an. XXI, 1969, nr. 3—4, p. 247—250; *Câteva știri despre școlile din orașul Pitești, înființate pe lângă biserici înainte de Regulamentul Organic*, în MO, an. XVII, 1965, nr. 3—4, p. 173—185; *Schitul Buliga, un metoc al Mitropoliei Țării Românești în Pitești*, în MO, an. XVIII, 1966, nr. 1—2, p. 47—106; *Pisanii, însemnări și manuscrise din vechile biserici ale orașului Pitești*, în MO, an. XXIII, 1971, p. 61—65, 257—262, 399—405 și 563—572 (în colaborare); *Primele sedii ale școlii publice din Pitești*, în MO, an. XXIV, 1972, nr. 1—2, p. 70—80; *Școli particulare piteștene — dintre care unele pe lângă biserici — în veacul al XIX-lea*, în MO, an. XXIV, 1972, nr. 3—4, p. 252—265; *Un vechi monument într-un nou peisaj edilitar: biserica domnească Sf. Gheorghe din Pitești*, în „Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena", pe anul 1975, p. 207—217; *Capela ortodoxă română din Viena. 70 de ani de la înființarea ei*, în „Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena" pe anul 1977, p. 57—72.

Însemnările de călătorie ale peregrinei Egeria, sec. IV, teză de doctorat, în MO, an. XXXIV, 1982, nr. 4—6, p. 225—392 (și extras).

Alte articole, recenzii și cronici în „Păstorul Ortodox" — Pitești, „Mitropolia Olteniei" — Craiova, „Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena", „Luceafăr Nou" — Viena ș.a.

Literatura: *Curriculum vitae*, în teza de doctorat *cit.*, p. 390—392; ROC, an. X, nr. 3, 1980, p. 45—46.

BRÂNZEU NICOLAE, preot, ziarist. N. 17 aug. 1883, în Vulcan, jud. Hunedoara, † 30 dec. 1962, în Lugoj. Studii la Liceul din Orăștie, apoi la Universitățile din Budapesta și Viena, obținând doctoratul în Teologie (1908). Preot capelan în Petroșani (1908—1910), preot paroh în Vulcan (1910—1917), protopop în Comloșu Mare — jud.

Timiș (1917—1920), secretar (1920), apoi canonic la Episcopia unită a Lugojului (1921—1948). Arestat în oct. 1948, domiciliu forțat la mănăstirile Neamț și Căldărușani, apoi închis la Aiud (1952—1956), din nou domiciliu forțat la Căldărușani și Lugoj (1956—1962). A publicat lucrări de Teologie practică.

Lucrări: *Chestii contimporane*, Petroșani, 1910, 58 p. (culegere de articole); *Pocăiții. Cuvântări bisericești asupra așa-numiților pocăiți (adventiști, nazarieni)*, Petroșani, 1913, 211 + IX p.; *Noțiuni de istorie, liturgică și constituție*, Lugoj, 1921, 144 p. (ed. a II-a, Lugoj, 1927); *Cultele în România*, Lugoj, 1925, 56 p.; *Maslul, Căsătoria, Sf. Scriptură și Tradițiunea*, Lugoj, 1925, 24 p. (ed. a II-a, Lugoj, 1930, 40 p.); *Sfintele Taine: Botezul, Mirul, Pocăința*, Lugoj, 1926, 72 p. (ed. a II-a, 1933, 72 p.); *Păstorul și turma (Hodegetica)*, Lugoj, 1930, 352 p.; *Semănătorul. I. Catehetica*, Lugoj, 1936, 352 p.; *Semănătorul. II. Omiletica modernă*, Lugoj, 1944, 208 p.; *Catehism pentru cl. III de liceu și școli normale*, Sighișoara, f.a., 174 p.

A redactat ziarele: „Cuvântul Adevărului" (Mănăstirile Prislop, 1913—1916 și Bixad, 1927—1930), „Calea Vieții" (Vulcan, 1916 și Comloșu Mare, 1917—1918), „Drapelul" (Lugoj, 1919—1920), „Albina" (București, 1921—1922), „Sionul Românesc" (Lugoj, 1920—1927), „Păstorul Sufletesc" (Lugoj, 1929—1931).

Literatura: *Enciclopelia „Cugetarea"*, sub red. Lucian Predescu, București, 1940, p. 125; informații de la fiul său, acad. prof. dr. Pius Brânzeu din Timișoara.

BRIA ION, profesor de teologie, specialist în studii ecumenice. N. 19 iun. 1929, în Telega, jud. Prahova, † iul. 2002 la Geneva, înmormântat la Cernica. Studii secundare la Liceele din Vălenii de Munte și Ploiești (1941—1949), studii superioare la Institutul Teologic din București (1950—1954) și cursuri de doctorat (1954—1957) cu susținerea tezei în 1968; studii de specializare la Colegiul anglican din Canterbury (1962—1963) și la Facultatea de teologie din Durham (1966). Profesor la Seminariile teologice din Buzău (1957—1961) și București (1962—1965), asistent la Institutul Teologic din București (1965—1966), redactor la Editura Institutului Biblic (1966—1968), din nou asistent și lector (1968—1970), conferențiar pentru Omiletică și Catehetică (1 sept. 1971 — 1 apr. 1973), apoi profesor titular — prin concurs — la catedra de Misiune și Ecumenism la Institutul Teologic din București, de la 1 ian. 1978 (catedra dată în suplinire), profesor „asociat" la Facultatea de Teologie din Sibiu (1995—1999). Diacon (1965), preot (1969), iconom stavrofor.

De la 1 apr. 1973 până la 30 iun. 1994 a lucrat la Consiliul Ecumenic al Bisericilor din Geneva, fiind coordonator pentru studii misionare ortodoxe în Comisia Misiune și Evanghelizare (1973—1988), director al Secției Înnoire și viață parohială (1989—1990), apoi director executiv al Departamentului Unitate și Înnoire (Credință și Constituție, Institutul ecumenic de la Bossey, Laicii, Cult și spiritualitate) în anii 1991—1994. În această calitate a luat parte la marile reuniuni ecumenice: Adunările generale ale Consiliului Mondial al Bisericilor: de la Nairobi (1975), Vancouver (1983), Canberra (1991) și Harrare (1998); conferințele misionare mondiale: Bangkok (1973), Melbourne (1981); conferințele Credință și Constituție: Bangalore (1978), Santiago de Compostella (1993). A fost invitat să susțină prelegeri despre Ortodoxie și Ecumenism la Institutele ecumenice din Lyon, Paris, Geneva. Colaborator la numeroase reviste teologice din țară și din străinătate (Geneva, Atena, Salonic, Paris, Boston, New York); începând cu anul 1976 este profesor invitat la diferite Facultăți de Teologie și centre ecumenice din Europa. „Doctor honoris causa" al Facultății de Teologie din Prešov (1990).

Teologia sa se orientează spre mai multe direcții: expunerea contemporană a doctrinei ortodoxe (pentru învățământul universitar), conturarea unei „misiologii" ortodoxe, ținând seama de contextul misionar și cultural european actual, evaluarea critică a teologiei românești în epoca modernă și contemporană; a inițiat un curent în teologia misionară în jurul temei „Liturghia după Liturghie".

Lucrări în volum: *Dicționar de teologie ortodoxă*, București, 1981, 398 p. (reeditat în Olanda în 1986 și la București, 1994, 428 p.); *Curs de teologie și practică misionară*, Geneva, 1982; *Curs de formare misionară și ecumenică*, Geneva, 1984, 191 p.; *Credința pe care o mărturisim*, București, 1987, 336 p.; *Liturghia după Liturghie. O tipologie a misiunii apostolice și mărturiei creștine azi*, București, 1987, 288 p.; *Destinul Ortodoxiei*, București, 1989, 372 p.; *Iisus Hristos*, București, 1992, 160 p.; *Ortodoxia*

în Europa. Locul spiritualității române, Iași, 1995, 239 p.; *Tratat de Teologie Dogmatică și Ecumenică*, București, 1999, 320 p.; *Hermeneutica teologică. Dinamica ei în structurarea tradiției*, Sibiu, 1999, 122 p.; *Comentarii la Catehismul ortodox. 12 sinteze catehetice*, Geneva, 1999, 90 p. (și la Sibiu, 2000, 151 p.).

Studii în reviste: *Sinergia în teologia ortodoxă*, în „Ortodoxia", an. VIII, 1956, nr. 1, p. 29—43; *Simțirea tainică a prezenței harului după Sfântul Simeon Noul Teolog*, în ST, an. VIII, 1956, nr. 7—8, p. 470—486; *Aspectul dogmatic al Sfintei Liturghii*, în „Ortodoxia", an. XI, 1959, nr. 7—8, p. 417—427; *Infailibilitatea Bisericii — temei dogmatic al Unirii*, în „Ortodoxia", an. XII, 1960, nr. 3, p. 494—504; *Harul Botezului și viața duhovnicească creștină*, în GB, an. XIX, 1960, nr. 11—12, p. 935—944; *Actuala configurație geografică și confesională a confesiunii anglicane*, în „Ortodoxia", an. XV, 1963, nr. 1, p. 128—140; *Iisus Hristos iubitorul de oameni*, în „Ortodoxia", an. XVIII, 1966, nr. 1, p. 54—69; *Aspecte dogmatice ale unirii Bisericii creștine*, teză de doctorat, în ST, an. XX, 1968, nr. 1—2, p. 3—170 (și extras); *Ecleziologia comuniunii*, în ST, an. XX, 1968, nr. 9—10, p. 669—681; *Slujirea creștină în lumea contemporană*, în MMS, an. XLV, 1969, nr. 3—4, p. 145—154; *Sensul activ al credinței creștine*, în „Ortodoxia", an. XXI, 1969, nr. 2, p. 216—240; *Sensul activ al speranței creștine*, în GB, an. XXVIII, 1969, nr. 7—8, p. 777—787 (și „Ortodoxia", an. XXII, 1970, nr. 1, p. 62—76); *Sfânta Scriptură și Tradiția*, în ST, an. XXII, 1970, nr. 5—6, p. 384—405; *Un obstacol în calea ecumenismului: prozelitismul confesional*, în BOR, an. LXXXVIII, 1970, nr. 9—10, p. 1053—1063; *Teologia ortodoxă română contemporană*, în GB, an. XXX, 1971, nr. 1—2, p. 49—72 (trad. franc. în vol. *De la théologie orthodoxe roumaine des origines à nos jours*, București, 1974, p. 501—526 și trad. ital. în „Oekumenikon", nr. 3, 1976, p. 167—202); *Preoție și Biserică*, în „Ortodoxia", an. XXIV, 1972, nr. 4, p. 523—534; *Spiritul teologiei ortodoxe*, în „Ortodoxia", an. XXIV, 1972, nr. 2, p. 177—194; *Învățătura ortodoxă despre Dumnezeu — Sfânta Treime*, în GB, an. XXXII, 1973, nr. 1—2, p. 204—225; *Introducere la eclesiologia ortodoxă*, în ST, an. XXVIII, 1976, nr. 7—10, p. 695—704; *Prezența și lucrarea Sfântului Duh în Biserică*, în „Ortodoxia", an. XXX, 1978, nr. 3, p. 488—496; *Contribuții ortodoxe la teologia ecumenică de azi*, în ST, an. XXXI, 1979, nr. 5—10, p. 357—366; *Rolul și responsabilitatea Ortodoxiei în dialogul ecumenic*, în „Ortodoxia", an. XXXII, 1980, nr. 2, p. 366—377; *Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale*, în GB, an. XLI, 1982, nr. 1—3, p. 70—109; *Biserica și Liturghia*, în „Ortodoxia", an. XXXIV, 1982, nr. 4, p. 481—491; *Învățătura ortodoxă despre viața viitoare*, în „Ortodoxia", an. XXXVI, 1984, nr. 1, p. 9—28 (o parte din ultimele studii strânse în volumul: *Curs de formare misionară și ecumenică*, Geneva, 1984, 191 p.); *Iisus Hristos — Dumnezeu Mântuitorul. Hristologia*, în ST, an. XLIII, 1991, nr. 2, p. 3—52; *Dogma Sfintei Treimi*, în ST, an. XLIII, 1991, nr. 3, p. 3—48; *Ortodoxia și semnificația ei azi*, în ST, an. XLIV, 1992, nr. 1—2, p. 3—17; *Spiritualitate pentru timpul nostru*, în ST, an. XLIV, 1992, nr. 3—4, p. 3—24; *O sinteză ortodoxă a teologiei dogmatice*, în RT, serie nouă, an V (77), 1995, nr. 3, p. 3—22; *Eshatologia sau lumea viitoare*, în „Ortodoxia", an. XLVII, 1995, nr. 1—2, p. 61—101; *Biserica — Una Sancta în lumina tradiției ortodoxe*, în RT, an. VII (79), 1997, nr. 3, p. 3—68.

Lucrări publicate în străinătate: *La Koinonia comme communauté canonique. Perspectives actuelles*, în „Istina", Paris, XX, nr. 1, 1975; *Confessing Christ Today*, în „International Review of Mission", vol. LXIV, 1975, nr. 253, p. 66—94; *L'Ortodoxie*, Edition Buchet-Chastel, Paris, 1979, 270 p. (în colaborare cu Marc-Antoine Costa de Beauregard și Théologue de Foucauld); *Martyria — Mission. The Witness of the Orthodox Churches Today*, Genève, 1980 (în colaborare); *Unité des chrétiens et mission de l'Eglise et le renouveau de la communauté humaine*, în „Istina", vol. XXVII, 1, 1982, p. 24—32; *L'engagement des Eglises orthodoxes*, în „Lumière et Vie", Lyon, nr. 162, 1983, p. 59—68; *Ecclésiologie. Préoccupations et mutations actuelles*, în „Unité chrétienne", Lyon, nr. 70, 1983, p. 45—88 (o parte din aceste studii strânse în volumul: *Ecclésiologie. Préoccupations et mutations actuelles*, Genève, 1984, 87 p.); *The Sens of Ecumenical Tradition*, Geneva, 1991; *Regards sur l'Ortodoxie* (în colaborare cu mitropolitul Daniel Ciobotea), Geneva, 1993; *L'Ortodoxie. Demarche d'avenir*, Geneva, 1994.

Numeroase articole, referate etc. în reviste teologice de prestigiu din țară și de peste hotare.

Literatura: ROC, an. II, 1973, nr. 2, p. 12—13; Pr. Prof. D. R(adu), *Prof. Dr. Ion Bria*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 111—113; Pr. Asist. Dr. Nicolae Moșoiu, *Pr. Prof. Dr. Ion Bria. Date biografice. Bibliografie*, în RT, serie nouă, an. 10 (82), 2000, nr. 1, p. 110–157.

BUBURUZ PETRU, preot. N. 26 sept. 1937 în Durlești, jud. Lăpușna. Studii medii la Trușeni (abs. 1954), continuând la Seminarul teologic (1955—1961) și Academia teologică (1961—1965), ambele din Sankt Petersburg, studii de aspirantură la Academia teologică din Zagorsk—Moscova (1965—1968), obținând titlul de magistru în 1972, studii de specializare la Institutul Catolic din Paris (1975—1978). Diacon (1964), preot (1965); referent la Departamentul „Relații bisericești externe" al Patriarhiei Moscovei (1966—1968), preot la bisericile „Ciuflea" (1968—1974), „Tuturor Sfinților" (1974—1978), „Sfânta Treime" (1979—1992), „Sfinții Apostoli Petru și Pavel" — Buicanii Noi (din 1992), toate în Chișinău; protoereu (1972), membru în câteva delegații sinodale ale Bisericii Ortodoxe Ruse care au vizitat alte Biserici surori; în 1989 deputat din partea orașului Chișinău în Parlamentul fostei Uniuni Sovietice. Din 1989, militant activ pentru renașterea națională și spirituală a Basarabiei: delegat la toate întrunirile „Forumului românilor de pretutindeni", președinte al Societății culturale bisericești „Mitropolitul Varlaam" (din 1990), membru în Comitetul de conducere al Frăției ortodoxe „Sfântul Ștefan cel Mare" (din 1992), președinte de onoare al „Astrei basarabene" (din 1994); a militat pentru reactivarea Mitropoliei Basarabiei, fiind consilier eparhial (din 1992) și membru în Adunarea eparhială; în urma stăruințelor sale s-a redeschis Facultatea de Teologie din Chișinău, fiind profesor și decan (1991—1993).

A publicat peste 200 de articole, note și comunicări în periodice bisericești și laice de limbă română, mai ales din Basarabia; redactor șef și inițiator al periodicelor „Luminătorul" (din 1990), „Datina creștină" (1990—1992) și „Biserica neamului" (1996); colaborări la „Jurnal Moskovskoi Patriarhii" și „Bogoslovskie Trudî" din Moscova, la ziarele „Alfa și Omega", „Țara", la revistele „Moldova", „Literatură și Artă" din Chișinău etc.

Literatura: „Luminătorul", nr. 4 (31), 1997, p. 28—38; „Calendarul bibliotecarului", Chișinău, 1997, p. 230—233; „Alfa și Omega", Chișinău, an. III, nr. 18 (64) din 16—30 sept. 1997, p. 4.

BUCEVSCHI OREST, profesor de teologie. N. 14 iul. 1897, în Păltinoasa, jud. Suceava, † 6 mai 1992, în București. Liceul în Câmpulung Moldovenesc (1908—1916), Facultatea de Teologie din Cernăuți (1918—1922), cu doctoratul în 1923, urmând paralel și cursurile Facultății de Litere și Filosofie (Limbile clasice), cu licența în 1924, studii de specializare la Facultățile de Teologie romano-catolică și protestantă din Breslau (azi Wroclaw) în 1922/1923. Profesor de Limbi clasice la Liceul „Iulia Hasdeu" din Cernăuți (1923—1924), profesor de Dogmatică și Sectologie la Academia teologică din Cluj (1924—1937), decan (1927/1928); profesor agregat (1937), apoi titular (1941) la catedra de Morală a Facultății de Teologie din Cernăuți-Suceava (1937—1948), prodecan în 1941—1945; profesor la aceeași catedră la Institutul Teologic Universitar din București (1948—1962); hirotonit diacon în 1930, hirotesit arhidiacon stavrofor în 1950. A publicat peste 150 de studii, mai ales de Morală (problema iubirii, probleme sociale, teologia în slujba vieții).

Lucrări: *Păcatul strămoșesc. Studiu dogmatic*, Cluj, 1934, 54 p.; *Psihologia religioasă*, Chișinău, 1935; *Intoleranța și toleranța Bisericii*, Chișinău, 1936; *Despre numirile confesiunilor creștine*, în RT, an. XXVI, 1936, nr. 1—2, p. 4—15; *Legea eternă, legea morală*, Cluj, 1937; *Are morala creștină caracter interesat în motivația faptelor?*, în „Candela", an. XLVIII, 1937, p. 79—93; *Iubirea față de aproapele*, în „Candela", an. L—LII, 1939—1941, p. 315—371 și an. LVII, 1946, p. 312—337 (și extras 1947, 137 p.); *Eutanasia*, în vol. *Prinos I. P.S. Patriarh Nicodim*, București, 1946, p. 113—117; *Misiunea moralizatoare a Bisericii*, în ST, an. I, 1949, nr. 5—6, p. 381—390; *Datoriile individului față de colectivitate după concepția creștină*, în ST, an. IV, 1952, nr. 5—6, p. 361—370; *Învățătura creștină despre iubire și dreptate ca virtuți sociale*, în ST, an. V, 1953, nr. 9—10, p. 579—589; *Nedreptatea socială, piedică în calea mântuirii*, în ST, an. VI, 1954, nr. 5—6, p. 231—238; *Iisus Hristos în viața duhovnicească*, în ST, an. VII, 1955, nr. 7—8, p. 511—519; *Hristos în viața*

socială, în „Ortodoxia", an. VII, 1955, nr. 1, p. 140—149; *Sensul vieții în concepția creștină*, în GB, an. XV, 1956, nr. 12, p. 706—716; *Mântuitorul despre Sine*, în ST, an. VIII, 1956, nr. 7—8, p. 403—421; *Smerenia creștină*, în MMS, an. XXXIV, 1958, nr. 5—6, p. 424—440; *Bunătatea sufletească*, în MMS, an. XXXVI, 1960, nr. 1—2, p. 49—56; *Rugăciunea la Sf. Apostol Pavel*, în MO, an. XII, 1960, nr. 3—4, p. 137—151; *Fiii lui Dumnezeu*, în ST, an. XIII, 1961, nr. 1—2, p. 41—54; *Hristos și Biserica în lume*, în MO, an. XV, 1963, nr. 9—10, p. 698—704; *Ucenicii Mântuitorului*, în GB, an. XXV, 1966, nr. 11—12, p. 1061—1071; *Patimile și Învierea Domnului*, în GB, an. XXXIV, 1975, nr. 5—6, p. 513—523.

Purtarea morală a preotului, în MO, an. VI, 1954, nr. 5—6, p. 618—622; *Viața lăuntrică a preotului și lucrarea lui pastorală*, în MO, an. VII, 1955, nr. 10—12, p. 546—554; *Preotul față de preot*, în GB, an. XV, 1956, nr. 8—9, p. 454—462; *Râvna pastorală*, în MO, an. VIII, 1956, nr. 10—12, p. 606—615; *Preotul în condițiile vremii*, în BOR, an. LXXV, 1957, nr. 5, p. 466—472.

Coautor la vol. *Învățătura creștină ortodoxă*, București, 1952, p. 345—433 și la *Teologia Morală Ortodoxă*, vol. I—II, București, 1979—1980, 478 + 355 p. (9 capitole).

Alte articole, predici, meditații, peste 350 de recenzii și note bibliografice, „știri ecumenice", în „Candela" — Cernăuți, „Misionarul" — Chișinău, „Renașterea" și „Viața Ilustrată" de la Cluj, „Ortodoxia", „Studii Teologice", „Biserica Ortodoxă Română", „Glasul Bisericii", „Mitropolia Moldovei și Sucevei", „Mitropolia Olteniei" etc.

Literatura: Prof. Dr. Ștefan C. Alexe, *Diac. Prof. Dr. Orest Bucevschi octogenar*, în ST, an. XXIX, 1977, nr. 5—8, p. 581—585; Prof. Constantin Pavel, *Catedra de Teologie Morală*, în ST, an. XXXIII, 1981, nr. 7—10, p. 575—576; Pr. Prof. D. R(adu), *Prof. Diacon dr. Orest Bucevschi*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 96—97; George Macrin, *Orest Bucevschi, profesor universitar*, în „Analele Bucovinei", Suceava, 5, 1998, nr. 2, p. 273–277.

BUCUR SEBASTIAN BARBU, muzicolog. N. 6 febr. 1930, în Talea, jud. Prahova. Studii la Seminarul teologic monahal din Mănăstirea Neamț (1948—1952), la Institutul Teologic Universitar din București (1953—1957) și la Conservatorul „Ciprian Porumbescu" din București (1957—1963), cu specializare la Conservatorul Macedonean de Muzică Bizantină din Atena (1982—1985); doctoratul în Muzicologie la Conservatorul „Gheorghe Dima" din Cluj-Napoca (1982). Ierodiacon (1952), arhidiacon (1959), profesor de Muzică la Seminarul Teologic din Mănăstirea Neamț (1957—1959), la Liceul 32 din București (1963—1965) și la Școala de Muzică nr. 5, tot în București (1965—1990) și paralel lector la catedra de Paleografie muzicală bizantină (1970—1974), apoi conferențiar (1990 —1993) și profesor (din 1993) la Academia de Muzică din București; dirijorul formației de muzică bizantină „Psalmodia" din București (din 1989), cu care a dat mai multe concerte de muzică religioasă; membru al Uniunii Compozitorilor (1969).

Lucrări: *Filothei sin Agăi Jipăi: Psaltichie românească*, vol. I, *Catavasier*, București, 1981, 518 p.; vol. II, *Anastasimatar*, 1983, 344 p.; vol. III, *Stihirariul*, 1986, 484 p.; vol. IV, *Triod-Penticostar*, 1992, 541 p. (fiecare volum premiat de Uniunea Compozitorilor); *Cultura muzicală de tradiție bizantină pe teritoriul României în secolul XVIII și începutul secolului XIX și aportul original al culturii autohtone*. Teză de doctorat, cu o prefață de prof. univ. dr. Sigismund Toduță și o postfață de prof. univ. dr. Romeo Ghircoiașiu, București, 1990, 250 p.; *Cântări psaltice*. Vol. I. Pentru cursul de Muzică religioasă, anul II, București, 1991, 175 p. A reeditat *Idiomelarul* lui Dimitrie Suceveanu, vol. I—III, cu transliterare, diortosire și corectare, București, 1993; *Cântările Sfintei Liturghii și alte cântări bisericești*, București, 1993, 364 p. (în colaborare; cu o serie de compoziții proprii); *Cântări psaltice*. Pentru cursurile de Muzică religioasă, vol. I—II, București, 1991—1993, 176 + 232 p. (cu numeroase creații proprii); *Lexicon pentru cursurile de Paleografie muzicală bizantină, muzică psaltică, tipic, liturgică, imnografie*, București, 1992, 71 p.; *Manuscrise muzicale românești de la Muntele Athos*, București, 2000, 489 p.

Monumente muzicale: Filothei sin Agăi Jipăi — prima Psaltichie românească cunoscută până acum, în BOR, an. LXXXII, 1969, nr. 9—10, p. 1066—1075 (și în „Studii de Muzicologie", vol. VI, București, 1970, p. 99—133); *Naum Râmniceanu*, în „Studii de Muzicologie", vol. IX, București, 1973, p. 146—194; *D. G. Kiriac — contribuții la analizarea melodiilor psaltice*, în GB, an XXXIII, 1974, nr. 7—8, p. 696—705; *Ioan sin Radului Duma Brașoveanul*, în „Studii

de Muzicologie", vol. X, 1974, p. 161—221 și în BOR, an. XCII, 1975, nr. 3—4, p. 377—388; *Propedii ale muzicii psaltice în notație cucuzeliană*, în SCIA—TMC, tom. XXI, 1974, p. 27—39 și tom. XXII, 1975, p. 59—70; *Manuscrise psaltice în notație neobizantină care conțin propedii aflate în Biblioteca Academiei Române*, în GB, an. XXXIII, 1974, nr. 9—10, p. 896—911; *Elemente teoretice la Filothei sin Agăi Jipăi, Gramatica muzicală*, în GB, an. XXIV, 1975, nr. 5—6, p. 591—622 + XX pl. (și în „Studii de Muzicologie", vol. XI, București, 1976, p. 175—229); *Manuscrise psaltice românești și bilingve în notație cucuzeliană — în marile biblioteci din România*, în „Studii de Muzicologie", vol. XII, 1976, p. 118—181 (și în BOR, an. XCII, 1976, nr. 9—12, p. 1005—1038 + XXII p.); *Manuscrits roumains et bilingues du XVIII-e siècle de notation koukouzelienne*, în „Muzica", an. 27, 1977, nr. 11, p. 39—47; *Acțiunea de „românizare" a cântărilor psaltice și determinările ei social-patriotice. Filothei sin Agăi Jipei și alți autori din secolul al XVIII-lea*, în BOR, an. LXLVIII, 1980, nr. 7—8, p. 836—856 + XX p.; *Monumente muzicale în Biserica Ortodoxă Română: Filothei sin Agăi Jipăi — prima Psaltichie românească*, în GB, an. XXXIX, 1980, nr. 10—12, p. 852—876; an. XL, 1981, nr. 3—5, p. 475—510 și în BOR, an. LXLIX, 1981, nr. 3—4, p. 370—406; *Învățământul psaltic până la reforma lui Hrisant. Școli și propedii*, în BOR, an. LXLVIII, 1980, nr. 3—4, p. 481—509; *Un encomion necunoscut în cinstea lui Petru cel Mare*, în „Studii de Muzicologie", XVII, 1983, p. 199—242; *Manuscrise muzicale românești la Muntele Athos*, în MA, XXXII, 1987, nr. 4, p. 17—27; *Documente muzicale românești la Muntele Athos*, în GB, an. XLVIII, 1988, nr. 5, p. 118—147 + XI p.; *Iovașcu Vlahul „protopsaltul Curții Ungrovlahiei" și epoca sa în manuscrise psaltice de la Muntele Athos*, în BOR, an. CVI, 1988, nr. 7—8, p. 62—80. Alte numeroase articole din istoria muzicii psaltice și compoziții psaltice în periodicele citate, comunicări la diferite simpozioane, creații de muzică bisericească corală și psaltică.

Literatura: Viorel Cosma, *Muzicieni din România. Lexicon*, vol. I, București, 1989, p. 226—228; Gheorghe C. Ionescu, *Lexicon ... Compozitori, teoreticieni, muzicologi, dascăli de psaltichie, copiști, interpreți*, București, 1994, p. 54—59; Nicolae Gheorghiță, *Pagini din viața muzicologului Sebastian Barbu Bucur*, București, 2000.

BUD TIT, preot, istoric și folclorist. N. 24 dec. 1846, în Sat Șugatag, jud. Maramureș, † 19 aug. 1917, în Sighet. Studii gimnaziale în Ungvár și Beiuș, teologice la Gherla (1865—1869). Preot în Ieud — Maramureș (1869—1873), secretar la Episcopia unită a Gherlei, apoi preot în Sat Șugatag și vicar al Maramureșului, cu reședința în Sighet; vicepreședinte al „Asociațiunii pentru cultura poporului român din Maramureș", îndrumător al învățământului românesc din Maramureș. Autor de lucrări de istorie locală și culegeri de folclor.

Lucrări: *Concordanță biblică reală sau locuri scripturale în ordinea alfabetică a materiilor diverse*, 2 părți, Gherla, 1876, 3 f. + 382 p. (I)+383—760 p. (II); *Catechese pentru pruncii școlari din școalele elementare poporale...*, Gherla, 1877, 2 f.+224 p. (ed. a II-a, Gherla, 1889, 205 p.); *Viața Preacuratei Maria*, Gherla, 1879, VIII+115 p.; *Cuvântări funebrale și iertăciuni din auctori și din scriptele repausatului Georgiu Molnar, fost paroh protopop în Turț*. Prelucrate de ...... Tom. I—II, Gherla, 1878—1887, 4 f. + 171 p. (I) + 4 f.+295 p. (II); *Îndreptar practic pentru păstorii sufletești*, Gherla, 1883, VIII+701 p.; *Tipic bisericesc din cărțile rituale și manuale de acest soi*, Gherla, 1886, 131 p. (ed. a II-a, Gherla, 1906, 168 p.); *Viața sânților*, Gherla, 1897, 37+V+416 p.

Disertațiune despre episcopii și vicarii români din Maramureș, Gherla, 1891, 61 p.; *Însemnări și date despre înființarea parohiei gr. cat. române din Sighetul Maramureșului*, Gherla, 1905, 34 p.; *Date istorice despre protopopiatele, parohiile și mănăstirile române din Maramureș din timpurile vechi până în anul 1911*, Sighet, 1911, 107 p.

Poezii populare din Maramureș, București, 1908, 86 p. (publicate de Academia Română).

Traduceri din A. Daudet, Adrien Gabrielly; colaborări la „Familia" — Oradea, „Transilvania" — Sibiu, „Unirea" — Blaj, „Amicul Familiei" — Gherla, „Gutinul" — Baia Mare ș.a.

Literatura: Dumitru Pop, *Folcloristica Maramureșului*, București, 1970, p. 71—84 și 287—292; Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, 1974, p. 421—422; Iordan Datcu și S.C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor. Folclorul literar românesc*, București, 1979, p. 91; *Dicționarul literaturii române de la origini până la anul 1900*, București, 1979, p. 127;

Bibliografia românească modernă, 1831—1918, vol. I, Bucureşti, 1984, p. 491—492.

BULACU MIHAIL, preot, pedagog. N. 12 mart. 1898, în Lăpuşata, jud. Vâlcea, † 24 mai 1985, în Bucureşti. Studii la Seminarul „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea (abs. 1919) şi la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1919—1923), unde obţine licenţa (1924) şi doctoratul (1928); studii de specializare în Pedagogie, Catehetică şi Omiletică la Facultăţile de Teologie catolică şi protestantă din Strasbourg (1924—1926). Director al Cancelariei Episcopiei Râmnicului, preot la catedrală şi profesor suplinitor la Seminarul „Sf. Nicolae" (1923—1924), profesor de Teologie practică la Academia teologică din Oradea (1926—1929), paralel preot la catedrala episcopală (1927—1929) şi consilier cultural (1928—1929); preot la biserica „Sf. Elefterie" din Bucureşti (din 1929 până la moarte), consilier cultural la Arhiepiscopia Bucureştilor (1933—1939), profesor de Religie la Seminarul Pedagogic Universitar din Bucureşti (1930—1938 şi 1942—1944), docent la Facultatea de Teologie din Bucureşti pentru Catehetică şi Omiletică (1936—1938), conferenţiar la aceleaşi discipline (1938—1940 şi 1942—1946), profesor agregat de Catehetică (1946—1948), apoi profesor titular de Catehetică şi Pedagogie religioasă la Institutul Teologic Universitar din Bucureşti (1948—1952); din 1952 a rămas numai ca preot-paroh la biserica „Sf. Elefterie", ridicată prin strădaniile sale.

Lucrări principale: *Şcoala catehetică patristică ca bază de orientare pentru actuala şcoală catehetică. Studiu introductiv în Catehetica ortodoxă*, Oradea, 1928, 198 p.; *Omilia exegetică biblică. Studiu omiletic*, Oradea, 1929, 98 p.; *Şcoala exegetică biblică din Antiohia. Studiu omiletic*, Bucureşti, 1931, 100 p.; *Pedagogia creştină ortodoxă*, Bucureşti, 1935, 571 p.; *Spiritul catehezei patristice în şcoala românească*, Bucureşti, 1937, 56 p.; *Nobleţea educaţiei creştine după Sfântul Ioan Hrisostom*, Bucureşti, 1940, 16 p. (extras din „Revista Generală a Învăţământului"); *Conştiinţa creştină după Catehezele Sf. Ciril arhiepiscopul Ierusalimului. Studii de Catehetică*, Bucureşti, 1941, 367 p.; *Educatori creştini ai neamului românesc* (predici), Bucureşti, 1944, 296 p.; *Omilia despre predică a Sfântului Ioan Hrisostom*, Bucureşti, 1946, 47 p.; *Cateheza ortodoxă*, în GB, an. VIII, 1949, nr. 1—2, p. 33—48; *Principiile catehezei şi personalitatea catehetului*, în ST, an. I, 1949, nr. 7—8, p. 535—566; *Probleme de pedagogie catehetică*, în ST, an. II, 1950, nr. 3—6, p. 236—261; *Omilia hrisostomică în Ortodoxia românească*, , în GB, an. XXXIV, 1975, nr. 5—6, p. 523—540; *Sfântul Ioan Hrisostom despre erezie, eretici şi combaterea lor*, în GB, an. XXXV, 1976, nr. 1—2, p. 98—115; *Citirea Bibliei sau Sfintei Scripturi de către credincioşii creştini mireni*, în GB, an. XXXV, 1976, nr. 3—4, p. 345—364; *Cuvântul lui Dumnezeu şi omilia ortodoxă a Sfinţilor Părinţi*, în GB, an. XXXVI, 1976, nr. 5—6, p. 523—538; *Omilia ortodoxă şi Omiletica ortodoxă*, în ST, an. XXIX, 1977, nr. 9—10, p. 621—635; *Însemnătatea şi actualitatea interpretării ortodoxe-omiletice a Sfintei Scripturi*, în GB, an. XXXVIII, 1979, nr. 9—10, p. 966—982; *Liturghia catehumenilor şi credincioşilor şi cateheza în Biserica creştină primară a Ierusalimului,* în „Ortodoxia", an. XXXII, 1980, nr. 4, p. 601—619.

A iniţiat şi redactat următoarele periodice: „Buletinul parohiei Sf. Elefterie" (1929—1944), „Tinerimea Creştină", revistă de educaţie religios-morală pentru tineret (1931—1938, împreună cu pr. prof. Haralambie Rovenţa), „Duminica copiilor", revistă de educaţie religioasă-morală (1934—1938); în calitate de consilier cultural a redactat „Apostolul", buletinul Arhiepiscopiei Bucureştilor (1934—1939). În afară de aceste periodice, a mai colaborat la „Biserica Ortodoxă Română", „Studii Teologice", „Legea Românească" — Oradea, „Cele trei Crişuri" — Oradea şi la unele ziare. A rostit conferinţe cu caracter religios şi predici la radio.

Literatura: Preotul Mihail Bulacu, *Memoriu de titluri şi lucrări*, Bucureşti, 1944, 55 p.; Pr. Prof. D. R(adu); *Prof. Pr. Dr. Mihail Bulacu*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 51—52; *Necrolog*, în GB, an. XLIV, 1985, nr. 5—6, p. 407.

BULAT G. TOMA, profesor de teologie, istoric (nehirotonit). N. 18 aug. 1887, în Tunari, jud. Dolj, † 12 mai 1979, în Bucureşti. Studii la Seminarul „Central" (1899—1907), cu diferenţă de liceu la Craiova, Facultatea de Teologie din Bucureşti (1907—1911, cu licenţă în 1912);

studii de Istorie la Universitățile din Leipzig (1913—1914), Dijon (1914—1921), unde obține licența în Istorie, Geografie și Pedagogie în 1921; doctoratul în Istorie cu teza „La croissade de Nicopolis", în 1924, apoi în Teologie, cu teza „Personalitatea religioasă a lui Neagoe IV Basarab", amândouă la Universitatea din București. Profesor de Istorie și Geografie la Liceul „Al. Lahovary" din Râmnicu Vâlcea (1921—1926) și la Seminarul „Sf. Nicolae" din același oraș (1921—1923), detașat ca profesor și director al Școlii normale din Năsăud (1923—1924), profesor la Craiova (1926—1927), profesor de Istorie bisericească medie și modernă la Facultatea de Teologie din Chișinău (1927—1941), apoi la cea din București (1941—1947). Autor a peste 500 de studii de istorie a Bisericii românești — majoritatea bazate pe material inedit — privind mai ales cultura și instituțiile românești din secolul XVIII și începutul secolului XIX. A înființat și a condus revista „Arhivele Basarabiei" la Chișinău (1929—1939) și „Revista de Istorie bisericească" la Craiova, prima publicație de acest gen la noi (1943); a fost unul dintre inițiatorii publicației „Arhivele Olteniei", tot la Craiova și membru în comitetul de conducere (1922—1943); colaborări la peste 30 de reviste, între care „Neamul românesc literar", „Revista Istorică", „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice", „Revista Ortodoxă", toate la București, „Ramuri" și „Renașterea" la Craiova etc.

Lucrări principale: *Încercări de bibliografie a istoriei românilor*, Râmnicu Vâlcea, 1919, 143 p.; *Contribuții documentare la istoria Olteniei (Sec. XV—XVIII)*, Râmnicu Vâlcea, 1925, 143 p.; *Din corespondența episcopului Calinic al Râmnicului (1850—1868)*, Râmnicu Vâlcea, 1927, 56 p.; *Personalitatea religioasă a voievodului Neagoe Basarab al IV-lea*, Craiova (1927), 72 p.; *Întemeierea mănăstirii Văratec. Câteva momente. 1803—1845*, Chișinău, 1931, 25 p.; *Asistența socială și pensionarii Țării Românești la începutul secolului al XIX-lea*, în A Bas, an. V, 1933, p. 177—200; *O conspirație boierească contra mitropolitului Ignatie Grecul al Ungrovlahiei (1811)*, în A Bas, VIII, 1936, nr. 2—3, p. 1—20; an. IX, 1937, nr. 1—4, p. 55—70 și an. X, 1938, p. 81—96; *Documentele mănăstirii Văratec*, Chișinău, 1939, 242 p. (extras din A Bas, 1935—1938); *Istoria Moldovei în vremea lui Bogdan al III-lea cel Orb (1504—1517)*, Iași, 1940, 23 p.; *Românii ortodocși și creștinătatea răsăriteană*, în BOR, an. LXI, 1943, nr. 7—9, p. 335—357 (și extras, 25 p.).

Mai multe manuale de Istorie bisericească, Geografie și Religie pentru învățământul secundar, alte patru pentru învățământul elementar, din care consemnăm: *Istoria Bisericii Române*, manual pentru clasa a IV-a, licee, școli normale, școli profesionale și seminarii, București, 1935, 175 p. (ed. a II-a, 1936); *Istoria Bisericii universale*, pentru cl. a III-a secundară, București, 1935, 151 p.; *Carte de religie* pentru clasele I—IV primare (în colaborare cu G. I. Arghiropol) ș.a.

Studii publicate după 1948: *Începuturile Episcopiei Buzăului*, în GB, an. XIX, 1960, nr. 9—10, p. 811—815; *Episcopia Buzăului. Titularii ei din secolele XVI—XVII*, în GB, an. XXIX, 1970, nr. 7—8, p. 759—772; *Episcopii Buzăului din secolul al XVIII-lea*, în GB, an. XXX, 1971, nr. 5—6, p. 496—510; *Titularii Episcopiei Buzăului din secolele XVII și XVIII*, în GB, an. XXXI, 1974, nr. 1—2, p. 84—95; nr. 3—4, p. 307—315; nr. 5—6, p. 489—506; nr. 7—8, p. 706—721; nr. 11—12, p. 1156—1192 și an. XXXIV, 1975, nr. 3—4, p. 358—384.

Ctitorii mănăstirii Ghighiu-Prahova, în GB, an. XVII, 1958, nr. 6—7, p. 565—577; *O ctitorie brâncovenească închinată Sfântului Munte Sinai*, în GB, an. XXII, 1963, nr. 11—12, p. 1031—1049; *O ctitorie a lui Matei Basarab azi dispărută: Măxineni-Rm. Sărat*, în GB, an. XXIII, 1964, nr. 3—4, p. 265—293; *O ctitorie târzie: Mănăstirea Doljăști-Roman*, în MMS, an. XLI, 1965, nr. 11—12, p. 611—629; *Mărginenii, o veche și bogată ctitorie prahoveană închinată Sfântului Munte Sinai*, în GB, an. XXV, 1966, nr. 11—12, p. 1061—1071; *Știri noi despre mănăstirea Jitianu*, în MO, an. XIX, 1967, nr. 5—6, p. 430—444; *O ctitorie buzoiană a lui Matei Basarab uitată: mănăstirea Pinu*, în GB, an. XXVIII, 1969, nr. 3—4, p. 393—408; *O mănăstire doljană închinată Patriarhiei de Alexandria: Segarcea*, în MO, an. XXI, 1969, nr. 7—8, p. 551—561; *Mărturii documentare despre mănăstirile din Eparhia Buzăului*, în BOR, an. LXXXVIII, 1970, nr. 7—8, p. 812—830; *Un schit de lângă Râmnicul Vâlcea închinat Mitropoliei din București: Cetățuia*, în MO, an. XXIII, 1971, nr. 3—4, p. 221—230; *Mănăstirile pământene din Țara Românească în epoca Regulamentului Organic (1831—1834)*, în BOR, an.

XCIII, 1975, nr. 9—10, p. 1165—1176; *Știri documentare despre mănăstirea Argeșului în timpul domniei lui Matei Vodă Basarab (1632—1654)*, în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 3—4, p. 360—370; *Schiturile metoace ale Mitropoliei din Țara Românească*, în GB, an. XXXV, 1976, nr. 1—2, p. 184—195; *Știri noi cu privire la schiturile și metocurile mănăstirii Bistrița (Vâlcea)*, în MO, an. XXVIII, 1976, nr. 3—4, p. 241—250; *Buzeștii și ctitoriile lor oltene*, în MO, an. XXIX, 1977, nr. 1—3, p. 110—118.

Danii românești pentru creștinătatea grecească puțin cunoscute, în GB, an. XXII, 1963, nr. 3—4, p. 256—268; *Daniile lui Constantin vodă Brâncoveanu pentru Orientul Ortodox*, în BOR, an. LXXXII, 1964, nr. 9—10, p. 916—930; *Danii românești pentru Orientul creștin în epoca fanariotă târzie (1774—1821) din țara noastră*, în BOR, an. XCII, 1974, nr. 3—4, p. 412—424.

Tipografia Mitropoliei Bucureștilor în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea (1754—1810), în BOR, an. LXXXVII, 1969, nr. 7—8, p. 791—816; *Tipografia Mitropoliei Bucureștilor între anii 1810—1864*, în BOR, an. XC, 1972, nr. 5—6, p. 583—590; *„Tiparnițele" moldovenești de carte bisericească de la mitropolitul Varlaam la mitropolitul Veniamin Costachi (1641—1803)*, în MMS, an. XLVI, 1971, nr. 5—6, p. 349—361; *Tipografiile moldovenești de cărți bisericești de la mitropolitul Veniamin Costachi până la secularizarea din 1864*, în MMS, an. LIV, 1978, nr. 3—4, p. 321—337; *Din corespondența mitropolitului Moldovei și Sucevei Iosif Naniescu (1875—1902)*, în MMS, an. LVIII, 1982, nr. 10—12, p. 773—794.

Un secol de la moartea Sf. Ierarh Calinic, episcop de Râmnic Noul Severin, în MO, an. XX, 1968, nr. 3—4, p. 230—240; *Mărturii documentare cu privire la episcopatul Sfântului Calinic al Râmnicului Noul Severin 1850—1868*, în MO, an. XX, 1968, nr. 3—4, p. 258—280; *Sfântul Ierarh „Kallinik" stareț al mănăstirii Cernica*, în GB, an. XXVII, 1968, nr. 3—4, p. 337—353; *Tipografia și tipăriturile Sfântului Kallinik de la Cernica*, în BOR, an. LXXXVI, 1968, nr. 3—5, p. 398—409.

Un stareț vestit al mănăstirii Hurezi: Hrisant Penetis (10 oct. 1832—30 mart. 1852), în MO, an. XIV, 1962, nr. 7—9, p. 434—448; *Nicolae Bălășescu, primul director al Seminarului Central din București*, în ST, an. XV, 1963, nr. 7—8, p. 391—414; *Nicolae alias Nifon Bălășescu, profesor de teologie și călugăr „chirovag"*, în GB, an. XXIII, 1964, nr. 5—6, p. 501—508; *La 50 de ani de la moartea arhitectului André Lecomte du Nouy, restauratorul mănăstirii Curtea de Argeș*, în GB, an. XXIII, 1964, nr. 11—12, p. 1128—1158; *Un episcop al Râmnicului Noul Severin, mare cărturar: Ghenadie Enăceanu*, în MO, an. XVI, 1964, nr. 5—6, p. 373—386; *Ioan Comnen „iatro-filosoful", profesor la Academia domnească și mitropolit al Dristrei (1719)*, în BOR, an. LXXXIV, 1966, nr. 3—4, p. 356—368; *Ioan arhimandritul, întâiul egumen al mănăstirii Hurezi*, în MO, an. XVIII, 1966, nr. 5—6, p. 432—448; *Profesori bănățeni în serviciul școlilor clericale din Principatele Române în secolul al XIX-lea*, în MB, an. XVI, 1966, p. 632—642; *Monahul bucureștean Grigorie ajuns mitropolit al Sidiei și candidat la întâiul scaun bisericesc al Țării Românești*, în BOR, an. LXXXVII, 1969, nr. 5—6, p. 573—583; *Scrisori de la mitropolitul Veniamin Costachi*, în MMS, an. L, 1974, nr. 5—6, p. 464—479; *Din corespondența mitropolitului Iosif Naniescu al Moldovei (1875—1902)*, în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 7—8, p. 944—961; *Din corespondența lui Nicolae Nifon Bălășescu cu Gheorghe Barițiu înainte și după anul 1848*, în BOR, an. XCVI, 1978, p. 821—843.

Contribuții la istoricul Facultății de Teologie din București, în BOR, an. LXXV, 1957, nr. 11—12, p. 1071—1201; *Din trecutul Episcopiei Argeș*, în GB, an. XXI, 1962, nr. 5—6, p. 494—505; *Contribuții la istoricul bibliotecii mănăstirii Sf. Sava din București*, în GB, an. XXVII, 1968, nr. 7—8, p. 879—902; *Întregiri la istoria Bisericii moldovene până la Ștefan cel Mare după mărturii noi*, în MMS, an. XLV, 1969, nr. 5—6, p. 324—347; *Biserica Moldovei și așezămintele spitalicești în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în BOR, an. XC, 1972, nr. 11—12, p. 1227—1237; *Mihai Vodă Viteazul și Biserica Olteniei*, în MO, an. XXVII, 1975, nr. 5—6, p. 340—349.

Literatura: *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 75; Prof. Emilian D. Petrescu și Pr. Gh. Cunescu, *In memoriam. Profesorul Dr. Toma G. Bulat*, în MO, an. XXXI, 1979, nr. 7—9, p. 624—628; Șt. G(ăncean), *Prof. Dr. Toma G. Bulat*, în ST, an. XXIV, 1982, nr. 1—2, p. 75—77.

BUNEA AUGUSTIN, teolog, istoric. N. 4 aug. 1857, în Vad-Făgăraş (azi jud. Braşov), † 18/30 nov. 1909, în Blaj. Studii gimnaziale în Braşov şi Blaj, de Filosofie şi Teologie în Colegiul „De Propaganda Fide" din Roma (1877—1882), unde a obţinut doctoratul (1882). Hirotonit preot la Roma (1881), angajat în serviciul Cancelariei mitropolitane din Blaj (1882 —1886), profesor la Seminarul teologic de acolo (1886—1888), secretar mitropolitan (1888—1895), canonic (din 1895) şi alte demnităţi în cadrul Mitropoliei Blajului. Membru corespondent (1901), apoi titular al Academiei Române (1909), membru în secţia istorică a Astrei.

A publicat o serie de lucrări de istorie a Transilvaniei, mai ales de istorie bisericească, pe bază de izvoare inedite, dar prezintă faptele tendenţios, dintr-o viziune confesională.

Lucrări: *Mitropolitul Dr. Ioan Vancea de Buteasa. Schiţă biografică*, Blaj, 1890, 41 p.; *Cestiuni din istoria şi dreptul Bisericii române unite*, 2 vol., Blaj, 1893—1894, 669 p. (partea a doua, 400 p.); *Şematismul veneratului cler al Arhidiecesei metropolitane greco-catolice române de Alba Iulia şi Făgăraş*, Blaj, 1900 (partea istorică, p. 3—63); *Statistica românilor din Transilvania în anul 1750*, făcută de vicarul episcopesc Petru Aron şi publicată de... Sibiu, 1901, 56 p.; *Episcopul Ioan Inocenţiu Klein (1728—1751)*, Blaj, 1900, XVI+423 p.; *Vechile episcopii româneşti a Vadului, Geoagiului, Silvaşului şi Bălgradului*, Blaj, 1902, XII + 152 p.; *Episcopii Petru Paul Aaron şi Dionisie Novacovici sau istoria românilor transilvăneni de la 1751 până la 1764*, Blaj, 1902, XVIII+498 p.; *Ierarhia românilor din Ardeal şi Ungaria*, Blaj, 1906, 99 p.; *Discursuri. Autonomia bisericească. Diverse*, Blaj, 1903, XII+522 p. Lucrări apărute postum: *Stăpânii Ţării Oltului*, Bucureşti, 1910, IV+61 p. (Discurs de recepţie la Academie, care n-a fost însă rostit); *Încercare de istoria românilor până la 1382*, Bucureşti, 1912, II f.+227 p.; *Istoria regimentelor grănicereşti*, Bucureşti, 1941, 95 p.; articole în „Gazeta Transilvaniei" — Braşov, „Tribuna" — Sibiu, „Unirea" — Blaj, *Enciclopedia Română* —Sibiu (3 vol., 1898—1904) ş.a.

Literatura: *Enciclopedia Română*, tom. I, Sibiu, 1898, p. 634; N. Iorga, † *Dr. Augustin Bunea*, în „Transilvania", XL, 1909, p. 419—428; *În amintirea canonicului Augustin Bunea. Articole şi alte semne de durere ale neamului*, Vălenii de Munte, 1910, 200 p.; *Album în amintirea canonicului Augustin Bunea*, editat de clericii din Seminarul Buneivestiri, Blaj, 1910, 221 p.; *Prinos memoriei regretatului canonic Dr. Augustin Bunea*, compus şi închinat de redacţiunea revistei culturale „Răvaşul", Cluj, 1910, XX+128 p.+III pl...; Victor Macaveiu, *În amintirea lui Augustin Bunea...*, cuvânt comemorativ, Blaj, 1934, 24 p.; Ioan Georgescu, *Din activitatea politică a lui Augustin Bunea*, în rev. „Blajul", an. I, 1934, nr. 10, p. 446—454; Coriolan Suciu, *Augustin Bunea. Un sfert de veac de la moartea lui*, în rev. „Gând Românesc", II, 1934, nr. 12, p. 636—640; Ştefan Manciulea, *Augustin Bunea*, Blaj, 1941, 32 p.; *Enciclopedia istoriografiei româneşti*, Bucureşti, 1978, p. 75; Silvia Dumitru, *Canonicul Dr. Augustin Bunea. Date inedite în manuscrise şi corespondenţă*, în vol. „Philobiblon", Cluj-Napoca, 1995, nr. 1, p. 136—143; Gabriel Ştrempel, *Augustin Bunea luptător pentru limbă şi credinţă*, în „Magazin istoric", an. 31, 1997, nr. 7, p. 59—63.

BUNEA IOAN, preot, pedagog. N. 16 sept. 1906, în Lunca Arieşului, jud. Alba, † 6 iul. 1990, în Cluj-Napoca. Studii secundare la Liceul din Turda (1919—1926), superioare la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Cluj (1926—1930) şi la Academia teologică din Cluj (1926—1930), licenţa în Filosofie la Cluj (1931) şi în Teologie la Chişinău (1936). Profesor de Religie (cu examen de capacitate) la Liceul din Năsăud (1933—1939), paralel preot în Năsăud şi Sângeorz Băi (1933—1939), profesor la Seminarul Pedagogic Universitar din Cluj (1939—1940 şi 1945—1948) şi la Liceul din Turda (1940—1945), lector de Limba greacă la Institutul Teologic Universitar din Cluj (1948—1952), profesor la Şcoala de cântăreţi şi Seminarul teologic din Cluj (1952—1959), preot-paroh în Someşeni-Cluj (1964—1969), preot la biserica „Schimbarea la Faţă" din Cluj (1969—1981), paralel utilizat ca profesor la Seminarul teologic din Cluj (1972—1981); a suferit o detenţie de mai mulţi ani în închisorile comuniste (1959—1964), pentru că a întocmit un plan de predare a Religiei.

Lucrări: *Distracţiile în lumina moralei creştine*, în MA, an. II, 1957, nr. 1—2, p. 67—75; *Despre rugăciune*, în MO, an. IX, 1957, nr. 7—8, p. 448—461; *Pocăinţa, îndatorire de căpetenie*

a creştinului, în MO, an. IX, 1957, nr. 11—12, p. 737—746; *Păcatul şi păcătoşii*, în MA, an. III, 1958, nr. 5—6, p. 389—397; *Convertiţii în Sfintele Evanghelii*, în MB, an. XV, 1965, nr. 7—9, p. 518—527; *Sportul în lumina moralei creştine*, în MA, an. XI, 1966, nr. 9—10, p. 630—642; *Există o evoluţie a dogmelor creştine?*, în MO, an. XXIV, 1972, nr. 3—4, p. 170—179; *Scrieri patristice traduse de Samuil Micu Clain*, în BOR, an. XCIV, 1976, nr. 9—12, p. 985—993; *Opera omiletică a lui Samuil Micu*, în MA, an. XXIII, 1978, nr. 7—9, p. 494—510; capitolul „Conştiinţa morală" din manualul *Teologia Morală ortodoxă pentru Institutele Teologice*, vol. I, Bucureşti, 1979, p. 220—253.

Alte articole în periodicele menţionate sau în foaia „Renaşterea" de la Cluj; peste 60 de predici în „Mitropolia Ardealului" şi „Mitropolia Banatului", cele mai multe incluse în volumele: *Cuvânt de învăţătură. Predici la duminici şi sărbători*, Cluj, 1983, 370 p. şi *Cuvânt de învăţătură la botez, cununie şi înmormântare*, Cluj-Napoca, 1986, 352 p.

Literatura: *Necrolog*, în TR, an. 138, nr. 33—34 din 1 septembrie 1990; Pr. Prof. Alexandru Moraru, *Învăţământul teologic universitar din Cluj (1924—1952)*, Cluj Napoca, 1996, p. 244—245.

BUSUIOC LAURENŢIU (din botez Ioan), profesor de teologie, arhimandrit. N. 26 nov. 1897, în Bistricioara, jud. Neamţ, † 12 iul. 1962, în Craiova. Seminarul „Sf. Andrei" din Galaţi (abs. 1919), Facultatea de Teologie din Cernăuţi, cu doctoratul în 1924; studii de specializare la Facultatea de Teologie protestantă din Strasbourg (1924—1926). Călugărit la mănăstirea Neamţ, sub numele Laurenţiu (1919), ierodiacon (1919), ieromonah (1926), protosinghel (1927) şi arhimandrit (1940). Organizează şi conduce noul Seminar monahal din mănăstirea Neamţ (1926—1927), preot la catedrala mitropolitană din Iaşi (1927—1928), profesor de Morală şi Drept canonic la Academia teologică din Oradea (1928—1935), profesor la Seminarul monahal de la Cernica (1935—1937), profesor la Academia teologică din Caransebeş (1937—1948), rector al celei din urmă (din 1 iul. 1940), vicar al Arhiepiscopiei Craiovei (1949—1962).

Lucrări: *Tehnica modernă în lumina moralei creştine*, în „Anuarul Academiei teologice ort. rom. din Caransebeş", 1919—1939, p. 3—19; *Sociologia şi criza morală contemporană*, în „Anuarul pe 1939—1940", p. 145—169; *Religie şi societate*, în „Anuarul pe 1941—1942", p. 1—32; articole în „Legea Românească" — Oradea, „Foaia Diecezană" şi „Altarul Banatului" — Caransebeş, „Duh şi Adevăr" — Timişoara, „Mitropolia Olteniei" — Craiova ş.a.

Literatura: „Anuarul Academiei teologice ort. rom. din Caransebeş, 1919—1939", p. 280; Şt. Lupşa, *Istoria Academiei teologice ortodoxe române din Oradea, 1923—1943*, Beiuş, 1944, p. 272—273; *Necrolog*, în MO, an. XIV, 1962, nr. 7—9, p. 489—496; Diac. Prof. Dr. Teodor Savu, *Arhimandritul Dr. Laurenţiu Busuioc, duhovnic şi profesor la Academia teologică din Oradea*, în vol. „Academia teologică ortodoxă română Oradea. 70 de ani de la înfiinţare", Oradea, 1995, p. 72—74.

BUTNARU GHEORGHE, preot, prozator. N. 30 mai 1893, în Români, jud. Neamţ, † c. 1960, în Bucureşti. Studii la Seminarul „Veniamin" din Iaşi şi la Facultatea de Teologie din Bucureşti, mai târziu cursuri de doctorat (magisteriu) la Institutul Teologic Universitar din Bucureşti (1954—1957). Preot într-o parohie rurală, apoi preot ajutor la biserica „Sf. Gheorghe" din Roman (din 1925), consilier administrativ bisericesc la Episcopia Romanului (din 1 sept. 1931), mai târziu preot la biserica „Domniţa Bălaşa" din Bucureşti. A publicat lucrări teologice, volume de predici şi proză religioasă.

Lucrări: *Pe care trebuie să iubeşti*, Fălticeni, 1922, 40 p.; *Patria sau Maria?*, Fălticeni, 1923, 39 p.; *Conştiinţa misiunii preoţeşti*, Roman, 1923, 38 p.; *Pe drumuri uitate şi sfinte*, Roman, 1928, 184 p.; *Femeia lui Ben Zohar*. Roman religios, partea I, Bucureşti, 1934, 96 p.; *Clopotele Învierii. Nuvele*, Bucureşti, 1935, 245 p.; *O vorbă de-a bunicului. Povestiri pentru copii*, Bucureşti, f.a., 119 p.; *Evanghelia tălmăcită pentru timpul prezent*, Bucureşti, 1935, 256 p. (în colaborare cu pr. Toma Chiricuţă); *La inima Domnului. Predici*, Bucureşti, 1938, 171 p.; *Coborâri în adânc* (predici), Bucureşti, 1943, 318 p.

Teoria reîncarnării şi eshatologia creştină, în ST, an. VIII, 1956, nr. 3—4, p. 180—193; *Teme-*

iurile doctrinale ale optimismului creștin, în ST, an. IX, 1957, nr. 5—6, p. 326—342; *Jertfa Domnului în cărțile de ritual ale Bisericii*, în ST, an. IX, 1957, nr. 7—8, p. 544—561.

Împreună cu preotul Toma Gherasimescu a editat „Credința Ortodoxă", foaie de zidire sufletească (Roman, 1932).

BUȚUREANU IERONIM (din botez Ioan), arhimandrit. N. 1833, în Iași, † 18 febr. 1878, în București. Studii la Seminarul teologic de la Socola (abs. 1858). În 1860 era ieromonah, propus să predea Limba ebraică la noua Facultate de Teologie din Iași. Profesor de Arheologie biblică, Ermineutică și Introducere în Sfânta Scriptură la Seminarul de la Socola (1860—1877), arhimandrit, director al Seminarului (1866—1867 și 1876—1877), profesor de Limba germană la un liceu din Iași, paralel fiind și director al Cancelariei Mitropoliei din Iași; director al Cancelariei Mitropoliei Ungrovlahiei (apr.—dec. 1877) și vicar al Mitropoliei (dec. 1877—febr. 1878). I-a apărut — postum — un *Manual de Arheologie biblică pentru usul seminarielor*, Iași, 1878, 2 f. + 207 p.

Literatura: Arhim. Gabriel Rășcanu, *Necrolog*, în BOR, IV (1877—1878), p. 355—360; Gheorghe Adamescu, *Istoria Seminarului „Veniamin" din Iași (1803—1903)*, București, 1904, 108+174 p. (îndeosebi p. 136^{x}).

BUZATU DUMITRU, preot, istoric și folclorist. N. 17 dec. 1906, în jud. Mehedinți, † 22 iun. 1977, în București. Studii la Seminarul „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea (1918—1926), la Facultatea de Teologie din București (1926—1930) și la Facultatea de Filosofie (abs. 1932), studii de specializare la Facultatea de Teologie catolică din Strasbourg (1932—1934). Preot la biserica din Corabia-centru (1935—1951) și la biserica „Ungureni" din Craiova (din 1951), un timp protopop, președinte al Consistorului spiritual al Arhiepiscopiei Craiovei, iconom stavrofor, membru al Societății de Științe Istorice și Filologice — Filiala Craiova. A scris studii de istorie, toponimie, folclor; culegeri de folclor muzical etc.

Lucrări: *Schitul Topolnița*, în MO, an. VIII, 1956, nr. 10—12, p. 638—647; *Din istoria satelor oltene*, în MO, an. XI, 1959, nr. 3—4, p. 157—165; *Nume de sate oltenești*, în MO, an. XII, 1960, nr. 4—5, p. 184—198; *Contribuții la onomastica din Oltenia*, în MO, an. XII, 1960, nr. 7—8, p. 472—481; *Biserica „ungurenilor" din Craiova*, în MO, an. XII, 1960, nr. 9—12, p. 646—652; *Etnicul oglindit în toponimia olteană*, în MO, an. XIV, 1962, nr. 5—6, p. 334—341; *Celeiul Romanaților*, în MO, an. XIV, 1962, nr. 7—9, p. 473—479; *Biserica Oota din Craiova*, în MO, an. XIV, 1962, nr. 10—12, p. 641—647; *Paniornamentica*, în MO, an. XV, 1963, nr. 7—8, p. 568—578; *Nedei, govii și ciumărci*, în MO, an. XVI, 1964, nr. 7—8, p. 428—435; *Cernețul cu bisericile sale*, în MO, an. XVI, 1964, nr. 7—8, p. 569—587; *Din istoria Molitvelnicului ortodox*, în MO, an. XVIII, 1966, nr. 1—2, p. 16—46; *Toponimie doljană*, în MO, an. XIX, 1967, nr. 1—2, p. 59—70; *Imnele Acatist întâlnite la români*, în MO, an. XIX, 1967, nr. 11—12, p. 893—903; *Despre numele românești*, în MO, an. XX, 1968, nr. 9—10, p. 732—744; alte articole în diferite periodice laice sau bisericești din Oltenia.

Literatura: *Necrolog*, în GB, an. XXXVI, 1977, nr. 10—12, p. 988—989.

BUZDUG ANDREI, profesor de teologie. N. 13 dec. 1891, în Josenii Bârgăului, jud. Bistrița-Năsăud, în familie de preot, † 24 febr. 1939, în Cluj. Studiile gimnaziale la Năsăud și Blaj, apoi Facultatea de Teologie la Cernăuți (1910—1914), unde obține doctoratul (1916). Preot capelan în Susenii Bârgăului (1916—1918), profesor de Religie la Liceul din Bistrița (1918—1919), la Liceul „Gheorghe Barițiu" din Cluj (1919—1924) și la Seminarul pedagogic universitar din Cluj (1921—1924); profesor de Teologie practică la Academia teologică din Cluj (1924—1939) și rector al acesteia (1925—1926); preot (1916), protopop (1933), membru în Adunarea eparhială a Episcopiei Clujului (din 1919).

Lucrări: *Merinde pentru sufletele credincioase I. Predici la toate duminicile anului bisericesc*, Cluj, ed. I, 1933, 244 p.; ed. a II-a, 1938, 248 p.; *II. Predici la toate praznicile și sărbătorile anului bisericesc*, Cluj, 1934, 136 p.; *Doamne mântuiește-ne că pierim. Cuvântări funebre*, Cluj, 1937, 208 p.; *Duh și viață. Cuvântări la cununii*, Cluj, 1938, 107 p.

Manuale de Religie pentru clasele I—VII primare, Cluj, 1933—1938; conferințe, articole în „Renașterea", „Viața ilustrată", „Patria" ș.a., toate la Cluj.

Literatura: Dr. Ioan Vască, *Zece ani în slujba Bisericii și a neamului*, 1924—1934, Cluj, 1934, p. 29; *Necrolog*, în „Renașterea" — Cluj, an. XVII, nr. 10, 11 și 12 din 1939; Ioan Hălmagiu, † *Prof. Andrei Buzdug*, în RT, an. XXIX, 1939, nr. 4, p. 186; Pr. Alexandru Pop, *Preotul prof. dr. Andrei Buzdug, Viața și opera sa omiletică*, teză de licență, în ms. Sibiu, 1980; Arhid. Prof. Dr. Ioan Zăgrean, *Prot. stavr. prof. dr. Andrei Buzdug*, în „Îndrumătorul bisericesc, misionar și patriotic" de la Cluj, 11, 1988, p. 172—174.

BUZERA ALEXIE, preot, profesor de teologie, muzicolog și dirijor. N. 18 ian. 1934, în Călcești, jud. Gorj. Studii la Seminariile din Mofleni—Craiova și Mănăstirea Neamț (abs. 1952), cu diferență la Liceul „Frații Buzești" din Craiova, Institutul Teologic Universitar din București (1952—1956) și Conservatorul din București, cursuri fără frecvență (abs. 1971), diacon (1956), arhidiacon (1982) și preot (1989). Profesor de Muzică vocală și bisericească la Seminarul teologic din Mofleni—Craiova (1956—1960), profesor de Muzică la Școala generală din com. Izvor, jud. Dolj (1960—1963), apoi la Școlile generale nr. 17, 29 și 31 din Craiova (1967—1981), inspector la Comitetul pentru Cultură și Artă din Craiova (1963—1967), din nou profesor la Seminarul din Craiova (1981—1994), apoi conferențiar pentru Muzică bisericească psaltică și Ritual la noua Facultate de Teologie din Craiova (din 1993), secretar științific al Facultății (1996—2002). Dirijor al mai multor coruri (căminele culturale din com. Izvor, Leu și Dealu Mare, jud. Gorj, Casa de cultură din Craiova, catedrala mitropolitană „Sf. Dumitru" din Craiova). Membru al Uniunii Compozitorilor din România (din 1990).

Lucrări de muzicologie: *Școala de psaltichie de la Madona Dudu din Craiova la începutul secolului al XIX-lea și „sistima nouă"*, în MO, an. XXIII, 1971, nr. 7—8, p. 559—562; *Contribuții la istoricul muzicii bisericești și laice din Craiova,* în MO, an. XXIV, 1972, nr. 7—8, p. 537—549 și an. XXV, 1973, nr. 7—8, p. 576—586; *Învățământul bisericesc și laic pe lângă unele biserici românești din Craiova de altă dată,* în MO, an. XXVII, 1975, nr. 9—10, p. 982—986; *Tudor Vladimirescu și episcopul Ilarion al Argeșului în creația muzicală românească,* în MO, an. XXXIII, 1981, nr. 4—6, p. 204—209; *Cântece inedite care au răsunat la Craiova în preajma Unirii Principatelor Române,* în MO, an. XXXVI, 1984, nr. 1—2, p. 39—43; *Ștefan Bazilescu, culegător de folclor și compozitor de muzică bisericească,* în MO, an. XXXVI, 1984, nr. 7—8, p. 519—527; *130 de ani de la moartea lui Anton Pann,* în MO, an. XXXVI, 1984, nr. 11—12, p. 697—708; *Învățământul teologic din Oltenia,* în MO, an. XXXVII, 1986, nr. 2, p. 63—75; *Macarie ieromonahul. 150 de ani de la moartea lui,* în MO, an. XLI, 1989, nr. 2, p. 74—87; *Două manuscrise inedite întocmite de Ghelasie arhimandritul,* în MO, an. XLII, 1990, nr. 1—3, p. 310—316; *Cântarea în comun, mijloc de susținere și apărare a dreptei credințe,* în BOR, an. CVIII, 1990, nr. 1—2, p. 97—107; *Ghelasie Basarabeanu,* în BOR, an. CXIV, 1996, nr. 7—12, p. 382—394; *Cultura muzicală românească de tradiție bizantină din secolul al XIX-lea. Studii de etnomuzicologie,* Craiova, 1999.

Culegeri de folclor: *De la Jiu în lung și-n lat. Cântece bătrânești,* Craiova, 1971, 376 p. (în colab. cu Gh. I. Bușu); *Culegeri de folclor muzical din Gorj,* în vol. „Slavă ție, plai gorjean", Târgu Jiu, 1976, p. 51—93.

Creații muzicale: *Muzica liniară.* Manual pentru Seminariile teologice, București, 1991; *Toată suflarea să laude pe Domnul. Cântări bisericești, pricesne și imnuri religioase, colinde și cântece de stea,* culese și revizuite de ..., Craiova, 1991; *Tezaur de cântece și versuri pentru serbările școlare,* Craiova, 1981 (în colaborare cu Delia Ștefania Barbu).

În revista „Mitropolia Olteniei" a publicat o serie de recenzii la lucrări muzicale, pricesne, colinde, slujbe (ex. „Slujba Sfântului Grigorie, Cuvântătorul de Dumnezeu, în MO, an. XXXI, nr. 1—3, 12 p.); diferite articole în presa craioveană.

Literatura: Iordan Datcu, *Dicționarul folcloriștilor,* II, București, 1983, p. 62; Viorel Cosma, *Muzicieni din România. Lexicon biobibliografic,* vol. I, București, 1989, p. 242—243; Gheorghe C. Ionescu, *Lexicon. Compozitori, teoreticieni, muzicologi, dascăli de psaltichie, copiști, interpreți,* București, 1994, p. 61—64.

BUZESCU NICOLAE, preot, profesor. N. 15 oct. 1907, în Sârbii-Măgura (Vitănești), jud. Olt, † 1992, în București. Studii la Seminarul teologic, apoi la Facultățile de Teologie și Filosofie ale Universității din București; doctor în teologie în 1948. Preot militar (1944—1945), profesor de Religie la Școala normală din Târgoviște și la Liceul „Mihai Viteazul" din București, un timp profesor pentru diferite discipline teologice la Seminarul din Buzău, și la cel din Curtea de Argeș, apoi la Seminarul din București (1957—1968), directorul acestuia (1957—1962).

Lucrări: *Bunul Dumnezeu și viața Mântuitorului Hristos*, pentru cl. I de gimnaziu, București, 1946, 288 p. (în colaborare cu Al. Popovici); *Parabolele și învățăturile Mântuitorului Hristos*, pentru cl. II de gimnaziu, București, 1946, 263 p. (în colaborare cu Al. Popovici).

Premisele unei filosofii creștine la Clement Alexandrinul, în ST, an. X, 1958, nr. 3—4, p. 193—215; *Teologia lui Dietrich Bonhoeffer interpretată de prof. André Dumas*, în „Ortodoxia", an. XXVI, 1974, nr. 4, p. 593—617; *Sensul uman al filosofiei kantiene*, în ST, an. XXVI, 1974, nr. 9—10, p. 669—696; *Premise ecumeniste în unele cărți de cult ortodoxe*, în „Ortodoxia", an. XXVII, 1975, nr. 2, p. 288—315; nr. 3, p. 415—445; nr. 4, p. 614—632 și an. XXVIII, 1976, nr. 1, p. 30—50; *Hristologia Sfântului Ioan Damaschin*, în ST, an. XXVII, 1975, nr. 9—10, p. 687—700; *Logosul în „Protrepticul" lui Clement Alexandrinul*, în ST, an. XXVIII, 1976, nr. 1—2, p. 48—71; *Eclesiologia triadocentrică în canoanele Octoihului*, în „Ortodoxia", an. XXVIII, 1976, nr. 2, p. 349—364; *Teotokos și Hristologia în canoanele, stihirile, dogmaticile și troparele Octoihului mare*, în „Ortodoxia", an. XXIX, 1977, nr. 1, p. 20—46; *Unitatea revelației prin prooroci, Înainte Mergătorul și Sfinții Apostoli în imnologia Octoihului*, în „Ortodoxia", an. XXIX, 1977, nr. 2, p. 173—195; *Logos și Kyrios în „Stromatele" lui Clement Alexandrinul*, în ST, an. XXIX, 1977, nr. 3—4, p. 249—262; *Logos, trinitate și ecleziologie în „Pedagogul" lui Clement Alexandrinul*, în ST, an. XXIX, 1977, nr. 5—8, p. 461—476; *Slujire și mântuire reflectate în canoanele Octoihului*, în „Ortodoxia", an. XXX, 1978, nr. 3, p. 517—551; *Conceptul de „Evanghelie" la Origen*, în ST, an. XXX, 1978, nr. 3—4, p. 216—230; *Aspectul prevmatic al ecleziologiei ortodoxe și importanța tradiției la Sfântul Vasile cel Mare*, în „Ortodoxia", an. XXXI, 1979, nr. 1, p. 90—107; *Lucrarea Duhului Sfânt în Sfintele Taine*, în „Ortodoxia", an. XXXI, 1979, nr. 3—4, p. 562—582; *„Panaghia Theotokos" în imnologia Mineielor*, în „Ortodoxia", an. XXXII, 1980, nr. 3, p. 534—558; *Dreapta învățătură a Bisericii despre Preasfânta Născătoare de Dumnezeu*, în MO, an. XXXIV, 1982, nr. 1—3, p. 80—88; *Sfânta Cruce în imnologia cultului ortodox*, în „Ortodoxia", an. XXXIV, 1982, nr. 2, p. 277—298.

Istorice: *Mănăstirea „Sf. Ana" din Rohia (Maramureș)*, în BOR, an. XCIV, 1976, nr. 7—8, p. 760—773; *Spicuiri din „Jurnalul de front" al preotului căpitan Constantin P. Buzescu din Corbu-Olt*, în MO, an. XXX, 1978, nr. 10—12, p. 801—822; *Din istoricul mănăstirii Lainici-Gorj*, în MO, an. XXXI, 1979, nr. 1—3, p. 156—189; *Mănăstirea Lainici și schitul Locurele-Gorj*, în MO, an. XXXII, 1980, nr. 2, p. 117—168 (și în broșură: Craiova, 1980, 129 p.).

Literatura: Gh. Nicolescu, Gh. Dobrescu și Andrei Nicolescu, *Preoți în tranșee, 1941—1945*, București, 2000, p. 288—289 și 317.

BUZILĂ NEONIL (din botez Nicolae), arhimandrit. N. 1789, în Valea Seacă (azi Valea Moldovei), jud. Suceava, † 16 oct. 1853, în mănăstirea Neamț. Intrat la 12 ani în mănăstirea Neamț, unde a învățat carte, a fost călugărit în 1807, hirotonit ierodiacon, apoi ieromonah; arhimandrit și slujitor la catedrala mitropolitană din Iași, ales stareț la Neamț în trei rânduri (1834—1835, 1838—1839 și 1843—1853). În această slujire a ridicat bisericile „Sf. Ioan Bogoslovul", „Vovidenia" și bolnița din mănăstirea Neamț, „Sf. Varvara" din Topolița, jud. Neamț și „Sf. Lazăr" din Târgu Neamț, școala din mănăstire, școala publică din Târgu Neamț, spitalul din Târgu Neamț; a tipărit aproximativ 20 de cărți de slujbă în tiparnița mănăstirii (câteva sute de cărți au fost dăruite lui Andrei Șaguna pentru bisericile din Transilvania); multe din aceste construcții și tipărituri s-au realizat din banii săi.

Literatura: Nicolae Bănescu, *Un capitol din istoria mănăstirii Neamțu. Starețul Neonil, corespondența sa cu C. Hurmuzachi și Andrei Șaguna*, Vălenii de Munte, 1910; Arhid. Partenie Apetrei, *Arhimandritul Neonil*, în MMS, an. LII, 1976, nr. 7—8, p. 550—562.

C

CAIAN DIMITRIE „cel tânăr" (junior), profesor de teologie. N. 1778, în Finișel, jud. Cluj, † 3 mart. 1832, în Blaj. Studiile gimnaziale în Cluj, teologice la Universitatea din Viena (1796-1800). Profesor de Filosofie și Dogmatică la Seminarul din Blaj (1800–1830), deținând paralel și alte demnități (prefect de studii, secretar episcopesc, rector al Seminarului, canonic); vicar capitular al Episcopiei (1830–1832). Este autorul lucrării: *Teologia Dogmatică pentru învățătura clerului tânăr*... 3 vol., Blaj, 1804–1811 (471 + 402 + 478 p.), în care nu se observă diferențe față de învățătura ortodoxă.

Literatura: *Enciclopedia Română*, tom. I, Sibiu, 1898, p. 662; *Șematismul veneratului cler al Arhidiecesei greco-catolice române de Alba Iulia și Făgăraș*, Blaj, 1900, p. 67; Ioan Rațiu, *Dascălii noștri*, Blaj, 1908, p. 50–51; Nicolae Comșa, *Dascălii Blajului*, Blaj, 1940, p. 44 (și ed. Nicolae Comșa — Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului*, București, 1994, p. 48).

CALINCIUC IOAN, profesor de teologie. N. 1812, în Milișăuți, jud. Suceava, † 24 febr. 1875, în Cernăuți. A făcut studiile gimnaziale în Rădăuți și Cernăuți, apoi a urmat cursurile Institutului teologic din Cernăuți (1832–1835), cu studii de specializare la Facultatea de Teologie a Universității din Viena (1837/38). Preot paroh (1835–1837), apoi profesor suplinitor (1838) și titular (1843) la catedra de Dogmatică de la Institutul teologic din Cernăuți, la care a funcționat până la moarte. A lăsat un curs de *Dogmatică* în manuscris. A fost membru în comitetul de conducere, apoi vicepreședinte al „Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina".

Literatura: I.G. Sbiera, *Ioan Calinciuc*, în *Enciclopedia Română*, tom. I, Sibiu, 1898, p. 676; *Enciclopedia „Cugetarea"*, sub red. Lucian Predescu, București, 1940, p. 155.

CALINESCU MIRON (din botez Mihai), profesor, arhimandrit. N. 30 sept. 1837, în Cernăuți, † 7 ian. 1912, în Cernăuți. Studiile gimnaziale și teologice (1856–1860) la Cernăuți. Preot la biserica „Sf. Treime" — Cernăuți și profesor de Religie la Liceul de Stat (1860–1877), profesor de Morală la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1877–1881), decan al Facultății (1879–1880), consilier mitropolitan (1881–1905), rector suplinitor la Seminarul (internatul) clerical (1881–1882), arhimandrit (1883), arhimandrit mitrofor (1892), vicar general al eparhiei Bucovinei (1905–1912), „doctor honoris causa" al Facultății de Teologie din Cernăuți, membru în comitetul de conducere (1869–1880), secretar, apoi vicepreședinte al „Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina" (1880–1889); deputat în Camera legislativă a Austriei.

Lucrări: *Rugăciuni, culese și acomodate pentru junimea dreptcredincioasă*, Cernăuți, 1876

(ed. a II-a, 1891, 110 p.); *Istorie scurtă despre urzirea, lățirea și desvoltarea Bisericii creștinești... pentru gimnaziul inferior*, Cernăuți, 1877, XII+182 p. (litografiată). A publicat și o colecție de acte și decizii din arhiva Consistoriului din Cernăuți, sub titlul: *Normalien der Bukovinaer gr.-or. Diöcese von 1777—1886*, 3 vol., Czernowitz, 1887—1893, 1604 p.; rapoarte, cuvântări etc.

Literatura: Dr. I.G. Sbiera, *Mihai Călinescu*, în *Enciclopedia Română*, tom.I, Sibiu, 1898, p. 676; † *Arhimandritul de scaun dr. Miron M. Călinescu*, în „Candela", an. XXXI, 1912, nr. 2, p. 108—111; *Bibliografia românească modernă (1831—1918)*, vol. I, București, 1984, p. 623—624.

CALINIC de la Cernica sau **Calinic cel Sfânt** (din botez Constantin), episcop. N. 7 oct. 1787, în București, † 11 apr. 1868, la mănăstirea Cernica. După studii făcute în București, a intrat în mănăstirea Cernica (1807), unde a fost călugărit sub numele Calinic (1808); hirotonit ierodiacon (1808) și ieromonah (1813); un pelerinaj la Athos în 1816—1817; ales stareț al mănăstirii Cernica (14 dec. 1818), pe care a condus-o 32 de ani; hirotesit arhimandrit în 1820. În această calitate, a îndrumat și promovat mai ales viața duhovnicească; a ridicat din temelie biserica „Sf. Gheorghe" și clopotnița, o nouă stăreție și bolnița, a zugrăvit biserica „Sf. Nicolae"; tot el a ctitorit biserica „Sf. Treime" și biserica cimitirului la mănăstirea Pasărea, biserica „Adormirea" din Câmpina (unde a înființat și o școală), câteva biserici în parohii rurale (Buești — Ialomița, Sohatu — Călărași ș.a.). La 14 sept. 1850 ales episcop al Râmnicului (hirotonit 26 oct., instalat 26 nov.). Ca episcop, a ridicat actuala catedrală din Râmnic (pictată de Gh. Tattarescu) și schitul Frăsinei — jud. Vâlcea (pictat de Mișu Popp), a refăcut reședința, bolnița, seminarul și schitul Popânzălești — Dolj. A fost un susținător convins al Unirii Principatelor, ca membru în Divanul Ad-hoc (1857) și în Adunarea Electivă a Țării Românești (1859). A tipărit mai multe cărți la București și Râmnic (a înființat, în 1860, o tipografie pe care a donat-o apoi orașului Râmnic): *Carte foarte folositoare de suflet* (1852 și 1862), *Pravoslavnica Mărturisire* (1859), *Aghiazmatarul* (1861), *Slujba Sf. Vineri* (1861), cele *12 Mineie* (1862, după ediția de Buda, 1804—1805); *Evanghelia* (1865), *Octoihul* (1865), *Manual de pravilă bisericească* (1861, 112 p.), *Tipicul bisericesc* (1861), *Învățătură către preoți și diaconi* (1865) etc. Prin viața sa înduhovnicită, prin milosteniile sale, prin rugăciunile lui tămăduitoare, episcopul Calinic a fost unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai spiritualității ortodoxe românești. Prin hotărârea sinodală din 28 febr. 1950, a fost trecut în rîndul sfinților (canonizarea solemnă la 23 oct. 1955; moaștele se află în biserica „Sf. Gheorghe" de la Cernica).

Literatura: Anastasie Baldovin, *Viața și nevoințele monahale ale Prea Sfințitului Episcop al Râmnicului Noul Severin Calinic*, în BOR, an. XXII, 1898—1899, nr. 10, p. 1016—1046; T.G. Bulat, *Din corespondența episcopului Calinic al Râmnicului*, Râmnicu Vâlcea, 1927, 56 p.; D. Lungulescu, *Viața și minunile episcopului Calinic cel Sfânt al Râmnicului*, Craiova, 1930; Pr. Niculae Șerbănescu, *Viața și faptele părintelui Calinic Cernicanul, episcopul Râmnicului Noul Severin*, București, ed. a II-a, 1955, 35 p.; Preotul Niculae Șerbănescu, *Canonizarea Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica*, în BOR, an. LXXIII, 1955, nr. 11—12, p. 1137—1172; Pr. Gabriel Cocora, *Documente pentru viața Sfântului Calinic, episcopul Râmnicului*, în MO, an. XI, 1959, nr. 9—12, p. 658—667; T. G. Bulat, *Știri noi despre Sfântul Calinic de la Cernica*, în GB, an. XIX, 1960, nr. 1—2, p. 98—105; Pr. Gabriel Cocora, *Câteva știri în legătură cu moartea Sfântului Calinic, episcopul Râmnicului*, în MO, an. XIII, 1961, nr. 5—6, p. 378—383; Pr. Prof. Liviu Stan, *Pravila Sfântului Calinic. Un veac de la apariția ei*, în MO, an. XIV, 1962, nr. 3—4, p. 209—223; Pr. Prof. Al. I. Ciurea, *Viața Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica, episcop al Râmnicului Noului Severin*, în MO, an. XV, 1963, nr. 9—10, p. 667—685; Eugen Marina, *Contribuții la cunoașterea operei canonice a Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica*, în BOR, an. LXXXIII, 1965, nr. 5—6, p. 533—558; Preotul Niculae Șerbănescu, *Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica, episcopul Râmnicului*, în BOR, an. LXXXVI, 1968, nr. 3—5, p. 353—395; T. G. Bulat, *Tipografia și tipăriturile Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica*, în BOR, an. LXXXVI, 1968, nr. 3—5, p. 398—409; Natalia Dinu, *Viața și activitatea Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica*, în GB, an. XXVII, 1968, nr. 3—4, p. 297—336; Prof. T. G. Bulat, *Sfântul Ierarh „Kallinik"*,

stareț al mănăstirii Cernica, în GB, an. XXVII, 1968, nr. 3—4, p. 337—353; Prof. T. G. Bulat, *Un secol de la moartea Sfântului Ierarh Calinic, episcop de Râmnic Noul Severin*, în MO, an. XX, 1968, nr. 3—4, p. 230—240; Prof. T. G. Bulat, *Mărturii documentare cu privire la episcopul Sfântul Calinic al Râmnicului Noul Severin*, în MO, an. XX, 1968, nr. 3—4, p. 258—280; Pr. Prof. Ene Braniște, *Aspecte și momente din activitatea Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica*, în GB, an. XXVIII, 1969, nr. 1—2, p. 62—73; Ierom. Ioanichie Bălan, *Pateric românesc*, București, 1980, p. 402—430; Pr. Ioan Ionescu, *Sfântul Ierarh Calinic Cernicanul*, în vol. *Sfinți români și apărători ai legii strămoșești*, București, 1987, p. 520—542; Episcop Gherasim Cristea, *Un sfânt printre oameni: Sfântul Calinic Cernicanul*, Râmnicu Vâlcea, 1996, 94 p.

CALLIMACHI GAVRIIL (din botez Gheorghe Călmașul), mitropolit. N. c. 1710, în Câmpulung Moldovenesc, † 20 febr. 1786, în Iași. Călugărit la Putna, unde a și învățat. Datorită fratelui său Ioan Teodor, ajuns mare dragoman la Istanbul (unde și-a „grecizat" numele în Callimachi), Gavriil ajunge arhidiacon la Patriarhia ecumenică, iar în 1745 mitropolit al Salonicului. Când Ioan Teodor Callimachi a ajuns domn în Moldova, a cerut patriarhului ecumenic să aprobe mutarea lui Gavriil în scaunul de mitropolit al Moldovei (aprobarea la 15 apr. 1760); a păstorit până la moarte. Sub îndrumarea lui, s-a ridicat o nouă catedrală mitropolitană în Iași (cunoscută azi sub numele „Mitropolia veche"); pe plan politic, a avut o atitudine filorusă, militând pentru apropierea de Rusia, în vederea înlăturării jugului otoman; pe plan social, a apărat țărănimea moldovenească împotriva exploatării domnilor fanarioți și a marii boierimi. Cu binecuvântarea lui, s-au tipărit aproximativ 20 de cărți de slujbă sau de învățătură: *Evanghelia* (1762), *Ceaslovul* (1763, 1773, 1777), *Molitvelnicul sau Evhologhionul* (1763, 1774, 1785), *Catavasierul* (1778), *Îndreptarea păcătoșilor adecă învățătură către cel ce se pocăiește, cum se cade să se ispovăduiască* (1768), *Învățătură creștinească pentru cei care voiesc a lua vreun cin din cele sfințite și dumnezeiești slujbe* (1770), *Catehisis sau în scurt Pravoslavnică Mărturisire* (1777), *Pravilioara în care să cuprind cele șapte taine bisericești cu care să se deprindă preoții, mai ales duhovnicii...* (1784) și altele.

Literatura: V. Laurent, *L'élection de Gabriel Callimachi à la Métropole de Moldovalachie. Date et circonstances*, în „Bulletin de la Séction Historique de l'Académie Roumaine", XXVI, 1, 1945, p. 139—159 (și extras, București, 1947, 21 p.); Scarlat Callimachi și Vlad Georgescu, *Mitropolitul Gavriil Callimachi și Rusia*, în BOR, an. LXXIX, 1961, nr. 9—10, p. 791—813; Constantin Mosor, *Aspecte principale din viața și activitatea mitropolitului Moldovei Gavriil Callimachi (1760—1786)*, în BOR, an. LXXXVI, 1970, nr 7—8, p. 764—777; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, ed. II-a, București, 1994, p. 445—448.

CANTEMIR DIMITRIE, domn al Moldovei, istoric, filosof, geograf, muzicolog, orientalist, teolog. N. 26 oct. 1673, în Iași, ca fiu al viitorului domn Constantin Cantemir, † 21 aug. 1723, la Dimitrievka, în Rusia. Studii în casa părintească cu teologul și „iatrofilosoful" cretan Ieremia Cacavela, apoi la „marea școală" a Patriarhiei ecumenice din Constantinopol, unde a stat ca ostatic (între anii 1688 și 1691). Reîntors în Moldova în 1691, va fi ales domn după moartea tatălui său (mart. 1693), dar nu a fost confirmat de Înalta Poartă. Din nou la Constantinopol, unde își va continua studiile, fiind o vreme și „capuchehaie" (reprezentant) al fratelui său Antioh, pe când acesta domnea în Moldova (1695 — 1700). Domn al Moldovei (23 nov. 1710 — 11 iul. 1711); în această calitate încheie o alianță antiotomană cu țarul Petru cel Mare al Rusiei, la Luțk (13 apr. 1711). În urma înfrângerii de la Stănilești, pe Prut, este nevoit să se retragă în Rusia, unde se bucură de prețuirea țarului, care-i acordă titlul de „principe serenisim" al Rusiei. La 11 iun. 1714 este ales membru al Academiei din Berlin; din 1721 este „sfetnic intim" al țarului și membru al Senatului imperial din Petersburg.

Lucrări istorice: *Istoria ieroglifică* (în românește, 1703—1705), cu prezentarea, în formă alegorică, a luptei pentru domnie între partidele boierești din Țările Române; *Descriptio Moldaviae* și *Historia incrementorum atque decrementorum aulae othomanicae* (Istoria creșterii și descreșterii Curții otomane), ambele între anii

1714 și 1716; *Vita Constantini Cantemyrii*, în 1714—1716 și *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, o istorie a poporului român de la origini până la „descălecarea" țărilor noastre (1719—1722).

Lucrări filosofice și teologice: *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea sau giudețul sufletului cu trupul*, apărută la Iași, în 1698, cu text paralel, român și grecesc, o carte de educație morală în spirit ortodox, tema fiind raportul dintre om și lume, cu o antologie de texte și de învățături luate din Sf. Scriptură, din filosofi antici sau din gânditori mai noi; *Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago* (Imaginea științei sacre care nu se poate zugrăvi, scrisă la Constantinopol în 1700, rămasă în manuscris), cu expunerea unor teme filosofice și teologice (teoria cunoașterii, originea universului, progresul creației, problema timpului, liberul arbitru, predestinația etc.); *Loca obscura in Catechisi, quae ab anonyme authore slaveno idiomate edita et Pervoe ucenie otrokom intitulata est...* (Locuri obscure în Catehismul tipărit în slavonește de un autor anonim sub titlul „Prima învățătură pentru copii" lămurite de...), scrisă în latinește și tradusă în rusește de secretarul său I. Ilinski, un răspuns dat la Catehismul episcopului Teofan Procopovici, o apărare a doctrinei ortodoxe; *Sistemul religiei mahomedane*, scrisă în latinește, tradusă apoi în rusește și tipărită la Petersburg, în 1722, prima lucrare privitoare la doctrina altei religii scrisă de un român.

Reeditări: Dimitrie Cantemir, *Metafizica*, București, 1928 (trad. lucrării *Sacrosanctae scientiae imago...*); Dimitrie Cantemir, *Divanul*. Ediție îngrijită și studiu introductiv de Virgil Cândea, București, 1969, CX + 570 p.; Dimitrie Cantemir, *Loca obscura*, Traducere și comentarii de Teodor Bodogae, în BOR, an. XCI, 1973, nr. 9—10, VIII + p. 1063—1111 (și extras); Dimitrie Cantemir, *Sistemul sau întocmirea religiei mahomedane*, Traducere, studiu introductiv și comentarii de Virgil Cândea, București, 1977, LXXIV + 687 p. (și în vol. VIII, tomul II din *Opere complete*, București, 1987, XLII + 710 p.).

Literatura: Emilian Vasilescu, *Apologeți creștini. Români și străini*, București, 1942, p. 127—135; P.P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir. Viața și opera*, București, 1958, 268 p.; I.D. Lăudat, *Dimitrie Cantemir. Viața și opera*, Iași, 1973, 272 p.; Vasile Mihoc, *Sfânta Scriptură în opera lui Dimitrie Cantemir*, în ST, an. XXV, 1973, nr. 5—6, p. 341—351; Nicolae N. Stoleru, *Divanul lui Dimitrie Cantemir, unul din primele tratate românești de învățătură morală creștină*, în ST, an. XXV, 1973, nr. 5—6, p. 325—365; Nicolae Chițescu, *Ortodoxia în opera lui Cantemir*, în GB, an. XXXII, 1973, nr. 9—10, p. 1097—1120; Petru Horhoianu, *Autenticitatea spirituală a lui Dimitrie Cantemir*, în MB, an. XXV, 1975, nr. 7—9, p. 334—357; Nicolae Șerbănescu, *Dimitrie Cantemir, Trei sute de ani de la nașterea lui*, în BOR, an. XCI, 1973, nr. 9—10, p. 1031—1062; Petre I. David, *Dimitrie Cantemir și urmașii săi în Rusia, exemplu de demnitate și patriotism*, în BOR, an. XCII, 1974, nr. 7—8, p. 928—955; Antonie Plămădeală, *Dimitrie Cantemir, teologul*, în vol. *Dascăli de cuget și de simțire românească*, București, 1981, p. 242—251; Monica Potcoavă, *Dimitrie Cantemir — cărți de învățătură, de simțire și de trăire creștină*, în MO, an. XLIV, 1992, nr. 1, p. 57—88. A se vedea și *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 149—154 (cu bogată bibliografie); Ecaterina Țarălungă, *Dimitrie Cantemir*, București, 1989, 425 p.; Mircea Zaciu, Marian Papahagi, și Aurel Sasu (coordonatori), *Dicționarul scriitorilor români*, A—C, București, 1995, p. 443—448; Dragoș Moldovanu, *Dimitrie Cantemir între Orient și Occident*, București, 1997, 198 p.

CARAZA IOAN, diacon. N. 10 dec. 1941, în Fărcașa, jud. Neamț. Seminarul teologic din Mănăstirea Neamț (1956—1961), Institutul Teologic Universitar din București (1961—1965), apoi cursurile de doctorat (specialitatea Patrologia) la același Institut (1965—1968), studii de specializare la Facultățile de Teologie din Tübingen (1969—1970), Bonn și Köln (1970—1971) și Freiburg im Breisgau (1971—1972). Documentarist, traducător și apoi inspector de specialitate la Serviciul Relații Externe Bisericești de pe lângă Cancelaria Sf. Sinod (1972—1977); asistent la Institutul Teologic Universitar (azi Facultate) din București (din dec. 1977), lector, apoi conferențiar la Facultatea de Teologie din Craiova (din 1993). Diacon la biserica Antim; delegat la mai multe întruniri ecumenice peste hotare.

Lucrări: *Doctrina hristologică a lui Leonțiu din Bizanț*, în ST, an. XIX, 1967, nr. 5—6, p. 321—333; *Imnele Sfântului Efrem Sirul despre Maica Domnului*, în ST, an. XIX, 1967, nr. 7—8,

p. 456—466; *Doctrina euharistică a Sfântului Chiril al Alexandriei*, în ST, an. XX, 1968, nr. 7—8, p. 528—542; *Doctrina despre învierea morţilor la Atenagora Atenianul şi Tertulian*, în MMS, an. XLIV, 1968, nr. 7—8, p. 361—372; *Revelaţia divină în Hexaimeronul Sfântului Vasile cel Mare*, în „Ortodoxia", an. XXXI, 1979, nr. 1, p. 115—132; *Sfânta tradiţie la unii teologi evanghelici şi punctul de vedere ortodox*, în „Ortodoxia", an. XXXII, 1980, nr. 2, p. 331—354; *Simbolul niceo-constantinopolitan în viaţa şi spiritualitatea Bisericii*, în „Ortodoxia", an. XXXIII, 1981, nr. 3, p. 433—441; *Imagini diferite ale Bisericii în Răsărit şi în Apus, ca taină a istoriei Bisericii*, în „Ortodoxia", an. XXXIV, 1982, nr. 3, p. 415—422; *Credinţă şi iubire în dobândirea mântuirii*, în „Ortodoxia", an. XXXVIII, 1986, nr. 4, p. 32—45; *Îndreptarea şi îndumnezeirea omului în Hristos după Sf. Apostol Pavel*, în „Ortodoxia", an. XL, 1988, nr. 4, p. 125—136; *Deosebirea dintre locaşul de cult al Bisericii Ortodoxe şi casa de rugăciune a cultelor neoprotestante*, în „Cronica Episcopiei Romanului şi Huşilor", III, 1991, p. 96—115; *Hristologia Sinodului IV ecumenic de la Calcedon în preocupările teologilor romano-catolici şi protestanţi din vremea noastră şi punctul de vedere ortodox*. Teză de doctorat, Ed. Episcopiei Sloboziei, 2000, 247 p.; dări de seamă, recenzii, predici etc.

Literatura: ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 130.

CASIAN IOAN, teolog din Scythia Minor — Dobrogea (prezentat de scriitorul bisericesc Ghenadie din Marsilia ca fiind „de neam scit"). N. c. 360, probabil în actualul sat Casian — jud. Constanţa, † c. 435, în Massilia (azi Marsilia). A intrat de tânăr într-o mănăstire din regiune; în jurul anului 380 a plecat cu un alt călugăr, Gherman, în Ţara Sfântă, unde a stat vreo 5 ani într-o mănăstire din apropierea Bethleemului, apoi mai mulţi ani în marile aşezări ascetice din Egipt, unde a cunoscut o seamă de mari părinţi duhovniceşti. Către anul 400 hirotonit diacon la Constantinopol de către Sf. Ioan Gură de Aur, rămânând aici câţiva ani; prin 405 a plecat apoi la Roma, unde a fost hirotonit preot. Prin 410—411 a plecat la Massilia, unde a întemeiat două mănăstiri, (c. 415), una de călugări şi alta de călugăriţe, organizându-le după modelul celor răsăritene. Prăznuit ca sfânt (29 febr.).

Se păstrează de la el trei lucrări teologice, redactate în limba latină: 1. *De institutis coenobiorum de octo principalium vitiorum remediis Despre aşezămintele mănăstireşti de obşte (chinoviale) şi despre remediile (împotriva) celor opt păcate principale*, în 12 cărţi (primele patru sunt regulile monahale propriu-zise, iar ultimele învaţă pe monah cum să lupte împotriva a opt păcate capitale: *lăcomia, desfrânarea, arghirofilia, mânia, tristeţea, trândăvia, slava deşartă, mândria)*; 2. *Collationes Sanctorum Patrum Conlaţiuni sau Convorbiri cu Părinţii*, în 24 de cărţi, în care relatează convorbirile pe care le-au avut el şi prietenul său Gherman cu cei mai vestiţi pustnici ai Egiptului, împărţite în trei grupe, după cele trei centre mănăstireşti principale pe care le-au cercetat, pe teme diferite, având ca scop desăvârşirea (despre suflet, rugăciune, curăţie, harisme, pocăinţă etc.); 3. *De incarnatione Domini contra Nestorium (Despre întruparea Domnului, contra lui Nestorie)*, în 7 cărţi, scrisă către 429—430, la îndemnul arhidiaconului Leon, devenit episcop al Romei. Prin viaţa şi prin lucrările sale, Sf. Ioan Casian se numără printre marii asceţi şi scriitori de limbă latină din secolele IV—V. Opera sa a fost tradusă în româneşte în secolele XVIII—XIX şi a circulat în manuscris (fiind cunoscut sub numele de Casian „Râmleanul").

Literatura: Jean Cassien, *Conférences*, texte latin, traduction et notes par Dom E. Pichery, Paris, 1955, 1958 şi 1959, 282 + 287 + 247 p. (volumele 42, 54 şi 64 din colecţia *Sources chrétiennes*); Jean Cassien, *Institutions cénobitiques*. Texte latin revu, introduction, traduction et notes par Jean-Claude Guy, Paris, 1965, 531 p. (vol. 109 din colecţia *Sources chrétiennes*).

Traduceri româneşti: Prot. Dr. Dumitru Stăniloae, *Filocalia...*, vol. I, ed. a II-a, Sibiu, 1947, p. 94—141 (despre cele opt păcate ş.a.); Sf. Ioan Casian: *Despre întruparea Domnului*. Introducere de Prof. Ioan G. Coman şi traducere de Prof. David Popescu, în MO, an. XXXVII, 1985, nr. 7—8, p. 560—606 şi an. XXXVIII, 1986, nr. 1, p. 44—83 şi nr. 2, p. 71—94; *Scrieri alese*. Traducere de prof. Vasile Cojocaru şi prof. David Popescu. Prefaţă, studiu introductiv şi note de prof. Nicolae Chiţescu, Bucureşti, 1990, 908 p. (colecţia „Părinţi şi scriitori bisericeşti", 57).

M. Olphe — Galliard, *Jean Cassien*, în *Dictionnaire de spiritualité*, II, 1, col. 214—276; M. Cappuyns, *Jean Cassien*, în *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastique*, XI, 1949, col. 1319—1348 (cu bogată bibliografie); Henri-Irenée Marrou, *Jean Cassien à Marseille*, în „Revue du Moyen Age latin", 1, 1945, p. 5—6 și 17—26 (ambele studii și în trad. rom.: Henri-Irénée Marrou, *Patristică și umanism*. Traducere de Cristina și Costin Popescu, București, 1996, p. 435—471); Henri I. Marrou, *La patrie de Jean Cassien*, în „Orientalia Christiana Periodica", Roma, XIII, 1947, nr. 3—4, p. 588—596; Jean Claude Guy, *Jean Cassien. Vie et doctrine spirituelle*, Paris, 1961; Chadwick Owen, *John Cassian*, Cambridge, 1968, 171 p.; Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Contribuția scriitorilor patristici din Scythia Minor — Dobrogea la patrimoniul ecumenismului creștin în secolele al IV-lea — al VI-lea*, în „Ortodoxia", an. XX, 1968, nr. 1, p. 3—25 (și versiunea franceză în „Contacts", revue française de l'Orthodoxie, Paris, XXII-e année, 1970, no. 69, p. 61—85); Același, *„Sciții" Ioan Casian și Dionisie cel Mic și legăturile lor cu lumea mediteraneană*, în ST, an. XXVII, 1975, nr. 3—4, p. 189—203 (și versiunea franceză în *Klironomia*, vol. 7, t. 1, Tesalonic, 1975); Același, *Operele literare ale Sfântului Ioan Casian*, în MB, an. XXV, 1975, nr. 10—12, p. 552—569; Același, *Scriitori teologi în Scythia Minor*, în vol. *De la Dunăre la Mare*, Galați, 1977, p. 65—70; Același, *Scriitori bisericești din epoca străromână*, București, 1979, p. 217—267 (și alte studii din același volum); Mitropolit Nestor Vornicescu, *Scrieri patristice în Biserica Ortodoxă Română până în secolul XVII*, Craiova, 1983, p. 47—57; Pr. Prof. Ioan G. Coman, *"Și Cuvântul Trup s-a făcut". Studiu de mariologie patristică*, Timișoara, 1993, p. 159—184; Mihail Diaconescu, *Istorie și valori*, București, 1994, p. 78—84 și 287—294; Mihail Diaconescu, *Istoria literaturii dacoromane*, București, 1999, p. 532—551 și 734—749.

CATULESCU VENIAMIN (din botez Ștefan), profesor, arhimandrit. N. 20 ian. 1816, în București, în familie de preot, † 7 ian. 1890, în București. Frate în mănăstirea Cernica (1831), unde a fost călugărit de starețul Calinic cel Sfânt, sub numele Veniamin și în curând hirotonit ierodiacon. În 1844—1848 face studii la Colegiul „Sf. Sava" din București; participant activ în Revoluția din 1848 (comisar în jud. Vlașca); hirotonit ieromonah (1851) și în curând hirotonit protosinghel, apoi arhimandrit; profesor și director la Seminarul din București (1851—1857), profesor de Religie la Colegiul „Sf. Sava" (1857—1884), un timp la Pensionul central de fete din București. Apreciat predicator și pedagog.

Lucrări: *Istoria sacră urmată de viața Domnului nostru Iisus Hristos*. Tradusă, București, 1858, 2 f. + IV + 166 p. (ed. a II-a, 1860, 176 p.); *Istoria sacră a Testamentului Vechiu și Nou*, București, 1860, 115 p. (ed. a XIII-a, 1886, 104 p.); *Catehismul religiunei creștine ortodoxe*, București, 1869, 136 p. (ed. a V-a, 1882, 112 p.); *Catehism elementar al religiunii creștine ortodoxe de Biserica Răsăritului*, București, 1872, 40 p. (ed. a III-a, 1873).

Au rămas în manuscris, la Biblioteca Academiei, două volume de predici și cuvântări ocazionale, între care, unele la înmormântarea unor oameni de seamă: Anton Pann, episcopul Calinic, generalul Ion Solomon ș. a.

Literatura: Arhiereul Dr. Veniamin Pocitan, *Arhimandritul Veniamin Catulescu*, în BOR, an. XLVIII, 1930, nr. 4, p. 301—311; Preot Gabriel Cocora, *Arhimandritul Veniamin Catulescu orator*, în GB, an. XXV, 1966, nr. 5—6, p. 423—441; *Bibliografia românească modernă, 1831—1918*. Vol. I, București, 1984, p. 635—636.

CAVALIOTI TEODOR ANASTASIE, preot, pedagog, filosof și lingvist aromân. N. c. 1728, în Moscopole (azi în Albania), † 1786, în Moscopole. Studii umaniste la Colegiul elen din Moscopole, apoi la Colegiul „Maruțian" din Ianina (Grecia), condus de Evghenie Vulgaris; mai târziu călătorii de studii în Germania și Italia. După 1750, preot, profesor, predicator și director la „Noua Academie" din Moscopole, la care a predat Gramatica, Poetica, Filosofia, Teologia, Științele exacte. A elaborat lucrări cu caracter didactic.

Lucrări: *Tratat de logică, fizică și metafizică* (trei manuscrise, c. 1755); *Introducere în gramatică...*, Moscopole, 1760; ed. a II-a, Veneția, 1774; *Prima învățătură. (Protopiria)*, Veneția, 1770 (o carte de citire pentru clasele elementare scrisă în greaca modernă, cu o culegere de texte biblice și un vocabular, cu 1170 de cuvinte grecești, traduse în aromână și albaneză). Voca-

bularul — prima mărturie scrisă a dialectului aromân — a fost publicat de I. Thumann în *Untersuchungen über Geschichte der östlichen europäischen Völker*, Leipzig, 1774. A făcut și o traducere a *Noului Testament* în limba albaneză.

Literatura: Pericle Papahagi, *Scriitori aromâni din secolul al XVIII-lea (Cavalioti, Ucuta, Daniil)*, București, 1909, p. 38; Victor Papacostea, *Povestea unei cărți: Protopiria lui Cavalioti*, în vol. *Omagiu lui C. Kirițescu*, București, 1937, p. 665—674 (reprodus și în vol. său *Civilizație românească și civilizație balcanică*, București, 1983, p. 397—405); Victor Papacostea, *Teodor Anastasie Cavalioti. Trei manuscrise inedite*, în RIR, vol. I, fasc. IV, 1931, p. 383—402 și vol. II, fasc. I, 1932, p. 59—82 (reprodus și în vol. *Civilizație românească și civilizație balcanică*, p. 365—396, cu note la p. 519—521); Theodor Capidan, *Macedoromânii. Etnografie, istorie, limbă*, București, 1942, p. 189—190; Jana Balacciu și Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, 1978, p. 92—93.

CĂCIULĂ OLIMP, preot. N. 14 nov. 1905, în Buzău, † 11 febr. 1979, în București. Seminarul teologic la Buzău (abs. 1924), Facultatea de Teologie la București (1924—1928), studii de specializare la Facultatea de Teologie din Atena (1929—1931), cu doctoratul în 1931. Preot, profesor și director al Seminarului „Nifon" din București (1932—1942), subdirector în Ministerul Cultelor (1942—1948), directorul Bibliotecii Institutului Teologic (1948—1952), funcționar în Administrația patriarhală (1952—1962), inspector general patriarhal (1962—1968); autor de lucrări teologice și traduceri din literatura patristică și din teologia greacă contemporană. Membru în delegațiile sinodale române care au vizitat Muntele Athos (1963), Biserica Bulgară (1966), Biserica Coptă din Egipt (1971).

Lucrări: *Euharistia ca jertfă*, Atena, 1931, 352 p. (traducere rezumativă în românește de preotul Radu Antofie, sub titlul *Jertfa euharistică*, în rev. „Îngerul", de la Buzău, apoi în extras, Buzău, 1940, 167 p.); *Anatematismele Sfântului Ciril al Alexandriei*, București, 1937, 111 p. (rezumativ în BOR, an. LV, 1937, nr. 3—4, p. 129—155); *Hristologia Sf. Ioan Damaschin după tratatul despre cele două voințe în Hristos*, București, 1938, 138 p.

Contribuția literaturii teologice române la înțelegerea personalității și activității Sfântului Apostol Pavel, în ST, an. III, 1951, nr. 7—8, p. 462—480; *Ura de rasă păcat strigător la cer*, în „Ortodoxia", an. IV, 1952, nr. 2, p. 338—352; *A cunoscut Iosif Flaviu pe Apostolul Pavel?*, în GB, an. XX, 1961, nr. 1—2, p. 77—111.

Cultele din România, în *Enciclopedia României*, vol. I, București, 1938, p. 417—442.

Traduceri: Din literatura patristică: Sf. Grigorie de Nissa, *Fii desăvârșit*, București, 1935, 59 p. (prelucrare); Sf. Vasile cel Mare, *Comentar la Psalmi*, București, 1939, 327 p. (ed. a II-a, București, 1943, 354 p.); Sf. Iustin Martirul, *Dialogul cu iudeul Trifon*, București, 1941, 327 p.; *Apologeți de limbă greacă*. Traducere, introducere, note și indici, București, 1997, 512 p. (în colaborare cu T. Bodogal și D. Fecioru).

Din greaca modernă: Prof. P. Bratiotis, *Autoritate și libertate în teologia ortodoxă*, Cernica, 1940, 32 p.; Arhim. Ilias Mastroghianopoulos, *Bizanț, o lume a spiritului și a dragostei*, în MO, an. XXV, 1973, nr. 1—2, p. 66—87 și 11—12, p. 900—907; an. XXVI, 1974, nr. 3—4, p. 266—278 și 5—6, p. 394—405; an. XXVII, 1975, nr. 3—4, p. 186—195, nr. 5—6, p. 387—393 și 7—8, p. 537—542; an. XXVIII, 1976, nr. 7—8, p. 529—535; an. XXX, 1978, nr. 7—9, p. 529—537; Același, *Nostalgia Ortodoxiei*, în MB, an. XXV, 1975, nr. 4—6, p. 159—176.

Iosif Mesiodax, *Apologia* (studiu introductiv, note și comentarii de Ariadna Camariano-Cioran), București, 1977, 176 p.

A tradus din românește în grecește lucrarea lui Dimitrie Gh. Ionescu, *Relațiile țărilor române cu Patriarhia de Alexandria*, București, 1935, întregită, publicată în rev. *Ekklisiastikos Faros*, Alexandria, 1973—1974, 98 p.

Alte articole, traduceri din literatura greacă patristică (Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigorie de Nissa), teologii greci moderni (Ioan Karmiris ș.a.), predici, recenzii, note, reportaje, în „Îngerul" — Buzău, „Biserica Ortodoxă Română", „Studii Teologice", „Glasul Bisericii", „Mitropolia Moldovei și Sucevei", „Mitropolia Olteniei" ș.a.

Literatura: Dimitrie Gh. Ionescu, † *Preotul Olimp N. Căciulă*, în GB, an. XXVIII, 1979, nr. 9—10, p. 1027—1029; Pr. Prof. Nicolae Neaga, *Preot Prof. Dr. Olimp Căciulă*, în „Îndrumătorul

pastoral", VIII, Alba Iulia, 1984, p. 110—112; Preot Gabriel Cocora, *Seminarul teologic din Buzău la împlinirea a o sută cincizeci de ani*, Buzău, 1988, p. 275—276.

CĂLINESCU ȘTEFAN, preot, profesor. N. 10 aug. 1844, în Bălăria (azi Valea Plopilor), jud. Giurgiu, † 6 mart. 1921, în București. Studii la Seminarul „Central" din București (1863—1870), apoi la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (licența 1876). Profesor de Religie la Gimnaziul „Mihai Viteazul" (1871—1876), profesor de Morală, Liturgică și Pastorală, apoi de Dogmatică și Drept canonic la Seminarul „Central" (1876—1904), profesor de Științe religioase, mai târziu de Latină, Greacă și Română la Seminarul „Nifon" (1874—1915), preot la biserica „Sf. Ecaterina", toate în București; un timp protoiereu al Capitalei, iconom stavrofor, autor de manuale didactice.

Lucrări: *Viața, operele și filosofia lui Descartes*, București, 1876, 98 + II p. (teză de licență); *Tractatul Sf. Ioan Gură de Aur despre preoție*, traducere, București, 1882, 232 p. (retipărire din revista „Ortodoxul" din 1881); *Încercări de litera-tură bisericească, Discursuri, omilii, biografii, disertațiuni și varia*, București, 1893, 443+II p.; *Povățuitor în activitatea pastorală a preotului...*, București, 1908, 352 p.

Învățătură elementară despre dogmele Bisericii Ortodoxe de Răsărit, București, 1877, 87 p.; ed. a III-a, 1893, 112 p. (retipărită sub titlul: *Dogmele religiunii creștine*, pentru cl. a IV-a secundară, București, 1906, 64 p. și 1913, 83 p.); *Manual de Morală creștină* pentru seminarii, licee, București, 1878 (ed. a XII-a, în 1902, 160 p.; mai târziu: *Morala creștină* pentru cl. a VII-a seminarială, București, 1903, 211 p. și *Manual de Morală creștină* pentru cl. a III-a sau a IV-a secundare (1906 și 1913); *Lecțiuni de Teologie dogmatică, cu adnotațiuni patrologice și istorice și cu noțiuni de Simbolică*, pentru cl. a VI-a de seminar, București, 1896, 263+IV p. (altă ediție, 1903, 246 p.; edițiune nouă, f.a., 247+III p.); *Liturgica* pentru seminarii, Craiova, 1903, 142 p. (ed. a II-a, 1911, 165 p.); *Nou Catehism ortodox* pentru clasele primare, urbane și rurale, București, 1889, 64 p. (ed. a VI-a, 1898, 112 + 46 p.); *Istoria sfântă a Vechiului Testament*, pentru cl. I—II primare (1891); *Istoria sfântă a Noului Testament*, pentru cl. a III-a primară (1889); *Manual de istorie sacră* pentru cl. a III-a și a IV-a primare (1893), toate în mai multe ediții.

Manual de gramatică română pentru școlile secundare, curs teoretic și practic, București, 1896, 306 p.; *Cestiunea ortografiei*, București, 1899, 168 p.; *Regulele ortografiei române*, București, 1899, 68 p.; *Sintaxa limbii românești* (în colaborare cu C. Stoicescu; *Elemente de gramatică latină pentru cl. a II-a și cl. a III-a a școlilor secundare* (în colaborare cu D. Constantinescu, ambele în 1901).

În colaborare cu prof. D. Boroianu a publicat *Istoria Seminarului „Central" din București*, Iași, 1904, 279 p.

A redactat un timp revista „Ortodoxul" la București (1885—1886), precum și ziarele „Vocea Clerului" (1877, cu G. Zottu), „Consolatorul" (1880, cu C. Enescu) și „Voința Bisericii" (cu G. Enescu, O. Musceleanu și D. Boroianu). A publicat felurite studii și articole în aceste periodice, în revistele „Biserica Ortodoxă Română" și „Viitorul", precum și în ziarele: „Telegraful", „Secolul", „Apărarea Națională", „Cronica", „Unirea democratică" ș.a., toate la București.

Literatura: Econ. Șt. Călinescu și Dr. D. G. Boroianu, *Istoria Seminarului „Central" din București...*, Iași, 1904, p. 185—188; Arhim. I. Scriban, *Economul Ștefan Călinescu*, în BOR, an. XL, 1922, nr. 10, p. 783—784; *Bibliografia românească modernă, 1831—1918*. Vol. I, București, 1984, p. 624—628.

CĂLUGĂR DUMITRU, profesor de teologie. N. 8 dec. 1907, în Saschiz, jud. Mureș, † 25 oct. 1988, în Sibiu. Studii la Școala normală „Andrei Șaguna" din Sibiu (1920—1927), — cu diferență de liceu și bacalaureat —, la Academia teologică „Andreiană" din Sibiu (1928—1932), unde va obține ulterior licența (1943), cursuri de specializare pentru Didactica și Metodica învățământului religios la Universitatea din Jena (1937/38), cursuri de doctorat la Facultatea de Teologie și apoi la Institutul Teologic din București, unde obține titlul de magistru (doctor) în 1955. Învățător la Școala de aplicație de pe lângă Școala normală „Andrei Șaguna" din Sibiu (1927/28), catehet la școlile primare, profesionale și medii din Sebeș — jud. Alba (1932—1934), profesor (1934—1945) și director (1940—1945) la Școala

de cântăreţi bisericeşti din Sibiu, catehet la şcolile de ucenici din Sibiu (1932—1940 şi 1945—1946), suplinitor al catedrei de Religie de la Şcoala normală „Andrei Şaguna" din Sibiu (1940—1945), inspector al învăţământului primar religios din Arhiepiscopia Sibiului (1944—1947), revizor eparhial la Consiliul Arhiepiscopesc Sibiu (1947—1948); conferenţiar suplinitor pentru Omiletică şi Catehetică la Academia teologică „Andreiană" (1943—1948), asistent la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1948—1955), secretar arhiepiscopesc în Sibiu (1955—1968), profesor titular la catedra de Omiletică şi Catehetică de la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1968—1978). Diacon (1934), preot (1939), protopop (1950), iconom stavrofor (1958). A publicat numeroase studii şi articole, îndeosebi în domeniul Cateheticii.

Lucrări: *Hristos în şcoală*. Manualul catehetului ortodox pentru şcoala primară, vol. I, ed. I, Sibiu, 1934, VIII+532 p.; ed. a II-a, 1937, VIII+536 p.; *Hristos în şcoală*. Manualul catehetului ortodox pentru şcoala supraprimară, vol. II, Sibiu, 1937, 498 p.; *Întâia carte de religie*, ed. a V-a, Sibiu, 1948, 48 p.; *A doua carte de religie*, ed. a V-a, Sibiu, 1948, 72 p.; *A treia carte de religie*, ed. a IV-a, Sibiu, 1946, 72 p; *A patra carte de religie*, ed. a IV-a, Sibiu, 1946, 88 p.; *A cincea carte de religie*, ed. a III-a, Sibiu, 1946, 64 p.; *A şasea carte de religie*, ed. a II-a, Sibiu, 1943, 80 p.; *A şaptea carte de religie*, ed. a II-a, Sibiu, 1945, 64 p. Toate cele „Şapte cărţi de religie", reeditate de Episcopia Romanului şi Huşilor, în 1990.

Sfinţi şi Părinţi ai Bisericii, Sibiu, 1936, 80 p.; *Copii din Biblie. Despre cei mici din vremea veche, pentru cei mici din vremea noastră*, Sibiu, 1940, II+104 p.; *Preocupări catehetice*, Sibiu, 1944, V+100 p.; *Educaţie şi învăţământ*, Sibiu, 1946, 72+XLIV p.; *Probleme de educaţie*, în vol. *Biserica şi problemele vremii*, Sibiu, 1947, p. 161—175; *„Fericiţi sunt"...*, Sibiu, 1948, 68 p.; *Caracterul religios-moral creştin*, teză de doctorat, Sibiu, 1955, XVI + 292 p.; *Catehetica*. Manual pentru Institutele teologice, Bucureşti, 1976, 218 p. (ed. a II-a, Bucureşti, 1985); *Carte de învăţătură creştină ortodoxă*, Bucureşti, 1978, 208 p. (în colaborare).

Portretul unui creştin, în MA, an. III, 1958, nr. 1—2, p. 105—121; *Educaţia religios-morală în spirit ecumenist. Iniţiative şi realizări ale Bisericii Ortodoxe Române*, în BOR, an. LXXXVIII, 1970, nr. 11—12, p. 1246—1258; *Învăţământul religios în Biserica Ortodoxă Română*, în BOR, an. LXXXIX, 1971, nr. 1—2, p. 135—145; *Metode şi forme pentru prezentarea învăţăturii creştine ortodoxe*, în MA, an. XVII, 1972, nr. 5—6, p. 398—412; *Actualitatea ideilor pedagogice în unele din lucrările Sfinţilor Trei Ierarhi*, în MA, an. XIX, 1974, nr. 1—3, p. 57—64; *Din izvoarele catehezei*, în MB, an. XXV, 1975, nr. 7—9, p. 385—399; *Rolul cazaniilor în formarea vieţii religioase şi morale*, în MB, an. XXVIII, 1978, nr. 4—6, p. 247—253.

Alte articole, cateheze, recenzii, note în „Revista Teologică", „Viaţa Ilustrată", „Mitropolia Ardealului", „Telegraful Român", toate la Sibiu; a redactat foaia „Lumina Satelor" de la Sibiu (1948—1950) şi „Îndrumătorul Bisericesc" de la Sibiu (1946—1967).

Literatura: Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învăţământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 344—345; *Necrolog*, în MA, an. XXXIII, 1988, nr. 6, p. 157—160 (Sebastian Şebu).

CÂNDEA ROMULUS, profesor, istoric bisericesc (nehirotonit). N. 7 oct. 1886, în Avrig, jud. Sibiu, în familie de preot, † 27 ian. 1973, în Avrig. Studii la Liceul evanghelic german din Sibiu (1897—1905), la Facultatea de Teologie din Cernăuţi (1905—1909), care i-a conferit doctoratul în 1912 „sub auspiciis imperatoris", continuând la Facultatea de Istorie şi Filosofie a Univesităţii din Leipzig, la care obţine titlul de „doctor în Filosofie şi magistru al Artelor frumoase" (1916). Profesor de Istorie bisericească şi disciplinele pedagogice la Institutul Teologic-pedagogic din Sibiu (1 mart. 1915—1 oct. 1919), profesor de Istorie bisericească universală la Facultatea de Teologie din Cernăuţi (1919—1922), apoi titular al catedrei de Istorie universală medie, modernă şi contemporană de la Facultatea de Litere şi Filosofie din Cernăuţi (1922—1940); decan al acesteia (1923/24), rector al Universităţii din Cernăuţi (1925/26), membru corespondent al Academiei Române (1929); membru laic în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Cernăuţilor şi în Congresul Naţional Bisericesc, deputat şi senator din partea Universităţii din Cernăuţi; profesor de Istorie universală

la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj (1940—1947, între 1940 și 1945 refugiată la Sibiu).

Lucrări: *Românii și rutenii în Biserica gr. or. din Bucovina,* în RT, an. III, 1909, nr. 2, p. 87—94; nr. 3, p. 157—165; nr. 4, p. 214—221; nr. 5, p. 260—267; *Der Katholizismus in den Donaufürstentümern,* in *Beiträge zur Kultur und Universalgeschichte, begründet von K. Lamprecht...,* Leipzig, 1917; *Catolicismul în Moldova în secolul al XVII-lea,* în „Anuarul XXXIII al Institutului teologic-pedagogic din Sibiu pe anul 1916/1917", p. 3—66 (și extras Sibiu, 1917, 68 p.); *Concordate. Un capitol de istorie politică,* Cernăuți, 1921, 128 p.; *Andrei Șaguna,* în „Candela", an. XXXIV, 1923, nr. 5—8, p. 177—188 (și extras); *Mitropolitul Vladimir Repta,* în „Candela", an. XXXV, 1924, nr. 11—12, p. 437—460 (și extras 24 p.); *Patriarhul Miron Cristea,* în „Candela", an. XXXVI, 1925, nr. 3—7, p. 73—93 (și extras); *Biserică și Stat. Cu prilejul înființării Patriarhiei române,* în „Candela", an. XXXVI, 1925, nr. 8—10, p. 386—404 (și extras, cu subtitlul: Câteva considerații istorice și principiale, 24 p.); *Liste de patriarhi alexandrini,* în „Candela", an. XXXVII, 1926, nr. 10—11, p. 139—147 (și extras, 11 p.); *Arhimandritul Clement Constantin Popovici,* în „Candela", an. XXXVII, 1926, nr. 10—11, p. 225—231 (și extras, 9 p.); *Biserica ardeleană în anii 1916—1918,* în „Candela", an. XXXVII, 1926, nr. 10—11, p. 232—275 (și în extras, 47p.); *Un creștin și un român: preotul Constantin Morariu,* Cernăuți, 1928, 14 p.; *Unirea românilor, o necesitate istorică,* Cernăuți, 1932, 10 p.; *„Arborensii", trădători austrieci și naționaliști români,* Cernăuți, 1937, 48 p.; *Un luptător bucovinean: Alecu Hurmuzachi,* TR, an. LXXIX, 1941, nr. 36, 38, 39 și 41 (și extras, Sibiu, 1941, 23 p.); *Introducere în studiile istorice,* în „Transilvania", an. LXXIII, 1942, nr. 9, p. 671—679 (și extras, 9 p.); *L'assaut des Hongrois contre l'Eglise roumaine, 1916—1918,* în „Revue de Transylvanie", VII—IX, 1941—1943, p. 210—250.

Problema universitară. Discurs rostit în Adunarea deputaților, Cernăuți, 1923, 56 p.; *Reforma învățământului superior,* Cernăuți, 1935, 71 p.; diferite alte articole în „Telegraful Român", „Revista Teologică", „Candela" și alte periodice.

Literatura: „Anuarul Universității din Cluj-Sibiu, 1941—1942", Sibiu, 1943, p. 478; *Necrolog,* în MA, an. XVIII, 1973, nr. 1—2, p. 180; *Enciclopedia istoriografiei românești,* București, 1978, p. 87—88; Prof. Petru Dan (=Paul Abrudan), *Romulus Cândea (1886—1973), militant pentru libertatea și unitatea poporului român,* în MA, an. XXV, 1980, nr. 11—12, p. 936—938; Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986,* Sibiu, 1987, p. 308—309.

CÂNDEA SPIRIDON, profesor de teologie. N. 18 iul. 1902, în Bogata Olteană, jud. Brașov, † 15 nov. 1990, în Sibiu (înmormântat în Bogata). Studii la Școala normală „Andrei Șaguna" din Sibiu (abs. 1923), — cu diferență de liceu și bacalaureat —, apoi la Academia teologică „Andreiană" (1923—1927); trimis de mitropolitul Nicolae Bălan la studii de specializare pentru Liturgică, Pastorală și Artă creștină la Facultatea de Teologie din Atena (1930—1933), unde obține licența (1933), apoi la Facultatea de Teologie din München (1933—1934); doctoratul la Facultatea de Teologie din București (1939). După terminarea studiilor, a ocupat un post administrativ la Academia teologică „Andreiană" (1927—1930), fiind paralel profesor suplinitor de Religie la Liceul „Gheorghe Lazăr" (1927—1928) și duhovnic la Academia teologică (1929—1930), apoi preot paroh în Bogata Olteană (1934—1936). În toamna anului 1936 a fost numit profesor suplinitor de Pastorală, Omiletică și Patrologie la Academia teologică „Andreiană", iar în 1938 consilier referent la Arhiepiscopia Sibiului (până în 1945), continuând să predea la Academie — ca suplinitor — numai Pastorala. Din 1945 profesor titular la catedra de Liturgică și Pastorală de la aceeași Academie (devenită în 1948 Institut teologic de grad universitar), funcționând până în 1968; director de studii (prorector) al Institutului (1949—1960); consilier tehnic în Ministerul Cultelor (1945—1948); protopop, mai târziu iconom stavrofor; a adus o contribuție de seamă la construirea unei biserici-monument de artă în satul natal; arestat politic în 1968—1969. A publicat studii de Liturgică și Pastorală, cercetări asupra activității diaconului Coresi.

Lucrări: *Pedeapsa depunerii din cler*, Sibiu, 1934, 40 p. (extras din RT, XXIV, 1934, p. 244—259, 292—304 și 402—411); *Pastorația familiei*, în „Anuarul XIV al Academiei teologice „Andreiane", 1937/1938, p. 5—47 (și extras, 46 p.); *Pentru o mai bună pregătire a viitorilor preoți*, în „Anuarul XV al Academiei..., 1938/1939, p. 140—155 (și extras, 18 p.); *Secta baptistă în România (din punct de vedere istoric și național)*, Sibiu, 1939, 32 p.; *Hristos și mântuirea sufletească a orășenilor. Studiu de teologie pastorală* (teză de doctorat), Sibiu, 1939, 302 p.; *Din activitatea pastorală a I. P. S. Sale Mitropolitului Nicolae*, Sibiu, 1940, 62 p.; *Botezul din necesitate*, Sibiu, 1940, 36 p.; *Apostolatul laic*, Sibiu, 1944, 146 p.; *Apostolatul tinereții*, în vol. *Biserica și problemele vremii*, Sibiu, 1947, p. 199—212; *Sensul preoției la Sfinții Părinți*, în ST, an. II, 1950, nr. 3—6, p. 190—197; *Limba veche liturgică și inovațiile introduse în ea de fosta Biserică unită*, în ST, an. IV, 1952, nr. 9—10, p. 531—560 (și în broșură: Sibiu, 1953, 32 p.); *Agnețul și miridele în cadrul Sfintei Liturghii*, în ST, an. V, 1953, nr. 7—8, p. 482—494; *Mărturisirea păcatelor*, în MO, an. VI, 1954, nr. 9—10, p. 456—477; *Modul și timpul prefacerii cinstitelor daruri în Trupul și Sângele Mântuitorului*, în MA, an. I, 1956, nr. 1—2, p. 103—123; *Îngrijirea pastorală a credincioșilor bolnavi*, în MA, an. II, 1959, nr. 1—2, p. 87—100; *Mijloace pastorale în fața acțiunilor eterodoxe*, în MMS, an. XXXIV, 1958, nr. 3—4, p. 273—282; *Liturghiile primare sau apostolice*, în MA, an. IV, 1959, nr. 1—2, p. 86—95; *Liturghiile Bisericii Ortodoxe*, în MA, an. IV, 1959, nr. 3—4, p. 255—262; *Părțile Liturghiei bizantine*, în MA, an. IV, 1959, nr. 5—6, p. 402—410; *Pictura creștină în primele trei veacuri*, în MA, an. V, 1960, nr. 5—6, p. 413—427; *Parohia ca teren de activitate pastorală a preotului*, în MO, an. XII, 1960, nr. 5—6, p. 283—290; *Chipul preotului după Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți*, în MA, an. VI, 1961, nr. 1—3, p. 97—106; *Prezentarea Sfintei Treimi în arta creștină*, în MA, an. VI, 1961, nr. 7—8, p. 446—472; *Preoți căsătoriți sau celibatari?*, în MA, an. VI, 1961, nr. 9—10, p. 580—599; *Cumpătarea preotului*, în MB, an. XII, 1962, nr. 9—10, p. 539—548; *Cultul creștin și unitatea Bisericii lui Hristos*, în „Ortodoxia", an. XV, 1963, nr. 3—4, p. 473—488; *Izvoarele și literatura teologiei pastorale*, în MA, an. IX, 1964, nr. 6—8, p. 524—536; *Despre uniformitatea cultului în Biserica Ortodoxă Română*, în MA, an. IX, 1964, nr. 9—10, p. 595—605; *Marile reforme calendaristice și data serbării Paștilor*, în MB, an. XIV, 1964, nr. 11—12, p. 698—705; *Necesitatea unității pascale creștine*, în MA, an. X, 1965, nr.4—6, p. 371—418; *Familia și viața modernă*, în MA, an. XII, 1967, nr. 10—12, p. 843—858; *Cultul divin și pastorația creștină, factori de promovare a vieții religioase în Ortodoxie*, în BOR, an. LXXXV, 1967, nr. 11—12, p. 1194—1209.

Limba noastră veche bisericească, factor de unitate națională și religioasă, în MA, an. II, 1957, nr. 9—10, p. 680—698; *Primul Liturghier românesc tipărit*, în MA, an. IV, 1959, nr. 9—10, p. 722—771; *Textul Liturghierului românesc publicat de diaconul Coresi*, în MA, an. V, 1960, nr. 1—2, p. 70—92; *Brașovul, cea mai „minunată cetate" pentru activitatea diaconului Coresi*, în MA, an. VII, 1962, nr. 1—2, p. 116—132; *Diaconul Coresi — simplu tipograf sau și traducător al cărților tipărite de el?*, în MA, an. VII, 1962, nr. 3—6, p. 325—344.

Un volum de predici cu titlul *Bune vestiri*, Sibiu, 1944, 510 p. (în colaborare cu pr. Zosim Oancea).

Traduceri: Sf. Grigore de Nazianz, *Cuvântare apologetică sau apărarea pentru fuga în Pont îndată după hirotonie și arătarea demnității, valorii și menirii preoției*, în AB, an. III, XLI, 1992, nr. 4—6, p. 67—112.

Postume: *Biserica cea nouă din satul Bogata*, 1997, 150 p.

Diverse alte articole, recenzii, predici, traduceri din Sfinții Părinți în periodicele menționate în lista bibliografică; îndrumări pastorale pentru preoți în „Telegraful Român" (unele semnate „Părintele Teofil").

Literatura: Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 329—331; *Necrolog*, în TR, an. 138, 1990, nr. 45—46, p. 3—4 (Mircea Păcurariu).

CÂNDEA VIRGIL, profesor universitar, istoric al culturii românești, filosof, teolog. N. 29 apr. 1927, în Focșani. Studii liceale în București (1938—1945), superioare la Facultățile de Drept (1945—1949), Filosofie (1946—1950) și Teologie (1951—1955) din București, la care a

obținut licența, iar mai târziu doctoratul în Filosofie (1970). Bibliograf principal, apoi șef al Secției de documentare la Biblioteca Academiei Române (1950—1961), director al Secretariatului Asociației Internaționale de Studii sud-est europene (1963—1968), cercetător științific principal la Institutul de Studii sud-est europene (1968—1972), secretar al Asociației „România" (1972—1990). Lector, apoi profesor de Istoria relațiilor internaționale, Istoria culturii sau Artă religioasă la Facultatea de Drept (1963—1966), Institutul de Arte plastice „Nicolae Grigorescu" (1980—1982), Facultatea de Teologie (din 1993), toate în București, profesor invitat la Institutul Universitar Oriental din Napoli (1965), Institutul de Înalte Studii Europene din Geneva (1970), Universitățile din Beirut (1982), Strasbourg (1983) și „La Sapienza" din Roma (1990). Membru corespondent (1992), apoi titular (1993) și vicepreședinte (1998—2002) al Academiei Române, membru corespondent al Societății sud-est europene din München (1990), secretar general al Asociației Internaționale de studii sud-est europene (1988—1994), apoi secretar general de onoare (din 1994); redactor al revistei „Studii și Cercetări de Bibliologie" (1955—1960) și al „Buletinului Asociației Internaționale de Studii sud-est europene" (1963 —1968 și 1988—1994), membru în Uniunea Scriitorilor din România, membru în comitetul de redacție al unor periodice cu profil istoric; membru în Adunarea Națională Bisericească din București (din 1990). A participat la numeroase congrese și reuniuni internaționale de științe istorice, de studii sud-est europene, de artă religioasă sau de istoria culturii. A publicat numeroase lucrări privitoare la istoria spiritualității românești, a culturii românești medievale, opera unor umaniști și iluminiști români, arta postbizantină, relațiile noastre spirituale — culturale cu Orientul creștin etc.; a îngrijit publicarea, în ediții critice, a operelor lui Dimitrie Cantemir, Alexandru Odobescu, Dante; a organizat expoziții internaționale de icoane (Beirut 1969, Paris 1993).

Lucrări: *Un dascăl icumenic uitat: cuviosul Pavel Everghetinul*, în MO, an. VIII, 1956, nr. 8—9, p. 456—481; *Cuviosul Nicodim Aghioritul*, în MO, an. VIII, 1956, nr. 10—12, p. 628—633; *Textele liturgice ca izvor de învățătură*, în MO, an. IX, 1957, nr. 9—10, p. 586—602 (toate semnate cu pseudonime); *Din tâlcuirile liturgice ale cuviosului Nicodim Aghioritul*, în MO, an. X, 1958, nr. 1, p. 72—83; *Livres anciens en Roumanie d'après les fonds de la Bibliothèque de l'Academie Roumaine*, Bucarest, 1962, 24 p.+32 pl.; *Nicolae Milescu și începuturile traducerilor umaniste în limba română*, în „Limbă și Literatură", 7, 1963, p. 29—76; *Semnificația politică a unui act de cultură feudală* (= Biblia de la București 1688), în rev. „Studii", an. XVI, 1963, nr. 3, p. 651—671; *Tratatul „Despre rațiunea dominantă", cea dintâi operă filosofică publicată în limba română (1688)*, în „Viața Românească", 16, 1963, nr. 3, p. 84—89; *William Harvey, Anthime Gazis et les débuts de la science roumaine moderne*, în „Balkan Studies", Tessaloniki, 5, 1964; *Echos de la culture roumaine chez les Slaves du Moyen-Age*, în „Bulletin de l'Association Internationale des Etudes Sud Est Européennes", 3, 1965, nr. 2; *Une politique culturelle commune roumano-arabe dans la première moitié du XVIII-e siècle*, *Ibidem*, 3, 1965, nr. 1, p. 52—56; *Caractères dominants de la culture roumaine médiévale*, *Ibidem*, 6, 1968, nr. 1; *L'humanisme d'Udriște Năsturel et l'agonie des lettres slavonnes en Valachie*, în RESEE, VI, 1968, nr. 2, p. 239—287; *Les Bibles grecque et roumaine de 1687—1688 et les visées impériales de Șerban Cantacuzène*, în „Balkan Studies", 10, 1969, nr. 2; *Les icônes melkites*, Beyrouth, 1969, 464 p.; Dimitrie Cantemir, *Divanul*. Ediție îngrijită și studiu introductiv de ..., București, 1969, CX+570 p.; *Les intellectuels du Sud-Est européen au XVIIe siècle*, în RESEE, VIII, 1970, nr. 2, p. 181—230 și nr. 4, p. 623—668; *Sources grecques et roumaines dans les bibliothèques du Proche Orient*, în „Bulletin de l'Association Internationale des Etudes Sud Est Européennes", 8, 1970, nr. 1—2, p. 66—78; *Letopisețul Țării Românești (1292—1664) în versiunea arabă a lui Macarie Zaim*, în rev. „Studii", an. XXIII, 1971, nr. 4, p. 673—692; *Stolnicul între contemporani*, București, 1971, 180 p.; *Dimitrie Cantemir: Sistemul sau întocmirea religiei mahomedane*, Traducere, studiu introductiv și comentariu de.... București, 1977, LXXIV+687 p.; *Muntele Athos. Prezențe românești*, București, 1979, 108 p. (în colaborare; cu versiuni separate în limbile franceză, engleză și germană); *Rațiunea dominantă. Contribuții la istoria umanismului românesc*. Cluj-Napoca, 1979, 384 p.; *Prezențe culturale românești (Istanbul, Ierusalim, Paros, Patmos, Sinai, Alep)*,

București, 1982, 123 p. (în colaborare; cu versiuni separate în limbile franceză, engleză, germană); *Prezențe culturale românești (Austria, Belgia, Elveția, Franța, Germania, Olanda, Portugalia, Spania, Suedia)*, București, 1984 (în colaborare, cu versiune în limba franceză); *Muntenia răsăriteană în scrierile călătorilor străini*, în vol. „Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților", I, Buzău, 1983, p. 157—205; *Noul Testament în limba română ca act de spiritualitate și cultură*, în „Noul Testament, Alba Iulia 1648, ed. nouă", Alba Iulia, 1988, p. 41—56; *Interférences culturelles au Levant: les écrits de Paolo Segneri en arabe, grec, roumain et turc*, în RESEE, 27, 1989, nr. 1—2, p. 49—63; *Secolul al XVII-lea: biruința scrisului românesc*, în „Limbă și Literatură", 14, 1989, nr. 2, p. 177—188 și 3, p. 323—335; *Mărturii românești peste hotare. Mică enciclopedie de creații românești și de izvoare despre români în colecții din străinătate*, vol. I (Albania — Grecia), București, 1991, 602 p.+XXXII pl.; vol. II, 1998, 414 p. + 16 pl. ilustr.; *Moldova și Orientul Apropiat în coordonatele geografiei spirituale românești*, în MMB — „Teologie și viață", an. III (LXIX), 1993, nr. 8—10, p. 139—146; *Melchisedec Ștefănescu și Alexandru Odobescu. O contribuție necunoscută de mariologie românească*, în AIIAX, 30, 1993, p. 199—208; *Un manuscris filocalic uitat: Matericul Avvei Isaia în traducere românească*, în vol. „Persoană și comuniune. Prinos de cinstire pr. prof. acad. Dumitru Stăniloae", Sibiu, 1993, p. 223—229; *Icônes grecques, melkites, russes. Collection privées du Liban. Publié sous la direction de...*, Genève, 1993, 412 p. ilustr.; *Cele mai frumoase rugăciuni ale Ortodoxiei*, după Nicodim Aghioritul, București, 1997.

Alte numeroase studii și articole în periodice din țară sau de peste hotare.

Literatura: *De la Théologie orthodoxe roumaine des origines à nos jours*, Bucarest, 1974, p. 204—205; *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 88; Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române, 1866—1999. Dicționar*, București, 1999, p. 111—112.

CHESARIE, episcop la Râmnic. N. c. 1720, în București, în familia Halepliu, probabil originară din Alepul Siriei, † 9 ian. 1780, în Râmnicu Vâlcea. Studii la Școala domnească din București. După ce a fost tuns în monahism, ajunge eclesiarh la catedrala mitropolitană și protosinghel al Mitropoliei. Acum a tradus și tipărit lucrarea lui Simion al Tesalonicului, *Voroavă de întrebări și răspunsuri* (București, 1765). În 1770 a făcut parte din delegația condusă de mitropolitul Grigorie II care a plecat la Petersburg, pentru a cere sprijinul țarinei Ecaterina a II-a. Locțiitor de episcop la Râmnic (c. dec. 1771 — dec. 1773), apoi episcop eparhiot (ales 26 dec. 1773, hirotonit 12 ian. 1774), unde a păstorit până la moarte. Ca episcop a înființat o școală în București, alta în Craiova, a refăcut tiparnița de la Râmnic, în care a imprimat peste zece cărți românești: *Octoihul* (1776), *Triodul* (1777), *Ceaslovul* (1779), *Mineiele* pe oct. — mart. (1776—1779), tipărite pentru prima dată în românește, după vechea traducere a episcopului Damaschin, revăzută acum de un grup de cărturari (mitropolitul Grigorie II, episcopul Chesarie, viitorul episcop Filaret, monahul Rafail de la Hurezi, ierodiaconul Anatolie de la Episcopie, Iordan Capadocianul gramaticul). Prezintă un mare interes prefețele celor șase *Mineie*, scrise de episcop, în care se ocupa de originea romană a poporului și a limbii române, de continuitatea noastră în teritoriul fostei Dacii. *Mineiele* au contribuit la progresul limbii literare române, prin ele au intrat în limba noastră o serie de neologisme, de origine greacă și latină.

Literatura: Pr. Niculae Șerbănescu, *Episcopii Râmnicului*, în MO, an. XVI, 1964, nr. 3—4, p. 195—196; Pr. Mihai Manolache, *Viața și activitatea episcopului Chesarie al Râmnicului (1773—1780)*, în BOR, an. LXXXIV, 1966, nr. 1—2, p. 129—151; Gabriel Țepelea, *Mineiele de la Râmnic*, în BOR, an. LXXXIV, 1966, nr. 3—4, p. 369—387 (și în vol. *Studii de istorie și limbă literară*, București, 1970, p. 76—102); Mircea Basarab, *Prefețele Mineielor de la Râmnic (1776—1780). Problema originii latine a poporului și a limbii române*, în MO, an. XIX, 1967, nr. 9—10, p. 763—768; Alexandru Duțu, *Coordonate ale culturii românești în secolul XVIII (1700—1821). Studii și texte*, București, 1968, p. 117—185; Pr. Niculae Șerbănescu, *Un cărturar iluminist muntean din secolul al XVIII-lea: episcopul Chesarie al Râmnicului*, în BOR, an. XCIX, 1981, nr. 1—2, p. 87—106; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 429—435 (ed. a II-a, București, 1994, p. 419—425).

CHESARIE (din botez Constantin Căpățână), episcop la Buzău. N. 1784, în București, † 30 nov. 1846, în Buzău. Studiază la Școala de la biserica „Domnița Bălașa"; călugărit de episcopul Iosif al Argeșului, care-i dă numele fostului episcop de Râmnic († 1780); arhidiaconul episcopului Iosif, apoi iconom la mănăstirea „Antim" (1820) și la Mitropolie (1823). La 5 apr. 1825 ales episcop la Buzău, unde a păstorit până la moarte. S-a remarcat îndeosebi prin realizări de ordin cultural. În tipografia pe care a înființat-o la Buzău au apărut aproape 60 de cărți, cele mai multe cu cheltuiala sa: de slujbă, de învățătură, manuale școlare, lucrări laice, cuvântări, periodice. În afară de cărți de slujbă (aprox. 20), consemnăm: *Cazaniile la Duminicile de peste an, la praznicile împărătești și la sfinții mari* (1834), *Chiriacodromionul la Evanghelii* al lui Nichifor Theotochis (1839), *Sfânta Scriptură pe scurt... cu un mare Catehism*, traduse din grecește de Eufrosin Poteca (1836), *Carte foarte folositoare de suflet* (1838), *Cinci cuvinte ale Sfântului Grigorie de Nissa* (1838), *Meditații religioase*, traduse de prof. Gavriil Munteanu (2 vol., 1839—1840), *Tălmăciri la cei o sută cincizeci de psalmi*, de Teodoret al Cirului (1840), *Apele metalice ale Rumâniei Mari*, de dr. Ștefan Episcopescu, *Teatron politicon*, trad. din grecește de Grigorie Pleșoianu (3 vol.), *Abecedar românesc*, *Abecedar religios* etc. Sub îndrumarea sa a apărut la Buzău „Vestitorul Bisericesc" (1839—1840), prima foaie bisericească la noi. A înființat Seminarul teologic din Buzău (1836), care-i va purta apoi numele, sub conducerea lui Gavriil Munteanu, o școală de cântăreți, o școală de zugravi-iconari, condusă de Nicolae Teodorescu, o școală de sculptură; a trimis la studii în Italia pe Gheorghe Tattarescu, viitorul pictor, doi tineri la studii teologice în Grecia. A desfășurat și o intensă activitate gospodărească: o nouă reședință, o nouă clădire pentru seminar, folosită până azi; a rezidit, refăcut și zugrăvit, cu cheltuiala sa, o seamă de lăcașuri de închinare: catedrala episcopală, bisericile mănăstirilor Ciolanu, Suzana, Rătești, Vintilă Vodă, ale schiturilor Cozieni, Cislău, Săseni, Sf. Gheorghe Pârscov, Fundătura, biserica din Găvănești ș.a. S-a manifestat și ca însuflețit patriot.

Literatura: D. Furtună, *Chesarie episcopul Buzăului. Viața și meritele sale*, București, 1913, 57 p.; Pamfil C. Georgian, *Chesarie episcopul Buzăului, 1825—1846*, Buzău, 1946, 118 p.; Pr. Gabriel Cocora, *Știri despre familia episcopului Chesarie al Buzăului*, în GB, an. XX, 1961, nr. 11—12, p. 1056—1066; Gabriel Cocora, *Tipar și cărturari*, București, 1977, p. 33—60; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, București, 1981, p. 53—58; Dr. Antonie Plămădeală, *Episcopi ai Buzăului în cultura română*, în vol. *Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților*, II, Buzău, 1983, p. 63—81 (și în vol. *Nume și fapte în istoria culturii românești. Sec. XVII—XIX la Buzău*, București, 1983, p. 15—38).

CHIALDA MIRCEA, profesor de teologie. N. 30 ian. 1913, în Voivodenii Mici, jud. Făgăraș (azi Brașov), în familie de preot, † 14 dec. 1991, în București. Studii la Liceul „Gheorghe Lazăr" din Sibiu (1923—1930), la Academia teologică „Andreiană" din Sibiu (1930/1931) și la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1931—1935), unde a obținut licența (1935) și doctoratul (1938). Profesor suplinitor (1938), provizoriu (1941) și titular definitiv (1944) la catedra de Vechiul Testament și Limba ebraică de la Academia teologică din Caransebeș până în 1948; după 1948 încadrat la Institutul Teologic Universitar din București, unde a îndeplinit următoarele funcții: conferențiar de Studiul Vechiului Testament (1949—1952), lector de Limba ebraică (1952—1956), asistent la Secția biblică (1956—1959), profesor suplinitor la catedra de Studiu biblic al Vechiului și Noului Testament de la cursurile de doctorat (1959) și titular (din 1965), apoi profesor titular la catedra de Studiul Vechiului Testament la cursurile de licență (1970—1983); prorector (1971—1973), apoi rector (1973—1979) al Institutului; diacon (1939), preot (1957), iconom stavrofor (1961).

Lucrări: *Ebed Iahve (Isaia, cap. 40—55)*, în „Anuarul Academiei teologice din Caransebeș pe 1939—1940", p. 190—243 (și extras, 59 p.); *Sacrificiile Vechiului Testament*, Caransebeș, 1941, 524 p.; *Anul jubiliar al evreilor*, în „Anuarul Academiei teologice din Caransebeș pe 1941—1942", p. 68—94 (și extras, 29 p.); *Melchisedec, preotul rege din Salem*, Caransebeș, 1946, 26 p. (extras din rev. „Altarul Banatului"); *Învățături moral-sociale în cartea Proverbele lui Solomon*, în ST, an. VII, 1955, nr. 1—2, p. 3—24; *Învățături moral-sociale după Decalog*, în ST,

an. VIII, 1956, nr. 9—10, p. 603—621; *Cărțile anaghinoscomena ale Vechiului Testament în Biserica Ortodoxă*, în „Ortodoxia", an. XIV, 1962, nr. 4, p. 489—539; *Canonul Sfintei Scripturi în Bisericile vechi-catolice*, în „Ortodoxia", an. XXIV, 1972, nr. 1, p. 5—13; *Raportul dintre Vechiul și Noul Testament (Unitatea Sfintei Scripturi)*, în BOR, an. XCIX, 1981, nr. 5—6, p. 541—562; *A doua venire a Mântuitorului Iisus Hristos (Parusia)*, în GB, an. XLII, 1983, nr. 6—8, p. 369—380; *Preacinstirea Maicii Domnului*, în MMS, an. LIX, 1983, nr. 7—9, p. 439—448; *Învățătura despre Sfânta Scriptură*, în MMS, an. LX, 1984, nr. 4—6, p. 367—386; *Încercările de apropiere între Biserica Ortodoxă și Biserica vechilor catolici*, în „Ortodoxia", an. XVIII, 1966, nr. 3, p. 319—356; *Învățătura despre „Filioque" în Biserica veche catolică*, în „Ortodoxia", an. XIX, 1967, nr. 3, p. 350—365; *Contribuția Bisericii Ortodoxe Române la cucerirea Independenței de Stat a României*, în ST, an. XXIX, 1977, nr. 5—8, p. 387—406.

Articole de Vechiul Testament în „Altarul Banatului" — Caransebeș, predici, articole în „Glasul Bisericii" ș.a.

Literatura: „Anuarul Academiei teologice ortodoxe române din Caransebeș, 1919—1939", p. 284; Pr. Prof. D. Radu, *Prof. Pr. Dr. Mircea Chialda*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 98—99; articol omagial în ROC, an. XIII, 1983, nr. 3, p. 21—23; Pr. Prof. D. Abrudan, *Pr. Prof. Dr. Mircea Chialda septuagenar*, în TR, an. 131, nr. 31—32 din 15 aug. 1983, p. 3; Diac. Dr. Emilian Cornițescu, *Părintele Prof. Dr. Mircea Chialda la vârsta de 70 de ani*, în ST, an. XXXV, 1983, nr. 7—8, p. 559—563; *Necrolog*, în TR, an. 140, nr. 3—4 din 27 ian. 1992, p. 4; *Necrolog*, în ST, an. XLIV, 1992, nr. 1—2, p. 160—163 (Diac. Prof. Em. Cornițescu).

CHILEA SEBASTIAN, preot, profesor. N. 25 dec. 1907, în Godinești, jud. Gorj, † 10 mai 1990 în București. Studii la Seminarul teologic „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea (1921—1929) și la Facultatea de Teologie din București (1929—1933, lic. 1934), cu doctoratul în 1949. Preot-paroh în Baia de Aramă, jud. Mehedinți (1932—1941), preot-predicator la catedrala „Sf. Dumitru" din Craiova (din 1941), profesor la Seminarul teologic din Craiova (1951 —1952 și 1955—1959), apoi la cel din București (1965—1978); deținut politic timp de cinci ani (1959—1964).

Lucrări: *Etica și estetica*, Craiova, 1948, 136 p. (teză de doctorat); *Rugăciunea preotului*, în MO, an. VII, 1955, nr. 3—4, p. 167—173; *Despre providență*, în MO, an. X, 1958, nr. 7—8, p. 537—543; *Cum poate fi prezentată în predici învățătura ortodoxă despre mântuire*, în BOR, an. LXXVI, 1958, nr. 9, p. 878—885; *Considerații omiletice actuale*, în „Ortodoxia", an. XIX, 1967, nr. 1, p. 65—78; *Logos și Ethos*, în ST, an. XXII, 1970, nr. 3—4, p. 250—266; *Ironia biblică și morala ironiei*, în ST, an. XXV, 1973, nr. 9—10, p. 632—647; *Paradoxul mincinosului și ambiguitatea minciunii*, în ST, an. XXVI, 1974, nr. 3—4, p. 190—202; *Eroare, păcat, iertare*, în ST, an. XXVI, 1974, nr. 5—6, p. 364—382; *Metoda Pastoralei în cadrul Teologiei ortodoxe*, în BOR, an. XCIV, 1976, nr. 3—4, p. 298—308; *Despre ipotezele lui Origen*, în ST, an. XXX, 1978, nr. 1—2, p. 63—80; *Sfinții la judecarea păcătoșilor*, în ST, an. XXXI, 1979, nr. 5—10, p. 572—586; peste o sută de predici în „Glasul Bisericii", „Mitropolia Olteniei" și alte periodice, articole, recenzii ș.a.

CHIRA IUSTINIAN (din botez Ioan), episcop. N. 28 mai 1921, în Plopiș — jud. Maramureș. Frate în mănăstirea „Sf. Ana" de la Rohia-Maramureș (1941), tuns în monahism în aceeași mănăstire, sub numele Iustinian (1942), hirotonit ierodiacon (1942) și ieromonah (1943), stareț al mănăstirii (1944—1973), unde a desfășurat o apreciabilă activitate administrativ-economică și pastorală; protosinghel (1948), arhimandrit (1967). Studii la Seminarul teologic din Cluj și apoi la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, unde a obținut licența. La 11 iun. 1973, Sf. Sinod l-a ales episcop-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, cu titlul „Maramureșanul" (hirotonit 9 sept. 1973). La 8 iun. 1990 Sf. Sinod l-a numit locțiitor de episcop al Maramureșului și Sătmarului (cu reședința în Baia Mare), fiind ales episcop eparhiot la 26 sept. 1990 și înscăunat la 11 nov. 1990. În noua slujire, a înființat un Seminar teologic în Baia Mare, a inițiat foaia eparhială „Graiul Bisericii noastre".

A publicat numeroase articole și predici în „Viața Creștină" și „Renașterea" de la Cluj, „Telegraful Român", „Mitropolia Ardealului",

„Îndrumătorul Bisericesc" de la Sibiu, „Îndrumătorul Pastoral" de la Alba Iulia; din 1978 până în 1989 s-a ocupat cu redactarea „Îndrumătorului Bisericesc" de la Cluj. O parte din articole au fost strânse în volumele *Darurile Bisericii*, Cluj-Napoca, 1983, 255 p. și *Harul și adevărul* (Baia Mare), 1996, 432 p.; *Viața Maicii Domnului*, Cluj Napoca, 1986, 212 p.

Literatura: BOR, an. XCI, 1973, nr. 9—10, p. 948—964; MA, an. XVIII, 1973, nr. 5—6, p. 583; MA, an. XVIII, 1973, nr. 9—10, p. 908—938; Arhid. Prof. Constantin Bradea, *Prea Sfințitul Episcop-vicar Iustinian Chira Maramureșanul la împlinirea vârstei de 60 de ani*, în MA, an. XXVI, 1981, nr. 7—9, p. 475—478; *P.S. Iustinian Chira al Maramureșului și Sătmarului la 70 de ani*, în RT, an. I (73), 1991, nr. 3, p. 95—97; broșura *P.S. Justinian Chira*, Baia Mare, 1996, 28 p.; Volum omagial *Grai maramureșean și mărturie ortodoxă. P.S. Episcop Iustinian Chira la împlinirea vârstei de 80 de ani*, Baia Mare, 2001, 533 p. (îndeosebi p. 9—122).

CHIRIAC, ieromonah, traducător, tipograf. N. 1796, în Sviștov, în Bulgaria, în familie de preot, † 9 febr. 1878, la mănăstirea Secu. Stabilit cu tatăl său în Bârlad. Frate (1812), apoi călugăr (1814) la Secu, unde a trăit toată viața. În 1840—1841 a făcut o călătorie la Muntele Athos și Țara Sfântă, iar în 1850—1851 o nouă călătorie în Rusia (Kiev, Voronej, Moscova, Petersburg), Polonia, Austria, Ungaria și Transilvania; a scris interesante note de călătorie care au circulat în manuscris. A făcut mai multe traduceri din limba rusă, unele tipărite, altele rămase în manuscris.

Traduceri și prelucrări: *Oglinda omului celui din lăuntru*... Neamț, 1833, 16 + 174 p. (ed. a II-a, Căldărușani, 1835, 20 + 211 p.; ed. a III-a, Sibiu, 1839, 20 + 172 p., alte ediții în sec. XX); *Viața Prea Cuviosului Părintelui nostru starețului Paisie. Adunată de la mulți scriitori și alcătuită în rusește de sfinția sa părintele schimonahul Platon*..., Neamț, 1836, 4 + 60 foi; *Praștie... împotriva iudeilor*, de arhim. Ioanichie Galeatovschi și *Adunare în scurt pentru eresurile lipovenești*, de Sf. Dimitrie al Rostovului, Neamț, 1837, 8 + 212 + 84 p. (noi ediții, separate, la București, în 1858 și 1859, VIII + 218 p. și 56 p.; alte ediții în sec XX). A mai tradus un *Rozisc* al Sf. Dimitrie al Rostovului (păstrat într-o copie a lui Andronic duhovnicul), *Viața și facerile de minuni a Sfântului Mitrofan arhiepiscopul Voronejului* (ms. 1839).

Se pare că el a tradus și *Hronograful* Sf. Dimitrie al Rostovului, tipărit la Neamț în 1837, 3 f. + 428 + 54 p., *„Cronica lui Chesar Baronie"* (care va fi copiată mai târziu tot de Andronic duhovnicul) și altele. A revizuit textul celor 12 volume din *Viețile Sfinților* (după traducerea ierodiaconului Ștefan), care s-au tipărit la Mănăstirea Neamț.

Însemnările de călătorie publicate de G. Giuglea sub titlul: *Călătoriiile călugărului Chiriac de la mănăstirea Secu*, în BOR, an. LIV, 1936, nr. 3—4, p. 153—182, nr. 5—6, p. 305—336, nr 7—8, p. 433—464, nr. 9—10, p. 577—608 și nr. 11—12, p. 697—720 (și extras, București, 1936, 178 p.).

Literatura: G. Giuglea, *Călătoriile călugărului Chiriac*, în BOR, an. LIV, 1936, nr. 3—4, p. 153—158; Mircea Păcurariu, *Traduceri românești din literatura teologică rusă până la sfârșitul sec. XIX*, în ST, an. IX, 1959, nr. 3—4, p. 194—197; Diac. Prof. I. Ivan, *Din relațiile călugărilor de la mănăstirea Neamț cu Biserica și societatea rusă pe la jumătatea secolului al XIX-lea*, în MMS, an. XXXIX, 1963, nr. 9—10, p. 619—621; Diac. Prof. I. Ivan, *Completări biografice referitoare la ieromonahul Chiriac Dobrovici*, în MMS, an. XLVIII, 1972, nr. 7—8, p. 636—638; Mitropolit Nestor Vornicescu, *Studiu introductiv* la vol. *Proloagele*, Craiova, 1991, p. 29—34.

CHIRIAC-DIMANCEA NICOLAE, profesor de Religie (nehirotonit). N. 11 ian. 1880, în Turcoaia, jud. Tulcea, † d. 1940, în București. Studii liceale (abs. 1900), apoi la Facultățile de Teologie (lic. 1905) și Litere (lic. 1907) din București; studii de specializare la Heidelberg, Atena și Breslau (azi Wroclaw-Polonia), cu doctoratul în Teologie la București (1924). Funcționar la Muzeul Național de Antichități (1900—1906), profesor suplinitor de Română și Religie la București, Pitești și Târgoviște (1906—1911), „defensor eclesiastic" pe lângă Ministerul Cultelor (1911—1913), profesor titular de Limba română la Buzău și Pitești (1913—1926), conferențiar suplinitor de Patrologie la Facultatea de Teologie din Chișinău (1926—1928), profesor de

Religie şi Română la Seminarul teologic din Craiova (1928—1930) şi la alte şcoli secundare.

Lucrări: *„Epistola dogmatică De communicatione idiomatum ad Flavianum" a lui Leon I cel Mare, episcopul Romei. Interpretare*, Bucureşti, 1912, 70 p.; *Literatura apologetică creştină greacă*, Bucureşti, 1912, 177 p.; *Epistola către Diognet şi Aristide. Studiu...*, Piteşti, 1927, 90 p.; Firmicus Maternus: *„De errore profanorum religionum — libellus ad Constantinum et Constantem Augustos"*, Piteşti, 1927, 64 p.; *Comentariu asupra Apologiei lui Teofil episcopul Antiohiei „Către Autolic"*, Piteşti, 1927, 125 p.; *Istoria elocinţii creştine de la Iisus Hristos până azi. Introducere în istoria bisericească şi patrologie*, Craiova, 1927, 37 p.; *Istoria nestorianismului cu Sinodul al treilea ecumenic (431 d. Chr.)*, Piteşti, 1927, 90 p.; *Biserica în timpul domniei împăratului roman Iulian Apostatul (361—363 d. Chr.)*, Piteşti, 1927, 84 p.; *Istoria literaturii vechi creştine (Patrologia)*, vol. I, partea I, Ploieşti, 1932, 37 p.

Manuale: *Istoria sfântă a Vechiului şi Noului Testament*, pentru cl. I secundară, ed. a II-a, Bucureşti, f.a., 128 p.; *Parabolele şi învăţăturile Domnului nostru Iisus Hristos* pentru cl. II secundară, Bucureşti, 1929, 80 p. (în colaborare cu Gh. F. Ciauşanu); *Istoria bisericească universală (cu elemente de Catehism şi Liturgică)*, pentru cl. III secundară, Bucureşti, f.a., 158 p. (în colaborare cu Gh. F. Ciauşanu); *Dogmele Bisericii creştine ortodoxe (cu un supliment de Liturgică)*, pentru cl. V secundară, Bucureşti, 1929 (în colaborare cu Gh. F. Ciauşanu); *Morala creştină...* pentru cursul şcoalelor secundare, ed. a III-a, Bucureşti, f.a., 178 p. (ed. I, 1914, 96 p.).

Literatura: *Enciclopedia „Cugetarea"*, sub red. Lucian Predescu, Bucureşti, 1940, p. 270.

CHIRICA PETRU, preot. N. 4 iul. 1890, Poieni, jud. Iaşi — † 26 ian. 1980, Iaşi. Studii la Seminarul teologic „Veniamin" din Iaşi (1903—1910), apoi la Facultatea de Teologie din Bucureşti. Preot în Hiliţa—jud. Iaşi (dec. 1914—1 oct. 1925) şi apoi la biserica „Barnovschi" din Iaşi (1925—după 1948); apreciat misionar în „Oastea Domnului"; deţinut politic în timpul regimului comunist. A publicat broşuri cu caracter moralizator şi piese de teatru, cărţi de rugăciuni. A redactat — la Iaşi — foile religioase „Sfânta Cruce" (1929—1938) şi „Credinţă şi Faptă" (bilunare), în care a publicat multe articole, predici, piese, note etc.

Lucrări: *Crucea lui Hristos*, Iaşi, 1922; *Feriţi-vă de adventişti, baptişti şi milenişti*, Iaşi, 1922, 16 p. (ed. IV, 1925); *30 Imnuri religioase întru cinstirea Mântuitorului, a Maicii Domnului şi a sfinţilor martiri*, Iaşi, 1925, 53 p.; *Botezul copiilor mici*, Iaşi, 1925, 16 p.; *Calea mântuirii, izvor de lumină pentru fiecare creştin*, Iaşi, 1926, 16 p.; *Sfârşitul lumii şi venirea Domnului. Mântuitorul vorbeşte ucenicilor Săi despre sfârşitul lumii*, Iaşi, 1926, 16 p.; *Sfânta Tradiţie, izvor de lumină pentru fiecare creştin*, Iaşi, 1930, 16 p.; *Cine este Iisus Hristos?*, Iaşi, 1932, 40 p.; *Lămuriri bune pentru ţinerea calendarului îndreptat*, Iaşi, 1934, 32 p.; *Nu sâmbăta, ci duminica e ziua de odihnă a Domnului*, ed. II, 1936, 32 p.; *Povăţuitorul pentru mărturisirea păcatelor...*, Iaşi, 1936, 63 p.; *La luptă pentru lege şi neam*, Iaşi, 1936, 24 p.; *Pe urmele lui Iisus şi ale sfinţilor Săi*, Predici rostite în biserica „Barnovschi", Iaşi, vol. I, Iaşi, 1931, 164 p.

Piese: *Răstignirea*. Piesă morală în patru acte, Iaşi, 1936, 20 p.; *Mort în faţa tribunalului (Pentru că a jurat fals)*. Piesă religioasă în trei acte, Iaşi, 1936, 16 p.; *Războiul diavolilor (Ce fac dracii în iad)*. Piesă morală în cinci acte, Iaşi, 1936, 24 p.; *Seara de Anul Nou*. Piesă religioasă în două acte, Iaşi, 1936, 16 p.; *Biruinţa credinţei. Inimă de copil*. Piesă morală în trei acte, Iaşi, 1936, 16 p.; *Fiul risipitor*. Piesă morală în cinci acte, Iaşi, 1936, 32 p.; *Înfrângerea ereticilor (Biserica biruie)*. Piesă morală în cinci acte, Iaşi, 1936, 24 p.; *Îngerul păzitor*. Piesă religioasă în două acte, Iaşi, 1936, 16 p.; *Jertfă pentru cruce*. Piesă morală în cinci acte, Iaşi, 1936, 24 p.; *Nenorocirea beţiei*. Piesă morală în trei acte, Iaşi, 1936, 24 p.; *Rai şi iad*. Piesă morală în trei acte, Iaşi, 1936, 24 p.; *Iuda*. Piesă religioasă în patru acte şi trei tablouri, Iaşi, 1937, 27 p.; *Învierea*. Piesă religioasă în patru acte, Iaşi, 1938, 37 p.; *Calea fericirii*. Piesă morală în patru acte, Iaşi, 1938, 28 p.; *Casa durerii*. Piesă morală în două acte şi trei tablouri, Iaşi, 1939, 18 p.

Literatura: Informaţii de la prof. Daniel Danielescu din Iaşi.

CHIRICESCU CONSTANTIN, profesor de teologie (nehirotonit). N. 21 ian. 1863, în cătunul Vâlcelele, com. Topești, jud. Gorj, † 9 ian. 1929, în București. Studii la Seminariile „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea (1875—1879) și „Central" din București (1879—1883), Facultatea de Teologie din Cernăuți (1884—1888), cu doctoratul în 1889. Pedagog la Seminarul din Râmnicu Vâlcea (1883—1884), profesor la Seminarul din Huși (1889—1892), apoi la Seminarul „Veniamin" din Iași (1892—1894); profesor provizoriu (1894), apoi definitiv (1897) la catedra de Patrologie și Istoria dogmelor de la Facultatea de Teologie din București, până la pensionare (1928); decan al Facultății (1900—1910 și 1919—1923); un timp profesor la catedra de Studii biblice de la Seminarul „Nifon" din București, director în Ministerul Cultelor (1899—1900), director al Tipografiei Cărților Bisericești (1897—1906); administrator al Casei Bisericii (1905—1907). Este autorul unor manuale didactice pentru seminarii, studii privind pascalia și calendarul îndreptat, traduceri.

Lucrări: *Sfântul Apostol Pavel după Sfânta Scriptură*, București, 1898, 48 p. (extras din BOR, an. XXI, 1897—98, p. 783—797 și 915—945).

Ermineutica biblică, București, 1895, 165 + VI p.; *Arheologia biblică*, București, 1903, 131 p. (și alte ediții, ultima în 1923, 135 p.); *Introducerea în sfintele cărți ale Testamentului Vechi*, București, 1903, 144 p. (ultima ediție în 1922, 134 p.); Cursuri litografiate de *Istoria Bisericii Române* (1896, 263 p.), *Istoria dogmelor* (1904, 357 p.) și *Patrologia* (1904, 548 p.).

20 Cuvântări, București, 1900, 149 p. (în colaborare cu C. Nazarie); *Privire asupra instituțiunei sinodale în diferite Biserici Ortodoxe de Răsărit*, București, 1909, 54 p.

H.G. Didon, *Iisus Hristos*. Traducere din limba rusă, 2 vol., București, 1900—1901, LXXXII + 404 p.(I) + 341 p. (II), în colaborare cu Constantin Nazarie; *Călăuza predicatorului*, traducere, prelucrare și alcătuire..., București, 1902, XVI + 317 p. (în colaborare cu C. Nazarie); *Expunerea doctrinei Bisericii creștine ortodoxe, însoțită de deosebirile ce se întîmplă în celelalte comunități creștine* (după Vladimir Guettée), București, 1901.

Calendar bisericesc ortodox pe toți anii..., București, 1923, 198 p.; *Pascalia Bisericii creștine ortodoxe de Răsărit, în conformitate cu calendarul îndreptat*, București, 1925, 54 p. (și versiunea franceză: *Le comput pascal*, București, 1925, 62 p.); *Așezarea pascaliei în calendarul îndreptat*, București, 1926, 19 p. (și versiune franceză, alta în limba rusă, apărută în Finlanda).

Literatura: Aurel A. Popescu, † *Dr. Constantin Chiricescu*, în RL, an. I, 1929, nr. 1, p. 34—36; Pr. Prof. Dr. Nicolae Neaga, *Constantin Chiricescu*, în MA, an. III, 1958, nr. 11—12, p. 904—905; Pr. Prof. D. R(adu), *Prof. Dr. C. Chiricescu*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 36—37.

CHIRICUȚĂ TOMA, preot, publicist și misionar. N. 6 iun. 1887, în Odaia-Bursucani, jud. Galați, în familie de preot, † 17 nov. 1971, în București. Studii la Bârlad, Seminariile teologice din Roman și „Veniamin" din Iași, Facultățile de Teologie și Filosofie din București, specializare în Filosofie în Leipzig. Preot la biserica „Sf. Spiridon" din Bârlad (1914—1916), confesor militar la Regimentul 52 în timpul primului război mondial (1916—1918), preot la biserica „Cuvioasa Paraschiva" din Botoșani (1919—1927), paralel profesor de Germană și Filosofie la Liceul „A.T. Laurian" și de Pedagogie la Școala normală „Mihai Eminescu", tot acolo; preot la bisericile „Zlătari" (1927—1961), și „Popa Tatu" (după 1962), toate în București; deținut (1961—1962 în închisorile comuniste.

Lucrări: *Religia omului de știință. Răspuns dat liber cugetătorilor*. Cu o prefață de N. C. Paulescu, București, 1910, 64 p. (ed. a II-a, București, 1935, 86 p.); *Eminescu pedagog*, Botoșani, 1927, 80 p. (extras din Anuarul Școlii normale de învățători „M. Eminescu" din Botoșani).

Chemări de departe. Predici la radio, București, 1929, 230 p. (în colaborare cu preoții Gh. Comana, Marin C. Ionescu și Manea S. Popescu); *Chemări de sus. Predici și omilii*, București, 1933, 302 p.; *Cunoști tu calea? Chemări către suflet*, București, 1934, 271 p.; *Evanghelia tâlmăcită pentru timpul prezent*, București, 1935, 256 p. (în colaborare cu pr. Gh. Butnariu); *Drumul crucii*, București, 1938, 131 p.; *Evanghelia tâlmăcită pentru toți*, București (1947), 407 p.

Reeditări: *Anul în predici*, București, 1996, 239 p. (după vol. *Chemări de sus*).

Manuale: *Istoria Sfântă a Vechiului și Noului Testament* pentru cl. I secundară, București, 1929, 172 p.; *Parabolele și învățăturile Domnului nostru Iisus Hristos*, pentru cl. a II-a secundară, București, 1929, 120 p.; *Apologetica. Elemente de filosofia religiunii creștine* pentru cl. a VII-a secundară, București, 1929, 136 p.; *Dogmele Bisericii creștine ortodoxe* pentru cl. a V-a secundară, București, 1930, 187 p. + IV p.; *Morala creștină*. Manual pentru cl. a VI-a, licee, școli normale, seminarii, ed. a II-a, București, 1935, 192 p.; *Carte de rugăciuni a creștinului ortodox, cuprinzând tot felul de rugăciuni trebuitoare creștinului*, ed. a II-a, f. a, 224 p.; coautor al cărții *Învățătura de credință creștină ortodoxă*, București, 1952, 481 p.; numeroase predici în colecția „Predici duminicale" sau broșuri cu caracter religios-educativ; a inițiat și a redactat foile religioase „Fântâna Darurilor", lunară (1929—1947) și „Ortodoxia", săptămânală (1933—1947), „organ de pietate și învățătură creștină ortodoxă", amândouă în tipografia misionară înființată de el.

Literatura: Date biografice în vol. *Anul în predici*, p. 234—238.

CHIȚESCU NICOLAE, profesor de teologie (nehirotonit). N. 31 mart. 1904, în Moreni — jud. Dâmbovița, † iul.1991, în București. Studiile secundare la Liceul „Enăchiță Văcărescu" din Târgoviște (1916—1921) și la Seminarul „Central" din București (1921—1924), cele universitare la Facultatea de Teologie protestantă din Paris (1925—1930), la care a obținut titlul de licențiat; în 1932 obține licența, iar în 1937 doctoratul la Facultatea de Teologie din București. Asistent onorific pe lângă catedra de Liturgică și Pastorală (1930—1934), apoi la catedra de Teologie Dogmatică și Istoria Religiilor (1934—1937), asistent titular (1937—1945) la aceeași catedră, la Facultatea de Teologie din București. În ian. 1945 numit — prin concurs — profesor agregat la catedra de Dogmatică și Simbolică, iar în dec. 1948 profesor titular în cadrul Institutului Teologic Universitar din București, funcționând până la pensionare (1 sept. 1973); de la această dată a activat ca profesor consultant pentru cursurile de doctorat; suplinitor al catedrelor de Vechiul Testament (1946—1947) și Morală (1947—1948), prorector al Institutului (1 nov. 1965—1 ian. 1969). A fost delegat al Bisericii Ortodoxe Române la diferite conferințe, consultații și colocvii teologice organizate de Consiliul Ecumenic al Bisericilor și de Conferința Bisericilor Europene; membru în Comisia „Credință și Constituție" a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, în Comisia interortodoxă de dialog cu Anglicanii și în Comisia interortodoxă de dialog cu Bisericile Vechi Orientale; a ținut conferințe, referate și comunicări la Facultăți de Teologie din străinătate. A publicat lucrări de Dogmatică pe teme doctrinare de o mare diversitate: răscumpărare, eclesiologie, revelație, dogmă, har, Sf. Treime, probleme ecumenice și sociale, probleme dogmatice în trecutul Bisericii noastre, personalitatea unor mari teologi români sau străini, traduceri din Sfinții Părinți sau din mari teologi moderni.

Lucrări principale: *Despre caracterul, metoda și izvoarele tratatului „Cur Deus Homo"*, în „Raze de Lumină", an. VIII, 1936, nr. 3—4; *Răscumpărarea în Sfânta Scriptură și în scrierile Sfinților Părinți*, teză de doctorat, București, 1937, 185 p.; *Însemnătatea doctrinară a prepoziției „antì" în Noul Testament*, în BOR, an. LV, 1937, nr. 7—8, p. 387—416 (și extras, 32 p.); *Teoria recapitulațiunii (anakephalaiosis) la Sf. Irineu*, în ST, an. VII, 1938—1939, p. 115—140; *Despre îndumnezeirea omului*, în BOR, an. LVI, 1938, nr. 11—12, p. 845—865; *Biserica, Trupul tainic al Domnului*, în BOR, an. LX, 1942, nr. 7—8, p. 282—319; *Despre natura dumnezeiescului har*, în BOR, an. LXI, 1943, nr. 10—12, p. 538—580; *O dispută dogmatică din veacul al XVII-lea, la care au luat parte Dositei al Ierusalimului, Constantin Brâncoveanu și Antim Ivireanu*, în BOR, 1945, nr. 7—8, p. 319—352; *Trei sute de ani de la „Răspunsul la Catehismul calvinesc" al lui Varlaam al Moldovei*, în BOR, an. LXIII, 1945, nr. 11—12, p. 618—638; *Sfintele Taine*, în ST, an. 1, 1949, nr. 7—8, p. 514—534; *Esența doctrinară a celor trei mari confesiuni creștine*, în ST, an. I, 1949, nr. 9—10, p. 763—780; *Condițiile însușirii mântuirii*, în ST, an. II, 1950, nr. 1—2, p. 383—439; *Atitudinea principalelor religii ale lumii față de problemele pământești*, în „Ortodoxia", an. IV, 1952, nr. 2, p. 195—250; *Ființa dogmei*, în ST, an. VI, 1954, nr. 3—4, p. 188—209; *Dogma și viața creștină*, în ST, an. VI, 1954, nr. 7—8, p. 399—438;

Despre predestinație, în ST, an. VI, 1954, nr. 7—8, p. 399—438; *Însemnătatea mărturisirilor de credință în cele trei mari confesiuni creștine*, în „Ortodoxia", an. VII, 1955, nr. 4, p. 483—512; *Contribuția Bisericii Egiptului la opera dogmatică a Bisericii creștine*, în ST, an. VIII, 1956, nr. 1, p. 40—58; *Evlavie și teologie*, în „Ortodoxia", an. VIII, 1956, nr. 2, p. 216—244; *Întrupare și Răscumpărare în Biserica Ortodoxă și în cea Romano-catolică*, în „Ortodoxia", an. VII, 1956, nr. 4, p. 538—576; *Paradigmele divine și problemele pe care le ridică ele pentru Teologia Dogmatică*, în „Ortodoxia", an. X, 1958, nr. 1, p. 23—60; *Despre dezvoltarea dogmelor în teologia ortodoxă modernă*, în MB, an. VIII, 1958, nr. 7—9, p. 259—295; *Premisele învățăturii creștine despre har și libertate*, în „Ortodoxia", an. XI, 1959, nr. 1, p. 3—35; *Sinteză asupra dogmei soteriologice privită interconfesional*, în „Ortodoxia", an. XI, 1959, nr. 2, p. 196—217; *Noțiunea de dogmă în teologia ortodoxă contemporană*, în „Ortodoxia", an. XI, 1959, nr. 3, p. 351—380; *Aspecte ale concepției creștine despre muncă*, în MMS, an. XXXV, 1959, nr. 7—8, p. 438—454; *Aspecte ale concepției creștine despre pace*, în GB, an. XIX, 1960, nr. 5—6, p. 402—428; *Alexei Ștefanovici Homiacov. Încercare de expunere catehetică a învățăturii despre Biserică: Biserica este una* (traducere), în MMS, an. XXXV, 1960, nr. 9—12, p. 572—601; *Opera teologică a lui Homiacov. La aniversarea a 100 de ani de la moartea sa*, în „Ortodoxia", an. XIII, 1961, nr. 1, p. 22—54; *Ortodoxia și Bisericile răsăritene mai mici*, în „Ortodoxia", an. XIII, 1961, nr. 4, p. 483—554; *Mișcarea ecumenică*, în „Ortodoxia", an. XIV, 1962, nr. 1—2, p. 3—59; *Aspecte ale eclesiologiei Sfinților Trei Ierarhi*, în ST, an. XIV, 1962, nr. 7—8, p. 395—413; *Scriptură, tradiție și tradiții*, în „Ortodoxia", an. XV, 1963, nr. 3—4, p. 363—423; *O singură fire întrupată a lui Dumnezeu Logosul*, în „Ortodoxia", an. XVIII, 1965, nr. 1, p. 295—307; *A fost Sfântul Ioan Hrisostom semipelagian?*, în MMS, an. XLI, 1965, nr. 3—4, p. 136—162; *Poziția unor teologi ortodocși și romano-catolici în privința celor două voințe în persoana lui Iisus Hristos și problema relațiilor cu necalcedonienii*, în „Ortodoxia", an. XIX, 1967, nr. 4, p. 550—564; *Sobornicitatea Bisericii*, în ST, an. XXII, 1970, nr. 3—4, p. 150—168; *Deosebirea dintre „oros" și „canon" și însemnătatea ei pentru recepția Sinodului de la Calcedon*, în „Ortodoxia", an. XXII, 1970, nr. 3, p. 347—364; *Despre Karl Barth*, în MMS, an. XLVI, 1970, nr. 3—6, p. 163—195; *Ortodoxia în opera lui Cantemir*, în GB, an. XXXII, 1973, nr. 9—10, p. 1097—1120; *A doua persoană a Sf. Treimi în doctrina Sf. Ioan Damaschin*, în „Ortodoxia", an. XXVIII, 1976, nr. 2, p. 305—348; *Relațiile Bisericii Ortodoxe cu celelalte culte*, în MMS, an. LIV, 1978, nr. 1—2, p. 21—60; *În legătură cu „preoția femeii"*, în „Ortodoxia", an. XXXI, 1979, nr. 2, p. 349—370; *Aspecte eclesiologice în opera Sfântului Vasile cel Mare*, în vol. *Sfântul Vasile cel Mare. La 1600 de ani de la săvârșirea sa*, București, 1980, p. 158—180.

În colaborare cu Ioan Irineu Mihălcescu și Emilian Vasilescu, a publicat *12 manuale de Religie* pentru clasele I—VI ale gimnaziilor, liceelor comerciale și industriale de băieți și fete (1935—1940). Este coautor al manualului *Teologia Dogmatică și Simbolică* pentru Institutele Teologice, 2 vol., București, 1958, 1008 p. (peste 500 p.).

A tradus și publicat în limba franceză lucrarea Pr. Prof. Ioan Mihălcescu: *La Théologie Symbolique au point de vue de l'Église Orthodoxe Orientale*, Paris, 1932, V + 315 p.

Alte articole, traduceri din teologi moderni, predici, dări de seamă și recenzii în periodicele menționate în lista bibliografică.

Literatura: Pr. Prof. D. R(adu), *Prof. Dr. Nicolae Chițescu*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 54—56; despre activitatea științifică, studiul *Teologia Dogmatică în Biserica Ortodoxă Română în trecut și azi*, în „Ortodoxia", an. XXIII, 1971, nr. 3, p. 343—344 și în studiul *Catedra de Dogmatică, Teologie Fundamentală și Istoria Religiilor*, în ST, an. XXXIII, 1981, nr. 7—10, p. 552—555; Pr. Prof. Ilie Moldovan, *Prof. Dr. Nicolae Chițescu la 80 de ani din viață*, în TR, an. 131, nr. 21—22 din 15 mai 1984, p. 3.

CHIȚULESCU INOCHENTIE (Inocențiu) (din botez Ioan), episcop. N. 23 mai 1819, în București, în familie de preot, † 13 nov. 1893, în București. Studii la Seminarul din București (abs. 1841) și la Colegiul „Sf. Sava" (1841—1843). Tuns în monahism, a fost trimis la studii de Filosofie, Latină, Germană și Drept la Pesta (1843—1848). Profesor la Școala „candidaților"

din mănăstirea Glavacioc (1848—1851), profesor — un timp director — la Seminarul din București (1851—1864), hirotesit arhimandrit, egumen al mănăstirii Dealu (1864—1868), cârmuitor provizoriu al Eparhiei Râmnicului (1868—1873), arhiereu titular cu numele „Sotiriupoleos" (1872), episcop al Buzăului (ales 24 ian. 1873) până la moarte. Prin testament, a rânduit ca banii lui să fie folosiți în scopuri filantropice: copii săraci din București și Buzău, fete orfane de la Azilul „Elena Doamna" din București, burse pentru studenții Facultății de Teologie din București (s-au acordat până în 1940).

Literatura: Pr. Gabriel Cocora, *Episcopul Inochentie al Buzăului (1873—1893)*, în GB, an. XXI, 1962, nr. 7—8, p. 701—723; Pr. Gabriel Cocora, *Șirul episcopilor Buzăului*, în vol. *Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților*, II, Buzău, 1983, p. 49.

CIACHIR MIHAIL, preot ortodox de origine găgăuză. N. 27 apr. 1861, în Ceadâr Lunca, jud. Tighina — † 8 sept. 1938, în Chișinău. Studii gimnaziale, apoi la Seminarul teologic din Chișinău (abs. 1881). Profesor la Seminarul teologic din Chișinău, apoi preot (1884) la capela Seminarului și paroh la biserica „Mazarachi" din Chișinău, protoereu; președinte al Consiliului județean pentru școlile eparhiale din Chișinău, revizor al școlilor bisericești din Basarabia, director al tipografiei eparhiale din Chișinău; primul istoric, etnograf și folclorist al găgăuzilor din Basarabia, primul traducător al cărților de slujbă în limba găgăuză.

Lucrări: *Manual de limbă moldovenească*, 1900; *Scurtă gramatică a limbii moldovenești; Carte de limba rusă pentru moldoveni* (în trei părți, în mai multe ediții); *Rusesc și moldovenesc cuvântelnic* (dicționar, n.n.), 1907, 411 p.; *Dicționar găgăuz (tiurco)-român*, 1938 (toate au apărut la Chișinău).

Istoria satului Iserlia din județul Akkerman. Monografie, 1892; *Cântece de Crăciun ale bulgarilor din satul Iserlia*, 1894; *Originea găgăuzilor din Basarabia*, în rev. „Viața Basarabiei" (VB), an. II, 1933, nr. 9, p. 495—504; *Obiceiurile religioase ale găgăuzilor din Basarabia*, în VB, an. III, 1934, nr. 6, p. 324—328 și nr. 7—8, p. 421—424; *Dreptatea la găgăuzii din Basarabia*, în VB, an. IV, 1935, nr. 10, p. 643—646; *Obiceiurile găgăuzilor la nunți*, în VB, an. V, 1936, nr. 3—4, p. 169—172.

Traduceri în limba găgăuză: *Istoria sfântă a Vechiului și Noului Testament*, 2 vol., Chișinău, 1911—1912, 167 + 208 p.; *Istoria Bisericii, Psaltirea, Evanghelia, Sfânta Liturghie, Acatistul, Cartea de rugăciuni pentru găgăuzi* ș.a.

Diferite articole în „Eparhialnaia Viedomosti", „Viața Basarabiei", „Luminătorul", toate la Chișinău.

Literatura: *Necrolog*, în VB, nr. 10, 1938, p. 65—68; *Bibliografia românească modernă (1831—1918)*, vol. I, București, 1984, p. 642; Dionisie Tanasoglu, *Protoiereul-profesor Mihail Ciachir. 135 de ani de la naștere (1861—1996)*, în rev. „Luminătorul", Chișinău, nr. 3 (24), 1996, p. 26—44; Ion Șpac, *Un credincios al Basarabiei*, în rev. „Luminătorul", Chișinău, nr. 5, 2001, p. 34—54.

CIAUȘANU GHEORGHE F., preot, profesor și folclorist. N. 19 mai 1889, în Făurești, jud. Vâlcea, în familie de preot, † 14 ian. 1953, în Craiova. Studiile la Seminarul „Central" din București (1902—1910) și la Facultatea de Teologie din București (1910—1914, lic. 1915), cu doctorat în 1931. Preot în Siminicu de Sus — jud. Dolj (1915—1916) și în Laloșu — jud. Vâlcea (1916—1923), director al Cancelariei episcopale din Buzău (1923—1924), iconom stavrofor (1923), profesor titular la Seminarul „Sf. Grigorie Decapolitul" din Craiova (din 1924), apoi profesor de Religie la Liceul „Elena Cuza" (până în 1948) și preot la biserica „Sf. Ilie" din același oraș. A publicat studii etnograficefolclorice și teologice.

Lucrări: *Superstițiile poporului român în asemănare cu ale altor popoare vechi și nouă*, București, 1914, XIV + 434 p. (premiată de Academia Română); *Culegere de folclor din județul Vâlcea și împrejurimi. Cu un glosar*, București, 1928, 212 p. (în colaborare cu G. Fira și C. M. Popescu); *Glosar de cuvinte din județul Vâlcea*, în An. Acad. Rom., M.S.L., s. III, t. V, nr. 6, 1931, p. 151—223 (și extras, 73 p.); *Frunză verde. Literatură populară oltenească*, Râmnicu Vâlcea, 1938, 116 p. (în colaborare cu Margareta Budălănescu); *Creștinismul românului oglindit în graiul său*, Craiova, 1944, 36 p.

Înmuguriri (Stihuri, cuvântări, recenzii), Craiova, 1926, 64 p.; *Luminișuri (versuri)*, București, 1935, 87 p.

Epistola către Ebrei (Prelucrare după Maunoury), Craiova, 1926; *Monogenismul biblic. Studiu dogmatico-apologetic*, teză de doctorat, București, 1931, 91 p.

Parabolele și învățăturile Domnului nostru Iisus Hristos, pentru clasa a II-a secundară, București, 1929, 80 p.; *Istoria bisericească universală (cu elemente de Catehism și Liturgică)*, pentru cl. a III-a secundară, București, f.a., 158 p.; *Dogmele Bisericii creștine ortodoxe (cu un supliment de Liturgică)*, pentru clasa a V-a secundară, București, 1929, 136 p. (toate în colaborare cu N. Chiriac Dimancea); alte manuale lucrate singur.

Colaborări la „Albina", „Anuarul Arhivei de Folclor", „Noua Revistă Bisericească", toate la București, „Renașterea" și „Ramuri" la Craiova ș.a.; a înființat și condus — împreună cu N. Nicolaescu Plopșor — revista de folclor și etnografie „Suflet Oltenesc".

Literatura: *Curriculum vitae*, în teza de doctorat *cit.*, p. 83—84; Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, 1974, p. 399; Iordan Datcu și S. C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor*, București, 1979, p. 135—136.

CIOBOTEA DANIEL (din botez Dan-Ilie), mitropolit al Moldovei și Bucovinei. N. 22 iul. 1951, în Dobrești, jud. Timiș. Școala elementară în Dobrești și Lăpușnic (1958—1966), studiile medii la Liceul din Buziaș și Liceul „Coriolan Brediceanu" din Lugoj (1966—1970), cele superioare la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1970—1974), cursuri de doctorat la Institutul Teologic Universitar din București (1974—1976), continuând specializarea în străinătate, la Universitatea de Științe Umaniste din Strasbourg (1976—1978) și la cea romano-catolică din Freiburg im Breisgau (1978—1980). În 1979 a obținut doctoratul în „Științe religioase" la Universitatea de Științe umaniste din Strasbourg — Facultatea de Teologie Protestantă, cu teza: *Réflexion et vie chrétiennes aujourd'hui. Essai sur le rapport entre la théologie et la spiritualité*, VII + 424 p.; în 1980 a obținut doctoratul la Institutul Teologic Universitar din București, cu teza: *Teologie și spiritualitate creștină. Raportul dintre ele și situația lor actuală* (ms. dact.). Din 1980 a activat ca lector la Institutul Ecumenic de la Bossey — Elveția (în 1986—1988 director adjunct) și ca profesor asociat la Geneva și Fribourg în Elveția. A participat la numeroase întruniri cu caracter ecumenist peste hotare: al treilea Congres ortodox al Europei Occidentale de la Amiens, lângă Paris (1977), Colocviul despre Filioque de la Klingenthal — Franța (1978 și 1979), Conferința studenților creștini de la Wellesley — S.U.A. (1979) și la Conferința ecumenică de la Cambridge — Boston, S.U.A. (1979), ambele cu tema „Credința, știința, viitorul", Reuniunea ecumenică asupra spiritualității creștine de azi de la mănăstirea Valamo — Finlanda (1981), Reuniunea ecumenică „Iisus Hristos — viața lumii" de la Niederaltaich — Germania (1982), Reuniunea ecumenică asupra rugăciunii pentru unitatea creștinilor de la Veneția (1982), a VI-a Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Vancouver (1983) și altele.

La 6 aug. 1987 tuns în monahism la Sihăstria, sub numele Daniel și hirotonit preot-ieromonah, iar în oct. 1988 hirotesit protosinghel; consilier patriarhal (1 sept. 1988-1 mart. 1990), concomitent conferențiar la Institutul teologic din București; episcop-vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei, cu titlul „Lugojanul" (hirotonit 4 mart. 1990).

La 7 iun. 1990 ales, iar la 1 iul. 1990 înscăunat ca arhiepiscop al Iașilor și mitropolit al Moldovei și Bucovinei. În această slujire, a procedat la înființarea unei Facultăți de Teologie în cadrul Universității „Al. I. Cuza" din Iași (fiind profesor de Teologie Dogmatică din 1992) și a unor Seminarii teologice (Iași, Agapia, Botoșani, Dorohoi, Piatra Neamț), ca și a unor Centre culturale misionare la Iași, Mănăstirile Neamț și Durău; a dat un nou profil revistei eparhiale care apare acum sub titlul „Teologie și Viață"; îndrumă activitatea editorială în cadrul vechii tipografii din mănăstirea Neamț și a celei noi de la mănăstirea Golia din Iași. Participă, în continuare, la o serie de întruniri ecumenice peste hotare: de pildă, a condus delegația Bisericii Ortodoxe Române la a VII-a Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Canberra (1992); ca membru în Comitetul Executiv și Central al Consiliului Ecumenic participă la diferitele sesiuni ale acestuia; vicepreședinte al celei de a 11-a Adunări Generale a Conferinței Bisericilor Europene (Graz, 1997); membru sau președinte de onoare a numeroase organizații nonguvernamentale.

A publicat diferite studii, articole, recenzii, note, în periodicele bisericești din țară sau ale comunităților de peste hotare și în periodice străine.

Lucrări: *Chemarea preoțească*, în MA, an. XVIII, 1973, nr. 1—2, p. 63—72; *Elemente ale religiei geto-dacilor favorabile procesului de încreștinare a strămoșilor*, în ST, an. XXVIII, 1976, nr. 7—10, p. 611—622; *Învățătura Sfântului Ioan Gură de Aur despre rugăciunile pentru cei adormiți în Domnul*, în MB, an. XXVI, 1976, nr. 9—12, p. 643—654; *Timpul și valoarea lui pentru mântuire în Ortodoxie*, în „Ortodoxia", an. XXIX, 1977, nr. 2, p. 196—207; *Temeiurile dogmatice ale bucuriei creștine*, în MB, an. XXVII, 1977, nr. 4—6, p. 347—359; *Dorul pentru Biserica nedespărțită sau apelul tainic și irezistibil al Sfintei Treimi*, în „Ortodoxia", an. XXXIV, 1982, nr. 4, p. 586—598; *„Iisus Hristos — viața lumii", celebrat și mărturisit la Vancouver*, în MB, an. XXXIV, 1984, nr. 1—2, p. 21—35; *Înțelesurile conciliarității ortodoxe și participarea credincioșilor la ea astăzi*, în „Ortodoxia", an. XL, 1988, nr. 4, p. 113—125; *Mărturia ortodoxă în Mișcarea ecumenică*, în „Ortodoxia", an. XLI, 1989, nr. 1, p. 127—135; *Iconografia ortodoxă — memoria vizuală a Bisericii*, în „Ortodoxia", an. XLI, 1989, nr. 3, p. 107—117; *Confessing the Truth in Love. Orthodox Perceptions of Life, Mission and Unity*, Iași, 2001, 262 p.

Traduceri: Dumitru Stăniloae, *Le génie de l'Orthodoxie*, Traduit du roumain par... , Paris, 1985, 144 p.

În străinătate: *Die heilende Kraft der Kirche. Aus der Sicht des orthodoxen Theologie und Spiritualität*, în rev. „Una Sancta", Niederaltaich, 1977, nr. 3, p. 195—203; *Die Orthodoxie und das Abendland, gestern und heute*, în *Almanahul capelei ortodoxe române „Mihail Sturza" din Baden-Baden*, 1980, p. 156—165; *Une dogmatique pour l'homme d'aujourd'hui*, în rev. „Irénikon", 1981, nr. 4, p. 472—484; *Jesus Christus, das Leben der Welt. Ein Zeugnis orthodoxer Spiritualität zur Thema der 6 Vollversammlung des Ökumenischen Rates der Kirchen (Vancouver, 1983)*, în rev. „Una Sancta", 1982, nr. 3, p. 232—248; *Life in its fulness*, în vol. *Jesus Christ, the Life of the World. An Orthodox Contribution on Vancouver Assembly*, edited by Ion Bria, WCC, Geneva, 1982, ed. franceză în rev. „Contacts", Paris, nr. 122, 1983, p. 99—126; ed. ital. în rev. „Nuova Umanita", Roma, 1983, nr. 28/29, p. 99—127, în rev. „Öekumenische Rundschau", Frankfurt, 1, 1984, p. 130—141; *Le rôle de la Liturgie dans la formation théologique*, în rev. „Contacts", Paris, nr. 135, 1986, p. 198—223 (și în „St. Vladimir's Theological Quarterly", vol. 31, 1987, nr. 2, p. 101—122); *Les taches de la théologie orthodoxe d'aujourd'hui*, în rev. „Contacts", Paris, nr. 138, 1987, p. 90—101 (și în „St. Vladimir's Theological Quarterly", vol. 33, nr. 2, 1989, p. 117—126).

Alte articole în periodice bisericești din țară sau de peste hotare (*Service Orthodoxe Presse* SOP-Paris ș.a.), peste 40 de prefețe la diferite lucrări de teologie.

Literatura: Ștefan Gânceanu, *Un nou doctor în teologie: Dan Ilie Ciobotea*, în ST, an. XXXIII, 1981, nr. 1—2, p. 78—84; ROC, XVIII, 1988, nr. 6, p. 25—26; MMS, an. LXVI, 1990, nr. 4, p. 3—40; *„Priveghind și lucrând pentru mântuire". Volum editat la aniversarea a 10 ani de arhipăstorire...*, Iași, 2000, 375 p. (îndeosebi p. 7—166 și 351—370) și o nouă ediție cu 432 p.

CIOLOCA DIMITRIE, profesor de teologie, folclorist. N. 18 dec. 1874, în Șipet, jud. Timiș, în familie de preot, † 18 ian. 1963, în Caransebeș. Gimnaziul la Timișoara, Facultatea de Teologie la Cernăuți, unde obține doctoratul (1905) și Facultatea de Filosofie în Cernăuți (abs. 1903). Diferite funcții administrative în cadrul Bisericii, apoi referent școlar la Consistoriul din Caransebeș (1905—1908), profesor de Noul Testament, Morală și Pastorală la Institutul teologic — devenit apoi Academie — din Caransebeș (1908—1938), o perioadă profesor de Limba germană la Liceul din Caransebeș; diacon în 1916, preot în 1930.

Lucrări: *Virtutea teologică a credinței*, Cernăuți, 1925, 94 p. (extras din „Candela", an. XXXV și XXXVI, 1924 și 1925). A reeditat colecția de *Predici pentru toate duminecile anului bisericesc* a lui Teodor Tarnavschi și Emilian Voiutschi, 3 vol., Caransebeș, 1909—1911, 353 + 323 + 388 p.

Cântece din război. I. Vitejești, Caransebeș, 1915, 96 p.; *Cântece din război. II. Dor și jale*, Caransebeș, 1916, 96 p., *Povești din Banat*, Caransebeș, 1924 (după un manuscris al lui Iuliu Iosif Olariu).

Colaborări la „Foaia Diecezană" — Caransebeș, „Telegraful Român" — Sibiu, „Drapelul" — Lugoj, „Românul" — Arad, „Dreptatea" — Timișoara, „Poporul Român" — Budapesta ș.a.

Literatura: Dr. Aurel Cosma, *Istoria presei din Banat*, vol. I, Timișoara, 1932, p. 87—88; „Anuarul Academiei teologice ortodoxe române din Caransebeș, 1919—1939", Caransebeș, 1939, p. 271—272; „Foaia Diecezană", nr. 3 și 50 din 1945; Pr. Prof. Dr. Nicolae Neaga, *Preotul profesor dr. Dimitrie Cioloca*, în MB, an. XXVI, 1976, nr. 5—8, p. 516—517; Zeno Munteanu, *Amintirile unui dascăl de teologie*, în AB, serie nouă, an. I (40), 1990, nr. 3—4, p. 94—96.

CIOPRON PARTENIE (din botez Ștefan), episcop. N. 30 sept. 1896, în Păltiniș, jud. Botoșani, † 28 iul. 1980, la mănăstirea Văratec. Frate în mănăstirile Gorovei și Slatina; a luptat în primul război mondial (Reg. 29 Infanterie Dorohoi). Călugărit în mănăstirea Slatina, sub numele Partenie (1921); a făcut studii la Seminarul „Veniamin" din Iași (1922—1929), la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1929—1933), unde a obținut doctoratul în 1937. În timpul studiilor a fost ierodiacon (1921) și ieromonah (1934) la catedrala mitropolitană din Iași, iar după absolvire arhimandrit și exarh al mănăstirilor din Arhiepiscopia Iașilor (1934—1935) profesor de Religie în Iași (1936—1937). La 17 iun. 1937 ales episcop al Armatei, cu sediul în Alba Iulia (înscăunat 10 oct.), unde a păstorit până în aug. 1948 (în 1941—1944 locțiitor de episcop la Bălți). După 1948 a fost profesor și director al Seminarului monahal din mănăstirea Neamț (1948—1949), vicar patriarhal (1949—1950), stareț al mănăstirii „Sf. Ioan cel Nou" de la Suceava (1950—1961); locțiitor de episcop al Romanului și Hușilor (dec. 1961-febr. 1962), la 18 febr. 1962 ales episcop eparhiot al acesteia (înscăunat la 4 mart.); a păstorit până la 1 ian. 1978, când s-a retras din scaun; o serie de realizări de ordin economic-constructiv.

A publicat diverse articole în periodicele „Viața Monahală" (1934—1937), de la Iași, tipărită cu sprijinul său „Arma Cuvântului", buletinul Episcopiei Armatei (1940—1944) și „Biserica Basarabeană" (Bălți, 1942—1943) precum și pastorale în „Mitropolia Moldovei și Sucevei".

Literatura: BOR, an. LV, 1937, nr. 7—10, p. 581—584; BOR, an. LXXX, 1962, nr. 3—4, p. 236—262; MMS, an. XXXVIII, 1962, nr. 3—4, p. 126—161; I. D. Lăudat, *P.S. Episcop Partenie Ciopron s-a mutat către Domnul*, în MMS, an. LVI, 1980, nr. 6—8, p. 613—616; *Necrolog*, în ROC, an. X, 1980, nr. 3, p. 84—85; Alexandru M. Ioniță, † *Episcopul Dr. Partenie Ciopron*, în BOR, an. XCVIII, 1980, nr. 9—10, p. 939—940; Preot Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, București, 1984, p. 333—335; Aurel Pentelescu și Dumitru Stavarache *Preliminarii la biografia unei mari personalități: episcopul general de brigadă Partenie Ciopron*, în „Revista de Istorie Militară", nr. 6 (34), 1995, p. 30—32; Vol. „Armata și Biserica" (Colecția „Revista de Istorie militară", 4), București, 1996, p. 181—184 și 232—238; Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu și Andrei Nicolescu, *Preoți în tranșee, 1941—1945*, București, 2000, passim.

CIOROGARIU ROMAN (din botez Romulus), episcop, pedagog, ziarist. N. 6 dec. 1852, în Pecica, jud. Arad, † 21 ian. 1936, în Oradea. Studii liceale la Arad, Pojon (Bratislava) și Hodmezövásárhely, studii de teologie la Arad (1874—1877), specializare în Pedagogie și Psihologie la Universitatea din Leipzig, apoi în Teologie și Filosofie la Universitatea din Bonn (1877—1879). Funcționar la Episcopia Aradului (1879—1881), profesor la Institutul teologic-pedagogic din Arad (1881—1889 și 1892—1917), director al acestui Institut (1901—1917); tuns în monahism — cu numele Roman — și hirotonit ieromonah în 1900, hirotesit protosinghel în 1904 și arhimandrit în 1917, vicar eparhial la Oradea (1917—1920), apoi primul episcop ortodox la Oradea (ales 3/16 oct. 1920; hirotonit 26 mart. 1921; instalat 2 oct. 1921), păstorind până la moarte. Militant -mai cu seamă în presă — pentru drepturile poporului român, membru în Comitetul executiv al Partidului Național Român din Transilvania, iar în 1918—1919 președintele Consiliului Național Român din județul Bihor, membru în Senatul României (1920—1936), membru de onoare al Academiei Române (1921).

Lucrări: *Zile trăite*, Oradea 1926, 525 p., cuprinzând și o serie de articole mai vechi; câteva broșuri, mai ales cu caracter național-politic: *Spre prăpastie*, Arad, 1911; *Speranța-Lumina-Biserica și Școala-Tribuna*, Cluj, 1934, 74 p. ș.a.

Reeditare: *Zile trăite. Partea I-a. Războiul mondial până la armistiţiu.* Ediţie îngrijită de Viorel Faur, Oradea, 1994, 156 p.

Ziarist de mare prestigiu, a semnat sute de articole cu caracter naţional-politic, social sau religios (fie sub numele său, fie cu pseudonimele: „Unchiaşul" şi „Preotul bătrân"), în periodicele: „Tribuna" — Sibiu, „Tribuna Poporului" — Arad (la înfiinţarea căreia a contribuit, 1897), „Biserica şi Şcoala" (Arad, redactor în perioada 1 ian. 1901—1 oct. 1917), „Tribuna Bihorului", „Cele Trei Crişuri", „Legea Românească" — Oradea. A redactat şi „Anuarele Institutului teologic-pedagogic din Arad" în perioada cât a fost director.

Ca episcop, a organizat noua eparhie, a cumpărat o reşedinţă impunătoare, a întemeiat o Academie teologică cu 4 ani de studii (1923), o Şcoală de cântăreţi bisericeşti, o tipografie, mănăstirea de la Izbuc, foaia eparhială „Legea Românească" (1921).

Literatura: Teodor Botiş, *Istoria Şcoalei normale (Preparandiei) şi a Institutului teologic ortodox-român din Arad*, Arad, 1922, p. 649—651; broşura *Episcopul Roman R. Ciorogariu 1852—1936* (reproduceri de articole din „Legea Românească", an. XVI, 1936, nr. 2); Vasile Coman, *Episcopul Roman Ciorogariu, luptător pentru libertatea şi dreptatea poporului român din Transilvania*, în MA, an. XXI, 1976, nr. 7—9, p. 628—636; Vasile Popeangă, *Roman Ciorogariu, reprezentant al tribunismului arădean*, în „Ziridava", Arad, 10, 1979, p. 751—780; vol. *Roman R. Ciorogariu (1852—1936). Studii şi documente*. Prefaţa de Episcop Vasile Coman; studii de prof. dr. Vasile Popeangă şi prof. dr. Gheorghe Liţiu; documente cu note şi comentarii de Andrei Caciora, Vasile Popeangă şi Mircea Timbus, Oradea, 1981, 472 p.; Pr. Vasile Rusu, *Rolul lui Roman Ciorogariu în mişcarea tribunistă arădeană*, în MB, an. XXXV, 1985, nr. 1—2, p. 35—43; Eugen Glück, *Contribuţii noi cu privire la biografia episcopului Roman Ciorogariu*, în „Teologia", revista Facultăţii de Teologie din Arad, an. I, nr. 1, 1997, p. 75—83; Miron Erdei, *Activitatea omiletică a episcopului Roman Ciorogariu*, în vol. „Teologie, istorie, viaţă bisericească", Oradea, 1998, p. 298—312.

CIOROIANU ŞTEFAN, preot, publicist. N. 6 oct. 1886, în Comloşu Mare, jud. Timiş, † 9 mart. 1970, în Comloşu Mare. Studiile medii în Kikinda Mare (azi în Iugoslavia), juridice la Budapesta, teologice la Facultatea din Cernăuţi, unde obţine doctoratul în 1911, apoi la Facultatea de Filosofie din Viena. Preot în Comloşu Mare (1912—1969) şi protopop (1921—1940), un timp consilier cultural la Episcopia Timişoarei (după 1940). A publicat mai multe volume de predici.

Lucrări: *Viaţa creştinească*, Arad, 1916, 70 p.; *Merinde pentru sufletele credincioase. Cuvântări ocazionale*, Arad, 1917, 131 p.; *Dor de lumină*, Arad, 1917, 180 p.; *Brazde în ogorul lui Hristos*, Arad, 1918, 132 p.; *Lauda crinilor. Cuvântări la botez*, Timişoara, 1924, 96 p.; *Un trup şi un suflet. Cuvântări la cununii*, Arad, 1930, 90 p.; *Nu plânge! Cuvântări funebre*, Arad, 1930, 222 p. Diferite broşuri în colecţia „Biblioteca creştinului ortodox" de la Arad: *Cinstiţi şi ajutaţi Biserica, Preotul nostru, Despre rugăciune, Despre jurământ, Să fim buni creştini şi români* ş.a. Articole în „Biserica şi Şcoala" — Arad, „Foaia Diecezană" — Caransebeş, „Telegraful Român" — Sibiu ş.a. A întemeiat şi condus revista omiletică „Duh şi Adevăr" de la Timişoara (1941—1948), în care a publicat numeroase predici.

Literatura: Pr. Prof. Nicolae Neaga, *Protopopul Ştefan Cioroianu*, în MB, an. XXVI, 1976, nr. 9—12, p. 715.

CIOSU PLATON, arhiereu. N. 18 nov. 1867, în Prohozeşti, jud. Bacău, în familie de preot, † 29 nov. 1934, în Bucureşti. Studii la Seminariile din Roman şi „Veniamin" din Iaşi, apoi la Facultatea de Teologie din Bucureşti. Preot la catedrala episcopală din Curtea de Argeş (1900—1918), protopop al jud. Argeş (1903—1908), preşedinte al Consistoriului spiritual eparhial, membru în Consistoriul superior bisericesc (1909), preşedinte al Societăţii clerului argeşean „Frăţia", arhiereu-vicar al Mitropoliei Ungrovlahiei (1918—1934, hirotonit 30 sept. 1918), locotenent de mitropolit primat în tot cursul anului 1919, locotenent de episcop al Dunării de Jos (ian. 1922—mart. 1923 şi apr.—iun. 1924).

A iniţiat şi condus revista lunară „Păstorul Ortodox" a Societăţii clerului „Frăţia" (1900—1912), în care a publicat numeroase articole, dări de seamă, recenzii etc.; colaborări la „Adevărul Bisericesc", organul aceleiaşi Societăţi (1912—1916), care au apărut la Piteşti.

Literatura: *Necrolog*, în BOR, an. LII, 1934, nr. 11—12, p. 755; Veniamin Pocitan, *Arhiereii vicari în Biserica Ortodoxă românească. Vicarii Arhiepiscopiei Bucureștilor, Mitropoliei Ungrovlahiei și Patriarhiei Române*, București, 1937, p. 46—47.

CIPARIU TIMOTEI, teolog, lingvist, istoric, pedagog și orientalist. N. 21 febr. 1805, în Pănade, jud. Alba, † 3 sept. 1887, în Blaj. Studii gimnaziale (1816—1820), filosofice (1820—1822) și teologice (1822—1825) la Blaj, oraș pe care nu l-a părăsit niciodată. Profesor la Gimnaziul din Blaj (1825—1827), profesor de Filosofie (1828), de Dogmatică, apoi de Studii biblice (1834—1842) la Seminar, director al Gimnaziului și inspector al școlilor din oraș (1854—1875), director al tipografiei diecezane (1833—1866), preot (1827), canonic (din 1842), mai târziu prepozit capitular al diecezei Blajului. Personalitate reprezentativă a culturii românești, cunoscător a numeroase limbi (greacă, latină, ebraică, arabă, siriacă, turcă, persană, spaniolă, italiană, germană, engleză, maghiară), posesor al celei mai bogate biblioteci particulare din Transilvania, prețioasă și prin raritățile ei (azi în Biblioteca Filialei Cluj a Academiei); a fost unul dintre pionierii ziaristicii românești din Transilvania, prin periodicele înființate și conduse de el: „Organul Luminării" (1847, devenit, în 1848 „Organul Națiunale"), primul ziar românesc cu litere latine, „Învățătorul Poporului" (1848), între 1867 și 1870 și în 1872 a redactat „Arhivu pentru filologie și istorie", prima revistă românească de filologie, colaborator la „Foaia pentru minte, inimă și literatură" din Brașov, cu studii, eseuri, versuri și traduceri; membru fondator și primul vicepreședinte (1861—1866), apoi președinte (1877—1887) al Astrei; membru al Societății Literare Române (1866), viitoarea Academie Română, fiind ales mai târziu vicepreședintele ei; membru al Societății germane de orientalistică. A publicat o serie de studii asupra limbii române și gramatici, fiind considerat unul dintre întemeietorii filologiei și lingvisticii românești; prin studiile sale a căutat să dovedească drepturile istorice ale poporului român și originea noastră romană; a fost unul din adepții latinismului și ortografiei etimologice. Pe tărâm politic, s-a numărat printre militanții pentru drepturile poporului român din Transilvania, fiind unul din cei zece secretari ai Adunării Naționale de la Blaj din 1848, membru în delegația trimisă la Curtea imperială din Viena spre a prezenta revendicările românești, membru în Comitetul Național Român din Sibiu, iar în 1863—1864 membru în Dieta Transilvaniei de la Sibiu.

Lucrări: *Istoria santa sau biblică a Testamentului Vechiu și Nou*, Blaj, 1855, 80 p. (ed. a II-a, 1859, 80 p.); *Scienția Sântei Scripture*, Blaj, 1854, VI + 240 p.; a retipărit — cu litere latine — *Orologierul și Liturghierul*.

Acte și fragmente latine și românești pentru istoria Bisericii românești, mai ales unite, Blaj, 1855, XVI+280 p.; *Elemente de limba română după dialecte și monumente vechi*, Blaj, 1854, VII+200 p.; *Compendiu de gramatica limbii române*, Blaj, 1855 (ed. a V-a, Sibiu, 1876, 120 p., ed. a VII-a, Blaj, 1897); *Crestomație sau Analecte literarie din cărțile mai vechi și noue românești tipărite și manuscrise, începând de la sec. XVI până la al XIX, cu notiță literară*, Blaj, 1858, XXXVII+256 p.; *Elemente de poetică, metrică și versificațiune*, Blaj, 1860, 224 p.; *Cuvânt la inaugurarea Asociațiunei*, Blaj, 1862, 135 p.; *Principia de limbă și de scriptură*, ed. I, Blaj, 1856; ed. a II-a, Blaj, 1866, IV+407 p.; *Gramatica limbii române,* vol. I. Analitica, Blaj, 1869, XIV+388 p.; vol. II. *Sintactica*, Sibiu, 1877, IV+355 p.; *Despre limba română. Supliment la Sintactica*, Blaj, 1877, 59 p.

Traduceri: *Gramatica limbii latine*, 2 vol., după M. Schinagl, Blaj, 1857—1860, 277+272 p. (ed. a II-a, 1865—69); W.T. Krug, *Elemente de filosofie*, 2 vol., Blaj, 1861—1863, 676 p.; *Portarea de buna cuviența între oameni*, Blaj, 1855; ed. a II-a, Sibiu, 1863, 48 p.

Postume: *Călătorie în Muntenia*, în vol. *Prietenii istoriei literare* I, București, 1931 (publicat de Al. Lupeanu Melin); *Început de autobiografie*, ed. îngrijită și note de Șt. Manciulea, Blaj, f.a. (extras din „Cultura Creștină"); *Jurnal*, ed. îngrijită și prefață de Maria Protase, Cluj-Napoca, 1972, 192 p.; *Poezii*, ed. îngrijită și prefață de N. Albu, Cluj-Napoca, 1976, 168 p.; *Discursuri*, ed. îngrijită, antologie și glosar de Ștefan Manciulea și Ion Buzași, Cluj-Napoca, 1984, 191 p.; *Opere*. Vol. I. Ediție îngrijită de Carmen Gabriela Pamfil. Introducere de Gavril Istrate, București,

1987, 477 p.; vol. II. Introducere de Mioara Avram, București, 1992, 534 p.

Literatura: *Enciclopedia Română*, tom. I, Sibiu, 1898, p. 840—841; Ioan Rațiu, *Timotei Cipariu. Viața și activitatea lui. Studiu istoric-literar*, Blaj, 1905, 109 p.; Ilie Dăianu, *Timotei Cipariu. La a 50-a aniversare de la moartea lui*, București, 1938, 36 p.; Ștefan Manciulea, *Contribuții noi la viața și activitatea lui T. Cipariu*, Blaj, 1942, 79 p.; Același, *Timotei Cipariu și Astra*, Blaj, 1943, 140 p.; Același, *Activitatea politică a lui Timotei Cipariu*, Blaj, 1944; Mihail Nanu, *Despre activitatea poetică a lui Timotei Cipariu*, în „Analele Universității din București, Științe Sociale-Filologie", VII, 1956; Mihai Guboglu, *Manuscrisele și tipăriturile orientale din Fondul „T. Cipariu" al Bibliotecii Filialei din Cluj a Academiei R.S.R.*, în „Limbă și Literatură", III, 1957; Vasile Netea, *Timotei Cipariu și George Barițiu călători prin Țara Românească*, în „Studii", XI, 1958, nr. 1, p. 117—126; D. Macrea, *Lingviști și filologi români*, București, 1959, p. 67—78 (și în vol. *Contribuții la istoria lingvisticii și filologiei românești*, București, 1978, p. 48—54); Maria Protase, *Timotei Cipariu. Copilăria și anii de studii*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Philologia", VII, fasc. 1, 1962; Ion Mușlea, *Timotei Cipariu și literatura populară*, în SCILF, 1964; Jakó Sigismund, *Bibliofilia lui Timotei Cipariu*, în AIIC, X, 1967, p. 129—171; Ioana Botezan, *Contribuția lui Timotei Cipariu la dezvoltarea ziaristicii românești din Transilvania în preajma anului revoluționar 1848. Documente inedite*, în „Apulum", 7, 1969, p. 95—108; Valeriu Nițu, *Contribuții la valorificarea activității filologice și istorice a lui Timotei Cipariu*, în „Studii și cercetări de istorie, filologie și istoria artei", Centrul de Studii sociale Tg. Mureș, București, 1972, p. 243—297; Ioan Breazu, *Timotei Cipariu și Italia*, în „Studii de literatură română și comparată", II, Cluj, 1973, p. 78—94; Cornel Tatai, *Timotei Cipariu animator și sprijinitor al artei românești din Transilvania*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Series Historica", 19, fasc. 1, 1974, p. 65—75; Cornel Tatai-Baltă, *Din activitatea lui Timotei Cipariu ca director al Gimnaziului din Blaj*, în „Apulum", Alba Iulia, XIV, 1976, p. 321—342; Valeriu Nițu, *Mențiuni documentare despre manuscrisele orientale păstrate de la Timotei Cipariu*, în „Studii și Cercetări de Științe sociale", București, 1977, p. 135—153; S. Jakó, *Istoricul bibliotecii lui Timotei Cipariu*, în vol. *Philobiblon transilvan*, București, 1977, p. 310—361; Yves Goldenberg, *Timotei Cipariu — un arabisant roumain du XIX-e siècle*, în „Studia et Acta Orientalia", 1977, 9, p. 66—78; Mircea Popa, *Contribuții la activitatea social-politică și literară a lui Timotei Cipariu*, în „Crisia", Oradea, 8, 1978, p. 339—351; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 183—185; Ioana Botezan și Ileana Cuibuș, *Documente privind strădaniile lui Timotei Cipariu de a edita „Arhiva pentru filologie și istorie"*, în „Sargetia", Deva, 14, 1979, p. 431—451; *Bibliografia românească modernă, 1831—1918*, Vol. I, București, 1984, p. 706—708; József Hajós, *Timotei Cipariu și filozofia*, București, 1987, 232 p.; Valeriu Nițu și Traian Vedinaș, *Timotei Cipariu. Arhetipuri ale permanenței românești*, Cluj-Napoca, 1988, 256 p.; Zenovia Niculescu, *Timotei Cipariu romanist*, București, 1994, 190 p.; Mircea Zaciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu (coordonatori), *Dicționarul scriitorilor români. A—C*, București, 1995, p. 596—599.

CIPLEA (CZIPLE) ALEXANDRU, preot, istoric. N. 28 iun. 1885, în Biserica Albă — Maramureș (azi în Ucraina), † 12 nov. 1938, în Cluj. Studii secundare la Beiuș, teologice la Universitatea din Budapesta (1904—1908, cu doctoratul în 1910). Funcționar la Episcopia unită din Gherla (1908—1910), profesor la Liceul „grăniceresc" din Năsăud (1910—1924), apoi la Academia teologică din Gherla (1924—1931), mutată la Cluj (1931—1938). Autor de lucrări istorice privitoare la românii din Maramureș și Năsăud, culegător de folclor maramureșan.

Lucrări: *Documente privitoare la Episcopia din Maramureș*, București, 1916, 128 p. (An. Acad. Rom., M.S.I., s. II, tom. XXXVIII, 1915—1916, p. 249—376); *O delimitare de graniță între Maramureș și districtul Năsăudului*, în rev. „Arhiva Someșană", nr. 1, 1924, p. 49—60; *Documente bisericești*, în „Arhiva Someșană", nr. 1, 1924, p. 21—40 și nr. 2, 1925, p. 20—50 (în colaborare); *Năsăudul*, București, 1924, 52 p. (în colaborare); *Săraca Țara Maramureșului*, Cluj, 1938, 44 p.; diferite articole publicate sub pseudonimul „Albinus".

Poezii populare din Maramureş, în An. Acad. Rom., M.S.L., tom. XXVIII, 1906, p. 413—532 (şi extras, 120 p.).

Mica Biblie sau Istoria descoperirii dumnezeieşti. I. Legea Veche, Blaj, 1918, 160 p. (ed. a III-a, Blaj, 1926). *II. Legea Nouă* (ed. a II-a, Blaj, 1924); traducerea manualului de *Istoria Bisericii* al lui F. Mourret şi J. Carreyre, vol. I, Gherla, 1926.

Literatura: A. Decei, *Dr. Alexandru Ciplea*, în AIINC, VII, 1936—1938, p. 872—873; Dumitru Pop, *Folcloristica Maramureşului*, Bucureşti, 1970, p. 53—84; Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii româneşti*, Bucureşti, 1974, p. 422—423; *Enciclopedia istoriografiei româneşti*, Bucureşti, 1978, p. 98—99; Ioan Şeulean, *Alexandru Ţiplea (1885—1938)*, în „Anuarul de folclor", Cluj-Napoca, 5—7, 1987, p. 423—426.

CIREŞEANU BADEA, profesor de teologie (nehirotonit). N. 16 mai 1859, în Spineni, jud. Olt, † 5 iul. 1919, în Bucureşti. Seminarul inferior la Argeş (1874—1878) şi „Central" din Bucureşti (1879—1882), Facultatea de Teologie din Cernăuţi (1886—1890, cu doctorat în 1891). Profesor de Caligrafie şi Desen la Seminarul din Curtea de Argeş (1883—1886), profesor supli-nitor (1891), provizoriu (1892), apoi definitiv (1895) la catedra de Liturgică, Pastorală, Omiletică şi Catehetică de la Facultatea de Teologie din Bucureşti, funcţionând până la moarte; a suplinit şi cursurile de Morală (1898—1901) şi Ebraică (1904—1905); decan al Facultăţii (1913—1915); director al Cancelariei Mitropoliei Ungrovlahiei (1893—1896); a întemeiat şi condus rev. „Vocea Bisericii" (1894—1896) şi a redactat rev. „Biserica Ortodoxă Română" (1906—1907); a făcut numeroase călătorii de studii în ţări europene şi în Orientul Apropiat.

Lucrări: *Tezaurul liturgic al Sfintei Biserici ortodoxe de Răsărit*, 3 vol., Bucureşti, 1910—1911—1912, LIX+164 p.(I) +624 p.(II)+430 p.(III); Litografiate: *Curs de Catehetică* (1899, 81 p.) şi *Omiletica* (1904, 254 p.); studii şi articole în „Biserica Ortodoxă Română" şi „Vocea Bisericii".

Literatura: *Tezaurul liturgic*, Bucureşti, 1912, vol. III, p. 410—421; Pr. Prof. Ene Branişte, *Literatura liturgică în teologia românească*, în BOR, an. LXXXIX, 1971, nr. 1—2, p. 127—128; Pr. Prof. Alexandru Moisiu, *Un pionier al Liturgicii româneşti — Prof. Badea Cireşeanu*, în ST, an. XXVIII, 1976, nr. 3—6, p. 520—522; Pr. C. G(aleriu) şi Lector V. I(liescu), *Prof. dr. Badea Cireşeanu*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 35—36.

CIUDIN NICOLAE, profesor de teologie. N. 13 ian. 1904, în Dăneşti, jud. Vaslui, † 5 dec. 1984, în Bucureşti. Studii la Şcoala pregătitoare din Dobrovăţ-Vaslui (1918/19), Şcolile normale din Focşani (1919/20) şi Vaslui (1920/21), Seminarul teologic din Huşi (1921—1926), Facultatea de Teologie din Chişinău (1926—1930), cu licenţă în 1930 şi doctorat în 1941; studii de specializare pentru Vechiul Testament şi Limba ebraică la Facultatea de Teologie catolică din Strasbourg (1930—1931) şi la Colegiul catolic din Salisbury — Anglia (1931—1932). Prefect de studii (1932—1936) şi spiritual (1937—1940) la Internatul Facultăţii de Teologie din Chişinău, apoi spiritual la Internatul teologic de la „Radu Vodă" din Bucureşti (1941—1948). Asistent la catedra de Vechiul Testament de la Institutul Teologic din Sibiu (1948—1952), încredinţat cu predarea Limbii ebraice, lector de Limba ebraică la acelaşi Institut (1952—1955), profesor de Studii biblice (1955—1964) la Seminarul teologic din Curtea de Argeş — mutat din 1957 la Bucureşti — , director al Seminarului (1955—1957).

Lucrări: *Genealogia Mântuitorului după Evanghelia Sf. Matei în raport cu datele Vechiului Testament. Studiu analitic după textul ebraic şi Septuaginta*, Iaşi, 1941, 15 p.+1 tablou gen.; *Analiza citaţiunilor Vechiului Testament din Evanghelia Sf. Matei. Studiu după textul ebraic şi Septuaginta*, Bucureşti, 1942, 51 p.; *Temeiurile biblice şi patristice ale ierarhiei bisericeşti*, în ST, an. II, 1950, nr. 3—6, p. 198—217; *Studiul Vechiului Testament. Manual pentru Seminariile teologice*, Bucureşti, 1978, 360 p. (reeditat la Bucureşti, 1996, 269 p.). Alte articole în „Misionarul" — Chişinău, „Telegraful Român" — Sibiu, predici în „Glasul Bisericii" şi „Mitropolia Moldovei şi Sucevei".

Literatura: Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786–1986*, Sibiu, 1987, p. 356.

CIUHANDU GHEORGHE, preot, istoric. N. 23 apr. 1875, în Roșia, jud. Bihor, în familie de preot, † 29 apr. 1947, la Vața de Jos, jud. Hunedoara (înhumat la Arad). Studii secundare la Beiuș, cele teologice la Institutul din Arad (1893–1896), apoi la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1900–1902 și 1903–1905), cu doctorat în 1905. Învățător confesional în Căbești-Bihor (1897–1899), funcționar la Consistoriul din Arad (1900), prefect de studii și profesor suplinitor la Institutul teologic-pedagogic din Arad (1902–1903), consilier la secția școlară a Consistoriului din Arad (1905–1938), diacon (1908), preot și protopop (1910), iconom stavrofor (1936), apărător al școlilor confesionale românești din Eparhia Aradului împotriva încercărilor de maghiarizare, participant activ la evenimentele anului 1918, președinte al Asociației clerului ortodox român „Andrei Șaguna" din Transilvania (din 1922), membru în Adunarea Eparhială Arad și Congresul Național Bisericesc. Autor de lucrări teologice și mai ales istorice, în care se ocupă cu istoria bisericească a românilor din părțile Aradului și Bihorului, vechile manuscrise în Bihor. Membru de onoare al Academiei Române (30 mai 1946).

Lucrări: *Școala noastră poporală și darea culturală*, Arad, 1918, 51 p.; *Dr. Giorgiu Popa – un om de școală și cultură*, Arad, 1934, 135 p.

Împreunarea Bisericilor ortodoxe române din România Mare și raportul Bisericii cu Statul, Arad, 1919, 32 p.; *Reorganizarea Mitropoliei ardelene*, Arad, 1920, 54 p.; *Puncte de orientare în chestiunea unificării administrative bisericești*, în „Analele Asociației Clerului", Sibiu, 1922; *Reorganizarea centrelor ierarhice și unificarea bisericească*, București, 1923, 70 p.; *Patronatul eclesiastic ungar în raport cu drepturile statului român. Studiu istoric-statistic și politic-bisericesc*, Arad, 1928, 211 p.

Schisma românească sau „unirea cu Roma", Sibiu, 1921, 54 p.; *Români ortodocși și uniți români sau două organizații bisericești românești din Ardeal*, Sibiu, 1922, 78 p.; *Papism și ortodoxism în Ardeal sau porfiră și cunună de spini*, Arad, 1922, 95 p.; *Dezbinarea religioasă a românilor ardeleni. Falsificarea credinței și a istoriei*, Arad, 1927, 64 p.; *Călugării Visarion și Sofronie și mucenicii Orotodoxiei din Ardeal*, Sibiu, 1932, 36 p.

Urgia unionistă din județul Aradului și reacțiunea ortodoxă, Arad, 1924, 55 p.; *Unirea și întoarcerea Galșei la Ortodoxie*, Sibiu, 1924, 35 p.; *Propaganda catolică maghiară de la Macău în coasta diecezei ortodoxe a Aradului (1815–1864)*, Arad, 1926, 63 p.; *Cum s-a făcut unirea cu Roma în Ohaba Forgaci (Banat). Descrierea unor siluiri și fraude*, Sibiu, 1929, 43 p.; *Cărțile de afurisanie sau de blestem din Ardeal*, Sibiu, 1930, IV+38 p.; *Bogomilismul și românii*, Sibiu, 1933, 24 p.; *Rânduiala sfintei mărturisiri la români. Însemnări rituale. Cu două anexe: ritualul sârbesc (1524) și românesc (1681)*, Cernăuți, 1933, 44 p. (extras din „Candela", XLIII, 1932).

Câteva momente din trecutul Episcopiei Aradului, 1767–1830, Arad, 1929, 38 p.; *Doi Ioanovici pe tronul episcopesc ortodox de la Arad*, Arad, 1929, 38 p.; *Din viața lui Nestor Ioanovici episcopul Aradului, 1767–1830*, Arad, 1929, 57 p.; *Schițe din trecutul românilor arădeni din veacul al XVIII-lea*, Arad, 1934; *Episcopii Samuil Vulcan și Gherasim Raț. Pagini mai ales din istoria românilor crișeni (1830–1840)*, Arad, 1935, XXX+702 p.; *Comercianții greci în părțile ungurene și în special în ținutul Aradului*, în vol. *„Fraților Alexandru și Ion Lapedatu"*, București, 1936, p. 228–248; *Românii din Câmpia Aradului de acum două veacuri. Cu un excurs istoric până la 1752 și însemnări istorice-politice ulterioare*, Arad, 1940, 256+320 p.+3 h (operă premiată de Academia Română).

Colaborări la „Tribuna", „Tribuna Poporului", „Românul", „Biserica și Școala" (redactor în 1937–1938), toate la Arad, „Telegraful Român" și „Revista Teologică" de la Sibiu, „Legea Românească" și „Cele Trei Crișuri" de la Oradea, „Candela" — Cernăuți, „Biserica Ortodoxă Română" — București ș.a.

Literatura: Dr. Teodor Botiș, *Istoria Școalei normale (Preparandiei) și a Institutului teologic ortodox român din Arad*, Arad, 1922, p. 651–652; Număr omagial în BȘ, an. LXIII, nr. 38 din 17 sept. 1939; *Necrolog*, în BOR, an. LXV, 1947, nr. 10–12, p. 387–391; *Necrolog*, în BȘ, an. LXXI, 1947, nr. 20; Șt. Lupșa, *Iconom stavrofor Dr. Gheorghe Ciuhandu*, în TR, an. XCV, 1947,

nr. 17—18, p. 1—2; Preot Dr. Grigorie Marcu, *Părintele Ciuhandu*, în RT, an. XXXVII, 1947, nr. 5—6, p. 197—199; Prof. Eduard Găvănescu, *Părintele Gheorghe Ciuhandu. La centenarul nașterii sale (1875—1975)*, în MA, an. XX, 1975, nr. 9—10, p. 675—680; *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 99; Prof. Dr. Nicolae Bocșan, *Gheorghe Ciuhandu (1875—1947), istoric al Bisericii Ortodoxe Române*, în vol. *„Logos I.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului la împlinirea vârstei de 80 de ani"*, Cluj-Napoca, 2001, p. 300—306.

CIURA ALEXANDRU, preot, profesor și scriitor. N. 15 nov. 1876, în Abrud, jud. Alba, în familie de preot, † 26 mart. 1936, în Cluj. Studii la Gimnaziile din Blaj și Sibiu (1886—1894), Facultatea de Teologie (1894—1898), apoi cea de Litere din Budapesta, cu specializare în Română și Elină (1899—1902). Suplinitor al catedrei de Morală de la Seminarul din Blaj (1898—1899) și profesor de Română la Gimnaziul din Blaj (1902—1919), profesor de Română și director al Liceului „George Barițiu" din Cluj (1919—1936). A fost unul dintre întemeietorii și primii redactori ai revistei „Luceafărul" de la Budapesta, în 1902, — din 1906 la Sibiu, — alături de O. Goga, A. P. Bănuț și O. Tăslăuanu, în care a publicat numeroase schițe, nuvele, recenzii etc.; după 1902 a lucrat în redacția foii „Unirea" de la Blaj; colaborator la principalele periodice transilvănene din vremea sa; autor de volume cu schițe, nuvele, traduceri. Militant pentru unirea Transilvaniei cu România în 1918.

Lucrări literare: *Visuri trecute*, Blaj, 1903, 121 p.; *Icoane*, Budapesta, 1906, 108 p.; *Amintiri. Schițe și nuvele*, Orăștie, 1912, VII+264 p.; *Foiletoane (1907—1910)*, Beiuș, 1912, 161 p.; *Scrisoare în cealaltă lume. Schițe din război*, București, 1914, 80 p. (ed. a II-a, Arad, 1917, 80 p.); *În război. Schițe*, Blaj, 1915, 106 p.; *Frații. Povestiri din război*, Arad, 1916, 78 p.; *Copiii în război. Schițe din zilele de acum*, Blaj, 1918, 40 p. (în colaborare); *Iscariot. Schițe*, Arad, f.a., 127 p. (Biblioteca „Semănătorul").

Alte lucrări: *Eminescu și Coșbuc. Note comparative*, Blaj, 1903, II+108 p.; *Educația vechilor elini*, Blaj, 1906, 40 p.; *Biografia părintelui Vasile Lucaciu*, Sibiu, 1928, 80 p.; *Povestire pe scurt a vieții lui Avram Iancu*, Cluj, f.a., 79 p.; *Viața lui Iisus, scrisă pentru copii*, Beiuș, 1931, 79 p.

Reeditări: *Scrieri alese* (Schițe, amintiri și foiletoane). Ediție îngrijită de Aurel Millea. Prefață de Mircea Zaciu, București, 1966, XXVII + 448 p.

Traduceri: Al. Dumas tatăl, *Din zilele lui Nero*, Blaj, 1907; Ștefan Lazăr, *Floarea Betuliei*, roman, Orăștie, 1913.

Literatura: Sebastian Bornemisa, *Almanahul scriitorilor de la noi*, Orăștie, 1911, p. 21—25; V. Macaveiu, † *Alexandru Ciura*, în CC, an. XVI, 1936, nr. 3, p. 172—174; introducerea la ediția citată (îndeosebi p. 425—442); Nicolae Comșa și Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului*, București, 1994, p. 130; Mircea Zaciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu (coordonatori), *Dicționarul scriitorilor* români, A—C, București, 1995, p. 603—604; Mircea Zaciu, *Ca o imensă scenă Transilvania...*, București, 1996, p. 180—202.

CIUREA ALEXANDRU, profesor de teologie, istoric. N. 17 nov. 1912, în Tătărăni, jud. Vaslui, † 14 nov. 1996 în București. Studii la Seminariile teologice din Huși (1924—1931) și „Veniamin" din Iași (1931—1932), apoi la Facultatea de Teologie din Chișinău (1932—1936), cu specializare la Facultățile de Teologie catolică și protestantă din Strasbourg (1936—1939), unde obține licența (1938) și susține o parte din examenele de doctorat; doctor în Teologie al Facultății din Cernăuți (1943). Prefect de studii la Internatul Facultății de Teologie din Chișinău (1939—1940), asistent la catedra de Istoria Bisericii Române de la Facultățile de Teologie din Chișinău (1940—1941) și Cernăuți-Suceava (1941—1947), suplinitor al catedrei (1947—1948), diacon (1941). După 1948, activează la Institutul Teologic Universitar din București, ca asistent la secția istorică (1948—1950), conferențiar-spiritual, cu sarcini didactice (1950—1963; din 1956 a predat Istoria artei creștine); suplinitor (1963) și apoi titular (1972) al catedrei de Istoria Bisericii Române (până la pensionare, în 1977), prorector al Institutului (1971), preot (1951), iconom stavrofor (1955). Între anii 1971 și 1978 a fost detașat ca superior al parohiei ortodoxe române din Stockholm; în această calitate, a înființat și organizat trei parohii (Stockholm, Göteborg, Malmö), cu 10 filiale, în

Suedia, Finlanda, Norvegia și Danemarca. La Stockholm înființează un Institut de studii românești, o bibliotecă românească și revista „Candela", de apariția căreia s-a îngrijit timp de cinci ani (1973—1978). Pentru activitatea desfășurată la Stockholm a fost decorat de regele Suediei cu ordinul „Steaua Polară" clasa I, în grad de cavaler, iar de Biserica Ortodoxă Finlandeză cu ordinul „Mielul Sfânt", în grad de comandor. A participat la mai multe reuniuni în cadrul Conferinței Creștine pentru Pace și Consiliului Mondial al Păcii (Praga, Berlin, Budapesta, Moscova, Helsinki ș.a.), la conferințe și simpozioane teologice sau istorice. A publicat studii de Istoria Bisericii românești.

Lucrări: *Noțiunea de Biserică, rolul doctrinar și sfințitor al Bisericii după Sf. Irineu*, Iași, 1940; *Beranger de Tours și controversa euharistică din secolul al XI-lea*, Iași, 1941, 31 p.; *Figuri de ierarhi moldoveni: Leon Gheucă (1769—1788)*, Chișinău, 1942, 48 p.; *Figuri de ierarhi moldoveni: Iacob Stamati (1749—1803)*, Iași, 1946, 283 p. (teză de doctorat); *La o sută de ani de la moartea lui Veniamin Costachi*, în „Candela", an. LVII, 1946, p. 434—452 (și extras: Iași, 1946, 21 p.); *Rezistența Bisericii românești față de prozelitismul catolic*, în ST, an. I, 1949, nr. 3—4, p. 205—225; *Momente și aspecte esențiale ale influenței Sfântului Munte asupra vieții religioase din țările române*, în „Ortodoxia", an. V, 1953, nr. 2, p. 279—294; *Preoți ortodocși români în revoluțiile țărănimii cu specială privire asupra răscoalei din 1907*, în ST, an. V, nr. 9—10, 1953, p. 677—706; *Antim Ivireanu predicator și orator*, în BOR, an. LXXIV, 1956, nr. 8—9, p. 775—817; *Atitudinea elevilor seminariști față de răscoala din 1907*, în BOR, an. LXXV, 1957, nr. 3—4, p. 275—296; *Institutul teologic de grad universitar din București* (scurt istoric), în BOR, an. LXXV, 1957, nr. 11—12, p. 1213—1251; *Mărturisirea de credință a spătarului Nicolae Milescu: Stella Orientalis Occidentali splendens*, în „Ortodoxia", an. X, 1958, nr. 4, p. 511—538 (prima traducere în românește); *Probleme, referințe și precizări noi în legătură cu Sfântul Ioan Valahul*, în BOR, an. LXXX, 1962, nr. 5—6, p. 495—514 (prima traducere a actului său martiric în românește); *Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica, episcop al Râmnicului-Noul Severin*, în MO, an. XV, 1963, nr. 9—10, p. 667—685; *Clerici și personalități ale Bisericii Române din Transilvania și Banat, membri ai Academiei Române înainte de 1 decembrie 1918*, în MO, an. XXI, 1969, nr. 1—2, p. 13—35; *Istoriografia Bisericii Române și problemele ei actuale*, în BOR, an. LXXXIX, 1971, nr. 3—4, p. 368—381; *Patterns in Early Romanian Christianity*, în *The Altar Almanach*, London, 1971, p. 57—65; *Quelques aspects essentiels de l'époque phanariote dans l'histoire de l'Église Ortodoxe de Roumanie*, în vol. *L'époque phanariote*, Tessaloniki, 1974, p. 17—28; *Acțiuni ale clericilor ortodocși români din Moldova și Muntenia în favoarea Unirii Principatelor în 1859*, în „Candela", Stockholm, 1974, nr. 1, p. 9—13, nr. 2, p. 10—15; nr. 3, p. 10—15; 1975, nr. 2, p. 18—27 și nr. 3, p. 29—37; *Transilvania, străvechi pământ românesc, țară de suferință și leagăn al omeniei. Unirea ei cu România* (1918—1 dec. 1978), în „Candela", Stockholm, nr. 4, 1978, p. 22—36 (și ST, an. XXX, 1978, nr. 9—10, p. 597—610); *Tudor Vladimirescu, ctitor și ajutător de lăcașuri străbune*, în MO, an. XXXIII, 1981, nr. 4—6, p. 186—196 (și MMS, an. LXII, 1986, nr. 3, p. 104—117); *Binecredinciosul voievod Ștefan cel Mare, făuritor de cultură și artă*, în MMS, an. LVIII, 1982, nr. 3—4, p. 210—226 (și în BOR, an. CIX, 1991, nr. 7—9, p. 164—180); *Ștefan cel Mare în evlavia poporului român*, în MMS, an. LX, 1984, nr. 7—9, p. 619—645; *Umanism și teologie în cultura românească*, în MMS, an. LXII, 1986, nr. 5, p. 19—37; *Șirul mitropoliților Bisericii ortodoxe din Moldova. Elemente esențiale biografice și bibliografice*, în MMB-Teologie și viață, serie nouă, an. III (LXIX), 1993, nr. 8—10, p. 53—94.

Hans E. Sköld, *Pe făgașul vechilor relații româno-suedeze*, trad. din limba suedeză, în ST, an. XXXVI, 1984, nr. 7—8, p. 457—481.

Alte studii, articole, recenzii, predici, note, în revistele centrale și mitropolitane, în „Candela" de la Stockholm, ca și în diferite periodice suedeze.

Literatura: ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 71—74; ROC, an. XII, 1982, nr. 4, p. 40—42; Pr. Asist. Dr. Viorel Ioniță, *Pr. Prof. Dr. Alexandru Ciurea. La aniversarea a 70 de ani de la naștere*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 9—10, p. 738—750 și ST, an. XXXV, 1983, nr. 1—2, p. 135—141.

CLIMENT, episcop. N. c. 1685, în Pietrarii de Jos, jud. Vâlcea, † 31 ian. 1753, ca schimonahul Cosma. Călugărit la Hurezi, egumen la Polovragi, apoi la Bistrița, episcop al Râmnicului (ales 28 iun. 1735, înscăunat 1735, hirotonit numai la 12 apr. 1737 în Belgrad, retras din scaun la 8 mai 1748). Reface catedrala, reședința și clădirile din incintă, distruse în cursul războiului din 1736—1739 și ridică bolnița de la Episcopie; a ctitorit — cu ajutorul fraților și rudelor — schiturile Pietrarii de Jos, Pătrunsa, Colnic și bisericile din Bodești, Bărbătești, Goranu, toate în jud. Vâlcea. A dat la tipar multe din traducerile înaintașului său Damaschin: *Antologhionul* (1737 și 1745), *Octoihul* (1742), *Ceaslovul* (1742 și 1745), *Penticostarul* (1743), *Psaltirea* (1743 și 1746), *Evangheliarul* (1746), *Apostolul* (1747), *Catavasierul* (1747), *Liturghierul* (1747), *Molitvelnicul* (1747), a retipărit *Cazania* lui Varlaam (1748, cu unele schimbări); a tipărit și câteva broșuri originale: *Capete de poruncă la toată ceata bisericească* (1743), *Învățătură bisericească pe scurt pentru șapte Taine* (1746), câteva pastorale.

Literatura: Preot Niculae Șerbănescu, *Episcopii Râmnicului*, în MO, an. XVI, 1964, nr. 3—4, p. 193—194; Mircea Păcurariu, *Episcopul Climent al Râmnicului*, în MO, an. XVII, 1965, nr. 1—2, p. 22—49; Radu Crețeanu, *Un mare ctitor de lăcașuri sfinte: Climent al Râmnicului*, în MO, an. XXII, 1970, nr. 7—8, p. 663—670; Nikola Gavrilovici, *Cum a fost hirotonit episcopul Climent al Râmnicului de către mitropolitul Vichentie Ioanovici, în 1737*, în „Analele Societății de Limbă Română", Panciova, 1972—1973, nr. 3—4, p. 173—192+2 pl. (în sârbește); Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 341—343 (ed. a II-a, București, 1994, p. 333—336).

CLINCENI PARTENIE (din botez Petru Stancu), mitropolit. N. 10 oct. 1847, în Clinceni, jud. Ilfov, în familie de preot, † 9 ian. 1910, în București. Studii la Seminarul „Central" din București (1861—1868), la Facultatea de Litere din București (1870—1872), la Facultatea de Teologie a Universității din Atena (1873—1877, unde a obținut licența); mai târziu, aceeași Facultate i-a conferit titlul de „doctor honoris causa". Diacon în 1868; după ce a rămas văduv, s-a călugărit (1877), fiind hirotonit ieromonah (1877), apoi hirotesit protosinghel și arhimandrit (1878). Superior al capelei române din Leipzig (1878—1880), apoi al celei din Paris (1880—1886). Hirotonit arhiereu cu titlul de „Bârlădeanul" (2 febr. 1886), apoi ales episcop al Dunării de Jos — cu sediul la Galați — (10 dec. 1886), mai târziu mitropolit al Moldovei și Sucevei (8 febr. 1902, instalat 24 febr. 1902), retras din scaun la 31 dec. 1908. Preocupat de redresarea vieții bisericești în Dobrogea, unde s-au construit, în timpul păstoririi lui, zeci de biserici ortodoxe; a ridicat noile reședințe vlădicești din Galați și Iași; a făcut donații însemnate în cărți Bibliotecii „V. A. Urechia" din Galați și Facultății de Teologie din București.

Literatura: Arhiereul Veniamin Pocitan, *Biserica ortodoxă română din Paris*, București, 1941, p. 122; Preot Eugen Drăgoi, *Ierarhi și preoți de seamă la Dunărea de Jos, 1864—1989*, Galați, 1990, p. 34—37.

CLIPA GHERASIM, episcop. N. c. 1760, în Vicovu de Sus, jud. Suceava, în familie de preot (Barbovschi), † 15 mart. 1826, în Iași. Călugărit la Putna, unde va fi învățat la „școala duhovnicească" organizată de Vartolomei Măzăreanu; după ocuparea Moldovei de nord de către austrieci (1775), a trecut la mănăstirea Slatina, unde a ajuns dichiu (econom); aceeași funcție la Mitropolie (1787); episcop la Huși (2 iun. 1796, hirotonit a doua zi), apoi la Roman (25 mart. 1803), unde a păstorit până la moarte (cu o întrerupere în timpul Eteriei: 1821—1822). Reprezentant al mișcării iluministe din Moldova, a încurajat traducerea unor lucrări în românește.

Literatura: Melchisedec (Ștefănescu), *Cronica Hușilor și a Episcopiei*, București, 1869, p. 389—392; Același, *Cronica Romanului și a Episcopiei, II*, București, 1875, p. 174—190; Constantin Bobulescu, *Neamul Holbăneștilor cu al episcopului Gherasim Clipa-Barbovschi (1796—1803—1826) și arhimandritul Sofronie Barbovschi predicatorul († 1850)*, în RSIAB, XIX, 1929, 1—44 (și extras); Preot Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, București, 1984, p. 258—269; cf. și precizările lui N. A. Ursu, *Cine este Gherasim, traducătorul lui Voltaire, la 1792?*, în „Cronica", Iași, an. XXI, 1986, nr. 1, p. 6 (și MMS, an. LXIII, 1987, nr. 1, p. 117—118).

COCA CALISTRAT, preot, profesor. N. 22 nov. 1853, în Volovăț, jud. Suceava, † 10 oct. 1918 în Cernăuți. Studii la Gimnaziul din Suceava (abs. 1873) și la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1873—1877). Preot (1877—1883), profesor de Muzică bisericească și Tipic la Școala pedagogică din Cernăuți (din 1883), profesor de Religie la Școala reală superioară ortodoxă din Cernăuți, preot la catedrala mitropolitană de acolo, arhipresbiter stavrofor (1896); secretar al „Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina". A scris mai multe manuale de Religie și diferite studii în „Candela".

Lucrări: *Istoria sfântă a Testamentului Vechi pentru școalele secundare*, Cernăuți, 1889, VIII + 215 p.; *Istoria sfântă a Testamentului Nou pentru școalele secundare*, Cernăuți, 1889, VIII + 206 p.; *Istoria bisericească pentru clasele superioare ale școalelor secundare*, Cernăuți, 1891, XIV + 282 p. (ed. a II-a în 1900, VIII + 323 p.); *Învățătura credinței și a moralei creștine ortodoxe pentru școalele secundare*, Cernăuți, 1893, VII + 159 p.; *Apologetica creștină ortodoxă pentru clasele superioare...*, Cernăuți, 1898, 248 p.; *Învățătura dogmatică a Bisericii Ortodoxe, partea generală și specială, întocmită pentru clasele superioare...*, Cernăuți, 1898, 240 p.; *Învățătura Moralei creștine ortodoxe pentru clasele superioare...*, Cernăuți, 1898, 132 p.; *Acatistier*, două părți, Cernăuți-Viena, 1900—1904; *Catehismul mic al Bisericii dreptcredincioase răsăritene*, Viena, 1904 (ed. a II-a, 1911); *Liturgica Bisericii dreptmăritoare a Răsăritului*, Cernăuți, 1905 (o nouă ediție în 1921); *Carte de rugăciuni*, Cernăuți, 1904, 319 p.

Literatura: *Enciclopedia Română*, tom. I, Sibiu, 1898, p. 869, *Enciclopedia „Cugetarea"*, sub red. Lucian Predescu, București, 1940, p. 204; *Bibliografia românească modernă, 1831—1918*, Vol. I, București, 1984, p. 728—729; Pr. Dumitru Valenciuc, *Preotul profesor Calistrat Coca*, în MMB-Teologie și viață, serie nouă, an. IV (LXX), 1994, nr. 11—12, p. 126—133.

COCORA GABRIEL, preot, istoric. N. 1 mart. 1917, în Gohor, jud. Galați, † 8 dec. 1992, în Buzău. Studii la Seminarul teologic din Buzău (1930—1938) și la Facultatea de Teologie din București (1938—1942). Diacon la Arhiepiscopia Bucureștilor (1942—1943), preot în Odobasca — jud. Vrancea (1943—1947), la catedrala episcopală din Buzău (1947—1972) și la parohia „Sfinții Îngeri" din Buzău (din 1972), câțiva ani consilier, apoi vicar administrativ la Episcopia Buzăului (1968—1975). A publicat studii de istorie locală, istoria culturii și artei românești medievale.

Lucrări: *Aspecte din trecutul învățământului public la Buzău*, în „Studii și articole de istorie", II, 1957, p. 403—436; *Episcopul Dionisie Romano. La 150 de ani de la nașterea sa*, în BOR, an. LXXV, nr. 3—4, 1957, p. 327—350; *Ierodiaconul Dionisie Romano „profesor național" la Buzău*, în GB, an. XVI, 1957, nr. 4—5, p. 256—265; *Popa Șapcă curator la mănăstirea Cozia*, în MO, an. IX, 1957, nr. 11—12, p. 758—765; *Protosinghelul Varlaam. Contribuții la istoria muzicii bisericești*, în GB, an. XVII, 1958, nr. 5, p. 457—473; *Episcopul Filotei al Buzăului luptător pentru unirea țărilor române*, în BOR, an. LXXVII, 1959, nr. 1, p. 44—52; *Tipografia și tipăriturile de la Episcopia Buzăului*, în BOR, an. LXXVIII, 1960, nr. 3—4, p. 286—331 și GB, an. XXVII, 1968, nr. 1—2, p. 125—137 (retipărit în vol. *Tipar și cărturari*, București, 1977, p. 9—105); *Câteva precizări și adăugiri cu privire la începuturile periodicelor bisericești*, în GB, an. XIX, 1960, nr. 3—4, p. 215—228; *Școala de psaltichie de la Buzău*, în BOR, an. LXXVIII, 1960, nr. 9—10, p. 844—871; *Episcopul Costandie Filitti*, în GB, an. XIX, 1960, nr. 9—10, p. 824—841; *O sută de ani de la moartea episcopului Filotei al Buzăului*, în GB, an. XX, 1961, nr. 1—2, p. 136—156; *Gherasim Rătescu, episcop al Buzăului*, în GB, an. XX, 1961, nr. 3—4, p. 250—256; *Evoluția arhitectonică a complexului de clădiri de la Episcopia Buzăului*, în GB, an. XX, 1961, nr. 7—8, p. 710—747; *Știri despre familia episcopului Chesarie al Buzăului*, în GB, an. XX, 1961, nr. 11—12, p. 1056—1066; *Episcopul Ilarion al Argeșului*, în MO, an. XIV, 1962, nr. 5—6, p. 302—333; *Episcopul Inochentie al Buzăului*, în GB, an. XXI, 1962, nr. 7—8, p. 701—723; *Episcopul Cosma al Buzăului*, în GB, an. XXII, 1963, nr. 7—8, p. 714—731; *Episcopul Luca al Buzăului*, în GB, an. XXIII, 1964, nr. 9—10, p. 897—914; *Școala de zugravi de la Buzău*, în BOR, an. LXXXII, 1964, nr. 3—4, p. 336—371; *Poiana Mărului*, în GB, an. XXII, 1964, nr. 5—6, p. 466—500 (în colaborare); *Câteva cuvântări ale arhimandri-*

tului Eufrosin Poteca, în MO, an. XVI, 1964, nr. 9—10, p. 758—768; *Episcopul Metodie al Buzăului*, în GB, an. XXV, 1966, nr. 5—6, p. 423—441; *Preotul Neagu Benescu*, în GB, an. XXVII, 1968, nr. 7—8, p. 821—829; *Contribuţia episcopului Dionisie Romano la dezvoltarea Omileticii româneşti*, în MO, an. XXI, 1969, nr. 3—4, p. 207—243; *Din trecutul pregătirii clerului din cuprinsul eparhiei Buzăului* (1725—1873), în GB, an. XXIX, 1970, nr. 3—4, p. 329—362; *Atitudinea preoţimii ortodoxe faţă de unele reforme ale lui Cuza Vodă*, în GB, an. XXXV, 1976, nr. 1—2, p. 149—156; *Un mare tipograf român din secolul al XVII-lea de circulaţie europeană: episcopul Mitrofan al Buzăului*, în BOR, an. XCV, 1977, nr. 9—12, p. 981—997 (amplificat în vol. *Tipar şi cărturari*, Bucureşti, 1977, p. 143—179); *Periodice buzoiene redactate şi editate de clerici*, în GB, an. XXXVII, 1978, nr. 3—4, p. 363—381; *Presa buzoiană sprijinitoare a acţiunilor pentru făurirea unităţii naţionale*, în GB, an. XXXVII, 1978, nr. 9—12, p. 1122—1132; *Frământări politice buzoiene în jurul Unirii Principatelor*, în GB, an. XXXVIII, 1979, nr. 1—2, p. 109—122; *Preotul Cosma Moşescu „un rar fenomen între preoţi" (1822—1902)*, în GB, an. XLI, 1982, nr. 4—6, p. 407—415; *Tot despre începuturile Episcopiei Buzăului*, în vol. *Spiritualitate şi istorie la Întorsura Carpaţilor*, II, Buzău, 1983, p. 9—26; *Ctitorii buzoiene atribuite de tradiţie Doamnei Neaga, dar infirmate de istorie*, în BOR, an. CIV, 1986, nr. 7—8, p. 116—125.

Volume: *Episcopia Buzăului*, Bucureşti, 1972, 82 p.+43 ilustr.; *Tipar şi cărturari*, Bucureşti, 1977, 268 p.; *Peneluri şi condeie*, Bucureşti, 1978, 139 p.; *La poalele Penteleului — Gura Teghii*, Bucureşti, 1979, 320 p.; *Pentru libertate şi unitate. Studii, articole şi documente de istorie buzoiană*, Bucureşti, 1983, 158 p.; *Episcopia Buzăului, o vatră de spiritualitate şi simţire românească*, Buzău, 1986, 450 p.; *Mănăstiri din Eparhia Buzăului, vetre de cultură şi trăire românească*, Buzău, 1987, 291 p.+68 planşe; *Seminarul teologic din Buzău la împlinirea a o sută cincizeci de ani*, Buzău, 1988, 387 p.

Alte articole în „Biserica Ortodoxă Română", „Îngerul" — Buzău (membru în comitetul de redacţie), „Glasul Bisericii", „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", „Mitropolia Olteniei", „Telegraful Român", „Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena", „Viaţa Buzăului" ş.a.

Literatura: Preot Gabriel Cocora, *Seminarul teologic din Buzău la împlinirea a o sută cincizeci de ani*, Buzău, 1988, p. 292—294; *Necrolog*, în „Glasul Adevărului", Buzău, an. III, 1992, nr. 27—29, p. 36—37.

COJOCARU HARALAMBIE, preot. N. 18 oct. 1906, în Dealu Mare, jud. Dâmboviţa, † 13 apr. 1978, în Bucureşti. Studii la Seminarul „Central" (1919—1927) şi la Facultatea de Teologie romano-catolică din Strasbourg (1927—1932), unde ia licenţa (1932), ulterior obţine licenţa (1934) şi doctoratul (1940) la Facultatea de Teologie din Chişinău; studii de specializare pentru doctorat la Strasbourg (1936) şi Berlin (1938—1939). Profesor suplinitor la Seminarul teologic din Ismail (1932—1934), supraveghetor de ordine (1934—1935), apoi inspector de studii şi diacon (1935—1937) la Internatul Facultăţii de Teologie din Chişinău; asistent la catedra de Drept bisericesc la aceeaşi Facultate (1937—1941), apoi — la aceeaşi catedră — la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1941—1948), ulterior asistent la catedra de Exegeza Noului Testament de la Institutul Teologic Universitar din Bucureşti (1948—1952); preot la biserica „Miron Patriarhul" din Capitală (1940—1978); condamnat la 5 luni închisoare, în 1962, de Tribunalul Militar Bucureşti.

Lucrări: *Noţiunea de „Biserică" la Sf. Apostol Pavel*, Chişinău, 1935, 55 p.; *Este primatul lui Petru un privilegiu de drept divin după Noul Testament?* (teză de doctorat), Sibiu, 1940, LXXXII + 435 p.; *Petru Maior şi primatul lui Petru*, în vol. *Omagiu I. P. S. Sale Dr. Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului*..., Sibiu, 1940, p. 336—344; *La originile exegezei romano-catolice „Tu eşti Petru" (Matei, 16, 18—19)*, Sibiu, 1941, 44 p.; *Vladimir Guettée şi papalitatea*, în „Ortodoxia", an. I, 1949, nr. 1—2, p. 133—157; articole în presa bisericească a vremii sale.

Literatura: Pr. Prof. D. R(adu), *Asist. Pr. Dr. Haralambie Cojocaru*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 78.

COLAN NICOLAE, mitropolit. N. 28 nov. 1893, în Araci (fost Arpătac), jud. Covasna, † 15 apr. 1967, în Sibiu (înmormântat la mânăstirea Sâmbăta de Sus). Studii la Liceul „Andrei Şaguna" din Braşov (1906—1914), Institutul teologic din Sibiu (1914—1917), Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti (lic. 1920), specializare la Facultatea de Teologie protestantă a Universităţii din Berlin (1921—1922). Secretar arhiepiscopesc la Sibiu (1920—1921), profesor de Noul Testament la Academia teologică „Andreiană" din Sibiu (1922—1936) şi rector al Academiei (1928—1936); paralel, membru în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Sibiului, în Consiliul eparhial şi în Congresul Naţional Bisericesc, secretar general al Asociaţiei clerului „Andrei Şaguna", membru în Comitetul Central al Astrei, preşedinte al Reuniunii meseriaşilor români din Sibiu, delegat la Congresul ecumenist de la Lausanne din 1927, redactor al „Revistei Teologice" (1923—1936), fondator şi redactor al revistei „Viaţa Ilustrată" (Sibiu-Cluj, 1934—1940), diacon şi preot în 1934, protopop în 1935.

La 29 apr. 1936, ales episcop al Vadului, Feleacului şi Clujului (hirotonit 31 mai, înscăunat 29 iun. 1936). În această slujire, a înfiinţat o Şcoală de cântăreţi bisericeşti la Nuşeni-Cluj şi un Liceu ortodox în Cluj; a îndrumat activitatea Academiei teologice din Cluj (între anii 1940 şi 1945, în timpul ocupaţiei horthyste, a predat cursuri de Noul Testament) şi a foii eparhiale „Renaşterea"; a pus bazele a două colecţii de lucrări teologice: „Cărţile vieţii" (1937) şi „Veniţi de luaţi lumină" (1941); a tipărit *Noul Testament* (după *Biblia* lui Şaguna) în două ediţii (1942 şi 1945). În 1938 a fost ministru al Educaţiei Naţionale, Cultelor şi Artelor. În 1938 ales membru de onoare, iar în 1942 membru activ al Academiei Române (în locul lui Nicolae Titulescu; discursul de recepţie rostit în 1945; demnitate pe care a pierdut-o în timpul regimului comunist). În 1948 a făcut parte din delegaţia Bisericii noastre care a participat la Conferinţa panortodoxă de la Moscova. La 23 mai 1957 ales arhiepiscop al Sibiului şi mitropolit al Ardealului (înscăunat 26 mai), păstorind până la moarte. Ca mitropolit, a îndrumat activitatea clerului, a Institutului Teologic şi a publicaţiilor bisericeşti de la Sibiu, s-a îngrijit de pictarea catedralei mitropolitane.

A publicat o serie de lucrări, peste cinci sute de studii, articole, recenzii, note, pastorale, cuvântări, conferinţe, fie în cele două reviste pe care le-a condus, fie în „Telegraful Român" —Sibiu, „Lumina Satelor" — Sibiu, „Renaşterea" — Cluj, „Transilvania" — Sibiu ş.a.; a editat „Anuarele Academiei teologice" din Sibiu (1928—1936).

Lucrări: *Sfântul Pavel către Filimon. Creştinismul şi sclavia*, în „Anuarul I al Academiei teologice «Andreiane»", 1924—1925, p. 3—34 (şi extras, Sibiu, 1925, 36 p.); *Cartea Sf. Apostol Pavel către Efeseni*, în „Anuarul V al Academiei teologice «Andreiane»", 1928—1929, p. 40—72; *Biblia şi intelectualii*, Sibiu, 1929, 78 p.

La luptă dreaptă. Un capitol de strategie misionară, Sibiu, 1926, 46 p.; *Medalioane*, Cluj, 1940, 119 p.; *În legături*, Cluj, 1946, 94 p.; *Biserica neamului şi unitatea limbii româneşti* (Academia Română. Discursuri de recepţiune, LXXXII), Bucureşti, 1945, 22 p.

Postume: *Pastorale*. Ediţie îngrijită de Pr. Dorel Man, Cluj-Napoca, 1995, 283 p.; *Teologie şi spiritualitate ortodoxă. Studii, articole, traduceri*. Ediţie îngrijită de Pr. Dorel Man, Cluj-Napoca, 1998, 234 p.

Traduceri: Fr. W. Foerster, *Hristos şi viaţa omenească*, Sibiu, 1925, 264 p.(I)+294 p. (II); ed. a II-a, Sibiu, 1946, XVI + 335 p.; Emil Fiedler, *Omul cel nou*, Cluj, 1941, VIII+150 p. (sub pseudonimul „Părintele Nicolae").

Literatura: RT, an. XXVI, 1936, nr. 7—10, p. 233—306 (număr omagial); Iosif E. Naghiu, *Bio-bibliografia P. S. Episcop Nicolae Colan*, Sibiu, 1937, 34 p.; Dr. Grigorie T. Marcu, *P. S. Episcop Nicolae Colan la 50 de ani. Apostol între neamuri. Schiţă bio-bibliografică*..., în RT, an. XXXIII, 1943, nr. 11—12, p. 485—494; „Renaşterea" — Cluj, an. XXIV, din 30 iun. 1946 (număr omagial); MA, an. II, 1957, nr. 5—8, p. 339—399; Pr. prof. Grigorie Marcu, *Palmam qui meruit ferat: I.P.S. Mitropolit Nicolae Colan la 30 de ani de arhierie*, în MA, an. XI, 1966, nr. 4—6, p. 211—225; † *Arhiepiscopul şi mitropolitul Nicolae Colan al Ardealului*, în MA, an. XII; 1967, nr. 4—5, p. 243—285; Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, *La răscruce de vremi o viaţă de om: Nicolae Colan, episcopul Vadului, Feleacului şi Clujului (1936—1957), după documente, corespondenţă, însemnări, relatări, impresii*,

Cluj-Napoca, 1989, 631 p.; Vol. *Omagiu mitropolitului Nicolae Colan, 1893—1993*, Cluj-Napoca, 1995, 223 p.

COLOȘI VASILE, preot, filolog. N. 1779, în Abrud, jud. Alba, † 16 nov. 1814, în Săcărâmb — jud. Hunedoara. Studii teologice la Blaj, preot, apoi protopop în Săcărâmb (1802—1814), inspector al școlilor poporale unite din protopopiatele Bobâlna, Bistra și Zarand (1812—1814). A strâns o serie de documente istorice. După moartea lui Samuil Micu (1806), i se încredințează continuarea *Lexiconului de la Buda* (care va apare în 1825), având o contribuție de seamă la îmbogățirea și definitivarea acestuia. Avea pregătit pentru tipar un alt *Dicționar român-latin-maghiar-german*. În 1814 a tipărit la Buda *Catehismul cel mic istoricesc* al lui Claude Fleury, „pre limba românească prefăcut și după rânduiala Bisericei Răsăritului întocmit" (193 + 6 p.).

Literatura: E. Armeanca, *Vasile Coloși, colaborator la Dicționarul de la Buda*, în rev. „Societatea de Mâine", Cluj, an. IX, nr. 1, 1932, p. 14; L. Gáldi, *Samuelis Klein, Dictionarium valachico-latinum*, Budapesta, 1944, p. 257 și 265; D. Simonescu, *Proiecte de dicționare române: S. Micu și V. Coloși*, Iași, 1945; Iosif E. Naghiu, *Un preot filolog: V. Coloși*, în „Hrisovul", XI, 1945, p. 161—163; Jana Balacciu și Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, 1978, p. 99—100.

COMAN CONSTANTIN, preot, profesor de teologie. N. 28 august 1953, Albești, jud. Buzău. Studii la Seminarul teologic din Buzău (1968—1973), Institutul teologic universitar din București (1973—1977), cursuri de doctorat tot acolo (1977—1979), continuate la Facultatea de Teologie a Universității din Atena (1979—1983), care i-a conferit doctoratul, în 1983. Asistent (1 mart. 1984), apoi lector (de la 1 oct. 1994) și conferențiar (1999) la catedra de Noul Testament de la Facultatea de Teologie din București; diacon la Atena (1980—1983), apoi preot la biserica „Sfinții Voievozi" din București (din 15 mart. 1984), iconom stavrofor (1994), redactor responsabil al publicației „Vestitorul Ortodoxiei" a Patriarhiei Române (de la 1 nov. 1990); participant la diferite întâlniri ale teologilor bibliști ortodocși, la Congresele internaționale pauline de la Veria (Bereea) în Grecia, la a VII-a Adunare generală a Consiliului Mondial al Bisericilor de la Canberra (1991), însoțitor — ca translator — al multor delegații bisericești care ne-au vizitat țara.

Lucrări: *Biserica în epoca Epistolelor pastorale*, teză de doctorat (în limba greacă), Atena, 1983; *Biserica și sectele. Adevăr și rătăcire*, București, 1992, 47 p.; *Ortodoxia sub presiunea istoriei. Interviuri*, București, 1995, 302 p.; *Biblia și Biserica*, București, 1997; *Casa creștinului. Ghidul practic al creștinului ortodox*, București, 1997, 80 p.

Traduceri din limba greacă: Christos Yannaras, *Abecedar al credinței*, București, 1996, 206 p.; Gheron Iosif, *Mărturii despre viața monahală*, 2 vol., București, 1995—1996, 200 + 206 p.; Savvas Agouridis, *Comentariu la Apocalipsă*, București, 1997; Stelian Papadopoulos, *Vulturul rănit. Viața Sfântului Grigorie Teologul*, București, 2002, 327 p.

Traduceri în limba greacă: Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Introducere în Teologia Dogmatică ortodoxă*, Atena, 1990.

Studii în reviste: *Secolul al XVII-lea românesc și Biblia de la București*, în ST, an. XLI, 1989, nr. 2, p. 10—29; *Evanghelie și propovăduire. Studiu ermineutic asupra capitolelor I și II din Epistola I Corinteni*, în „Îndrumătorul bisericesc al Arhiepiscopiei Dunării de Jos", Galați, 1989, p. 1—12; *Epistolele Sfântului Pavel către Tesaloniceni în interpretarea Părinților filocalici* (în l. greacă), în vol. „Sfântul Apostol Pavel și Macedonia", Veria, 1996, p. 93—106; *Omul „duhovnicesc" și omul „trupesc" — perspectivă paulină asupra antropologiei civilizației europene contemporane* (în l. greacă), în vol. „Sfântul Apostol Pavel și civilizația europeană", Veria, 1997, p. 126—148.

Alte studii, referate, recenzii în „Studii Teologice", „Ortodoxia", „Vestitorul Ortodoxiei", toate la București sau în periodice bisericești de limbă greacă.

COMAN IOAN, profesor de teologie. N. 27 nov. 1902, în Dâmbroca, jud. Buzău, † 11 mart. 1987, în București. Studii la Seminarul „Chesarie episcopul" din Buzău (1915—1922), cu diferență de liceu și bacalaureat; studii universitare la Facultatea de Teologie din București (1922—1926) și la Facultatea de Litere și Filosofie din

București — secția Limbile clasice greacă și latină (1922—1927); studii de specializare la Facultățile de Teologie protestantă și de Litere din Strasbourg (1927—1931), unde a obținut doctoratul în Teologie (1931) și o diplomă în Istoria religiilor; în aceeași perioadă a urmat cursurile Facultății de Teologie catolică din Strasbourg, la Facultățile de Teologie protestantă din Montpellier (1928) și Paris (1930—1932); întors în țară a obținut doctoratul la Facultatea de Litere și Filosofie din București —specialitatea Limba și Literatura elenă (1934), apoi la Facultatea de Teologie din București (1938). Diferite funcții în perioada studenției la București (1924—1927), prefect de studii la Internatul teologic „Radu Vodă" (1934—1947), secretar științific la Institutul român de Bizantinologie (1934—1940), asistent la catedra de Limba și Literatura greacă de la Facultatea de Litere și Filosofie (1936—1942), conferențiar (1942), apoi profesor titular (1944) la catedra de Patrologie de la Facultatea de Teologie din București; după 1948 a deținut aceeași catedră în cadrul Institutului Teologic Universitar din București, până la pensionare (1970); rector al Institutului (7 oct. 1954—1 ian. 1962); preot (1940), iconom stavrofor (1950), membru cleric în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Bucureștilor. A îndeplinit numeroase misiuni peste hotare, contribuind la promovarea ecumenismului contemporan; membru în delegațiile sinodale care au vizitat alte Biserici ortodoxe, participant la al doilea Congres al profesorilor de teologie ortodoxă (Atena 1975); reprezentant al Bisericii române în Comisia de dialog cu vechii catolici, participând la reuniunile de la Belgrad (1966), Chambésy (1970) și Pendeli-Atena (1973); membru în Comitetul consultativ al Conferinței Bisericilor Europene și delegat la diferite sesiuni ale acestuia: Adunările generale Nyborg IV (1964), Nyborg V -Pörtschach (1967), Nyborg VI (1971) și sesiunile din Suedia (1966), Elveția (1968), Ungaria (1970), Olanda (1970), Polonia (1972), la al VII-lea Congres internațional de studii patristice de la Oxford (1975) și la diferitele Congrese istorice ținute la noi în țară etc.; conferințe la Utrecht-Olanda, Ecimiadzin-Armenia, Bonn, Strasbourg, Atena, Tesalonic, Tantur-Ierusalim.

A publicat sute de lucrări de patrologie, filologie și cultură clasică, istoria religiilor, ecumenism, traduceri, cuvântări, recenzii etc., cu un total de peste 8 000 de pagini, în limbile română, franceză, germană, în țară și peste hotare.

Lucrări principale: *L'idée de la Némésis chez Eschyle*, Paris, 1931, 251 p. *(Études d'Histoire et de Philosophie réligieuse publiées par la Faculté de théologie protestante de l'Université de Strasbourg); Essai sur les raports de l'orphisme et du christianisme d'après Vittorio Machioro*, Bucarest, 1934, 72 p.; *Titanul Prometheu. Cultul și elementele prehesiodice și hesiodice ale istoriei sale. Încercare asupra concepției elenilor despre originile civilizației în lumina istoriei lui Prometheu,* vol. I, București, 1935, 200 p. (teză de doctorat în Litere și Filosofie); *L'art de Callimaque et de Cattule dans le poème „La Bouche de Bérénice". À l'occasion de la découverte d'un nouveau papyrus de Callimaque*, Bucarest, 1936, 124 p.; *Orphée, civilisateur de l'humanité*, Paris, 1939, 54 p. (tirage à part de *Zalmoxis,* Paris, vol. I, 1938, p. 130—176); *Zalmoxis. Un grand problème gète*, Paris, 1939, 32 p. (tirage à part de *Zalmoxis*, vol. II, 1, 1939, p. 79—110); *Miracolul clasic*, București, 1940, 288 p. (Academia Română. Studii și Cercetări, XLVIII); *Le concept de l'art dans les „Grenouilles" d'Aristophan*, Bucarest, 1941, 104 p.; *Décénée*, Paris, 1943, 61 p. (tirage à part de *Zalmoxis*, III, 1940—1942, p. 103—160); *L'autenticité du Promethée enchaîné*, Bucarest, 1943, 236 p.; *Georgio Gemisto Pletone e la differenze filosofiche tra Aristotele e Platone*, în rev. „Rinascita", vol. I, București, 1944, p. 35—80 (și extras); *Homer și alți poeți eleni în literatura patristică greacă a secolului al II-lea*, în ST, an. XX, 1968, nr. 9—10, p. 636—668; *„Prometeu înlănțuit" al lui Eschil și influența lui asupra literaturii și teatrului românesc*, în ST, an. XXI, 1969, nr. 5—6, p. 299—326; *Deceneu, reformatorul religios și promovatorul culturii geto-dacice*, în MB, an. XXX, 1980, nr. 4—6, p. 248—264; *Marele preot Deceneu, colaboratorul lui Burebista*, în BOR, an. XCVIII, 1980, nr. 7—8, p. 757—781.

Essai sur le „De Errore Profanorum Religionum" de Firmicus Maternus, București, 1934, 48 p.; *Geniul Sfântului Grigorie de Nazianz*, București, 1937, 62 p. (republicat în ST, an. XLVI, 1994, nr. 4—6, p. 3—37); *Sf. Grigorie de Nazianz despre împăratul Iulian. Încercare asupra Discursurilor IV și V*, vol. I, București, 1938, 164 p. (teză de doctorat în Teologie);

Cauzele generale ale politicii anticreștine a împăratului Iulian după mărturii patristice, București, 1938, 41 p.; *Tristețea poeziei lirice a Sfântului Grigorie de Nazianz*, București, 1938, 41 p.; *Tertullian, sabia lui Hristos*, București, 1939, 28 p.; *Sublimul preoției creștine. Note pe marginea tratatului „Despre preoție" al Sfântului Ioan Gură de Aur*, în ST, seria I, VIII, 1, 1940, p. 148—168 (și extras, 24 p.); *Două femei de elită din epoca de aur a patristicei: Gorgonia și Macrina. Sfântul Grigorie de Nazianz și Sfântul Grigorie de Nissa despre surorile lor*, în ST, VIII, 2, 1940, p. 89—126 (și extras); *Teoria Logosului în Apologiile Sfântului Iustin Martirul și Filozoful*, București, 1942, 68 p.; *Cazul Hippolit-Callist. Considerațiuni istorico-patristice*, București, 1944, 30 p.; *Probleme de filozofie și literatură patristică*, București, 1944, 276 p. (reeditare, București, 1995, 256 p.); *Rolul social al milei creștine la Părinții capadocieni*, Beiuș, 1945, 86 p.; *Originea și sensul înțelepciunii*, în BOR, an. LXIII, 1945, nr. 11—12, p. 639—656 și an. LXIV, 1946, nr. 1—3, p. 29—47 (și extras, 40 p.); *Umanismul Ortodoxiei românești*, în BOR, an. LXVI, 1948, nr. 1—2, p. 33—77 (și extras, 43 p.); *„Aria misionară" a Sfântului Niceta de Remesiana*, în BOR, an. LXVI, 1948, nr. 5—8, p. 337—356; *Creștinismul și bunurile materiale după Sfinții Părinți*, în ST, an. I, 1949, nr. 3—4, p. 154—175; *Sensul preoției la Sfinții Părinți*, în ST, an. I, 1949, nr. 9—10, p. 739—762; *Lupta Sfinților Părinți împotriva sclaviei*, în ST, an. V, 1953, nr. 3—4, p. 165—187; *Probleme dogmatice ale Sinodului V ecumenic*, în ST, an. V, 1953, nr. 5—6, p. 312—346; *Unitatea Bisericii și problema refacerii ei în lumina Sfinților Părinți*, în „Ortodoxia", an. VI, 1954, nr. 2—3, p. 430—466; *Frumusețile prieteniei în concepția lumii vechi și a Sfinților Părinți*, în GB, an. XIII, 1954, nr. 5—6, p. 496—511; *Vocația și pregătirea pentru preoție*, în ST, an. VI, 1954, nr. 5—6, p. 239—268; *Învățătura despre mântuire în vechile religii și teologia patristică*, în „Ortodoxia", an. VII, 1955, nr. 3, p. 323—355; *Iconomia Învierii Domnului în predicile pascale ale Sfântului Grigorie de Nazianz și Sfântului Grigorie de Nissa*, în GB, an. XIV, 1955, nr. 3—4, p. 177—186; *Actualitatea Sfântului Ioan Gură de Aur*, în ST, an. VII, 1955, nr. 7—8, p. 403—422; *Sfânta Tradiție în lumina Sfinților Părinți*, în „Ortodoxia", an. VIII, 1956, nr. 2, p. 163—190; *Operele literare ale Sfântului Niceta de Remesiana*, în ST, an. IX, 1957, nr. 3—4, p. 200—232; *Personalitatea Sfântului Ioan Gură de Aur*, în ST, an. IX, 1957, nr. 9—10, p. 595—616; *Hirotonia în preot a Sfântului Ioan Gură de Aur*, în GB, an. XVI, 1957, nr. 12, p. 867—883; *Grégoire de Nazianze et Nemesius. Rapports de christianisme et du paganisme dans une poème littéraire du IV-ème siècle*, în *Studia in honorem Acad. D. Decev. Académie Bulgare des Sciences*, Sofia, 1958, p. 707—726; *Poezia Sfântului Grigorie de Nazianz*, în ST, an. X, 1958, nr. 1—2, p. 68—92; *Opera Fericitului Augustin și critica personală teologică din „Retractările" sale*, în ST, an. XI, 1959, nr. 1—2, p. 3—21; *Viața Sfântului Ioan Gură de Aur*, în GB, an. XVIII, 1959, nr. 1—2, p. 20—42; *Personalitatea Sfântului Ciprian*, în ST, an. XI, 1959, nr. 5—6, p. 267—296; *Eusebiu al Cezareii și Ieronim despre Origen*, în ST, an. XII, 1960, nr. 9—10, p. 595—626; *Chipul Sfântului Ciprian în panegiricile Sfântului Grigorie de Nazianz și Prudențiu*, în ST, an. XIII, 1961, nr. 3—4, p. 123—149; *Mama Fericitului Augustin*, în ST, an. XIII, 1961, nr. 7—8, p. 391—409; *Sinoadele ecumenice și importanța lor pentru viața Bisericii*, în „Ortodoxia", an. XIV, 1962, nr. 3, p. 291—325; *Creștinism și păgânism egiptean în prima jumătate a secolului V*, în MB, an. XIII, 1963, nr. 1—2, p. 30—54; *L'immortalité de l'âme dans la „Phédon" et la résurrection des morts dans la littérature chrétienne des deux premiers siècles*, în rev. „Helikon", III, 1963, nr. 1—4, p. 17—40; *Rolul Sfinților Părinți în elaborarea ecumenismului creștin*, în ST, an. XV, 1963, nr. 9—10, p. 511—525 (versiune franceză în „Studia Patristica", IX, Berlin, 1966, p. 151—172; și extras); *Elementele demonstrației în tratatul „Despre Sfântul Duh" al Sfântului Vasile cel Mare*, în ST, an. XVI, 1964, nr. 5—6, p. 275—302 (versiune franceză în „Studia Patristica", IX, Berlin, 1966, p. 172—209); *Sensul ecumenic al lucrării Sfântului Duh în teologia Sfinților Părinți*, în „Ortodoxia", an. XVI, nr. 2, 1964, p. 220—239; *Momente și aspecte ale hristologiei precalcedoniene și calcedoniene*, în „Ortodoxia", an. XVII, 1965, nr. 1, p. 44—82; *Critica literară patristică prefotiană*, în MB, an. XV, 1965, nr. 1—3, p. 13—51; *Sensul ecumenic al Sfintei Euharistii la Sfântul Ioan Gură de Aur*, în „Ortodoxia", an. XVII, 1965, nr. 4, p. 520—535;

Raportul dintre justificare și dragoste în Omiliile Sfântului Ioan Gură de Aur la Epistola către Romani, în „Ortodoxia", an. XVIII, 1966, nr. 2, p. 199—221 (și în versiune franceză, în „Studia Evanghelica", Berlin, 1968, p. 248—271); *Prezența Mântuitorului Hristos în noua creație după învățătura Sfinților Părinți*, în „Ortodoxia", an. XVIII, 1966, nr. 4, p. 495—511 (versiunea franceză în „Revue d'Histoire et de Philosophie Religieuse", Paris, 48, 1968, nr. 2, p. 125—150); *Sinoadele ecumenice ca expresie a universalității Bisericii*, în ST, an. XIX, 1967, nr. 1—2, p. 3—22; *Contribuția scriitorilor patristici din Scythia Minor — Dobrogea la patrimoniul ecumenismului creștin în secolele al IV-lea — al VI-lea*, în „Ortodoxia", an. XX, 1968, nr. 1, p. 3—25 (versiunea franceză în „Contacts", Paris, XXII, 1970, nr. 69, p. 61—85); *Elementele de antropologie în opera Sfântului Iustin Martirul și Filozoful*, în „Ortodoxia", an. XX, 1968, nr. 3, p. 378—394; *Aspecte ale artei literare în operele Sfinților Trei Ierarhi*, în ST, an. XXI, 1969, nr. 3—4, p. 164—178; *Definiția doctrinară a Sinodului de la Calcedon și receptarea ei în Biserica Ortodoxă orientală*, în „Ortodoxia", an. XXI, 1969, nr. 4, p. 491—506 (și în „The Ecumenical Review", XXII, 1970, nr. 4, p. 363—382); *Spirit umanist și elemente de antropologie în gândirea patristică*, în ST, an. XXII, 1970, nr. 5—6, p. 356—367, în versiunea franceză „Contracts", XXIV, 1972, nr. 7—8, p. 185—203; *Prosopopeea Romei la Simah, Sfîntul Ambrozie și Prudențiu, Elemente istorico—literare*, în ST, an. XXII, 1970, nr. 7—8, p. 493—508 (versiunea franceză în „Studia Patristica", 1971); *Hellénisme et christianisme chez Grégoire de Nazianze*, în „Studia Patristica", 1971; *Preocupări patristice în literatura românească*, în ST, an. XXIII, 1971, nr. 5—6, p. 309—339; *Observații asupra Prosopopeei sufletului și trupului atribuită lui Mihail Choniatul*, în ST, an. XXIV, 1972, nr. 3—4, p. 218—229; *Aspecte ale doctrinei soteriologice a Sfântului Atanasie cel Mare*, în ST, an. XXV, 1973, nr. 7—8, p. 461—470; *Unitatea neamului omenesc după Sfântul Ioan Gură de Aur*, în MO, an. XXV, 1973, nr. 7—8, p. 559—570; *Problema raporturilor culturale dintre greci și „barbari" în lumina Sfinților Părinți*, în ST, an. XXVI, 1974, nr. 3—4, p. 153—171; *Aspecte umaniste în viața și opera Sfinților Atanasie cel Mare și Efrem Sirul*, în MO, an. XXVI, 1974, nr. 5—6, p. 381—393; *Autobiografia în literatura patristică*, în ST, an. XXVI, 1974, nr. 9—10, p. 654—668; *Ideea de creațiune și antropologie în scrierile Sfântului Atanasie*, în MB, an. XXIV, 1974, nr. 10—12, p. 610—626; *Elemente ecumenice în orizontul istoric al Sfântului Ambrozie*, în „Ortodoxia", an. XXVII, 1975, nr. 2, p. 245—259; *Profil literar ambrozian*, în MB, an. XXV, 1975, nr. 4—6, p. 138—158; *Sfântul Vasile cel Mare adresează elogii Sfântului Ambrozie al Milanului. Transferul moaștelor Sfântului Dionisie din Capadocia*, în ST, an. XXVII, 1975, nr. 5—6, p. 359—376; *Utilizarea „Stromatelor" lui Clement Alexandrinul de către Eusebiu al Cezareii în „Pregătirea evanghelică"*, în ST, an. XXVII, 1975, nr. 7—8, p. 501—521; *Sfinții Părinți și spiritualitatea ortodoxă română*, în „Ortodoxia", an. XXVII, 1975, nr. 4, p. 586—598; *„Sciții" Ioan Casian și Dionisie cel Mic și legăturile lor cu lumea mediteraneană*, în ST, an. XXVII, 1975, nr. 3—4, p. 189—203 (și versiunea franceză în „Klironomia", vol. 7, t.1, Tesalonic, 1975); *Operele literare ale Sfântului Ioan Casian*, în MB, an. XXV, 1975, nr. 10—12, p. 552—569; *Mânia și fenomenologia ei în literatura patristică*, în ST, an. XXVIII, 1976, nr. 7—10, p. 545—563; *Hristos și Biserica, taină de mântuire după Sfinții Părinți*, în MB, an. XXVII, 1977, nr. 10—12, p. 677—691; *Spiritualitatea patristică în Scythia Minor. Ortodoxia credinței*, în „Ortodoxia", an. XXIX, 1977, nr. 2, p. 153—172; *Scriitori teologi în Scythia Minor*, în vol. *De la Dunăre la Mare*, Galați, 1977, p. 63—83; *Teologi și teologie în Scythia Minor în secolele IV—VI*, în BOR, an. XCVI, 1978, nr. 7—8, p. 784—796; *Misionari creștini în Scythia Minor și Dacia în secolele III—IV*, în MO, an. XXXI, 1979, nr. 4—6, p. 225—276; *Izvoarele Ortodoxiei românești în creștinismul daco-roman. Aniversarea a 16 secole de la participarea episcopului Terentie-Gherontie de Tomis la Sinodul II ecumenic (381) de la Constantinopol*, în „Ortodoxia", an. XXXIII, 1981, nr. 3, p. 337—361; *Spiritualitatea patristică daco-romană și paralele occidentale contemporane*, în BOR, an. CI, 1983, nr. 7—8, p. 565—589; *Fericitul Teodoret al Cyrului despre dragoste ca bază a vieții creștine desăvârșite*, în „Ortodoxia", an. XLVII, 1995, nr. 1, p. 16—45.

Patrologie. Manual pentru uzul studenților Institutelor Teologice, București, 1956, VII +

323 p.; *Scriitori bisericești din epoca străromână*, București, 1979, 376 p.; *Patrologie*, vol. I, București, 1984, 547 p.; vol. II, București, 1985, 570 p.; vol. III, București, 1988, 655 p; *Frumusețile iubirii de oameni în spiritualitatea patristică*, Timișoara, 1988, 404 p.; *„Și Cuvântul Trup s-a făcut". Hristologie și mariologie patristică*, Timișoara, 1993, 432 p. Coautor al cărții *Învățătură de credință creștină ortodoxă*, București, 1952, p. 3—68 și 134—163.

L'Église Orthodoxe et le Mouvement Oecuménique, în *Actes de la Conférence des chefs et des représentants des Églises orthodoxes autocefales*, vol. II, Moscou, 1952, p. 5—86; *Contactul între anglicani și ortodocși în cadrul Mișcării ecumeniste*, în „Ortodoxia", an. X, 1958, nr. 2, p. 195—216; *Ortodoxia și Mișcarea ecumenică*, în „Ortodoxia", an. XIV, 1962, nr. 1—2, p. 60—106; *Biserica Ortodoxă și Biserica vechilor catolici. Privire asupra raporturilor dintre ele pe o perioadă de circa un secol (1874—1966)*, în MB, an. XXVII, 1967, nr. 4—6, p. 237—262; *Sfânta Euharistie în concepția vechilor catolici și poziția Bisericii Ortodoxe Române în această problemă*, în „Ortodoxia", an. XIX, 1967, nr. 3, p. 321—349; *Sfintele Taine în concepția vechilor catolici și poziția Bisericii Ortodoxe în acest domeniu*, în MO, an. XX, 1968, nr. 5—6, p. 382—402; *Temeiurile atitudinii Bisericii Ortodoxe Române față de dialogul ecumenic cu celelalte Biserici creștine*, în „Ortodoxia", an. XXII, 1970, nr. 1, p. 20—44.

Numeroase alte articole, predici, reportaje, recenzii, note, în periodicele menționate în lista bibliografică sau în altele: „Raze de Lumină" și „Gândirea" — București, Calendarul „Credința" — Detroit, publicațiile parohiilor românești de peste hotare etc.

Literatura: Pr. Conf. Dr. Ștefan C. Alexe, *Preotul Profesor Dr. Ioan G. Coman. La aniversarea a 70 de ani*, în ST, an. XXV, 1973, nr. 1—2, p. 100—114; Pr. Prof. D. R(adu), *Prof. Pr. Dr. Ioan G. Coman*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 79—80; articol omagial în ROC, an. XII, 1982, nr. 4, p. 42—44; Pr. Prof. Ion Bria, *Mari teologi români: Ioan Coman*, în „Ortodoxia", an. XXXIX, 1987, nr. 1, p. 157—160; *Necrolog*, în ST, an. XXXIX, 1987, nr. 2, p. 124—128; Pr. Prof. Ion Bria, *Un mare teolog ortodox, intelectual român și gânditor ecumenic: Părintele Ioan Coman (1902—1987)*, în „Ortodoxia", an. XL, 1988, nr. 1, p. 144—148 (și în vol. *Destinul Ortodoxiei*, București, 1989, p. 291—301); a se vedea și BOR, an. CXV, 1997, nr. 1—6, p. 233—242.

COMAN VASILE, episcop. N. 25 dec. 1912, în Deal, jud. Alba, † 10 iul. 1992, în Oradea. Studii la Liceul „Aurel Vlaicu" din Orăștie (1923—1930), la Academia teologică „Andreiană" din Sibiu (1930—1934), cu examen de diferență și licența (1937) la Facultatea de Teologie din Cernăuți; un an la Facultatea de Științe Naturale a Universității din Cluj (1934—1935); Seminarul Pedagogic Universitar din Cluj, cu examen de capacitate pentru Religie la Iași (1937); doctoratul la Facultatea de Teologie din București (1947). Preot în Șirnea-Brașov (1936—1937), profesor de Religie la Liceul „Andrei Șaguna" din Brașov (1937—1942), preot-paroh la biserica „Sf. Adormire" din Brașov-Cetate (1942—1970), protopop al Brașovului (1957—1970), protopop stavrofor (1960), membru în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Sibiului. Rămas văduv, la 13 dec. 1970 a fost ales episcop al Oradiei; tuns în monahism la mănăstirea Sâmbăta de Sus (21 dec.) și hirotonit la 27 dec., înscăunat la 10 ian. 1971. Ca episcop, s-a ocupat nu numai de obișnuitele probleme administrative, ci și de refacerea a numeroase biserici, îndeosebi monumente istorice, de ridicarea de biserici noi, a unor clădiri la Centrul eparhial, de valorificarea patrimoniului cultural-artistic al eparhiei, de tipărirea unor lucrări cu caracter istoric (*Monumente istorice—bisericești din eparhia Oradiei*, 1978; *Trepte vechi și noi de istorie, cultură și viață bisericească în Eparhia Oradiei*, 1980; *Roman R. Ciorogariu...*, 1981). A făcut parte din câteva delegații sinodale române care au vizitat alte biserici: Grecia și Ethiopia (1971), Ierusalim (1975), Arhiepiscopia misionară ortodoxă română din America (1976 și 1978); a reprezentat Biserica noastră la diferite întruniri peste hotare, în Ungaria, Austria, Germania. În calitate de membru în Comisia ortodoxă pentru dialogul cu luteranii, a participat la diferitele sesiuni ale acesteia, în Germania, Islanda, Suedia, Cipru; președintele Comisiei române pentru dialogul cu Biserica Luterană din Germania; mai multe conferințe la Fundația „Pro Oriente" din Viena.

Lucrări: *Raportul dintre rugăciunile pentru morți și purgatoriu*, în RT, an. XXIX, 1939,

nr. 10—11, p. 426—441; *Adevărul ortodox și greșala sectară despre Sfânta Tradiție*, Sibiu, 1941, 60 p.; *Religie și caracter*, Brașov, 1944, 128 p. (reeditată la Oradea, 1992, 120 p.); *Exorciștii în Dreptul bisericesc*, Brașov, 1945, 39 p.; *Hristos în familie*, Brașov, 1945, 150 p.; *Cartea în slujba păstoririi creștine*, Sibiu, 1947, 68 p.

Mitropolitul Ioan Mețianu. La 50 de ani de la moarte, în MA, an. XI, 1966, nr. 1—3, p. 23—37; *Însemnătatea culturală și religioasă a tipăriturilor coresiene*, în MMS, an. XLVI, 1970, nr. 10—12, p. 659—681; *Răspândirea cărților de cult de la Râmnic în parohiile din Țara Bârsei*, în MO, an. XXIII, 1971, nr. 9—10, p. 627—633; *Rugăciunile pentru autoritățile statului în cultul creștin*, în MB, an. XX, 1970, nr. 10—12, p. 659—681; an. XXIII, 1973, nr. 7—9, p. 393—414; an. XXIX, 1979, nr. 7—9, p. 441—460; an. XXX, 1980, nr. 4—6, p. 225—238; an. XXX, 1980, nr. 7—9, p. 425—439; *Pentru o preoție slujitoare*, în MA, an. XVI, 1971, nr. 9—10, p. 651—663; *Caracterul tradiției în Ortodoxie*, în MA, an. XVII, 1972, nr. 9—10, p. 708—714; *Slujirea învățătorească a Bisericii în zilele noastre*, în MA, an. XIX, 1974, nr. 7—9, p. 390—403; *Episcopul Roman Ciorogariu, luptător pentru libertatea și dreptatea poporului român din Transilvania*, în MA, an. XXI, 1976, nr. 7—9, p. 628—636; *Însemnătatea Sfintei Liturghii în viața credincioșilor*, în MO, an. XXVIII, 1976, nr. 3—4, p. 175—185; *Sfântul Vasile cel Mare păstor de suflete*, în MB, an. XXIX, 1979, nr. 4—6, p. 264—274; *Însemnătatea Scripturii și Tradiției în cultul Bisericii ortodoxe*, în „Ortodoxia", an. XXXII, 1980, nr. 4, p. 582—600; *Lucrarea Sfântului Duh în Liturghie*, în MA, an. XXVI, 1981, nr. 4—6, p. 257—277; *Locul și rostul preotului în parohie. Câteva îndrumări pastorale pentru timpul de acum*, în MA, an. XXVI, 1981, nr. 7—9, p. 479—491; *Prezența Bisericii în lume*, în MA, an. XXVII, 1982, nr. 1—3, p. 90—103; *Mântuirea în Iisus Hristos prin Biserică*, în „Ortodoxia", an. XXXVII, 1985, nr. 2, p. 345—366.

Alte articole, recenzii, cronici în „Biserica Ortodoxă Română", „Revista Teologică", „Mitropolia Ardealului", „Mitropolia Banatului", „Telegraful Român" etc. Și-a strâns în două volume predicile publicate în reviste: *Cuvîntări liturgice*, ed. I, Oradea, 1975; ed. a II-a, 1976, 272 p.; *Slujind lui Dumnezeu, slujim oamenilor (Cuvîntări la duminicile și sărbătorile anului, ocazionale și îndrumări creștinești)*, Oradea, 1980, 711 p. Studiile și articolele strânse în volumele: *Scrieri de teologie liturgică și pastorală*, Oradea, 1983, 556 p.; *Cuvinte pentru suflet. Studii și articole cu caracter pastoral—misionar*, Oradea, 1985, 380 p.

Literatura: MA, an. XVI, 1971, nr. 1—2, p. 27—109; Pr. Ioan Negroiu, *Zece ani de realizări în Eparhia Oradiei*, în MA, an. XXVI, 1981, nr. 1—3, p. 8—14; „Legea Românească", an. III (serie nouă), 1992, 12 p. (număr special, cu ocazia morții).

COMOROȘAN ALEXIU, profesor de teologie. N. 1842, în Comănești, jud. Suceava, † nov. 1881, în Cernăuți. Liceul în Suceava, apoi Institutul teologic din Cernăuți (1860—1864), studii de specializare în Teologie și Filosofie la Viena (1867—1868). Preot paroh în Horecea—Cernăuți, și catehet la Școala de cântăreți de acolo (1864—1867), paroh în Bilca—Suceava (1868—1871), profesor la Liceul ortodox din Suceava (1871—1873), duhovnic la Seminarul (internatul) clerical din Cernăuți (1873—1874), profesor suplinitor la catedra de Dogmatică de la Institutul teologic din Cernăuți (1874—1875). După înființarea Universității din Cernăuți (1875), devine profesor extraordinar (1875), apoi titular (1878), la catedra de Dogmatică a Facultății de Teologie, decan al Facultății (1880—1881).

Lucrări: Cursurile sale universitare au fost publicate postum, prin grija profesorului Emilian Voiutschi — ginerele său — sub titlul: *Prelegeri academice din Dogmatica ortodoxă*, 2 vol., Cernăuți, 1887—1889. Vol. I (X + 454 p.), intitulat „Partea generală", este, de fapt, un curs de Apologetică sau Teologie Fundamentală; Vol. II (XII + 720 p.), intitulat „Partea specială", cuprinde Dogmatica propriu-zisă. Tot Emilian Voiutschi i-a revăzut și publicat studiul *Doctrina romano-occidentală despre satisfacțiune*, în „Candela" pe anii 1889—1890, 80 p. Este considerat un „părinte și deschizător de drum nou la noi" în Teologia Dogmatică prin manualul său, care depășește pe toate cele de până atunci, la nivel academic și care a fost folosit mult timp în învățământul teologic universitar.

Literatura: Prof. Dr. Isidor Todoran, *Alexiu Comoroşan*, în MA, an. I, 1956, nr. 3—4, p. 309—312; Prof. Dr. Petru Rezuş, *Preotul profesor Alexiu Comoroşan*, în MMS, an. XXXVIII, 1962, nr. 1—2, p. 53—56.

COMŞA DIMITRIE, profesor, om politic, agronom, etnograf (nehirotonit). N. 29 sept. 1846, în Sibiu, † 15 febr. 1931, în Sibiu. Gimnaziul în Sibiu, studii de teologie în Sibiu (1868—1871); trimis apoi cu o bursă la Academiile de Agronomie din Altenburg şi Leipzig (1871—1873), cu practică agricolă în Germania şi Boemia (1873—1874). Profesor de Studii economice—agricole la Institutul teologic-pedagogic din Sibiu (1874—1909), membru mirean în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Sibiului şi în Congresul Naţional Bisericesc al Mitropoliei Ardealului. Preşedintele Reuniunii române de agricultură din jud. Sibiu (1893—1905), întemeiată în 1886, cu concursul său şi al altor intelectuali români. Membru în Comitetul executiv al Partidului Naţional Român din Transilvania; condamnat în Procesul Memorandului din mai 1894 la trei ani închisoare, pentru participare la redactarea şi difuzarea Memorandului românilor transilvăneni (a făcut 14 luni închisoare la Vácz). Membru de onoare al Academiei Române (1926).

Lucrări: *Pomăritul*, Sibiu, 1877, 200 p.; *Călăuza agricolă*, 3 vol., Sibiu, 1924—1925, 650 p., cu lecţiile ţinute la Institutul teologic-pedagogic din Sibiu; *Îndrumări din economia câmpului* (1929); *Îndrumări din economia casnică şi grădinărit* (1929). A redactat *Calendarul bunului econom* (1877—1881) şi ziarul „Economul" (Sibiu, 1893—1894); a colaborat cu articole de specialitate la „Anuarul Institutului teologic-pedagogic", „Telegraful Român", „Tribuna", „Foaia Poporului" şi la alte periodice sibiene.

Alte lucrări: *Din ornamentica română. Album artistic reprezentând 284 de broderii şi ţesături după originale ţărăneşti* (Sibiu, 1904, studiu introductiv şi 40 planşe color; reeditat în 1978); *Album de crestături în lemn, înfăţişând 243 de obiecte după originale ţărăneşti* (Sibiu, 1909, studiu introductiv şi 41 planşe color; reeditat în 1978).

Literatura: TR, an. LXXIV, nr. 75—76, 78, 79 şi 80 din 1926; an. LXXIX, nr. 15 şi 16 din mai 1931; D. Comşa, *Autobiografia*, în „Anuarul Şcoalei normale «Andrei Şaguna» din Sibiu pe anul şcolar 1926/1927", p. 15—25; H. Petra—Petrescu, *Figuri luminoase de propagandişti: Dimitrie Comşa*, în rev. „Transilvania", Sibiu, an. LXV, 1934, p. 133—136; Mircea Păcurariu, *Un memorandist, etnograf şi îndrumător al ţărănimii: profesorul Dimitrie Comşa (1846—1931)*, în MA, an. XXVI, 1981, nr. 10—12, p. 871—880.

COMŞA GRIGORIE (din botez Gheorghe), episcop. N. 13 mai 1889, în Comana de Sus — Făgăraş (azi jud. Braşov), † 25 mai 1935, în Arad. Liceul în Făgăraş (1900—1908), Institutul teologic la Sibiu (1908—1911), Facultatea de Drept a Universităţii din Budapesta (1911—1915), la care obţine doctoratul; paralel, face studii la Facultatea de Teologie catolică din Budapesta; ulterior obţine licenţa (1921), apoi doctoratul (1925) la Facultatea de Teologie din Bucureşti. Diacon la Sibiu (1915), redactor la „Telegraful Român" (1918), secretar de resort la Preşedinţia Consiliului Dirigent (1918—1919), subdirector, apoi subdirector general în Ministerul Cultelor şi Artelor din Bucureşti (1920—1925), paralel diacon la biserica „Amza", deputat în primul Parlament al României întregite (1920). La 3 mai 1925 ales episcop la Arad, tuns în monahism la Sinaia, cu numele Grigorie, hirotonit arhiereu la 14 iun., înscăunat la 12 iul. 1925, păstorind până la moarte. Membru de onoare al Academiei Române (1934), al Societăţii Scriitorilor Români şi al Sindicatului ziariştilor din Banat, membru în Comitetul Central al Astrei.

Apreciat orator şi „episcop misionar", a luptat mult pentru apărarea credinţei ortodoxe în faţa prozelitismului sectar; a înfiinţat câteva colecţii de lucrări teologice şi moralizatoare (Biblioteca preotului ortodox, Biblioteca creştinului ortodox); a îndrumat activitatea Academiei teologice din Arad, a buletinului oficial „Biserica şi Şcoala" şi întreaga viaţă bisericească din eparhie. A publicat peste 75 lucrări (volume de predici, broşuri antisectare etc.).

Lucrări: Volume de predici: *Predici pentru toate duminicile de peste an şi alte ocaziuni* (în colaborare cu pr. Gheorghe Maior), Arad, 1918, 332 p.; *Pentru neam şi lege. Patruzeci de cuvântări împotriva adventiştilor şi baptiştilor*, Caransebeş, 1923, 182 p.; *La altarul neamului*, Bu-

curești, 1924, 56 p.; *Predici la sărbătorile bisericești*, Arad, 1925, 112 p.; *Pentru slujitorii altarului. Meditații și îndemnuri*, Caransebeș, 1925, 48 p.; *Veniți la Hristos. Predici la toate Duminicile anului bisericesc*, Arad, 1926, 290 p.; *De la leagăn până la moarte*, Arad, 1927, 228 p.; *Brazde în ogorul Ortodoxiei*, Arad, 1932, 214 p.; *Darurile Duhului Sfânt*, Arad, 1934, 60 p.; *Aprindeți darul lui Dumnezeu* (meditații pentru preoți), Arad, 1934, 93 p.; *Flori din grădina sufletului*, Arad, 1934, 529 p.; *Haina de nuntă*, Arad, 1935, 113 p.

Istoria predicii la români, București, 1921, 303 p.; *Trei sute cincizeci de pilde pentru predici și alte cuvântări*, Arad, 1928, 388 p.; (în colaborare cu Arhim. Iustin Suciu); *O mie de pilde pentru viața creștină*, Arad, 1929, 431 p. (în colaborare cu pr. Nicolae Popovici și pr. Gheorghe Popovici).

Problema sectelor: *Sectele religioase din România*, București, 1925, 47 p.; *Călăuza cunoașterii și combaterii sectelor*, București, 1925, 127 p. (în 1927 publicată sub titlul: *Noua călăuză pentru cunoașterea...*, 180 p.); *Baptismul în România din punct de vedere istoric, național și religios*, Arad, 1927, 72 p.; *Cheia sectelor religioase din România*, Arad, 1930, 198 p.; *În slujba misionarismului ortodox*, Arad, 1930, 310 p.; *Statul în fața sectelor*, Arad, 1933, 44 p.

Alte lucrări: *Datoriile preoțimii în fața problemelor sociale*, București, 1925; *Pastorația individuală și colectivă*, Arad, 1929, 51 p.; *Credința, morala și neamul*, Arad, 1929, 86 p.; *Credința care lucrează*, Arad, 1931, 100 p.; *Preotul și societatea de azi*, Arad, 1932, 43 p.; *Spre zările veșniciei*, Arad, 1933, 204 p.; *Ortodoxia și românismul în trecutul nostru*, Arad, 1933; *Tineretul României*, București, 1933, 342 p.; *Scrisori către învățători*, Arad, 1934, 48 p.; *Cultura satelor noastre*, Arad, 1935, 183 p.

Traduceri: Adolf Harnack: *Monahismul, idealurile și istoria lui*, Sibiu, 1916, 107 p.

Diferite broșuri de apărare a credinței ortodoxe, pastorale, cuvântări, articole, în „Telegraful Român" și „Revista Teologică" de la Sibiu, „Biserica și Școala" — Arad ș. a.

Literatura: *Necrolog*, în BȘ, an. LIX, nr. 21 din 26 mai și nr. 22—24 din 16 iun. 1935; Drd. Marin Pană, *Contribuția episcopului Grigorie Comșa la dezvoltarea Omileticii românești*, în BOR, an. XCI, 1973, nr. 3—5, p. 390—400; Vasile Popeangă, *Un promotor al activismului ortodox: episcopul Grigorie Comșa*, în AB, an. III (XLII), 1992, nr. 10—12, p. 112—120.

CONSTANTINESCU ALEXANDRU N., preot și profesor. N. 25 sept. 1895, în Fierbinții de Jos, jud. Ialomița, † 1 iun. 1985, în București. Studii la Seminarul „Nifon" din București (1908—1916), la Academia teologică din Petrograd — azi Sankt Petersburg (1916—1917) și la Facultatea de Teologie din București, la care a obținut licența (1920) și doctoratul (1927); studii de specializare la Berlin (Filosofie, 1922), apoi la Facultatea liberă de Teologie protestantă, Școala de Înalte Studii și Institutul Catolic de la Paris (1924—1925). Șef de birou în Ministerul Cultelor și Artelor (1921—1922), diacon la catedrala episcopală, profesor și spiritual la Seminarul „Sf. Andrei" din Galați (1922—1926), consilier referent cultural la Episcopia Dunării de Jos-Galați (1926); profesor de Apologetică, Sectologie și Sociologie la Seminarul „Central" din București (1926—1940), un timp la Seminarul „Nifon" (1929—1940); preot-paroh la biserica „Sf. Ilie Rahova" din București (1926—1979), iconom stavrofor, un timp consilier la Eforia Bisericii Ortodoxe Române și președinte al Consistoriului central bisericesc.

Lucrări: *Ortodoxie și protestantism*, București, 1927, 124 p. (teză de doctorat); *Budismul și creștinismul*, București, 1928, 56 p.; *Biblia și știința*, ed. a II-a, București, 1928, 32 p.; *Adevăruri eterne* (zece predici), ed. a II-a, București, 1928, 65 p.; *Sectologie. Combaterea sectelor din România și istoricul lor*, ed. a II-a, București, 1929, 192 p. (ed. a III-a, București, 1943, 168 p.); *Cultul sfinților*, Cernica, 1931, 35 p.; *Sfânta Liturghie*, București, 1934, 87 p.; *Taina Sf. Maslu*, București, 1938, 47 p.; *Spiritiștii. Originea, doctrina, cultul și combaterea*, București, 1943, 20 p.

Traduceri: *Adventiștii* de Paul Scheurlen, București, 1926, 36 p.; alte numeroase broșuri, traduceri, conferințe, articole în periodicele bisericești, mai ales în „Noua Revistă Bisericească", a lui T. Păcescu, la care a fost un timp codirector, „Neamul Românesc" ș.a.

CONSTANTINESCU ANGHEL, preot, publicist. N. 8 nov. 1875, în Brăila, † după 1938, în Brăila. Studii la Facultatea de Teologie din București; studii de specializare la Strasbourg. Diacon la catedrala episcopală din Galați (1902—1908), revizor eclesiastic al eparhiei Dunării de Jos (1903—1908 și 1916—1917), preot-paroh la biserica „Cuvioasa Paraschiva" („Sfânta Vineri") din Brăila (din 1908) și paralel protopop al județului Brăila (1908—1910). Profesor de Religie la Școala normală „Șt. O. Iosif" din Brăila; din nou revizor eclesiastic al eparhiei (1913—1920), director al Seminarului „Sf. Andrei" din Galați (1919—1922).

Lucrări: *Regenerarea femeii prin creștinism*, Ploiești, 1902, 231 p.; *Monografia Sfintei Episcopii a Dunării de Jos*, București, 1906, IV + 443 p. + 66 ilustr. În 1924 a editat foaia parohială „Glasul Bisericii" la Brăila; colaborări la diferite periodice ale timpului.

Literatura: Preot Eugen Drăgoi, *Ierarhi și preoți de seamă la Dunărea de Jos*, 1864—1989, Galați, 1990, p. 91—92 și 263.

CONSTANTINESCU BARBU, profesor de teologie (nehirotonit). N. 2 dec. 1839, în Ploiești, în familie de preot, † 30 dec. 1891, în București. Studii la Seminarul teologic din București (cu 4 clase), continuând la Liceul „Sf. Sava"; studii superioare la Universitatea din Leipzig (1860—1866), unde obține licența în Teologie și doctoratul în Filosofie. Profesor de Istorie și Istorie bisericească la Seminarul „Central" din București (1866—1883), director al școlii (1870), profesor de Istorie la Liceul „Matei Basarab" (1883—1891), director de studii și profesor de Pedagogie la Școala Azilului „Elena Doamna" (din 1874), profesor de Istorie bisericească la noua Facultate de Teologie din București (1881—1883 și 1888—1891) și primul decan al Facultății (1881—1882). Apreciat pedagog, a pus bazele revistei „Educatorul" (1883—1884), a participat la congrese pedagogice peste hotare, a condus conferințe ale revizorilor școlari și a întocmit manuale școlare.

Lucrări: *Confesiunea ortodoxă a Bisericii sobornicești și apostolice a Răsăritului de Petru Movilă*, din nou tradusă și cu o prefață, ed. I, București, 1872; ed. a II-a, Sibiu, 1877; ed. a III-a, București, 1879; *Istoria sacră a Noului Testament*, Ploiești, 1890, IV+160 p. (în colaborare cu fratele său, arhiereul Calistrat Orleanu).

Abecedar românesc, București, 1874, 4 + 116 p. (ed. a XI-a în 1891); *Noul abecedar românesc*, ed. I, Ploiești, 1891, VII+103 p.; *Carte de citire pentru clasele II, III și IV primare*, toate ajunse la mai multe ediții, în colaborare cu Th. D. Sperantia, D. August Laurian, George Coșbuc și alții; *Istoria antică în biografii*, București, 1890, 3 f+330 p.

Probe de limba și literatura țiganilor din România, București 1878, 112 p. (prima culegere de folclor țigănesc la noi); traduceri din Goethe, E. A. Poe, Chamisso, Antonin Roques ș.a.

Literatura: Petre Gârboviceanu, *Dr. Barbu Constantinescu*, în BOR, an. XXXV, 1911, nr. 3, p. 335—345; Prof. T. G. Bulat, *Contribuții la istoricul Facultății de Teologie din București*, în BOR, an. LXXV, 1957, nr. 11—12, p. 1104; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 206; Iordan Datcu și Sabina Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor*, București, 1979, p. 141—142; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 23—24; *Bibliografia românească modernă, 1831—1918*. Vol. I, București, 1984, p. 779—781.

CONSTANTINESCU GRIGORE, preot, ziarist. N. 1875, în Iași, în familie de preot, † 8 apr. 1932, în Năpădeni, jud. Bălți. Studii la Seminarul „Veniamin" din Iași (1888—1896) și la Academia duhovnicească din Kiev (1897—1902). Translator la Consulatul român din Odessa (1904—1906), profesor de Limba română la Seminarul teologic și Școala eparhială de fete (1906—1918), secretar de redacție al revistei „Luminătorul" (de la 1 ian. 1908), secretar al tipografiei eparhiale (din 1909), redactor și director al ziarului „Glasul Basarabiei" (1913—1914), toate la Chișinău, preot la catedrala arhiepiscopală (1918—1919), apoi preot-paroh în Năpădeni (1919—1932).

A publicat numeroase articole în „Basarabia", „Luminătorul", „Glasul Basarabiei" și alte periodice, toate în Chișinău, militând pentru unirea Basarabiei cu România și pentru „românizarea" vieții culturale și bisericești din această provincie; a publicat o serie de broșuri cu conținut moralizator traduse din rusește.

Literatura: *Necrolog*, în VB, nr. 4 din 1932; Ștefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia*, Chișinău, 1923, p. 305—306; Eugen Șt. Holban, *Figuri basarabene*, Paris, 1990, p. 21; Iurie Colesnic, *Basarabia necunoscută*, Chișinău, 1993, p. 176—185 și 287—293.

CONSTANTINESCU HORIA, preot, istoric. N. 8 febr. 1910, în Băscenii de Jos, jud. Buzău, † febr. 2001 în Buzău. Studii la Seminarul teologic din Buzău (1922—1930), apoi la Facultatea de Teologie din București (1930—1934). Preot în parohiile Rușavăț, Zoița și Mărăcineni din jud. Buzău, apoi la parohia „Sf. Ioan" din Buzău, profesor de Religie la Școala normală de băieți din Buzău (1946—1948). Cercetări de istorie locală.

Lucrări: *Poiana Mărului*, în GB, an. XXIII, 1964, nr. 5—6, p. 466—500 (în colaborare); *Biserica fostei mănăstiri Râmnicu Sărat*, în GB, an. XXIV, 1965, nr. 1—2, p. 30—71; *O ctitorie a lui Ștefan cel Mare în Țara Românească*, în GB, an. XXIV, 1965, nr. 7—8, p. 684—690; *Biserica din Calvini*, în GB, an. XXV, 1966, nr. 7—8, p. 511—532; *Cel mai vechi monument istoric—bisericesc de pe plaiurile Buzăului (= Cârnu)*, în GB, an. XXVI, 1967, nr. 1—2, p. 88—103; *Meșteri de biserici buzoieni*, în GB, an. XXXIII, 1974, nr.1—2, p. 133—145; *Frescele de la Calvini*, în GB, an. XXXIII, 1974, nr. 11—12, p. 1105—1111; *Biserici de lemn mutate și strămutate*, în GB, an. XXXV, 1976, nr. 5—6, p. 565—574; *Schituri sau sihăstrii rupestre buzoiene, mărturii ale vechimii creștinismului și continuității noastre pe aceste meleaguri*, în vol. *Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților*, vol. I, Buzău, 1983, p. 321—340; *Biserici de lemn din eparhia Buzăului*, Buzău, 1987, 400 p.

Articole, predici și versuri în revistele „Muguri", „Îngerul" de la Buzău și „Glasul Bisericii", în diferite periodice buzoiene, în revista „Apicultura" ș.a.

Literatura: Episcop Epifanie Norocel, *Cuvânt înainte* la cartea *Biserici de lemn din eparhia Buzăului*, Buzău, 1987, p. 9—10; Preot Gabriel Cocora, *Seminarul teologic din Buzău la împlinirea a o sută cincizeci de ani*, Buzău, 1988, p. 290.

CONSTANTINESCU IOAN, preot și protopop în București, † c. 1900 în București. Profesor de Religie la Școala Centrală de fete din București (devenită Școala normală de institutoare sau Școala de fete gr. I), membru în Consistoriul eparhial al Mitropoliei Ungrovlahiei. Autor de manuale școlare de Religie.

Lucrări: *Reflecțiuni morale asupra Evangheliilor duminicale pentru uzul preoților și elevilor...*, București, 1872, 148 p. (ed. a II-a, 1874, 134 p.); *Manual de istoria sfântă a Vechiului Testament, cu reflexiuni și instrucțiuni morale pentru uzul seminarielor și școalelor secundare...*, București, 1873, IV + 224 p. (ed. a XVIII-a, 1896, 174 p.); *Manual de istoria sfântă a Noului Testament cu reflexiuni și instrucțiuni morale (cu un compendiu de Istorie bisericească până la Constantin cel Mare) pentru uzul elevilor din seminarii, gimnasii și școalele normale*, București, 1874, 212 p. (ed. a VII-a, 1887, 208 p.; ed. a XIII-a, partea a II-a, 1892, 173 p.; ed. a XVIII-a, partea a III-a, 1896, 198 p.); *Manual de istoria sfântă a Vechiului și Noului Testament pentru clasa I gimnasială*, București, 1899, 2 + 164 p.

Carte de citire pentru formarea moravurilor fiilor și fiicelor creștine, București, 1876, 119 p. (ed. a II-a, 1882, 191 p.); *Prescurtare de istoria sacră a Vechiului și Noului Testament pentru școalele primare*, București, 1874, 110 p. (ed. a XII-a, 1893, 52 p.); *Explicarea Evangheliilor duminecale... pentru școalele primare*, ed. a III-a, București, 1877, 80 p. (ed. a IX-a, 1891, 69 p.); *Carte de rugăciuni. Învățături morale pentru formarea moravurilor fiilor și fiicelor creștine...*, ed. a II-a, București, 1891, 2 f. +256 p.; *Cele patru Evanghelii. Mateiu—Marcu—Luca—Ioan. Pentru uzul școalelor primare urbane și rurale...*, București, 1894, 264 p.

Literatura: *Bibliografia românească modernă, 1831—1918*. Vol. I, București, 1984, p. 791—794.

CONSTANTINESCU IOAN, preot, profesor. N. 23 mart. 1905, în Hulub, jud. Botoșani, † 1987, în București. Studii la Seminarul „Veniamin" din Iași, la Facultatea de Teologie din București, la care a obținut doctoratul în 1948. Preot în Sulița — Botoșani (1932—1941), la biserica „Sfinții Teodori" din Iași, profesor la

Seminariile „Veniamin" din Iași (1941—1944), „Central" din București (1944—1946), „Chesarie episcopul" din Buzău (1946—1968) la care a fost și director (1949—1960), din nou la București (din 1968), iconom stavrofor (1955). A publicat studii neotestamentare și biografii de teologi români.

Lucrări: *Studiul Noului Testament. Manual pentru Seminariile teologice*, București, 1981, 442 p. (ed. a II-a, București, 1992, 334 p.).

Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, în GB, an. XXXI, 1972, nr. 5—6, p. 533—548; *Rugăciunile pentru cei morți*, în GB, an. XXXIV, 1975, nr. 7—8, p. 749—763; *Sfânta Scriptură și magisteriul Bisericii*, în GB, an. XXXIV, 1975, nr. 9—10, p. 927—945; *A doua venire a Domnului Iisus Hristos (parusia) și unele înțelegeri greșite în legătură cu ea*, în GB, an. XXXV, 1976, nr. 3—4, p. 328—344; *Cuvântarea eshatologică a Domnului nostru Iisus Hristos. Scurt comentar*, în GB, an. XXXVIII, 1979, nr. 1—2, p. 51—77; *Cuvântarea misionară a Mântuitorului la trimiterea apostolilor la propovăduire*, în GB, an. XLVII, 1983, nr. 1—3, p. 67—84; *„Rugăciunea arhierească" a Domnului nostru Iisus Hristos. Comentar*, în „Ortodoxia", an. XXXV, 1983, nr. 3, p. 370—387; *Parabola viței celei adevărate. Comentariu*, în GB, an. XLIII, 1984, nr. 7—9, p. 479—491; *Mântuirea subiectivă și unele erori în legătură cu ea*, în GB, an. XLIV, 1985, nr. 1—2, p. 45—58; *Intrarea solemnă a Domnului nostru Iisus Hristos în Ierusalim, după cele patru Evanghelii. Comentariu*, în GB, an. XLVI, 1987, nr. 3, p. 13—34; *Patimile și moartea Mântuitorului Hristos după cele patru Evanghelii*, în GB, an. XLVII, 1988, nr. 2, p. 45—102.

Preotul profesor dr. Constantin Provian, directorul Seminarului teologic din Buzău, în GB, an. XXXI, 1972, nr. 1—2, p. 96—101; *Preotul profesor Ioan Gotcu*, în MMS, an. XLVIII, 1972, nr. 7—8, p. 609—617; *Preotul profesor Valeriu Iordăchescu*, în GB, an. XXXIV, 1975, nr. 3—4, p. 385—388; *Preotul profesor Cicerone Iordăchescu*, în ST, an. XXVII, 1975, nr. 5—6, p. 487—493; *Arhimandritul Iuliu Scriban*, în ST, an. XXVIII, 1976, nr. 7—10, p. 735—743.

Diferite alte articole și predici în revistele menționate și alte periodice bisericești.

Literatura: Pr. Prof. Ioan Buga, *La moartea preotului profesor Ioan Constantinescu*, în GB, an. XLVI, 1987, nr. 6, p. 164—166; Preot Gabriel Cocora, *Seminarul teologic din Buzău la împlinirea a o sută cincizeci de ani*, Buzău, 1988, p. 209—211.

COPĂCIANU EMANUIL, preot, prozator. N. 4 mart. 1915, în Ghimpați, jud. Giurgiu, † 1999 în Breaza, jud. Prahova. Studii la Seminariile din Câmpulung-Muscel (1927—1934) și „Central" din București (1934/35), apoi la Facultățile de Teologie din București (1935—1937) și Varșovia (1937—1939). Preot-paroh în Dragomirești Deal — Ilfov (1943—1962), Oești — Argeș (1962—1964), Zăbrani — Arad (1964 — 1968), Sulina — Tulcea (1968—1972), Fibiș — Timiș (1972—1975).

Lucrări: *Viața lui Iisus*, București, 1943, 392 p.; *Viața și învățătura Mântuitorului Iisus Hristos*, Timișoara, 1977, 332 p.; *Fiul lui Dumnezeu*, Galați, 1991, 384 p. și București, 1994, 384 p.; *Omul ființă cunoscută*, București, 1994.

Voievodul. Roman, București, 1973, 432 p. (în colaborare cu George Potra); *Umbrele Comnenilor*. Roman, București, 1975, 241 p.; *Când au venit Neagoe Vodă*. Roman, București, 1976, 280 p.; *Cumpăna apelor sau Vodă Cuza trece Milcovul*, Craiova, 1983, 169 p.; *Posada 1330*. Roman istoric, București, 1996, 174 p.; romanul religios *Maria Magdalena*, publicat în serial în „Mitropolia Banatului" (din 1988, apoi în extras, 1991); *Breaza. Monografie*, București, 1985, 152 p.; piese de teatru jucate pe diferite scene (de pildă, *Camera oglinzilor* ș.a.).

Literatura: Preot Eugen Drăgoi, *Ierarhi și preoți de seamă la Dunărea de Jos, 1864—1989*, Galați, 1990, p. 276—277.

CORAVU DAMASCHIN (din botez Dimitrie), episcop. N. 14 sept. 1940, în Craiova. Studii la Seminarul teologic din Craiova (1956—1961), la Institutul Teologic Universitar din București (1961—1965) și apoi cursurile de doctorat — specialitatea Istoria Bisericii Române — la același Institut (1965—1968); studii de specializare — pentru Noul Testament — la Facultatea de Teologie din Atena (1970—1978), unde a obținut doctoratul.

Profesor la Seminarul teologic din Craiova (1968—1970), redactor al revistei „Mitropolia Olteniei" și din nou profesor la același Seminar (1978—1980). Tuns în monahism la mănăstirea Jitianu cu numele Damaschin (1980), hirotonit ieromonah și hirotesit arhimandrit; la 16 iul. 1980 Sf. Sinod l-a ales episcop-vicar la Arhiepiscopia Craiovei cu titlul „Severineanul" (hirotonit la 21 sept. 1980). Profesor și decan la noua Facultate de Teologie din Craiova (1992—2000). Membru în delegația Bisericii noastre la a cincea Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Nairobi, 1975); participant la diferite întruniri cu caracter ecumenist (Patmos 1975, Atena 1978, Creta 1978 ș.a.). La 24 febr. 2000 ales episcop al Sloboziei și Călărașilor, înscăunat la 25 martie 2000.

Lucrări: *Tipografi de la Râmnic în prima jumătate a secolului al XVIII-lea*, în MO, an. XIX, 1967, nr. 1—2, p. 45—58; *Meșteri tipografi de la Râmnic din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și primul pătrar al secolului al XIX-lea*, în MO, an. XIX, 1967, nr. 3—4, p. 247—260; *Aspecte ale activității de tipărire și răspândire a cărților bisericești românești în Transilvania, Muntenia și Moldova în secolul al XVIII-lea*, în BOR, an. LXXXV, 1967, nr. 11—12, p. 1218—1228; *Viața și activitatea episcopului Ștefan al Râmnicului*, în MO, an. XX, 1968, nr. 3—4, p. 211—229; *Precizări și contribuții la bibliografia românească veche*, în MO, an. XX, 1968, nr. 9—10, p. 722—731; *Mănăstirea din Peri și importanța sa istorică*, în MO, an. XXXIV, 1982, nr. 7—9, p. 496—514; *Rugăciunea domnească. Studiu filologic, istorico-teologic și ermineutic*, teză de doctorat, Atena, 1979, 346 p. (în limba greacă); *Sensul rugăciunii domnești*, în „Ortodoxia", an. XXXV, 1983, nr. 3, p. 335—370; *Mitropolitul Veniamin Costachi și cultura greacă*, în MO, an. L, 1998, nr. 1—6, p. 58—68; *Bisericile Craiovei*, Craiova, 1998, 168 p. (în colaborare). Diverse reportaje și recenzii în „Mitropolia Olteniei".

Literatura: BOR, an. XCVIII, 1980, nr. 9—10, p. 936—937; MO, an. XXXII, 1980, nr. 10—12, p. 801—810; ROC, an. X, 1980, nr. 3, p. 16—17.

CORCEA AVRAM, preot, folclorist. N. 16 apr. 1868, în Coștei, lângă Vârșeț, în Banatul sârbesc, † 1951, în Pietroiu, jud. Ialomița. Studii la Gimnaziul român din Beiuș (1880—1887) și la Institutul teologic din Caransebeș (1887—1890). Preot în Coștei (1891—1940), catehet la școlile românești din Vârșeț (1903—1907); în timpul celui de-al doilea război mondial stabilit în Mercina, jud. Caraș-Severin; protopop onorar, membru în Adunarea eparhială și în Consistoriul eparhial de la Caransebeș, îndrumător al poporului în probleme culturale (președinte al corului din Coștei și al Reuniunii de citire și cântări), culegător de balade din Coștei (mai ales despre Novac și Gruia); în 1916 internat la Șopron în Ungaria de vest, pentru activitate ostilă statului austro-ungar; la 1 decembrie 1918 ales membru în Marele Sfat Național din Alba Iulia; sub regimul comunist, deportat în Bărăgan, unde a murit.

Lucrări: *Balade poporale*, Caransebeș, 1899, 139 p. (cu 20 de balade, prima culegere din zona Coștei); diferite broșuri și colaborări la „Tribuna" — Sibiu, Calendarul „Bănățanul" — Caransebeș, „Foaia Diecezană" — Caransebeș, „Progresul" — Oravița ș.a.

Literatura: Ion Bălan, *Un folclorist bănățean: Avram Corcea*, în *Actele Simpozionului dedicat reciprocităților iugoslavo-române în domeniul literaturii populare*, Pancevo, 1974, p. 103—113; Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, 1974, p. 306—307; L. Miorean, *Protopopul Avram Corcea și corespondența sa cu Ion Popovici Bănățeanul*, în MB, an. XXV, 1975, nr. 7—9, p. 409—411; Iordan Datcu și S.C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor*, București, 1979, p. 143; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 216; Virgil Vintilescu, *Secvențe literare. Repere literare bănățene (1880—1918)*, Timișoara, 1987, p. 111—112; Gligor Popi, *Românii din Banatul sârbesc în secolele XVIII—XX*, București, 1993, p. 217—218; Vasile Mircea Zaberca, *Românii din Banatul iugoslav și marea unire*, Timișoara, 1995, p. 30—32.

CORESI, diacon, tipograf și editor. N. în Târgoviște, † c. 1583, în Brașov. A învățat meșteșugul tiparului în atelierul lui Dimitrie Liubavici. În 1556—1557 lucrează la tipărirea *Octoihului* slavon de la Brașov; în 1557—1558

tipărește *Triodul—Penticostar* slavon de la Târgoviște. După 1560 a tipărit un număr de cărți numai la Brașov. Cărți românești: *Întrebarea creștinească* (1560), *Tetraevanghelul* (1560—1561), *Apostolul* (c. 1565—1566), *Liturghierul* (1570), *Pravila Sfinților Părinți* (c. 1570—1580), *Psaltirea* (1570), *Psaltirea slavo-română* (1577), *Evanghelia cu învățătură* (1580—1581) — tradusă de preoții Iane și Mihai după *Cazania* de la Zabludov în Lituania, din 1569; în 1567 a tipărit — la Brașov sau Cluj — *Tâlcul Evangheliilor*, un amestec interesant de învățături protestante și ortodoxe — având ca anexe o carte de cântece și slujbe calvine. Cărți slavone: *Tetraevanghelul* (1562), *Sbornicul*, în două părți (1568—1569), *Octoihul Mare*, în două părți (1574—1575), *Psaltirea* (1577), *Triodul* (1578), *Tetraevanghelul* (1578—1579), *Sbornicul* de la Sebeș-Alba (1580) ș.a. A format numeroși ucenici în meșteșugul tiparului: diacul Călin (un *Tetraevanghel* slavon în 1565), diacul Lorinț (*Octoih* 1577—1578, *Psaltirea* 1578, *Octoih mic* 1578, toate în slavonește), fiul său, Șerban (*Palia* de la Orăștie din 1581—1582, *Liturghierul* slavon de la Brașov din 1587), diecii Tudor, Mănăilă, Marian și alții.

Însemnătatea lui stă în faptul că a fost primul cărturar român care a luptat pentru introducerea limbii române în biserică; tipăriturile sale au contribuit la formarea unei limbi literare și liturgice românești unitare. Tipăriturile sale s-au bucurat de o largă răspândire în toate țările românești, iar cele slavone în țările slave suddunărene aflate sub dominație otomană.

Literatura: Ediții critice ale tipăriturilor coresiene: B. P. Hasdeu, *Psaltirea publicată românește la 1577 de diaconul Coresi*, ediție în caractere chirilice și transcriere latină de..., vol. I, București, 1881 (textul), vol. II, 1888 (studiu); Sextil Pușcariu și Al. Procopovici, *Diaconul Coresi. Cartea cu învățătură* (1581), vol. I (textul), București, 1914, 8 + 566 p.; Ioan Bianu, *Texte de limbă din secolul XVI. Întrebare creștinească...*, București, 1925, 22 p.; Ioan Bianu, *Texte de limbă din secolul XVI. Pravila Sfinților Apostoli tipărită de diaconul Coresi la Brașov, între 1570—1580*, București, 1925, 24 p.; Ioan Bianu, *Texte de limbă din secolul XVI. Lucrul apostolesc — Apostolul tipărit de diaconul Coresi la Brașov la anul 1563*, București, 1930, XIV + 632 p.; Florica Dimitrescu, *Tetraevanghelul tipărit de Coresi, Brașov, 1560—1561, comparat cu Evangheliarul lui Radu de la Mănicești, 1574*. Ediție alcătuită de ...., București, 1963, 425 p.; Al. Mareș, *Liturghierul lui Coresi*. Text stabilit, studiu introductiv și indice de..., București, 1969, 186 p.+84 facs; Stela Toma, *Coresi. Psaltirea slavo-română 1577, în comparație cu Psaltirile coresiene din 1570 și 1589*. Text stabilit, introducere și indice de ...., București, 1976, 780 p.

Lucrări generale: Barbu Teodorescu, *Personalitatea diaconului Coresi și rolul lui în cultura românească*, în BOR, an. LXXVII,1959, nr. 3—4, p. 287—306; Virgil Molin, *Coresi editor și tipograf*, în BOR, an. LXXVII, 1959, nr. 3—4, p. 307—321; Virgil Molin, *Despre diaconul Coresi. La 400 de ani de la începutul activității sale de la Brașov și de la tipărirea primei cărți românești*, în GB, XVIII, 1959, nr. 7—12, p. 633—656; Pr. Spiridon Cândea, *Diaconul Coresi — simplu tipograf sau și traducător al cărților românești tipărite de el?* în MA, an. VII, 1962, nr. 3—6, p. 325—344; Virgil Molin, *Date noi cu privire la activitatea diaconului Coresi ca editor*, în BOR, an. LXXXI, 1963, nr. 7—8, p. 781—791; Dan Simonescu, *Un mare editor și tipograf din secolul al XVI-lea*, în SCB, XI, 1969, p. 53—60; Mircea Tomescu, *Cartea românească în perioada coresiană*, în vol. *Probleme de bibliologie*, București, 1970, p. 51—67; Arnold Huttmann, *Date vechi și noi privind activitatea tipografică a diaconului Coresi*, în SCB, XII, 1972; Ion Gheție și Alexandru Mareș, *Diaconul Coresi și izbânda scrisului în limba română*, București, 1994, 394 p. + 4 pl. + 46 fig.

Tipăriturile coresiene: Al. Mareș, *Precizări privind traducerea Tetraevanghelului lui Coresi*, în SCL, XVIII, nr. 6, 1967, p. 651—667.

Constantin Karadja, *Despre „Lucrul apostolesc" al lui Coresi de la 1563*, în An. Acad.Rom., M.S.L., s. III, t. II, nr. 6, București, 1924, p. 545—555 (și extras, 11 p. + 3 pl.); Șt. Pașca, *Probleme în legătură cu începuturile scrisului românesc. Versiunile românești din secolul al XVI-lea ale Apostolului*, în „Cercetări Lingvistice", II, 1957, p. 47—95.

Nicolae Drăganu, *Un fragment din cel mai vechi Molitvelnic românesc*, în „Dacoromania", II, Cluj, 1922, p. 254—326; Pandele Olteanu,

Contribuţii la problema începuturilor şi promovării scrisului românesc. 400 de ani de la apariţia „Tâlcului Evangheliilor" al lui Coresi, în LL, XVI, nr. 2, 1964, p. 189—211; Pandele Olteanu, *„Postilla de Neagovo" în lumina „Cazaniei I" a diaconului Coresi* (c. 1564), în „Romanoslavica", XIII, 1966, p. 105—131; Atanasie Popa, *Originalul cântecelor din Molitvelnicul tipărit de Coresi în 1564*, în LR, an. XV, 1966, nr. 3, p. 255—265; A.Huttmann şi P. Binder, *Cu privire la datarea şi geneza Cazaniei I tipărită de diaconul Coresi*, în LR, an. XVI, 1967, nr. 2, p. 109—117; Alexandru Mareş, *Când şi unde s-au tipărit Tâlcul Evangheliilor şi Molitvelnicul românesc*, în LR, an. XVI, nr. 2, 1967, p. 119—130.

Spiridon Cândea, *Primul Liturghier românesc tipărit*, în MA, nr. IV, 1959, nr. 9—10, p.722—771.

Vasile Mangra, *Cercetări literare istorice. I. Psaltirea diaconului Coresi tipărită la 1570 în Braşov*, Bucureşti, 1896, 29 p.; L. Demény, *Psaltirile chirilice tipărite în Transilvania în a doua jumătate a secolului al XVI-lea*, în SCB, XIII, 1974, p. 91—112.

Vasile Grecu, *Izvorul principal pentru Cartea cu învăţătură a diaconului Coresi din 1581: Omiliile patriarhului Caleca (1334—1341)*, Bucureşti, 1939, 166 p.; Maria Rădulescu, *Originalul slav al Evangheliei cu învăţătură a diaconului Coresi...*, Bucureşti, 1959, 105 p.; Pandele Olteanu, *Les originaux slavo-russes de plus anciennes collections d'homélies roumaines*, în „Romanoslavica", an. IX, 1963, p. 163—192; Pr. Silviu Hărăguş, *O carte de doctrină şi de pietate ortodoxă: Evanghelia cu învăţătură (1581)*, în BOR, an. LXXXVII, 1969, nr. 7—8, p. 740—773; Pr. Ioan Turcu, *Evanghelia cu învăţătură din anul 1581, Consideraţii, precizări, accente*, în BOR, an. XCIX, 1981, nr. 7—8, p. 888—911; Pr. Ioan Ionescu, *Patru sute de ani de la tipărirea Evangheliei cu învăţătură de diaconul Coresi la Braşov în 1581 şi mesajul ce-l poartă*, în GB, an. XL, 1981, nr. 11—12, p. 1154—1177.

Amănunte bibliografice în *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, Bucureşti, 1979, p. 217—219; Mircea Păcurariu; *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, Bucureşti, 1980, p. 524—538 (ed. a II-a, 1994, p. 549—563); toate tratatele de istoria literaturii române vechi.

CORNEANU NICOLAE, mitropolit. N. 21 nov. 1923, în Caransebeş, în familie de preot. Liceul în Caransebeş (1934—1942), Facultatea de Teologie la Bucureşti (1942—1946), cu doctoratul la 30 iun. 1949, cu teza în ms: *Viaţa şi petrecerea Sfântului Antonie. Începuturile monahismului creştin pe valea Nilului*. Profesor suplinitor la Academia teologică din Caransebeş (1 apr. 1947—1 sept. 1948) şi diacon necăsătorit; secretar eparhial (din sept. 1948), referent principal (de la 1 apr. 1949) şi consilier administrativ (1 iun. 1952—1 oct. 1956) la Arhiepiscopia Timişoarei, profesor la Seminarul Teologic din Caransebeş (1 oct. 1956—1 mart. 1959), conferenţiar la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (de la 1 mart. 1959) şi preot (1960). La 15 dec. 1960 ales episcop al Aradului (hirotonit 15 ian. 1961, înscăunat 22 ian. 1961); la 17 febr. 1962 ales arhiepiscop al Timişoarei şi Caransebeşului şi mitropolit al Banatului (înscăunat 4 mart. 1962), păstorind până azi; locţiitor de mitropolit al Ardealului (apr.—iun. 1967) şi al Olteniei (oct. 1977—apr. 1978). Ca ierarh a fost preocupat nu numai de problemele administrativ-economice curente, ci şi de restaurarea unor monumente istorice—bisericeşti din cuprinsul Arhiepiscopiei Timişoarei, de organizarea unor colecţii muzeale (de pildă, la Centrul Arhiepiscopesc ş.a.), de ridicarea unor noi lăcaşuri de închinare, unele adevărate monumente de artă, a unor clădiri noi în incinta Centrului Arhiepiscopesc şi a Seminarului teologic din Caransebeş. A îndrumat — din 1962 încoace — revista „Mitropolia Banatului" (din 1990 „Altarul Banatului"), iar din 1980 „Îndrumătorul bisericesc" de la Timişoara. A îndrumat activitatea tipografiei eparhiale, în care au apărut numeroase lucrări cu caracter istoric sau teologic. Este unul dintre ecumeniştii de seamă ai vremii, delegat al Bisericii Ortodoxe Române la zeci de întruniri peste hotare: câteva Adunări generale ale Conferinţei Creştine pentru Pace cu sediul la Praga şi la diferite sesiuni ale unor comitete de lucru (ca membru al acestora). A lucrat ani de-a rândul în cadrul unor comisii ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor, participând la diferite întruniri ale acestora; între 1978—1981 membru în Comitetul central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Membru de onoare al Academiei Române (10 nov. 1992).

Lucrări principale: *Simbolul scării şi treptelor în religiile necreştine*, în MA, an. IV, 1959, nr.

5–6, p. 396–401; *Cu privire la semnificația originară a cuvântului „catolic"*, în MA, an. IV, 1959, nr. 1–2, p. 42–53; *Chipul preotului adevărat după Fericitul Ieronim,* în MO, an. XI, 1959, nr. 1–2, p. 24–31; *Frumusețea ca atribut al dumnezeirii*, în ST, an. XI, 1959, nr. 5–6, p. 297–313; *Aspecte din lirica ambroziană*, în ST, an. XI, 1959, nr. 7–8, p. 443–452; *Actualitatea tratatului lui Tertulian „Despre prescripția ereticilor"*, în MMS, an. XXXV, 1959, nr. 9–12, p. 580–588; *Tălmăciri din lirica ambroziană*, în MMS, an. XXXVII, 1961, nr. 1–2, p. 9–17; *Ecouri târzii ale simbolului creștin al scării*, în ST, an. XIV, 1962, nr. 1–2, p. 3–12; *Contribuții ale tălmăcitorilor români la cunoașterea „Scării" Sfântului Ioan Sinaitul*, în ST, an. XVI, 1964, nr. 3–4, p. 147–158; *Muntele Sinai și importanța sa în istoria Bisericii creștine*, în MB, an. XVI, 1966, nr. 10–12, p. 678–687; *Sf. Ioan Milostivul patriarhul Alexandriei*, în MB, XXII, 1974, nr. 7–9, p. 414–430; *Fundamentarea teologică a pedobaptismului*, în MB, an. XXIX, 1979, nr. 10–12, p. 576–589.

Temeiurile învățăturii ortodoxe, Timișoara, 1981; *Studii patristice. Aspecte din vechea literatură creștină*, Timișoara, 1984, 295 p.; *Patristica mirabilia. Pagini din literatura primelor veacuri creștine*, Timișoara, 1987, 422 p.; *Învățături ale Bisericii Ortodoxe*, Timișoara, 1987, 304 p.; *Quo vadis? Studii, note și comentarii teologice*, Timișoara, 1990, 428 p.; Ioan Scărarul, *Scara raiului, precedată de viața pe scurt a lui Ioan Scolasticul și urmată de cuvântul către păstor*. Traducere, introducere și note de ..., Timișoara, 1994, 564 p.; *Viața și petrecerea Sfântului Antonie cel Mare*, Timișoara, 1998, 161 p.; *Pe baricadele presei bisericești*, Timișoara, 2000; *Pe firul vremii. Meditații ortodoxe*, București, 2000, 216 p.; *Miscelanea patristica*, Timișoara, 2001, 240 p.; *Popasuri duhovnicești. De la Crăciun la Paște*, Timișoara, 2001, 279 p.; *În pas cu vremea* (= culegere de articole), Timișoara, 2002, 144 p.

A îngrijit colecțiile de predici *„Ieșit-a semănătorul..."*, Timișoara, 1974, 335 p. și *Culegere de predici*, Timișoara, 1984, 336 p.

Sute de articole, predici, note, comentarii, recenzii, mai ales în revista „Mitropolia Banatului", în „Îndrumătorul bisericesc" și foaia „Învierea" de la Timișoara (unele semnate „Diaconul Nicolae" sau „Pr. N. Sebeșan").

Literatura: BOR, an. LXXVIII, 1960, nr. 11–12, p. 987–995; BOR, an. LXXIX, 1961, nr. 1–2, p. 81–111; MA, an. VI, 1961, nr. 1–3, p. 12–21; BOR, an. LXXX, 1962, nr. 3–4, p. 195–235; MB, an. XII, 1962, nr. 1–4, p. 3–50; MA, an. VII, 1962, nr. 3–6, p. 181–184; Pr. Prof. Ștefan Alexe, *Preocupări patristice ale Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Dr. Nicolae Corneanu*, în BOR, an. CV, 1987, nr. 3–4, p. 19–24.

CORNELI IOAN, preot și filolog. N. 9 iul. 1762, în Coc, lângă Turda, în familie de preot, † 3 sept. 1848, în Oradea. Studii în Colegiul „St. Barbara" din Viena (1781–1785), la Seminariile din Eger (1785–1786) și Lvov (1786–1787). Preot, mai târziu canonic la Episcopia română unită din Oradea, director al școlilor poporale din dieceza unită a Oradiei (din 1792); în această ultimă calitate a înființat o serie de școli noi, a pregătit învățători pe seama lor. Au rămas de la el mai multe lucrări în manuscris referitoare la ortografia limbii române: *Conspectus Ortographiae in describendo Dictionario Daco-Romano adhibendae, quoad illa, în quibus facta concertatione convenimus; Reflexiones circa illa Ortographiae, in conscribendo Dictionario Daco-Romano adhibendae puncta, in quibus non convenimus*. După moartea lui Vasile Coloși (1814), a condus redactarea *Lexiconului de la Buda*, îmbogățind și revizuind materialul de la litera I înainte, prin adăugarea multor termeni tehnico-științifici și mai ales a etimologiei cuvintelor ; posesorul unei bogate biblioteci.

Literatura: L. Gáldi, *Samuelis Klein, Dictionarium valachico-latinum*, Budapesta, 1944; Lucia Protopopescu, *Contribuții la istoria învățământului din Transilvania 1774–1805*, București, 1966, p. 336; Jana Balacciu și Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București 1978, p.101–102; Gh. Mudura, *Ioan Corneli și răspândirea cărții didactice în districtul Orăzii*, în „Biblioteca și școala", Oradea, 1976, p. 135–156; Daniel Stelaru, *Cărți din biblioteca iluministului Ioan Corneli existente în colecții din Oradea. Catalog*, în „Crisia", XII, 1982, p. 471–479; Constantin Mălinaș, *Reconstituirea bibliotecii cărturarului iluminist Ioan Corneli de la Oradea (1762–1848)*, în „Crisia", XVIII, Oradea, 1988, p. 185–198.

CORNIȚESCU CONSTANTIN, profesor de teologie. N. 25 iun. 1938, în Caraula, jud. Dolj, în familie de preot. Studii la Seminarul teologic din Craiova (1953—1958), la Institutul Teologic Universitar din București (1958—1962), cursuri de doctorat — cu specialitate principală Patrologie — la același Institut (1962—1965); studii de specializare pentru Patrologie la Facultățile de Teologie din Atena și Tesalonic (1968—1971), apoi pentru Noul Testament la Atena (febr. 1973—febr. 1974), doctoratul la Tesalonic, în 1971, cu teza: *Umanismul în preocupările Sfântului Ioan Gură de Aur* (în grecește, Tesalonic, 1971, 143 p.), echivalat la Institutul din București, în 1974. Profesor la Seminarul teologic din Craiova (1965—1968 și 1971/72), apoi a trecut la Institutul Teologic Universitar din București, ca asistent (1972—1974), lector la catedra de Patrologie și Ecumenism (1974—1976), conferențiar pentru aceeași catedră (1 dec. 1976), apoi, profesor titular la catedra de Studiul Noului Testament (de la 1 ian. 1978); decanul Facultății (1996—2000); preot; delegat la întruniri cu caracter ecumenist peste hotare.

Lucrări: *Sfântul Grigorie de Nazianz despre familia sa*, în ST, an. XVI 1964, nr. 5—6, p. 350—366; *Studiu comparativ între „Marele cuvânt catehetic" al Sf. Grigorie de Nisa și „Manualul către Laurențiu" al Fer. Augustin*, în „Ortodoxia", an. XVI, 1964, nr. 1, p. 110—127; *Fericitul Augustin despre Sfântul Duh*, în ST, an. XVII, 1965, nr. 5—6, p. 334—344; *Idei dogmatice în cuvântările Sf. Ioan Hrisostom la praznicele împărătești*, în ST, an. XVII, 1965, nr. 7—8, p. 441—449; *Credinciosul în preocupările Sfântului Ioan Gură de Aur*, în „Ortodoxia", an. XXVI, 1974, nr. 4, p. 681—686; *Sfinții Trei Ierarhi interpreți ai Sfintei Scripturi*, în ST, an. XXVIII, 1976, nr. 1—2, p. 82—93; *Învățătura Sfântului Vasile cel Mare despre Sfântul Duh*, în „Ortodoxia", an. XXXI, 1979, nr. 1, p. 108—114; *Sfântul Vasile cel Mare interpret al Sfintei Scripturi*, în „Ortodoxia", an. XXXII, 1980, nr. 2, p. 308—320; *Învățătura despre mântuire a Sf.Vasile cel Mare*, în vol. *Sfântului Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvârșirea sa*, București, 1980, p. 94—104; *Învierea Domnului și însemnătatea ei pentru viața creștină*, în „Ortodoxia", an. XXXV, 1983, nr. 2, p. 200—211; *Pacea după Sfânta Scriptură și scrierile Sfinților Părinți*, în BOR, an. CL, 1983, nr.11—12, p. 815—825.

Traduceri din *Sf. Vasile cel Mare: Cuvânt despre mulțumire*, în GB, an. XXXVI, 1977, nr.7—9, p. 651—656; *Cuvânt despre smerenie și Cuvânt despre invidie*, în GB, an. XXXVI, 1977, nr. 10—12, p. 901—909; *Cuvânt împotriva celor ce se mânie, împotriva celor ce se îmbată*, în GB, an. XXXVII, 1978, nr.1—2, p. 44—56; *Cuvântarea I-a și a II-a despre Post*, în GB, an. XXXVII, 1978, nr. 3—4, p. 249—261; *Cuvânt către cei bogați*, în GB, an. XXXVII, 1978, nr. 5—6, p. 489—504; *Despre Sfântul Duh*, în GB, an. XXXVIII, 1979, nr.7—8, p. 694—710; an. XL, 1981, nr. 1—2, p. 37—58 și nr. 3—5, p. 401—425 etc.; *Sfântul Grigorie Taumaturgul și Metodiu de Olimp, Scrieri*. Studiu introductiv, traducere, note și indici de..., București, 1984, 250 p. (colecția „Părinți și scriitori bisericești" 10); Sfântul Macarie Egipteanul, *Omilii duhovnicești*, București, 1992, p. 36—351. Alte articole, reportaje, recenzii, în periodicele menționate în lista bibliografică, predici în „Glasul Bisericii" etc.

Literatura: ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 121—122.

CORNIȚESCU EMILIAN, profesor de teologie. N. 3 ian. 1941, în Caraula, jud. Dolj, în familie de preot (frate cu Constantin). Studii la Seminarul teologic din Craiova (1956—1961), la Institutul Teologic Universitar din București (1961—1965), apoi cursuri de doctorat — pentru Vechiul Testament — la același Institut (1965—1968), studii de specializare pentru limbile aramaică, ebraică biblică și ebraică modernă la Universitatea ebraică din Ierusalim (1974—1975). Ghid la mănăstirea Plumbuita (1968—1970), diacon la biserica „Antim" (1970) și salariat la Cancelaria Sf. Sinod (1971—1974), asistent la secția biblică la Institutul Teologic Universitar din București (1975—1985), apoi titular al catedrei de Vechiul Testament (1985); preot din 1993. Participat la dialogul creștino-iudaic de la București (1979), la al X-lea Congres de Vechiul Testament (Viena, 1980) ș. a.

Lucrări: *Profeții Vechiului Testament despre preoție*, în ST, an. XIX, 1967, nr. 7—8, p. 482—491; *Concepția despre prietenie în cărțile*

didactice ale Vechiului Testament, în ST, an. XIX, 1967, nr. 9—10, p. 600—612; *Raporturile dintre părinți și copii după cărțile didactice ale Vechiului Testament*, în ST, an. XXI, 1969, nr. 1—2, p. 100—110; *Canonul Sfintei Scripturi la cei doi reformatori, Martin Luther și Jean Calvin*, în ST, an. XXI, 1969, nr. 3—4, p.199—209; *Sfânta Scriptură în mâna credinciosului*, în „Ortodoxia", an. XXXII, 1980, nr. 2, p. 299—307; *Temeiuri ale preacinstirii Maicii Domnului în Vechiul Testament*, în „Ortodoxia", an. XXXII, 1980, nr. 3, p. 492—500; *Cinstirea sfinților după Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție*, în GB, an. XXXIX, 1980, nr. 3—5, p. 380—388; *Valoarea descoperirilor arheologice (dintre anii 1971—1974) în Țara Sfântă pentru studiul Vechiului Testament*, în ST, an. XXII, 1980, nr. 7—10, p. 606—619; *Sabat și Duminică*, în „Ortodoxia", an. XXXIII, 1981, nr. 2, p. 199—209; *Prefigurări ale Sfintei Cruci în Vechiul Testament*, în „Ortodoxia", an. XXXIV, 1982, nr. 2, p. 243—254; *Descoperirile arheologice din Țara Sfântă din ultimii 50 de ani (1920—1970) și raportul lor cu Vechiul Testament*. Teză de doctorat, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 7—8, p. 461—562 și nr. 9—10, p. 617—681 (și extras); *Întreita slujire a Mântuitorului Hristos după Vechiul Testament*, în „Ortodoxia" an. XXXV, 1983, nr.1, p. 83—93; *Sensul rugăciunii după Vechiul Testament*, în „Ortodoxia", an. XXXV, 1983, nr. 3, p. 387—404; *Descoperiri arheologice în legătură cu datele din Vechiul Testament*, în ST, an. XXXVI, 1984, nr. 7—8, p. 546—572; *Persoana lui Mesia și lucrarea Sa în lumina profețiilor vechi testamentare*, în ST, an. XXXVII, 1985, nr. 9—10, p. 606—615; *Texte din Vechiul Testament greșit interpretate*, în ST, an. XXXIX, 1987, nr. 5, p. 7—27; *Arheologia biblică* pentru Facultățile de Teologie, București, 1994, 352 p. + 32 pl.; *Limba ebraică biblică* pentru Facultățile de Teologie, București, 1996, 292 p. (ambele manuale în colaborare cu pr. prof. Dumitru Abrudan).

Articole, predici, recenzii, cronici în „Glasul Bisericii" și alte periodice.

Literatura: GB, an. XXXVI, 1977, nr. 1—3, p. 148—149; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 124—125 și nr. 9—10, p. 681.

CORNOIU IOAN, profesor de teologie (nehirotonit). N. 15 sept. 1861, în Târgu Jiu, † 13 iun. 1913, în București. Studii la Seminariile „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea (1873—1877) și „Central" din București (1877—1880), la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1880—1884), unde obține doctoratul în 1885. Profesor suplinitor (1885), provizoriu (1892), apoi titular definitiv (1895) la catedra de Enciclopedia și Metodologia studiilor teologice, Exegeza și Introducerea în Noul Testament, funcționând până la moarte; decan în 1913; paralel a deținut și alte funcții: director al Cancelariei Mitropoliei Ungrovlahiei (1885—1892 și 1896—1909), primul director al Cultelor în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (1892—1895), profesor la Seminarul „Nifon" (1903—1913); membru al „Societății pentru învățătura poporului român" și al „Societății Geografice Române".

Lucrări: *Schițe din viața Sf. Apostol Pavel*, în BOR, an. XVIII, 1894—1895, p. 130—153, 264—273 și 317—333; *Istoria canonului Noului Testament*, în BOR, an. XVIII, 1894—1895, p. 417—425, 516—529, 643—658 și 738—751; *Istoria textului cărților Noului Testament*, în BOR, an. XVIII, 1894—1895, p. 813—825, 945—956 și 1033—1049; an. XIX, 1895—1896, p. 58—72 și 131—139; *Introducerea în cărțile Noului Testament. Manual pentru Seminariile teologice*, București, 1903 (ed. a II-a, 1911, 206 p.); *un curs litografiat de Noul Testament;* alte articole în „Biserica Ortodoxă Română" și „Revista Ortodoxă".

Literatura: *Necrolog*, în BOR, an. XXXVII, 1913, p. 279—292; *Necrolog*, în „Candela" 1913, p. 387—390; Pr. Prof.Haralambie Rovența, *Studiul Noului Testament la noi în ultimii 50 de ani*, în ST, an. III, 1932, nr. 2, p. 255—257; Teodor N. Manolache, *Ion Cornoiu. La o jumătate de secol de la moartea lui*, în MO, an. XV, 1963, nr. 5—6, p. 411—415; *Prof. Dr. Ioan Cornoiu*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr.1—2, p. 30—31.

COSMA ALEXANDRU C., preot, publicist. N. 19 iul. 1890, în Boțești, jud. Vaslui, în familie de preot, † d. 1965, în București. Studii la Seminarul „Veniamin" din Iași (1903—1911) și la Facultatea de Teologie din București (1911—1915). Diacon la catedrala episcopală din Huși (1916—1919), preot în Bâlca — azi jud. Bacău

(1919—1942) şi la biserica „Donie" din Focşani (1942—1964). A publicat un număr însemnat de broşuri, predici şi sute de articole cu caracter misionar în presa bisericească a timpului.

Lucrări principale: *Poezii religioase,* culese de... ordonate de Mihail Dragomirescu, Bucureşti, 1925, 143 p.; *Betleem, casa pâinii sufletului*, ed. a II-a, Focşani, 1927, 32 p.; *Biblia şi ştiinţa*, Adjud, 1928, 48 p.; *Dumnezeu în natură*, Sibiu, 1932, 35 p.; *Dumnezeu în lumea florilor*, Galaţi, 1932; *Făclii pentru suflet. Cuvântări ocazionale*, Roman, 1936, 216 p.; *Hristos şi tineretul*, Galaţi, f.a., 40 p.; sute de cuvântări i-au rămas în manuscris.

Colaborări la „Viitorul", „Ortodoxia" (a pr. Toma Chiricuţă), „Crucea", „Noua Revistă Bisericească", toate la Bucureşti, „Căminul"— Galaţi, „Renaşterea"— Craiova, „Păstorul Ortodox" — Argeş, „Păstorul Tutovei"— Bârlad, „Cronica Romanului", „Izvorul Tămăduirii" — Huşi, „Neamul românesc pentru popor", „Duminica Poporului", „Mâna Mântuitoare"— Focşani, „Căminul" — Focşani, „Pâinea Vieţii" —Târgu Jiu şi altele.

Literatura: Date comunicate de pr. Gabriel Cocora din Buzău, care le deţinea de la Pr. A. C. Cosma.

COSMA LUDOVIC, preot, publicist. N. 13 ian. 1882, în Boţeşti, jud. Vaslui, în familie de preot (frate cu A. C. Cosma), † 3 mart. 1947, în Galaţi. Studii la Gimnaziul „Anastasie Panu" (1893—1896), la Seminarul „Veniamin" din Iaşi (1896—1901) şi la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1901—1905), după care a frecventat un timp cursurile Academiei duhovniceşti din Kiev (1905—1907). Preot-paroh la biserica „Sfinţii Împăraţi" din Galaţi (1907—1940), revizor eclesiastic al Eparhiei Dunării de Jos (1908—1910), iniţiatorul şi îndrumătorul Căminului cultural „Sf. Împăraţi" (1909—1943), profesor suplinitor la Seminarul „Sf. Andrei" (1918—1921), profesor de Religie la Şcoala normală „Costache Negri" şi la Şcoala ortodoxă din Galaţi, membru şi preşedinte al mai multor societăţi culturale.

Lucrări: *Psihoterapia şi vindecările miraculoase din Evanghelii (Studiu apologetico-critic).* Teză pentru licenţă, Bucureşti, 1905, 81 p.; *Istoricul bisericii şi parohiei „Sf. Împăraţi" din Galaţi* (1857—1927), Galaţi, 1927, 144 p.; *Cărţile şi revistele bisericii „Sf. Împăraţi" din Galaţi după vechime, 1776—1938, cu toate datele şi însemnările de pe ele*, Galaţi, 1938, 84 p.; *Albumul biografic şi arborele genealogic al familiei Bazgan*, Galaţi, 1944, 112 p. A publicat diferite broşuri moralizatoare, conferinţe şi cuvântări, articole şi studii în periodicele vremii: „Biserica Ortodoxă Română", „Vestitorul"şi „Căminul" de la Galaţi ş.a.; a tradus, din ruseşte, romanul *Varava* de Maria Corelli (1925).

Literatura: Date autobiografice în *Istoricul bisericii şi parohiei „Sf. Împăraţi"*, p. 88—92; Preot Eugen Drăgoi, *Ierarhi şi preoţi de seamă la Dunărea de Jos, 1864—1989*, Galaţi, 1990, p. 143—148 şi 264.

COSMA SORIN, profesor de teologie. N. 28 iul. 1939, în Hălmagiu, jud. Arad. Studii liceale la Arad (1953—1957), apoi la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1957—1961), cursuri de doctorat — specialitatea Morala creştină — la Institutul Teologic din Bucureşti (1961—1964), care i-a conferit apoi doctoratul. Profesor de Limbi clasice, Morală, Omiletică şi Catehetică la Seminarul teologic din Caransebeş (din 1964), lector, apoi conferenţiar (1998) la noua Facultate de Teologie din Timişoara, diacon, apoi preot şi iconom stavrofor.

Lucrări: *Aspectul dinamic al vieţii morale creştine,* în MB, an. XII, 1962, nr. 7—8, p. 354—371; *Preceptul „să nu ucizi" în învăţătura principalelor religii actuale,* în MB, an. XII, 1962, nr. 9—10, p. 523—538; *Munca în comun şi morala creştină*, în ST, an. XV, 1963, nr. 3—4, p. 173—189; *Valoarea morală creştină a dumnezeieştii Euharistii*, în ST, an. XVI, 1964, nr. 3—4, p. 216—229; *Prietenia şi morala creştină*, în BOR, an. LXXXII, 1964, nr. 5—6, p. 496—510; *Efectele Sfântului Botez din punct de vedere dogmatic*, în MB, an. XIV, 1964, nr. 9—10, p. 513—530; *Sensul „lepădării de sine", în creştinism,* în MB, an. XVII, 1967, p. 40—49; *Problema binefacerii ca virtute creştină*, în MA, an. XX, 1975, nr. 6—8, p. 461—475; *Despre virtutea cumpătării*, în „Ortodoxia", an. XXVIII, 1976, nr. 1, p. 262—297; *Valoarea morală a smereniei*, în „Ortodoxia", an. XXXI, 1979, nr. 2,

p. 405—430; *Pacea în lumina moralei creștine*, în MB, an. XXXIII, 1983, nr. 11—12, p. 699—711; *Virtutea smereniei și importanța ei în căutarea unității creștine*, în ST, an. XXXVI, 1984, nr. 5—6, p. 365—387; *Recunoștința ca datorie creștină*, în AB, an. XLIV, 1994, nr. 4—6, p. 64—72; Cuvinte ale dreptei credințe (cateheze), Arad, 1992, 570 p.; *Cumpătarea în etica filosofică antică și morala creștină. O încercare de sofrologie creștină*, Timișoara, 1999, 440 p. Alte articole, predici, cateheze, lecții de religie în revistele menționate în lista bibliografică, în „Mitropolia Ardealului", „Telegraful Român", „Îndrumătorul bisericesc al Mitropoliei Banatului" (azi Calendarul Arhiepiscopiei ortodoxe a Timișoarei) etc.

COSTACHI VENIAMIN (din botez Vasile), mitropolit al Moldovei, traducător, îndrumător al școlilor. N. 20 dec. 1768, în Roșiești—Vaslui, † 18 dec. 1846, la mănăstirea Slatina (osemintele sunt azi în catedrala mitropolitană din Iași). A învățat în casa părintească și la școala grecească de la mănăstirea „Sf. Trei Ierarhi" din Iași. Călugărit la Huși sub numele Veniamin de Iacob Stamati (1783/1784), hirotonit ierodiacon (1786), apoi ieromonah, la Iași, și numit mare eclesiarh al catedralei mitropolitane (1788), arhimandrit și egumen la mănăstirea „Sf. Spiridon" din Iași (1789); episcop la Huși (ales 26 iun. 1792, hirotonit a doua zi) și la Roman (1 iun. 1796), apoi mitropolit al Moldovei (ales 18 mart. 1803). Din cauza împrejurărilor politice s-a retras din scaun între 20 febr. 1808 și oct. 1812 și între sept. 1821 și ian./febr. 1823; retras definitiv la 18 ian. 1842, stabilit, pentru restul vieții, la mănăstirea Slatina.

A fost unul din marii cărturari ai timpului, îndrumând întreaga activitate editorială și școlară din Moldova. În vechea tipografie mitropolitană din Iași (refăcută) și în cea înființată la mănăstirea Neamț (1807) s-au tipărit aproximativ 130 de cărți; multe din ele erau traduse de el însuși din literatura greacă patristică și post patristică: *Tâlcuirea celor șapte Taine* a lui Gavril al Filadelfiei (Iași, 1807); *Chiriacodromionul la Apostolii duminecilor de preste an* a lui Nichifor Theotochis (Neamț, 1811); *Adoleshia filotheos adecă îndeletnicire iubitoare de Dumnezeu* de Evghenie Vulgaris (5 vol., Iași, 1824); *Istoria Scripturii Vechiului Testament* (Iași, 1824); *Istoria Scripturii cei nouă* (2 vol., Iași, 1824); *Funie sau frânghie întreită* (Iași, 1831); *Iubitorul de înțelepciune* de Sergiu Macreu (Iași, 1831); *Drept slăvitoarea învățătură a mitropolitului Platon al Moscovei* (Iași, 1839, după versiunea greacă a lui D. Corai); *Istoria bisericească* a arhiepiscopului Meletie al Atenei (5 vol., Iași, 1841—1843); *Piatra scandelei sau lămuriri despre începuturile și pricinile adevărate ale schismei*... de Ilie Miniat (Iași, 1844); *Pidalionul* (Neamț, 1844, o colecție de canoane); *Îndeletnicire despre buna murire* de Evghenie Vulgaris (Iași, 1845). Câteva traduceri au apărut postum: *Tâlcuirea Psaltirei* de Euthimie Zigaben (2 vol., Iași, 1852—1862); *Istoria bisericească* a lui Teodoret al Cirului (București, 1894); *Cele 14 trimiteri ale Sf. Apostol Pavel*, ale lui Teofilact al Ohridei (după versiunea în greaca modernă a lui Nicodim Aghioritul, 3 vol., București, 1904—1906). Au rămas în manuscris: *Omiliile Sf. Ioan Gură de Aur la Faptele Apostolilor și Epistolele pauline* (7 vol.), opera completă a Fer. Teodoret al Cirului (3 vol.) ș.a. Peste o sută de cărți s-au tipărit cu binecuvântarea și cheltuiala sa: traduceri din Sf. Atanasie cel Mare, Sf. Ioan Damaschin, Sf. Efrem Sirul, Sf. Isaac Sirul, Nichifor Calist Xantopol, Ilie Miniat, Nichifor Theotochis, Atanasie de la Paros, Sf. Dimitrie al Rostovului (*Viețile sfinților*, în 12 vol. ș.a.), Ioanichie Galeatovschi, Teofan Procopovici etc; lucrări laice (*Descrierea Moldovei* de Dimitrie Cantemir, 1825; *Hronograful* lui Dimitrie al Rostovului, 1837 etc.); zeci de ediții din cărțile de cult (*Tipiconul Sf. Sava*, 1816, tradus de el însuși, *Liturghierul* din 1818 și 1834, „îndreptat" de el, cele *12 Mineie*, Neamț 1830—1832, prima ediție în Moldova etc).

A avut contribuții deosebite în organizarea învățământului românesc de toate gradele în Moldova, înființând următoarele școli: Seminarul de la Socola (1803, numit mai târziu „Seminarul Veniamin"), două școli — pentru călugărițe și fete — în mănăstirea Agapia (1803), școala de cântări bisericești din Iași (1805), școala „începătoare" de la „Sf.Trei Ierarhi" (1824). În calitate de „prim epitrop" al școlilor din Moldova, a încredințat pe Gheorghe Asachi să predea un curs de inginerie în limba română la Academia domnească din Iași (1814—1818). Împreună cu Gh. Asachi au propus, iar domnitorul Mihail

Sturdza a aprobat, înființarea următoarelor școli la Iași: școala „normală" cu 2 ani și gimnaziul (gimnazia „vasiliană") cu 4 ani de studii, ambele în mănăstirea „Sf. Trei Ierarhi", în 1828 (pe lângă școala începătoare) și o Academie (numită „Mihăileană"), în 1834, cu o facultate filosofică (2 ani), o facultate juridică (3 ani) și „cursuri extraordinare" de inginerie, agronomie, arte frumoase și filologie, laboratoare, muzeu de științe naturale, bibliotecă, cu profesori recrutați dintre foștii bursieri ai mitropolitului sau transilvăneni și bănățeni. În 1832 și apoi în anii următori s-au deschis o serie de școli „ținutale", în marile orașe ale țării (peste 12), în 1834 prima școală publică pentru fetele orășenilor, la Iași, în 1841 prima școală „de arte și meșteșuguri" în Moldova, cu șase ateliere; tot la îndemnul mitropolitului s-au înființat o serie de școli sătești. A trimis numeroși tineri la studii peste hotare: Gh. Asachi (Viena și Roma), Gheorghe Săulescu (ins. Chios și Cernăuți), Filaret Scriban (Kiev) și alții.

Însuflețit patriot, a fost locțiitor de domn (caimacam), în 1807 și 1821, președinte de drept al Divanului țării, apoi al Adunării obștești, instituită prin Regulamentul Organic, spunându-și cuvântul în cele mai importante probleme ale vieții de stat. A sprijinit înființarea unui spital și a unei farmacii în Roman, a îndrumat și ajutat spitalul de la Sf. Spiridon din Iași. În 1833 s-a pus temelia actualei catedrale mitropolitane din Iași, lucrările fiind întrerupte în 1842 (reluate în 1880—1887). A acordat multe ajutoare unor mănăstiri (Neamț, Agapia, Slatina, Cocoș, „Sf. Ioan" din Suceava), unor biserici de mir, Patriarhiei ecumenice, unor biserici grecești. Toate bunurile sale le-a lăsat, prin testament, în scopuri social-umanitare.

Literatura: Despre viața și activitatea lui Veniamin Costachi s-au scris până acum foarte multe lucrări. Cele publicate până în 1946 au fost consemnate de Teodor N. Manolache, *Bibliografia mitropolitului Veniamin Costache,* în BOR, an. LXIV, 1946, nr. 10—12, p. 545—600 (și extras, 64 p.). Menționăm câteva dintre acestea, precum și cele apărute după 1946.

Izvoare: Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei și a catedralei mitropolitane din Iași*, București, 1888, XCVIII + 548 + LVI p.

Lucrări: Andrei Vizanti, *Veniamin Costachi mitropolit al Moldovei și Sucevei. Epoca, viața și operele sale*, Iași, 1881, 164 p.; N. Iorga, *Viața și faptele mitropolitului Moldovei Veniamin Costachi*, București, 1904, 78 p. (ed. a II-a, 1915); C. Bobulescu, *Din viața mitropolitului Veniamin Costachi. Neamul, copilăria, tinerețea și episcopatul,* Chișinău, 1933, 160 p. (extras din RSIAB, an. XXIII, 1933); Tit Simedrea, *Paretisisul de la 1808 al mitropolitului Veniamin Costachi,* în BOR, an. LIII, 1935, nr. 7—8, p. 321—326; C. Bobulescu, *Noi contribuții la biografia mitropolitului Veniamin Costachi,* în BOR, an. LVII, 1939, nr. 7—8, p. 397—414 (și extras); Vasile Vasilache, *Mitropolitul Veniamin Costachi,* M-rea Neamț, 1941, 327 p.; Ilie Gheorghiță, *Un veac de la moartea mitropolitului Veniamin Costachi* , M-rea Neamț, 1946, 272 p.; G. Kirileanu, G.Ungureanu și Constantin Turcu, *Contribuții documentare cu privire la mitropolitul Veniamin Costachi,* Iași, 1946, 38 p. (extras din „Mitropolia Moldovei", an. XXII, nr. 10–12, 1946); Alexandru Ciurea, *La o sută de ani de la moartea lui Veniamin Costachi,* în „Candela", an. LVII, 1946, p. 434—452 (și extras: Iași 1947, 21 p.); număr festiv BOR, an. LXIV, nr. 10—12, 1946, p. 481—600 (cu studii semnate de patriarhul Nicodim, I. D. Ștefănescu, N. Iorga, Vasile Vasilache, Mihail Bulacu, Constantin Turcu, Gheorghe I. Moisescu, T. G. Bulat, Th. Fecioru și Teodor N. Manolache; în nr. 1—3, 1947 un studiu de Iorgu D. Ivan); număr festiv „Mitropolia Moldovei", an. XXII, nr. 10—12, 1946; număr festiv MMS, an. XLIII, 1967, nr. 1—2, p. 7—174, cu următoarele studii: Irineu Crăciunaș, *Mitropolitul Veniamin Costachi teolog ortodox* (p. 7—17); Gh. Vlad, *Veniamin Costachi episcop la Huși și Roman* (p. 18—23); Ilie Gheorghiță, *Gramata de hirotonie a episcopului de Huși Veniamin Costachi, dată de mitropolitul Iacob Stamati în ziua de 27 iunie 1792* (p. 24—31); N. C. Enescu, *Veniamin Costachi ctitor și îndrumător al școlilor naționale din Moldova* (p. 32—48); Nestor Vornicescu, *Literatura patristică în preocupările mitropolitului Veniamin Costachi* (p. 49—60); Mircea Sfichi, *Patriotismul mitropolitului Veniamin Costachi* (p. 61—70); Epifanie Norocel, *Mitropolitul Veniamin Costachi și tipografia din Iași* (p. 71—79); Ioan Ivan, *Mitropolitul Veniamin Costachi și mănăstirea Agapia* (p. 90—97); I.

Zugrav, *Legăturile mitropolitului Veniamin Costachi cu mănăstirea Sf. Ioan cel Nou din Suceava* (p. 105—113); Mitrofan Băltuţă, *Pastorale date de mitropolitul Veniamin Costachi în legătură cu viaţa monahală* (p. 114—122); I. Serafinceanu, *Rânduiala Cuviosului Veniamin într-un manuscris închinat mitropolitului Veniamin Costachi* (p. 123—133); V. Carmazin—Cacovschi, *Catedrala mitropolitană din Iaşi, ctitoria mitropolitului Veniamin Costachi* (p. 134—142); Ionela Manolescu, *Portretele mitropolitului Veniamin Costachi* (p. 143—153); Partenie Apetrei, *Mitropolitul Veniamin Costachi şi muzica bisericească* (p. 154—157); Const. A. Stoide, *Doi ani de activitate medicală la Mitropolia Moldovei sub cârmuirea lui Veniamin* (p. 158—164); Scarlat Porcescu, *Limba română literară în opera mitropolitului Veniamin Costachi* (p. 165—174).

Mihai Mănucă, *Mitropolitul Veniamin Costachi,* în BOR, an. LXXXVI, 1968, nr. 1—2, p. 165—181; N. Isar, *Trăsături iluministe în gândirea şi activitatea lui Veniamin Costachi,* în „Revista de Filosofie", an. XV, nr. 4, 1968; Nicolae V. Dură, *Preocupările canonice ale mitropolitului Veniamin Costachi,* în MMS, an. XLVII, 1971, nr. 7—8, p. 471—493 şi an. XLVIII, 1972, nr. 1—2, p. 49—66; Ilie Gheorghiţă, *Grija deosebită a mitropolitului Veniamin Costachi pentru ridicarea nivelului cultural al clerului. Consideraţii în jurul unei scrisori inedite,* în MMS, an. XLVII, 1971, nr. 9—12, p. 645—659; Gabriel Cocora, *Mitropolitul Veniamin Costachi traducător şi diortositor de cărţi bisericeşti,* în BOR, an. XCIX, 1981, nr. 5—6, p. 663—668; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* vol. III, Bucureşti, 1981, p. 7—25 (ed. a II-a 1994, p. 7—24); Pr. Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, Bucureşti, 1984, p. 252—258.

COSTEA ERAST (fost Hostiuc), preot, profesor. N. 8 nov. 1890 în Mitocu Dragomirnei — jud. Suceava, † 4 febr. 1963 în Sibiu. Studii la Liceul ortodox din Suceava (1902—1910), apoi la Facultatea de Teologie din Cernăuţi (1910—1914), care i-a conferit doctoratul în 1939; studii de specializare la Viena şi Varşovia. Profesor de Religie la Liceul din Rădăuţi (1915—1918), preot în Storojineţ (1918—1923), profesor la Liceul din Storojineţ (1923—1927), la Liceul de băieţi „Mitropolitul Silvestru" din Cernăuţi (1927—1940 şi 1941—1944), la Liceul „Ştefan cel Mare" din Suceava (1940—1941 şi 1945—1946), la un Liceu din Bucureşti (1944—1945), la Liceul „Diaconovici—Loga" din Timişoara (1946—1948), la o şcoală din Bocşa Română — jud. Caraş Severin (1948—1950), după care s-a pensionat şi s-a stabilit în Sibiu. La 20 nov. 1940 călugărit în mănăstirea Dragomirna, sub numele de Eftimie şi hirotesit protosinghel. Preşedinte al „Asociaţiei profesorilor secundari" din jud. Storojineţ, mai târziu vicepreşedinte al „Asociaţiei clerului ortodox" din Bucovina (1940), vicepreşedinte al „Societăţii pentru cultura şi literatura română din Bucovina".

Lucrări: *Istoricul fostei mănăstiri de maici din Iţcani-Suceava*, în „Candela", an. XXXIX, 1928, nr. 6—8, p. 174—216 (şi extras, Cernăuţi, 1928, 48 p.); *Istoricul fostei mănăstiri de maici din Pătrăuţi pe Suceava,* în „Candela", an. XL, 1929, nr. 7—9, p. 327—366 (şi extras, Cernăuţi, 1928, 51 p.); *Schituri şi sihăstrii din Bucovina de altă dată,* în BOR, an. LIII, 1935, nr. 7—8, p. 332—362; *Schiturile şi sihăstriile Bucovinei de altă dată*, Cernăuţi, 1936, 194 p.; *Ctitoria voivodului Ştefan Tomşa al II-lea de la Solca (1613—1785—1938)*, Cernăuţi, 1939, 344 p.; *Mănăstirea Sf. Ilie, ctitoria voivodului Ştefan cel Mare (1488—1783—1938),* Cernăuţi, 1940, 175 p.; *Slujind Domnului,* Cernăuţi, 1942 (articole din ziare şi reviste); *Credinţă şi viaţă,* Cernăuţi, 1943 (articole din ziare şi reviste); *Mănăstirea Voroneţ.* Text român, german şi francez, Cernăuţi, 1943, 30 p.; *Patru conferinţe ţinute în cadrul Universităţii libere a Societăţii pentru cultura română*, Cernăuţi, 1943, 91 p.

Traduceri: Björnstyerne Björnson, *Peste puteri*. Tragedie în două părţi, Bucureşti, 1928, 96 p. Colaborări la diferite periodice din Bucovina: „Glasul Bucovinei", „Bucovina Literară", „Ţara Şepeniţului", „Cuvând preoţesc" ş.a.

Literatura: *Enciclopedia* „Cugetarea", sub red. Lucian Predescu, Bucureşti, 1940, p. 401; un articol în manuscris al preotului Dumitru Valenciuc din Volovăţ — jud. Suceava.

COSTIN VASILE, arhiepiscop. N. 7 iul. 1938, în Satu Nou de Sus, jud. Maramureş, † 29 oct. 1999 în Târgovişte. Studii la Seminarul Teo-

logic din Cluj (1954—1959), la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1959—1963), cursuri de doctorat — pentru Liturgică — la Institutul Teologic din București (1963—1966); studii de specializare la Facultatea de Teologie a Universității din Atena și la Institutul de Arheologie Coptă din Cairo (1967—1972), doctoratul la Atena în mart. 1972, echivalat la București la 21 mart. 1974. Documentarist la Sectorul Relații Externe Bisericești al Patriarhiei Române (1969), secretar eparhial (1972—1973), apoi vicar administrativ al Episcopiei Oradiei (1973—1975), fiind hirotonit tot atunci diacon, apoi preot necăsătorit, tuns în monahism în mănăstirea Izbuc în 1974 și hirotesit arhimandrit; superior al Așezămintelor românești din Ierusalim și reprezentant al Patriarhiei Române pe lângă Patriarhia Ierusalimului (1975—1979). La 10 dec. 1979 ales episcop-vicar patriarhal, cu titlul „Târgovișteanul" (hirotonit 20 ian. 1980); din 16 nov. 1982 până la 1 aug. 1988 a fost și rector al Institutului Teologic Universitar din București. La 3 sept. 1991 ales arhiepiscop al Târgoviștei (instalat 22 sept. 1991); paralel, profesor la noua Facultate de Teologie din Târgoviște, fiind și decanul ei. Membru în delegațiile Bisericii noastre care au vizitat Patriarhia Ecumenică (1974 și 1978) și Biserica Rusă (1980), participant la a doua conferință presinodală pregătitoare a Sfântului și marelui Sinod panortodox (Chambésy, 1982), la a șasea Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Vancouver (1983) și altele.

Lucrări: *Cultul Bisericii Copte în comparație cu cultul Bisericii Ortodoxe*. Teză de doctorat (în grecește), Atena, 1972, 103 p.; *Scrierea pseudo-epigrafică „Testamentum Domini" ca izvor pentru istoria cultului creștin*, în ST, an. XVII, 1965, nr. 3—4, p. 204—218; *Cultul Bisericii monofiziților iacobiți*, în „Ortodoxia", an. XVII, 1965, nr. 3, p. 354—366; *Liturghia Sfântului Iacob în ritul sirienilor iacobiți*, în „Ortodoxia", an. XVIII, 1966, nr. 1, p. 99—114; *Problema limbilor liturgice în lumina preocupărilor ecumeniste actuale*, în ST, an. XVIII, 1966, nr. 7—8, p. 420—433; *Semnificația icoanei bizantine în Ortodoxie*, Târgoviște, 1997, 84 p.

O serie de articole și dări de seamă în „Învierea" de la Ierusalim, pe care a redactat-o în perioada 1975—1979, în „Mitropolia Ardealului", „Telegraful Român", „Romanian Orthodox Church News" ș.a.

Literatura: ROC, an. IX, nr. 4, 1979, p. 16—19; BOR, an. XCVIII, 1980, nr. 1—2, p. 25—31; ROC, an. XII, 1982, nr. 4, p. 38—40; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 9—10, p. 750—752; BOR, an. CIX, 1991, nr. 7—9, p. 20—42; Alexandru Moraru, *Seminarul teologic liceal ortodox din Cluj-Napoca (1952—1997)*, Cluj-Napoca, 1997, p. 199—200.

COTLARCIUC NECTARIE (din botez Nicolae), mitropolit. N. 7 febr. 1875, în Stulpicani-Suceava, † 4 iul. 1935, în Cernăuți. Liceul la Suceava (1887—1895), apoi studii superioare la Universitatea din Cernăuți (1895—1899), unde obține doctoratul în Teologie și Filosofie (pentru disciplinele istorie, filologie, filosofie); studii de specializare la Universitățile din Viena, Bonn, Würtzburg și München (1899—1901). Profesor suplinitor la Liceul I de Stat din Cernăuți (1901), funcționar la Biblioteca Universității (1902), bibliotecar (1913), apoi directorul Bibliotecii (1918); diacon al catedralei din Cernăuți (1901), preot (1914), protopop (1919), arhipresbiter stavrofor (1921). Docent universitar (1915), apoi profesor titular (1919) la catedra de Teologie practică a Facultății de Teologie din Cernăuți, decan în an. univ. 1920/21. La 29 mart. 1923 ales episcop de Cetatea Albă — Ismail (înscăunat 20 mai 1923), iar la 7 nov. 1924 ales arhiepiscop al Cernăuților și mitropolit al Bucovinei (instalat 10 nov. 1924), păstorind până la moarte. Delegat al Bisericii noastre la câteva Congrese ale Mișcării ecumenice: Stockholm (1925), Lausanne (1927), la Conferința episco-pilor anglicani din Palatul Lambeth (1930), la Congresul vechilor catolici de la Viena și Bonn (1931) ș.a. Autorul unor lucrări de Drept bisericesc, Filosofie, Omiletică și Liturgică.

Lucrări: *Die Besetzungsweise der orthodoxen Patriarchalstuhles von Konstantinopel*, Mainz, 1903, 70 p.; *Ceva despre reforma patronatului Bisericii din Bucovina*, Cernăuți, 1904; *Stifterrecht und Kirchenpatronat im Fürstentum Moldau und der Bukowina*, Stuttgart, 1907.

Istoricul literaturii românilor din Bucovina (1775—1906), Cernăuți, 1906, 24 p.; *Kürze Übersicht über die rumänische Bibliologie*, Wien, 1911.

Das Problem der immateriellen, geistlichen Seelensubstanz, Paderborn, 1910, XI + 266 p.; *Ocrotirea socială și Biserica*, Cernăuți, 1921, 80 p.

Homiletische Formalstufentheorie, Paderborn, 1915; *Treptele formale psihologice în predică,* Cernăuți, 1923, 106 p.; *Chestiuni omiletice,* în „Candela", an. XXXIV, 1923, p. 31—44, 126—142, 256—273 și an. XXXV, 1924, p. 30—48 și 99—126.

A reeditat — cu completările necesare — prelegerile înaintașilor săi la catedră, Vasile Mitrofanovici și Teodor Tarnavschi, sub titlul: *Liturgica Bisericii Ortodoxe. Cursuri universitare*, Cernăuți, 1929, XXXII + 926 p. Studii și articole în „Candela" — Cernăuți, „Deutsche Zeitschrift für Kirchenrecht" — Tübingen, „Wochenschrift für homiletische Wissenschaft" ș.a.

Literatura: R. Cândea, *Nectarie N. Cotlarciuc*, în „Candela" an. XXXIV, 1923, nr. 3—4, p. 81—86; Ion Rusu Abrudeanu, *Î.P.S.Sa Patriarhul României Dr. Miron Cristea*, București, 1929, p. 379—382; R. Cândea, *Mitropolitul Nectarie,* în „Calendarul Glasul Bucovinei pe an. 1925", p. 11—14; Vasile Gheorghiu, *Arhiepiscopul și mitropolitul Nectarie din Bucovina,* în „Calendarul poporului pe anul 1927", Cernăuți, 1928, p. 52—55; V. L(oichiță), *Necrolog,* în „Candela", an. XLVI, 1935, p. 1—4; Vasile Diacon, *Vechi așezări pe Suha bucovineană*, Iași, 1989, p. 220—221; Mircea Lutic, *Mic dicționar al culturii românești din Bucovina: Nectarie Cotlarciuc,* în „Literatura și Arta", Chișinău, an. XXXIX, nr. 38 din 16 sept. 1993; Mircea Lutic, *Nectarie Cotlarciuc — un arhipăstor înzestrat cu alese virtuți naționale*, în rev. „Glasul Bucovinei", Cernăuți—București, nr. 3, 1994, p. 19—27; Teodor Moroșan, *Mitropolitul Nectarie Cotlarciuc al Bucovinei,* în MMB—Teologie și viață, an. 5, 1995, nr. 4—6, p. 205—211.

COTOS NICOLAE, profesor de teologie (nehirotonit). N. 10 oct. 1883, în Straja, jud. Suceava, † 15 mai 1959, în Sibiu. Liceul la Suceava (1897—1905), apoi Facultatea de Teologie din Cernăuți (1905—1909), care-i conferă doctoratul în 1911; studii de specializare la Universitățile din Viena, Breslau, Tübingen, Bonn, Berlin, Atena și București (1910—1914). Voluntar în armata română în primul război mondial. Profesor suplinitor la Seminarul teologic din Chișinău (1918—1919), apoi docent (1919), profesor agregat (1920) și titular (1924) la catedra de Teologie Fundamentală de la Facultatea de Teologie din Cernăuți (pensionat 1941); în cadrul acesteia a făcut și cursuri speciale de Psihologia religiei, Filosofie creștină, Sectologie; a suplinit un timp catedra de Teologie Dogmatică și Simbolică; decan al Facultății în 1924— 1927, 1935—1937 și 1938—1940, rector al Universității din Cernăuți în 1926—1927, redactor al revistei „Candela" (1935—1938), fondator și redactor al revistei „Credința" în care a publicat numeroase articole de îndrumare creștinească. Stabilit din 1944 la Sibiu; în 1951/52 a fost utilizat ca lector suplinitor pentru Limba greacă la Institutul Teologic Universitar de aici.

A publicat relativ puțin, dar impresionant ca originalitate, concizie și precizie. În schimb, a fost un profesor de mare prestigiu.

Lucrări: *Jurământul în cele 21 predici „despre statui" și în predica întâia „către catehumeni" ale Sf. Ioan Gură de Aur,* în RT, an. III, 1909, p. 30—36, 151—157, 488—493 și an. IV, 1910, p. 286—290; *Tatăl nostru,* București, 1916, 127 p.; *Secta studenților de Biblie (russeliștilor),* în „Candela", an. XXXIV, 1923, p. 23—31, 117—125, 242—256, 413—431; *În jurul izvorului și normei de credință și viață creștină,* în „Candela", an. XXXV, 1924, p. 48—65; *Incenușarea și înmormântarea,* în „Candela", an. XXXVI, 1925, p. 49—59, 114—124 și 409—416; *Teologia fundamentală*, partea introductivă, Cernăuți, 1938, 22 p. Cursul său complet de Teologie Fundamentală a rămas litografiat.

Traduceri: *Regulele tratate pe larg ale celui întru sfinți Părintelui nostru Vasile arhiepiscopul Cesareei Capadochiei, după întrebări și răspunsuri,* în „Candela", an. XXVI, 1907, p. 24—30, 81—88, 146—162, 214—230, 284—300, 346—356, 568—575, 606—614 (și extras, Cernăuți, 1907, 91 p.); *Iustin Martirul și Filozoful: Apărarea creștinilor către Antonin Piul (Apologia întâia),* în „Candela", an. XLIII, 1932, p. 93—104; an. XLIV, 1933, p. 160—176; an. XLV, 1934, p. 248—265; an. XLVI, 1935, p. 300—304 și an. XLVII, 1936, p. 315—317; *Apologia a doua,* în „Candela", an. XLVIII, 1937, p. 259—262 și an. LVII, 1946, p. 294—302 ș.a.

O serie de lucrări și traduceri au rămas în manuscris, altele s-au pierdut în refugiul din 1940.

Literatura: Mircea Păcurariu, *Monografia Institutului teologic universitar din Sibiu*, 1911—1955, ms. dact. Sibiu, 1956, p. 343—344; Preot Prof. Petru Rezuş, *Prof. Dr. Nicolae Cotos*, în MMS, an. XXXV, 1959, nr. 3—4, p. 372—373; Pr. Prof. Dr. Corneliu Sârbu, *Nicolae Cotos*, în MA, nr. IV, 1959, nr. 7—8, p. 596—600.

COTOŞMAN GHEORGHE, preot, istoric. N. 5 sept. 1904, în Sânnicolau Mare, jud. Timiş, †12 ian. 1977, în Timişoara. Gimnaziul în Sânnicolau Mare, Şcoala normală în Timişoara, cu diferenţă la Seminarul teologic din Râmnicu Vâlcea, Academia teologică din Arad (1925—1928), cu examene de diferenţă la Facultatea de Teologie din Bucureşti, unde obţine licenţa (1933), apoi doctoratul (1941). Preot în noua parohie din Jimbolia-Timiş (1928—1937), unde ridică o biserică şi organizează parohia; paralel, profesor suplinitor la Gimnaziul de stat; profesor de Istorie bisericească şi Patrologie la Academia teologică din Caransebeş (1937—1948), consilier cultural la Arhiepiscopia Timişoarei (1948—1950), apoi vicar al Arhiepiscopiei (1950—1968); membru în secţia istorică a „Astrei" şi al „Institutului Social Banat—Crişana din Timişoara"; iconom stavrofor. A publicat o serie de lucrări de istorie bisericească locală, monografii de parohii, prin care dovedeşte originea, vechimea şi continuitatea românilor din Banat, sau lucrări prin care a militat pentru reînfiinţarea Mitropoliei Banatului.

Lucrări: *Din trecutul Banatului. Studiu introductiv de istorie naţional—bisericească*, Timişoara, 1934, 132 p.; *Comuna şi bisericile din Sânnicolaul Mare*, Timişoara, 1934, 114 p.;... *din Comloşul Mare şi Lunga*, 1934, 146 p.; ... *din Giridava-Morisena-Cenad*, 1935, 105 p.;... *din Nerău*, 1935, 73 p.; ... din *Pesac*, 1936, 94 p.

Restaurarea Episcopiei Timişorii — Testamentul lui Şaguna-Visul bănăţenilor, Timişoara, 1935, 96 p.; *Bănăţenii si Episcopia Timişorii*, Caransebeş, 1938, 388 + 40 p.; *Contribuţii la istoria vieţii româneşti din Transilvania la finea veac. al XIX-lea. Însemnări inedite ale Prea Fericitului Părinte Patriarh Miron*, în „Anuarul Academiei teologice ortodoxe române din Caransebeş, 1939—1940", p. 1—84 (şi extras).

Geneza arianismului. Puncte de sprijin pentru arianism în teologia creştină anterioară, în „Anuarul Academiei teologice ortodoxe române din Caransebeş, 1919—1939", p. 105—227 (şi extras, 123 p.).

Episcopia Caransebeşului până în pragul secolului al XIX-lea, Caransebeş, 1941, VIII + 202 p. (teză de doctorat); *Autohtonia românilor în Banat pe baza toponimiei*, Caransebeş, 1946, 58 p.; *Viaţa Sfântului Iosif cel Nou mitropolitul Timişoarei şi a toată ţara Banatului*, Timişoara, 1956, 44 p. (extras din MB, an. VI, 1956 nr. 1—3, p. 64—89); *Contribuţii la istoria Bisericii române. Isaia Antonovici (1731—1748), episcopul Aradului şi Caransebeşului*, în MB, an. VII, 1957, nr.1—3, p. 82—98; *Eremitul Visarion Valahul*, în MB, an. VII, 1957, nr. 1—3, p. 99—124; *Districtele valahice bănăţene. Cinci sute de ani de la confirmarea autonomiei lor*, în MB, an. VII, 1957, nr. 10—12, p. 79—119 şi an. VIII, 1958, nr.1—3, p. 84—89; *Contribuţii la trecutul Mitropoliei Morisenei şi Timişorii*, în MB, an. VIII, 1958, nr. 7—8, p. 137—156; *Inscripţii şi însemnări din bisericile Mitropoliei Banatului*, în MB, an. XIV, 1964, nr. 9—10, p. 592—606; *Antimisele Mitropoliei Banatului*, în MB, an. XV, 1965, nr.10—12, p. 718—740; *Singheliile sau gramatele Mitropoliei Banatului*, în MB, an. XVI, 1966, nr. 4—6, p. 307—338; *Vechile antimise din bisericile Arhiepiscopiei Timişoarei şi Caransebeşului*, în MB, an. XVII, 1967, nr. 4—6, p. 263—289; *Bazilica romană cu baptisteriu din Morisena*, în BOR, an. LXXXVI, 1968, nr. 3—5, p. 469—485; *Preoţi din Oltenia şi Ţara Românească la parohiile din Banat*, în MO, an. XXV, 1973, nr. 5—6, p. 466—476.

Colaborări la revistele: „Biserica Ortodoxă Română", „Altarul Banatului" şi „Foaia Diecezană"-Caransebeş, „Biserica şi Şcoala"-Arad, „Biserica Bănăţeană", „Duh şi Adevăr", „Mitropolia Banatului", toate în Timişoara ş.a.

Literatura: „Anuarul Academiei teologice ortodoxe române din Caransebeş, 1919—1939", p. 281—283; *Enciclopedia istoriografiei româneşti*, Bucureşti, 1978, p. 111; *Necrolog*, în MB, an. XXVII, 1977, nr. 7—9, p. 609; Prot. dr. Marcu Bănescu, *Prot. iconom stavrofor Gheorghe Cotoşman (1904—1977)*, în MB, an. XXXVI, 1986, nr. 5, p. 87—89.

CRAINIC NICHIFOR (din botez Ion Dobre), profesor de teologie, poet, eseist, filosof,

ziarist, om politic. N. 22 dec. 1889, în Bulbucata, jud. Vlașca (azi Giurgiu), † 20/21 aug. 1972, la Mogoșoaia, lângă București. Studii la Seminarul „Central" (1904—1912) și la Facultatea de Teologie din București (1912—1916), după care a participat la primul război mondial, lucrând într-un spital din Iași (1916—1918); studii de specializare la Facultățile de Teologie catolică și de Filosofie ale Universității din Viena (1920—1922). A lucrat ani în șir în redacția unor ziare, ca „Neamul Românesc" al lui Nicolae Iorga (1917—1918, la Iași), „Dacia" (1918—1920), „Lamura" (1922—1923), „Cuvântul" (1922—1926), toate la București; a condus el însuși ziarul „Calendarul" (1932—1933), săptămânalul „Sfarmă Piatră" (1935—1942) și revista lunară „Gândirea" (1926—1944), fiind principalul animator și teoretician al curentului „gândirist" tradiționalist. Paralel a funcționat ca profesor la catedra de Literatură religioasă modernă a Facultății de Teologie din Chișinău (1927—1932), transferat apoi la catedra de Istoria literaturii bisericești și religioase moderne de la Facultatea de Teologie din București (de la 1 dec. 1932), devenită catedră de Ascetică și Mistică (1941—1944); suplinitor al catedrei de Apologetică și Dogmatică (1938—1944). Angajat și în viața politică, a fost secretar general în Ministerul Cultelor și Artelor (1926), deputat independent de Vlașca (1929), ministru al Propagandei Naționale, pentru scurt timp (1940 și 1941). Laureat al Premiului Național pentru poezie (1930), membru al Academiei Române în locul lui Octavian Goga (1940, cu discursul de recepție la 22 mai 1941), demnitate pe care a pierdut-o în timpul regimului comunist (2 iun. 1946); „doctor honoris causa" al Universității din Viena (1940), participant la Congrese internaționale ale scriitorilor: Bruxelles (1927), Viena (1929), Arles și Avignon (1930) ș.a.; conferințe la Universitățile din Sofia (1941), Zagreb (1943), Berlin (1943 și 1944), Viena (1943), Weimar (1943) etc.

Din iarna anului 1944/45 până în 24 mai 1947 a stat ascuns la mănăstirea Sâmbăta de Sus, în casa unor preoți din Munții Apuseni și de pe Târnave; în iun. 1945 a fost judecat în lipsă și condamnat la închisoare pe viață; s-a predat autorităților în satul Cerghid-Mureș, fiind închis la Văcărești, apoi la Aiud, unde a stat 15 ani; eliberat la 26 apr. 1962, după care a lucrat în redacția ziarului „Glasul Patriei" până în 1968.

Opera sa poetică și literară se bazează pe o viziune teologică asupra istoriei și artei românești, poezia lui fiind inspirată din viața câmpenească și dominată de nota religioasă; revista „Gândirea" a lansat sau a încurajat mulți poeți și eseiști contemporani (Lucian Blaga, Vasile Voiculescu, Ion Pillat ș.a.); în viața politică lansează ideea etnocrației (*Puncte cardinale în haos, Ortodoxie și etnocrație*).

Lucrări: Teologice: *Curs de istoria literaturii bisericești și religioase moderne*. Editat după note stenografice de Pandele Olteanu și Ion V. Georgescu, București, 1933; *Curs de teologie mistică*, litografiat, București, 1938; *Curs de mistică germană*, litografiat; *Curs de Apologetică*, litografiat; *Curs de Dogmatică*, litografiat.

Sfințenia — împlinirea umanului (Curs de Teologie mistică, 1935—1936). Ediție îngrijită de Ierod. Teodosie Paraschiv, Iași, 1993, 224 p.; *Dostoievschi și creștinismul rus*, București, 1998, 292 p.

Volume de versuri: *Șesuri natale*, Craiova, 1916; *Darurile pământului*, București, 1920; *Cântecele patriei*, București, 1925; *Țara de peste veac*, București, 1931 (și 1940, 128 p.); *Șoim peste prăpastie*. Versuri inedite create în temnițele Aiudului, București, 1990, 168 p.; *Poezii alese 1914—1944*. În selecția autorului, București, 1990, 104 p.; *Țara de peste veac*. Poezii antume. Ed. îngrijită de Ioana Cracă, București, 1997.

Eseuri și alte lucrări: *Icoanele vremii (*schițe și articole din vremea războiului), București, 1919; *Priveliști fugare*, București, 1921; *A doua neatârnare*, București, 1926; *Sensul tradițiunii*, București, 1929; *Sensul frumosului*, București, 1932; *Rasă și religie*, București, 1935; *Puncte cardinale în haos*, București, 1936, 320 p. (reed. la Iași, 1996, 240 p. ed. îngrijită de Magda Ursache și Petru Ursache); *Ortodoxia, concepția noastră de viață*, Sibiu, 1937, 31 p.; *Ortodoxie și etnocrație*, București, 1938, 312 p. (reed. sub îngrijirea lui Constantin Schifirneț, București, 1997, XXXIV + 289 p.); *Nostalgia paradisului*, București, 1940, 416 p. (reed. la Iași în 1994, XXXIV + 334 p.); *Zile albe-zile negre. Memorii*, București, 1991, XXXIII + 388 p.; *Pribeag în țara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu-Răspuns la actul meu de acuzare*. Ediție îngrijită

și cuvânt înainte de Alexandru Condeescu, București, 1997, 258 p.

Traduceri din Rabindranath Tagore (*Sadhana*, 1932), din Rainer Maria Rilke *Povestiri despre bunul Dumnezeu* ș.a.

Colaborări la numeroase ziare și reviste din perioada interbelică, coautor la unele manuale pentru învățământul primar; a îngrijit colecțiile „Cartea vremii" (1923—1930, cu 28 de opere ale unor scriitori români sau traduceri) și „Gândirea" (1929—1931, cu 9 opere ale unor scriitori români).

Literatura: Prof. Teodor M. Popescu, *Cinstirea profesorului Nichifor Crainic*, în BOR, an. LVIII, 1940, nr. 7—8, p. 530—537; Emilian Vasilescu, *Apologeți creștini*, București, 1942, p. 53—68; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 57.

Număr festiv în „Gândirea", an. XIX, 1940, nr. 4, p. 193—336 (cu studii de Ion Petrovici, Nicolae Bălan, Lucian Blaga, D. Caracostea, Tudor Vianu, Dumitru Stăniloae, Teodor M. Popescu, Emilian Vasilescu ș.a.); G. Vrabie, *Gândirismul. Istorie, doctrină, realizări*, București, 1940; D. Micu, *Gândirea și gândirismul*, București, 1975; George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, 1982, p. 873—876; Mircea Zaciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu (coordonatori), *Dicționarul scriitorilor români*, A—C, București, 1995, p. 696—698; Rev. „Manuscriptum", nr. 1—4 (98—101), 1995, 424 p. studiile introductive la volumele apărute după 1990.

CRĂCIUN CASIAN (din botez Costică), episcop. N. 18 mart. 1955, în Lopătari, jud. Buzău. Studii la Seminarul teologic din Buzău (1970—1975) și la Institutul Teologic Universitar din București (1976—1980), apoi la Facultatea de Teologie catolică a Universității din Strasbourg, unde a obținut doctoratul (1981—1984), echivalat la București (1986). Tuns în monahism la mănăstirea Ciolanu și hirotonit diacon (1980), apoi preot (1985), hirotesit protosinghel (1985) și arhimandrit (1987). Profesor la Seminarul teologic din Buzău (1980—1981 și 1984–1985), duhovnic-asistent la Institutul Teologic din Sibiu (1985–1988), inspector patriarhal la București (1988–1990), arhiereu–vicar cu titlul „Gălățeanul" la Episcopia Dunării de Jos (ales 12 febr. 1990, hirotonit și instalat la 18 febr. 1990); la 12 iul. 1994 ales episcop eparhiot al Dunării de Jos–Galați, instalat la 24 iul. 1994. După 1990 a redeschis Seminarul „Sf. Andrei" din Galați, a înființat o secție de Teologie–Litere, în cadrul Universității din Galați și o școală postliceală de învățători, a redeschis șapte mănăstiri, a îndrumat lucrările de restaurare radicală a catedralei sau de construire a unor noi biserici în eparhie, a pus bazele revistei eparhiale „Călăuza Ortodoxă", a reprezentat Biserica Ortodoxă Română la mai multe întruniri peste hotare.

Lucrări: *L'icône et les fresques exterieures de Moldavie* (teză de doctorat, ms.); *Cetatea Sfântului Andrei*, Galați, 1999, 288 p.; *Bunavestire în iconografie și în cult*, Galați, 1999, 72 p.; *Poarta cerului*, Galați, 1999, 350 p. (o culegere de studii); *Ancora veșniciei*, Galați, 2000, 324 p. (culegere de pastorale, articole, interviuri). Diverse studii, articole, recenzii, predici în „Biserica Ortodoxă Română", „Glasul Bisericii", „Telegraful Român", „Îndrumătorul Bisericesc" de la Buzău și Sibiu, „Călăuza Ortodoxă"—Galați ș.a.

A inițiat publicarea unor lucrări cu caracter teologic și istoric la Galați: *Anuarul eparhiei*, 1996, 324 p.; *Teologie și istorie la Dunărea de Jos*, 2000, 512 p.; *La cumpăna dintre milenii*, 2000, 246 p., ș.a.

Literatura: VO, an. II, 1990, nr.6, p. 2 și 8; „Călăuza Ortodoxă", nr. 1, 1990; BOR, an. CXII, 1994, nr. 7—12, p. 231—267; Eugen Drăgoi, *Nouă slujire la Dunărea de Jos. Alegerea și instalarea P.S. Dr. Casian Crăciun ca episcop al Dunării de Jos*, Galați, 1996, 64 p.

CRĂCIUNAȘ IRINEU (din botez Gavril), episcop-vicar. N. 6 oct. 1928, în Sadova, jud. Suceava, † 19 ian. 1973, în Iași (înmormântat la mănăstirea Neamț). Studii la Liceul „Dragoș Vodă" din Câmpulung (1940–1948), Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1948–1952), cursurile de doctorat — specialitatea Morala — la Institutul Teologic din București (1953–1956); studii ecumenice la Institutul Ecumenic de la Bossey–Elveția (1965–1966). Călugărit la mănăstirea Sâmbăta de Sus în 1952, sub numele Irineu și hirotonit ierodiacon (1953), ieromonah în 1956 și duhovnic–asistent la Institutul Teologic din Sibiu (1956—1958); șef de serviciu la Centrul

Arhiepiscopesc Iași (1958—1962), arhimandrit și vicar administrativ al Arhiepiscopiei Iașilor (1962—1969), episcop-vicar tot acolo, cu titlul „Suceveanul" (din iun. 1969 până la moarte); membru în delegațiile Bisericii noastre care au vizitat R.D. Germană (1968) și Finlanda (1971); autor de studii de Morală și Istoria artei.

Lucrări: *Chipul călugărului îmbunătățit după Sfinții Părinți*, în BOR, an. LXXIII, 1955, nr. 3—4, p. 341—355; *Responsabilitatea morală*, în ST, an. VII, 1955, nr. 3—4, p. 182—196; *Rolul voinței în viața morală*, în ST, an. VIII, 1956, nr. 3—4, p. 211—226; *Îndrumătorul duhovnicesc și ucenicul după Sfinții Părinți*, în ST, an. VIII, 1956, nr. 9—10, p. 622—640; *Relația dintre oameni și formele ei de manifestare în viața socială*, în MMS, an. XXXV, 1959, nr. 3—4, p. 188—213; *Învățătura ortodoxă despre pocăință*, în „Ortodoxia", an. XII, 1960, nr. 3, p. 389—404; *Problema păcii*, în MMS, an. XXXVI, 1960, nr. 9—12, p. 628—652; *Aspectul moral al răscumpărării în cele trei confesiuni creștine*, în „Ortodoxia", an. XV, 1963, nr. 2, p. 225—260.

Episcopul Pahomie al Romanului, în MMS, an. XXXV, 1959, nr. 9—12, p. 627—635; *Mitropolitul Veniamin Costachi teolog ortodox*, în MMS, an. XLIII, 1967, nr. 1—2, p. 7—17; *Preotul profesor Emilian Voiutschi*, în MMS, an. XLII, 1966, nr. 9—12, p. 674—688.

Mănăstirea Neamț, lavra monahismului din Moldova, în MMS, an. XXXVIII, 1962, nr. 5—6, p. 343—353; *Pictura bisericească de la Moldovița*, în MMS, an. XXXIX, 1963, nr. 7—8, p. 389—417; *Bisericile cu pictură exterioară din Moldova*, în MMS, an. XLV, 1969, nr. 7—9, p. 406—444; *Acatistul Maicii Domnului în pictura bisericilor din Moldova*, în MMS, an. XLVIII, 1972, nr. 5—6, p. 297—340; *Mănăstirea Cetățuia. Trei veacuri de la întemeiere (1672—1972). Pictura bisericii de la mănăstirea Cetățuia*, în MMS, an. XLVIII, 1972, nr. 7—8, p. 498—524. Reportaje și predici în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", articole în „Telegraful Român" și „Îndrumătorul Bisericesc" de la Sibiu.

Literatura: Tiberiu Meleșcan, *Moartea episcopului—vicar Irineu Crăciunaș Suceveanu*, în MMS, an. XLIX, 1973, nr. 1—2, p. 13—32; *Episcopul vicar Irineu*, în MA, an. XVIII, 1973, nr. 1—2, p. 96—98; *Necrolog*, în ROC, an. III, 1973, nr. 1, p. 46—47.

CRĂCIUNESCU AUREL, profesor de teologie. N. 29 iun. 1877, în Satchinez, jud. Timiș, în familie de preot, † 20 mart. 1943, în București. Gimnaziul la Timișoara (1888—1894) și Blaj (1894—1896), apoi Institutul teologic din Arad (1896—1899), continuând la Facultatea de Teologie din Cernăuți, unde obține doctoratul în 1902. Diferite funcții în administrația bisericească la Arad (1901—1903), profesor la Institutul teologic din Sibiu (1903—1929), la catedra de Studiul biblic al Vechiului Testament (suplinește însă și o serie de alte catedre); preot în 1906 (în 1916—1918 a fost mobilizat ca preot militar), protopop în 1918; consilier patriarhal (1929—1943), secretar general în Ministerul Cultelor (1931). A publicat o serie de studii, articole, predici, în „Anuarele Institutului teologic" din Sibiu, „Revista Teologică" și „Telegraful Român", periodice din București etc.

Lucrări: *Religiunea, originea și necesitatea creșterii religioase*, în „Anuarul XXI al Institutului teologic—pedagogic, 1904/1905", p. 1—47; *Mitropolitul Andrei și Sfânta Scriptură*, în RT, an. III, 1909, nr. 9—10, p. 440—457; *Critica biblică mai înaltă*, în RT, an. I, 1907, nr. 9—10, p. 364—372; *Disertație la Centenarul Seminarului „Andreian"*, în „Anuarul XXVIII al Institutului teologic-pedagogic 1911/1912", p. 21—46 (și extras, Sibiu, 1912, 40 p.); diferite articole, recenzii, predici în „Revista Teologică".

Literatura: Dr. Nicolae Terchilă, *Dr. Aurel Crăciunescu*, în TR, an. XCI, nr. 13 din 28 mart. 1943; Preot Dr. Nicolae Neaga, *Dr. Aurel Crăciunescu*, în RT, an. XXX, 1943, nr. 3—4, p. 233—237; Pr. prof. Dr. Nicolae Neaga, *Aurel Crăciunescu*, în MA, an. III, 1958, nr. 1—2, p. 141—143; Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 295—296.

CREȚULESCU NARCIS (din botez Nicolae), arhiereu, istoric. N. 3 dec. 1835, în Costești, jud. Botoșani, în familie de preot, † mart. 1913, la mănăstirea Neamț. Intră de tânăr în mănăstirea Neamț (1850), unde urmează cursurile Seminarului monahal de acolo (1855—1859),

apoi continuă la Seminarul superior de la Socola (1861—1866), un an la Facultatea de Litere din Iaşi (1866/1867). Călugărit la mănăstirea Neamţ sub numele Narcis (28 febr. 1859), ierodiacon (1863), ieromonah (1867), preot militar, profesor de Limba română la diferite şcoli din Brăila, Ismail, Bucureşti şi Iaşi (1867—1880), protosinghel (1874), egumen la mănăstirea Sf. Sava din Iaşi (1877—1880), arhimandrit (1880), arhiereu titular pentru Mitropolia Moldovei, cu titlul „Botoşăneanul" (ales în 1880, hirotonit 1881), ocupând însă postul de profesor şi director al Seminarului din Huşi (1880—1886). În dec. 1886 demisionează din toate funcţiile şi se retrage la mănăstirea Neamţ, unde a trăit până la sfârşitul vieţii; între anii 1902 şi 1909 stareţ al mănăstirii. A scris câteva lucrări despre mănăstirile din Moldova, a cules inscripţii şi însemnări.

Lucrări: *Istoria sfintei mănăstiri Gorovei*, Dorohoi, 1898, 66 p.; *Mănăstirea Bistriţa*, Piatra Neamţ, 1900, 16 p.; *Istoria sfintei mănăstiri Râşca*, Fălticeni, 1901, 151 p.; *Istoria Cetăţii Neamţu*, Bucureşti, 1905, 42 p. (extras din „România Militară", an. VIII, 1905); diferite articole privind trecutul unor mănăstiri moldovene în rev. „Arhiva" de la Iaşi. O serie de lucrări i-au rămas în manuscris, între care: *Istoria sfintelor mănăstiri Neamţ şi Secu* (10 vol., în Biblioteca Academiei Române), *Istoria sfintelor mănăstiri Sf. Sava şi Sf. Vineri din Iaşi*, *Istoria mănăstirilor Agapia şi Văratec*, *Inscripţiile mănăstirilor Neamţ—Secu şi a schiturilor dimprejur* (toate în Biblioteca mănăstirii Neamţ).

Literatura: Nestor Vornicescu, *Arhiereul Narcis Creţulescu—Botoşăneanul (1835—1913)*, în MMS, an. XXXV, 1959, nr. 5—6, p. 332—343 (şi în vol. *Desăvârşirea unităţii noastre naţionale — fundament al unităţii Bisericii străbune*, Craiova, 1988, p. 402—421); N. Georgescu-Tistu, *Mărturiile arhiereului Narcis Creţulescu despre începuturile bibliotecilor româneşti*, în BOR, an. LXXIX, 1961, nr. 11—12, p. 1095—1102; Nestor Vornicescu, *Manuscrisele arhiereului Narcis Creţulescu din biblioteca mănăstirii Neamţ*, în MMS, an. XLIV, 1968, nr. 7—8, p. 431—437.

CRIMCA ANASTASIE (din botez Ilie), mitropolit al Moldovei. N. c. 1560, în Suceava, † 19 ian. 1629, în Suceava (înmormântat la Dragomirna). În febr. 1587 atestat documentar ca „Ilie diac"; călugărit probabil la Putna, unde va fi învăţat carte; în 1599 preot la biserica domnească din Suceava. În timpul stăpânirii lui Mihai Viteazul în Moldova, ales episcop la Rădăuţi (iun. 1600); în sept. 1600 a pierdut scaunul, retrăgându-se la moşia sa Dragomireşti, lângă Suceava, unde se afla o aşezare monahală mai veche; acolo a ridicat o bisericuţă (1602, devenită apoi „bolniţă"), precum şi biserica monumentală a mănăstirii care se va numi Dragomirna, cu hramul „Pogorârea Duhului Sfânt", una dintre cele mai de seamă creaţii arhitectonice ale evului mediu românesc. În primăvara anului 1606 ales episcop de Roman, iar în primăvara lui 1608 mitropolit al Moldovei, cu reşedinţa în Suceava, păstorind până la moarte (cu o întrerupere în anii 1617—1619). În calitate de mitropolit a luat măsuri pentru o mai bună desfăşurare a vieţii mănăstireşti şi pentru scutirea slujitorilor Bisericii de dări; a îndeplinit două misiuni diplomatice în Polonia, din încredinţarea domnilor ţării; a înfiinţat, cu cheltuiala sa, un spital în Suceava (1619), — primul atestat documentar în mediul urban; a purtat o grijă deosebită mănăstirii Dragomirna, ctitoria sa. Aici a creat o adevărată „şcoală" de caligrafi şi miniaturişti. Se cunosc peste 25 de manuscrise din timpul său, majoritatea împodobite cu miniaturi: 3 *Tetraevanghele*, 3 *Liturghiere* şi o *Psaltire* la Dragomirna, doi *Apostoli* la Academie, iar restul (*cărţi de cult, vieţi de sfinţi* etc.) în biblioteci de peste hotare (7 în Moscova, 3 în Sankt Petersburg, 3 în Lvov, 1 în Viena ş.a.). Manuscrisele din ţară, *Apostolul* de la Viena şi un *Tetraevanghel* din Lvov cuprind peste 250 de miniaturi (scene şi portrete biblice), la care se adaugă frontispicii şi iniţiale înflorate, 15 autoportrete lucrate de mitropolit sau de „ucenicii" lui.

Literatura: P. Partenie, *Mitropolitul Anastasie Crimca al Moldovei (1608—1617, 1619—1629). Viaţa şi activitatea sa*, Bucureşti, 1907, 61 p.; N. Iorga, *Un arhiereu artist: Anastasie Crimca*, în *Oameni cari au fost*, vol. I, Vălenii de Munte, 1911 (reprodus şi în ediţia îngrijită de Ion Roman, vol. I, Bucureşti, 1969, p. 176—180); N. Iorga, *Două manuscripte înstrăinate ale lui Anastasie Crimca*, în „Revista Istorică", an. IX, 1933, nr. 1—3, p. 17—18; Sirarpie der

Nersessian, *Une nouvelle réplique slavon du Paris. Gr. 74 et les manuscrits d'Anastase Crimcovici*, în *Mélanges offerts à Nicolas Iorga*, Paris, 1933, p. 695—725; E. Turdeanu, *Le métropolite Anastase Crimca et son oeuvre littéraire et artistique (1608—1629)*, în „Revue des études slaves", tom. 29, 1952, p. 54—75; Teodora Voinescu, *Contribuţii la studiul manuscriselor ilustrate din mănăstirile Suceviţa şi Dragomirna*, în SCIA, an. II, 1955, nr. 1—2, p. 89—114; N. Grigoraş, *Mitropolitul Anastasie Crimca*, în MMS, an. XXXIV, 1958, nr. 3—4, p. 296—314; I. Lupaş, *Fragmente din jurământul arhieresc făcut de Anastasie Crimca în calitate de episcop al Rădăuţilor, la 19 iunie 1600, lui Mihai Viteazul şi fiului său Nicolae Pătraşcu*, în MMS, an. XXXVII, 1961, nr. 1—2, p. 96—99; V. Gonţa şi Al. Gonţa, *Mitropolitul Anastasie Crimca, fondatorul celui dintâi spital în Moldova*, în MMS, an. XXVIII, 1962, nr. 1—2, p. 33—39; Gh. Popescu Vâlcea, *Anastasie Crimca*, Bucureşti, 1972, 110 p.+ XL ilustr. în text; Ştefan S. Gorovei, *Anastasie Crimca. Noi contribuţii*, în MMS, an. LV, 1979, nr. 1—2, p. 144—159; *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, Bucureşti, 1979, p. 242—243; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Bucureşti, 1981, p. 5—14 (ed. a II-a, 1994, p. 5—15).

CRISTEA GHERASIM (din botez Gheorghe), episcop. N. 14 nov. 1914, în Munteni Buzău, jud. Ialomiţa. Frate în mănăstirea Cernica (1934), tuns în monahism în aceeaşi mănăstire (1937), sub numele Gherasim. Studii la Seminarul monahal de la Cernica, apoi la Seminarul „Nifon" din Bucureşti (1934—1943) şi la Facultatea de Teologie din Bucureşti (licenţa în 1948). Ierodiacon (1940), ieromonah (1943), mai târziu hirotesit protosinghel şi arhimandrit; preot slujitor la mănăstirea Antim din Bucureşti (1943—1952), stareţ al mănăstirii Căldăruşani (1952—1970), când s-a ocupat de restaurarea ctitoriei lui Matei Basarab; arhiereu-vicar la Episcopia Dunării de Jos, cu titlul „Constănţeanul" (ales 15 dec. 1970, hirotonit 27 dec. 1970), arhiereu vicar la Episcopia Râmnicului şi Argeşului, cu titlul „Piteşteanul" (ales 16 oct. 1975, instalat 30 nov. 1975); la 30 sept. 1984 ales episcop al Râmnicului şi Argeşului (înscăunat 2 dec. 1984).

Lucrări: *Războiul de independenţă în documentele Episcopiei Râmnicului şi Argeşului*, Râmnicu Vâlcea, 1977, 105 p. + 38 ilustr.; *Preotul Radu Şapcă, omul şi epoca sa*, Râmnicu Vâlcea, 1978, 125 p. (reeditată sub titlul: *Un paşoptist de seamă — preotul Radu Şapcă*, Râmnicu Vâlcea, 1988, 363 p.); *Istoricul sfintei mănăstiri Govora*, Râmnicu Vâlcea, 1995, 145 p. + 11 pl.; *Un sfânt printre oameni: Sfântul Calinic Cernicanul*, Râmnicu Vâlcea, 1996, 94 p.; *Istoria sfintei mănăstiri Căldăruşani*, Râmnicu Vâlcea, 1997, 182 p. + ilustr.; *Viaţa Sfântului Martir Constantin Brâncoveanu şi a împreună pătimitorilor cu dânsul*, Râmnicu Vâlcea, 2001, 200 p.; diferite articole cu caracter istoric în „Mitropolia Olteniei" ş.a.

Literatura: BOR, an. LXXXVIII, 1970, nr. 11—12, p. 1118—1151; GB, an. XXX, 1971, nr. 1—2, p. 165—171; BOR, an. XCIII, 1975, nr. 10—12, p. 1515—1523; an. CIII, 1985, nr. 1—2, p. 43—53; MO, an. XXVII, 1975, nr. 11—12, p. 902—911; an. XXXVI, 1984, nr. 11—12, p. 805—838; ROC, an. IV, 1975, nr. 4, p. 92—95; Monografia *Eparhia Râmnicului şi Argeşului*, vol. I, Râmnicul Vâlcii, 1976, p. 142—143; Preot Eugen Drăgoi, *Ierarhi şi preoţi de seamă la Dunărea de Jos*, Galaţi, 1990, p. 69—71.

CRISTEA MIRON (din botez Ilie), primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. N. 18 iul. 1868, în Topliţa, jud. Harghita, † 6 mart. 1939, la Cannes—Franţa (înmormântat în catedrala patriarhală din Bucureşti). Studii la Gimnaziul săsesc din Bistriţa (1879—1883), apoi la Gimnaziul grăniceresc din Năsăud (1883—1887), la Institutul teologic din Sibiu (1887—1890) şi la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Budapesta (1891—1895), unde obţine doctoratul cu o teză despre *Viaţa şi opera lui Eminescu* (tipărită în limba maghiară, 1895). Învăţător-director la Şcoala confesională românească din Orăştie (1890—1891), secretar (1895 —1902), apoi consilier (asesor, 1902—1909) la Arhiepiscopia Sibiului, hirotonit diacon necăsătorit (30 ian. 1900), arhidiacon (8 sept. 1901), călugărit la mănăstirea Hodoş Bodrog (1902), sub numele Miron, ieromonah (13 apr. 1903), protosinghel (1 iun. 1908), redactor la „Telegraful Român" (1898—1900), preşedinte al „despărţământului" Sibiu al Astrei (1905), preşedinte al Reuniunii Române de Muzică din Sibiu şi al altor instituţii culturale româneşti; în calitate de consilier a adus

o contribuție directă la ridicarea actualei catedrale mitropolitane și la înființarea Băncii culturale „Lumina" din Sibiu; încă din timpul studenției s-a numărat printre militanții de frunte pentru realizarea idealurilor de unitate națională ale poporului român. La 21 nov./3 dec. 1909 ales episcop al Caransebeșului (înscăunat 25 apr./8 mai 1910); în această calitate, a apărat școlile confesionale românești din Banat în fața încercărilor guvernului din Budapesta de a le desființa. Participant la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918 și membru al delegației românilor transilvăneni care a prezentat actul Unirii la București. Membru de onoare al Academiei Române (7 iun. 1919).

La 18 dec. 1919 a fost ales mitropolit primat al României întregite, iar în ziua următoare învestit și înscăunat. La 4 febr. 1925 devine primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, fiind instalat în noua demnitate la 1 nov. 1925. Sub el s-a făcut unificarea bisericească din noul stat român unitar, s-a organizat Biserica noastră ca Patriarhie, s-a votat Statutul de organizare și funcționare al Bisericii Ortodoxe Române din 1925. În timpul păstoririi lui, a reapărut revista „Biserica Ortodoxă Română" (1921), a inițiat apariția revistei „Apostolul", organ de publicitate al Arhiepiscopiei Bucureștilor (1924), s-a îngrijit de traducerea și tipărirea *Bibliei sinodale* din 1936 (în traducerea preoților profesori Gala Galaction, Vasile Radu și mitropolitul Nicodim), precum și a unor ediții din *Noul Testament*; a sprijinit tipărirea de cărți teologice în Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, a înființat Seminarul teologic „Miron Patriarhul" din Câmpulung (1922) pentru orfanii de război și Academia de muzică religioasă din București (1927), a sprijinit o serie de tineri teologi la studii peste hotare; sub el s-a ridicat actualul palat patriarhal și a fost repictată catedrala patriarhală; a ctitorit schitul de lemn de la Toplița.

A contribuit la întărirea legăturilor cu alte Biserici creștine, prin vizitele sale la Locurile Sfinte (1927), Anglia (1936), Polonia (1938) sau prin delegațiile străine pe care le-a primit; a sprijinit participarea teologilor ortodocși români la congrese și întruniri ecumeniste peste hotare sau convocarea unor asemenea întruniri în țară (Conferința regională a Alianței mondiale pentru înfrățirea popoarelor prin Biserică, la București în 1933, fiind ales președinte de onoare, Conferința româno-anglicană de la București din 1935 ș.a.).

Pe plan politic, a făcut parte din Regență (20 iul. 1927—8 iun. 1930) și a fost prim-ministru (10 febr. 1938—6 mart. 1939).

A publicat culegeri de folclor, o lucrare de iconografie, câteva volume de cuvântări.

Lucrări: *Alexandru Roman*, Sibiu, 1897, 31 p.; *Arhiepiscopul și mitropolitul Miron Romanul*, Sibiu, 1898, 66 p. (sub pseudonimul „Ilie Dinurseni"); *Proverbe, maxime, asemănări și idiotisme, colectate din graiul românilor din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1901, XXIV + 279 p.; *Iconografia și întocmirile din internul (interiorul, n.n.) bisericei răsăritene*, Sibiu, 1905, XVIII+ 300 p.; *Catedrala mitropolitană din Sibiu. Istoricul zidirii*, Sibiu, 1908, p. 45—195 (în colaborare); *Principii fundamentale pentru organizarea unitară a Bisericii Ortodoxe Române*, București, 1920, 44 p.; *Cuvântări și predici ale unui teolog, mai târziu cleric român în țară sub stăpânire străină*, vol. I, București, 1923, 383+IV p.; *Pastorale și cuvântări ale unui episcop român în țară sub stăpânire străină*, vol. II, București, 1923, 306 + II p.; *Trei ani de propovăduire. Pastorale și cuvântări*, vol.III, București, 1923, 356 p.; *Pastorale, predici și cuvântări*, vol. IV, București, 1938, 278 + III p.; *Pastorale, predici și cuvântări*, vol. V, București, 1938, III + 298 + III p.; *Pastorale, predici și cuvântări*, vol. VI, București, 1939, 238 p. Colaborări la „Telegraful Român"—Sibiu, „Tribuna"—Sibiu, „Familia"—Oradea, „Gazeta Transilvania"—Brașov, „Libertatea"—Orăștie, „Drapelul"—Lugoj, „Luceafărul"—Budapesta, „Țara Noastră"—Sibiu, „Românul"—Arad, „Foaia Diecezană"—Caransebeș.

Literatura: Romulus Cândea, *Patriarhul Miron Cristea*, în „Candela", an. XXXVI, 1925, nr. 3—7, p. 73—95 (și extras, 23 p.); Ion Rusu Abrudeanu, *Înalt Prea Sfinția Sa Patriarhul României Dr. Miron Cristea. Omul și faptele*, I, București, 1929, 480 p.; Vasile Netea, *Înalt Prea Sfinția Sa Patriarhul Dr. Miron E. Cristea. La împlinirea vârstei de 70 de ani (1868—1938)*, Tg. Mureș, 1938, 36 p.; *Închinare Înalt Prea Sfințitului Patriarh Dr. Miron Cristea*, în BOR, an. LVI, 1938, nr. 11—12, p. 609—712 (și extras); Ioachim Crăciun, *Cel dintâi patriarh al României Miron Cristea. Cuvântare...*, Cluj, 1939, 14 p.;

N. Iorga, *Patriarhul Miron*, în vol. *Oameni cari au fost*, IV, București, 1939, p. 301—302 și 305—306; *Moartea și îngroparea patriarhului Miron*, în BOR, an. LVII, 1939, nr. 3—4, p. 129—272 + XVI ilustr. (și extras); Gheorghe Cotoșman, *Contribuții la istoria vieții românești din Transilvania la finea veacului al XIX-lea. Însemnări inedite ale Prea Fericitului Patriarh Miron*, în „Anuarul Academiei Teologice din Caransebeș, 1939—1940", p. 1—84 (și extras); Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, 1974, p. 418—419; Iordan Datcu și S. C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor*, București, 1979, p. 153—154; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, III, București, 1981, p. 412—414 (ed. II, București, 1994, p. 427—429); Dr. Antonie Plămădeală, *Pagini dintr-o arhivă inedită. Documente literare*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de ..., București, 1984, XLVII + 435 p. (îndeosebi studiul introductiv); Dr. Antonie Plămădeală, *Românii din Transilvania sub teroarea regimului dualist austro-ungar (1867—1918). După documente, acte și corespondențe rămase de la Elie Miron Cristea*, Sibiu, 1986, 546 p.; Dr. Antonie Plămădeală, *Contribuții istorice privind perioada 1918—1939. Elie Miron Cristea — documente, însemnări și corespondențe*, Sibiu, 1987, 484 p.; Ilie Șandru și Valentin Borda, *Un nume peste istorie — patriarhul Elie Miron Cristea*, Târgu Mureș, 1998, 293 p.

CRISTEA NICOLAE, preot, profesor, om politic, ziarist. N. 14 oct. 1834, în Ocna Sibiului, † 7 febr. 1902, în Sibiu. Studii gimnaziale, apoi teologice (1857—1859) la Sibiu, studii de specializare în istorie la Universitatea din Leipzig (1861—1863). Funcționar la Consistoriul ortodox (1859—1861), profesor la Institutul teologic-pedagogic (1863—1865, 1870—1873), preot (1870), mai târziu hirotesit protopop, consilier arhiepiscopesc (1873—1902), redactor al ziarului „Telegraful Român" (1865—1883), fondator și primul președinte al „Reuniunii sodalilor (meseriașilor, n.n.) români" (1867—1897), toate în Sibiu, membru în Comitetul executiv al Partidului Național Român din Transilvania (până în 1895), condamnat în Procesul Memorandului de la Cluj (mai 1894) la 8 luni închisoare (făcută la Vácz, 1894—1895).

Lucrări: *Despre simțieminte*. Prelegere publică, Sibiu, 1871, 22 p.; *La țintă. Meditațiune politică*, Sibiu, 1895, IV+73 p.; *Din trecut, pentru viitor. Repriviri politice recente* (articole politice), Sibiu, 1899, 107 p.; sute de articole de fond în „Telegraful Român", mai puține în ziarul „Tribuna" de la Sibiu (înființat în 1884), prin care cerea drepturi politico-naționale și sociale pe seama poporului român din Transilvania. *Jurnalul* său (pe anii 1895—1901), a fost publicat — cu un studiu introductiv, note și cmentarii — de Anca Sârghie (Sibiu, 1998, 308 p.).

Literatura: *Anuarul I al „Reuniunii sodalilor români din Sibiu"*, Sibiu, 1900, p. 47—56; Eusebiu R. Roșca, *Monografia Institutului seminarial teologic-pedagogic „Andreian"*, Sibiu, 1911, p. 87, 97—98; I. Mateiu, *Figuri din vechea ziaristică ardeleană: Nicolae Cristea*. 1834—1902, în rev. „Societatea de Mâine", Cluj, an. X, nr. 1, 1933, p. 61—65; Emilian Cioran, *Comemorarea lui Nicolae Cristea*, Sibiu, 1935, 36 p.; Traian Chirilă, *Reuniunea culturală-națională a meseriașilor români din Sibiu la 80 de ani*, Sibiu, 1946, p. 60—67; Keith Hitchins, *Nicolae Cristea și mișcarea națională românească din Transilvania*, în vol. *Studii privind istoria modernă a Transilvaniei*, Cluj, 1970, p. 117—166; Eugen Lazăr, *Nicolae Cristea (1834—1902)*, în vol. *Repere sibiene*, II, 1980, p. 145—153; Anca Sârghie, *Nicolae Cristea. Scrisorile memorandistului*, în „Manuscriptum", XVII, nr. 1, 1986, p. 152—161 și an. XVIII, 1987, nr. 4, p. 46—60; Anca Sârghie, *Imperative social-culturale ale Astrei în inițiativele lui Nicolae Cristea*, în vol. *Astra. 125 de ani de la înființare*, Sibiu, 1987, p. 371—382.

CRISTESCU DUMITRU, preot. N. 24 iun. 1899, în Zăvoieni, jud. Vâlcea, † 31 iul. 1960, în București. Studii la Seminarul „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea, la Facultatea de Teologie din București (lic. 1929), la Facultățile de Teologie protestantă din Montpellier (1929/30) și catolică din Strasbourg (1930/31), cu doctoratul la București (1949). Preot în Măciuca-Bocșa, jud. Vâlcea (din 1921), la catedrala episcopală din Râmnicu Vâlcea și, paralel, consilier cultural la Episcopia Râmnicului (1931—1937), preot la biserica „Sf. Vineri-Hereasca" din București (1937—1960), misionar eparhial la Arhiepis-

copia Bucureştilor (1937—1938), consilier cultural la aceeaşi Arhiepiscopie (1938—1940 şi 1948—1952).

Lucrări: *Viaţa şi înfăptuirile P. S. Episcop Vartolomeu (Stănescu) până la împlinirea vârstei de 60 de ani*, Râmnicu Vâlcea, 1936, 351 p.; *Sfânta mănăstire Arnota*, Râmnicu Vâlcea, 1937, 168 p.; *Îndreptar scripturistic*, în GB, an. VIII, 1949, nr. 1—2, p. 19—27; *Opera teologică şi apologetică a spătarului Nicolae Milescu*, în „Ortodoxia", an. X, 1958, nr. 4, p. 495—510. Diferite articole în „Renaşterea"-Craiova, „Apostolul", „Glasul Bisericii", „Biserica Ortodoxă Română", toate la Bucureşti ş.a.

Literatura: *Necrolog*, în GB, an. XIX, 1960, nr. 9—10, p. 862—864.

CRISTESCU GRIGORIE, profesor de teologie. N. 24 apr. 1895, în Craiova, † 28 mart. 1961, în Bucureşti. Studii la Seminarul „Central" din Bucureşti (1907—1915), cu diferenţă la Liceul „Mihai Viteazul" din Bucureşti şi bacalaureat (1918), Facultatea de Teologie din Bucureşti (1915—1919), la care a obţinut doctoratul în 1924, Facultatea de Litere din Iaşi, secţia clasică (licenţa în 1920), studii de specializare la Institutul catolic şi la Facultatea de Teologie protestantă din Paris (1921—1923). Diacon (1919) şi profesor de Ştiinţe religioase şi Limbi clasice la Seminarul teologic „Chesarie episcopul" din Buzău (1919—1921), preot la biserica „Toţi Sfinţii" şi profesor la Seminarul teologic „Sf. Grigorie Decapolitul" din Craiova (1923—1924), preşedinte al Consistoriului spiritual al Eparhiei Râmnicului (1923—1924), preşedinte al Societăţii clerului „Renaşterea" din Craiova, iconom stavrofor (iun. 1924). În sept. 1924 a fost numit profesor titular provizoriu (definitivat în 1927) la catedra de Morală de la Academia teologică „Andreiană" din Sibiu, unde a funcţionat până în 1929 (a mai predat Omiletica şi Limba greacă, 1925—1929); un timp predicator la catedrala mitropolitană. La 1 oct. 1929 numit —prin concurs— profesor de Omiletică şi Catehetică la Facultatea de Teologie din Bucureşti, funcţionând până în 1940, când a renunţat la catedră; preot la biserica „Antim" (1929), preot misionar al Arhiepiscopiei Bucureştilor (1929—1930), preot la bisericile „Sf. Spiridon Nou" (1930—1933) şi „Pitar Moş" (1933—1946); revine în învăţământ, la Facultatea de Teologie, ca profesor de Omiletică (1946—1948), apoi de Pastorală şi Omiletică, în cadrul Institutului Teologic Universitar din Bucureşti (1948—1955). A publicat numeroase lucrări de Morală socială, Pastorală şi Omiletică.

Lucrări: *Imperativul creştin. Sugestii evanghelice pentru reforma socială*, Buzău, 1922, 64 p.; *Capernaume, Capernaume! Momente din apostolatul nostru*, Craiova, 1923, 108 p.; *Fapte şi orientări creştine*, Craiova, 1924, 103 p.; *La cine ne vom duce? 12 meditaţii pastorale*, Sibiu, 1925, 40 p.; *Propovăduiţi Evanghelia. Studii de Teologie practică*, Sibiu, 1925, 56 p.; *Perspective sociale şi culturale în lumina Evangheliei*, Arad, 1925, 197 p.; *Sinteze etico-sociale*, Sibiu, 1926, 109 p.; *Mai aproape de Tine, Doamne! Meditaţiile unui închinător*, Sibiu, 1926, 320 p.; *Un capitol de pimenică ortodoxă*, Sibiu, 1926, 78 p.; *Percepţia misterului. Studii de psihologie religioasă şi misionară*, Sibiu, 1926, 39 p.; *Pentru înviorarea entuziasmului pastoral*, Sibiu, 1926, 60 p.; *Slujba ta fă-o deplin. Scrisori pastorale*, Sibiu, 1926, 94 p.; *Iisus în viaţa modernă*, Sibiu, 1927, 58 p.; *Prin Hristos la cultură*, Sibiu, 1927, 94 p.; *Semănături de primăvară. Gânduri închinate tineretului*, Sibiu, 1927, 78 p.; *Mie a vieţui este Hristos. Scrisori pastorale*, Sibiu, 1928, 86 p.; *Teologie şi sacerdoţiu. Tipul clasic al păstorului ortodox şi idealurile pastoralei moderne*, Sibiu, 1928, 61 p.; *Misionarism cultural*, Sibiu, 1928, 102 p.; *Fă lucrul evanghelistului*, Sibiu, 1929, 183 p.; *Învăţători şi sfinţi din veacul al IV-lea*, Sibiu, 1929; *Predică şi cateheză*, Sibiu, 1929, 114 p.; *Ale Tale dintru ale Tale*, Râmnicu Vâlcea, 1931, 155 p.; *Activitatea omiletică — teoretică şi practică — a Fericitului Augustin*, în ST, an. II, 1931, nr. 1, p. 7—36; *Câteva momente din activitatea catehetică — teoretică şi practică — a Fericitului Augustin*, în ST, an. II, 1932, nr. 1—2, p. 3—34; *Un catehet din veacul al XV-lea: Jean Charlier de Gerson (1363—1429)*, în ST, an. III, 1932, nr. 1, p. 48—80 (şi extras); *Predică şi predicator în vremea noastră*, în ST, seria II, an. II, 1950, nr. 3—6, p. 137—157; *Îndrumări omiletice*, în BOR, an. LXXI, 1953, nr. 7—8, p. 689—705; *Valoarea şi funcţiunea subconştientului în predică*, în MO, an. IX, 1957, nr. 1—2, p. 14—23; *Omilie „mare"*

și omilie „mică" sau omilie „exegetică" și omilie „tematică", în MMS, an. XXXIV, 1958, nr. 1—2, p. 46—58; zeci de alte articole, mai ales în „Telegraful Român" și „Revista Teologică"-Sibiu, altele în „Raze de Lumină", „Glasul Bisericii" etc., recenzii, predici.

Literatura: Pr. Prof. Ene Braniște, *Preotul profesor Grigorie Cristescu,* în GB, an. XX, 1961, nr. 5—6, p. 559—563; Pr. Prof. I. R(ămureanu), *Pr. Prof. Grigorie Cristescu*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 50—51; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986,* Sibiu, 1987, p. 314—316.

CRIȘAN IOAN, profesor de teologie. N. 26 sept. 1853, în Șoard, jud. Mureș, în familie de preot, † 9 oct. 1893, în Sibiu. Studii gimnaziale la Sighișoara, Cristuru Secuiesc și Brașov, apoi la Institutul teologic din Sibiu (1871—1874); Filosofia la Leipzig (1876—1880), cu doctoratul în Istorie în 1882. Învățător în Sibiu-Cetate (1875—1876), funcționar la Arhiepiscopia Sibiului (1881—1882). Profesor suplinitor (1882), apoi titular (1883) la catedra de Istorie bisericească, Didactică și Metodică la Institutul teologic-pedagogic din Sibiu, până la moarte; diacon (1887), preot (1891) și protopop (1891); „asesor onorar" la Arhiepiscopia Sibiului, bibliotecar (1882) și secretar II al Astrei (din 1887), profesor, iar din 1891 director la Școala civilă de fete a Asociațiunii, catehet la Liceul de Stat din Sibiu (1886—1893).

Lucrări: *Beiträge zur Geschichte der kirchlichen Union der Rumänen in Siebenbürgen unter Leopold I*, teză de doctorat, Sibiu, 1882, 64 p.; în românește sub titlul: *Adaus la istoria unirii bisericești a românilor din Transilvania sub Leopold I*, în „Anuarele III și IV ale Institutului teologic-pedagogic din Sibiu" pe anii 1886/1887 și 1887/1888, 65 p., prima lucrare despre dezbinarea din 1698—1701.

În colaborare cu prof. Nicolae Putnoky: *Gramatica limbii maghiare. Curs practic pentru școalele secundare, preparandii (=școli pedagogice n.n.) și mai ales pentru privați*, ed. I, Sibiu, 1885, VIII + 171 p.; ed. a V-a, 1903, VI + 160 p.; *Carte de citire maghiară... pentru școalele secundare, preparandii și pentru privați*, Sibiu, 1880—1886, VIII + 128 p. (I) și VII + 183 p. (II); ed. a II-a, 1898; *Toldi. Narațiune poetică în 12 cânturi* de Arany János, Sibiu, 1890, IV + 190 p. Un *Dicționar maghiar-român (Magyar-román kéziszótár iskolai és magánhasználatra,* Budapest, 1895, 2 f. + 348 p.) i-a fost editat postum de același N. Putnoky.

Literatura: *Enciclopedia Română*, tom. II, Sibiu, 1900, p. 47; Dr. Eusebiu R. Roșca, *Monografia Institutului seminarial teologic-pedagogic „Andreian"...,* Sibiu, 1911, p. 102—105; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Profesorul de teologie dr. Ioan Crișan*, în MA, an. XXVIII, 1983, nr. 1—2, p. 102—105; *Bibliografia românească modernă, 1831—1918*. Vol. I, București, 1984, p. 880.

CRITEANUL (sau CRETANUL) NEOFIT, mitropolit. N. c. 1690, în insula Creta, † 16 iun. 1753, în București. Venit în Țara Românească pe când era ieromonah; dascăl al copiilor domnului Constantin Mavrocordat; mitropolit „titular" (onorific) de Mira Lichiei (hirotonit la București 27 ian. 1737), mutat în scaunul de mitropolit al Ungrovlahiei (București) la 7 nov. 1738, păstorind până la moarte. Deși grec, a luat parte la acțiunea de desființare a „rumâniei" în 1746, s-a ridicat împotriva abuzurilor unui domn fanariot, a sporit averea Mitropoliei (a cumpărat, din banii săi, moșia Pătroaia, jud. Dâmbovița). Sub raport cultural, a îndrumat școlile țării, a înființat o școală la Pătroaia, subvenționată de Mitropolie, în care învățau gratuit copiii țăranilor (1746—1774); a înființat și înzestrat biblioteca Mitropoliei; a tipărit o serie de cărți de slujbă sau cu conținut teologic la București: *Molitvelnicul* (1741), *Liturghierul* (1741 și 1746), *Catavasierul* (1742), *Evanghelia* (1742, 1750 și 1753), *Triodul* (1742, 1746), *Apostolul, Penticostarul* și *Antologhionul* (toate în 1743), *Octoihul* (1746, 1752), *Ceaslovul* (1747), *Psaltirea* (1748) ș.a., apoi: *Învățătura bisericească* a lui Antim Ivireanul (1741), *Întrebări bogoslovești*, tradusă din Sf. Atanasie cel Mare (1741), *Cazaniile* lui Ilie Miniat, traduse pentru prima oară în românește (1742), *Pravoslavnica Mărturisire* a lui Petru Movilă (1746), *Mărgăritarele* Sf. Ioan Gură de Aur (1746) ș.a. În vara anilor 1746 și 1747 a făcut două vizite canonice în eparhia sa și într-o parte din a Râmnicului și a lăsat interesante însemnări

de călătorie, cu date istorice, geografice, etnografice, copii de inscripții.

Literatura: Gh. M. Ionescu, *Istoria Mitropoliei Ungrovlahiei*, vol. II (1708—1787), București, 1914, p. 329—345; Cornelia Pillat, *Călătoriile mitropolitului Neofit în Țara Românească în a doua jumătate (sic) a secolului XVIII*, în SCIA, nr. 3—4, 1956, p. 277—285; Preotul Niculae Șerbănescu, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în BOR, an. LXXVII, 1959, nr. 7—10, p. 790—793; V. Mihordea, *Un colaborator al lui Constantin Mavrocordat la desființarea rumâniei: mitropolitul Neofit*, în BOR, an. LXXXIII, 1965, nr. 7—8, p. 715—734; Nicolae C. Turcu, *Activitatea mitropolitului Neofit I al Ungrovlahiei*, în BOR, an. LXXXIV, 1966, nr. 5—6, p. 533—551; Petre Ș. Năsturel, *Le journal des visites canoniques dú métropolite de Hongrovalachie Néophyte le Crétois*, extras din vol. IV al celui de al II-lea *Congres de studii cretane*, Atena, 1969, p. 328—333; Mihail Carataşu, Paul Cernovodeanu și Nicolae Stoicescu, *Jurnalul călătoriilor canonice ale mitropolitului Ungrovlahiei Neofit I Cretanul*. Traducere și prezentare de..., în BOR, an. XCVIII, 1980, nr. 1—2, p. 243—315; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 331—335 (ed. a II-a, București, 1994, p. 323—328).

CRIVEANU NIFON (din botez Grigorie), mitropolit. N. 20 febr. 1889, în Slătioara, jud. Romanați (azi jud. Olt), † 14 iun. 1970, în București. Studii la Seminarul „Central" (1902—1910) și la Facultatea de Teologie din București (1910—1914), cu specializare la Facultățile de Teologie din Montpellier și Paris (1924—1926). Preot la biserica „Lucaci" din București (1916—1922), apoi la „Popa Soare" (1922—1924), profesor și director la Seminarul „Nifon" din București (1926—1928), călugărit la Cernica în 1927, hirotesit arhimandrit-vicar al Episcopiei Râmnicului (1928), arhiereu-vicar la aceeași eparhie, cu titlul „Craioveanu" (1929—1933); la 19 oct. 1933 ales episcop la Huși (înscăunat 12 mart. 1934); la 30 nov. 1939 ales mitropolit al Olteniei, cu reședința la Craiova (înscăunat 21 dec. 1939); pensionat 20 apr. 1945. Ca mitropolit, s-a remarcat mai ales prin organizarea asistenței sociale. A publicat o serie de lucrări cu conținut moralizator și volume de predici.

Lucrări: *Calea vieții. Studiu exegetic*, București, 1913, 61 p.; *Spre fericire. Studiu moral*, București, 1914, 157 p.; *Patimile Mântuitorului*, Cernica, 1923, 36 p.; *Puterea unui copil. Istorioare morale*, București, 1927, 87 p.; *Cugetări și maxime pentru viață*, Râmnicu Vâlcea, 1929, 384 p.; *Cugetări și maxime*, ediția doua, București, 1968, 390 p.; *Culmi de viață*, București, 1969, 256 p.

Pământ sfânt. Cuvântări ocazionale, Râmnicu Vâlcea, 1933, 164 p.; *Pe drumul datoriei. Cuvântări ocazionale*, Huși, 1935, 160 p.; *Pace pre pământ. Meditații religioase*, Huși, 1938, 197 p.; *Împărăția muncii. Cuvântări*, București, 1939, 159 p.; *Credința ta te-a mântuit. Pastorale*, Craiova, 1941, 171 p.; *În grădina Ghetsimani. Meditații religioase*, Craiova, 1943, 144 p.; *„Domnul este cu Tine". Cuvântări*, Craiova, 1944, 168 p.

Articole în „Biserica Ortodoxă", „Viitorul", „Duminica Ortodoxă", „Noua Revistă Bisericească", toate la București, „Renașterea"-Craiova, „Cronica Hușilor" ș. a.

Literatura: Vol. *Viața bisericească în Oltenia. Anuarul Mitropoliei Olteniei*, Craiova, 1941, p. 116—130; *Necrolog*, în BOR, an. LXXXVIII, 1970, nr. 5—6, p. 607—608; Pr. Prof. Dr. Niculae Șerbănescu, *Ierarhii plaiurilor oltene în prima sută de ani de autocefalie*, în MO, an. XXXVIII, 1985, nr. 5—6, p. 355—356; Pr. Scarlat Porcescu, *Episcopia Hușilor. Pagini de istorie*, Roman, 1990, p. 111—113.

CUCOȘEL GHERASIM (din botez Ioan), episcop. N. 30 mai 1924, în Râșca — Suceava. Frate în mănăstirea Neamț (1945); tuns în monahism tot acolo sub numele Gherasim (1946) și hirotonit ierodiacon (1946), mai târziu ieromonah (1952). Studii la Seminarul teologic din mănăstirea Neamț (1949—1953), apoi la Institutul Teologic Universitar din București (1953—1957). Egumen la mănăstirea Neamț (1957—1962), profesor la Seminarul teologic din mănăstirea Neamț (1957—1959), stareț al mănăstirii Putna (1962—1977), arhimandrit (1965); în această ultimă calitate s-a ocupat de restaurarea întregului complex mănăstiresc și de organizarea muzeului mănăstirii. La 16 nov. 1976 ales arhiereu-vicar al Episcopiei Aradului cu titlul „Hunedoreanul" (hirotonit și instalat la 25 iun.

1977); din 1985 la Episcopia Buzăului cu titlul „Vrânceanul", iar din 1992, la Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților, cu titlul „Putneanul".

Lucrări: *Catalogul manuscriselor românești din biblioteca mănăstirii Secu*, Suceava, 1994, 76 p.; *În duhul evlaviei ortodoxe*, Suceava, 1999 (articole); *Cuvinte și tâlcuiri arhierești*, Suceava, 1999; *Împreună cu Constantin Hrehor. Mierea din drumul pelinului. Convorbiri după vecernie*, Botoșani, 2000, 200 p. (însemnări autobiografice).

Literatura: BOR, an. XCV, 1977, nr. 7—8, p. 672—682; MB, an. XXVII, 1977, nr. 10—12, p. 757—775; ROC, an. VII, 1977, nr. 2—3, p. 73—80.

CUNESCU GHEORGHE, preot, publicist. N. 3 aug. 1914, în Susleni, jud. Orhei † 28 dec. 1995 în București. Studii la Seminarul teologic (1928—1936) și la Facultatea de Teologie (1936—1940) din Chișinău. Preot în Șoldănești-Orhei (1942—1944), Panaghia-Dolj (1945—1947), Ideciu de Jos-Mureș (1948—1952), Luieriu-Mureș (1953—1971) și București (1972—1975). Preocupat de reeditarea operei lui Gala Galaction; studii despre diverse personalități ale culturii românești.

Lucrări în volum: *Gala Galaction. O lume nouă*. Antologie și studiu introductiv de..., București, 1970, 288 p.; *Gala Galaction. Prin țară*. Culegere, cuvânt introductiv, tabel bibliografic și note de..., București, 1975, 156 p.; *Gala Galaction, Opinii literare*. Ediție de..., București, 1979, 362 p.; *Pe urmele lui Gala Galaction*, București, 1982, 270 p.; Gala Galaction. *Mihai Eminescu*, Ediție, cuvânt înainte, note și indice de ..., Iași, 1987, 160 p.; *Gala Galaction*, Galați, 1989, 486 p.

Studii: *Gala Galaction traducător biblic*, în BOR, an. LXXXV, 1969, nr. 3-4, p. 312—329; *Gala Galaction „ad cathedram"*, în ST, an. XXVI, 1974, nr. 3—4, p. 271—278; *Părintele Grigorie (Gala Galaction) „Gură de Aur"*, în GB, an. XXXVIII, 1979, nr. 3—4, p. 287—296; *Gala Galaction — bibliografie teologică — bisericească*, în BOR, an. XCVII, 1979, nr. 3—4, p. 451—504; *Preoția Părintelui Grigorie (Gala Galaction)*, în „Ortodoxia", an. XXXI, 1979, nr. 2, p. 391—404; *Părintele Grigorie Pișculescu (Gala Galaction) apărător al Ortodoxiei românești*, în MO, an. XXXI, 1979, nr. 4—6, p. 238—244; *Gala Galaction despre slujirea arhierească*, în MO, an. XXXII, 1980, nr. 7—9, p. 652—660; *Eminescu în conștiința lui Gala Galaction*, în „Revista de istorie și teorie literară", nr. 3, 1980, p. 397—409; *Dreapta credință în scrierile Părintelui Gala Galaction*, MO, an. XXXV, 1983, nr. 9—10, p. 595—611; *Părintele Grigorie Pișculescu (Gala Galaction) traducător al Bibliei*, în MO, an. XXXVI, 1984, nr. 9—10, p. 625—640; *Pacea noastră — pacea lumii (după scrierile părintelui Grigorie Gala Galaction)*, în MO, an. XXXVIII, 1986, nr. 4, p. 6—22.

Alte studii: *Antimise grecești imprimate la Viena pentru românii ortodocși din Transilvania*, în „Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena" pe anul 1983, p. 115—119; *Cărți vechi românești pe valea inferioară a Mureșului: Deda—Reghin*, în MA, an. XVIII, 1973, nr. 1—2, p. 102—110; *Protopopul Gheorghe Dimitriu (Hogaș) din Tecuci — luptător pentru unirea țărilor românești*, în MMS, an. L, 1974, nr. 1—2, p. 104—113; *M. Eminescu. La 125 de ani de la naștere*, în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 1—2, p. 109—117; *Constantin Brâncuși. La centenarul nașterii*, în GB, an. XXXV, 1976, nr. 1—2, p. 211—220; *Ierodiaconul Iosif N. Teodorescu. La centenarul nașterii lui Tudor Arghezi*, în MO, an. XXXII, 1980, nr. 7—9, p. 639—647; *Mihail Sadoveanu. La centenarul nașterii sale*, în BOR, an. XCVIII, 1980, nr. 11—12, p. 1173—1182; *Octavian Goga. La centenarul nașterii*, în BOR, an. XCIX, 1981, nr. 3—4, p. 325—333; *George Enescu. La centenarul nașterii sale*, în BOR, an. C, 1982, nr. 1—2, p. 168—179; *Mitropolitul Iosif Budai. La 300 de ani de la naștere*, în MA, an. XXVII, 1982, nr. 1—3, p. 139—150; *La o sută de ani de la nașterea lui Nicolae Titulescu*, în MO, an. XXXIV, 1982, nr. 4—6, p. 395—404; *Preotul poet Alexie—Alecu Mateevici (Mateescu). La 95 de ani de la naștere*, în BOR, an. CI, 1983, nr. 3—4, p. 247—252; *Onisifor Ghibu. La centenarul nașterii (1883—1983)*, în BOR, an. CI, 1983, nr. 5—6, p. 417—426; *Ciprian Porumbescu. La 100 de ani de la trecerea lui la cele veșnice*, în BOR, an. CI, 1983, nr. 7—8, p. 530—541; *Arhimandritul Iuliu Scriban, apărător al Ortodoxiei românești*, în MO, an. XXXVIII, 1986, nr. 5, p. 87—103; *Alexie Mateevici și limba românească*, în BOR, an. CVI, 1988, nr. 3—4, p. 88—95; *Tudor Arghezi despre Ortodoxia româ-*

nească, în „Ortodoxia", an. XLII, 1990, nr. 4, p. 162—178.

Articole, recenzii (peste 40), necrologuri în „Tribuna Tinerimii" — București, „Cronica" — Iași, „Revista Cultului Mozaic" — București, „Vatra" — Tg. Mureș, „Calendarul Credința"-Detroit, „Telegraful Român" — Sibiu, „Luminătorul" — Chișinău etc. sau în revistele citate în lista bibliografică.

CUNȚAN DIMITRIE, preot, compozitor. N. 1837, în Dobârca, jud. Sibiu, † 27 iun. 1910, în Săliște, jud. Sibiu. Studii la Gimnaziul de Stat, apoi la Institutul teologic-pedagogic (1858—1860), ambele în Sibiu. Învățător la „școala poporală" românească a bisericii din Sibiu „Iosefin"(1860—1872), diacon (1865) și preot la aceeași biserică (1872—1878), profesor de Cântări bisericești și Tipic la Institutul teologic-pedagogic din Sibiu (1864—1910), spiritual la același Institut (1877—1910), asesor consistorial onorar și membru în Sinodul Arhiepiscopiei Sibiului în mai multe rânduri.

A notat — pentru prima oară pe notație liniară — cântările bisericești folosite în Transilvania, în lucrarea: *Cântările bisericești după melodiile celor opt glasuri ale sfintei Biserici ortodoxe, culese, puse pe note și aranjate de*... Viena, 1890 (alte ediții în 1925, 1943). Alte lucrări: *Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur pentru cor în două voci* (Sibiu, 1903); *Cântările funebrale pentru cor de bărbați în 4 voci* (Sibiu, 1903); *Cântări religioase la cununii, la hirotoniri și la sfințirea bisericilor, pentru cor de bărbați, în 4 voci* (Sibiu, 1906), — în toate armonizează unele melodii bisericești sau compune el însuși noi melodii. Compoziții: *Imn la moartea marelui Andrei, pentru cor bărbătesc* (text Z. Boiu), *Dumnezeul nostru* (text I. Lăpădat), *La intrarea în biserică* (text Z. Boiu), *Rugăciune* (text Z. Boiu), pricesne, irmoase ș.a.

A publicat felurite articole în periodicele sibiene: *Mitropolitul Andrei ca păstor*, în RT, an. II, 1908, nr. 5, p. 191—196; *Personalitatea mitropolitului Andrei*, în RT, an. II, 1908, *mitropolitului Andrei*, în RT, an. II, 1908, nr. 6, p. 241—246; *Religiozitatea și moralitatea mitropolitului Andrei*, în RT, an. II, 1908, nr. 12, p. 453—460 ș.a.

Literatura: Dr. Eusebiu R. Roșca, *Monografia Institutului teologic—pedagogic „Andreian"*, Sibiu, 1911, p. 119—120; Prof. Valeriu Popa, *Dimitrie Cunțan*, în Anuarul II (1927—1947) al Școlii de cântăreți „Dimitrie Cunțan" din Sibiu, Suceava, 1947, p. 1—14 (alte articole tot acolo); Diac. Ion Popescu, *Elemente bisericești tradiționale în opera muzicală a lui Dimitrie Cunțan*, în BOR, an. XCIV, 1976, nr. 9—12, p. 1053—1062; Ilie Frăcea, *La 140 de ani de la nașterea lui Dimitrie Cunțan*, în MA, an. XXIII, 1978, nr. 4—6, p. 275—285; Vasile Stanciu, *Muzica bisericească ortodoxă din Transilvania*, Cluj-Napoca, 1996, p. 68—85; Vasile Stanciu, *Muzica bisericească corală din Transilvania*, I, Cluj Napoca, 2001, p. 19—45.

D

DAMASCHIN (numit și Damaschin Dascălul), episcop de Buzău și Râmnic. N. c. 1660, în Voinești, Dâmbovița, † 5 dec. 1725, în Râmnicu Vâlcea. Dascăl la școala de slavonie din București, episcop la Buzău (3 oct. 1702 — c. mart. 1708), apoi la Râmnic (c. mart. 1708—5 dec. 1725). Cărturar de seamă, a militat pentru înlocuirea definitivă a limbii slavone în cult cu cea română; în acest scop a tradus aproape toate cărțile de slujbă în românește, contribuind astfel la formarea limbii literare române. A tipărit puțin; *Ceaslovul* (Râmnic, 1724), *Psaltirea* (Râmnic, 1725), a retipărit *Apostolul* de la Buzău (1725) și unele cărți de învățătură; majoritatea traducerilor lui s-au tipărit sub urmașii săi Inochentie, Climent și Chesarie. Alte două din traducerile sale au rămas în manuscris: *Tâlcuirea Apocalipsei* de Andrei al Cezareii Capadochiei și *Tâlcuirea Evangheliilor* a lui Teofilact al Ohridei. Păstorind la Râmnic în timpul ocupației Olteniei de austrieci (1718—1739), a luptat mult pentru apărarea drepturilor românilor de aici.

Literatura: Alexandru Lapedatu, *Damaschin episcopul și dascălul, traducătorul cărților noastre de ritual,* în CL, an. XL, 1906, p. 563—581 (și extras: București, 1906, 21 p.); Mihail Regleanu, *Contribuții la cunoașterea episcopului de Râmnic Damaschin,* în „Hrisovul", an. I, 1941, p. 442—449; Pr. Gabriel Cocora, *250 de ani de la păstorirea episcopului Damaschin la Buzău*, în GB, an. XVII, 1958, nr.9, p. 867—873; Barbu Teodorescu, *Episcopul Damaschin și contribuția sa la crearea limbii literare române*, în MO, an. XII, 1960, nr. 9—12, p. 627—645; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 175, 336—339 (ed. a II-a, București, 1994, p. 329—332).

DAN DIMITRIE, preot, istoric, folclorist. N. 8 oct. 1856, în Suceava, † 25 mai 1927, în Cernăuți. Studiile gimnaziale în Suceava (1868—1876), apoi a urmat Facultatea de Teologie din Cernăuți (1876—1880), mai târziu Facultatea de Litere din București. Preot în Lujeni și Straja în Bucovina (1880—1920), apoi consilier la Mitropolia din Cernăuți (din 1920), arhipresbiter mitrofor, membru al Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina (din 1870); membru corespondent al Academiei Române (1904), membru corespondent al Comisiunii centrale pentru întreținerea monumentelor de artă și istorie din Viena, membru al Comisiunii Monumentelor Istorice din București. A publicat studii de istorie bisericească locală, documente istorice, monografii asupra unor cărturari români, monografii de mănăstiri, poezii, tradiții și credințe populare, studii de etnografie și toponimie, studii asupra unor naționalități din Bucovina etc.

Lucrări istorice: *Din toponimia românească. Studiu istorico-lingvistic*, Teză de licență în litere, București, 1896, 77 p.; *Comuna Straja și locuitorii ei. Studiu istoric, topografic și folcloric*,

Cernăuți, 1897, 112, p. + 4 f. + 2 pl.; *Mănăstirea și comuna Putna. Cu două apendice,* București, 1905, IV + 262 + 1 pl. (sub îngrijirea Academiei Române); *Cronica Episcopiei de Rădăuți. Cu apendice și documente slavone originale și traduse...,* Viena, 1912, VII + 264 p. + 10 pl. (singura monografie a acestei eparhii până azi); *Mănăstirea Sucevița. Cu anexe de documente ale Suceviței și Schitului celui Mare*, București, 1923, 228 p. (sub îngrijirea Academiei Române); *Rolul preoțimii bucovinene în menținerea românismului de la robirea (1775) la desrobirea Bucovinei (1918)...,* Cernăuți, 1925, 65 p. Studii mai mărunte despre Sucevița, bisericile „Sf. Gheorghe"din Suceava, a „doamnei Elena Rareș" din Suceava, a hatmanului Luca Arbore etc. în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice".

Arhimandritul Vartolomei Măzăreanu. Schiță biografică și bibliografică cu mai multe anexe, în An. Acad. Rom., M.S.L., t. XXXIII, 1910—1911, p. 243—347 (și extras 103 p.); *Protopopul tipograf și gravor Mihail Strilbițchi. Schiță biografică și bibliografică,* în „Candela", an. XXXI, 1912, p. 225—231 și 281—288 (și extras); *Națanail Natan Dreteanul* (= copist la Putna, n.n.), în „Candela", an. XXXIII, 1914, p. 48—57; *Dosoftei, mitropolitul Moldovei. Schiță biografică*, Cernăuți, 1927, 60 p.

Studii despre alte neamuri: *Armenii orientali din Bucovina,* Cernăuți, 1891, 45 p. (ed. germană, 1890, 39 p); *Țiganii din Bucovina,* Cernăuți, 1892, 32 p. (ed. germană, 1893, 42 p.); *Lipovenii din Bucovina*, Cernăuți, 1894, 43 p. (ed. germană 1890, 35 p.); *Evreii din Bucovina, Studiu istoric, cultural, etnografic și folcloric*, Cernăuți, 1899, 37 p.; *Rutenii din Bucovina. Schiță etnografică,* în An. Acad. Rom., MSL, s. II, t. XXXV, 1912—1913, p. 37—81 + pl. (extrasul, 44 p.).

Persecutarea armenilor în Moldova în anul 1551, Cernăuți, 1891; *Dare de seamă asupra celor mai vechi patru Evanghelii armene aflătoare în Moldova și Bucovina,* Cernăuți, 1896; *Monofizismul în Biserica armeană,* Cernăuți, 1901; *Obiceiuri și credințe armene la naștere, nuntă și înmormântare*, Cernăuți, 1904, 20 p.

Etnografie și folclor: *Credințe poporale bucovinene,* în „Gazeta Bucovinei", Cernăuți, 1894—1895 (mai multe numere); o bună parte din legendele publicate în periodice („Aurora Română"-Cernăuți, „Junimea Literară"-Suceava și Cernăuți, „Șezătoarea"-Fălticeni ș.a.) au fost strânse în volumul: *Din scrierile lui Dimitrie Dan,* Cernăuți, 1902, 89 p. (cap „Tradițiuni poporale"); *Hai leru Doamne*, București 1901, 23 p.; *Înfășatul la românii din Bucovina*, București, 1906; *Stâna la românii din Bucovina*, Cernăuți, 1923. Colaborări la „Candela", „Patria", „Aurora Română", „Revista Politică", „Gazeta Bucovina", „Junimea Literară" ș.a.

Literatura: Constantin Loghin, *Scriitori bucovineni*, București, 1924, p. 209—215; Constantin Loghin, *Antologia scrisului bucovinean*, vol. II, Cernăuți, 1938, p. 138—147; Preot Mihai Boca, *Preotul Dimitrie Dan*, în MMS, an. XXXIX, 1963, nr. 9—10, p. 610—613; Preot Oreste Gherasim, *Preotul Dimitrie Dan, istoric și folclorist*, în MMS, an. XLII, 1967, nr. 11—12, p. 699—701; *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 119; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 260—261; Iordan Datcu, *Dicționarul folcloriștilor,* București, 1983, p. 101—102; Harieta Mareci, *Dimitrie Dan. Preocupări de istorie*, în rev. „Codrul Cosminului" — Universitatea din Suceava, 1996, 2, p. 657—674.

DANIIL, mitropolit (în mirenie „Dumitrașcu logofăt"). N. c. 1665, în Topoloveni-Argeș, † 11 dec. 1731, în București. Călugărit la mănăstirea Aninoasa, unde ajunge egumen. Episcop la Buzău (1716—1719), apoi mitropolit al Ungrovlahiei (19 aug. 1719—11 dec. 1731). Restaurează mănăstirea Aninoasa și paraclisul Mitropoliei, reface radical biserica „cu sfinți" sau „cu sibile", ctitorește biserica „Vergu", toate trei în București. A tipărit numeroase cărți de slujbă, la București: *Octoihul* (1720, 1730, 1731), *Evhologhionul sau Molitvelnicul* (1722, 1729), *Evanghelia* (1723), *Catavasierul* (1724), *Liturghierul* (1728), *Ceaslovul* (1731) ș.a.

Literatura: Preot Dr. Niculae Șerbănescu, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în BOR, an. LXXVII, 1959, nr. 7—10, p. 788—789; Nicolae C. Turcu, *Viața și activitatea mitropolitului Daniil al II-lea al Ungrovlahiei*, în ST, an. XVII, 1965, nr. 7—8, p. 472—487; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 329—330 și 344 (și ed. a II-a, București, 1994, p. 321—323 și 336).

DAVID PETRU, profesor de teologie. N. 9 mart. 1938, în Rugetu-Fometești, jud. Vâlcea. Studii la Seminarul teologic din Curtea de Argeș (abs. 1957), Institutul Teologic Universitar din București (1958—1962), cursuri de doctorat — specialitatea Teologia Fundamentală cu Istoria religiilor — la același Institut (1963—1966); în 1972/73 a avut o bursă de studii la Academiile teologice din Moscova-Zagorsk și Leningrad; doctoratul la București în 1977. Pedagog la Școala de cântăreți din mănăstirea Cozia (1957/58), corector (1962—1967), apoi șef serviciu Secretariat (1967—1974) la Editura Institutului Biblic și de Misiune al Patriarhiei, redactor principal la revistele centrale bisericești (1974—1977), conferențiar suplinitor la catedra de Îndrumări misionare și Ecumenism de la Institutul Teologic Universitar din București (din dec. 1977), profesor titular din 1990, diacon din 1968; participant la diferite întruniri cu caracter ecumenic peste hotare, membru în Comisia ortodoxă română pentru dialogul cu anglicanii. A publicat lucrări de istoria religiilor, ecumenism, istoria culturii românești.

Lucrări: *Totemismul în cultura unor popoare*, în GB, an. XXIV, 1965, nr. 7—8, p. 655—666; *Curente noi în teologia anglicană*, în „Ortodoxia", an. XVIII, 1966, nr. 3, p. 357—386; *Tendințe de unire între cultele apărute din anglicanism*, în „Ortodoxia", an. XIX, 1967, nr. 3, p. 513—532; *Succesiunea apostolică și unitatea de credință la vechii catolici*, în „Ortodoxia", an. XIX, 1967, nr. 2, p. 211—226; *Aspecte noi în legătură cu intercomuniunea*, în „Ortodoxia", an. XIX, 1967, nr. 3, p. 391—409; *Religia traco-dacă și celtobritană*, în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 3—4, p. 389—408; *Coincidențe și relații generale (indirecte) între Anglia și Dacoromania* (sec. III—XIII), în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 5—6, p. 746—784 (ultimele două într-un extras, București, 1975, 61 p.+90 fig); *Premise ale dialogului anglicano-ortodox. Aspectul revelației divine. Contribuția culturii teologice românești*, teză de doctorat, în ST, an. XXVIII, 1976, nr. 3—6, p. 213—512 (și extras, București, 1977, 310 p.). *Vechi „legende" despre geto-daci și preocupări ale strămoșilor noștri confirmate de noi descoperiri arheologice*, în BOR, an. XCVII, 1978, nr. 7—8, p. 744—760; *Aspecte ale vieții spirituale a traco-dacilor în timpul marelui rege Burebista*, în MO, an. XXXII, nr. 7—9, p. 574—594; *Hipocratism și creștinism în lumea veche și la strămoșii noștri*, în GB, an. XLI, 1982, nr. 4—6, p. 363—390; *Atitudini mai noi cu privire la valoarea și interpretarea Sfintei Scripturi*, în MB, an. XXXIV, 1984, nr. 3—4, p. 128—138.

Un ecumenist al secolului al XVI-lea: umanistul Nicolae Olahul, în GB, an. XXVII, 1969, nr. 7—8, p. 909—930; *Constantin Brâncuși în cultura românească și arta universală*, în MO, an. XXIV, 1972, nr. 11—12, p. 972—997; *Cuviosul Paisie cel Mare (Velicikovski), un desăvârșit monah român. Noi cercetări și ipoteze*, în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 1—2, p. 162—193 (și extras, 32 p.); *Dimitrie Cantemir și urmașii săi în Rusia, exemplu de demnitate și patriotism*, în BOR, an. XCII, 1974, nr. 7—8, p. 928—955; *Mitropolitul Dosoftei, apărător luminat al Ortodoxiei*, în MO, an. XXVI, 1974, nr. 9—10, p. 753—764; *Arta și cultura, coordonate ale eternității unui popor. Centenarul nașterii lui Constantin Brâncuși*, în BOR, an. XCIV, 1976, nr. 3—4, p. 322—342; *În legătură cu rotonda de la Alba Iulia. Importanța descoperirii ei pentru argumentarea continuității și permanenței românilor din Transilvania înainte de secolul X*, în BOR, an. XCVI, 1978, nr. 9—10, p. 1071—1095; *Un acord perfect în spiritualitatea românească: George Enescu*, în MMS, an. LVII, 1981, nr. 10—12, p. 760—766; *O stea a diplomației mondiale: Nicolae Titulescu*, în MO, an. XXXIV, 1982, nr. 7—9, p. 486—495; *Distinși fii ai Mitropoliei Olteniei profesori în învățământul teologic superior*, în MO, an. XXXVIII, 1986, nr. 4, p. 56—83; *Cinstirea moaștelor Cuviosului Dimitrie cel Nou din catedrala Patriarhiei române*, în BOR, an. CIX, 1991, nr. 7—9, p. 181—198; *Călăuza creștină pentru cunoașterea și apărarea dreptei credințe în fața prozelitismului sectar*, Editura Episcopiei Aradului, 1987, LVI + 488 p.; o nouă ediție sub titlul: *Călăuză creștină. Sectologie*, Curtea de Argeș, 1994, 488 p. *Din istoria sfinților poporului român*, București, 1992; *Caută și vei afla. Predici misionare la toate sărbătorile anului, la sfinți mari, la cuvioși propovăduitori și mărturisitori români*, ed. IV-a, Alba Iulia, 1998, 640 p.; *Ecumenismul, factor de stabilitate în lumea de astăzi*, București, 1998, 606 p.

Alte articole, recenzii, note în revistele bisericești centrale și mitropolitane, în unele publicații bisericești de peste hotare, peste 60 de

predici în „Glasul Bisericii", „Mitropolia Ardealului", „Mitropolia Olteniei" etc.

Literatura: ROC, VII, 1977, nr. 2—3, p. 97—99; ST, an. XXIX, 1977, nr. 5—8, p. 579—581; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 133.

DĂIANU ELIE, preot, istoric. N. 9 mart. 1868, în Cut, jud. Alba, † 11 sept. 1956, în Cluj. Studiile gimnaziale în Sibiu și Blaj, teologice la Universitatea din Budapesta (1888—1892), apoi filologice la Universitățile din Graz și Budapesta (cu doctoratul la cea din urmă). Redactor la „Tribuna" și „Foaia Poporului" din Sibiu (1896—1900), profesor suplinitor la Seminarul teologic din Blaj, concomitent profesor de Germană și Română la Gimnaziul de acolo (1900—1902), preot și protopop în Cluj (din 1902), după 1918 președinte al Comisiei Monumentelor Istorice — secția pentru Transilvania, senator și deputat în Parlamentul României.

A înființat și condus „Răvașul", revistă culturală ilustrată (săptămânal, Cluj, 1907—1910), în care a publicat o serie de studii istorice; a tradus *Supplexul* din 1791 în românește, a scris biografiile unor oameni de seamă, a militat pentru refacerea unității bisericești a românilor din Transilvania.

Lucrări: *Supplex Libellus Valachorum. Cererea prezentată împăratului Leopold II de episcopii Ioan Bob și Gherasim Adamovici în numele întreg poporului român din Transilvania în anul 1791.* Textul original și traducerea românească, Sibiu, 1901, 67 p.; *Biserica lui Bob în Cluj*, Cluj, 1906, 56 p.; *Eminescu în Blaj, Amintiri de ale contimporanilor*, Sibiu, 1914, 40 p.; *Al doilea președinte al „Asociațiunii": Vasile L. bar. Pop 1819—1875*, Sibiu, 1925, 80 p.; *Leul de la Șișești. Preotul luptător Dr. Vasile Lucaciu*, Cluj, 1937, 24 p.; *Ioan Micu Moldovan zis Moldovănuț*, Cluj, 1937, 43 p.; *Timotei Cipariu*, București, 1938, 36 p.; *Gheorghe Șincai de la Șinca Veche*, Oradea, 1939, 32 p.; *Ardealul în avangarda renașterii naționale*, Cluj, 1939, 59 p.; *Un ungur despre drepturile istorice ale României*, Cluj, 1939, 32 p.; *Poetul silezian Martin Opitz și românii din Transilvania*, Alba Iulia, 1946, 35 p.

Traduceri: O. Prohászka, *Iisus Christos și viața modernă*, Cluj, 1906; O. Prohászka, *Apostolie modernă*, Cluj, 1907, 52 p.

A reeditat *Predicile* lui Petru Maior, 3 vol., Cluj, 1906, VIII + 556 + 102 + 326 p. Colaborări la numeroase periodice românești din prima jumătate a secolului al XX-lea.

Literatura: Nicolae Comșa, *Dascălii Blajului*, Blaj, 1940, p. 135; Elena Stan, *Momentul „Tribunei" sibiene*, București, 1985, p. 30.

DĂNCILĂ IOAN, preot. N. 2/14 iun. 1889, Mânerău, jud. Hunedoara, în familie de preot, † 20 iun. 1983, Geoagiu de Sus, jud. Alba. Studii la Liceul de stat din Deva (1899—1907) și la Institutul teologic din Sibiu (1907—1910). Preot-paroh în Râpa Râmețului, j. Alba (din 10 sept. 1910), mobilizat ca preot militar în armata austro-ungară în primul război mondial (din iunie 1915), angajat definitiv ca preot-militar în armata română în 1919 în Garnizoana Sibiu (maior la 1 ian. 1920), ajungând până la gradul de colonel și vicar al Episcopiei Armatei cu sediul în Alba Iulia (1 iun. 1937); profesor la Școala de Ofițeri de Infanterie din Sibiu, iconom stavrofor; pensionat în 1947. Apreciat orator, a publicat mai multe volume cu o parte din cuvântările și meditațiile rostite în fața ostașilor.

Lucrări: *Om și caracter. Schițe*, Sibiu (1922), 84 p.; *Clipe mărețe. Discursuri*, Sibiu, 1923, 88 p.; *În slujba neamului prin Evanghelie. Îndrumări morale și naționale*, Sibiu, 1925, VIII + 201 p.; *În luptă cu ispita. Îndrumări sufletești pentru ostașul român*, Sibiu, 1929, 127 p.; *Cruce și spadă. Îndrumări morale și naționale pentru ostașii români*, Sibiu, 1930, 160 p.; *Dumnezeu, patrie și rege. Îndrumări morale și naționale pentru elevii școlilor militare*, Sibiu, 1933, 175 p.; *Veghează! Cuvinte creștinești către tineret*, Sibiu, 1936, 205 p.; *Biserica strămoșească și marea noastră unire. Contribuția mitropolitului Nicolae la actul unirii*, în vol. „Omagiu I. P.S. Sale Dr. Nicolae Bălan, la douăzeci de ani de arhipăstorire", Sibiu, 1940, p. 42—55.

Diferite articole în „Revista Teologică", „Telegraful Român", „Lumina satelor" și alte periodice sibiene, „Arma Cuvântului" — Alba Iulia, „Biserica Basarabeană", Bălți.

Literatura: *Necrolog*, în „Îndrumătorul pastoral" al Episcopiei de Alba Iulia", VII, 1984, p. 114—115 (pr. Liviu Silveșan); Mircea Păcurariu, *Preotul colonel Ioan Dăncilă*, în „Revista de istorie militară", nr. 5—6 (63—64), 2000, p. 15—20.

DEHELEANU PETRU, profesor de teologie. N. 4 mart. 1909, în Pilu, jud.Arad, † 14 mai 1979, în Arad. Studii la Liceul „Moise Nicoară" din Arad (1920—1928), la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1928—1932), unde a obținut doctoratul (1938), cu specializare la Facultățile de Teologie catolică și protestantă din Strasbourg (1934—1935). Spiritual (1936—1938), apoi profesor de Noul Testament și Sectologie la Academia teologică din Arad (1938—1948), redactor al foii „Biserica și Școala" (1948), conferențiar la Institutul Teologic Universitar din Cluj și director al Centrului de îndrumare misionară a clerului la Arad (1948—1952), preot în Timișoara (1952—1953), consilier cultural la Episcopia Aradului (1953—1958), preot-paroh în Arad-Centru (1958—1978), protopop onorar (1946), iconom stavrofor (1949).

Lucrări: *Dogma haritologică a Bisericii Ortodoxe orientale*, Arad, 1938, 208 p.; *Războiul, o problemă de morală și sociologie creștină*, Arad, 1939, 107 p.; *Frumuseți literare în Sfânta Scriptură*, Arad, 1946, 80 p.; *Manual de Sectologie*, Arad, 1948, 574 p.; *Glossolalia sau „vorbirea în limbi", dar harismatic*, Arad, f.a., 75 p.; *Erezia primatului papal. Ce învață catolicii și ce spune Biblia*, în „Ortodoxia", an. I, 1949, nr. 2—3, p. 143—170; *Botezul ortodox. Documentare biblică*, în MMS, an. XLVII, 1971, nr. 3—4, p. 215—246; *Preoția ortodoxă. Documentare biblică*, în BOR, an. XCI, 1973, nr. 3—5, p. 379—389 și an. XCIII, 1975, nr. 7—8, p. 912—922; *Sfintele Taine*, în MB, an. XXVIII, 1978, nr. 4—6, p. 175—191. Alte articole, predici, note, recenzii, în „Biserica și Școala", „Calea Mântuirii" — Arad (pe care le-a redactat un timp), „Duh și Adevăr" — Timișoara, „Mitropolia Banatului" ș.a.

Literatura: Pr. Traian Magoș, *Preotul Profesor Dr. Petru Deheleanu*, în BOR, an. XCVII, 1979, p. 649; *Necrolog*, în MB, an. XXIX, 1979, nr. 7—9, p. 546; Pr. Mihai Stoichescu, *Viața și opera preotului profesor Dr. Petru Deheleanu*, teză de licență, ms. dact., Sibiu, 1982, 58 p.

DEMETRESCU DRAGOMIR, profesor de teologie (nehirotonit). N. 6 aug. 1852, în București, † 3 iun. 1926, în București. Seminarul „Central" din București (1867—1874) și Facultatea de Teologie din Atena (1874—1878), studii de Teologie, Filosofie și Literatură clasică la Universitățile din München, Leipzig, Halle și Berlin (1887—1890), cu doctoratul în Filosofie și Litere la Universitatea din Leipzig (1891); „doctor honoris causa" al Facultății de Teologie din Atena (1887). Profesor de Studii biblice și Patrologie la Seminarul „Veniamin" din Iași (1878—1891, cu concediu de studii în 1887—1891); profesor suplinitor (1891), provizoriu (1892), apoi titular (1895) la catedra de Istorie bisericească universală a Facultății de Teologie din București, la care a funcționat până la moarte; suplinitor al catedrei de Istoria Bisericii Române (1914—1922), decan al Facultății (1915—1919); director al Cultelor în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii (1895—1899), senator (1902—1905). Împreună cu prof. Constantin Erbiceanu a redactat „Revista Teologică" de la Iași (1883—1887); membru în comitetul de redacție al revistei „Biserica Ortodoxă Română", în care a publicat numeroase studii; delegat la Conferința panortodoxă de la Constantinopol (1923) și la Congresul „Alianței mondiale pentru înfrățirea popoarelor prin Biserică" la Copenhaga (1922).

Lucrări: *Clement Alexandrinul. Cuvânt îndemnător (protreptic) către greci*, București, 1890 (teză de doctorat, în limba greacă).

Predica de pe munte a Mântuitorului după Evanghelistul Matei, însoțită de o nouă traducțiune română și de comentarii, Iași, 1880, 110 p.; *Cele douăsprezece Evanghelii ale Patimilor... însoțite de resumatul cuprinsului lor și adnotațiuni explicative*, Iași, 1882, 64 p.; *Dogmele și misterele religiunei creștine sau catehismul ortodox...*, Iași, 1886, V + 195 p.; *Sfântul Iustin filosoful și martirul și critica teologilor protestanți. Disertațiune*, București, 1893, 31 p.; *Explicarea Psalmului 50. Studiu exegetico-biblic*, București, 1897, 85 p.; *Predica și activitatea apostolilor înainte de convertirea lui Pavel*, în BOR, an. XXI, 1897—1898, p. 275—291, 419—432, 481—494, 687—693, 769—782; *Arie, arienii și semiarienii*, în BOR, an. XXVII, 1903, nr. 6, p. 653—674 și nr. 7, p. 788—804; *Cinstirea și venerațiunea Sfintei Fecioare*, în BOR, an. XXXVIII, 1914, nr. 6, p. 519—533, nr. 7, p. 702—714 și nr. 8, p. 794—802; *Rostul istoriei bisericești în teologie*, în BOR, an. XXXIX, 1915, nr. 1, p. 87—97, nr. 3, p. 245—252, nr. 4, p. 404—415 și nr. 5, p. 473—484 (și extras, București, 1915).

Literatura: Arhim. Iuliu Scriban, *Moartea profesorului Dr. Dragomir Demetrescu*, în BOR, an. XLIV, 1926, nr. 6, p. 349—351; Haralambie Rovența, *Studiul Noului Testament la noi în ultimii 50 de ani*, în ST, an. III, 1932, nr. 2, p. 250—253; BOR, an. LXXV, 1957, nr. 11—12, p. 1150—1151; Pr. Prof. I.R(ămureanu), *Prof. Dr. Dragomir Demetrescu*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 39—40.

DIACONESCU MARIN, preot, ziarist. N. 9 apr. 1899, Teiu, jud. Argeș — † 1 sept. 1955, Pitești. Studii la Seminarul „Central" și Facultatea de Teologie din București, cu Seminarul pedagogic universitar. Profesor la Școala de Menaj din Teiu—Argeș (1923—1931), preot la biserica „Sfântul Gheorghe" din Pitești (1931—1962), profesor de Religie la Liceul „Ion Brătianu" (1933—1937), profesor de Educație morală la Școala de infirmiere (1944—1945), ambele în Pitești, președinte al Societății „Frăția" a clerului argeșan (1943—1947), director al Internatului acestei Societăți, în Pitești (1931—1941), director al Căminului Județean Argeș (1942—1947), consilier cultural al Episcopiei Argeșului (1944—1948). Redactorul revistei „Păstorul ortodox" al Societății „Frăția" (1931—1947), redactor al paginilor cultural-bisericești din ziarul săptămânal „Argeșul" (1942—1944), redactor al periodicelor „Lumină pentru toți" și „Buletinul eparhiei Argeșului" (1944—1947).

Lucrări: *Principii didactice și pedagogice în epistolele pauline* și alte broșuri, sute de articole, note, recenzii, predici în revistele pe care le-a redactat. În mansucris: *Însemnări zilnice și memorii* (20 vol.) și *Predici* (7 vol.).

Literatura: Preot Constantin Dejan, *O viață trăită întru premărirea lui Dumnezeu*, în rev. „Lumină lină", Curtea de Argeș, an. VII, 1995, nr. 4, p. 4—5.

DINCĂ ATANASIE (din botez Alexandru), arhiereu. N. 22 dec. 1896, în Cernica—Ilfov, † 6 ian. 1973, la Căldărușani. După absolvirea Școlii de cântăreți bisericești din București (1911—1914), a fost cântăreț la bisericile „Olari" și „Sf. Vineri—Hereasca" din București. Tuns în monahism la mănăstirea Tismana (1915). Își continuă studiile la Seminarul „Nifon mitropolitul" și la Facultatea de Teologie din București (lic. 1934). Diacon la Episcopia Râmnicului (1915—1916), confesor militar la spitalul din Iași (1916—1918), preot în Câmpurelu, jud. Giurgiu și Arțari, jud. Ialomița (1918—1923), preot și mare eclesiarh la catedrala episcopală din Constanța (1923—1924), duhovnic la Seminarul „Nifon" și profesor la Școala de cântăreți bisericești din București (1924—1928), din nou mare eclesiarh la catedrala episcopală din Constanța, exarh al mănăstirilor din eparhia Tomisului și director-profesor al Școlii de cântăreți bisericești de acolo (1928—1931), stareț la mănăstirile Ghighiu, apoi la Căldărușani, director și profesor al Școlii de cântăreți bisericești de la Căldărușani, exarh al mănăstirilor din Arhiepiscopia Bucureștilor. La 1 nov. 1943 ales arhiereu-vicar patriarhal, cu titlul „Bărlădeanul" (hirotonit 13 dec.); între 21 apr. 1945 și 11 mart. 1948 locțiitor de episcop al Râmnicului. După 1 apr. 1948, egumen la biserica „Domnița Bălașa" din București (1948—1949), apoi câțiva ani profesor de Muzică bisericească la Seminarul monahal din mănăstirea Neamț. După pensionare, s-a stabilit la mănăstirea Căldărușani.

Lucrări: *Sfântul Teodor Studitul. Viața și opera*, București, 1940, 101 p.; *Cuvintele Sfântului Teodor Studitul*, București, 1940; colaborări la periodicele vremii, compoziții de muzică psaltică.

Literatura: BOR, an. LXI, 1943, nr. 10—12, p. 611—614; *Necrologuri*, în BOR, an. XVI, 1973, nr. 1—2, p. 229—230 și în GB, an. XXXII, 1973, nr. 1—2, p. 239—240; Diac. George Dincă, *Chipuri de ierarhi (compozitori și mari cântăreți bisericești)*, în GB, an. XXXVI, 1977, nr. 10—12, p. 960—962.

DINU MANOILESCU NATALIA, teolog și filosof. N. 14 mart. 1920, București, † 1992, București, fiica fostului ministru Mihail Manoilescu, † în 1950 în închisoarea de la Sighet. Studii liceale la București, apoi la Facultățile de Filosofie și Teologie (lic. 1949), ambele în cadrul Universității din București.

Lucrări: *Despre Sfânta Maria Magdalena*, în GB, an. XVII, 1958, nr. 6—7, p. 623—627; *Chipul Maicii Domnului în Evanghelia Sfântului Luca*, în GB, an. XVIII, 1959, nr. 3—4, p. 234—

244; *Învățăturile Triodului,* în GB, an. XX, 1961, nr. 11—12, p. 1067—1071; *Penticostarul, oglindă a spiritualității ortodoxe,* în MO, an. XVI, 1964, nr. 7—8, p. 546—558; *Sensurile dogmatice și duhovnicești ale Triodului,* în „Ortodoxia", an. XVI, 1964, nr. 4, p. 526—547; *Der Heilige Calinic von Cernica, Gestalt in der sich die rumänische Orthodoxie spiegelt,* în „Orthodoxie Heute", nr. 19, 1967, p. 2—15; *Viața și activitatea Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica,* în GB, an. XXVII, 1968, nr. 3—4, p. 297—336; *Der Heilige Calinic das Cernica,* în „Dansk Ortodoxt Kirkeblad", Kobenhavn, 1969, p. 6—14; *The Life and Work of Saint Calinic of Cernica,* în „The Holy Resurrection", Wayle — New Jersey, iul. 1993, 17 p.; *Întruparea Cuvântului rânduit din veșnicie,* în BOR, an. XCIX, 1981, nr. 1—2, p. 76—80; *Bunavestire,* în BOR, an. XCIX, 1981, nr. 3—4, p. 307—314; *Sfântul Duh în spiritualitatea ortodoxă,* în ST, an. XLV, 1993, nr. 3—4, p. 46—106; *Iisus Mântuitorul în lumina Sfintelor Evangheli,* 2 vol., București, 2001, 460 + 495 p. O serie de articole și eseuri în „Convorbiri Literare", „Gândirea", „Biserica Ortodoxă Română", „Glasul Bisericii" ș.a.

Literatura: Note bio-bibliografice în ST, an. XLV, 1993, nr. 3—4, p. 46—47.

DIONISIE ECLESIARHUL (din botez Dimitrie), caligraf, traducător și cronicar. N. c. 1740, în Stoenești, jud. Vâlcea, † 1820, în Craiova. A învățat probabil la școlile din mănăstirile Tismana și Cozia. Preot de mir, rămas văduv, a fost călugărit sub numele Dionisie. De prin 1776, era slujitor-eclesiarh la catedrala episcopală din Râmnicu Vâlcea; între anii 1788 și 1791 eclesiarh la biserica „Sf. Apostoli" din Craiova (metocul Episcopiei Râmnicului), un timp refugiat în Transilvania, Banat și Ungaria; stabilit apoi la mănăstirea Gănescu din Craiova; între anii 1795—1799 era în mănăstirea Bistrița, apoi egumen al schitului Mănăilești (c. 1799—c. 1801), pe care l-a zugrăvit cu cheltuiala sa (se vede portretul său și al mamei, monahia Anastasia); eclesiarh la Mitropolia Ungrovlahiei (1804—1812) și conducător al tipografiei (1809), din nou în Oltenia, la Craiova, ca „dascăl slovenesc" — traducător de documente (1813—1820). Aproape o jumătate de veac, a desfășurat o intensă activitate de caligraf, miniaturist, istoric și traducător de documente. A tradus din slavonește și a transcris mii de documente în 25 de tomuri, a alcătuit peste 20 de „pomelnice ctitorești" ale unor mănăstiri, schituri și biserici de mir, cele mai multe cu interesante date istorice, a copiat diferite manuscrise, a alcătuit un cronograf al Țării Românești. Toate condicile și pomelnicele sunt scrise cu o mână de iscusit caligraf, împodobite cu inițiale înflorate, scene și portrete.

Lucrări: Pomelnice ale mănăstirilor Dobrușa (1777), Gănescu—Craiova (1789), Cozia (1794—1799), biserica „Adormirea" din Drăgășani (1794), biserica din Proieni (1798), schitul „Nașterea Domnului" de la Bistrița (1798), mănăstirea Titireciu (1799), schitul Păpușa (1800), biserica din Urșani (1804), mănăstirea „Dintr-un lemn" (1804—1805), catedrala mitropolitană din București (1809), mănăstirea Bucovăț (1813), bisericile „Oota"—Craiova (1813), „Sf. Ioan" Hera—Craiova (după 1813), „Sf. Nicolae" din Tg. Jiu (1814), Șimnicu de Sus (1814), schitul Teiușu (1814), biserica din Zăvideni (1815), biserica „Postelnicul Fir"—Craiova (1815), mănăstirea Țânțăreni (1816), bisericile „Hagi Enuș" din Craiova și „Sf. Treime" din Craiova.

Condici de documente: Episcopia Râmnicului (3 tomuri, cu 3826 doc., 1779—1786), mănăstirile Tismana (2 tomuri, cu 2173 doc., 1787), Strehaia (1791), Sadova (1792), Jitianu (1793), Bistrița (2 tomuri, 1795—1796), Govora (1796—1797), Arnota (1804), Mitropolia din București (2 tomuri, 1805), Mitropolia din Târgoviște (2 tomuri, 1805), schiturile Văleni și Micșani (1807), mănăstirile Cotroceni (2 tomuri, 1806—1808), Bucovăț (1813), Obedeanu (1820), Șerbănești, a familiei.

Opera sa principală este *Hronograful Țării Românești* de la 1764 până la 1815, scris la Craiova între anii 1814 și 1820, o cronică, dar în același timp o lucrare memorialistică, el fiind martor al evenimentelor pe care le expune cronologic, cu exactitate, într-o limbă arhaică; evenimentele europene sunt prezentate cu mai puțină precizie.

Ediții: *Cronograful Țării Românești de la 1764 până la 1815,* în *Tesaur de monumente istorice pentru România,* tom. II, București, 1863, p. 159—236; *Cronograful Țării Românești,* ed. îngr. și pref. de C. S. Nicolăescu-Plopșor, Rm.

Vâlcea, 1934, XIX + 215 p.; *Hronograf (1764–1815)*. Transcriere după original, indice și glosar de Dumitru Bălașa. Studiu introductiv de Dumitru Bălașa și Nicolae Stoicescu. Note și comentarii de Nicolae Stoicescu, București, 1987, 183 p.

Literatura: G. Pascu, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, București, 1926, p. 164–174; Ion Donat, *Dionisie Eclesiarhul. Constatări și observații noi*, în AO, an. XIII, 1934, nr. 74–76, p. 286–301; Aurelian Sacerdoțeanu, *De unde era Dionisie Eclesiarhul?* în AO, an. XIV, 1935, nr. 79–82, p. 517–518; Aurelian Sacerdoțeanu, *Cronicarul Dionisie, eclesiarh al mănăstirii Bistrița din Vâlcea*, în AO, an. XV, 1936, nr. 86–88, p. 257–261; Ion Vârtosu, *Date noi despre Dionisie Eclesiarhul*, în BOR, an. LV, 1937, nr. 5–6, p. 329–349; Emil Vârtosu, *Știri noi despre Dionisie Eclesiarhul*, în AO, an. XVIII, 1939, nr. 104–106; D. Bălașa, *Alte manuscrise ale lui Dionisie Eclesiarhul*, în rev. „Oltenia", II, Craiova 1941, p. 81–118; T. G. Bulat, *Dionisie Eclesiarhul artist plastic*, în RIB, an. I, 1943, nr. 2, p. 120–121 + ilustr.; Octavian Păun, *Dionisie Eclesiarhul, Cronograful Țării Românești*, în „Analele Universității din București", Seria științe sociale—filologice, tom. VIII, 1959, p. 159–165; Gabriel Strempel, *Copiști de manuscrise românești până la 1800*, București, 1959, p. 49–52; Pr. D. Bălașa, *Contribuția cronicarului Dionisie la îmbogățirea Molitvelnicului românesc*, în BOR, an. LXXXVI, 1968, nr. 1–2, p. 209–221; D. Popovici, *Studii literare*, I, Cluj, 1972, p. 160–164; Virgiliu Teodorescu, *Dionisie Eclesiarhul miniaturist*, în RA, an. L, 1973, nr. 2, p. 302–306; Mircea Muthu, *Dionisie Eclesiarhul sau fanariotismul între istorie și legendă*, în „Studia Universitatis Babeș—Bolyai, Philologia", Cluj, fasc. 1, 1974; G.Firănescu, *„Hronograful Țării Românești" de Dionisie Eclesiarhul*, teză de doctorat, dactilografiată, București, 1976; Ion Trăistaru, *Viața și opera lui Dionisie Eclesiarhul*, în vol. *Unele contribuții la istoria mișcării literare din Oltenia*, Craiova, 1977, p. 1–34; Al. Piru, *Istoria literaturii române de la origini până la 1830*, București, 1977, p. 166–176; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 282–283; Radu Constantinescu, *Dionisie din Pietrari—Vâlcea (sic!) miniaturist și caligraf*, București, 1982; Pr. Dumitru Bălașa, *Cronicarul Dionisie Eclesiarhul. Scurtă prezentare. Date noi și un portret mural din 1801 inedit*, în MO, an. XXXIV, 1982, nr. 1–3, p. 89–112 și nr. 7–9, p. 559–583 (cel mai bun studiu cu bogată bibliografie); Pr. Dumitru Bălașa, *Date noi privitoare la activitatea cronicarului Dionisie Eclesiarhul*, în BOR, an. CI, 1983, nr. 9–10, p. 726–731.

DOBRESCU NICOLAE, profesor de teologie, istoric (nehirotonit). N. 20 iul. 1874, în Celeiu (azi înglobat în orașul Corabia), jud. Olt, † 10 iul. 1914, în București. Studii la Seminarul „Central" din București (1888–1896), cu diferență de liceu (1898), Facultățile de Teologie (lic. 1902) și Litere (abs. 1902) din București; studii de specializare în Istorie la Universitatea din Viena (1902–1905), unde a obținut doctoratul (1905), — echivalat de Facultatea de Litere din București, — apoi la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1905–1906); în acest răstimp copiază numeroase documente inedite din Arhivele din Viena și Budapesta. Profesor suplinitor (1906), agregat definitiv (1907), apoi titular (1911) la noua catedră de Istoria Bisericii Române de la Facultatea de Teologie din București; membru corespondent al Academiei Române (1911). A publicat studii temeinice, bazate pe izvoare inedite, privind mai ales începuturile organizării noastre bisericești (sec. XIV–XV), a editat documente privitoare la situația Bisericii din Oltenia sub ocupație austriacă.

Lucrări: *Studii de Istoria Bisericii Române contemporane. I. Istoria Bisericii din România (1850–1895)*, București, 1905, 206 p.; *Fragmente privitoare la Istoria Bisericii Române*, Budapesta, 1905, 82 + 2 p.; *Întemeierea mitropoliilor și a celor dintâi mănăstiri din țară. Contribuțiuni la Istoria Bisericii Române*, București, 1906, 128 p.; *Istoria Bisericii Române din Oltenia în timpul ocupațiunii austriece (1716–1739), cu 220 acte și fragmente inedite culese din arhivele din Viena*, București, 1906, 385 p.; *Documente și regeste privitoare la Constantin Brâncoveanu*, București, 1907, L + 434 + 2 p. (în colaborare cu Constantin Giurescu); *Contribuțiuni la Istoria Bisericii Române în secolul al XV-lea*, București, 1907, 42 p. (extras din CL, an. 40, 1906, p. 976–986, 1042–1057 și an. 41, 1907, p. 408–415); *Episcopul Melchisedec* (schiță),

București, 1907, 12 p. (extras din CL, an. 41, 1907, p. 978—987); *Lecția de deschidere a cursului de Istoria Bisericii Române*, ținută în ziua de 3 noiembrie 1907..., București, 1908, 19 p. (extras din CL, an. 41, 1907, p. 1121—1138); *Mitropolitul Andrei Șaguna*, București, 1909, 19 p. (extras din CL, 42, 1908, p. 554—570); *Rolul Bisericii în trecutul românesc*, București, 1909, 21 p. (extras din CL, an. 43, 1909, p. 630—648); *Din Istoria Bisericii Române. Secolul al XV-lea. Studiu istoric*, București, 1910, 178 p. (extras din BOR, an. XXXIII, 1909 și XXXIV, 1910—1911); *Reprezentanții a două curente în Biserica din Țara Românească la începutul secolului XVI: patriarhul Nifon, mitropolitul Maxim, mitropolitul Macarie*, în CL, an. 44, 1910, p. 348—364; *Viața și faptele lui Antim Ivireanul, mitropolitul Ungrovlahiei*, București, 1910, 120 p.; *Introducerea creștinismului la români*, în vol. *Cursurile de vară din Vălenii de Munte*, anul al doilea, Vălenii de Munte, 1910, p. 93—125; *Istoria Bisericii Române, sec. XIV—XIX*, Curs litografiat, București, 1911—1912, 1505 p.; *Istoria Bisericii Române pentru clasa VI-a secundară*, București, 1912, 142 p. (ed. a II-a, 1921, 128 p., ed. a III-a, 1923, ed. a IV-a, 1926, revăzută de prof. I. Mihălcescu); *Istoria Bisericii Române întocmită pentru clasa a VII-a de seminar*, Vălenii de Munte, 1912, 267 p. (ed. a II-a, 1923, 286 p.); *Istoria bisericească de la 1054 până astăzi... pentru clasa VI de seminar*, București, 1914, 416 p. (apărută ulterior — cu mici adausuri — sub numele lui Ioan Mihălcescu).

M. Minuciu Felix, Apologia Octaviu, tradusă în românește, precedată de o schiță biografică și de un studiu critic introductiv. Teză de licență, București, 1907, 76 p.; *Defectuozitatea alegerii episcopilor și mitropoliților la noi. Studiu istoric-critic*, București, 1909, 31 p.; *În chestiunea modificării Legii sinodului. Lămuriri canonice-istorice asupra sinodului și asupra organizațiunei bisericești din Biserica Ortodoxă*, București, 1909, 48 p. Alte articole, note, cronici în revistele: „Convorbiri Literare", „Biserica Ortodoxă Română", „Viitorul", „Revista Ortodoxă".

Literatura: P.G(ârboviceanu), *Profesorul N. Dobrescu*, în BOR, an. XXXVIII, 1914, p. 383—386; Preotul Niculae M. Popescu, *Nicolae Dobrescu*, în MO, an. VI, 1954, nr. 11—12, p. 627—635; Pr. Prof. Niculae Șerbănescu, *In memoriam: Prof. Nicolae Dobrescu (1874—1914)*, în ST, an. XXVI, 1974, nr. 7—8, p. 571—582; *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 127; Pr. Prof. I.R(ămureanu), *Prof. Dr. Nicolae Dobrescu*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 42—43.

DONOS NICOLAE, preot, profesor, traducător. N. 23 febr. 1885, în Dobrovăț, jud. Iași, † 20 iul. 1960, în Iași. Studii la Seminarul „Veniamin" din Iași (1897—1905), apoi la Facultatea de Teologie din București (1911—1915). Preot-paroh în Golăești, jud. Iași (1906—1918), mobilizat în primul război mondial ca preot militar (Reg. 65 Inf. și Reg. 5 Vânători, 1916—1917), preot paroh în Dobrovăț (1918—1919), la biserica „domnească" din Bârlad (1919—1921) și la parohia Epureni—Vaslui (1921—1924); profesor suplinitor la Seminarul din Huși (1919—1925), director al Cancelariei Episcopiei Hușilor (1925—1926), consilier referent eparhial la Huși (1926—1927), revizor eparhial (1927—1930); profesor la Seminarul „Veniamin" din Iași (1930—1941); ca pensionar a fost „custode" al bibliotecii mitropolitane din Iași.

Lucrări: *Duminica și sâmbăta*, Huși, 1922; *Modele de cuvântări bisericești*, Huși, 1927; *Tâlcuirea „Rugăciunii domnești"* (în opt cuvântări), Huși, 1928, 75 p.

Traduceri: Bettex, *Creștinismul și studiul naturii*, Huși, 1923, 276 p.; ed. a II-a, 301 p. (în colaborare cu pr. Ioan Negoiță); Fr. W. Foerster, *Religia și formarea caracterului*, Sibiu, 1933, 455 p. (în colaborare cu pr. Ioan Negoiță); Sf. Grigorie de Nazianz, *Apologia sau cuvântarea în care arată motivele ce l-au îndemnat să fugă de preoție și Elogiul Sf. Vasile*, Huși, 1931, 204 p.; Nicodim Aghioritul, *Deprinderi duhovnicești*, Ed. Episcopiei Alba Iulia, 1996, 527 p. Alte articole și traduceri din Sfinții Părinți în „Buletinul Episcopiei Hușilor", „Mitropolia Moldovei și Sucevei", „Anuarul Seminarului „Veniamin" ș.a.

Literatura: Pr. Iustin Gașpar, *Preotul profesor iconom Nicolae Donos*, în MMS, an. LIX, 1983, nr. 1—3, p. 112—115.

DOSOFTEI, mitropolit. N. 1624, în Suceava, † 13 dec. 1693, la Zolkiew, în Polonia (azi Nesterov, Ucraina). Din botez numit — se pare — Dimitrie Barilă. A învățat la Iași — probabil la Colegiul întemeiat în 1640 la mănăstirea „Sf. Trei Ierarhi", apoi la Școala Frăției ortodoxe din Lvov, unde a făcut studii umaniste și de limbi. Călugărit la Probota (c. 1648), sub numele Dosoftei, a fost ales episcop la Huși (1658—1660) și Roman (1660—1671), apoi mitropolit al Moldovei (1671—1674 și 1675—1686); în toamna anului 1686 dus în Polonia de oștile regelui Jan Sobieski, unde a rămas până la sfârșitul vieții. A fost unul dintre cei mai mari cărturari din trecutul nostru, fiind primul poet național, primul versificator al *Psaltirii* în tot Răsăritul ortodox, primul traducător din literatura dramatică universală și din cea istorică în românește, primul traducător al cărților de slujbă în românește în Moldova, primul cărturar român care a copiat documente și inscripții, unul dintre primii cunoscători și traducători din literatura patristică și post patristică la noi și care a contribuit la formarea limbii literare românești.

Lucrări tipărite: *Psaltirea în versuri*, Uniev, 1673, cu peste 500 p. și 8634 de versuri (la un loc cu *Acatistul Născătoarei de Dumnezeu*); *Dumnezăiasca Liturghie*, Iași, 1679 (ed. a II-a, Iași, 1683); *Psaltirea de-nțăles*, Iași, 1680 (text paralel: slavon și român); *Molităvnic de-nțăles*, Iași, 1683, având, după prefață, un *Poem crono-logic despre domnii Moldovei*, cu 136 versuri; *Parimiile preste an*, Iași, 1683, având tipărit din nou. *Poemul cronologic*, cu mici adaosuri și modificări; *Viața și petriaceria svinților*, 4 vol., Iași, 1682—1686, lucrare de compilație, după izvoare bizantine (Simeon Metafrast, Maxim Margunios) și slave (ed. critică, București, 2001, îngrijită de Radu Frențiu).

Lucrări rămase în manuscris: Ca monah la Probota, a tradus, pentru prima oară în românește, *Istoriile* lui Herodot, *Cronograful* lui Matei Cigalas, un *Pateric grecesc*, cartea *Mântuirea păcătoșilor* a lui Agapie Landos și fragmente din *Viața și minunile Sf. Vasile cel Nou*. Ca episcop de Roman a revizuit traducerea *Vechiului Testament* făcută de Nicolae Milescu, care s-a tipărit la București, în 1688. În timp ce se afla în exil în Polonia, a tradus introducerea (prologul) dramei *Erofili*, scrisă de poetul cretan Gheorghe Hortatzis (începutul sec. XVII), inspirată, la rândul ei, din piesa *Orbecche* a italianului Giraldi, păstrată fragmentar (154 de versuri); începe acum și traducerea *Dogmaticii* Sf. Ioan Damaschinul (se păstrează 4 capitole din cartea I). La rugămintea patriarhului Ioachim al Moscovei și a mitropolitului Varlaam Iasinski al Kievului, a tradus din grecește în slavo-rusă mai multe lucrări teologice: *Scrisorile* Sfântului Ignatie Teoforul, *Constituțiile Sfinților Apostoli*, *Istoria bisericească și privire mistică a patriarhului Gherman I al Constantinopolului* (o explicare a Sf. Liturghii), *Dialog împotriva ereziilor și despre credințe noastre* a lui Simeon al Tesalonicului, *40 de cuvântări* (Mărgăritare) ale unor Sfinți Părinți (34 ale Sf. Ioan Gură de Aur). Tot acum a alcătuit, în slavo-rusă, o culegere de texte patristice și liturgice *Despre prefacerea Sfântelor Daruri*.

Literatura: Ștefan Dinulescu, *Viața și scrierile lui Dosoftei mitropolitul Moldovei*, Cernăuți, 1885, 160 p. (extras din „Candela", an. XV, 1885); Ștefan Ciobanu, *Dosoftei mitropolitul Moldovei și activitatea lui literară*... Traducere din rusește de Ștefan Berechet, Iași, 1918, IV + 220 p.; Ștefan Ciobanu, *Contribuțiuni privitoare la originea și moartea mitropolitului Dosoftei, Discurs de recepție*, București, 1920, 33 p.; Pr. Dimitrie Dan, *Dosoftei mitropolitul Moldovei. Schiță biografică...*, Cernăuți, 1927, 60 p.; D. Găzdaru, *Contribuții privitoare la originea, limba și influența mitropolitului Dosoftei*, în „Arhiva", Iași, an. XXXIV, 1927, p. 122—145; I.C. Negru, *Mitropolitul Dosoftei*, în MMS, an. XXXIII, 1957, nr. 1—2, p. 110—126; N. Grigoraș, *Originea, formația și preocupările istorice ale mitropolitului Dosoftei*, în RI, tom. 27, nr. 10, 1974; Iustin (Moisescu), *Ctitoria mitropolitului Dosoftei*, în MMS, an. L, 1974, nr. 9—12, p. 729—738 (alte studii în același număr al revistei); MO, an. XXVI, 1974, nr. 9—10, p. 718—774 (mai multe studii); I. D. Lăudat, *350 de ani de la nașterea lui Dosoftei, mitropolitul Moldovei. Studii și articole*, Iași, 1975, 175 p. (litografiat); Dan Zamfirescu, *Dosoftei, poet național*, în vol. *Contribuții la istoria literaturii române vechi*, București, 1981, p. 119—141; Ion Dianu, *Mitropolitul Dosoftei, mare cărturar, făuritor de limbă și cultură românească*, în GB, an. XL, 1981, nr. 9—10, p. 910—927; Dan Horia Mazilu, *Introducere în opera lui Dosoftei*, București, 1997, 230 p.; Nicolae Fuștei, *Mitropolitul Dosoftei. Viața și activitatea*, Chișinău, 1999, 100 p.

Psaltirea în versuri: Ioan Bianu, *Psaltirea în versuri publicată după manuscriptul original și de pe edițiunea de la 1673*, de..., București, 1887, LVI+520 p.; N. A. Ursu, *Dosoftei. Psaltirea în versuri*, 1673. Ediție critică de..., Iași, 1974, LX + 1165 p.; N. A. Ursu, *Dosoftei. Opera. I. Versuri*, Ediție critică de..., Studiu introductiv de Al. Andriescu, București, 1978, CI + 544 p.; *Psaltirea în versuri*. Ediție, postfață, tabel cronologic, referințe critice de Aurelia Goci, București, 1998, 328 p.

Augustin Z. N. Pop, *Glosări la opera mitropolitului Dosoftei*, Cernăuți, 1944, 45 p.; R. Ciocan, *La genèse du Psautier de Dosithée*, în „Balcania", VII, 2, 1944, p. 428—446; Pr. Niculae Șerbănescu, *O sărbătoare a cărții românești: Trei sute de ani de la apariția Psaltirii în versuri a mitropolitului Dosoftei al Moldovei*, în BOR, an. XCI, 1973, nr. 11—12, p. 1216—1237; Gavril Istrate, *Limba română literară în „Psaltirea în versuri" a lui Dosoftei*, în MMS, an. L, 1974, nr. 9—12, p. 777—799.

Alte lucrări: Dan Simonescu, *Dosoftei traducător din dramaturgia universală*, în rev. „Manuscriptum", an. III, 1972, nr. 3, p. 28—41; N. A. Ursu, *Versuri ale lui Dosoftei atribuite lui Miron Costin*, în LR, an. XXIII, 1974, nr. 2, p. 137—152.

C. Lacea, *Untersuchung über Sprache der „Viața și petrecerea sfinților" des metropoliten Dosoftei*, in vol. *G. Weigand, Jahresbericht des Institute für rumänische Sprache zu Leipzig*, 5, 1898, p. 51—144.

Pr. Scarlat Porcescu, *Psaltirea de-nțăles*, Iași, 1680, în MMS, an. LVI, 1980, nr. 6—8, p. 605—610; Pr. Niculae Șerbănescu, *Trei sute de ani de la tipărirea la Iași a „Psaltirii de-nțăles a Sfântului Înpărat proroc David" de către mitropolitul Dosoftei al Moldovei*, în BOR, an. XCVIII, 1980, nr. 11—12, p. 1159—1172.

D. Puschilă, *Molitvelnicul lui Dosoftei. Studiu asupra limbii*, în An. Acad. Rom., M.S.L., s. II, t. 36, București, 1915, p. 1—114; Pr. Paul Mihail, *Molitvelnicul mitropolitului Dosoftei — 1681. La împlinirea a 300 de ani de când a fost tipărit*, în MMS, an. LVII, 1981, nr. 4—6, p. 315—333; Pr. Paul Mihail, *Gravură originală românească: Molitfelnicul mitropolitului Dosoftei din 1681*, în MMS, an. XXXIII, 1981, nr. 10—12, p. 640—651.

Dosoftei, Dumnezeiasca Liturghie. Ediție critică de N. A. Ursu, Iași, 1980, LIX + 352 p.; Pr. Ioan Ionescu, *Trei sute de ani de la tipărirea Liturghierului de mitropolitul Dosoftei*, în GB, an. XXXVIII, 1979, nr. 9—10, p. 995—1015.

Nestor Vornicescu, *Mitropolitul Dosoftei traducător și editor al unor texte patristice*, în MMS, an. L, 1974, nr. 9—12, P. 748—752; Nestor Vornicescu, *Scrieri patristice și postpatristice în preocupările mitropolitului Dosoftei*, în MO, an. XXVI, 1974, nr. 9—10, p. 718—731; Alexandru Elian, *Mitropolitul Dosoftei și literatura patristică*, în BOR, an. XCII, 1974, nr. 11—12, p. 1350—1375; Nestor Vornicescu, *Dosoftei mitropolitul Moldovei apărător al epiclezei euharistice*, în BOR, an. XCV, 1977, nr. 7—8, p. 727—753.

Ion Radu Mircea, *Dosoftei, un rapsod al istoriei Moldovei*, în „Manuscriptum", an. VII, 1976, nr. 1, p. 37—46; N.A. Ursu, *Debutul literar al lui Dosoftei*, în LR, an. XXVI, 1977, nr. 6, p. 607—620; N.A. Ursu, *Alte traduceri necunoscute din tinerețea lui Dosoftei*, în LR, an. XXVII, 1978, 5, p. 495—507; Doru Mihăescu, *Une version roumaine d'Hérodote au XVII-e siècle*, în RESEE, t. XVI, 1978, nr. 3, p. 529—541 și nr. 4, p. 745—770; *Traduceri necunoscute ale lui Dosoftei din perioada celui de-al doilea exil polon* în LR, nr. 36, 1987, nr. 5, p. 413—426 și nr. 6, p. 515—524.

A se vedea și vol. *Dosoftei, 1624—1693. Bibliografie*, București, 1974, XXX + 102 p. (tipărit de Bibl. Centrală Univ. București); *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 296—302 (bogată bibliografie); Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 93—111; (ed a II-a, București, 1994, p. 94—112); Preot Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, București, 1984, p. 190—204.

DRAGOMIR GHEORGHE, profesor de teologie. N. 1870, în Lugoj, † ian. 1918, în Șopron, Ungaria. Studiile gimnaziale la Lugoj, cele teologice la Institutul din Caransebeș (1890—1893), apoi la Facultatea de Teologie din Cernăuți, unde a obținut doctoratul în 1896. Profesor la Institutul teologic—pedagogic din Arad (1897—1900), apoi la cel din Caransebeș (1900—1912), înlăturat de la catedră din dispoziția autorităților maghiare, protopop în Biserica

Albă (din 1912); în 1916 a fost deportat de autoritățile maghiare în satul Nagy Márton din comitatul Șopron; mort într-un spital din Șopron. A publicat un *Manual de teologie morală* (Caransebeș, 1909, ed. a II-a, Arad, 1915, 180 p.) și diferite articole în „Foaia Diecezană" din Caransebeș.

Literatura: *Necrolog*, în rev. „Transilvania", an. XLVIII, 1918, p. 171—172; Dr. Teodor Botiș, *Istoria Școalei normale (Preparandiei) și a Institutului teologic ortodox—român din Arad*, Arad, 1922, p. 652; Nicolae Cornean, *Monografia eparhiei Caransebeș*, Caransebeș, 1940, p. 77; Pr. Dr. Vasile V. Muntean, *Protopopul Dr. George Dragomir (1870—1918), precursor al marii uniri*, în MB, an. XXXVIII, 1988, nr. 1, p. 97—99.

DRAGOMIR SILVIU, istoric, om politic. N. 13 mart. 1888, în Gurasada, jud. Hunedoara, † 23 febr. 1962, în București (înmormântat la Cluj). Studii gimnaziale în Blaj (1897—1903) și Novisad în Serbia (1903—1905), Facultatea de Teologie din Cernăuți (1905—1909), cu doctoratul în 1910; studii de specializare la Universitatea din Viena și cercetări în arhive (1909—1910), cercetări în arhivele din Carloviț și Belgrad (1910), noi studii de specializare la Academia spirituală și la Universitatea din Moscova, cu cercetări în arhivele de acolo (1910—1911). Profesor suplinitor (1911), provizoriu (1912) și definitiv (1913) la Institutul teologic-pedagogic din Sibiu, până în 1919 (în 1916/17 detașat la Institutul din Arad), la care a predat Istoria bisericească, Limba și Literatura română și alte discipline. Profesor de Istoria sud-estului european la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj (1919, titular 1923), la care a funcționat până la pensionare, în 1947 (în 1940—1945 refugiată la Sibiu); decan (1925/26) și prodecan (1926/27), director al Seminarului de studii sud-est europene și al publicației „Revue de Transylvanie"; membru corespondent (1916), apoi activ (1928 — în locul lui Vasile Pârvan), al Academiei Române. În viața politică, a fost un militant pentru unirea Transilvaniei cu Vechiul Regat; în 1918 a redactat — cu Nicolae Bălan și Ioan Broșu — „Gazeta Poporului", la Sibiu, care milita pentru unire; secretar al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia din 1 Decembrie; în 1938 a fost ministru al Minorităților; în „Consiliul de Coroană" din 30 aug. 1940 s-a împotrivit „Dictatului" de la Viena; în viața bisericească a fost membru în Adunarea eparhială a Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului și în Congresul Național Bisericesc. A suferit o detenție politică de câțiva ani la Caransebeș (1949—1950) și Sighet (1950—1955), în timpul regimului comunist.

A publicat studii de înaltă ținută științifică privind dezbinarea bisericească din 1698—1701, lupta pentru apărarea Ortodoxiei în Transilvania în sec. XVIII, legăturile culturale-bisericești ale românilor cu rușii, lupta de emancipare socială și politică a românilor transilvăneni în sec. XVIII—XIX, istoria revoluției din 1848—1849 în Transilvania, studii consacrate romanității sud-dunărene, studii istorice pentru apărarea integrității teritoriale a țării în fața unor acțiuni revizioniste.

Lucrări: *Corespondența episcopului Gherasim Adamovici și mișcarea de emancipare a clerului și poporului român în anul 1791*, în RT, an. V, 1911, nr. 14—19, p. 400—423 (și extras, 26 p.); *Când și unde a murit mitropolitul Dosoftei*, în CL, an. XLV, 1911, nr. 10, p. 1131—1143; *Contribuții privitoare la relațiile Bisericii românești cu Rusia în veacul al XVIII-lea*, în An. Acad. Rom., M. S. I., s. II, t. XXXIV, p. 1065—1247 (și extras, București, 1912, 183 p.); *Relațiile bisericești ale românilor din Ardeal cu Rusia în veacul XVIII*, în „Anuarul XXX al Institutului teologic-pedagogic «Andreian»", 1913/1914, p. 3—55 (și extras, Sibiu, 1914, 55 p.); *Studii din istoria mai veche a românilor de pe teritoriul diecezei arădene*, Sibiu, 1917, 24 p.; *Istoria desrobirii religioase a românilor din Ardeal în sec. XVIII*, vol. I, cu 150 documente anexate, Sibiu, 1920, VIII + 259 + 224 p.; vol. II, Sibiu, 1930, VII + 440 p.; *Vechile biserici din Zarand și ctitorii lor în sec. XIV—XV*, în ACMIT, 1929, p. 223—264; *Ctitorii bisericii din Bârsău, în jud. Hunedoara*, în ACMIT, 1930—1931, p. 139—148; *Mormântul lui Mihai Viteazu și vechea catedrală din Alba Iulia*, în An. Acad. Rom., M. S. I., s. III, t. XXI, m. 17, București, 1939, 16 p.; *André Saguna et Joseph Rajacici*, în rev. „Balcania", an. VI, 1943, p. 242—282; *La politique religieuse des Habsbourgs et les interventions russes au XVIII-e siècle*, în rev. „Balcania", 1944, p. 152—172; *Românii din Transilvania și unirea cu Biserica Romei*, în SMIM, 3, 1959, p. 329—339; *Românii din*

Transilvania și unirea cu Biserica Romei, în BOR, an. LXXX, 1962, nr. 9—10, p. 863—937 (și extras; reeditată la Cluj-Napoca, 1990, 99 p.).

Vlahii din Serbia în sec. XII—XV, în AIINC, 1921—1922, p. 279—299; *Fragmente din cronica sârbească a lui George Brancovici*, în AIINC, 1923, p. 1—70 (și extras); *Vlahii și morlacii. Studii din istoria românismului balcanic*, Cluj, 1924, 135 p.; *Originea coloniilor române din Istria*, în An. Acad. Rom., M. S. I., s. II, București, 1924, p. 1—20 (și extras); *Avram Iancu*, București, 1924, 135 p.; *Documente noi privitoare la relațiile Țării Românești cu Sibiul în sec. XV—XVI*, în AIINC, 1926—1927, p. 3—79 (și extras); *Ioan Buteanu, prefectul Zarandului în anii 1848—1849*, București, 1928, 158 p.; *Nicolae Bălcescu în Ardeal*, în AIINC, 1928—1930, p. 1—34 (și extras); *Un precursor al unității naționale: profesorul ardelean Constantin Romanul Vivu*, București, 1929, 40 p. (*Academia Română, Discursuri de recepție*, LXII); *Dr. Ioan Mihu: Spicuiri din gândurile mele politice, culturale, economice*. Publicate cu un studiu biografic de..., Sibiu, 1938, XLVIII + 500 p.; *Studii și documente privitoare la revoluția românilor din Transilvania în anii 1848—1849*, Sibiu-Cluj, 1944—1947, vol. I, LV + 354 p.; vol. II, XXXVII + 604 p. (în colaborare); vol. III, 320; vol. V, IV + 412 p.; *Vlahii din nordul Peninsulei Balcanice în Evul mediu*, București, 1959, 227 p.; *Avram Iancu*, București, 1965, 304 p. (o altă ed. în 1968); *Studii privind istoria revoluției române de la 1848*. Ediție îngrijită, note, comentarii de Pompiliu Teodor, Cluj-Napoca, 1989, 218 p.; *Studii de istorie medievală*. Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Sorin Șipoș, Cluj-Napoca, 1998, 247 p.

The etnical minorities in Transylvania, Génève, 1927, 131 p.; *La Transylvanie roumaine et ses minorités ethniques*, Bucarest, 1934, 281 p.; *Les deux attitudes du comte Bethlen. L'imperialisme hongrois. La Transylvanie état-tampon*, în „Revue de Transylvanie", 1934, nr. 1, p. 5—31; *La Hongrie et le problème de la Transylvanie*, în „Revue de Transylvanie", 1934, nr. 4, p. 334—354; *Le comte Etienne Tisza et les Roumains de Transylvanie. Les pourparler de 1910*, în „Revue de Transylvanie", II, 1935—1936, p. 439—474; *Les Roumains de Transylvanie à la veille du mouvement de résurrection nationale*, Bucarest, 1938, 44 p.; *La Transylvanie avant et après l'arbitrage de Vienne*, Sibiu, 1943, 50 p.; *Vingt-cinq ans après la réunion de la Transylvanie à la Roumanie*, Bucarest, 1943, 36 p. (și ed. rom., 30 p.); *La patrie primitive des Roumains et les frontières historiques*, în „Balcania", VII, 1944, p. 63—101; *Le Banat roumain. Esquisse historiques*, Sibiu, 1944, 42 p.

Numeroase articole în „Revista Teologică", „Telegraful Român", „Luceafărul", „Transilvania", „Gazeta Poporului", toate la Sibiu, „Neamul Românesc Literar" — București, „Tribuna" și „Românul" la Arad, „Cele Trei Crișuri" — Oradea, „Patria", „Societatea de Mâine", „Dacoromania", „Revue de Transylvanie", „Anuarul Institutului de Istorie Națională", toate la Cluj, „Analele Academiei Române" etc.

Literatura: Ioan Clopoțel, *Amintiri și portrete*, Timișoara, 1973, p. 193—203; *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 129—130; Emil Stoicu, *Date cu privire la formarea intelectuală a istoricului Silviu Dragomir*, în AIIAC, XXXVIII, 1987—1988, p. 563—581; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *O sută de ani de la nașterea istoricului Silviu Dragomir*, în MA, an. XXXIII, 1988, nr. 2, p. 109—122; Nicolae Stoicescu, *O sută de ani de la nașterea istoricului Silviu Dragomir*, în MA, an. XXXIII, 1988, nr. 3, p. 98—105; Ovidiu Ghitta, *Silviu Dragomir, historien des relations ecelesiastiques roumaino-russes*, în „Transyilvania Review, Cluj-Napoca, II, 1993, nr. 2, p. 53—59; Greta Monica Miron, *Silviu Dragomir, istoric al „unirii" religioase*, în RI, 1992, nr. 5—6, p. 599—604; Sorin Șipoș, *Silviu Dragomir*, în „Transyilvania Review, Cluj-Napoca, 7, 1998, nr. 3, p. 41—63; Sorin Șipoș, *Silviu Dragomir în perioada „obsedantului" deceniu*, în „Analele Universității din Oradea, Istorie—Arheologie", X, 2000, p. 151—162.

DRĂGHICI MELETIE, protopop, scriitor. N. 1814, în Comloșu Mare, jud. Timiș, în familie de preot, † 23 mai 1891, în Timișoara. Studii la Gimnaziul piarist din Timișoara și la cel din Seghedin, studii juridice la Universitatea din Pesta, apoi teologice la Vârșeț și Carloviț (1835), unde l-a avut profesor pe Andrei Șaguna. Avocat al familiei nobiliare Naco (de origine aromână) din Sânnicolau Mare (1835—1841), preot-capelan în Comloșu Mare (1841), protopop în Jebel (1848/49), apoi la Timișoara (1853—1890) — concomitent preot la biserica „Sf. Ilie" din Timișoara, membru în Sinodul eparhiei Aradului și în Congresul Național Bisericesc al Mitropoliei Ardealului, asesor în „senatul școlar" al Episco-

piei Aradului, participant la mişcările naţional-politice ale românilor transilvăneni (membru în Comitetul Partidului Naţional Român din Banat). Iniţiator al ziarului „Luminătorul" de la Timişoara, primul cotidian politic românesc din Banat, redactat de ginerele său, avocatul Pavel Rotariu (1880—1894); iniţiatorul şi conducătorul unui „alumneu naţional român" în Timişoara — un internat gratuit pentru elevii români săraci din şcolile medii (1868—1888); unul din întemeietorii Băncii „Timişiana" de aici (1884).

Lucrări: *Care sunt literile române?*, Timişoara, 1855, 12 p.; *„Să ne desamăgim"*, Timişoara, 1856, 20 p. (lucrare istorico-polemică); *Istoria Ungariei în compendiu*, Timişoara 1871, 30 p. (toate prezintă originea noastră daco-romană şi continuitatea; ultima interzisă); *Extras scurt din istoria naturală şi ştiinţa naturii pe seama şcoalelor poporale*, Timişoara, 1871, 16 p.; *Legile bisericeşti în mod extractiv şi speculativ*, Timişoara, 1873, XLVII + 210 p.; *Descrierea Banatului de Griselini*, Timişoara, 1882, 102 p. (prima traducere parţială a operei lui Francesco Griselini: *Încercare de istorie politică şi naturală a Banatului Timişoarei*, Viena, 1780, în lb. germană); *Istoria adunărilor bisericeşti compusă din opuri vechi bisericeşti*, Timişoara, 1885, 195 p. Colaborări la ziarele braşovene „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" şi „Gazeta Transilvaniei", „Albina" de la Viena şi Pesta, dar mai ales la „Luminătorul".

Literatura: Pr. Gheorghe Cotoşman, *Din trecutul Banatului. Comuna şi bisericile din Comloşul Mare şi Lunga*, Timişoara, 1934, p. 355—356; Pr. Teodor Bodogae, *Dintr-o corespondenţă timişoreană de acum 100 de ani. 15 scrisori de la Andrei Şaguna către protopopul Meletie Drăghici*, în MB, an. IX, 1959, nr. 3—4, p. 27—40; Dr. A. Cosma, *Protopopul Meletie Drăghici (1814—1891)*, în MB, an. XXII, 1972, nr. 4—6, p. 250—256; Pr. Gheorghe Naghi, *Protopopul Meletie Drăghici (1814—1891)*, în MB, an. XXXV, 1985, nr. 3—4, p. 182—198 (şi extras).

DRĂGOI EUGEN, preot. N. 18 dec. 1953, Bicaz, jud. Neamţ. Studii la Seminarul teologic din Buzău (1968—1973) şi la Institutul Teologic Universitar din Bucureşti (1973—1977). Diacon la catedrala episcopală din Galaţi (1974—1978), secretar eparhial (1978—1985), apoi consilier cultural la Episcopia Dunării de Jos (1985—1991), preot II la biserica „Bunavestire" (1980—1990), apoi preot-paroh la biserica „Înălţarea Domnului" (din 1991), profesor la Seminarul teologic „Sf. Andrei" (1991—1995) şi un timp director (1992—1995), din nou consilier la aceeaşi Episcopie, la Galaţi (din 1995).

Lucrări: *Locaşurile sfinte din eparhie şi slujitorii lor*, în „Arhiepiscopia Tomisului şi Dunării de Jos în trecut şi astăzi", Galaţi, 1981, p. 151—173; *Biserici centenare la Dunărea de Jos*, în GB, an. XLII, 1983, nr. 1—3, p. 135—144; *Aspecte ale vieţii bisericeşti din Episcopia Dunării de Jos, în anii 1864—1886*, în vol. „Monumente istorice şi izvoare creştine", Galaţi, 1987, p. 257—303; *Biserica Mavromolu din Galaţi*, Galaţi, 1987, 72 p. (în colaborare cu pr. P. Copceac); *Ierarhi şi preoţi de seamă la Dunărea de Jos, 1864—1989*, Galaţi, 1990, 354 p.; *Sinaxarele Triodului şi Viaţa Sfintei Maria Egipteanca*, Galaţi, 1982, 112 p. (îngrijirea ediţiei şi note); *Celălalt Noica* (Rafael, n.n.), Bucureşti, 1994, 208 p. (în colaborare cu pr. N. Ţugui); *Cunoaştere şi libertate în Dumnezeu*, Galaţi, 1997, 103 p. (eseuri); redactorul „Anuarului" editat de Episcopia Dunării de Jos, Galaţi, 1996, 324 p.

Articole şi reportaje în „Glasul Bisericii", „Îndrumătorul bisericesc al eparhiei Dunării de Jos" şi alte periodice; diferite broşuri de popularizare a credinţei şi aghiografiei ortodoxe în colecţia „Bibliotecii Samariteanului milostiv" a parohiei „Înălţarea Domnului" din Galaţi.

DRĂGULIN GHEORGHE, preot. N. 14 apr. 1929, în Scutelnici (Meteleu), jud. Buzău. Studii la Seminarul „Chesarie Episcopul" (1942—1948) şi la Liceul „B. P. Hasdeu" din Buzău (1948—1950), apoi cursuri de licenţă (abs. 1956) şi de doctorat (abs. 1959) — pentru Teologie Fundamentală — la Institutul Teologic Universitar din Bucureşti; teza susţinută la 23 iun. 1979. Deţinut politic la Canalul Dunăre—Marea Neagră (1952—1954). Preot la bisericile „Ceauş Radu" (1963—1977) şi „Hagiu" (din 1977) din Capitală; asistent (1990), apoi lector (1991) şi conferenţiar (1994) profesor (1997—1999) la Facultatea de Teologie din Bucureşti, concomitent la Alba Iulia.

Lucrări: *Ortodoxia în teologia contemporană*, în „Ortodoxia", an. XI, 1959, nr. 1, p. 145—158; *Revoluţie şi eshatologie*, în ST, an. XI, 1959, nr.1, p. 46—56; *Vladimir Guettée şi Ortodoxia*, în „Ortodoxia", an. XI, 1959, nr. 3, p. 381—397; *Maitri şi Agapi. Iubirea de oameni în budism şi creştinism*, în „Ortodoxia", an. XI, 1959, nr. 4, p. 604—619; *O replică ortodoxă din veacul trecut la infailibilitatea papală*, în „Ortodoxia" an. XIII, 1961, nr. 1, p. 111—132 şi nr. 2, p. 281—313; *Din contribuţia Bisericii Ortodoxe la Mişcarea ecumenică. V. Guettée şi revista „L'Union chrétienne"*, în GB, an. XXIV, 1965, nr. 5—6, p. 445—458; *Păreri noi despre Ortodoxie în literatura protestantă contemporană*, în GB, an. XXV, 1966, nr. 1—2, p. 69—78; *Duhul Ortodoxiei şi năzuinţele creştine contemporane după unitate*, în „Ortodoxia", an. XXI, 1969, nr. 1, p. 41—55; *Eclesiologia tratatelor areopagitice şi importanţa ei pentru ecumenismul contemporan* (teză de doctorat), în ST, an. XXXI, 1979, nr. 1—4, p. 54—300 (şi extras, 256 p.); *Sf. Vasile cel Mare şi şcoala alexandrină*, în MO, XXXI, 1979, nr. 1—3, p. 87—97; *Personalitatea şi opera Sfântului Dionisie Areopagitul în teologia românească*, în BOR, an. XCIX, 1981, nr. 5—6, p. 628—642; *Filocalia: De la Sf. Vasile cel Mare până în zilele noastre*, în ST, an. XXXII, 1980, nr. 1—2, p. 66—80; *Doctrina trinitară a Sfântului Vasile cel Mare în discuţiile teologilor contemporani*, în GB, an. XXXVIII, 1979, nr. 5—6, p. 489—498; *Sinodul II ecumenic şi unele personalităţi ale lui în cinstirea milenară a Ortodoxiei româneşti*, în BOR, an. XCIX, 1981, nr. 7—8, p. 867—887.

Biserica din satul Meteleu-Lipănescu (Buzău) şi slujitorii ei, în GB, an. XXVIII, 1969, nr. 1—2, p. 131—148; *Din relaţiile româneşti cu Epirul în veacul al XIX-lea*, în GB, an. XXXII, 1973, nr. 5—6, p. 600—610; *Sfântul Nicodim de la Tismana şi curentele vieţii religioase din veacul al XIV-lea*, în MO, an. XXXVIII, 1976, nr. 11—12, p. 962—971; *Generozitate umană şi atitudine ecumenistă în scrierile lui Gala Galaction*, în GB, an. XXXVI, 1977, nr. 1—3, p. 121—131; *Studiu istorico-bisericesc despre parohia Ceauş-Radu din Bucureşti*, în GB, an. XXXVI, 1977, nr. 7—9, p. 742—758; *Mărturii despre unitatea naţională a poporului român*, în BOR, an. CI, 1983, nr. 5—6, p. 401—415; *Teologi români de seamă în prima jumătate a veacului al XX-lea*, în ST, an. XLIII, 1991, nr. 4, p. 64—83; *Istorie şi religie. Instituţii şi personalităţi din trecutul Bisericii Ortodoxe Române*, Bucureşti, 1996, 389 p.

Ieromonahul Dionisie Smeritul, „Exiguus" sau „cel mic" (aprox. 470—550). Încercare de întregire bio-bibliografică, în ST, an. XXXVII, 1985, nr. 7—8, p. 521—539; *Un fiu de mare faimă al Arhiepiscopiei Tomisului în veacul al VI-lea la Roma*, în ST, an. XXXVIII, 1986, p. 92—111; *Prefeţele Cuviosului Dionisie Smeritul sau Exiguul la unele traduceri în limba latină*. Studiu introductiv şi bibliografie de Gh. Drăgulin, traducere de Prof. David Popescu, în MO, an. XXXVIII, 1986, nr. 2, p. 76—125; *Cuviosul Dionisie Smeritul sau Exiguul: Două Epistole despre problemele datei Paştelui şi „Elementele calculului calendaristic şi pascal"*. Studiu introductiv şi bibliografie de Pr. Gheorghe Drăgulin, traducere de Prof. David Popescu, în MO, an. LXXIX, 1987, nr. 1, p. 27—70; *Concluzii şi perspective în dezbaterile din ultima sută de ani asupra Sfântului Dionisie Areopagitul şi a operei sale*, în GB, an. XLV, 1986, nr. 1, p. 73—87; *Cuviosul Dionisie Exiguul (Smeritul)*, în vol. *Sfinţi români şi apărători ai legii strămoşeşti*, Bucureşti, 1987, p. 234—247; *Cercetări asupra operei lui Dionisie Exiguul şi îndeosebi asupra celei necunoscute până acum*, în MO, an. XL, 1988, nr. 5, p. 24—68; *Identitatea lui Dionisie Pseudo Areopagitul cu ieromonahul Dionisie Smeritul (Exiguul)*, Craiova, 1991, 342 p.; *Epistolele Sfântului Dionisie Areopagitul*. Traducere, introducere, note critice, Bucureşti, 1994.

Alte studii, articole, predici şi recenzii în periodicele citate în lista bibliografică.

Literatura: *Curriculum vitae*, în teza de doctorat *cit.*, p. 251—252; ST, an. XXXI, 1979, nr. 5—6, p. 753—755; ROC, an. IX, 1979, nr. 2, p. 37—39.

DRĂGUŞIN CONSTANTIN, preot, compozitor. N. 24 iul. 1931, în Bascovele, jud. Argeş, în familie de preot. Studii la Seminariile teologice din Râmnicu Vâlcea (1942—1946) şi Curtea de Argeş (1946—1948), apoi la Liceul teoretic din Curtea de Argeş (1948—1950), Institutele Teologice din Sibiu (1950—1952) şi Bucureşti (1952—1954), cursurile de doctorat la cel din urmă (1954—1957), cu doctoratul la Sibiu, Conservatorul din Bucureşti, secţiile „profesori de muzică"

şi „dirijori" (1968—1972). Pedagog şi profesor la Seminarul teologic din Bucureşti (1957—1961), asistent la Institutul Teologic din Bucureşti (1961—1968), profesor de Muzică la Liceul „George Enescu" din Bucureşti (1972—1984), apoi redactor şef adjunct la Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Patriarhiei (1984—2000), dirijor adjunct al Coralei Patriarhiei (1959—1972 şi 1984—1988), apoi dirijor prim şi director al aceleiaşi Corale (din 1988), cu care a dat numeroase concerte în ţară şi peste hotare. Preot (1967), membru al Uniunii Compozitorilor şi Muzicologilor din România (1993).

Lucrări: *„Ca toţi să fie una"*, în „Ortodoxia", an. VIII, 1956, nr. 2, p. 262—276; *Primirea eterodocşilor în Biserică*, în „Ortodoxia", an. IX, 1957, nr. 2, p. 280—295; *Legile bisericeşti ale lui Cuza Vodă şi lupta pentru canonicitate*, în ST, an. IX, 1957, nr. 1—2, p. 86—103; *Cronicile româneşti şi „Descrierea Moldovei" ca izvoare ale Dreptului bisericesc*, în ST, an. IX, 1957, nr. 9—10, p. 694—709; *Maestrul Nicolae Lungu la 85 de ani*, în ST, an. XXXVII, 1985, nr. 5—6, p. 411—430 (în colaborare); diverse alte articole şi reportaje.

Compoziţii: *Răspunsuri liturgice*, în GB, an. XXIV, 1965, nr. 5—6 şi 7—8; an. XXVII, 1968, nr. 5—6 şi an. XLIV, 1985, nr. 3—4 şi 5—6; *Colinde*, în GB, an. XXV, 1966, nr. 11—12; *Cântarea funebrală „Odihneşte Doamne"*, în BOR, an. LXXXIV, 1966, nr. 7—8 etc.

Literatura: ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 110; Gheorghe C. Ionescu, *Lexicon... Compozitori, teoreticieni, muzicologi, dascăli de psaltichie, copişti interpreţi*, Bucureşti, 1994, p. 116—118.

DRON CONSTANTIN, preot, canonist. N. 12 oct. 1883, în Horodiştea, jud. Botoşani, † 17 febr. 1972, în Bucureşti. Studii la Seminariile din Roman şi „Veniamin" din Iaşi (1896—1903), apoi la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1911—1915), unde a obţinut doctoratul în 1928. Învăţător în Codreni şi Todireni, jud. Botoşani (1903—1905), preot în Cerneşti, jud. Botoşani (1905—1920), apoi la parohia „Ziua Crucii" din Iaşi (1920—1926), fiind, paralel, subdirector, apoi director al Cancelariei mitropolitane din Iaşi. Între anii 1926 şi 1940 a fost prim efor în Eforia Bisericii de pe lângă Patriarhie; preot la câteva biserici din Capitală: „Sf. Ionică—Moldoveni" (1926—1939), „Brezoianu" (1939—1959) şi „Sf. Nicolae dintr-o zi" (1959—1962). Ca prim efor s-a ocupat de ridicarea bisericii din Costeşti—Argeş, a căminului şi a bisericii româneşti din Ierusalim, de tipărirea *Bibliei* sinodale din 1936. A fost preocupat de dezvoltarea cooperaţiei în România, fiind ales, în 1933, preşedinte al Oficiului naţional de cooperaţie, iar între 1935 şi 1938 preşedinte al Centralei cooperativelor de producţie şi aprovizionare. A scris lucrări de Drept canonic, a tradus canoanele, însoţite de comentarii, manuale şcolare, lucrări privitoare la cooperaţie.

Lucrări: *Rolul Bisericii în viaţa noastră naţională*, Vălenii de Munte, 1911, 49 p.; *Idealul creştin şi slujitorii lui*, Bucureşti, 1927, 150 p.; *Valoarea actuală a canoanelor* (teză de doctorat), Bucureşti, 1928, 190 p.; *Canoanele. Text şi interpretare*. Vol. I. *Canoanele apostolice*, Bucureşti, 1933, 274 p.; vol. II. *Canoanele sinoadelor ecumenice*, Bucureşti, 1935, 433 p. (vol. III a rămas în manuscris); *Daruri şi adevăruri. Lămuriri la Evangheliile din Duminicile de peste an*, Bucureşti, 1930, 296 p. (ed. a II-a, 272 p.); *Originea şi formele cultului creştin*, Bucureşti, 1937, 80 p.; *Sf. Liturghie lămurită pe înţelesul tuturor*, ed. I, Bucureşti 1942; ed. a II-a, 1943, 191 p. (în colaborare cu Pr. C. Vuiescu).

Istoria bisericească universală pentru cl. III secundară, Bucureşti, 1923, 135 p.; *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, pentru cl. IV secundară, Bucureşti, f.a., 167 p. (în colaborare cu N. Jingoiu); *Morala creştină* pentru cl. VI secundară, Bucureşti, f.a., 167 p. (în colaborare cu N. Jingoiu); *Parabolele şi învăţăturile Domnului nostru Iisus Hristos*, pentru cl. II secundară, Bucureşti, 1943, 190 p. (în colaborare cu N. Jingoiu).

Tovărăşiile ţărăneşti. Studiu economic şi social, Bucureşti, 1935, 350 p.; *La cooperation fleur de l'Evangile*, Bucarest, 1937, 43 p. Studii şi articole în „Biserica Ortodoxă Română", „Mitropolia Moldovei", „Universul" (pagina de Duminică ş.a.), „Viaţa Cooperatistă"- Bucureşti, „Viaţa Românească"-Iaşi etc.; rapoarte şi dări de seamă în calitate de prim efor; o serie de lucrări au rămas în manuscris, între care şi traducerea întregii opere a lui Josephus Flavius.

Literatura: Constantin Dron, *Memoriu de titluri și lucrări*, București, 1937, 10 p.; *Necrolog*, în GB, an. XXXI, 1972, nr. 9—10, p. 1067—1069; Pr. Prof. Vladimir Prelipcean, *Preotul Dr. Constantin Dron*, în MMS, an. XLVIII, 1972, nr. 7—8, p. 618—623.

DUMA NICHITA (din botez Vasile), episcop. N. 26 apr. 1864, în Săcalu de Pădure, jud. Mureș, † 16 apr. 1936, în Curtea de Argeș. Liceul în Năsăud (1875—1883), Institutul teologic din Sibiu (1883—1886). Învățător la școala primară confesională din Hodac, jud. Mureș (1886—1890), preot-paroh în Jabenița—Mureș și catehet al elevilor ortodocși de la Gimnaziul din Reghin (1890—1906), protopop al Cetății de Piatră, cu sediul în Tg. Lăpuș (1906—1912), apoi în Reghin (1912—1923), senator (1919 și 1922). Rămas văduv, la 5 iun. 1923 a fost ales episcop al Argeșului (călugărit sub numele Nichita, hirotonit 20 iul. și instalat la 18 nov.), unde a păstorit până la moarte. S-a ocupat de refacerea clădirilor de la centrul eparhial și a mănăstirilor din eparhie.

Literatura: *Necrolog*, în BOR, an. LIV, 1936, nr. 3—4, p. 204—205; Preotul Niculae Șerbănescu, *Episcopii Argeșului*, în MO, an. XVIII, 1965, nr. 7—8, p. 625—626; Pr. I. Ionescu, *Episcopul Nichita Duma al Argeșului*, în TR, an. 144, nr. 33—36, sept. 1996, p. 4; Traian Bosoancă, *Protopopul Vasile Dima, participant la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, în „Apulum", 35, 1998, p. 549—554.

DUMITRESCU-BISTRIȚA GHEORGHE, preot, folclorist. N. 15 sept. 1895, în Bistrița, jud. Mehedinți, † 2 febr. 1992, în aceeași localitate. Studii la Seminariile teologice din Mănăstirea Bistrița—Vâlcea (1908—1912) și Râmnicu Vâlcea (1912—1916). Învățător suplinitor în Bistrița (1917), apoi definitiv în Cârjei—Mehedinți (1918—1919) și din nou în Bistrița (1919—1940). Preot-paroh în Bistrița (1922—1975). În cei peste 60 de ani de activitate, a condus, un timp, Cercul parohial „Bistrița", și corul cântăreților acestui cerc, a fost preot misionar în jud. Mehedinți, profesor de muzică în Turnu Severin, director al Școlii primare din Bistrița; în perioada interbelică a fost membru al Asociației publiciștilor români, al Sindicatului presei din Oltenia, președinte al Cercului ziariștilor din Mehedinți, al Societății de științe istorice—filologice filiala Craiova, al Cenaclului compozitorilor din Craiova ș.a. A organizat, în parohie, un cămin cultural, cooperativă sătească, casă de citit și farmacie, cursuri de culturalizare, iar în casa sa un muzeu istoric-etnografic, o pinacotecă cu tablouri lucrate de el însuși, o arhivă de folclor cu peste 30 000 de piese. Activitatea cea mai rodnică desfășurată de el a fost cea folcloristică; între anii 1919 și 1940 a editat revista „Izvorașul" (până în 1928 la București, Turnu Severin, Râmnicu Vâlcea și Craiova, iar din 1929 în tipografia proprie, din Bistrița); tot în 1919 au luat ființă „Biblioteca populară Izvorașul", cu broșuri de folclor și teatru sătesc, „Biblioteca folcloristică" și „Biblioteca muzicală". Între anii 1928 și 1934 a editat „Opaițul Satelor", foaie de cultură pentru popor.

Lucrări: *Cântece populare*. Adunate, alese și publicate de ..., București, 1919, 32 p.; *Cântece naționale*. Adunate, alese și publicate de ..., București, 1921, 31 p.; *127 doine și cântece din folclor*, Craiova, 1960, 66 p.; *Doine, cântece și strigături din Oltenia*, în seria *Folclor din Oltenia și Muntenia*, III, București, 1968, p. 203—280; *De la Severin la vale*, Drobeta - Turnu Severin, 1972, 250 p.

Sute de culegeri de folclor și articole în „Izvorașul", „Opaițul Satelor", „Neamul Românesc pentru Popor", „Cultura Poporului", „Duminica Poporului", „Revista Asociației Învățătorilor Mehedințului", „Școala Mehedinților" ș.a.

Literatura: Vol. *„Izvorașul". Douăzeci ani (1 iunie 1919—1 iunie 1939) de activitate muzicală, folcloristică și culturală. Glasuri de pretutindeni pentru „Izvorașul"*, Bistrița—Mehedinți, 1939, 142 p.; Emanoil Lega, *Oameni și fapte: Pr. Gh. N. Dumitrescu-Bistrița și „Izvorașul"*, în „Izvorașul", nr. 6—9, 1939 (număr festiv); Gheorghe Alexe, *Gheorghe N. Dumitrescu-Bistrița, un neobosit culegător al folclorului românesc*, în rev. „Cultura Poporului", București, an. V, 1955, nr. 12, p. 60—61; Sabina Stroescu și Gh. Ciobanu, *Activitatea unui neobosit folclorist*, în RF, an. II, nr. 3, 1957, p. 120—122; Traian Mateescu, *Gh. N. Dumitrescu-Bistrița și „Izvorașul"*, în „Oltenia Literară", Craiova, 1958, p. 103—105; Panait Micu, *Permanența folclorului și Gh. N. Dumitrescu-Bistrița*, în rev.

„Ramuri", Craiova, an. II, 1965, nr. 11 (16), p. 13; Petre Dragu, *Tezaurul de la Bistrița*, în „Ramuri", an. IV, 1967, nr. 4 (34), p. 4—5; Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, 1974, p. 400—401; Florea Firan, *Tezaurul de la Bistrița. Considerații la revista „Izvorașul"*, în vol. „Cântecul popular românesc. Studii de folclor", III, Craiova, 1975, p. 87—105; *I.B., Preotul Gheorghe Dumitrescu-Bistrița octogenar,* în MO, an. XXVII, 1975, nr. 9—10, p. 756—760; Iordan Datcu și S.C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor,* București, 1979, p. 181—182; Marin Velea, *Preoți folcloriști și contribuția lor la dezvoltarea folcloristicii românești,* în BOR, an. CII, 1984, nr. 11—12, p. 796—800; *Necrolog,* în MO, an. XLIV, 1992, nr. 1—6, p. 190—192; *Gh. Dumitrescu-Bistrița, 1895—1995,* Centrul Creației Populare Mehedinți, 1995, 357 p.

DURĂ IOAN, preot, istoric. N. 9 aug. 1945, în Fedeleșoiu, jud. Vâlcea. Studii la Seminarul teologic din Craiova (1960—1965), la Institutul Teologic Universitar din București (1965—1969), cursuri de doctorat — specialitatea Istoria Bisericii Române — (1969—1972), continuând la Facultatea de Teologie din Atena, care i-a conferit doctoratul în 1977; ulterior a obținut un nou doctorat, în Istorie, la Universitatea din Leuven (Louvain)—Belgia (1985). Preot al comunității ortodoxe române din Olanda (din 1979). În această calitate editează la Haga revista „Mărturie ortodoxă" (din 1981), în care a publicat numeroase articole și dări de seamă; participant la diferite întruniri cu caracter istoric și ecumenic peste hotare.

Lucrări: *Figuri de ierarhi moldoveni: mitropolitul Gheorghe Movilă*, în BOR, an. LXXXIX, 1971, nr. 1—2, p. 187—203; *Biserica din Țara Românească în timpul lui Matei Basarab (1632—1654),* în BOR, an. LXXXIX, 1971, nr. 5—6, p. 577—592; *Știri despre țările române în „Istoria patriarhilor Ierusalimului" a patriarhului Dositei al Ierusalimului*, în ST, an. XXXVIII, 1976, nr. 1—2, p. 120—129; *Dositei al Ierusalimului și legăturile lui cu țările române și Bisericile lor* (teză de doctorat, în grecește), Atena, 1977, 292 p.; *Voievozii Valahiei și Moldovei și patriarhii ortodocși ai Răsăritului în a doua jumătate a secolului al XVII-lea*, în GB, an. XLI, 1982, nr. 9—10, p. 729—754 (versiune franceză în „Buletinul Bibliotecii române", Freiburg im Breisgau, vol. VII (XII), 1980—1981, p. 291—338); *Les catholiques de Valachie et de Moldavie durant la seconde moitié du XVII-a siècle et leurs rapports avec les voivodes et les grands dignitaires de ces pays*, în „Irénikon", Chevetogne, Belgique, LX, 1982, nr. 2, p. 163—184; *Toleranța religioasă în Țara Românească și în Moldova în a doua jumătate a secolului al XVI-lea*, în GB, an. XLIII, 1984, nr. 3—4, p. 246—263 (versiune franceză în „Irénikon", an. LVII, 1984, nr. 1, p. 52—58 și nr. 2, 1984, p. 176—195 și în „Revue Roumaine d'Histoire", XXIV, 1985, 3, p. 249—266); *Mitropoliile Țării Românești și Mitropolia Moldovei în „Notitiae Episcopatuum Ecclesiae Constantinopolitanae" editate de Jean Darrouzès*, în GB, an. XLIII, 1984, nr. 5—6, p. 455—460; *Sfințirea Sfântului și Marelui Mir în Biserica Ortodoxă Română în sec. XVI—XIX,* în BOR, an. CIII, 1985, nr. 7—8, p. 549—561 (versiune franceză în „Ephemeris Theologiae Louvenienses", Leuven—Belgia, 62, 1986, p. 283—307); *L'Eucharistie dans l'Eglise Orthodoxe — une approche orthodoxe*, în „Foi et Temps", revue des diocèses catholiques francophones de Belgique, an. XVII, 1987, nr. 3, p. 195—214; *Considerații privitoare la „Învățături preste toate zilele" (1642),* în MO, an. XXXIX, 1987, nr. 1, p. 95—105; *Mitropolitul Teodosie al Țării Românești. Nevoința lui Teodosie ca monah la Sfântul Munte Athos. Precizări și contribuții biografice,* în BOR, an. CVI, 1988, nr. 9—10, p. 118—144 (și în „Buletinul Bibliotecii române" din Freiburg im Breisgau, XVII (XX), 1990—1991, p. 131—189); *Proschinitarul lui Ioan Comnen (1701) și știrile cuprinse în acesta despre ajutoarele românești date Sfântului Munte Athos*, în MO, an. XLI, 1989, nr. 2, p. 48—66; *Pătimirea Bisericii Ortodoxe Române, 1945—1989,* București, 1994, 126 p.; *Monahismul românesc în anii 1948—1989,* București, 1994, 127 p.

Zeci de alte studii, traduceri, note și recenzii în „Ortodoxia", „Studii Teologice", „Biserica Ortodoxă Română", „Glasul Bisericii", „Mitropolia Ardealului", „Mitropolia Banatului", „Telegraful Român", „Vestitorul Ortodoxiei", diferite publicații teologice din Belgia, Franța, Grecia, Cipru etc.

DURĂ NICOLAE, profesor de teologie, canonist. N. 9 aug. 1945, în Fedeleşoiu, jud. Vâlcea, frate geamăn cu Ioan. Studii la Seminarul teologic din Craiova (1960—1965), Institutul Teologic Universitar din Bucureşti (1965—1969), doi ani la cursurile de doctorat la acelaşi Institut, pentru Dreptul bisericesc (1969—1971), continuând cu studii de specializare la Facultatea de Teologie, Facultatea de Drept şi Institutul de Studii Etiopiene, toate în cadrul Universităţii din Addis Abeba (1971—1974); doctoratul la Bucureşti la 9 mart. 1981, cu teza: *Organizarea Bisericii Etiopiene şi bazele ei canonice*. Pedagog la Seminarul teologic din Bucureşti (1969—1971), corector în Redacţia revistelor centrale bisericeşti (1974—1976), spiritual II — asistent la Institutul Teologic din Bucureşti, din 1976, când a fost hirotonit preot; asistent la secţia practică (din 1978), încredinţat cu suplinirea parţială a catedrei de Drept bisericesc (din 1978). Din 1982 i s-a încredinţat spre suplinire întreaga catedră; titular în 1986. După 1990 noi studii de specializare în străinătate, încheiate cu un doctorat în Drept canonic la Universitatea pontificală din Toulouse — Franţa.

Lucrări: *Preocupările canonice ale mitropolitului Veniamin Costachi*, în MMS, an. XLVII, 1971, nr. 7—8, p. 471—493 şi an. XLVIII, 1972, nr. 1—2, p. 49—66; *Sinodosul canonic etiopian*, în ST, an. XXVI, nr. 9—10, 1974, p. 725—738; *Nomocanonul etiopian „Fetha Negast" în lumina cercetărilor istoricilor şi canoniştilor etiopieni şi europeni*, în ST, an. XXVIII, 1975, nr. 1—2, p. 96—108; *Receptarea canoanelor în Biserica etiopiană*, în ST, an. XXVII, 1975, nr. 3—4, p. 277—289; *Didascalia, versiunea etiopiană*, în ST, an. XXVII, 1975, nr. 5—6, p. 436—451; *Originile Nomocanonului „Fetha Negast". Identificarea „canoanelor împăraţilor"*, în ST, an. XXVIII, 1976, nr. 1—2, p. 162—175; *Anaforele Bisericii Etiopiene. Procesul apariţiei şi dezvoltării lor*, în ST, an. XXVIII, 1976, nr. 7—10, p. 589—599; *Aspecte ale propovăduirii Evangheliei în Biserica Etiopiană*, în ST, an. XXX, 1978, nr. 1—2, p. 81—91; *Diptcele. Studiu istorico—canonic şi liturgic*, în ST, an. XXIX, 1977, nr. 9—10, p. 636—659; *Dispoziţii şi norme canonice privind administrarea Sfintei Taine a Botezului*, în „Ortodoxia", an. XXXI, 1979, nr. 3—4, p. 593—612; *Rânduieli şi norme canonice privind administrarea Sfintei Euharistii*, în GB, an. XXXVIII, 1979, nr. 7—8, p. 791—804; *Învăţarea dreptei credinţe după canoanele Bisericii Ortodoxe*, în BOR, an. XCVIII, 1980, nr. 5—6, p. 663—670; *Biserica Alexandriei şi activitatea canonico—pastorală a ierarhilor ei până la Sinodul de la Calcedon (451)*, în ST, an. XXXIII, 1981, nr. 1—2, p. 5—25; *Dispoziţii şi norme canonice privind săvârşirea Sfintei Liturghii*, în „Ortodoxia", an. XXXIII, 1981, nr. 1, p. 73—94; *Dispoziţii şi norme canonice privind cinstirea duminicii*, în „Ortodoxia", an. XXXIII, 1981, p. 210—223; *Dispoziţii şi norme canonice privind administrarea Sfântului şi Marelui Mir. Sfinţirea Sfântului şi Marelui Mir pe teritoriul ţării noastre, expresie elocventă a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române de-a lungul secolelor*, în MMS, an. LVII, 1981, nr. 1—3, p. 39—57; *Canoanele Sinodului II ecumenic şi obligativitatea mărturisirii şi păstrării neschimbate a credinţei niceo—constantinopolitane*, în „Ortodoxia", an. XXXIII, 1981, nr. 3, p. 442—459; *Legislaţia canonică a Sinodului al II-lea ecumenic şi importanţa ei pentru organizarea şi disciplina Bisericii*, în GB, an. XL, 1981, nr. 6—8, p. 630—671; *Teologia icoanelor în lumina tradiţiei dogmatice şi canonice ortodoxe*, în „Ortodoxia", an. XXXIV, 1982, nr. 1, p. 55—83; *Crucea în lumina tradiţiei dogmatice, canonice şi liturgice a Bisericii Ortodoxe Răsăritene*, în „Ortodoxia", an. XXXIV, 1982, nr. 2, p. 299—328; *Biserica creştină în primele patru secole. Organizarea şi bazele ei canonice*, în „Ortodoxia", an. XXXIV, 1982, nr. 3, p. 451—469; *Biserica coptă în lumina mărturiilor tradiţiei istorico—aghiografice*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 3—4, p. 200—219; *Cele mai vechi izvoare scrise ale Dreptului bisericesc etiopian*, în BOR, an. C, 1982, nr. 5—6, p. 572—586; *Iisus Hristos viaţa lumii. Importanţa tradiţiei Bisericii Ortodoxe pentru cunoaşterea, mărturisirea şi adeverirea Cuvântului vieţii*, în „Ortodoxia", an. XXXV, 1983, nr. 2, p. 266—285; *Pravila rugăciunii în lumina tradiţiei liturgice şi canonice a Bisericii Ortodoxe*, în „Ortodoxia", an. XXXV, 1983, nr. 3, p. 431—458; *Taina Sfintei Mărturisiri în lumina dispoziţiunilor şi normelor canonice ale Bisericii Ortodoxe*, în MMS, an. LIX, 1983, nr. 4—6, p. 248—270; *Hiliasmul, doctrină ereziarhă*, în „Ortodoxia", an. XXXVI, nr.1, 1984, p. 72—94;

Mărturii ale tradiției ortodoxe, biblice și patristice despre rugăciune, în MMS, an. LX, 1984, nr. 1—3, p. 81—103; *Preocupări canonice ale ierarhilor români în sec. XVII—XIX în lumina Pravilioarelor*, în BOR, an. CII, 1984, nr. 3—4, p. 217—232; *Hristologia în lumina tradiției canonice a Bisericii Ortodoxe*, în ST, an. XXXVI, 1984, nr. 7—8, p. 493—514; *Considerații asupra dialogurilor teologice ale Bisericii Ortodoxe cu Bisericile Romano-Catolică, Anglicană, Vechi Catolică, Orientală (Necalcedoniană) și Luterană*, în „Ortodoxia", an. XXXVII, 1985, nr. 3, p. 390—449; *Relațiile canonice ale Bisericii românești nord-dunărene cu scaunele episcopale din sudul Dunării*, în MB, an. XXXVI, 1986, nr. 2, p. 39—48; *Patriarhia ecumenică și autocefalia Bisericii noastre de-a lungul secolelor*, în ST, an. XXXVII, 1986, nr. 3, p. 52—81; *Forme și stări de manifestare a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române de-a lungul secolelor. Mărturii istorice și canonice*, în vol. *Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române*, București, 1987, p. 279—326; *Teologia ortodoxă și teologiile confesionale în ecumenismul contemporan*, în „Ortodoxia", an. XXXVIII, 1986, nr. 3, p. 61—88; *Teologie și teologii. Teologia ortodoxă și noile curente teologice*, în „Ortodoxia", an. XXXVIII, 1986, nr. 4, p. 46—77; *Data serbării Paștilor în lumina tradiției canonice a Bisericii Ortodoxe*, în MMS, an. LXIII, 1987, nr. 4, p. 36—68; *Precizări privind unele noțiuni ale Dreptului canonic ortodox (depunere, caterisire, excomunicare (afurisire) și anatemă) în lumina învățăturii ortodoxe. Studiu canonic*, în „Ortodoxia", an. XXXIX, 1987, nr. 2, p. 84—135 și nr. 3, p. 105—143; *Căsătoriile mixte în lumina învățăturii și practicii canonice ortodoxe*, în „Ortodoxia", an. XL, 1988, nr. 1, p. 93—113; *Întâistătătorul în Biserica Ortodoxă*, în ST, an. XL, 1988, nr. 1, p. 15—50; *Intercomuniune sau comuniune sacramentală? Identitatea eclesială și unitatea în credință*, în „Ortodoxia", an. XL, 1988, nr. 4, p. 15—58; *Noi descoperiri privind viața și activitatea episcopului Sofronie Vraceanschi (1739—1813) în patria sa adoptivă — Țara Românească*, în BOR, an. CVIII, 1989, nr. 7—10, p. 190—211 (și în AB, an. II (XLI), 1991, nr. 10—12, p. 49—71); *Organizarea Bisericii Etiopiene și bazele ei canonice*. Teză de doctorat, în „Ortodoxia", an. XLII, 1990, nr. 1, p. 94—135; nr. 3, p. 102—160 și nr. 4, p. 3—112; *Le regime de la synodalité selon la legislation canonique conciliaire oecuménique du I-er millenaire*, București, 1998, 1024 p.

Articole, note, reportaje despre istoria și viața Bisericii noastre într-o revistă teologică din Addis Abeba (în limba amharică) și în buletinul „Mărturie Ortodoxă" din Olanda, sau în periodicele bisericești din țară, comunicări la Congrese internaționale.

Literatura: ROC, an. VI, 1970, nr. 4, p. 96; GB, an. XXXVI, 1977, nr. 1—3, p. 151; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 128—129; GB, an. XLI, 1982, nr. 9—10, p. 796—808; ROC, an. XIII, 1983, nr. 1, p. 59—61.

E

EFREM, episcop. N. în a doua jumătate a sec. XVI, † 1626, la mănăstirea Moldovița. Tuns în monahism la Moldovița; episcop la Huși (1607—1608), apoi la Rădăuți (sfârșitul an. 1608, retras sau înlăturat în 1613; din nou: 1616—1623, retras). În 1610—1612 a ridicat „eclisiarnița" de la Moldovița. A fost unul dintre îndrumătorii „școlii" de copiști din această mănăstire; se cunosc patru manuscrise copiate din dispoziția și cu cheltuiala sa: *Tetraevanghel* (1613), *Psaltire* (1614), *Octoih* (1624), *Liturghier* (1626—, azi în biblioteci din Iugoslavia), toate în limba slavonă de redacție medio-bulgară.

Literatura: Dimitrie Dan, *Cronica Episcopiei de Rădăuți*, Viena, 1912, p. 72—76 (unele știri greșite); I. Iufu, *Mănăstirea Moldovița, centru cultural important din perioada culturii în limba slavonă* (sec. XV—XVIII), în MMS, an. XXXIX, 1963, nr. 7—8, p. 428—455; Pr. Prof. I. Zugrav, *Trei manuscrise liturgice de la episcopul Efrem al Rădăuților*, în același număr, p. 456—472; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Contribuții la istoria Episcopiilor Romanului, Rădăuților și Hușilor în secolul al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea,* în MMS, an. LV, 1979, nr. 1—2, p. 55—56 și 61.

EFTIMIE, episcop, cronicar. N. începutul sec. XVI, † d. 1561, la Humor. Călugărit la Humor, unde a ajuns și egumen (î. 1556); în 1558 ales episcop la Rădăuți, unde a păstorit până în 1561, când s-a retras ori a fost înlăturat. Este autorul unei *Cronici* în limba slavonă, care expune faptele petrecute în Moldova între anii 1551 și 1554, fiind o continuare a *Cronicii* lui Macarie, în prima ei variantă. Figura centrală a *Cronicii* este Alexandru Lăpușneanu, din dispoziția căruia a scris; faptele lui Iliaș și Ștefan sunt prezentate greșit, în mod negativ. Mulți cercetători au susținut că Eftimie cronicarul n-ar fi episcopul de Rădăuți, ci egumenul mănăstirii Căpriana, alții că ar fi fost egumen la Neamț, apoi episcop în Transilvania.

Literatura: I. Bogdan, *Vechile cronice moldovenești până la Ureche*, București, 1891, p. 90—103 (studiu), p. 162—171 (text slav) și p. 212—222 (trad.); *Cronicele slavo-române din sec. XV—XVI publicate de Ion Bogdan*. Ediție revăzută și completată de P. P. Panaitescu, București, 1959, p. 106—125 (text slav și trad.); în românește la G. Mihăilă și Dan Zamfirescu, *Literatura română veche (1402—1647)*. Introducere, ediție îngrijită și note de..., vol. I, București, 1969, p. 191—203.

D. Dan, *Cronica Episcopiei de Rădăuți*, Viena, 1912, p. 45—48; Ilie Minea, *Letopisețele moldovenești scrise slavonește*, Iași, 1925, p. 140—161; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Contribuții la istoria Episcopiilor Romanului și Rădăuților în secolul al XVI-lea*, în MMS, an. LII, 1976, nr. 5—6, p. 332—333; I. Bogdan, *Vechile cronice moldovenești până la Ureche*, în vol.

Scrieri alese, p. 335—347; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 310—311; N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, București, 1980, p. 65—66; Gh. Pungă, *Adevărata identitate a cronicarului Eftimie*, în AIIAX, XXV, 1988, p. 275—280.

ELIAN ALEXANDRU, istoric și bizantinolog, cu preocupări teologice. N. 27 oct. 1910, București — † 8 ian. 1998, București. Studii la Liceul „Spiru Haret" din București (1921—1928) și la Facultățile de Istorie și Filosofie ale Universității din București (1928—1932), bursier al Școlii române de la Fontenay-aux-Roses din Franța, făcând studii de specializare la Paris și Veneția (1932—1934), cu doctoratul în Litere la București (1938). Profesor suplinitor de Latină și Franceză la Seminarul „Central" din București (1935—1936), bibliotecar la Biblioteca Academiei Române, secția de manuscrise (1936—1956), asistent la catedra de Bizantinologie a Facultății de Istorie din București (1936—1940), profesor de Paleografie greacă la Școala superioară de Arhivistică din București (1937—1948), profesor de Bizantinologie la Facultatea de Istorie a Universității din București (1948—1952), șef de sector, apoi șef de secție la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga" (1956—1968), profesor de Bizantinologie la Institutul Teologic Universitar din București (1956—1975), membru corespondent (1991), apoi titular (1993) al Academiei Române; participant la Congrese de Studii istorice și Bizantinologie la Praga (1957), Viena (1965), Oxford (1966) ș.a.

Lucrări: *Conspiratori greci în Principate și un favorit mavroghenesc: Turnavitu*, în „Revista Istorică", București, an. XXI, 1935, nr. 10—12, p. 337—372 (și extras); *Ioan Vilaras și aromânii din Siraco*, în „Revista Istorică", 1937, p. 170—179; *Die byzantinischen Studien in Rumänien*, în rev. „Balcania", București, V, 1946, p. 33—78; *Les études byzantines en Roumanie*, în rev. „Byzantinoslavica", Praga, vol. IX, 1948, p. 393—405; *Les rapports byzantino-roumains. Phases principales et traits caractéristiques*, în „Byzantinoslavica", XIX, 1958, p. 212—225; *Sur la circulation manuscrite des écrits politiques des Rhygas en Moldavie*, în RRH, I, 1962, nr. 2, p. 487—497, *Bizantinologia în preocupările teologilor români*, în ST, an. XXIII, 1971, nr. 5—6, p. 340—352.

Elemente de paleografie greco-română, în vol. „Documente privind istoria României (Introducere)", I, București, 1956, p. 359—381; *Inscripțiile medievale ale României, vol. I, Orașul București*, București, 1961, 935 p. (sub redacția sa); *Fontes historiae daco-romanae*, vol. III, București, 1976 (sub redacția sa și a lui Nicolae Șerban Tanașoca).

Lucrări de istorie bisericească: *Contribuția grecească la „Mărturisirea Ortodoxă"*, în „Balcania", vol. V, 1, București, 1946, p. 79—138; *Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu Patriarhia de Constantinopol și cu celelalte Biserici Ortodoxe de la întemeiere până la 1850*, în BOR, LXXVII, 1959, nr. 7—10, p. 904—935; *Din legăturile mitropolitului Moscovei Platon cu clericii români*, în „Ortodoxia", XII, 1960, nr. 2, p. 179—196; *Moldova și Bizanțul în secolul al XV-lea*, în vol. „Cultura moldovenească în epoca lui Ștefan cel Mare", București, 1964, p. 97—179; *Antim Ivireanul — apărător al prerogativelor scaunului mitropolitan al Ungrovlahiei*, în ST, an. XVIII, 1966, nr. 9—10, p. 519—530; *Biserica Moldovei și Muntele Athos la începutul veacului al XIX-lea*, în ST, an. XIX, 1967, nr. 7—8, p. 391—402; *Clerul ortodox și răscoala lui Tudor Vladimirescu*, în GB, an. XXIX, 1970, nr. 1—2, p. 734—748; *Atitudinea Bisericii vechi catolice față de Sinoadele ecumenice*, în „Ortodoxia", an. XXII, 1970, nr. 3, p. 373—381; *Mitropolitul Dosoftei și literatura patristică*, în BOR, an. XCII, 1973, nr. 11—12, p. 1350—1375; *Cultura teologică în epoca brâncovenească*, în BOR, an. CVI, 1988, nr. 11—12, p. 104—115.

Traduceri: Stevan Runciman, *Căderea Constantinopolului, 1453*, Traducere, note, postfață și îngrijirea științifică a ediției românești de ..., București, 1971, 334 p. (postfață la p. 269—302) — ediția a doua: București, 1991, 302 p.; *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe (1642)*, București, 1981, 183 p. (studiu introductiv p. 5—22). *Predici* în „Glasul Bisericii".

Literatura: *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 137—138; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 108—109; *Aniversarea d-lui prof. dr. Alexandru Elian la împlinirea vârstei de 75 de ani*, în ST, an. XXXVIII, 1986,

nr. 2, p. 113—120; Pr. Constantin Pătulescu, *Alexandru Elian. Viaţa şi preocupările lui şi domeniul Bizantinologiei,* în MO, an. L, 1998, nr. 1—6, p. 170—181; Vasile Merticaru, *Omagiu academicianului Alexandru Elian,* în publicaţia „Biserica şi problemele vremii", Iaşi, an. I, nr. 2, 1998, p. 15 şi 18; Dr. Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române, 1866—1999. Dicţionar,* Bucureşti, 1999, p. 186.

ENĂCEANU GHENADIE (din botez Gheorghe), episcop, istoric. N. 6 febr. 1835, în Iaşi, în familia unui diacon, † 14 iun. 1898, în Neapole (îngropat la Episcopia Râmnicului). Orfan de ambii părinţi, a urmat Şcoala naţională de la „Trei Ierarhi" din Iaşi, apoi Seminarul inferior la Socola (1849—1854); călugărit la Socola, în 1856, sub numele Ghenadie, a fost trimis pentru continuarea studiilor la Şcoala teologică din insula Halchi (1856—1859), apoi la Academia duhovnicească din Kiev (1861—1865). Profesor suplinitor la Seminarul de la Socola (1855—1856 şi 1860—1861), din nou profesor suplinitor (1866), apoi titular (1867) la Seminarul „Central" din Bucureşti până în 1886, profesor şi director al noului Seminar „Nifon" din Bucureşti (1873—1877); membru în comitetul de redacţie al revistei „Biserica Ortodoxă Română" (1874—1886), director al Tipografiei Cărţilor Bisericeşti (1882—1886), ieromonah şi protosinghel (1876), arhimandrit (1881), profesor de Enciclopedia studiilor teologice la noua Facultate de Teologie din Bucureşti (1881—1883), iar între 1884 şi 1886 profesor de Istorie bisericească universală şi a românilor, precum şi decan. În 1885 a fost hirotonit arhiereu titular cu numele „Craioveanul", iar la 10 dec. 1886 ales episcop al Râmnicului, păstorind până la moarte. Ca episcop, a făcut mai multe vizite canonice în eparhie, publicând şi interesante note cu caracter istoric despre cele văzute; o bună parte din cărţile, manuscrisele şi documentele sale au ajuns în posesia Bibliotecii Academiei Române.

A publicat manuale didactice, lucrări şi studii de istoria Bisericii şi artei medievale româneşti, — deşi unele sunt azi depăşite —, a editat manuscrise vechi.

Lucrări: *Principii de filosofie*, prelucrate..., pentru uzul şcoalelor secundare, 2 vol., Bucureşti, 1868—1869, 156 p. (I) şi X + 110 p. (II); *Istoria filosofiei,* după Albert Suegler, 2 vol., Bucureşti, 1869—1873, XXVIII, 168 p. (I) şi XXXVII + 216 p. (II); *Stilistica sau curs de literatură în proză,* Bucureşti, 1874, X + 157 p.; *Patristica sau studiul istoric asupra Părinţilor bisericeşti,* Bucureşti, 1878, 239 + VII p. (tradusă după arhiepiscopul Filaret al Cernigovului).

Din istoria bisericească a românilor. Creştinismul în Dacia şi creştinarea românilor compusă după documentele străine şi naţionale, Bucureşti, 1878, VIII + 249 + VII p. (extras din BOR, prima lucrare ştiinţifică la noi, care se ocupă cu această problemă); *Mitropolia Ungrovlahiei. Album de subsemnăturile în facsimile ale mitropoliţilor, cu scurte note istorice,* Bucureşti, 1880, 23 planşe; *Sinaia. Istoria sântei monastiri lucrată după documentele vechi şi noi şi adausă cu tradiţiunile locale respective...,* Bucureşti, 1881, XV + 181 p.; *Din istoria bisericească a românilor. Petru Movilă,* Bucureşti, 1882, 352 p. (extras din BOR); *Condica Sfântă (= a Mitropoliei Ungrovlahiei, n.n.), prelucrată după original,* Bucureşti, 1886, 448 + XXVI p. (extras din BOR); *Iconografia. Arta de a zugrăvi templele şi icoanele bisericeşti.* Manuscris cu o precuvântare, descris şi adnotat de ..., Bucureşti, 1891, 270 p.; *Două manuscrise româneşti din secolul XVII...,* Bucureşti, 1892, 72 p. (An. Acad. Rom., M.S.L., s. II, t. XII); *Cărţile ritualului Bisericii române ortodoxe. Evangheliile. Studii istorico-literare,* Bucureşti, 1895, XIII+ 213 p.; *Eraldica veche a românilor...,* Bucureşti, 1894, 135 p.

O vizită canonică în anul mântuirii 1889 sau 18 zile din viaţa mea pastorală, Bucureşti, 1889, 103 p.; *Vizite canonice însoţite de note istorice—arheologice, anii 1890—1891,* Bucureşti, 1892, VIII + 246 + VI p.

Diferite editări sau studii în BOR, între care: *Plângerea sfintei mănăstiri a Silvaşului sau Prislopului* (an. IV), *Jurnalul de călătorie al mitroplitului Neofit Cretanul* (an. II), studii despre mitropoliţii Ungrovlahiei *Teodosie* (an. V) şi *Filaret II* (an. V) etc.

În manuscris, la Biblioteca Academiei Române: *Cronica Mitropoliei Moldovei, Cronica Mitropoliei Ungrovlahiei, Copii de documente şi inscripţii* sau manuale pentru învăţământul teologic: *Istoria bisericească a românilor* (2 vol.), *Pastorala, Pedagogia şi Metodologia, Teologia enciclopedică* ş.a.

Literatura: C. Erbiceanu, *Ghenadie Enăceanu, episcop de Râmnic Noul Severin*, în BOR, an. XXII, 1898—1899, p. 106—114; *Sfânta Episcopie a eparhiei Râmnicului Noul Severin*, București, 1906, p. 170—174; Meletie Răuțu, *Monografia eclesiastică a județului Vâlcea*, Râmnicu Vâlcea, 1908, p. V—X; Preotul Niculae Șerbănescu, *Episcopii Râmnicului*, în MO, an. XVI, 1964, nr. 3—4, p. 202—203; Prof. T. G. Bulat, *Un episcop al Râmnicului Noul Severin mare cărturar: Ghenadie Enăceanu*, în MO, an. XVI, nr. 5—6, 1964, p. 373—386; Florin Marinescu, *Dragostea de carte a episcopului Ghenadie Enăceanu*, în MO, an. XXVII, 1975, nr. 3—4, p. 275—279; *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 138; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 26—27; Pr. Prof. Dr. Niculae Șerbănescu, *Ierarhii plaiurilor oltene în prima sută de ani de autocefalie*, în MO, an. XXXVII, 1985, nr. 5—6, p. 341—344.

ENĂCHESCU EFREM (din botez Ioan), mitropolit. N. 21 mai 1893, în satul Zăvoieni, com. Măciuca, jud. Vâlcea, † 5 dec. 1968, la Cernica. Frate în mănăstirea Frăsinei (1908), călugărit la Stânișoara, cu numele Efrem (1910), mai târziu trecut la Cozia, unde a fost hirotonit ierodiacon și ieromonah; studii la Seminarul „Central" din București (1912—1920); spiritual la Seminarul „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea (oct. 1921—mai 1923), stareț la mănăstirea Cozia (aug. 1922—ian. 1928), director al Școlii de cântăreți de la Cozia (1925—1928), arhimandrit (1923). Își continuă studiile la Facultatea de Teologie din București (1923—1928), cu specializare la Montpellier (1928—1930). Profesor — un timp director — la Seminarul „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea (1930—1933) și exarh al mănăstirilor din eparhia Râmnicului (1930—1936), slujitor la catedrala patriarhală și exarh al mănăstirilor din Arhiepiscopia Bucureștilor (1936—1938). În febr. 1938 a fost ales arhiereu vicar cu titlul „Tighineanul"și numit locțiitor de arhiepiscop al Chișinăului (1938—1943); la 12 ian. 1944 ales arhiepiscop al Chișinăului și mitropolit al Basarabiei, dar în curând a fost nevoit să se refugieze; mai târziu, spiritual la Internatul teologic din București (1947—1948) și stareț la Cernica (până în 1952).

Lucrări: *Privire generală asupra monahismului creștin*, 2 vol., Râmnicu Vâlcea, 1933—1934, 223+ 236 p.; *Pe urmele strămoșilor*, București, 1938, 176 p.; articole, pastorale și cuvântări în periodicele eparhiei pe care a condus-o.

Literatura: *Necrolog*, în BOR, an. LXXXVI, 1968, nr. 11—12, p. 1411—1414; *Necrolog*, în GB, an. XXVII, 1968, nr. 11—12, p. 1242—1244; Boris Buzilă, *Din istoria vieții bisericești din Basarabia*, București—Chișinău, 1996, p. 327—343.

ERBICEANU CONSTANTIN, profesor de teologie, istoric (nehirotonit). N. 5 aug. 1838, în Erbiceni, jud. Iași, în familie de preot, † 21 mart. 1913, în București. Studii medii la Seminarul de la Socola (1850—1858), Facultățile de Teologie și Litere din Iași (1860—1864) și Facultatea de Teologie din Atena (1865—1868, licențiat în 1868). Profesor de Istorie bisericească (din 1868), apoi de Dogmatică, Morală și Pastorală la Seminarul de la Socola (din 1871 până în 1886), profesor de Drept canonic la Seminarul „Central" din București (1886—1892), profesor de Teologie Fundamentală și Istoria dogmelor (1887—1892), apoi de Drept canonic (1892—1903) la Facultatea de Teologie din București; decan al Facultății (1896—1900); între anii 1897 și 1904 a suplinit catedra de Limba și literatura elină de la Facultatea de Litere a Universității din București; un timp director al Tipografiei Cărților Bisericești; membru corespondent (1890), apoi activ (titular) al Academiei Române (1899), vicepreședintele ei (1904—1907; membru al „Societății medievale" și al „Societății academice" din Istanbul. A fost unul din primii eleniști la noi; a tradus și publicat numeroase izvoare grecești privitoare la istoria românilor, mai ales în „Revista Teologică" de la Iași, pe care a condus-o între anii 1883 și 1887, precum și în „Biserica Ortodoxă Română"; alte studii privesc trecutul Bisericii din Moldova sau viața unor personalități ale culturii românești.

Lucrări principale: *Discurs rostit în aula Universității din Iași asupra școalei grece și române din timpurile lui Vasile Lupu... până la 1828*, Iași, 1885, 37 p.; *Cronicarii greci care au scris despre români în epoca fanariotă. Textul grecesc și traducerea românească*, București, 1888, LXII+361 p.; *Două acte oficiale necunoscute de pe timpul împăratului bizantin Isac II*

Anghel privitoare la românii din Peninsula Balcanică, în An. Acad. Rom., M. S. I., București, 1901 (și extras); *Priviri istorice și literare asupra epocii fanariote*, în An. Acad. Rom., M.S.I., București, 1901 (și extras); *Bibliografia greacă sau cărțile grecești imprimate în Principatele române în epoca fanariotă și dedicate domnitorilor și boierilor români. Studii literare*, București, 1903, VIII+210 p. (extras din BOR); *Bărbați culți greci și români și profesorii din Academiile Iași și București din epoca zisă fanariotă (1650—1821)*, București, 1905, 42 p. (An. Acad. Rom., M.S.I., s. II, t. 27).

Serbarea școlară de la Iași, cu ocazia împlinirii a cincizeci de ani de la înființarea învățământului superior în Moldova. Acte și documente, Iași, 1885, 412 p. (în colaborare cu A.D. Xenopol); *Istoricul Seminarului Veniamin din mănăstirea Socola fondat la 1804. Precedat de o scurtă privire asupra învățământului religios în Moldova de la timpurile domnului Vasile Lupu*, Iași, 1885, 136 p.; *Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei și a catedralei mitropolitane din Iași, urmată de o serie de documente, de facsimile și de portrete privitoare la istoria națională și bisericească a românilor*, București, 1888, XCVII +548 +LV p.+14 pl.; *Ulfila. Viața și doctrina lui sau creștinismul în cele două Dacii — Traiană și Aureliană — în secolul IV*, București, 1898, 118 p. (extras din BOR, XXII, 1898—1899, nr. 2, 3, 4, 6, 7 și 8).

Despre viața și activitatea mitropolitului Veniamin Costachi ca mitropolit al Moldovei. Disertațiune, București, 1888, 35 p.; *Viața și activitatea Prea Sfințitului Neofit Scriban, episcop de Edesa și fost profesor la Seminarul Veniamin din mănăstirea Socola*, București, 1888, 29 p. (extras din BOR); *Viața și activitatea și scrierile Prea Sfințitului Filaret Scriban, tratată din punct de vedere religios, moral și literar*, București, 1892, 104 p. (extras din BOR); *Scurte notițe biografice asupra vieții și activității marelui patriot și distins cetățean Mihail Kogălniceanu*, București, 1891; *Viața și activitatea literară a protosinghelului Naum Râmniceanu*, București, 1900, 97 p. (Discurs de recepție la Academia Română).

A editat *Procanonul lui Petru Maior după manuscriptul autograf existent la Academia Română*, București, 1894, 100 p., precum și *Cinci cuvinte asupra Istoriei bisericești a lui Teodoret al Cirului*, traducere rămasă în manuscris de la Veniamin Costachi, București, 1898.

Zeci de studii, articole, note, recenzii în „Revista Teologică" de la Iași și „Biserica Ortodoxă Română".

Literatura: Constantin Erbiceanu, *Viața mea scrisă de mine după cât mi-am putut aduce aminte*, București, 1913, 40 p.; Vasile Pârvan, *In memoriam Constantini Erbiceanu*, București, 1914, 33 p. (Acad. Rom. Discursuri de recepție); Nicolae Iorga, *La înmormântarea profesorului Constantin Erbiceanu*, în rev. „Drum Drept", nr. 2, 1913, p. 65—67 (reprodus și în vol. *Oameni cari au fost*, II, București, 1935, p. 92—96 și ed. din 1967, vol. I, p. 339—342); Mircea Păcurariu, *Bibliografia articolelor privind Istoria Bisericii Române din „Revista Teologică" de la Iași*, în BOR, an. LXXVII, 1959, nr. 3—4, p. 400—412; Preot Petre Manole, *Constantin Erbiceanu*, în MMS, an. XXXVI, 1960, nr. 3—4, p. 248—254; Teodor N. Manolache, *Constantin Erbiceanu*, în MO, an. XV, 1963, nr. 3—4, p. 247—252; Mihai Plătică, *Contribuția lui C. Erbiceanu la studiul Dreptului bisericesc la noi*, în MMS, an. LV, 1979, nr. 3—6, p. 393—410; *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 138—139; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 334; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 31—33; Eugen Marinescu, *Constantin Erbiceanu — cărturarul „călăuzit de iubirea de neam, de țară și de trecut"*, în vol. „Studii de bibliografie și istoria informării", Universitatea București, 1995, 1, p. 124—128.

ERHAN DIONISIE (din botez Dimitrie), episcop. N. 2 nov. 1868, în Bardar, jud. Lăpușna, † 17 sept. 1943, în Chișinău (înmormântat la mănăstirea Suruceni). Frate în mănăstirea Suruceni (1883), rasofor (1890), tuns în monahism în 1899, ierodiacon (1900), ieromonah (1904), stareț al mănăstirii (1906), egumen (1915), arhimandrit (1918). A fost unul din luptătorii pentru realizarea statului național român unitar. În 1918 Sf. Sinod din București l-a ales arhiereu cu titlul „al Ismailului" (vicar al Arhiepiscopiei Chișinăului). Locțiitor de episcop al Cetății Albe—Ismailului (1932—1933), apoi ales episcop eparhiot (20 oct. 1933, înscăunat 15 mai 1934), păstorind efectiv până în 1940; locțiitor de episcop la Argeș (1940—1941), pensionat la 1 sept. 1941. Deși n-avea

pregătire teologică, a fost un bun îndrumător al activității misionar—pastorale și culturale din eparhia sa, unde a înființat o tipografie, un orfelinat ș.a. A scris diferite articole în periodicele basarabene.

Literatura: „Buletinul eparhiei Cetății Albe—Ismail", an. XV, 1938, VIII + 135 p. (număr omagial); Pr. Grigore N. Popescu, *Preoțimea română și întregirea neamului*, vol. II, București, 1940, p. 170—174; *Necrologuri*, în BOR, an. LXI, 1943, nr. 7—9, p. 421—426; „Luminătorul", Chișinău, an. LXXVI,1943, nr. 10—12, p. 707—734; „Viața Basarabiei", an. XII, 1943, nr. 9—10, p. 653—654 și nr. 11—12, p. 89—92; „Renașterea", Craiova, an. XXII, 1943, nr. 11, p. 584—586; Preotul Niculae Șerbănescu, *Episcopii Argeșului*, în MO, an. XVII, 1965, nr. 7—8, p. 628; Preot Paul Mihail, *Episcopul Dionisie Erhan...*, în rev. „Luminătorul", Chișinău, 1993, nr. 3, p. 53—55; Iurie Colesnic, *Basarabia necunoscută*, I, Chișinău, 1993, p. 116—121.

EUSTATIE, călugăr la Putna, „ritor, protopsalt și domesticos", a doua jumătate a sec. XV — începutul sec. XVI. Probabil a studiat la una din mănăstirile țării și la Muntele Athos. Au rămas de la el mai multe lucrări muzicale (heruvice, irmoase, tropare, stihiri etc), într-un manuscris aflat azi într-o bibliotecă din Moscova. Într-o însemnare, cu data de 11 iunie 1511, se preciza că Eustatie „a scris această carte de cântări din creația sa". Între compozițiile psaltice proprii se numără și una închinată Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava. În același manuscris se găsesc și compozițiile altor psalți: Agathon, Agalian, Antim etc. Compozițiile sunt în notația muzicală de tranziție (între cea medie bizantină și cea neobizantină), cu textul în grecește și slavonește. Editată în 1983.

Literatura: R. Pava, *Cartea de cântece a lui Eustatie de la Putna*, în SMIM, V, 1962, p. 335—347; Gheorghe Ciobanu și Cristian Ghenea, *Un creator de muzică la începutul secolului al XVI-lea*, în rev. „Muzica", nr. 5—6, 1964, p. 60—61; Gh. Ciobanu, *Școala muzicală de la Putna*, în „Muzica", nr. 9, 1966, p. 14—20; Gr. Panțâru, *Școala muzicală de la Putna*, în „Studii de Muzicologie", VI, 1970, p. 29—67; Viorel Cosma, *Muzicieni români. Lexicon*, București, 1970, p. 195; Octavian Lazăr Cosma, *Hronicul muzicii românești*, vol. I, București, 1973, p. 166—176; *Antologhionul lui Eustatie protopsaltul Putnei*. Ediție îngrijită și adnotată de Gheorghe Ciobanu și Marin Ionescu. Prefață și studiu introductiv de Gheorghe Ciobanu, București, 1983, 512 p.; Gheorghe C. Ionescu, *Lexicon... Compozitori, teoreticieni, muzicologi, dascăli de psaltichie, copiști, interpreți*, București, 1994, p. 127—130.

EUSTATIEVICI DIMITRIE, iluminist, teolog și pedagog (nehirotonit). N. c. 1730, în Brașov, † 27 mai 1795, în Brașov. Fiul protopopului Eustatie Grid de la biserica „Sf. Nicolae" din Șchei, care făcuse o călătorie la Petersburg în 1744, pentru a cere sprijinul țarinei Elisabeta Petrovna pentru românii ortodocși din Transilvania. Studiază la școala românească din Șcheii Brașovului, apoi la Academia duhovnicească din Kiev (abs. 1753); unii cercetători consideră că a studiat și la Moscova și Halle. Dascăl la școala românească din Șcheii Brașovului (1753—1762), interpret și secretar al primilor trei episcopi sârbi de la Rășinari și Sibiu (1762—1786), primul „director al școlilor naționale neunite din Transilvania" (1786—1795), organizator și dascăl al primului curs pedagogic-teologic din Sibiu (1786—1795).

A alcătuit o serie de manuale școlare: prima *Gramatică românească* cunoscută, în 1757 (rămasă în manuscris, a fost publicată numai în 1969); *Ducere de mână sau povățuire către arimetică sau socoteală*, Sibiu, 1789; *Scurt izvod pentru lucruri de obște și deschilin în scrisori de multe chipuri*, Sibiu, 1792; *Dezvoaltele și tâlcuitele Evangheliii a duminecilor, a sărbătorilor și a oareșcărora zile*, Sibiu, 1790; *Sinopsis, adecă cuprindere în scurt a cei vechi și a cei noao Scripturi, adecă a Biblii*, Sibiu, 1791. I se atribuie și câteva traduceri din limbile rusă și slavo-sârbă: *Îndreptarea păcătosului cu duhul blândețelor*, Iași, 1765; *Economia* lui Florin cel Mare (ms); *Analie bisericești* a lui Baronius (revizuirea unei traduceri parțiale mai vechi, ms); probabil un *Catehism*, început de el și continuat de Nicolae Stoica de Hațeg, tipărit la Viena, în 1777, în limbile sârbă, română și germană, sub titlul *Catihisis mic sau Scurtată pravoslavnică mărturisire a legii grecești neunite pentru treaba*

pruncilor celor neuniți, precum și *Alexandria sau viața lui Alexandru Macedon*. Nicolae Iorga i-a atribuit și un manuscris cu caracter istoric, pe care l-a publicat sub titlul: *Însemnări de cronică ale clericilor din Șcheii Brașovului, 1512—1785*, în „Buletinul Comisiunii Istorice a României", XII, 1933, p. 57—99.

Dimitrie Eustatievici, *Gramatica rumânească 1757. Prima gramatică a limbii române*. Ediție îngrijită și introducere de N. A. Ursu, București, 1969.

Literatura: Gruia (Ștefan Pop), *Dimitrie Eustatievici din Brașov, secretarul episcopului Dionisie Novacovici, e cel dintâi gramatic român*, în RT, an. IX, 1915, nr. 5—8, p. 93—108; T.G. Bulat, *Testamentul lui Dimitrie Eustatievici*, în RI, X, 1924, p. 131—135; Candid C. Mușlea, *Biserica Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului*, Brașov, II, 1946, p. 149—152; Nicolae Albu, *Istoria învățământului românesc din Transilvania până la 1800*, Blaj, 1944, p. 229—230 și 280—289; Iosif Pervain, *Dimitrie Eustatievici*, în „Studia Universitatis Babeș—Bolyai", Series Philologica, fasc. 1, 1958, p. 27—47; Diomid Strugaru, *Gramatica lui Smotrițki și prima gramatică românească*, în „Romanoslavica", IV, 1960; Nagy Béla, *Dimitrie Eustatievici, az elso román nyelvtan szerzöje*, în rev. „Filologiai Kozlönyi", Cluj, VII, nr. 1—4, 1961; Academia R.S.R., *Istoria literaturii române*, I, București, 1964, p. 753—758; Nagy Béla, *Dimitrie Eustatievici à l'Academie de Kiev*, în „Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis, Sectio Philologica", tomus VII, Budapest, 1967; N. A. Ursu, *Modelul latin al Gramaticii lui Dimitrie Eustatievici Brașoveanul*, în „Limba Română", XVI, nr. 5, 1967, p. 423—433; I.D. Lăudat, *Istoria literaturii române vechi*, III, București, 1968, p. 145—148; Iacob Mârza, *Planul lui Dimitrie Eustatievici din anul 1789 cu privire la școlile românești de pe domeniul Zlatnei*, în vol. *Țara Moților*, Alba Iulia, 1977, p. 67—74; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 339—340; Vasile Oltean, *Școala românească din Șcheii Brașovului*, București, 1989, p. 70—77.

EXIGUUL DIONISIE (sau „cel smerit"), teolog din Scythia Minor (Dobrogea). N. c. 470, † c. 545, la Roma. Prezentat de biograful său Cassiodor ca fiind „de neam scit, dar de maniere întru totul romane, foarte priceput în ambele limbi (latina și greaca, n.n.), cunoscător perfect al Sfintei Scripturi și al Dogmaticii". A intrat de tânăr într-o mănăstire dobrogeană, apoi ajunge la Constantinopol, în 496 chemat la Roma, unde a fost hirotonit preot. A trăit mult timp în mănăstirea „Sf. Anastasia", a lucrat și în cancelaria papală. Tot Cassiodor scria că preda dialectica în mănăstirea Vivarium (în Calabria) și că a învățat mulți ani în biserică. A tradus mai multe opere dogmatice din grecește în latinește, toate însoțite de prefețe personale: Sf. Grigorie de Nissa (*Despre crearea omului*, cu unele observații critice), Sf. Ciril al Alexandriei (*Epistola 17 împotriva lui Nestorie, cu cele 12 anatematisme și alte epistole*), patriarhul Proclu al Constantinopolului (*Tomosul către armeni*) ș.a. A tradus și câteva biografii cerute de monahi: *Viața Sf. Pahomie*, *Pocăința minunată a Sf. Thaisia*. A mai tradus și o *Colecție de canoane:* cele zise „apostolice", ale primelor patru sinoade ecumenice și ale unor sinoade locale (în două versiuni); a mai întocmit o *Colecție de decrete (decretale)* a opt papi. Amândouă colecțiile au cunoscut o largă circulație în Biserica Apuseană. I se atribuie și culegerea unei colecții de texte patristice — *Florilegiu* — din Sfinții Atanasie cel Mare, Vasile cel Mare, Grigorie de Nazianz, Grigorie de Nissa, Ciprian din Cartagina, Ilarie din Pictavium, Ambrozie al Milanului, Fericitul Augustin și alții. A avut bogate cunoștințe de astronomie, calendaristică și calcul pascal. Mai multe lucrări de acest gen îi sunt incluse în *Liber de Pashatae* sau *Cartea despre Paști: Pascalia adevărată și regulile îndreptării ei, Precizări pentru stabilirea datei Paștilor, Elementele calculului calendaristic și pascal* etc.

În mod deosebit trebuie subliniat faptul că Dionisie este cel care a fixat „cronologia erei creștine", luând pentru prima oară ca punct de plecare, pentru numărarea anilor, Nașterea Mântuitorului, „începutul nădejdii noastre" (fixând-o în 754 sau 753 de la întemeierea Romei", în loc de 749, a făcut o eroare de 4 sau 5 ani); a fost adoptată încă din sec. VII în Italia, din sec. VIII în Anglia, în cel următor în Franța, apoi, cu timpul, în toate țările lumii.

Prin mai multe studii publicate în anii din urmă, preotul dr. Gheorghe Drăgulin susține că ar fi identic cu scriitorul patristic cunoscut sub

numele de *„Dionisie Pseudoareopagitul"* şi ca atare, i-ar aparţine lucrările: ***Despre numele divine, Ierarhia îngerească, Ierarhia bisericească, Teologia mistică*** **şi zece** ***Epistole.***

Literatura: J. P. Migne, *Patrologia*, Series latina, LXVII, 9A—520 A; Dionysius Exiguus, în „Scriptores Illyrici Minores", Corpus Christianorum, Series Latina, LXXXV, Turnoholti, 1972, p. 133—154; Wilhelm Peitz S.I., *Dionysius Exiguus Studien*, Berlin, 1960; Hubert Wurm, *Studien und Texte zur Dekretalensammlung des Dionysius Exiguus*, Amsterdam, 1964; Dr. Aloisie L. Tăutu, *Dionisie Românul — o podoabă a Bisericii noastre stămoşeşti*, ed. a II-a, revăzută, Roma, 1967; Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Contribuţia scriitorilor din Scythia Minor—Dobrogea la patrimoniul ecumenismului creştin în secolele al IV-lea —al VI-lea*, în „Ortodoxia", an. XX, 1968, nr. 1, p. 3—25 (şi versiunea franceză în „Contacts", revue française de l'Orthodoxie, Paris, XXII-e année, no. 69, 1970, p. 61—85); Acelaşi, *„Sciţii" Ioan Casian şi Dionisie cel Mic şi legăturile lor cu lumea mediteraneană*, în ST, an. XXVII, 1975, nr. 3—4, p. 189—203 (şi versiunea franceză în „Klironomia", vol. 7, t. 1, Tesalonic, 1975); Acelaşi, *Scriitori teologi în Scythia Minor*, în vol. *De la Dunăre la Mare*, Galaţi, 1977, p. 70—72; Acelaşi, *Scriitori bisericeşti din epoca străromână*, Bucureşti, 1979, p. 268—280; Mitropolit Nestor Vornicescu, *Scrieri patristice în Biserica Ortodoxă Română până în sec. XVII*, Craiova, 1983, p. 58—64; Pr. Dr. Gheorghe Drăgulin, *Ieromonahul Dionisie „Exiguus" sau „cel mic" (aprox. 470—550). Încercare de întregire bio-bibliografică*, în ST, an. XXXVII, 1985, nr. 7—8, p. 521—539; *Prefeţele Cuviosului Dionisie Smeritul sau Exiguul la unele traduceri în limba latină*. Studiu introductiv şi bibliografie de Pr. Dr. Gheorghe Drăgulin, traducere de Prof. David Popescu, în MO, an. XXXVIII, 1986, nr. 2, p. 76—125; *Cuviosul Dionisie Smeritul sau Exiguul: Două Epistole despre problemele datei Paştelui şi „Elementele calculului calendaristic şi pascal"*. Studiu introductiv şi bibliografie de Pr. Dr. Gheorghe Drăgulin, traducere de Prof. David Popescu, în MO, an. XXXIX, 1987, nr. 1, p. 27—70; Pr. Dr. Gheorghe Drăgulin, *Cuviosul Dionisie Exiguul (Smeritul)*, în vol. *Sfinţi români şi apărători ai legii strămoşeşti*, Bucureşti, 1987, p. 234—247; Acelaşi, *Concluzii şi perspective în dezbaterile din ultima sută de ani asupra Sfântului Dionisie Areopagitul şi a operei sale*, în GB, an. XLV, 1986, nr. 1, p. 73—87; Acelaşi (cu Prof. Aug. Gh. Drăgulin), *Cercetări asupra operei lui Dionisie Exiguul şi îndeosebi asupra celei necunoscute până acum*, în MO, an. XL, 1988, nr. 5, p. 24—68; Acelaşi, *Identitatea lui Dionisie Pseudo Areopagitul cu ieromonahul Dionisie Smeritul (Exiguul)*, Craiova, 1991, 342 p.; Mihail Diaconescu, *Istoria literaturii dacoromane*, Bucureşti, 1999, p. 556—573.

F

FECIORU DUMITRU, profesor de teologie. N. 18 iul. 1905, în Poiana, jud. Bacău, † 22 febr. 1988, în București. Studii la Seminarul „Veniamin“ din Iași (1918—1926) și la Facultatea de Teologie din București (1926—1930), cu studii de specializare la Facultățile de Teologie din Atena (1930—1932), Berlin și München (1935—1936); doctoratul în teologie la București în 1935. Funcționar la biblioteca Ateneului Român (1927—1930 și 1938—1940), profesor la Seminariile teologice „Neagoe Vodă“ din Curtea de Argeș (1933) și „Nifon“ din București (1937—1938); preot la biserica „Cuțitul de Argint“ din București (1940—1988); conferențiar de Omiletică patristică la Facultatea de Teologie din București (1946—1948), lector de Limba greacă la Institutul Teologic Universitar (1949—1955), conferențiar (1955—1956) și profesor (1956—1959) la catedra de Noul Testament, la cursurile de doctorat; bibliotecar-șef la biblioteca Sfântului Sinod (1959—1961), consilier patriarhal la sectorul Relații externe bisericești (1961—1971), profesor de Patrologie la Institutul Teologic din București (1971—1975). A desfășurat o bogată activitate de traducere din literatura patristică, mai ales din Sf. Ioan Gură de Aur. Membru în câteva delegații sinodale care au vizitat alte Biserici.

Lucrări: *Epoca Fericitului Augustin*, București, 1929, 19 p.; *Viața Sfântului Ioan Damaschin. Studii de istorie literară creștină*, București, 1935, VIII+191 p. (teză de doctorat); *Ideile pedagogice ale Sfântului Ioan Gură de Aur*, București, 1937, 38 p.; *Bibliografia traducerilor în românește din literatura patristică*, vol. I, 1691—1833, București, 1937, 82 p.; *Asterie, episcopul Amasiei. Viața și opera sa*, București, 1938, 74 p.; *Sfântul Ioan Gură de Aur, despre dragoste și prietenie*, București, 1945; *Un nou gen de predică în omiletica patristică: Predica la Bunavestire a Sfântului Gherman I al Constantinopolului*, în BOR, an. LXIV, 1946, nr. 1—3, p. 60—92, nr. 4—6, p. 180—193 și nr. 7—9, p. 386—397 (și extras, 61 p.); *Pedagogia nouă și pedagogia creștină*, București, 1946, 31 p.; *Probleme dogmatice și sociale în Evanghelia după Ioan*, în ST, an. V, 1953, nr. 3—4, p. 210—224; *Manuscrisele de la Neamț. Traduceri din Sfinții Părinți și din scriitorii bisericești*, în ST, an. IV, 1952, nr. 7—8, p. 459—487; *Catalogul manuscriselor din biblioteca Patriarhiei Române*, în ST, de la nr. 5—6, 1959, până la nr. 9—10, 1965 inclusiv; *Teologia icoanelor la Sf. Ioan Damaschin*, în „Ortodoxia“, an. XXXIV, 1982, nr. 1, p. 28—40.

Traduceri: Sf. Ioan Damaschinul, *Cultul Sfintelor icoane*. Traducere cu un studiu introductiv, București, 1937, 200 p. (reed, 1998, 220 p.); Sf. Sofronie al Ierusalimului, *Viața Cuvioasei Maria Egipteanca*, București, 1938; Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*. Traducere precedată de un studiu introductiv, București, 1938, 358 p. (ed. II, Bucu-

rești, 1993, 214 p.); Sf. Ioan Hrisostom, *Cuvântări la praznice împărătești*, București, 1942, 317 p.; Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, Partea I, traducere cu un studiu introductiv, București, 1944, 310 p.; Partea a II-a, București, 1945; *Sinaxarele Triodului*, traducere, București, 1946, IV+135 p.; Asterie al Amasiei, *Omilii și predici*. Traducere, cu un studiu introductiv, București, 1946; *Scrierile Părinților Apostolici*. Traducere, note și indici, București, 1979, 350 p. (ediția a doua, București, 1995, 436 p.); *Apologeți de limbă greacă*. Traducere, introducere, note și indice, București, 1980, 389 p. (în colaborare cu T. Bodogae și O. Căciulă; o nouă ediție: București, 1997, 512 p.); Clement Alexandrinul, *Scrieri*. Partea I (Pedagogul ș.a.) și Partea a II-a (Stromatele). Traducere, cuvânt înainte, note și indici, București, 1982, 432+592 p.; Sfântul Vasile cel Mare. *Scrieri. Partea întâia. Omilii la Hexaemeron. Omilii la Psalmi, Omilii și cuvântări*. Traducere, introducere, note și indici, București, 1986, 651 p.; Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Grigorie de Nazianz și Sfântul Efrem Sirul, *Despre preoție*. Traducere, introducere, note și un cuvânt înainte, București, 1987, 234 p.; Ioan Moshu, *Limonariu sau Livada duhovnicească*, Alba Iulia, 1991, 222 p. + XIV pl. (în colaborare cu T. Bodogae); Sfântul Ioan Gură de Aur. *Scrieri. Omilii la Matei*. Traducere, introducere, indici și note, București, 1994, 1051 p.; Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omiliile despre pocăință* și Sfântul Sofronie al Ierusalimului, *Viața Cuvioasei Maria Egipteanca*, București, 1998, 228 p.; Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre feciorie. Apologia vieții monahale. Despre creșterea copiilor*. Traducere și note, București, 2001, 429 p.; *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, București, 2002, 576 p.

În actualele periodice bisericești („Biserica Ortodoxă Română", „Glasul Bisericii", „Mitropolia Moldovei și Sucevei", „Mitropolia Olteniei", „Mitropolia Banatului") a publicat peste 80 de traduceri din Sfinții Părinți, îndeosebi din *Omiliile* și *Cuvântările* Sf. Ioan Gură de Aur (peste 50), Cuvântările Sf. Vasile cel Mare, Sf. Ioan Damaschin ș.a. Citãm între acestea lucrările *Despre preoție* de Sf. Ioan Gură de Aur (în BOR, an. LXXV, 1957, nr. 10, p. 928—1011); *Despre preoție* de Sf. Grigorie de Nazianz (în BOR, an. LXXXVI, 1968, nr. 1—2, p. 127—164); *Omiliile despre pocăință* ale Sf. Ioan Gură de Aur (BOR, an. XCIV, 1976, nr. 9—12, p. 977—984; an. XCV, 1977, nr. 1—3, p. 114—120, nr. 7—8, p. 754—760 și nr. 9—12, p. 958—964; an. XCVI, 1978, nr. 1—2, p. 78—85, nr. 3—4, p. 233—243, nr. 5—6, p. 550—562, nr. 7—8, p. 774—783 și nr. 9—10, p. 1146—1148); *Omiliile* Sf. Ioan Gură de Aur la David și Saul (GB, an. XXXVI, 1977, nr. 7—9, p. 641—651 și an. XXXVII, 1978, nr. 1—2, p. 57—80); *Cuvânt de sfătuire către Teodor cel căzut* de Sf. Ioan Gură de Aur (GB, an. XXXIX, 1980, nr. 3—5, p. 343—370); *Cuvânt către bogați* de Sf. Vasile cel Mare (BOR, an. XCVII, 1979, nr. 3—4, p. 351—361); *Apologia lui Aristide* din sec. II (MB, an. XXXIII, 1983, nr. 7—8, p. 412—435); *Scrisori către Olimpiada* ale Sf. Ioan Gură de Aur (MO, an. XXXIX, 1987, nr. 3, p. 51—76 și 1987, nr. 4, p. 45—69).

Ilie Miniat, *Didahii la Postul Mare*, București, 1945 (ed. II, București, 1996, 352 p.); Ilie Miniat, *Didahii și predici*, Bacău, 1995, 432 p.

A publicat și alte studii, articole și traduceri din scrierile Sfinților Părinți, recenzii, note etc. Împreună cu preotul Olimp Căciulă a editat, în 1938, colecția patristică *„Izvoarele Ortodoxiei"* (8 vol.); în 1941 a inițiat și condus colecția *„Pagini alese din Sfinții Părinți"*, în care a publicat 20 de broșuri; a redactat rev. „Raze de Lumină" a studenților Facultății de Teologie din București (1929—1930).

Literatura: D. Fecioru, *Memoriu de titluri și lucrări*, București, 1946, 20 p.; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 91—92; *Necrolog*, în MMS, an. LXIV, 1988, nr. 4, p. 113—115 (Ștefan Gușă); *Necrolog*, în ST, an. XL, 1988, nr. 1, p. 114—116 (Teodor Baconsky).

FELEA ILARION, profesor de teologie. N. 21 mart. 1903, în Valea Bradului, jud. Hunedoara, în familie de preot, † 18 sept. 1961, în închisoarea de la Aiud. Studii secundare la Liceele „Avram Iancu" din Brad (1914—1918) și „Moise Nicoară" din Arad (1918—1922), superioare la Academia teologică „Andreiană" din Sibiu (1922—1926), cu examene de licență (1932) și doctorat (1939) la Facultatea de Teologie din București, Facultatea de Litere și Filozofie din Cluj (abs. 1929). Profesor la Liceul din Brad (1926—1927), preot în Valea Brad (1927—1930), în Arad-Șega (1930—1939), unde a ridicat o biserică parohială, apoi la catedrala din Arad (1939—1958), profesor de Dogmatică și Apologetică la Academia teologică din Cluj (1937—1938) și la cea din

Arad (1938—1948), rector (1947—1948), iconom stavrofor (1947). A fost redactor al foilor „Biserica și Școala" (1939—1945) și „Calea Mântuirii" (5 sept. 1943—3 iun. 1945 și 1 ian.—22 dec. 1946) din Arad. Arestat și deținut în timpul regimului comunist (6 ian. 1949—5 ian. 1950, sept. 1958—18 sept. 1961), fiind condamnat la 20 de ani muncă silnică "pentru uneltire contra ordinei sociale" și 20 ani temniță grea pentru „activitate intensă contra clasei muncitoare și a mișcării revoluționare".

Lucrări: *Convertirea creștină*, Sibiu, 1935, 104 p.; *Critica ereziei baptiste*, Sibiu, 1937, 94 p.; *Dumnezeu și sufletul în poezia română contemporană*, Cluj, 1937, 111 p.; *Pocăința. Studiu de documentare teologică și psihologică*, Sibiu, 1939, VIII + 443 p. (teză de doctorat); *Teologie și preoție*, Arad, 1939 (extras din „Anuarul Academiei Teologice din Arad pe 1938/1939"); *Paisie și paisianismul*, Cluj, 1940, 51 p.; *Catehism creștin ortodox*, Arad, 1940, 111 p. (alte ediții 1946, 1957 și 1958); *Duhul adevărului. Predici*, Arad, ed. I, 1942, ed. a II-a, 1943, 565 p. (premiată de Academia Română); *Religia iubirii* (predici apologetice), Arad, 1946, 568 p.; *Sfintele Taine*, Sibiu, 1947, 189 p.; *Mântuirea*, Arad, 1947, 61 p.; *Religia culturii*, Arad, 1994, 367 p.; *Ereticii și rătăcirile lor doctrinare*, București, 1999, 159 p.; câteva broșuri de apărare a credinței în colecția „*Biblioteca creștinului ortodox*" de la Arad (de pildă: *Icoane alese din viața Ortodoxiei*, Arad, 1933, 114 p.).

Sute de articole și predici în „Telegraful Român" și „Revista Teologică" de la Sibiu, „Biserica și Școala" și „Calea Mântuirii"—Arad; „Duh și Adevăr"—Timișoara etc.; șase volume rămase în manuscris.

Literatura: *Date biografice* de Pr. Demian Tudor în vol. *Religia culturii*, Arad, 1994, p. 355—362; Preot Ioan Tulcan, *Profesorul, teologul și preotul martir dr. Ilarion Felea*, în AB, an. IV (XLIII), 1993, nr. 4—6, p. 116—121.

FELEA IRINEU (din botez Ioan), protosinghel, frate cu Ilarion. N. 13 ian. 1885, în Ciuruleasa, jud. Alba, † 4 apr. 1944, în București (în bombardament). Studiile gimnaziale la Brad, Blaj, Beiuș și Năsăud (1895—1903), Institutul teologic la Sibiu (1903—1906), continuând la Facultatea de Teologie din Cernăuți, unde obține doctoratul (1909). Funcționar la Arhiepiscopia Sibiului (1909—1911), profesor de Cântări bisericești și Tipic la Institutul teologic—pedagogic din Sibiu și diacon la catedrala mitropolitană (1911—1913), preot în Pecica-Arad (1913—1927); mobilizat ca preot militar în primul război mondial; în 1918 s-a numărat printre cei care au organizat Legiunea de voluntari români din Italia (din prizonieri români, foști în armata austro-ungară); în 1919—1923 trimis de Guvernul român în Italia, ca reprezentant al Crucii Roșii din România, încredințat cu aducerea osemintelor ostașilor români din Ardeal și Bucovina căzuți pe frontul italian, sau cu amenajarea unor cimitire pentru aceștia; secretar și apoi președinte al „Asociației voluntarilor ardeleni din primul război mondial". Spiritual și subdirector al Internatului teologic din București și preot al bisericii „Radu Vodă" (1927—1944); călugărit la mănăstirea Sinaia, cu numele Irineu, hirotesit protosinghel (1940).

Lucrări: *Simboluri liturgice*, Arad, 1924, 76 p.; *Convorbiri cu Dumnezeu și cu oamenii*. Traducere din Constanzo Mignone, București, 1930, 197 p.; studii, articole și predici în „Revista Teologică" — Sibiu, articole în „Telegraful Român" — Sibiu, „Biserica și Școala" — Arad, „Foaia Diecezană" — Caransebeș, „Tribuna" și „Tribuna Poporului" — Arad, „Universul" și „Cultura Poporului" — București ș.a.

Literatura: Mircea Păcurariu, *Monografia Institutului Teologic Universitar din Sibiu, 1911—1955*, ms. dact., Sibiu, 1956, p. 324—325.

FILARET II, mitropolit. N. c. 1735, † 1794, la Căldărușani. Român sau aromân, cu studii la București, probabil la Academia de la „Sf. Sava". Se presupune că s-a călugărit în mănăstirea Căldărușani, la care a fost un timp egumen și pe care a restaurat-o prin 1778. Ca arhimandrit, în 1770 a făcut parte din delegația munteană trimisă la țarina Ecaterina II-a a Rusiei la Petersburg. În 1776 a fost hirotonit mitropolit titular „de Mira Lichiei"; la începutul anului 1780 ales episcop al Râmnicului, unde a păstorit până la 6 sept. 1792, când a fost ales mitropolit al Ungrovlahiei; peste un an (25 sept. 1793) a fost nevoit să se retragă. Cu sprijinul său material s-au tipărit câteva cărți

la București, iar ca episcop de Râmnic a tipărit peste 25 de cărți, toate cu cheltuiala sa, între care: șase *Mineie* (pe apr.—sept. 1780), *Ceaslovul* (1781 și alte ediții), *Molitvelnicul* (1782), *Triodul* (1782 și 1784), *Psaltirea* (1784 și 1787), *Evanghelia* (1784), *Apostolul* (1784) *Catavasierul* (1784), *Acatistul* (1784), *Penticostarul* (1785), *Antologhionul* (1786), *Liturghierul* (1787), *Slujba Sf. Stelian* (1787), *Octoihul* (1788), *Cazania* (1781 și 1792, având la bază textul *Cazaniei* lui Varlaam și a edițiilor următoare), *Pilde filosofești* (1783), *Sinopsis* (1783, traducere din Sf. Atanasie cel Mare), *Cuvintele Sf. Dorotei* (1784) și *Cuvintele Sf. Teodor Studitul* (1784, ultimele două traduse de însuși Filaret), *Gramatica* lui Ienăchiță Văcărescu (1787) ș.a.

Literatura: Melchisedec Ștefănescu, *Schițe biografice din viața mitropolitului Ungrovlahiei Filaret II...*, București, 1887, 59 p.; N. Iorga, *Viața unui mitropolit de altă dată; Filaret al II-lea, după registrul său inedit de scrisori*, în CL, an. XXXV, 1901, p. 999—1009 și 1101—1137; (Atanasie Mironescu), *Sfânta Episcopie a Eparhiei Râmnicului Noul Severin în trecut și acum*, București, 1906, p. 152—157; Pr. Niculae Șerbănescu, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în BOR, an. LXXVII, 1959, nr. 7—10, p. 799—801; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 410—411 și 435—437 (ed. a II-a, București, 1994, p. 401—403 și 425—427).

FILIPAȘCU ALEXANDRU, profesor, istoric. N. 20 apr. 1902, în Petrova, jud. Maramureș, † 20 dec. 1952, în Valea Neagră, jud. Constanța, ca deținut politic la Canalul Dunăre—Marea Neagră. Studii secundare la Liceele din Sighet (1912—1916) și Beiuș (1916—1920), superioare în Colegiul Pontifical „Lateranum" din Roma (1920—1923) și la Academia teologică din Gherla, cu doctoratul în Teologie la Lwów (pe atunci în Polonia), în 1928. Profesor de Religie la Școala Normală din Zalău (1923—1925), la Gimnaziul „Bogdan Vodă" din Vișeul de Sus (1925—1928), la Liceul de fete „Domnița Ileana" (1928—1934) și la Liceul de băieți „Dragoș Vodă" (1934—1940), ambele în Sighet, apoi la Liceul de fete din Alba Iulia (1940—1941) și la Liceul de băieți „Gheorghe Lazăr" din Sibiu (1941—1945); preot din 1929; paralel primar al Sighetului (1933—1937); asistent (1943—1945) și apoi șef de lucrări (1945—1948) la „Centrul de studii și cercetări privitoare la Transilvania" din Sibiu—Cluj, profesor la Seminarul pedagogic universitar din Cluj (1945—1948). Revenit la Ortodoxie în 1948, a fost numit profesor titular la Institutul Teologic Universitar din Cluj la catedra de Istoria Bisericii Române (1948—1952). Arestat la 15 aug. 1952 și condamnat la 5 ani muncă silnică.

Lucrări: *Istoria Maramureșului*, București, 1940, 270 p.; *De la românii din Maramureș. Oameni, locuri, cântece*, Sibiu, 1943, 87 p.; *Le Maramureș*, Sibiu, 1944, 52 p.; *Voievodatul Maramureșului. Originea, structura și tendințele lui*, Sibiu, 1945, 32 p.; *Înstrăinarea unor familii și averi maramureșene prin încuscrirea cu străini*, în „Transilvania", an. LXXIII, nr. 10, 1942, p. 742—756; *Descrierea întâmplărilor de la începutul revoluției din anul 1848 și 1849 în protopopiatul Hălmagiului*, în „Transilvania", an. LXXIV, nr. 1, 1943, p. 44—61; *Protopopul Ioan Fodoru și urmașii lui*, în „Transilvania", an. LXXIV, nr. 9—10, 1943, p. 741—754. Coautor al manualului de *Istoria Bisericii Române*, 2 vol., București, 1957, 464 + 655 p.; Colaborări la ziarele „Duminica" și „Maramureșul" din Sighet, director al săptămânalului „Ecoul Maramureșului" (1934—1936).

Literatura: *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 142—143; Alexandru Moraru, *Învățământul teologic universitar ortodox din Cluj (1924—1952)*, Cluj-Napoca, 1997, p. 197—198; rev. „Transilvania", Sibiu, nr. 3, 2001, p. 21—23.

FILITTI COSTANDIE (din botez Constantin), episcop (nepot de soră al mitropolitului Dositei Filitti). N. în Zița, lângă Ianina, în Grecia, † 8 sept. 1827, în București. Învață la mănăstirea „Sf. Ilie" din Zița, în care s-a călugărit; venit în Țara Românească, a ajuns protosinghel la Mitropolie, iar la 29 oct. 1793 ales episcop al Buzăului, unde a păstorit până în 1819. Realizări gospodărești: lucrări de refacere la catedrala și reședința episcopală, schitul Găvanele, biserica din Săseni, biserica din Găvănești, biserica „Sf. Dumitru" din București și a ctitorit o biserică în Mehadia—Banat. Din 1814 a fost numit în

fruntea „Eforiei școlilor", lucrând pentru bunul mers al învățământului și, în genere, pentru progresul vieții culturale—artistice. Sprijinitor al spitalelor „Filantropia" din București și „Gârlași"din Buzău. Pe plan politic a avut o atitudine filorusă și antiotomană. La 27 iul. 1819 a fost silit să se retragă din scaun de domnul fanariot Alexandru Suțu.

Literatura: Ioan C. Filitti, *Averea episcopului Costandie Filitti*, în RA, 4, 1927, p. 156—162; Pr. Gabriel Cocora, *Episcopul Costandie Filitti*, în GB, an. XIX, 1960, nr. 9—10, p. 824—861; Prof. Toma G. Bulat, *Titularii Episcopiei Buzăului în secolul al XVIII-lea,* în GB, an. XXXIV, 1975, nr. 3—4, p. 365—379; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1980, p. 443—445 (ed. a II-a, București, 1994, p. 432—435).

FILITTI DOSITEI (din botez Dimitrie), mitropolit. N. 1734, în Pogdoriani (azi Parakalamos), în Epir (Grecia), în familie de preot (tatăl grec, mama albano-vlahă), † 14 dec. 1826, în Brașov. Călugărit în mănăstirea Sosinu din locul său natal, trecut apoi la mănăstirea „Proorocul Ilie" din Zița; studii la Zița și Ianina. A venit apoi în mănăstirea „Sf. Ioan cel Mare" din București, închinată celei din Zița, din 1764 fiind egumenul ei; după 1776 era și „logofăt"—director la Mitropolia din București. La 11 oct. 1787 ales episcop de Buzău, iar la 25 sept. 1793 ales mitropolit al Ungrovlahiei; în această calitate a luat o seamă de măsuri în folosul clerului (reducerea „dării cârjei" la jumătate ș.a.), a protestat la Curțile imperiale din Petersburg și Viena împotriva unor opresiuni otomane. Pe tărâm cultural, ca președinte al Eforiei școlilor, s-a interesat de bunul mers al acestora; a tipărit — cu cheltuiala sa — o serie de cărți de slujbă și de învățătură: *Molitvelnicul* (1794 și 1808), *Psaltirea* (1796 și 1806), *Liturghierul* (1797), *Triodul* (1798), *Penticostarul* (1800), *Slujba Sf. Dimitrie Basarabov* (1801), *Ceaslovul* (1801 și 1806), *Rânduiala sfințirii bisericii* (1809), apoi: *Pravoslavnica învățătură* (1794), *Carte folositoare de suflet* (1799 și 1800), *Chiriacodromionul la Evanghelii* a lui Nichifor Theotochis (1801), traduse din grecește. La 15 ian. 1810 a fost înlăturat din scaun de țarul Aleksandru I, țările românești fiind pe atunci sub ocupație rusească; în dec. 1812 și-a înaintat el însuși demisia și s-a stabilit la Brașov, unde a rămas până la sfârșitul vieții. Prin testament (1825), a lăsat sume însemnate de bani unor așezăminte din Brașov (azilul de orfani, spitalul militar, bisericile catolică, luterană, ortodoxă—greacă și ortodoxă—română), unor mănăstiri din Grecia, pentru răscumpărarea grecilor robiți, pentru măritarea unor grecoaice sărace, pentru școlile din Pogoniana și Zița, dar mai ales pentru cumpărarea unor moșii în Țara Românească din venitul cărora să se acorde burse de studii în Apusul Europei unor tineri greci (s-a cumpărat moșia Lungulețu-Dâmbovița; au beneficiat de burse peste 250 de tineri greci, dar și români, până după 1918).

Literatura: Ioan C. Filitti, *Așezământul cultural al mitropolitului Dositei Filitti de la înființare până astăzi, 1827—1910,* București, 1910, 200 p.; Emanoil Hagi-Mosco, *Un mare ierarh al Episcopiei de Buzău: mitropolitul Dositei Filitti,* în „Îngerul", Buzău, an. III, 1927, nr. 13—16, p. 10—15; T. G. Bulat, *Precizări cu privire la detronarea mitropolitului Dositei Filitti și înscăunarea lui Ignatie de Arta de către ruși (1809),* în ABas., an. II, nr. 2, 1930, p. 159—176; Prof. Ștefan Lupșa, *Destituirea și petrecerea în Ardeal până la moarte a mitropolitului Ungrovlahiei Dositei Filitti*, în RT, an. XX, 1930, nr. 9—10, p. 318—326; I. C. Filitti, *Șapte scrisori păstorești de la mitropolitul Dositei Filitti din anii 1793—1795*, în BOR, an. LII, 1934, nr. 9—10, p. 632—645 (și extras, 15 p.); Pr. Niculae Șerbănescu, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în BOR, an. LXXVII, 1959, nr. 7—10, p. 801—804; Iancu Anastasescu, *Date noi despre fericitul întru pomenire marele ierarh Dositei Filitti, mitropolit al Ungrovlahiei, 1793—1810*, în GB, an. XXVII, 1968, nr. 9—10, p. 1019—1028; Toma G. Bulat, *Titularii Episcopiei Buzăului în secolul al XVII-lea*, în GB, an. XXXIV, 1975, nr. 3—4, p. 358—365; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 413—419 și 442—443 (ed. a II-a, București, 1994, p. 404—410 și 432); Ariadna Camariano-Cioran, *L'Épire et les Pays Roumains*, Jannina, 1984, p. 114—118.

FILOTEI, autor de imne liturgice. Fost logofăt al lui Mircea cel Bătrân, domnul Țării Românești (1386—1418), cu numele Filos,

călugărit apoi la Cozia, devenind monahul Filotei. Este autorul așa-numitelor „Pripeale", scurte texte imnografice care se cântă cu stihuri din „psalmii aleși" la policleul sărbătorilor împărătești, ale Născătoarei și ale unor sfinți, introduse apoi în cultul Bisericilor ortodoxe de limbă slavă; s-au tipărit prima oară la Veneția în 1536 și 1547, iar la noi de diaconul Coresi în *Sbornicul* de la Sebeș (1580); peste 25 de manuscrise slave.

Literatura: E. Turdeanu, *Les premiers écrivains religieux en Valachie: l'hegoumène Nicodème de Tismana et le moine Philothée*, în „Revue des études roumaines", Paris, II, 1954, p. 114—144 (reproducere fotografică integrală a ediției de la Veneția din 1536); Pr. S. Teodor (= Tit Simedrea), *Filotei monahul de la Cozia, imnograf român*, în MO, an. VI, 1954, nr. 1—3, p. 20—35; Pr. S. Teodor (= Tit Simedrea), *Pripealele monahului Filotei de la Cozia*, în MO, an. VI, 1954, nr. 4—6, p. 177—190; Tit Simedrea, *Filotei monahul de la Cozia. Data, locul și limba în care s-au alcătuit Pripealele*, în MO, an. VII, 1955, nr. 10—12, p. 526—541, Tit Simedrea, *Les „Pripela" du moine Philothée. Etude. Texte. Traduction*, în „Romanoslavica", XII, 1970, p. 183—225.

FILOTEI (ca mirean Filip Pârșoi), episcop. N. 1805, în Cernatu—Săcele, jud. Brașov, † 16 aug. 1860, la mânăstirea Ciolanu. A trăit de tânăr în mânăstirile Suzana, Cheia, Sinaia, Neamț — unde a fost călugărit —, Vatopedi din Muntele Athos, „Sf. Ecaterina" din București. Arhidiacon și iconom la Episcopia Buzăului în timpul lui Chesarie (din 1833), care l-a hirotesit arhimandrit. Locțiitor de episcop la Buzău (dec. 1846—sept. 1850), apoi episcop eparhiot (la 14 sept. 1850, hirotonit 27 oct., înscăunat 5 nov.), unde a păstorit până la 19 iun. 1859, când, fiind bolnav, a fost pus în retragere. Deși era un autodidact, a sprijinit activitatea culturală, tipărind peste 25 de cărți (de slujbă, de învățătură, de muzică, manuale școlare), cea mai însemnată fiind *Biblia* în 5 vol. (1854—1856), după ediția de la Blaj, revăzută. A îndrumat și sprijinit Seminarul din Buzău și celelalte școli din eparhie, activitatea pastorală-omiletică a preoțimii. A acordat ajutoare pentru refacerea unor lăcașuri de închinare din eparhie și a ctitorit el însuși bisericile din Maxenu-Buzău și Scorțaru Nou-Brăila. Membru în Divanul Ad-hoc din București și în Adunarea electivă din 1859, fiind un sprijinitor entuziast al Unirii.

Literatura: Gh. Ionescu, *Viața și activitatea lui Filotei episcopul Buzăului*, ed. a II-a, București, 1941, 154 p.; Gabriel Cocora, *Episcopul Filotei al Buzăului luptător pentru Unirea Țărilor Române*, în BOR, an. LXXVII, 1959, nr. 1, p. 44—52; Pr. Gabriel Cocora, *O sută de ani de la tipărirea Bibliei de la Buzău*, în GB, an. XIV, 1955, nr. 3—4, p. 211—216; Pr. Gabriel Cocora, *O sută de ani de la moartea episcopului Filotei al Buzăului*, în GB, an. XX, 1961, nr. 1—2, p. 136—156; Dr. Antonie Plămădeală, *Episcopi ai Buzăului în cultura românească*, în vol. *Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților*, II, Buzău, 1983, p. 63—81 (și în vol. *Nume și fapte în istoria culturii românești. Sec. XVII—XIX la Buzău*, București, 1983, p. 29—61); Scarlat Porcescu, *Știri noi referitoare la activitatea episcopului Filotei al Buzăului*, în BOR, an. CV, 1987, nr. 3—4, p. 80—92.

FILOTHEI „sin Agăi Jipăi", ieromonah, traducător și psalt. N. 1670 în Mârșa, jud. Ilfov † 1720 în București. La 24 dec. 1713, fiind ieromonah și psalt la Mitropolia din București, a terminat de scris o *Psaltichie românească*, primul manuscris muzical bisericesc cunoscut cu textul în limba română. În prefață arăta că a tălmăcit „pre a noastră de țară și de obște limbă", la îndemnul mitropolitului Antim Ivireanul. Are 518 pagini, cu 967 cântări și note muzicale, iar 226 pagini numai cu text. Era o lucrare complexă și pretențioasă pentru timpul său; la majoritatea cântărilor a păstrat linia melodică a versiunii grecești, altele au fost ușor adaptate la prozodia și topica limbii române, ori au fost prescurtate. Foarte important este și faptul că a notat și o veche creație bisericească autohtonă, *Canonul Floriilor* și alta, cu conținut laic, *Rugăciunea lui Filothei pentru Constantin Brâncoveanu*.

După cercetări mai noi, este socotit identic cu acel Filothei „Sfetagorețul", care a tradus din grecește în românește lucrarea *Învățături creștinești* (tipărită la Snagov în 1701), precum și cartea populară *Floarea darurilor* — rămasă în manuscris — după lucrarea *Fiore di Virtu*, și cu „Filothei ieromonahul", care a tradus și tipărit primul *Catavasier* în limba română (Târgoviște, 1714).

Literatura: Sebastian Barbu Bucur, *Monumente muzicale. Filothei sin Agăi Jipăi — prima Psaltichie românească cunoscută până acum* ,în BOR, an. LXXXVII, 1969, nr. 9—10, p. 1066—1075 (și în „Studii de Muzicologie", VI, București, 1970, p. 99—134); Octavian Lazăr Cosma, *Hronicul muzicii românești*, I, București, 1973, p. 255—263; Sebastian Barbu Bucur, *Monumente muzicale în Biserica Ortodoxă Română. Filothei sin Agăi Jipăi — Prima Psaltichie românească*, în GB, an. XL, 1980, nr. 10—12, p. 772—796; an. XLI, 1981, nr. 3—5, p. 475—510 și BOR, an. XCIX, 1981, nr. 3—4, p. 370—406; Același, *Filothei sin Agăi Jipăi. Psaltichie românească*. I. *Catavasier*, București, 1981, XV + 514 p. (cu reeditarea unora din studiile menționate mai sus); II. *Anastasimatar*, București, 1984, 344 p.; III. *Stihirariul*, București, 1986, 484 p.; IV. *Stihirar–Penticostar*, Buzău, 1992.

FIRCA IOVA, preot. N. 19 mai 1908, Cacova (azi Grădinari), jud. Caraș Severin — † 29 oct. 1988 în București. Studii la Liceul „General Dragalina" din Oravița (1920—1928), Facultățile de Științe (1928—1932) și Teologie (1932—1934), ambele în cadrul Universității din București. Diacon (1934), apoi preot (1935) în Cacova (1935—1938) și Caransebeș (1938—1943), paralel profesor pentru disciplinele Teologiei practice la „Academia teologică" din Caransebeș, preot la parohia Timișoara IV (1943—1954), la catedrala mitropolitană tot acolo (1954—1969), apoi la parohia Otopeni—București (din 1969); hirotesit protopop (1946), apoi iconom stavrofor (1964).

Lucrări: *Dogmă, cult și artă*, în „Anuarul Academiei teologice din Caransebeș", 1919—1939, p. 20—56; *Argumentul entropologic pentru dovedirea existenței lui Dumnezeu*, în „Anuarul Academiei teologice din Caransebeș", 1939—1940, p. 109—144; *Cosmogonia biblică și teoriile științifice*, Caransebeș, 1943, 270 p.

Problema iconoclasmului, de Leonid Uspenski (traducere din limba franceză), în MB, an. XV, 1965, nr. 1—3, p. 91—122; *Liturghiile ortodoxe și misa catolică*, în MB, an XV, 1965, nr. 7—9, p. 528—556; *Elemente folclorice de ritual în Banat,* în MB, an. XIX, 1569, nr. 7—9, p. 445—481; *Unde a fost Cogheonul,* în MB, an. XXX, 1980, nr. 1—3, p. 43—58; *Asceza la geto-daci,* în BOR, an. XCVII, 1980, nr. 7—8, p. 782—798.

Articole și predici în „Foaia Diecezană" — Caransebeș, „Biserica Bănățeană" — Timișoara, „Duh și Adevăr", revistă omiletică — Timișoara, „Mitropolia Banatului" — Timișoara ș.a.

Literatura: Informații de la fiul său Gheorghe Firca, muzicolog și compozitor.

FLOCA IOAN, profesor de teologie. N. 3 apr. 1928, în Răhău, jud. Alba, în familie de preot. Studii la Liceul teoretic „Aurel Vlaicu" din Orăștie (1939—1947), Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1947—1951), cursurile de doctorat pentru Drept bisericesc și Administrație la Institutul Teologic din București (1951—1954), Facultatea de Științe Juridice și Administrative a Universității din București (cursuri fără frecvență, 1956—1961, diploma 1962), doctoratul în Teologie la București (1969), iar în Științe juridice la Cluj (1980). A ocupat diferite funcții administrative în cadrul Institutului Teologic din Sibiu (1954—1968), consilier economic la Arhiepiscopia Sibiului (1968—1970), asistent la secția practică la Institutul Teologic Universitar Sibiu (1970—1971), apoi profesor titular la catedra de Drept bisericesc și Administrație (1971—1998); diacon (1971), arhidiacon stavrofor (1976); participant la câteva Congrese internaționale de Istoria dreptului.

Lucrări: *Școlile teologice. Organizarea și jurisdicția asupra lor,* în ST, an. VI, 1954, nr. 5—6, p. 316—344; *Dispensa în Dreptul bisericesc,* în ST, an. VII, 1955, nr. 1—2, p. 107—121; *Primul manual românesc de Drept canonic (Elementele Dreptului canonic de Andrei Șaguna, Sibiu, 1854),* în MA, an. II, 1957, nr. 5—8, p. 478—489; *Molitvelnicul ortodox (până la sfârșitul secolului XVIII),* în MA, an. VII, 1962, nr. 1—2, p. 93—115; *Legea românilor (Jus valachorum) și legislația de stat din Transilvania în epoca voievodatului și principatului*, în MA, an. VII, 1962, nr. 7—8, p. 520—528; *Unitatea dintre pravilele folosite în Transilvania cu cele din Țara Românească și Moldova*, în MA, an. VII, 1962, nr. 9—12, p. 686—710; *Pravila de la Govora din 1640—1641*, în BOR, an. LXXXI, 1963, nr. 3—4, p. 297—319; *Predica Fericitului Augustin*, în MA, an. VIII, 1963, nr. 7—8, p. 567—584; *Principii omiletice în opera Feri-*

citului Augustin, în MB, an. XIV, 1964, nr. 4—6, p. 198—209; *Importanța canonică-juridică a Pravilei de la Govora*, în MA, an. IX, 1964, nr. 6—8, p. 496—523; *Originile dreptului scris în Biserica Ortodoxă Română (Studiu istoric-canonic)*, Sibiu, 1969, XV+212 p. (extras din MA, an. XIV, nr. 1—3, 1969, p. I—X, p. 3—188, teză de doctorat în teologie); *Canoanele Sinodului de la Sardica*, în ST, an. XXIII, nr. 9—10, 1971, p. 720—726; *Legislația bisericească una și aceeași de o parte și de alta a Carpaților*, în MA, an. XX, 1975, nr. 11—12, p. 846—864; *Autoritatea și actualitatea Sinodului II ecumenic*, în MA, an. XXVI, 1981, nr. 7—9, p. 492—508; *Sobornicitatea (sinodalitatea sau catolicitatea, ecumenicitatea) Bisericii. Poziții critice*, în „Ortodoxia", an. XXXIV, 1982, nr. 3, p. 408—414; *Faze și etape ale stărilor de independență de tip autonom și autocefal în Biserica Ortodoxă Română*, în MA, an. XXX, 1985, nr. 5—6, p. 288—298; *Bazele canonice ale organizării și funcționării Bisericii Ortodoxe Române*, în vol. *Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române*, București, 1987, p. 173—185; *Importanța și actualitatea hotărârilor Sinodului VII ecumenic de la Niceea (787)*, în „Ortodoxia", an. XXXIX, 1987, nr. 4, p. 10—22; *Caterisirea în Dreptul bisericesc ortodox*, în ST, an. XXXIX, 1987, nr. 5, p. 82—90.

Drept canonic ortodox, legislație și administrație bisericească, 2 vol., București 1990, 576+476 p.; *Canoanele Bisericii Ortodoxe, Note și comentarii* (București), 1991, 478 p. (ed. a II-a, Sibiu, 1993, 540 p.); *Din istoria Dreptului românesc I. Dreptul scris*, Sibiu, 1993, 94 p.; II. *„Carte românească de învățătură de la pravilele împărătești și de la alte giudețe — Iași 1646"*, *Sibiu*, 1993, 172 p.; *Concordatul, act diplomatic în slujba acțiunii catolice*, Sibiu, 1993, 54 p.

Diferite articole în „Mitropolia Ardealului", „Telegraful Român", „Îndrumătorul Bisericesc", de la Sibiu, ș. a.

Literatura: *Curriculum vitae*, în teza de doctorat *cit.*, p. 208—210; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 367—368.

FLOR (sau Florea), preot, copist, miniaturist, traducător și „dascăl slovenesc" la școala domnească de la biserica „Sf. Gheorghe Vechi" din București (c. 20 de ani), † c. 1770. A copiat mai multe lucrări teologice și istorice: *Psaltire cu tâlc* (cinci ex., din 1754, 1755, 1764, două nedatate, în una precizându-se că s-a tălmăcit de el după o ediție „de la Țara Moscului"; toate împodobite cu frontispicii, inițiale înflorate, unele cu miniaturi); *Tâlcul Evangheliilor* al lui Teofilact al Ohridei (după traducerea episcopului Damaschin, două ex., unul din 1764, altul nedatat și care cuprinde și un *„Lexicon românesc la cuvintele cele mai de trebuință a să ști..."); Pateric sau Otecinic al Pecerscăi, ce cuprinde întru sine viața sfinților părinților noștri ce-au strălucit în peșterile de-acolo* (1758, partea întâi tâlcuită de Vasile Dascălul, iar partea a doua de „sfinția sa popa Florea, dascălul slovenesc din București"); *Cronograf* (două ex. nedatate); cartea cu *Întrebările lui Constantin Cantacuzino și Răspunsurile lui Ioan Cariofil* care s-au tălmăcit de pre limba elinească pre limba românească, prin îndemnarea popei Flor, dascăl slovenesc, hartofilax; *Pomelnicul bisericii Șerban Vodă din București; Condica sfintei mănăstiri Dealul*; un număr de hrisoave domnești. Tot prin deceniul al șaselea al secolului XVIII, a realizat o copie după cunoscuta lucrare iconografică a mitropolitului Antim Ivireanul: *Chipurile Vechiului și Noului Testament, adecă obrazele oamenilor celor vestiți ce să află în Sfânta Scriptură, în Biblie și în Evanghelie și adunare pre scurt istoriilor celor ce s-au făcut pe vremea lor...*, rulou de hârtie, de 1107 x 0,45 m. (Bibl. Acad., Fond suluri, nr. 7); cuprinde 503 portrete în medalion, cu personaje din arborele genealogic al lui Iisus, 7 desene și 4 miniaturi cu subiecte din Vechiul și Noul Testament; 40 de medalioane sunt colorate, iar celelalte lucrate în peniță (diametrul 3-9 cm).

Literatura: Gh. Nedioglu, *Cea mai veche școală românească cu caracter statornic* (Școala de la Sf. Gheorghe Vechiu), București, 1913, p. 11—15; Ion Barnea, *Un miniaturist român din secolul XVIII: popa Flor*, în BOR, an. LXVI, 1948, nr. 11—12, p. 584—607 + 8 fig. (și extras); Gabriel Ștrempel, *Copiști de manuscrise românești până la 1800*, vol. I, București, 1959, p. 66—70; Același, *Un cronograf ilustrat atribuit mitropolitului Antim Ivireanul*, în „Romanoslavica", XIII, 1966, p. 309—353; Același, *Catalogul manuscriselor românești*, 4 vol., București, 1978—1992 (la indice).

FLOREA LUCIAN (din botez Simion), arhiepiscop. N. 3 apr. 1922, în Stremț, jud. Alba. Tuns în monahism la mănăstirea Sihastru în 1950, hirotonit ierodiacon în același an. Studii la Seminarul monahal din mănăstirea Neamț (1948—1953), la Institutul Teologic Universitar din București (1955—1956) și la Academia duhovnicească din Zagorsk—Moscova (1956—1960), unde a obținut licența (echivalată la București în 1960), cursuri de doctorat — specialitatea Istoria Bisericii Române — la Institutul Teologic din București (1960—1963), funcționând, paralel, și ca profesor de Limba rusă la Seminarul teologic din București. Superior al Așezămintelor românești din Ierusalim și reprezentant al Patriarhiei Române pe lângă Patriarhia Ierusalimului (mart. 1963—mai 1974), hirotesit arhimandrit de patriarhul Ierusalimului (1963). Aici s-a ocupat de restaurarea căminului și a bisericii românești din Ierusalim, de pictarea ei și a schitului românesc de la Iordan; a inițiat și redactat foaia bisericească „Învierea" (din 1973). Episcop-vicar al Arhiepiscopiei ortodoxe române pentru Europa Centrală și Occidentală, cu sediul la Paris, cu titlul „Făgărășanul" (ales 25 mai 1974, hirotonit la București la 22 dec. 1974); în această calitate a condus efectiv Arhiepiscopia, cercetând toate parohiile dependente de ea și a îndrumat revista eparhială „Vestitorul". La 16 iul. 1980 ales de Sf. Sinod episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului (instalat 28 sept. 1980); în oct. 1985 ales episcop-vicar al Arhiepiscopiei Dunării de Jos, cu titlul „Tomitanul" (instalat la Constanța, la 24 nov. 1985). După reînființarea Arhiepiscopiei Tomisului, cu sediul la Constanța, a fost numit locțiitor de arhiepiscop (4 apr. 1990), apoi ales arhiepiscop (27 sept. 1990, instalat 25 nov. 1990). „Pus în retragere" de Sf. Sinod în oct. 2000.

A făcut parte din delegațiile Bisericii noastre la Conferința panortodoxă de la Rodos (1961), la a cincea Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Nairobi (1975), la al treilea Congres ortodox al Europei Occidentale de la Amiens (1977) și la numeroase întruniri cu caracter ecumenic peste hotare.

Lucrări: *Participarea și contribuția Bisericii Ortodoxe Române la conferințele interortodoxe în prima jumătate a secolului al XX-lea,* în „Ortodoxia", an. XIV, 1962, nr. 1—2, p. 181—197; *Activitatea culturală a lui Grigorie al II-lea de la Colțea, mitropolitul Ungrovlahiei (1760—1787),* în ST, an. XV, 1963, nr. 3—4, p. 221—231; *Aspecte din viața și activitatea mitropolitului Mitrofan al Ungrovlahiei (1716—1719),* în GB, an. XXVI, 1967, nr. 3—4, p. 275—282; *Ortodocșii din Brașov în luptă cu uniația în prima jumătate a secolului al XVIII-lea,* în GB, an. XXVII, 1968, nr. 9—10, p. 991—1003; *Duhul Sfânt în Vechiul Testament,* în „Ortodoxia", an. XXXVI, 1984, nr. 4, p. 550—560; *Duhul Sfânt — persoană dumnezeiască în lumina Noului Testament*, în MA, an. XXX, 1985, nr. 1—2, p. 9—19; *Întâlnirea Mântuitorului Hristos la Ierihon cu vameșul Zaheu,* în MA, an. XXX, 1985, nr. 3—4, p. 171—180; *Cuviosul Irinarh de la Horaița și Cuviosul Ioan Iacob de la Neamțu—Hozevitul*, în vol. *Sfinți români și apărători ai legii strămoșești,* București, 1987, p. 511—519 și 550—576; *Unde trebuie situată Betsaida Iulias?,* în BOR, an. CIX, 1991, nr. 7—9, p. 199—205.

Alte articole în „Învierea"-Ierusalim, „Vestitorul"-Paris, „Altarul"-Londra, „Mitropolia Ardealului", „Telegraful Român" și „Îndrumătorul Bisericesc" de la Sibiu, „Tomisul Ortodox" de la Constanța (fondat în 1990), în periodicele comunităților ortodoxe române de peste hotare.

Literatura: BOR, an. XCIII, 1975, nr. 1—2, p. 41—48; MA, an. XXV, 1980, nr. 10—12, p. 831—864; ROC, an. X, 1980, nr. 3, p. 14—15; „Tomisul Ortodox", an. I, nr. 6, din 1990.

FRĂŢIMAN IUSTIN, istoric bisericesc. N. 1 iun. 1870, Cuhureștii de Jos, jud. Soroca — † 23 sept. 1927, tot acolo. Studii la Seminarul teologic din Chișinău (abs. 1892), apoi la Academia teologică din Kazan (abs. 1897) și la Universitatea din Petersburg (Facultatea de Istorie-Filologie și Institutul de Arheologie, abs. 1910). Profesor la Școala spirituală din Chișinău (1897—1899), la Seminariile teologice din Pskov (1899—1904), Lâskok (1904), Oloneț (1910) și Pinsk (1912—1913), apoi la Școala normală din Soroca (din 1913). La 22 iun. 1916 arestat și deportat în Siberia, de unde s-a reîntors în anul următor; militant pentru unirea Basarabiei cu România; după 1918 profesor la Școala normală de fete din Chișinău; unul din fondatorii Societății istorice „B.P. Hasdeu" din Chișinău. Pe baza lucrărilor sale istorice, a fost ales membru corespondent al Acadmiei Române (7 iun. 1919).

Lucrări: *Probleme privitoare la eparhiile din Basarabia*, Chișinău, 1901, 2 + 85 p.; *Episcopul Iacob Stamati al Hușilor*, Chișinău, 1901, 2 + 68 p.; *Episcopul Inochentie al Hușilor*, Chișinău, 1903; *Eparhiile Proilaviei și Hotinului*, Chișinău, 1901 (toate în rusește); *Administrarea bisericească la românii transnistreni între Bug și Nistru*, în RSIAB, XII, 1920, p. 12—44; *Studiu contributiv la istoricul Mitropoliei Proilavia (Brăila)*, Chișinău, 1923, 375 p.; colaborări la ziarul „Cuvânt moldovenesc" și alte periodice din Chișinău.

Literatura: Ziarul „Sfatul Țării", Chișinău, an. II, nr. 353 din 16 iul. 1919; Eugen Șt. Holban, *Figuri basarabene*, Paris, 1990, p. 30; *Academicieni din Basarabia și Transnistria (a doua jumătate a secolului al XIX-lea — prima jumătate a secolului al XX-lea)*, Chișinău, 1996, p. 60—62 (editat de Academia de Științe a Republicii Moldova, Institutul de Istorie); Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române, 1866—1999. Dicționar*, București, 1999, p. 200–201.

FRENȚIU VALERIU TRAIAN, episcop. N. 25 apr. 1875, în Reșița, în familie de preot, † 11 iul. 1952, în închisoarea de la Sighet. Studii la Gimnaziul din Blaj (1886—1894), la Facultățile de Teologie catolică din Budapesta (1894—1898) și Viena (1898—1902), la cea din urmă obținând doctoratul. Preot celibatar în 1898, arhivar, bibliotecar și vicenotar consistorial la Episcopia din Lugoj (1902—1904), preot și protopop în Orăștie (1904—1912), protopop și vicar foraneu în Hațeg (1912); episcop la Lugoj (numit 4 nov. 1912, hirotonit 14 ian. 1913, instalat 9 febr. 1913); la 17 ian. 1922 numit episcop la Oradea (instalat 3 mai 1922), unde a păstorit până în oct. 1948; un timp „administrator apostolic" al Mitropoliei Blajului (1941—1946). Arestat la 30 oct. 1948, închis la Sighet, din 1950, unde a și murit.

Literatura: Eugen Potoran, *„Bunul Păstor": I.P. S. Sa Dr. Valeriu Traian Frențiu*, Zalău, 1947, VI + 61 p.; Ioan Ploscaru, *Lanțuri și teroare*, Timișoara, 1993, p. 214—217; Silvestru Augustin Prunduș și Clemente Plăianu, *Catolicism și ortodoxie românească. Scurt istoric al Bisericii române unite*, Cluj-Napoca, 1994, p. 102—104; Ioachim Lazăr, *Dr. Valeriu Traian Frențiu, paroh al Orăștiei și protopop al Cugirului (1904—1912)*, în rev. „Corvineana", Hunedoara, vol. 4, nr. 4, 1998, p. 163—171.

FULEA MOISE, preot, profesor. N. c. 1787, în Ludoș, jud. Sibiu, † 14 nov. 1863, în Sibiu. Probabil a făcut studiile gimnaziale în Sibiu; cele teologice la Universitatea din Viena (1812—1814). Profesor la școala teologică din Sibiu (1814—1849), director al școlilor „poporale" din eparhia Sibiului (1814—1838) și conducătorul unui curs de șase săptămâni, la Sibiu, pentru pregătirea viitorilor învățători ai acestor școli (1816—1830), preot și protopop al „tractului" Sibiu II, asesor consistorial, participant la evenimentele anului 1848 (ales în delegația trimisă la împărat și în Comitetul permanent român de 25 de membri, cu sediul la Sibiu).

Lucrări: *Bucoavnă sau cărticică de nume pentru trebuința pruncilor românești neuniți din Ardeal*, Sibiu, 1815, ed. a II-a, 1820; ed. a III-a, 1926 (tradusă din nemțește); *Cărticica năravurilor bune pentru folosul și trebuința tinerimei, de pe nemție în românește întoarsă*, Sibiu, 1819 (ed. a II-a, 1837, 4 f+117 p.); numeroase circulare în legătură cu școlile românești, semnate de episcopul Vasile Moga, au fost redactate de M. Fulea.

Literatura: Dr. Eusebiu R. Roșca, *Monografia Institutului seminarial teologic-pedagogic*, Sibiu, 1911, p. 92; Prof. N. Albu, *Copia unui manuscris necunoscut al lui Moise Fulea*, în MA, an. XVII, 1972, nr. 11—12, p. 890—897; Vasile Oltean, *Școala românească din Șcheii Brașovului*, București, 1989, p. 169—172; Pavel Cherescu, *Moise Fulea — om de cultură și îndrumător al școlii românești*, în RT, an. I (73), 1991, nr. 1, p. 21—32 și în vol. „Contribuții la studiul Istoriei Bisericii Ortodoxe Române", Oradea, 2001, p. 186—204.

FURTUNĂ DUMITRU, preot, istoric și folclorist. N. 26 febr. 1890, în Tocileni-Botoșani, în familie de preot, † 15 ian. 1965, în Dorohoi. Seminarul „Veniamin" din Iași (1902—1910), Facultatea de Teologie din București (1910—1914), cu licență în 1915 și doctorat în 1927. Preot la biserica „Adormirea-Vârgolici" din Dorohoi (1915—1940), profesor de Religie la Liceul din Dorohoi (1915—1948), director al Liceului (1915—1925), profesor și director al Seminarului din Dorohoi (1924—1933), înființat din inițiativa și stăruințele sale, inspector general al învățământului seminarial (din 1940). A

desfășurat o rodnică activitate culturală în orașul Dorohoi. A scris peste 400 de lucrări de teologie, istorie bisericească, istoria culturii, istorie locală, viața unor personalități, folclor, literatură, a editat documente, inscripții, însemnări, culegeri de folclor. „A realizat cea mai de seamă operă folclorică dintre toți preoții moldoveni, fiind depășit numai de bucovineanul Marian; datorită lui, Moldova de Sus, îndeosebi Dorohoiul, a intrat în patrimoniul folcloric național cu repertoriul său epic" (Ovidiu Bârlea). A editat, la Dorohoi, publicația „Tudor Pamfile", revistă de muzică, artă populară și folclor (1923—1928).

Lucrări: *Chesarie episcopul Buzăului. Viața și meritele sale. Studiu istoric*, București, 1913, 57 p.; *Preoțimea românească în secolul al XVIII-lea. Starea ei culturală și materială*, Vălenii de Munte, 1915, 262 p.; *Ucenicii starețului Paisie în mănăstirile Cernica și Căldărușani. Cu un scurt istoric asupra acestor mănăstiri*. Teză de doctorat, București, 1927, 175 p.; *Documentele moșiei Ceptura din județul Prahova...*, București, 1934, 62 p.

Cuvinte și mărturii despre Ion Creangă. Cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la moartea sa, București, 1915, 96 p. (reeditată la Iași, 1990, cu prefață și note de Gheorghe și Manuela Macarie); despre I. Creangă a mai scris alte peste 30 de articole; *Știri noi despre Spiru C. Haret. Lămuriri, date biografice și scrisori*, București, 1937, 41 p.

Izvodiri din bătrâni. Povești din poporul satelor, ed. I, Vălenii de Munte, 1912, 159 p. (ed. a II-a, București, 1939, premiată de Academia Română); *Vremuri înțelepte. Povestiri și legende românești*, București, 1913, 93 p.; *Cuvinte scumpe. Taclale, povestiri și legende românești*, București, 1914, V+144 p.; *Firicele de iarbă. Povestiri și legende românești*, București, 1915, 118 p.; *Cântece bătrânești din părțile Prutului. Culegere, cu o introducere despre baladele populare de astăzi*, București, 1927, 200 p.; *Izvodiri din bătrâni*. Ediție îngrijită și prefațată de Gheorghe Macarie, București, 1973.

Colaborări la „Adevărul Literar și Artistic", „Cuget Clar", „Cultura Poporului", „Făt Frumos", „Izvorașul", „Junimea Literară", „Neamul Românesc pentru popor", „Ramuri", „Biserica Ortodoxă Română", „Mitropolia Moldovei", „Păstorul Tutovei" ș.a.

Literatura: Eugen D. Neculau, *Preotul cărturar Dumitru Furtună*, în MMS, an. XLIII, nr. 9—10, 1967, p. 616—625; Eugen D. Neculau, *Folcloristul Dumitru Furtună*, în REF, XIII, 1968, nr. 3, p. 281—284; Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, 1974, p. 410—412; Iordan Datcu și S.C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor*, București, 1979, p. 201—203; *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 147—148; Gh. Macarie, *Preotul Dumitru Furtună și Dorohoiul neodihnelor sale*, în MMB-Teologie și viață, serie nouă, an. III (LXIX), 1993, nr. 4—7, p. 157—170; Pr. Constantin Chiriac, *Preotul Dr. Dumitru Furtună, folclorist și istoriograf din Moldova de nord*, în „Cronica Episcopiei Romanului și Hușilor", III, 1991, p. 293—304; prefețele celor două lucrări reeditate.

G

GAFTON IOSIF (din botez Ioan), episcop. N. 5 dec. 1896, în Puțeni (azi Valea Mărului), jud. Galați, în familie de preot, † 9 iun. 1984, în Râmnicu Vâlcea. Seminarul teologic la Galați (abs. 1920), Facultatea de Teologie din București (1920—1924). Preot în parohia Rotari, jud. Prahova (1925—1935), apoi la biserica „Sf. Ecaterina" din București (1935—1943), consilier referent cultural la Arhiepiscopia Bucureștilor (1942—1943); rămas văduv, în 1942 a fost tuns în monahism la mănăstirea Neamț, cu numele Iosif și hirotesit protosinghel. La 3 dec. 1943 Sf. Sinod l-a ales arhiereu-vicar la Patriarhie, cu titlul „Sinaitul" (hirotonit 19 dec.); la 15 ian. 1944 ales episcop al Argeșului (înscăunat 21 mai 1944); girant al treburilor Patriarhiei în timpul bolii patriarhului Nicodim (oct. 1947—febr. 1948); din 11 mart. 1948 până la începutul anului 1949 a condus și eparhia Râmnicului. În urma noilor arondări ale eparhiilor, în febr. 1949 Sf. Sinod l-a ales episcop al „Eparhiei Râmnicului și Argeșului" (instalat la Râmnic la 27 mart. 1949), unde a păstorit până la moarte. În febr. 1945 a condus delegația Bisericii noastre la alegerea și înscăunarea patriarhului Alexei al Moscovei; membru în delegația sinodală care a vizitat Patriarhia ecumenică (1968). Preocupat de restaurarea monumentelor istorice-bisericești din eparhie, de valorificarea patrimoniului cultural-artistic, de ridicarea de noi lăcașuri de închinare sau de refacerea celor existente. A publicat broșuri de zidire sufletească pentru credincioși, articole, pastorale și predici în periodicele bisericești; un apreciat predicator și misionar.

Literatura: BOR, an. LXI, nr. 10—12, 1943, p. 614—624; BOR, an. LXII, 1944, nr. 1—3, p. 108—113; BOR, an. LXXVII, 1949, nr. 1—2, p. 22—39; Pr. Niculae Șerbănescu, *Episcopii Râmnicului*, în MO, an. XVI, 1964, nr. 3—4, p. 211—212; MO, an. XXVI, 1974, nr. 3—4, p. 201—234 și MO, an. XXVIII, 1976, nr. 11—12, p. 910—922 (articole omagiale); monografia *Eparhia Râmnicului și Argeșului*, vol. I, Râmnicu Vâlcea, 1976, p. 141—142; *Necrolog*, în MO, an. XXXVI, 1984, nr. 5—6, p. 410—423.

GALERIU CONSTANTIN, preot, profesor de teologie. N. 23 nov. 1918, în Răcătău-Horgești, jud. Bacău. Studii la Seminarul „Sf. Gheorghe" din Roman (1930—1938), la Facultatea de Teologie din București (1938—1942), apoi cursuri de doctorat — specialitate Dogmatica — la Institutul Teologic Universitar București (1957—1960), cu doctoratul la 13 dec. 1973. Preot-paroh în Podul Văleni, jud. Prahova (1943—1947), apoi la parohia „Sf. Vasile" din Ploiești (1947—1973), deținut politic la Canalul Dunăre-Marea Neagră în aug. 1952—oct. 1953; spiritual-asistent la Institutul Teologic Universitar din București (1973—1974), lector la catedra de Teologie Fundamentală și Istoria religiilor (1974—1977), profesor titular la catedra de Omiletică și Catehetică cu noțiuni de Pedagogie (1 ian. 1978

—1989), apoi profesor consultant la acelaşi Institut; paralel preot slujitor la biserica „Sf. Silvestru" din Bucureşti (din 1975), iconom stavrofor, vicar al Arhiepiscopiei Bucureştilor (1990); membru în Comisia de dialog ortodox-reformat din partea Bisericii Ortodoxe Române, participant la câteva întruniri ale acesteia.

Lucrări: *Iubirea dumnezeiască şi judecata din urmă*, în „Ortodoxia", an. XI, 1959, nr. 2, p. 179—195; *Pronie, har şi libertate după Teofan, fostul episcop de Vladimir*, în „Ortodoxia", an. XI, 1959, nr. 3, p. 398—413; *Mitropolitul Filaret al Moscovei ca teolog*, în „Ortodoxia", an. XII, 1960, nr. 2, p. 212—239; *Taina nunţii*, în ST, an. XII, 1960, nr. 7—8, p. 484—499; *Rabindranath Tagore, poet şi filosof indian*, în GB, an. XX, 1961, nr. 5—6, p. 465—477; *Mahatma Gandi — spiritualitatea creştină şi problemele vremii*, în GB, an. XXI, 1962, nr. 9—10, p. 965—981; *Sensul creştin al pocăinţei*, în ST, an. XIX, 1967, nr. 9—10, p. 674—690; *Jertfă şi răscumpărare*, teză de doctorat, în GB, an. XXXII, 1973, nr. 1—2, p. 45—203 (şi extras, 167 p.; ed. a II-a în 1993); *Problemele actuale în religiile necreştine*, în „Ortodoxia", an. XXVII, 1975, nr. 4, p. 717—742; *Slujirea preoţească după Sfânta Scriptură şi Sfânta Tradiţie*, în ST, an. XXIX, 1977, nr. 1—2, p. 5—14; *Învăţătura creştină despre Sfânta Cruce şi cinstirea ei*, în „Ortodoxia", an. XXX, 1978, nr. 3, p. 497—512; *Ortodoxia şi Mişcarea Ecumenică. Aspecte teologice actuale*, în ST, an. XXX, 1978, nr. 9—10, p. 611—635; *Preoţia ca slujire a cuvântului*, în „Ortodoxia", an. XXXI, 1979, nr. 2, p. 294—312; *Taina mărturisirii*, în „Ortodoxia", an. XXXI, 1979, nr. 3, p. 485—498; *Complementaritatea valorilor spirituale potrivit Dogmei de la Calcedon*, în „Ortodoxia", an. XXXII, 1980, nr. 2, p. 355—365; *Maica Domnului „Povăţuitoare"*, în „Ortodoxia", an. XXXII, 1980, nr. 2, p. 355—365; *Cinstirea Sfintelor Moaşte*, în MB, an. XXX, 1980, nr. 10—12, p. 635—651; *Mărturisirea dreptei credinţe prin Sfânta Liturghie*, în „Ortodoxia", an. XXXIII, 1981, nr. 1, p. 23—40; *Sfinţirea timpului, ziua de odihnă — ziua Învierii*, în „Ortodoxia", an. XXXIII, 1981, nr. 2, p. 156—175; *Sinodul II ecumenic şi învăţătura despre Sfântul Duh*, în „Ortodoxia", an. XXXIII, 1981, nr. 3, p. 386—408; *Înţelesurile Sfintei Cruci*, în „Ortodoxia", an. XXXIV, 1982, nr. 2, p. 181—195; *Mântuitorul Iisus Hristos — învăţătorul nostru suprem*, în „Ortodoxia", an. XXXV, 1983, nr. 1, p. 34—61; *Netemeinicia milenarismului*, în „Ortodoxia", an. XXXVI, 1984, nr. 1, p. 57—71; *Autocefalie şi Ortodoxie. Aspecte eclesiologice*, în vol. *Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române*, Bucureşti, 1987, p. 202—233; *Congresul teologic interortodox privind problema hirotoniei femeilor*, în „Ortodoxia", an. XLI, 1989, nr. 1, p. 72—108; *Chipul Mântuitorului Iisus Hristos în gândirea lui Mihai Eminescu*, în ST, an. XLIII, 1991, nr. 1, p. 45—54. Diverse articole, evocări aniversare, recenzii, în periodicele menţionate în lista bibliografică sau în publicaţiile bisericeşti româneşti de peste hotare, predici în „Glasul Bisericii", iar după 1989 în cotidianul „România Liberă"; numeroase conferinţe în diverse oraşe ale ţării.

Literatura: *Curriculum vitae*, în teza de doctorat *cit.*, p. 200 (160); ST, an. XXV, 1973, nr. 9—10, p. 752—753; ROC, an. III, 1973, nr. 4, p. 93—94; ST, an. XXXIV, 1982; nr. 1—2, p. 122—123.

GAŞPAR MIHAIL, preot, prozator, ziarist. N. 12 ian. 1881, în Gătaia, jud. Timiş, în familie de preot, † 27 nov. 1929, în Timişoara. Studiile liceale la Timişoara (1892—1897), Becicherecu Mare (1897—1898) şi Beiuş (1898—1900), continuând la Institutul teologic din Caransebeş (1900—1903). Diacon în Lugoj (1903—1911) şi protopop în Bocşa, jud. Caraş-Severin (1911—1929), membru în Adunarea eparhială a Episcopiei Caransebeşului. A desfăşurat o rodnică activitate culturală şi naţională-politică (condamnat la 10 luni închisoare la Seghedin în 1907), delegat la Adunarea naţională de la 1 Decembrie 1918, deputat în Parlamentul României (1926—1929). Pe tărâm literar s-a impus îndeosebi prin romanele sale istorice.

Lucrări: Cele mai importante romane şi nuvele au apărut în foiletonul ziarului „Drapelul" din Lugoj, în perioada 1908—1912, apoi în volum: *În vraja trecutului*, Lugoj, 1908, 206 p.; *Din vremuri de mărire* (roman istoric), Vălenii de Munte, 1909, 88 p.; *Blestem de mamă* şi *Domnişoara Marta* (nuvele), Arad, 1916, 142 p. (reeditate la Bucureşti, 1942, 119 p.); *De-ale vieţii*...,

Lugoj, 1919, 131 p.; *Fata vornicului Oană* (roman istoric), București, 1929, 226 p.

Reeditări: *Fata vornicului Oană*. Ediție îngrijită și studiu introductiv de George C. Bogdan și Doina Bogdan-Dascălu, Timișoara, 1974, 200 p.; *Din vremuri de mărire*. Ediție îngrijită, studiu introductiv, tabel cronologic și bibliografie de George C. Bogdan și Doina Bogdan-Dascălu, Timișoara, 1982, 204 p.

Traduceri: Maxim Gorki, *Malva*, Lugoj, 1908, 78 p.; Ivan S. Turgheniev, *Poezii în proză*, Lugoj, 1908, 78 p.

Nuvele, schițe, povestiri, evocări, portrete, amintiri, piese de teatru, articole politice în periodicele: „Drapelul"-Lugoj (d. ex. romanul *Altare dărâmate*, în 1909—1910), „Convorbiri Literare"-București, „Pagini Literare"-Arad, „Cosânzeana"-Orăștie și Cluj, „Banatul"-Timișoara (ex. romanul *Casa cu obloane verzi*, 1926), „Foaia Diecezană"-Caransebeș ș.a. A condus ziarul „Drapelul" în febr.-oct. 1918 (în lipsa lui Valeriu Braniște, închis la Seghedin) și în aug. 1919—mai 1920. Între anii 1923 și 1929 editează în Bocșa Montană ziarul „Drum nou".

Literatura: *Protopresbiterul Mihail Gașpar*, în FD, an. XLIV, 1929, nr. 48, p. 2; Ion Breazu, *Mihail Gașpar*, în „Dacoromania", VII, 1929—1930, p. 650—651; Lucian Costin, *Scriitorul bănățean Mihail Gașpar* (Câteva note despre opera sa). Conferință, Craiova, 1930, 27 p.; Aurel Cosma jun., *Istoria presei române din Banat*, I, ed. a III-a, Timișoara, 1932, p. 110—113; Gh. Cardaș, *Poeții și prozatorii Ardealului până la Unire, 1800—1918. Antologie și studii*, București, 1936, p. 527—532; Ion Breazu, *Povestitori ardeleni și bănățeni până la Unire*, Cluj, 1937, p. 178—190; I. D. Suciu, *Literatura bănățeană de la începuturi până la Unire (1582—1918)*, Timișoara, 1940, p. 241—262; Dr. Cornel Corneanu, *Mihail Gașpar (1881—1929)*, în „Revista Banatului", an. IX, 1943, nr. 7—9, p. 1—20 (și extras); Liviu Traian Birăescu, *Mihail Gașpar*, în „Scrisul Bănățean", an. VIII, 1957, nr.1, p. 78—83; Virgil Vintilescu, *Documente literare, I. Țichindeal, Obradovici, Slavici, Delamarina, Gașpar*, Timișoara, 1971, p. 295—315; Olimpia Ciobanu-Jurca, *Protopopul Mihail Gașpar* (1881—1929), în MB, an. XXIX, 1979, nr. 10—12, p. 707—712; Virgil Vintilescu, *Secvențe literare. Repere literare bănățene (1880—1918)*, Timișoara, 1987, p. 193—214; studiile introductive la cele două reeditări citate mai sus.

GĂINA VASILE, profesor de teologie. N. 1868, în Măzănăești, Suceava, † 18 aug. 1907, în Cernăuți. Liceul în Suceava (1879—1887) și Facultatea de Teologie din Cernăuți (1887—1891), care l-a promovat doctor în 1893, sub „sumis auspiciis imperatoris" (titlu acordat celor care au absolvit anii de studii secundare și universitare numai cu nota maximă); studii de specializare la Facultățile de Teologie din Viena, Berlin, Bonn și Atena (1893—1896). „Docent privat" la catedra de Dogmatică și Filosofie creștină la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1896), apoi profesor extraordinar (1899), titular (1905), decan al Facultății (1905/6); în 1907 a fost ales rector al Universității, dar n-a funcționat din pricina morții premature; preot în 1898, protopresbiter în 1905. A publicat mai multe lucrări de Apologetică, fiind considerat „părintele sau întemeietorul Teologiei fundamentale la românii ortodocși".

Lucrări: *Theorie der Offenbarung*, Czernowitz, 1898, nește: *Teoria revelațiunii*, Cernăuți, 1899, 2244 p. (lucrare „de abilitare", tradusă în română31 p. ; extras din „Candela", 1898); *Universalitatea, ființa și originea religiunii*, Cernăuți, 1899, 160 p. (extras din „Candela", 1898); *Argumentul cosmologic și fizico-teologic sau teleologic pentru existența lui Dumnezeu, cu o introducere despre argumentele pentru existența lui Dumnezeu, în genere*, Cernăuți, 1901, 167 p. (extras din „Candela" 1901); *Budhismul și creștinismul. Studiu apologetic*, Cernăuți, 1906, 280 p. (extras din „Candela"); în manuscris a rămas un curs litografiat de *Teologie Fundamentală sau Apologetică; Admisibilitatea căsătoriei a doua a preoților din punct de vedere dogmatic, canonic și practic*, Cernăuți, 1907, 43 p.; *Arhiepiscopul și mitropolitul Dr. Silvestru Morariu Andrievici*, în „Candela", 1907, p. 389—421 (și extras); *Arhiepiscopul și mitropolitul Dr. Vladimir de Repta*, în „Candela", 1907, p. 423—437 (și extras); articole în „Candela" și foaia „Viitorul" de la Cernăuți etc.

Literatura: Dr. O. I(sopescu), *Prof. Dr. Vasile Găina*, în „Candela", an. XXVI, 1907, nr. 9, p. 634—641; Dr. N. Bălan, † *Vasile Găina*, în

RT, an. I, 1907, nr. 9—10, p. 325—328; Emilian Vasilescu, *Apologeţi creştini*, Bucureşti, 1942, p. 28—34; Pr. Prof. Petru Rezuş, *Apologeţi bucovineni*, în AB, an. I, 1944, nr. 5—6, p. 216—220; Pr. Prof. Petru Rezuş, *Profesorul Vasile Găina. Omul şi opera*, în MMS, an. XXXIII, 1957, nr. 1—2, p. 127—134.

GEAMĂNU ARISTIDE, preot. N. 6 iun. 1902, Roşia Jiu, jud. Gorj — † 19 oct. 1980 în Iaşi, jud. Gorj. Studii la Seminarul teologic „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea (abs. 1923) şi la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1923—1927). Preot în Iaşi, jud. Gorj (de la 1 iul. 1927), un timp protopop de Târgu Jiu, „misionar" al jud. Gorj şi profesor la Şcoala de cântăreţi bisericeşti din Târgu Jiu; iconom stavrofor.

Lucrări: *Citiţi scrierile bune. Îndreptar la îndemâna tineretului pentru înfierarea publicaţiilor rele şi folosinţa scrierilor bune*, Târgu Jiu, 1935, 48 p.; *Pilde şi icoane*, Târgu Jiu, 1939, 90 p.; *În sfântă misiune*, Craiova, 1940, 88 p.; diferite broşuri în colecţia „Hrană pentru suflet", îndrumată de el.

Traduceri: Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre preoţie*, Craiova, 1941, 187 p. A editat — timp de doi ani — publicaţia bilunară „Foaie pentru suflet" la Târgu Jiu; colaborări la „Biserica Ortodoxă Română" — Bucureşti, „Renaşterea" — Craiova, „Misionarul" — Chişinău ş.a.

Literatură: Informaţii primite de la Centrul mitropolitan Craiova.

GEORGESCU ILIE, preot. N. 10 oct. 1930, în Bucureşti. Studii la Liceul „Matei Basarab" (1941—1949) şi la Institutul Teologic din Bucureşti (1950—1954), continuând cursurile de doctorat tot aici, cu specializare la Istoria Bisericii Române (1954—1957); cursuri complementare la Facultatea de Teologie catolică din Paris (1962—1963). Profesor la Seminarul teologic din Mănăstirea Neamţ (1958—1963), inspector general bisericesc, apoi consilier patriarhal la Serviciul relaţii externe bisericeşti (1963—1974), consilier cultural al Arhiepiscopiei Bucureştilor (1977—1992), preot la biserica „Sf. Stelian-Lucaci" din Bucureşti (din 1966). Membru în Secretariatul internaţional al Conferinţei creştine pentru pace de la Praga, ca reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române (1964—1991), participant la numeroase întruniri ale acesteia; membru în diferite delegaţii ale Bisericii Ortodoxe Române care au vizitat alte Biserici.

Lucrări: *Legăturile ţărilor române cu Ierusalimul*, în ST, an. VIII, 1956, nr. 5—6, p. 349—362; *Ierarhi români soli diplomatici în veacurile XVI—XVII*, în ST, an. IX, 1957, nr. 3—4, p. 262—276; *Manuale didactice teologice în veacul XIX*, în ST, an. IX, 1957, nr. 9—10, p. 710—725; *Studii şi articole de Istoria Bisericii Române în periodicele româneşti (veacul XIX)*, în ST, an. X, 1958, nr. 1—2, p. 106—125; *Viaţa creştină în vechiul Tomis*, în MMS, an. XXXVII, 1962, nr. 1—2, p. 15—32; *O copie necunoscută a Letopiseţului cantacuzinesc*, în MO, an. XIII, 1961, nr. 7—9, p. 498—549; *Un ierarh necunoscut al Moldovei: Calist arhiepiscopul şi mitropolitul (1445—1447)*, în BOR, an. LXXXVI, 1969, nr. 5—6, p. 563—572.

Articole, predici şi reportaje în „Glasul Bisericii", revistă pe care a redactat-o în calitate de consilier cultural.

După 1989 a pus bazele unei Edituri a parohiei „Sf. Stelian-Lucaci", în care au apărut mai multe lucrări teologice, manuale pentru învăţământul religios, precum şi revista „Credinţa Creştină", publicaţie religioasă de îndrumare ortodoxă.

GEORGESCU ION V., teolog. N. 13 ian. 1909, în Bascov, jud. Argeş, † 21 nov. 1976, în Bucureşti. Studii la Seminarul teologic din Curtea de Argeş (1921—1928), cu diferenţă de liceu şi bacalaureat, Facultatea de Teologie din Bucureşti (1928—1932), Facultatea de Litere din Bucureşti (1929—1932), cu licenţă în Limbile clasice; studii de specializare pentru Vechiul Testament la Atena (doi ani) şi Paris, doctoratul în Teologie la Bucureşti în 1938. Secretar-ajutor la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1934—1937), preparator onorific (1931—1933), apoi asistent (1933—1945), pe lângă catedra de Exegeza Vechiului Testament la aceeaşi Facultate, încredinţat cu predarea Limbii ebraice şi a unor cursuri de istoria culturii vechiului Orient; suplinitor al catedrei (1940—1941), diacon. Răpit de sovietici în aug. 1945 şi dus în închisoarea Lublianka din Moscova, condamnat la 20 de ani muncă silnică; a executat o parte din pedeapsă la Verhoiansk, Uhta, Irkutsk, Krasnoiarsk şi Vorkuta până în

1955, continuând cu doi ani de închisoare la Gherla, iar din sept. 1958 în diferite lagăre de muncă din Dobrogea, fiind eliberat abia la 12 sept. 1962. A fost corector (1963—1967), apoi redactor principal (1967—1976) la Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă al Patriarhiei. Cunoscător al limbilor clasice și orientale și al mai multor limbi moderne. Lucrări de Vechiul Testament sau ecumenism, traduceri din limbile rusă, franceză și greacă (unele cu pseudonimul Ion V. Paraschiv).

Lucrări: *Actualitatea profeților*, București, 1934, 64 p.; *Demonologia Vechiului Testament. Azazel*, București, 1934, 40 p.; *Demonologia Vechiului Testament — Satan în profeția lui Zaharia*, teză de doctorat, în BOR, an. LVI, 1938, nr. 9—10, p. 481—564 (și extras, XV+76 p.); *Scrierile părintelui profesor Ion Popescu-Mălăiești*, în ST, an. VII, 1938—1939, p. 326—373 (și extras).

„Legământul meu este un legământ de viață și de pace", în BOR, an. LXXXII, 1964, nr. 5—6, p. 456—496; *Din problemele dialogului între ortodocși și protestanți*, în MO, an. XVII, 1965, nr. 1—2, p. 467—487; *Rolul Conciliului al II-lea de la Vatican în purtarea dialogului ecumenic între Bisericile creștine*, în MO, an. XVII, 1965, nr. 5—6, p. 467—487; *Perspective ale dialogului între Bisericile ortodoxe răsăritene și Bisericile ortodoxe orientale*, în MO, an. XVII, 1965, nr. 7—8, p. 664—680; *Sinoadele în Biserica veche și mișcarea ecumenistă*, în GB, an. XXV, 1966, nr. 5—6, p. 410—422; *Inițiere în interpretarea icoanei ortodoxe*, în MO, an. XIX, 1967, nr. 1—2, p. 102—120; *Despre înțelesul autentic al icoanelor ortodoxe*, în MO, an. XX, 1968, nr. 5—6, p. 420—428; *Perspectivele ecumenismului în Bisericile vechi orientale*, în MO, an. XIX, 1967, nr. 3—4, p. 279—290; *Confesionalism și ecumenism. Atitudinea Ortodoxiei față de celelalte confesiuni creștine*, în GB, an. XXVIII, 1969, nr. 1—2, p. 74—91; *Primatul papal și Ortodoxia*, în MO, an. XX, 1968, nr. 3—4, p. 281—290; *Teologia frumosului*, în GB, an. XXVIII, 1969, nr. 5—6, p. 652—664; *Relații interconfesionale*, în MO, an. XXI, 1969, nr. 7—8, p. 586—601; *Sinodalitatea („catolicitatea") Bisericii, problemă centrală în teologia contemporană*, în MO, an. XXII, 1970, nr. 3—4, p. 244—256; *Declarația episcopatului catolic olandez privind obligativitatea celibatului și urmările ei*, în MB, an. XX, 1970, nr. 4—6, p. 254—276.

Traduceri: Ierom. Pavel Ceremuhin, *Caracteristicile teologiei bizantine*, în MB, an. XVI, 1966, nr. 7—9, p. 398—409; Același, *Învățătura despre iconomia mântuirii în teologia bizantină*, în MO, an. XVIII, 1966, nr. 11—12, p. 961—990; Episcop Alexie de Meudon, *Teologia jertfei euharistice în lumina Sfintei Scripturi și a Sfinților Părinți*, în MO, an. XX, 1968, nr. 7—8, p. 573—597; Daniel von Allmen, *Împăcarea lumii și hristologia cosmică*, în MO, an. XX, 1968, nr. 9—10, p. 767—783; Prof. N. Uspenski, *Cina cea de Taină și trapeza Domnului*, în MB, an. XIX, 1969, nr. 4—6, p. 202—225; Jean Meyendorff, *Teologia ortodoxă în lumea contemporană*, în MO, an. XXI, 1969, nr. 11—12, p. 952—967; Arhiepiscop Vasile Krivoșein, *Ecleziologia Sfântului Vasile cel Mare*, în GB, an. XXIX, 1970, nr. 1—2, p. 126—144; Nikos A. Nissiotis, *„Problema omului" în cadrul antropologiei contemporane*, în GB, an. XXIX, 1970, nr. 5—6, p. 502—513; Vladimir Losski, *Tradiție și tradiții*, în ST, an. XXII, 1970, nr. 7—8, p. 585—598; Prof. N. A. Zabolotschi, *Natura și omul creștin*, în MMS, an. XLIX, 1973, nr. 5—6, p. 322—330; Vladimir Losski, *Purcederea Sfântului Duh în învățătura ortodoxă despre Sfânta Treime*, în MMS, an. L, 1974, nr. 7—8, p. 527—545; Pavel Evdochimov, *Sfințenia în tradiția Bisericii ortodoxe*, în MB, an. XXV, 1976, nr. 10—12, p. 570—598 ș.a.

Omiliile catehetice ale lui Teodor de Mopsuestia, în GB, an. XXXI, 1972, nr. 11—12, p. 1165—1187; an. XXXII, 1973, nr. 3—4, p. 339—366; nr. 5—6, p. 498—513; nr. 7—8, p. 691—700; nr. 9—10, p. 1074—1084; an. XXXIII, 1974, nr. 3—4, p. 302—306; nr. 5—6, p. 478—489 și nr. 9—10, p. 869—895.

Numeroase recenzii, comentarii, cronici etc. în aceleași reviste.

Literatura: P. Diac. Hurezi (= Petre David), *Profesor Ion V. Georgescu*, în BOR, an. XCIV, 1976, nr. 9—12, p. 870—877; Pr. Prof. D. R(adu), *Asistent Dr. Ion V. Georgescu*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 53—54; Anastasie Berzescu, *Martiriul profesorului de teologie Ion V. Georgescu*, în AB, an. III (XLII), 1992, nr. 10—12, p. 153—160.

GEORGESCU PIMEN (din botez Petru), mitropolit al Moldovei. N. 22 oct. 1853, în Provița de Sus, jud. Prahova, † 12 nov. 1934, în București. Seminarul „Central" din București (1872—1876 și 1877—1880). Diacon la biserica „Sf. Vasile" din Ploiești (1876—1877), apoi la catedrala mitropolitană din București (1877—1880); trimis pentru continuarea studiilor la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1880—1884, cu doctorat în 1885). Rămas văduv, a fost tuns în monahism la Căldărușani — cu numele Pimen — și numit predicator la catedrala mitropolitană din București (1885); ieromonah și arhimandrit (1888). Profesor suplinitor (1885), apoi provizoriu (1892) și definitiv (1895—1902) la catedra de Teologie Dogmatică și Simbolică a Facultății de Teologie din București. Un timp director la Seminarul „Central" și la Internatul teologic din București (1898—1902). În 1895 ales și hirotonit arhiereulocotenent al eparhiei Argeșului, cu titlul „Piteșteanul", păstrându-și catedra. La 11 febr. 1902 ales episcop al Dunării de Jos (înscăunat 3 mart. 1902), iar la 5 febr. 1909 ales mitropolit al Moldovei (înscăunat 15 febr. 1909), păstorind până la moarte. În timpul primului război mondial s-a dovedit un însuflețit patriot (a organizat spitale pentru răniți în mănăstiri, colecte pentru sprijinirea ostașilor ș.a.).

A publicat și câteva broșuri legate de primul război: *Jurământul și cuvinte ostășești*, București, 1914, 75 p.; *Din vremea marelui război*, București, 1919, 63 p.; *Amintiri din marele război*, Mănăstirea Neamț, 1923, 82 p.ș.a. Membru de onoare al Academiei Române (15 oct. 1918).

Literatura: Gabriel Pârvu, *Pregătiri sufletești pentru zile mari*, București, 1916, 213 p.; Partenie Ciopron, *Omagiu Stăpânului nostru*, în „Viața monahală", Iași, an. I, 1934, nr. 11—12, p. 291—309; T(it) S(imedrea), *Mitropolitul Pimen*, în BOR, an. LII, nr. 11—12, 1934, p. 754—755; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 33—34; Teoctist (Arăpașu), *Mitropolitul Pimen Georgescu sprijinitor al luptei pentru întregirea și unitatea neamului*, în MMS, an. LIX, 1983, nr. 10—12, p. 512—522; Preot Eugen Drăgoi, *Ierarhi și preoți de seamă la Dunărea de Jos, 1864—1989*, Galați, 1990, p. 37—40.

GHEORGHE, mitropolit al Moldovei, din nov./dec. 1478 — † 1 apr. 1508, membru în sfatul domnesc al țării; a sfințit cele mai multe din ctitoriile lui Ștefan cel Mare; îndrumător al activității culturale din mănăstirile moldovene, îndeosebi Neamț și Putna.

Literatura: Pr. Niculae M. Popescu, *Gheorghe David mitropolitul Moldovei († 1508 aprilie 1)*, în BOR, an. LIV, 1936, nr. 1—2, p. 1—13; A.V. Boldur, *Biserica în timpul domniei lui Ștefan cel Mare*, în BOR, an. LXXXII, 1964, nr. 7—8, p. 717—729; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, București, 1980, p. 329—331 (ed. a II-a, București, 1994, p. 353—354).

GHEORGHE, stareț, îndrumător al vieții călugărești în Țara Românească. N. 1730, în părțile Săliștei Sibiului, † 3 dec. 1806, la Cernica. Trecut de tânăr la București în slujba unui ierarh grec, apoi a plecat la Muntele Athos; călugărit și hirotonit ierodiacon la Vatopedi, „ucenic" al lui Paisie (Velicicovschi) la schitul „Sf. Ilie" unde a fost hirotonit ieromonah; însoțește pe Paisie la Dragomirna și Neamț; în 1781 mitropolitul Grigorie II al Ungrovlahiei i-a încredințat conducerea mănăstirii Cernica — pe atunci părăsită — în 1794 și a mănăstirii Căldărușani, conducându-le pe amândouă până la moarte; a refăcut complet Cernica, a strâns călugări, a introdus în amândouă regulile de viață „paisiene", a format o serie de „ucenici" români, mai ales copiști de manuscrise. A scris o „diată" (1785), care cuprinde multe învățături din Sf. Scriptură, Sf. Părinți și cărțile de slujbă, răspândită prin numeroase copii.

Literatura: Monahul Casian Cernicanul, *Viața, faptele și cuvințele starețului Gheorghe*, în vol. *Istoriile sfintelor monastiri Cernica și Căldărușani*, București, 1870, p. 1—84 (și ed. 1988, p. 43—120); Pr. D. Furtună, *Ucenicii starețului Paisie în mănăstirile Cernica și Căldărușani*, București, 1927, 175 p. (îndeosebi p. 45—56 și 114—124); Arhim. Atanasie Gladcovschi, *Gheorghe arhimandritul, starețul mănăstirii Cernica*, în GB, an. XV, 1956, nr. 12, p. 716—724; Ernst Chr. Suttner, *Paisij Velicikovskiy im Spiegel des geistlichen Testaments seines Schülers Gheorghe de la Cernica*, în „Ostkirchliche Studien", Würzburg, 22 Band, Heft 2—3, 1973, p. 184—189; Ierom. Ioanichie Bălan, *Pateric românesc*, București, 1980, p. 265—281; Arhim. Chesarie Gheorghescu, *Cuviosul stareț Gheorghe de la Cernica*, în vol.

Sfinți români și apărători ai legii strămoșești, București, 1987, p. 500—510; Același, *Cuviosul arhimandrit Gheorghe, starețul mănăstirii Cernica*, în GB, an. XLVI, 1987, nr. 5, p. 63—81.

GHEORGHESCU CHESARIE (din botez Constantin), arhimandrit. N. 12 mart. 1929, în Oșești, jud. Vaslui. Frate în mănăstirea Cozia (1945), unde a și fost călugărit (1949), hirotonit ierodiacon în 1956 și ieromonah în 1958. Studii la Seminarul teologic din mănăstirea Neamț (1950—1955), la Institutul Teologic Universitar din București (1955—1956), continuate la Academia duhovnicească din Zagorsk (1956—1960), studii de doctorat — specialitatea Dogmatica — la Institutul Teologic din București, care-i conferă titlul de doctor în 1980. În 1960 arestat și condamnat la 10 ani „temniță grea" pentru „trădare de patrie"; eliberat în vara anului 1964. Preot-duhovnic la mănăstirea „Dintr-un lemn" (1964—1972), profesor de Studii biblice și Dogmatică la Seminarul teologic special din Curtea de Argeș (1972—1977), director al Seminarului (1975—1977), arhimandrit (1973), exarh al mănăstirilor din Arhiepiscopia Bucureștilor (1977—1988), preot slujitor la catedrala din Curtea de Argeș (1988—1994), apoi la mănăstirea Dintr-un lemn. A publicat o serie de studii de Dogmatică.

Lucrări: *Tradiție și Biserică*, în GB, an. XXVIII, 1969, nr. 3—4, p. 303—318; *Revelația divină*, în GB, an. XXVIII, 1969, nr. 5—6, p. 551—566; *Învățătura despre Maica Domnului în Ortodoxie și Catolicism*, în „Ortodoxia", an. XXII, 1970, nr. 3, p. 382—399; *Învățătura despre recapitularea în Hristos în teologia ortodoxă*, în ST, an. XXIII, 1971, nr. 3—4, p. 211—223; *Învățătura despre unirea ipostatică la Sfântul Ioan Damaschin*, în „Ortodoxia", an. XXIII, 1971, nr. 2, p. 181—193; *Studii de hristologie în teologia românească*, în ST, an. XXIII, 1971, nr. 7—8, p. 466—482; *Prea cinstirea Maicii Domnului în Biserică*, în GB, an. XXXII, 1973, nr. 5—6, p. 556—566; *Despre iconomia divină și cea bisericească în teologia ortodoxă*, în GB, an. XXXV, 1976, nr. 9—10, p. 891—900; *Învățătura ortodoxă despre iconomia dumnezeiască și iconomia bisericească*. Teză de doctorat, în ST, an. XXXII, 1980, nr. 3—6, p. 297—516 (și extras); ed. a II-a, Râmnicu Vâlcea, 2001, XXVII + 455 p.; *Sfântul Dimitrie cel Nou și Cuviosul stareț Gheorghe de la Cernica*, în vol. *Sfinți români și apărători ai legii strămoșești*, București, 1987, p. 272—280 și 500—510; *Cuviosul arhimandrit Gheorghe, starețul mănăstirii Cernica*, în GB, an. XLVI, 1987, nr. 5, p. 63—81; *În dar ați luat, în dar să dați* (Învățături și meditații creștin-ortodoxe, Râmnicu Vâlcea, 2000, 360 p.

Alte articole în aceleași periodice sau în cele de peste hotare; predici în „Glasul Bisericii".

Literatura: *Curriculum vitae*, în teza de doctorat *cit.*, p. 515—516; ROC, an. X, 1980, nr. 3, p. 43—44; *Arhim. Dr. Chesarie Gheorghescu*, ed. II, Rm. Vâlcea, 1995, 68 p.

GHEORGHIADIS ILARION (din botez Ilie), episcop. N. 1777, în București (tatăl originar din Silistra, mama din Ianina), † 8 ian. 1845, în București. Studiază la Școala de la „Domnița Bălașa"; cunoscător al limbilor greacă, franceză, italiană, germană, rusă și turcă,. Călugărit de mitropolitul Dositei Filitti sub numele Ilarion și hirotonit ierodiacon; mai târziu ieromonah și arhimandrit; stareț la mănăstirile Dealu (1808), apoi la „Sf. Ioan cel Mare" din București. La 1 nov. 1820 ales episcop al Argeșului (hirotonit 20 nov.); în 1821 a fost unul din sfetnicii apropiați ai lui Tudor Vladimirescu, care-i încredințează o misiune la Congresul „Sfintei Alianțe" (Rusia, Austria, Prusia) la Laybach (Liubliana); n-a ajuns până acolo, iar după uciderea lui Tudor a rămas la Brașov, refuzând să-și reia scaunul episcopal; în toamna anului 1828 a fost reașezat în scaun, păstorind până la moarte. Apreciat predicator (s-au păstrat însă puține predici de la el); în timpul păstoririi lui, în 1836, s-au deschis cursurile Seminarului din Curtea de Argeș.

Literatura: V. Gh. Durac, *Ilarion episcop al Argeșului*, București, 1900, 37 p.; T.G. Bulat, *Episcopul Ilarion orator*, în BOR, an. XXXVI (1912—1913), p. 831—835; Pr. Gabriel Cocora, *Episcopul Ilarion al Argeșului*, în MO, an. XIV, 1962, nr. 5—6, p. 302—333; Pr. Niculae Șerbănescu, *Episcopii Argeșului*, în MO, an. XVII, 1965, nr. 7—8, p. 605—606 și 608—609; Mitropolit Nestor Vornicescu, *Episcopul Ilarion al Argeșului, sfetnic al lui Tudor Vladimirescu. File din calendarul strădaniilor de slujire a Bisericii și a Patriei (în anii 1820)*, în MO, an. XXXIII, 1981, nr. 1—3, p. 7—77 (și în vol. *Descătușarea*, Craiova, 1981, p. 71—202).

GHEORGHIAN IOSIF (din botez Ioan), mitropolit primat. N. 29 aug. 1829, în Botoșani, în familie de preot, † 24 ian. 1909, în București. A studiat la școala de la „Trei Ierarhi" și la Academia Mihăileană din Iași; mai târziu a urmat diferite cursuri la Sorbona. Tuns în monahism la mănăstirea Mogoșeni și hirotonit ierodiacon (1846); diacon la Huși și Iași, iar în 1857—1858 la capela românească din Paris; hirotonit ieromonah și numit profesor la Seminarul din Mănăstirea Neamț; egumen la mănăstirile Todireni-Suceava (1863) și Popăuți-Botoșani (1864). La 19 iun. 1865 numit episcop la Huși, unde a păstorit până la 24 mart. 1879, când a fost ales episcop al Dunării de Jos, cu reședința la Galați; în această calitate, reorganizează viața bisericească din Dobrogea, revenită atunci la România (1878); la 22 nov. 1886 ales mitropolit primat (înscăunat 30 nov.); retras la 29 mart. 1893, stabilindu-se la Căldărușani; reales la 6 dec. 1896 (înscăunat 8 dec.), păstorind până la moarte. A tradus felurite lucrări teologice din limba franceză și din literatura patristică. Membru de onoare al Academiei Române (24 mart. 1901).

Traduceri: Vladimir Guettée, *Expunerea doctrinei Bisericii creștine ortodoxe*, ed. I, Huși, 1875, XVI + 328 p. (ed. a II-a, București, 1887, XIX + 349 p.; ed. a III-a, București, 1901, XX + 237 p.); Vladimir Guettée, *Papalitatea schismatică sau Roma în raporturile sale cu Biserica orientală*, București, 1880, XX + 427 + XV p. (ed. a II-a, București, 1906); Mitrofan din Konevet, *Viața repausaților noștri și viața noastră după moarte* (după versiunea franceză), București, 1891, 333 p. (ed. a II-a, 1899, 426 p.) reed. București, 1993, 2 vol. 245 + 277 p.); Inochentie (Borisov), *Cuvântări spre folosul celor ce se pregătesc la penitență și la sfânta cuminecare* (din limba franceză, după traducerea lui Alexandru Sturza), București, 1897, 136 p.; *Sfântul Vasile, arhiepiscopul Chesariei Capodociei*, București, 1898, 472 p.; A. de Lamartine, *Datoriile sociale ale preotului*, București, 1898; Thomas a Kempis, *Urmarea lui Hristos*, București, 1901, 571 p.

Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească și Viața lui Constantin cel Mare*, București, 1896, XX + 473 p.; Sozomen, *Istoria bisericească*, București, 1897, XV + 384 p.; Socrate Scolasticul, *Istoria bisericească*, București, 1899, XII + 368 p.; Evagrie și Filostorg, *Istoria bisericească*, București, 1899, XV + 300 p.ș.a.

Literatura: Nicolae Iorga, *Moartea mitropolitului Iosif Gheorghian*, în „Neamul Românesc", 1909, p. 169—170; P.G(ârboviceanu), *Necrolog*, în BOR, an. XXXII, 1908—1909, p. 1201—1225; Preotul Niculae M. Popescu, *Corespondenta lui Iosif Gheorghian cu Vladimir Guettée*, în BOR, an. LXII, 1944, nr. 7—12, p. 263—313 (și extras); Preotul Niculae Șerbănescu, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în BOR, an. LXXVII, 1959, nr. 7—10, p. 817—818 și 820—821; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, București, 1981, p. 134—135, 140 și 179—180 (ed. a II-a, București, 1994); Preot Eugen Drăgoi, *Ierarhi și preoți de seamă la Dunărea de Jos, 1864—1989*, Galați, 1990, p. 31—34 și 270—271; Preot Scarlat Porcescu, *Episcopia Hușilor. Pagini de istorie*, Roman, 1990, p. 97—99; Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române, 1866—1999. Dicționar*, București, 1999, p. 209—210.

GHEORGHIȚĂ ILIE, preot, istoric. N. 17 iul. 1897, Pipirig, jud. Neamț — † 3 oct. 1976, Iași. Studii la Seminarul „Veniamin" din Iași (1910—1919), la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1919—1923), care i-a conferit doctoratul (1926); studii de specializare în Drept canonic la Strasbourg (1929—1930). Director al Cancelariei episcopale din Ismail (1923—1925) și, paralel, profesor suplinitor la Seminarul teologic din Ismail (1923—1926), apoi la Gimnaziul „Regina Maria" din Târgu Neamț și la Seminarul teologic din Mănăstirea Neamț (1926—1927), director al Cancelariei mitropolitane (1927—1928), profesor titular la Seminarul teologic „Veniamin" (1927—1948), director al Seminarului (1942—1945), profesor la Liceul particular „Mihail Kogălniceanu" (1930—1938), profesor la Școala de fete nr. 1 (1948—1949), bibliotecar la „sectorul carte rară" la Biblioteca universitară „Mihai Eminescu" (1949—1960), diacon (1927) și preot (1942) la biserica „Sf. Spiridon", toate în Iași.

Lucrări: *Din istoricul mai nou al clădirilor Seminarului „Veniamin" din Iași*, în „Anuarul Seminarului Veniamin Costachi, 1937-1941, Iași, 23 p.; *Un veac de la moartea mitropolitului Veniamin Costachi*, Mănăstirea Neamț, 1946, 272 p.; *Tipografia arabă din mănăstirea Sf. Sava*

și venirea lui Silvestru patriarhul Antiohiei la Iași, în MMS, an. XXXI, 1958, nr. 5—6, p. 418—423; *Două scrisori pastorale adresate de mitropolitul Veniamin Costachi soborului călugăresc din mănăstirea Neamț*, în MMS, an. XXXVIII, 1962, nr. 5—6, p. 431—441; *Preotul Gheorghe Creangă (1827—1897). Contribuții la cunoașterea familiei scriitorului Ion Creangă*, în MMS, an. XLI, 1965, nr. 3—4, p. 212—222; *Gramata de hirotonie a episcopului de Huși Veniamin Costachi...*, în MMS, an. XLIII, 1967, nr. 1—2, p. 24—31; *Grija deosebită a mitropolitului Veniamin Costachi pentru ridicarea nivelului cultural al clerului. Considerații în jurul unor scrisori inedite*, în MMS, an. XLVII, 1971, nr. 9—12, p. 645—659; *Cum se făcea primirea elevilor în Seminarul de la Socola între anii 1833—1840*, în MMS, an. LI, 1975, nr. 9—12, p. 738—745; *Despre activitatea ieromonahului Gherasim Gorjan*, în MO, an. XXVIII, 1976, nr. 7—8, p. 628—636; *Manual de Morală creștină pentru clasa a VI-a secundară*, București, 1935, 160 p. (în colaborare cu C. Dron și C. Vuescu); diferite articole în periodice ieșene, comunicări la simpozioane.

Literatura: *Necrolog*, în MMS, an. LII, 1976, nr. 9—12, p. 826—828 (pr. Paul Zuzu); informații de la prof. Daniel Danielescu din Iași.

GHEORGHIU VASILE, profesor de teologie. N. 16 iun. 1872, în Câmpulung Moldovenesc, † 29 nov. 1959, în Cut, jud. Neamț. Urmează cursurile Liceului ortodox din Suceava (1882—1890), apoi Facultatea de Teologie din Cernăuți (1890—1894), care-i conferă doctoratul (1897); studii de specializare la Facultățile de Teologie romano-catolice și protestante din Viena, Bonn, Breslau (azi Wroclaw) și Leipzig (1897—1899). Docent (1901), profesor agregat (1905), apoi titular (1908) la catedra de Studiul biblic și Exegeza Noului Testament de la Facultatea de Teologie din Cernăuți, funcționând până la pensionare (1938); decan al Facultății în trei rânduri, preot (1896), protopresbiter (1908), arhipresbiter stavrofor (1918), apoi mitrofor (1925); redactor (1911—1914 și 1923—1933), apoi director al revistei „Candela", președinte al comitetului de direcție al foii bisericești „Păstorul" din Cernăuți, consilier mitropolitan onorar, primul președinte al Consistoriului spiritual central din București (1925—1927), președintele Societății pentru cultura și literatura poporului român din Bucovina (1921—1929), președinte al Asociației clerului ortodox din Bucovina, membru de onoare al Academiei Române (1938).

Este considerat cel mai de seamă teolog neotestamentar român, cu lucrări temeinice de introducere și exegeză a Noului Testament, cronologie biblică, teologie biblică etc. Ca profesor, a format 37 de generații de teologi români și de alte neamuri.

Lucrări: *Der Iakobusbrief Untersucht und erklärt*, Czernowitz, 1899, 186 p.; *Der Brief des Iudas. Einleitung und Kommentar*, Czernowitz, 1901, 84 p. (versiunea românească completă în revista „Candela", 1901—1911 și extras, Cernăuți, 1915, 136 p.); *Adresații Epistolei către Galateni*, în „Candela", 1904 (și extras, Cernăuți, 1904, 165 p.); *Viața și activitatea Sfântului Apostol Paul*, în „Candela" 1907—1909 (și extras: Cernăuți, 1909, 355 p.); *Raportul literar dintre cele trei Evanghelii dintâi sau problema sinoptică. Studiu isagogic*, în „Candela", 1923, p. 9—23, 109—117, 225—242, 397—416 și 1924, p. 1—29; *Epistola către Romani cu introducere și comentar*, Cernăuți, 2 vol., 1923—1924, XXXI + 74 p. (I) + 171 p. (II); ed. a II-a, Cernăuți, 1938, 368 p.; *Sf. Evanghelie după Matei cu comentar*, 3 vol., Cernăuți, 1925—1927—1933, 848 p.; *Anul și ziua morții Domnului nostru Iisus Hristos*, în „Candela", 1925—1926 (și extras: Cernăuți, 1926, XII + 152 p.); *Introducerea în Sfintele cărți ale Testamentului Nou*, Cernăuți, 1929, IV + 898 p. (prima introducere științifică în Bisericile ortodoxe); *Noțiuni de cronologie, calendaristică și calcul pascal*, București, 1936, XVI + 206 p.; *Codex Argenteus Upsaliensis* (Academia Română. Studii și cercetări, XXXIX), București, 1939, 58 p. + 10 pl; *Lecționarul evanghelic grecesc din Iași* (Academia Română. Studii și cercetări, XLI), București, 1940, 90 p. + IX pl.; alte aproape o sută de studii, articole, predici și recenzii în „Candela", iar spre sfârșitul vieții în „Mitropolia Moldovei și Sucevei" și „Mitropolia Banatului". O serie de lucrări au rămas în manuscris (Comentarii la Evangheliile de la Ioan, Marcu și Luca, Epistolele I și II Corinteni, Galateni și Iacob). Cea mai însemnată operă a sa, în manuscris, rămâne ediția critică a cărților Noului Testament: *Novum Testamentum graece cum apparatu critico*, singura până acum în literatura teologică ortodoxă.

Alte manuscrise s-au pierdut în 1940, în timpul ocupației sovietice a Bucovinei.

Literatura: Haralambie Rovența, *Studiul Noului Testament la noi în ultimii 50 de ani*, în ST, an. III, 1932, nr. 2, p. 272—275; *Autobiografie*, în „Candela", an. XLIX, 1938, p. 5—18; Grigorie T. Marcu, *Profesorul Dr. Vasile Gheorghiu*, în RT, an. XXIX, 1939, nr. 1, p. 10—25; Grigorie T. Marcu, *Profesorul Dr. Vasile Gheorghiu. Omul și opera*, Sibiu, 1939, 36 p.; Pr. Prof. Dr. Grigorie Marcu, *Viața și opera învățatului teolog neotestamentar ortodox român profesor Vasile Gheorghiu*, în MA, an. IV, 1959, nr. 11—12, p. 830—849; Prof. Prof. Dr. Vladimir Prelipcean, *Profesorul preot dr. Vasile Gheorghiu*, în MMS, an. XXXVI, 1960, nr. 1—2, p. 78—91; Pr. Dr. Ștefan Slevoacă, *Preotul profesor dr. Vasile Gheorghiu*, în MO, an. XII, 1960, nr. 7—8, p. 491—495; Pr. I. Ionescu, *Profesorul preot dr. Vasile Gheorghiu*, în BOR, an. CXIII, 1995, nr. 7—12, p. 317—324.

GHEORGHIU VIRGIL, romancier, memorialist și teolog. N. 9 sept. 1916 în Războieni, jud. Neamț, în familie de preot — † 26 iun. 1992 la Paris. Studii la Liceul Militar din Chișinău (1928—1936), apoi la Facultatea de Filosofie din București (1936—1940), mai târziu studii de Teologie la Heidelberg. Ziarist în București, apoi funcționar la Legația română din Zagreb; după 1944 a rămas în Occident, stabilindu-se, din 1948, la Paris. Preot în 1963, sub jurisdicția Patriarhiei ecumenice, mai târziu hirotesit iconom stavrofor.

Lucrări: A scris numeroase romane, în limba franceză, cel mai însemnat fiind *La Vingt-cinquième heure* traduit du roumain par Monique Saint-Côme, Paris, 1949, 405 p.; alte ed. în 1950, 1956, 1961, 1966, 1974, 1976, 1977, 1984 etc.), prima creație literară importantă a emigrației românești, tradus în mai multe limbi de circulație și ecranizat la Hollywood. Alte volume — mai ales romane — dintr-un total de peste 30, publicate la Paris, în diferite edituri: *La seconde chance*, roman, traduit du roumain par Livia Lamouré 1954, 311 p. (și 1971, 1973); *L'homme qui voyage seul*, roman, traduit du roumain par Livia Lamouré, 1954, 311 p. (și 1971, 1973); *Le peuple des immortels*, traduit du roumain par Livia Lamouré, 1955, 287 p.; *Les sacrifiés du Danube*, roman, traduit du roumain par Livia Lamouré, 1957, 191 p. (și 1974, 1982); *Saint Jean Bouche d'or*, traduit du roumain par Livia Lamouré, 1957, 279 p.; *La cravache*, roman, 1960, 245 p. (și 1972); *Les mendiants de miracles*, roman, traduit du roumain par Livia Lamouré, 1958, 275 p. (și 1967, 1978); *La maison de Petrodava*, roman, traduit du roumain par Livia Lamouré, 1961, 243 p. (și 1968); *Perahim, roman*, traduit du romain par Livia Lamouré, 1961, 213 p. (și 1964, 1969); *Vie du Mahomet*, traduit du roumain par Livia Lamouré, 1962, 353 p. (și 1974, 1984, 1989); *Les immortels d'Agapia*, roman, 1964, 255 p. (și 1969, 1991, 1998); *La meurtre de la Kyralessa*, roman, traduit du roumain par Livia Lamouré, 1965, 368 p. (și 1966, 1970); *La jeunesse du docteur Luther*, traduit du roumain par Livia Lamouré, 1965, 288 p.; *De la vingt-cinquième heure à l'heure éternelle*, 1965, 171 p. (și 1972, 1977, 1990); *La tunique du peau*, roman, 1967, 313 p. (și 1972); *La Condottiera*, roman, 1967, 251 p. (și 1973, 1979); *Pourquoi m'a-t-on appelé Virgil*, 1968, 267 p. (și 1990); *La vie du patriarche Athenagoras*, 1969, 320 p.; *L'éspionne*, roman, 1971, 445 p. (și 1973, 1979, 1990), *L'oeil americain*, roman, 1972, 252 p.; *Dieu ne reçoit que le dimanche*, roman, 1975, 509 p. (și 1981, 1990); *Les inconnus de Heidelberg*, 1976, 251 p.; *Les Amazones du Danube*, roman, 1978, 183 p.; *Le grand exterminateur*, roman, 1978, 213 p. (și 1980); *Christ au Liban: du Moise au Palestiniens*, 1979, 217 p. (și 1989); *Dieu à Paris*, 1980, roman, 231 p.; *La Coreé: la belle inconnue de l'Extrême-Orient à l'heurre des jeux olimpiques*, 1987, 207 p.; *Mémoires: le témoin de la vingt-cinquième heure*, 1986, 481 p. (și 1990); *L'épreuve de la liberté: memoires*, 1995, 375 p.

În românește: *Caligrafie pe zăpadă*, București, 1940; *Ora 25*. Ediție îngrijită de Mihai Vornicu. Prefață de Paul Miclău, București—Paris, 1991, 353 p.; *Tatăl meu, preotul care s-a urcat la cer. Amintiri dintr-o copilărie teologică*. Traducere de Maria-Cornelia Oros. Prefață de Ioan I. Ică jr., Sibiu, 1998, 144 p.; *Cum am ajuns să mă fac sfânt. Alte amintiri dintr-o copilărie teologică*. Trad. de Cornelia Maria Oros, Sibiu, 1999, 253 p.

Literatura: *Dicționarul oamenilor de știință și cultură din străinătate*, București, 1992, p. 160; Mitropolit Nicolae Corneanu, *În pas cu vremea*, Timișoara, 2002, p. 97—102; prefețele cărților traduse în românește; informații primite de la Biblioteca Națională din Paris prin Dl. Nicolae Florea.

GHERASIM, călugăr cărturar din sec. XVIII, originar din nordul Moldovei. Probabil trimis la studii la Halle (1782) de către Leon Gheucă, pe atunci episcop la Roman. Egumen la mănăstirea Slatina, arhimandrit la Mitropolia Moldovei (1789). Se pare că este identic cu acel „Gherasim Putneanul" care a ajuns, spre sfârșitul secolului, egumen la mănăstirea „Precista Mare" din Roman (1797), îndrumător al spitalului de acolo, despre care s-a susținut că este autorul unui *„Cuvânt de îngropare vechiului Ștefan voievod, domnul Moldovei ce s-au numit mare pentru marile vrednicii și vitejii ale sale"*, precum și traducătorul romanului lui Fénélon, *Aventurile lui Telemac* (primele nouă cărți).

Reprezentant de seamă al mișcării iluministe din Moldova, Gherasim a făcut o serie de traduceri din literatura universală. Între altele, în 1787 a tradus *Taina francmasonilor*, după scrierea abatelui Gabriel Louis Calabre Perau (ed. a III-a, Amsterdam, 1778), iar în 1792 traduce lucrarea lui Voltaire, *Istoria craiului Sfeziei Carol 12*, după textul ediției princeps din 1731. După o versiune greacă a tradus *El Criticón*, roman cu caracter filosofic și moral-educativ al spaniolului Baltasar Gracián y Morales; părți din această traducere s-au tipărit la Iași, în 1794, sub titlul *Critil și Andronius*, iar restul s-a păstrat în manuscris. Prin 1793 a făcut prima traducere românească — din limba franceză — a unui roman picaresc, *Viața domnului Heruvim de la Ronda*, apoi *Bacalaureatul de Salamanca* al francezului Alain René Lesage. În 1795 traduce din franțuzește *Istoria Americăi* (2 vol., după lucrarea lui André Guillaume Constant d'Orville, *Histoire des diférente peuples du monde*, în 6 volume).

Literatura: Olga Cosco, *Primele cărți franceze traduse în românește: Istoria lui Carol al XII-lea de Voltaire*, în „Cercetări Literare", I, 1934, p. 102—117; Dan Simonescu, *Un roman spaniol în Moldova secolului al XVIII-lea*, în *„Anuarul Liceului Național din Iași*, 1942—1945", p. 45—63; N. A. Ursu, *Traducătorul necunoscut al romanului „Critil și Andronius"*, în LR, an. XXVI, 1977, nr. 4; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 194—195 (toate aceste lucrări îl identifică greșit cu Gherasim Clipa Barbovschi, episcopul Romanului). Prezentare corectă a celor doi călugări cu numele Gherasim, la N. A. Ursu, *Cine este Gherasim, traducătorul lui Voltaire, la 1792?* în „Cronica", Iași, an. XXI, 1986, nr. 1, p. 6 (cf. și MMS, an. LXIII, 1987, nr. 1, p. 117—120).

GHERASIMESCU TOMA, preot, misionar. N. 19 ian. 1903 în Agăș, jud. Bacău, † d. 1964. Studii la Seminarul teologic „Veniamin" din Iași (1915—1923), apoi la Facultatea de Teologie din Cernăuți, care i-a conferit doctoratul. Preot necăsătorit, slujitor la catedrala Episcopiei Romanului (1929), spiritual la Seminarul „Sf. Gheorghe" din Roman (1929—1931), profesor de Religie la Școala normală de băieți din Cernăuți (1931—1944), un timp la Seminarul monahal din Mănăstirea Cernica, iar între 1944 și 1948, profesor la București; după 1948 preot în București; deținut politic în timpul regimului comunist (1959—1964). A publicat studii de Apologetică și Filosofie creștină, broșuri de zidire sufletească pentru credincioși. La Cernăuți a redactat „Foaia Ortodoxă".

Lucrări: *Creația universului din punct de vedere filozofic, științific și biblic*, 3 fasc., Roman, 1929—1931, 164 p. (o nouă ediție sub titlul *Facerea lumii din punct de vedere filozofic, științific și biblic*, București, f.a., 184 p.); *Idei despre facerea lumii*, Bălți, 1936, 16 p.; *Necesitatea psihologică a religiei*, Chișinău, 1936, 39 p.; *Funcțiunile intelectuale ale sufletului omenesc și raportul lor cu religia*, Chișinău, 1937, 56 p. (extras din rev. „Misionarul"—Chișinău); *Ce spun filozofii despre facerea lumii*, București, f.a., 35 p.; *Filozofi umaniști-mecaniști și generația spontanee*, București, f.a., 64 p.; *Legăturile dintre suflet și religie*, ed. a II-a, București, f.a., 184 p.

Pregătirea creștinului înainte de Sfânta Spovedanie, Roman, 1932, 56 p.; *Cercetarea cugetului înainte de Sf. Mărturisire*, Bălți, 1936, 64 p.; *Cinstirea Sfinților și a Maicii Domnului*, Bălți, 1936, 16 p.; *Sfânta Cruce*, Bălți, 1936, 16 p.; *Sfintele icoane și cinstirea lor*, Bălți, 1936, 16 p.; *Afară de Biserică nu există mântuire*, Bălți, 1936, 16 p.; *Tinerețe și patimi*, piesă în trei acte, Bălți, f. a., 32 p.; *Vrăjmașii țării*, piesă în trei acte, Bălți, 1936, 32 p. O serie de alte broșuri cu caracter moralizator, multe în colecția „Biblioteca intelectualului", condusă de el, sau în foaia „Credință Ortodoxă" de la Roman, pe care a condus-o împreună cu pr. Gh. Butnaru.

GHERMĂNESCU IOAN, profesor de seminar (nehirotonit), N. 1828, în Câmpulung-Muscel, în familie de preot, † 1886, în Bucureşti. Studiază la Seminarul din Bucureşti (1841—1845), apoi a fost trimis la Seminariile din Chişinău (1845—1847) şi Petersburg (1847—1851), ulterior la Academia duhovnicească din Petersburg (1851—1855), care i-a conferit titlul de magistru. A funcţionat ca profesor la Seminarul „Central" din Bucureşti (1857—1886). A publicat un *Manual de istorie bisericească pentru seminariile României*, traducţiune din ruseşte, 2 vol., Bucureşti, 1863—1874, 148 + 110 p. (vol. I este, de fapt, o Istorie a Vechiului Testament).

Literatura: Şt. Călinescu şi Dr. D.G. Boroianu, *Istoria Seminarului Central din Bucureşti*, Iaşi, 1904, p. 129—130; Diacon Gheorghe I. Moisescu, *Bursieri români la şcolile teologice din Rusia*, Bucureşti, 1946, p. 46—47 (şi în BOR, an. LXIV, 1946, nr. 4—6, p. 253—254).

GHERONTIE, monah, traducător. N. c. 1760, † 1813, în mănăstirea Anarghiri, lângă Plovdiv în Bulgaria, pe când se întorcea de la Athos. Tuns în monahism la Neamţ, trimis la studii la şcoala de la „Sf. Sava" din Bucureşti. După 1790, împreună cu prietenul său Grigorie ierodiaconul (viitorul mitropolit al Ungrovlahiei), a tradus o serie de lucrări în mănăstirea Neamţ, iar în ultimii ani ai sec. XVIII la Bucureşti.

Traduceri (comune): *Carte folositoare de suflet*, Bucureşti, 1799, 12 + 145 foi (ed. a II-a, Bucureşti, 1800; ed. a III-a, Iaşi, 1819); *Chiriacodromionul la Evanghelii* de Nichifor Theotochis, Bucureşti, 1801, 4 + 248 + 3 foi (alte ediţii la Buzău 1839, Iaşi 1840—1841, Bucureşti 1857 ş.a.); *Întrebări şi răspunsuri oarecare bogosloveşti ale Sfântului Atanasie*, Iaşi, 1803, 12 foi + 43 p.; *Tâlcuire la cele patru Evanghelii a lui Theofilact, arhiepiscopul Bulgariei, cu însemnări oarecare de la Evthimie Zigabinos adăugită*, Iaşi, 1805, 6 foi + 708 p.; *Descoperire cu amănuntul a pravoslavnicei credinţe a Sf. Ioan Damaschinul*, Iaşi, 1806, 10 foi + 564 p. (toate acestea au prefeţe semnate de amândoi). Trei traduceri, care aparţineau numai lui Gherontie, au fost tipărite postum de Grigorie: *Chegragarion* de Augustin „episcopul Iponiei", Neamţ, 1814, 10 foi + 450 p., după o versiune greacă (cuprinde Convorbirile cu sine însuşi-Soliloquia), *Apologia adecă cuvânt sau răspuns împotriva socotelii celor fără de Dumnezeu*, Neamţ, 1816, 6 + 52 foi (ed. a II-a, Bucureşti, 1819); *Tâlcuire pre scurt... la antifoanele celor opt glasuri*, de Nichifor Calist Xantopol, Neamţ, 1817, 206 foi. Amândoi au revizuit traducerea *Octoihului* tipărit la Buda în 1811 şi la Râmnic tot în 1811. În manuscris: *Cuvintele prea cuviosului părintelui nostru Simeon noul Bogoslov* şi *Tâlcuirea lui Teofilact al Ohridei la Epistolele Sfinţilor Apostoli* (Ms. 916, 2947 şi 2948 în Bibl. Acad.).

Literatura: Constantin C. Tomescu, *Mitropolitul Grigorie IV al Ungrovlahiei*, Chişinău, 1927, p. 2—9 şi 97—129; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, Bucureşti, 1981, p. 38—40 (ed. a II-a, Bucureşti, 1994, p. 37—39); N.A. Ursu, *Şcoala de traducători români din obştea stareţului Paisie de la mănăstirile Dragomirna, Secu şi Neamţ*, în MMB-Teologie şi viaţă, an. IV (LXX), 1994, nr. 11—12, p. 80—82.

GHEUCĂ LEON, mitropolit. N. c. 1730, † dec. 1788, în Iaşi. Călugărit la mănăstirea Putna, protosinghel la Mitropolia din Iaşi, episcop la Roman (2 febr. 1769—1786), mitropolit al Moldovei (ales 2 mart. 1786—dec. 1788). Personalitate marcantă a mişcării iluministe, bibliofil, prieten cu cărturarul sârb Dositei Obradovici, cu care trimite doi tineri la studii la Halle; sprijină şcolile din Moldova şi pe protopopul-tipograf Mihail Strilbiţchi; încurajează traducerile în româneşte, în special din literatura moral-filosofică iluministă: din suedezul Axel Oxenstiern, din Fénelon (*Aventurile lui Telemac*), romanul *Etiopica*; i se atribuie culegerea de texte iluministe intitulată *Despre ştiinţa stihiilor*. Pe plan naţional-politic, a avut o atitudine antigrecească şi antiotomană (prin intervenţia lui energică s-a pus capăt unei răzvrătiri a ienicerilor din Iaşi).

Literatura: Melchisedec (Ştefănescu), *Cronica Romanului şi a Episcopiei*, vol. II, Bucureşti, 1875, p. 95—115; Alexandru I. Ciurea, *Figuri de ierarhi moldoveni: Leon Gheucă*, Chişinău, 1942, 48 p. (extras din „Luminătorul", an. LXXV, 1942, nr. 1—2); *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, Bucureşti, 1979, p. 394—395; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Bucureşti, 1981, p. 459—460 şi

469—470 (ed. a II-a, București, 1994, p. 448—450). Pr. Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, București, 1984, p. 235—243.

GHIA I. GHEORGHE, preot, profesor. N. 15 mart. 1887, în Cârjelari, jud. Tulcea, † 2 dec. 1945, în Craiova. Liceul la Iași, Facultatea de Teologie din București (licența în 1911, doctoratul în 1923); studii de specializare în Teologie și Filologie clasică la Leipzig (1912—1914), examen de capacitate pentru învățământul secundar în 1919. Diacon (1914), apoi preot (1919) la biserica domnească din Bârlad, profesor de Religie la Colegiul Național, un timp la Liceul militar „D. A. Sturdza" și Liceul de fete „Elena Cuza", preot la biserica „Sf. Treime" (1920—1945), toate în Craiova, inspector de specialitate în Ministerul Educației Naționale (1940—1945).

Lucrări: *Învățătura despre împărăția lui Dumnezeu în Noul Testament*, teză de doctorat, Craiova, 1925, 88 p.; *Sfântul Ioan Botezătorul după Evangheliile canonice*, Craiova, 1926, 223 p.; *Epistola Sfântului Iuda. Introducere și comentar*, Craiova, 1927, 88 p.; *Atitudinea Mântuitorului față de Legea Vechiului Testament. Contribuție la Exegeza Noului Testament*, Craiova, 1929, 102 p.; *Problema unirii Bisericilor creștine din punct de vedere ortodox*, Craiova, 1932, 39 p.; *Pâinea vieții, Texte biblice explicate...*, București, 1938, 67 p.; *Istoria sfântă a Vechiului și Noului Testament* pentru clasa I secundară, Craiova, 1938, 157 p. (ed. a II-a, 1943); *Parabolele și învățăturile Domnului nostru Iisus Hristos*, pentru clasa II secundară, Craiova, 1942, 123 p.

Redactor al revistei „Renașterea" de la Craiova în primii ani de apariție (1922—1925), apoi director (1926—1936) și membru în comitetul de redacție (1939—1945); a publicat aici peste 70 de articole, peste 120 de recenzii, apoi cronici etc.; alte colaborări la „Biserica Ortodoxă Română", „Revista Teologică" de la Sibiu ș.a.

Literatura: Număr special din „Renașterea", an. XXV, 1946, nr. 1—3, p. 1—27; Pr. I. Ioanicescu, *Chipuri de predicatori din laturile Olteniei*, în MO, an. XXVIII, 1976, nr. 7—8, p. 639—640; Pr. Elefterie D. Marinescu, *Preoți craioveni de ieri*, ms. dact., p. 60—66.

GHIBU ONISIFOR, pedagog, teolog, militant pe tărâm politic. N. 31 mai 1883, în Săliște, jud. Sibiu, † 31 oct. 1972, în Sibiu. Studii la Liceul de stat din Sibiu (1894—1900) și la Liceul „Andrei Șaguna" din Brașov (1900—1902), continuând la Institutul teologic din Sibiu (1902—1905), apoi la Universitățile din București, Budapesta, Strasbourg și Jena (1905—1909), cu doctoratul în Filosofie și Pedagogie la Jena (1909). Coreferent școlar la Arhiepiscopia Sibiului (1910—1914), paralel profesor suplinitor la Institutul teologic-pedagogic (mart. 1911—iun. 1912) pentru disciplinele pedagogice; secretar al „secției școlare" a Astrei (1912—1914). În 1914—1918 refugiat la București, Iași și Chișinău, unde desfășoară o intensă activitate politică și culturală, militând pentru făurirea statului național român unitar, îndeosebi prin ziarele fondate de el la Chișinău: „Tribuna", „Ardealul în Basarabia", „Școala Moldovenească". După 1 dec. 1918, secretar general al Resortului de Instrucție al Consiliului Dirigent. În 1919, din încredințarea Consiliului Dirigent, a preluat Universitatea din Cluj; tot atunci a fost ales membru corespondent al Academiei Române și numit profesor titular la catedra de Pedagogie de la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj, la care a funcționat până la pensionare(1945). În timpul regimului comunist, condamnat la mai mulți ani de închisoare, din care a executat doar o parte (dec. 1956—ian. 1958).

Lucrări principale: *Limba nouălor cărți bisericești*, Sibiu, 1905, 102 p.; *O călătorie în Alsacia-Lorena. Țara și școlile ei*, București, 1909, 59 p.; *Der moderne Utraquismus, oder die zweisprachigkeit in der Volksschule*, Langensalza, 1910, 128 p. (teză de doctorat); *Ziaristica bisericească la români. Studiu istoric*, Sibiu, 1910, 143 p.; *Plan de învățământ și îndreptar metodic pentru școalele populare confesionale greco-orientale române din Transilvania*, Sibiu, 1911, 329 p.; *Cercetări privitoare la situația învățământului nostru primar și la educația populară*, Sibiu, 1911, 129 p.; *Anuar pedagogic (1913)*, Sibiu, 1913, 232 p.; *Școala românească din Transilvania. Desvoltarea ei istorică și situația ei actuală*, București, 1915, 103 p.; *Viața și organizația bisericească și școlară în Transilvania*, București, 1915, 206 p.; *Din istoria literaturii didactice românești: I. Bucoavnele. II.*

Abecedarele. III. Cărțile de cetire din Transilvania, București, 1916, 359 p. (An. Acad. Rom., M. S. L., 1915–1916, seria II, t. XXXVIII); *Vrei să fii înțelept?* de Dionisie Romano, fost episcop al Buzăului. Ediție îngrijită cu un cuvânt înainte de .... București, 1916, 207 p.; *Universitatea din Cluj și institutele ei de educație*, Cluj, 1922, VIII + 140 p.; *Catolicismul unguresc în Transilvania și politica religioasă a statului român*, Cluj, 1924, 304 p. (ed. a II-a, 1932); *De la Basarabia rusească la Basarabia românească*. Analiza unui proces istoric. Însoțită de 186 documente, Vălenii de Munte, 1926, CXCII + 510 p.; *Portrete pedagogice*, București, 1927, 88 p.; *Un anahronism și o sfidare: Statul romano-catolic ardelean. Studiu istoric-juridic, însoțit de concluziile Comisiunii istorico-juridice privitoare la desființarea Statului catolic*, Cluj, 1931, XXX + 466 p.; *Universitatea Daciei Superioare și problema Statului romano-catolic*, Cluj, 1931, 107 p.; *Acte și documente privitoare la Statul romano-catolic ardelean*, Cluj, 1933, 878 p.; *Acțiunea catolicismului unguresc și a Sfântului Scaun în România întregită. Cu CLXXVII + 45 acte și documente*, Cluj, 1934, CV + 983 p.; *Doi uzurpatori ai drepturilor României și ai Universității din Cluj: Sf. Scaun de la Roma și Statul romano-catolic ardelean*, Cluj, 1934, 164 p.; *Nulitatea Concordatului dintre România și Sf. Scaun*, Cluj, 1935, LIV + 88 p.; *Ordinul canonic premonstratens din România*, București, 1936, 126 p.; *Ordinul franciscanilor conventuali („Minoriții") din Transilvania*, 2 vol., București, 1937–1938, XIII + 771 p. (I) și CIV + 363 p. (II); *La o răscruce a vieții mele. Un bilanț și o mărturisire*, București, 1939, 195 p.; *Un reprezentant rustic al spiritualității românești de la mijlocul sec. XIX: Picu Pătruț din Săliște*, București, 1940, 24 p.; *Politica religioasă și minoritară a României. Fapte și documente care impun o nouă orientare*, Cluj, 1940, 830 p.; *Prolegomena la o educație românească*, vol. I, Cluj, 1940, 903 p.; *Puncte cardinale pentru o concepție românească a educației*, Sibiu, 1944, 100 p.; *Dictatură și anarhie. Priviri critice asupra evoluției și directivelor învățământului și educației românești sub regimul Antonescu (1940–1944)*, Sibiu, 1944, LXVI + 248 p.

A colaborat la aproximativ o sută de periodice românești, între care: „Telegraful Român", „Revista Teologică", „Vatra Școlară", „Luceafărul", toate la Sibiu, „Biserica și Școala" și „Tribuna" la Arad, „Gazeta Transilvaniei", la Brașov, „Neamul Românesc", „Neamul Românesc Literar", „Adevărul Literar și Artistic", „Convorbiri Literare", „Revista Generală a Învățământului" la București, „Societatea de Mâine", „Patria", „Cosânzeana", „Renașterea" la Cluj, „Legea Românească" la Oradea, „Ramuri" la Craiova ș. a.

Reeditări: *Amintiri despre oameni pe care i-am cunoscut*. Prefață Crișan Mircioiu. Ediție îngrijită de Crișan Mircioiu și Șerban Polverejan. Note și comentarii Șerban Polverejan; Cluj, 1974, 331 p.; *Din istoria literaturii didactice românești*, Ediție îngrijită de Octav Păun. Tabel cronologic, studiu introductiv, note și comentarii de V. Popeangă, București, 1975, 316 p.; *Pentru o pedagogie românească. Antologie de scrieri pedagogice*. Îngrijirea ediției, tabel cronologic, bibliografie, note și comentarii: Octavian O. Ghibu. Studiu introductiv: conf. dr. Ion Gh. Stanciu, București, 1977, 332 p.; *Pe baricadele vieții. Anii mei de învățătură*. Ediție îngrijită, prefață, note și comentarii de Nadia Nicolescu. Postfață de Mircea Zaciu, Cluj-Napoca, 1981, 382 p.; *Nu din partea aceea. Studii și articole, 1904–1914*. Îngrijire de ediție, studiu introductiv și note de Vasile Popeangă. Cu o postfață de Nadia Nicolescu, București, 1985, 423 p.; *Oameni între oameni. Amintiri*. Selecție și introducere de Ion Bulei. Text stabilit, tabel cronologic și indice de nume de Octavian O. Ghibu, București, 1990, 528 p.; *Pe baricadele vieții. În Basarabia revoluționară. Amintiri*. Ediție îngrijită, prefață, tabel cronologic, note, bibliografie și indice de nume de Octavian O. Ghibu, Chișinău, 1992, 636 p.; *Chemare la judecata istoriei. Apeluri la rațiune din anii 1946–1952*. Selecție, îngrijirea ediției și note de Octavian O. Ghibu, București, 1992, 208 p.; *În vâltoarea revoluției rusești. Însemnări din Basarabia*. Ediție îngrijită, introducere și note de Octavian O. Ghibu, București, 1993, 222 p.; *De la Basarabia rusească la Basarabia românească*. Îngrijirea ediției, cuvânt introductiv, note, indice și bibliografie de Dr. Marian Radu, București, 1997, XVI + 504 p.

Literatura: Ioan Moga și Iosif E. Naghiu, *Bio-bibliografia profesorului Onisifor Ghibu*, București, 1941 (peste 1100 titluri); vezi și Pr. Alexandru Marcel Sabău, *Onisifor Ghibu ca*

pedagog, în ST, an. XXXV, 1983, nr. 9—10, p. 699—713; Traian Vedinaș, *Onisifor Ghibu educator și memorialist*, București, 1983; Octavian O. Ghibu, *Onisifor Ghibu. Bibliografie. Scrieri privitoare la Biserică și religie*, în GB, an. XLVII, 1988, nr. 6, p. 162—179; *Onisifor Ghibu, unitatea românească și chestiunea Basarabiei*. Studii și eseuri cu prilejul „Zilelor Onisifor Ghibu" — Chișinău, 1992—1995. Ediție îngrijită de Dumitru Preda, București, 1995, 256 p.; studiile introductive la lucrările reeditate.

GHIUȘ BENEDICT (din botez Vasile), arhimandrit. N. 21 oct. 1904, în Domnești, jud. Vrancea, † 12 iun. 1990, la mănăstirea Cernica. Studii la Seminarul teologic din Galați (1919—1926), Facultățile de Teologie ortodoxă din București (1926—1927) și Strasbourg (1927—1932), cu echivalare la Facultățile din București și Chișinău (1935), doctoratul la București (1946) cu teza inedită: *Doctrina răscumpărării în imnografia Bisericii*. Călugărit în mănăstirea Noul Neamț (1934), hirotonit ierodiacon (1934) și ieromonah (1936), mai târziu hirotesit arhimandrit (1939). Prefect de studii la Internatul teologic din Cernăuți (1936), profesor și spiritual la Liceul seminarial din Bălți (1938—1940), preot la catedrala patriarhală din București (1940—1944), ales episcop de Hotin în ian. 1944 (nerecunoscut de autoritățile de atunci), duhovnic la Academia teologică din Arad (1944), asistent la Facultatea de Teologie din București (1944—1948), vicar patriarhal (1949—1950), profesor la Seminariile teologice din Mănăstirea Neamț (1950—1954) și București (1958), preot la catedrala patriarhală (1954—1958 și 1964—1974); arestat în 1958 și condamnat, cu lotul „Rugul aprins" la 20 de ani de închisoare, fiind eliberat în 1964. Pensionat în 1974 și retras la mănăstirea Cernica.

Lucrări: *Material omiletic: Despre credința creștină*, în MO, an. VIII, 1956, nr. 1—3, p. 55—65; *Semnul credinței, semnul sfintei cruci*, în *Ibidem*, nr. 4—5, p. 212—220; *Crezul*, în *Ibidem*, nr. 6—7, p. 370—378; *Despre Dumnezeu*, în *Ibidem*, nr. 8—9, p. 515—519; *Dumnezeu, Ce este?*, în *Ibidem*, nr. 10—12, p. 654—666.

Despre credința creștină, nevoia și folosul credinței, în GB, an. XV, 1956, nr. 6—7, p. 305—314; *Sfânta Tradiție*, în GB, an. XV, 1956, nr. 8—9, p. 386—395; *Dreptarul credinței: Crezul*, în GB, an. XV, 1956, nr. 11, p. 623—630.

Despre creația lumii, în MO, an. IX, 1957, nr. 1—2, p. 59—65; *Despre îngeri*, în MO, an. IX, 1957, nr. 3—4, p. 172—181; *Îngerii la Sfinții Părinți*, în MO, an. IX, 1957, nr. 7—8, p. 487—496; *Creațiunea după Sfânta Scriptură*, în MO, an. IX, 1957, nr. 9—10, p. 641—647; *Creațiunea la Sfinții Părinți*, în MO, an. IX, 1957, nr. 11—12, p. 789—793.

Faptul răscumpărării în imnografia Bisericii Ortodoxe, în ST, an. XXII, 1970, nr. 1—2, p. 70—103;... *în ciclul Întrupării*, în *Ibidem*, nr. 3—4, p. 230—249;... *în ciclul vieții publice a Domnului*, în *Ibidem*, nr. 5—6, p. 406—430; ... *în ciclul Sfintelor Patimi*, în *Ibidem*, nr. 9—10, p. 649—684; ... *în ciclul Învierii*, în *Ibidem*, an. XXIII, 1971, nr. 3—4, p. 186—210; *Faptul răscumpărării și diavolul în imnografia Bisericii*, în *Ibidem*, 1971, nr. 9—10, p. 692—719.

Ciclul *Din proloage*, în BOR, an. XCVIII, 1980, nr. 1—2, p. 85—90; nr. 3—4, p. 456—457; nr. 5—6, p. 587—588; nr. 7—8, p. 717—718; nr. 9—10, p. 968—969; nr. 11—12, p. 1141—1143; an. XCIX, 1981, nr. 1—2, p. 45—46 și nr. 5—6, p. 539—541. Diferite alte articole, note ș.a. în revistele bisericești actuale și din perioada interbelică.

Postum i-au apărut *Proloagele*... diortosite și îmbogățite de..., Craiova, 1991, 1034 p. și *Taina Răscumpărării în imnografia ortodoxă*, București, 1998, 254 p.

Literatura: Gheorghe Vasilescu, *Benedict Ghiuș, duhovnicul inimii*, București, 1998, 64 p.

GIBESCU GEORGE, preot, profesor. N. 15 sept. 1861, în Gibești, jud. Vâlcea, † 1942, în București. Studii la Seminariile din Curtea de Argeș (1873—1877) și „Central" din București (1878—1882), mai târziu la Facultatea de Teologie din București, la care a obținut licența, în 1892. Pedagog la Seminarul din Curtea de Argeș (1882—1884), diacon la biserica „Olteni" din București (1885), la Mitropolie (1886), la Episcopia Râmnicului (1888), concomitent fiind și director al Cancelariei acestei Episcopii (1888—1893) și profesor de Muzică bisericească la Seminarul eparhial (1894); subdirector al Cancelariei Mitropoliei Ungrovlahiei (1894—1896 și 1905—1917) și director (1917—1918), director

al Cancelariei Sf. Sinod, profesor de Religie la diferite licee din București, începând cu anul 1894 și până în 1929 (la Liceul de băieți „Lolliot", iar din 1912 la Școala normală de fete „Azilul Elena Doamna"), director al Seminarului „Nifon" (1923—1926), arhidiacon (din 1894) și preot la biserica „Domnița Bălașa" (1906—1934), eclesiarh la catedrala patriarhală (1924—1927). A publicat lucrări istorice și manuale didactice.

Lucrări: *Preoția ca ierarhie, tratată din punct de vedere istoric, dogmatic, canonic și pastoral*, teză pentru licență, București, 1892, 135 p.; *Manual de teologie pastorală*... pentru folosirea elevilor seminariști și a tuturor preoților..., București, 1894, 81 + 3 p. (ed. a II-a, București, 1899, 160 p.); *Istoria sfântă a Vechiului și Noului Testament*,... pentru cl. I secundară, ed. I, București, 1915, 144 p.; *Explicarea Evangheliilor*... pentru cl. II secundară, București, 1916, 93 p.; *Sfaturi duhovnicești*, București, 1940, 49 p.

Istoricul Mitropoliei Ungrovlahiei și mitropoliții Țării Românești..., București, 1907, 143 p. + 17 pl; *Un mare ierarh din trecutul apropiat al Bisericii noastre: mitropolitul Ghenadie Petrescu, 1893—1896*, București, 1941, 81 p. A publicat numeroase conferințe pe care le-a rostit, mai ales în cadrul Societății clerului român „Ajutorul" sau la „Societatea femeilor Române", ambele în București.

Literatura: G. I. Gibescu, *Autobiografie. O viață de om rânduit a fi preot*, București, 1940, 41 p.

GLĂJAR IOAN, preot, profesor. N. 24 mart. 1929, în Ucea de Jos — Făgăraș (azi jud. Brașov). Studii la Liceul „Radu Negru" din Făgăraș (1940—1948), Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1950—1954), cursuri de doctorat — specialitatea Teologie Fundamentală la Institutul Teologic din București (1955—1958). Diacon (1955), preot-paroh în Ucea de Jos (din 1958 până azi), concomitent consilier economic la Arhiepiscopia Sibiului (1974—1976) și lector la catedra de Îndrumări misionare (1976—1977), apoi la cea de Istoria religiilor (1977—1991) la Institutul Teologic Universitar din Sibiu; arestat în timpul regimului comunist (iun. 1948—oct. 1949).

Lucrări: *Problema interconfesională a inspirației biblice*, în „Ortodoxia", an. IX, 1957, nr. 2, p. 216—238; *Platonism și creștinism*, în „Ortodoxia", an. X, 1958, nr. 1, p. 61—81; *Trimurti și Sfânta Treime*, în MA, an. III, 1958, nr. 3—4, p. 238—251; *Structura și cunoașterea adevărului revelat*, în ST, an. X, 1958, nr. 9—10, p. 546—556; *Mitul ca interpretare a divinității*, în ST, an. XI, 1959, nr. 1—2, p. 22—33; *Nicolae Iorga și marea răscoală a țăranilor din 1907*, în MA, an. XXVII, 1977, nr. 1—3, p. 25—36; *Aspecte din activitate pastorală și preocupări de teologie pastorală în Transilvania*, în vol. *Contribuții transilvănene la teologia ortodoxă*, Sibiu, 1988, p. 246—272; felurite articole, recenzii, note, în „Mitropolia Ardealului", „Telegraful Român", „Îndrumătorul bisericesc" de la Sibiu ș.a.

Literatura: ROC, an. VI, 1976, nr. 4, p. 96—97; GB, an. XXXVI, nr. 1—3, 1977, p. 152; Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 377.

GOLDIȘ IOSIF (din botez Ioan), episcop. N. 17 febr. 1836, în Socodor, jud. Arad, † 23 mart. 1902, în Arad. Studii la gimnaziile din Szarvas (Ungaria) și Arad, Institutul teologic la Arad, Academia de Drept din Debrețin, Facultatea de Filosofie a Universității din Pesta. Funcționar în administrația de stat (1864—1869), călugărit în 1869 la Hodoș-Bodrog sub numele Iosif, hirotonit ierodiacon și ieromonah (1875), apoi protosinghel; devine profesor la Institutul teologic din Arad (1869—1873), profesor de Limba și literatura română la Liceul de Stat din Arad (1873—1892), administrator protopopesc la Arad (1878—1880), director al Institutului teologic-pedagogic (1885—1886), președinte-vicar (și arhimandrit) al Consistoriului ortodox român din Oradea (1892—1899), episcop al Aradului (ales 2/14 mai 1899, instalat 20 iul. 1899), până la moarte.

Articole în foile bisericești de la Arad: „Speranța", „Lumina" (redactor în 1873—1874), „Biserica și Școala"; altele în ziarul „Arad és Vidék" din Arad, despre *Latinitatea limbii române* 1880—1881 (traduse în broșură în românește), pe baza cărora a fost ales membru corespondent al Academiei Române (22 mart. 1882); alte articole în ziarul „Alföld"-Arad,

traduceri din limba română în maghiară (de ex. piesa *La Plevna* a lui George Sion); o lucrare cu titlul: *Schiță istorică despre participarea României la războiul ruso-turc din anul 1877—1878*, în limba germană, în ziarul „Neue Arader Zeitung" (1882—1883), o *Gramatică a limbii maghiare* (1884).

Literatura: *Enciclopedia Română*, tom II, Sibiu, 1900, p. 575—576; Dr. Teodor Botiș, *Istoria Școalei normale (Preparandiei) și a Institutului teologic ortodox român din Arad*, Arad, 1922, p. 653—654; Eugen Arădeanul (Glück), *Contribuții cu privire la activitatea științifico-literară a lui Ioan — Iosif Goldiș legată de Războiul pentru independență din 1877/1878*, în MB, an. XXVII, 1977, nr. 4—6, p. 294—296 și în „Ziridava", Arad, IX, 1978, p. 149—155; Florian Dudaș, *Din corespondența inedită a episcopului Iosif Goldiș*, în MB, an. XXX, 1980, nr. 1—3, p. 159—165; Pavel Vesa, *Viața și activitatea episcopului Iosif Ioan Goldiș al Aradului*, în AB, an. VIII (XLVII), 1997, p. 119—126.

GOTCU IOAN, preot, profesor. N. 2 febr. 1861, în Roman, † 4 iul. 1937, în Iași, Seminarul inferior la Roman, mai târziu Seminarul superior în Iași (1890—1893) și Facultatea de Teologie din București (1893—1897). Diacon, apoi preot la catedrala episcopală din Roman (1882—1890), preot la biserica „Sf. Spiridon" din Iași (1897—1927), profesor de „Științe religioase" la Seminarul „Veniamin" (1901—1927) și la alte școli secundare din Iași, protopop în Iași (1900—1902), președinte al Consistoriului eparhial-Iași.

Lucrări: *Moralitatea familiei creștine*, București, 1897, 151 p. (teză de licență); *Catehismul ortodox*, București, 1903, 223 p. (ed. a II-a, 1911); *Curs de Pastorală*, București, 1903, 132 p. (ed. a II-a, 1911; ed. a III-a, 1922, 153 p.); *Concordat*? Iași, 1921, 46 p.; articole în „Mitropolia Moldovei", „Ortodoxul", „Viitorul", „Opinia", „Ocrotirea", toate în Iași, „Cronica Romanului", „Universul"-București ș.a.

Literatura: Ilie Gheorghiță, † *Preotul Ioan Gotcu*, în „Mitropolia Moldovei", an. XIII, 1937, nr. 7—8, p. 298—300; Pr. Prof. Ioan Constantinescu, *Preotul profesor Ioan Gotcu*, în MMS, an. XLVII, 1972, nr. 7—8, p. 609—617.

GRAMA ALEXANDRU, profesor de teologie. N. 8 ian. 1850, în Blaj, † 12 iun. 1896, în Blaj. Studiile gimnaziale și teologice în Blaj, studiile de Filosofie și Teologie la Universitatea din Viena, cu doctoratul în 1877. Profesor de Drept canonic și Istorie bisericească la Seminarul teologic din Blaj (1877—1893; rector din 1892), deținând paralel și alte demnități în Biserica unită (canonic, rector al Seminarului = internatului diecezan etc). A publicat o serie de manuale didactice, precum și câteva lucrări de istorie, dar dintr-o viziune confesională; a redactat „Foaia Bisericească" de la Blaj (1883—1886). Și-a atras oprobiul opiniei publice și a criticii literare printr-un studiu despre M. Eminescu, în care denigra poetul, poezia sa și curentul eminescian.

Lucrări: *Principiile morale sau etice ale religiunii creștine*, pentru gimnazii, Blaj, 1878, 78 p.; *Introducere în cărțile Sfintei Scripturi, pentru gimnazii*, Blaj, 1878, *Explicarea mecanică modernă a naturii și credința în Dumnezeu*, Blaj, 1881; *Elemente de istoria bisericească universală și particulară a românilor, pentru gimnaziile superioare*, Blaj, 1879, 87 p.; *Istoria universală a Bisericii de la începuturile ei până în zilele noastre, pentru seminarii și uz privat*, Blaj, 1881, 515 + VII p.; *Istoria Bisericii românești unite cu Roma*, Blaj, 1884, 3 f. + II + 223 p.; *Instituțiunile calvinești în Biserica românească din Ardeal*, Blaj, 1895, X + 476 p.; *Cestiuni din dreptul și istoria Bisericii românești unite*, Blaj, 2 vol., 1893—1894, 669 p.; *Mihail Eminescu. Studiu critic*, Blaj, 1891, 214 p.

Literatura: *Enciclopedia Română*, tom. II, Sibiu, 1900, p. 596; *Șematismul veneratului cler al Arhidiecesei greco-catolice române de Alba Iulia și Făgăraș*, Blaj, 1900, p. 86—87; Nicolae Comșa, *Dascălii Blajului*, Blaj, 1940, p. 103—104 (și ed. Nicolae Comșa — Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului*, București, 1994, p. 103—104; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 407—408.

GRECEANU RADU, cronicar, traducător de lucrări teologice. N. c. 1655 — † c. 1725. Se pare originar din satul Greci — azi jud. Dâmbovița. Logofăt în cancelaria domnească a Țării Românești, cronicarul oficial al domniei lui Constantin Brâncoveanu (se pare începând din 1693), cu

cronica: *Începătura istoriii vieţii luminatului şi prea creştinului domnului Ţării Rumâneşti Io Constandin Brâncoveanu Basarab Voevod...*

Traduceri de lucrări teologice: Alături de fratele său Şerban a avut o contribuţie efectivă la revizuirea textului şi la tipărirea primei ediţii integrale a *Bibliei* în limba română (Bucureşti, 1688, reeditată în 1988): *„iară cu nevoinţa şi îndreptarea* celor ce s-au întâmplat dascăli şi mai mult desluşindu-se pre limba rumânească de cei mici şi plecaţi dentru slujile Măriei Sale Şărban biv 2 logofăt i brat ego (şi fratele său, n.n.) Radul log(ofăt)". Tot împreună au tradus cartea *Mărgăritare adecă cuvinte de multe feliuri a celui întru sfinţi Părintelui nostru Ioan arhiepiscopul Ţarigradului a lui Zlatoust* (Bucureşti, 1691, 6 + 178 f.), cu două predoslovii semnate de ei, una către domnitor, alta către „de bine voitoriu cititori" (ediţia a doua, Bucureşti, 1746). În acelaşi an Radu a tradus singur şi a tipărit la Buzău *Pravoslavnica Mărturisire* a lui Petru Movilă, după versiunea grecească a lui Meletie Sirigul (4 f. + 210 p.), prima ediţie în româneşte, cu două prefeţe semante de el (reeditată la Bucureşti în 1745). În 1698 s-au editat, la Buzău, cele *12 Mineie*, având tipicul, paremiile şi sinaxarele în româneşte, în traducerea sa (restul în slavoneşte), după ediţia grecească de la Veneţia a lui Maxim Margunios. Toate aceste patru cărţi erau precedate de „stihuri la stema ţării", alcătuite tot de el.

Cronica domniei lui Constantin Brâncoveanu editată de Ştefan D. Greceanu (1906), Mihail Gregorian (1961), Aurora Ilieş (1970) ş.a.

Traducerea *Mărturisirii* reeditată de Gheorghe I. Moisescu în *Mărturisirea Ortodoxă*. Text grec inedit după Ms. Parisinus 1265, text român ed. Buzău, 1691), Bucureşti, 1942—1944, p. 183—328 (a se vedea şi p. XLIX—LXVI).

Literatura: Ioan Bianu şi Nerva Hodoş, *Bibliografia românească veche*, tom. I (1508—1716), Bucureşti, 1903, sub voce; Constantin Solomon, *Biblia de la Bucureşti (1688). Contribuţii noi istorico-literare*, Tecuci, 1932; I. C. Filitti, *Cine erau fraţii cărturari Radu şi Şerban Greceanu*, în RIR, tom. IV, 1934, p. 65—70; Lucian Predescu, *O controversă literară-religioasă. Contribuţia fraţilor Radu şi Şerban Greceanu la cultura bisericească şi laică*, în GB, an. XXI, 1962, nr. 5—6, p. 580—607 (îi consideră traducători ai Bibliei); Virgil Cândea, *Semnificaţia politică a unui act de cultură feudală* (Biblia de la Bucureşti, n.n.), în rev. „Studii", an. XVI, 1963, nr. 3, p. 651—671; Alexandru Duţu, *Umaniştii români şi cultura europeană*, Bucureşti, 1974, sub voce; Dan Horia Mazilu, *Cronicarii munteni*, Bucureşti, 1978, p. 147—228; Eugen Negrici, *Figura spiritului creator*, Bucureşti, 1978, p. 165—182; Antonie Plămădeală, *Biblia de la Bucureşti (1688). Cine a făcut traducerea?*, în BOR, an. XCVI, 1978, nr. 9—10, p. 1004—1018 (şi în vol. *Dascăli de cuget şi de simţire românească*, Bucureşti, 1981, p. 217—241); Nicolae Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*. Postfaţă şi bibliografii finale de Dan Simonescu, prefaţă de Dan Zamfirescu, Bucureşti, 1980, p. 395—400 şi 455—460. A se vedea şi *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, Bucureşti, 1979, p. 410—414.

GRECEANU ŞERBAN, traducător de lucrări teologice, frate cu Radu. N. c. 1655 — † c. 1710. A ocupat diverse funcţii în aparatul de stat al Ţării Româneşti: logofăt (1678—1694), vistier (1694—1703), vel logofăt (1704—1710).

Traduceri şi alte lucrări teologice: Împreună cu fratele său Şerban a contribuit la revizuirea şi editarea *Bibliei de la Bucureşti* din 1688; tot împreună au tradus *Mărgăritarele* Sfântului Ioan Gură de Aur (Bucureşti, 1691; semnează şi cele două predoslovii; reed. 1746). Este autorul unei prefeţe greceşti la *Slujba Sfintei Paraschiva celei nouă şi a Sfântului Grigorie Decapolitul* (Bucureşti, 1692), a unei predoslovii (în greceşte şi româneşte) şi a unor „stihuri politiceşti" la *Evanghelia greco-română* de la Bucureşti, din 1693.

Literatura: Aceeaşi ca şi la Radu Greceanu.

GRECIANU NICODIM (din botez Nicolae), arhimandrit, traducător. N. febr. 1762, în Bucureşti, într-o veche familie boierească, † 11 iul. 1817, la Cernica. Frate în mănăstirea Tismana (1780), unde a şi fost călugărit şi hirotonit ierodiacon (1781); iconom la Snagov (1786—1794), la Tismana (1794— c. 1801), apoi la Mitropolie (1801—1810), ieromonah (1797), protosinghel şi arhimandrit (1801); ctitoreşte o biserică de lemn în satul Ghermăneşti-Ilfov, reface din temelie biserica mănăstirii Babele-Vlaşca şi un paraclis la Cernica; după 1810 retras la Cernica. A tradus din

grecește mai multe lucrări rămase în manuscris: *Theotocarion adecă canoane de rugăciune către Preasfânta Născătoare de Dumnezeu* (1795, Ms. 2097 Bibl. Acad.); *Neon ecloghion, adecă carte nouă, cu alegeri de vieți vrednice de cuvântat ale unora din sfinți*... a lui Nicodim Aghioritul, tălmăcită din limba greacă (1807, Ms. 1369 Bibl. Acad.); *Ecloghion adică adunarea de vreo câteva istorii și vieți ale Sfinților Părinți, unele prescrise și mai îndreptate, altele tălmăcite după limba grecească* (1808); *Adunare de învățături ale multor filosofi și dascăli... din care unele s-au tălmăcit după grecie... și s-au mai adăugat* (1813, Ms. 1986 Bibl. Acad.); *un manuscris* cuprinzând Omiliile Sf. Ioan Gură de Aur la Evanghelia de la Matei, texte din Sf. Grigorie Sinaitul ș.a. În 1811 a tradus și tipărit la Sibiu cartea lui Polizon Conta Ioanitul, *Învățătură de multe științe folositoare copiilor creștinești celor ce vor să învețe și să știe dumnezeiasca Scriptură*, cu „cercetarea" episcopului Iosif al Argeșului (după ed. greacă, Viena, 1806).

Literatura: Pr. D. Furtună, *Ucenicii starețului Paisie în mănăstirile Cernica și Căldărușani*, București, 1927, p. 76—77; N. Sculy Logotheti, *Contribuții privitoare la viața și opera arhimandritului Nicodim Grecianu (1762—1817)*, în GB, an. XL, 1980, nr. 10—12, p. 846—852; Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești*, II, București, 1983, p. 128 și 165.

GRIGORIE, episcop. † 1691. Originar dintr-o familie preoțească din părțile Muscelului. Preot în Câmpulung-Muscel; după moartea soției s-a călugărit în mănăstirea de la Câmpulung, apoi a fost egumen la Brâncoveni. La 4 apr. 1668 ales episcop la Buzău, unde a păstorit până la moarte. Este ctitorul schitului Golești, pe care l-a închinat mănăstirii de la Câmpulung, în 1676; interesat de problemele materiale ale Episcopiei.

Literatura: Preot Ioan Răuțescu, *Câmpulung Muscel*, Câmpulung, 1943, p. 123—130; Preot Ioan Răuțescu, *Știri documentare privitoare la biserica din schitul Golești*, în GB, an. XXI, nr. 9—10, 1962, p. 864; Toma G. Bulat, *Titularii Episcopiei Buzăului din secolele XVII și XVIII*, în GB, an. XXXI, nr. 7—8, 1972, p. 825; Preot Gabriel Cocora, *Șirul episcopilor Buzăului*, în vol. *Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților*, vol. 2, Buzău, 1983, p. 39; Preot Gabriel Cocora, *Episcopia Buzăului, o vatră de spiritualitate și simțire românească*, Buzău, 1986, p. 86—91.

GRIGORIE, mitropolit „titular" de Sidis, tipograf și diortositor de cărți. N. c. 1735, † d. 1 iun. 1795. Probabil a studiat la Academia domnească grecească din București; călugăr și „ucenic" al mitropolitului Grigorie II al Ungrovlahiei; în 1768 era ieromonah și tipograf—gravor (Triodul din acel an); în 1774 iconom la Mitropolie, în 1778 arhimandrit și egumen la Dealu; la 13 ian. 1783 mitropolit, „titular" de Sidis (în SV Asiei Mici): a dat îndemnul — moral și material — la tipărirea unor cărți: *Învățătura bisericească* (1774), *Slujba Sf. Dimitrie Basarabov* (1779), *Pravilioară de taina ispovedaniei* (1774 și 1781). În 1784 a „diortosit" *Apostolul* tipărit la București, semnând și prefața, iar *Ceaslovul* din 1785 și *Antologhionul* din 1786 s-au tipărit „prin îndemnarea și osteneala" sa. A copiat manuscrise, între care și *Didahiile* lui Antim Ivireanul. Prin „diata" lui, din 1795, lăsa sume însemnate de bani Mitropoliei, pentru zugrăvirea catedralei, celor patru Patriarhii apostolice, mănăstirilor de la Athos, Sinai și unora din țară, spitalelor din București, pentru răscumpărarea de robi și înzestrarea a cinci fete sărace.

Literatura: Prof. Toma G. Bulat, *Monahul bucureștean Grigorie ajuns mitropolit al Sidiei și candidat la întâiul scaun bisericesc al Țării Românești*, în BOR, an. LXXXVII, 1969, nr. 5—6, p. 573—583.

GRIGORIE II, mitropolit al Ungrovlahiei. N. c. 1710, † 18 sept. 1787, în București. Studii la Academia de la Sf. Sava din București; fost egumen la Colțea, eclesiarh la catedrala mitropolitană, mitropolit „titular" al Mirelor Lichiei (1748—1760), apoi mitropolit al Ungrovlahiei-București (28 iul. 1760) până la moarte. A îndeplinit misiuni diplomatice, între care și una la țarina Ecaterina a II-a a Rusiei, în fruntea unei delegații de clerici și boieri munteni (1770); este ctitorul a două biserici din București: „Oborul Vechi" și „Sf. Nicolae Vlădica"; îndrumător al școlilor românești. S-au tipărit sub el aproximativ 40 de cărți românești, cu cheltuiala sa, multe cu

prefețele sale: a) de slujbă: *Evanghelia* (1760, 1775), *Antologhionul* (1762, 1766, 1777, 1786), *Ceaslovul* (1767 și alte 5 ediții), *Molitvelnicul* (1764), *Penticostarul* (1768, 1782), *Triodul* (1768), *Octoihul* (1774), *Apostolul* (1774, 1784), *Psaltirea* (1775, 1780), *Slujba Cuviosului Dimitrie de la Basarabov* (1779), *Liturghierul* (1780), *Catavasierul* (1781); b) de învățătură: *Voroavă de întrebări și răspunsuri* a Sf. Simion al Tesalonicului (1765), *Omiliile Sf. Macarie Egipteanul* (1775), *Cazania* (după a lui Varlaam, 1768), *Învățătură bisericească* (1774) și *Capete de poruncă* (1775), ambele după Antim Ivireanul, *Prăvilioară cu învățătură bisericească de taina ispovedanii* (1781) ș.a.; a sprijinit traducerea și tipărirea *Mineielor* de la Râmnic. Sub el s-au tipărit și câteva cărți în „secția" grecească a tipografiei Mitropoliei, între care *Mărturisirea ortodoxă* a lui Petru Movilă (1767), *Învățătura creștinească a credinței noastre ortodoxe* (1768, text grecesc—turcesc) ș.a. În 1774 generalul rus Petru Saltâkov i-a dăruit moaștele Sf. Dimitrie Basarabov, pe care le-a așezat în catedrala mitropolitană; în 1776 patriarhul ecumenic Sofronie i-a acordat titlul onorific de „locțiitor al scaunului din Cezareea Capadociei".

Literatura: G. M. Ionescu, *Istoria Mitropoliei Ungrovlahiei*, vol. II (1708—1787), București 1914, p. 347—373; Pr. Dr. Niculae Șerbănescu, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în BOR, an. LXXVII, 1959, nr. 7—10, p. 793—797; Ierom. Lucian Florea, *Activitatea culturală a mitropolitului Grigorie al II-lea*, în ST, an. XV, 1963, nr. 3—4, p. 220—231; Prof. Toma G. Bulat, *Tipografia Mitropoliei Bucureștilor în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea*, în BOR, an. LXXXVII, 1969, nr. 7—8, p. 791—816; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, II, București, 1981, p. 403—408 (ed. a II-a, București, 1994, p. 395—400).

GRIGORIE DASCĂLUL (din botez Gheorghe), mitropolit. N. 1765, în București, † 22 iun. 1834, în București (osemintele sunt azi la Căldărușani). A făcut studii la Școala de la Sf. Sava. Tuns în monahism de starețul Paisie la mănăstirea Neamț, sub numele Grigorie și hirotonit ierodiacon. Împreună cu prietenul său Gherontie, au tradus și tipărit mai multe cărți din limba greacă: *Carte folositoare de suflet* (București, 1799, 12 + 145 foi, retipărită în 1800, și din nou la Iași, în 1819), *Chiriacodromionul* la Evanghelii al lui Nichifor Theotochis (București, 1801, 4 + 248 p. +3 foi, retipărit la Buzău 1839, Iași, 1840—1841 ș.a.), *Întrebări și răspunsuri oarecare bogoslovești ale Sfântului Atanasie* (Iași, 1803, 12 foi + 43 p.), *Tâlcuire la cele patru Evanghelii a lui Theofilact, arhiepiscopul Bulgariei, cu însemnări oarecare de la Evthimie Zigabinos adăugită* (Iași, 1805, 6 foi + 708 p.), *Descoperire cu amănuntul a pravoslavnicei credințe a Sf. Ioan Damaschinul* (Iași, 1806, 10 foi + 564 p.). După moartea lui Gherontie a tipărit trei cărți traduse numai de acesta: *Chegragarion* de Fericitul Augustin (Neamț, 1814), *Apologia, adecă cuvânt sau răspuns împotriva socotelilor celor fără de Dumnezeu* (Neamț, 1816, retipărită la București în 1819) și *Tâlcuire pe scurt ... la antifoanele celor 8 glasuri de Nichifor Calist Xantopol*, cu alte lucrări (Neamț, 1817). În același timp a tipărit o traducere proprie: *Arătare sau adunare pe scurt a dumnezeieștilor dogme ale credinței*, după Atanasie de la Paros (Neamț, 1816). După 1817 s-a stabilit la mănăstirile Antim și Căldărușani, tipărind noi traduceri: *Cuvinte șase pentru preoție ale Sf. Ioan Gură de Aur și ale altor trei Sfinți Părinți canonicești epistolii împotriva simoniei* (București, 1820), *Cuvânt pentru preoție al Sf. Grigorie de Nazianz* (București, 1821).

La 4 ian. 1823 ierodiaconul Grigorie a fost ales mitropolit al Ungrovlahiei (la 9 și 10 ian. hirotonit ieromonah și arhiereu, iar la 11 ian. investit și înscăunat). A continuat traducerea și tipărirea de noi lucrări la București: *Dovedire împotriva eresului armenilor* (1824), *Două cuvinte ale Sf. Casian Râmleanul* (1825), *Cuvinte... ale Sf. Vasile cel Mare și Grigorie cuvântătorul de Dumnezeu (1826)*, *Cuvinte... ale Sf. Ioan Gură de Aur* (1827), *Cuvânt al Sf. Ioan Gură de Aur la Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul* (1827), *Cuvinte zece pentru dumnezeiasca pronie ale lui Teodoret al Cirului* (1828), *Patericul* (1828). Ca mitropolit, a căutat să pună rânduială în viața clerului, s-a îngrijit de familiile preoțești, a acoperit o parte din datoriile Mitropoliei; a izbutit — pentru scurt timp — să înlăture pe egumenii greci din mănăstirile închinate. Ajuns la neînțelegeri cu autoritățile ruse de ocupație, în ian. 1829 a fost înlăturat din scaun din dispoziția țarului, fiind exilat la Chișinău (până în iun. 1832), apoi la Buzău (febr. 1832—apr.

1833) și Căldărușani (apr.—aug. 1833). La Buzău a pus acum bazele unei tipografii, în care au apărut: *Ale lui Iosif monahul Vrienie cuvinte doaozeci pentru purcedereea prea Sfântului Duh* (1832), *A lui Fotie patriarhul Constantinopolului epistolie de obște către scaunele arhierești ale Răsăritului și doao cuvinte doveditoare pentru purcederea prea Sfântului Duh ale Sfântului Grigorie Palama* (1832), *Cartea ce să numește împărțirea de grâu a Sf. Ioan Gură de Aur* (1833, cu 57 cuvântări), *Carte ce să numește Puțul Sf. Ioan Gură de Aur* (1833, cu 48 cuvântări). După ce și-a reluat scaunul, înființează o tipografie la Căldărușani și începe lucrările de refacere a catedralei mitropolitane.

Literatura: Constantin C. Tomescu, *Mitropolitul Grigorie IV al Ungrovlahiei*, Chișinău, 1927, IV + 307 p.; Număr festiv BOR, an. LII, 1934, nr. 5—6, cu studiile: Preotul Niculae M. Popescu, *Viața și faptele părintelui Grigorie Dascălul, mitropolitul Țării Românești*, p. 289—305 (și extras, 16 p., ed. a II-a, 1942); Constantin C. Tomescu, *Puține cuvinte despre strădania cărturărească a mitropolitului Grigorie Dascălul al Ungrovlahiei*, p. 326—340; Pr. George I. Negulescu, *Condica hirotoniilor de la 1823—1834*, p. 341—419 (și extras); D. Balaur, *Câteva știri despre tipografia de la Căldărușani din vremea mitropolitului Grigorie Dascălul*, p. 420—421; Gheorghe I. Moisescu, *Mănăstirile închinate din Țara Românească în vremea păstoriei mitropolitului Grigorie Dascălul*, p. 422—456 (și extras); Ion Ionașcu, *Știri noi despre mitropolitul Grigorie Dascălul*, în BOR, an. LVII, 1938, nr. 1—4, p. 18—29; Ion Ionașcu, *Mitropolitul Grigorie IV și întrebuințarea unor venituri din vremea păstoriei lui* (1823—1834), în RL, an. X, 1938, p. 270—301 (și extras); Pr. Constantin Voicescu, *Cărți de zidire sufletească traduse din grecește și tipărite de mitropolitul Grigorie Dascălul*, în GB, an. XXXII, 1973, nr. 7—8, p. 719—725; Prof. T.G. Bulat, *Mănăstirile pământene din Țara Românească în epoca Regulamentului Organic*, în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 9—10, p. 1165—1176; Pr. Ioan Ionescu, *Mitropolitul Grigorie Dascălul*, în GB, an. XLVIII, 1989, nr. 2—3, p. 122—136; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, București, 1981, p. 37—48 (ed. a II-a, București, 1994, p. 36—47).

GRIGORIE DIN MĂHACI (azi Măhăceni, jud. Alba), preot, copist, N. pe la mijlocul sec. XVI, † d. 1619. Lui i se datorează cunoscutul manuscris românesc intitulat „*Codex Sturdzanus*" (numit așa de B. P. Hasdeu după numele lui D. A. Sturdza, care l-a dăruit Academiei Române, azi Ms. 447 din Bibl. Academiei, cu 124 foi); cuprinde o serie de „texte apocrife", copiate de el între 27 ian. 1583 și 10 mai 1619: Povestea Sfintei dumineci, Rugăciunea Sfântului Sisin contra afurisitului drac, Cuvânt despre viața și moartea lui Avraam, cum a venit arhanghelul să ia sufletul lui, Sveata Petca adică Sfânta Vineri, Întrebarea creștinească, Tatăl nostru cu tâlc, fragmente liturgice; câteva texte sunt copiate de alte mâini.

Literatura: B. P. Hasdeu, *Cuvente din bătrâni. Cărțile poporane ale românilor în secolul XVI în legătură cu literatura poporană cea nescrisă. Studii de filologie comparativă*, vol. II, București, 1879 (studiu cu reproduceri de texte); Moise Gaster, *Literatura poporană română*, București, 1883 (studiu și reproduceri de texte); Giorge Pascu, *Istoria literaturii și limbii române din secolul XVI*, București, 1921, p. 101—127; Nicolae Cartojan, *Cărțile populare în literatura românească*, I, București, 1929, p. 153—155 și 170—171 (ed. nouă, vol. I, București, 1974); Gh. Chivu, *Copiștii Codicelui Sturdzan*, în LR, an. XXVII, 1978, nr. 1, p. 59—71; Gh. Chivu și Mariana Costinescu, *Bibliografie filologică românească, Secolul al XVI-lea*, București, 1974, passim.; tratatele de istoria literaturii române vechi.

GROSU GURIE (din botez Gheorghe), mitropolit. N. 1 ian. 1877, în Nimoreni, Lăpușna, † 14 nov. 1943, în București (înmormântat la Cernica). Studii la Școala spirituală (1888—1892) și Seminarul teologic din Chișinău (1892—1898), apoi la Academia duhovnicească din Kiev (1898—1902), unde a obținut titlul de magistru în teologie. Călugărit în mănăstirea Noul Neamț (Chițcani), hirotonit ieromonah și numit „misionar eparhial" (1902), mai târziu hirotesit protosinghel și arhimandrit (1909). A stăruit pentru înființarea unei tipografii eparhiale (1906) și pentru apariția revistei „Luminătorul" în Chișinău (1908). Stareț la mănăstirea Sf. Avram din gubernia Smolensk (1909), director la Școlile normale de învățători din Aleksandrovsk-Grușevsk

(1910—1914) și Samovka (1914—1917), profesor de Limba română în Chișinău (1917/18), militant activ pentru realizarea statului național român unitar (ministru adjunct al Justiției în Guvernul provizoriu din Chișinău). În 4 iul. 1918 ales de Sf. Sinod din București arhiereu-vicar al Mitropoliei Moldovei, cu titlul „Botoșăneanul" (hirotonit la Iași la 15 iul. 1918); în 1919 numit arhiereu-vicar la Arhiepiscopiei Chișinăului (cu titlul „de Bălți"); la 1 ian. 1920 numit locțiitor de arhiepiscop al Chișinăului și Hotinului, la 21 febr. 1920 ales titular (înscăunat numai în 1921), iar din 28 apr. 1928 devine mitropolit al Basarabiei, păstorind până la 11 nov. 1936, când a fost suspendat de Sf. Sinod, apoi pensionat.

Lucrări: *Carte de învățătură despre legea lui Dumnezeu*, alcătuită după mai multe manuale rusești, Chișinău, 1908, 310 + VI p.; *Bucoavnă moldovenească*, Chișinău, 1909, 80 p. (ed. nouă, 160 + XII p.); *Abecedar moldovenesc* Chișinău, 1917, 135 p. (în colaborare; ed. a II-a și a III-a, cu litere latine, în 1918, ed. a VII-a în 1922); *Rugăciunile și lămurirea lor*, Chișinău, 1920, 44 p.; *Despre omul „trupesc", „sufletesc" și „duhovnicesc"*, Chișinău, 1924, 40 p.; *Istoria sfântă a Vechiului și Noului Testament*, Chișinău, 1924, 172 p. (și alte ediții); *Slujirea lui Dumnezeu a unui preot bun*, după Părintele Ioan de Cronștadt, Chișinău, 1925, 76 p.

Traduceri din rusește: *Istoria mânăstirii Noului Neamț*, Chișinău, 1911, 158 p.; M. Calnev, *Despre cinstirea sfintelor icoane*, Chișinău, 1920, 42 p. Alte numeroase traduceri și prelucrări din rusește, broșuri, articole, predici, cuvântări, pastorale, publicate mai ales în revistele „Luminătorul" și „Misionarul" sau în ziarele „Cuvânt Moldovenesc", „România Nouă" ș.a., toate la Chișinău.

Literatura: Preotul Constantin Morariu, *Arhiereul Gurie Botășăneanul, vicarul Mitropoliei Moldovei și Sucevei*, Cernăuți, 1919, 16 p.; C(onstantin) T(omescu), *Sărbătorirea unui pătrar de veac de activitate obștească a Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Gurie*, Chișinău, 1927, 30 p.

Necrologuri în BOR, an. LXI, 1943, nr. 10—12, p. 605—611; „Luminătorul", an. LXXVI, 1943, nr. 10—12, p. 736—749; VB, XII, 1943, nr. 11—12, p. 85—89; „Renașterea"—Craiova, an. XXII, 1943, nr. 11, p. 581—583; Pr. Gheorghe Cunescu, *Mitropolitul Gurie al Basarabiei — iubitor al cărții românești*, în TR, an. 140, nr. 45—48 din 1—15 dec. 1992; Gh. Vasilescu, *Mitropolitul Gurie Grosu al Basarabiei*, în BOR, an. CXI, 1993, nr. 10—12, p. 95—106 (vezi și p. 34—43); Boris Buzilă, *Din istoria vieții bisericești din Basarabia*, București—Chișinău, 1996, p. 284—326; Mitropolit Nestor Vornicescu, *Gurie Grosu, primul arhiepiscop și mitropolit al Basarabiei românești*, în vol. „Studii de Teologie istorică", Craiova, 1998, p. 145—154 (a se vedea și rev. „Destin românesc", București—Chișinău, 1, 1994, nr. 2, p. 94—108).

GROSU NICOLAE, profesor de teologie. N. 1867, în Bujor, jud. Lăpușna, † d. 1944, în România. Studii la Seminarul teologic din Chișinău (1879—1889) și la Academia teologică din Kiev (1889—1893), magistru în teologie la aceeași Academie (1907). Profesor de Sfânta Scriptură la Seminarul teologic din Kiev (1895—1906), profesor suplinitor (1906) și titular (1907) de Omiletică, apoi de Istorie bisericească (din 1912 până în 1917) la Academia din Kiev; profesor de Limbi romanice la „Institutul de limbi orientale apropiate" din Kiev (1919—1924), și concomitent profesor de Istoria Bizanțului la Universitatea din Odessa (1919—1920); preot la catedrala Sf. Vladimir din Kiev; protopresbiter mitrofor; în timpul regimului sovietic a fost deportat la Arhanghelsk și în unele zone siberiene.

Lucrări: *Prea cuviosul Teodor Studitul. Viața și opera*, Kiev, 1907 (teză de magistru); *Activitatea predicatorială a Sf. Ioan Gură de Aur; Activitatea bisericească și legislativă a împăratului Alexie Comnenul; Relațiile urmașilor lui Alexie Comnenul cu Roma; Pavlicianismul în Bizanț în secolul XII; Edictul din Milan al împăratului Constantin cel Mare; Relațiile bizantine cu Biserica armeană Tipuri istorice ale predicii bisericești; Profesorul V.T. Pievnițki ca omilet; Predici funebre;* și altele; majoritatea au fost publicate în revista „Trudî Kievskoi Duhovnoi Akademii", al cărei redactor a fost în perioada 1912—1917, altele în revista Seminarului teologic din Kiev (toate studiile sale sunt scrise în rusește).

Literatura: Preot Dr. Liviu Stan, *Profesorul Nicolae Grosu de la Kiev*, în RT, an. XXXIV, 1944, nr. 5—6, p. 257—259.

H

HACMAN EUGENIE (Evghenie, din botez Eftimie), episcop. N. 1793 într-o familie românească din Văslăuți—Bucovina (inițial Hatmanu), — † 12 apr. 1873, Viena, înmormântat în catedrala din Cernăuți. Studii la gimnaziul, apoi la școala clericală din Cernăuți, continuând la Facultatea de Teologie catolică din Viena (1825—1827); acolo a dat lecții de limba română viitorului împărat Ferdinand V (1830—1848). Călugărit și hirotonit preot-ieromonah în 1824, catehet în Cernăuți, apoi profesor la noul Institut teologic de acolo (1827—1835). La 8 mai 1835 Curtea din Viena l-a numit episcop al Bucovinei, cu sediul la Cernăuți (hirotonit la Carloviț la 15 aug. 1835), păstorind până la moarte. În 1843 a intrat în vigoare un nou Statut de organizare a Bisericii din Bucovina (eparhia împărțită în 12 protopopiate, iar numărul parohiilor ridicat la 241). În urma memoriilor sale, după 1837 au fot reînființate câteva școli primare românești, iar în 1848 a deschis o școală normală (pedagogică) la Cernăuți, cu limba de predare română, toate îndrumate de Biserică, dar în 1869 au fost transformate în școli de stat, cu limba de predare germană; în 1860 s-a înființat un „liceu ortodox" la Suceava, tot de limbă germană. În timpul păstoririi lui, s-a zidit catedrala din Cernăuți (1844—1864) și s-a început construcția unui impunător palat episcopal (terminat în 1882, azi clădirea Universității din Cernăuți). Păstoria lui a avut și aspecte negative: a introdus un regim absolutist în conducerea eparhiei, a favorizat pe rutenii din Bucovina și introducerea limbii germane în administrația eparhială, a luat atitudine față de revendicările naționale românești, s-a opus propunerilor de înființare a unei singure Mitropolii pentru toți românii ortodocși din Imperiul habsburgic (Transilvania, Banat, Crișana și Bucovina), stăruind pe lângă cercurile conducătoare să înființeze o Mitropolie a Bucovinei pentru el, ceea ce s-a și aprobat (23 ian. 1873); n-a fost, însă, instalat ca arhiepiscop și mitropolit, căci a murit la scurt timp.

Literatura: *Enciclopedia Română*, tom. II, Sibiu, 1900, p. 639—640 (I. G. Sbiera); Ion Nistor, *Istoria Bisericii din Bucovina*..., București, 1916, p. 50—124; Teodor Bălan, *Conflictul episcopului Eugen Hacman cu preoții din Bucovina*, în „Revista Arhivelor", an. IV, 1941, nr. 2, p. 314—334, George Ursul, *Eugen Hacman – un personaj istoric controversat*, în rev. „Magazin istoric", an. 28, 1994, nr. 5, p. 30—32; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, ed. II, București, 1994, p. 183—196.

HAMSEA AUGUSTIN (din botez Aron), arhimandrit. N. 17 mai 1849, în Râșnov, jud. Brașov, † 12 ian. 1916, în mănăstirea Hodoș-Bodrog, jud Arad. Studii la Gimnaziul „Andrei Șaguna" din Brașov (abs. 1869), Institutul teologic din Sibiu (1869—1872), la Academia de Drept din Sibiu și la Facultatea de Științe Juridice din Budapesta. Profesor la Institutul teologic-

pedagogic din Arad (1875—1881), călugărit sub numele Augustin și hirotonit ieromonah (1879), asesor consistorial (consilier) la Episcopia Aradului (1881—1887), director al Institutului teologic-pedagogic din Arad (1887—1901), protosinghel (1892), arhimandrit (1899), stareț al mănăstirii Hodoș-Bodrog (1899—1916), deputat în Sinodul eparhial al Episcopiei Aradului (din 1881), vicepreședinte al Asociației pentru cultura și literatura poporului român — Arad.

A redactat buletinul oficial al eparhiei „Biserica și Școala" (1879—1882 și 1884—1899), — în care a publicat o serie de prelegeri de Liturgică, Pastorală, Administrație parohială și Istorie bisericească, — precum și *Calendarul* Eparhiei Aradului; colaborări la *Enciclopedia Română*, de la Sibiu (Istorie bisericească), „Telegraful Român" și „Revista Teologică" de la Sibiu.

Literatura: *Necrolog*, în ziarul „Românul", Arad, an. VI, nr. 9 din 14/27 ian. 1916; N.B(ălan), *Arhimandritul Augustin Hamzea*, în RT, an. X, 1916, nr. 1—3, p. 67—68; Dr. Teodor Botiș, *Istoria Școalei normale (Preparandiei) și a Institutului teologic ortodox-român din Arad*, Arad, 1922, p. 655—656.

HANNIA IOAN, profesor de teologie. N. 20 mart. 1818, în Sadu, jud. Sibiu, † 30 mart. 1897, în Sibiu. Studiile gimnaziale la Sibiu (1833—1838) și Cluj (1838—1841), teologice la Universitatea din Viena (1841—1845). Secretar al Consistoriului din Sibiu (1845—1848), profesor la Seminarul diecezan, devenit în 1853 Institut teologic-pedagogic (1848—1895), director al Institutului (1865—1895); preot (1847), paralel protopop al Sibiului (1855—1880); membru în Sinodul eparhial și în Congresul Național Bisericesc al Mitropoliei Ardealului; vicepreședinte al Astrei (1867—1870), unul din fondatorii Băncii „Albina" din Sibiu, fost un timp vicepreședinte, apoi președinte al Comitetului de conducere; militant pentru drepturile național-sociale ale poporului român și participant activ la evenimentele anului 1848. A editat „Anuarele Institutului pe anii 1884—1895" (în primul Anuar a publicat *Istoricul Institutului pedagogico-teologic);* articole și cuvântări în „Telegraful Român".

Literatura: *Necrolog*, în TR, an. XLV, nr. 36 din 1/13 apr. 1897 și nr. 37 din 3/15 apr. 1897; Dr. Eusebiu R. Roșca, *Monografia Institutului seminarial teologic-pedagogic „Andreian"*, Sibiu, 1911, p. 82—83; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 273.

HAȚEGAN VASILE, preot, ziarist. N. 15 nov. 1915, în Youngstown-Ohio (S.U.A.), într-o familie de imigranți din jud. Alba. Studii la Madison School (1925—1929) și East High School (1929—1933) din Youngstown, Academia teologică „Andreiană" din Sibiu (1933—1937), la Facultatea de Teologie și cea de Litere și Filosofie din București (1937—1939), cursuri de specializare la Universitățile Southwest Exeter și Cambridge în Anglia (1939), apoi la Universitatea din Youngstown-Ohio (1939—1940), după care a obținut o diplomă de „master" la Seminarul „Union Theological" din New York (1946—1948) și o diplomă de „master" în Arte la Universitatea Columbia din New York (1952—1955). Un timp asistent la Seminarul teologic „Sf. Vladimir" din New York. Hirotonit preot în febr. 1941 în catedrala grecească din New York de către arhiepiscopul Athenagoras, viitorul patriarh ecumenic, pentru parohia ortodoxă română „Sf. Dumitru" din New York (1941—1955); transferat apoi la parohia „Sf. Maria" din Cleveland (1955—1982), de unde s-a pensionat; preot suplinitor în Canton-Ohio (1983—1984) și Westlake-Ohio (1985—1986). A ridicat o biserică monumentală, în stilul bisericilor de lemn din Maramureș, în Cleveland, dotată cu clădiri anexe pentru „școala duminicală", birouri, bibliotecă etc., la care se adaugă un prestigios muzeu istoric, etnografic și bisericesc. A fost membru în Consiliul eparhial (1954—1982) al Episcopiei românești din America, director pentru problemele ei externe (1952—1982), coordonator al cursurilor de vară de la „Vatra Românească" (1952—1974), membru în diferite comisii ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor (1948—1974) și reprezentant al Episcopiei române din America la Adunările generale ale acestuia în Amsterdam (1948), Evanston (1954) și Uppsala (1968), președinte al „Asociației clerului ortodox din Cleveland" (1956—1970), capelan la un spital din Bronx-New York, coordonator al acțiunilor de ajutorare a României după al doilea război

mondial, organizator a diferite manifestări culturale și artistice românești în America etc.

Lucrări: A publicat diferite broșuri, între care o *Istorie a Bisericii românești*, o *Istorie a românilor din America*, una despre românii din New York, un istoric al parohiei românești din Cleveland; a colaborat la traducerea și editarea cărților de cult ortodoxe în limba engleză. Între anii 1954 și 1974 a fost redactorul foii eparhiale și calendarului „Solia", în care a publicat sute de articole; mai mulți ani a prezentat diverse materiale în cadrul emisiunilor în limba română la posturile de radio „Vocea Americii" și „România Liberă"; conferințe pe teme teologice și istorice.

Literatura: Aurel Sasu, *Dicționarul scriitorilor români din Statele Unite și Canada*, București, 2001, p. 143—152.

HERESCU DOSOFTEI, episcop. N. c. 1710, din părinți mici boieri, călugăriți la bătrânețe, † 22 ian. 1789, în Cernăuți. Călugărit la Putna, unde a fost un timp egumen. La 13 nov. 1750 ales episcop la Rădăuți. După ocuparea Moldovei de nord (Bucovina) de austrieci (1775), i s-a fixat sediul la Cernăuți (12 dec. 1781; instalat 30 ian./10 febr. 1782); la 4 iul. 1783 a primit titlul de „episcop exempt al Bucovinei". A ctitorit câteva biserici de lemn: în Vadul Vlădicii lângă Rădăuți (1773), Sf. Treime din Cernăuți (1774), în Vicovul de Jos (1777), precum și clopotnița de la biserica episcopală Sf. Nicolae din Rădăuți. Sub el, autoritățile austriece au procedat la o reorganizare a eparhiei în 1786, pusă atunci sub jurisdicția Mitropoliei ortodoxe sârbe din Carloviț; episcopul s-a dovedit un apărător energic al drepturilor și tradițiilor românești. În 1783 a izbutit să aducă din Polonia moaștele Sf. Ioan cel Nou, care au fost reașezate în mănăstirea Sf. Ioan din Suceava.

Literatura: Teodor Novac, *Dositei Herescu. Viața și activitatea sa ca episcop de la 1750 la 1789*, București, 1901, 107 p.; Dimitrie Dan, *Cronica Episcopiei de Rădăuți*, Viena, 1912, p. 114—127; Ion Nistor, *Istoria Bisericii din Bucovina*, București, 1916, p. 1—33; Mitropolit Tit Simedrea, *Catastivul de hirotonii al Episcopiei Rădăuților pe anii 1757—1782*, Cernăuți, 1943, 28 p.; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 475—478 (ed. a II-a, București, 1994, p. 464—466).

HERINEANU TEOFIL, arhiepiscop. N. 11 nov. 1909, în Arcalia, jud. Bistrița-Năsăud, † 13 nov. 1992, în Cluj-Napoca. Studiile secundare la Liceele „Andrei Mureșanu" din Dej și „George Barițiu" din Cluj (1920—1928), cele superioare la Academia teologică unită din Gherla-Cluj (trei ani) și la Facultatea de Teologie catolică din Paris (un an), în 1928-1932. Preot necăsătorit în parohiile Ceaba, Băbuț și Panticeu din jud. Cluj (1932—1949). Revenind la Biserica Ortodoxă, la 8 iun. 1949 a fost ales episcop al Romanului și Hușilor; călugărit la mănăstirea Cetățuia (29 iun. 1949), hirotonit arhiereu la schitul Dragoslavele (21 aug.), înscăunat la Roman la 28 aug. 1949. La 19 dec. 1957 ales episcop al Vadului, Feleacului și Clujului (înscăunat 22 dec. 1957); la 11 iun. 1973 Sf. Sinod a ridicat Episcopia Clujului la treapta de Arhiepiscopie, titularul ei devenind arhiepiscop (înscăunat în noua demnitate la 9 sept. 1973). Ca întâistătător al celor două eparhii, a fost preocupat atât de probleme administrativ-gospodărești, cât și de restaurarea monumentelor de artă bisericească, de ridicarea, restaurarea și pictarea unor biserici și a unor noi clădiri pentru cele două centre eparhiale și Seminarul teologic din Cluj-Napoca; a îndrumat publicarea unor lucrări de istorie și artă bisericească, a *Îndrumătorului bisericesc, misionar și patriotic* (1978—1992) ș.a.

A făcut parte din câteva delegații sinodale care au vizitat diferite Biserici Ortodoxe surori. A publicat articole și cuvântări în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", „Mitropolia Ardealului", „Telegraful Român", „Îndrumătorul Bisericesc" de la Sibiu și cel de la Cluj-Napoca etc; pastoralele de Paști și de Crăciun au fost strânse în volumul *Tâlcuiri din Sfânta Scriptură*, Cluj-Napoca, 1987, 470 p.

Literatura: Reportaje asupra alegerilor sale în BOR, an. LXVII, 1949, nr. 7—10, p. 155—167 și nr. 11—12, p. 16—49; rev. „Cronica Romanului", an. XXV, 1949, nr. 7—10, p. 88—124; BOR, an. LXXV, 1957, nr. 11—12, p. 1262—1301; MA, an. III, 1958, nr. 1—2, p. 13—49; BOR, an. XCI, 1973, nr. 9—10, p. 948—964; MA, an. XVIII, 1973, nr. 9—10, p. 906—938; *I.P.S. Teofil Herineanu, arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului la împlinirea vârstei de 70 de ani*, în MA, an. XXIV, 1979, nr. 10-12, p. 798—807; Arhid. Prof. Dr. Ioan Zăgrean, *Înalt Prea Sfințitul Teofil Herineanu arhiepiscopul*

Vadului, Feleacului și Clujului. Cu prilejul împlinirii vârstei de 70 de ani, în *Îndrumătorul bisericesc, misionar și patriotic* pe anul 1980, Cluj-Napoca, 1980, p. 265—272; Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, *Înalt Prea Sfințitul Părinte arhiepiscop Teofil Herineanu al Vadului, Feleacului și Clujului la 80 de ani de viață și 40 de ani de arhierie*, în *Îndrumătorul bisericesc, misionar și patriotic* pe anul 1989, Cluj-Napoca, 1989, p. 36—43; Arhid. Visarion Bălțat, *Arhiepiscopul Teofil al Clujului*, în RT, an. II (74), 1992, nr. 4, p. 72—75; Idem, *Arhiepiscopul Teofil al Clujului*, în TR, an. 140, 1992, nr. 43—44, p. 3.

HODOROABĂ NECULAI, preot, profesor, misionar, preocupări de folclor. N. 17 febr. 1888, în Hânțești, jud. Botoșani, † d. 1941, în Iași. Studii la Seminarul „Veniamin" din Iași (1902—1910), Facultatea de Teologie din Cernăuți (1910—1914), cu licența la București (1915). Învățător în Buda-Iași (1910—1911) și Mogoșești-Iași (1911), preot în Buhăceni (1911—1912), Puești (1912—1918) și Ibănești (1918—1922) toate în jud. Botoșani; preot militar (1916—1918); preot la biserica „Sf. Sava" (1922—1928), apoi la biserica „Sf. Atanasie și Chiril" din Iași (din 1929), spiritual la Seminarul „Veniamin" (1925—1928) și profesor de Religie la diferite școli din Iași (1924—1931), consilier cultural la Arhiepiscopia Iașilor (1928—1929).

Lucrări: *Din fața altarului. Predici*, Iași, 1925, 142 p.; *În luptă cu adventiștii*, Iași, 1925, 32 p.; *Monografia parohiei Sf. Atanasie și Chiril cu biserica filială „Vulpe" din Iași*, Iași, 1934, 159 p.; *Cuvântări ocazionale*, Iași, 1936, 92 p.; *Tainele Bisericii creștine*, Iași, 1936, 64 p.; *Mântuirea în Biserica Ortodoxă*, Iași, 1937, 24 p.

Preoțimea și armata..., Iași, 1916, 44 p.; *Învățăminte din război*, Iași, 1919, 28 p.; *Cuvinte către ostași. Ținute în campania din 1916—1918*, Iași, 1921, 93 p.; *Din războiul de reîntregire*, Iași, 1923, 144 p.; *Cântece ostășești, culese de pe front*, Iași, f.a., 52 p.

Alte lucrări: *Din umbra satelor*, Iași, 1926, 75 p.; *Imnuri, note, impresii*, Iași, 1926, 208 p.; *George Enescu*, Iași, 1928, 64 p.; *Cazanul cu rachiu*, piesă în trei acte, Mănăstirea Neamț, 1928, 82 p.; broșuri cu caracter moralizator pentru credincioși, cinci broșuri cuprinzând basme populare, stilizate de el, în colecția „*Basmele românilor*" (București).

Istoria sfântă a Vechiului și Noului Testament, pentru cl. I secundară, Iași, 1931, 132 p.; *Parabolele și învățăturile Domnului nostru Iisus Hristos*, pentru cl. a II-a sec., Iași, 1931, 123 p.; *Istoria bisericească universală*, pentru cl.a III-a sec., Iași, 1935, 96 p.; *Istoria Bisericii Române*, pentru cl. a IV-a sec., Iași, 1935, 175 p.; *Dogmele Bisericii creștine*, pentru cl. a V-a sec., Iași, 1937, 116 p.; *Morala creștină*, pentru cl. a VI-a sec., Iași, 1937, 150 p.; *Apologetica*, pentru cl. a VII-a sec., Iași, 1938, 96 p.

Colaborări la „Mitropolia Moldovei", „Biserica Ortodoxă Română", „Calendarul Sătenilor", „Calendarul revistei", „Ion Creangă", „Calendarul Universul", „Neamul Românesc", „Neamul românesc pentru popor. Șezătoarea", „Ion Creangă", „Tudor Pamfile" etc.

Literatura: Neculai Hodoroabă, *Autobiografie*, Iași, 1934, 10 p. (extras din lucrarea sa *Monografia parohiei Sf. Atanasie și Chiril...* p. 145—154); Iordan Datcu și S. C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor*, București, 1979, p. 230—231.; Gh. Nicolescu, Gh. Dobrescu și Andrei Nicolescu, *Preoți în lupta pentru marea unire, 1916—1919*, București, 2000, p. 133—139.

HORGA-POPOVICI NICOLAE, preot. N. 18 iun. 1767, în Seleuș, jud. Arad, într-o veche familie de preot, † 25 febr. 1811, în Seleuș. Studii în Colegiul latin din Oradea; învățător în Șiria (1788—1790), judecător onorific al comitatului Arad (1794—1796), preot în Seleuș (1796—1811); cunoscător de limbi străine, este autorul unei culegeri morale-istorice cu titlul: *Oglindă arătată omului înțelept, care cuprinde în sine vechile întâmplări, cu pilde aduse...*, Buda, 1807, 9 foi + 158 p., cu date istorice privind originea și continuitatea românilor; autor de versuri.

Literatura: Dr. Octavian Lupaș, *Preotul Nicolae Horga Popovici, cărturar arădean de acum un veac și jumătate*, în MB, an. XIII, 1963, nr. 5—8, p. 262—272; Gheorghe Șora și Petre Ardeleanu, *Nicolae Horga Popovici, iluminist și mare patriot*, în „Revista de Filosofie", an. XVI, 1969, nr. 6, p. 743—752; Eugen Arădeanul (Glück), *Informații noi cu privire la viața și activitatea lui Nicolae Horga Popovici*, în MB, nr. XX, 1970, nr. XX, nr. 4—6, p. 377—381;

Eugen Glück, *Contribuții cu privire la viața și activitatea lui Nicolae Horga Popovici*, în „Ziridava", Arad, 1975, p. 155—168; Eugen Arădeanul (Glück), *Date noi cu privire la activitatea literară a preotului Nicolae Horga Popovici*, în MB, an. XXVI, 1976, nr. 5—8, p. 501—504; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 441—442; Prof. Dr. Gheorghe Șora, *Preotul Nicolae Horga Popovici, reprezentant al iluminismului și apărător al tradițiilor strămoșești*, în MB, an. XXXI, 1981, nr. 7—9, p. 500—519; Gheorghe Șora, *Date noi despre Școala ardeleană: Nicolae Horga-Popovici (1767—1811)*, în vol. „Drobeta", V, 1982, p. 137—142.

HOSSU IULIU, episcop. N. 30 ian. 1885, în Milașu Mare (fost în jud. Mureș, azi în jud. Bistrița-Năsăud), în familie de preot, † 28 mai 1970, în București. Studiile gimnaziale la Reghin, Târgu Mureș și Blaj (1896—1904), teologice la Roma (1904—1910), unde a obținut doctoratul în Teologie și Filosofie (1910); hirotonit preot la Roma (1910). Secretar la Episcopia Lugojului (1910—1913), profesor la Seminarul teologic din Lugoj (1913—1914), confesor militar pentru soldații români din garnizoanele din Viena, Graz și alte orașe din Austria (1914—1917); episcop la Gherla (numit 3 mart. 1917, hirotonit 4 dec. la Blaj și instalat la 16 dec. 1917); în 1930 sediul Episcopiei de Gherla a fost mutat la Cluj, unde a păstorit până în oct. 1948. Participant la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, fiind ales membru în delegația care a prezentat actul Unirii la București și în „Marele Sfat al națiunii române", după 1919 senator. Ca episcop, a îndrumat activitatea Academiei teologice din Cluj-Gherla, a Școlii pedagogice de fete din Gherla — pe seama cărora a ridicat clădiri noi —, activitatea cultural-tipografică și misionară din eparhie. A publicat diferite cuvântări, pastorale și articole în „Curierul Creștin", organul oficial al eparhiei și în alte periodice. Membru de onoare al Academiei Române (1945) Arestat la 28 oct. 1948, închis la Sighet (1950—1955), apoi cu domiciliu obligatoriu la Căldărușani.

Literatura: CC, an. VI, 1917, nr. 13, p. 385—388; „Curierul Creștin"-Cluj, număr festiv din 1942; Silvestru Augustin Prunduș și Clemente Plăianu, *Catolicism și ortodoxie românească. Scurt istoric al Bisericii române unite*, Cluj-Napoca, 1994, p. 111—114; vol. *Cardinalul Iuliu Hossu*, Cluj-Napoca, 1995, 470 p.

HOSSU VASILE, episcop. N. 30 ian. 1866, în Târgu Mureș, † 13 ian. 1916, în Budapesta (înmormântat în Gherla). Studiile gimnaziale în Reghin și Târgu Mureș, apoi studii teologice în Colegiul „De Propaganda Fide" din Roma (doctoratul în Filosofie în 1884, în Teologie în 1887). Profesor de Dogmatică la Seminarul teologic din Blaj (1887—1898), rector al internatului arhidiecezan (1892—1898), iar din 1898 canonic mitropolitan; episcop de Lugoj (numit 16 mai 1903, hirotonit 8 sept. 1903, instalat 27 sept. 1903), apoi de Gherla (numit 11 nov. 1911, instalat 11 aug. 1912), unde a păstorit până la moarte.

A redactat foaia bisericească-politică „Unirea" de la Blaj (1890—1892) și a publicat un manual de *Psihologie și Logică* pentru gimnazii; colaborator la *Enciclopedia Română* de la Sibiu. Ca episcop a îndrumat școlile românești din eparhiile pe care le-a cârmuit.

Literatura: *Șematismul veneratului cler al Arhidiecesei metropolitane greco-catolice române de Alba Iulia și Făgăras*, Blaj, 1900, p. 89—91; *Enciclopedia Română*, tom. II, Sibiu, 1900, p. 725; *Necrolog*, în CC, Blaj, an. VI, 1916, nr. 2, p. 33—37; Victor Bojor, *Episcopii diecezei greco-catolice române de Gherla, acum Cluj-Gherla (1856-1939)*, Târgu Mureș, 1939, p. 444—570; Silvestru Augustin Prunduș și Clemente Plăianu, *Catolicism și ortodoxie românească. Scurt istoric al Bisericii române unite*, Cluj-Napoca, 1994, p. 109—111.

HRADIL IOSIF, profesor de teologie slovac. N. 9 febr. 1892, în Novemesto nad Vahom, în Slovacia, † apr. 1954, în Prešov, Slovacia. Studii de Filosofie la Torino-Italia, Teologia la Seminarul romano-catolic maghiar din Oradea (licența în 1919); trecând la Ortodoxie, i se oferă o bursă la Facultatea de Teologie din Cernăuți, unde obține doctoratul în 1924; studii de Istoria și limbile popoarelor romanice la Universitate din Cernăuți. Profesor la Academia teologică „Andreiană" din Sibiu, unde a predat un timp Dogma-

tica, apoi Liturgica, Dreptul bisericesc și Morala (1924—1943), consilier arhiepiscopesc la Sibiu (1943—1947), preot (1926), protopop (1945); profesor și decan la Facultatea de Teologie ortodoxă din Preșov, în Slovacia (1947—1954).

Lucrări: *Preotul ca săvârșitor al celor sfinte*, în „Anuarul III al Academiei teologice „Andreiane", 1926/1927, p. 3—48; *„Vino după Mine!" Meditații pastorale*, Sibiu, 1927, 48 p.; *Îndemnuri duhovnicești*, în „Anuarul XII al Academiei teologice „Andreiane", 1935/1936, p. 45—57, continuate în RT, an. XXVII, 1937, p. 32—35, 71—73, 116—117, 199—200; *Tunderea clericală*, în „Anuarul XV al Academiei teologice „Andreiane", 1938/1939, p. 93—110; *Adevărata Biserică a lui Hristos*, Sibiu, 1939, 32 p. Alte studii, articole și meditații în „Anuarele Academiei teologice „Andreiane", „Revista Teologică", „Telegraful Român", „Lumina Satelor", toate la Sibiu, și în publicațiile Bisericii Ortodoxe din Cehoslovacia.

Literatura: Prof. N. Neaga, † *Prof. Dr. Iosif Hradil*, în TR, an. CII, nr. 23—25 din 1 iul. 1954; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 314.

HRIȚCU ADRIAN (din botez Aurel), arhiepiscop. N. 22 febr. 1926, în Știubieni, jud. Botoșani. După absolvirea Școlii de cântăreți din mănăstirea Neamț (1940—1944), a urmat Seminarul teologic din aceeași mănăstire (1948—1953) și Institutul Teologic Universitar din București (1953—1957); studii de specializare la Facultatea de Teologie din Fribourg-Elveția și Institutul Ecumenic de la Bossey (1973). Tuns în monahism la Neamț sub numele Adrian (1950), hirotonit ierodiacon (1951) și ieromonah (1958), apoi hirotesit arhimandrit (1965). Ierodiacon la mănăstirile Neamț (1951—1953) și Plumbuita (1953—1957), egumen la Slatina (1957), stareț la schitul Durău-Neamț (1958—1959), stareț la Slatina (1959), slujitor — apoi mare eclesiarh — la catedrala mitropolitană din Iași și exarh al mănăstirilor din eparhia Iașilor (1959—1973), episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor cu titlul „Botoșăneanul" (ales 17 dec. 1973, hirotonit 27 ian. 1974), episcop-vicar, cu același titlu, al Arhiepiscopiei misionare ortodoxe române pentru Europa Centrală și Occidentală, cu sediul la Paris (ales 16 iul. 1980, instalat 16 nov. 1980), apoi arhiepiscop al aceleiași eparhii (din 16 nov. 1982) până în 1990. Membru în câteva delegații sinodale române care au vizitat alte Biserici, vizite în țările Europei Apusene în care sunt parohii românești, cu diverse contacte ecumenice.

Lucrări: *Asterie al Amasiei și opera sa*, în MMS, an. XLI, 1965, nr. 7—8, p. 409—415; *Mitropolitul Veniamin Costachi la mănăstirea Slatina*, în MMS, an. XLIII, 1967, nr. 1—2, p. 98—104; *Mitropolitul Dosoftei la mănăstirea Probota*, în MMS, an. L, 1974, nr. 9—12, p. 739—747; *Unitatea spirituală a poporului român în Războiul pentru Independența de Stat a României, oglindită în literatură*, în MMS, an. LIII, 1977, nr. 5—6, p. 305—311; *Din viața și înfăptuirile mitropolitului Veniamin Costachi*, în MMS, an. LIV, 1978, nr. 3—4, p. 348—355; *Sfântul Apostol Andrei în tradiția Bisericii și în viața creștinilor*, în BOR, an. XCVII, 1978, nr. 11—12, p. 1325—1333; *Aspecte ale vieții sociale oglindite în opera Sfântului Vasile cel Mare*, în MMS, an. LV, 1979, nr. 1—2, p. 88—94; *Paharnicul Dimitrie Suceveanu, ctitor principal de cântare psaltică românească*, în MMS, an. LVI, 1980, nr. 6—8, p. 598—604.

Alte articole, reportaje, predici, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", „Telegraful Român"-Sibiu, buletinul „Vestitorul" de la Paris, pastorale în buletinele parohiilor din Arhiepiscopia pe care a condus-o.

Literatura: MMS, an. L, 1974, nr. 1—2, p. 9—33; BOR, an. XCII nr. 1—2, 1974, p. 38—47; ROC, an. III, 1973, nr. 4, p. 30—31; an. X, 1980, nr. 3, p. 66—69 și an. XII, 1982, nr. 4, p. 76—79; „Luceafăr Nou", Viena, an. XII, 1983, nr. 2, p. 4—6.

HUMULESCU EVGHENIE (din botez Dimitrie), arhiereu. N. 14 oct. 1870, în Humulești, jud. Neamț, † 23 mart. 1931, în Curtea de Argeș. Studii la Seminarul „Nifon Mitropolitul" din București (1881—1889) și la Facultatea de Teologie din București (1894—1898). Tuns în monahism în 1889 la Mitropolia din București, sub numele Evghenie și hirotonit ierodiacon pentru catedrala mitropolitană, apoi predicator la Mitropolie (1894), mai târziu hirotonit ieromonah

şi hirotesit arhimandrit, pentru aceeaşi catedrală. La 14 mai 1910 Sf. Sinod l-a ales arhiereu-vicar al eparhiei Argeşului, cu titlul „Piteşteanul" (hirotonit 21 mai); în această calitate a fost şi egumen la biserica „Domniţa Bălaşa". Locţiitor de episcop al Argeşului în trei rânduri: mai 1917 —iul. 1918, apr. 1920—mart. 1921 şi mart.—iun. 1923. Bun cunoscător al muzicii psaltice şi talentat predicator.

Lucrări: *Preoţia la evrei*. Teză pentru licenţă, Bucureşti, 1898, 48 p.; *Păşune duhovnicească pentru hrana sufletească a tuturor dreptmărătorilor creştini pe toate duminicile şi sărbătorile de peste an* (Cuvântări), Bucureşti, 1912, XVIII + 626 p.; *În cer ne recunoaştem sau Mângâierea celor întristaţi*, Bucureşti, 1913, 2 f. + 164 p.; articole în „Biserica Ortodoxă Română".

Literatura: BOR, an. XXXIV (1910—1911), p. 348—358; Gheorghe (Grigorie) Comşa, *Istoria predicii la români*, Bucureşti 1921, p. 211—213; BOR, an. XLIX, 1931, nr. 4, p. 349—351 (necrolog); Vasile Romanescu, *Un alt vlăstar din Humuleşti*, Bucureşti, 1941; Preotul Niculae Şerbănescu, *Episcopia Argeşului*, în MO, an. XVII, 1965, nr. 7—8, p. 623; Diac. George Dincă, *Chipuri de ierarhi (compozitori şi mari cântăreţi bisericeşti)*, în GB, an. XXXVI, 1977, nr. 10—12, p. 956—959.

I

IACHINT, primul mitropolit al Ungrovlahiei. N. c. 1300, † vara anului 1372, în Curtea de Argeș. În 1348 era atestat documentar ca mitropolit la Vicina. Înainte de anul 1359 a fost mutat de domnitorul Nicolae Alexandru Basarab în scaunul de mitropolit al Ungrovlahiei (inițial cu sediul la Câmpulung sau Curtea de Argeș), act recunoscut de Patriarhia ecumenică în mai 1359. El a procedat la organizarea noii Mitropolii și a sfințit unele din bisericile ridicate acum (probabil biserica domnească din Curtea de Argeș). În oct. 1370 s-a înființat o nouă Mitropolie în Țara Românească, a Severinului.

Literatura: Nicolae Dobrescu, *Întemeierea Mitropoliilor și a celor dintâi mânăstiri din țară*, București, 1906, p. 35—56; C. Marinescu, *Înființarea Mitropoliilor din Țara Românească și Moldova*, în An. Acad. Rom., M.S.I., s. III-a t. II, 1924, p. 247—269 (și extras); Constantin C. Giurescu, *Întemeierea Mitropoliei Ungrovlahiei*, în BOR, an. LXXVII, 1959, nr. 7—10, p. 673—697; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, București, 1980, p. 239—251 (ed. a II-a, București, 1992, p. 255—267).

IACOB LAZĂR, profesor de teologie, canonist. N. 28 mart. 1884, în Peșteș, jud. Bihor, în familie de preot, † 13 sept. 1951, în București. Studii la Gimnaziul român din Beiuș (1894—1902), la Institutul teologic din Arad (1902—1905), continuând la Facultatea de Teologie din Cernăuți, unde a obținut doctoratul (1908). Profesor suplinitor (1908), apoi titular (1910), la catedra de Drept bisericesc de la Institutul teologic din Arad, până în 1921; transferat la aceeași catedră la Academia de Drept din Oradea (1921—1934), decan al acesteia (1925—1927). Desființându-se Academia, a fost transferat la aceeași catedră la Facultatea de Drept a Universității din Cluj (1934—1938). Din 1938 a ocupat aceeași catedră la Facultatea de Teologie din București până la pensionare, în 1948; decan al Facultății în 1940—1941. A fost membru activ al Astrei, delegat al Aradului la Marea Adunare de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918; preot, protopop, membru în Adunările eparhiale de la Arad și Oradea, în Consiliul Eparhial de la Oradea și în Congresul Național Bisericesc. A publicat lucrări care dezbat problema cultelor din România în perioada interbelică, pledând pentru libertatea și egalitatea lor, a studiat problema Concordatului, cerând abolirea lui, precum și cea a patronatului suprem catolic, cerând exercitarea acestuia de către Statul român, problema personalității juridice a Bisericii ș.a.

Lucrări: *Căsătoria a doua a preoților. Chestiune de Drept canonic*, Arad, 1911, 48 p.; *Reorganizarea învățământului teologic și a educațiunii seminariale*, Sibiu, 1917, 99 p.; *Drept bisericesc ortodox*, Curs litografiat, Arad, 1918, 400 p.; *Regimul cultelor în România întregită*, Craiova, 1931, 42 p.; *Politica scaunului papal*.

Capitol introductiv la istoria concordatelor postbelice, Cluj, 1936, 27 p.; *Biserica dominantă și egala îndreptățire a cultelor*, Arad, 1936, 50 p.; *Natura juridică a patronatului suprem și drepturile suverane ale Statului român*, Cluj, 1938, 96 p.; *Situația de drept a ordurilor și congregațiunilor religioase din România*, Sibiu, 1940, 11 p. (extras din vol. *Omagiu I.P.S. Sale Dr. Nicolae Bălan mitropolitul Ardealului...*, Sibiu, 1940, p. 456—466); *Personalitatea juridică a Bisericii*, în ST, an. VIII, 1, 1940, p. 105—140 (și extras, 40 p.); *Statul și Biserica*, Conferință, București, 1942, 29 p.; *Ordurile și congregațiile religioase în Concordatele noi*, București, 1943; *Conștiința ortodoxă în Ardeal*, în BOR, an. LXI, 1943, nr. 10—12, p. 455—486 (și extras); *Confesiunile din Transilvania (în limbile engleză și franceză)*, Paris, 1946; *Împăratul Justinian ca legislator bisericesc*, în BOR, an. LXV, 1948, nr. 4—9, p. 213—238 și 10—12, p. 277—301 (și extras).

Felurite colaborări la „Biserica și Școala", „Tribuna", „Tribuna Poporului", „Românul"- toate la Arad, „Telegraful Român"-Sibiu, „Cele trei Crișuri", și „Legea Românească"-Oradea, „Biserica Ortodoxă Română" ș.a.

Literatura: Dr. Teodor Botiș, *Istoria Școalei normale (Preparandiei) și a Institutului teologic ortodox român din Arad*, 1922, p. 656—657; Pr. Prof. Liviu Stan, *Profesorul Lazăr Iacob*, în BOR, an. LXX, 1952, nr. 4—5, p. 255—260; Prof. Iorgu Ivan, *Catedra de Drept bisericesc la Facultatea de Teologie și Institutul Teologic din București*, în ST, an. XXXIII, 1981, nr. 7—10, p. 591—593; Prof. I. I(van), *Prof. Dr. Lazăr Iacob*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 68—69; Dr. Ioan Pogana, *Prof. Dr. Lazăr Iacob (1884—1951)*, în MB, an. XXXII, 1982, nr. 10—12, p. 689—691; Pr. V. Crăciun, *Din activitatea profesorului Dr. Lazăr Iacob*, în *Îndrumător bisericesc, misionar și patriotic*, Oradea, 1984, p. 94—96; Părintele Vasile (Coman), *Din activitatea profesorului Dr. Lazăr Iacob la Oradea*, în TR, an. CXXXI, nr. 21—22, din 15 mai 1984; Pr. Dr. Mihail Bulacu, *Centenarul nașterii preotului profesor Dr. Lazăr Iacob*, în ST, an. XXXVI, 1984, nr. 3—4, p. 273—277; Prof. Dr. Iorgu Ivan, *Prof. Dr. Lazăr Iacob (1884—1951)*, în BOR, an. CIII, 1985, nr. 7—8, p. 571—576;, Prof. Ioan Floca, *Profesorul Lazăr Iacob*, în TR, an. CXXXIX, 1991, nr. 33—36, p. 6—7; Pr. Irimie Marga, *Pr. prof. univ. dr. Lazăr Iacob*, în vol. „Academia teologică ortodoxă română Oradea. 70 de ani de la înființare", Oradea, 1995, p. 38—42.

IACOB PUTNEANUL, mitropolit. N. c 1710, în Rădăuți, † 15 mai 1778, la mănăstirea Putna. Călugărit de tânăr la Putna, unde a învățat carte, egumen al mănăstirii (1744), apoi episcop la Rădăuți (11 aug. 1745—13 nov. 1750) și mitropolit al Moldovei (13 nov. 1750 — retras febr. 1760), stabilit apoi la Putna, unde a trăit până la sfârșitul vieții. Ierarh luminat, a tipărit peste 10 cărți: *Liturghierul* (Rădăuți 1745), iar la Iași *Penticostarul* (1754), *Antologhionul* (1755), *Apostolul* (1756), *Psaltirea* (1757), *Liturghierul* (1759); *Sinopsis adică adunare a celor șapte laude a sfintei Biserici și canoane din sfânta Pravilă ce sunt trebuincioase la taina duhovniciei* (1751), *Alfavita sufletească* (1755), *Sinopsis adică adunare de multe învățături* (1757) și un *Bucvar* (1755; retipărit — cu completări — la Viena, în 1771). A îndrumat școlile din Rădăuți și Iași și a îndemnat părinții să-și dea copiii la școală. Însuflețit patriot, a convocat la Iași un sobor de ierarhi și egumeni, care a hotărât ca pe viitor vlădicii țării să fie aleși numai dintre „pământeni"; pe plan social, la îndemnul lui s-a desființat „darea văcăritului"; opunându-se la reintroducerea ei, a fost nevoit să-și dea demisia din scaun. Retras la Putna, s-a ocupat de refacerea mănăstirii (începută încă de când era mitropolit), adăugându-i pridvorul, zidurile înconjurătoare și clădirile din incintă. Împreună cu arhimandritul Vartolomei Măzăreanu, au înființat la Putna o „școală duhovnicească", cu un program de studii asemănător celui de la Academia lui Petru Movilă de la Kiev.

Lucrări: C. Iftimie, *Viața și activitatea mitropolitului Moldovei Iacob I Putneanul*, București, 1900, 73 p.; N. Grigoraș, *Mitropolitul Iacob I Putneanul*, în MMS, an. XXXIV, 1958, nr. 9—10, p. 791—810; I. D. Lăudat, *Istoria literaturii române vechi*, III, București, 1968, p. 99—105; Teoctist (Arăpașu), mitropolitul Moldovei și Sucevei, *În slujba Ortodoxiei românești, a năzuințelor de unitate națională și de afirmare a culturii române: Mitropolitul Iacob Putneanul*, Mănăstirea Neamț, 1978, 128 p. (cf.

și MMS, an. LIV, 1978, nr. 5—8, p. 458—500); *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 445; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 353—359 (ed. a II-a, București, 1994, p. 345—351).

IALOMIȚEANU CALIST (din botez Constantin), episcop. N. 1 oct. 1860, în București, † 18 mai 1917, în București. Urmează cursul inferior la Seminarul „Central" (1875—1879), este numit învățător la Obileștii Vechi-Ilfov (1879—1882), diacon la biserica „Cu sfinți" din București (1882—1887); urmează cursul superior al Seminarului „Nifon" (1882—1885), apoi la Facultatea de Teologie din București (lic. 1896). Director al Cancelariei Episcopiei Hușilor (1887—1888), profesor de Religie la Gimnaziile din Călărași (1889—1890) și Giurgiu (1890—1896), apoi la Liceele „Sf. Sava" și „Matei Basarab" din București (1896—1912); preot la biserica „Delea Nouă" din București (din 1891); președinte al Societății clerului român „Ajutorul" (1896—1912); rămas văduv, la 24 mai 1899 a fost ales arhiereu cu titlul „Botoșăneanul", pentru Mitropolia Moldovei, călugărit la Cernica sub numele Calist, apoi hirotonit la Iași (4 iul. 1899); a continuat să rămână în București, ca slujitor la biserica „Delea Nouă" și profesor de Religie. La 4 febr. 1912 ales episcop al Argeșului, unde a păstorit până la moarte.

Lucrări: *Nifon mitropolitul Ungrovlahiei. Viața și activitatea sa (1850—1875)*, București, 1896, 83 p.; *Notițe istorice asupra întemeierii suburbiei și bisericii Delea Nouă-Calist*, București, 1903, 23 p.; *Biserica Delea Nouă-Calist*, București, 1907, 63 p.; *Istoricul Societății clerului român „Ajutorul" (1879—1907)*, București, 1908, XIV + 160 p.; *Pe urmele Domnului și ale apostolilor*, Pitești, 1910, 234 p.; *Flori culese din grădina unui păstor sufletesc*, București, 1910, 60 p. În colaborare cu prot. prof. Simeon Popescu a scris mai multe manuale de Religie, toate tipărite la București, în 1902: *Istoria sfântă a Vechiului și Noului Testament.* — pentru cl. I, 84 p.; *Învățătura lui Iisus Hristos*, pentru clasa a II-a, 86 p.; *Dogmele Bisericii Ortodoxe*... pentru cl. a III-a, 80 p.; *Morala creștină*... pentru cl. a IV-a, 94 p.; *Istoria bisericească*... pentru cl. a V-a, 118 p. (ed. a II-a, 1903); *Istoria Bisericii Române*... pentru cl. a VI-a, 156 p.

Literatura: Arhiereul Calist I. Botoșăneanul, *Biserica Delea Nouă Calist*, București, 1907, p. 10—12; Arhim I. Scriban, *Viața Bisericii românești în timpul războiului*, în BOR, an. XL (1921—1922), p. 461; Preotul Niculae Șerbănescu, *Episcopii Argeșului*, în BOR, an. XVII, 1965, nr. 7—8, p. 621—622; *Eparhia Râmnicului și Argeșului — Monografie*, vol. I, Râmnicu Vâlcea, 1976, p. 160; *Bibliografia românească modernă.* Vol. I, *1831—1918*, București, 1984, p. 439—440.

IANOVICI VASILE, preot, profesor de teologie. N. 31 dec. 1806, în Cernăuți într-o familie de aromâni — † 26 sept. 1866, Cernăuți. Studii la Gimnaziul și Institutul teologic (1831—1834) din Cernăuți. Preot (1834), profesor de Studiul biblic al Noului Testament la Institutul teologic din Cernăuți (1834—1866); profesor la Școala pedagogică din Cernăuți (1848—1859), translator de Limba română pe lângă Guvernul Bucovinei (1852—1860), deputat în Camera legislativă (1862—1864). A scris manuale de gramatică și lucrări de Noul Testament.

Lucrări: *Gramatica limbei românești pentru întâea și a doa clasă a școalelor poporane*, Viena, 1851, 122 p. (ed. II, 1860, 126 p.; ed. III, 1869, 124 p.); *Gramatica limbei românesci pentru a treia clasă a școalelor poporane*, Viena, 1851, 1 f + 246 p.; *Gramatica limbei românești pentru a patra clasă a școalelor poporane*, Viena, 1861, 1 f. + 218 p. (o ed. în 1863); *Gramatica practică a limbei germane pentru a treia și a patra clasă a școalelor poporane*, Viena, 1851 (ed. noi în 1863 și 1870); *Gramatik der romänischen Sprache für Deutsche*, Wien, 1855, VI + 384 p.

Istoric — literală tâlcuire a cărților N(oului) T(estament), tom. I. S. Evanghelie de la Matei, Cernăuți, 1856, 333 p.; tom. II. S. Evanghelie de la Marco, Cernăuți, 1858, 215 p.; tom. III. S. Evanghelie de la Luca, Cernăuți, 1858, 423 p.; tom. IV. S. Evanghelie de la Ioan, Cernăuți, 1859, 543 p.; tom. V. Faptele Apostolilot, Cernăuți, 1861, 685 p.; *Ermineutica biblică generală*, Viena, 1867, 396 p.; *Critica verbală sau critica testului cărților T(estamentului) N(ou)*, Cernăuți, 1878, 2 f. + 233 + IV p.; *Crestomația limbii*

grecești a Sfinților Părinți și a altor scriitori bisericești (rămasă în manuscris).

Literatura: Dr. I.Gh. Sbiera, *Mișcări literare la românii din Bucovina,* Oradea, 1890, p. 14; C. Morariu, *Părți din istoria românilor bucovineni,* Cernăuți, 1893, p. 161—169; *Enciclopedia Română,* tom. II, Sibiu, 1900, p. 760; Leonida Bodnărescu, *Autori români bucovineni,* Cernăuți, 1903, p. 20 și 34; *Bibliografia românească modernă, 1831—1918,* vol. II, București, 1986, p. 656.

ICĂ IOAN, profesor de teologie. N. 9 sept. 1932, în Sibiu. După studii medii la Sibiu (1944—1951), a urmat tot acolo Institutul Teologic (1951—1955), apoi cursurile de doctorat — specialitatea Dogmatică și Simbolică, la Institutul Teologic Universitar din București (1958—1961), cu examenul de doctorat în 1974. A ocupat un post administrativ la Institutul Teologic din Sibiu (1961—1968), după care a fost numit lector pentru Limbile engleză și germană (1968—1973), lector (1973) apoi conferențiar (1974—1976) pentru Îndrumări misionare, profesor titular la catedra de Teologie Dogmatică și Simbolică (1976—1994) la același Institut; din 1994 transferat la Facultatea de Teologie din Cluj-Napoca; decanul acesteia (1996—2000). Diacon (1971), preot (1972), iconom stavrofor (1977); delegat al Bisericii Ortodoxe Române la diferite întruniri cu caracter ecumenist peste hotare (membru în Comisia ortodoxă română pentru dialogul cu luteranii) și la diferite sesiuni ale Conferinței creștine pentru pace; din 1978 până în 1992, redactor responsabil al revistei „Mitropolia Ardealului". A publicat o serie de lucrări de Dogmatică, îndeosebi despre mărturisirile ortodoxe, studii privind mișcarea ecumenică și de teologie interconfesională.

Lucrări: *Probleme dogmatice în Dialogul Sfântului Maxim Mărturisitorul cu Pyrrhus,* în „Ortodoxia", an. XII, 1960, nr. 3, p. 352—373; *Concepții teologice eronate asupra raportului dintre natură și har,* în „Ortodoxia" an. XII, 1960, nr. 4, p. 526—551; *Doctrina Fericitului Augustin despre Sfânta Treime după tratatul „De Trinitate",* în ST, an. XIII, 1961, nr. 3—4, p. 166—188; *Importanța dogmatică a Răspunsurilor Patriarhului Ieremia al II-lea,* în „Ortodoxia", an. XIII, 1961, nr. 3, p. 368—392; *Enciclica Patriarhiei ecumenice din ianuarie 1920 către Bisericile lui Hristos de pretutindeni,* în MA, an. VIII, 1963, nr. 1—3, p. 131—160; *Principiul individuațiunii la Toma de Aquino privit din punct de vedere ortodox,* în GB, an. XXVIII, 1969, nr. 5—6, p. 585—602; *Necesitatea intensificării acțiunilor ecumeniste pe plan parohial,* în MA, an. XIX, nr. 9—10, 1969, p. 675—695; *Teologul ortodox I. Karmiris și preocupările sale ecumeniste,* în „Ortodoxia", an. XXII, 1970, nr. 2, p. 226—247; *În legătură cu dialogul dintre ortodocși și anglicani după lucrările Comisiei interortodoxe de la Belgrad,* în GB, an. XXIX, 1970, nr. 3—4, p. 291—314; *Criza în teologia protestantă și catolică contemporană,* în GB, an. XXIX, 1970, nr. 7—8, p. 697—711; *Frământări și preocupări actuale în protestantism,* în MB, an. XXI, 1971, nr. 4—6, p. 252—282; *Sensul și specificul Ortodoxiei românești: teologia slujirii,* în „Ortodoxia", an. XXIII, 1971, nr. 4, p. 620—639; *Mărturisirea de credință a lui Mitrofan Kritopulos. Însemnătatea ei istorică, dogmatică și ecumenistă.* Teză de doctorat, în MA, an. XVIII, 1973, nr. 3—4, p. 208—473 (inclusiv traducerea, p. 414—473); *Contactele din ultima vreme dintre Bisericile Ortodoxe și Bisericile protestante,* în „Ortodoxia", an. XXV, 1973, nr. 1, p. 135—146; *Contribuția Bisericii Ortodoxe Române la unitatea Ortodoxiei ecumenice,* în „Ortodoxia", an. XXV, 1973, nr. 2, p. 176—192; *Comuniune și intercomuniune,* în GB, an. XXXVII, 1978, nr. 5—6, p. 529—542; *Rolul și importanța mărturisirii de credință în teologie și în viața Bisericii,* în ST, an. XXXII, 1980, nr. 1—2, p. 275—282; *Relațiile dintre ortodocși și luterani din România din secolul XVI până astăzi,* în MA, an. XXXV, 1980, nr. 1—2, p. 58—75; *Taina Mărturisirii în practica sacramentală și importanța ei în lucrarea pastorală a Bisericii Orotodoxe,* în MA, an. XXVIII, 1983, nr. 7—8, p. 415—429; *Martin Luther și Reforma Bisericii din perspectivă ortodoxă,* în „Ortodoxia", an. XXXV, 1983, nr. 4, p. 487—495; *Împăcarea — componentă a mântuirii,* în MA, an. XXX, 1985, nr. 11—12, p. 719—732; *Catolicism și protestantism. Consens ecumenic și diferența fundamentală,* în MA, an. XXXIV, 1989, nr. 6, p. 115—124; *Renașterea creștinismului în Rusia,* în MA, an. XXXV, 1990, nr. 4, p. 114—120 și RT, serie nouă, I (73), 1991, nr. 1, p. 77—91.

Traduceri: din teologul grec Nikos Nissiotis (MO, 1—2, 1969, p. 74—92; GB, nr. 3—4, 1969, p. 352—363) ; *Dialoguri la Athos: Între cer și pământ. Teologia rugăciunii minții*, Alba Iulia, 1994, 248—244 p.; *Patericul sinaitic*, Alba Iulia, 1994, 230 p.; Arhimandrit Vasilios, *Intrarea în Împărăție. Elemente de trăire liturgică a tainei unității în Biserica Ortodoxă*, Sibiu, 1996, 160 p.; Alexandros Kalomiros, *Sfinții Părinți despre originile și destinul omului și cosmosului*, Sibiu, 1998, 144 p.

Articole, reportaje, dări de seamă, recenzii în periodicele menționate în lista bibliografică, în „Telegraful Român" și alte periodice, în țară și peste hotare.

ICĂ IOAN jr., profesor de teologie. N. 15 aug. 1960, în Sibiu, fiul lui Ică Ioan sen. Studii la Liceul „Octavian Goga" din Sibiu (1975—1979), apoi la Institutul Teologic din Sibiu (1980—1984), cursuri de doctorat, specialitatea Teologie Dogmatică și Simbolică, tot acolo (1984—1987), stadiu de documentare și specializare la Universitatea din Erlangen (oct. 1990—oct. 1991), doctoratul în teologie la Cluj în 1998. Asistent pentru Limbi clasice (1988—1990), Istoria religiilor (1991—1992), Istoria Filosofiei (1992—1993), lector titular de Misiologie și Ecumenism (1993—1994) la Facultatea de Teologie din Sibiu, apoi la cea din Cluj-Napoca; conferențiar (1999); cursuri de Filosofie patristică la Facultatea de Filosofie a Universității din Cluj-Napoca (1992—1993); diacon (1988), membru în Comisia internațională de dialog teologic între Bisericile ortodoxe și cea romano-catolică. Participări la mai multe simpozioane și conferințe internaționale, mai ales cu teme privitoare la spiritualitatea ortodoxă. A publicat studii de teologie sistematică și patristică, traduceri și comentarii patristice, documentare și comentarii în reviste teologice; traduceri și eseuri pe teme de antropologie, artă, filosofie în reviste de cultură.

Lucrări: *Sf. Treime în teologia occidentală contemporană din punct de vedere ortodox*, în MA, an. XXXI, 1986, nr. 5, p. 29—58; *Definiția hristologică a Sinodului VI ecumenic și importanța ei dogmatică și simbolică*, în MA, an. XXXII, 1987, nr. 1, p. 22—56; *Sinodul constantinopolitan din 1285 și pnevmatologia patr. Grigorie II Cipriotul*, în MA, an. XXXII, 1987, nr. 2, p. 47—78; *Teologie și spiritualitate la Sf. Simeon Noul Teolog*, în MA, an. XXXII, 1987, nr. 3, p. 21—47; *Synodikonul Ortodoxiei și valoarea lui dogmatică*, în MA, an. XXXIII, 1988, nr. 7—8, p. 440—457; *Sfântul Maxim Mărturisitorul despre iubirea agapică*, în MA, an. XXXIII, 1988, nr. 7, p. 37—59; *Teologie și teologi după Sf. Grigorie de Nazianz*, în MA, an. XXXIV, 1989, nr. 7, p. 40—56; *P. A. Florenski — savant, filosof, teolog, preot și martir (biografia și profilul operei)*, în RT, 73, 1991, nr. 5, p. 3—13 și nr. 6, p. 33—44; *Sinoadele bizantine din epoca Comnenilor și importanța lor dogmatică*, în RT, 74, 1992, nr. 1, p. 12—33; *Persoană sau/și ontologie în gândirea ortodoxă contemporană*, în *Persoană și comuniune. Prinos de cinstire Păr. Prof. Acad. D. Stăniloae la 90 de ani*, Sibiu, 1993, p. 359—385; *Morala și spiritualitatea ortodoxă în viziunea Sfântului Grigorie Palama*, în RT, an. 76, 1994, nr. 3, p. 15—43; *Dialectica Sfântului Ioan Damaschinul, prolegomenă logico-filosofică a dogmaticii*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Theologia orthodoxa", XL, 1995, nr. 1—2, p. 85—140; *La posterità romena dello „starec" Paisij*, în vol. „Paisij lo starec. Atti del III Convegno internazionale di spiritualità russa..." sett. 1995, Bose, 1997, p. 245—266; *Mystagogia Trinitatis. Problemele teologiei trinitare patristice și moderne, cu referire specială la triadologia Sfântului Maxim Mărturisitorul*, Sibiu, 1998, 515 p.

Traduceri din Sf. Părinți: Fer. Augustin, Sf. Maxim Mărturisitorul (Epistole), Sf. Grigorie de Nazianz, Sf. Grigorie Palama, Simeon Noul Teolog (Cateheze) ș.a. în rev. „Mitropolia Ardealului" (1985—1992). Coordonator și îngrijitor unei colecții la Editura „Deisis", de la Mănăstirea „Ioan Botezătorul" din Alba Iulia, apoi la Sibiu, unde a publicat zeci de traduceri însoțite de ample studii introductive: Cuv. Siluan Athonitul, *Între iadul deznădejdii și iadul smereniei. Însemnări duhovnicești*, 1993, 268 p.; Sf. Teodor Studitul, *Iisus Hristos, prototip al icoanei Sale. Tratate contra iconomahilor*, 1994, 212 p.; Cuv. Teoclit Dionisiatul, *Dialoguri la Athos*, I—II, 1994, XXXIV + 248 + 244 p.; Vladimir Soloviov, *Fundamentele spirituale ale vieții: Scrisori duminicale și pascale*, 1994, LXVI + 240 p.; Vladimir Lossky, *Vederea lui Dumnezeu*, 1995, LX + 181 p. Gabriel Bunge, *Practica rugăciunii personale*

după Tradiția Sfinților Părinți, 1996, 207 p. (trad. din limba germană); Gabriel Bunge, *Icoana Sfintei Treimi a Cuviosului Andrei Rubliov*, 1996, 100 p. + 24 pl. color (trad. din limba germană); Dario Raccanello, *Rugăciunea lui Iisus în scrierile starețului Vasile de la Poiana Mărului*, 1996, 335 p.; Cuviosul Paisie de Neamț, *Autobiografia unui „stareț" urmată de Viața „starețului" Paisie de monahul Mitrofan*, Sibiu, 1996, 304 p. (îngrijirea ediției); Sf. Ioan din Kronstadt, *Liturghie — cerul pe pământ. Cugetări mistice despre Biserică și cultul divin ortodox*, Sibiu, 1996; Benedicta Ward, *„Viețile sfintelor care mai înainte au fost desfrânate" ca un studiu asupra căinței în monahismul timpuriu*, Sibiu, 1997, 144 p.; Arhim. Iustin Popovici, *Omul și Dumnezeul — om. Abisurile și culmile filozofiei*, Sibiu, 1997, 224 p. (trad. din neogreacă împreună cu Pr. Prof. Ioan Ică); Lucien Regnault, *Viața cotidiană a Părinților deșertului din Egiptul secolului IV*, Sibiu, 1997, 156 p. (trad. din lb. franceză); Thomas Špidlik, *Spiritualitatea Răsăritului creștin. I. Manual sistematic. II. Rugăciunea. III. Monahismul*, Sibiu, 1997—2000, 480 + 432 p.; Andrew Louth, *Dionisie Areopagitul. O introducere*, Sibiu, 1997; Gabriel Bunge, *Evgarie Ponticul. O introducere*, Sibiu, 1997, 256 p.; Arhim. Sofronie, *Rugăciunea — experiența vieții veșnice*, Sibiu, 1998, 180 p.; Sebastian Brock, *Efrem Sirul. I. O introducere. II. Imnele despre Paradis*, Sibiu, 1998, 288 p.; Ierom. Alexander Golitzin, *Mistagogie — experiența lui Dumnezeu în Ortodoxie*, Sibiu, 1998, 272 p.; Maciej Bielawski, *Părintele Dumitru Stăniloae, o viziune filocalică despre lume*, Sibiu, 1998, 348 p.; Makarios Simonopetritul, *Triodul explicat. Mistagogia timpului liturgic*, Sibiu, 2000, 560 p.; Irinée Hauser, *Teologia lacrimilor*, Sibiu, 2000, 272 p.; Teolipt al Filadelfiei, *Cuvinte duhovnicești, imne și scrisori*, Sibiu, 2000, 384 p.

Sfântul Ioan Gură de Aur și Cuvioasa Olimpiada diaconița, *O viață, o prietenie, o corespondență*, Sibiu, 1997, 208 p. (îngrijirea ediției și traducerea de texte din limba greacă); Sf. Maxim Mărturisitorul, *Viața Maicii Domnului*, Sibiu, 1998, 160 p. (traducere din limba greacă); Sf. Simeon Noul Teolog, *Discursurile teologice și etice*, Sibiu, 1998, 560 p. și *Cateheze*, Sibiu, 1999, 400 p.; Sfântul Efrem Sirul, *Imnele Păresimilor, Azimelor, Răstignirii și Învierii*, Sibiu, 1999, 208 p. și *Imnele Nașterii și Arătării Domnului*, Sibiu, 2000, 208 p. (trad. din limba greacă și studiu introductiv).

IGNATIE zis Sârbul, mitropolit. N. c. 1590, în sudul Dunării, † dec. 1662, la Cozia (?). Preot în Nicopole, în Bulgaria, apoi în Țara Românească, unde este adus de prietenul său, domnitorul Matei Basarab; episcop de Râmnic (1636—1653), apoi mitropolit al Ungrovlahiei (iul./aug. 1653—toamna an. 1655), înlăturat. Se pare că tipografia de la Govora — în care s-au imprimat *Ceaslovul românesc* din 1640, *Pravila cea mică* din 1640—1641, *Evanghelia învățătoare* din 1642 ș.a. — a lucrat sub directa sa îndrumare. În 1659 trimis la principele Transilvaniei, pentru a încheia un tratat de alianță antiotomană.

Literatura: Al. Iordan, *Ignatie, mitropolitul Țării Românești*, în CI, an. XIII-XVI, 1940, nr. 1—2, p. 384—404; I. Ionașcu, *Data morții mitropolitului muntean Ignatie Sârbul*, în RIR, vol. XIII, 1943, fasc. 2, p. 37—51; Pr. Lucian Gafton, *Episcopii de Râmnic Ignatie Sârbul și Ignatie Grecul*, în MO, an. IX, 1957, nr. 1—2, p. 46—56; Pr. Niculae Șerbănescu, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în BOR, an. LXXVII, 1959, nr. 7—10, p. 776—778; Șerban Răzeșul (= Aurelian Sacerdoțeanu), *Despre mitropolitul Ignatie Sârbul*, în BOR, an. LXXVIII, 1960, nr. 11—12, p. 1054—1077; Șerban Răzeșul (= Aurelian Sacerdoțeanu), *Iarăși despre mitropolitul Ignatie Sârbul*, în BOR, an. LXXXII, 1964, nr. 11—12, p. 1084—1099; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 54—55 și 164 (și ed. a II-a, București, 1994, p. 56—57 și 161—162).

ILARION, ieromonah cărturar, sec. XVIII. Originar din Țara Românească, a făcut studii la Academia domnească din București, după 1757. Dascăl la Episcopia Râmnicului, călugăr la Dragomirna, apoi la Secu (1775) și Neamț (1779), sub stăreția lui Paisie. În aceste mănăstiri a dezvoltat o remarcabilă activitate ca traducător și dascăl de „limba elinească". A tradus din Sfinții Vasile cel Mare, Grigorie Teologul, Maxim Mărturisitorul, Isaia Pustnicul, ava Thalasie, Calist și Ignatie etc. (traduceri păstrate în Bibliotecile mănăstirii Neamț, Academiei Române, Patriarhiei). Una din cele mai importante din traducerile sale este „*Exaimeronul, adică Tâlc la*

cele şase zile ale Facerii..." a lui Vasile cel Mare, însoţită de un lung comentariu original (500 de note, cu 208 pagini în manuscrisul de la Neamţ, pregătit pentru tipar). Acest comentariu cuprinde *primul tratat de cosmografie* în limba română (peste 100 de pagini); în rest sunt explicate noţiuni de fizică, matematică, meteorologie, geografie, botanică, zoologie, logică, retorică, gramatică ş.a.

Literatura: N. A. Ursu, *Un cărturar român necunoscut din secolul al XVIII-lea*, în „Cronica", Iaşi, an. XX, 1985, nr. 35, p. 5. N. A. Ursu, *Dascălul Ilarion — primul traducător şi comentator român al Exaimeronului Sfântului Vasile cel Mare*, în MMB — Teologie şi viaţă, an. III (LXIX), 1993, nr. 11—12, p. 65—76; N.A. Ursu, *Şcoala de traducători români din obştea stareţului Paisie, de la mănăstirile Dragomirna, Secu şi Neamţ*, în MMB — Teologie şi viaţă, an. IV (LXX), 1994, nr. 11–12, p. 70—75. A se vedea şi Gabriel Ştrempel, *Catalogul manuscriselor româneşti*, vol. II, Bucureşti, 1983, p. 453—454.

ILIE CLEOPA (din botez Constantin), arhimandrit. N. 10 apr. 1912, în Suliţa, jud. Botoşani, într-o familie de ţărani (cinci copii în mănăstire, inclusiv mama, la bătrâneţe), † 2 dec. 1998 la Sihăstria. Şcoala primară de şapte clase în satul natal. Frate în mănăstirea Sihăstria din 1929, călugărit în 1937, egumen interimar în 1942, hirotonit ierodiacon şi ieromonah şi numit egumen al aceleiaşi mănăstiri în ian. 1945, stareţ la Slatina (1949—1953), nevoit să se retragă în Munţii Rarăului din cauza opresiunilor comuniste (1948, 1953—1954 şi 1959—1964); duhovnic la mănăstirea Sihăstria (1956—1959 şi din 1964 până la moarte), devenind o figură reprezentativă a spiritualităţii ortodoxe româneşti contemporane.

Lucrări: *Cuvânt de lămurire în legătură cu rătăcirile stiliştilor*, Bucureşti, 1955, 48 p. (extras din BOR, an. LXXIII, 1955, nr. 3—4, p. 251—294); *Despre credinţa ortodoxă*, Bucureşti, 1981, 280 p. (reeditată în 1985, apoi la Galaţi sub titlul: *Călăuză în credinţa ortodoxă*, 1991, 276 p.); ed. IV, Roman, 2000, 587 p.; *Predici la praznice împărăteşti şi sfinţi de peste an*, Ed. Episcopiei Romanului, 1986, 440 p.; *Predici la Duminicile de peste an* , Ed. Episcopiei Romanului, 1990, 560 p.; *Valoarea sufletului*, Galaţi, 1991, 176 p. (o reeditare la Bacău, 1994, 238 p. şi 1996, 240 p.); *Urcuş spre Înviere* (predici duhovniceşti), Mânăstirea Neamţ, 1992, 414 p.: *Despre vise şi vedenii*, Bucureşti, 1993, 270 p.; *Lumina şi faptele credinţei*. 14 convorbiri realizate de Arhim. Ioanichie Bălan, Iaşi, 1994, 263 p.; *Predici la Duminicile de peste an. Inedite*, Bucureşti, 2002, 205 p. Articole în diferite reviste şi ziare, predici.

Literatura: Arhim. Ioanichie Bălan, *Părintele Cleopa duhovnicul*, Iaşi, 1994, 226 p.; Arhim. Ioanichie Bălan, *Viaţa Părintelui Cleopa*, Iaşi, 1999, 232 p.

ILIESCU-PALANCA DUMITRU (Dem.), preot, profesor. N. 27 oct. 1903, în Nemoiu-Palanca, jud. Vâlcea, † 17 mart. 1963, la Salcia, jud. Brăila. Studii la Seminarul „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea şi la Facultatea de Teologie din Chişinău (lic. 1936). Preot paroh şi profesor de Religie la Liceul din Olteniţa, jud. Călăraşi, profesor şi director al Seminarului teologic din Curtea de Argeş (1938—1939), profesor la Seminarul monahal de la Cernica (1939—1940); preot la biserica „Stavropoleos" din Bucureşti (1940—1948); arestat la 9 mai 1948 şi condamnat la 20 de ani muncă silnică, din care a executat 15, în diferite închisori.

Lucrări: *Hristos este viaţa*, Olteniţa, 1932; *Biserica îndrumează şi călăuzeşte cultura*, Bucureşti, 1934; *Viaţa şi opera lui Ilie Miniat*, Bucureşti, 1936, 149 p.; *Istoria bisericii Stavropoleos din Bucureşti*, 1940, 33 p.

Traduceri: *Predicile şi panegiricile lui Ilie Miniatis, episcopul Cernicăi şi Kalavritei din Pelopones, 1669—1714*. Traducere din limba greacă, cu o prefaţă de Arhim. Iuliu Scriban, Bucureşti, 1944, 636 p.

Literatura: *Enciclopedia „Cugetarea"*, sub red. Lucian Predescu, Bucureşti, 1940, p. 626; Paul Caravia şi colab., *Biserica întemniţată. România 1944—1989*, Bucureşti, 1998, p. 230—231; Iustin Marchiş, *Stavropoleos. Ctitorie, oameni, fapte*, Bucureşti, 2000, p. 102—105.

INOCHENTIE, episcop. N. în a doua jumătate a sec. XVII, † 1 febr. 1735, la Râmnic. Călugărit la mănăstirea Tismana (c. 1702), mai târziu egumen la mănăstirile Motru şi Brâncoveni; în sept. 1727 ales episcop la Râmnic (confirmat 19 mai 1728, hirotonit la Belgrad).

Păstorind în timpul ocupației Olteniei de austrieci, a apărat cu energie drepturile Bisericii Ortodoxe românești. A dat la tipar o parte din manuscrisele rămase de la înaintașul său Damaschin: *Molitvelnicul* (1730), *Ceaslovul* (1731), *Triodul* (1731), *Liturghierul* (1733), *Catavasierul* (1734).

Literatura: (Atanasie Mironescu), *Episcopia Râmnicului Noului Severin,* București, 1906, p. 128—134; Niculae Dobrescu, *Istoria Bisericii Române din Oltenia în timpul ocupațiunii austriece (1716—1739)*, București, 1906, p. 70—113; Virgil Molin, *Tiparnița de la Râmnic în timpul păstoriei lui Ioanichie* (cit. Inochentie!), în MO, an XV, 1963, nr. 3—4, p. 187—196; Pr. Mihai Manolache, *Viața și activitatea episcopului Inochentie al Râmnicului (1727—1735)*, în MO, an. XIX, 1967, p. 743—754.

INOCHENTIE, episcop. N. c. 1710, în Bahna, jud. Neamț, † 1 oct. 1782, în Huși. Frate la Neamț, călugărit la Putna, dichiu la Episcopia Rădăuților (1750—1752), episcop la Huși (din 27 mai 1752 până la moarte). A rezidit din temelie catedrala episcopală din Huși, cu hramul „Sf. Apsotoli Petru și Pavel", ctitoria lui Ștefan cel Mare; în 1769—1770 a condus o delegație moldoveană la împărăteasa Ecaterina a II-a la Petersburg.

Literatura: Melchisedec (Ștefănescu), *Cronica Hușilor și a Episcopiei*, București, 1869, p. 225—342; Pr. Anton Popescu, *Inochentie, episcopul Hușilor*, în MMS, an. LXIII, 1967, nr. 3—4, p. 275—287; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 472—474 (ed. a II-a, București, 1994, p. 460—462); Scarlat Porcescu, *Episcopia Hușilor. Pagini de istorie*, Roman, 1990, p. 70—75.

IOAN, episcop la Tomis, înainte de 448; participant la disputele teologice ale timpului. Scriitorul contemporan Marius Mercator preciza că era „unul din cei mai buni teologi ai timpului" și „unul din cei mai aprigi adversari ai nestorianismului și eutihianismului". În una din lucrările sale, reproduce câteva extrase din „operele" lui Ioan.

Literatura: R. Netzhammer, *Creștinătatea în vechiul Tomis*, Baia Mare, 1904, p. 31—32; Jacques Zeiller, *Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'empire romain*, Paris, 1918, p. 172 și 358; Ilie I. Georgescu, *Viața creștină în vechiul Tomis*, în MMS, an. XXXVIII, 1962, nr. 1—2, p. 27; Pr. Niculae Șerbănescu, *1600 de ani de la prima mărturie documentară despre existența Episcopiei Tomisului*, în BOR, an. LXXXVII, 1969, nr. 9—10, p. 1 015—1 016; Mitropolit Nestor Vornicescu, *Scrieri patristice în Biserica Ortodoxă Română până în sec. XVII*, Craiova, 1983, p. 42—44 (ed. 1984, p. 48—50); Mihail Diaconescu, *Istoria literaturii dacoromane*, București, 2000, p. 102—105.

IOAN (DE LA PRISLOP), mitropolit. N. c. 1540, † c. 1605, în Alba Iulia. Călugăr și apoi egumen la mănăstirea Prislop. În 1585 ales mitropolit al Transilvaniei, cu sediul în Alba Iulia (recunoscut 20 mart., hirotonit la Târgoviște); a păstorit până la moarte. În 1597 Mihai Viteazul a ctitorit aici o nouă catedrală și o nouă reședință mitropolitană. Probabil mitropolitul Ioan a încoronat pe Mihai Viteazul ca domn al Transilvaniei, în 1599.

Literatura: Ștefan Meteș, *Istoria Bisericii și a vieții religioase a românilor din Transilvania*, I, Sibiu, 1935, p. 173—182; Mircea Păcurariu, *Începuturile Mitropoliei Transilvaniei*, București, 1980, p. 112 și 117—120; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, București, 1980, p. 479—481 (ed. a II-a, București, 1994, p. 502—504).

IOANICHIE, episcop. N. c. 1700, în Țuțcani, jud. Neamț, † 15 ian. 1769, la Roman (îngropat la Neamț). Călugărit la Neamț, unde a ajuns egumen; la 15 sept. 1747 ales episcop la Roman, unde a păstorit până la moarte. A ctitorit schitul Vovidenia de lângă mănăstirea Neamț (1749), căreia i-a făcut numeroase danii, o biserică de lemn în Vulpășești—Roman; a rezidit „de iznoavă" biserica „Precista Mare" din Roman. Ca membru în divanul țării, a luat parte la înfăptuirea unor reforme cu caracter social.

Literatura: Melchisedec (Ștefănescu), *Cronica Romanului și a Episcopiei de Roman*, partea a doua, București, 1875, p. 30—95; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 467—469 (ed. a II-a,

Bucureşti, 1994, p. 456—459); Pr. Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, Bucureşti, 1984, p. 223—235.

IOANICHIE („Evantias"), arhiereu. N. c. 1800 — † 1873, Câmpulung Muscel. Probabil călugărit în mănăstirea din Câmpulung, egumen al ei şi arhimandrit, eclesiarh la catedrala mitropolitană din Bucureşti, arhiereu cu titlul „Evantias" (hirotonit 5 iunie 1852) şi vicar al Mitropoliei Ungrovlahiei (ian. 1851—nov. 1855), retras apoi la mănăstirea sa.

Lucrări: *Scurtă explicaţie despre Biserică, slujba bisericească şi despre cele şapte sfinte misterii* (taine, n.n.) ..., Bucureşti, 1855, 296 p.; *Scurtă explicaţie (a) părţii I şi II a sfintei şi dumnezeeştii Liturghii...*, Bucureşti, 1864, 2 f. + 244 p. + 5 pl. (ed. II, Bucureşti, 1866, 282 p. + 6 pl.).

Literatura: Dr Veniamin Pocitan Ploieşteanul, *Arhiereii vicari în Biserica Ortodoxă Română. Vicarii Arhiepiscopiei Bucureştilor, Mitropoliei Ungrovlahiei şi Patriarhiei Române*, Bucureşti, 1937, p. 30—31; Pr. Ioan Răuţescu, *Câmpulung Muscel. Monografie istorică*, Câmpulung, 1943, p. 109—117; Mircea Păcurariu, *Cancelaria Mitropoliei Ungrovlahiei şi slujitorii ei din 1831 până azi*, în GB, an. XVIII, 1959, nr. 5—6, p. 352; *Bibliografia românească modernă, 1831—1918*, vol. II, Bucureşti, 1986, p. 272.

ION (ROMÂNUL), preot, copist în Sânpetru, jud. Hunedoara, prima jumătate a sec. XVII. A rămas de la el cunoscutul manuscris românesc „*Codex Neagoeanus*" (Ms. 3 821 în Biblioteca Academiei Române cu 196 foi), copiat între 15 iun. 1619 şi 15 febr. 1620. Semnează: „tânărul popa Ion Valahul" sau „popa Ion di în satul Simpietru". Cuprinde *Alexandria, Albinuşa* sau *Floarea darurilor*, *Pravila Sfinţilor Părinţi* şi *Rojdanicul*, care sunt cele mai vechi texte româneşti din aceste lucrări.

Literatura: N. Cartojan, *Alexandria în literatura românească*, Bucureşti, 1910; Acelaşi, *Noi contribuţii, Studiu şi Text*, Bucureşti, 1922; Acelaşi, *Fiore di virtù în literatura românească*, I, Bucureşti, 1928, p. 206—207 (ed. 1974, I, p. 173—274); Ioan C. Chiţimia şi Dan Simonescu, *Cărţile populare în literatura românească*. Ediţie îngrijită şi studiu introductiv de..., 2 vol., Bucureşti, 1963; Academia R.S.R., *Istoria literaturii române*, I, Bucureşti, 1964, p. 482—494.

IONESCU CONSTANTIN, preot, autor de manuale. N. 24 apr. 1859, în Ploieşti, † d. 1913, în Bucureşti. Studii la Seminarul „Nifon" (1878—1882), mai târziu la Facultatea de Teologie din Bucureşti (lic. 1895). Diacon la biserica „Schitu Măgureanu" din Bucureşti (1882—1887), preot la biserica „Sf. Gheorghe" din Râmnicu Vâlcea (1887), protoereu al jud. Vâlcea (1891), al jud. Prahova (1894) şi la Bucureşti (1895—1896); paroh la bisericile „Slobozia" (1894), „Sf. Ecaterina" (1895) şi „Sf. Ştefan – Cuibu cu barză" (din 1896), toate în Bucureşti; profesor de Religie la „Şcoala normală" a „Societăţii pentru învăţătura poporului român" şi la alte şcoli din Capitală.

Lucrări: *Despre proprietate şi datoriile ei în morala creştină*, Teză pentru licenţă, Bucureşti, 1895, 127 p.; *Istoria Bisericii Române, cu un mic rezumat introductiv despre naşterea şi dezvoltarea Bisericii creştine*, Bucureşti, 1898, 110 p.; *Manual de Istoria Bisericei Române*. Pentru uzul şcoalelor normale de institutori şi institutoare, învăţători şi învăţătoare, Bucureşti, 1899, 88 p.; *Istoria sfântă a Vechiului şi Noului Testament* pentru clasa I de liceu şi şcoli secundare de fete, Bucureşti, 1899, 119 + 12 p. (ed. a II-a, 1906, 109 p.; ed. a III-a, 1911, 98 p.; ed. a IV-a, 1913, 94 p.); *Manual de explicarea Evangheliilor*, pentru clasa a II-a secundară de băieţi şi fete, Bucureşti, 1912, 86 p.; *Manual de Istoria Bisericii creştine* pentru uzul clasei a V-a de liceu, Bucureşti, 1909, 82 p. (ed. a II-a, 1911, 77 p.; ed. a III-a, 1913, 75 p.). Articole în „Menirea Preotului" din Râmnicu Vâlcea.

Literatura: *Enciclopedia „Cugetarea"*, sub red. Lucian Predescu, Bucureşti, 1940, p. 430; *Bibliografia românească modernă*, vol. II (D—K), Bucureşti, 1986, p. 701—702.

IONESCU IOAN, preot, istoric. N. 21 nov. 1915, în Băbana, jud. Argeş. Studii la Seminariile din Curtea de Argeş şi „Central" din Bucureşti (1928—1936), la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1936—1940), Seminarul pedagogic

universitar (1940—1941). Profesor de Religie la Liceul „Cantemir Vodă" din București (1941—1942), preot în Blăjeni Plai, jud. Hunedoara (1942—1946), profesor de Religie și confesor la Colegiul militar din Curtea de Argeș (1946—1948), profesor de Limba română la Curtea de Argeș, inclusiv la Seminarul de aici (1948—1956), consilier cultural la Arhiepiscopia Craiovei (1956—1961), profesor și director al Seminarului teologic din Craiova (1961—1973), concomitent preot la bisericile „Dorobânția" și „Hagi Enuși" din Craiova, inspector general bisericesc în Administrația patriarhală (1973—1975), director al Seminarului teologic din București (1975—1977); autor de studii istorice, lingvistice și folclorice.

Lucrări: *Privire asupra cuvintelor cu sens religios din fondul principal lexical al limbii române*, în MO, an. VIII, 1956, nr. 6—7, p. 343—359; *Catagrafia Episcopiei Râmnicului de la anul 1845*, în MO, an. XVII, 1965, nr. 3—4, p. 286—302; nr. 5—6, p. 434—457; nr. 7—8, p. 639—663; nr. 9—10, p. 815—842 și nr. 11—12, p. 989—1001; *Mânăstirea Argeșului în istorie și artă*, în MO, an. XIX, 1967, nr. 7—8, p. 532—569; *Despre primul lăcaș al Mitropoliei Țării Românești din Curtea de Argeș*, în MO, nr. XXI, 1969, nr. 1—2, p. 55—60; *Despre originea și semnificația etimologică a toponimicului Argeș*, în BOR, an. LXXXVIII, 1970, nr. 7—8; *Neagoe Basarab și ctitoriile sale*, în MO, an. XXIII, 1971, nr. 9—10; *Despre originea și înțelesul cuvântului Crăciun în limba română*, în MO, an. XXIII, 1971, nr. 11—12, p. 823—839; *Despre Maramureș. Considerații istorice, de viață și cultură bisericească și de etimologie*, în MO, an. XXIV, 1972, nr. 1—2, p. 26—39; *Pomenirea Sfântului martir Sava Gotul*, în MO, an. XXIV, 1971, nr. 3—4, p. 180—193; *Tipograful Lavrentie ieromonahul*, în MO, an. XXIV, 1972, nr. 5—6, p. 385—391; *Despre originea cuvântului Crăciun în limba română*, în GB, an. XXXIV, 1975, nr. 11—12, p. 1264—1276; *Figuri de preoți ortodocși participanți la marea răscoală țărănească din 1907*, în GB, an. XXXVI, 1977, nr. 7—9, p. 730—742; *Localizarea Chiliei bizantine și împrejurările în care s-a înființat Mitropolia Țării Românești*, în GB, an. XXXVII, 1978, nr. 9—12, p. 1055—1071; *Traduceri din opera Sfântului Vasile cel Mare în manuscrisele românești din Biblioteca Academiei*, în GB, an. XXXVIII, 1979, nr. 7—8, p. 737—756; *Trei sute de ani de la tipărirea Liturghierului de mitropolitul Dosoftei (1679—1979)*, în GB, an. XXXVIII, 1979, nr. 9—10, p. 995—1015; *Mitropolitul Luca din Cipru, un reprezentant al culturii bizantino-cipriote în Țara Românească*, în GB, an. XXXIX, 1980, nr. 1—2, p. 78—94; *Biserica din Slăveni-Olt*, în BOR, an. XCVIII, 1980, nr. 7—8, p. 822—832; *Trei sute de ani de la tipărirea Psaltirii în proză de mitropolitul Dosoftei (1680—1980)*, în GB, an. XXXIX, 1980, nr. 10—12, p. 836—845; *Aspecte cu caracter istoric privind Sinodul al II-lea ecumenic legate de ținuturile daco-romane*, în GB, an. XL, 1981, nr. 6—8, p. 611—630; *Cinstirea jertfei lui Mihai Viteazul (1601—1981)*, în GB, an. XL, 1981, nr. 9—10, p. 802—836; *Patru sute de ani de la tipărirea Evangheliei cu învățătură de diaconul Coresi din Brașov în 1581 și mesajul ce-l poartă*, în GB, an. XL, 1981, nr. 11—12, p. 1154 —1177; *Nicole Milescu. 275 de ani de la moartea sa*, în BOR, an. CI, 1983, nr. 9—10, p. 712—725; *Contextul istoric al dobândirii autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române*, în BOR, an. XLIV, 1985, nr. 5—6, p. 314—334; studii despre Nifon II patriarhul Constantinopolului, Calinic de la Cernica, Constantin Brâncoveanu și Antim Ivireanu, în vol. *Sfinți români și apărători ai legii strămoșești*, București, 1987, p. 338—349, 520—542 și 620—662; *Mitropolitul Grigorie Dascălul*, în GB, an. XLVII, 1989, nr. 2—3, p. 122—136; *Coordonate creștine romano-bizantine în procesul de formare a limbii și poporului român*, în BOR, an. XVIII, 1990, nr. 5—6, p. 129—144; *Lupta lui Avram Iancu pentru drepturile sacre ale limbii române în Transilvania*, în BOR, an. CIX, 1991, nr. 1—3, p. 78—90.

Legendă și adevăr istoric în cântecul bătrânesc al mânăstirii Argeșului: Balada meșterul Manole, în BOR, an. LXXXVIII, 1970, nr. 1—2, p. 191—215 (și în MO, an. XXII, 1970, nr. 3—4, p. 188—211); *Datini legate de problema continuității în ritualul funerar din Oltenia*, în MO, an. XXIV, 1972, nr. 7—8, p. 490—500.

Diverse alte articole, predici, note în revistele menționate în lista bibliografică, „Telegraful Român" și altele.

Literatura: ROC, an. V, 1975, nr. 3, p. 95—96; TR, an. 139, nr. 5—8 din 1991, p. 5.

IONESCU MARIN, preot, profesor. N. 10 aug. 1891, în Deagurile, jud. Argeş, † 27 iun. 1965, în Bucureşti. Studii la Seminarul „Central" (1904—1912), apoi la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1912—1916), care i-a conferit doctoratul, în 1925. Pedagog şi spiritual la Seminarul „Central", profesor de Religie la Şcoala Normală de fete „I. Oteteleşianu" (1921), la Liceul „Gh. Lazăr" (din 1926), apoi la Seminarul Pedagogic Universitar din Bucureşti; preot la biserica „Sf. Ştefan-Cuibu cu barză" (1926—1951) apoi la parohia „Apărătorii Patriei" (1954—1965) ambele în Bucureşti; preşedinte al Asociaţiei profesorilor de Religie din întreaga ţară (până în 1948). Deţinut în închisorile comuniste de la Jilava, Poarta Albă, Aiud şi Ocnele Mari (martie 1951—ian. 1954).

Lucrări: *Îndrumări privitoare la învăţământul religios în şcolile secundare*, Bucureşti, 1922, 43 p.; *Biblia şi educaţiunea religioasă în biserici, în şcoli...*, Bucureşti, 1922—1923, 100 p.; *Preotul şi armonizarea claselor sociale*. Teză de doctorat, Bucureşti, 1925, IV + 149 p.; *Planul mântuirii după vederile Sf. Apostol Pavel. Studiu exegetico-omiletic*, Bucureşti, 1925, VIII + 54 p.; *„Iar noi predicăm pe Hristos cel răstignit"*, Bucureşti, 1925, 54 p.; *Pentru luminarea ta, Nestorie! Predici rostite în cursul anului 1924 în biserica Sf. Ştefan-Cuibu cu barză*, Bucureşti, f.a., V + 304 p.; *Predica misionară*, Bucureşti, f.a., 144 p.; *Rătăciţi neştiind Scripturile. Pe drumuri noi în domeniul catehetic şi omiletic*, Bucureşti, f.a., V + 96 p.; *Inima e cârmaciul minţii. Catehetica vremurilor noastre*, Bucureşti, 1926, 200 p. (ed. a II-a, Bucureşti, 1927, 228 p.); *Inimă şi suflet. Omiletica vremurilor noastre. Planuri şi exerciţii de predică*, Bucureşti, 1927, 160 p.; *Secerişul e mult, secerătorii puţini. Predici*, Bucureşti, 1927, 300 p.; *Chemări de departe. Predici la radio*, Bucureşti, 1929, 230 p. (în colaborare cu preoţii Toma Chiricuţă, Gh. Comana şi Manea Popescu); *Lumină lină. Doamne, Tu ai cuvintele vieţii veşnice. Material omiletic şi catehetic*, Bucureşti, 1938, 480 p.; *„Cele şapte spice pline"*, Bucureşti, 1938, 240 p.; *Duh şi viaţă. Studii modeste de psihologie şi de educaţie religioasă a tineretului...*, Bucureşti, 1940, 468 p.; *Fermentul creştin şi undele lui sociale*, Bucureşti, 1940, 78 p.; *Mama, stăpâna şi solitoarea creştinilor*, Bucureşti, 1941, 31 p.; *Sectarismul, mare pericol social*, Bucureşti, 1941, 48 p.; *Şcoala crucii ca semn al suferinţei, al morţii, al vieţii, al judecăţii*, Bucureşti, 1941, 128 p.; *Altarul şi amvonul*, Bucureşti, 1942, 192 p.; *Catedra şi amvonul. Schiţe de lecţiuni practice, de predici şi conferinţe religioase*, Bucureşti, 1942, 272 p.; *„Armele luminii"*. Predici catehetice rostite la Seminarul pedagogic universitar şi la biserica „Sf. Ştefan-Cuibu cu barză", Bucureşti, 1944, 258 p.

Diferite broşuri cu îndrumări pentru învăţământul religios sau cu conţinut moralizator, articole în presa bisericească a timpului sau în unele periodice laice.

Literatura: *Enciclopedia „Cugetarea"*, sub red. Lucian Predescu, Bucureşti, 1940, p. 432; Paul Caravia şi colab., *Biserica întemniţată. România 1944—1989*, Bucureşti, 1998, p. 236; informaţii de la fiul său, arhitect Ştefan Radu Ionescu din Bucureşti.

IONESCU ŞERBAN, profesor de teologie (nehirotonit). N. 19 iun. 1887, în Cernăteşti, jud. Buzău, în familie de preot, † 1 apr. 1957, în Bucureşti. Studii la Seminarul „Veniamin" din Iaşi (1899—1906), cu diferenţă la Liceul „Sf. Sava" din Bucureşti (1907), Facultatea de Teologie din Bucureşti (1907—1911), cu doctorat în 1920, Facultatea de Filosofie din Leipzig (1911—1915), cu doctoratul tot acolo în 1915. Combatant în primul război mondial, cu gradul de locotenent (1916—1918). Profesor de Limba germană la Seminarul teologic din Buzău (1920—1922), şi la Seminarul „Central" (1922—1923), docent la catedra de Teologie Morală la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1922—1923), conferenţiar suplinitor de Filosofie morală (1923—1925), profesor suplinitor (1925), agregat (1927), apoi titular (1930) la catedra de Teologie Morală la aceeaşi Facultate, până în 1948, când a fost pensionat de boală; decan în 1941—1942; membru activ al Academiei de Ştiinţe morale şi politice din Bucureşti. Unul dintre ecumeniştii de frunte din perioada interbelică: delegat la Conferinţa regională a Alianţei pentru înfrăţirea popoarelor prin Biserică (Novisad, 1923), la Congresul mondial despre Biserică, naţiune şi stat (Oxford, 1937), la Congresul profesorilor de teologie ortodoxă (Atena, 1936), conferinţe la Facultatea de Teologie din Sofia. A iniţiat

„Cercul de studii social-creştine „Solidaritatea" din Bucureşti şi revista cu acelaşi nume, în care a publicat mai multe studii. Lucrările sale se ocupă îndeosebi cu probleme de morală socială sau filosofie morală.

Lucrări principale: *Fouillées Verhhältnis zu Kant. Darstelung und Kritik*. Inaugural Disertation zur Erhaltung der Doktorwürde..., Leipzig, 1915, 108 p.; *Atitudini etico-sociale scoase din viaţa Sf. Ioan Hristostom, urmate de o expunere a doctrinei sale morale*, Bucureşti, 1920, 78 p.; *Problema morală şi criteriul moral obiectiv*, Bucureşti, 1922, 46 p.; *Morala antică şi morala creştină. Consideraţiuni generale*, Bucureşti, 1923, 18 p.; *Teoria ideilor-forţe cu aplicare la ideea morală, religioasă şi socială. Studiu critic pe baza filosofiei contemporane*, Bucureşti, 1924, 124 p.; *Consideraţii critice asupra eticei materialismului economic*, Bucureşti, 1930, 116 p; *Sisteme de filosofie morală*, vol. I, Bucureşti, 1930, 208 p.; *Sisteme moral-filosofice. Spiritismul creştin. Scurtă privire critică*, Bucureşti, 1931, 39 p.; *Idealul moral creştin şi aspectul său social*, în ST, III, 1931, nr. 2, p. 212—245; *Ideea de dreptate ca forţă socială. Conferinţă...*, Bucureşti, 1933, 31 p.; *Mişcarea social-creştină în Biserica Ortodoxă Română*, Bucureşti, 1934, 33 p.; *O dispută creştino-filosofică. Problema conştiinţei*, Bucureşti, 1934, 89 p.; *Axiomatica unei filosofii creştine*, Bucureşti, 1936, 60 p.; *Morala ortodoxă faţă cu celelalte morale confesionale — după izvoarele lor originale*, Bucureşti, 1941, 246 p. (cf. şi *Morala ortodoxă*, în BOR, an. LIX, 1941, nr. 3—4, p. 164—208); *Personalitatea filosofului Leibnitz şi opera sa filosofico-religioasă. Discurs de recepţie la Academia de ştiinţe morale şi politice, cu răspunsul lui C. Rădulescu Motru*, Bucureşti, 1942, 29 p.; *Aspectul social al Ortodoxismului*, Conferinţă, 1942, 27 p.; *Temeiurile unei ordine morale*, Bucureşti, 1943, 20 p.; *Codul civil şi problema divorţului*, Bucureşti, 1944, 28 p.; *Probleme de morală socială*, vol. I, Bucureşti, 1945, 199 p.

Manual de Morală creştină... pentru cl. VI licee, şcoli normale şi profesionale şi seminarii, ed. I, Bucureşti, 1929, 260 p.; ed. a II-a, 1930, 287 p.; *În afară de catedră*, Bucureşti, 1938, 294 p.

Colaborări la revistele: „Biserica Ortodoxă Română", „Studii Teologice", „Raze de Lumină", „Revista Ortodoxă", „Solidaritatea", „Arhiva pentru ştiinţă şi reformă socială", „Buletinul Academiei de Ştiinţe morale şi politice" şi la o serie de ziare din perioada interbelică.

Literatura: Teodor N. Manolache, *† Şerban Ionescu*, în GB, an. XVI, 1957, nr. 4—5, p. 311—319; Diac. Prof. Orest Bucevschi, *Profesorul universitar onorar Dr. Şerban Ionescu*, în MMS, an. XXXIII, 1957, nr. 5—7, p. 541—542; Prof. Teodor M. Popescu, *Profesorul Şerban Ionescu*, în MO, an. IX, 1957, nr. 7—8, p. 497—499; Pr. Prof. Nicolae Mladin, *Şerban Ionescu*, în MA, an. IV, 1959, nr. 7—8 p. 601—602 ; Prof. C. Pavel, *In memoriam: Profesorul Şerban Ionescu*, în ST, an. XXV, 1973, nr. 9—10, p. 736—742; Prof. Constantin Pavel, *Catedra de Teologie Morală*, în ST, an. XXXIII, 1981, nr. 7—10, p. 573—575; Pr. Prof. I.R(ămureanu), *Prof. Dr. Şerban Ionescu*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 46—47; Pr. Prof. Dr. Dumitru Radu, *Contribuţii buzoiene la teologia morală românească*, în vol. *Spiritualitate şi istorie la Întorsura Carpaţilor*, 1, Bacău, 1983, p. 385—400.

IONESCU TEOFIL, arhiepiscop. N. 14 oct. 1894, în Boboc, jud. Buzău, † 9 mai 1975, la Paris. Studii la Şcoala de cântăreţi bisericeşti din Buzău, Seminarul „Nifon Mitropolitul" din Bucureşti (abs. 1928). Facultatea de Teologie din Bucureşti, la care a susţinut licenţa; mai târziu a obţinut doctoratul în Teologie la Paris, cu o teză privind „Viaţa şi activitatea mitropolitului Petru Movilă al Kievului". Tuns în monahism la mănăstirea Tismana (1915) şi hirotonit ierodiacon (1915), apoi ieromonah (1921), protopsalt la catedrala patriarhală din Bucureşti (1918—1928); director al Şcolii de cântăreţi din Bucureşti, preot la catedrala patriarhală (1928—1939), întemeietorul Asociaţiei creştine ortodoxe „Patriarhul Miron", arhimandrit şi superior al bisericii ortodoxe române din Paris (1939—1945), preot la diferite parohii ortodoxe române din Statele Unite şi Canada (1946—1954), episcop titular de Sèvres (hirotonit în biserica „Sf. Nicolae" din Versailles, la 26 dec. 1954); primit în rândul membrilor Sf. Sinod din Bucureşti la 26 apr. 1972; la 13 dec. 1974 ridicat de Sf. Sinod la treapta de arhiepiscop. A publicat felurite articole în foile bisericeşti din perioada interbelică, predici (în două volume, format mic,

Bucureşti, 1938); un timp a condus revista „Cuvânt bun" — Bucureşti, iar la Paris, a reluat apariţia foii „Vestitorul".

Literatura: Veniamin Pocitan, *Biserica ortodoxă română din Paris*, Bucureşti, 1940, p. 142; *Necrolog*, în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 5—6, p. 593—600; *Necrolog*, în ROC, an. IV, 1975, nr. 3, p. 116—120; Jean-Paul Besse, *L'Eglise orthodoxe roumaine de Paris*, Paris, 1994, p. 118—124 şi 151.

IONIŢĂ VIOREL, profesor de teologie. N. 18 oct. 1945, în Dumbrăviţa, jud. Braşov. Seminarul teologic la Cluj (1960—1965), Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1965—1969), cursuri de doctorat (Istorie bisericească universală) la Institutul Teologic din Bucureşti (1969—1972), studii de specializare la Facultatea de Teologie evanghelică şi la Facultatea de Istorie a Universităţii din Bonn (1972—1975), doctoratul la Bucureşti (1977). Inspector de specialitate şi documentarist la Serviciul Studii şi Învăţământ de la Cancelaria Sf. Sinod (1975—1977), asistent la secţia istorică de la Institutul Teologic Universitar din Bucureşti (1 dec. 1977), încredinţat cu suplinirea catedrei de Istorie bisericească universală (1 ian. 1978). Profesor titular la aceeaşi catedră din 1987. Paralel, în anii 1990—1993 suplineşte aceeaşi catedră la Facultatea de Teologie a Universităţii din Iaşi, fiind şi decanul acesteia (1 apr. 1991—1 sept. 1993). Diacon (1976) şi preot (1978) pe seama bisericii „Antim" din Capitală, secretar al Comisiei naţionale de Istorie eclesiastică (din 1978); delegat la diferite Congrese şi întruniri ecumenice peste hotare: Adunările Generale ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Nairobi (1975) şi Vancouver (1983), a opta Adunare a Conferinţei Bisericilor Europene de la Chania — Creta (1979), membru în Comisia pentru educaţie a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, membru în Comisia ortodoxă română pentru dialogul cu Biserica evanghelică-luterană din Germania. De la 1 ian. 1994 este director de studii în Consiliul Bisericilor Europene de la Geneva.

Lucrări: *Coordonatele vieţii creştine după „Epistola către Diognet"*, în MA, an. XV, 1970, nr. 7—8, p. 472—481; *Hristologia Sfântului Chiril al Alexandriei în perspectiva dialogului cu Bisericile necalcedoniene*, în „Ortodoxia", an. XXIII, 1971, nr. 1—2, p. 194—209; *Sfânta Tradiţie văzută de Sfântul Irineu al Lyonului*, în „Ortodoxia", an. XXIII, 1971, nr. 7—8, p. 534—545; *Viaţa religioasă bizantină în secolul VII şi canoanele Sinodului Quinisext*, în MA, an. XVI, 1971, nr. 7—8, p. 539—549; *Patriarhia de Alexandria din 1920 până astăzi*, în BOR, an. XC, 1972, nr. 5—6, p. 631—646; *Conciliul I de la Vatican şi consecinţele lui pentru Biserica romano-catolică*, în MA, an. XVII, 1972, nr. 7—8, p. 560—571; *Sinodul VI ecumenic şi însemnătatea lui pentru ecumenismul actual*, teză de doctorat, în ST, an. XXX, 1978, nr. 5—8, p. 357—485 (şi extras); *Viaţa şi activitatea Sfântului Vasile cel Mare*, în „Ortodoxia", an. XXXI, 1979, nr. 1, p. 16—27; *Raportul dintre Scriptură şi Tradiţie în hotărârile Sinoadelor ecumenice*, în „Ortodoxia", nr. XXXII, 1980, nr. 2, p. 263—274; *Sfântul Ioan Damaschinul apărător al cultului sfintelor icoane*, în ST, an. XXXII, 1980, nr. 7—10, p. 581—589; *Institutul Teologic de grad universitar din Bucureşti, 1948—1981*, în BOR, an. XCIX, 1981, nr. 9—10, p. 1094—1114; *Sinodul de la Constantinopol din 879—880 şi actualitatea hotărârilor sale*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 3—4, p. 174—185; *Rolul Bisericii în societate după Sfinţii Trei Ierarhi*, în ST, an. XXXV, 1983, nr. 1—2, p. 8—18; *Evreii pe pământ românesc sau toleranţa la români de-a lungul timpului*, în „Teologie şi viaţă" (MMB), serie nouă, an. I (LXVII), 1991, nr. 9—12, p. 50—64; *Constantin Vodă Brâncoveanu, voievodul, omul şi martirul*, în MO, an. XLII, 1991, nr. 3, p. 19—31, nr. 4—6, p. 37—54 şi nr. 1—6, 1994, p. 34—44; *Relaţii româno-săseşti de-a lungul timpului*, în RT, serie nouă, an. 10 (82), 2000, nr. 1, p. 17—30; alte articole, traduceri din limba germană, recenzii, dări de seamă în periodicele citate.

Literatura: ROC, an. VIII, nr. 1975, nr. 1, p. 15—16; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 131—132.

IORDĂCHESCU CICERONE, profesor de teologie. N. 22 ian. 1882, în satul Liţca, com. Miclăuşeni, jud. Iaşi, în familie de preot, † 29 apr. 1966, în Iaşi. Urmează Seminarul inferior la Roman, cel superior la „Veniamin" din Iaşi (abs. 1903), cu diferenţă de liceu şi bacalaureat, Facultatea de Teologie din Bucureşti (1904—1908); licenţiat în Filosofie la Universitatea din

Iași (1915). Secretar al Seminarului teologic „Sf. Andrei" și preot la biserica „Sf. Voievozi" din Galați (1908—1909), preot la catedrala mitropolitană și profesor la Seminarul „Veniamin" din Iași (1909), superior al capelei ortodoxe române din Baden-Baden (1909—1913), făcând paralel studii de Teologie și Filosofie la Universitățile din Strasbourg (1909—1911) și Freiburg (1911—1913); preot la biserica Bărboi din Iași (1913—1916 și 1919—1921), confesor militar (1916—1917), superior al bisericii ortodoxe române din Paris (1917—1919), profesor de Limba engleză la Liceul Național din Iași, profesor de Filosofie și Pedagogie la Seminarul „Veniamin" (1921—1927), director al Seminarului (1925—1927), consilier cultural al Arhiepiscopiei Iașilor, profesor de Istoria Bisericii vechi și Patrologie la Facultatea de Teologie din Chișinău (1927—1941), decan în 1930—1932, apoi la Facultatea din Cernăuți—Suceava (1941—1947), la care a funcționat un timp ca decan; pensionat în 1947. Este autorul unor studii de Filosofie creștină și Patrologie, traduceri din Sfinții Părinți, conferințe etc., fiind „un eminent teolog, un distins filosof creștin, un versat poliglot și un luminat patriot" (pr. prof. Al. Ciurea).

Lucrări: *Expunerea și critica teoriei lui Max Müller despre religiune*, București, 1908, 42 p.; *Preotul și opinia publică*, Galați, 1909, 31 p.; *Istoria dogmelor ca disciplină teologică și premisele ei*, Iași, 1912, 31 p.; *Sfântul Ioan Damaschin. Studiu patristic*, Iași, 1912, VIII+88 p.; *„Credo quia absurdum". Religie și cultură* (două conferințe), Iași, 1920, 54 p.; *Teoria judecății. Studiu logico-epistemologic*, Iași, 1927, 104 p.; *Istoria vechii literaturi creștine*, 3 vol., Iași, 1934, 1935 și 1940, XIV+217 p. (I) + XXV+299 p. (II) + XVI+132 p. (III) — primul tratat de Patrologie în limba română (reeditată în 1996); *Sf. Atanasie*, conferință, 1929; *Romantismul religios*, Chișinău, 1929, 40 p.; *Însemnări din anii 1916—1919. Din primul an al războiului de întregire, 1916—1917*, Iași, 1937, 225 p.; *Sf. Grigorie de Nissa*, conferință, 1942.

Omilii duhovnicești de Sf. Macarie Egipteanul, traducere din grecește, ed. I Chișinău, 1931; ed. a II-a, Chișinău, 1932; *Ierarhia cerească și ierarhia bisericească* de Pseudo-Dionisie Areopagitul, traducere din grecește, Chișinău 1932, XXXI+159 p.; *Despre numele divine* de Pseudo-Dionisie Areopagitul, traducere din grecește, București-Chișinău, 1936. În colaborare cu Th. Șimenschi a editat pe Grigorie de Nissa, *Contra destinului*, 1938 și pe Lactanțiu, *Institutiones divinae*, 1938.

Alte studii și traduceri în revistele „Viitorul" — Iași, „Mitropolia Moldovei" — Iași, „Biserica Ortodoxă Română", „Luminătorul" — Chișinău, „Viața Creștină", condusă de el însuși, la Iași, ș.a.; o serie de studii de filosofie și memorii au rămas în manuscris (depuse în Biblioteca Sf. Sinod).

Literatura: Pr. Prof. I. Rămureanu, *Încetarea din viață a preotului prof. univ. onorar Cicerone Iordăchescu*, în BOR, an. LXXXIV, 1966, nr. 5—6, p. 494—497; S. Porcescu, *Preotul profesor Cicerone Iordăchescu*, în MMS, an. XLII, 1966, nr. 5—6, p. 363—365; Pr. Prof. Ioan Constantinescu, *Preotul profesor Cicerone Iordăchescu* (1882—1966), în ST, an. XXVII, 1975, nr. 5—6, p. 487—493; Pr. Prof. Dr. Alexandru I. Ciurea, *Preotul profesor Cicerone Iordăchescu*, în MMS, an. LVIII, 1982, nr. 1—2, p. 126—131.

IORDĂCHESCU VALERIU, profesor de teologie. N. 2 febr. 1885, în Sodomeni jud. Iași, în familie de preot, frate cu Cicerone, † 11 mart. 1975, în București. Studii la Seminarul „Veniamin" din Iași (1896—1904), apoi la Facultatea de Teologie din București (1904—1908). Preot la biserica „Sf. Trei Ierarhi" din Iași (1909—1910), preot în Fălticeni și protopop al jud. Suceava (1910—1914), preot la biserica „Golia" din Iași (1914), profesor la Seminarul teologic „Sf. Andrei" din Galați (1914—1919), superior al bisericii ortodoxe române din Paris (1919—1921), când a urmat cursuri de Filosofie și Teologie la Sorbona, Collège de France și Institutul catolic; profesor (1921—1927) și director (1921—1925) la Seminarul „Veniamin" din Iași, profesor de Morală la Facultatea de Teologie din Chișinău (1927—1941) și — în continuare — la cea din Cernăuți-Suceava, din 1941 până la pensionare, în 1947; între anii 1951 și 1960, preot la biserica „Belvedere" din București. A fost membru în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Iașilor, în Congresul Național Bisericesc și în Consiliul Central Bisericesc, președinte al Consistoriului apelativ mitropolitan din Iași și președinte al Asociației clerului moldovean.

Deși era unul dintre marii teologi ai vremii sale, a scris relativ puțin: lucrări de teologie, cursuri universitare (*Filosofia morală. Partea*

generală, Iași, 1939, IX+162 p.), studii și eseuri în diferite reviste bisericești: „Biserica Ortodoxă Română", „Mitropolia Moldovei" — Iași, „Luminătorul" — Chișinău, „Candela" — Cernăuți ș.a.; a excelat însă ca neîntrecut conferențiar și predicator (câteva conferințe au fost tipărite în broșură). A tradus și publicat lucrarea filosofului Jacques Maritain: *Reflexii asupra inteligenței și asupra vieții sale proprii*, cu un temeinic studiu introductiv. În colaborare cu I. Solomei și Șt. Bârsănescu a publicat un *Manual de religie* pentru cl. I a gimnaziului unic (București, 1947, 122 p.) și *Parabolele și învățăturile Mântuitorului Hristos*, pentru cl. a II-a a gimnaziului unic (București, 1947, 101 p.).

Literatura: *Necrolog*, în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 3—4, p. 301—303; Prof. Constantin Pavel, *Preotul profesor Valeriu Iordăchescu*, în ST, an. XXVII, 1975, nr. 3—4, p. 309—311; Pr. Prof. I. Constantinescu, *Pr. Prof. Valeriu Iordăchescu*, în GB, an. XXXIV, 1975, nr. 3—4, p. 385—388.

IOREST (din botez Ilie), mitropolit. N. c. 1600, în Transilvania, † 12 mart. 1678, la mănăstirea Putna. A învățat carte și a fost călugărit la Putna, sub numele Iorest; hirotonit ieromonah și — probabil — un timp egumen al mănăstirii; în oct. 1640 ales mitropolit al Transilvaniei, cu sediul în Alba Iulia, hirotonit la Târgoviște. Ca mitropolit, a retipărit la Alba Iulia (1641) *Evanghelia cu învățătură* a diaconului Coresi (din 1580—1581). Înlăturat din scaun și întemnițat în febr. 1643, din dispoziția principelului Gheorghe Rákóczi I, pentru că n-a acceptat acțiunea de calvinizare a românilor. După nouă luni de detenție, a fost eliberat și s-a stabilit la mănăstirea Putna, unde a trăit până la sfârșitul vieții. În 1645 a făcut o călătorie la Moscova, fiind primit de țarul Alexei Mihailovici Romanov, care i-a acordat ajutoare. Trecut de Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în rândul sfinților (1950), canonizarea solemnă făcându-se la Alba Iulia la 21 oct. 1955.

Literatura: Zenovie Păclișanu, *Condamnarea episcopului* (sic) *Ilie Iorest (1640—1643)*, în CC, an. II, nr. 5, 1912, p. 135—140; Ștefan Meteș, *Istoria Bisericii și a vieții religioase a românilor din Transilvania*, I, Sibiu, 1935, p. 194—200; Ioan Lupaș, *Prigonirea mitropolitului Ilie Iorest din Transilvania*, în vol. *Studii, conferințe și comunicări istorice*, IV, Sibiu, 1943, p. 83—91; Pr. prof. Mircea Păcurariu, *Mitropolitul Ilie Iorest al Transilvaniei. La 300 de ani de la moartea sa*, în BOR, an. XCVI, nr. 9—10, 1978, p. 1149—1163; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 64—66 (ed. a II-a, București, 1994, p. 65—68).

IOSIF, primul mitropolit al Moldovei, „localnic" și „înrudit" cu familia domnitoare. Probabil călugărit în mănăstirea Neamț. Prin 1381—86 hirotonit arhiereu la Halici; Patriarhia ecumenică a refuzat recunoașterea lui ca mitropolit al Moldovei, voind să impună un grec; recunoscut abia la 26 iul. 1401, în timpul lui Alexandru cel Bun. În cursul păstoririi lui s-au adus la Suceava moaștele Sfântului Ioan cel Nou de la Cetatea Albă; tot acum s-a scris „Viața Sfântului Ioan cel Nou". El va fi sfințit unele din bisericile și mănăstirile zidite acum (Probota, Bistrița, Moldovița, Humor, ș.a.). A murit prin 1415.

Literatura: Nicolae Dobrescu, *Întemeierea Mitropoliilor și a celor dintâi mănăstiri din țară*, București, 1906, p. 83—108; Nicolae Dobrescu, *Din istoria Bisericii române. Secolul al XV-lea*, București, 1910, p. 69—78; C. Marinescu, *Înființarea Mitropoliilor din Țara Românească și Moldova*, în An. Acad. Rom., M. S. I., s. III, t. II, București, 1924, p. 247—269 (și extras); V. Laurent, *Aux origines de l'Eglise moldave. Le métropolite Jérémie et l'évêque Joseph*, în „Revue des Etudes Byzantines", V, 1947, p. 158—170; Pr. Scarlat Porcescu, *Iosif, cel dintâi mitropolit cunoscut al Moldovei*, în MMS, an. XL, 1964, nr. 3—4, p. 126—139; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, București, 1980, p. 259—268 (ed. a II-a, București, 1994, p. 273—285); Arhim. Ciprian Zaharia, *Iosif Mușat, întâiul mare ierarh român*, (București), 1987, 296 p.

IOSIF, episcop. N. c. 1750, în Malaia, jud. Vâlcea, † 27 oct. 1820, în București. Probabil a fost călugărit la schitul Turnu, apoi a învățat la mănăstirea Cozia; ierodiacon, ieromonah și protosinghel la Episcopia Râmnicului, egumen al mănăstirii „Sf. Dumitru" din Craiova, episcop titular pentru scaunul de Sevastia (1792), apoi

episcop al noii eparhii a Argeşului (ales la 18 oct. 1793), unde a păstorit până la moarte. S-a remarcat prin preocupările sale cărturăreşti, tipărind în majoritatea centrelor tipografice de atunci: cele 12 *Mineie* de la Buda (1804—1805), în colaborare cu medicul oculist Ioan Piuariu Molnar, după ediţia de la Râmnic din 1776—1780 (inclusiv prefeţele), *Alegere din toată Psaltirea*, tradusă după Neofit Peloponezianul (Sibiu, 1796), *Slujba Sf. Nifon* (Sibiu, 1806), *Octoihul* (1811, la Buda şi Râmnic), *Arătare sau adunare pe scurt a dumnezeieştilor dogme ale credinţei*... a lui Atanasie de la Paros (Neamţ, 1816); alte cărţi au fost traduse „prin îndemnarea" şi chiar „osârdia" sa (*Apologia*, Bucureşti, 1819, *Şase cuvinte pentru preoţie de Sf. Ioan Gură de Aur*, Bucureşti, 1820 ş.a.). În 1797 a înfiinţat o şcoală pentru pregătirea preoţilor la mănăstirea „Antim" din Bucureşti (a funcţionat până în 1847). A refăcut biserica mănăstirii Argeş, ctitoria lui Neagoe Basarab şi a ridicat noi clădiri, biserica „Bătuşari", tot în Curtea de Argeş şi schitul Corbii de Piatră; a ctitorit bisericile din Valea Danului (din piatră, monument de artă), Galeşu şi Sălіştea (jud. Argeş), Brezoi şi Malaia (jud. Vâlcea).

Literatura: Ioan Panţurescu, *Înfiinţarea Episcopiei de Argeş. Iosif, primul ei episcop*, Bucureşti, 1904, 60 p.; Prof. T. G. Bulat, *Din trecutul Episcopiei Argeş*, în GB, an. XXI, 1962, nr. 5—6, p. 494—505; Victor Brătulescu, *Hrisovul lui Alexandru Moruzi pentru înfiinţarea Episcopiei Argeş şi numirea lui Iosif ca titular al noii eparhii*, în MO, an. XV, 1963, nr. 11—12, p. 931—936; Pr. Niculae Şerbănescu, *Episcopii Argeşului*, în MO, an. XVII, 1965, nr. 7—8, p. 603—605; Prof. T. G. Bulat, *Mărturii de la Iosif întâiul episcop de Argeş (1793—1820)*, în MO, an. XXVII, 1975, nr. 3—4, p. 264—268; George Potra, *Din activitatea culturală a episcopului Iosif al Argeşului*, în BOR, an. XCVI, 1978, nr. 9—10, p. 1164—1171; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Bucureşti, 1981, p. 447—455 (ed. a II-a, Bucureşti, 1994, p. 436—444).

IROD CORNELIU, preot, poet şi prozator. N. 24 august 1937 în Măriţei, jud. Suceava. Studii la Liceul teoretic ucrainean din Siret (abs. 1955), Facultatea de Filologie — Limba şi literatura ucraineană — a Universităţii din Bucureşti (1955—1960) şi Institutul teologic universitar din Bucureşti (licenţa 1974). Profesor la Liceul „Mihail Sadoveanu" (1960—1962), corector şi redactor de manuale şcolare la „Editura didactică şi pedagogică" (1960—1966), metodist principal la „Universitatea populară" (1966—1968), inspector în Comitetul de Stat pentru Cultură şi Artă (1968—1972), toate în Bucureşti. Hirotonit preot la 11 febr. 1976 pentru parohia Şerbăneşti, oraş Pucioasa, protopopiatul Târgovişte; din 1977 până azi în parohia Lămoteşti (protopopiatul Olteniţa), protopop de Olteniţa (din martie 1990), membru în Adunarea eparhială a Episcopiei Sloboziei şi Călăraşilor şi în Adunarea Naţională Bisericească (din 1994). Membru în Uniunea Scriitorilor din România (1968) şi în Uniunea Scriitorilor din Ucraina (1990), prim-vicepreşedinte al Uniunii Ucrainenilor din România (1994).

Opera literară: *August*, proză scurtă, Bucureşti, 1964, 230 p.; *Strune lirice*, poezii, Bucureşti, 1968, 302 p.; *Pământ şi pâine*, reportaje literare, Bucureşti, 1972, 158 p.; *Primăverile noastre*, proză scurtă, Bucureşti, 1972, 246 p.; *Rugă de seară*, versuri, Bucureşti, 1973, 110 p.; *Clarobscur*, proză scurtă, Bucureşti, 1974, 134 p.; *Ajunul*, roman, Bucureşti, 1975, 208 p. (ed. II, 1998); *Balada locului*, versuri, Bucureşti, 1975, 136 p.; *Dimineaţa*, roman, Bucureşti, 1984, 286 p.; *Cu soarele în ochi*, Bucureşti, 1983, 254 p.; *Pianul alb*, proză scurtă, Bucureşti, 1990, 272 p.; *Sărbătoarea*, roman, Bucureşti, 1998, 274 p.

Traduceri din literatura ucraineană în româneşte: *Pescăruşul*, roman de I. Zbanaţki, Bucureşti, 1962; *Zborul spre lună*, povestiri de V. Rosin, Bucureşti, 1963; *Pe când vorbeau animalele*, poveşti de Ivan Franko, Bucureşti, 1989; *Poezii* de Halina Tarasiuk, Bucureşti, 1990.

Traduceri în limba ucraineană din Fănuş Neagu, Nichita Stănescu, Gheorghe Tomozei, Mircea Sântimbreanu, Gheorghe Pituţ, Ion Băeşu, Mircea Micu, Cezar Baltag.

Colaborări la mai multe periodice româneşti şi ucrainene cu poezie, proză, eseuri, reportaje. Redactor şi comentator la revista literară „Naş holos" (Vocea noastră) din Bucureşti (1994). Premiul Uniunii Scriitorilor din România (1991).

ISAAC, „schimonah și dascăl". N. c. 1750 — † 25 ian. 1817 în mănăstirea Neamț, în care a trăit. A tradus din grecește în românește o serie de lucrări din literatura patristică și postpatristică: *Scara prea cuviosului părintelui nostru Ioan igumenul sfintei mănăstiri a Sinaiului*, Neamț, 1814, 16 + 212 f.; *Octoih de canoane pentru Pavecerniță*, Neamț, 1816, 9 + 327 f.; *Tipiconul*, Iași, 1816, 6 f. + 728 p. (revizuit de mitropolitul Veniamin Costachi); *Cuvintele și învățăturile prea cuviosului părintelui nostru Efrem Sirul*, Neamț, 1818, 4 f. + 59 + 419 p.; *Cuvintele și învățăturile prea cuviosului părintelui nostru Isaac Sirul*, Neamț, 1819, 8 + 151 p. (ultimele două cărți revizuite și tipărite de ucenicul său, ieromonahul Iosif). Un număr însemnat de traduceri a rămas în manuscris: din Sf. Iustin Martirul, Sf. Ciprian, Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Chiril al Ierusalimului, Sf. Simeon Noul Teolog, din teologii moderni Nichifor Theotochis și Evghenie Vulgaris etc. A redactat și un *Pateric* (Ms. 1928 din Bibl. Acad. Rom.), *Viața pe larg a starețului Paisie*, o *Slujbă a Sfintei Filofteia de la Argeș*.

Literatura: Dumitru Furtună, *Ucenicii starețului Paisie în mănăstirile Cernica și Căldărușani...*, București, 1927, p. 103—104; Ioanichie Bălan, *Pateric românesc*, București, 1980, p. 318—320; N. A. Ursu, *Școala de traducători din obștea starețului Paisie de la mănăstirile Dragomirna, Secu și Neamț*, în MMB—Teologie și viață, an. IV (LXX), 1994, nr. 11—12, p. 75—78 (reprodus și în vol. *Românii în reînnoirea isihastă. Studii închinate Cuviosului Paisie de la Neamț*, Iași, 1987, p. 68—74).

ISAIA, episcop. N. c. 1520, † d. 7 iul. 1581. Se pare călugărit la Agapia, episcop de Rădăuți (c. 1564 — a doua jum. an. 1577), retras din scaun. Înainte de 1561, a alcătuit la Slatina *prima colecție de cronici moldovenești cunoscută*, formată din Letopisețul Putna I, Cronica lui Macarie — în versiunea scurtă —, Cronica lui Eftimie; în același manuscris se găsesc și o „istorie universală", alcătuită dintr-un cronograf bizantin, anale sârbești și o cronică bulgară. Trimis de Ioan Vodă cel Viteaz (1572—1574) în câteva misiuni diplomatice (Polonia, Transilvania, Moscova).

Literatura: Dimitrie Dan, *Cronica Episcopiei de Rădăuți*, Viena 1912, p. 49—50; Dinu C. Giurescu, *Ioan Vodă cel Viteaz*, București, 1963, p. 89—91; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Contribuții la istoria Episcopiilor Romanului și Rădăuților în secolul al XVI-lea*, în MMS, an. LII, 1976, nr. 5—6, p. 334.

ISOPESCU SILVESTRU (din botez Octavian), teolog, orientalist. N. 23 dec. 1878, în Suceava, † 30 aug. 1922, Iași. Liceul în Suceava (1888—1896), Facultatea de Teologie la Cernăuți (1896—1900), unde a obținut și doctoratul, studii de specializare pentru Vechiul Testament și limbi semite (aramaică, ebraică, siriacă, coptă, armeană, arabă, turcă) la Universitatea din Viena. Docent pentru limbile orientale și Vechiul Testament la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1908—1918); preot necăsătorit, preot militar în primul război mondial, călugărit sub numele de Silvestru în 1918, hirotesit arhimandrit; profesor de Limba și Literatura greacă la Facultatea de Litere a Universității din Iași (1918—1922). Are lucrări în domeniul Vechiului Testament, traduceri, cuvântări.

Lucrări: *Profetul Obadia*, tradus și explicat de pe textul masoretic, cu o introducere, Cernăuți, 1901, 28 p. (retipărire din „Candela", 1901); *Cartea Iob*, tradusă și explicată după textul masoretic, Cernăuți, 1904 (retipărire din „Candela" pe anii 1902—1904); *Der Prophet Malachias. Einleitung, Übersetzung und Auslegung*, Czernowitz, 1908, V+163 p. (tradusă sub titlul: *Profetul Malachia*, Introducere, traducere, explicare, Cernăuți, 1911, 152 p.); *Plângerile lui Ieremia*, traducere și explicare după textul masoretic, cu o introducere, Cernăuți, 1909, 140 p.; *Legile agrare la evrei după dreptul mozaic*, în „Candela", an. XXX, 1911, nr. 8, p. 401—409 și nr. 9, p. 457—466.

Traduceri: *Coranul*, traducere după originalul arab, însoțită de o introducere, Cernăuți, 1912, 538 p. (singura traducere în românește; reed. Cluj-Napoca, 1995, 511 p.; o altă ediție Cluj-Napoca, 1997, 398 p.); *Tâlcuirile Sfântului Părintelui nostru Efrem Sirul la Pentateuh, Iosua, Judecători, Cărțile lui Samuel și ale Regilor*, traduse din originalul siriac..., tom. I, Cernăuți, 1914—1940, 556 p. (tipărirea a început în 1914, la Cernăuți, dar izbucnind războiul s-a oprit; s-a

reluat abia în 1940, prin grija profesorului Nicolae Cotos; vol. II a rămas în manuscris); *Rumänische Erzählungen. Aus dem Original übersetst von...*, Czernowitz, 1911, 204 p. În colaborare a elaborat un *Dicționar armean-german*.

Literatura: Prof. Dr. Vladimir Prelipcean, *Importanța Vechiului Testament, studiul și cultivarea lui la Facultatea de Teologie din Cernăuți*, în „Candela", an. XLVIII, 1937, p. 137—139; Prof. Dr. Nicolae Neaga, *Un orientalist român: S.O. Isopescu (1878—1922)*, în MMS, an. XXXIII, 1957, nr. 5—7, p. 468—472; G. Speranță, *Clerici români orientaliști*, în ST, an. XIX, 1967, nr. 5—6, p. 363—366; Dr. Atanasie Negoiță, *50 de ani de la moartea lui Silvestru Octavian Isopescu, primul orientalist român, traducător de siriacă*, în GB, an. XXXI, 1972, nr. 9—10, p. 1036—1041.

ISPIR VASILE, profesor de teologie, ecumenist și misionar (nehirotonit). N. 18 dec. 1886, în Târgu Neamț, † 5 iul. 1947, în București. Studii la Seminarul „Veniamin" din Iași (1899—1906) și la Facultatea de Teologie din București (1906—1910), studii de specializare la Berlin (1910—1911), apoi la Oxford (1911—1914), unde obține titlul de „Bachelor of Science"; doctoratul la Facultatea din București, în 1919. Ofițer combatant în primul război mondial, profesor la Liceele „Mihai Viteazul" și „Spiru Haret" din București (1918—1922), docent (1920), apoi profesor titular la noua catedră de Îndrumări misionare și Sectologie (1922—1938 și 1942—1946), un timp la catedra de Catehetică și Pastorală socială (1938—1942), de la Facultatea de Teologie din București, decan al Facultății (1944—1946), secretar general în Ministerul Cultelor și Artelor (1922—1926), deputat. A înființat Asociația Misionară Ortodoxă, Institutul de Îndrumări misionare, Cercul social-creștin „Solidaritatea" — organizând cursuri de vară în mănăstirile Neamț și Cozia —, a susținut și întemeiat atenee populare, biblioteci parohiale, școli duminicale în diferite localități din țară. A fost unul din marii ecumeniști din perioada interbelică, participând la mai multe congrese și conferințe peste hotare, fiind chiar președinte al unor comitete și comisii internaționale și naționale: Congresul mondial pentru înfrățirea popoarelor prin Biserică de la Copenhaga (1922), Conferința creștinismului practic de la Stockholm (1925), Congresul profesorilor de teologie ortodoxă de la Atena (1936), Conferințele regionale ale Alianței mondiale pentru înfrățirea popoarelor prin Biserică de la Sinaia (1924, secretar al Conferinței), București (1933), Râmnicu Vâlcea (1936), Sofia (1938) ș.a. A publicat mai multe lucrări din domeniul Istoriei religiilor și Misiologiei, fiind un adevărat „părinte" al acestei ultime discipline în teologia românească.

Lucrări: *Introducere în studiul religiunii comparate*, București, 1915, 144 p.; *Natura și dezvoltarea ideii de Dumnezeu în societatea popoarelor primitive din Africa centrală*, București, 1919 (teză de doctorat, inedită); *Ideea de Dumnezeu în țara masailor*, în ST, I, 1929, nr. 1, p. 15—47 (și extras, 33 p.); *Ideea de Dumnezeu în Congo*, în ST, I, 1930, nr. 2, p. 19—55; *Ideea de Dumnezeu în Uganda*, în ST, II, 1931, nr. 1, p. 99—146; *Religia și cultura africană*, în ST, III, 1932, nr. 2, p. 128—139.

Îndrumarea misionară a Bisericilor Ortodoxe, București, 1922, 72 p.; *Curs de îndrumări misionare*, București, 1929, 552 p.; *Misiunea creștină în România nouă*, în ST, IV, 1933, nr. 1, p. 67—92 (și extras, 28 p.); *Misiunea actuală a Bisericii Ortodoxe a Răsăritului*, București, 1938, 20 p.; *Biserica în serviciul social sau Ce este creștinismul social*, București, 1938, 26 p.; *Biserica activă. Predici la radio*, București, 1941, 145 p.; *Sfântul Apostol Pavel ca misionar*, în BOR, an. LXII, 1944, nr. 1—3, p. 42—61; *Principiile educațiunii creștine*, în BOR, an. LXIV, 1946, nr. 1—3, p. 110—146 și nr. 4—6, p. 161—179 (și extras, 56 p.).

Sectele religioase din România, Arad, 1928, 32 p.; *Sectele religioase, un pericol național și social*, București, 1942, 16 p.

Raport asupra Congresului pentru stabilirea prieteniei dintre popoare prin mijlocirea Bisericilor ținut la Copenhaga între 6—11 august 1922, București, 1923, 16 p.; *Federative Efforts among the Churches. Raport la conferința creștinismului practic de la Stockholm*, București, 1925; *Biserica noastră și ecumenismul contemporan*, București, 1943, 32 p.

Manuale de Religie, pentru clasele I—V de fete și I—IV de băieți pentru liceele industriale (în colaborare).

Studii, articole, note, recenzii, în „Neamul Românesc", „Viitorul", „Revista Ortodoxă", „Biserica Ortodoxă Română", „Raze de Lumină", „Solidaritatea", „Misiunea Creştină", revistă de cultură spirituală şi socială (din 1939, întemeiată şi condusă de el) etc.

Literatura: Constantin I. Bercuş, *Moartea profesorului Vasile G. Ispir*, în BOR, an. LXV, 1947, nr. 4—9, p. 250—257; Pr. Prof. I. R(ămureanu), *Prof. Dr. Vasile G. Ispir*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 44.

IUFU ION, slavist. N. 25 aug. 1913, în Macedonia, † 1 ian. 1964, în Bucureşti. Studii la Seminarul „Central" din Bucureşti, apoi la Facultatea de Teologie din Sofia. Secretar al Cancelariei Sf. Sinod (1948—1963), diacon. A publicat studii privind cultura slavonă pe pământ românesc.

Lucrări: *Legături culturale şi bisericeşti româno-bulgare*, în BOR, an. LXXIII, 1955, nr. 5, p. 413—418; *Scurtă istorie a Bisericii Ortodoxe Sârbe*, în BOR, an. LXXV, 1957, nr. 8—9, p. 769—784; *Sbornicul lui Gherman (1359)*, în „Ortodoxia", an. XII, 1960, nr. 2, p. 253—279; *Mănăstirea Hodoş—Bodrog, un centru de cultură slavonă din Banat*, în MB, an. XIII, 1963, nr. 5—8, p. 229—261; *Mănăstirea Moldoviţa — centru cultural important din perioada culturii române în limba slavonă (sec. XV—XVIII)*, în MMS, an. XXXIX, 1963, nr. 7—8, p. 428—455; *Despre prototipurile literaturii slavo-române din secolul al XV-lea*, în MO, an. XV, 1963, nr. 7—8, p. 511—535; *Manuscrise slave în bibliotecile din Transilvania şi Banat*, în „Romanoslavica", VIII, 1963, p. 451—468.

Literatura: *Necrolog*, în BOR, an. LXXXII, 1964, nr. 1—2, p. 73; Al. Bădăuţă, *Ion Iufu. Rânduri târzii despre o plecare timpurie*, în MO, an. XVI, 1964, nr. 3—4, p. 224—226.

IVAN IOAN, profesor, istoric. N. 7 mai 1915, în Ţigănaşi, jud. Iaşi. Studii la Seminarul „Sf. Gheorghe" din Roman (1928—1936), apoi la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1936—1941), Seminarul pedagogic universitar din Bucureşti (1941—1942). Diacon (1943) şi profesor la Seminarul teologic din Roman (1943—1948), apoi la Şcolile de cântăreţi din Iaşi (1949—1950) şi Suceava (1950—1952), la Seminarul teologic din Mănăstirea Neamţ (1952—1975), director al Seminarului (1952—1961 şi 1971—1975). A făcut o serie de cercetări legate mai ales de trecutul mănăstirii Neamţ.

Lucrări: *Tipografia de la mănăstirea Neamţ*, în MMS, an. XXXIV, 1958, nr. 3—4, p. 315—325 (şi an. XXXVIII, 1962, nr. 5—6, p. 418—430); *Manuscrise de muzică psaltică de la mănăstirea Neamţ*, în MMS, an. XXXVI, 1960, nr. 9—12, p. 602—614; *Mitropolitul Veniamin Costachi la mănăstirea Neamţ*, în MMS, an. XLIII, 1967, nr. 1—2, p. 80—89; *Sfântul Antimis. Importanţa unor sfinte antimise de la mănăstirile Neamţ şi Secu*, în MMS, an. XLIV, 1968, nr. 5—6, p. 269—297; *Schitul Tarcău*, în MMS, an. XLV, 1969, nr. 5—6, p. 359—366; *Biserica fostei mănăstiri Bisericani*, în MMS, an. XLVI, 1970, nr. 11—12, p. 692—700; *Un ierarh moldovean cu numele Calist înmormântat la mănăstirea Neamţ*, în MMS, an. XLVI, 1970, nr. 1—2, p. 66—75; *Ioan Cart şi activitatea sa muzicală la mănăstirea Neamţ*, în MMS, an. LXVII, 1971, nr. 1—2, p. 107—115; *Noul Testament editat în anul 1818 la mănăstirea Neamţ*, în MMS, an. XLVII, 1971, nr. 3—4, p. 281—285; *Legăturile episcopului Melchisedec cu mănăstirea Neamţ*, în MMS, an. XLVIII, 1972, nr. 5—6, p. 403—415; *Cărţi de ritual de cuprins neotestamentar tipărite la mănăstirea Neamţ, în secolul al XIX-lea*, în MMS, an. XLIX, 1973, nr. 3—4, p. 260—266; *Schitul Nechit*, în MMS, an. LI, 1975, nr. 1—2, p. 123—132; *Patriarhi ortodocşi în Moldova*, în MMS, an. LI, 1975, nr. 9—12, p. 665—698; *Patriarhul Nicodim şi mănăstirea Neamţ*, în MMS, an. LIV, 1978, nr. 3—4, p. 360—367; *Monahi transilvăneni vieţuitori în mănăstirile din Moldova*, în MMS, an. LIV, 1978, nr. 9—12, p. 726—740; *Lucrări ale Sfântului Vasile cel Mare în manuscrise şi tipărituri la mănăstirea Neamţ*, în MMS, an. LV, 1979, nr. 1—2, p. 99—113; *Mănăstirea Neamţ*, Neamţ, 1981, 372 p. (în colaborare cu pr. Scarlat Porcescu), *Mănăstirea Varatic* (Bucureşti), 1986, 274 p. (în colaborare); *Viaţa Cuviosului Paisie de la Neamţ. După Manuscrisul 154 din Biblioteca Mănăstirii Neamţ*. Ediţie îngrijită de..., Iaşi, 1997, XXXIV +154 p. + ilustr.

Alte articole în „Cronica Romanului", „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", „Mitropolia Ardealului", „Glasul Bisericii", în periodicele biseri-

cești de peste hotare; câteva medalioane de „cuvioși" moldoveni în volumul *Sfinți români și apărători ai legii strămoșești*, București, 1987.

IVAN IORGU, profesor de teologie (nehirotonit). N. 9 nov. 1899, în Gostavățu, jud. Olt, † 2 sept. 2001, în București. Studii la Seminarul teologic „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea (1912—1921), cu diferență de liceu și bacalaureat la Liceul „Ioniță Asan" din Caracal, apoi la Facultățile de Drept (lic. 1925), Teologie (lic. 1927) și Filosofie ale Universității din București (1921—1925); cursuri de specializare în Dreptul bisericesc la Facultatea de Drept canonic din cadrul Institutului catolic din Paris, la Facultatea de Drept din cadrul Sorbonei și la École Pratique des Hautes Études (1927—1930) și apoi la Facultatea de Teologie din Atena (1932—1933), doctoratul în Teologie la București (1937). Cântăreț la biserica „Spirea Nouă" din București (1921—1936), un timp avocat în Baroul Ilfov (din 1927), profesor la Școala de cântăreți bisericești din București (1930—1940), asistent suplinitor (1933), provizoriu (1939) și definitiv (1940) la catedra de Drept bisericesc de la Facultatea de Teologie din București, până în 1948; profesor de Drept bisericesc la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1 ian. 1949—1 sept. 1970); între anii 1972 și 1978 a suplinit aceeași catedră la Institutul Teologic Universitar din București. A îndeplinit și alte funcții: director în Ministerul Cultelor și Artelor (1941—1943), jurisconsult la Arhiepiscopia Sibiului, membru laic în Adunările și Consiliile eparhiale ale Arhiepiscopiilor Sibiului și Bucureștilor.

Lucrări: *Bunurile bisericești în primele șase secole. Situația lor juridică și canonică* (teză de doctorat), București, 1937, XVI+167 p.; *Vârsta hirotoniei clericilor*, în BOR, an. LV, nr. 1—2, 1937, p. 36—59 (și extras, 26 p.); *Demisia din preoție. Studiu de Drept canonic*, București, 1937, 48 p.; *Recăsătorirea soților despărțiți. Studiu de drept canonic*, București, 1937, 96 p.; *Chestiuni de Drept bisericesc*, București, 1937, 40 p.; *Biserica și instituția căsătoriei*, în ST, an. VIII, 1940, 2, p. 127—165 (și extras); *Mitropolitul Veniamin Costachi în lumina canoanelor*, în BOR, an. LXV, 1947, nr. 1—3, p. 81—96; *Statutele de organizare ale cultelor religioase din România*, în ST, an. IV, 1952, nr. 3—4, p. 216—240; *Pravila Mare de-a lungul vremii*, în ST, an. IV, 1952, nr. 9—10, p. 580—609; *Abaterile papalității de la organizația canonică a Bisericii*, în „Ortodoxia", an. VI, 1954, nr. 4, p. 475—506; *Autonomia Bisericii în concepția I.P.S. Mitropolit Nicolae Bălan*, în vol. *Omagiu I.P.S. Mitropolit Nicolae Bălan la cincizeci de ani de arhierie*, Sibiu, 1956, p. 155—172; *Nulitatea actului de caterisire a mitropolitului Antim Ivireanul*, în MA, an. XII, 1967, nr. 1—3, p. 147—179; *Importanța principiilor fundamentale canonice de organizație și administrație pentru unitatea Bisericii*, în MMS, an. XLV, 1969, nr. 3—4, p. 155—165; *Embaticul în Dreptul bisericesc*, în MMS, an. XLVI, 1970, nr. 3—6, p. 196—218; *Raporturile Bisericilor ortodoxe autocefale locale între ele și față de Patriarhia ecumenică după canoane și istorie*, în MMS, an. XLIX, 1973, nr. 7—8, p. 465—478; *Organizarea și administrarea Bisericii Ortodoxe Române în ultimii 50 de ani (1925—1975)*, în BOR, an. XCII, 1975, nr. 11—12, p. 1406—1420; *Tâlmăciri și îndrumări ale Sfântului Vasile cel Mare pentru cei doritori de desăvârșire morală*, în GB, an. XXXIX, 1980, nr. 1—2, p. 54—67; *Un episod mai puțin cunoscut din istoria scaunului de Constantinopol: caterisirea patriarhului Calist I (1353)*, în GB, an. XXXIX, 1980, nr. 3—5, p. 259—280 (și extras); *Vechimea și formele raporturilor Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte Biserici Ortodoxe*, în GB, an. XXXIX, 1980, nr. 10—12, p. 772—796; *Hotărârile canonice ale Sinodului II ecumenic și aplicarea lor de-a lungul veacurilor*, BOR, an. XCIX, 1981, nr. 7—8, p. 821—866 (și extras); *Căsătoria — Sfântă Taină a Bisericii și instituție juridică a statului*, în BOR, an. CI, 1983, nr. 9—10, p. 732—755; *Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române — un veac de la recunoașterea ei*, în ST, an. XXXVIII, 1986, nr. 2, p. 14—38; *Etnosul — neamul, temei divin și principiu fundamental canonic al autocefaliei bisericești*, în vol. *Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române*, București, 1987, p. 186— 201; *Câțiva termeni canonici. Înțelesul și explicarea lor în Dreptul bisericesc ortodox*, în ST, an. XVI, 1989, nr. 4, p. 78—101; *Competența consistoriilor spirituale ca instanțe de recurs în Biserica Ortodoxă Română*, în GB, an. L, 1993, nr. 1—3, p. 59—92; *Etnosul — neamul, temei divin și principiu fundamental canonic al autocefaliei bisericești*, în

vol. „Autocefalie, Patriarhie, Slujire sfântă", București, 1995, p. 126—140.

Alte articole și recenzii în „Biserica Ortodoxă Română", „Glasul Bisericii", „Telegraful Român" și alte periodice bisericești.

Literatura: Iorgu D. Ivan, *Catedra de Drept bisericesc la Facultatea de Teologie și Institutul Teologic din București*, în ST, an. XXXIII, 1981, nr. 7—10, p. 594—595; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 58—59; ROC, an. XIV, 1984, nr. 4, p. 27—29; *Aniversarea domnului profesor Dr. Iorgu D. Ivan la împlinirea vârstei de 85 de ani*, în ST, an. XXXVI, 1984, nr. 9—10, p. 728—744 (cu biobibliografie); Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 354—355; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Profesorul Dr. Iorgu Ivan la 100 de ani*, în RT, an. IX (81), 1999, nr. 4, p. 136—142; *Necrolog*, în VO din 15 nov. 2001.

IVAN NICOLAE, episcop. N. 17 mai 1855, în Aciliu, jud. Sibiu, † 3 febr. 1936, în Cluj. Studii liceale și teologice (1874—1877) în Sibiu. Învățător în Săliște (1877—1884), preot la Penitenciar și profesor de Religie în Aiud (1884—1890), redactor la „Telegraful Român" din Sibiu (oct. 1890—oct. 1892), protopop în Alba Iulia (1892—1897; în același timp și „administrator protopopesc" la Orăștie), consilier economic (asesor) la Arhiepiscopia Sibiului (1897—1919), membru în Congresul Național Bisericesc al Mitropoliei Ardealului (din 1888), membru al Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Sibiului (1888—1919), vicar al Consistoriului ortodox român din Cluj (1919—1921), apoi episcop al noii eparhii a Vadului, Feleacului și Clujului (ales 28 sept. 1921, instalat 19 dec. 1921) până la moarte. Până în 1918 a fost unul din militanții pentru drepturile românilor și pentru realizarea statului național român unitar, vicepreședinte al Comitetului Central al Partidului Național Român din Transilvania (1906—1918); sprijinitor al multor asociații culturale românești, membru în Comitetul Central al Astrei (1898—1919), membru onorar al Academiei Române (1934), fondator și președinte al Băncilor românești „Vatra" din Cluj (1907—1921) și „Lumina" din Sibiu (1910—1921); membru de drept în Senatul României (din 1921).

Ca episcop, a organizat noua eparhie, a cumpărat o reședință impunătoare, a deschis o Academie teologică la Cluj (1924), a pus bazele foii eparhiale „Renașterea" (1923) și a unei tipografii, în care au apărut zeci de lucrări teologice; a ridicat monumentala catedrală ortodoxă din Cluj și zeci de biserici în cuprinsul eparhiei.

Lucrări: *O pagină din lupta noastră pentru existență*, Sibiu, 1901, 223 p., cuprinzând articole — mai ales cu caracter politic — publicate în „Telegraful Român"; câteva broșuri (*Schițe din viața criminală, Copilul de suflet, O căsătorie la țară)*, o serie de articole în „Telegraful Român", „Tribuna", „Foaia Poporului", „Țara Noastră", toate la Sibiu, „Gazeta Transilvaniei" — Brașov, „Renașterea" — Cluj și alte periodice românești, discursuri, cuvântări, pastorale etc.

Literatura: Sebastian Stanca, *Episcopia ortodoxă română a Vadului, Feleacului și Clujului*, Cluj, 1930, 165 p.; vol. *Prinos P. S. Episcop Nicolae Ivan la aniversarea de 80 de ani*, Cluj, 1935, 112 p.; Ioan Lupaș, *Episcopul Nicolae Ivan, 1855—1936*, în vol. *Studii, conferințe și comunicări istorice*, III, Sibiu, 1941, p. 274—279; Ioan Zăgrean, *Episcopul Nicolae Ivan (1855—1936), primul ierarh român al reînviatei Episcopii a Vadului, Feleacului și Clujului*, în MA, an. XVI, 1971, nr. 5—6, p. 416—427; Ioan Zăgrean, *Episcopul Nicolae Ivan (1855—1936): 40 de ani de la moartea lui*, în MA, an. XXI, 1976, nr. 1—3, p. 171—178; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 467—468; vol. *Episcopul Nicolae Ivan, ctitorul reînviatei Episcopii a Vadului, Feleacului și Clujului*, Cluj-Napoca, 1985, 425 p.

IVAȘCOVICI PROCOPIE (din botez Petru), episcop, mitropolit, apoi patriarh. N. 8 aug. 1808, în Deliblata (azi în Banatul Sârbesc), din familia preoțească Ivașcu din Goruia, jud. Caraș-Severin, † 11 mai st. n. 1881, în Biserica Albă (azi în Banatul Sârbesc), înmormântat în catedrala ortodoxă sârbă din Carloviț. Studii gimnaziale în Oradea și Novisad, Filosofia la Késmark, Teologia la Vârșeț, studii juridice la Sárospatak. Funcționar la Mitropolia ortodoxă sârbă din Carloviț (1833—1835), călugărit în mănăstirea Gergeteg, profesor la Seminarul teologic din Carloviț (1835) și paralel secretar (1838), apoi „asesor" sau consilier (1843) al

Mitropoliei din Carloviț, arhimandrit și stareț al mănăstirii ortodoxe sârbe Cruședol (1846); episcop al Aradului (1853—1873), mitropolit al Ardealului, după moartea lui Andrei Șaguna (sept. 1873—iul. 1874), patriarh al Bisericii Ortodoxe sârbe, cu reședința în Carloviț (aug. 1874—aug. 1880); silit de guvernul maghiar să demisioneze, s-a retras în Biserica Albă, unde a murit. Ca episcop de Arad, a ridicat actuala catedrală episcopală, iar după 1864, când s-a refăcut Mitropolia ortodoxă română a Transilvaniei, ca sufragan al acesteia, a lucrat la despărțirea ierarhică a românilor ortodocși de Biserica ortodoxă sârbă. A fost primul președinte al „Asociației naționale arădene pentru cultura poporului român" (1863), iar mai târziu președinte de onoare.

Literatura: *Enciclopedia Română*, tom. II, Sibiu, 1900, p. 903—904, I. D. Suciu, *Mitropolitul Procopie Ivacicovici (1809—1881)*, în MB, an. XXI, 1981, nr. 4—6, p. 342—358.

IVAȘCOVICI SOFRONIE, preot. N. 6 mart. 1793, Deliblata — † 21 dec. 1861, Biserica Albă, azi în Iugoslavia, frate cu Procopie. Studii gimnaziale, apoi teologice la Carloviț. Preot în Vârșeț (hirotonit 12 mai 1815), profesor de teologie și de limbile latină, slavonă, germană, maghiară și română la Seminarul din Vârșeț și „asesor" (consilier) al Episcopiei de acolo (1815—1829), protopop în Oravița (1829—1847), apoi în Biserica Albă (1847—1861). Apreciat lingvist și predicator (predicile sale au rămas în manuscris). A tradus din grecește în sârbește lucrarea „Călătoria lui Anacharsis" (tipărită în 1851, 7 vol.), iar din latinește în sârbește „Epistolele" lui Seneca (rămase în manuscris).

Literatura: *Enciclopedia Română*, tom. II, Sibiu, 1900, p. 904.

IVIREANUL ANTIM (din botez Andrei), tipograf, gravor și apoi ierarh în Țara Românească. N. c. 1650, în Iviria (Georgia sau Gruzia), ucis în sept.—oct. 1716. Luat de tânăr în robie de turci și dus la Istanbul (Constantinopol); eliberat, a trăit în preajma Patriarhiei ecumenice, unde a învățat sculptura în lemn, caligrafia, pictura, broderia, precum și limbile greacă, arabă și turcă; probabil tot acum a fost călugărit sub numele Antim și hirotonit ieromonah. Prin 1689—1690 adus de Constantin Brâncoveanu în Țara Românească; aici a învățat limbile română și slavonă, precum și meșteșugul tiparului; în 1691 i s-a încredințat conducerea tipografiei domnești din București, în care a imprimat 4 cărți: *Învățăturile lui Vasile Macedoneanul către fiul său Leon* (1691, grec.), *Slujba Sf. Paraschiva și a Sf. Grigore Decapolitul* (1692, rom.), *Evanghelierul greco—român* (1693) și *Psaltirea* (1694, rom.). După 1696 a fost numit egumen la Snagov, unde a mutat tipografia, imprimând 15 cărți (7 grecești, 5 românești, una slavonă, una slavo-română, una greco-arabă), între care: *Antologhionul* (1697), *Mărturisirea ortodoxă a lui Petru Movilă* (1699), *Proschinitarul Sf. Munte Athos* (1701, grec.), *Liturghierul greco-arab* (1701, prima carte cu caractere arabe din lume), *Evanghelia* (1697), *Acatistul Născătoarei de Dumnezeu* (1698), *Carte sau lumină* (1699), *Învățături creștinești* (1700), *Floarea darurilor* (1701), toate în românește. Între 1701 și 1705 și-a reluat activitatea la București, unde a tipărit alte 15 cărți (11 grecești, 2 românești, una slavo-română, una greco-arabă), între care *Ceaslovul greco-arab* (1702) și *Noul Testament* (1703), prima ediție a acestuia în Țara Românească.

La 16 mart. 1705 ales episcop la Râmnic, unde a înființat o nouă tipografie, imprimând 9 cărți (3 românești, 3 slavo-române, 3 grecești): *Tomul bucuriei* (1705, grec.), *Liturghierul și Evhologhionul* (1706, într-un singur volum, ambele reprezentând primele ediții românești în Muntenia), *Învățătura pe scurt pentru taina pocăinței* (1705, românește, lucrare originală). La 28 ian. 1708 ales mitropolit al Ungrovlahiei (instalat 22 febr.); în această calitate, a mutat tipografia de la Râmnic la Târgoviște, unde a tipărit 18 cărți (5 grecești, una slavo-română, una slavo-româno-greacă, 11 românești), între care se remarcă cele românești: *Învățătură bisericească la cele mai trebuincioase și mai de folos pentru învățătura preoților* (1710), *Capete de poruncă la toată ceata bisericească, pentru ca să păzească fieștecarele din preoți și din diaconi deplin și cu cinste datoria hotarului său* (1714), ambele originale, *Psaltirea* (1710), *Octoihul* (1712), *Liturghierul* (1713), *Evhologhionul* (1713), *Catavasierul* (1714); în 1715 tipografia a fost mutată la București, unde a mai imprimat două cărți grecești. Prin cele 63 tipărituri, lucrate de el însuși sau patronate, în limbi diferite și de o mare

diversitate, prin numeroșii ucenici pe care i-a format, este considerat — alături de Coresi — cel mai mare tipograf din cultura medievală românească. A avut un rol însemnat în introducerea completă și definitivă a limbii române în slujbă; în același timp, deși străin de neam, a creat o limbă liturgică românească, înțeleasă și folosită până azi.

Prin activitatea sa tipografică, a sprijinit și alte popoare ortodoxe, imprimând cărți pentru slavi, greci și arabi (din Patriarhia Antiohiei); în 1699 a trimis pe ucenicul său ipodiaconul Mihail Ștefan la Alba Iulia, unde a tipărit o *Bucoavnă* și un *Chiriacodromion*; în 1706 instalația tipografică cu caractere arabe a fost dăruită patriarhului Atanasie Dabas, care a instalat-o la Alep; pe același Mihail Ștefan, l-a trimis în țara sa de origine, punând bazele primei tiparnițe cu caractere georgiene în țara sa, la Tbilisi, în care au apărut mai multe cărți în limba georgiană.

Pe lângă lucrările tipărite, au rămas de la el și câteva manuscrise. Unul poartă titlul: *Chipurile Vechiului și Noului Testament, adică obrazele oamenilor celor vestiți ce se află în Sfânta Scriptură, în Biblie și în Evanghelie și adunare pre scurt a istoriilor celor ce s-au făcut pe vremea lor...*, cu 22 foi text, la care se adaugă 503 portrete în medalion, 3 schițe și 8 desene, tot în medalion, cu personaje din Vechiul Testament (Târgoviște, 1709, ms. original la Kiev, iar la noi o copie realizată de dascălul popa Flor, pe la mijlocul sec. XVIII). Tot în manuscris a rămas și opera sa omiletică, *Didahiile* (cu 28 predici la diferite sărbători și 7 cuvântări ocazionale); analiza lor duce la constatarea că avea nu numai o frumoasă cultură teologică, ci și una profană (citate din Biblie, literatura patristică, filosofi antici); în multe din ele făcea o critică vehementă a moravurilor vremii. Didahiile îl așează în rândul celor mai de seamă predicatori creștini din toate timpurile. Este ctitorul mănăstirii cu hramul „Toți Sfinții" din București — numită azi Antim — (1713—1715), pe care a înzestrat-o cu toate cele trebuitoare, unul dintre cele mai remarcabile monumente de arhitectură, pictură și sculptură din țara noastră; pe seama ei a alcătuit un testament, intitulat *„Învățături pentru așezământul cinstitei mănăstiri a tuturor sfinților, capete 32"*, în vederea organizării unei impresionante opere de asistență socială din veniturile ei.

Apărător energic al drepturilor Bisericii și poporului român; din pricina atitudinii sale antiotomane, în toamna anului 1716, la cererea primului domn fanariot, Nicolae Mavrocordat, a fost înlăturat din scaun, închis, caterisit de patriarhul ecumenic și condamnat la exil pe viață în mănăstirea „Sf. Ecaterina" din Muntele Sinai; în drum spre locul exilului, a fost ucis de ostașii turci și trupul aruncat în râul Marița sau în Tungea, dincolo de Adrianopol. Canonizat de Biserica Ortodoxă Română în 1992, prăznuit în fiecare an la 27 sept.

Literatura: *Edițiile Didahiilor* : Ioan Bianu (1886), Constantin Erbiceanu (1886, amândouă cu biografia lui Antim, scrisă de episcopul Melchisedec Ștefănescu), N. Iorga (1911, parțială), Petre V. Haneș (1915). Cele mai reușite sunt datorate lui Gabriel Ștrempel: *Predici*. Ediție critică, studiu introductiv și glosar, București, 1962, 322 p.; *Opere*. Ediție critică și studiu introductiv, București, 1972, LCIV+479 p. (cu bogată bibliografie); *Didahii*. Postfață și bibliografie de Florin Faifer, București, 1983, 252 p.; *Opere*. Ediție de Gabriel Ștrempel, București, 1997, XX + 466 p.

Monografii: Emile Picot, *Notice biographique et bibliographique sur l'imprimeur Anthime d'Ivir, métropolitaine de Valachie*, în *Nouveaux Mélanges Orientaux...*, Paris, 1886, p. 513—560; Ștefan Dinulescu, *Viața și activitatea mitropolitului Țării Românești Antim Ivireanul*, Cernăuți, 1886, 100 p. (extras din „Candela"); Nicolae Dobrescu, *Viața și faptele lui Antim Ivireanul, mitropolitul Ungrovlahiei*, București, 1910, 119 p.; Gabriel Popescu, *Mitropolitul Ungrovlahiei Antim Ivireanul, cârmuitor bisericesc și propovăduitor al Evangheliei*, în ST, an. XX, 1969, nr. 1—2, p. 5—97 (și extras); Fanny Djindjihașvili, *Antim Ivireanul cărturar umanist*, Iași, 1982, 132 p.; Mihai Rădulescu, *Antim Ivireanul — învățător, scriitor, personaj*, București, 1997, 99 p.; Gabriel Ștrempel, *Antim Ivireanul*, București, 1997, 415 p.

Studii: Damian P. Bogdan, *Viața lui Antim Ivireanul*, în BOR, an. LXXIV, 1956, nr. 8—9; alte studii în același număr al revistei: Pr. Niculae Șerbănescu, *Antim Ivireanul tipograf*, p. 690—760; Victor Brătulescu, *Antim Ivireanul miniaturist și sculptor*, p. 766—774; Pr. Prof. Alexan-

dru I. Ciurea, *Antim Ivireanul predicator și orator*, p. 775—817; Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *Antim Ivireanul luptător pentru Ortodoxie*, p. 831—853; Prof. Teodor M. Popescu, *Antim Ivireanul, apostol și mucenic al dreptei credințe*, p. 853—863; Ioan Nanu, *Un monument istoric și de artă religioasă, ctitoria lui Antim*, în BOR, an. LXXXIX, 1961, nr. 3—4, p. 223—318; Pr. Prof. D. Belu, *Predicile lui Antim Ivireanul*, în MA, an. VIII, 1963, nr. 1—3, p. 188—212; Aurelian Sacerdoțeanu, *Antim Ivireanul arhivist, bibliotecar și topograf*, în GB, an. XXII, 1963, nr. 9—10, p. 862—890 și an. XXIII, 1964, nr. 3—4, p. 223—244; Mario Ruffini, *Il metropolita Valacco Antim Ivireanul*, în *Oikumenikon*, 1966, vol. III, p. 357—398; Gabriel Ștrempel, *Un cronograf ilustrat atribuit mitropolitului Antim Ivireanul*, în „Romanoslavica", XIII, 1966, p. 309—353; Dan Simonescu, *Antim Ivireanul scriitorul*, în *Analele Academiei R.S.R.*, 1966, p. 663—675; Stelian Izvoranu, *Antim Ivireanul, sfătuitor și îndrumător pentru preoți și duhovnici*, în BOR, an. LXXXIV, 1966, nr. 9—10, p. 971—981 (alte studii tot acolo); Pr. Niculae Șerbănescu, *Mitropolitul Antim Ivireanul*, în MO, an. XVIII, 1966, nr. 9—10 p. 771—811 (alte studii tot acolo); Pr. Prof. Teodor Bodogae, *Personalitatea mitropolitului Antim Ivireanul*, în MB, an. XVI, 1966, nr. 7—9, p. 467—482; Mircea Păcurariu, *Importanța mitropolitului Antim Ivireanul pentru Biserica și cultura românească*, în *ibidem*, p. 493—515 (alte studii în același număr); Pr. Prof. Sofron Vlad, *Mitropolitul Antim Ivireanul*, în MA, an. XI, 1967, nr. 1—3, p. 43—81; Prof. Iorgu Ivan, *Nulitatea actului de caterisire a mitropolitului Antim Ivireanul*, în *ibidem*, p. 147—179; alte studii în GB, an. XXV, 1966, nr. 9—10, p. 831—844; MO, an. XXVII, 1975, nr. 11—12, p. 856—872; MMS, an. LII, 1976, nr. 5—6 p. 360—382; a se vedea și Eugen Negrici, *Antim, logos și personalitate*, București, 1971, 262 p. (analiza Didahiilor); *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 42—44; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 143—161 (ed. a II-a, București, 1994, p. 141—160).

J, K

JIVANOVICI SINESIE, episcop. N. 1711, în Sântandrei, lângă Buda, într-o familie de sârbi, † 14 mart. 1768, în Arad. Vicar al patriarhului sârb Arsenie IV Ioanovici Șacabent, exarh și stareț al mănăstirii Frușcagora, arhimandrit al mănăstirii Racovaț. În 1751 a fost ales episcop al eparhiei românești a Aradului (înscăunat la 1 sept. 1751), cu jurisdicție și peste Bihor și Hălmagiu. Datorită strădaniilor sale s-a putut menține ortodoxia în părțile Aradului, în districtul Hălmagiu și mai ales în Bihor (aici a făcut și o lungă vizită canonică în 1759, cercetând 271 de sate), întocmind acum și o statistică a clerului și credincioșilor (altă statistică a făcut pentru Arad). A zidit mănăstirea cu hramul „Sf. Simeon Stâlpnicul" — cu clădirile anexe — din Arad Gai, care a devenit gropniță pentru episcopii Aradului, înzestrată cu o moșie de 300 jugăre. A deschis, la reședința sa din Arad, cursuri pentru pregătirea viitorilor preoți. În 1761 a tipărit la Râmnic cartea intitulată *Pravila de rugăciuni a sfinților sârbi*.

Literatura: Preot Dr. Gheorghe Lițiu, *Episcopia Aradului*, Arad, 1950, p. 27—30; Gheorghe Lițiu, *O vizitație canonică în Bihor în secolul al XVIII-lea*, în vol. *Omagiu Î.P.S. Sale Dr. Nicolae Bălan mitropolitul Ardealului la cincizeci de ani de activitate bisericească*, Sibiu, 1956, p. 374—381; Gheorghe Lițiu, *Eșecul „uniației" și reacția românilor ortodocși din Bihor în secolul al XVIII-lea*, în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 9—10, p. 1114—1123; Marin Mălinaș, *O circulară a episcopului Sinesie Jivanovici al Aradului*, în MB, an. XXVI, 1976, nr. 1—4, p. 243—249; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 531—534 (ed. a II-a, București, 1994, p. 516—519); Gheorghe Lițiu, *Istoria eparhiei Aradului*, în vol. *Episcopia Aradului. Istorie, viață culturală, monumente de artă*, Arad, 1989, p. 37—42.

JIVI AUREL, profesor de teologie. N. 2 aug. 1943, în Chișoda, jud. Timiș. A făcut studii la Seminarul teologic din Caransebeș (1957—1963), Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1963—1967), cursuri de doctorat la Institutul Teologic Universitar din București (1967—1970), cursuri de specializare la Facultatea de Teologie Episcopaliană din Cambridge, Massachusetts (1970—1971), apoi la Institutul Teologic „McCormick" din Chicago (1971—1973), unde a obținut diploma de „magistru în teologie" (1973); doctoratul la Institutul Teologic din București cu teza *Ortodoxia în America* (1982). Asistent la Institutul Teologic din Sibiu — secția istorică (de la 1 oct. 1973), încredințat cu suplinirea catedrei de Istorie Bisericească Universală (1981—1983); de la 1 oct. 1983 profesor titular la aceeași catedră; din 1991 profesor și la Facultatea de Teologie din Oradea; hirotonit diacon (1984) și preot (1993).

A participat la mai multe întruniri cu caracter ecumenist peste hotare: Adunările generale ale

Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Nairobi (1975), Vancouver (1983) și Harrare (1998), a opta Adunare generală a Conferinței Bisericilor Europene de la Chania — Creta (1979), la întrunirile unor comisii ale Programului pentru Educație teologică al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ale Comisiei internaționale de dialog teologic între Bisericile Ortodoxe și Alianța Mondială a Bisericilor Reformate și altele. A ținut cursuri, ca „profesor vizitator" la Institutul teologic presbiterian din Pittsburgh, S.U.A. (1986) și conferințe pe teme de istorie bisericească la diferite Facultăți de teologie din S.U.A. și Marea Britanie.

Lucrări: *Sfântul Ioan Hrisostom, arhipăstor la Constantinopol*, în MB, an. XIX, 1969, nr. 4—6, p. 226—235; *Literatura teologică bizantină în preocupările lui Nicolae Iorga*, în BOR, an. LXXXVIII, 1969, nr. 11—12, p. 1248—1256; *Biserica Ortodoxă din Cipru și situația ei actuală*, în ST, an. XXII, 1970, nr. 1—2, p. 118—128; *Patriarhia Ortodoxă Sârbă de la 1920 până în prezent*, în ST, an. XXII, 1970, nr. 5—6, p. 452—460; *Relațiile Mitropoliei de la Carloviț cu Biserica Ortodoxă Română din Transilvania în secolul al XVIII-lea*, în BOR, an. LXXXVIII, 1970, nr. 5—6, p. 587—596; *Opere teologice bizantine editate în țările române de către patriarhul Dositei al Ierusalimului*, în ST, an. XXVII, 1975, nr. 3—4, p. 219—225; *Însemnări despre biserici și mănăstiri din Țara Românească în jurnalul de călătorie al unui preot englez la 1794*, în BOR, an. XCIX, 1981, nr. 7—8, p. 912—917; *1600 de ani de la Sinodul II ecumenic. Valoarea ecumenică a Simbolului niceo-constantinopolitan*, în ST, an. XXXIII, 1981, nr. 7—10, p. 606—613; *Contribuții la istoria relațiilor ecumenice româno-anglicane*, în ST, an. XXXVI, 1984, nr. 7—8, p. 482—493; *Sinodul al VII-lea ecumenic*, în MMS, an. LXIII, 1987, nr. 5, p. 102—111; *Studii și cercetări transilvănene privind Istoria Bisericească Universală*, în vol. *Contribuții transilvănene la teologia ortodoxă*, Sibiu, 1988, p. 101—118; *Corespondența arhiereului Teodor Trandafir Scorobeț cu teologi anglicani*, în RT, an. I (73), 1991, nr. 2, p. 23—32; *Din istoria primară a Bisericii*, în vol. *Credință ortodoxă și viață creștină*, Sibiu, 1992, p. 39—57; *Relațiile patriarhului Ciril Lucaris cu protestanții transilvăneni*, în RT, an. II (74), 1992, nr. 3, p. 17—27; *Cyril Lucaris' ties with Transylvanian Preotestants*, în vol. *Persoană și comuniune. Prinos de cinstire Pr. Prof. Acad. Dumitru Stăniloae*, Sibiu, 1993, p. 386—397; *Traducători și traduceri în relațiile bisericești dintre Răsărit și Apus* (secolele XI—XVI), în RT, serie nouă, an. V (77), 1995, nr. 3, p. 23—33.

Traduceri: Keith Hitchins, *Ortodoxie și naționalitate. Andrei Șaguna și românii din Transilvania, 1846—1873*, București, 1995, 343 p.

Alte articole, reportaje, recenzii, dări de seamă, note în „Biserica Ortodoxă Română", „Studii Teologice", „Mitropolia Ardealului", „Ecumenical Review", „Byzantinoslavica" ș. a.

Literatura: GB, an. XXXVI, 1977, nr. 1—3, p. 153; ROC, an. XII, 1982, nr. 3, p. 10—11.

JOANTĂ SERAFIM (din botez Romul), mitropolit. N. 4 sept. 1948, în Boholț—Făgăraș. Studii la Liceul din Făgăraș, Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1970—1974), apoi la Institutul „St. Serge" din Paris (1982—1985), unde obține doctoratul. Preot necăsătorit în Pojorta—Făgăraș (1974—1975), muzeograf și preot la catedrala episcopală din Alba Iulia (1975—1982), lector la Institutul Teologic „St. Serge" (1985—1989), duhovnic la Institutul Teologic din Sibiu (1989—1990), episcop-vicar la Arhiepiscopia Sibiului, cu titlul „Făgărășanul" (ales la 12 febr. 1990, tuns în monahism la 17 febr. și hirotesit arhimandrit, hirotonit arhiereu și instalat la 11 mart. 1990). La 16 oct. 1993 ales arhiepiscop al Berlinului și mitropolit pentru românii din Europa Centrală, de către o Adunare eparhială întrunită la Aachen; confirmat de Sf. Sinod la 12 ian. 1994, instalat la München la 5 iun. 1994. Delegat de Sf. Sinod la o serie de întruniri ecumenice peste hotare: Moscova (1990), Strasbourg (1990), Torto Cores în Grecia (1993) și multe altele.

Lucrări: *Roumanie. Tradition et culture hesychastes*, Paris, 1987, 318 p. (în colecția „Spiritualité orientale"; versiunea engleză, 1992, XXX + 253 p.; versiunea românească, București, 1994, 263 p.); *Le renouveau philocalique du XVIII-e siècle et son influence sur la vie liturgique*, în vol. *Liturgie, Conversion et Vie monastique*, Roma, 1989, p. 159—183; *Les disciples roumaines du staretz Païssiy*, în *Messager orthodoxe*, II,1987, p. 66—78; *Sfânta Liturghie*, în vol. *Credință ortodoxă și viață*

creştină, Sibiu, 1992, p. 281—298; *Din istoria isihasmului până în secolul XV*, în vol. *Persoană şi comuniune. Prinos de cinstire Pr. Prof. Acad. Dumitru Stăniloae*, Sibiu, 1993, p. 549—564. Zeci de alte articole în diferite ziare şi reviste din ţară şi de peste hotare, mai ales în revista „Deisis" a Mitropoliei pe care o conduce.

Literatura: VO, an. II, nr. 7—8, 1990, p. 11; MA, an. XXXV, 1990, nr. 2, p. 59—64; BOR, an. CXII, 1994, nr. 7—12, p. 198—213.

KOZAK EUGEN, preot, istoric. N. 21 dec. 1857, Slobozia Rarencei, Bucovina — † 1933, în Cernăuţi. Studii gimnaziale la Cernăuţi, apoi la Facultăţile de Teologie din Cernăuţi şi Filosofie din Viena, doctoratul în Filosofie (Istorie) la Viena (1892). Funcţionar la Arhiva Ministerului de Finanţe din Viena (1893), apoi paroh în Verenceanca (1896) şi Dobronăuţi (1897), ambele în Bucovina; profesor „extraordinar" (1897), apoi „ordinar" (1904) de limbi slave la Facultatea de Teologie din Cernăuţi, decanul Facultăţii (1911). A publicat studii de slavistică şi epigrafie.

Lucrări: *Die Inschriften aus der Bukovina. Epigraphische Beiträge zur Quellenkunde der Landes — und Kirchengschichte*, I. Teil, Wien, 1903, XIV + 215 p. + ilustr.; *Die älteste Urkunde des Klosters Putna zur vierhundertjährigen Gedenkfeier des Todes Stephans des Grossen*, Czernowitz, 1904, 7 p. + 1 pl.

Literatură: Rev. „Candela", 1904, p. 660 şi 1911, p. 396; *Enciclopedia Română*, tom. III, Sibiu, 1904, p. 29; *Bibliografia românească modernă, 1831—1918*, vol. II, Bucureşti, 1986, p. 885.

L

LAȚCU ZORICA TEODOSIA, călugăriță, poetă și traducătoare. N. 17 mart. 1917, Mezőtur, Ungaria (familia originară, însă, din Brașov), † 8 aug. 1990 în mănăstirea Vladimirești, jud. Galați. Liceul în Brașov (1928—1936), apoi Facultatea de Litere (secția Limbi clasice) a Universității din Cluj (1936—1940). Preparator la Institutul de Lingvistică din Cluj—Sibiu (din 1941), lucrând la *Dicționarul* Academiei și la bibliografierea revistei „Dacoromania". În 1948 a intrat în mănăstirea de la Vladimirești, jud. Galați, fiind călugărită sub numele Teodosia; în 1955 exclusă din monahism de autoritățile comuniste și închisă (1956—1959); după eliberare, a trăit în Gurguieți — jud. Brăila, iar din 1970 la Brașov; în 1990 s-a reîntors în mănăstirea Vladimirești, reînființată atunci.

Lucrări: *Insula albă*, Sibiu, 1944 (poezii cu subiecte antice); *Osana Luminii* (versuri), Cluj, 1947, 62 p. (Editura Episcopiei); *Poemele iubirii*, Craiova, 1949; *Viața Maicii Domnului*, Curtea de Argeș, 1994; *Poezii*, București, 1999, 90 p.; *Poezii*. Cu un cuvânt înainte de Arhim. Teofil Părăianu, București, Ed. Sofia, 2000, 283 p.

Traduceri: Origen, *Scrieri alese. Din lucrările exegetice ale Vechiului Testament*, București, 1981, 471 p. și *Exegeze la Noul Testament. Despre rugăciunea domnească. Filocalia*, București, 1982, 528 p. (ambele în colaborare cu pr. prof. Nicolae Neaga și pr. prof. Teodor Bodogae); Sfântul Simeon Noul Teolog, *Cateheze către monahi*, Traducere din limba greacă și selecție de ..., București, 1995, 173 p.; Sfântul Grigorie de Nyssa, *Tratatul despre suflet și înviere*, în vol. *Scrieri. Partea a doua, Scrieri exegetice, dogmatico-polemice și morale*, București, 1998, p. 347—408.

Poezii religioase în „Gândirea" — București, „Renașterea" — Cluj, „Telegraful Român" și „Îndrumătorul bisericesc" de la Sibiu.

Literatura: Arhim. Teofil Părăianu, † *Monahia Teodosia Zorica Lațcu*, în TR, an. 138, nr. 35—36 din 20 sept. 1990, p. 3; Arhim. Teofil Părăianu, *Medalion Zorica Lațcu*, în vol. *Prescuri pentru cuminecături*, Timișoara, 1998, p. 148—172.

LAVRENTIE, ieromonah tipograf din Țara Românească, a doua jumătate a sec. XVI. Cu ajutorul ucenicului său Iovan (Ioan), a pus bazele unei tiparnițe în mănăstirea Colentina (Plumbuita) din București (1573), în care au imprimat un *Tetraevanghel* în două ediții (c. 1582) și o *Psaltire*, ambele în limba slavonă, care au cunoscut o largă difuzare în țările slave ortodoxe.

Literatura: L. Demény, *Noi contribuții la activitatea tipografică a lui Lavrentie*, în RB, an. XXII, 1969, nr. 4, p. 219—227; Alexandru Mareș, *Un capitol din istoria tiparului românesc din sec. al XVI-lea: tipăriturile ieromonahului Lavrentie*, în SCI, an. XXI, 1970, nr. 6,

p. 645—667; Petăr Atanasov, *Tipografia din București a ieromonahului Lavrentie*, în RB, an. XXV, 1972, nr. 3, p. 171—175; L. Demény, *Tiparnița bucureșteană din secolul al XVI-lea*, în „Studii, revistă de istorie", t. 25, 1972, nr. 2, p. 203—224; Alexandru Mareș, *Activitatea tipografică a ieromonahului Lavrentie în lumina unor noi informații*, în LR, an. XXI, 1972, nr. 4, p. 307—315; Pr. Ioan Ionescu, *Tipograful Lavrentie ieromonahul*, în MO, an. XXIV, 1972, nr. 5—6, p. 385—391; Pr. Prof. Niculae Șerbănescu, *Tipografia ieromonahului Lavrentie de la mănăstirea Plumbuita din București* (sec. XVI), în ST, an. XXVIII, 1976, nr. 1—2, p. 20—39.

LAVRENTIE, călugăr „diortositor" de cărți. N. c. 1700, † d. 1759. Tuns în monahism la mănăstirea Hurezi, hirotonit ieromonah. A fost un timp dascăl al candidaților la preoție la Episcopia Râmnicului; timp de 23 de ani (1736—1759) a „diortosit" peste 20 de cărți care s-au tipărit la Râmnic, la multe din ele scriind el însuși prefețele: *Antologhion* (1734, cu prefață), *Octoih* (1742, cu prefață), *Penticostar* (1743), *Antologhion* (1745, cu prefață), *Evanghelie* (1746), *Apostol* (1747), *Cazanii* (1748, cu prefață), *Bucoavnă* (1749), *Preoția* (1749), *Catavasier* (1750, cu prefață), *Octoih* (1750), *Antologhion* (1752, cu prefață), *Slujba Sf. Grigorie Decapolitul* (1753), *Molitvelnic* (1758) („prin diortosirea și pe alocurea și tălmăcirea lui Lavrentie ieromonahul Dimitrievici"), *Liturghier* (1759) ș.a.

Literatura: Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche*, tom. II, București, 1910 (la tipăriturile menționate); Pr. Niculae M. Popescu, *Lavrentie ieromonahul, diortositor oltean (1736—1759)*, în MO, an. VII, 1955, nr. 5—6, p. 312—315; Mircea Păcurariu, *Episcopul Climent al Râmnicului*, în MO, an. XVII, 1965, nr. 1—2, p. 29—34.

LAZARESCU VASILE, mitropolit. N. 1 ian. 1894, Comești (fost Jadani), jud. Timiș, † 21 febr. 1969, la mănăstirea Cernica (înmormântat în catedrala din Timișoara). Liceul de Stat în Timișoara, apoi Facultatea de Teologie din Cernăuți cu doctoratul în 1920; studii de Pedagogie și Filosofie la Universitățile din Budapesta, Viena și Cernăuți (abs. 1920). Profesor de Dogmatică, Apologetică și Morală la Institutul Teologic din Sibiu (1920—1924), apoi profesor de Dogmatică și Apologetică la Academia teologică din Oradea (1924—1933), duhovnic (1926 —1933), redactor al foii eparhiale „Legea Românească" (1925—1931), preot necăsătorit și protopop (1926), călugărit în 1928, protosinghel (1928), arhimandrit (1929). La 21 oct. 1933 ales episcop al Caransebeșului, hirotonit 31 dec. 1933, înscăunat 15 apr. 1934; la 12 iun. 1940 ales episcop al Timișoarei, înscăunat 25 mart. 1941; în 1947 devine arhiepiscop, apoi mitropolit al Banatului (instalat 26 oct. 1947). La cererea autorităților comuniste, a fost pus în retragere la 18 dec. 1961 și închinoviat la Cernica. Ca ierarh, a stăruit pentru redeschiderea unor mănăstiri din Banat (Săraca, Partoș, Sf. Ilie de la Izvor, Lipova, Cebza), a îndrumat lucrările de zidire a catedralei din Timișoara (sfințită la 6 oct. 1946), activitatea Academiilor teologice din Caransebeș și Oradea, refugiată la Timișoara după 1941, a buletinelor eparhiale „Foaia Diecezană — Caransebeș, „Biserica Bănățeană" — Timișoara și a revistelor „Duh și Adevăr", „Mitropolia Banatului", „Calendarul Eparhial" ș.a.

Lucrări: *Cultul inimii lui Iisus la romano-catolici*, în „Anuarul IV al Seminarului «Andreian»", Sibiu, 1923, p. 3—29 (și dezvoltată: Sibiu, 1933, IX + 95 p.); *Creștinismul și științele oculte*, în „Anuarul V al Seminarului «Andreian»", Sibiu, 1924, p. 3—36; *Pârga darului. Cuvântări*, Caransebeș, 1936, 111 p.; *Praznic luminat. Gânduri de sărbători*, Caransebeș, 1940, 280 p.; *În ce ne deosebim...?*, Timișoara, 1958, 430 p. (semnată: Bisericanul ortodox).

Alte studii, articole, traduceri, recenzii, cuvântări, pastorale în periodicele amintite sau „Anuarele Academiei teologice «Andreiane»" și în „Revista Teologică" — Sibiu.

Literatura: FD, an. XLIX, nr. 1 din 1934; Gh. I. Moisescu, *Alegerea de episcop de Timișoara*, în BOR, an. LVIII, 1940, nr. 7—8, p. 584—587; Nicolae Cornean, *Monografia Eparhiei Caransebeș*, Caransebeș, 1940, p. 53—56; *Calendarul Arhiepiscopiei Timișoarei pe anul Domnului 1949*, p. 41—54; MB, an. VIII, 1958, nr. 7—9, p. 5—58 (alte articole omagiale în același număr); *Necrolog*, în BOR, an. LXXXVII, 1969, nr. 1—2, p. 223—224.

LAZĂR GHEORGHE, teolog, filosof, inginer, organizator al învățământului românesc. N. 5 iun. 1779 (după unele cercetări mai noi, la 9 ian. 1782), în Avrig, jud. Sibiu, † 17 sept. 1823, în Avrig. Studii la Liceul piarist din Cluj (1799—1801) și la cel din Sibiu (1801/1802), Filosofia și Dreptul la Cluj (1802—1806). Cu o bursă oferită de Consistoriul Episcopiei Ortodoxe din Sibiu, din 1806 face studii de Teologie și Filosofie la Universitatea din Viena (în particular, studii de Drept, Medicină, Matematică și Inginerie); în 1809 încearcă să studieze la Seminarul ortodox din Carloviț, dar fără rezultat. În 1810—1811 era din nou la Viena, unde traduce anumite cărți în limba română. Reîntors în Transilvania, la 15 mart. 1811 și-a început activitatea ca profesor la „școala de preoție" de la Sibiu, la care a funcționat — cu o întrerupere din toamna an. 1811 până în toamna an. 1812, când a stat în Brașov — până spre sfârșitul an. 1815. Profesor particular în Brașov (1815—1816), după care a plecat la București, unde și-a consacrat întreaga energie pentru dezvoltarea învățământului național. În 1818 a deschis cursurile primei școli superioare românești în incinta mănăstirii Sf. Sava. A predat cursuri de Logică și Metafizică (după Kant), precum și cursuri de Matematică și Inginerie, contribuind la formarea unei terminologii științifice și tehnice în limba română. În 1821 a participat direct la mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu. Bolnav, s-a reîntors în Avrig, unde a murit.

Lucrări: Aproape toate lucrările sale au rămas în manuscris. A tradus din nemțește în românește lucrări cu conținut moralizator: *Învățăturile morale pentru băieți*, ale pedagogului Johann Heinrich Campe, *Istoria lui Ioan Moritz și a copiilor săi, Învățătura ortodoxă sau Catehismul mitropolitului Platon Levșin* (pierdute). La Sibiu a scris un *Compendiu de Geografia Transilvaniei* și *Gramatica româno-germană* (pierdute), iar la București: *Aritmetrica matematicească și temeiurile trigonometriei cei drepte*, un capitol din *Geometrie*, compilate după Chr. Wolff și după alte manuale germane. A alcătuit cursuri de *Filosofie generală*, *Logică* și *Metafizică* după Kant, dar nu s-au păstrat.

O parte din lucrări au fost publicate postum de G. Bogdan-Duică și G. Popa Lisseanu, *Viața și opera lui Gheorghe Lazăr*, București, 1924; *Trigonometria*, ed. Traian Lalescu, București, 1919; *Scrierile matematice ale lui Gheorghe Lazăr*, ed. Axente Creangă, București, 1968.

Literatura (selectivă): Petrache Poenaru, *Gheorghe Lazăr și școala română*, București, 1871; Avram Sădeanu, *Date nouă despre Gheorghe Lazăr*, Arad, 1914; N. Iorga, *Cel dintâi învățător de ideal național: Gheorghe Lazăr*, București, 1916, 93 p.; G. Bogdan-Duică, *Gheorghe Lazăr*, București, 1924, 163 p.; G. Bogdan-Duică și G. Popa Lisseanu, *Viața și opera lui Gheorghe Lazăr*, București, 1924, 356 p.; Ioan Matei, *Gheorghe Lazăr. Pagini de pomenire*, Cluj, 1936, 61 p.; Gh. M. Stancu, *Gheorghe Lazăr pedagog național*, Brașov, 1936, 148 + IV p.; G. Macovescu, *Gheorghe Lazăr*, București, 1954 (ed. a II-a, 1973, 140 p.); Traian Chelaru, *Gheorghe Lazăr*, în vol. *Din istoria pedagogiei românești. Culegere de studii*, București, 1957, p. 99—142; Gheorghe Pârnuță, *Gheorghe Lazăr. Contribuția sa la dezvoltarea învățământului*, București, 1973, 216 p.; George Potra, *Gheorghe Lazăr. La 200 de ani de la naștere*, în BOR, an. XCVII, 1979, nr. 5—6, p. 712—723; *Gheorghe Lazăr, 1779—1823. Bibliografie. Studiu introductiv*, de Emilia Șt. Milicescu. Redactori responsabili: Doina Elena Făget și Rodica Calcan, București, 1979, 356 p.; Ioan Nicoară, *Gheorghe Lazăr. 200 de ani de la naștere*, în vol. *Repere sibiene*, II, 1982, p. 13—32; Antonie Plămădeală, *Dascăli de cuget și simțire românească*, București, 1981, p. 276—302; Emilia Șt. Milicescu, *Gheorghe Lazăr*, Cluj-Napoca, 1982, 292 p.

LĂNCRĂNJAN IOAN, preot. N. 26 dec. 1901, în Sebeș, jud. Alba, † 3 iun. 1979, în Basel —Elveția. Liceul teoretic „Mihai Viteazul" din Alba Iulia (abs. 1924), Facultățile de Teologie și Litere și Filosofie din București (1924—1928), cu licența la amândouă (1929); studii de specializare la Facultatea de Filosofie de la Sorbona (1931—1933), doctoratul în Teologie la București (1936). Asistent la catedra de Morală de la Facultatea de Teologie din București (1934—1947), un timp inspector general în Ministerul Cultelor; diacon la bisericile „Sf. Nicolae-Universitate" (1930—1948) și „Flămânda" (1948—1950); preot la bisericile „Sf. Nicolae Vlădica" (1950—1952) și „Stavropoleos" din București (1952—1976), iconom stavrofor.

Lucrări: *Încercări de reabilitare a gândirii creștine medievale* (teză de doctorat), București, 1936, 137 p.; *Personalitatea morală a Sf. Ioan Hrisostom*, București, 1937, 32 p.; *Probleme moral-religioase*, București, 1940; *Două altare. Credință și cultură*, București, 1943, 216 p.

În colaborare cu Prof. Ermis Mudopoulos a tradus în românește volumul *Sistem de Morală* a lui Hristu Andrutsos, Sibiu, 1947, XIII+388 p. Articole, note, recenzii în diferite periodice bisericești.

Literatura: Pr. Prof. D.R(adu), *Asistent Pr. Dr. Ioan Lăncrănjan*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 62—63; Protos. Iustin Marchiș, *Stavropoleos. Ctitorie, oameni, fapte*, București, 2000, p. 106—107.

LEB IOAN VASILE, profesor de teologie. N. 30 ian. 1953, în Mihăileni, jud. Sibiu. Studii la Liceul „S. L. Roth" din Mediaș (1968—1972), la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1972—1976), cursuri de doctorat la Institutul Teologic Universitar din București (1976—1979), cu specializare la Facultatea de Teologie evanghelică a Universității din Heidelberg, care i-a conferit doctoratul (1982), echivalat la București. Asistent la Institutul Teologic din Sibiu (1982—1990), lector, apoi conferențiar — pentru Istoria Bisericească Universală — la noua Facultate de Teologie a Universității din Cluj-Napoca (din 1990); decan (din 2000); diacon (1985), preot (1991). Participant la mai multe întruniri cu caracter ecumenic sau istoric peste hotare, între care a VI—a Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Vancouver — Canada (1983) ș. a.

Lucrări: *Relațiile husiților cehi cu Patriarhia Constantinopolului în secolul al XV-lea*, în ST, an. XXX, 1978, nr. 3—4, p. 254—263; *Mitropolitul Marcu Eugenicul al Efesului — apărător al Ortodoxiei la Conciliul de la Ferrara — Florența (1438—1439)*, în GB, an. XXXVIII, 1979, nr. 5—6, p. 535—543; *Relațiile Bisericii Ortodoxe cu Bisericile necalcedoniene în vederea pregătirii dialogului teologic pentru unitatea creștină*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 5—6, p. 423—438; *Biserica Ortodoxă Română din Transilvania și înființarea Patriarhiei Române*, în BOR, an. CIII, 1985, nr. 9—12, p. 856—867; *Legăturile românilor cu mănăstirea Sfânta Ecaterina din Sinai*, în ST, an. XXXIX, 1987, nr. 4, p. 97—106; *Presa bisericească transilvăneană*, în vol. „*Contribuții transilvănene la teologia ortodoxă*", Sibiu, 1988, p. 318— 332; *Biserica creștină în mileniul al doilea*, în vol. „*Credință ortodoxă și viață creștină*", Sibiu, 1992, p. 97—130; *Orthodoxie und Altkatholizismus. Eine hundert Jahre ökumenische Zusammenarbeit* (1870—1970), Cluj Napoca, 1995, 262 p. O parte din aceste studii au fost publicate și în traducere germană: *Die Rumänische Orthodoxe Kirche im Wandel der Zeiten*, Cluj-Napoca, 1998, 167 p.; și o versiune românească: *Biserică și implicare. Studii privind istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Cluj-Napoca, 2000, 195 p. Diferite articole, recenzii, note, în „Mitropolia Ardealului" și „Telegraful Român" de la Sibiu, „Mitropolia Banatului" — Timișoara, „Renașterea" din Cluj, buletinele unor comunități române ortodoxe de peste hotare; o ediție critică din opera lui Gh. Stănescu.

LECCA PAULIN (din botez Victor), arhimandrit. N. 24 iulie 1912, Babele, jud. Ismail, în familie de preot, † 1998 în mănăstirea Rogozu, jud. Vrancea. Studii la Seminarul teologic și la Facultatea de teologie (1936—1940) din Chișinău. Frate în mănăstirea Frăsinei (1940), misionar în câteva sate din Transnistria și la Odessa (1941—1943), deținut și condamnat la moarte pentru refuzul de a satisface serviciul militar, fără ca sentința să fie executată (1943—1944); din nou la Frăsinei, unde a fost călugărit sub numele de Paulin, ieromonah, apoi arhimandrit; ulterior a trăit în mănăstirea Govora, Cozia, Antim din București, schitul Rarău, jud. Suceava, mănăstirea Gologanu, jud. Vrancea; un timp exarh al mănăstirilor din Arhiepiscopiile Dunării de Jos (Galați) și Bucureștilor.

Lucrări: *De la moarte la viață*, București, 1997, 294 p. (pagini memorialistice); *Frumosul divin în opera lui Dostoievski*, București, 1998, 346 p.; *Cum să citim Biblia în învățătura Sfinților Părinți*, București, 1999.

Traduceri: Sf. Simeon Noul Teolog, *Țelul vieții creștine*. Traducere după episcopul Veniamin Mălov, București, 1996, 236 p.; Igor Smolici, *Din viața și învățătura stareților*, București, 1997, 310 p.; Pr. Serghei Bulgakov, *Icoana și cinstirea sfintelor icoane*, București, 2000, 193 p.

Literatura: Cartea sa *De la moarte la viață* (inclusiv o scurtă biografie, la p. 4).

LEFTER MELETIE (supranumit Brandaburul), mitropolit. N. 1777, Suceava, † 19 iun. 1848, în Iași. Călugărit la Iași în 1795, unde a fost hirotonit diacon. Episcop la Huși (ales 27 mart. 1803), apoi la Roman (ales 26 mai 1826) și mitropolit al Moldovei (ales 2 febr. 1844). Preocupat mai mult de probleme administrativ-gospodărești. La 1848 a sprijinit acțiunea revoluționarilor moldoveni îndreptată împotriva domnitorului Mihail Sturdza.

Literatura: Melchisedec (Ștefănescu), *Cronica Hușilor și a Episcopiei*, București, 1869, p. 392—427; Melchisedec (Ștefănescu), *Cronica Romanului și a Episcopiei*, vol. II, București, 1875, p. 190—200; Pr. Simeon Reli, *Bucovineni celebri în ierarhia Moldovei*, în „Candela", an. XL, 1929, nr. 10—12, p. 407—431 (și extras); Preot Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, Roman, 1984, p. 269—277; Preot Scarlat Porcescu, *Episcopia Hușilor. Pagini de istorie*, Roman, 1990, p. 83—85.

LEMENI IOAN, episcop. N. 22 apr. 1780, în Dezmir, jud. Cluj, † 29 mart. 1861, în Viena. Studiile gimnaziale, filosofice și juridice în Cluj (abs. 1800), studii teologice la Blaj și Oradea (1801—1805). Profesor de Filosofie și Istorie bisericească la Seminarul din Blaj (1805—1807), paroh și protopop în Cluj (1807—1819), canonic la Blaj (1819—1832), vicar (1832), apoi episcop (numit 23 aug. 1832, hirotonit 6 iun. 1833, instalat la 14 iul. 1833). În această calitate a refăcut catedrala din Blaj; împreună cu episcopul Vasile Moga de la Sibiu a înaintat mai multe memorii către Curtea din Viena (1834, 1842) cerând recunoașterea românilor ca a patra națiune în Transilvania și acordarea de drepturi politice și bisericești pentru români. În cursul revoluției din 1848 (deși a prezidat — împreună cu A. Șaguna — lucrările Adunării naționale de pe Câmpia Libertății de la Blaj), a avut o atitudine echivocă, mai mult filomaghiară, fapt care a nemulțumit pe credincioși. În nov. 1848 a fost suspendat din funcție, iar în mart. 1850 și-a înaintat demisia, după care s-a retras la Viena, unde a trăit până la moarte.

Literatura: *Șematismul veneratului cler al Arhidiecesei greco-catolice române de Alba Iulia și Făgăraș*, Blaj, 1900, p. 41—43; *Enciclopedia Română*, tom. III, Sibiu, 1904, p. 79; Virgil Șotropa, *Din actele și scrisorile episcopului Lemeni*, în rev. „Arhiva Someșană", Năsăud, nr. 21, 1937, p. 528—568; Nicolae Comșa, *Dascălii Blajului*, Blaj, 1940, p. 48—49 (și ed. Nicolae Comșa și Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului*, București, 1994, p. 52—53); Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 547—549 (ed. a II-a, București, 1994, p. 531—533).

LEU GRIGORIE (din botez Gheorghe), episcop. N. 2 mai 1881, în Țuțcani, jud. Vaslui, în familie de preot, † 1 mart. 1949, la Huși. Seminarul inferior la Roman, cel superior la „Veniamin" din Iași (1897—1901). Preot în Oancea, jud. Galați (1904—1910), urmând — paralel — Facultatea de Teologie din București (1906—1910); spiritual la Seminarul „Central" din București (1910—1916), preot militar (1916—1918), director al Seminarului din Ismail (1918—1924). În 1924 a fost ales arhiereu-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, cu titlul „Botoșăneanul"; la 30 apr. 1936 ales episcop al Argeșului (înscăunat 7 iun.), iar la 11 iun. 1940 la Huși (înscăunat 28 iul. 1940), păstorind până la 5 febr. 1949. Pe lângă îndrumarea vieții bisericești din cele două eparhii, s-a îngrijit de monumentele lor istorice, a publicat o serie de lucrări, mai cu seamă cu caracter antisectar.

Lucrări: *Cuvintări ocazionale*, Chișinău, 1928, 216 p.; *Confesiuni și secte. Studiu istoric-misionar*, București, 1929, 242 p.; *Sectele din România*, Chișinău, 1931, 130 p.; *Crezul în chipuri și icoane*, București, 1932, 64 p.; *Vedeți cum să umblați cu pază*, Cernica (1932), 80 p.; *Să stăm bine, să stăm cu frică, să luăm aminte...*, Chișinău, f. a., 71 p.; *Comorile Argeșului*, Craiova (1937), 83 p., pastorale, cuvântări.

Literatura: *Anuarul Eparhiei Argeșului*, Pitești, 1940, p. 53—54; *Necrolog*, în BOR, an. LXVII, 1949, nr. 1—2, p. 68; Pr. Niculae Șerbănescu, *Episcopii Argeșului*, în MO, an. XVII, 1965, nr. 7—8, p. 626—628; Pr. Scarlat Porcescu, *Episcopia Hușilor. Pagini de istorie*, Roman, 1990, p. 114—116; Pr. Nicolae Hurjui, *Un vrednic păstor: episcopul Grigorie Leu*, în vol. „Cronica Episcopiei Hușilor", IV, 1998, p. 449—455; Pr. Nicolae Hurjui, *Episcopul Grigorie Leu. Omul și fapta*, (Huși), 2000, 237 p.

LITERAT VALERIU, preot, istoric. N. 5 apr. 1885, în Luța, jud. Brașov, † 19 dec. 1972, în Iași. Studii la Liceul „Andrei Șaguna" din Brașov (1895—1903), la Institutul Teologic din Sibiu (1903—1906), cursuri pentru profesorii secundari români — specialitatea Franceza — la Universitatea din Cluj (1919—1920), mai târziu licențiat (1928), cu specializare la Lyon și Grenoble. Preot-paroh în Luța (1907—1919), profesor la Liceul „Radu Negru" din Făgăraș (1920—1942); membru corespondent al Comisiei Monumentelor Istorice — secția pentru Transilvania, președinte al „Despărțământului" Făgăraș al Astrei (1922—1925 și 1934—1948), organizator al Muzeului Țării Oltului din Făgăraș; autorul unor lucrări de istorie locală. Închis în timpul regimului comunist (1951—1953).

Lucrări: *Două biserici din Țara Oltului*, în ACMIT, II, 1926—1928, Cluj, 1929, p. 228—241 (și extras); *Biserici din Țara Oltului și „de pe Ardeal" zugrăvite de o familie de pictori*, în ACMIT, IV, Cluj, 1935, p. 1—54 (și extras); *Din Țara Oltului*, Brașov, 1938, 43 p. (extras din rev. „Țara Bârsei"); *„Vizite" calvinești la preoții români din Țara Făgărașului. Un dar al lui Constantin Brâncoveanu la Făgăraș*, în AIINC, VII, 1936—1938, p. 582—620 (și extras, în colaborare cu M. Járay); *Orașul și Țara Făgărașului. Cetatea Făgărașului*, Făgăraș, 1943, 93 p. (în colaborare cu Pr. Moise Ionașcu); *Din trecutul Bisericii românești din Făgăraș în veacul al XVII-lea*, în RT, an. XXXIII, 1943, nr. 1—2, p. 28—40; *Bisericile, mănăstirile de la Sâmbăta de Sus și slujitorii lor*, în MA, an. XX, 1975, nr. 1—2, p. 29—53; *Biserici vechi românești din Țara Oltului*, postfață, ediție îngrijită și indice de Nicolae Sabău, Cluj-Napoca, 1996, 280 p. + 140 il.; diferite articole în periodicele timpului.

Literatura: *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 199; Ioan Ciupea, *Valeriu Literat, un nume prea puțin cunoscut*, în „Acta Musei Napocensis", 22—23, 1985—1986, p. 685—687.

LIȚIU GHEORGHE, preot, istoric. N. 16 febr. 1919, în Roit, jud. Bihor. Studii la Liceul „Emanuil Gojdu" din Oradea (1929—1937) și la Academia teologică din Oradea și Arad (anul IV) (1937—1941), cu licență și doctorat (1948) la Facultatea din București, Seminarul Pedagogic Universitar București (1942). Preot paroh în Arad—Șega (1941—1949); profesor suplinitor de Istorie bisericească la Academia teologică din Arad (1947—1948); vicar administrativ la Episcopia Aradului (1949—1958), preot-paroh în Aradul Nou (1959—1960), în Semlac—Arad (1966—1973); iarăși la Aradul Nou (1973—1979) și în Oradea (din 1979); profesor „consultant" la noua Facultate de Teologie din Oradea (după 1992); câțiva ani de detenție în închisorile comuniste (1960—1964).

Lucrări: *Românii arădani în frământările anilor 1849—1850*, Arad, 1947, 65 p.; *Episcopia Aradului. Schiță istorică*, Arad, 1950, 56 p.; *O vizitație canonică în Bihor în secolul XVIII*, în vol. *Omagiu I.P.S. Sale Dr. Nicolae Bălan la cincizeci de ani de activitate bisericească*, Sibiu, 1956, p. 374—381; *Arhimandritul Patrichie Popescu (1809—1862)*, în MB, an. VIII, 1958, nr. 7—9, p. 359—364; *Contribuții la studiul circulației vechilor cărți bisericești*, în MB, an. XVIII, 1968, nr. 7—9, p. 461—472; *Episcopul Ioan Ignatie Papp al Aradului*, în MB, an. XIX, 1969, nr. 1—3, p. 85—100; *Un manuscris inedit cu predică în versuri din 1854*, în BOR, an. LXXXVIII, 1970, nr. 1—2, p. 106—112; *Aspecte ale activității culturale și bisericești a lui Constantin Diaconovici Loga*, în BOR, an. LXXXIX, 1971, nr. 7—8 p. 844—849; *Din legăturile ortodocșilor arădani cu mitropolitul Andrei Șaguna*, în MA, an. XVI, 1971, nr. 9—10, p. 701—713; *Locul Sfinților Părinți în lucrarea de propovăduire a Bisericii Ortodoxe Române*, în MA, an. XXIII, 1971, nr. 9—10, p. 721—731; *Cultura clerului român din Banat și Crișana în veacul al XIX-lea*, în MB, an. XXIV, 1974, nr. 1—3, p. 100—109; *Eșecul uniației și reacția românilor ortodocși din Bihor în secolul al XVIII-lea*, în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 9—10, p. 1114—1123; *Cuvântul la înmormântare în Biserica Ortodoxă Română*, în BOR, an. XIV, 1978, nr. 9—10, p. 1124—1134; *Contribuția clerului arădean la lupta pentru libertate și unitate națională a poporului român*, în MB, an. XXVIII, 1978, nr. 10—12, p. 619—626; *Biserica ortodoxă română din eparhia Oradiei din veacul al XVIII-lea până în zilele noastre*, în vol. *Mărturii-Evocări*, Oradea, 1980, p. 165—180; vol. *Roman Ciorogariu (1852—1936)*, Oradea, 1981, p. 103

—130; *Contribuții la istoria revoluției din 1848—1849 în părțile Aradului și Bihorului*, în MA, an. XXXIII, 1988, nr. 3, p. 3—18; *Istoria eparhiei Aradului*, în vol. *Episcopia Aradului. Istorie, viață culturală, monumente de artă*, Arad, 1989, p. 9—79; *Cartea vieții. Predici la duminicile și sărbătorile de peste an*, Timișoara, 1991, 196 p.

Diferite articole și predici în „Legea Românească" — Oradea, „Biserica și Școala" — Arad, „Telegraful Român", „Mitropolia Olteniei", „Mitropolia Banatului" ș.a.

LOICHIȚĂ VASILE, profesor de teologie (nehirotonit). N. 26 oct. 1881, în Jebel, jud. Timiș, † 30 ian. 1958, în Timișoara. Liceul în Timișoara și Beiuș, Facultatea de Teologie la Cernăuți, cu doctoratul în 1907, studii la Facultățile de Litere și Filosofie din Cernăuți și Budapesta. Profesor la Institutul teologic-pedagogic din Caransebeș (1907—1924), unde a predat mai ales disciplinele Teologiei sistematice, iar în Secția pedagogică Limba română (aceeași materie și la Liceul „Traian Doda"). În 1924 a ocupat catedra de Dogmatică de la Facultatea de Teologie din Cernăuți (mutată apoi la Suceava), pe care a deținut-o până la pensionare (1946); un timp a suplinit catedra de Istoria Bisericii Române; în câteva rânduri decanul Facultății, membru în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Cernăuților și în Congresul Național Bisericesc, senator. A redactat doi ani „Foaia Diecezană" de la Caransebeș și o vreme revista „Făclia". A publicat lucrări de istorie și critică literară, poezii (în volum sau în periodice: „Viața Românească" — Iași și București, „Semănătorul" — București, „Fântâna Darurilor" — București, „Junimea Literară" — Cernăuți), studii de Dogmatică în „Candela" — Cernăuți, iar spre sfârșitul vieții în „Mitropolia Moldovei și Sucevei" și „Mitropolia Banatului".

Lucrări: *Ceva despre mișcarea noastră literară mai nouă în România*, Caransebeș, 1912; *Alexandru Vlahuță*, Caransebeș, 1920.

Patriarhul Chiril Lucaris. Confesiunea pseudo-lucariană și urmările ei, Caransebeș, 1912, 25 p.; *Moartea*, în „Candela", an. XXXIV, 1923, p. 273—293 (și în extras, 22 p.); *Chiliasmul (Milenarismul). Expunere și critică dogmatică*, în „Candela", an. XXXVII, 1926, p. 276—321 (și extras); *Numirile biblice ale lui Dumnezeu și valoarea lor dogmatică*, în „Candela", an. XXXVIII, 1927, p. 73—139 (și extras); *Anglicanism și Ortodoxie*, în „Candela", an. XLI, 1930, p. 161—174 (și extras); *Definirea relațiunilor Bisericii Ortodoxe cu Bisericile eterodoxe*, Cernăuți, 1931, 15 p.; *Doctrina Sfântului Ioan Damaschin despre Maica Preacurată*, ed. I, Cernăuți, 1937, 55 p. (ed. a II-a, Cernăuți, 1939, 68 p.); *Perihoreza în dogmatică*, în „Candela", XLIX, 1938, p. 319—336 (și extras); *Mărturisirea lui Dositei*. Întâia traducere românească, după textul original grecesc publicat la 1690 în București, în „Candela", an. LIII—LIV, 1942—1943, p. 173—256.

Numirile biblice ale lui Dumnezeu și valoarea lor dogmatică, în MB, an. VI, 1956, nr. 10—12, p. 144—160; an. VII, 1957, nr. 4—6, p. 34—54 și nr. 7—9, p. 31—52; *Doctrina Sfântului Ioan Damaschin despre cinstirea sau venerarea sfinților și a sfintelor moaște*, în MB, an. VII, 1957, nr. 10—12, p. 64—78; *Perihoreza și enipostasia în Dogmatică*, în „Ortodoxia", an X, 1958, nr. 1, p. 3—14; *Christologia lui Dionisie Pseudoareopagitul*, în MB, an. VIII, 1958, nr. 7—9, p. 3—14; *Hotărârile și definițiile dogmatice de credință ale celor șapte sinoade ecumenice*, în MB, an. IX, 1959, nr. 1—2, p. 25—44. O serie de lucrări în manuscris s-au pierdut în 1940.

Literatura: *Anuarul Academiei teologice ortodoxe române din Caransebeș*, 1919—1939, Caransebeș, 1939, p. 272—274; P. Rezuș, *Profesorul dr. Vasile Loichiță*, în AB, an. I, 1944, nr. 1—2, p. 65—66; Pr. Prof. Petru Rezuș, † *Prof. univ. dr. Vasile Loichiță*, în ST, an. XI, 1959, nr. 3—4, p. 225—226; Pr. Ioan Petreuță și Pr. Constantin Nonea, *Prof. dr. Vasile Loichiță*, în MMS, an. XXXV, 1959, nr. 1—2, p. 128—130; Pr. Prof. Milan Șesan, *Vasile Loichiță*, în MA, an. IV, 1959, nr. 1—2, p. 125—126; *Teologia Dogmatică în Biserica Ortodoxă Română în trecut și azi*, în „Ortodoxia", an. XXIII, 1971, nr. 3, p. 337—338; Prof. dr. Marcu Bănescu, *Profesorul de teologie dr. Vasile Loichiță, 1881—1958*, în MB, an. XXIX, 1979, nr. 1—3, p. 103—107; Zeno Munteanu, *Amintirile unui dascăl de teologie*, în AB, serie nouă, an I (40), 1990, nr. 3—4, p. 96—97.

LUCA din Cipru, mitropolit. N. c. 1550, în insula Cipru, † 1629, la Târgoviște. Prin 1583 ajunge episcop de Buzău, iar prin 1602 ridicat în

scaunul mitropolitan al Țării Românești. Ctitorul schitului Izvorani, jud. Buzău. Trimis de Mihai Viteazul în misiuni diplomatice, la Alba Iulia, în 1595 și la Moscova, în 1597. A copiat câteva manuscrise grecești: *Evanghelie* (1588, azi la Athos), *Evanghelie* (1594, azi la Ierusalim), *Evanghelie* (1624, azi la Athos), *Psaltire* (terminată după moartea sa).

Literatura: Ioan C. Filitti, *Vlădica Luca († 1629), strămoș al poetului buzoian Vasile Cârlova (1809—1831)*, București, 1935, 14 p.; Pr. dr. Niculae Șerbănescu, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în BOR, an. LXXVII, 1959, nr. 7—10, p. 768—772; Pr. Gabriel Cocora, *Episcopul Luca al Buzăului*, în GB, an. XXIII, 1964, nr. 9—10, p. 897—914; Gheorghe Cronț, *Episcopul Luca al Buzăului sol diplomatic al voievodului Mihai Viteazul*, în MO, an. XXVII, 1975, nr. 5—6, p. 897—914; Pr. Ioan Ionescu, *Mitropolitul Luca din Cipru, un reprezentant al culturii bizantino-cipriote în Țara Românească*, în GB, an. XXXIX, 1980, nr. 1—2, p. 78—94; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, I, București, 1980, p. 434—436 și 445 (ed. a II-a, București, 1992, p. 456—459).

LUCA EFTIMIE (din botez Victor), episcop. N. 9 nov. 1914, în Hangu, jud. Neamț. După absolvirea Școlii de cântăreți bisericești din Iași, a urmat Seminarul teologic monahal din mănăstirea Cernica (1934—1941), apoi Facultatea de Teologie din Suceava (1945—1948), continuând la Institutul Teologic Universitar din București (1948—1949). Închinoviat la mănăstirea Slatina (1934), tuns în monahism la mănăstirea Ciolanu, hirotonit ierodiacon (1941), ieromonah (1947), apoi hirotesit arhimandrit. Stareț la mănăstirea Bistrița, jud. Neamț (1949—1966) — cu excepția anilor 1951 și 1960, când a funcționat ca exarh al mănăstirilor din Eparhia Romanului și Hușilor — stareț la mănăstirea Sf. Ioan cel Nou de la Suceava (1966—1971); arhiereu-vicar al Eparhiei Romanului și Hușilor, cu titlul „Bârlădeanul" (ales 13 dec. 1971, hirotonit 30 ian. 1972); la 20 apr. 1978 ales episcop eparhiot la Roman (înscăunat 23 apr. 1978).

Lucrări: *Semnificația unor momente și acțiuni privind cinstirea moaștelor Sfântului Mucenic Ioan cel Nou de la Suceava*, în BOR, an. XCI, 1973, nr. 1—2, p. 183—189; *Probleme religioase-morale în scrierile lui Dimitrie Cantemir*, în MMS, an. XLIX, 1973, nr. 9—10, p. 590—594; *Clerici ortodocși din eparhia Romanului și Hușilor în Războiul din 1916—1918*, în BOR, an. XCVI, 1978, nr. 11—12, p. 1264—1273; *Referiri ale episcopului Melchisedec la unirea și unitatea românilor*, în MMS, an. LIV, 1978, nr. 9—12, p. 661—667; *La o sută de ani de la alegerea și instalarea la Roman a episcopului Melchisedec Ștefănescu (1879—1979)*, în MMS, an. XXIX, 1979, nr. 10—12, p. 729—745; *Miron Costin și împrejurările în care orașul Roman a devenit legat de această mare personalitate a poporului român*, în MMS, an. LVII, 1981, nr. 4—6, p. 261—271; *Episcopul Melchisedec Ștefănescu. Viața și înfăptuirile sale*, Roman, 1982, 115 p.; alte articole și pastorale în „Mitropolia Moldovei și Sucevei".

Literatura: MMS, an. XLVIII,1972, nr. 1—2, p. 6—25; BOR, an. XCVI, 1978, nr. 5—6, p. 389—407 și 430—445; MMS, an. LIV, 1978, nr. 3—4, p. 245—278; ROC, an. VIII, 1978, nr. 2, p. 35—41; Ioachim Vasluianul, *Omagiu Prea Sfințitului Părinte Episcop Eftimie (la aniversarea a optzeci de ani de viață, 1914—1994)*, în MMB — Teologie și viață, an. IV (LXX), 1994, nr. 11—12, p. 13—29.

LUCACIU VASILE, preot, militant pentru drepturile românilor din Transilvania. N. 21 ian. 1852, în Apa, jud. Satu Mare, † 29 nov. 1922, în Satu Mare. Studii la gimnaziile din Baia Mare, Ungvár, Satu Mare și Oradea (1862—1868), continuând liceul la Roma (1868—1870); studii de teologie la Roma (1870—1874), unde obține și doctoratul. Preot în Sâncraiu pe Grui, jud. Satu Mare (1875—1878), profesor de Religie și Română la Gimnaziul superior din Satu Mare (1878—1885), preot în Șișești, lângă Baia Mare (din 1885), unde a ridicat o biserică monumentală (sfințită la 15 aug. 1891). Unul din marii militanți pentru obținerea de drepturi social-politice pentru românii transilvăneni: membru în Comitetul de conducere al Partidului Național Român din Transilvania (1887), secretar general al Partidului (1892); în 1892 s-a numărat printre inițiatorii și redactorii *Memorandului* românilor înaintat împăratului Francisc Iosif I; suspendat de slujba preoțească de episcopul Ioan Szabó de la Gherla,

condamnat în procesul intentat memorandiştilor (Cluj, mai 1894) la 5 ani închisoare, din care a executat numai o parte la Seghedin (până în 15 sept. 1895); între anii 1907 şi 1910 deputat în Parlamentul din Budapesta (din partea Partidului Naţional Român); în 1912 a fost iniţiatorul şi organizatorul marii adunări populare de la Alba Iulia, care a protestat împotriva întemeierii Episcopiei greco-catolice maghiare de Hajdudorog, prin care se urmărea maghiarizarea românilor din N-V Transilvaniei. În 1914 trece munţii împreună cu Octavian Goga, începând o campanie neobosită — prin presă şi numeroase adunări populare — pentru intrarea României în război, în vederea realizării unităţii statale româneşti; în 1915 ales preşedinte al Ligii pentru unitatea politică a tuturor românilor; în 1917 trimis de Guvernul român în Statele Unite, Franţa, Italia şi Elveţia pentru a prezenta, în faţa guvernelor ţărilor respective şi a opiniei publice mondiale, revendicările românilor transilvăneni; în 1918 ales ministru în Consiliul Dirigent, din 1919 deputat în primul Parlament al României întregite.

Lucrări: *Pietatea*, Satu Mare, 1882; *Instituţiuni filosofice. Cartea primă. Logica*, Satu Mare, 1881, 314 p.; *Cartea II. Metafizica*, Satu Mare, 1882, p. 323—793; *Cartea III. Filosofia morală*, Satu Mare, 1884 p. 803—1035; diferite discursuri, unele publicate în broşuri aparte; între anii 1885 şi 1891 a editat la Baia Mare-Şişeşti, „Revista Catolică"; numeroase articole şi cuvântări i-au apărut în principalele ziare politice din Transilvania: „Gazeta Transilvaniei", „Tribuna", „Foaia Poporului", „Revista Orăştiei", „Lupta" — Budapesta etc., sau din vechea Românie.

Reeditări: *Dr. Vasile Lucaciu luptător activ pentru unirea românilor*. Texte alese. Studiu introductiv, îngrijirea ediţiei, note şi comentarii de Ion Iacoş şi Valeriu Achim, Cluj-Napoca, 1988, 447 p.

Literatura: C. Mezea, *Dr. V. Lucaciu „leul de la Şişeşti", 1852—1922. Viaţa şi faptele lui*, Satu Mare, 1936, 142 p.; I. Lupaş, *Un tribun du peuple roumain: le prêtre Vasile Lucaciu*, în „Revue de Transylvanie", III, 1937, nr. 3, p. 167—179; Dr. Elie Dăianu, *Leul de la Şişeşti. Preotul luptător Dr. Vasile Lucaciu*, Cluj, 1937, 24 p.; Nicolae Iorga, *Simbolul de la Satu Mare — Vasile Lucaciu*, în vol. *Oameni cari au fost*, IV, Bucureşti, 1939, p. 194—195 (şi în ed. din 1967, vol. II, p. 191—193 şi 304—305); A. Iuga, *Vasile Lucaciu. Acte, documente, procese*, Baia Mare, 1940, 407 p.; V. Achim şi A. Socolan, *Vasile Lucaciu*, Baia Mare, 1968; Grigore Ploeşteanu, *Aspecte din viaţa şi activitatea lui Vasile Lucaciu*, în „Studii de istorie, filologie şi istoria artei" (Centrul de Ştiinţe Sociale Tg. Mureş), Bucureşti, 1972, p. 93—133; Eugen Hulea, *Vasile Lucaciu luptător pentru realizarea unităţii naţionale (1914—1919)*, în „Apulum", XII, 1974, p. 465—497; Grigore Ploeşteanu, *Vasile Lucaciu şi George Bariţiu sau continuitatea luptei pentru drepturi naţionale ale românilor transilvăneni*, în vol. „Studii şi comunicări", Satu Mare, 3, 1975, p. 97—109; Liviu Botezan, *Contribuţia lui Vasile Lucaciu la câştigarea opiniei publice europene şi americane pentru desăvârşirea procesului de înfăptuire a statului naţional unitar român*, în „Ziridava", 7, 1977, p. 171—186; Ion Iacoş, *Vasile Lucaciu şi unitatea naţională a românilor, 1917—1918*, în „Marmaţia", Baia Mare, 4, 1976, p. 175—196; Blaga Mihoc, *Vasile Lucaciu militant pentru realizarea statului naţional unitar român. Contribuţii documentare*, în vol. „Crisia", 9, 1979, p. 451—539; Constantin Cotoţiu şi Gavril Horja, *Vasile Lucaciu tribun al luptei pentru drepturile şi unitatea românilor*, în „Revista de Istorie", t. 35, 7, 1982, p. 793—806; studiul introductiv la *Ed. cit.*, p. 6—105.

LUNGU NICOLAE, profesor, dirijor şi compozitor (nehirotonit). N. 27 mart. 1900, în Dobridor, jud. Dolj, † 18 iul. 1993, în Bucureşti. Studii la Seminarul „Central" (1912—1920) şi — paralel — la Şcoala normală de învăţători (abs. 1920), apoi la Conservatorul din Bucureşti (1920—1925) şi Facultatea de Teologie (lic. 1927), toate în Bucureşti. În vara anilor 1928 şi 1929 a urmat cursurile de vară pentru dirijori de la Viena. Şi-a desfăşurat activitatea ca profesor, dirijor şi compozitor timp de peste 60 de ani numai în Bucureşti, ca: profesor de Muzică la Liceele „Mihai Eminescu" (1927—1931) şi „Aurel Vlaicu" (1931—1938), la Seminarul pedagogic universitar „Titu Maiorescu" (1939—1941), inspector al învăţământului muzical (1941—1944), din nou profesor la Liceul „Sf. Sava" (1944—1948) şi la Şcoala mixtă „Tudor Vladimirescu" (1948—1956); paralel, dirijor-adjunct la Societatea corală „Carmen" (1922—1928), la

Ateneele populare (1926—1927), la Societatea „Cântarea României" (1929—1935), apoi dirijor al corului „Ligii Culturale" (1927—1928), fondator și dirijor al Societății corale „România" (1934—1948), cu care a dat concerte și peste hotare; dirijor de cor la bisericile: Sf. Ilie-Gorgani (1921—1922), Cotroceni (1922—1928), Amza (1928—1939), Sf. Spiridon Nou (1940—1947); conferențiar titular pentru Muzică bisericească, Ritual și Tipic la Institutul Teologic Universitar (1949—1976) și dirijor al Coralei Patriarhiei (1947—1985); membru al Uniunii Compozitorilor din România. A publicat manuale didactice, studii și articole, lucrări de muzică psaltică și corală religioasă, de muzică vocală și corală etc.

Manuale: *Carte de muzică* pentru clasele I—VII secundare și pentru clasele I—IV ale liceelor comerciale, București, 1936—1947 (cu peste 1 000 de pagini, mai multe ediții — în colaborare cu Grigore Magiari).

Studii: *Îndrumări metodice în predarea muzicii*, București, 1939, 36 p.; *Tehnica recitativului liturgic*, în ST, an. I, 1949, nr. 3—4, p. 238—251; *Folclorul religios muzical*, în ST, an. I, 1949, nr. 7—8, p. 662—668; *Cântarea în comun a poporului în biserică*, în ST, an. III, 1951, nr. 1—2, p. 28—35; *Cântarea în comun ca mijloc de înțelegere a dreptei credințe*, în BOR, an. LXX, 1952, nr. 11—12, p. 890—899; *Problema transcrierii și uniformizării cântării psaltice în Biserica noastră*, în ST, an. VIII, 1956, nr. 3—4, p. 241—249; *Combaterea inovațiilor în recitativul liturgic*, în ST, an. IX, 1957, nr. 7—8, p. 562—573.

Muzică psaltică: *Gramatica muzicii psaltice. Studiu comparativ cu notația liniară*, București, 1951, 206 p. (în colaborare cu Pr. Gr. Costea și Ion Croitoru); *Cântări liturgice omofone și cântări la cateheze, pe ambele semiografii suprapuse*, București, 1951, 118 p. (în colaborare cu Anton Uncu); *Cântări la cateheze, pe ambele semiografii*, București, 1953, 298 p. (în colaborare cu Pr. Grigore Costea și I. Croitoru); *Utrenierul uniformizat, pe ambele semiografii*, București, 1954, 575 p. (în colaborare cu pr. Prof. Ene Braniște și Pr. Gr. Costea); *Liturghia psaltică pentru 4 voci mixte*, București, 1957, 300 p.; *Liturghia psaltică pentru 3 voci egale*, București, 1956, 80 p. (litografiată); *Cântările Sfintei Liturghii și podobiile celor opt glasuri*, București, 1960, 234 p. (în colaborare cu Pr. Gr. Costea și Pr. Prof. Ene Braniște); *Cântări din Sfintele Taine și ale ierurgiilor principale pe ambele semiografii*, în ST, an. XVI, 1964, nr. 1—2, 122 p. (în colaborare cu Pr. Prof. Ene Braniște și Pr. Grigore Costea); *Cântările Penticostarului*, București, 1980, 206 p.

Felurite *prelucrări de muzică corală bisericească* pentru cor mixt și soliști, pentru cor mixt și bărbătesc, pentru cor bărbătesc (tropare, axioane ș.a.). De pildă: *Cântări în Joia Patimilor*, GB, an. XXVIII, 1969, nr. 3—4; *Cântările Sfintei Liturghii*, în GB, an. XXVIII, 1969, nr. 1—2, 5—6, 7—8 și 9—10; *Colinde*, în GB, an. XXV, 1966, nr. 11—12 (Mărire-ntru cele-nalte, Și ne lasă gazdă-n casă, La Vitleem colo-n jos, Plugușorul).

Muzică corală populară: *Cântece populare din Oltenia*, prelucrări pentru voce și pian, București, 1939, 20 p.; *Coruri*, București, Editura Muzicală, 1968 (îi aparțin cunoscutele prelucrări: Măria neichii Mărie, Alunelul oltenesc, Pitulice, mută-ți cuibul, La Cozia pe Olt — poem pentru cor bărbătesc și declamator, Colea-n vale-ntre izvoare etc., etc.).

Literatura: Gheorghe Alexe, *Compozitorul Nicolae Lungu la 60 de ani*, în GB, an. XIX, 1960, nr. 9—10, p. 850—854; Ioan F. Stănculescu, *Compozitorul Nicolae Lungu la 70 de ani*, în GB, an. XXIX, 1970, nr. 3—4, p. 390—393; Viorel Cosma, *Muzicieni români. Compozitori și muzicologi. Lexicon*. București, 1970, p. 281—283; Diac. Nicu Moldoveanu, *Profesorul, compozitorul și dirijorul Nicolae Lungu la 75 de ani*, în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 5—6, p. 693—697; Diac. Conf. Nicu Moldoveanu, *Profesorul, compozitorul și dirijorul Nicolae Lungu octogenar*, în BOR, an. XXVIII, 1980, nr. 3—4, p. 459—472; Pr. Iulian Cârstoiu și Pr. Constantin Drăgușin, *Maestrul Nicolae Lungu la 85 de ani*, în ST, an. XXXVII, 1985, nr. 5—6, p. 410—430; Gheorghe Alexe, *Cunoașterea Ortodoxiei românești prin muzica psaltică*, în BOR, an. CVIII, 1990, nr. 3—4, p. 90—96 (articol omagial la 90 de ani); Valentin Teodorian, *Pagini din viața muzicianului Nicolae Lungu. Scurtă monografie*, București, 1993, 72 p.

LUNGULESCU DIMITRIE, preot. N. 1867, în Meriș, jud. Mehedinți, † oct. 1945, în Craiova. Studii la Seminarul teologic „Sf. Nicolae" din

Râmnicu Vâlcea. Diacon la catedrala episcopală din Râmnicu Vâlcea (1893—1900), transferat în Craiova ca preot la biserica „Sf. Gheorghe Nou" (1900—1911), apoi la biserica „Madona Dudu" (din 1911), un timp profesor și director al Școlii de cântăreți, confesor militar (șeful Serviciului religios al Corpului I armată), militant pentru emanciparea țărănimii.

Lucrări: *Explicații asupra tipicului dumnezeeștilor servicii cu rânduiala din Triod și Penticostar*, Craiova, 1914, 88 p.; *Manual de practică liturgică*, Craiova, 1926, 218 p.; *Viața și minunile episcopului Calinic cel Sfânt*, Craiova, 1930; *Rolul preotului militar în timp de pace și în război*, Craiova, 1933, 93 p.; diferite articole și predici în „Revista Culturală" sau „Renașterea" de la Craiova.

Literatura: Pr. Elefterie D. Marinescu, *Preoți craioveni de ieri*, ms. dact., p. 67—72; Pr. Marin Neamțu, *Clerici craioveni în slujba idealului unității naționale înfăptuită la 1918*, în MO, an. XXXI, 1979, nr. 4—6, p. 316—319.

LUPAȘ IOAN, istoric, profesor, om politic, preot. N. 9 aug. 1880, în Săliște, jud. Sibiu, † 3 iul. 1967, în București (înmormântat la Cernica). Studii la Liceul de Stat din Sibiu (1892—1899) și la Liceul ortodox „Andrei Șaguna" din Brașov (1899—1900), la Facultatea de Litere și Filosofie (Istorie și Latină) a Universității din Budapesta (1900—1904), cu doctoratul în 1905, specializare la Universitatea din Berlin (1904—1905). Profesor de Istorie bisericească și Istoria românilor la Institutul teologic—pedagogic „Andreian" din Sibiu (1905—1909), promovând, concomitent, examenele din „secția teologică" (1905—1908). Închis la Seghedin timp de trei luni, în 1907, în 1909 a fost silit să se retragă din învățământ, fiind numit preot paroh și „administrator protopopesc" în Săliște, iar în 1910 ales protopop; concomitent a funcționat și ca „inspector" al școlilor primare ortodoxe din protopopiatul Săliște. În 1916/17 a avut domiciliu forțat în județul Șopron, în Ungaria și la Budapesta. Militant pentru unirea Transilvaniei cu vechea Românie, fiind delegat la Marea Adunare de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, membru în „Marele Sfat al națiunii române" și secretar general al „Resortului Culte și Instrucțiune Publică" din Consiliul Dirigent; deputat al Săliștei în primul Parlament al României întregite. Din toamna anului 1919, profesor titular la catedra de Istorie modernă a românilor și Istoria Transilvaniei la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj, la care a funcționat până la pensionare, în 1946, formând numeroși profesori și cercetători; în mai mulți ani școlari a predat Istoria Bisericii Române la Academia teologică din Cluj. Membru corespondent (1914), apoi activ (1916) al Academiei Române, mai târziu președinte al secției istorice a Academiei (1932—1935), membru în Comitetul central și președinte al secției istorice a Astrei, fondator și codirector al „Institutului de Istorie Națională" din Cluj (1920—1945), publicând cele zece „Anuare" ale acestuia. Deputat în mai multe legislaturi, ministru al Sănătății și Ocrotirilor Sociale (1926—1927), apoi al Cultelor și Artelor (1937—1938); datorită activității sale politice, a fost închis la Sighet (din 5 mai 1950 până în 1955), din dispoziția autorităților comuniste. Membru în „Sinodul" (Adunarea eparhială) Arhiepiscopiei Sibiului și în Congresul Național Bisericesc al Mitropoliei Ardealului (din 1909), iar după 1921 membru în Adunarea eparhială a Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului și în Congresul Național Bisericesc din București; delegat la Congresul ecumenic de la Stockholm din aug. 1925. A publicat lucrări, manuale didactice, articole, note, recenzii, majoritatea tratând teme de istoria românilor transilvăneni, istoria Bisericii și a culturii românești.

Lucrări principale (de istorie bisericească): *Câteva pagini din trecutul comunei Săliște. Schiță istorică*, Sibiu, 1903, 20 p. (extras din rev. „Transilvania", an. XXXIV, 1903); *Șovinismul confesional în istoriografia românească ardeleană. Studiu critic*, Sibiu, 1903, 39 p. (extras din TR, 1903); *Biserica ortodoxă din Transilvania și unirea religioasă din veacul al XVIII-lea*, Teză de doctorat (în limba maghiară), Budapesta, 1904, 75 p.; *Contribuții la istoria culturală și politică a epocii lui Șaguna*, în „Anuarul XXIV al Institutului teologic-pedagogic din Sibiu", pe 1907/8, p. 3—66 și în „Anuarul XXV" 1908/9, p. 3—44; *Mitropolitul Andrei Șaguna. Scriere comemorativă la serbarea centenară a nașterii lui*, Sibiu, 1909, 404 p. (ed. a II-a, Sibiu, 1911, 338 p.; premiată de Academia Română); *Viața unei mame credincioase: Anastasia Șaguna*, Sibiu, 1912, 56

p. (mai multe ediţii); *Misiunea episcopilor Gherasim Adamovici şi Ioan Bob la Curtea din Viena în anul 1792*, Sibiu, 1912, 45 p.; *Viaţa şi faptele lui Andrei Şaguna, mitropolitul Transilvaniei*, Bucureşti, 1913, 96 p.; *Principele ardelean Acaţiu Barciai şi mitropolitul Sava Brancovici, 1658–1661*, în An. Acad. Rom., M. S. I., s. a II-a, t. XXXV, 1913, p. 563–586 (şi extras, 24 p.); *Contribuţiuni la istoria românilor ardeleni, 1780–1792. Cu 84 acte şi documente inedite*, în An. Acad. Rom., M. S. I., s. a II-a, t. XXXVII, Bucureşti, 1915, 207 p.; *Episcopul Vasile Moga şi profesorul Gheorghe Lazăr*, în An. Acad. Rom., M. S. I., s. a II-a, t. XXXVII, Bucureşti, 1915, 58 p.; *Din istoricul ziaristicii româneşti*, Arad, 1916, 78 p.; *Luptători pentru lumină*, Arad, 1916, 83 p.; *12 peţitori ai Episcopiei transilvane vacante de la 1796 la 1810*, Bucureşti, 1916, 45 p.; *Istoria bisericească a românilor ardeleni*, Sibiu, 1918, 280 p.; *Nicolae Popea şi Ioan Micu Moldovan. Discurs de recepţie la Academia Română*, Bucureşti, 1920, 53 p.; *Mitropolitul Andrei Şaguna*, Sibiu, 1921, 174 p.; *Andrei Şaguna şi conducătorii „Asociaţiei transilvane" (1861–1922)*, Bucureşti, 1923, 63 p.

Alte lucrări: *Din activitatea ziaristică a lui Andrei Mureşanu*, Bucureşti, 1925, 165 p.; *Contribuţii la istoria ziaristicii româneşti ardelene*, Sibiu, 1926, 122 p.; *Lecturi din izvoarele istorice române*, Cluj, 1928, VIII + 301 p.; *Cronicari şi istorici români din Transilvania*, 2 vol., Craiova, 1933, 472 p. (ed. a II-a, 1940); *Istoria unirii românilor*, Bucureşti, 1937, 408 p.; *Paralelism istoric*, Bucureşti, 1937, 388 p.; *Realităţi istorice în voivodatul Transilvaniei în secolele XII–XVI*, Bucureşti, 1938, 98 p. (şi ed. franceză); *Doctorul Ioan Piuariu Molnar. Viaţa şi opera lui*, 1749–1815, Bucureşti, 1939, 45 p.; *Emanuil Gojdu, 1802–1870. Originea şi opera sa*, Bucureşti, 1940, 59 p.; *Documente istorice transilvane*, Vol. I (1599–1699), Cluj, 1940, XVIII + 522 p.; *La Transilvania nel quadro geografico e nel ritmo storico romeno*, Bucureşti, 1942, 118 p.; *Zur Geschichte der Rumänen. Aufsätze und Vorträge*, Sibiu 1943, VIII+609 p.; *Studii, conferinţe şi comunicări istorice*, vol. I, Bucureşti, 1928, 449 p.; Vol. II, Cluj, 1940, 320 p.; Vol. III, Sibiu, 1941, 311 p.; Vol. IV, Sibiu, 1943, 392 p.; Vol. V, Cluj-Sibiu, 1945–1946, 511 p.

A publicat şi o carte de cuvântări bisericeşti cu titlul *Mângâiaţi poporul*, Sibiu, 1916, 321 p. (în colaborare cu alţi preoţi); o *Carte de istorie bisericească ilustrată*, Bucureşti, 1933, 269 p.; un manual de *Istoria românilor pentru clasa VIII-a secundară* (ed. a XV-a, Sibiu, 1944, 544 p.); un manual de *Istoria Bisericii Române* (pentru clasa a IV-a de liceu, ed. a VIII-a, Craiova, 1944); aproape o mie de studii şi articole cu caracter istoric în „Revista Teologică", „Telegraful Român", „Biserica Ortodoxă Română", „Luceafărul", „Tribuna", „Românul", „Transilvania", „Gazeta Transilvaniei", „Revue de Transylvanie", „Renaşterea", „Societatea de Mâine", „Anuarul Institutului de Istorie" din Cluj şi alte zeci de periodice.

Reeditări: *Scrieri alese*. I. Introducere, ediţie îngrijită, note şi comentarii de acad. Ştefan Pascu şi Pompiliu Teodor, Cluj-Napoca, 1977, 259 p.; *Istoria bisericească a românilor ardeleni*. Introducere, îngrijirea ediţiei, note şi comentarii de Doru Radosav, Cluj Napoca, 1995, 232 p.; *Din istoria Transilvaniei*. Ediţie îngrijită, note şi comentarii de Marina Vlasiu, Bucureşti, 1998, 414 p.

Literatura: *Omagiu lui Ioan Lupaş la împlinirea vârstei de 60 de ani*, Bucureşti, 1943, p. XVII–LXVIII; V. Netea, *Ioan Lupaş, 9 august 1880 – 3 iulie 1967*, în rev. „Studii", an. XX, 1967, nr. 5, p. 1067–1069; Ştefan Pascu, *Profesorul Ioan Lupaş*, în „Transilvania", V, 1976, nr. 9, p. 15–16; Studiu introductiv la *Scrieri alese*, p. 7–28; *Enciclopedia istoriografiei româneşti*, Bucureşti, 1978, p. 202; Mihai Sofronie, *Ioan Lupaş, protopop la Sălişte (1909–1919)*, în MA, an. XXV, 1980, nr. 7–9, p. 703–709; Ştefan Pascu, *Ioan Lupaş, omul şi opera*, în *„Memoriile secţiei de ştiinţe istorice a Academiei R.S.R."*, 5, Bucureşti, 1980, p. 80–94; Vasile Crişan, *Ioan Lupaş, Gândirea şi acţiunea pedagogică*, vol. „Repere sibiene", III, Sibiu, 1982, p. 11–76; Marina Lupaş-Vlasiu, *Profesorul Ioan Lupaş aşa cum l-au văzut elevii şi studenţii săi*, în AIIC, 35, 1996, p. 345–350.

LUPŞA ŞTEFAN, profesor de teologie, istoric. N. 7 ian. 1905, în Miersig, jud. Bihor, † 26 iul. 1964, în Sibiu. Liceul „Emanuil Gojdu" din Oradea (bac. 1922), Facultatea de Teologie din Cernăuţi (1922–1926), cu licenţă (1926) şi doctorat (1929); studii incomplete (3 ani) la

Facultatea de Filosofie a Universității din Cernăuți; studii de specializare la Facultățile de Teologie catolică și protestantă din Viena și cercetări în Arhivele de Stat de acolo (1929). Profesor suplinitor (1926), provizoriu (1927), apoi titular (1931) la catedra de Istorie bisericească de la Academia teologică din Oradea (a predat mulți ani și Patrologia, precum și alte discipline), în 1940/1941 încadrat la Academia teologică din Arad; după 1941 Academia teologică din Oradea a continuat să funcționeze la Timișoara; rector al Academiei (1939—1942), diacon (1932), preot (1939), protopop (1940), mai târziu iconom stavrofor; consilier eparhial onorar (1937—1942), membru în Adunarea eparhială a Episcopiei Oradiei, membru corespondent în secția istorică a Astrei (1935). Între anii 1946 și1952 titular al catedrei de Istoria Bisericii Române de la Academia teologică „Andreiană" din Sibiu (care a devenit, în 1948, Institut Teologic Universitar); lector de Limba greacă (1952—1955), duhovnic-conferențiar la același Institut (1955-1958), apoi a ocupat diferite funcții în cadrul Consiliului Arhiepiscopesc Sibiu (1958—1963), preot-paroh (1963—1964). A publicat lucrări, studii și articole care se ocupă cu diferite aspecte ale istoriei bisericești a românilor din Transilvania, Banat și Crișana.

Lucrări principale: *Catolicismul și românii din Ardeal și Ungaria până la anul 1556*, în „Candela", an. XXXIX, 1928, nr. 11—12, p. 352—396 și an. XL, 1929, nr. 1—2, p. 86—143 (și extras, Cernăuți, 1929, XV + 103 p., teză de doctorat); *Istoria bisericească a românilor bihoreni, Vol. I, Până la 1829*, Oradea, 1935, 144 p.; *Vechea Episcopie a Sătmarului*, în BOR, an. LVI, 1938, nr. 5—6, p. 193—204 (și extras, 14 p.); *Religia strămoșilor*, în RT, an. XXVIII, 1938, nr. 7—8, p. 341—355 și nr. 9, p. 397—410; *Contribuții la istoria bisericească a românilor bănățeni în secolul XIX*, în BOR, an. LVI, 1938, nr. 11—12, p. 786—809 și an. LVII, 1939, nr. 1—2, p. 43—54; *Istoria parohiei Ștei*, Beiuș, 1942, 110 p.; *Contribuțiuni la istoria încercării de reunire a Bisericilor românești din Transilvania în 1698*, în vol. *Omagiu lui Ioan Lupaș la împlinirea vârstei de 60 de ani*, București, 1943, p. 492—509; *Știri și documente despre Biserica Ortodoxă Română din Ardeal după 1761, culese din Arhiva Consiliului de Stat și a Cabinetului imperial din Viena*, Sibiu, 1945, 72 p. (extras din RT, nr. 5 și 6 din 1941, 1—2, 3—4 și 5—6 din 1942, 9—10 și 11—12 din 1945); *Începuturile arhipăstoriei ardelene a lui Dionisie Novacovici*, în vol. *Biserica și problemele vremii*, Sibiu, 1947, p. 25—44; *Biserica ardeleană în anii 1767—1774. Dezvoltarea ei politică și confesională*, în „Anuarul XXIII (V) al Academiei teologice «Andreiane»", 1946/47, p. 22—52; *Vechea Mitropolie a Ardealului*, Sibiu, 1948, 29 p.; *Biserica ardeleană și „unirea" în 1698—1701*, în BOR, an. LXVI, 1948, nr. 9—10, p. 465—500, nr. 11—12, p. 541—571; an. LXVII, 1949, nr. 1—2, p. 35—64 (și extras, București, 1949, 100 p.); *„Unirea" ardeleană" în 1701 după întoarcerea lui Atanasie din Viena*, în „Anuarul XXV (VII) al Institutului Teologic Universitar" Sibiu, 1949, p. 3—32 (și extras, Sibiu, 1949, 32 p.); *Creștinismul românesc a fost de la început ortodox*, în ST, an. I, 1949, nr. 9—10, p. 814—837; *Clerici români meșteșugari*, în ST, an. II, 1950, nr. 7—8, p. 395—426; *Biserica Ortodoxă din Ardeal și Ungaria în veacul XV*, în MA, an. I, 1956, nr. 3—4, p. 268—277; an. II, 1957, nr. 3—4, p. 219—227 și an. III, 1958, nr. 1—2, p. 71—86; *Suprimarea Mitropoliei Banatului în urma războiului turco-austriac din 1683—1699*, în MB, an.VIII, 1958, nr. 7—9, p. 183—200; *Mitropolia Ardealului în veacul XVI*, în MA, an. V, 1960, nr. 7—8, p. 573—598; *Data nașterii lui Gheorghe Lazăr*, în MA, an.VII, 1962, nr. 1—2, p. 53—70; *Satul lui Gheorghe Lazăr*, în MA, an. VII, 1962, nr. 7—8, p. 483—496.

Coautor al lucrării: *Istoria Bisericii Române*. Manual pentru Institutele teologice de grad universitar, 2 vol., București, 1957—1958, 464+ 655 p.

Alte studii, articole, note, recenzii în „Biserica Ortodoxă Română", „Legea Românească" — Oradea, „Biserica Bănățeană" — Timișoara, „Telegraful Român", „Revista Teologică" și „Mitropolia Ardealului" de la Sibiu ș.a.

O serie de lucrări au rămas în manuscris, între care și *Istoria eparhiei Aradului*, în 3 vol., cu peste 2 500 p.

Literatura: Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Preotul profesor Dr. Ștefan Lupșa*, în ST, an. XXVII, 1975, nr. 1—2, p. 134—140; *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 202—203; Pr. Prof. Nicolae Neaga, *Un biho-*

rean de mare prestigiu: preotul profesor dr. Ştefan Lupşa, în *„Îndrumător bisericesc, misionar şi patriotic*, Oradea, 1984, p. 96—97; Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învăţământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 345—347.

LUPU DIONISIE, mitropolit. N. 25 febr. 1769, în Blăjani, jud. Buzău, † 7 febr. 1831, în Bucureşti. Călugărit în 1785, probabil la Mitropolia din Bucureşti; rămas în slujba Mitropoliei; egumen la Dealu (1795—1807) — pe care o reface —, apoi la Tismana (1807—1819), arhiereu titular Sevastias (din 1801). În mai 1819, ales şi înscăunat mitropolit al Ungrovlahiei, păstorind până în timpul revoluţiei lui Tudor Vladimirescu (apr./mai 1821), când a părăsit Bucureştii, refugiindu-se la Braşov; revenit la Bucureşti abia în 1827. Ca mitropolit, a plătit datoriile Mitropoliei, a luat măsuri în favoarea preoţilor, înlăturând multe din abuzurile din „epoca fanariotă"; a îndrumat şcolile din eparhie, a trimis patru tineri la studii la Universitatea din Pisa; a tipărit câteva cărţi: *Apostolul* (1820), *Penticostarul* (1820), *Psaltirea* (1820), *Cuvinte şase pentru preoţie* de Sf. Ioan Gură de Aur (1820), *Cuvânt pentru preoţie* al Sf. Grigorie de Nazianz (1821).

Literatura: M. G. Regleanu, *Dionisie Lupu egumen la Dealu şi Tismana şi arhiereu titular de Sevastia*, în RIB, an. I, nr. 2, 1943, p. 52—64 (şi extrase, 15 p.); Emil Vârtosu, *Din viaţa şi activitatea mitropolitului Dionisie Lupu*, în MO, an. VIII, 1956, nr. 4—5, p. 187—199; Ilie Corfus, *Ştiri noi din timpul pribegiei mitropolitului Dionisie Lupu (1821—1825)*, în MO, an. X, 1958, nr. 3—4, p. 234—239; R(egleanu) Mihail, *Mitropolitul Dionisie Lupu*, în MO, an. XX, 1959, nr. 5—6, p. 255—285; Pr. Niculae Şerbănescu, *Mitropoliţii Ungrovlahiei*, în BOR, an. LXXVII, 1959, nr. 7—10, p. 805—807; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Bucureşti, 1981, p. 421—426 (ed. a II-a, Bucureşti, 1994, p. 412—416).

M

MACARIE, călugăr tipograf, apoi mitropolit. N. c. 1450—1455, † c. 1521. Originar din Serbia, a învățat meșteșugul tiparului în Veneția, apoi a imprimat câteva cărți slave în tipografia principelui Gheorghe Cernoievici din Cetinje (Muntenegru): *Octoihul* (două părți, 1493 și 1494), *Psaltirea* (1495) și *Molitvelnicul* (1493—1495). Venit în Țara Românească în timpul domnitorului Radu cel Mare (1495—1508), **M.** pune bazele unei noi tiparnițe — la Târgoviște sau Dealu — în care a imprimat primele cărți pe pământ românesc: *Liturghierul* (1508) — prima ediție a acestei cărți de cult în Biserica Ortodoxă — *Octoihul* (1510) și *Tetraevanghelul* (1512), toate în limba slavonă de redacție medio-bulgară, împodobite cu numeroase frontispicii și inițiale înflorate; au cunoscut o largă difuzare la noi, dar și în țările slave sud-dunărene. După 1512, în timpul lui Neagoe Basarab (1512—1521), a fost ales mitropolit al Ungrovlahiei, cu sediul la Târgoviște; în această calitate a îndrumat întreaga viață bisericească a țării și a sprijinit toate acțiunile culturale și constructive ale domnitorului.

Literatura: *Liturghierul lui Macarie, 1508*. Cu un studiu de P. P. Panaitescu și un indice bibliografic de Angela și Alexandru Duțu, București (1961), LXXV +274 p. (ediție fototipică în culori).

Emile Picot, *Coup d'oeil sur l'histoire de la typographie dans les pays roumains au XVI-e siècle*, Paris, 1895, 43 p.; P. P. Panaitescu, *Octoihul lui Macarie (1510) și originile tipografiei în Țara Românească*, în BOR, an. LVII, 1939, nr. 9—10, p. 528—550 (și extras); Barbu Teodorescu, *Prima tipografie a Țării Românești (Macarie, 1508—1512)*, în BOR, an. LXXVI, 1958, nr. 10—11, p. 983—1004; Virgil Molin și Dan Simonescu, *Tipăriturile ieromonahului Macarie pentru Țara Romnească*, în *Ibidem*, p. 1005—1034; Pr. Prof. Ene Braniște, *Liturghierul slavon tipărit de Macarie la 1508. Studiu liturgic*, în *Ibidem*, p. 1035—1068; Virgil Molin, *Tradiția artistică a Moldovei în tipăriturile ieromonahului Macarie*, în MMS, an. XXXV, 1959, nr. 5—6, p. 303—313; P. P. Panaitescu, *Liturghierul lui Macarie și începuturile tipografiei în țările române*, în *Ed. citată*, p. V—LXIII (reprodus și în vol. *Contribuții la istoria culturii românești*, București, 1971, p. 274—339); Mario Ruffini, *Il Primo libro romeno: Il „Liturghier" di Macarie del 1508*, Torino, 1963; L. Demény, *L'imprimerie cyrillique de Macarios de Valachie*, în RRH, VIII, 1969, nr. 3, p. 549—574; Ludovic Demény, *La tradition de l'imprimerie de Macarios de Valachie dans l'imprimerie sud-slave du XVI-e siècle*, în „Bulletin de l'Association Internationale d'études du sud-est européennes", Bucarest, nr. 1—2, 1970, p. 87—97; Mitropolit Tit Simedrea, *Epilogul din Octoihul slavon (M. Dealul 1510) și identitatea de tipograf a lui Macarie din Țara Românească (1508—1512) cu Macarie din Muntenegru (1493—1496)*, în MO, an. XXII, 1970, nr. 7—8, p. 605—620 (respinge opinia că

ar fi identici); *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 526—527; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, București, 1980, p. 421—423 și 508—515 (ed. a II-a, București, 1994, p. 444—446 și 535—544).

MACARIE, episcop cronicar. N. sfârșitul sec. XV, † 1 ian. 1558, la Roman. Călugărit probabil la mânăstirea Neamț, „ucenic" al viitorului mitropolit Teoctist II, pentru care a și copiat multe manuscrise. Probabil egumen la Neamț, apoi la Bistrița; episcop la Roman (23 apr. 1531—d. 2 martie 1548), înlăturat, din nou în scaun din iun. 1551 până la moarte. La îndemnul său, Petru Rareș a ridicat catedrala episcopală din Roman — existentă și azi — și mânăstirea Râșca (la cea din urmă și-a adus contribuții materiale și episcopul). Este autorul unei *Cronici* în limba slavonă, în două variante: prima expune faptele petrecute de la moartea lui Ștefan cel Mare (1504) până la 1542, iar a doua de la 1504 la 1551; figura centrală a *Cronicii* este Petru Rareș. În 1556 Macarie a tradus în slavonește și a rânduit pe articole, după alfabetul slav, colecția bizantină de legi intitulată *Sintagme sau Nomocanonul* lui Matei Vlastares, cerută de Alexandru Lăpușneanu (în 1561 trimisă țarului Rusiei Ivan IV cel Groaznic).

Literatura: Ion Bogdan, *Vechile cronice moldovenești înainte de Ureche*, București, 1891, p. 149—162 (text) și 198—212 (traducere); *Cronicile slavo-române din sec. XV—XVI publicate de Ion Bogdan*, Ediție revăzută și completată de P. P. Panaitescu, București, 1959, p. 74—105 (text slav și trad.); în românește la G. Mihăilă și Dan Zamfirescu, *Literatura română veche (1402—1647)*. Introducere, ediție îngrijită și note de..., vol. I, București, 1969, p. 168—190.

Ilie Minea, *Letopisețele moldovenești scrise slavonește*, Iași, 1925, p. 66—98; Pr. Scarlat Porcescu, *Episcopul Macarie al Romanului*, în MMS, an. XXXVI, 1960, nr. 5—6, p. 347—361; Emil Turdeanu, *L'activité littéraire en Moldavie de 1504 à 1552*, în „Revue des études roumaines", vol. IX—X, 1965, p. 97—142 (și extras); I. Bogdan, *Vechile cronice moldovenești până la Ureche*, în vol. *Scrieri alese*, București, 1969, p. 320—335 și 431—438; Damian P. Bogdan, *Le Syntagme de Blastares dans la version du chroniqueur roumain Macarie*, în *Actes du Premier Congrès International des Études Balkaniques et Sud-Est Européennes*, vol. VII, Sofia, 1971, p. 187—191; Prof. Mircea Păcurariu, *Contribuții la istoria Episcopiilor Romanului și Rădăuților în secolul al XVI-lea*, în MMS, an. LII, 1976, nr. 5—6 p. 323—326; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 525—526; N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, București, 1980, p. 63—65; Preot Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, București, 1984, p. 158—165; Sorin Ulea, *O surprinzătoare personalitate a Evului mediu românesc: cronicarul Macarie*, în SCIA, AP, 32, 1985, p. 14—48.

MACARIE, călugăr cărturar. N. c. 1730, se pare în Transilvania, † c. 1810, la București sau la Cernica. A învățat la Academia domnească din București, apoi a ajuns la Muntele Athos, unde a cunoscut pe starețul Paisie. A venit cu el la Dragomirna (1763), unde se pare că a fost tuns în monahism. În 1773 a fost chemat de mitropolitul Grigorie II în slujba Mitropoliei din București, ca ieromonah și „dascăl al Evangheliei", cum semna el însuși, probabil încredințat cu pregătirea candidaților la preoție și rostirea de cuvântări; sprijină pe starețul Gheorghe în acțiunea de refacere a mânăstirii Cernica. În 1774 era „diortositor" al *Octoihului*, iar în 1775 al *Psaltirii*, tipărite la București (în ultima menționa că este „din sfânta mânăstire Dragomirna").

A făcut o serie de traduceri din slavonește și grecește, din care a putut tipări numai *Omiliile Sfântului Macarie Egipteanul* (București, 1775). Au rămas în manuscris: *Viețile Sfinților* după Dimitrie al Rostovului (1775—1780, Ms. 1881—1887 din Bibl. Acad.; se cunosc numai cele pe lunile septembrie, noiembrie, decembrie, ianuarie, martie, aprilie) „tâlmăcite... spre folosul cel de obște al limbii românești de pre limba cea slavonească, întru sfânta Mitropolia Bucureștilor..."; din titlurile unor volume rezultă că ele erau gata de tipar și că traducerea se făcuse „prin osârdia și sârguința" lui Filaret, viitorul episcop de Râmnic și mitropolit (probabil au fost traduse toate cele 12 vol. și se urmărea tipărirea întregii serii, ca și a Mineielor de la Râmnic, din 1776—1780); *Viața celui întru sfinți părintelui nostru Nicolae... de la Metafrast și de la alții luată* (1782); *Scara Sfântului Ioan Scărarul...*, tâlmă-

cită din elinie (1782); *Patrusprezece epistolii ale lui Pavel*, tâlcuite de Theodorit elineşte, iar acum întoarse şi rumâneşte (1786, 682 foi); *Tâlcul fericitului Theodoritului, episcopul Chirului întru Cântarea Cântărilor* (1787); *Viaţa Sfântului Ioan Damaschinul*, a lui Ioan patriarhul Ierusalimului (1782); *Viaţa Sfântului Nicolae* (1782); *Învăţături pentru năravul oamenilor* a Cuviosului Antonie cel Mare; traduceri din Sfinţii Vasile cel Mare, Isaac Sirul, Teodor Studitul, Grigorie Sinaitul ş.a., *Tipicul* Sf. Sava, *Fizica* şi *Logica* lui Nichifor Vlemides (pierdute); *Manualul de pictură bizantină* al lui Dionisie de Furna (1805) ş.a.

Are şi trei lucrări originale: *Gramatică românească*, scrisă în 1772 la schitul Sihla (o copie de la începutul sec. XIX, cu 143 foi, Ms. 102 la Bibl. Academiei, o prezintă ca fiind „alcătuită pre limba românească de Macarie ieromonahul Paisiescul Dragomireanul"); *Lecsicon adecă Cuvinternicul sau Vistieriia limbii slavoneşti şi a cei rumâneşti, dintru feliuri de cătré vechi şi noaă fiind adunată şi dupre alfavita cea sloveneascǎ alcătuită şi tipărită acum întâia oară...* (1778, cu 798 foi, cu circa 20 000 de cuvinte, Ms. 2 252 Bibl. Academiei, pregătit pentru tipar, cu două prefeţe); *Bucoavnă sau Buchernită, adecă cărţulie ce priveşte nu numai spre învăţarea copiilor, ci şi a celor mari, acum scoasă de pre slovenie...* (1779, 185 p., pregătită pentru tipar, Ms. 1 615 şi 3 745 Bibl. Academiei).

Literatura: Pr. D. Furtună, *Ucenicii stareţului Paisie în mănăstirile Cernica şi Căldăruşani*, Bucureşti, 1927, p. 63—67; Onisifor Ghibu, *Din istoria literaturii didactice româneşti*, ediţie îngrijită de Octav Păun, tabel cronologic, studiu introductiv, note şi comentarii de V. Popeangă, Bucureşti, 1975, p. 66—69 (analiza Bucoavnei); Gabriel Ştrempel, *Catalogul manuscriselor româneşti*, 3 vol., Bucureşti, 1978—1983—1987 (la indice, mai ales în vol. II); N. A. Ursu, *Dascălul Macarie, autorul Gramaticii româneşti (1772) şi al Lexiconului slavono-român (1778)*, în LR, an. XXXIV, 1985, nr. 5, p. 445—449; N.A. Ursu, *Şcoala de traducători români din obştea stareţului Paisie de la mănăstirile Dragomirna, Secu şi Neamţ*, în MMB — Teologie şi viaţă — serie nouă, an. IV (LXX), 1994, nr. 11—12, p. 64—70 (reprodus şi în vol. *Românii în reînnoirea isihestă. Studii închinate Cuviosului Paisie de la Neamţ*, Iaşi, 1997, p. 50–60).

MACARIE, ieromonah, protopsalt şi compozitor. N. c. 1780, în Perieţi, jud. Ialomiţa, † 30 aug. 1836, la mănăstirea Viforâta. Călugărit la Căldăruşani, hirotonit ieromonah, învaţă Psaltichia la Bucureşti cu Constantin, protopsaltul Mitropoliei, apoi cu renumitul psalt Petru Efesiu, la şcoala bisericii „Sf. Nicolae Şelari" (1816—1818). În 1819 numit „dascăl de muzichie" la şcoala înfiinţată de Dionisie Lupu la Mitropolie. În 1821 s-a refugiat la Sibiu, ajunge apoi la Viena, unde va tipări primele trei lucrări psaltice în limba română, în tipografia călugărilor mechitarişti armeni. Reîntors în ţară în 1823, şi-a reluat activitatea ca „dascăl de muzichie". Prin 1829, mitropolitul Veniamin Costachi l-a numit egumen la Bârnova-Iaşi, în vederea introducerii muzicii psaltice „după noua sistimă" şi în Moldova, apoi a ajuns la mănăstirea Neamţ (1830—1833) şi la Buzău (1833—1834), chemat de episcopul Chesarie; în 1834 mitropolitul Grigorie Dascălul l-a numit director al noii tipografii din mănăstirea Căldăruşani, îngrijindu-se de tipărirea unei ediţii din „Vieţile Sfinţilor"; în 1835, paralizat, a fost dus la Viforâta, unde a murit. Prin lucrările sale de muzică psaltică — primele tipărite în limba română — rămâne o personalitate reprezentativă a culturii româneşti de la începutul secolului al XIX-lea.

Lucrări: *Teoriticonul sau privire cuprinzătoare a meşteşugului musichiei bisericeşti, după aşezământul sistimii celei noaă...* tâlmăcit din greceşte pre limba românească..., Viena, 1823, 30 p. + 6 pl., prima carte de teorie a muzicii bisericeşti în româneşte (3 000 ex., câte 1 000 pentru Ţara Românească, Moldova şi Transilvania), retipărită de Titus Moisescu, sub titlul: *Opere I. Teoriticon. Ediţie îngrijită, cu un studiu introductiv şi transliterare...* Bucureşti, Editura Academiei, 1976, 91 p. + 6 pl. în facs.); *Anastasimatariul bisericesc după aşezământul sistimii cei noaă*, Viena, 1823, 300 p. – tradus în mare parte după cel grecesc al lui Petru Lampadarie, care a fost apoi revizuit de câţiva mari psalţi greci (cuprinde cântările de la vecernia de sâmbătă seara şi de la utrenia de duminică pe cele opt glasuri); *Irmologhion au Catavasieriu musicesc, care cuprinde în sine catavasiile praznicilor împărăteşti şi ale Născătoarei de Dumnezeu, ale Triodului şi ale Penticostarului, precum să cântă în sfânta lui Hristos Dumnezeu biserica cea mare...*, Viena, 1823, 220 p. (tradus după Petru

Lampadarie, cu excepția axioanelor, care aparțin lui Macarie și care se mai cântă și azi neschimbate); *Tomul al doilea al Anthologhiei după așezământul sistimii noao a musichiei bisericești*... tradus după cel grecesc pre limba noastră românească, București, 1827, 431 p.; *Prohodul Domnului Dumnezeu și Mântuitorului nostru Isus Hristos*..., Buzău, 1836, 38 p. (cu prefața episcopului Chesarie); câteva lucrări psaltice au rămas în manuscris, din care cinci în Bibl. Academiei.

Reeditări: Macarie ieromonahul, *Opere I, Teoriticonul*, Ediție îngrijită cu un studiu introductiv și transliterare de Titus Moisescu, București, 1976, 91 p. + 30 p. + 6 pl. facs);

Literatura: Arhiereul Nifon (Niculescu) Ploeșteanul, *Carte de muzică bisericească pe psaltichie și pe note*, București, 1902, p. 54—59; Diaconul Niculae M. Popescu, *Viața și activitatea dascălului de cântări Macarie ieromonahul*, București, 1908, 92 p.; Ion Popescu-Pasărea, *Macarie ieromonahul, dascăl de muzichie și portarie a Sf. Mitropolii al Ungrovlahiei (1780—1836)*, în rev. „Cultura", București, nr. 3, 4, 5 și 6 din 1911; Diac. Niculae M. Popescu, *Știri noi despre Macarie ieromonahul, dascălul de cântări și directorul tipografiei din mănăstirea Căldărușani*, în BOR, an. XXXIX, 1915, nr. 8, p. 788—805; nr. 9, p. 967—978 și nr. 10, 1916, p. 1101—1109; Mihail Gr. Poslușnicu, *Istoria muzicii la români*, București, 1928, p. 28—34; Pr. Niculae M. Popescu, *Macarie Psaltul. La o sută de ani de la moartea lui (1836—1936)*, în BOR, an. LIV, 1936, nr. 9—10, p. 545—572 (și extras); Ștefan Gr. Berechet, *Un document de la Macarie ieromonahul, alcătuitorul Psaltichiei românești*, în BOR, an. LXV, 1948, nr. 1—3, p. 154—158; Pr. Prof. Gheorghe Moisescu, *Macarie Psaltul și tipăriturile sale de muzică bisericească la Viena*, în *Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena pe anul 1964*, p. 70—75; Viorel Cosma, *Muzicieni români. Compozitori și muzicologi. Lexicon*, București, 1970, p. 284—285; Octavian Lazăr Cosma, *Hronicul muzicii românești*, vol. II, București, 1974, p. 84—98; Diac. Nicu Moldoveanu, *Muzica bisericească la români în secolul al XIX-lea*, în GB, an. XLI, 1982, nr. 11—12, p. 888—893; Titus Moisescu, *Prolegomene bizantine. Muzica bizantină în manuscrise și carte veche românească*, București, 1985, p. 90—95 și 113—202; Diac. Prof. Marin Velea, *Macarie ieromonahul — 150 de ani de la moartea sa (1836—1986)*, în GB, an. XLV, 1986, nr. 5, p. 101—111; Alexie Buzera, *Macarie ieromonahul*, în MO, an. XLI, 1989, nr. 2, p. 74—87; Diac. Conf. Nicu Moldoveanu, *Macarie ieromonahul (1770—1836) — traducător, compozitor, copist, tipograf*, în BOR, an. XVIII, 1990, nr. 1—2, p. 116—136; Mihai Brie, *Macarie ieromonahul — personalitate muzicală marcantă în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în vol. „Teologie, istorie, viață bisericească", Oradea, 1998, p. 299—312.

MACEDONEANUL MELETIE, aromân, călugăr tipograf. N. sfârșitul sec. XVI, † d. 1642. Călugărit în mănăstirea Zografu din Muntele Athos și hirotonit ieromonah; învață meșteșugul tiparului la Kiev; stabilit în Țara Românească, a fost trimis de Matei Basarab la Kiev să cumpere o tiparniță (c. 1633); la 6 ian. 1634 numit de domn — cu acordul ierarhilor — egumen la mănăstirea Govora; acolo a îndrumat tipărirea mai multor cărți: *Psaltirea* slavonă (1637), *Ceaslovul* slavon (1638), *Pravila cea mică* (1640—1641), *Evanghelia cu învățătură (1642)*.

Literatura: Dan Simonescu, *Viața literară și culturală a mănăstirii Câmpulung (Muscel) în trecut*, Câmpulung, 1926, 72 p.; Dan Simonescu și Damian P. Bogdan, *Începuturile culturale ale domniei lui Matei Basarab*, în BOR, an. LVI, 1938, nr. 11—12, p. 866—880 (și extras); Gheorghe Ionescu, *Mănăstirea Govora și egumenia lui Meletie Macedoneanul*, în BMI, an. XL, 1971, nr. 2, p. 20—32.

MAGIERU ANDREI (din botez Aurelian), episcop. N. 27 iun. 1891, în Saturău (azi Brazii), jud. Arad, în familie de preot, † 13 mai 1960, în Arad. Gimnaziul la Arad și Beiuș, Facultatea de Teologie din Cernăuți (1909—1913), cu doctorat în 1916, studii la Facultatea de Litere a Universității din Budapesta (neterminate). Rector al Internatului diecezan din Beiuș (1914—1917), secretar al Consistoriului ortodox român din Oradea (1917—1921), participant activ la evenimentele din 1918—1919 legate de unirea Transilvaniei cu România, delegat al românilor bihoreni pe lângă Misiunea militară străină din Oradea; asesor consistorial (consilier) la noua Episcopie a Oradiei (1921—1926), hirotonit diacon necăsătorit în 1918, preot în 1922, tuns în monahism în 1924 la mănăstirea Sinaia, cu numele Andrei,

protosinghel (1924), arhimandrit (1925), apoi arhiereu-vicar la Oradea, cu titlul „Crişanul" (1926—1935), pe lângă episcopul Roman Ciorogariu. Paralel, a fost redactor al foii eparhiale „Legea Românească" (1921—1923), rector şi profesor de Noul Testament la Academia teologică din Oradea (1923—1936). La 10 dec. 1935 ales episcop al Aradului (instalat 2 febr. 1936), unde a păstorit până la moarte. Ca episcop a îndrumat viaţa bisericească din eparhie, Academia teologică, activitatea editorială etc.; în 1936 a făcut parte din delegaţia condusă de patriarhul Miron în Anglia, iar în 1951, dintr-o delegaţie care a vizitat Patriarhia Rusă; în 1941—1944 a salvat mulţi evrei de la moarte. A rămas de la el un curs litografiat de *Noul Testament*, articole, predici, recenzii, pastorale în „Legea Românească" — Oradea, „Biserica şi Şcoala" — Arad.

Literatura: Prot. Dr. Gheorghe Liţiu, *Episcopia Aradului. Schiţă istorică*, Arad, 1950, p. 51—54; *Necrolog*, în BOR, an. LXXXVIII, 1960, nr. 5—6, p. 425—428; *Necrolog*, în MB, an. X, 1960, nr. 3—6, p. 3—23; Prot. Dr. Gheorghe Liţiu, *Episcopul Dr. Andrei Magieru (1891—1960)*, în MB, an. XXX, 1980, nr. 10—12, p. 718—721; Zaharia Iova, *Personalitatea ierarhului arădean Andrei Magieru*, în AB, an. XL, 1990, nr. 5—6, p. 107—115.

MAIOR GHEORGHE, preot, profesor. N. 6 dec. 1892, în Braşov, † 1 sept. 1970, în Sibiu. Studii la Liceul „Andrei Şaguna" din Braşov (1904—1912) şi la Institutul teologic din Sibiu (1912—1915), examen de capacitate pentru învăţământul secundar — Religia — la Universitatea din Cluj (1921). Funcţionar la Centrul Arhiepiscopesc Sibiu (1914—1916), preot în Vingard, jud. Alba (1917—1921), profesor de Religie la Şcoala normală „Andrei Şaguna" din Sibiu (1921—1941), consilier patriarhal (1941—1953); inspector şcolar secundar pentru Religie în Arhiepiscopia Sibiului, membru în Consistoriul spiritual al Mitropoliei Ardealului, secretar general al Asociaţiei clerului „Andrei Şaguna" din Ardeal, secretar al „despărţământului" Sibiu al Astrei, iconom stavrofor. A publicat volume de predici, studii de Pedagogie şi Pastorală, piese de teatru ş. a.

Lucrări: *Predici pentru toate duminicile de peste an şi alte ocaziuni*, Arad, 1918, 332 p. (în colaborare cu Gh. Comşa); *Predici*. Ediţia a doua, Arad, 1925, 144 p.; *Peste Golgota la înnoire. Predici*, Arad, 1925, 84 p.; *Pentru zidirea împărăţiei lui Dumnezeu. Predici*, Sibiu, 1927, 83 p.

Ceva din istoricul învăţământului religios creştin, în RT, an. XVII, 1927, nr. 4, p. 112—122; nr. 5—6, p. 163—170; nr. 7, p. 203—215; *Educaţiunea prin religie*, Sibiu, 1940, 40 p.; *Religia ortodoxă în şcoala secundară*, Sibiu, 1941, 47 p.

Mănăstirea Argeşului, libret în cinci acte, Arad, 1926, 63 p.; *Cele 12 fete de împărat şi palatul fermecat*, libret în patru acte, Arad, 1926, 47 p.

Studii de Pastorală în „Revista Teologică" şi „Telegraful Român" (îndeosebi ciclul de scrisori „Către elevii mei", Sfaturi pastorale pentru candidaţii la hirotonie, în 1941), studii de Pedagogie religioasă în „Revista de Pedagogie"; colaborări la peste 20 de periodice.

Literatura: Prot. Nichifor Todor, *Prot. stavr. Gheorghe Maior*, în MA, an. XV, 1970, nr. 9—10, p. 789—791; Pr. Prof. Dr. Nicolae Neaga, *Prot. Gheorghe Maior*, în „Îndrumătorul Pastoral", Alba Iulia, IV, 1980, p. 213—214.

MAIOR GRIGORIE (din botez Gavrilă), episcop. N. c. 1715, în Sărăuad, jud. Satu Mare, în familie de preot, † 14 ian. 1785, în Alba Iulia, înmormântat în Blaj. Studii medii (retorica la Cluj), apoi superioare, de Teologie şi Filosofie, în Colegiul „De Propaganda Fide" din Roma (1740—1747); hirotonit preot la Roma în 1745. Profesor la şcolile din Blaj (din 1754), „asesor consistorial" al Episcopiei de aici (din 1752), prepozit al mănăstirii Sf. Treime. Candidat de episcop în 1751 şi 1764; în 1765 trimis în mănăstirea de la Muncaci; mai târziu numit „cenzor" al cărţilor româneşti şi slave care se tipăreau în Viena (1771—1772); după 1772 episcop la Blaj (propus 15 aug. 1772, numit 27 oct. 1772, hirotonit în Viena, 23 apr. 1773, instalat în vara an. 1774), retras din scaun 12 aug. 1782. Îndrumător al celor trei şcoli din Blaj; a trimis tineri la studii în Viena şi Roma; sub el s-au tipărit mai multe cărţi la Blaj: *Acatistierul* (1774), *Liturghierul* (1775), *Catavasierul* (1777), *Ceaslovul* (1778), *Bucoavna* (1777) şi altele.

Literatura: *Şematismul veneratului cler al Arhidiecezei metropolitane greco-catolice române de Alba Iulia şi Făgăraş*, Blaj, 1900, p. 34—38; Nicolae Lupu, *Consideraţii asupra demisiei episcopului Grigorie Maior*, în rev. „Blajul", an.

I, 1934, 1, p. 24—32; Ștefan Manciulea, *Ctitorii școalelor din Blaj*, Blaj, 1938, p. 29—42; Ioan Ardeleanu, *Oameni din Sălaj*, Zalău, 1938, p. 11—25; Coriolan Suciu, *Arhiereii Blajului, ctitori de școli naționale*, Blaj, 1944, p. 36—41; I. D. Lăudat, *Istoria literaturii române vechi*, III, București, 1968, p. 140—142; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 543—545 (ed. a II-a, București, 1994, p. 527—529); Magdalena Tampă, *Din nou despre începuturile bibliotecii de la Blaj. Cărți și posesori — Grigorie Maior*, în „Biblioteca și Cercetarea", Cluj-Napoca, 1981, 5, p. 93—105; Zenovie Pâclișanu, *Istoria Bisericii Române Unite*, partea a II-a, 1752—1783, în rev „Perspective", München, an. XIV—XVI, 1991—1993, nr. 53—60, p. 129—177.

MAIOR IULIU, preot, ziarist. N. 13 iul. 1886, în Reghin, † 10 nov. 1945, în Blaj. Studiile gimnaziale la Reghin (1897—1901) și Târgu Mureș (1901—1905), teologice la Blaj (1905—1909), apoi la Facultatea de Litere (Germană și Latină) a Universității din Budapesta (1909—1912). Profesor la Școala pedagogică (1912—1920), la Liceul „Sf. Vasile" (1920—1931), profesor și director la Școala superioară comercială (1931—1939), toate în Blaj; preot (1920), canonic mitropolitan la Blaj (1939—1945).

Lucrări: *Legea strămoșească*. Prelucrare după *Dogmatica Fundamentală* a lui Vasile Suciu, Blaj, 1928, 116 p.; *Taina spovedaniei*, Blaj, 1928, 126 p.; *Tâlcuirea Evangheliilor din toate sărbătorile de peste an*, Blaj, 1929, 212 p.; *Taina tainelor: Sfânta Cuminecătură*, Blaj, 1930, 96 p.; *Tâlmăcirea Apostolilor din toate sărbătorile de peste an*, 3 vol., Blaj, 1930, 148 + 112 + 76 p.; *Sfânta Liturghie — jertfa Legii noi*, Blaj, 1931, 110 p.; *Durerea, sora noastră nedespărțită*, Blaj, 1932, 152 p.; *Din viața vechilor creștini*, Blaj, 1934, 191 p.; *Tâlcuirea Evangheliilor din toate duminicile de peste an*, Blaj, 1936, 355 p.; *Cele șapte cuvinte de pe cruce ale lui Iisus*, Blaj, 1938, 71 p.; *Păcatul, răul cel mai mare din lume*, Blaj, 1939, 104 p.; *Pe calea desăvârșirii*, Blaj, 1939, 87 p.; *57 predici scurte pentru popor*, Blaj, 1940, 328 p. Alte lucrări cu conținut moralizator, în colecția „Cărțile bunului creștin", inițiată de el. Colaborări la „Unirea", „Cultura Creștină", „Foaia Scolastică" de la Blaj și alte periodice; împreună cu Al. Lupeanu-Melin a inițiat ziarul „Unirea Poporului" și „Calendarul de la Blaj" (1919—1945), pe care le-a redactat până la moarte.

Literatura: Nicolae Comșa și Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului*, București, 1994, p. 156—157; Corina Teodor, *Profesorul Iuliu Maior. De la catedră la amvon*, în „Reghinul cultural", Reghin, 4, 1999, p. 123—133.

MAIOR PETRU, teolog, istoric și filolog. N. c. 1756, în Târgu Mureș, † 14 febr. 1821, la Buda. Studii gimnaziale în Târgu Mureș (1769—1772) și Blaj (1772—1774), apoi Filosofia și Teologia în Colegiul „De Propaganda Fide" din Roma (1774—1779), studii de Drept la Universitatea din Viena (1779—1780). Profesor de Logică, Metafizică și Dreptul firii la Gimnaziul din Blaj (1780—1785), preot în Reghin-sat și protopop al Gurghiului (1785—1809), „crăiesc revizor" și corector al cărților românești care se tipăreau la Buda (1809—1821). Militant pentru drepturile românilor din Transilvania, participând — alături de alți reprezentanți ai „Școlii Ardelene" — la redactarea *Supplexului*. Apărător al tradițiilor și rânduielilor ortodoxe, ridicându-se împotriva unor dogme catolice, îndeosebi a primatului papal. A publicat o serie de lucrări teologice, istorice, filologice, predici; a tradus și prelucrat lucrări cu caracter economic; prin lucrările istorice, a combătut pe istoricii străini Fr. Sulzer, J. C. Eder, J. Ch. Engel și B. Kopitar, care contestau romanitatea și continuitatea românilor pe teritoriul fostei Dacii.

Lucrări teologice: *Procanon ce cuprinde în sine cele ce sunt de lipsă spre înțălesul cel deplin și desăvârșit al canoanelor și a toată tocmeala bisericească spre folosul mai de seamă a românilor* (1783, rămas în ms; a fost publicat de Constantin Erbiceanu la București, 1894, apoi de Pr. Prof. Grigorie Marcu la Sibiu, 1948, XXIV + 154 p.); *Protopapadichia, adecă puterea, drepturile sau privileghioanele protopopilor celor românești din Ardeal* (1795, rămasă în ms., publicată fragmentar de pr. Grigorie Silași în foaia „Sionul Românesc", Viena, 1865—1866); *Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morți*, Buda, 1809, 5 f + 304 p. (cu 40 predici și 11 „iertăciuni"; reed. de Elie Dăianu, Cluj, 1906); *Didahii, adecă învățături pentru creșterea fiilor, la îngropăciunea pruncilor morți*, Buda, 1809, 3 f

+ 139 p. (cu 15 cuvântări); *Prediche sau învăţături la toate duminicile şi sărbătorile anului*, 3 vol., Buda, 1810—1811, 237 + 296 + 92 p. (cu 63 predici, reed. de Elie Dăianu, în 2 vol., Cluj, 1906); *Istoria Bisericii românilor atât a cestor dincoace, precum şi a celor dincolo de Dunăre*, Buda, 1813, 4 f + 392 p.

Lucrări istorice-filologice: *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, Buda, 1812, 348 p. (în acelaşi volum se găsesc şi lucrările: *Disertaţie pentru începutul limbei româneşti şi Disertaţie pentru literatura cea vechie a românilor*); ed. a II-a îngrijită de Iordachi Mălinescu şi Damaschin Bojâncă, Buda, 1834; ed. a III-a, Budapesta—Gherla, 1883; Ediţie critică şi studiu asupra limbii de Florea Fugariu, 2 vol., Bucureşti, 1970, 279 + 293 p.; *Răspunsul la cârtirea carea s-au dat asupra persoanei lui Petru Maior, autorul Istoriei ceii pentru începutul românilor în Dachia*, Buda, 1814 (republ. de G. Bogdan-Duică, Cluj, 1923); *Animadversiones in Recesionem Historiae De origine Valachorum in Dacia*, Pesta, 1815; *Ortographia romana sive latino-valachica una cum clavi qua penetralia originationis vocum reserantur*, Buda, 1819, cu anexa: *Dialog pentru începutul limbii române întră nepot şi unchiu*, Buda, 1819 (ultimele două reeditate în *Lesicon românesc-lătinesc-unguresc-nemţesc...*, Buda, 1825, p. 1—102, la redactarea şi revizuirea căruia a lucrat şi P. Maior).

Traduceri şi prelucrări: *Învăţătură pentru prăsirea pomilor, scrisă de Haintl Franţisc...*, Buda, 1812, 171 p.; *Învăţătură de a face sirup şi zahăr din mustul tuleilor de cucuruz, după ce s-au cules cucuruzul de pre ei, întocmită de Ioan Nep. Neuhold*, Buda, 1812, 24 p.; *Disertaţie a lui Ioan Bürger M. D. despre zahăr, carele din must de tulei de cucuruz şi de jugastru se face*, Buda, 1813, 28 p.; *Învăţătură despre agonisirea viţei de vie şi despre măiestria de a face vin, vinars şi oţet, întocmită de autorii Şaptal, Rozier, Parmentier şi Dussieux şi întru acest chip scurtată de abatul Ludovic Mitterpaher*, Buda, 1813, 109 p.; *Învăţătură pentru ferirea şi doftoriia boalelor celor ce se încing prin ţeară şi a celor ce se leagă şi a unor boale sporadice, adică pe ici pe colo îmblătoare, ale vitelor celor cu coarne, precum şi a cailor, a oilor şi a porcilor*, Buda, 1816, 130 p.; *Întâmplările lui Telemah, fiului lui Ulise (Odissevs), întocmite de Fenelon, arhiepiscopul Cambrei, acum întâi de pre limba italienească pre limba românească prefăcută*, Buda, 1818, 287 p.

Reeditări: Petru Maior, *Scrieri*, 2 vol. Ediţie îngrijită de Florea Fugariu, prefaţa de Maria Protase, Bucureşti, 1976 (cuprinde: Procanonul, Propovedanii, Didahii, Istoria pentru începutul românilor în Dachia, Istoria Bisericii românilor, Disputaţii, Ortografia română, Dialog); Petru Maior, *Scrisori şi documente inedite*. Ediţie îngrijită de Nicolae Albu, Bucureşti, 1968, XXII + 169 p.; *Istoria Bisericii românilor*, vol. I. Ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Ioan Chindriş, Bucureşti, 1995, 280 p. *Protopapadichia*. Ediţie îngrijită, studiu introductiv, note, glosar, indici, bibliografie selectivă de Laura Stanciu, Alba Iulia, 1998, 316 p. + 5 pl.

Literatura: Atanasie M. Marienescu, *Viaţa şi operele lui Petru Maior*, Bucureşti, 1883; George Bogdan-Duică, *Petru Maior. Un studiu biografic*, Cernăuţi, 1893, 63 p.; Alexandru Lapedatu, *Petru Maior în cadrul vieţii naţionale şi culturale a epocii sale*, în AIINC, I, 1921—1922, p. 79—86; Ioan Lupaş, *Scrierile istorice ale lui Petru Maior*, în *Ibidem*, p. 87—108 (şi în vol. *Studii, conferinţe şi comunicări istorice*, III, Sibiu, 1941, p. 75—99); Sextil Puşcariu, *Părerile lui Petru Maior despre limba română*, în *Ibidem*, p. 109—119; G. Pascu, *Istoria literaturii române din secolul XVIII*, III, Iaşi, 1927, p. 185—274; D. Popovici, *La littérature roumaine à l'époque des lumières*, Sibiu, 1945, p. 222—245; D. Macrea, *Petru Maior*, în vol. *Lingvişti şi filologi români*, Bucureşti, 1959, p. 46—66 (şi în vol. *Contribuţii la istoria lingvisticii şi filologiei româneşti*, Bucureşti, 1978, p. 31—47); N. A. Ursu, *Cărţi de popularizare a ştiinţei traduse de Petru Maior*, în LR, an. X, 1961, nr. 2, p. 135—143; Maria Protase, *Petru Maior polemist*, în „Studii şi Cercetări Ştiinţifice, seria filologie", Iaşi 1961, fasc, 2, p. 149—170; Nicolae Albu, *Petru Maior. Date noi privitoare la viaţa şi activitatea sa*, în MA, an. IX, 1964, nr. 6—8, p. 429—443; Lucian Blaga, *Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, Bucureşti, 1966, p. 187—207; Pompiliu Teodor, *În jurul unei lucrări istorice a lui Petru Maior. Contribuţie la istoria cărţii româneşti vechi*, în AIIC, IX, 1966, p. 271—281; Pompiliu Teodor, *Petru Maior*, în *Istoria literaturii române*, II, Bucureşti, 1968, p. 57—66; Iosif Pervain şi Maria Protase, *Petru Maior şi „Lexiconul de la Buda"*, în „Cercetări de lingvis-

tică", XV, 1970, nr. 1; Iosif Pervain și Maria Protase, *Numirea lui Petru Maior în funcția de cenzor și corector la tipografia de la Buda*, în „*Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Philologia*", XV, 1970, fasc. 1; Dumitru Ghișe și Pompiliu Teodor, *Fragmentarium iluminist*, Cluj, 1972, p. 179—212; Maria Protase, *Petru Maior, un ctitor de conștiințe*, București, 1973, 413 p.; Alexandru Piru, *Istoria literaturii române de la origini până la 1830*, București, 1977, p. 464—479; *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 206; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 535—538 (cu bibliografie completă).

G. Bogdan-Duică, *Petru Maior și Iustin Febronius sau Petru Maior ca vrăjmaș al papei*, Cluj, 1933 (extras din „Renașterea", nr. 15—27, 1933); Pr. Prof. Grigorie Marcu, *Lupta lui Petru Maior împotriva papalității*, în „Ortodoxia", an. IV, 1952, nr. 3—4, p. 488—515; Alexandru Armand Munteanu, *Opera canonică a lui Petru Maior*, în BOR, an. LXXVIII, 1960, nr. 9—10, p. 791—816; Prot. Aurel Radu, *Opera omiletică a lui Petru Maior*, în ST, an. XIX, an. XIX, 1967, nr. 9—10, p. 656—673; Nicolae (Mladin), *Biserica Ortodoxă Română, una și aceeași în toate timpurile*, Sibiu, 1968, p. 107—132; Mircea Păcurariu, *Considerații asupra Istoriei bisericești a lui Petru Maior*, în MA, an. XVI, 1971, nr. 5—6, p. 386—408; Mircea Păcurariu, *Un precursor al Reîntregirii Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania: Petru Maior*, în MB, an. XXI, 1971, nr. 10—12, p. 534—549; Gheorghe Roșescu, *Principii canonice ortodoxe de organizare bisericească în opera lui Petru Maior*, în MA, an.XXXI, 1986, nr. 4, p. 32—42; Ioan Chindriș, Studiu introductiv la *Istoria Bisericii românilor*, București, 1995, p. 5—75.

MANCIULEA ȘTEFAN, profesor, istoric. N. 6 dec. 1894, în Straja, jud. Alba, † 12 iul. 1985, în Blaj. Studii gimnaziale la Blaj (1905—1913), teologice la Blaj (1914—1917), Facultatea de Litere (Istorie și Geografie) a Universității din București (1919—1921), cu doctoratul în 1937. Învățător în Straja (1917—1919), profesor de Geografie la Liceul „Moise Nicoară" din Arad (1921—1927) preot în Straja (1927—1929), profesor la Liceul „Sf. Vasile" din Blaj (1929—1937), inspector școlar pentru reg. Mureș (1938—1942); întemeietorul Muzeului de Istorie din Blaj (1939), un timp director al Bibliotecii centrale (arhidiecezane) din Blaj; conferențiar la Facultatea de Științe (secția Geografie) a Universității din Cluj (1942—1947). În 1947 a fost înlăturat de la catedră, în 1951 condamnat pentru „publicarea de lucrări ațâțătoare la ură rasială între naționalitățile conlocuitoare", fiind închis la Jilava, Aiud, Baia Sprie și Caransebeș până în 1958; în 1961 condamnat din nou și închis la Gherla și Dej până în 1964; angajat la „munci de jos" până în 1969. A publicat lucrări de istorie modernă a Transilvaniei și demografie istorică.

Lucrări: *Scrisori și acte privitoare la mișcarea revoluționară a românilor din Ardeal și Ungaria în 1848—49*, în AIINC, IV, 1926—1927, p. 251—285; *Regimentele grănicerești din Ardeal și Banat la 1840*, în AIINC, V, 1928—1930, p. 431—448; *Infiltrări de populații străine în Banat*, în „Buletinul Societății Geografice Române", 1927, p. 76—111; *România și minoritățile etnice la nord-vestul țării*, în „Transilvania", an. XLVI, 1935, p. 354—382; *La frontière occidentale de la Roumanie à la lumière des études hongroises*, în „Revue de Transylvanie", II, 1935—1936, p. 344—356; *Granița de vest*, Blaj, 1936, 140 p. + 10 h. (reeditată la Baia Mare, în 1994, de prof. Valeriu Achim, 150 p. + 10 h.); *La frontière ethnique roumano-hongroise*, în „Revue de Transylvanie", IV, 1938, p. 28—39; *Granița de apus a românilor din vechea Ungarie*, Vălenii de Munte, 1939, 39 p. (extras din „Revista Istorică", XXV, 1939); *La frontière Ouest de la Roumanie*, București, 1940, 77 p. + 7 h.; *Așezări românești din Ungaria și Transilvania în secolele XIV—XV*, Blaj, 1941, 212 p.; *Transilvania în cărțile românești de geografie apărute până la 1848*, în „Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj-Timișoara", VI, 1942, p. 103—126; *Episcopia greco-catolică maghiară de Hajdudorog și românii*, Blaj, 1942, 27 p. (extras din CC, an. XXII, 1942, nr. 7—9, p. 385—409); *Elemente etnice străine așezate în Banat între anii 1000—1870*, în vol. „Banatul de altă dată. Studii istorice", Timișoara, 1944, p. 329—389.

Un geograf uitat: Ioan Rusu, în CC, an. XVII, 1937, p. 104—128 și 429—444; *Ctitorii școalelor din Blaj*, Blaj, 1938; *Timotei Cipariu, Început de autobiografie*, în CC, an. XX, 1940, p. 319—330, 387—405 și 563—575; *Timotei Cipariu și Academia Română*, Blaj, 1941, 48 p. (extras din CC, an. XXI, 1941, p. 36—57 și 185—208); *Contribuții noi la viața și activitatea lui Timotei Cipariu*, Blaj, 1942, 79 p.; „*Țipăii*"

Blajului, Blaj, 1942 (extras din CC, an. XXII, 1942, nr. 1—3, p. 53—66 și 4—6, p. 195—216); *Timotei Cipariu și Astra*, Blaj, 1943, 140 p.; *Fuga lui Timotei Cipariu în Țara Românească la 1849*, în „Transilvania", an LXXV, 1944, p. 6—17; *Corespondența dintre Visarion Roman și Ioan Micu Moldovan*, în vol. „În amintirea lui Constantin Giurescu, la douăzeci și cinci de ani de la moarte (1875—1918)", București, 1944, p. 315—334; *Biblioteca lui Timotei Cipariu sub aspect istoric*, în MO, an. XIX, 1967, nr. 9—10, p. 709—729; *Timotei Cipariu. Discursuri*, București, 1984 (ed. în colaborare cu Ioan Buzași). Diverse articole în periodice de la Blaj și Cluj.

Literatura: *Enciclopedia istoriografiei românești*, București 1978, p. 207; Nicolae Comșa și Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului*, București, 1994, p. 167—169; Ana Hinescu și Arcadie Hinescu, *Oameni de ieri și de azi ai Blajului*, București, 1994; Liviu Ursuțiu, *Profesorul blăjean Ștefan Manciulea — repere biobibliografice*, în „Biblioteca și cercetarea", Cluj-Napoca, 1994, 18, p. 102—106; Ștefan Manciulea, *Povestea unei vieți*. Ediție îngrijită de Ștefania Manciulea și Ioan Buzași, Cluj-Napoca, 1995, 176 p.

MANGRA VASILE (din botez Vichentie), mitropolit, istoric. N. 25 mai 1850, în Săliște-Săldăbagiu, jud. Bihor, în familie de preot, † 1/14 oct. 1918, la Budapesta. Studii gimnaziale la Beiuș și Oradea, teologice la Arad (1869—1872), juridice la Academia de Drept din Oradea (neterminate). Profesor de Istorie bisericească și Drept canonic la Institutul teologic din Arad (1875—1893), director provizoriu al Institutului (1882—1883), înlăturat de la catedră în 1893, la cererea guvernului maghiar; redactor la foile bisericești „Lumina" (1874—1875) și „Biserica și Școala" (1877—1878, 1882—1883 și 1899—1900); călugărit în 1879 la Hodoș-Bodrog, cu numele Vasile și hirotonit preot; protosinghel în 1899; în anul următor ales președinte-vicar al Consistoriului ortodox-român din Oradea (1900—1916) și hirotesit arhimandrit (1906); în 1902 ales episcop la Arad, dar n-a fost recunoscut de guvernul maghiar, din cauza activității sale politice. A fost unul din conducătorii luptei românilor transilvăneni pentru obținerea de drepturi național-politice: în 1892 a făcut parte din delegația care a dus *Memorandul* la Viena, în 1894 a organizat marea adunare populară de la Sibiu care a protestat împotriva hotărârii guvernului maghiar de a dizolva Partidul Național Român; în 1895 a fost principalul organizator al Congresului naționalităților (români, sârbi, slovaci) de la Budapesta. În ultima parte a vieții, s-a situat însă pe o poziție diametral opusă, devenind unul din oamenii de încredere ai guvernului maghiar: în 1910 deputat la Ceica-Bihor, cu program guvernamental; la 24 iul./6 aug. 1916, ales mitropolit al Ardealului (înscăunat în Oradea la 16/29 oct. 1916).

A scris câteva lucrări temeinice privind istoria vieții bisericești a românilor transilvăneni; a semnalat pentru prima oară vechile manuscrise românești din Bihor. Pe baza acestora, a fost ales membru activ al Academiei Române (27 mai 1909).

Lucrări: *Cercetări literare-istorice*, București, 1896, 29 p.; *Mitropolitul Sava II Brancovici*, Arad, 1906, XV + 181p.; *Ierarhia și Mitropolia Bisericii române din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1908, 127 p.; *Șaguna ca organizator constituțional*, în vol. *Mitropolitul Andrei baron de Șaguna. Scriere comemorativă...*, Sibiu, 1909, p. 435—453; *Contribuțiune la istoria Bisericii române*, Sibiu, 1917, 60 p.; numeroase articole cu caracter istoric în „Biserica și Școala" de la Arad.

Literatura: *Enciclopedia Română*, tom. III, Sibiu, 1904, p. 191; *Calendarul „Amicul Poporului"* pe anul 1917, p. 62—64; anul 1918, p. 53—56 și anul 1919, p. 65 (necrolog); „Telegraful Român", an. LXIV, nr. 77, 78, 87 și 88 din 1916; și an. LXVI, nr. 104 și 105 din 1918; Teodor Botiș, *Istoria Școalei normale (Preparandiei) și a Institutului teologic ortodox-român din Arad*, Arad, 1922, p. 657—659; Teodor Neș, *Oameni din Bihor*, Oradea, 1937, p. 469—493; Gheorghe Lițiu, *Un academician arădean înainte de 1918: Vasile Mangra*, în vol. *Academia Română și Banatul*, Timișoara, 1982, p. 154—160; Mircea Păcurariu, *Vasile Mangra, istoric și militant pentru drepturile românilor transilvăneni*, în MA, an. XXXV, 1990, nr. 2, p. 15—32; Ioan Mircea Bogdan, *Activitatea istoriografică a lui Vasile Mangra*, în AB, an. II (XLI), 1991, nr. 7—9, p. 112—122; Gabriel Ștrempel, *Mitropolitul Vasile Mangra — pasiunea vechilor manuscrise*, în „Magazin istoric", an. 31, 1997, nr. 1, p. 17—21; Marius Eppel, *Vasile Mangra. Contribuții la cunoașterea vieții și activității lui*, Arad, 2000, 123 p.

MANOLACHE ANCA, teolog și filolog. N. 26 ian. 1923, Iași. Liceul „Domnița Bălașa" din București (bac. 1940), apoi a urmat Facultățile de Litere (specialitatea Spaniola și Italiana, licența în 1944), Drept (lic. 1945) și Teologie (lic. 1950), toate în cadrul Universității din București; cursuri de doctorat în Teologie—Dogmatică (1951—1954). În 1959 Tribunalul militar București a condamnat-o la 8 ani de închisoare, pe care a executat-o la Jilava, Miercurea Ciuc, Arad și Oradea (febr. 1959—apr. 1964). A lucrat apoi în cadrul Serviciului „Studii și documentare" al Patriarhiei (1966—1970), inspector la Casa de Pensii a acesteia (1970—1974) și redactor la Editura Institutului Biblic și de Misiune (1974—1987).

Lucrări: *Cunoașterea ocultă-falsificare a cunoașterii adevărului,* în ST, an. VI, 1954, nr. 3—4, p. 174—188; *Un capitol de angheologie,* în ST, an. VII, 1955, nr. 1—2, p. 122—136; *„Cuvântul Trup s-a făcut",* în MO, an. VIII, 1956, nr. 10—12, p. 598—605; *Nașterea din Duhul,* în MMS, an. XXXIV, 1958, nr. 1—2, p. 37—45; *Originea dreptului și sensul dreptății,* în „Ortodoxia", an. X, 1958, nr. 4, p. 570—585; *Considerații asupra trupului Domnului în opera de răscumpărare,* în MB, an. XVIII, 1966, nr. 7—9, p. 402—413; *Învierea și înălțarea Domnului, încununare a operei de răscumpărare,* în „Ortodoxia", an. XXI, 1969, nr. 2, p. 241—247; *Perspectiva Bisericii locale în ecleziologia contemporană,* în MB, an. XXIV, 1974, nr. 4—6, p. 233—255; *Sfânta Taină a Botezului,* în GB, an. XXXVII, 1978, nr. 5—6, p. 542—551; *Sfânta Taină a Mirungerii,* în GB, an. XXXVII, 1978, nr. 9—12, p. 1029—1043; *Sfânta Taină a Mărturisirii,* în GB, an. XXXVIII, 1979, nr. 3—4, p. 297—311; *Tradiție și actualitate în ecleziologie,* în GB, an. XXXVIII, 1979, nr. 5—6, p. 511—523; *Dumnezeiasca Euharistie,* în GB, an. XXXVIII, 1979, nr. 7—8, p. 773—791; *Sfânta Taină a Cununiei,* în GB, an. XL, nr. 1—2, p. 104—129; *Sfânta Taină a Hirotoniei,* în GB, an. XL, 1981, nr. 3—5, p. 324—345; *Considerații asupra Tainei Cununiei în cadrul misteriologiei ortodoxe,* în MB, an. XXXI, 1981, nr. 4—6, p. 308—321; *Opinii asupra documentului „Botez, Euharistie, Slujire",* în MB, an. XXXIII, 1983, nr. 5—6, p. 294—317; *Maica Domnului în învățătura și evlavia Ortodoxiei românești,* în GB, an. XLIII, 1984, nr. 3—4, p. 223—231; *Taina Nașterii din Sfânta Fecioară Maria,* în MB, an. XXXIV, 1984, nr. 5—6, p. 278—284; *Tradiția dogmatică în Ortodoxie,* în MB, an. XXXIV, 1984, nr. 7—8, p. 417—427; *Din problematica feminină actuală,* în MB, an. XXXV, 1985, nr. 7—8, p. 431—441; *Virtutea recunoștinței,* în GB, an. XLVIII, 1989, nr. 2—3, p. 51—63; *Descoperirea lui Dumnezeu,* în GB, an. XLIV, 1985, nr. 10—12, p. 669—679; *Statutul femeii în mesajul lui Hristos,* în AB, an. III (XLII), 1992, nr. 7—9, p. 51—81; Vol. *Problematica feminină în Biserica lui Hristos,* Timișoara, 1994, 146 p. Alte colaborări la revistele citate în lista bibliografică: „știri ecumenice" în „Glasul Bisericii" (în colaborare cu prof. O. Bucevschi).

Traduceri: Vladimir Lossky, *După chipul și asemănarea lui Dumnezeu,* București, 1998, 221 p.

MANOLACHE TEODOR, publicist (teolog nehirotonit). N. 13 mai 1906, în Boteni, jud. Dâmbovița, † 12 aug. 1977, în București. Studii la Seminarul „Central" (1919—1927) și la Facultatea de Teologie din București (1927—1931). Bibliotecar ajutor (1929—1937), apoi bibliotecar al Facultății de Teologie și al Institutului Teologic Universitar din București (1937—1957); secretar de redacție al revistei „Raze de Lumină" (1934—1938), apoi al revistelor centrale bisericești (1957—1971), un timp redactor al revistei „Mitropolia Olteniei".

Lucrări: *Bibliografia mitropolitului Veniamin Costachi*, în BOR, an. LXIV, 1946, nr. 9—12, p. 545—600 (și extras, București, 1946, 64 p.); *Bibliografia I.P.S. Nicodim patriarhul României*, Mănăstirea Neamț, 1947, 181 p.; *Ștefan cel Mare și viața religioasă din vremea sa,* în BOR, an. LXXV, 1957, nr. 5, p. 414—437; *Note pe filele calendarului celor 20 (și 25) de ani de arhipăstorire a Prea Fericitului Patriarh Justinian*, în BOR, an. LXXXVI, 1968, nr. 6, p. 649—686 și BOR, an. XCI, 1973, nr. 6, p. 546—598; *Tipografi români de origine austriacă: Familia Göbl*, în *Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena pe anul 1971*, p. 105—116; *Clerici și teologi medici de-a lungul istoriei poporului român (secolele XIV—XVII)*, în BOR, an. XCI, 1973, nr. 3—5, p. 401—432 (în colaborare). Alte articole, dar mai ales zeci de cronici, dări de seamă, note și recenzii în revistele: „Raze de Lumină", „Ia și citește", „Biserica Ortodoxă Româ-

nă", „Ortodoxia", „Glasul Bisericii", toate la București, „Mitropolia Olteniei", „Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena", „Luceafăr Nou" — Viena și altele.

Literatura: † *Teodor N. Manolache*, în BOR, an. XCV, 1977, nr. 7—8, p. 723—726.

MARCU GRIGORIE, profesor de teologie. N. 7 dec. 1911, în Broșteni, jud. Sibiu, în familie de preot, † 21 ian. 1987, în Sibiu. Studiile secundare la Liceele „Sf. Vasile" din Blaj (1922—1924) și „Gheorghe Lazăr" din Sibiu (1924—1929), cele superioare la Facultățile de Teologie din București (1929—1932) și Cernăuți (1932—1933). Trimis de mitropolitul Nicolae Bălan pentru studii de specializare în Noul Testament la Facultatea de Teologie ortodoxă din Atena (1933—1934) și la Facultățile de Teologie protestantă și romano-catolică din Breslau — azi Wroclaw — (1934—1936); doctoratul la Cernăuți la 3 iun. 1939, la profesorul Vasile Gheorghiu. Profesor suplinitor la catedra de Studiul Noului Testament de la Academia teologică „Andreiană" din Sibiu (1936), titularizat în 1941, profesor universitar agregat (1943), apoi titular definitiv (1946), continuând și în cadrul Institutului Teologic Univesitar (din 1948), la aceeași catedră, până la pensionare, în 1982; în câtiva ani școlari a predat și Limba greacă (1936—1951, 1955—1959), Sectologia (1936—1943); rector al Institutului în 1976—1979. Hirotonit diacon în 1936, preot în 1947, mai târziu hirotesit protopop (1948), apoi iconom stavrofor (1957). Redactor la publicațiile sibiene: „Revista Teologică" (1936—1947), „Foaia Bunului Creștin" (1954—1956) și „Mitropolia Ardealului" (1956—1976); a condus colecțiile „Biblioteca Bunului Păstor" și „Problemele Vremii". A făcut parte din câteva delegații ale Bisericii Ortodoxe Române la diferite congrese, conferințe și întruniri peste hotare: Consultația biblică de la Bad-Sarow — Germania (1973), Seminarul european de traduceri biblice de la Arnoldshain — Germania (1968), Congresul profesorilor de teologie de la Atena (1976) ș.a. A desfășurat o bogată activitate publicistică, însumând peste 1 000 de titluri.

Lucrări: *Saul din Tars*, Sibiu, 1939, XII + 126 p.; *Studii biblice*, Sibiu, 1940, VIII + 100 p.; *Antropologia paulină. Elementele. Esența. Originea și originalitatea* (teză de doctorat), Sibiu, 1941, XXXVIII + 336 p.; *Procesul Mântuitorului, Studiu juridic și teologic* (în colaborare cu dr. Ioan Fruma), Sibiu, 1945, VIII + 348 p.; (reeditare la Suceava, 1997, 344 p.); *Iisus în fața științei*. Prelucrare după L. Cl. Fillon, Sibiu, 1946, XVI + 100 p.; *Epistola Sfântului Apostol Pavel către Tit. Introducere, text și comentar*, Sibiu, 1947, XVI + 48 p.; *Studiul Noului Testament*. Manual pentru uzul studenților Institutelor teologice, București, 1954, XII + 208 p.; ed. a II-a, București, 1977, 256 p. (în colaborare).

Studii în periodice: *Mistica paulină*, în „Anuarul XIII al Academiei teologice «Andreiane»", 1936/1937, p. 32—49; *Paulinism și stoicism. Schiță comparativă*, în „Anuarul XV...", 1938/1939, p. 131—139; *Introducere în Teologia biblică*, în „Anuarul XVI...", 1939/1940, p. 36—51; *Originea și originalitatea teologiei pauline*, în RT, an. XXX, 1940, nr. 11—12, p. 537—558; *Un temei documentar al istoricității cărților Noului Testament: Fragmentul Muratori*, în „Anuarul XX (II)...", 1943/1944, p. 5—26 (și extras, 26 p.); *O știință nouă: Istoria vremurilor neotestamentare*, în „Anuarul XXII (IV)...", 1945/1946, p. 3—27 (și extras, 29 p.); *Un muncitor manual: Sfântul Apostol Pavel*, în vol. *„Biserica și problemele vremii"*, Sibiu, 1947, p. 45—67; *Episcopatul roman al Sfântului Apostol Petru în lumina Noului Testament. Obârșiile dubioase ale unei legende*, în „Ortodoxia", an. I, 1949, nr. 4, p. 116—129; *Preocupări biblice neotestamentare în știința teologică bulgară*, în ST, an. III, 1951, nr. 5—6, p. 356—367; *„Omul cel nou" în concepția antropologică a Sfântului Apostol Pavel*, în ST, an. III, 1951, nr. 7—8, p. 417—429; *Premisele biblice ale erorilor papalității*, în „Ortodoxia", an. VI, 1954, nr. 2—3, p. 365—394; *Sfântul Apostol Pavel despre personalitatea religioasă-morală a păstorului de suflete*, în ST, an. VII, 1955, nr. 3—4, p. 197—216; *Părți proprii Sfântului Luca în finalul istorisirilor Evangheliei*, în MA, an. I, 1956, nr. 1—2, p. 51—62; *Botezat-a pruncii Biserica creștină primară?* în MO, an. VIII, 1956, nr. 4—5, p. 177—186; *Actualitatea Epistolei Sfântului Iacov*, în MA, an. II, 1957, nr. 1—2, p. 26—52; *Sfântul Apostol Pavel despre modelul de viețuire creștinească*, în ST, an. IX, 1957, nr. 1—2, p. 3—22; *Cu privire la „testa-*

mentul" Sfântului Apostol Pavel, în MMS, an. XXXIII, 1957, nr. 5—7, p. 406—415; *Un document inspirat de mărinimie creştinească: Epistola Sf. Apostol Pavel către Filimon*, în MA, an. II, 1957, nr. 5—8, p. 413—428; *Mărturii documentare de procedură sinodală în cartea Faptelor Apostolilor*, în „Ortodoxia", an. IX, 1957, nr. 3, p. 429—437; *„Mens divinior". O comparaţie între Sfântul Apostol Pavel şi Sfântul Ioan Gură de Aur*, în ST, an. IX, 1957, nr. 9—10, p. 617—624; *„Locţiitorul" Fiului. Pretinsul „primat" al Sfântului Apostol Petru văzut în lumina unor detalii ioaneice*, în MA, an. II, 1957, nr. 11—12, p. 787—817; *Trei portrete neotestamentare: Iuda Iscarioteanul, Pilat din Pont şi Claudia Procula*, în MA, an. III, 1958, nr. 3—4, p. 190—201; *Ephesus redivivus. Pe urmele celei mai de seamă ctitorii pauline a Asiei Minor*, în MA, an. III, 1958, nr. 7—8, p. 506—530; *Sfânta Scriptură „în pom românesc". 100 de ani de la apariţia Bibliei lui Şaguna*, în MA, an. III, 1958, nr. 11—12, p. 782—812; *Cine este „ego" din capitolul VII al Epistolei către Romani*, în MA, an. IV, 1959, nr. 3—4, p. 185—194; *Paternitatea ioaneică a Evangheliei a patra, cu specială privire la proba arheologică şi paleografică*, în ST, an. XII, 1960, nr. 3—4, p. 139—160; *Episoade din viaţa Bisericii creştine a veacului apostolic în expunere şi interpretare lucanică*, în MA, an. V, 1960, nr. 7—8, p. 519—534; *Posibilitatea desăvârşirii morale la Sfântul Apostol Pavel*, în MA, an. V, 1960, nr. 9—10, p. 664—676; *Elemente de eclesiologie paulină*, în MA, an. VI, nr. 1—3, 1961, p. 28—36; *Elemente de istorie antică profană în scrierile Sfântului Evanghelist Luca*, în „Ortodoxia", an. XIII, 1961, nr. 3, p. 331—367; *Gamaliel*, în ST, an. XIV, 1962, nr. 1—2, p. 39—50; *Obârşia ierusalimiteană a Bisericii primare din Roma*, în MMS, an. XXXVIII, 1962, nr. 7—8, p. 549—566; *O mică odisee apostolică*, în MB, an. XII, 1961, nr. 7—8, p. 319—343; *Întâiul itinerar paulin pe continentul nostru*, în MA, an. VII, 1962, nr. 9—12, p. 631—641; *Unele precizări cu privire la locul Bibliei în Ortodoxie*, în MO, an. XVI, 1962, nr. 10—12, p. 583—596: *Sfântul Varnava Cipriotul — apostol al eleniştilor*, în MA, an. VIII, 1963, nr. 1—3, p. 45—73; *Cunoaşterea preoţească a Noului Testament*, în MA, an. VIII, 1963, nr. 9—10, p. 657—680; *Preocupări didactice şi bibliografice neotestamentare*, în MA, an. VIII, 1963, nr. 11—12, p. 836—856; *Orientări exegetice de interes pastoral*, în MO, an. XVI, 1964, nr. 9—10, p. 687—696; *Exegeza în pastoraţie*, în MA, an. X, 1965, nr. 1—3, p. 26—49; *Problema unităţii creştine în lumina epistolelor pauline*, în ST, an. XVII, 1965, nr. 5—6, p. 275—285; *Forma iniţială a textului din Epistola către Filimon*, în MA, an. X, 1965, nr. 11—12, p. 856—863; *Părţi proprii Sfântului Luca în textul introductiv al Evangheliei a treia*, în MA, an. XII, 1967, nr. 1—3, p. 8—42; *Preocupări ermineutice de interes actual panortodox şi ecumenist*, în MA, an. XIII, 1968, nr. 7—8, p. 484—515; *Consideraţii asupra Noului Testament din 1648*, în ST, an. XXV, 1973, nr. 9—10, p. 605—618 (şi MA, an. XIX, 1974, nr. 1—3, p. 84—95); *Ideea de sinodalitate şi prioritate apostolică în Noul Testament*, în ST, an. XXVI, 1974, nr. 7—8, p. 522—532; *Mediul de apariţie al cărţilor Noului Testament*, în MA, an. XXI, 1976, nr. 4—6, p. 252—272; *Hristos şi Cezarul sau Statul şi Biserica în lumina Noului Testament*, în MA, an. XXII, 1977, nr. 7—9, p. 484—498; *Valoarea isagogică şi biblic teologică a celor 24 de predoslovii ale Noului Testament din 1648*, în *Noul Testament din 1648*, reeditare, Alba Iulia, 1988, p. 68—76 şi ed. 1998, p. 58—66.

Alte studii: *Mitropolitul Nicolae al Ardealului. Biobibliografie*, în RT, an. XXX, 1940, nr. 5—8, p. 211—288 şi în vol. *Omagiu I.P.S. Sale Dr. Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului, la douăzeci de ani de arhipăstorire*, Sibiu, 1940, p. 65—128; *Procanonul lui Petru Maior*, Ediţia a II-a, îngrijită de..., Sibiu, 1948, XXIV + 154 p. (introducere şi text). Colaborări la periodicele bisericeşti menţionate, la care se adaugă „Telegraful Român", „Viaţa Ilustrată" — Sibiu şi Cluj, „Altarul Banatului" — Caransebeş, sute de reportaje, cronici, recenzii la cele trei periodice pe care le-a condus şi altele.

Literatura: ROC, an. VI, 1976, nr. 4, p. 88—89; ROC, an. XIII, 1983, nr. 1, p. 13—14; Gheorghe Longodor, *Părintele Profesor Grigorie Marcu. Selecţii bio-bibliografice*. Teză de licenţă în Teologie, ms. dact., Sibiu, 1983, 184 p.; Pr. Prof. Vasile Mihoc, *† Pr. Prof. Dr. Grigorie Marcu*, în MA, an. XXXII, 1987, nr. 2, p. 163—168; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învăţământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 326—329.

MARCU IZIDOR, profesor de teologie, canonic. N. 11 sept. 1858, în Dumitra, jud. Alba în familie de preot, † 6 apr. 1924, în Blaj. Studiile gimnaziale în Alba Iulia și Blaj, studii teologice la Blaj (abs. 1884), apoi la Universitatea din Viena (cu doctoratul în 1888). Profesor de Teologie Morală, Pastorală și Pedagogie la Seminarul din Blaj (1888—1901), rector al Seminarului (1912—1920), canonic mitropolitan (1901—1922) și vicar general arhiepiscopesc la Blaj (1922—1924).

Lucrări: *Catehismul religiunii creștine* (pentru clasele gimnaziale inferioare), Blaj, 1894, 252 p.; *Teologia pastorală*, 2 vol., Blaj, 1902—1906 (vol. I. *Didactica pastorală*, 415 p.; vol. II, *Liturgica*, 586 p.); *Alcoolismul* (în colab. cu Șt. Roșianu), Blaj, 1907, 167 p. Studii și articole în „Cultura Creștină", „Foaia Bisericească" și „Unirea" de la Blaj, în *Enciclopedia Română* de la Sibiu (3 vol., 1898—1904).

Literatura: *Șematismul veneratului cler al Arhidiecesei metropolitane greco-catolice române de Alba Iulia și Făgăraș*, Blaj, 1900, p. 722; *Necrolog*, în „Unirea", Blaj, an. XXXIV, nr. 15 din 12 apr. 1924; Nicolae Comșa, *Dascălii Blajului*, Blaj, 1940, p. 118 (și ed. Nicolae Comșa — Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului*, București, 1994, p. 117); Nae Antonescu, *Dr. Izidor Marcu*, în CC, serie nouă, an. III, nr. 1, 1997, p. 154—159.

MARDARIE COZIANUL, călugăr „pisar" din mănăstirea Cozia, sec. XVII. În 1649 a scris un *Lexicon slavo-românesc*, cu 4574 termeni slavoni, însoțiți de corespondentul românesc, pe baza *Lexiconului slavo-rusesc* al lui Pamvo Berânda, tipărit la Kiev în 1627; este prima lucrare lexicografică la noi, păstrată până azi.

Literatura: Mardarie Cozianul, *Lexicon slavo-românesc și tâlcuirea numelor din 1649*. Publicate, cu un studiu, note și indicele cuvintelor românești, de Gr. Crețu, București, 1900; G. Mihăilă, *Contribuții la studiul lexicografiei slavo-române din secolul al XVII-lea*, în vol. *Contribuții la istoria culturii și literaturii române vechi*, București, 1972, p. 307—324; Jana Balacciu și Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, 1978, p. 173; Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești*, I, București, 1978, p. 114—115.

MAREȘ IOACHIM (din botez Ioan), episcop. N. 12 mart. 1927, în Măgirești, jud. Bacău. Studii la Seminarul teologic „Sf. Gheorghe" din Roman (abs. 1946), la Facultatea de Teologie din Suceava (1946—1948) și la Institutul Teologic Universitar din Cluj (1948—1950). Preot în parohiile Dămienești, jud. Bacău (1952—1957), Sf. Nicolae din Moinești (1957—1960), Leorda—Comănești, jud. Bacău (1960—1972), Sf. Nicolae—Bacău (1972—1978), secretar protopopesc la Moinești (1957—1967), deputat eparhial (1962—1972), președinte al Consistoriului eparhial al Episcopiei Romanului și Hușilor (1972—1978), vicar administrativ al acestei eparhii (1978—1985), apoi arhiereu-vicar cu titlul de „Vasluianul" pe seama aceleiași eparhii (hirotonit și instalat la 24 nov. 1985). La 4 iul. 1996, ales episcop al Hușilor, înscăunat la 15 sept. 1996.

Lucrări: *Monografia bisericii „Sf. Nicolae" din Bacău* (Roman), 1983, 351 p.; *Monografia bisericii din Măgirești* (Roman), 1988; diverse articole cu caracter biblic în revista „Mitropolia Moldovei și Sucevei" sau în „Îndrumătorul bisericesc al eparhiei Romanului", pe care-l redactează începând cu anul 1985 și volumele *Cronica Episcopiei Romanului și Hușilor*, I—IV, Roman, 1989—1992, iar din 1996 *Cronica Episcopiei Hușilor*.

MARIAN SIMEON FLOREA, preot, folclorist și etnograf. N. 1 sept. 1847, în Ilișești, jud. Suceava, † 11 apr. 1907, în Suceava. Studiile gimnaziale la Suceava (6 cl.), Năsăud (cl. 7) și Beiuș (cl. 8, abs. 1871), superioare la Institutul teologic din Cernăuți (1871—1875). Preot în Poiana Stampii (1875—1877), Voloca (1877) și Siret (1877—1883), profesor de Religie și Română la „școala poporală", și la „școala reală inferioară" din Siret (1879—1883), profesor de Religie la Gimnaziul ortodox din Suceava (1883 — 1907), protopresbiter (1903); membru activ al Academiei Române (26 mart. 1881), membru în Societatea geografică română și Societatea istorică română din București, în Comisia centrală pentru conservarea monumentelor istorice din Viena, membru de onoare al mai multor societăți culturale (România Jună din Viena, Junimea și Dacia din Cernăuți etc.). A fost unul din cei mai de seamă folcloriști și etnografi români, realizând

o operă încă neegalată în literatura noastră de specialitate. Pe lângă culegeri de folclor din toate ținuturile locuite de români, a scris lucrări speciale despre sărbători, datini românești, ornitologie, cromatică etc. Prin opera lui, a pus bazele cercetării științifice a folclorului și a stimulat culegerea creațiilor populare de către alți cercetători.

Lucrări de folclor. Culegeri: *Poesii poporale din Bucovina. Balade române...*, Botoșani, 1869, 109 + III p.; *Poesii poporale române*, 2 vol., Cernăuți, 1873—1875, VI + 222 p. (I) + IV + 250 p. (II); *Tradițiuni poporale române*, Sibiu, 1878, 65 p.; *Descântece poporane române*, Suceava, 1886, XXII + 352 p.; *Satire poporane române*, București, 1893, 379 p.; *Vrăji, farmece și desfaceri*, în An. Acad. Rom., M.S.L., s. II-a, t. V, București, 1893, 242 p.; *Păsările noastre și legendele lor*, București, 1895, 118 p.; *Tradiții poporane române din Bucovina*, București, 1895, III + 368 p.; *Răsplata. Povești din Bucovina*, Suceava, 1897, 109 p.; *Poezii poporale despre Avram Iancu*, Suceava, 1900, IX + 103 p.; *Hore și chiuituri din Bucovina*, București, 1910, XIX + 182 p.; *Păsările noastre și legendele lor. Legendele ciocârliei. Legendele rândunicii*, București, 1923; *Legendele păsărilor*; Ed. îngrijită de Mihai Cărăușu și Orest Tofan, Iași, 1974; *Basme din Țara de Sus*. Ed. îngrijită de Mihai Cărăușu și Paul Leu, Iași, 1975, *Legende istorice din Bucovina*. Ediție îngrijită, note și studiu introductiv de Paul Leu, Iași, 1981, XXVIII + 195 p.

Studii: *Cromatica poporului român*. Discurs de recepție, în An. Acad. Rom., M.S.L., s. II, București, 1882, p. 107—159 (și extras, 55 p.); *Ornitologia poporană română*, 2 vol., Cernăuți, 1883, VI + 438 p. (I) + 423 p. (premiată de Academia Română): *Nunta la români. Studiu istorico-etnografic comparativ*, București, 1890, VI + 856 p.; *Nașterea la români. Studiu etnografic*, București, 1892, III + 441 p.; *Înmormântarea la români. Studiu etnografic*, București, 1892, III + 593 p.; *Sărbătorile la români. Studiu etnografic*. Vol. I, *Cârnilegile*, București, 1898, IV + 290 p.; Vol. II, *Păresimile*, București, 1899, III + 310 p.; Vol. III. *Cincizecimea*, București, 1901, III + 346 p. (reeditate sub îngrijirea lui Iordan Datcu, 2 vol., București, 1994, 320 + 359 p.).; *Insectele în limba, credințele și obiceiurile românilor. Studiu folcloristic*, București, 1903, XIV + 595 p.; *Legendele Maicii Domnului. Studiu folcloristic*, București, 1904, III + 345 p.

În manuscris: *Botanică populară română* (12 vol.). *Junețea la români, Sărbătorile la români, Povești* ... (2 vol.), *Culegeri de folclor* (10 volume cuprinzând Cântece din Bucovina și Ardeal, Colinde din Bucovina și Ardeal, Colinde, Cimilituri, Doine ostășești) și altele.

Reeditări: *Nașterea la români*. Studiu etnografic. Ediție critică de Teofil Teaha, Ioan Șerb și Ioan Ilișiu. Text stabilit de Teofil Teaha, București, 1995, 278 p.; *Nunta la români*. Studiu istorico-etnografic comparativ. Ediție critică de aceiași, București, 1995, 606 p.; *Înmormântarea la români*. Studiu etnografic. Ediție critică de aceiași, București, 1995, 384 p.; *Vrăji, farmece și descântece. Descântece poporane române*, București, 1996, 242 p.

Lucrări istorice: *Câteva inscripțiuni și documente din Bucovina*, București, 1885; *Biserica din Părhăuți*, București, 1887; *Sf. Ioan cel Nou din Suceava*, București, 1895; *Inscripțiuni de pe manuscripte și cărți vechi din Bucovina*, Suceava, 1900; *Portretul lui Miron Costin, marele logofăt și cronicar*, București, 1900; a editat câteva din manuscrisele lui Vartolomei Măzăreanu: *Condica sfintei mănăstiri Voronețul*, Suceava, 1900; *Condica sfintei mănăstiri a Solcăi*, Suceava, 1902; *Domnia lui Ștefan voevod cel viteaz... și a lui Ștefan Tomșa*, Suceava, 1904.

Împreună cu alți cărturari bucovineni a înființat, la Suceava, „Revista Politică" (1886—1891). A colaborat la numeroase ziare și reviste românești: „Albina"—Pesta, „Albina Carpaților"—Sibiu, „Amicul Familiei", Gherla—Cluj, „Cărțile săteanului român"—Gherla, „Aurora Română", „Calendarul Bucovinei", „Calendarul diecezan", „Calendarul Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina", „Gazeta Bucovinei", „Glasul Bucovinei", „Patria", toate la Cernăuți, „Gazeta Transilvaniei—Brașov, „Familia"—Oradea, „Tribuna"—Sibiu, „Convorbiri Literare"—Iași și București, „Traian", „Columna lui Traian", „Revista pentru istorie, arheologie și filologie", la București, „Șezătoarea"—Fălticeni", „Junimea Literară"—Cernăuți ș.a.

Literatura: Număr comemorativ al rev. „Junimea Literară"—Suceava, an. IV, nr. 6—7, 1907, p. 128—167 (cu articole semnate de A.D. Xenopol, C. I. Istrati, Ian Urban Jarnik, Sextil

Pușcariu, At. M. Marienescu, Iacob Negruzzi, N.Iorga etc.); Artur Gorovei, *Simion Florea Marian*, în rev. „Făt Frumos", Suceava, an. VII, nr. 5—6, 1932, p. 217—223; D. Florea Rariște, *Contribuția lui Simion Florea Marian la cunoașterea și studiul limbii române*, în „Analele științifice ale Universității din Iași", tom. IV, secția III, 1953, p. 215—222; Pr. Mihai Boca, *Preotul folclorist Simion Florea Marian*, în MMS, nr. 3—4, 1957, p. 317—322; N. Jula, *Lucrări inedite ale lui Simion Florea Marian*, în RF, an. III, 1958, nr. 3, p. 115—118; Adrian Fochi și N. Al. Mironescu, *Contribuții la cunoașterea vieții și operei lui Simion Florea Marian*, în RF, an. V, 1960, nr. 1—2, p. 132—137; I. C. Chițimia, *Simion Florea Marian folclorist și etnograf*, în vol. *Folcloriști și folcloristică românească*, București, 1968, p. 159—191; Gheorghe Vrabie, *Folcloristica română*, București, 1968, p. 209—215; Academia R.S.R., *Istoria literaturii române*, vol. III, București, 1973, p. 835—846; Gabriel Ștrempel, *Simion Florea Marian și vechea slovă românească*, în SCB, serie nouă, XIII, 1974, p. 113—130; Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, 1974, p. 232—244; Virgiliu Ene, *Folcloriști români*, Timișoara, 1977, p. 74—82; Traian Filip, *Marian sau spațiul liric bucovinean în port național*, în vol. *Omagiu lui Iosif Constantin Drăgan*, 1, Roma, 1977, p. 261—304; Mihail Cărăușu, *Simeon Florea Marian*. Schiță biografică, în „Anuarul Muzeului județean Suceava", vol. IV, 1977, p. 191—204; Mihai Lazăr, *Din istoricul presei sucevene: Revista Politică — preocupări culturale*, în vol. „Suceava", IV, 1977, p. 205—213; Alexandru Dobre, *Simeon Florea Marian la Academia Română*, în *Memoriile Secției de Științe Istorice a Academiei R.S.R.*, București, 1977, p. 145—159; Alexandru Dobre, *Simeon Florea Marian și concursurile pentru premiile Academiei Române*, în REF, București, an. 24, 1979, nr. 2, p. 235—250; Iordan Datcu și S. C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor*, București, 1979, p. 271—276; Romulus Vulcănescu, *Dicționar de etnologie*, București, 1979, p. 376; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 553—555; Pr. Drd. Vasile Juravle, *Preocupări ale preotului folclorist Simeon Florea Marian în legătură cu istoria, cultura și spiritualitatea strămoșilor noștri traco-geți și daco-romani*, în MMS, an. LVI, 1980, nr. 7—8, p. 532—545; Paul Leu, *Simeon Florea Marian*, în „Buletinul Societății de Științe Filologice", București, 1982, p. 128—135; Eugen Dimitriu, *Simeon Florea Marian. Comemorarea marelui etnograf și folclorist*, în „Suceava, Anuarul Muzeului Județean", 9, 1982, p. 29—38; Marin Velea, *Preoți folcloriști și contribuția lor la dezvoltarea folcloristicii românești*, în BOR, an. CII, 1984, nr. 11—12, p. 800—806; Mircea Fotea, *Simeon Florea Marian, folclorist și etnograf*, București, 1987, 245 p.; Mircea Fotea, *Simeon Florea Marian (1847—1907), cercetător al culturii populare românești*, în MMS, an. LXIII, 1987, nr. 4, p. 99—108; Paul Leu, *Simion Florea Marian, profesor la Gimnaziul din Suceava*, în rev. „Suceava", 21, 1994, p. 458—491 și 22—23, 1995—1996, p. 408—427; Paul Leu, *Ctitorul etnografiei românești: Simion Florea Marian*, Suceava, 1998, 441 p.

MARIN FIRMILIAN (din botez Nicolae), mitropolit. N. 18 febr. 1901, în Plopeasa de Sus, jud. Buzău, † 29 oct. 1972, în București. Studii la Seminarul teologic din Galați (1914—1923), cu diferență de bacalaureat clasic la Liceul „Spiru Haret" din București (1924), Facultatea de Litere și Filosofie (specialitatea Istorie-Geografie) a Universității din București (1924—1929), apoi Facultatea de Teologie din București (1938—1940), cu licențe la amândouă. Frate în mănăstirea Ciolanu (1916), călugărit la Cozia sub numele Firmilian și hirotonit ierodiacon (1920), diacon la catedrala episcopală din Galați (1920—1924), la biserica „Sf. Ilie-Gorgani" (1924), la catedrala patriarhală din București (1924—1929), paralel secretar, apoi profesor la Școala de cântăreți bisericești din București; profesor de istorie și geografie la Seminarul monahal de la Cernica (1929—1936), apoi la Seminarul „Central" din București (1936—1947), director al acestuia (1940 și 1944—1947), predicator oficial la catedrala patriarhală, apoi ieromonah (1940), protosinghel și arhimandrit (1946). La 20 nov. 1947 ales arhiepiscop al Craiovei (hirotonit 30 nov., înscăunat 28 dec.), iar în febr. 1949 ridicat la demnitatea de mitropolit al Olteniei (înscăunat 25 mart.), păstorind până la moarte. A publicat cărți de rugăciuni, calendare, articole, recenzii, medalioane cu vieți de sfinți (în „Cuvânt Bun", „Cuvântul", „Glasul Monahilor", „Albina",

toate la București), iar ca ierarh articole, cuvântări, pastorale (numărul titlurilor se ridică la peste 450). Ca mitropolit a îndrumat revista „Mitropolia Olteniei", activitatea Seminarului teologic din Craiova, acțiunea de restaurare a monumentelor istorice și, în genere, întreaga lucrare misionară-socială din cuprinsul eparhiei; a făcut parte din câteva delegații sinodale care au vizitat alte Biserici creștine ori a participat la întruniri teologice: Conferința panortodoxă de la Moscova din 1948, a doua și a treia conferință panortodoxă de la Rodos (1963 și 1964) ș.a.

Literatura: *Volumul omagial* MO, an. XXIII, 1970, nr. 5—8, p. 301—468 și 923—944; *Necrolog*, în BOR, an. XC, 1972, nr. 11—12, p. 848—858; *Necrolog*, în ROC, an. II, 1972, nr. 4, p. 58—60; Preotul prof. dr. Niculae Șerbănescu, *Ierarhii plaiurilor oltene în prima sută de ani de autocefalie*, în MO, an. XXXVIII, 1985, nr. 5—6 p. 361—363.

MARINA JUSTINIAN (din botez Ioan), patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. N. 22 febr. 1901, în Suești, jud. Vâlcea, † 26 mart. 1977, în București (înmormântat în biserica „Radu Vodă"). Studii la Seminarul teologic „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea (1915—1923) și la Facultatea de Teologie din București (1925—1929). Învățător în Olteanca—Vâlcea (1923—1924) și în Băbeni—Vâlcea (1924—1930), paralel preot-paroh în Băbeni (1924—1932), director al Seminarului teologic și preot slujitor la catedrala episcopală din Râmnicu Vâlcea (1932—1933), preot-paroh la biserica „Sf. Gheorghe" în aceeași localitate (1933—1945). Rămas văduv, în 1945 a fost ales arhiereu vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, cu titlul „Vasluianul" (1945—1947); locțiitor al scaunului mitropolitan din Iași (din aug. 1947), arhiepiscop al Iașilor și mitropolit al Moldovei și Sucevei (ales 19 nov. 1947, înscăunat 28 dec.), locțiitor de patriarh (din febr. 1948); la 24 mai 1948 ales, iar la 6 iun. 1948 înscăunat ca arhiepiscop al Bucureștilor, mitropolit al Ungrovlahiei și patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, păstorind până la moarte.

Ca patriarh rămâne în Istoria Bisericii românești prin cunoscutul său „apostolat social", prin care a știut să dea o nouă orientare activității Bisericii în condițiile noi de viață instalate de regimul comunist. În ciuda tuturor dificultăților, în cei 29 de ani de patriarhat, au avut loc o seamă de evenimente și schimbări care au ridicat mult prestigiul Ortodoxiei românești în lumea creștină și l-au făcut o figură reprezentativă a întregii Ortodoxii.

La 19—20 oct. 1948 Sf. Sinod a votat un nou *Statut pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române*. Patriarhia având acum numai 5 mitropolii, cu 13 eparhii sufragane, la care se adaugă două eparhii românești în „diaspora".

În 1950 Sf. Sinod a hotărât — pentru prima oară — trecerea unor ierarhi, călugări și credincioși români în rândul sfinților și generalizarea cultului unor sfinți ale căror moaște se găsesc în țara noastră, iar canonizarea lor solemnă s-a făcut în 1955. În 1948 s-a procedat la reorganizarea învățământului teologic ortodox; de atunci și până în 1989 au funcționat două Institute teologice de grad universitar (București și Sibiu) și șase Seminarii teologice (București, Buzău, Mănăstirea Neamț, Cluj, Craiova și Caransebeș); s-au editat noi periodice bisericești ori și-au continuat apariția cele vechi: „Biserica Ortodoxă Română" (din 1874), „Ortodoxia", „Studii Teologice" (reviste centrale), „Glasul Bisericii" (a Mitropoliei Ungrovlahiei), „Mitropolia Moldovei și Sucevei", „Mitropolia Ardealului", „Mitropolia Olteniei" și „Mitropolia Banatului" (reviste mitropolitane), la care se adaugă o serie de periodice editate de comunitățile ortodoxe române de peste hotare. S-au reeditat *Biblia sinodală*, în două ediții (1968 și 1975), *Noul Testament* (1951), toate cărțile de cult (fiecare în mai multe ediții), aproape toate manualele necesare pentru învățământul teologic superior și seminarial, la care se adaugă o serie de lucrări cu caracter teologic și istoric, scrise de ierarhi, profesori de teologie și preoți, sau teze de doctorat. El însuși a publicat 12 vol., sub titlul semnificativ *Apostolat social* (București, 1948—1976), cu toate pastoralele, cuvântările și articolele sale. S-au restaurat zeci de biserici monumente de artă, s-au ridicat biserici noi și s-au pictat fie unele din cele vechi, fie din cele noi; s-au amenajat aproximativ o sută de muzee și colecții de obiecte bisericești, mai ales în incinta unor mănăstiri. A purtat o grijă deosebită preoților de mir, asigurându-le salarii, precum și pensii; a creat așezăminte de asistență socială pentru preoți și călugări bătrâni (Dealu), pentru călugărițe și preotese bătrâne (Viforâta). A întreținut legături cu celelalte Biserici Ortodoxe

surori și cu alte Biserici creștine. El însuși a făcut vizite, în fruntea unor delegații sinodale, la Bisericile: Rusă (de mai multe ori), Georgiană (1948), Sârbă (1957), Bulgară (1953, 1966 și 1971), Patriarhiile ecumenică (1968), de Alexandria (1971) și Ierusalim (1975), Biserica Greciei (1963, 1971 și 1975). S-au inițiat relații cu Bisericile vechi orientale, prin vizite reciproce: patriarhul a vizitat Patriarhia armeană din Ecimiadzin (1958 și 1966), Biserica etiopiană (1969 și 1971), Biserica coptă (1969 și 1971), Biserica siriană din Malabar-India (1969). S-au inițiat și întreținut relații cu o serie de Biserici romano-catolice naționale, unele vizitate de însuși patriarhul Justinian, în fruntea unor delegații sinodale: Austria (1969), Germania (1970), Belgia (1972), cu Biserica vechilor catolici și cu Biserica anglicană. La rândul lor, delegați ai tuturor acestor Biserici au vizitat pe patriarhul Justinian și Biserica sa.

După 1961, când Biserica Ortodoxă Română a reintrat în Consiliul Ecumenic al Bisericilor, ea participă la toate acțiunile desfășurate în cadrul mișcării ecumenice actuale: Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Conferința Bisericilor Europene etc.

Literatura: Dintre numeroasele studii și articole omagiale închinate vieții și activității patriarhului, consemnăm numai pe cele mai semnificative: Vol. *Douăzeci de ani din viața Bisericii Ortodoxe Române. La a XX-a aniversare a înscăunării Prea Fericitului Patriarh Justinian*, București, 1968, 642 p. (sunt studii extrase din revistele: BOR, an. LXXXVII, 1968, nr. 6, p. 725—773; ST, an. XX, 1968, nr. 5—6, p. 327—483; „Ortodoxia", an. XX, 1968, nr. 2, p. 189—275 și articole omagiale din revistele mitropolitane). Interesează îndeosebi studiile semnate de Pr. Prof. Liviu Stan, *Legislația Bisericii Ortodoxe Române în timpul arhipăstoririi Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian*, p. 171—188 (și în „Ortodoxia", an. XX, 1968, nr. 2, p. 176—296); Același, *Canonizarea sfinților români*, p. 189—199 (și în BOR, an. LXXXVI, 1968, nr. 6, p. 725—735); Pr. Prof. Alexandru Ciurea, *Strădanii și înfăptuiri în domeniul artei religioase*, p. 200—214 (și în BOR, an. LXXXVI, 1968, nr. 6, p. 736—750); Teodor N. Manolache, *Note pe filele calendarului celor 20 de ani de arhipăstorie a Prea Fericitului Patriarh Justinian*, p. 473—561. A se vedea și Prof. Iorgu Ivan, *Organizarea și administrarea Bisericii Ortodoxe Române în ultimii 50 de ani (1925—1975)*, în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 11—12, p. 1406—1420; Pr. Prof. Ene Braniște, *Tiparul și cartea bisericească în cei 50 de ani de patriarhat (1925—1975)*, în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 11—12, p. 1421—1452; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Cultura teologică ortodoxă românească între anii 1925—1975*, în ST, an. XXVII, 1975, nr. 9—10, p. 670—686; Pr. Prof. Isidor Todoran, *Relațiile Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte Biserici în ultimii 50 de ani*, în „Ortodoxia", an. XXVII, 1975, nr. 4, p. 560—585; Dr. Antonie Plămădeală, *Ecumenism și relații externe bisericești, 1944—1970*, în „Ortodoxia", an. XXXII, 1980, nr. 1, p. 159—170; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, București, 1981, p. 461—512 (ed. a II-a, București, 1994, p. 481—523).

MATASĂ CONSTANTIN, preot, arheolog. N. 18 ian. 1878, în Răpciuni (azi Ceahlău), jud. Neamț, în familie de preot, † 3 nov. 1971, în Piatra Neamț. Studii la Seminarul „Veniamin" — Iași (1892—1900) și la Facultatea de Teologie — București (1900—1904, cu lic. în 1904). Preot pe seama mănăstirii Bistrița—Neamț (1905—1915) și protopop al jud. Neamț (1909—1912), preot-paroh la biserica „Precista" din Piatra Neamț (1915—1948) și din nou protopop (1940—1945); în această calitate a ridicat monumentala biserică „Precista" (sfințită în 1947); întemeietorul și directorul Muzeului Arheologic din Piatra Neamț (1934—1971), un timp președinte al Oficiului local și regional de turism Piatra Neamț, președinte al „Asociației pentru ridicarea culturală și economică a țărănimii de pe Valea Bistriței". Pasionat arheolog, a descoperit în județul Neamț zeci de așezări preistorice; a efectuat săpături arheologice cu prof. Radu Vulpe (Piatra Șoimului, Izvoare), apoi singur (Frumușica 1939—1940, Podei-Târgu Ocna 1939—1940 și 1956, Dealul Viei) sau în colective de cercetători ale Institutului de Arheologie din București. A publicat numeroase studii legate de săpăturile sale arheologice, cercetări de istorie locală, broșuri și articole cu caracter teologic-pastoral ș.a.

Lucrări: *Călăuza județului Neamț*, București, 1929, 193 p.; *Palatul cnejilor*, București, 1935,

163 p. (premiată de Academia Română); *Movila haiducului*, roman istoric, București, 1939, 237 p.; *Comori care se risipesc*, București, 1943; *Câmpul lui Dragoș. Toponimie veche și actuală a județului Neamț*, București, 1943, 64 p. + 4 h.; *Prin Moldova de sub munte*, București, 1965, 140 p.

Deux stations à ceramique peinte de Moldavie, în „Dacia", VII—VIII, 1937—1940, p. 69—84; *Cercetări în preistoria județului Neamț*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice", fasc. 1, 1938, p. 97—133 (și extras, Văleni de Munte, 1940, 41 p.); *Frumușica, village préhistorique à ceramique peinte dans la Moldavie du Nord, Roumanie*, Bucarest, 1946, 171 p. + LXVIII pl.; *Șantierul arheologic Piatra Neamț* (Raport asupra săpăturilor), în SCIVA, 6, 1955, nr. 3—4, p. 819—842; *Descoperiri arheologice în r. Piatra Neamț*, în *„Materiale și cercetări arheologice"*, 1959, p. 723—734; *Așezarea eneolitică Cucuteni B de la Târgu Ocna-Podei*, în vol. *Arheologia Moldovei*, II—III, 1964, p. 11—62.

Studii și articole în „Anuarul Liceului «Petru Rareș»" din Piatra Neamț, „Mitropolia Moldovei"-Iași, „Convorbiri Literare", „Boabe de Grâu", „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice", „Materiale și cercetări de arheologie" ș.a.

Literatura: Prot. Ioan Pricop, † *Preotul Constantin Matasă*, în MMS, an. XLVIII, 1972, nr. 1—2, p. 121—123; Adrian (Hrițcu) Botoșăneanul, *Istoria străbună în gândirea și scrisul preotului Constantin Mătasă*, în MMS, an. LVI, 1980, nr. 6—8, p. 475—478; *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 215; Aurel Buzilă, *Din activitatea cultural-educativă a lui Constantin Matasă*, în „Memoria Antiquitatis", Piatra Neamț, 12—14, 1980—1982, p. 283—288.

MATCAȘ DIMITRIE, preot, profesor, militant pentru Unirea Principatelor. N. 10 apr. 1820, în Oancea-Galați, † 14 oct. 1893, în Roman. Studii la Seminarul de la Socola (1839—1845). Preot în Roman (1846—1893), catehet (din 1846), protopop de Roman (din 1850), președintele Consistoriului spiritual eparhial (din 1851), director al Seminarului din Roman (1858—1882), iar din 1864 și profesor de Dogmatică, Pastorală și Retorică; membru în Divanul Ad-Hoc al Moldovei (1857), deputat (1859—1866).

Literatura: Constantin Nazarie, *Economul Dimitrie Matcaș*, în BOR, an. XXXVIII, 1914, nr. 3, p. 236—254 (și extras, București, 1914); Preotul N. Dragomir, *Un preot din Roman luptător pentru Unirea Țărilor Române*, în BOR, an. LXXVII, 1959, nr. 1, p. 53—58; Pr. Gh. Sârbu, *Economul Dimitrie Matcaș, fost deputat în Divanul Ad-Hoc, profesor și director la Seminarul din Roman*, în MMS, an. XLV, 1969, nr. 1—2, p. 9—14; Pr. Dan Emilian Nicolau, *Un slujitor al altarului care a activat pentru Unire: preotul Dimitrie Matcaș*, în MMS, an. LIV, 1978, nr. 1—2, p. 11—20; Epifanie Norocel, *Figuri luminoase de slujitori bisericești*, în vol. „Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos în trecut și astăzi", Galați, 1981, p. 133—135.

MATEEVICI ALEXIE (Mateescu Alecu), preot, poet. N. 16 mart. 1888, în Căinari-Tighina, în familie de preot, † 13 aug. 1917, în Chișinău. Studii la Școala duhovnicească (1898—1902) și Seminarul teologic din Chișinău (1902—1910), continuând la Academia teologică din Kiev (1910—1914). Preot și profesor suplinitor la Seminarul din Chișinău (1914—1917); preot militar (1915—1917) pe frontul din Galiția, apoi la Mărășești cu o unitate de basarabeni; a murit de tifos, în timpul războiului.

A publicat poezii (religioase, patriotice, sociale etc.), cele mai cunoscute fiind *Cântecul zorilor, Țăranii, Țara, Mama, Eu cânt, În zarea anilor, Cântec de leagăn, Deasupra târgului Bârlad* și mai ales *Limba noastră*, considerată drept cea mai frumoasă poezie din literatura română închinată limbii. A publicat și câteva studii teologice-istorice: *Momente din influența bisericească asupra originii și dezvoltării istorice a limbii moldovenești* (române), în „Buletinul Eparhiei Chișinăului", an. XLIII, nr. 45, 49, 52 din 1910 și nr. 41 din 1911; *Motive religioase în credințele și obiceiurile moldovenilor din Basarabia* în „Buletinul Eparhiei Chișinăului", an. XLIV, nr. 9, 13 și 14 din 1911; *Bocetele de înmormântare moldovenești*, în „Buletinul Eparhiei Chișinăului", an. XLIV, nr. 38, 39, 40 și 41 din 1911; *Cum și când s-au încreștinat moldovenii*, în „Luminătorul", nr. 4, 5, 7 și 8 din 1912; *Tipăriturile noastre vechi*, în „Buletinul Eparhiei Chișinăului", an. XLVIII, 1915, nr. 39, 41, 43, 44, 45 și 46; alte articole și culegeri de folclor în foile „Basarabia", „Luminătorul", „Cuvânt

Moldovenesc", toate la Chişinău. A tradus nuvele, schiţe şi poezii din A. P. Cehov, A. S. Puşkin, M. Lermontov, Alexei Tolstoi, S. I. Nadson şi alţii, poezii religioase şi predici (publicate în „Luminătorul" şi alte periodicei din Chişinău).

Ediţii (postume): *Poezii*. Publicate cu o prefaţă de Petre V. Haneş, Bucureşti, 1926, 128 p.; ed. a II-a, Bucureşti, 1936, 126 p.; *Poezii* (traduceri). Cu o prefaţă de L. T. Boga, Chişinău, 1937, 88 p.; *Scrieri alese*. Ediţie îngrijită şi prefaţată de I. Vartician şi F. Levit, Chişinău, 1966, 151 p. (reeditată în 1971 şi 1977, 120 p.); *Scrieri*. Ediţie îngrijită, studiu introductiv, note, variante şi bibliografie de Ion Nuţă, Iaşi, 1989, 158 p; *Opere*. Ediţie critică de Ion Nuţă, Efim Levit şi Sava Pânzaru, 2 vol., Chişinău, 1993, 623 + 724 p.

Literatura: Ştefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia*, Chişinău, 1923, p. 273—284 şi 326—327; N. Iorga, *Încă unul: preotul Mateevici*, în vol. *Oameni cari au fost*, II, Bucureşti, 1935, p. 261—263; Pan Halippa, *Alexei Mateevici*, în VB, Chişinău, an. VI, 1937, nr. 7—8, p. 447—460; Pr. Vasile Ţepordei, *Alexie Mateevici*. Cu o prefaţă de prof. univ. Ştefan Ciobanu, Chişinău, 1937, 103 p.; Petre V. Haneş, *Scriitori basarabeni*, Bucureşti, 1942, p. 301—327; Preot Gheorghe Cunescu, *Preotul poet Alexie-Alecu Mateevici (Mateescu). La 95 de ani de la naştere*, în BOR, an. CI, 1983, nr. 3—4, p. 247—252; Preot Gheorghe Cunescu, *Alexie Mateevici şi limba românească. La centenarul naşterii preotului poet*, în BOR, an. CVI, 1988, nr. 3—4, p. 88—95; Mitropolit Antonie Plămădeală, *Ştiri noi despre Al. Mateevici şi despre autorul melodiei „Limba noastră"*, în vol. *Alte file de calendar de inimă românească*, Sibiu, 1988, p. 205—230; Calinic Argatu Argeşanu, *Al. Mateevici poetul „Limbii noastre"*, în vol. *Bucuria lecturii*, Bucureşti, 1989, p. 99—105; Ion Nuţă, Studiul introductiv şi bibliografia la *ed. cit.* de la Iaşi; p. 5—30 şi 135—156 (şi în ed. de la Chişinău, p. 576—619); Vol. *Părinte al limbii noastre*, Chişinău, 1992, 144 p.; Iurie Colesnic, *Basarabia necunoscută*, I, Chişinău, 1993, p. 238—253.

MATEI, mitropolit, miniaturist, caligraf, panegirist şi istoric. N. c. 1550, în Pogoniani (Epir—Grecia), † 1624, la mănăstirea Dealu. Studii la Constantinopol, unde probabil a fost călugărit; un timp protosinghel, apoi arhimandrit la Patriarhia ecumenică; în 1595—1597 era în Rusia, iar în 1600 în Polonia, probabil pentru a întări în credinţă pe ucrainienii ortodocşi; după 1602 a venit în Ţara Românească, unde i s-a încredinţat egumenia mănăstirii Dealu, pe care o deţine până la moarte; la 11 dec. 1605 ales mitropolit titular de Mira Lichiei.

Lucrări: *Slujba Sfântului Grigorie Decapolitul de la Mănăstirea Bistriţa* (cu date autobiografice şi asupra incursiunilor oştilor lui Gabriel Báthori în Ţara Românească, în 1610—1611); — această parte publicată — în traducere — de N. Iorga, *Manuscripte din biblioteci străine relative la istoria românilor. Întâiul memoriu*, Bucureşti, 1898, p. 44—51; *Viaţa şi slujba Cuvioasei maicii nostre Paraschiva cea nouă*, prelucrare după Eftimie al Târnovei; *Povestire pe scurt despre neaşteptata cădere din domnie a lui Şerban Vodă zis şi Radu şi despre venirea în Ţara Românească a lui Radu Voievod, fiul lui Mihnea 1611—1613* (publicată de mai multe ori, în greceşte, la Veneţia, iar în româneşte de N. Iorga, *Manuscripte din biblioteci străine relative la istoria românilor. Al doilea memoriu*, Bucureşti, 1899, p. 1—27; folosită — pe alocuri integral — în *Letopiseţul Ţării Româneşti sau Cantacuzinesc* şi în *Istoriile lui Radu Popescu*; *Istoria celor petrecute în Ţara Românească începând de la Şerban Voievod până la Gavril voievod, 1602—1618* (în versuri — publicată de Al. Papiu Ilarian, *Tezaur de monumente istorice*, I, Bucureşti, 1862, p. 327—352, text grecesc şi trad. rom.); *Sfaturi către Alexandru Iliaş* (în versuri). Au rămas de la el şi o serie de manuscrise greceşti, frumos caligrafiate şi împodobite (mai ales *Evanghelii*), păstrate azi la Moscova, Athos, Istanbul şi Ierusalim; versuri greceşti, imne liturgice ş.a. Se presupune că a tradus din greceşte în slavoneşte *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*.

Literatura: Mihai Berza, *Matei al Mirelor şi Cronica Cantcuzinească*, CI, an. IV, 1928, 2, p. 117—125; D. Russo, *Matei al Mirelor*, în vol. *Studii istorice greco-române*, I, Bucureşti, 1939, p. 157—179; Iulian Ştefănescu, *Viaţa Sfintei Paraschiva cea nouă de Matei al Mirelor*, în *Opere istorice*, Bucureşti, 1942, p. 49—75; Academia R.S.R., *Istoria literaturii române*, I,

București, 1964, p. 348—355; Dan Simonescu, *Le chroniqueur Matthieu de Myre et une traduction ignorée de son „Histoire"*, în RESEE, t. IX, 1966, nr. 1—2, p. 81—114; versiunea românească a apărut sub titlul *Cronicarul Matei al Mirelor în raport cu „Istoria paralelă" a lui Axinte Uricarul*, în GB, an. XXVII, 1968, nr. 3—4, p. 436—456; Dan Zamfirescu, *Matei al Mirelor și Letopisețul Cantacuzinesc*, în *Studii și articole de literatură română veche*, București, 1967, p. 184—204; Dan Zamfirescu, *Matei al Mirelor*, în vol. *Literatura română veche*. Ed. îngrijită de G. Mihăilă și Dan Zamfirescu, II, București, 1969, p. 226—249; Victor Petrescu, *Personalitatea lui Matei al Mirelor în contextul cultural de la începutul secolului al XVIII-lea*, în „Studia Valahica", Târgoviște, 1970, p. 337—340; *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 214; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 557; Ariadna Camariano-Cioran, *Contributions à l'histoire des relations gréco-roumaines*, Jannina, 1984, p. 163—167.

•

MATEI IOAN, istoric bisericesc, canonist, ziarist (nehirotonit). N. 22 apr. 1884, Sebeșu de Sus, jud. Sibiu, în familie de preot, † 20 mart. 1946, Sebeșu de Sus. Studii la Liceul de Stat din Sibiu (1895—1903), la Institutul teologic din Sibiu (1903—1906) și la Facultatea de Drept a Universității din Cluj, care i-a conferit doctoratul în 1911. Învățător confesional în Săliște și Gurarâului, jud. Sibiu (1906—1912), coreferent școlar la Arhiepiscopia Sibiului (1912—1916), refugiat în Moldova și Ucraina în 1916—1918, secretar apoi director general al Învățământului primar în cadrul Consiliului Dirigent la Sibiu, apoi la Cluj (1918—1922), directorul Instrucției Publice din Ardeal și Banat (1922—1923), profesor de Drept civil la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale din Cluj (1921—1946, după 1940 refugiată la Brașov), un timp prorector, apoi rectorul acesteia (1938—1940); director al Internatului teologic din București (1927—1932), membru în Adunarea eparhială a Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului, ca și în Congresul Național Bisericesc și în Consiliul Central Bisericesc din București, secretar general (1933), apoi președinte al Asociației intelectualilor mireni ortodocși „Frăția Ortodoxă Română" (FOR); director al buletinului eparhial „Renașterea" al Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului (1937—1940). A publicat lucrări de istorie bisericească locală și Drept canonic, altele privitoare la politica bisericească a României în perioada interbelică, conferințe despre unele personalități culturale ardelene, rapoarte privind activitatea FOR-ului ș.a.

Lucrări: *Preoțimea românească ardeleană în veacul al XVIII-lea*, Sibiu, 1911, 67 p.; *Contribuțiuni istorice privitoare la trecutul românilor de pe pământul crăiesc*, Sibiu, 1913, 350 p. (în colaborare); *Vacanțele Mitropoliei ortodoxe din Ardeal în veacul al XVIII-lea. Documente inedite*, Cluj, 1922, 144 p.; *Șaguna și restaurarea Mitropoliei transilvane*, Sibiu, 1934, 34 p.; *Însemnări bisericești din comuna Sebeșu de Sus*, Cluj, 1935, 22 p.; *Problema unității religioase în revoluția din 1848*, în vol. „Fraților Alexandru și Ion I. Lapedatu", București, 1936, p. 469—490 (și extras, 24 p.); *Rolul Bisericii în pregătirea unirii naționale*, în „Analele Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale", vol. II, 1940—1943 (și în vol. „Factorii transilvani ai unirii", Brașov, 1943, p. 1—24).

Cercetări privitoare la Constituția Bisericii ortodoxe din Ardeal, Cluj, 1922, 72 p.; *Contribuțiuni la istoria dreptului bisericesc*, București, 1922, 411 p.; *Dreptul bisericesc de stat în România întregită*, București, 1926, 103 p.; *Valoarea Concordatului încheiat cu Vaticanul*, Sibiu, 1929, 107 p.; *Politica bisericească a statului român*, Sibiu, 1931, 215 p.; *Mirenii și drepturile lor în Biserică*, Cluj, 1938, 56 p.; *Noul regim al actelor de stare civilă și binecuvântarea religioasă*, în „Analele Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale", I, Brașov, 1941, p. 399—467 (și extras, 73 p.); *Biserica în concepția statului de azi*, Brașov, 1943; *Vechile instituții de drept privat la românii din Transilvania*, în „Analele Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale", II, 1940—1943, Brașov, 1944 (și extras, 126 p.)

Din carnetul unui dascăl. Studii și articole, Sibiu, 1912, 121 p. (ed. II, 1913); *Limba maghiară în școalele noastre poporale*, Sibiu, 1914, 36 p.; *Școala noastră și războiul*, Sibiu, 1915, 23 p.; *Școală și educație*, Arad, 1916, 111 p.; *Refugiații Ardealului. Scrisori din pribegie*, Sibiu, 1919, 44 p.; *Cultura românească și minoritățile naționale din Transilvania. Studiu sociologic*, Brașov, 1920; *Politica școlară a României întregite*, București, 1924, 43 p.; *O instituție de educa-*

ție ortodoxă: Internatul teologic din București, București, 1930, 142 p.

Dascălul Simion Jinariu, Arad, 1916, 22 p.; *Ion. Al. Lapedatu, 1844—1878*, Cluj, 1934, 40 p.; *Personalitatea lui Partenie Cosma*, Cluj, 1936, 29 p.; *Gheorghe Lazăr*, Cluj, 1936, 63 p.; *Sextil Pușcariu*, Cluj, 1937, 16 p.; *Profesorul Ioan Lupaș*, Cluj, 1938, 16 p.; *Gloria neamului: Octavian Goga*, Cluj, 1938, 23 p.; *Profesorul Aurel Ciortea*, Cluj, 1939, 32 p.; *Un ctitor al românismului de la miază-noapte: episcopul Nicolae Ivan*, Brașov, 1942, 20 p.; *Opera școlară a mitropolitului Șaguna*, Brașov, 1944, 20 p.

Sute de articole în „Telegraful Român" de la Sibiu, „Renașterea" de la Cluj și alte periodice ale timpului.

Literatura: Articol omagial în RT, an. XXXVI, 1946, nr. 3—4, p. 233—238 (Gr. Marcu); *Necroloage* în RT, an. XXXVI, 1946, nr. 5—6, p. 338—339 (Gr. Marcu); TR, nr. 11—12 din 24 martie 1946; „Renașterea", Cluj, an. XXIV, nr. 14 din 7 apr. 1946; BOR, an. LXIV, 1946, nr. 7—9, p. 473—474 (T. N. Manolache).

MAXENȚIU IOAN, teolog din Scythia Minor—Dobrogea, sec. V—VI. Probabil călugărit într-o mănăstire din regiune, apoi a trăit în Constantinopol; acolo a scris opt „libelli" în limba latină: *Cărticica credinței către legații papei la Constantinopol; Capitolele contra nestorienilor și pelagienilor; Foarte scurtă mărturisire a credinței ortodoxe; Foarte scurtă motivare a unirii Cuvântului lui Dumnezeu cu propriul Trup; Răspuns contra achefalilor; Dialog contra nestorienilor* (două cărți); *Răspuns la scrisoarea papei Hormisdas*.

Literatura: Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Contribuția scriitorilor patristici din Scythia Minor—Dobrogea la patrimoniul ecumenismului creștin în secolele al IV-lea — al VI-lea*, în „Ortodoxia", an. XX, nr. 1, 1968, p. 3—25 (și versiunea franceză în „Contacts", revue française de l'Ortodoxie, Paris, XXII-e année, 1970, p. 61—85); Același, *Scriitori teologi din Scythia Minor*, în vol. *De la Dunăre la Mare*, Galați, 1977, p. 72—75; Același, *Scriitori bisericești din epoca străromână*, București, 1979, p. 83—84; Mihail Diaconescu, *Istoria literaturii dacoromane*, București, 1999, p. 574—577.

MĂLĂESCU IOAN, preot, profesor. N. 27 mai 1873 în Bălești, jud. Gorj, în familie de preot, † 31 ian. 1937 în Târgu Jiu. Studii la Seminarul teologic din Râmnicu Vâlcea (1887—1891) și la Seminarul „Central" din București (1891—1895), apoi la Facultatea de Teologie din București (1895—1899). Preot la biserica „Sfinții Voievozi" din Târgu Jiu (din 1 ian. 1900), profesor de Religie la Gimnaziul „Tudor Vladimirescu" și la Școala profesională de fete din Târgu Jiu (din 1 sept. 1899), un timp protopop al județului Gorj, președinte al „Consistoriului duhovnicesc" al Episcopiei Râmnicului, iconom stavrofor. A publicat volume de predici și manuale școlare.

Lucrări: *Zece conferințe*, Târgu Jiu, 1904, 211 p.; *Șapte predici funebre*, Târgu Jiu, 1905, 60 p.; *Predici la toate duminicile de peste an*, Târgu Jiu, 1914, 279 p.; *Predici la praznicele împărătești și la sărbătorile sfinților*, Târgu Jiu, 1922; *Cuvântări ocazionale*, Râmnicu Vâlcea, 1931.

Sinodul al IV-lea ecumenic (451), Teză pentru licență, București, 1899, 4 f. + 85 p.; *Monografia comunei rurale Bălești, jud. Gorj*, Târgu Jiu, 1906, 83 p. + 1 h.; *Rolul cultural și patriotic al Bisericii în viața neamului*, Târgu Jiu, 1911, 58 p.; *Privire generală asupra Bisericii orientale (în special Biserica română) față de Biserica occidentală din punct de vedere dogmatic și canonic, liturgic și pastoral*, Târgu Jiu, 1911, 42 p.

Istoria sfântă a Vechiului și Noului Testament pentru clasa I-a secundară, Târgu Jiu, 1912, 98 p.; *Explicarea Evangheliilor* pentru clasa a II-a secundară, Târgu Jiu, 1912, 69 p.

Diferite broșuri și articole în revistele „Luminătorul", „Renașterea" etc.

Literatura: Date autobiografice în *Monografia comunei Bălești...*, p. 3—5; I. Ioanicescu, *Chipuri de predicatori în laturile Olteniei*, în MO, an. XXVIII, 1976, nr. 7—8, p. 642; *Bibliografia românească modernă, 1831—1918*, vol. III, București, 1989, p. 261.

MĂNDIȚĂ NICODIM (din botez Nicolae), protosinghel. N. 1889 în Bunești, jud. Argeș, † 6 iulie 1975 în mănăstirea Agapia. Școala primară în satul natal. Soldat în primul război mondial (1916—1918), călugărit în schitul Măgura, jud. Bacău, sub numele Nicodim (1920) și hiro-

tonit ieromonah în acelaşi an, mai târziu hirotesit protosinghel. Preot-paroh în Schitu-Frumoasa, jud. Bacău (1921—1925), duhovnic la mănăstirea de maici Giurgeni—Roman (1923—1925), din nou preot-paroh la Pâclişa, jud. Alba, Hăşmaşu Ciceului, jud. Bistriţa Năsăud, Leurda Gârboului, jud. Cluj (1925—1935), apoi duhovnic la mănăstirile Agapia (1935—1945) şi Văratec (1945—1962), după care s-a retras la Agapia.

Lucrări: A publicat peste 150 de broşuri de îndrumare duhovnicească pentru credincioşi sau cu caracter antisectar, în colecţia „Biblioteca ortodoxă", cele mai multe revăzute de preotul prof. Toma Gherasimescu. După 1989, o parte din ele au fost reeditate la Bacău sau la Bucureşti: *Calea sufletelor spre veşnicie—Vămile văzduhului*, 2 vol., Bacău, 1990, 784 + 864 p.; *Minunile Maicii Domnului*, Bacău, 1994, 492 p. (o nouă ediţie la Bacău, 1996, 472 p. şi 2000, 480 p.); *Dumnezeiasca Liturghie şi însemnătatea ei*, Bacău, 1994, 696 p.; *Cele patru feluri de vieţuire creştinească*, Bacău, 1994, 340 p.; *Pacea părinţilor cu pruncii lor*, Bacău, 1994, 288 p.; *Păcatul înjurăturilor*, Bucureşti, 1994, 256 p.; *Crucea spirituală*, Bucureşti, 1994, 256 p.; *Arma creştinilor*, Bucureşti, 1994, 160 p.; *Fuga din Sodoma şi Gomora (sau cum să ieşim din iadul desfrânărilor)*, Bucureşti, 1995, 191 p.; *Sufletul, icoana vie a lui Dumnezeu*, Bucureşti, 1995, 320 p.; *Răscumpărarea sufletului*, Bucureşti, 1995, 280 p.; *Judecata particulară*, Bucureşti, 1995, 638 p.; *Caii apocaliptici*, Bucureşti, 1995, 240 p.; *Oglinda duhovnicească*, vol. I, *Despre spovedanie, necredinţă, stilism, spiritism, vedenii, păcate strigătoare la cer*, Bucureşti, 1996, 240 p.; vol. II, *Despre credinţă, apostazie, idolii moderni, jurământ, drăcuit, înjurat, sărbători*, Bucureşti, 1996, 336 p.; *Priveghiul creştinesc*, Bucureşti, 1996, 383 p.; *Vrednicia sufletului*, Bucureşti, 1996, 240 p.; *Semnul Sfintei Cruci prefigurat în Vechiul Testament*, Bucureşti, 1996, 128 p.; *Explicarea Sfintei Liturghii*, Bucureşti, 1997, 608 p.; *Viaţa Maicii Domnului*, Bucureşti, 2000, 384 p.; *Mica prăvălioară*, Bacău, f.a., 480 p.; *Dumnezeu atotcreatorul*, Bucureşti, f.a., 680 p.; *Dai voinţă, iei putere. Rugăciuni şi învăţături despre post şi ieşirea sufletului*, Bucureşti, f.a., 320 p.,

Literatura: Ierom. Ioanichie Bălan, *Pateric românesc*, Bucureşti, 1980, p. 689—697; Nicolae Tănase, *Gândirea morală şi dogmatică a protos. Nicodim Măndiţă*, teză de licenţă la Institutul Teologic din Bucureşti, 1986, text dact.; *Viaţa şi activitatea protosinghelului Nicodim Măndiţă, 1889—1975*, Bacău, 1996, 512 p.

MĂNUCĂ MIHAI, preot istoric. N. 19 iul. 1909 în Flămânzi, jud. Botoşani, † 22 febr. 1970 în Iaşi. Studii la Seminarul „Veniamin" din Iaşi (1922—1930) şi la Facultatea de Teologie din Cernăuţi (1930—1934), Seminarul pedagogic universitar din Cernăuţi (1934—1935). Diacon la biserica „Sf. Trei Ierarhi din Botoşani (1936—1940) şi, paralel, profesor la Limba română la Gimnaziul comercial mixt din Noua Suliţă, jud. Hotin (1937—1940); diacon (1940—1942) şi preot (din 1942) la biserica „Toma Cozma", apoi la biserica „Sfântul Mina" din Iaşi până la moarte; un timp profesor de Religie şi Limba Română la Liceul „Mihail Kogălniceanu" şi la „Şcoala de ucenici nr. 2" din Iaşi.

Lucrări: *Concepţia etică în opera poetului Grigore Alexandrescu*, Noua Suliţă, 1937; *Ateismul şi urmările lui*, Bucureşti, 1938; *Din legăturile botoşinenilor cu Trapezuntul*, Iaşi, 1941, 23 p.; *O scrisoare de la Ierusalim despre arderea bisericii celei mari a Sfântului Mormânt*, Iaşi, 1941; *Documentele începutului bisericii Sfântului Ioan Botezătorul din Botoşani, 1764—1818*, Iaşi, 1942, 23 p.; *O închinare a vornicului Costache Roset de la Botoşani*, Iaşi, 1942 (extras din „Mitropolia Moldovei", an. XVIII, nr. 6—7, 1942; *Costache Negruzzi cântăreţ al unirii*, Iaşi, 1942; *Arhiereul Inochentie Iliupoleos Burghele*, Iaşi, 1943; *Biserica Sfinţii Trei Ierarhi din Botoşani*, în MMS, an. XXXII, 1956, nr. 11—12, p. 714—723; *Arhiereul Mardarie Apamias, locotenent de mitropolit al Moldovei, 16 iul. 1849—10 febr. 1851, în MMS*, an. XXXV, 1959, nr. 9—12, p. 636—648; *Facultatea de Teologie din Iaşi, 1860—1864*, în BOR, an. LXXVIII, 1960, nr. 9—10, p. 872—904; *Arhimandritul Ghermano Vida*, în MMS, an. XXXVII, 1961, nr. 7—8, 560—568; *O cutie de moaşte din secolul al XVII-lea*, în BOR, an. LXXXI, 1963, nr. 7—8, p. 792—802; *Mitricile bisericii Buna Vestire din Iaşi*, în MMS, LXXXVI, 1968, nr. 1—2, p. 165—181; *Sigiliul lui Theona monahul din 1729*, în ST, an. XX, 1968, nr. 3—4, p. 265—272. O serie de articole, predici şi versuri în „Fântâna Darurilor" —

București, „Studii și Cercetări Istorice" — Iași, „Cetatea Moldovei" — Iași, „Luminătorul" — Chișinău, „Păstorul Tutovei" — Bârlad ș.a.

Literatura: Aurel Leon, *Evocând o figură din galeria preoților cărturari ai Iașului: Mihai Mănucă*, în ziarul „Monitorul", Iași, an. IV, nr. 147 din 27 iunie 1994, p. 3; Ionel Maftei, *Personalități ieșene*, Inspectoratul pentru cultură Iași, 1997, p. 182—184; informații de la fiul său, prof. univ. dr. Dan Mănucă.

MĂRIȘESCU TEODOR, diacon, caligraf și miniaturist la Putna, a doua jumătate a sec. XV. A copiat mai ales *Tetraevanghele* pentru ctitoriile lui Ștefan cel Mare și ale familiei sale: biserica „Precista" din Bacău (1491), mănăstirile Zografu (1492) și Moldovița (1498), azi toate trei la Moscova, biserica „Adormirea Maicii Domnului" din Hotin (1493, azi în München), împodobite cu frontispicii și miniaturi; un *Apostol* (1500, azi în Bibl. Acad. Rom.); i se mai atribuie încă un *Tetraevanghel*, azi în Bibl. Acad. Rom.

Literatura: Emil Turdeanu, *Manuscrise slave din timpul lui Ștefan cel Mare*, în „Cercetări Literare", V, București, 1943, p. 159—160 și 165; M. Berza, *Miniaturi și manuscrise*, în vol. *Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare*, București, 1958, p. 398, 401—402 și 444; M. Berza, *Trei Tetraevanghele ale lui Teodor Mărișescul în Muzeul istoric de la Moscova*, în vol. *Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare, Culegere de studii*, București, 1964, p. 589—613 + 26 pl.; G. Popescu-Vâlcea, *Miniatura românească*, București, 1982, p. 18 și 87 și pl. 13—16.

MĂZĂREANU VARTOLOMEI, arhimandrit, istoric, traducător, copist. N. c. 1710, probabil la Slătioara sau Stulpicani, lângă Gura Humorului, † c. 1780, la Putna. Frate în mănăstirea Putna, unde a învățat carte; călugărit tot acolo de egumenul Antonie, dascălul său, viitor mitropolit al Moldovei; hirotonit la o dată pe care nu o cunoaștem, apoi hirotesit arhimandrit (c. 1755). Egumen al mănăstirii Putna de la 20 iun. 1756 până în 1768, cu întreruperi (în 1757—1758 trimis într-o misiune la Kiev); egumen la mănăstirea Solca (1768—1774); în 1769—1770 face parte din delegația moldoveană — condusă de Inochentie al Hușilor — trimisă la împărăteasa Ecaterina a II-a a Rusiei la Petersburg (a scris și scurte însemnări de călătorie); după 1774 a revenit la Putna, unde a condus o „școală duhovnicească", pentru pregătirea preoților, până după 1778; în acest an apare și ca „îndreptătoriu al școalelor domnești, episcopești și mănăstirești a Moldovei", probabil inspector al acestora și ca „mădular academiceștii teologii Kievului", se pare „membru de onoare". A tradus din rusește și slavonește cărți de slujbă, vieți de sfinți, cuvântări ale unor Părinți, lucrări istorice; a întocmit el însuși lucrări istorice și a copiat condici de documente, rămase însă în manuscris.

Lucrări : *Istorie pentru sfânta mănăstire Putna* (1761); *Catastih de toate scrisorile sfintei mănăstiri Putnii* (1764, publicat de D. Dan, *Mănăstirea și comuna Putna*, București, 1905, p. 164—243); *Condica sfintei mănăstiri Solcăi* (1771, publicată de S. Fl. Marian, Suceava, 1902); *Catastih de toate scrisorile a sfintei mănăstiri Solcăi* (1771); *Arătare pentru Ștefan Tomșa voievod, domnul țării Moldovii, ctitorul sfintei mănăstiri Solcăi* (1772, publicată de S. Fl. Marian, Suceava, 1904); *Condica sfintei mănăstiri Voronețul* (1775, publicată de S. Fl. Marian, Suceava, 1900); *Domnia lui Ștefan voevod cel viteaz, ctitorul sfintei mănăstiri Voronețului și a altor multe sfinte mănăstiri și biserici* (1775, publicată de Sf. Fl. Marian, la Suceava în 1904, împreună cu lucrarea despre Ștefan Tomșa); *Pomelnicul mănăstirii Moldovița* (1775); *Condica sfintei mănăstiri Homorului, cu toate uricele moșiilor și a daniilor ctitorilor* (1779).

În 1773 a alcătuit un *Letopiseț al țării Moldovei*, o compilație după Letopisețele lui Gr. Ureche, Miron Costin, Nicolae Costin și Ion Neculce. În 1768 a tradus „de pe slovenie" un *Letopiseț* de la zidirea lumii (se pare al lui Dimitrie al Rostovului); a tradus, de asemenea, o lucrare de *Geografie*, tipărită în Rusia în 1770 (publicată de M. Kogălniceanu în „Arhiva Românească", Iași, 1841, p. 140—171 și 327—334); *Însemnare asupra călătoriei* la Petersburg publicată de M. Kogălniceanu, în „Arhiva Românească", Iași, 1841, p. 335—360).

Traduceri: *Apaftegmata adecă cuvinte filosofești în scurt, cu învățături pentru obiceiul minții omenești*, trei cărți..., tălmăcite din limba moschicească pe limba moldovenească (1755);

Proloage (vieți de sfinți pentru lunile septembrie—mai, 3 vol., 1759, 1760 și 1761), traduse „din limba moschicească"; *Ithica ieropolitica* (1764); *Slujba prea cuviosului părintelui nostru Onufrie*, din slavonește (1764); *Leastvița Sfântului Ioan „Scărieșul"*, „de pe slavonie" (1766); *Învățături de multe feluri către ai săi ucenici* a prea cuviosului părintelui nostru avei Dorothei (1766); *Panahida* (1767); *Orânduiala chipului îngeresc* (1768); un *Miscelaneu* (1768, cu diferite slujbe: Panahida, Canonul Născătoarei de Dumnezeu, Slujba și viața Sfinților Apostoli Petru și Pavel); *Liturghia arhierească* (1770, tradusă în Petersburg); *Învățătură dulce sau Livadă înflorită*, din „sârbie" (1770); un *Miscelaneu* (1774, partea principală o constituie viața prea cuviosului Macarie Egipteanul); *Catichizis în scurt pentru învățătura copiilor* al lui Platon Levșin (1775); *Trebnicul* (Molitvelnicul) tipărit de mitropolitul Petru Movilă (1776); un nou *Miscelaneu*, tradus din slavonește (1778—1779, cuprinzând: Panahidnic, Pătimirea și Minunile Sf. Gheorghe, Cuvânt al Sf. Dimitrie al Rostovului) și altele.

Alte traduceri și lucrări proprii s-au pierdut: *Crinii țarinei, Cartea Ezop* (din grecește), *Condicele* mănăstirilor Bisericani și Sf. Ilie din Suceava, un *Calendar pe 112 ani, Cuvinte* ale unor Sf. Părinți, între care Efrem Sirul ș.a.

Literatura: V. A. Urechia, *Arhimandritul Vartolomei Măzăreanu*, în An. Acad. Rom., M.S.I., s. II, vol. X, București, 1889, p. 183—233; Dimitrie Dan, *Arhimandritul Vartolomei Măzăreanu, Schiță biografică și bibliografică cu mai multe anexe*, în An. Acad. Rom., M.S.L., s. II, XXXIII, 1910—1911, București, 1911, p. 243—347 (și extras)l N. Iorga, *Istoria literaturii românești*, Vol. II, 1688—1780, București, 1928, p. 597—613; Dr. Simeon Reli, *Un manuscris inedit al lui Vartolomei Măzăreanu: Slujba și patimile sfântului marelui mucenic Procopie*, în „Candela", an. XLIX, 1938, p. 81—89 (și extras); Pr. Scarlat Porcescu, *Un manuscris al arhimandritului cărturar Vartolomei Măzăreanu în biblioteca mănăstirii Secu*, în MMS, an. XXXVII, 1961, nr. 7—8, p. 569—572; I. D. Lăudat, *Vartolomei Măzăreanu*, în MMS, an. XLII, 1966, nr. 7—8, p. 543—549; I. D. Lăudat, *Istoria literaturii române vechi*, III, București, 1968, p. 106—114; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 558—559; Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești*, 4 vol., București, 1978—1992, indice.

MELEGA ANANIA, ieromonah, traducător. N. în Basarabia, † d. 1878, probabil în București. Călugărit de tânăr; probabil a urmat patru clase la Seminarul din Chișinău. În 1852 era ierodiacon, iar în 1856 ieromonah la biserica „Sf. Ioan cel Mare" din București, în 1859 profesor la Seminarul din Râmnicu Vâlcea; pleacă apoi la Chișinău, unde urmează clasele V și VI ale Seminarului de acolo; după 1861 era preot slujitor la catedrala mitropolitană din București; profesor și rector al Seminarului din Curtea de Argeș (1863—1864), viețuitor la Căldărușani (1865—1866), de unde pleacă într-o călătorie la Locurile Sfinte, confesor la Regimentul de Călărași (din 1868), apoi la un Regiment de Artilerie (1872), în București. A publicat traduceri din limba rusă și alte lucrări.

Traduceri din rusește: *Cărticică cu douăzeci și patru sfătuiri sufletești pentru orice treaptă și vârstă*, București, 1852, 104 p.; *Proschinitar al Sfântului Munte al Atonului...*, de ieroschinonahul Serafim, București, 1856, 198 p.; *Pentru pomenirea răposaților și pentru moartea oamenilor celor drepți și a celor păcătoși...*, București, 1858, 98 p. (lucrare cu caracter catehetic, autorul necunoscut); *Construcțiune și meditațiune asupra omului căzut*, București, 1863, XIV + 286 + 4 p. (mai multe lucrări, între care una era originală, iar celelalte traduceri); *Manoducție către necesitățile corpului și desvoltarea rațiunii, după dorința sufletului decis a conrăspunde Creatorului său prin pocăință...*, București, 1865, 155 p. (maxime, sfătuiri, rugăciuni ș.a. după Sf. Dimitrie al Rostovului); *Fragment istoric asurpa ultimei distrucții a Santei Cetăți Ierusalimului și a capitulărei Vizantiei, Roma nouă acum Constantinopole...*, București, 1869, 253 p. ș.a.

Lucrări originale: *Meditație asupra crugului lunei și a pascaliei*, București, 1872, 68 p.; *Esplicarea lecțiilor din Sacra doctrină*, București, 1876, 48 p.; *Pentru neaparata trebuință a pomenirii repausaților și foloasele ce produce ea*, București, 1878, 39 p.; câteva cuvântări la praznicele sfinților.

Literatura: Pr. Dr. Vasile Pocitan, *Ieromonahul Anania Melega*, în BOR, an. XLVII, nr. 1,

1929, p. 1166—1181; Mircea Păcurariu, *Traduceri românești din literatura teologică rusă până la sfârșitul secolului XIX*, în ST, an. XI, 1959, nr. 3—4, p. 201—206; *Bibliografia românească modernă, 1831—1918*, Vol. III, București, 1989, p. 288.

METEȘ ȘTEFAN, istoric, preot. N. 27 dec. st. v. 1886, în Geomal, jud. Alba, † 30 iun. 1977, în Cluj-Napoca. Studii la Gimnaziile din Aiud (1898—1902) și Sibiu (1902—1905), apoi la Școala superioară de comerț din Brașov (abs. 1908) cu bacalaureat la Blaj, Institutele teologice din Arad, Sibiu și Caransebeș (1909—1912) și la Universitatea din București — Facultatea de Litere și Filosofie (1912—1914). Învățător în Geomal (1914—1916), apoi învățător și preot-paroh în Boholt, jud. Hunedoara (1916—1922), director al Arhivelor Statului din Cluj (1922—1947), organizând această instituție; deputat în primul Parlament al României întregite, mai târziu subsecretar de stat în Ministerul de Interne (iun. 1931—mai 1932) apoi la Ministerul Instrucțiunii (ian.—nov. 1933); membru corespondent al Academiei Române (7 iun. 1919). În 1 aug. 1950 a fost arestat și deținut în închisoarea de la Sighet până în 1955. A publicat lucrări de istoria Bisericii românești din Ardeal, studii de istorie socială și locală etc.

Lucrări (de istorie bisericească): *Cronica popii Vasilie din Scheiul Brașovului, c. 1650. Cu note și lămuriri*, în rev. „Drum Drept", Vălenii de Munte, I, 1913, nr. 3, p. 165—186; *Șerban Vodă Cantacuzino și Biserica românească din Ardeal*, Vălenii de Munte, 1915, 54 p.; *Istoria Bisericii și a vieții religioase a românilor din Ardeal și Ungaria. Vol. I, Până la 1700*, Arad, 1918, XII + 411 p.; *Relațiile mitropolitului Andrei Șaguna cu românii din Principatele Române*, Arad, 1925, 62 p.; *Din istoria artei religioase române. I. Zugravii bisericilor române*, în ACMIT, 1926—1928, Cluj, 1929 (și extras, VII+168 p.+48 ilustrații); *Relațiile Bisericii românești ortodoxe din Ardeal cu Principatele Române în veacul al XVIII-lea*, Sibiu, 1928, 96 p.; *Viața bisericească a românilor din Țara Oltului*, Sibiu, 1930, 144 p.; *Lămuriri noi cu privire la revoluția lui Horia*, Sibiu, 1933, XII + 62 p. (extras din RT, an. XXIII, 1933; se ocupă cu participarea clerului); *Istoria Bisericii și a vieții religioase a românilor din Transilvania și Ungaria*, Vol. I. (până la 1698). Ed. a II-a revăzută și întregită, Sibiu, 1935, XXXVI + 597 p. + 115 ilustrații; *Mânăstirile românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1936, CXXVIII+364 p.; *La vie menée par les Roumains en Transylvanie du XVI-e au XVIII-e siècle*, în vol. *La Transylvanie*. Ouvrage publié par l'Institut d'Histoire Nationale de Cluj, Bucarest, 1938, p. 261—336 (și extras, 78 p.; se ocupă cu viața bisericească); *Viața Bisericii Ortodoxe române din Transilvania în cei din urmă douăzeci de ani (1919—1939)*, în vol. *Omagiu I.P.S. Sale Dr. Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului la douăzeci de ani de arhipăstorie*, Sibiu, 1940, p. 543—566; *Din relațiile noastre cu Rusia. Frații David și Teodor Corbea din Brașov în slujba poporului român ca luptători contra unirii cu Roma, ca diplomați și scriitori*, în MA, an. V, 1960, nr. 11—12, p. 836—862; *Românii din Țara Bârsei, a Făgărașului și Trei Scaune-Secuime și unirea cu Roma*, în MA, an. VIII, 1963, nr. 1—3, p. 109—130; *Zugravii și icoanele pe hârtie (xilogravuri-stampe) și sticlă din Transilvania*, în BOR, an. LXXXII, 1964, nr. 7—8, p. 730—774; *Școlile de muzică și cântare bisericească din Iași (1558) și București (1711—1823) și românii din Transilvania*, în MA, an. X, 1965, nr. 7—8, p. 511—520; *Câteva știri despre „versuri la morți"*, în MA, an. X, 1965, nr. 11—12, p. 931—943; *Viața bisericească a românilor din scaunul Săliște (Sibiu)*, în MA, an. XIV, 1969, nr. 9—10, p. 612—660; *Episcopul Dionisie Novacovici (în anii 1761—1767)*, în MA, an. XVIII, 1973, nr. 5—6, p. 553—571.

Alte lucrări: *Relațiile comerciale ale Țării Românești cu Ardealul până în veacul al XVIII-lea*, Sighișoara, 1920, 272 p.; *Viața agrară-economică a românilor din Ardeal și Ungaria. Documente contemporane*. Vol. I (1508—1820), București, 1921, XV+303 p.; *Păstori ardeleni în Principatele Române*, în AIIN, 1924—1925, Cluj, 1926, p. 293—355 (și extras, 77 p.; retipărită la Arad, 1925, 191 p.); *Moșiile domnilor și boierilor din țările române în Ardeal și Ungaria*, Arad, 1925, 96 p.; *Contribuții noi privitoare la familia boierească Buhuș din Moldova*, în An. Acad. Rom., M.S.I., s. III, t. VII, 1926—1927, p. 285—342 (și extras, București 1927, 58 p.); *Domni din Principatele Române pribegi în Transilvania în veacul XVII*, Cluj, 1934, 43 p.; *Domni și boieri din Țările române în orașul Cluj și românii din Cluj*, Cluj, 1935, XXXVII + 84 p.; *Din istoria dreptului românesc din Transilvania*,

în An. Acad. Rom., M.S.I., s. a III-a, t. XVII, Bucureşti, 1935, 87—118 şi extras; *Situaţia economică a românilor din Ţara Făgăraşului*, Vol. I, Cluj, 1935, CXI+488 p.; *Contribuţii la studiul populaţiei din Transilvania în trecut*. I. *Populaţia din judeţele Cojocna, Dăbâca şi Turda în secolul al XVIII-lea*, în An. Acad. Rom., M.S.I., s. III, t. XXIV, 1941, p. 19—35 şi extras; II. *Boieri ostaşi din Ţara Oltului în veacul al XVII-lea*, în An. Acad. Rom., M.S.I., s. III, t. XXIV, 1942, p. 305—340 şi extras; *Contribuţii noi la istoria românilor din Ţara Făgăraşului în veacul al XVII-lea. A. Situaţia românilor din domeniul Porumbacului de Jos (1680)*, în An. Acad. Rom., M.S.I., s. III, t. XXIV, Bucureşti, 1942, 52 p.; *Drăguş, un sat din Ţara Oltului (Făgăraş)*, Bucureşti, 1945, 223 p.; *Cercetări şi sentinţe judecătoreşti privitoare la românii din ţinutul Cetăţii de Piatră (Chioar) în secolul al XVII-lea (1661)*, în RA, VII, 1946—1947, nr. 1, p. 10—56; *Emigrări româneşti din Transilvania în secolele XIII-XX*, Bucureşti, 1971, 438 p. (ed. a II-a, Bucureşti, 1977, 528 p.).

Bibliografia scrierilor lui Nicolae Iorga (Ce a scris Nicolae Iorga). Viaţa şi activitatea lui, Bucureşti, 1913, LXXVII+155 p.; *Activitatea istorică a lui Nicolae Iorga*, Bucureşti, 1921, XXXII+416 p; *Bibliografia operelor lui Nicolae Iorga*, Cluj, 1931, XXVIII + 55 p.; *Regele Ferdinand al României*, Cluj, 1925, VII+279 p.; *Din relaţiile şi corespondenţa poetului Gheorghe Sion cu contemporanii săi*, Cluj, 1939, CIV+358 p.; *Din corespondenţa poetului Gheorghe Sion*, Cluj, 1940, 117 p.; *Din scrierile lui Gheorghe Sion. Viaţa şi activitatea sa*, Cluj, 1941, LXXIV+212 p.

Articole în „Patria" — Cluj, „Societatea de Mâine" — Cluj, „Revista Arhivelor" — Bucureşti, „Neamul Românesc" — Bucureşti, „Revista Teologică" şi Telegraful Român" din Sibiu, şi alte periodice.

Literatura: Vol. *Ştefan Meteş la 85 de ani* (Din publicaţiile Arhivelor Statului), Cluj-Napoca, 1977, p. 5—113; *Enciclopedia istoriografiei româneşti*, Bucureşti, 1978, p. 217—218; Mircea Păcurariu, *Stefan Meteş cercetător al istoriei Bisericii româneşti*, în MA, an. XXIII, 1978, nr. 4—6, p. 250—258.

METIANU IOAN, mitropolit. N. 9 mai 1828, în Zărneşti, jud. Braşov, † 3 febr. 1916, în Sibiu. Studiile liceale la Braşov şi Cluj, cele teologice la Sibiu. Preot în Râşnov (1853—1857) şi Zărneşti (1857—1874), protopop la Zărneşti (1858—1874); membru în toate forurile bisericeşti din Sibiu (deputat eparhial, consilier arhiepiscopesc onorar), membru în Congresul Naţional Bisericesc. Unul dintre colaboratorii mitropolitului Andrei Şaguna. Rămas văduv, a fost ales succesiv: vicar episcopesc la Oradea (1874—1875), episcop al Aradului (1875—1898), arhiepiscop al Sibiului şi mitropolit al românilor ortodocşi din Transilvania şi Ungaria (ales 19/31 dec. 1898, înscăunat 28 febr./12 mart. 1899), păstorind până la moarte.

Ca protopop, a organizat diferite şcoli primare româneşti confesionale, a îndrumat zidirea de biserici, a fost deputat în dieta din Cluj (1865). Ca episcop la Arad, a organizat şi îndrumat sute de şcoli primare româneşti confesionale, a înfiinţat o şcoală medie de fete la Arad şi un internat pentru elevii români din Beiuş, o tipografie eparhială, a iniţiat foaia eparhială „Biserica şi Şcoala" (1877), a ridicat o nouă clădire pentru Institutul teologic-pedagogic din Arad, a înfiinţat un fond pentru ajutorarea preoţilor săraci şi a preoteselor văduve, precum şi alte fundaţiuni. Ca mitropolit, a iniţiat şi condus lucrările de construire a catedralei mitropolitane din Sibiu (1902—1906), precum şi a unei noi clădiri pentru Institutul teologic-pedagogic; a îndrumat activitatea acestui Institut, a foii eparhiale „Telegraful Român" şi a celor aproape 800 de şcoli primare confesionale din Arhiepiscopia Sibiului; a înfiinţat diferite fundaţiuni pentru ajutorarea elevilor şi studenţilor români sau cu alte scopuri culturale-filantropice. Ca deputat şi membru în Casa magnaţilor, a apărat drepturile limbii materne în şcolile primare româneşti.

A publicat diferite articole, cuvântări şi predici în „Biserica şi Şcoala", „Telegraful Român" şi în alte periodice.

Literatura: *Enciclopedia Română*, tom. III, Sibiu, 1904, p. 260—262; TR, an. LXIV, nr. 8, 9, 10, 11, 12 şi 13 din 1916; Dr. Nicolae Bălan, *Mitropolitul Ioan Meţianu*, în RT, an. X, 1916, nr. 1—3, p. 1—7; Dr. Ioan Lupaş, *Istoria bisericească a românilor ardeleni*, Sibiu, 1918, p. 235—236; N. Iorga, *Mitropolitul Ioan Meţianu*, în vol. *Oameni cari au fost*, IV, Bucureşti, 1939, p. 67—68; Arhim. Teodor Scorobeţ, *Mitropolitul Ioan Meţianu (1828—1916). Sensul vieţii lui şi şapte scrisori de la Şaguna*, în RT, an. XXXI, 1941, nr. 3—4, p. 176—189; Prot. Vasile Coman, *Mitropolitul Ioan Meţianu. La 50 de ani de la*

moarte, în MA, an. XI, 1966, nr. 1—3, p. 23—37; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, București, 1981, p. 199—200 și 203 (ed. a II-a, București, 1994); Ioan Mircea Bogdan, *Episcop arădean ajuns mitropolit al Ardealului*, în AB, an. VI, (XLV), 1995, nr. 4—6, p. 116—125.

MICLE VENIAMIN (din botez Valer), arhimandrit. N. 7 iul. 1939, în Plopiș, jud. Maramureș. Studii la Seminarul teologic din Cluj (1954—1959), la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1962—1966), studii de doctorat la Institutul Teologic Universitar din București (1966—1968), cu specializare la Facultatea de Teologie catolică din Strasbourg (1968—1971) și la Institutul ecumenic Tantur-Ierusalim (1973). Frate în mănăstirea Rohia (1954), călugărit tot acolo în 1958, ieromonah în 1959, protosinghel în 1975 și arhimandrit în 1977. Asistent la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1972—1973), profesor la Seminarul teologic din Craiova (1973—1977), profesor și director la Seminarul teologic din București (1977—1979), preot slujitor la mănăstirea Cozia (1979—1982), mare eclesiarh la catedrala episcopală din Râmnicu Vâlcea (1982—1983), stareț al mănăstirii Bistrița din Oltenia (1983—1992), preot slujitor la aceeași mănăstire (din 1992 până azi).

Lucrări: *Monumentul istoric-bisericesc Coșuna-Bucovățul Vechi*, Craiova, 1982, 78 p.; *Mănăstirea Polovragi*, Craiova, 1987, 56 p.; *Sfântul Grigorie Decapolitul. Viața și minunile*, București, 1992, 160 p.; *Inițieri catehetice*, București, 1993, 160 p.; *Trepte spre amvon. Studii omiletice*, București, 1993, 256 p.; *Istoria bisericească*, de Samuil Micu, Transliterare de pe manuscrisul original paleografic, studiu introductiv, note și glosar de... București, 1993, 296 p.; Arhim. Eufrosin Poteca, *Predici și cuvântări*. Studiu introductiv și note de..., București, 1993, 128 p.; *Cultul sfinților*, București. 1994, 47 p.; *Citirea și interpretarea Sfintei Scripturi*, București, 1994, 45 p.; *Peștera Sfântului Grigorie de la Mănăstirea Bistrița*, Ed. Episcopiei Râmnicului, 1995, 125 p. Zeci de articole cu caracter teologic, omiletic și catehetic, recenzii, cronici, predici, în periodicele bisericești, mai ales în „Studii Teologice", „Ortodoxia", „Mitropolia Ardealului", „Mitropolia Olteniei", „Telegraful Român".

MICLESCU CALINIC (din botez Constantin), mitropolit primat. N. 16 apr. 1822, în Suceava, dintr-o veche familie boierească, † 14 aug. 1886, în București (înmormântat la Neamț). Călugărit la Huși (18 iun. 1842), sub numele Calinic, de către unchiul său, Sofronie, viitorul mitropolit al Moldovei, hirotonit ierodiacon (23 apr. 1843), ieromonah (31 nov. 1848), hirotesit apoi protosinghel și arhimandrit; la 2 febr. 1855 hirotonit arhiereu titular cu titlul „Hariupoleos"; între 1851 și 1858 egumen la Slatina, când a înființat o școală în satul Mălini pentru copiii țăranilor; membru în Divanul Ad-hoc (1857), locțiitor de episcop la Huși (nov. 1858—ian. 1861), din nou egumen la Slatina (1861—1863), locțiitor de mitropolit al Moldovei (din 7 mai 1863) — apoi numit mitropolit prin decret (10 mai 1865); la 31 mai 1875 ales mitropolit primat, deținând acestă demnitate până la moarte. În timpul păstoririi sale, s-au deschis cursurile Facultății de Teologie din București, la stăruințele lui (1881), s-a înființat Tipografia Cărților Bisericești (1882), s-a sfințit pentru prima oară Sf. Mir la noi (1882) și a fost recunoscută autocefalia Bisericii Ortodoxe Române (1885).

Literatura: Ghenadie Craioveanu (Enăceanu), *Moartea și înmormântarea mitropolitului Calinic, primat al României*, în BOR, an. X, 1886—1887, p. 581—618; Nicolae Dobrescu, *Istoria Bisericii din România (1850—1895)*, București, 1905; Preotul Niculae Șerbănescu, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în BOR, an. LXXXVII, 1959, nr. 7—10, p. 816—817; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, București, 1981, p. 132—134 (ed. a II-a, București, 1994).

MICLESCU SOFRONIE, mitropolit. N. c. 1790, într-o familie boierească în părțile Botoșanilor, † 18 mai 1861, la mănăstirea Slatina (îngropat la Neamț). Tuns în monahism la Secu (1818), apoi trecut la Neamț, ierodiacon (1821), ieromonah (1824), episcop la Huși (ales la 26 mai 1826, hirotonit 3 iun. 1826), mitropolit al Moldovei (ales la 10 febr. 1851), suspendat la 7 nov. 1860, retras el însuși la 18 ian. 1861. Sprijinitor al Unirii Principatelor, președinte al Divanului Ad-Hoc al Moldovei (sept.—dec. 1857) și al Adunării elective din 5/17 ian. 1859, care a ales ca domn pe Alexandru Ioan Cuza. A tradus din grecește lucrarea episcopului Inochen-

tie de Kamceatca (devenit apoi mitropolit al Moscovei) *Povățuitoriu la împărăția cerurilor* (Iași, 1846, 6 + 26 + 116 p.), precum și *Acatistul Sfinților Apostoli Petru și Pavel* (Neamț, 1844), *Slujba Sfântului Modest al Ierusalimului* (Neamț, 1848), *Cinstitul Paraclis al Sfântului Mormânt* (imprimat în *Ceaslovul* de la Neamț, 1874); au rămas în manuscris *Predicile din prima săptămână a postului mare* ale mitropolitului Inochentie al Harkovului (Ms. 1712 Bibl. Acad.). Ca mitropolit, a tipărit la mănăstirea Neamț câteva ediții ale unor cărți de slujbă, precum și *Viețile Sfinților*, în 12 vol. după traducerea ierodiaconului Ștefan de la Neamț (1854—1855).

Literatura: Melchisedec (Ștefănescu), *Cronica Hușilor și a Episcopiei*, București, 1869, p. 423—456; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, București, 1981, p. 31—32 și 113—115 (ed. a II-a, București, 1994); Mitropolit Nestor Vornicescu, *Participarea mitropolitului Moldovei Sofronie Miclescu la înfăptuirea unirii Principatelor Române*, în BOR, an. CII, 1984, nr. 1—2, p. 79—117; Mitropolit Nestor Vornicescu, *Unde-i turma, acolo-i și păstorul. Participarea mitropolitului Sofronie Miclescu la înfăptuirea Unirii Principatelor Române*, Craiova, 1984, 156 p.; Scarlat Porcescu, *Episcopia Hușilor. Pagini de istorie*, Roman, 1990, p. 86—89; Mitropolit Nestor Vornicescu, *Studiu introductiv la Proloage*, Craiova, 1991, p. 30—35.

MICU EMILIAN, preot, bibliofil. N. c. 1860, în Spata, jud. Timiș, în familie de preot, † nov. 1909, în Vlaicovăț sau Lugoj. Studiile gimnaziale la Kecskemet (Ungaria) și Lugoj, Teologia la Arad (1878—1881). Preot —din 1886 — în Chișoda, Ohaba Lungă, Checea, Belinț (toate în jud. Timiș) și Vlaicovăț (azi în Iugoslavia). Pasionat bibliofil, a strâns numeroase cărți vechi de istorie, filologie și istorie (ajunse ulterior în Biblioteca universitară din Cluj și în Biblioteca municipală din Timișoara); oferă peste 60 de cărți vechi românești și o serie de manuscrise Academiei Române, altele Bibliotecii „V. A. Urechia" din Galați, care au servit la alcătuirea lucrării lui I. Bianu și N. Hodoș, *Bibliografia românească veche* în 3 vol.

El însuși a scris câteva lucrări cu caracter istoric: *O privire fugitivă în istoria bisercească a românilor*, în „Candela", an. VII, nr. 11, 1888, p. 638—648 (Episcopia de Ineu); *Ioan Barac*, în „Transilvania", nr. 24,1893; *Mihail Martinovici Roșu*, în ziarul „Dreptatea", Timișoara, 1894; *Material pentru istoria tipografiei române (Din istoria tipografiei Universității din Buda)*, în „Transilvania", Sibiu, an. XXV, nr. 6, 1894, p. 168—175; *O scriere necunoscută a lui Petru Maior (Răspuns la cârtirea carea s-au dat asupra persoanei lui Petru Maior)*, în „Revista critică-literară", Iași, 1894, p. 68—72 și 123—140; *Momente din viața lui Petru Maior, 1753—1821. Cercetări literar-istorice*, în „Transilvania", an. XXIV, 1895, p. 234—238 și 276—283; *Despre Episcopia Mehadiei*, în „Dreptatea", 1896; *Despre Mitropolia Banatului*, în „Dreptatea", 1897; *Calendarul lui Samuil Clain din 1806*, în „Arhiva", Iași, XVII, 1906, nr. 6; *Despre vechea Episcopie de la Ienopole*, în „Tribuna" — Arad, 1909; *Din istoria culturală a românilor din Transilvania. Contribuiri fragmentare la istoria tipografiei ilirice românești din Viena din 1770, 1793 și 1795*, în „Transilvania", an. XXXIX, 1910, p. 17—30; alte articole în „Dreptatea" și „Luminătorul" de la Timișoara, „Foaia Diecezană" de la Caransebeș ș.a.

Literatura: *Necrolog*, în „Drapelul", Lugoj, 1909, nr. 119, p. 2; Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche*, 3 vol., București, 1903, 1910, 1912—1936 (vezi la indice); G. Hâncu, *Cartea românească veche — Bibliografie*, Galați, 1965 (indice); Florian Moldovan, *Activitatea de bibliofil și publicist a preotului Emilian Micu în slujba idealurilor naționale românești*, în MB, an. XX, 1970, nr. 1—3, p. 130—137; Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești*, 2 vol., București, 1978—1983 (indice); Radu Ardelean și Pavel Vesa, *Legăturile lui Aron Densușianu cu Emilian Micu*, în „Sargetia", Deva, an. XXVI/2, 1995—1996, p. 183–193; Radu Ardelean, Lucian Giura și Pavel Vesa, *Emilian Micu, pelerinul cultural bănățean*, Sibiu, 2000, 252 p.

MICU INOCHENTIE (din botez Ioan), episcop, militant pentru drepturile românilor ardeleni. N. 24 iun. 1700 (după unele izvoare 1692), în Sadu, jud. Sibiu, † 22 sept. 1768, în Roma. Studiază la Colegiul academic iezuit din Cluj (1718—1722), inclusiv studiile de filosofie (1722—1725), apoi continuă la Facultatea de Teologie a Universității iezuite din Târnavia (în

Slovacia). În anul III de studii, ales episcop al Bisericii româneşti unite din Transilvania; după noviciatul făcut în mănăstirea ruteană unită din Muncaci (azi Mukacevo, 1728—1729), a fost călugărit, sub numele Inochentie, hirotonit preot şi episcop (25 oct. 1730); instalat la Făgăraş numai la 28 sept. 1732.

În 1737 a mutat reşedinţa episcopală de la Făgăraş la Blaj, iar în 1741 a pus piatra fundamentală a catedralei „Sf. Treime" (terminată parţial în 1747); a trimis câţiva tineri la studii în Colegiul „De Propaganda Fide" din Roma. Prin numeroase memorii adresate Curţii din Viena, Guvernului sau Dietei Transilvaniei, după ce înfăţişa starea tristă în care se găsea clerul şi poporul român, cerea drepturi politico-sociale pentru ei: admiterea micii nobilimi şi a altor pături înstărite româneşti printre „stările" privilegiate, reprezentarea românilor în guvern, dietă şi funcţiunile publice, reducerea „robotei", restituirea pământurilor ocupate de nobili, înlăturarea iobăgiei de pe „pământul crăiesc" (scaunele săseşti), egalitatea „plebei" române cu „plebea" celorlalte naţiuni, accesul românilor la şcoală, meserii şi comerţ, scutirea preoţilor de impozite şi acordarea de „sesii parohiale" ca şi preoţilor celorlalte confesiuni şi, mai presus de toate, recunoaşterea românilor ca a patra „naţiune", care va deveni apoi un adevărat program de luptă şi de gândire pentru toţi conducătorii politici ai românilor transilvăneni. În sprijinul revendicărilor sale, invoca vechimea şi continuitatea românilor, superioritatea lor numerică, faţă de celelalte trei naţiuni la un loc, îndeplinirea atâtor sarcini şi contribuţii faţă de stat. Revendicările sale nu numai că n-au fost satisfăcute, ci dimpotrivă, episcopul a fost chemat la Viena în 1744 şi pus în faţa unei comisii de anchetă. Refuzând să răspundă la întrebările comisiei, pleacă în ascuns la Roma, în speranţa unui sprijin din partea papei; numeroasele sale memorii şi proteste din Roma rămân tot fără rezultat. Nepermiţându-i-se reîntoarcerea în Transilvania, la 7 mai 1751 este nevoit să-şi dea demisia din scaun; moare departe de ţară, la Roma, după un „exil" de 24 de ani. Acolo a întocmit o „culegere" de texte cu conţinut moralizator şi educativ din literatura clasică latină, *Carte de înţelepciune latină. Illustrium poetarum flores — Florile poeţilor iluştri*. Ediţie îngrijită de Florea Firan şi Bogdan Hâncu, Bucureşti, 1992, 579 p.

Literatura: George Bogdan-Duică, *Procesul episcopului Ioan Inochentie Clain*, Caransebeş, 1896, 78 p.; Augustin Bunea, *Episcopul Inocenţiu Klein*, Blaj, 1900; Zenovie Pâclişanu, *Corespondenţa din exil a episcopului Inochentie Micu Klein, 1746—1768*, Bucureşti, 1924, 160 p.; Ştefan Manciulea, *Ctitorii şcoalelor din Blaj*, Blaj, 1938, p. 5—20; Zenovie Pâclişanu, *Ioan Inochentie Micu Klein*, în CC, an. XXIII, 1943, nr. 4—5, p. 201—215; Nicolae Comşa, *Episcopul Ioan Inochentie Micu*, Blaj, 1943, 64 p.; Tuliu Racotă, *Ioan Inochentie Micu*, în rev. „Transilvania", an. LXXV, 1944, nr. 2, p. 116—133 (şi extras, Sibiu, 1944, 20 p.); D. Prodan, *La lutte de Inochentie Micu pour le revelement politique des roumains de Transylvanie*, în RRH, 5, 1965, p. 477—496; D. Prodan, *Deschizătorul luptei politice a românilor din Transilvania: Inochentie Micu*, în vol. *Supplex Libellus Valachorum*, ed. a II-a întregită, Bucureşti, 1967, p. 137—199 (ed. a III-a cu adăugiri şi precizări, Bucureşti, 1984, p. 151—198); Aurel Decei, *Memoriul (Supplex Libellus) lui I. Inochentie Micu Klein către regina Maria Tereza din anul 1744*, în AIIC, X, 1967, p. 7—41; Pr. Prof. D. Stăniloae, *Lupta şi drama lui Inochentie Micu Clain*, în BOR, an. LXXXVI, 1968, nr. 9—10, p. 1137—1185 (şi în vol. *Uniatismul din Transilvania încercare de dezmembrare a poporului român*, Bucureşti, 1973, p. 49—105); Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Bucureşti, 1981, p. 369—381 (ed. a II-a, Bucureşti, 1994, p. 361—373); Francisc Pall, *Formaţia şcolară a lui Inochentie Micu Klein*, în „Apulum", Alba Iulia, an. XIX, 1981, p. 229—238; Francisc Pall, *Inochentie Micu Klein deschizător al luptei de emancipare naţională a românilor transilvăneni. Câteva îndreptări şi întregiri*, în „Apulum", an. XX, 1982, p. 193—205; Francisc Pall, *Cele dintâi acţiuni ale lui Inochentie Micu Klein în exilul său din Roma, în 1745*, în „Apulum", an. XXI, 1983, p. 207—230; Francisc Pall, *Noi acţiuni ale lui Inochentie Micu Klein pentru revenirea în patrie din exil în 1746, în* „Apulum", an. XXII, 1985, p. 145—159; Francisc Pall, *Ein Siebenbürgischer Bischof im Römischen Exil: Inochentie Micu-Klein (1745—1768)*, Köln, 1991; Francisc Pall, *Inochentie Micu-Klein. Exilul la Roma (1745—1768)*. Prefaţă de Pompiliu Teodor. Ediţie îngrijită şi indice de Ladislau Gyemant, (Bucureşti), 1997; Corneliu Albu, *Pe urmele lui Ion Inocenţiu Micu-Klein*, Târgu Mureş, 1997, 223 p.

MICU SAMUIL (din botez Maniu), teolog, istoric, filolog și filosof iluminist. N. sept. 1745, în Sadu, jud. Sibiu, în familie de preot (nepot al episcopului Inochentie), † 13 mai 1806, la Buda, în Ungaria. Învață la Gimnaziul din Blaj (abs. 1762), după care a fost călugărit (14 oct. 1762) sub numele Samuil: mai târziu hirotonit ieromonah; își continuă studiile la Seminarul pentru călugări înființat de episcopul Petru Pavel Aron (1762—1765); trimis apoi la Colegiul „Pazmanian" din Viena pentru studii de Filosofie și Teologie (1766—1772). Profesor de Etică și Aritmetică în Gimnaziul din Blaj (1772—1777); din nou la Viena ca „prefect de studii" în „Seminarul Sfânta Barbara" (1777—1783), când face intense cercetări cu caracter istoric și își publică primele lucrări; reîntors la Blaj, în mănăstirea „Sf. Treime" (1783—1804), s-a dedicat în întregime studiilor teologice, istorice, lingvistice și traducerilor; spre sfârșitul vieții „cenzor" al cărților românești care apăreau în „Tipografia Universității din Buda" (1804—1806).

A redactat o serie de lucrări cu caracter istoric și lingvistic, prin care urmărea să informeze pe învățații străini despre originea romană a poporului și a limbii noastre, despre continuitatea românilor pe teritoriul fostei Dacii; influențat de iluminism, a militat, în opera sa, pentru egalitatea în drepturi a românilor cu celelalte națiuni din Transilvania, pentru înlăturarea iobăgiei; s-a numărat printre autorii cunoscutului *Supplex* din 1791. Autor de lucrări teologice și cuvântări, a tradus din Sfinții Părinți răsăriteni, a dat o nouă ediție a *Bibliei* (1795, a doua în românește); a fost unul din apărătorii vechilor rânduieli și tradiții ortodoxe în cadrul Bisericii românești unite, ridicându-se împotriva încercărilor de catolicizare ale episcopului Ioan Bob.

Lucrări teologice: *Carte de rugăciuni pentru evlavia homulu chrestian*, Viena, 1779, 87 p. (cu litere latine); *Disertatio canonica de matrimonio juxta disciplinam Graecae Orientalis Ecclesiae*, Viena, 1781, 154 p.; *Disertatio de jejuniis Graecae Orientalis Ecclesiae*, Viena, 1782, 128 p. (trad. rom., Buda, 1828); *Propovedanie sau învățături la îngropăciunea oamenilor morți*, Blaj, 1784, 140 p. (ed. a II-a, Sibiu, 1842, 220 p.; reed. de Ioan Nicorescu, Arad, 1907); *Theologia moralicească sau Bogoslovia carea cuprinde învățătura năravurilor celor bune și a vieții creștinești din S. Scriptură și din Sfinții Părinți culeasă*, Blaj, 1796, 303 p.; *Cartea a doao a Theologiei moralicești carea cuprinde învățătura despre contracturi și osibite detorii a fiștecărui stat și despre darul lui Dumnezeu și Tainele Sfintei Biserici și celelalte*, Blaj, 1796, 370 p.; *Theologia dogmatică și moralicească despre Taine peste tot*, Blaj, 1801, 10 + 102 p.; alte șapte lucrări despre Sf. Taine, fiecare cu titlul *Theologhie dogmatică și moralicească despre Taina...*, Blaj, 1801—1802, cu peste 1000 p.; *Acatist sau carte cu multe rugăciuni pentru evlavia fieștecărui creștin*, Sibiu, 1801, XVII + 10 + 197 p.; *Istoria împărecherii între Biserica Răsăritului și a Apusului care s-a făcut pe vremea lui Mihail Cerularie Patriarhul Țarigradului și a Săborului de la Florenția; Carte despre descoperirea cea dumnezeiască; Despre Sfânta Scriptură; Istoria Noului Testament; Carte despre căsătorie; De datoriile cinurilor călugărești; Cuvântări bisericești sau Prediche* etc.

Tot el a tradus din latinește lucrarea lui Thomas a Kempis, *De urmarea lui Hristos*, tipărită la Blaj în 1812; precum și din Lucian de Samosata (publicat de N. Lascu, în CC, an. XXII, 1942, nr. 1—6).

Traduceri din Sfinții Părinți (în ms.): Sf. Vasile cel Mare: *Rânduielile celor ce pusnicește sau singuri sau împreună pre obște petrec*, 2 vol. (1780), *Cuvinte* (1788), *Învățături ascetice* (1804), *Hotărâri scurte cu întrebări și răspunsuri* (1804), *Cuvinte către norod zise* (1805) ș.a.; Sf. Ioan Gură de Aur: *Omilii sau Cuvinte în Evanghelia Sf. Ioan*, 2 vol. (1787 și 1791); Sf. Ciril al Ierusalimului: *Catihises sau învățături către cei ce vin la botez* (1788); alte traduceri din Sf. Grigorie Teologul (*Cartea despre fugă, Cuvinte*); Sf. Ciril al Alexandriei, Sf. Efrem Sirul, Sf. Ioan Scărarul, Sf. Ioan Damaschinul, Sf. Teodor Studitul, Cuv. Dorotei, *Canoanele săboarălor a toată lumea și a celor nameasnice și ale Sfinților Părinți, cele primite în Biserica Răsăritului* (1804) etc. A mai tradus o parte din *Istoria bisericească* — în 20 vol. — a abatelui catolic francez Claude Fleury (1640—1723) și anume 12 cărți, în 5 vol. care expun faptele petrecute până la mijlocul sec. IV.

Între anii 1793 și 1795 a tipărit, la Blaj, *Biblia adecă dumnezeiască Scriptură a Legii vechi și a ceii noao* (1240 p.), cu prefața semnată de el, în care menționa că a „îndreptat graiul" Bibliei de la

Bucureşti din 1688, dar „o bună parte" din Vechiul Testament „mai mult de nou de pre cel elinesc al celor şaptezeci de dascăli (Septuaginta, n.n.) l-am tâlmăcit"; cuprindea note explicative, locuri paralele, scurte rezumate la fiecare capitol, scurte consideraţii isagogice la fiecar carte. Folosită de ediţiile de mai târziu: Petersburg 1819, Buzău, 1854—1856 şi Sibiu 1856—1858.

Lucrări filologice-istorice: *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, Viena, 1780, 94 p. (în colaborare cu G. Şincai, prima gramatică românească *tipărită* şi prima cu litere latine); reeditată în 1980: Studiu introductiv, traducerea textelor şi note de Mircea Zdrenghea, Cluj-Napoca, 1980, XXX + 245 p.; iniţiator şi redactor al unei mari lucrări lexicografice, care va fi continuată şi dezvoltată de mai mulţi cărturari şi se va tipări la Buda, în 1825, sub titlul *Lesicon românesc-latinesc-unguresc-nemţesc* (partea lucrată de el publicată de Gáldi László, *Dictionarium valachico-latinum*, Budapest, 1944).

Brevis historica notitia originis et progressu nationis Daco-Romanae seu ut quidem barbaro vocabulo appelant Valachorum ab initio usque ad seculum XVIII (1778, rămasă în ms., publicată fragmentar de A. T. Laurian sub titlul: *Historia Daco-Romanorum sive Valachorum*, în „Instrucţiunea Publică", Iaşi, 1861, p. 67—118 şi în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", XXV, 1862, nr. 11—26 şi 29—30); *Scurtă cunoştinţă a istoriei românilor* (1796, rămasă în ms., editată de Cornel Câmpeanu, Bucureşti, 1963, XLIX + 237 p.); *Responsum ad Josephi Caroli Eder in Supplicem Libellum Valachorum Transilvaniae iuxta numeros ad ipso positos* (ms. publicat de I. Pervain, *Studii de literatură română*, Cluj, 1971, p. 44—72); *Istoria românilor cu întrebări şi răspunsuri* (1791, ms.); *Istoria, lucrurile şi întâmplările românilor, acum într-acest chip aşezate şi din mulţi vechi şi noi scriitori culeasă şi scrisă*, 4 tomuri I. Istoria românilor din Dacia. II. Istoria domnitorilor Ţării Româneşti. III. Istoria domnitorilor Ţării Moldovei. IV. Istoria bisericească a Episcopiei românilor din Ardeal (rămasă în ms.; un scurt fragment publicat în „Calendarul" de la Buda din 1806, p. 35—72, reprodus de C. Câmpeanu, *op. cit.*, p. 131—157); părţi de lucrări de istorie bisericească publicate de T. Cipariu, în *Acte şi fragmente*, Blaj, 1855; *Cunoştinţă pe scurt a istoriei bisericeşti* (ed. de Arhim. Veniamin Micle), în ST, an. XXVII, 1975, nr. 5—6, 7—8 şi 9—10; an. XXVIII, 1976, nr. 1—2 şi 7—10; an. XXIX, 1977, nr. 1—2 şi 5—8; an. XXX, 1978, nr. 1—2, 3—4, 5—8 şi 9—10 (apoi în volum, sub titlul: *Istoria bisericească*. Transliterare de pe manuscrisul original, studiu introductiv, note şi glosar de..., Mănăstirea Bistriţa, 1993, 296 p.); *Istoria românilor*. Vol. I—II. Ediţie princeps după manuscris de Ioan Chindriş, Bucureşti, 1995, 522 + 495 p. *Hronologia împăraţilor turceşti, carii după împăraţii greceşti au urmat la Ţarigrad* (ms.); *Statuta sau legile scaonelor săseşti din Ardeal care în toate judecăţile şi rânduielile politiceşti să ţin în scaonele săseşti* (ms. 1802).

Lucrări de filosofie: *Loghica adecă partea cea cuvântătoare a filosofiei*, tradusă după Fr. Chr. Baumeister, Buda, 1799, 205 p.; *Legile firei, ithica şi politica sau filosofia cea lucrătoare*, 2 vol., după acelaşi, Sibiu, 1800, 428 p.; *Învăţătura metafizcii şi învăţătura politicească* (ms.); *Filosofia, etica sau morala* (ms.) — editate de Dumitru Ghişe şi Pompiliu Teodor, sub titlul: Samuil Micu, *Scrieri filozofice*, Bucureşti, 1966.

Literatura: Ion Bianu, *Viaţa şi activitatea lui Maniu Samuil Micu alias Clain de Sad*, Bucureşti, 1876; Ioan Bălan, *Biblia de la Blaj*, CC, an. IV, 1914, nr. 5, p. 133—141; nr. 6, p. 176—182 şi nr. 7, p. 197—202; Iacob Radu, *Doi luceferi rătăcitori: Gheorghe Şincai şi Samoil Micu Clain*, în An. Acad. Rom, M.S.I., s. III, t. II, Bucureşti, 1924; Giorge Pascu, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, Bucureşti, 1927, p. 105—145; Zenovie Pâclişanu, *Un vechi proces literar (Relaţiile lui I. Bob cu S. Klein, Gh. Şincai şi P. Maior)*, în An. Acad. Rom., M.S.L., s. III, t. XVI, Bucureşti, 1935; Mario Ruffini, *La scuola latinista rumena*, Roma, 1941, p. 27—51 şi 89—115; Pr. Prof. Gheorghe Moisescu, *Samuil Micu Klein. 150 de ani de la moartea sa*, în BOR, an. LXXIV, 1956, nr. 10—11, p. 1057—1077; Pr. Prof. Nicolae Mladin, *Samuil Micu Clain teologul. Viaţa, opera şi concepţia lui teologică*, Sibiu, 1957, 143 p.; D. Macrea, *Lingvişti şi filologi români*, Bucureşti, 1959, p. 17—33 (şi în vol. *Contribuţii la istoria lingvisticii şi filologiei româneşti*, Bucureşti, 1978, p. 9—21); Pompiliu Teodor, *Despre Istoria românilor cu întrebări şi răspunsuri a lui Samuil Micu Clain*, în „Studii", an. XIII, 1960, nr. 2; Acelaşi, *O copie din 1794 a*

manuscrisului lui Samuil Micu Clain: „Statuta sau legile scaunelor săsești din Ardeal", în AIIC, tom. IV, 1961; Keith Hitchins, *Samuel Clain and the Rumanian Enlightment in Transylvania*, în „Slavic Review", XXIII, 1963, p. 660—673; Dumitru Ghișe și Pompiliu Teodor, *Studiu introductiv* la Samuil Micu, *Scrieri filozofice*, București, 1966, p. 5—67; Iosif Pervain, *Date pentru o monografie despre Samuil Micu, în* „Studia Universitatis «Babeș-Bolyai». Philologia", XII, fasc. 22, 1967; Același, *Studii de literatură română*, Cluj, 1971, p. 15—44; Dumitru Ghișe și Pompiliu Teodor, *Fragmentarium iluminist*, Cluj, 1972, p. 21—100; Pr. Ioan Bunea, *Scrieri patristice traduse de Samuil Micu Clain*, în BOR, an. XCIV, nr. 1976, nr. 9—12, p. 985—993; Jana Balacciu și Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, 1978, p. 218—219; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 565—568; Avram Andea, *Câteva date despre răspândirea operei lui Samuil Micu și Petru Maior în Transilvania*, în „Studia Universitatis «Babeș-Bolyai». Historia", Cluj-Napoca, 28, 1983, p. 32—45; Grigore Ploeșteanu și Vasile Dobrescu, *Personalitatea și opera lui Samuil Micu în conștiința posterității (până la unirea din 1918)*, în același volum, p. 46—61; Pompiliu Teodor, *Interferențe iluministe europene*, Cluj-Napoca, 1984, p. 105—143; Arhim. Veniamin Micle, *Concepția teologică a lui Samuil Micu oglindită în manuscrisul „Cunoștință pre scurt a istoriei bisericești"*, în ST, an. XXXVII, 1985, nr. 7—8, p. 487—510; Pompiliu Teodor, *Sub semnul luminilor: Samuil Micu*, Cluj-Napoca, 2000, 507 p.

MICU SIMEON, preot, profesor. N. 1841, în Sărmășel, jud. Mureș, † d. 1900, în Alba Iulia. Studii gimnaziale la Blaj (1855—1863), apoi teologice la Universitatea din Viena (1863—1867). Profesor de Dogmatică la Seminarul teologic și de Religie la Gimnaziul din Blaj (1867—1886), apoi preot-paroh și protopop în Alba Iulia (din 1886).

Lucrări: *Teologia fundamentală sau generală, prelucrată...* după J. Schwetz, Blaj, 1876, XX + 520 p.; *Teologia dogmatică specială*, prelucrată..., Blaj, 1881, X + 623 p.; *Catechismul religiunei creștine catolice pentru I-a, II-a și III-a clase gimnaziale*, Blaj, 1884, 220 + III p.

Literatura: *Șematismul veneratului cler al Archidiecesei metropolitane greco-catolice române de Alba Iulia și Făgăraș pe anul 1900*, Blaj, 1900, p. 727; *Bibliografia românească modernă (1831—1918)*, vol. III, București, 1989, p. 325; Nicolae Comșa și Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului*, București, 1994, p. 99.

MIHAI, preot, traducător. N. c. 1550, într-o veche familie preoțească din Brașov, † 25 iul. 1605, în Brașov. A învățat la școala românească de la biserica „Sf. Nicolae" din Șchei, apoi la școala Patriarhiei din Ipek. Hirotonit în Țara Românească (1576), preot în Râșnov (1576—1578), apoi preot (1578) și protopop (1591) la biserica „Sf. Nicolae" din Șcheii Brașovului, până la moarte. Împreună cu colegul său, preotul Iane, au tradus „din cartea sârbească pre limba românească" *Evanghelia cu învățătură (Cazania)*, tipărită de diaconul Coresi în 1580—1581; în *Liturghierul* tipărit la 1588 de Șerban, fiul lui Coresi, preotul **M.** apare ca „isprăvitoriu". A avut o bogată bibliotecă cu manuscrise și cărți slavone și românești. La stăruințele lui, Petru Cercel al Munteniei și Aron Vodă al Moldovei au făcut însemnate danii, din care s-a mărit și restaurat biserica „*Sf. Nicolae*"; datorită subvențiilor lui Aron Vodă, a ridicat o nouă clădire pe seama școlii de la acea biserică (1597). Alte danii a făcut Mihai Viteazul, pe care l-a primit în biserica sa; trimis într-o solie diplomatică la domnitorul Radu Șerban al Țării Românești.

Literatura: Sterie Stinghe, *Istoria bisericei Șcheilor Brașovului (Manuscript de la Radu Tempea)*, Brașov, 1899, p. 3—5 (și ediția O. Șchiau—L. Bot, București, 1969, p. 58—60); Aurel A. Mureșianu, *Clădirea școalei românești din Brașov de către popa Mihai în anul 1597*, în AIINC, IV, 1926—1927, București, 1929, p. 195—227 (și extras); Candid C. Mușlea, *Biserica Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului*, vol. I, Brașov, 1943, p. 71—91; Vasile Oltean, *375 de ani de la moartea protopopului Mihai din Șcheii Brașovului*, în MA, an. XXVI, 1981, nr. 1—3, p. 162—166.

MIHAIL PAUL (fost Mihailovici), preot, istoric, slavist. N. 29 iun. 1905, în Cornova-Orhei,† 11 oct. 1994, în București. Seminarul

teologic la Chișinău (1916—1926), Facultatea de Teologie din Chișinău (1926—1930) și de Istorie din Iași (lic. 1933), cu doctoratul în Teologie la Cernăuți-Suceava (1945); călătorii de studii în Iugoslavia, Bulgaria, Grecia și Turcia (1930—1932), unde a copiat numeroase documente privitoare la români. Diferite funcții în Chișinău: diacon (1933) și preot (1936) la biserica „Soborul Vechi" (până în 1944), profesor de Istorie în Chișinău (1933—1944), secretar al Secției pentru Basarabia a Comisiunii Monumentelor Istorice, subdirector (1933), apoi director (1941) al Muzeului istoric-bisericesc din Chișinău, director al Școlii de cântăreți bisericești (1941—1944); după 1944 preot la biserica „Bunavestire" din Râmnicu Vâlcea (1944—1946), apoi la biserica „Banu" din Iași (1946—1980), iconom stravofor (1942); asistent la Facultatea de Filologie a Universității din Iași (1948—1949). Participant la congrese istorice internaționale (Sofia, Praga, Varșovia, Moscova ș.a.). Prin studiile sale istorice, a adus o contribuție importantă la descoperirea și studierea surselor medievale ale istoriei naționale, fiind cel dintâi cercetător român al arhivei metocului Sf. Mormânt din Istanbul (Constantinopol). Multe din documentele inedite pe care le-a descoperit și publicat — ca și unele manuscrise și obiecte de artă — le-a donat Bibliotecii Academiei Române, Bibliotecii Centrale Universitare din Iași, Arhivelor Statului din Iași, Institutului de Istorie din Iași. Alte lucrări se ocupă de legăturile bisericești româno-ruse, al manuscriselor slave și românești, circulația vechilor tipărituri românești.

Lucrări: **Izvoare.** *Opt documente moldovenești dinainte de Ștefan cel Mare*, CI, an. VIII—IX, nr. 1, 1933, p. 185—215 (și extras); *Documente moldovenești găsite la Constantinopol (1462—1755)*, în CI, an. VIII—IX, nr. 3, 1933, p. 3—63 și an. X—XII, nr. 1, 1934, p. 105—127; *Mărturii românești din Bulgaria și Grecia, 1468—1866*, în RSIAB, t. XXIII, 1933, p. 327—435 (și extras, 112 p.); *Regestele actelor moldovenești din Arhiva de la Constantinopol*, în RSIAB, t. XXIV, 1934, p. 361—416 (și extras, 56 p.); *Album de documente moldovenești din veacul al XV-lea*, Iași, 1934, 26 p.; *Documente și zapise moldovenești de la Constantinopol (1607—1806)*, Iași, 1948, 118 p.; *Documente inedite ale Cancelariei moldovenești din veacul al XVI-lea (din arhiva metocului Sf. Mormânt din Constantinopol)*, în „Studii", revistă de istorie, an. 17, 1964, nr. 2, p. 335—362; *Alte acte românești de la Constantinopol*, în AIIAX, VII, 1970, p. 353—356; IX, 1972, p. 455—468; X, 1973, p. 411—418; XII, 1975, p. 235—288; și XV, 1979, p. 507—511;

Cărți bisericești, manuscrise și icoane din Basarabia. Însemnări vechi și inscripții, în RSIAB, XXIV, 1934, p. 91—120; „Luminătorul", nr. 10, 1939, p. 609—624; nr. 11, 1939, p. 657—672; nr. 12, 1939, p. 754—761 și nr. 1, 1940, p. 45—56 (și extras, Chișinău, 1940, 54 p.).

Viața și opera lui Gavriil Musicescu oglindită în scrisorile anilor 1871—1899, în „Studii Muzicologice", 1956, nr. 2, p. 91—127 și 1957, nr. 4, p. 58—128; *Din corespondența episcopului Melchisedec*, în BOR, an. LXXVII, 1959, nr. 5—6, p. 493—612; *Legăturile culturale ale episcopului Melchisedec cu Rusia. Corespondența din anii 1849—1892*, în MMS, an. XXXVII, 1961, nr. 3—4, p. 261—296. *Cronica lui Ion Neculce copiată de Ioasaf Luca. Manuscrisul „Mihail"*. Ediție de Zamfira Mihail și Paul Mihail, București, 1980, XXXI + 263 p. (și o ediție la Chișinău, 1992, 318 p.); *Acte în limba română tipărite în Basarabia, 1812—1830, precedate de Bibliografia tipăriturilor românești din Basarabia (1812—1830)*, în colaborare cu Zamfira Mihail, București, 1993, 413 p. (premiată de Academia Română);

Contribuții documentare la istoria orașului Iași. Privire generală asupra istoricului monumentului din Iași al lui Savin Banu și Iacob Stamate, în AIIAX, Iași, vol. XXIV/1, 1987, p. 415—478 și XXIV/2, 1988, p. 469—534; *Vechi tipărituri românești (1831—1871)*, în AIIAX, Iași, XXV/2, 1988, p. 483—500; XXVI, 1, 1989, p. 551—573; XXVII, 1990, p. 195—214; *Mărturii de spiritualitate românească din Basarabia*, Chișinău, 1993, 408 p. (cuprinde o serie de studii și articole mai vechi).

Studii: *Legături culturale-bisericești dintre români și ruși în secolele XV—XX. Schiță istorică*, în RSIAB, XXII, 1932, p. 199—276 (și extras, 78 p.); *Fapte trecute și basarabeni uitați, 1799—1918*, Chișinău, 1938, 80 p.; *Tipărituri românești în Basarabia de la 1812 la 1918*, București, 1941, 380 p. + 20 pl. (premiată de Academia Română); *Relații externe bisericești ale lui Ștefan cel Mare*, în MMS, an. XXXIII, 1957, nr. 3—4, p. 228—241; *Circulația Cazaniei mitropolitului Varlaam în Biserica românească*, în MMS, an. XXXIII, 1957, nr. 10—12, p. 820—828; *Știri noi privind circulația Cazaniei lui*

Varlaam, în BOR, an. LXXXII, 1964, nr. 3—4, p. 372—388; *„Leastvița" (Scara raiului). Traducerea lui Varlaam într-o nouă redacție*, în BOR, an. LXXXII, nr. 11—12, 1964, p. 1069—1084; *Manuscrisul slav de la Schitul Mare din Galiția aflat la Iași*, în MMS, an. XXXVIII,1962, nr. 7—8, p. 587—603; *Traduceri patristice ale starețului Paisie*, în MO, an. XXIV, 1972, nr. 3—4, p. 217—223; *Manuscrise slave în colecții din Moldova*, în „Romanoslavica", XVIII, 1972, p. 265—319 (XIX, 1979, p. 33—76 și XXXI, 1994, p. 267—286); *Mitropolitul gruzin Iona Ghedevanișvili și Biserica Moldovei între anii 1790—1792*, în BOR, an. XCII, 1974, nr. 5—6, p. 711—720; *Manuscrise românești din Biblioteca Mitropoliei Moldovei și Sucevei*, în MMS, an. L, 1974, nr. 1—2, p. 120—146; *O traducere românească inedită a scrierii religioase spaniole „Desiderie"*, în MO, an. XXIV, 1972, nr. 7—8, p. 585—628; an. XXV, 1973, nr. 7—8, p. 626—644; an. XXVI, 1974, nr. 1—2, p. 114—124 și nr. 5—6, p. 483—495; an. XXVII, 1979, nr. 1—3, p. 113—136 (în colaborare cu fiica sa Zamfira Mihail); *Schitul Poiana Mărului, un centru ortodox cărturăresc*, în vol. *Spiritualitate și Istorie la Întorsura Carpaților*, vol. I, Buzău, 1983, p. 355—384; *Contribuții la Bibliografia românească veche*, în AIIAX, Iași, XXI, 1984, p. 501—528 și vol. XXII, 1985, p. 759—778.

Alte studii istorice și peste o sută de recenzii în periodicele menționate în lista bibliografică, în unele publicații de peste hotare, articole în diferite ziare și reviste din Chișinău și București, traduceri din literatura teologică rusă în periodicele bisericești actuale, îndeosebi în „Mitropolia Moldovei și Sucevei" ș.a.

Literatura: P. Diac. (= Petre David), *Preotul Paul Mihail la 70 ani*, în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 7—8, p. 932—934; *Paul Mihail la a 70-a aniversare*, în AIIAX, XII, 1975, p. 417—418; *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 219; Pr. Iustin Gașpar, *Preotul dr. Paul Mihail la 80 de ani*, în MMS, an. LXI, 1985, nr. 10—12, p. 795—800; Ioanichie Bălan, *Convorbiri duhovnicești*, II, Roman, 1988, p. 363—376; Paul Mihail, *Mărturii de spiritualitate românească din Basarabia*, Chișinău, 1993, p. 7—9 (prefața mitropolitului Nestor Vornicescu) și p. 342—405 (bibliografia); *Necrolog*, în MMB — Teologie și viață, serie nouă, an. IV (LXX), 1994, nr. 11—12, p. 123—125 (diac. I. Ivan).

A se vedea și lucrările sale: *Jurnalul călătoriei de studii în sud-estul Europei (1931)*, București, 1991, 128 p.; *Jurnal (1940—1944)*, București, 1999, 379 p. (îndeosebi p. 285—372); *Corespondență*, București, 2001, 443 p.

MIHALCEA GHEORGHE, preot, folclorist și etnograf, pictor. N. 19 sept. 1938 în Dăeni, jud. Tulcea. Studii la Seminarul teologic din Buzău (1953—1957), cu diferență de liceu și bacalaureat, la Institutul teologic universitar din București (1957—1961), la Facultatea de Filologie a Universității din București (1966—1972), cu doctoratul în Folcloristică, în 1983, cu teza *Poezia colindelor — imagine a vechii civilizații românești*. Profesor de Limba română și Limba franceză la Școala generală din comuna Horia, jud. Tulcea (1961—1986), apoi la Seminarul teologic din Buzău (1986—1991), preot din 13 martie 1988; azi în comuna Horia.

Lucrări: Culegeri de folclor: *La fântâna de sub deal*, Tulcea, 1971, 441 p.; *La dalba cetate*, Tulcea, 1975, 350 p.; *Aho, aho, copii și frați!*, Tulcea, 1978, 264 p.; *Pe buhaz de mare*, Tulcea, 1980, 224 p.; *Flori dalbe, flori de măr*, Tulcea, 1972, 72 p. (în colaborare). În manuscris: *Obiceiuri, datini și credințe dobrogene* (câteva zeci de volume), *Obiceiuri, datini și credințe ale grecilor, turcilor, lipovenilor și ucrainenilor din Dobrogea* (2 vol.).

Contribuții la cercetarea etnofolclorică a nordului Dobrogei, Tulcea, 1976, 72 p. Alte studii și articole în rev. „Peuce" — Tulcea, „Revista de Etnografie și Folclor" — București etc.

Expoziții de pictură la Buzău, Tulcea, Constanța, Franța (Saint Afrique, 1991), Canada (Regina, 1992).

Literatura: Eugen Drăgoi, *Ierarhi și preoți de seamă la Dunărea de Jos, 1864—1989*, Iordan Datcu, *Dicționarul etnologilor români*, București, 1998, p. 79—80.

MIHALI VICTOR (de Apșa), mitropolit. N. 19 mai 1841, în Ieud, jud. Maramureș, † 21 ian. 1918, în Blaj. Studii la Sighet, gimnaziul superior în Oradea, Târnavia și Košice; studii de Filosofie și Teologie la Roma, în Colegiul „De Propaganda Fide", cu doctoratul în 1863. Hirotonit preot la Roma (1863), profesor de Istorie bisericească și Drept canonic la Seminarul teologic din Gherla

(1864—1869), secretar şi apoi referent consistorial la Mitropolia din Blaj (1869—1874), episcop de Lugoj (numit 1874, hirotonit şi instalat în 1875), apoi mitropolit al Blajului (propus 16 apr. 1893, numit 9 nov. 1894, instalat numai la 26 mai 1895), deţinând această demnitate până la moarte. Îndrumător al şcolilor româneşti din Blaj şi al celor elementare din eparhiile pe care le-a cârmuit; s-a împotrivit tuturor încercărilor de maghiarizare a învăţământului românesc din Transilvania. Membru de onoare al Academiei Române (1894).

Literatura: *Şematismul veneratului cler al Arhidiecesei metropolitane greco-catolice române de Alba Iulia şi Făgăraş*, Blaj, 1900, p. 49—51; *Şematismul istoric al diecesei Lugojului*, Lugoj, 1903, p. 102—114; *Enciclopedia Română*, tom. III, Sibiu, 1904, p. 277; *Necrolog*, în CC, an. VII, nr. 2, 1918, p. 29—33; N. Iorga, *Mitropolitul Victor*, în vol. *Oameni cari au fost*, III, Bucureşti, 1935, p. 352—354; Ioan Silviu Nistor, *Aspecte inedite privind contribuţia mitropolitului Dr. Victor Mihali de Apşa la dezvoltarea învăţământului românesc din Transilvania*, în CC, serie nouă, an. III, nr. 1, 1997, p. 85—98; Nicolae Bocşan şi Ioan Cârja, *Biserica românească unită la Conciliul Vatican I*, Cluj Napoca, 2001, 695 p.

MIHĂILESCU TEOFIL (din botez Emanuil), episcop. N. 20 sept. 1863, în Dorohoi. † 21 iun. 1926, în Bucureşti. Studii la Seminarul de la Socola (abs. 1884) şi la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1885—1889). Profesor la Gimnaziile din Dorohoi (1884—1885), Vaslui (1890—1894), Râmnicu Vâlcea (1894—1899) şi Constanţa (1899—1900). Călugărit la mănăstirea Sinaia, preot la catedrala episcopală din Curtea de Argeş (1900) şi arhimandrit de scaun tot aici (1900—1902), apoi la eparhia Dunării de Jos (1902), preot la catedrala episcopală din Râmnicu Vâlcea (1902—1909), apoi la catedrala mitropolitană din Bucureşti (1909—1912); arhiereu vicar al Mitropoliei Ungrovlahiei cu titlul „Ploeşteanul" (1912—1918); la 3 iul. 1918 Colegiul electoral bisericesc întrunit la Iaşi l-a ales episcop de Argeş, fiind înscăunat la 4 sept., dar la sfârşitul aceluiaşi an alegerea a fost anulată de forurile de stat; episcop locotenent la Buzău (1921—1923) şi apoi la Huşi (1923—1924), preşedinte al Institutului Biblic din Bucureşti (1924—1926).

Lucrări: *Meditaţiuni asupra Evangheliilor duminicale, la unele sărbători şi ocazionale*, Bucureşti, 1909, VIII + 280 p.; *Polemice*, Bucureşti, 1911, 128 p.; predici şi articole în „Cuvântul Adevărului" de la Râmnic şi alte periodice bisericeşti.

Literatura: *Necrolog*, în BOR, an. XLIV, 1926, p. 351—353; Pr. Niculae Şerbănescu, *Episcopii Argeşului*, în MO, an. XVII, 1965, nr. 7—8, p. 623—625; Pr. Eugen Drăgoi, *Ierarhi şi preoţi de seamă la Dunărea de Jos, 1864—1989*, Galaţi, 1990, p. 77—78 şi 130—131.

MIHĂIŢĂ NIFON (din botez Nicolae), arhiepiscop. N. 5 ian. 1944, în Creţeşti-Vidra, jud. Giurgiu. Studii la Seminarul teologic (1959—1964) şi la Institutul Teologic Universitar din Bucureşti (1964—1969), cursuri de doctorat pentru Vechiul Testament şi Limba ebraică la acelaşi Institut (1969—1971), continuând cu studii de specializare la Londra, Oxford şi Ierusalim (1971—1974), obţinând titlul de „master of Theology" la Londra; mai târziu a studiat la Universitatea din Geneva (1977—1978), doctoratul în Teologie ortodoxă la Oradea (1998). Profesor la Seminarul teologic din Bucureşti, documentarist principal, şef de serviciu, apoi secretar al sectorului Relaţii externe bisericeşti din cadrul Administraţiei Patriarhale (1975—1980). Tuns în monahism la Cernica şi hirotonit ieromonah pentru mănăstirea „Antim" din Bucureşti (1980), tot atunci hirotesit arhimandrit; trimis într-o misiune bisericească în Canada (1980—1982); consilier patriarhal pentru sectorul Relaţii externe bisericeşti (1982—1985). La 24 nov. 1985 hirotonit episcop-vicar patriarhal cu titlul „Ploieşteanul", încredinţat cu sectorul Relaţii externe. La 11 ian. 1994 ales episcop al noii eparhii a Sloboziei şi Călăraşilor (instalat la 6 febr. 1994); la 14 dec. 1999 ales arhiepiscop al Târgoviştei (instalat la 26 dec. 1999). La Slobozia a înfiinţat un Seminar teologic şi fost preocupat de restaurarea unor monumente istorice-bisericeşti.

Participant la diferite Congrese şi întruniri ecumenice peste hotare: Adunarea generală a Conferinţei Bisericilor Europene de la Engelberg—Elveţia (1974), Adunările Generale Europene ale Federaţiei Mondiale a studenţilor creştini de la Dublin—Irlanda (1970), Addis Abeba—Ethiopia (1973), Sri-Lanka (1972), Texas (1976) şi la întrunirile Comitetului executiv al acesteia, în calitate de membru; conducătorul delegaţiei române la a VIII-a Adunare generală a Consiliu-

lui Ecumenic al Bisericilor (Harrare în Zimbabwe, 1998); membru în Comisia de dialog ortodox-anglican, cu participări la diferite întruniri ale acesteia. A făcut parte din delegațiile Bisericii Ortodoxe Române care au vizitat alte Biserici.

A publicat mai multe studii de Vechiul Testament, reportaje asupra misiunilor sale externe în revistele „Biserica Ortodoxă Română", „Glasul Bisericii", „Mitropolia Olteniei", articole în periodicul „Altarul" al comunității ortodoxe române din Londra, cartea *Orthodox Youth and the Ecumenical Movement*, Geneva, 1978, precum și *Ortodoxie și ecumenism. Studii, conferințe, meditații*, București, 2000, 191 p.

Literatura: BOR, an. CIII, 1985, nr. 9—12, p. 800—806; TR, an. CXXXIV, nr. 5—8, 1986, p. 5 și TR, an. CXLII, nr. 1—4, 1994, p. 6; BOR, an. CXII, 1994, nr. 1—6, p. 8—52.

MIHĂLCESCU IRINEU (din botez Ioan), profesor de teologie, apoi mitropolit. N. 24 apr. 1874, în Valea Viei, jud. Buzău, în familie de preot, † 3 apr. 1948, la mănăstirea Agapia. Studiile secundare la Gimnaziul din Buzău (1887—1889), Seminarul din Buzău (1889—1891) și la Seminarul „Central" din București (1891—1895), superioare la Facultatea de Teologie din București (1895—1899), studii de specializare la Facultățile de Teologie și Filosofie din Berlin și Leipzig (1901—1904), cu doctoratul în Filosofie la Leipzig (13 iun. 1903). Preparator de Limba greacă la Seminarul „Central" (1894—1900), secretar al Internatului teologic din București (1900—1901), profesor agregat (1904), apoi titular (1908) la catedra de Teologie Dogmatică și Simbolică la Facultatea de Teologie din București (până în 1939), decanul Facultății (1927—1929 și 1933—1936), decan al Facultății de Teologie din Chișinău (1926—1927), preot din 1923; arhiereu-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, cu titlul „Târgovișteanul" (1936), locțiitor de episcop al Râmnicului Noul Severin — cu titlul „Craioveanul" — (1 nov. 1938 — 1 nov. 1939), locțiitor de mitropolit al Olteniei (nov. 1939), mitropolit al Moldovei (ales 29 nov. 1939, înscăunat 17 dec. 1939); a păstorit până la 16 aug. 1947, când s-a retras din scaun. A publicat valoroase studii de Dogmatică, Apologetică, Istoria religiilor, traduceri, fiind considerat cel mai mare teolog român al vremii sale. Participant la întruniri cu caracter ecumenist peste hotare: Congresul Alianței universale pentru înfrățirea popoarelor prin Biserică — Praga (1928), conferințe în străinătate, prin care a făcut cunoscută Ortodoxia în cercurile catolice și protestante din Apus.

Lucrări principale: Apologetică: *Darlegung und Kritik der Religionsphilosophie Sabatiers*, Bern, 1903, 92 p. (teză de doctorat în Filosofie); *Studiu asupra raportului dintre religiune și moralitate*, București, 1904, IV + 91 p. (extras din BOR); *Cosmogoniile popoarelor civilizate din antichitate. Cosmogonia biblică și cosmogonia științifică modernă*, Pitești, 1907, 160 p. (extras din rev. „Păstorul Ortodox"); *Cunoașterea lui Dumnezeu din studiul naturii neînsuflețite*, București, 1910, 40 p.; *Două schițe apologetice*, București, 1911, 51 p. (I. Minunea învierii Domnului, și II. Raporturile dintre religiune și artă, extras din BOR); *Curs de Teologie Fundamentală. Note după prelegeri... I. Ființa și originea religiunii, II. Istoria religiunilor*, București, 1925—1926, 207 p. (reeditat sub titlul: *Curs de Teologie Fundamentală sau Apologetică*, vol. I, București, 1932, 279 p.); *Teologia luptătoare*, București, 1941, 216 p. (ed. a II-a, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1994, 223 p.); o serie de alte studii publicate mai ales în revista „Biserica Ortodoxă Română".

Istoria religiilor: *Curs de Istoria religiunilor și Teologie Fundamentală*, București, 1935, 320 p. (litografiat de Gh. Tilea); *Istoria religiunilor lumii*, București, 1946, 458 p.; Traduceri: *Epopeea lui Ghilgameș*. Versiune, analiză și note explicative, București, 1920, 123 p.; *Legea lui Manu sau instituțiunile civile și religioase ale Indiei*, București, 1920, VIII + 424 p.; *Bhagavad-gita. Poemă indiană*. Traducere și note, București, 1932, 126 p. (toate traduse din limba franceză); alte studii privind religia evreilor și mahomedanilor în revista „Biserica Ortodoxă Română".

Dogmatică: *Teologia Dogmatică specială*, după prelegeri... 1907, 320 p. (litografiată); *Dogma soteriologică*. Note după cursul de Dogmatică specială..., 10 fascicole, București, 1926—1928, 347 p. (publicate și în BOR, 1926—1928); *Dogma întrupării*, București, 1998, 288 p.

Simbolică: *Compendiu de Teologie simbolică*, București, 1902, 318 p.; *Thisavros tis Orthodoxias. Die Bekenntnisse und Wichtigsten Glaubenszeugnisse der griechisch — orientalischen*

Kirche, im Originaltext, nebst einleitenden Bemerkungen..., Leipzig, 1904, IV + 314 p. (cuprinde Hotărârile Sinoadelor ecumenice cu privire la credință, Mărturisirile lui Ghenadie Scolarul, Petru Movilă, Dositei, Mitrofan Kritopulos, Ciril Lucaris, Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur ș.a.); *La théologie symbolique au point de vue de l'Eglise Orthodoxe Orientale*, București—Paris, 1932, 315 p. (traducerea versiunii românești din 1902, adusă la zi).

Alte lucrări: *Sinodul al III-lea ecumenic ținut în Efes la anul 431 d. Hr.*, teză de licență, București, 1899, VIII + 100 p. (reed. 1931, 109 p.); *Anul nașterii Domnului nostru Iisus Hristos*, București, 1915, 40 p.; *Mărgăritare biblice pentru copii*, București, 1915, 63 p.; *Viața Mântuitorului*, întocmită după cele patru Evanghelii canonice, București, 1915, 40 p.; *Catehismul creștinului ortodox*, București, 1918, 112 p. (ed. a IV-a, 1931); *Mărgăritare creștine*, adunate de..., București, 1925, 40 p.; *Rânduiala și tâlcuirea pe scurt a Sfintei Liturghii*, Râmnicu Vâlcea, 1935, 30 p.

Traduceri: *Cuvântările Sf. Efrem Sirul*, în rev. „Păstorul Ortodox", Pitești, 1905—1907; *Scrierile Părinților apostolici dimpreună cu așezămintele și canoanele apostolice*, traduse din original, 2 vol., Chișinău, 1927—1928, 343 + 293 p. (în colaborare cu preoții Matei Pâslaru și G. N. Nițu); *Noul Testament al Domnului nostru Iisus Hristos și Psalmii*, București, Editura Sf. Sinod, 1937, 462 + 120 p. (revizuirea traducerii din 1922, împreună cu prof. Teodor M. Popescu); *Sfintele și dumnezeieștile Liturghii ale Sfinților noștri Părinți Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare și Grigorie Dialogul*, București, 1937, 391 p. (revizuire împreună cu pr. Paraschiv Angelescu); *Ceaslovul mic*, București, 1939, 223 p. (revizuire împreună cu pr. Paraschiv Angelescu) etc.

Manuale *de Religie pentru clasele IV—VI primare* (în colaborare cu Dr. Petru Barbu); *Manuale de Religie pentru liceele teoretice: Istoria sfântă a Vechiului și Noului Testament* (cl. I), *Parabolele și învățăturile Domnului nostru Iisus Hristos* (cl. a II-a), *Istoria bisericească universală* (cl. a III-a), *Istoria Bisericii Române* (cl. a IV-a, după N. Dobrescu), *Dogmele Bisericii creștine ortodoxe* (cl. a V-a), *Morala creștină* (cl. a VI-a), *Apologetica* (cl. a VII-a), *Elemente de filosofie ceștină* (cl. a VII-a), toate în mai multe ediții; *Explicarea Evangheliilor* (pentru cl. a III-a de seminar), *Istoria bisericească universală* (pentru cl. a III-a de seminar), *Istoria bisericească universală* (cl. a V-a de seminar), *Manual de Teologie dogmatică* (cl. a VI-a de seminar); *Manuale pentru liceele comerciale de băieți și fete* (cl. I—VI, în colaborare cu Emilian Vasilescu și Nicolae Chițescu); *Manuale: pentru liceele industriale de băieți și fete* (cl. I—V, în colaborare cu Emilian Vasilescu și Nicolae Chițescu), toate în mai multe ediții.

Educația morală prin lecturi: Bucăți alese din scriitorii români și străini, 2 vol., București, 1934—1936, 280 + 231 p. (în colaborare cu Emilian Vasilescu); *Apărarea credinței. Lecturi apologetice*, București, 1937, 203 p. (în colaborare cu Emilian Vasilescu).

Numeroase alte studii, traduceri (din Bernardin de Saint Pierre, H. Sienkiewicz, C. Flammarion ș.a.), cronici, recenzii, note, dări de seamă, numărul lor ridicându-se la peste 600.

Literatura: Constantin P. Didilescu, *P.S. Irineu Mihălcescu apărător al credinței*, în RL, an. X, 1938, nr. 1—4, p. 205—222; Emilian Vasilescu, *Bibliografia P. S. Arhiereu Irineu Mihălcescu Craioveanu*, în ST, an. VII, 1938—1939, p. 245—325 (alt studiu la p. 5—19); Emilian Vasilescu, *Apologeți creștini*, București, 1942, p. 47—52; Prof. Nicolae Chițescu, *Moartea fostului mitropolit al Moldovei Irineu Mihălcescu*, în BOR, an. LXVI, 1948, nr. 3—4, p. 180—195; *Teologia dogmatică în Biserica Ortodoxă Română în trecut și azi*, în „Ortodoxia", an. XXIII, 1971, nr. 3, p. 338—240; Pr. Prof. N.C. Buzescu, *Profesorul de teologie și mitropolitul Ioan Irineu Mihălcescu. O sută de ani de la nașterea sa*, în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 1—2, p. 118—129; Prof. Nicolae Chițescu, *In memoriam: La treizeci de ani de la trecerea la cele veșnice a prof. de teologie și mitropolitului Ioan Irineu Mihălcescu*, în ST, an. XXX, 1978, nr. 3—4, p. 333—342; Pr. Prof. I. R(ămureanu), *Prof. Pr. Dr. Ioan Mihălcescu*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 41—42; Rev. „Teologie și viață", serie nouă, Iași, nr. 8 (74), 1998, nr. 1—4, p. 133—170.

MIHĂLȚAN IOAN, episcop. N. 27 sept. 1926, în Ohaba, jud. Alba. Studii secundare la Liceul „Sf. Vasile cel Mare" din Blaj (1939—1947), superioare la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1947—1951), continuând cursu-

rile de doctorat la Institutul Teologic din București (1973—1976), obținând titlul de doctor în 1985, la Institutul ecumenic de la Bossey și la Facultatea de Teologie protestantă din Strasbourg (1977—1978). Preot paroh la Ohaba, jud. Alba, din 1951 până în 1990; paralel: duhovnic (1970—1971), apoi lector (1978—1987) și conferențiar (1987—1990) pentru Îndrumări misionare și Ecumenism la Institutul Teologic din Sibiu; arhiereu-vicar al Episcopiei Oradiei cu titlul „Crișanul" (ales 18 ian. 1990, călugărit la mănăstirea Sâmbăta de Sus, hirotonit arhiereu la 4 febr. 1990 la Oradea); la 24 sept. 1992 ales episcop eparhiot (instalat la 25 oct. 1992).

Lucrări: *Dialogul teologic, dialogul slujirii, dialogul dragostei în ecumenismul contemporan*, în „Ortodoxia", an. XXVII, 1975, nr. 3, p. 445—458; *Aspectul dinamic al mântuirii în Ortodoxie*, în „Ortodoxia", an. XXVII, 1975, nr. 4, p. 642—651; *Temeiurile teologice ale iubirii creștine*, în ST, an. XXVII, 1975, nr. 7—8, p. 555—567; *Catehism creștin ortodox*, în *Cartea de rugăciuni*, Sibiu, 1984, p. 185—226; *Metode și mijloace pastorale pentru întărirea credincioșilor în dreapta credință*, în MB, an. XXXIII, 1983, nr. 9—10, p. 591—605; *Preoția Mântuitorului Hristos și preoția bisericească*, teză de doctorat, în MA, an. XXIX, 1984, nr. 11—12, p. 779—925 (și extras, reeditată la Oradea, 1993, 227 p.); *Comuniunea în cultul Bisericii Ortodoxe*, în „Ortodoxia", an. XXXVII, 1985, nr. 1, p. 187—201; *Restaurarea chipului lui Dumnezeu în om prin Taina Sfântului Botez*, în MB, an. XXV, 1985, nr. 11—12, p. 724—735; *Aspecte misionare privind cultul icoanelor*, în MMS, an. LXIII, 1987, nr. 5, p. 92—101; *Tradiție, Scriptură, Biserică*, în „Ortodoxia", an. XL, 1988, nr. 4, p. 9—73; *De vorbă cu credincioșii*, Oradea, 1993, 235 p.; *Îndrumări pentru îndreptarea și maturizarea duhovnicească a persoanei noastre*, Oradea, 1994, 230 p.; *Idei din Sfintele Evanghelii pentru predicile duminicilor și sărbătorilor de peste an*, Oradea, 1999, 315 p.

Alte articole, recenzii, predici în „Telegraful Român", „Mitropolia Ardealului", „Îndrumătorul Bisericesc" de la Sibiu, „Legea Românească" de la Oradea.

Literatura: VO, an. II, nr. 4—5, 1990, p. 1 și 3; „Legea Românească" — Oradea, an. I, 1990, nr. 2, p. 1—15 și an. III, 1992, numere festive.

MIHOC VASILE, profesor de teologie. N. 13 mart. 1948, în Sf. Ilie—Suceava. Și-a făcut studiile la Liceul teoretic din Suceava (1962—1966), la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1966—1970), cursuri de doctorat — specialitatea Noul Testament — la Institutul Teologic din București (1970—1973), studii de specializare la „Școala biblică și arheologică franceză" din Ierusalim (1977—1979), la care a obținut titlul de „diplomat"; doctoratul la Institutul Teologic din București (1983). Preot paroh în Zimbru, jud. Arad (1969—1971), apoi în Toderița — prot. Făgăraș (1971—1974), asistent (1975—1983), încredințat cu suplinirea catedrei de Noul Testament (1982—1983), apoi profesor titular la aceeași catedră (de la 1 oct. 1983); iconom stavrofor (1985). Participant la Congresele teologilor bibliciști din Frankavilla — Grecia (1988), Nicosia — Cipru (1991), București (1993), Simpozionul „Probleme lingvistice ale traducerii textului biblic" — Tbilisi (1989) și altele.

Lucrări: *„Fiul Omului" după Noul Testament*, în ST, an. XXV, 1973, nr. 1—2, p. 33—44; *Sfânta Scriptură în opera lui Dimitrie Cantemir*, în ST, an. XXV, 1973, nr. 5—6, p. 341—351; *Preoția după Noul Testament*, în MA, an. XIX, 1974, nr. 4—6, p. 250—262; *Unitatea creștinilor în Hristos și prin Biserică după Epistola către Efeseni a Sfântului Apostol Pavel*, în MA, an. XXI, 1976, nr. 1—3, p. 104—113; *Sensul tipic al Vechiului Testament după I Cor. 10, 1—11*, în MA, an. XXI, 1976, nr. 4—6, p. 275—283; *Eclesiologia Noului Testament*, în ST, an. XXIX, 1977, nr. 3—4, p. 233—248; *Înțelepciunea teoretică și practică în Vechiul Testament*, în MA, an. XXV, 1980, nr. 1—2, p. 82—92; *Dumnezeu, Unul în Ființă și întreit în Persoane*, în MA, an. XXVI, 1981, nr. 4—6, p. 331—340; *Omul, chip și asemănare a lui Dumnezeu, deși poartă ranele păcatelor*, în MA, an. XXVI, 1981, nr. 7—9, p. 549—559; *Mântuirea în Hristos (prin întreita Sa slujire, ca profet, arhiereu și împărat)*, în MA, an. XXVI, 1981, nr. 10—12, p. 769—781; *Însușirea mântuirii prin Duhul Sfânt în Biserică*, în MA, an. XXVII, 1982, nr. 1—3, p. 151—160; *Lucrarea Duhului Sfânt în Biserică*, în MA, an. XXVII, 1982, nr. 4—6, p. 316—329, *Biserica, păstrătoarea descoperirii dumnezeiești și organul de mântuire și sfințire a credincioșilor*, în MA, an. XXVII, 1982, nr. 10—12, p. 637—646; *Elemente de eclesiologie în cartea Apocalipsei*,

în „Ortodoxia", an. XXXII, 1982, nr. 4, p. 503—516; *Epistola Sfântului Apostol Pavel către Galateni. Studiu introductiv, traducere și comentariu.* Teză de doctorat, București, 1983, 278 p. (extras din ST, an. XXV, 1983, nr. 3—4, p. 161—298 și nr. 5—6, p. 329—462); *Iisus Hristos arhiereu, după Epistola către Evrei*, în „Ortodoxia", an. XXXV, 1983, nr. 2, p. 176—199; *Elemente pentru o teologie creștină a păcii*, în MA, an. XXVIII, 1983, nr. 11—12, p. 706—722; *Căsătoria și familia în lumina Sfintei Scripturi. Nașterea de prunci, scop principal al căsătoriei*, în MA, an. XXX, 1985, nr. 9—10, p. 581—591; *Ierurgiile în Biserica epocii apostolice. Indicii neotestamentare*, în „Ortodoxia", an. XXXVII, 1985, nr. 3, p. 496—507; *Preoția generală și slujirea credinciosului în lume*, în MA, an. XXXI, 1986, nr. 4, p. 43—50; *Studiul Noului Testament* (în Transilvania), în vol. *Contribuții transilvane la teologia ortodoxă*, Sibiu, 1988, p. 53—67; *Iisus Hristos în izvoare antice profane*, în ST, an. XLI, 1989, nr. 1, p. 7—24; *„Decretul apostolic" și valoarea istorică a cărții Faptele Apostolilor*, în MA, an. XXXIV, 1989, nr. 2, p. 20—28; *Antim Ivireanul și contribuția sa la desăvârșirea formei românești a textelor biblice*, în BOR, an. CVIII, 1990, nr. 1—2, p. 108—116; *Eshatologia paulină*, în RT, an. III (75), 1993, nr. 4, p. 50—69; *Comuniunea credincioșilor cu Hristos și întreolaltă prin Sf. Euharistie după I Corinteni 10, 14—22*, în vol. *Persoană și comuniune. Prinos de cinstire Preotului profesor acad. Dumitru Stăniloae, 1903—1993*, Sibiu, 1993, p. 420—434; *Procesul Mântuitorului*, Sibiu, 1995, 60 p; *Nașterea de sus și trezirea la ea*, Sibiu, 1996, 92 p.; *Actualitatea exegezei biblice a Sfinților Părinți*, în RT, an. VII (79), 1997, nr. 2, p. 52—74; *Predici exegetice la Duminicile de peste an*, Sibiu, 2000, 303 p.

Jean Claude Larchet, *Teologia bolii*. Traducere din limba franceză, Sibiu, 1997, 159 p.

Alte articole, reportaje, recenzii, predici în revistele citate sau în „Telegraful Român", „Îndrumătorul bisericesc" de la Sibiu, „Învierea" de la Ierusalim și „Iisus Biruitorul "de la Sibiu, la care este redactor din 1990.

Literatura: GB, an. XXXVI, 1977, nr. 1—3, p. 152; ROC, an. XIII, 1983, nr. 1, p. 18—19; *Curriculum vitae*, în teza de doctorat *cit.*, p. 275—276.

MILESCU-SPĂTARUL NICOLAE, diplomat, filosof, filolog, geograf, etnograf, memorialist și teolog. N. 1636, în Moldova, † 1708, în Rusia. Studii la „marea școală" a Patriarhiei ecumenice din Constantinopol (Istanbul), trimis, se pare, de Vasile Lupu. În 1655 era grămătic (secretar) al domnului Gheorghe Ștefan al Moldovei (1653—1658), spătar al noului domn Gheorghe Ghica (1658—1559), pe care l-a însoțit apoi și în Țara Românească (1658—1660), reîntors în Moldova în timpul lui Ștefăniță Lupu (1660), din nou în Țara Românească (1661), sub Grigorie Ghica (1660—1664), care l-a numit reprezentant al său („capuchehaie") pe lângă Înalta Poartă din Istanbul. După 1664 pribegește prin Europa, întâi la Berlin, apoi alături de fostul său domn Gheorghe Ștefan la Stettin (azi Szczecin, Polonia), cu misiuni din partea acestuia la Stockholm (1666) și la Paris (1667); din nou în Moldova (1668), apoi la Istanbul (1669). În 1671, cu o scrisoare de recomandare din partea patriarhului Dositei al Ierusalimului, pleacă la Moscova, fiind angajat la „Departamentul solilor" (Posolski Prikaz, Ministerul de Externe), ca interpret pentru limbile latină, greacă și română, rămânând în slujba țarilor ruși până la moarte. În anii 1675—1677 i s-a încredințat o misiune diplomatică în China, în urma căreia a scris cunoscutele lucrări: *Jurnalul de călătorie în Siberia și China* și *Descrierea Chinei* (cele mai bune traduceri și ediții critice în românește aparținând lui Corneliu Bărbulescu).

Traduceri și lucrări teologice originale: Prin 1655—1660 a tradus în românește lucrarea *Mântuirea păcătoșilor* a teologului grec Agapie Landos. În 1661, fiind tot în Moldova, a tradus *Cartea cu multe întrebări foarte de folos pentru multe treburi ale credinței noastre...* după Sf. Atanasie cel Mare al Alexandrei, prima lucrare patristică cunoscută la noi care a fost tradusă direct din originalul grecesc.

Între 1661 și 1664, pe când se găsea la Istanbul, a tradus în românește *Vechiul Testament*, după versiunea Septuagintei tipărită de protestanți la Frankfurt, în 1597, confruntată cu o ediție slavă de la Ostrog și cu unele ediții ale Vulgatei. Traducerea lui a fost revizuită și îndreptată de viitorul mitropolit Dosoftei al Moldovei, pe când era episcop la Roman. Din Moldova manuscrisul a ajuns la București (dus probabil de fostul episcop de Huși Mitrofan) și prezentat lui

Șerban Cantacuzino în vederea tipăririi; înainte de a fi dată la tipar, traducerea a fost revăzută și de frații Radu și Șerban Greceanu. Întregul text tradus de Milescu a intrat în *Biblia de la București* din 1688 (reeditată în 1988). Pe lângă cărțile necanonice ale Vechiului Testament, Biblia din 1688 cuprinde și lucrarea apocrifă *A lui Iosip la Macavei carte, adecă despre singurul țiitorul gând* sau *Despre rațiunea dominantă* atribuită lui Josephus Flaviu, tradusă tot de Nicolae Milescu Spătarul.

În 1667, pe când se găsea la Stockholm, la cererea ambasadorului Franței în Suedia, marchizul Arnauld de Pomponne, a scris un scurt tratat dogmatic-apologetic, în care expunea învățătura ortodoxă despre prefacerea Sfintelor Daruri. A fost redactat în latinește și grecește și intitulat *Enchiridion sive Stella Orientalis Occidentali splendens, id est sensus Ecclesiae Orientalis, scilicet graece, de transsubstantione Corporis Domini, aliisque controversiis...* (Manual sau Steaua Răsăritului strălucind în Apus, adică părerea Bisericii răsăritene ortodoxe despre prefacerea Trupului Domnului și despre alte controverse...). Trimisă la Paris, lucrarea a fost publicată – în versiune latină – de Antoine Arnauld și Pierre Nicole în volumul lor intitulat *La perpetuité de la foi de l'Eglise catholique touchant l'Eucharistie* (1669; ed. a II-a, 1704), ca răspuns pastorului calvin Jean Claude; era prezentată sub titlul: *Ecrit d'un seigneur moldave sur la croyance des grecs*. Era a doua operă românească publicată în Apusul Europei după *Mărturisirea* lui Petru Movilă.

După ce s-a stabilit în Rusia, a compilat sau a tradus în rusește câteva lucrări care tratau și probleme teologice: *Aritmologhia* (1672), o lucrare filosofică, cu precepte morale și fapte disparate clasate cu ajutorul cifrelor, tradusă după Johann Lauterbach și Joachim Camerarius; *Hrismologhion* (1673, lucrare istorico-parenetică), *Etica*, *Povestirea despre sibile* (1673), *Povestire despre construirea marei Biserici Sfânta Sofia din Constantinopol* (1674), câteva lucrări istorice, *un Dicționar ruso-greco-latin* (pierdut).

Ediții în limba română: Alexandru I. Ciurea, *Mărturisirea de credință a spătarului Nicolae Milescu: „Stella Orientalis occidentali splendens"*, în „Ortodoxia", an. X, 1958, nr. 4, p. 511—538; Nicolae Milescu Spătarul, Manual sau *Steaua Orientului strălucind Occidentului...* Ediție îngrijită de Traian S. Diaconescu, Iași, 1997, 160 p.

Literatura: Emile Picot, *Notice biographique et bibliographique sur Nicolas Spathar Milescu, ambassadeur du tsar Alexis Mihailovic en Chine*, Paris 1883, 60 p. (extrait des „Mélanges orientaux"); P.P. Panaitescu, *Nicolas Spathar Milescu (1636—1708)*, Paris (1925), 145 p. (extrait des „Mélanges de l'Ecole Roumaine en France", I, 1925, p. 35–181; versiunea română: Iași, 1987, XLI + 110 p.; studiul introductiv aparține lui Ștefan Gorovei); Constantin C. Giurescu, *Nicolae Milescu Spătarul. Contribuțiuni la opera sa literară*, în An. Acad. Rom., M.S.I. s. a III-a, t. VII, 1927, p. 231—284; Letiția Cartojan-Turdeanu, *Une relation anglaise de Nicolas Milescu: Thomas Smith*, în „Revue des Études Roumaines", Paris, II, 1954, p. 145–?; Dumitru Cristescu, *Opera teologică și apologetică a spătarului Nicolae Milescu*, în „Ortodoxia", an. X, 1958, nr. 4, p. 495—510; Petre V. Haneș, *Un tricentenar Milescu. Cartea cu întrebări (1661-1691)*, în GB, an. XXI, 1962, nr. 1—2, p. 74—96; P.V. Haneș, *Studii de istorie literară*, București, 1970, p. 7—131; Paul Cernovodeanu și Olga Cicanci, *Știri noi despre spătarul Nicolae Milescu și relațiile lui cu teologul anglican Thomas Smith*, în BOR, an. LXXXIX, 1971, nr. 3—4, p. 326—334; Virgil Cândea, *Rațiunea dominantă. Contribuții la istoria umanismului românesc*, Cluj-Napoca, 1979, p. 79—105; Antonie Plămădeală, *Nicolae Milescu „vir polyglotus et pereruditus*, în vol. *Dascăli de cuget și simțire românească*, București, 1981, p. 155—179; Nicolae Milescu, *Aritmologhia, Etica și originalele lor latine*. Ediție critică, studiu monografic, traducere, note și indici de Pandele Olteanu, București, 1982, 408 p.; N. A. Ursu, *Nicolae Spătarul Milescu, traducător al „Mântuirii păcătoșilor" a lui Agapie Landos*, în SCL, an. 44, 1993, nr. 5, p. 417—432, nr. 6, p. 489—520 și an. 45, 1994, nr. 3—4, p. 173—186; Zamfira Mihail, *Nicolae Milescu filolog*, în vol. „Un veac de aur în Moldova (1643—1673)", Chișinău—București, 1996, p. 77—88; *Nicolae Milescu Spătarul și problemele culturii Moldovei*. Sub red. A. Babii, Gh. Bobârnă și Șt. Lupan, Chișinău, 1998, 130 p.

A se vedea și *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 570—573 (cu bogată bibliografie).

MIRCEA IOAN, preot. N. 19 sept. 1903, în Măgura-Gureni, jud. Teleorman, † 18 oct. 1997, în București. Studii la Seminarul „Central" (1918—1926) și la Facultatea de Teologie din București (1926—1930), specializare la Strasbourg (1932—1933), cursuri de doctorat la Institutul Teologic Universitar din București (1951—1954), cu examenul susținut în 1973. Preot-paroh în Cojasca, jud. Dâmbovița (1934—1944), apoi la biserica „Bărbătescu Nou Cuțitul de Argint" (din nov. 1944 până la moarte).

Lucrări: *Învățătura despre Biserică în Evanghelie, privită interconfesional*, în „Ortodoxia", an. VII, 1955, nr. 1, p. 72—100; *Organizarea Bisericii și viața primilor creștini după Faptele Apostolilor*, în ST, an. VII, 1955, nr. 1—2, p. 64—92; *Sfinții Apostoli Petru și Pavel după documente vechi și noi*, în GB, an. XXV, 1966, nr. 9—10, p. 821—830; *Cinstirea Sfinților Apostoli Petru și Pavel în Ortodoxie în lumina apostolicității și sobornicității Bisericii*, în GB, an. XXVI, 1967, nr. 5—6, p. 466—486; *Cei șaptezeci de ucenici ai Mântuitorului și problema ierarhiei bisericești*, în ST, an. XX, 1968, nr. 9—10, p. 682—705; *Prefigurările crucii în Vechiul Testament și semnificația lor în tradiția cultică creștină*, în ST, an. XIX, an. XXII, 1970, nr. 7—8, p. 547—564; *Preoția împărătească sau duhovnicească*, în ST, an. XXIII, 1971, nr. 7—8, p. 483—496; *Răscumpărarea în Noul Testament după învățătura Sfinților Părinți*, în ST, an. XXIV, 1972, nr. 1—2, p. 24—44; *Coborârea la iad a lui Iisus Hristos*, în ST, an. XXIV, 1972, nr. 3—4, p. 230—249; *Sclavia în înțelegerea creștinilor din primele veacuri*, în GB, an. XXXIII, 1973, nr. 7—8, p. 749—765; *Epistola întâi a Sfântului Apostol Petru. Introducere și comentariu*. Teză de doctorat, în GB, an. XXXII, 1973, nr. 9—10, p. 885—1053 (și extras); *Epistola a doua a Sfântului Apostol Petru. Introducere și comentariu*, în GB, an. XXXIV, 1975, nr. 9—10, p. 945—1027 (și extras); *Îndumnezeirea credinciosului. Mărturii biblice, patristice și cultice ortodoxe*, în „Ortodoxia", an. XXXVIII, 1975, nr. 2, p. 316—337; *Preoția harică și preoția obștească*, în „Ortodoxia", an. XXXI, 1979, nr. 2, p. 232—254; *Taina Botezului și a Mirungerii*, în „Ortodoxia", an. XXXI, 1979, nr. 3—4, p. 461—484; *De ce îi venerăm pe sfinți?*, în „Ortodoxia", an. XXXII, 1980, nr. 1, p. 68—81; *Duminica — ziua Domnului — „Împărătează și Doamnă"*, în „Ortodoxia", an. XXXIII, 1981, nr. 2, p. 176—198; *Idoli sau icoane sfinte?* în „Ortodoxia", an. XXXIV, 1982, nr. 1, p. 41—54; *Crucea Domnului, Taina și slava Lui*, în „Ortodoxia", an. XXXIV, 1982, nr. 2, p. 196—214; *Biserica și lucrarea ei după Noul Testament. Har și harisme —iconomi ai Tainelor și harismatici*, în „Ortodoxia", an. XXXIV, 1982, nr. 3, p. 358—395; *Iisus Hristos — Dumnezeu și îndumnezeitor*, în „Ortodoxia", an. XXXV, 1983, nr. 1, p. 10—33; *Hristos este pacea noastră*, în BOR, an. CI, 1983, nr. 11—12, p. 825—841; *Împărăția lui Hristos de mii de ani. Studiu exegetic asupra textului din Apoc. XX, 1—15*, în „Ortodoxia", an. XXXVI, 1984, nr. 1, p. 29—59 (reluare în „Ortodoxia", an. XXXVIII, 1986, nr. 3, p. 47—61); *Cultul morților în Biserica Ortodoxă după Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție*, în „Ortodoxia", an. XXXVIII, 1985, nr. 3, p. 465—495; *Este „Nouveau Testament" (în „Traduction oecumenique de la Bible" TOB — Paris, 1972) o traducere „ecumenică"?*, în „Ortodoxia", an. XXXIX, 1987, nr. 4, p. 100—136; *Lupta spirituală — în Apocalipsă — între cele două împărății adverse, peste milenii și recapitularea întregii firi în Dumnezeu*, în „Ortodoxia", an. XLI, 1989, nr. 1, p. 13—53; *Preoția lui Hristos și preoția sacramentală și împărătească*, în „Ortodoxia", an. XLII, 1990, nr. 2, p. 5—20.

Dicționar al Noului Testament, București, 1984, 527 p. + 7 h. (ediția a doua, București, 1995, 579 p.); *Apocalipsa. Introducere, note și comentariu*, București, 1995, 480 p.

Alte articole în periodicele menționate în lista bibliografică, predici în „Glasul Bisericii" ș.a.

Literatura: ST, an. XXVI, 1974, nr. 3—4, p. 291—292; ROC, an. IV, 1974, nr. 1—2, p. 81—82.

MIRON GHERASIM (din botez Gheorghe), arhimandrit, traducător. N. 20 dec. 1854, în Țepu, jud. Galați (fost Tecuci), † 18 aug. 1921, la mănăstirea Neamț. Studii la Seminarul din Huși (1871—1975); preot în Negrilești, jud. Galați (1875—1888); rămas văduv, și-a continuat studiile la Seminarul „Veniamin" din Iași (1889—1892) și la Academia duhovnicească din Kiev (1892—1897), obținând titlul de „candidat". Tuns în monahism în 1895 și hirotesit protosinghel, mai târziu arhimandrit. Preot la catedrala mitropolitană din Iași (1889—1901, cu între-

ruperi pentru studii), director al Seminarului inferior din Roman (1901), spiritual la Seminarul „Central" din București (din oct. 1902); spre sfârșitul vieții retras la mănăstirea Neamț.

Lucrări: *Credința și știința*, Roman, 1901, 43 p.; *Cosmogonia mosaică și geologia*, Iași, 1901, 88 p.; *Biserica și însemnătatea ei morală-educativă*, București, 1905, 47 p.; *Experienta în religia creștină*, Iași, 1910, 20 p.

Traduceri din rusește: Vladimir Guettée, *Ernest Renan în fața tribunalului științei sau combaterea cunoscutei scrieri a lui Renan intitulată Viața lui Iisus*..., Iași, 1898, VIII + 479 p.; vol. IV, din *Dogmatica* episcopului Silvestru de Canev, București, 1903, 502 p.; iar vol. V din aceeași lucrare, tradus împreună cu Teodor Ghiga, București, 1906, IV + 562 p.

Literatura: Șt. Călinescu și D. G. Boroianu, *Istoria Seminarului „Central" din București*, Iași, 1904, p. 225—227; Mircea Păcurariu, *Traduceri românești din literatura teologică rusă până la sfârșitul secolului XIX*, în ST, an. XI, 1959, nr. 3—4, p. 209 și 211; informații de la diac. prof. Ioan Ivan.

MIRONESCU ATANASIE (din botez Alexandru), mitropolit primat. N. 12 aug. 1856, în Trohan, jud. Vaslui, în familie de preot, † 9 oct. 1931, în București (înmormântat la Cernica). După studii la Seminarul „Veniamin" de la Socola (1870—1877), a fost hirotonit preot pentru satul natal (1879—1881), dar rămânând văduv s-a înscris la Facultatea de Teologie din București (1881—1882), apoi la cea din Cernăuți (1882—1886), unde a obținut doctoratul. Spiritual, apoi director la Internatul teologic din București (1886—1887), profesor suplinitor la Seminarul „Central" (1886—1887), profesor de Morală la Facultatea de Teologie din București (1887—1897), iconom stavrofor (1887). La 27 ian. 1895 ales arhiereu cu titlul „Craioveanul", călugărit la Cernica sub numele Atanasie, hirotonit la 5 febr.; locțiitor de episcop al Râmnicului din dec. 1897, ales apoi episcop eparhiot tot acolo, la 12 mart. 1898; la 5 febr. 1909 ales mitropolit primat, păstorind până la 28 iun. 1911, când s-a retras din scaun; a trăit pentru restul vieții la Cernica. A scris sau a tradus lucrări de Istorie bisericească și de Morală, articole în „Biserica Ortodoxă Română" și „Cuvântul Adevărului" de la Râmnic, pastorale, conferințe și cuvântări; membru de onoare al Academiei Române (25 mai 1909).

Lucrări: *Memoriu asupra organizării Facultății de Teologie*, București, 1887, 112 p.; *O călătorie în Orient*, București, 1885, 158 p.

Etica evoluționistă și etica creștină. Studiu critic asupra eticei lui Herbert Spencer, București, 1893, XII + 176 p.; *Manual de Teologie Morală*, București, 1895, XV + 750 p.; *Morala pentru copii*, București, 1899, 120 p.; *Sfaturi către preoți date după diferiți autori*..., București, 1909, VIII + 227 p. (reproduse după rev. „Cuvântul Adevărului"); *Psaltirea tradusă din evreiește de preoții Vasile Radu și Gala Galaction*, recenzie critică în BOR, an. XLIX, 1931, nr. 10, p. 649—660 și nr. 11, p. 750—762.

Sfânta Episcopie a eparhiei Râmnicului Noul Severin în trecut și acum, Râmnic, 1906, CXXXIV + 695 p. (în colaborare); *Istoria mănăstirii Cernica*, Cernica, 1930, VII + 263 + XCVIII p.

Traduceri: *Sfântul Atanasie cel Mare. Traducere după cartea germană a lui Möhler*, București, 1900, 550 p.; *Istoria bisericească universală* a lui Eusebiu Popovici, 2 vol., București, 1900—1901, 724 + 559 p. (în colaborare cu Gherasim Timuș); mai târziu a făcut singur o nouă traducere în 4 vol.: București, 1925—1928, XXIV + 456 p. (I), XII + 438 p. (II), XVI + 320 p. (III), XIV + 667 p. (IV). A revăzut și editat vechea traducere a lui Veniamin Costachi: *Trimiterile cele patrusprezece ale Sfântului Apostol Pavel*, de Teofilact al Ohridei, 3 vol., București, 1904—1906 (în colaborare cu Gherasim Timuș).

Literatura: Meletie Răuțu, *Monografia eclesiastică a județului Vâlcea*, Râmnicu Vâlcea, 1908, p. XIII—XIX; *Scurte note autobiografice*, în *Istoria bisericească universală*, ed. a II-a, vol. II, București, 1926, p. 407—408 și 413—416; Teodor N. Manolache, *Atanasie Mironescu*, în RL, an. III, 1931, nr. 4, p. 273—274; Vasile Romanescu, *Mitropolitul Atanasie Mironescu*, București, 1942, IX + 201 p.; Niculae Șerbănescu, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în BOR, an. LXXVII, 1959, nr. 7—10, p. 821—822; Același, *Episcopii Râmnicului*, în MO, an. XVI, 1964, nr. 3—4, p. 203—204; Același, *Ierarhii plaiurilor oltene în prima sută de ani de autocefalie*, în MO, an. XXXVIII, 1985, nr. 5—6, p. 344—346.

MITROFAN, episcop. N. în Moldova, † 1702, în Buzău. Călugărit la Bisericani, a ajuns meșter tipograf și a lucrat la Iași, sub îndrumarea mitropolitului Dosoftei (a tipărit *Psaltirea slavo-română* 1680, *Molitvelnicul de-nțeles* 1681, *Viața și petrecerea sfinților* 1682—1686); în 1682 pune bazele unei tipografii grecești la Cetățuia, în care a imprimat: *Despre primatul papei* a lui Nectarie al Ierusalimului 1682, *Dialog contra ereziilor a lui Simeon al Tesalonicului* 1683 ș.a. Episcop de Huși (sfârșitul an. 1682— vara an. 1686). Retras în Țara Românească, a ajuns conducătorul „tipografiei domnești" din București; aici a supravegheat imprimarea și a diortosit *Biblia* din 1688, *Mărgăritarele Sfântului Ioan Gură de Aur* din 1691, precum și câteva cărți grecești. Fiind ales episcop la Buzău (10 iun. 1691), a înființat prima tipografie în acest oraș, în care a imprimat: *Pravoslavnica Mărturisire* a lui Petru Movilă, prima traducere românească (1691), cele *12 Mineie* (1698), pentru prima oară la noi, *Evhologhionul* (1699—1701), *Octoihul* (1700), *Triodul* (1700), *Penticostarul* (1701), *Liturghierul* (1702) ș.a., toate cu tipicul în românește și slujba în slavonește; a format un grup de tipografi și gravori. Ctitor al schitului Bontești—Vrancea.

Literatura: I. Bianu, *Mitrofan episcopul Hușilor și al Buzăului, mare tipograf*, în *Almanahul Graficei Române*, Craiova, 1927, p. 44—49; Nicolae Turcu, *Viața și activitatea cultural-tipografică a episcopului Mitrofan al Buzăului*, în BOR, an. LXXXIII, 1965, nr. 3—4, p. 280—296; Anton I. Popescu, *Episcopul Mitrofan al Hușilor*, în MMS, an. XLV, 1969, nr. 7—9, p. 499—504; Pr. Gabriel Cocora, *Un mare tipograf român în circuitul european în secolul al XVII-lea, episcopul Mitrofan al Buzăului*, în vol. *Tipar și cărturari*, București, 1977, p. 142—179 (cf. și BOR, an. XCV, 1977, nr. 9—12, p. 981—997); Doru Mihăescu, *Considerații asupra vieții și activității tipăritorului primei Biblii românești, Mitrofan episcopul de Huși*, în MMS, an. LV, 1979, nr. 3—6, p. 314—334; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisercii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 123—124 și 172—174 (ed. a II-a, București, 1994, p. 123 și 169—171); Dr. Antonie Plămădeală, *Episcopi ai Buzăului în cultura română*, în vol. *Spiritualitate și cultură la Întorsura Carpaților*, II, Buzău, 1983, p. 55—62.

MITROFANOVICI VASILE, profesor de teologie. N. 1 apr. 1831, în Crasna—Bucovina, în familie de preot, † 9 aug. 1888, în Marienbad (azi Marianske Lazne, în Rep. Cehă). Studii gimnaziale la Cernăuți (1842—1850), apoi la Institutul teologic tot de acolo (1850—1854), cu studii de specializare la Facultatea de Teologie din Viena (1854—1856). Preot și profesor suplinitor de Teologie practică la Institutul teologic din Cernăuți (din 1856), profesor agregat (1861), apoi titular (1864), administrator parohial în Vicovu de Sus (1859—1861). La înființarea Facultății la Teologie din Cernăuți (1875), rămâne profesor la aceeași catedră, funcționând până la moarte; suplinitor al catedrei de Morală (1866—1869 și 1875—1877), decan al Facultății (1875/76 și 1882/83), rector al Universității din Cernăuți (1877/78), *doctor honoris causa* în Teologie (1879), arhipresbiter stavrofor (1880), deputat în Parlamentul din Viena (1880—1885), redactor al revistei „Candela" de la Cernăuți (1882—1883), membru în comitetul de conducere al „Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina".

Lucrări: *Omiletica Bisericii dreptcredincioase răsăritene*, Cernăuți, 1875, XIII + 771 p.; Prelegerile de *Liturgică*, litografiate, au fost prelucrate, completate și editate de urmașul său la catedră, Dr. Teodor Tarnavschi, sub titlul: *Prelegeri academice despre Liturgica Bisericii dreptcredincioase răsăritene*, Cernăuți, 1909, XVI + 842 p., apoi din nou prelucrate și publicate de mitropolitul Nectarie Nicolae Cotlarciuc, sub același titlu, în 1929 (XXXII + 926 p.). Un curs de *Pastorală* de asemenea a rămas în manuscris litografiat (prelucrat și editat — mai târziu — în partea a doua a lucrării lui Dionis Ieremiiv, *Pimenica ortodoxă*, Cernăuți, 1926—1929 (271 + VIII p.). Are meritul de a fi alcătuit primele manuale de Liturgică, Omiletică și Pastorală la nivel universitar. A publicat o serie de predici și studii în revista „Candela", cel mai important fiind intitulat: *Despre disciplina penitențială în Biserica Ortodoxă din timpurile cele mai vechi până în ziua de azi* (1883—1884, 88 p.); alte articole în „Foaia Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina".

Literatura: † *Prof. Dr. Vasile Mitrofanovici*, în rev. „Candela", an. VII, 1888, p. 553—556; Dr. Teodor Tarnavschi, *Prof. Dr. Vasile Mitrofanovici*, în „Candela", an. XXVI, 1907, p. 442—448;

Prof. Dr. P. Procopoviciu, *Vasile Mitrofanovici*, în MA, an. II, 1957, nr. 1—2, p. 130—133; Pr. Prof. Dr. Nicolae Necula, *Contribuţia preotului profesor dr. Vasile Mitrofanovici la dezvoltarea disciplinelor teologicii practice*, în ST, an. XL, 1988, nr. 5, p. 102—104.

MLADIN NICOLAE, profesor de teologie, apoi mitropolit. N. 18 dec. 1914, în Abrud, jud. Alba, † 1 iun. 1986, la mănăstirea Sâmbăta de Sus. Studii la Liceul de Stat din Petroşani (1925—1932), la Academia Teologică din Oradea (un an), Facultăţile de Teologie din Chişinău (un an) şi Bucureşti (doi ani, lic. 1938); doctoratul la Bucureşti în 1946, cu teza „Asceza şi mistica paulină"; studii de specializare la Facultăţile de Teologie protestantă şi catolică din Viena (1941—1943). Profesor suplinitor (1943), apoi titular definitiv (1947) la catedra de Teologie Morală de la Academia Teologică „Andreiană" — din 1948 Institutul Teologic Universitar — la care a activat până în 1967. Diacon necăsătorit în 1939, tuns în monahism în 1947 la mănăstirea Sâmbăta de Sus, ieromonah în 1949, protosinghel în 1958, arhimandrit în 1963. La 4 iun. 1967 ales arhiepiscop al Sibiului şi mitropolit al Ardealului (hirotonit 8 iun., înscăunat 11 iun. 1967), păstorind până în 1981, când s-a retras din scaun din cauză de boală, stabilindu-se la Sâmbăta de Sus. Membru din delegaţia Bisericii noastre la serbările mileniului vieţii monastice de la Athos (1963), trimis într-o misiune între credincioşii români din Statele Unite şi Canada (1966), membru în delegaţia sinodală care a vizitat Egiptul, Ethiopia şi India (1969) ş.a.; militant ecumenist de seamă; *doctor honoris causa* al Institutului Teologic Protestant din Cluj (1969).

A desfăşurat o bogată activitate pe tărâmul scrisului teologic, prin lucrări şi studii de Morală, studii privind activitatea unor teologi români, volume de predici, articole de îndrumare a preoţimii în „Telegraful Român", pe care l-a redactat din dec. 1948 până în iun. 1967.

Lucrări: *Mie a vieţui este Hristos. Chemări către preoţime*, Sibiu, 1941, 42 p.; *Comunitarism şi comunism*, Sibiu, 1941, 54 p.; *Doctrina despre viaţă a profesorului Nicolae Paulescu*, în RT, an. XXXII, 1942, nr. 1—2, p. 56—85 şi nr. 3—4, p. 176—205 (şi extras, Sibiu, 1942, IV + 60 p.); *Biserica lui Dumnezeu în lumina Sfintei Scripturi*, Sibiu, 1942, 106 p.; *Bucură-te Mireasă, pururea Fecioară*, Sibiu, 1945, 74 p.; *Lumină din lumină*, Sibiu, 1947, 52 p.; *Prin sbuciumul vremii. Predici*, Sibiu, 1947, 148 p.; *Când fraţii sunt împreună*, Sibiu, 1956, XIV + 316 p. (revăzută şi reeditată sub titlul: *Biserica Ortodoxă Română una şi aceeaşi în toate timpurile*, Sibiu, 1968, 309 p.); *Samuil Micu Clain, teologul*, Sibiu, 1957, 142 p.; coautor al manualului *Teologia Morală ortodoxă* pentru Institutele teologice, 2 vol., Bucureşti, 1979, 478 + 355 p.

Renaşterea gnosticismului, în RT, an. XXIX, 1939, nr. 9, p. 362—377; *Despre rugăciune*, în RT, an. XXX, 1940, nr. 3—4, p. 92—103; *Tinereţe şi înviere*, în RT, an. XXXIV, 1944, nr. 3—4, p. 182—203; *Martirii Ortodoxiei*, în RT, an. XXXV, 1945, nr. 3—4, p. 111—127; *Tineretul şi rugăciunea*, în RT, an. XXXV, 1945, nr. 5—6, p. 187—201; *Tineretul şi creştinismul*, în RT, an. XXXVII, 1947, nr. 7—10, p. 281—297; *Familia creştină*, în vol. *Biserica şi problemele vremii*, Sibiu, 1947, p. 109—128; *Creştinismul şi forţele sociale*, în acelaşi volum, p. 227—246; *Martiriu şi mistică*, în „Anuarul XXIII (V) al Academiei teologice «Andreiane»", 1946—1947, p. 3—21; *Hristos viaţa noastră — după Sf. Apostol Pavel*, în „Anuarul XXIV (VI) al Academiei teologice «Andreiane»", 1947—1948, p. 96—158; *Problema muncii în creştinism*, în ST, an. I, 1949, nr. 3—4, p. 176—204; *Combaterea falselor revelaţii*, în ST, an. II, 1950, nr. 3—6, p. 178—189; *Iisus Hristos în viaţa morală a credincioşilor*, în ST, an. V, 1953, nr. 9—10, p. 605—625; *Despre unele caracteristici ale moralei catolice*, în ST, an. VI, 1954, nr. 5—6, p. 269—294; *Sfinţii în viaţa morală ortodoxă*, în ST, an. VIII, 1956, nr. 1—2, p. 3—25; *Despre caracterele fundamentale ale moralei ortodoxe*, în MA, an. II, 1957, nr. 11—12, p. 834—848; *Sfântul Ioan Gură de Aur — Despre desăvârşirea creştină*, în „Ortodoxia", an. IX, 1957, nr. 4, p. 568—585; *Morala creştină şi morala iezuită*, în „Ortodoxia", an. XI, 1959, nr. 1, p. 85—115; *Asceza creştină. Consideraţii principale*, în MA, an. IV, 1959, nr. 9—10, p. 707—721; *Problema omului*, în MMS, an. XXXXVII, 1961, nr. 1—2, p. 23—47; *Atitutini teologice contradictorii în problema colonialismului*, în MMS, an. XXXVIII, 1962, nr. 3—4, p. 179—192; *Adevărata cale spre refacerea unităţii Bisericii lui Hristos*, în „Ortodoxia", an. XIV, 1962, nr. 3, p. 334—352; *Pe calea unităţii Bisericii lui Hristos*, în „Ortodoxia", an. XV, 1963, nr. 3—4,

p. 456—472; *Morala creștină și patriotismul*, în MB, an. XIV, 1964, nr. 7—8, p. 346—356; *Valoarea morală a Sfintelor Taine*, în MMS, an. XLI, 1965, nr. 1—3, p. 31—41; *Personalitatea morală creștină*, în MA, an. XI, 1966, nr. 1—3, p. 68—80; *Sfânta Taină a Botezului și viața morală creștină*, în MB, an. XVI, 1966, nr. 4—6, p. 214—230; *Biserica și lumea în rapidă transformare*, în MB, an. XVII, 1967, nr. 7—9, p. 422—441.

Toate studiile de Morală publicate după 1949 au fost strânse în volumul: *Studii de Teologie Morală*, Sibiu, 1969, 408 p.

Din lupta clerului greco-catolic pentru legea strămoșească, în ST, an. VII, 1955, nr. 9—10, p. 600—611; *Samuil Micu Clain, teologul*, în MA, an. II, 1957, nr. 1—2, p. 53—66; *Despre teologia lui Samuil Micu Clain*, în MA, an. II, 1957, nr. 5—8, p. 454—466; *Samuil Micu Clain despre dezbinarea Bisericilor și despre posibilitatea reunirii lor*, în MA, an. III, 1958, nr. 11—12, p. 829—845; *Simion Bărnuțiu apărător al sinodalității bisericești*, în MA, an. VI, 1959, nr. 3—4, p. 228—240; *Continuitate și unitate*, în MA, an. XXII, 1977, nr. 1—3 (și extras, 71 p.).

O parte din pastoralele și predicile publicate în revistele bisericești de azi au fost strânse în volumul: *Iisus Hristos, viața noastră. Cuvântări, tâlcuiri și îndrumări*, Sibiu, 1973, 491 p.

Postum au apărut volumele: *Prelegeri de mistică ortodoxă*. Cuvânt înainte, note biografice de Pr. Nicolae Streza, Târgu Mureș, 1996, 230 p.; *Asceza și mistica paulină*. Ediție îngrijiă și prefață de Pr. Prof. Dr. Ioan Ică, Sibiu, 1996, 242 p.

Sute de articole, reportaje și însemnări în „Telegraful Român", „Revista Teologică", „Mitropolia Ardealului" și alte periodice.

Literatura: *Alegerea, hirotonia și instalarea Înalt Prea Sfințitului Dr. Nicolae Mladin ca arhiepiscop de Alba Iulia și Sibiu și mitropolit al Ardealului*, în BOR, an. LXXXV, 1967, nr. 5—6, p. 529—561; *Înalt Prea Sfinția Sa Dr. Nicolae Mladin, arhiepiscop de Alba Iulia și Sibiu și mitropolit al Ardealului, Crișanei și Maramureșului*, în MA, an. XII, 1967, nr. 6—7, p. 403—479; *Necrolog*, în MA, an. XXXI, 1986, nr. 3, p. 91—107 și în BOR, an. CIV, 1986, nr. 5—6, p. 88—93; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 342—344.

MOGA IOAN, profesor de teologie. N. 1790, în Sebeș, jud. Alba, în familie de preot, † 24 oct. 1856, în Sebeș. Probabil a urmat clasele gimnaziale în Alba Iulia sau Cluj; studii de Teologie la Universitatea din Viena (1812—1816). Profesor la școala teologică din Sibiu (1816—dec. 1848) și protopop al „tractului" Sibiu I (1830—1853), referent în probleme matrimoniale la „Consistoriul" din Sibiu (din 1828). În manuscris a rămas o lucrare pastorală: *Scurtă îndreptare pentru preoții neuniți care cugetă a lua pre sine slujba cea grea a duhovniciei* (1824).

Literatura: Dr. Eusebiu R. Roșca, *Monografia Institutului seminarial teologic-pedagogic „Andreian"*, Sibiu, 1911, p. 91—92; Ioan Lupaș, *Ioan Moga „Teologul", 1790—1856*, în vol. *Studii, conferințe și comunicări istorice*, III, Sibiu, 1941, p. 151—172; Dr. Sebastian Stanca, *Ioan Moga „Teologul"*, în vol. *Omagiu lui Ioan Lupaș la împlinirea vârstei de 60 de ani*, București, 1943, p. 818—825.

MOGA VASILE, episcop. N. 19 nov. 1774, în Sebeș, jud. Alba, † 17 oct. 1845, în Sibiu. Studii la Gimnaziul evanghelic-luteran din Sebeș, Liceele romano-catolice din Alba Iulia și Cluj, la cel din urmă studiind și „Filosofia" (1786—1798). Preot necăsătorit în Sebeș, 1798—1810, propus și numit episcop ortodox al Ardealului în 1810, călugărit la Cruședol, hirotonit arhiereu la Carloviț (23 apr. 1811), instalat la 29 iun. 1811, având reședința în Sibiu, unde a păstorit până la moarte. Deși îngrădit de legile de stat, totuși a cumpărat o reședință, a îndrumat cursul teologic de 6 luni (din 1811) și cel pedagogic din Sibiu, precum și școlile poporale din eparhie; a editat mai multe cărți de slujbă în tipografii particulare din Sibiu, a acordat burse unor tineri teologi la Universitatea din Viena, a trimis zeci de pastorale clerului și credincioșilor; pe tărâm politic, a militat pentru recunoașterea românilor ca a patra națiune în Transilvania și pentru acordarea de drepturi politico-sociale.

Literatura: Ioan Lupaș, *Acte privitoare la alegerea și instalarea episcopului ardelean Vasile Moga (1810—1811)*, în BOR, an. XXXV, 1911—1912, p. 781—790 și an. XXXVII, 1913—1914, p. 593—587 și 789—794; Ioan Lupaș, *Episcopul Vasile Moga și profesorul Gheorghe Lazăr. Cu mai multe documente inedite*, în An.

Acad. Rom., M.S.I., s. a III-a, t. XXXVII, București, 1915, p. 867—924 (și în vol. *Studii, conferințe și comunicări istorice*, III, Sibiu, 1941, p. 101—128); Ioan Matei, *Cultura episcopului Vasile Moga. Contribuțiuni noi*, în BOR, an. XLI, 1923, nr. 12, p. 922—926; Sebastian Stanca, *Viața și activitatea episcopului Vasile Moga 1774—1845*, Cluj, 1939, 127 p.; Ladislau Gyémánt, *Acțiuni petiționare ale românilor din Transilvania în perioada 1834—1838*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Series Historia", facs. 2, 1971, p. 31—52; Pr. Partenie Pop, *Episcopul Vasile Moga colaborator al oamenilor de cultură bănățeni*, în MB, an. XXIII, 1973, nr. 1—3, p. 116—122; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, București, 1981, p. 65—76 (și ed. a II-a, București, 1994); Pavel Cherescu, *Contribuția episcopului Vasile Moga la dezvoltarea învățământului românesc din Transilvania*, în MA, an. XXXV, 1990, nr. 5, p. 10—27 (și în vol. *„Contribuții la studiul istoriei Bisericii Ortodoxe Române"*, Oradea, 2001, p. 157—185).

MOISESCU GHEORGHE, profesor de teologie, istoric. N. 25 mart. 1906, în Mâneciu Pământeni, jud. Prahova, în familie de preot, † 20 sept. 1974, în Engelberg—Elveția (înmormântat în Mâneciu). Seminarul „Nifon mitropolitul" din București (1918—1925), Facultatea de Teologie din București (1925—1929), urmând paralel și cursurile Facultății de Litere și Filosofie; studii de specializare în Arheologie și Bizantinologie la Facultatea de Teologie din Atena (1933—1934) și de Istorie sud-est europeană la Universitatea din Varșovia (1934—1936), doctoratul în Teologie la București (1942). Profesor la Școala de cântăreți din București (1930—1940); diacon (1934), redactor al revistei „Biserica Ortodoxă Română" (1936—1949), secretar al Cancelariei Sf. Sinod (1937—1949), asistent (1942—1949), conferențiar (1949—1950) și profesor titular (1950—1972) la catedra de Istoria Bisericii Române de la Facultatea de Teologie (din 1948 Institut) din București, preot-iconom stavrofor din 1956; detașat ca preot la parohia ortodoxă română din Viena (1960—1974); în această calitate a avut un rol însemnat în organizarea parohiei și a sediului cultural al coloniei române din Viena, la promovarea legăturilor ecumeniste, la organizarea unor manifestări culturale românești; participant la întruniri ecumeniste peste hotare, între care: Adunările IV, V și VII a Conferinței Bisericilor Europene (Nyborg—Danemarca, 1964, Pörtschach—Austria, 1967, Engelberg—Elveția, 1974), la lucrările unor comisii ale Consiliului Ecumenic, Conferinței Bisericilor Europene și alte întruniri ecumenice. Autorul unor valoroase lucrări privind istoria Bisericii și a culturii românești.

Lucrări principale: *Istoria școalelor din Vălenii de Munte, 1831—1931*, Vălenii de Munte, 1931, 181 + VIII p.; *Cei dintâi bursieri ai lui Eufrosin Poteca la Colegiul național din București*, București, 1933, 27 p.; *Legăturile țărilor române cu mănăstirile Mega Spileon și Sf. Lavră din Peloponez*, în BOR, an. LII, 1934, nr. 1—2, p. 20—37 (și extras); *Mănăstirile închinate din Țara Românească în vremea păstoriei mitropolitului Grigorie Dascălul, 1823—1834*, în BOR, an. LII, 1934, nr. 5—6, p. 422—456 (și extras); *Catagrafia bisericilor și preoților din Ploiești la 1810*, Ploiești, 1939, 11 p.; *Catolicismul în Moldova până la sfârșitul secolului al XIV-lea*, București, 1942, XXIV + 150 p. (teză de doctorat); *Bursieri români la școlile teologice din Rusia, 1845—1856*, București, 1946, 100 p. (extras din BOR, 1945—1946); *Contribuția românească pentru susținerea Muntelui Athos*, în „Ortodoxia", an. V, 1953, nr. 1—2, p. 238—278; *Urmările schismei la români*, în „Ortodoxia", an. VI, 1954, nr. 2—3, p. 339—364; *O sută de ani de la moartea lui Anton Pann*, în BOR, an. LXXIII, 1955, nr. 1—2, p. 162—191; *Samuil Micu Clain. 150 de ani de la moartea sa*, în BOR, an. LXXIV, 1956, nr. 10—11, p. 1057—1077; *O sută de ani de la moartea arhimandritului Eufrosin Poteca, egumenul mănăstirii Gura Motrului*, în MO, an. X, 1958, nr. 11—12, p. 767—779; *Din corespondența arhimandritului Eufrosin Poteca*, în MO, an. X, 1958, nr. 11—12, p. 806—834; *Un veac de la Unirea țărilor române*, în MO, an. XII, 1959, nr. 1—2, p. 3—23; *Sfinții Trei Ierarhi în Biserica românească*, în „Ortodoxia", an. XII, 1960, nr. 1, p. 3—33; *Istoria Bisericii Române*, manual pentru Institutele teologice, 2 vol., București, 1957, 464 + 655 p. (în colaborare cu Pr. Ștefan Lupșa și Pr. Alexandru Filipașcu); *Mănăstirea Putna. La 500 de ani de la întemeiere, 1466—1966*, 95 p. (text român și german); *Centenarul Societății academice literare „România Jună" din Viena*, 1871—1971, Viena, 1971, 192 p. (text român și german).

A editat — împreună cu Pr. acad. Niculae M. Popescu — *Mărturisirea Ortodoxă, text grec inedit după Ms. Parisinus 1265, text român ed. Buzău, 1691*, București, 1942, LXVIII + 352 p. + 8 pl. A inițiat și redactat 13 numere din „Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena" (1962—1974), precum și revista coloniei române din Austria „Luceafăr Nou". O serie de studii, articole, recenzii, note în aceste două publicații din Viena, în revistele „Biserica Ortodoxă Română", „Mitropolia Olteniei" ș. a.

Literatura: *Necrolog*, în ROC, an. IV, 1974, nr. 4, p. 91—94; Pr. Sc. Porcescu, *Preotul profesor dr. Gheorghe I. Moisescu*, în MMS, an. L,1974, nr. 9—12, p. 854—855; *In memoriam: Preotul profesor dr. Gheorghe Moisescu*, în „Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena" pe anul 1975, p. 216—225; *Încetarea din viață a pr. prof. Gheorghe Moisescu*, în ST, an. XXVII, 1975, nr. 1—2, p. 141—144; *Enciclopedia istoriografiei românești*, Bucureșt, 1978, p. 224; Pr. Prof. I. Rămureanu, *Prof. Pr. Dr. Gheorghe Moisescu*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 81—82.

MOISESCU IUSTIN, patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. N. 5 mart. 1910, în Cândești, jud. Argeș, † 31 iul. 1986, în București. Studii la Seminarul orfanilor de război din Câmpulung-Muscel (1922—1930) și la Facultatea de Teologie din Atena (1930—1934), studii de specializare la Facultatea de Teologie romano-catolică din Strasbourg (1934—1936) și din nou la cea din Atena (1936—1937), unde a obținut doctoratul, în 1937, cu teza: *Evagrie din Pont. Viața, scrierile și învățătura* (în limba greacă, Atena, 1937, 155 p.), premiată de Academia de Științe din Atena; examene de echivalare la Facultatea de Teologie din București. Profesor de Limba latină la Seminarul „Nifon" din București (1937—1938), profesor de Noul Testament la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității din Varșovia (1938—1939), profesor agregat (1940), apoi titular (1942) de Exegeza Noului Testament la Facultatea de Teologie din Cernăuți—Suceava, transferat, în 1946, la aceeași catedră la Facultatea de Teologie din București (după 1948 la Institutul Teologic Universitar). La 26 febr. 1956 ales arhiepiscop al Sibiului și mitropolit al Ardealului (hirotonit arhiereu la 15 mart., înscăunat 18 mart.); la 10 ian. 1957 ales arhiepiscop al Iașilor și mitropolit al Moldovei și Sucevei (înscăunat 13 ian.), păstorind 20 de ani. La 12 iun. 1977 ales arhiepiscop al Bucureștilor, mitropolit al Ungrovlahiei și patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (înscăunat 19 iun. 1977), păstorind până la moarte.

Ca profesor de teologie a publicat mai multe lucrări de specialitate: *Sfânta Scriptură și interpretarea ei, în opera Sf. Ioan Hrisostom*, în „Candela", an. L—LII, 1939—1941, p. 116—238 (și extras, Cernăuți, 1942, 120 p.); *Originalitatea parabolelor Mântuitorului*, în „Candela", an. LV—LVI, 1944—1945, p. 60—107 (și extras, Rm. Vâlcea, 1945, 50 p.); *Activitatea Sfântului Apostol Pavel în Atena*, în „Candela", an. LVII, 1946, p. 45—262 (și extras, Iași, 1946, 227 p.); *Ierarhia bisericească în epoca apostolică*. Anexă: *Texte biblice și patristice despre pace și muncă*, Craiova, 1955, 80 p.; *Simbolica* lui Hristu Andrutsos, traducere din grecește, Craiova, 1955, 349 p.

Sfântul Pavel și viața celor mai de seamă comunități creștine din epoca apostolică, în ST, an. III, 1951, nr. 7—8, p. 398—416; *Temeiurile lucrării Bisericii pentru apărarea păcii*, în ST, an. V, 1953, nr. 3—4, p. 247—268. Ca ierarh a publicat numeroase articole, pastorale, cuvântări, dări de seamă, mai ales în revista „Mitropolia Moldovei și Sucevei".

Ca mitropolit al Moldovei, a desfășurat o activitate prodigioasă, care-l așează în rândul marilor ierarhi cărturari ai Bisericii noastre. Au fost ridicate noi clădiri — adevărate monumente de arhitectură — în incinta Centrului eparhial Iași, iar catedrala și reședința au fost refăcute; au fost restaurate numeroase mănăstiri și biserici — monumente istorice din eparhie; pe lângă cele mai multe s-au pus bazele unor muzee sau colecții muzeale; s-au construit clădiri noi la Seminarul teologic din mănăstirea Neamț, iar cele vechi au fost modernizate.

În afară de revista „Mitropolia Moldovei și Sucevei", care a apărut 20 de ani sub directa sa îndrumare, Centrul mitropolitan Iași a editat și alte lucrări, între care: volumul *Monumente istorice-bisericești din Mitropolia Moldovei și Sucevei* (1974), *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei, ediție critică (1975), monografiile: *Catedrala mitropolitană din Iași* (1977), *Mănăstirea*

Cetățuia (1977), broșuri-albume de popularizare a mănăstirilor din Moldova, cărți de rugăciuni etc.

Ca mitropolit, a fost delegat de Sf. Sinod să reprezinte Biserica Ortodoxă Română la zeci de întruniri intercreștine, aducând o contribuție deosebită la promovarea ecumenismului creștin. A condus câteva delegații ortodoxe române în vizitele făcute altor Biserici: Anglia (1958), Biserica siriană din Malabar (1961), S.U.A. (1970), Biserica luterană din Danemarca (1971), Patriarhia ecumenică (1974) și a făcut parte din câteva delegații sinodale conduse de patriarhul Justinian; a primit numeroase delegații străine la Iași sau în cuprinsul Arhiepiscopiei Iașilor. Ca membru în Comitetul Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor (1961—1977), a participat la Adunările generale de la New Delhi (1961), Uppsala (1968) și Nairobi (1975) și la sesiunile anuale ale Comitetului Central la Paris (1962), Geneva (1966, 1973 și 1976), Heraklion—Creta (1967), Canterbury (1969), Addis-Abeba (1971), Utrecht (1972), Berlin (1974) ș.a. A făcut parte din Prezidiul Conferinței Bisericilor Europene și din Comitetul Consultativ, participând la Adunările generale Nyborg IV (1964), Nyborg V (1966), Nyborg VI (1971) și Engelberg (1974), precum și la sesiunile Prezidiului și Comitetului Consultativ. A condus delegațiile Bisericii Ortodoxe Române la Conferințele panortodoxe de la Rodos (1961, 1963, 1964) și Chambésy (1968), la prima Conferință pregătitoare a Sfântului și marelui Sinod panortodox (Chambésy 1971).

Ca patriarh, a condus câteva delegații sinodale care au vizitat alte Biserici: Patriarhia ecumenică (1978), Arhiepiscopia misionară ortodoxă română din Statele Unite și Canada (1979), Biserica Ortodoxă Rusă (1980), Biserica Ortodoxă Sârbă (1981), Biserica luterană din Suedia (1981), sediul Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Geneva (1981), Biserica Ortodoxă Bulgară (1982), Biserica reformată din Ungaria (1982), Biserica Ortodoxă din Grecia (1984); a primit vizita unor întâistătători de Biserici, precum și a numeroși reprezentanți ai altor Biserici și confesiuni creștine din lumea întreagă.

În calitate de patriarh, a acordat o atenție deosebită activității editoriale. De pildă, a inițiat marea colecție intitulată *Părinți și scriitori bisericești*, proiectată în 90 de volume, precum și colecția *Arta creștină în România*, în 6 volume; s-a tipărit o nouă ediție sinodală a *Sf. Scripturi* (1982), o nouă ediție a *Noului Testament* (1979); manuale pentru învățământul teologic superior și pentru seminariile teologice, teze de doctorat, cărți de cult; și-au continuat apariția revistele centrale bisericești și cele mitropolitane, ca și buletinele comunităților ortodoxe române de peste hotare.

Prin bogata sa activitate cărturărească, ecumenică și pastorală, patriarhul **I.** își înscrie numele în rândul ierarhilor de mare prestigiu ai întregii Ortodoxii.

Literatura: Reportaje asupra alegerilor sale succesive la Sibiu, Iași și București, în: BOR, an. LXXIV, 1956, nr. 3—4, p. 215—264; BOR, an. LXXV, 1957, nr. 1—2, p. 39—81; MMS, an. XXXIII, 1957, nr. 1—2, p. 3—59; BOR, an. XCV, 1977, nr. 7—8, p. 584—668; GB, an. XXXVI, 1977, nr. 6, p. 493—596.

A se vedea și numerele omagiale ale revistelor bisericești din mart. 1980, cu prilejul împlinirii a 70 de ani de viață, din care menționăm studiile: Pr. Prof. Dr. Ioan Rămureanu, *La 70 de ani de viață ai Prea Fericitului Patriarh Iustin*, în BOR, an. XCVIII, 1980, nr. 3—4, p. 339—363; Pr. Prof. Dumitru Radu, *Prea Fericitul Patriarh Iustin în teologia românească*, în *Ibidem*, p. 364—383; Pr. Scarlat Porcescu, *Coordonate ale arhipăstoriei Prea Fericitului Patriarh Iustin în scaunul Mitropoliei Moldovei și Sucevei*, în *Ibidem*, p. 384—403; Pr. Dumitru Soare, *Contribuția Prea Fericitului Patriarh Iustin la dezvoltarea relațiilor ecumenice ale Bisericii Ortodoxe Române*, în *Ibidem*, p. 404—432; Preot Al. Armand Munteanu, *Bibliografia Prea Fericitului Părinte Patriarh Justin*, în MO, an. XXXII, 1980, nr. 3—6, p. 389—401 (alte articole în același număr, p. 265—388). Alte articole omagiale în MMS, an. LVI, 1980, nr. 3—5, p. 224—327. A se vedea și revistele bisericești din mart. 1985, cu articole omagiale scrise cu prilejul împlinirii a 75 de ani de viață: BOR, an. CIII, 1985, nr. 3—4, p. 216—323; MO, an. XXXVII, 1985, nr. 3—4, p. 161—181; *Necrolog*, în BOR, an. CIV, 1986, nr. 7—8, p. 12—72.

MOISIU ALEXANDRU, profesor de teologie. N. 15 nov. 1915, în București (originar, însă, din Țapu, jud. Sibiu), † 6 febr. 1996 în Sibiu. Studii la Liceul „Sf. Vasile" din Blaj (1928—1936), la Academia teologică din Blaj (1936—

1938), apoi în Colegiul „De Propaganda Fide" din Roma (1938—1944), unde a obținut licența și doctoratul în Teologie (1944); tot acolo a făcut studii de specializare la Institutul biblic și la un Institut de ziaristică (1944—1946); hirotonit diacon (1940) și preot (1941) la Roma. Profesor de Religie la Liceul comercial de băieți din Blaj (1946—1947), apoi de Limbile latină și italiană la Liceul „Sf. Vasile cel Mare" (1947—1948). Revenind la Ortodoxie, a fost numit preot misionar în Arhiepiscopia Sibiului (1950), lector pentru Limbile latină și franceză la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1950—1955), asistent (1955—1961), conferențiar de Istoria artei creștine (1961—1967), duhovnic—conferențiar (1967—1968), profesor titular la catedra de Liturgică, Pastorală și Artă creștină (1968—1983); iconom stavrofor din 1958.

Lucrări: *De officio divino in Ecclesia romena*, Roma, 1944, 68 p. (o parte din teza de doctorat); *Sfaturi omiletice și pastorale în opera Sf. Grigorie Dialogul*, în MA, an. II, 1957, nr. 1—2, p. 101—118; *Sf. Grigorie cel Mare îndrumător al vieții preoțești*, în ST, an. X, 1958, nr. 9—10, p. 523—531; *Cuvintele Maicii Domnului și cuprinsul lor mariologic*, în MA, an. III, 1958, nr. 5—6, p. 398—414; *Ce învață Fericitul Augustin despre Maica Domnului*, în MA, an. V, 1960, nr. 3—4, p. 231—252; *Din învățătura mariologică a Sf. Ciril al Alexandriei*, în MA, an. VI, 1961, nr. 4—6, p. 300—308; *Din preocupările biblice ale Fericitului Augustin*, în MA, an. X, 1965, nr. 9—10, p. 647—659; *Din sfaturile omiletice și pastorale ale Sf. Grigorie Dialogul*, în MA, an. XI, 1966, nr. 1—3, p. 109—120; *Fericitul Augustin — păstor și îndrumător al vieții creștine*, în ST, an. XXII, 1970, nr. 9—10, p. 637—648; *Cultul Bisericii anglicane contemporane*, în ST, an. XXIII, 1971, nr. 9—10, p. 679—691; *Sfântul Ambrozie, păstor și îndrumător al vieții și trăirii creștinești*, în ST, an. XXVI, 1974, nr. 3—4, p. 176—182; *Maica Domnului*, în MB, an. XXII, 1977, nr. 1—3, p. 11—23; *Rugăciunea domnească în cult și pastorație*, în BOR, an. XCVI, 1978, nr. 1—2, p. 62—77; *Sfântul Vasile cel Mare îndrumător și păstor de suflete*, în MMS, an. LXIV, 1988, nr. 1, p. 18—27.

Traduceri: Sf. Grigorie cel Mare (Dialogul): *Cartea Regulei Pastorale*, Sibiu, 1987, 216 p. (extras din MA, an. XXII, 1977, nr. 1—3, p. 105—124, nr. 10—12, p. 787—810; an. XXIV, 1979, nr. 4—6, p. 384—462); o nouă ediție: București, 1996, 216 p.

Alte articole, predici, recenzii, în periodicele menționate în lista bibliografică sau în „Telegraful Român" și „Îndrumătorul bisericesc" de la Sibiu.

Literatura: Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 356—357.

MOISIU INOCHENTIE (Inocențiu) (din botez Ioan), episcop. N. 1832, în Cervicești, jud. Botoșani, † 5 apr. 1894, în București. Studii la Seminarul de la Socola (8 clase); călugărit la Socola, cu numele Inochentie, în 1853 și hirotonit ierodiacon, mai târziu ieromonah și protosinghel. Profesor la Seminarul de la Socola, unde a predat Introducerea în Vechiul și Noul Testament, până în 1862, apoi profesor și director al Seminarului din Huși (1862—1879); arhiereu vicar la Mitropolia Ungrovlahiei, cu titlul „Ploieșteanul" (dec. 1879—nov. 1892); profesor de Introducere în Vechiul Testament la noua Facultate de Teologie din București (1881—1883). La 8 nov. 1892 ales episcop la Roman (înscăunat 20 dec. 1892), unde a păstorit până la moarte.

Lucrări: *Morala creștină sau Teologia practică*, Iași, 1869, 168 p. (ed. a II-a, Huși, 1873, 143 p.; prelucrată după Filaret Scriban) și *Compendiu de Teologie pastorală*, Huși, 1878 (prelucrată după Melchisedec); *Predicator sau carte pentru toate duminicile, sărbătorile anuale, precum și pentru diferite ocasiuni*, Huși, 1872, 287 p. A publicat o serie de articole în foaia „Preotul" de la Iași (1861—1866), precum și un număr însemnat de articole privind mai ales Noul Testament, și Sf. Scriptură în genere, în „Biserica Ortodoxă Română": *Explicarea Simbolului credinței*, în an. V, 1881, nr. 6, p. 302—337; *Sfânta Scriptură*, în an. IX, 1885, an. X, 1886, an. XI, 1887, mai multe numere; *Scurtă privire asupra Evangheliei Sf. Matei*, în an. XI, 1887, p. 357—366, 508—527, 822—825, 878—890; *Scurtă privire asupra Evangheliei după Marcu*, în an. XII, 1888, p. 231—242 și 362—370, cuvântări etc.

Literatura: *Necrolog*, în BOR, an. XVIII, 1894—1895, p. 173—176; Haralambie Rovența, *Studiul Noului Testament la noi în ultimii 50 de*

ani (1881—1931), în ST, an. III, 1932, nr. 2, p. 248—249; Arhiereul Dr. Veniamin Pocitan, *Arhiereii vicari în Biserica Ortodoxă românească*, București, 1937, p. 38—39; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 28—29; Preot Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, București, 1984, p. 313—314.

MOLDOVAN ANDREI, episcop în America. N. 3 iul. 1885, în Trapold (azi Apold), jud. Mureș, † 14 mart. 1963, în Detroit—S.U.A. După terminarea Gimnaziului inferior, a urmat cursurile secției pedagogice a Institutului teologic-pedagogic din Sibiu (1903—1906), apoi ale Institutului teologic din Arad (1907—1910). Preot în Hendorf (azi Brădeni), jud. Sibiu, din 1911, preot militar în primul război mondial (1916—1918), preot misionar în mai multe parohii românești din Statele Unite (1923—1950), între care și cele din Gary—Indiana și Akron—Ohio, secretar al Episcopiei ortodoxe române din America (1939—1947). La 17 mai 1950, ales episcop de către un grup de preoți din America (tuns în monahism la mănăstirea Neamț, hirotonit arhiereu la Sibiu, la 12 nov. 1950), păstorind acolo până la moarte. Delegat al Bisericii noastre la prima Consfătuire panortodoxă de la Rodos (1961).

Literatura: *Hirotonia și învestitura P. S. Episcop Andrei Moldovan*, în BOR, an. LXVIII, 1950, nr. 11—12, p. 618—663; *Necrolog*, în BOR, an. LXXI, 1963, nr. 3—4, p. 215—222; *Necrolog*, în MA, an. VIII, 1963, nr. 1—3, p. 7—9.

MOLDOVAN ILIE, profesor de teologie. N. 18 mai 1928, în Albești, jud. Mureș. Studii la Liceul teoretic din Sighișoara (1939—1947), Facultatea de Agronomie din Cluj (1947—1952), Institutul Teologic Universitar la Cluj (1950—1952) și Sibiu (1953—1955), studii de doctorat — specialitatea Dogmatică — la Institutul Teologic din București (1964—1968), cu examenul de doctorat în 1974. Inginer agronom (1953—1955), preot paroh în Lisa-prot. Făgăraș (1955—1970) și Daneș-prot. Sighișoara (1970—1976), spiritual II (asistent) în febr.—sept. 1976, apoi spiritual I (conferențiar) la Institutul Teologic Universitar din București (1976—1983), suplinitor al catedrei de Teologie Dogmatică și Simbolică (1980—1983) la același Institut; profesor titular la catedra de Morală de la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1983—1998); iconom stavrofor (1985).

Lucrări: *Raportul dintre Iisus Hristos și Sfântul Duh după Epistola a II-a către Corinteni, III, 1—IV, 6*, în ST, an. XIX, 1967, nr. 3—4, p. 157—172; *Teologia Sfântului Duh după Catehezele Sfântului Simeon Noul Teolog*, în ST, an. XIX, 1967, nr. 7—8, p. 418—431; *Teologia Învierii în opera Sfântului Maxim Mărturisitorul*, în ST, an. XX, 1968, nr. 7—8, p. 512—527; *Aspectul hristologic și pnevmatologic după Sfântul Ioan Gură de Aur*, în ST, an. XX, 1968, nr. 9—10, p. 708—721; *Învățătura despre Sfântul Duh în Ortodoxie și preocupările ecumeniste contemporane*, teză de doctorat, în MA, an. XVIII, 1973, nr. 7—8, p. 662—862; *Noțiunea de iertare în soteriologia ortodoxă și actualitatea ei ecumenică*, în „Ortodoxia", an. XXVI, 1974, nr. 2, p. 250—261; *Canoanele și raportul lor cu revelația divină*, în „Ortodoxia", an. XXVIII, 1976, nr. 2, p. 365—373 (și în MB, an. XXVIII, 1977, nr. 1—3, p. 101—114); *Învățătura paulină cu privire la Taina lui Hristos și implicațiile ei ecumenice*, în „Ortodoxia", an. XXVI, 1977, nr. 1, p. 47—71; *Pregătirea morală pentru primirea Sfintelor Taine*, în GB, an. XXXVII, 1978, nr. 3—4, p. 235—244; *Sfântul Duh și dialogul ecumenic teologic*, în MMS, an. LV, 1979, nr. 1—2, p. 30—48; *Natura și harul în gândirea teologică a Sfântului Vasile cel Mare*, în „Ortodoxia", an. XXXI, 1979, nr. 1, p. 75—89; *Semnificația și responsabilitatea slujirii preoțești după Sfântul Apostol Pavel*, în „Ortodoxia", an. XXXI, 1979, nr. 2, p. 268—293; *Sensul duhovnicesc al înțelegerii Sfintei Scripturi în concepția teologică a Sfântului Vasile cel Mare*, în GB, an. XXXVIII, 1979, nr. 7—8, p. 710—724; *Cinstirea Sfintelor moaște în Biserica Ortodoxă*, în „Ortodoxia", an. XXXII, 1980, nr. 1, p. 120—136; *Cunoașterea Sfintei Scripturi după învățătura ortodoxă*, în „Ortodoxia", an. XXXII, 1980, nr. 2, p. 242—262; *Învățătura Sfintei Scripturi despre Preacurata Fecioară Maria și implicațiile ei religios-morale*, în „Ortodoxia", an. XXXII, 1980, nr. 3, p. 469—491; *Rolul Mărturisirii de credință în transmiterea și actualizarea revelației divine*, în MMS, an. LVI, 1980, nr. 6—8, p. 440—458; *Rolul preotului în promovarea și cultivarea vieții religios-morale în parohie*, în BOR, an. XCVIII, 1980, nr. 11—12, p. 1144—1158; *Milenarismul*, în GB, an. XL, 1981, nr. 1—2, p. 129—150;

Semnificaţia sărbătorii Duminicii, în „Ortodoxia", an. XXXIII, 1981, nr. 3, p. 136—155; *Învăţătura unitară despre Sfântul Duh şi despre Biserică exprimată în Simbolul de credinţă la Sinodul al doilea ecumenic* (381), în „Ortodoxia, an. XXXIII, 1981, nr. 3, p. 409—432; *Aspecte ale revelaţiei divine în perspectiva dialogului ecumenic*, în MMS, an. LVIII, 1981, nr. 4—6, p. 237—253; *Sfânta Liturghie ca icoană a împărăţiei lui Dumnezeu şi însemnătatea ei în viaţa religios-morală a creştinului ortodox*, în „Ortodoxia", an. XXXIV, 1982, nr. 1, p. 99—120; *Sensul închinării creştinului în semnul sfintei cruci*, în „Ortodoxia", an. XXXIV, 1982, nr. 2, p. 215—229; *Temeiuri scripturistice ale închinării credinciosului în sfânta biserică*, în „Ortodoxia", an. XXXIV, 1982, nr. 3, p. 423—450; *Preotul duhovnic şi darul iertării păcatelor*, în „Ortodoxia", an. XXXIV, 1982, nr. 4, p. 570—585; *Iisus Hristos — principiul absolut al unităţii creştine*, în „Ortodoxia", an. XXXV, 1983, nr. 1, p. 118—145; *Învăţătura despre energiile divine necreate în preocupările ecumeniste contemporane*, în MB, an. XXXIII, 1983, nr. 3—4, p. 132—154; *Iisus Hristos viaţa lumii. Viaţa religioasă autentic creştină ca temă de discuţie ecumenică*, în MMS, an. LIX, 1983, nr. 4—6, p. 167—191; *Etnicitate şi autonomie bisericească. Consideraţii de ordin teologic-moral*, în vol. *Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române*, Bucureşti, 1987, p. 234—267; *Cărţile de slujbă transilvănene, factor de unitate naţională*, în vol. „Contribuţii transilvănene la teologia ortodoxă", Sibiu, 1988, p. 222—245; *Învăţătura ortodoxă despre dreptate şi rolul ei în realizarea ordinei morale*, în „Ortodoxia", an. XLI, 1989, nr. 2, p. 57—86; *Cuvântul lui Dumnezeu în Scriptură şi în Tradiţie. Puncte de orientare în activitatea religios-morală şi misionară a preotului ortodox*, în MMS, an. LXV, 1989, nr. 3, p. 9—30; *Iubirea, taina căsătoriei*, Alba Iulia, 1996, 254 p.; *Adevărul şi frumuseţea căsătoriei*, Alba Iulia, 1996, 256 p.; *Credinţa strămoşească în faţa ofensivei antihristice sectare* (Beiuş), 1998, 436 p.; *Adevăr şi preamărire în Ortodoxie. Îndreptar de texte scripturistice comentate în vederea apărării liturgice a dreptei credinţe*, Valea Plopului, 1999; *Adolescenţa— preludiu la poemul iubirii curate*, Cluj-Napoca, 2001, 351 p.

Diverse articole în „Telegraful Român" şi „Îndrumătorul Bisericesc", de la Sibiu, predici în „Glasul Bisericii" ş.a.

Literatura: GB, an. XXXVI, 1977, nr. 1—3, p. 146—147; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 127; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învăţământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 371—373.

MOLDOVAN IOAN MICU (Moldovănuţ), teolog, istoric, filolog, pedagog şi folclorist. N. 13 iun. 1833, în Varfalău (azi Moldoveneşti), jud. Cluj, † 7 sept. 1915, în Blaj. Studii gimnaziale la Blaj, teologice la Pesta, Viena şi Blaj (1853—1857). Profesor la Seminarul teologic din Blaj (1857—1858), apoi profesor de Istorie, Română, Latină, Geografie şi Filosofie la Gimnaziul superior din Blaj (1858—1879) şi director al acestuia (1879—1884), canonic mitropolitan (din 1879), ajungând până la demnitatea de prepozit şi vicar capitular (1895—1914) al Arhidiecezei Blajului. Membru fondator, apoi preşedinte (1894—1901) al Astrei, membru corespondent (1871), apoi activ al Academiei Române (ales la 11 apr. 1894, în locul lui George Bariţiu); membru fondator al Partidului Naţional Român din Transilvania (1869), unul din autorii Pronunciamentului de la Blaj (1868). Autor de lucrări istorice, manuale didactice şi culegeri folclorice.

Lucrări: *Lecţiunariu latin pentru clasa II gimnazială*, Blaj, 1864: *Dicţionărel latin-român pentru începători*, Sibiu, 1864; *Istoria Ardealului* (pentru şcoale poporale), Blaj, 1866; *Geografia Ardealului* (pentru şcoale poporale), ed. a II-a, Blaj, 1870; *Istoria patriei* (pentru şcoale poporale), Blaj, 1875 (multe din ele interzise de autorităţile maghiare).

Acte sinodale ale Bisericii române de Alba Iulia şi Făgăraş, 2 vol., Blaj, 1869—1872, 196 +124 p.; *Spicuire în istoria bisericească a românilor*, Blaj, 1873, 82 p. Colaborator al lui T. Cipariu la publicarea *Archivului pentru filologie şi istorie*, Blaj, 1867—1870; articole — multe polemice — într-o serie de periodice româneşti din Transilvania (mai ales în „Foaia Scolastică" de la Blaj, pe care a redactato între anii 1876—1881), cuvântări etc. Din îndemnul lui, elevii din Blaj au alcătuit, în anii 1862—1878, cea mai bogată colecţie de folclor transilvănean (190 caiete), pe care a încredinţat-o filologului ceh Jan Urban Jarnik şi lui Andrei Bârseanu, care vor publica o selecţie, de aproximativ o treime, sub titlul: *Doine şi strigături din Ardeal*, 2 vol.,

București, 1885, XV + 528 p. (I) + XVI + 324 p. (II); (ed. a II-a, 1895, reeditată de Adrian Fochi în 1968).

Literatura: A. B(ârseanu), † *Ioan Micu Moldovan*, în „Transilvania", an. XLVI, 1915, nr. 7—12, p. 97—100; Ioan Rațiu, *Ioan Micu Moldovan. Notițe biografice*, în „Unirea", Blaj, an. XXV, nr. 93—117 din 1915; I. Lupaș, *Nicolae Popea și Ioan Micu Moldovan*, București, 1920, 53 p. (și în vol. *Studii istorice*, V, Sibiu—Cluj, 1945—1946, p. 429—486); Dr. Ilie Dăianu, *Ioan Micu Moldovan zis Moldovănuț*, Cluj, 1937, 43 p.; Ștefan Manciulea, *Ioan Micu Moldovan autor de manuale didactice*, în CC, an. XVIII, 1938, nr. 3—4, p. 159—180 (și extras); Nicolae Comșa, *Corespondența între Ion Micu Moldovan și Ion Bianu*, Blaj, 1943, 106 p.; Șt. Manciulea, *Corespondența dintre Visarion Roman și Ioan Micu Moldovan*, București, 1944; Nicolae Mladin, *Din lupta clerului greco-catolic pentru legea strămoșească. Profesorul și canonicul Ioan Micu Moldovan*, în ST, an. VII, 1955, nr. 9—10, p. 600—611; Ileana Bozac, *Jan Urban Jarnik în lumina corespondenței sale cu Ioan Micu Moldovan*, în „Limbă și literatură", XIV, 1967; Vasile Vesa, *Lecții de Istorie universală propuse de Ioan Micu Moldovan la Gimnaziul din Blaj*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai", seria științe sociale-filologie, Cluj, t. XVIII, 1968; Ioana Botezan, *Documente inedite privind contribuția lui Ioan Micu Moldovan la elaborarea, editarea și răspândirea manualelor școlare pentru învățământul românesc din Transilvania în perioada 1860—1914*, în „Sargetia", Deva, an. X, 1973, p. 251—261; Ioana Botezan, *Ioan Micu Moldovan și Academia Română*, în „Marisia", 7, 1977, p. 197—210; Jana Balacciu și Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, 1978, p. 181—182; Iordan Datcu, *Dicționarul folcloriștilor. Folclorul literar românesc*, București, 1979, p. 285—286; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 585—586; *George Barit și contemporanii săi. Documente literare*, vol. V, București, 1981, p. 259—323; Doina Curticeanu, *Ioan Micu Moldovan — bibliotecar*, în „Biblioteca și Cercetarea", Cluj-Napoca, 1983, 7, p. 100—112.

MOLDOVAN ȘTEFAN, preot, istoric. N. 6 aug. 1813, în Țicudul de Câmpie (azi Valea Lungă), jud. Alba, † 4 nov. 1900, în Lugoj. Studiile gimnaziale la Cluj, Filosofia și Teologia la Blaj. Profesor la Blaj (1837—1838), preot în Ghiriș — azi Câmpia Turzii, jud. Cluj și administrator protopopesc în Beiu — azi Boian — jud. Cluj (1838—1847), paroh și protopop în Mediaș (1847—1852), paroh și vicar în Hațeg (1852—1857), canonic al noii dieceze a Lugojului (din 1857), apoi prepozit (vicar general) al diecezei până la moarte (1860—1900). În 1848—1849 s-a numărat printre fruntașii revoluției române din Transilvania, fiind numit „comisar imperial de pacificare" în Cetatea de Baltă, împreună cu pastorul luteran Stephan Ludwig Roth. Ca vicar la Hațeg, a lucrat pentru înființarea unei „preparandii" (școală pedagogică) în acest oraș (1854—1857). A avut preocupări istorice, copiind o serie de documente privitoare la români, pe care le-a publicat în „Gazeta Transilvaniei" — Brașov, „Foaie pentru minte, inimă și literatură" — Brașov, „Sionul Românesc" — Viena și mai ales în „Transilvania" — Sibiu; s-a ocupat și cu inventarierea vechilor tipărituri românești din părțile Hațegului, întreținând, în acest scop, o corespondență cu T. Cipariu.

Lucrări: *Registre istorice din colecțiunea comitelui Iosif Kemény*, în rev. „Transilvania", din 1868, 1869 și 1870; *Colecțiune de diplome din Diplomatarul comitelui Iosif Kemény*, în „Transilvania" din 1871, 1872, 1873 și 1874; *Extras din ziarul vieții mele de la 15 martie 1848 până la 18 ianuarie 1849*, în „Transilvania", nr. 7—15 din 1875; *Documente istorice din 1848 și 1849*, în „Transilvania", nr. 16—20 și 22—24 din 1875 și nr. 1—7, 9—20 și 22 din 1876 etc. Două volume cu însemnări istorice despre parohiile din Țara Hațegului au rămas în manuscris (azi la Arhiepiscopia Timișoarei).

Literatura: *Șematismul istoric al diecezei Lugojului*, Lugoj, 1903, p. 127—131; Ioan Rațiu, *Dascălii noștri*, Blaj, 1908, p. 88—90; Iacob Radu, *Istoria vicariatului greco-catolic al Hațegului*, Lugoj, 1913, p. 127—128; Coriolan Suciu, *Un erou din 1848: Protopopul Ștefan Moldovan din Mediaș*, Blaj, 1933, 52 p.; Liviu Patachi, *Ștefan Moldovan și Timotei Cipariu*, în

MB, an. VII, 1957, nr. 1—3, p. 71—81; Același, *Cărți religioase din Țara Hațegului de pe o listă din 1857*, în MA, an. IV, 1959, nr. 7—8, p. 522—539; Același, *Cărți vechi românești din Țara Hațegului după o listă din 1857*, în SCB, III, 1960, p. 282—287; I. I. Rusu, *Aportul lui Ștefan Moldovan la epigrafia Daciei*, în SCIV, XIV, 2, 1963, p. 441—540; Ioana Botezan, *Documente privind istoria învățământului din Țara Hațegului între anii 1850—1860*, în „Sargetia", Deva, VIII, 1971, p. 119—128; Gheorghe Naghi, *Memoriile lui Ștefan Moldovan din 1852—1854 cu privire la școlile românești din Hațeg*, în „Sargetia", XIV, 1979, p. 421—430; Lucian Giura și Mihai Racovițan, *Fruntașul revoluționar de la 1848 Ștefan Moldovan*, în *Ibidem*, p. 409—419; Michael Kroner, *Stephan Ludwig Roth und Stefan Moldovan, ihr Wirken in der Revolution von 1848/49 im Kokelgebiet*, in „Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde", Heft 2 ,l 1979, p. 195—211; Florian Dudaș, *Cărți vechi românești din Țara Hațegului în lumina catalogului lui Ștefan Moldovan (1857)*, în „Banatica", vol. V, Reșița, 1979, p. 485—510; Florian Dudaș și Ștefan Crișan, *Contribuția clericului Ștefan Moldovan la bibliografia românească veche*, în BOR, an. XCIX, 1981, nr. 3—4, p. 420—444; *George Barit și contemporanii săi. Documente literare*, vol. VI, București, 1983, p. 256—359; Gheorghe Naghi, *Un manuscris inedit al lui Ștefan Moldovan privitor la Țara Hațegului la mijlocul secolului al XIX-lea*, în „Sargetia", Deva, 20, 1986—1987, p. 306—326.

MOLDOVEANU NICU, profesor de teologie, compozitor. N. 20 oct. 1940, în Scânteia, jud. Ialomița. Studii la Seminarul teologic (1956—1961) și la Institutul Teologic Universitar din București (1961—1965), continuând tot aici cursurile de doctorat — specialitatea Muzica bisericească (1965—1968), cu doctorat în 1974; specializarea la „Hochschule für Musik und darstellende Kunst" din Viena (1980—1981). Asistent la secția practică a Institutului Teologic din București (1968—1975), lector suplinitor (1975), conferențiar (din 1976), profesor (din 1994) pentru Muzica bisericească. Diacon, apoi preot. A publicat lucrări teoretice și compoziții.

Lucrări: *Cîntarea corală în Biserica Ortodoxă Română de la pătrunderea ei în cultul divin pînă la sfârșitul secolului al XIX-lea*, în ST, an. XIX, 1967, nr. 7—8, p. 504—520; *Cîntarea corală în Biserica Ortodoxă Română în secolul al XX-lea*, în ST, an. XX, 1968, nr. 3—4, p. 273—295; *Manuscrisele muzicale vechi bizantine din România*, în MO, an. XXVIII, 1971, nr. 9—10, p. 759—769; *Preocupări muzicale ale lui Dimitrie Cantemir*, în MO, an. XXV, 1973, nr. 11—12, p. 908—916; *Izvoare ale cîntării psaltice în Biserica Ortodoxă Română — Manuscrise muzicale vechi bizantine din România, grecești, românești și româno—grecești pînă la începuturile secolului al XIX-lea*, Teză de doctorat, în BOR, an. XCII, 1974, nr. 1—2, p. 131—280 (și extras, 151 p.); *Cîteva manuscrise muzicale vechi slave din România*, în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 9—10, p. 1115—1164; *Preocupări de muzică și muzicologie în Biserica Ortodoxă Română în ultimii 50 ani (1925—1975)*, în ST, an. XXIX, 1977, nr. 3—4, p. 263—297; *Muzica în Moldova secolului al XVI-lea. Mărturii noi*, în BOR, an. XCVII, 1979, nr. 9—12, p. 1193—1222; *Sfântul Vasile cel Mare și muzica bisericească*, în vol. *Sfîntul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvârșirea sa*, București, 1980, p. 411—429 + 51 pl.; *Muzica bisericească la români în secolul al XIX-lea*, în GB, an. XLI, 1982, nr. 11—12, p. 883—915 și an. XLII, 1983, nr. 9—12, p. 594—625.

Compozitorul, profesorul, dirijorul Nicolae Lungu octogenar, în BOR, an. XCVIII, 1980, nr. 3—4, p. 459—472; *Profesorul, protopsaltul și clericul Anton V. Uncu*, în BOR, an. XCVIII, 1980, nr. 9—10, p. 1011—1015; *Compozitorul Ciprian Porumbescu. 100 de ani de la moarte*, în ST, an. XXXV, 1983, nr. 7—9, p. 586—596; *Compozitorul Paul Constantinescu. 20 de ani de la moartea sa*, în ST, an. XXXV, 1983, nr. 9—10, p. 714—728; *Muzicianul Gavriil Galinescu — 100 de ani de la naștere*, în ST, an. XXXVI, 1984, nr. 1—2, p. 127—137; *Cercetări asupra manuscriselor în notație bizantină existente în Biblioteca Națională din Viena*, în BOR, an. CII, 1984, nr. 3—4, p. 238—245 + 16 pl.; *Muzica bisericească la români în sec. XX*, în BOR, an. CIII, nr. 7—8, 1985, p. 615—636 și an. CIV, nr. 3—4, 1986, p. 117—139; *Macarie ieromonahul (1770—1836), traducător, compozitor, copist, tipograf*, în BOR, an. CVIII, 1990, nr. 1—2, p. 116—136; *Afirmarea muzicii românești în*

vremea domniei lui Alexandru Ioan Cuza, în BOR, an. CIX, 1991, nr. 4—6, p. 121—152.

Compoziţii: *Compoziţii, prelucrări şi armonizări de cîntări bisericeşti şi folclor religios pentru cor mixt şi bărbătesc*, în GB, an. XXVII, 1968, nr. 3—4, p. I—XL; *Cîntări liturgice*, în GB, an. XXXIII, nr. 1—2, 1974, p. I—XVI; *Cîntări creştine, tradiţionale: la praznicul Învierii Domnului, la slujba Tainei Cununiei şi înmormântare*, în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 7—8, 10 p. şi nr. 9—10, 32 p.; *Colinde*, în BOR, an. XCVII, 1979, nr. 1—2, p. I—XXXII; *Repertoriu coral bărbătesc (religios, popular, patriotic)*, Bucureşti, 1983, 550 p.; *Antologie muzicală bisericească pe ambele notaţii muzicale suprapuse*, Bucureşti, 1992.

Literatura: *Curriculum vitae*, în teza de doctorat *cit.*, p. 280; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 115—116; Gheorghe C. Ionescu, *Lexicon... Compozitori, teoreticieni, muzicologi, dascăli de psaltichie, copişti, interpreţi*, Bucureşti, 1994, p. 241—244.

MONORAI IOAN, preot, istoric. N. c. 1760, în Mănărade, jud. Alba, † 9 aug. 1836, în Cergău Mare, jud. Alba. Nu se ştie unde şi-a făcut studiile medii. Călătoreşte prin Transilvania şi Banat; ajutor de consilier în Sibiu (1785), învăţător în Ocna Sibiului (1785—1786), în 1786 trimis la studii teologice în Lvov, unde stă până prin 1789; preot în Cergău Mare (1794—1836). A scris o lucrare istorică sub titlul: *Scurte cunoştinţe a lucrurilor Dachiei şi mai ales ale Ardealului şi ale altor mişcări care în zilele ceste mai de curând să întâmplară în Europa*. Culese şi puse în rând prin un Patriot român în anul 1820 (ms. rom., 315 p., în Bibl. Episcopiei Arad), cu o variantă în limba latină: *Brevis Notitia Rerum Dacicarum aliorumque Motuum et Revolutionum quae recentibus temporibus Europam infestarum...* (ms. autograf, 298 p. în Bibl. Filialei Cluj a Acad.; o altă variantă latină a făcut în 1822, azi în Bibl. Episcopiei Arad). Lucrarea — cu 5 capitole — cuprinde istoria românilor de la origini până la 1817; pentru dovedirea romanităţii şi continuităţii poporului român foloseşte izvoare latine, bizantine, maghiare, acte papale ş.a.

Literatura: Eduard I. Găvănescu, *Ioan Monorai, un istoric ardelean necunoscut*, Arad, 1938, 96 p.; Ioan Monorai, *Scurtă cunoştinţă a lucrurilor Dachiei*. Câteva fragmente, precedate de un studiu introductiv de Eduard I. Găvănescu, în An. Acad. Rom., M.S.I., s. III, t. XXI, nr. 16, Bucureşti, 1939, p. 433—480 (şi extras, 48 p.); Academia R.S.R., *Istoria literaturii române*, II, Bucureşti, 1968, p. 115—117; *Enciclopedia istoriografiei româneşti*, Bucureşti, 1978, p. 226; *Dicţionarul literaraturii române de la origini până la 1900*, Bucureşti, 1979, p. 586.

MORARIU CONSTANTIN, preot, poet şi traducător. N. 5 mai 1854, în Mitocu Dragomirnei, lângă Suceava, † 16 mart. 1927, în Cernăuţi, nepot de frate al mitropolitului Silvestru Morariu. Liceul în Suceva, apoi Facultatea de Teologie la Cernăuţi (1874—1878), membru în Societatea studenţească „Arboroasa", închis pentru manifestările sale româneşti. Preot în Toporăuţi (1878—1886), apoi la biserica „*Sf. Paraschiva*" din Cernăuţi (1886—1896), iar între anii 1896—1917, din cauza atitudinii sale politice româneşti, a fost trimis preot în Pătrăuţi—Suceava; consilier consistorial în Cernăuţi (1918—1926); membru în „Societatea pentru cultura şi literatura română în Bucovina". S-a ridicat mereu împotriva încercărilor de slavizare a poporului şi a Bisericii româneşti, fiind şi unul din fruntaşii luptei de eliberare naţională a românilor din Bucovina.

A publicat versuri originale, articole cu caracter istoric, didactic, literar şi economic, traduceri din literatura germană (Goethe, Schiller, Heine), publicate în periodice: „Familia" — Oradea, „Aurora Română" — Pesta, „Amicul Familiei " — Gherla, „Convorbiri Literare" — Iaşi, „Viaţa Românească" — Iaşi, „Revista Politică" — Cernăuţi, „Glasul Bucovinei" — Cernăuţi, „Neamul Românesc" — Bucureşti ş.a. O parte din versuri au fost strânse mai târziu în volum. În 1893—1896 a editat singur ziarul „Deşteptarea" la Cernăuţi, în vederea educării ţăranilor, în care aproape toate articolele erau scrise de el însuşi; după 1900 a devenit — independent de voia sa — ziarul politic al Partidului Poporal Naţional din Bucovina. Articole cu caracter teologic în „Candela", la care se adaugă o serie de broşuri cu caracter teologic-misionar (în colecţia „Biblioteca Deşteptării Poporului"), apoi lucrări istorice, în care căuta să apere drepturile românilor din Bucovina. Aproape toate

cărțile și broșurile sale le-a vândut în scopuri culturale-filantropice românești.

Lucrări: *Istoricul școalei reale gr. or. din Cernăuți*, Cernăuți, 1889, 79 p.; *Kulturhistorische und etnographische Skizzen über die Rumänen der Bukowina*, I. Teil, Wien, 1889—1891, 317 + 39 p.; *Părți din istoria românilor bucovineni*, I—II, Cernăuți, 1893—1894, 152 + 332 p. (o istorie, precum și prima schiță de istoria literaturii din Bucovina); *Câteva cuvinte despre folosul limbei românești*, Cernăuți, 1896, 42 p.; *Istoria lumii*... Partea I—III, Cernăuți, 1897, 1899 și 1901, 680 p.; *Moșia și limba noastră. Scriere poporală*, Cernăuți, 1901, 47 p.

Versuri originale și traduceri, Cernăuți, 1924 (altă ed., Cernăuți, 1937).

Traduceri: Goethe, *Herman și Dorotea*, Gherla, 1894 (ed. a II-a, Cernăuți, 1924); *Poezii germane traduse liber*, Gherla, 1890, 118 p.; *Versuri de Schiller și Goethe*, Cernăuți, 1923.

Omiliile Sf. Ioan Gură de Aur la Epistolele Sf. Pavel către Tit și Filimon, Gherla, 1888; *Omiliile Sf. Ioan Gură de Aur la Epistola Sf. Pavel către Timotei*, în „Candela", 1892; *Omiliile Sf. Ioan Gură de Aur la Epistola Sf. Apostol Pavel către Romani*, Cernăuți, 1889 (în colaborare cu Șt. Saghin).

Grija cea mare trebuie s-o avem de viața cea veșnică, Cernăuți, 1923, 51 p.; *Citiți, citiți, ce poate credința în Dumnezeu. Scriere poporală*, București, 1907, 104 p. (și ed. a II-a, Cernăuți, 1927, 92 p.); *Virtutea creștină*, Prelucrare, tom. I, Cernăuți, 1902, p. 370, tom. II, Buc., 1907, 195 + III p., vol. III, Cernăuți, 1909; *Virtutea milei creștinești*, Prelucrare..., Cernăuți, 1923, 78 p.; *Virtutea blândeței creștinești*, Prelucrare, Cernăuți, 1924, 35 p.

Literatura: *Enciclopedia Română*, tom. III, Sibiu, 1904, p. 328; Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina (1775—1918)*, Cernăuți, 1926, p. 135—140 (și ed. Cernăuți, 1996, p. 185—191); R. Cândea, *Un creștin și un român: Preotul C. Morariu*, în „Candela", XXXVIII, nr. 10—12, 1927, p. 255—266 (extras, Cernăuți, 1928, 14 p.); Constantin Morariu, *Cursul vieții mele*, în „Făt Frumos", revistă de literatură și folclor, an. III, 1928, p. 41—42, 71—76, 110—112 și an. IV, 1929, p. 171—176; N. Iorga, *Oameni cari au fost*, III, București, 1936, p. 232—233; P. Iroaie, *Poezia lui Constantin Morariu*, în „Junimea Literară", Cernăuți, an. XXVI, 1937, p. 1—9; V. Loichiță, *Preotul și românul Constantin Morariu*, Cernăuți, 1938, 15 p.; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 586—587; *Bibliografia românească modernă, 1831—1918*, vol. III, București, 1889, p. 472—474.

MORARIU-ANDRIEVICI CONSTANTIN,

preot. N. 26 iul. 1835 în Mitocu Dragomirnei, lângă Suceava, † 29 mart. 1875 în Cernăuți. Studii la Gimnaziul și Institutul teologic din Cernăuți (1857—1860). Preot și profesor de Religie și Limba română la Gimnaziul ortodox român din Suceava (1860—1869), apoi profesor de Morală la Institutul teologic din Cernăuți (1869—1875).

Lucrări: *Mânuariu pentru învățătura religionară (sic) a Bisericii dreptmăritoare a Răsăritului compus spre folosul învățăceilor clasei întâia gimnazială*, Viena, 1866, 166 p.; *Mânuariu pentru învățătura istoriei Testamentului celui vechiu* (pentru) clasa a doua gimnazială, Viena, 1867, 228 p.; *Mânuariu pentru învățătura istoriei vieții Mântuitorului lumei Iisus Hristos*... (pentru) clasa a treia gimnazială, Viena, 1867, 204 p.; un curs de Morală a rămas în manuscris.

Literatura: *Biografia lui Constantin Morariu-Andrievici*, în rev. „Amicul Familiei", Gherla, 1889 (și extras, 43 p.); *Enciclopedia Română*, tom. III, Sibiu, 1904, p. 327; *Bibliografia românească modernă (1831—1918)*, vol. III, București, 1989, p. 474; Mihai Iacobescu, *Constantin Morariu: Cursul vieții mele*, în rev. „Codrul Cosminului", Suceava, 1996, nr. 2, p. 409—432.

MORARIU-ANDRIEVICI SILVESTRU

(din botez Samuil), teolog, pedagog, mitropolit al Bucovinei. N. 14 nov. 1818, în Mitocu Dragomirnei, lângă Suceava, în familie de preot, † 3/15 apr. 1895, în Cernăuți. Gimnaziul și Institutul teologic în Cernăuți, *doctor honoris causa* al Facultății de Teologie din Cernăuți (1875). Preot-paroh în Ceahor (1843—1862), apoi consilier consistorial în Cernăuți (1862—1877), paralel fiind și profesor de Muzică la Seminarul (internatul) diecezan și la Școala de cântăreți bisericești de acolo, ales deputat în Senatul imperial din Viena și în Dieta Bucovinei de la

Cernăuţi; călugărit în 1873 sub numele de Silvestru, este hirotesit arhimandrit, iar în 1877 numit vicar general al Mitropoliei; la 12 mart. 1880 numit arhiepiscop al Cernăuţilor şi mitropolit al Bucovinei şi Dalmaţiei (hirotonit 6 apr. 1880 la Viena, instalat 27 apr./9 mai 1880), păstorind până la moarte.

Ca preot şi consilier, a publicat numeroase poezii, fabule, povestiri — mai ales în „Calendariul pentru Bucovina" de la Cernăuţi, redactat o vreme de el însuşi —, manuale pentru şcolile „poporane", manual de religie, lucrări teologice, predici ş.a.; a fost vicepreşedinte al „Societăţii pentru cultura şi literatura română din Bucovina", apoi membru de onoare, contribuind, prin toate acestea, la bunul mers al şcolilor româneşti şi la menţinerea conştiinţei naţionale între românii din Bucovina.

Ca mitropolit, a luptat pentru păstrarea autonomiei bisericeşti şi a drepturilor româneşti în Bucovina, împotriva încercărilor rutenilor de-a obţine posturi de răspundere şi folosirea limbii rutene în administraţia bisericească. La îndemnul lui, s-a înfiinţat societatea muzicală „Armonia" (1881), apoi o societate literară a studenţilor teologi numită „Academia ortodoxă" (1889), care a luat asupra sa editarea „Calendarului bucovinean". La îndemnul său a apărut „Candela", revistă teologică, scoasă de profesorii Facultăţii de Teologie (1882—1946), s-a înfiinţat „Tipografia Mitropolitul Silvestru" (1883) şi s-a pictat catedrala mitropolitană din Cernăuţi. A încercat să convoace Congresul bisericesc al Mitropoliei — format din clerici şi mireni —, dar a fost împiedicat de autorităţile habsburgice.

Lucrări: *Micul Komenic pentru întâia clasă a şcoalelor poporene. Der Kleine Komenius für die erste Klasse der Volksschules*, Viena, 1851, 77 p. (altă ediţie 1862); *Carte de cetire sau Legendariu românesc pentru întâia clasă a şcoalelor poporene*, Viena, 1852, 110 p.; *— pentru a doua clasă*, Viena, 1855, 164 p. (alte ediţii în 1858, 1865, 1869, 1873); *— pentru a treia clasă*, Viena, 1861, 162 p. (alte ediţii în 1862, 1866, 1868, 1877); *— pentru a patra clasă*, Viena, 1856, 206 p. (alte ediţii în 1860, 1862, 1869); *Metodica calculăciunii cu cifre*, Viena, 1858, 229 p.; *Metodica calculăciunii în cap*, Viena, 1860, 202 p.; *Aritmetica pentru şcoalele săteşti*, Viena, 1868, 140 p.

Învăţătura ortodoxă din religiunea creştinească... pentru clasele superioare ale gimnaziului: I). *Învăţătura dogmatică generală*, Viena, 1862, 166 p.; II). *Învăţătura dogmatică specială*, Viena, 1862, 182 p.; III). *Învăţătura morală*, Viena, 1864, 212 p.; *Catehis mic pentru tinerimea ortodoxă din I şi a II-a clasă a şcoalelor naţionale din Bucovina*, Viena, 1865, 38 p. (alte ediţii 1889, 1892); *Istoria sfântă a Testamentului Vechi şi Nou pentru clasa II a şcoalelor poporene*, Viena, 1865, 282 p. (ed. a II-a, 1886; ed. a III-a, 1890); *Micul Catehis, carele cuprinde învăţătura creştinească despre dogmele Bisericii dreptcredincioase a Răsăritului pentru a III-a clasă a şcoalelor poporene*, Viena, 1865, 87 p. (alte ediţii 1877 şi 1890); *Istoria sfântă a Testamentului Vechiu şi celui Nou cu aplicări din învăţătura religiei..., pentru a IV-a clasă a şcoalelor poporene*, Viena, 1865, 281 p. (ed. a II-a, Viena, 1890); *Epistoliile şi Evangheliile de toate duminicile şi sărbătorile de peste an... pentru clasa III a şcoalelor poporene*, Viena, 1865, 166 p.

Liturgica care cuprinde scurta tâlcuire a rânduielilor liturgice după tipicul Bisericii drept credincioase a Răsăritului, Cernăuţi, 1860, 113 p.; *Cuvântări bisericeşti pe toate duminicile şi sărbătorile de peste an*, ... Cernăuţi, 1860, 329 p.; *Psaltichia bisericească aşezată în note muzicale*, Viena, 1879, 97 p.; *Tipiconul Bisericii Ortodoxe orientale pentru rânduielile liturgice în toate zilele anului pascal bisericesc*, Cernăuţi, 1883, XI + 214 + VII p.; *Apologie der orthodoxen griechisch- orientalischen Kirche der Bukowina*, Cernăuţi, 1883 şi 1890.

Literatura: *Jubileul I.P.S. Sale părintelui arhiepiscop şi mitropolit dr. Silvestru Morariu Andrievici*, „Candela", IX, 1890, p. 320—341 şi XII, 1893, p. 457—472; *Necrolog*, în „Candela", XIV, 1895, p. 237—240; *Necrolog*, în BOR, an. XIX, 1895, p. 154—159; Z. Boiu, *Din viaţa mitropolitului Silvestru*, în rev. „Transilvania", Sibiu, an. XXVI, 1895, p. 161—164; Prof. Dr. Vasile Găina, *Arhiepiscopul şi mitropolitul Dr. Silvestru Morariu Andrievici*, în „Candela", an. XXVI, 1907, p. 389—421; Ion Nistor, *Istoria Bisericii din Bucovina*, Bucureşti, 1916, p. 139—160; Iosif Antohi, *Silvestru Morariu Andrievici*, în vol. *Din istoria pedagogiei româneşti*. Culegere de studii, III, Bucureşti, 1967, p. 204—232; Diac. George Dincă, *Chipuri de ierarhi: compozitori, traducători, prelucrători şi mari cân-*

tăreți ai muzicii bisericești, în GB, an. XXXIV, 1975, nr. 7—8, p. 817—819; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 587; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, București, 1981, p. 190—192 (ed. a II-a, București, 1994, p. 187—189); *Bibliografia românească modernă*, vol. III, București, 1989, p. 474—477; Mihai Iacobescu, *Dr. Silvestru Moraru-Andrievici*, în „Codrul Cosminului", Suceava, 1995, p. 146—172.

MORARU ALEXANDRU, profesor de teologie, istoric bisericesc. N. 16 aug. 1948, în Poiana Ilvei, jud. Bistrița-Năsăud. Studii la Seminarul teologic din Cluj-Napoca (1963—1968) și Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1968—1972); cursuri de doctorat la Institutul Teologic din București (1973—1976), unde a obținut titlul de doctor, specialitatea Istoria Bisericii Universale (1986), cu specializare la Colegiul anglican „Sfântul Ștefan" din Oxford (1979—1980). Profesor titular pentru disciplinele istorice la Seminarul teologic din Cluj-Napoca (1976—1990) și director al Seminarului; conferențiar (1990) și apoi profesor titular (1991) de Istoria Bisericii Române la Institutul teologic universitar din Cluj-Napoca, devenit Facultate în cadrul Universității „Babeș-Bolyai" din 1992; rector (1990) și apoi decan (1992—1996). Hirotonit preot în 1977, hirotesit iconom stavrofor (1987). Participant la a VII-a Adunare Generală a Consiliului Mondial al Bisericilor (Canberra — Australia, 1991); membru al Comisiei Unității din acest Consiliu, luând parte la întâlnirile de la Evian — Franța (1992) și Bangkok — Thailanda (1993).

Lucrări: *Biserica Angliei și ecumenismul. Legăturile ei cu Biserica Ortodoxă Română*, Teză de doctorat, București, 1985, 270 p.; *La răscruce de vremi, o viață de om: Nicolae Colan, episcopul Vadului, Feleacului și Clujului (1936—1957). După documente, corespondență, relatări și impresii*, Cluj-Napoca, 1986, 632 p.; *Învățământul teologic universitar ortodox din Cluj (1924—1925)*, Cluj-Napoca, 1996, 373 p.; *Seminarul teologic liceal ortodox din Cluj Napoca (1952—1997)*, Cluj-Napoca, 1997, 480 p.; *Scurt istoric al eparhiei ortodoxe române a Vadului, Feleacului și Clujului*, Cluj-Napoca, 2001, 212 p. + 8 pl.

Legături bisericești și culturale între Transilvania și Moldova pe timpul lui Ștefan cel Mare, în MA, an. XX, 1975, 11—12, p. 865—874; *Activitatea culturală a mitropolitului Andrei Șaguna*, în GB, an. XXV, 1976, nr. 1—2, p. 195—210; *Paul de Alep despre Biserica Ortodoxă din Moldova*, în MMS, an. LII, 1976, nr. 7—8, p. 494—506; *Biserica Ortodoxă din Moldova în timpul domniilor lui Alexandru Vodă Lăpușneanul (1552—1561 și 1564—1568)*, în ST, an. XXVIII, 1976, nr. 7—10, p. 657—667; *Din istoria legăturilor Bisericii Ortodoxe din Transilvania cu Țara Românească. Personalități monahale transilvănene din veacul al XIX-lea în viața bisericească a Țării Românești*, în ST, an. XXIX, 1977, nr. 1—2, p. 91—100; *Sinodul de la Ferrara — Florența (1438—1439) și urmările lui în Răsărit, reflectate la istoricii bizantini Ducas și Georgios Sphrantzes*, în ST, an. XXXIX, 1987, nr. 2, p. 96—103; *Biserica autocefală și diaspora ei — principii și perspective*, în vol. „Autocefalie, Patriarhie, Slujire sfântă", București, 1995, p. 141—159. Articole, comentarii, recenzii în „Îndrumătorul bisericesc al eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului", în ziarul „Renașterea" din Cluj-Napoca și alte periodice.

Literatura: Alexandru Moraru, *Seminarul teologic liceal din Cluj-Napoca*, Cluj Napoca, 1997, p. 268—271.

MORUȘCA POLICARP (din botez Pompei), episcop. N. 20 mart. 1883, în Cristești—Dealul Geoagiului, jud. Alba, în familie de preot, † 26 oct. 1958, în Alba Iulia. Gimnaziul în Alba Iulia și Blaj, apoi urmează cursurile Institutului teologic din Sibiu (1902—1905). Învățător la școlile primare confesionale din Sebeș-Alba, Ludoș-Sibiu și Pâclișa-Alba (1905—1908), preot paroh în Șeica Mare—Sibiu (1908—1919), confesor militar (1917—1918), consilier referent economic la noul Consistoriu eparhial din Cluj (1919—1920), secretar general al Asociației clerului „Andrei Șaguna" din Transilvania (1920), duhovnic la Institutul teologic din Sibiu (1920—1921), director al Oficiului de statistică al Mitropliei Ardealului (1921), redactor al „Revistei Teologice" din Sibiu (1921—1922), director al Internatului fiilor de preoți din Sibiu (1921—1925); în 1925 a fost tuns în monahism, sub numele Policarp, încredințându-i-se stăreția mănăstirii Hodoș-Bodrog (1925—1935), hirotesit protosinghel (1925) și arhimandrit (1926). La 24 ian. 1935 ales episcop misionar pentru

românii ortodocși din America (hirotonit 24 mart. 1935, înscăunat în Detroit la 4 iul. 1935), unde a păstorit efectiv până în august 1939. În această calitate a organizat eparhia (cu 6 protopopiate, 44 parohii, 62 filiale, cu 43 biserici și 5 paraclise, deservite de 34 de preoți); a inițiat apariția foii „Solia" și a „Calendarului eparhial Solia", care apar până azi; a pus bazele reședinței eparhiale „Vatra Românească", cu o fermă, cămin pentru bătrâni și un început de mănăstire. Locțiitor de episcop al Cetății Albe-Ismail (1941—1944), director al Internatului teologic din București (1944—1945), locțiitor de episcop al Maramureșului cu reședința în Sighet (1945—1946), pensionat în 1948 și închinoviat la catedrala „Reîntregirii" din Alba Iulia; între anii 1955 și 1958 stareț al mănăstirii „Sf. Ioan Botezătorul" din Alba Iulia. A publicat o serie de lucrări cu conținut moralizator sau istoric.

Lucrări: *Petru Maior și Unirea*, Sibiu, 1921, 24 p. (sub pseudonimul „Părintele Terentie"); *Mănăstirea Bodrog*, Arad, 1927, 48 p.

Feminism și feminitate în lumina Evangheliei, Sibiu, 1925, 188 p.; *Cuvântul lui Dumnezeu și sufletul omului*, Arad, 1926, 84 p.; *Sfânta Scriptură și Tradiția Sfântă*, Arad, 1926, 32 p.; *Ce trebuie să știe mirii?*, Arad, 1927, 94 p.; *Căsnicia creștină. Învățături pentru miri*, Arad, 1927, 52 p.; *Omenirea în fața crucii. Gânduri de săptămâna mare*, Arad, 1929, 47 p.; *Misiuni religioase pentru popor, cu material de predici, cuvântări și alocuțiuni*, Arad, 1929, 144 p.; *Porunca iubirii*, Sibiu, 1934, 49 p.; *Sfântul sfințitul mucenic Policarp și scrisoarea sa către Filipeni*, Ismail, 1943. Studii, articole, recenzi, predici, note, în „Revista Teologică" și „Telegraful Român" din Sibiu, „Biserica și Școala" — Arad, „Solia" — Detroit ș. a. Postum i-a apărut o culegere de articole din „Solia", sub titlul *Drumul vieții*. Ediție de Aurel Sasu, București, 2001, 208 p.

Literatura: Mircea Păcurariu, *Monografia Institutului teologic universitar din Sibiu, 1911—1955*, ms. dact., Sibiu, 1956, p. 347—349; *Necrolog*, în MA, an. III, 1958, nr. 11—12, p. 770—775; Prot. Nichifor Todor, *Episcopul Policarp Morușca*, în MA, an. XVIII, 1973, nr. 1—2, p. 99—101; Pr. Nichifor Todor, *Episcopul Policarp Morușca. O sută de ani de la naștere*, în MA, an. XXVIII, 1983, nr. 3—4, p. 225—229; Aurel Sasu, *Cazul Policarp Morușca*, Cluj Napoca, 2002, 244 p.

MOSCOPOLEANUL DANIIL (Mihai Adami Hagi Moscopoleanul), preot aromân, originar din Moscopole (azi în Albania), sec. al XVIII-lea.

Lucrări: *Învățături introducătoare*, în care erau prezentate elemente de matematică, fizică, dar și un lexicon *(Tetragloson)* în patru limbi: aromână, greacă, albaneză și bulgară. A apărut în două ediții, la Veneția, în 1794 și în 1802; reeditat de William Martin Leake (în transcriere latină, după ediția din 1794), în lucrarea *Researches in Greece* (Londra, 1814) și de alții. Este al doilea lexicon, după al lui T.A. Cavalioti, dar superior acestuia, sub forma unui ghid de conversație, traducând în greacă, albaneză și bulgară, fraze întregi din dialectul aromân.

Literatura: Pericle Papahagi, *Scriitori aromâni din secolul al XVIII-lea* (Cavalioti, Ucuta, Daniil), București, 1909 (reeditează în întregime lexiconul); Theodor Capidan, *Daniil Moscopoleanul*, în vol. *Închinare lui Nicolae Iorga. Cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani*, Cluj, 1931, p. 101—107; Theodor Capidan, *Macedoromânii. Etnografie, istorie, limbă*, București, 1942, p. 190—191; Jana Balacciu și Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, 1978, p. 108.

MOȘESCU COSMA, preot, pedagog și traducător. N. 25 iun. 1822, în Tăbărăștii Noi, jud. Buzău, † 29 iun. 1902, în Brăila. Studii la Seminarul teologic din Buzău(1840—1844). Învățător sătesc, iar din 1847 preot la biserica „Sf. Spiridon" din Brăila; din 1861 a fost catehet și institutor la câteva școli din același oraș. Autor de manuale școlare și traduceri.

Lucrări: *Prescurtare de istoria sacră a Testamentului Vechi și Nou pentru școlile primare*, Brăila, 1868, 109 p. (ed. a II-a, 1872; ed. a III-a, 1878; ed. a IV-a, 1881); *Manual de explicația Sântei Liturghii...*, Brăila, 1870, 96 p. (ed. a II-a, 1884); *Catehismul Bisericii creștine ortodoxe pentru uzul școlilor primare...*, Brăila, 1872, 63 p. (ed. a II-a, 1874); *Cărticica sărbătorilor Bisericii creștine ortodoxe, cu învățături moralo-religioase adăugate la fiece zi de sărbătoare...*, Brăila, 1874, 106 p.

Primele cunoștințe de istoria românilor, combinate pe scurt după Istoria Dlui I. Heliade Rădulescu..., Brăila, 1873, 116 p.; *Geografia*

județului Brăila..., ed. I, Brăila, 1879, 36 p. (șase ediții).

Traduceri: *Predicile și panegiricele părintelui Elie Miniat*..., Traduse de..., 2 vol., Brăila, 1863—1864, XIX + 298 p. (I) + 384 p. (II); *Cuvânt despre conștiința mincinoasă*. Tradusă după L. Bourdaloue, Brăila, 1884, 39 p.; *Iisus Hristos și reforma sa socială*, Scriere tradusă după Julien Villecrose..., Brăila, 1894, XIII + 220 p.

Literatura: Emil Vârtosu, *Scrisori inedite ale lui I. Heliade Rădulescu către preotul Cosma Moșescu din Brăila, între anii 1857—1872*, București, 1940, (An. Acad. Rom., M.S.I., s. III, t. IX, nr. 8); Pr. Gabriel Cocora, *Preotul Cosma Moșescu, „un rar fenomen între preoți" (1822—1902)*, în GB, an. XLI, 1982, nr. 4—6, p. 407—415; Preot Gabriel Cocora, *Seminarul teologic din Buzău la împlinirea a o sută cincizeci de ani*, Buzău, 1988, p. 245—250; *Bibliografia românească modernă*, vol. III, București, 1989, p. 484—485.

MOȚA IOAN, preot, ziarist. N. 15 dec. 1868, în Nojag, jud. Hunedoara, în familie de preot, † 20 nov. 1940, în București (înmormântat în Orăștie). Gimnaziul la Brad (1879—1883) și Beiuș (1883—1887), studii teologice la Sibiu (1887—1888 și 1892—1894). Redactor la „Foaia Poporului" din Sibiu (1893—1895), „Revista Orăștiei" (1895—1898), „Telegraful Român" (1898—1899) și „Bunul Econom" din Orăștie (1899—1901). Preot-paroh în Orăștie (1899—1940), protopop al „tractului" Orăștie (1932—1940); iconom stavrofor (1940). Din inițiativa și sub îndrumarea lui, s-a ridicat monumentala biserică din Orăștie-Centru; a desfășurat o bogată activitate în cadrul Astrei și al asociațiilor românești din Orăștie. Întemeietor, redactor și apoi director al gazetelor populare săptămânale din Orăștie: „Libertatea" (1 ian. 1902—ian. 1915 și ian. 1919—vara an. 1933), având ca „adaos ilustrat" „Foaia Interesantă" (de la 1 dec. 1905); în 1915—1916, ambele foi au apărut la București, iar în 1917 (două luni) la Cleveland — S.U.A. Din dec. 1906 până la sfârșitul anului 1914 apare — ca „supliment" la „Libertatea" — foaia economică „Tovărășia" (red. Vasile Osvadă), iar din dec. 1909 până la sfârșitul anului 1914 al doilea supliment, foaia umoristică „Bobârnaci" (red. Ermil Borcea); după 1919 apare o singură foaie ca supliment la „Libertatea": „Plugarul Luminat" (red. S. Ordeanu). Pe lângă ziare, a mai redactat „Calendarul Național" (15 vol.) Acestea au fost cele mai răspândite gazete „poporale" din Transilvania înainte de 1918, îndeplinind un rol însemnat în ridicarea culturală a țărănimii, în întărirea conștiinței de unitate națională. Condamnat în trei rânduri la închisoare pentru unele articole. În cursul primului război mondial—fiind refugiat la București, apoi în Moldova — a militat — prin primele două foi — pentru intrarea României în război, alături de Puterile Antantei și pentru unirea Transilvaniei cu țara-mamă. În 1917 a făcut parte din „Misiunea patriotică națională" trimisă în S.U.A. (prin Siberia și Japonia) — alături de V. Lucaciu și V. Stoica — spre a face cunoscute revendicările românești Guvernului american; în mart.–dec. 1918 a lucrat în redacția ziarului „Cuvânt Moldovenesc" din Chișinău, militând pentru unirea Basarabiei cu România.

A publicat mii de articole, schițe, versuri, traduceri din limbile maghiară și germană, cronici, informații etc. în foile amintite. Broșuri: *Baba iadului. Poveste în versuri*, Sibiu, 1887, 22 p.; *Croitorul și cei trei feciori. Poveste* (în versuri) după Ferdinand Schmidt, Sibiu, 1887, 46 p.; *Zâna mărgărelelor. Poveste în versuri*, după Ferdinand Schmidt, Sibiu, 1887, 35 p.; *Doi copii. Poveste*, Sibiu, 1887, 46 p. (toate în „Biblioteca poporală" a „Tribunei").

Literatura: Sebastian Bornemisa, *Almanahul scriitorilor de la noi*, Orăștie, 1911, p. 199—200; Același *Gazetele poporale din Transilvania și Banat*, în vol. *Fraților Alexandru și Ion I. Lapedatu la împlinirea vârstei de 60 de ani*, București, 1936, p. 138—141; Pr. Ioan Moța, *42 de ani de gazetărie. Contribuții la istoria gazetăriei poporale din Ardeal și Banat*..., Orăștie, 1935, 88 p.; Pr. Grigore N. Popescu, *Preoțimea română și întregirea neamului*, vol. II, București, 1940, p. 130—134; Pan Halippa, *† Preotul Ioan Moța*, în VB, an. IX, 1940, nr. 11—12, p. 822—824; Ioan I. Șerban și Horea Rotche, *Considerații privind rolul presei românești din Orăștie în lupta pentru eliberarea națională (1895—1918)*, în „Apulum", Alba Iulia, XXII, 1985, p. 249—264; Valentin Gabriel Orga, *Ioan Moța — tabloul interzis al unui destin de naționalist ardelean*, în „Sargetia", Acta Musei Devensis, XXV, 1992—1994, p. 669—690 și XXVII, 2, 1997—1998, p. 291—316; Valentin Orga, *Moța. Pagini de viață. File de istorie*, Cluj-Napoca, 1999, 232 p.

MOVILĂ (MOGHILĂ) GHEORGHE, mitropolit al Moldovei. N. c. 1540, în familia logofătului Ion Movilă (călugărit sub numele Ioanichie), † ian./febr. 1605 (înmormântat la Sucevița). Călugărit de tânăr la Probota; egumen la Sucevița (cea veche), episcop la Rădăuți (1577—1588), mitropolit al Moldovei (1588—1591), plecat apoi în Tirol și Polonia; din nou mitropolit, din aug./sept. 1595 până la moarte, cu o nouă întrerupere în vara anului 1600, când a fost înlocuit cu Dionisie Rally Paleologul. A avut legături cu o serie de personalități bisericești de peste hotare, care l-au vizitat (patriarhii ecumenici Ieremia II și Teolipt II, Ioachim V al Antiohiei, Sofronie al Ierusalimului), corespondență cu Meletie Pigas al Alexandriei, cu unele cercuri oficiale catolice. În 1598 s-a înființat Episcopia Hușilor. Împreună cu frații săi — domnitorii Ieremia și Simion Movilă — au ctitorit mănăstirea Sucevița, existentă și azi, împodobită cu picturi în interior și exterior (i se vede și chipul, în naos).

Literatura: D. Dan, *Cronica Episcopiei de Rădăuți*, Viena, 1912, p. 51—59; Dr. Simeon Reli, *Doi episcopi ai Rădăuților, apoi mitropoliți ai Moldovei din secolul al XVI-lea, foști pribegi prin țări apusene*, în „Candela", an. XL, 1929, nr. 10—12, p. 431—439; Sorin Ulea, *Portretul unui ctitor uitat al mănăstirii Sucevița*, în SCIA, 2, 1959, p. 241—249; Ioan V. Dură, *Figuri de ierarhi moldoveni: mitropolitul Gheorghe Movilă*, în BOR, an. LXXXIX, 1971, nr. 1—2, p. 187—203; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Contribuții la istoria Mitropoliei Moldovei în secolul al XVI-lea*, în MMS, an. LI, 1975, nr. 3—4, p. 241—245 și 250—254; Același, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, București, 1980, p. 454—459 (ed. a II-a, București, 1992, p. 477—481).

MOVILĂ (MOGHILĂ) PETRU, mitropolit al Kievului. N. probabil în 1596, la Suceava, † 22 dec. 1646, în Kiev. Fiul domnitorului român Simion Movilă, nepot de frate al domnitorului Ieremia și al mitropolitului Moldovei, Gheorghe. A studiat în Polonia, la Școala „Frăției ortodoxe" din Lvov; stabilit un timp la moșia sa Rubiejovka, lângă Kiev, unde a zidit o biserică. În toamna an. 1627 tuns în monahism în Lavra Pecerska din Kiev și ales egumen-arhimandrit al mănăstirii; în mart. 1633 ales (iar în apr. hirotonit la Lvov) „arhiepiscop și mitropolit al Kievului, Haliciului și toată Rusia" (= Rusia mică). Ca egumen și mitropolit, a lucrat pentru întărirea Ortodoxiei din Regatul polon (care cuprindea pe atunci o parte din Ucraina de azi, inclusiv Kievul), în fața primejdiei uniate; a restaurat Lavra Peșterilor, catedrala Sf. Sofia și alte biserici din Kiev; în 1631 a înființat un Colegiu în Kiev (devenit ulterior Academie), cu limba de predare latină, cu un program de studii asemănător cu al universităților apusene, fiind considerată cea mai veche instituție de învățământ superior la slavii ortodocși; a urmărit ridicarea culturală a clerului, prin școlile din eparhie (Kiev, Vinița, Luțk ș.a.), precum și prin tipografiile ei (Kiev, Lvov, Vilna), în care a imprimat aproximativ 50 de lucrări (de slujbă, de învățătură, de apărare a Ortodoxiei, multe cu prefețe semnate de mitropolit). Cu sprijinul său au luat ființă tipografiile românești din Câmpulung (1635), Govora (1637) și Iași (1641), Dealu-Târgoviște (1644); în 1640 a trimis patru profesori pentru Colegiul latin înființat de Vasile Lupu la Iași.

Lucrări: *Liturghierul* (Pecerska 1629, 1638, 1639, Lvov 1636), *Evangheliarul* (Lvov 1636, Pecerska 1644), *Apostolul* (Lvov 1638), *Psaltirea* (Pecerska 1629, 1640, 1644, Moghilev 1637), *Octoihul* (Lvov, 1630, 1639 și 1640), *Triodul* (Pecerska 1627, 1631, 1640 și Lvov 1642), *Triodul înflorat* (Pecerska 1631), *Antologhionul* (Pecerska 1636, Lvov 1638), *Evhologhionul sau Molitvelnicul* (Pecerska 1646, cu peste 1500 de pagini și 126 de slujbe) ș.a.

Capitolele parenetice ale diaconului Agapet și Așezămintele ascetice ale lui Dorotei (1628), *Omiliile Sfântului Macarie Egipteanul* (1632), *Patericul sfinților care au strălucit în Pecerska* (1634), *Istoria lui Varlaam și Ioasaf* (1638), *Evanghelia învățătoare sau Cazania* (1637), lucrarea canonico-juridică *Nomocanonul* (1629), lucrarea polemică *Lithos sau Piatra aruncată din praștia adevărului* (1644) toate la Kiev.

Cea mai însemnată lucrare originală a lui Petru Movilă este *Mărturisirea Ortodoxă (Pravoslavnica Mărturisire)*, cu 261 întrebări și răspunsuri. A fost cercetată de un sinod întrunit la Kiev (1640), apoi de Sinodul de la Iași din 1642 (cu delegați ucraineni, greci și moldoveni), când a fost aprobată și tradusă în limba greacă de Meletie Sirigul (în anii următori aprobată de patriarhii de Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim), devenind astfel cartea de învățătură a întregii Ortodoxii. Petru Movilă a tipărit versiunea latină,

la Amsterdam, în 1643, sub titlul *Confessio fidei orthodoxae* (o nouă ediție latină la Leipzig, în 1659), precum și un rezumat, sub titlul: *Scurtă adunare a învățăturii despre articolele de credință ale Bisericii Ortodoxe*, în limba polonă, apoi în slavo-ucraineană (Kiev, 1645). Prima ediție în limba greacă a apărut la Amsterdam în 1667. De atunci, a fost tradusă în numeroase limbi și ediții (15 ediții grecești, peste 20 slavo-ruse, altele slavo-sârbe și chiar în limbile olandeză, germană, engleză, maghiară). În românește s-a tipărit pentru prima oară la Buzău în 1691, în traducerea fraților Radu și Șerban Greceanu (era prima traducere într-o limbă națională); până în prezent 20 ediții românești.

Ultimele ediții critice: Antoine Malvy et Marcel Viller, *La Confession Orthodoxe de Pierre Moghila, métropolite de Kiev (1633–1646)*. Text latin inédit avec introduction et notes critiques, Roma-Paris, 1927, CXXXI + 223 p. (vol. X din col. *Orientalia Christiana*); Niculae M. Popescu și Gheorghe I. Moisescu, *Orthodoxos Omologhia. Mărturisirea Ortodoxă. Text grec inedit Ms. Parisinus 1265 Text român ed. Buzău, 1691*. Editată de ..., București, 1942—1944, LXVIII + 352 p. + 8 pl. (reeditare Iași, Junimea, 1996); Alexandru Elian, *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe*, 1642, Traducere de..., București, 1981, 183 p. (reeditare Chișinău, 1996).

Literatura: S. Golubev, *Mitropolitul Petru Movilă și colaboratorii săi*, 2 vol., Kiev, 1883—1898, 559 p. text + 576 p. anexe (I) și 524 p. text + 498 p. anexe (II), în limba ucraineană; Ghenadie Enăceanu, *Din istoria bisericească a românilor. Petru Movilă*, București, 1884, 352 + III p. (prelucrare după S. Golubev și mitropolitul Macarie); Emile Picot, *Pierre Movila*, în vol. Emile Legrand, *Bibliographie hellénique du XVII-e siècle*, IV, Paris, 1896, p. 104—156; P. P. Panaitescu, *L'influence de l'oeuvre de Pierre Moghila, archevêque de Kiev dans les Principautés roumaines*, Paris, 1926, 97 p.; Irineu (Mihălcescu), *Petru Movilă și Sinodul de la Iași*, în rev. „Mitropolia Moldovei", an. XVIII, 1942, nr. 12, p. 481—519 (și extras, 39 p.); Niculae M. Popescu, *Pomenirea mitropolitului Petru Movilă și a Sinodului de la Iași*, în BOR, an. LX, 1942, nr. 9—10, p. 387—402 (în același număr și alte contribuții); Teodor Bodogae, *Din istoria Bisericii Ortodoxe de acum 300 de ani. Sinodul de la Iași*, Sibiu, 1943, IV + 153 p.; Teofil Ionescu, *La vie et l'oeuvre de Pierre Movila*, Paris, 1944, 260 p.; Teodor Bodogae, *Un capitol din relațiile româno-ruse: mitropolitul Petru Movilă*, în RT, an. XXXVI, 1946, nr. 9—10, p. 403—419 (și extras); Niculae M. Popescu, *Petru Movilă*, în BOR, an. LXV, 1947, nr. 1—3, p. 9—29; Ioan Negrescu, *Mitropolitul Petru Movilă înfățișat de noua literatură teologică rusă*, în „Ortodoxia", an. IV, 1952, nr. 1, p. 135—160; Mario Ruffini *L'opera religiosa e sociale di Pietro Movila metropolita di Kiev*, extraso da „Oikumenikon", Roma. 146—150, f.a., 126 p.; Mario Ruffini, *L'infusso di Pietro Movila nei Principati romeni*, în „Oikumenikon, 1, 1968, p. 209—248; P. P. Panaitescu, *Petru Movilă și românii*, în vol. *Contribuții la istoria culturii românești*, București, 1971, p. 575—595; D. P. Bogdan, *Les Enseignements de Pierre Movila adressés à son frère Moise Movila*, în „Cyrillomethodianum", I, Thessalonique, 1971, p. 1—25; G. Mihăilă, *Două scrieri literare ale lui Petru Movilă adresate compatrioților săi*, în vol. *Contribuții la istoria culturii și literaturii române vechi*, București, 1972, p. 183—228; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 590—592; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 31—45 (ed. a II-a, București, 1994, p. 32—47); Ștefan I. Gorovei, *Petru Movilă. Contribuții*, în MMS, an. LVII, 1981, nr. 10—12, p. 704—716; mai multe studii în MA, an. XXXII, 1987, nr. 6, p. 49—77 și an. XXXIII, 1988, nr. 1, p. 7—36 (semnate de mitropolitul Antonie Plămădeală, pr. Paul Mihail, prof. I. C. Chițimia, pr. prof. Dumitru Stăniloae, Oles Bilodid, Victor Harlamov ș.a.); Gheorghe Bobârnă, *Petru Movilă. Profilul unui destin*, Chișinău, 1996, 110 p.; vol. *Pierre Movila et son temps*, Bucarest, Archives Nationales de la Roumanie et UNESCO, 1996; Rev. „Romanoslavica", 34, 1996, p. 93—174 (mai multe studii); Mitropolit Nestor Vornicescu, *Despre viața și nevoințele de Dumnezeu iubitorului Petru Movilă, arhiepiscop și mitropolit al Kievului și a toată Ucraina*, în RT, an. V (78), 1996, nr. 3-4, p. 61-85; Mitropolit Nestor Vornicescu, *Sfântul Ierarh Petru Movilă, mitropolitul Kievului, al Galiției și a toată Ucraina. Monografie haghiografică*, Craiova, 1999, 328 p. (vezi și ST, an. 49, 1997, nr. 1—2, p. 5—141).

MOXA MIHAIL (sau Moxalie), călugăr cronicar. N. c. 1585-1590, † c. 1650. Călugăr în

mănăstirea Bistrița din Oltenia. Din îndemnul episcopului Teofil al Râmnicului — viitorul mitropolit — a alcătuit o *Cronică universală* (Denceputul lumieei de'ntâiu) —, terminată în 1620 — prima lucrare de acest gen în limba română. În 99 de capitole expune fapte petrecute de la „facerea lumii" până la 1489, cu știri despre popoarele antice (evrei, asirieni, egipteni, perși, romani) și medievale (bulgari, sârbi, turci), stăruind însă asupra istoriei Bizanțului; amintește și unele lupte ale domnilor români cu turcii (Mircea cel Bătrân, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare). Cea mai mare parte a Cronicii sale era o traducere comprimată și selectivă a versiunii slavone — de redacție medio-bulgară — a Cronicii bizantinului Constantin Manasses (sec. XII). A folosit, însă, și alte lucrări similare bizantine: Cronografia pe scurt a patriarhului Nichifor al Constantinopolului, Cronica universală a lui Simion magistrul și logofătul, Cronica lui Ioan Zonaras, Cronica anilor 1296—1413, atribuită lui Ioan Chortasmenos, așa-zisele Letopisețe sârbești noi, Letopisețul de la Putna: unele știri le-a luat direct din Biblie.

Este și traducătorul *Pravilei* de la Govora în românește (1640—1641), care a apărut în două tiraje, unul pentru Țara Românească, altul pentru Transilvania.

A mai rămas de la el un manuscris românesc cu 137 foi (provenit de la mănăstirea Bistrița, azi în Muzeul Britanic din Londra), care cuprinde o învățătură a Sf. Vasile cel Mare către preoți, Tâlcul Sf. Liturghii a Sf. Grigorie Teologul, câteva slujbe.

Literatura: *Ediții ale Cronicii*. Prima a fost publicată de filologul rus V. I. Grigorovici în 1859, la Kazan. În românește: Bogdan Petriceicu Hasdeu, *Cronica lui Mihail Moxa*, în *Cuvente den bătrâni*, I, București, 1878, p. 337—443 (ed. nouă 1983, p. 299—425); *Cronograful lui Mihail Moxa*, transcris și adnotat de N. Simache și Tr. Cristescu, Buzău, 1942, LXXX + 200 p.; Mihail Moxa, *Cronica universală*. Ediție critică, însoțită de izvoare, studiu introductiv, note și indici de G. Mihăilă, București, 1989, 587 p.; o copie fragmentară publicată de C. Nicolaescu Plopșor sub titlul: *Hronograful lui Mihail Moxa*, în „Oltenia", IV, 1943, p. 1—28; fragmente la G. Mihăilă și Dan Zamfirescu, *Literatura română veche (1402—1647)*. Ediție îngrijită de..., vol. II, București, 1969, p. 250—259.

Studii: Margareta Ștefănescu, *Cronica lui Manasses și literatura româno-slavă*, Iași, 1927 (extras din rev. „Arhiva"); Lucian Predescu, *Mihail Moxa și opera sa*, în BOR, an. LXXVIII, 1960, nr. 9—10, p. 905—918; Academia R.S.R., *Istoria literaturii române*, I, București, 1964, p. 355—359; G. Mihăilă, *Cronograful lui Mihail Moxa (1620)*, în *Literatura română veche*, II, București, 1970, p. 250—259 (cu reproducerea unui fragment); Klaus-Henning Schroeder, *Un manuscris necunoscut al Cronografului lui Mihail Moxa*, în „Limbă și literatură", an. XX, 1971, nr. 5, p. 527—529; G. Mihăilă, *Începuturile istoriografiei universale în limba română. Cronica lui Mihail Moxa și izvoarele sale*, în vol. *Cultură și literatură română veche în context european*, București, 1979, p. 380—404; Doru Mihăescu, *Cronograful lui Mihail Moxa*, în (Academia R.S.R.), *Memoriile Secției de științe filologice, literatură și artă*, seria IV, t. III, 1981 (1983), p. 209—238 și t. IV, 1982 (1984), p. 165—191; I.C. Chițimia, *Începuturi ale stilului istoriografic românesc: Mihail Moxa*, în „Revista de istorie și teorie literară", t. 41, 1982, nr. 2, p. 171—175; studiul introductiv al lui G. Mihăilă, la *ed. cit.*, p. 5—91; diferite tratate de Istoria literaturii romîne vechi, ca și *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 592—593.

Pravila de la Govora: Gheorghe Cronț, *Pravila de la Govora din 1640*, în „Studii", revistă de istorie, tom. XIV, 1961, nr. 5, p. 1211—1226; Ioan N. Floca, *Pravila de la Govora din 1640—1641*, în BOR, an. LXXXI, 1963, nr. 3—4, p. 297—319; Stelian Marinescu, *Dispozițiuni de drept laic în Pravila de la Govora din 1640*, în același număr, p. 320—346; Ioan N. Floca, *Importanța canonică și juridică a Pravilei de la Govora*, în MA, an. IX, 1964, nr. 6—8 p. 496—523; Ioan N. Floca, *Originile Dreptului scris în Biserica Ortodoxă Română*, Sibiu, 1969, p. 101—104.

Dennis Deletant, *Un manuscris al lui Mihail Moxa din Muzeul Britanic*, în „Revista de istorie și teorie literară", an. XXIV, 1975, nr. 2, p. 255—262.

MUNTEAN VASILE, preot, istoric. N. 28 sept. 1949, în Boldur, jud. Timiș. Studii la Seminarul teologic din Caransebeș (1963—1968), la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1968—1972), cursuri de doctorat — specialitatea Bizantinologie — la Institutul Teologic din

București (1972—1975), cu doctoratul în 1984. Profesor la Seminarul teologic din Caransebeș (1974—1975), preot paroh în Lugoj din 1975; lector (1992), apoi conferențiar și profesor la noua Facultate de Teologie din Timișoara; organizatorul unei colecții muzeale a protopopiatului Lugoj.

Lucrări: *Pictura religioasă bizantină în epoca Paleologilor*, în GB, an. XXXII, 1973, nr. 5—6, p. 577—589; *Edictele religioase ale lui Teodosie cel Mare*, în MB, an. XXIV, 1974, nr. 4—6, p. 221—232; *Izvoare bizantine în opera lui Petru Maior*, în MB, an. XXV, 1975, nr. 4—6, p. 177—287; *Știri despre Biserica bizantină în istoriografia română pînă la Dimitrie Cantemir*, în MB, an. XXV, 1975, nr. 7—9, p. 358—367; *Banatul și Bizanțul în secolele XI—XII*, în MB, an. XXVI, 1976, nr. 1—4, p. 223—236; *Monumente istorice și bisericești din Lugoj*, Timișora, 1981, 228 p. (în colaborare cu Ioan Stratan; îi aparțin p. 69—177); *Organizarea mănăstirilor românești în comparație cu cele bizantine (până la 1600)*, teză de doctorat, în ST, an. XXXVI, 1984, nr. 1—2, p. 14—92 și nr. 3—4, p. 169—220 (și extras, 154 p.); *Contribuții la istoria Banatului*, Timișoara, 1990, 288 p. *Artă și cultură*, Timișoara, 1996, 139 p.; *Statul și Biserica la români*, în „Revista Istorică", 1996, nr. 5—6, p. 437—452; *Bizantinologie*, 2 vol., Timișoara, 1999—2000, 212 + 200 p. Numeroase articole, recenzii și predici în „Mitropolia Banatului" și alte periodice.

MUNTEANU GAVRIL, pedagog, teolog, traducător și ziarist. N. febr. 1812 în Vingard, jud. Alba, † dec. 1869, în Brașov. A urmat Gimnaziul în Alba-Iulia, apoi Filosofia și Dreptul la Cluj (1831—1834). Prefect de studii (corepetitor) la internatul Colegiului Sf. Sava din București (1835—1836), primul profesor și director al Seminarului teologic din Buzău (1836—1844), profesor la Seminarul din Râmnicu Vâlcea (1845—1848), înlăturat din învățământ pentru participare la revoluția din 1848, profesor (1851), apoi director (1853) al noului Gimnaziu român din Brașov; membru al Societății Academice Române din București din 1867 (viitoarea Academie Română). A scris manuale didactice și a făcut traduceri din clasicii latini pentru uz școlar.

Lucrări: *Geografia biblică sau descrierea locurilor însemnate prin fapte biblice*, Brașov, 1854, VIII + 168 p. (pentru seminarii); *Manual de geografie*, în două cursuri, pentru clasele gimnaziale inferioare (după J. Bellinger), Sibiu, 1854, 72 p. (ed. II Sibiu, 1864, VIII + 72 p.); *Carte de lectură românească pentru clasele gimnaziale inferioare și reale*, Brașov, 1857, VIII + 174 p. (ed. II Brașov, 1861, VI + 176 p.; ed. III Brașov, 1866, 262 p.); *Gramatica română pentru clasele gimnaziale. Partea etimologică și sintactică*, 2 vol., Brașov, 1860—1861, VI + 74 p. (I) + VII + 120 p. (II); *Gramatica română pentru clasele gimnaziale inferioare. Partea formaria*, ed. a doua, Sibiu, 1863, X + 103 p. (ed. III, Brașov, 1870, 86 p.); *Gramatica latină pentru clasele I și II gimnaziale inferioare*, Brașov, 1863, 173 p. Împreună cu George Barițiu a publicat un *Deutsch-rumanischen Wörterbuch*, I—II Band, Kronstadt, 1853—1854, VI + 880 p.

Traduceri: Tacit: *Viața lui C. Juliu Agricola*, Brașov, 1858, VI + 46 p.; Tacit: *Germania sau situațiunea, datinele și popoarele ei*, Sibiu, 1864, 71 p.; *Odele și epodele lui Horațiu Flaccu*, Iași, 1867, XIV + 229 p.; Caiu Suetoniu Trancuillu: *Viața a XII imperatori*, Brașov, 1867, XII + 517 p.; *Operile lui Caiu Corneliu Tacit*, Sibiu, 1871 X + 615 p. (publicată postum de G. Barițiu). Din limba germană a tradus din Goethe: *Suferințele junelui Werter*, București, 1842, 181 p.

A tradus și câteva lucrări teologice: *Meditații religioase, traduse din limba germană*, tom I—II, Buzău, 1839—1840, 407 + 402 p.; *Urmarea lui Iisus Hristos* de Thomas a Kempis, București, 1845, VII + 228 p. (din limba latină); Grigoriu episcopul de la Nisa, *Biografia fericitei Macrine* (tradusă din limba germană), Sibiu, 1865, 93 p.

Împreună cu ierodiaconul Dionisie Romano (mai târziu episcop al Buzăului) a editat „Vestitorul bisericesc, gazetă religioasă și morală", primul periodic bisericesc din țara noastră (Buzău, 1839—1940); câteva cuvântări publicate în broșură.

Colaborări la „Gazeta de Transilvania", „Foaie pentru minte, inimă și literatură", ambele la Brașov, „Telegraful Român" — Sibiu. A editat și „Programele (Anuarele) Gimnaziului din Brașov" (I—VIII), în care a publicat mai multe studii de Pedagogie.

Literatura: Aron Pumnul, *Lepturariu românesc*, tom IV, Viena, 1865, p. 40—42; I. Ștefan, *În memoria răposatului director G. Munteanu*, Brașov, 1870; Andrei Bîrseanu, *Istoria școalelor centrale din Brașov*, Brașov, 1902, p. 588—589; I. Lupaș, *O sută de ani de la nașterea directorului*

Gavril Munteanu, în rev. „Luceafărul", Sibiu, XI, nr. 3, 1912, p. 263—264; G. Bogdan-Duică, *Relativ la G. Munteanu*, în rev. „Țara Bârsei", Brașov, an II, 1930, nr. 1, p. 16—26; Dr. Em. Elefterescu, *Gavril Munteanu*, în rev. „Observatorul", Beius, an V, nr. 4, p. 180—183; Ion Ionașcu, *Material documentar pentru istoria Seminarului din Buzău*, București, 1937, passim (mai ales p. 18—138); Cornelia Bodea, *Figuri puțin cunoscute din revoluția de la 1848*, în „Studii, revistă de istorie", XIII, 1960, nr. 2, p. 131—164; Gabriel Cocora, *Gavriil Munteanu, primul director al Seminarului teologic din Buzău*, în GB, an XXVIII, 1969, nr. 11—12, p. 1226—1231 (și în vol. *Peneluri și condeie*, București, 1978, p. 41—49); Maria Marinescu Himu, *Contribuții la istoricul învățământului limbii latine*, în „Studii clasice", XII, XII, 1970, p. 247—249; vol. *Cărturari brașoveni, sec. XV—XX. Ghid bibliografic*, Brașov, 1972, p. 150—151; Jana Balacciu și Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, 1978, p. 182—183; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 595—596; Ștefan T. Eșanu, *Gavriil Munteanu (1812—1869). Activitatea și contribuția în domeniul învățământului și educației*, în vol. „Spiritualitate și istorie la întorsura Carpaților", vol. 2, Buzău, 1983, p. 327—342.

MUNTEANU LIVIU GALACTION, profesor de teologie. N. 16 mai 1898, în Cristian, jud. Brașov, † 8 mart. 1961, în închisoarea de la Aiud. Studiile secundare la Liceul „Andrei Șaguna" din Brașov (1909—1917), superioare la Institutul teologic din Sibiu (1917—1920), cu diferență la Facultatea de Teologie din Cernăuți, unde a obținut doctoratul (1924). Profesor la catedra de Studiul biblic al Vechiului și Noului Testament de la Academia teologică din Cluj (din 1924), iar între 1948 și 1952 la Institutul Teologic Universitar; rector al Academiei (1937—1943 și 1946—1948), apoi al Institutului (1948—1952), preot-paroh în Bistrița (1952—1957), vicar eparhial la Cluj (1957—1959), membru în Adunarea eparhială a Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului, iconom stavrofor; a suferit o detenție de câțiva ani în închisorile comuniste (din 1959), pentru că a întocmit un plan de predare a Religiei (condamnat la 5 ani închisoare).

Lucrări: *Istoria creațiunii în lumina cercetărilor științifice*, Cluj, 1929, 168 p.; *Predica de pe munte*, Cluj, 1932, 143 p.; *Învierea lui Iisus*, în vol. *Zece ani în slujba Bisericii și a neamului, 1924—1934*, Cluj, 1934, p. 131—162; *Pentateuhul în fața criticii moderne*, Cluj, 1937, 57 p.; *Vechiul Testament și Pentateuhul*, Cluj, 1937, 95 p.; *Vechiul Testament și creștinismul*, Cluj, 1937, 62 p.; *Paradisul biblic. Căderea protopărinților în păcat. Studiu exegetic*, Cluj, 1939, 148 p.; *Valoarea istorică a Evangheliilor sinoptice. Studiu introductiv*, Cluj, 1939, 65 p.; *Epistola Sfântului Apostol Pavel către Galateni*, Cluj, 1940, 132 p.; *Viața Mântuitorului nostru Iisus Hristos*, Cluj, 1942, 339 p.; *Viața Sfântului Apostol Pavel*, Cluj, 1942, 246 p.; *Viața Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan*, Cluj, 1943, 248 p.; *Viața Sfântului Apostol Petru*, Cluj, 1945, 203 p.; *Viața Sfinților Apostoli*, Cluj, 1945, 256 p.; *Sfântul Apostol Pavel muncitor cu brațele*, în ST, an. III, 1951, nr. 7—8, p. 430—436.

Coautor al manualului de *Studiul Noului Testament* pentru Institutele teologice, București, 1954, XII + 208 p. (ed. a II-a, București, 1977, 256 p.).

Diferite articole în „Renașterea" și „Viața Ilustrată" de la Cluj și alte periodice.

Literatura: Dr. Ioan Vască, *Zece ani în slujba Bisericii și a neamului, 1924—1934*, Cluj, 1934, p. 36; Pr. Prof. Ioan Bunea, *Preot profesor dr. Liviu Galaction Munteanu*, în „Îndrumătorul bisericesc, misionar și patriotic de la Cluj", 11, 1988, p. 170—172; Lia Munteanu Drăgănescu, *Câteva rânduri despre tatăl meu, preotul Liviu Galaction Munteanu*, în rev. „Memorie", București, nr. 24, 1998, p. 86—89.

MUNTEANU NICODIM (din botez Nicolae), patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. N. 6 dec. 1864, în Pipirig, jud. Neamț, † 27 febr. 1948, în București. Studii la Seminarul „Veniamin" din Iași (1882—1890), apoi la Academia duhovnicească din Kiev (1890—1895, cu licență în 1895). Tuns în monahism la mănăstirea Neamț, sub numele de Nicodim (1894), hirotonit ierodiacon la Iași (1894), ieromonah în 1896; predicator la catedrala mitropolitană din Iași (1895), hirotesit arhimandrit și numit vicar al Mitropoliei Moldovei (1898—1902), apoi vicar al Episcopiei Dunării de Jos (1902—1909) și director al Seminarului „Sf. Andrei" din Galați (1908—

1909), arhiereu-vicar al Mitropoliei Moldovei, cu titlul „Băcăuanul" (1909).

La 18 febr. 1912 ales episcop la Huşi (înscăunat la 3 mart. 1912); locţiitor de arhiepiscop al Chişinăului şi Hotinului (iun. 1918—dec. 1919). Retras din scaunul de la Huşi la 31 dec. 1923, fiind apoi stareţ al mănăstirii Neamţ (1924—1935). La 23 ian. 1935 ales mitropolit al Moldovei (înscăunat 4 febr. 1935). Ca stareţ a înfiinţat un Seminar monahal la Neamţ (1925—1928) — mutat apoi la Cernica — şi o şcoală pentru fraţii din mănăstire (1928—1937), mai târziu un Seminar de muzică bisericească (1937); ca mitropolit a ridicat, tot la Neamţ, palatul mitropolitan şi actuala clădire a Seminarului teologic; în tipografia reutilată de la Neamţ s-au imprimat peste o sută de lucrări. La 30 iun. 1939 a fost ales patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (înscăunat 5 iul.), păstorind până la moarte. Membru de onoare al Academiei Române (5 oct. 1918), „doctor honoris causa" al Facultăţii de Teologie din Cernăuţi (1920). În 1917 delegat de Sf. Sinod la Marele sobor de la Moscova care a hotărât reînfiinţarea Patriarhiei Ortodoxe Ruse; în toamna anului 1946 a condus o delegaţie sinodală română într-o vizită la Moscova. Este unul din traducătorii *Bibliei* româneşti; a tradus şi prelucrat din ruseşte peste o sută de lucrări teologice, cărţi de predici sau broşuri religioase (după arhiepiscopii Sergiu al Vladimirului şi Inocenţiu al Odessei, preoţii Constantin Stratilatov, Grigorie Petrov şi Serghie Cetfericov, profesorul A. P. Lopuhin, Lev Tolstoi, teologul englez F. V. Farrar — tot din limba rusă ş.a.); câteva lucrări teologice originale, mai ales de zidire sufletească pentru credincioşi, cuvântări, pastorale, cărţi de rugăciuni ş.a.

Lucrări originale şi prelucrări: *Ce să crezi şi cum să trăieşti? Adecă schema credinţei şi moralei creştine*, Bucureşti, 1905, 47 p. (ed. a X-a în 1935, 31 p.); *Cuvântări liturgice*, Bucureşti, 1906, 114 p.; *Călăuza creştinului la biserică sau Cum se cuvine să stea creştinul în biserică la slujba Sf. Liturghii*, Bucureşti, 1907, 96 p. (ed. a XII-a, Neamţ, 1943, 102 p., plus alte două ediţii la Sibiu); *Ortodoxia şi creştinismul apusean*. Prelucrare după A. P. Lopuhin şi alţii, Bucureşti, 1912, 51 p.; ed. a II-a, Sibiu, 1922, 75 p.; ed. a III-a, Bucureşti, 1943, 111 p.); *Cuvântări liturgice. Dumnezeu şi dreptatea lui. Mâna lui Dumnezeu în lumea văzută. Scurtă explicare a Sf. Liturghii şi pomenirea morţilor. Originale şi prelucrări*, Măn. Neamţ, 1933, 416 p.; *Cuvântări, pastorale şi îndemnuri*, Măn. Neamţ, 1940, XII + 462 p.

Traduceri: După Inocenţiu, arhiepiscopul Odessei: *Şase cuvântări despre natură*, Bucureşti, 1904, 80 p. (ed. a II-a, Chişinău, 1924, 42 p.; ed. a III-a, Neamţ, 1931, 85 p.); *51 de cuvântări la Postul Mare*, Bucureşti, 1909, 384 p. (ed. a II-a, *58 cuvântări...*, Neamţ, 1932, 507 p.; reeditată la Bucureşti, 1998, 279 p.); *Predici la sărbătorile împărăteşti*, Neamţ, 1933, 510 p.; *Cuvântări la sărbătorile Maicii Domnului, Duminici...*, Neamţ, 1933, 443 p.; *Predici despre căderea lui Adam, păcat, moarte şi înviere*, Neamţ, 1939, 544 p.

După Sergiu, arhiepiscop de Vladimir, *Cuvântări apologetice asupra adevărurilor fundamentale ale religiunii creştine ortodoxe*, Bucureşti, 1905, 486 p. (ed. a II-a, Neamţ, 1932, 400 p.).

După preotul Constantin Stratilatov: *26 predici la credinţa creştină sau tâlcuirea Crezului*, Bucureşti, 1912, 183 p.; *23 predici la nădejdea creştină sau lămuriri asupra rugăciunii „Tatăl nostru" şi a celor 9 fericiri*, Chişinău, 1928, 88 p.; *75 predici catehetice pentru popor. Tâlcuirea crezului, Tatăl nostru, 9 Fericiri şi 10 Porunci*, Neamţ, 1932, 446 p.

După preotul Grigorie Petrov: *Pe urmele lui Hristos*, Bucureşti, 1908—1909; 218 + 211 p. (ed. a II-a, Chişinău, 1926, 260 p.; ed. a III-a, Neamţ, 1943, 262 p.); *Viaţa de seminar*, Bucureşti, 1909, 248 p. (ed. a II-a, Neamţ, 1943, 174 p.); *Un păstor model*, Bucureşti, 1918, 280 p. (ed. a II-a, Sibiu, 1925, 224 p.; ed. a III-a, Neamţ, 1938, 394 p.).

După Lev N. Tolstoi: *Menirea ştiinţei şi artei sau: Religia este ştiinţa ştiinţelor*, Neamţ, 1932, 411 p. şi câteva broşuri, toate în mai multe ediţii.

După protoiereul Serghie Cetfericov, *Paisie, stareţul mănăstirii Neamţ. Viaţa, învăţătura şi influenţa lui asupra Bisericii Ortodoxe*, Neamţ, 1933, 431 p. (ed. a II-a, Neamţ, 1940—1943, 416 p.).

După F. V. Farrar: *Viaţa şi operele Sfinţilor Părinţi şi Învăţători ai Bisericii*, vol. I, Chişinău, 1932, 441 p.; vol. II, Neamţ, 1934, 416 p. şi vol. III, Neamţ, 1935, 478 p.; *Predici pentru tineretul şcolar*, Neamţ, 1935, 416 p.; *Primele zile ale creştinismului*, 3 părţi, Neamţ, 1938, 599 + 439 + 493 p.; *Viaţa şi operile Sf. Apostol Pavel*, 3 părţi, XXIII + 637 + 510 + 432 p.; *Viaţa lui Iisus Hristos*, 2 vol., Neamţ, 1944—1945, 640 + 576 p.

A. P. Lopuhin, *Istoria biblică. Vechiul Testament*, 4 vol., București, 1944—1946, 584 + 560 + 640 + 566 p.; *Noul Testament*, 2 vol., București, 1947, 702 p.

Cele mai multe din aceste traduceri au apărut în colecția „Ogorul Domnului", cu 35 vol., inițiată de patriarh pe când se găsea la mănăstirea Neamț (1932—1947).

A tradus *Noul Testament* (cinci ediții: Neamț, 1924, 1926, 1931 și 1937 și București, 1941) și *Psaltirea* (trei ediții: Chișinău, 1927, București, 1931, 1943, plus una la Cluj, în 1943). În *Biblia* sinodală din 1936 îi aparțin 24 de cărți din Vechiul Testament (restul tradus de Gala Galaction și Vasile Radu); în ediția *Bibliei* sinodale din 1944 îi aparțin 24 de cărți din Vechiul Testament și toate cele 27 din Noul Testament.Textul *Bibliei* sinodale din 1936 stă la baza edițiilor din 1968, 1975 și 1982. În 1913 a publicat *Mica Biblie* (VI + 398 p.), în colaborare cu Arhim. Iuliu Scriban și Pr. Pavel Savin (de atunci au mai apărut câteva ediții). Împreună cu prof. I. D. Ștefănescu a publicat *Biblia ilustrată. Locuri alese, însoțite de ilustrații de artă și lămuriri științifice*, Neamț, 1936, 4 f. + XVII + 182 p. + 4 f. + XCVI pl.

Colaborări — îndeosebi cu traduceri și prelucrări din limba rusă — la revistele: „Biserica Ortodoxă Română", „Viitorul" — Iași, „Luminătorul" — Chișinău, „Mitropolia Moldovei" — Iași ș.a.

Literatura: Din bogata bibliografie referitoare la patriarhul Nicodim, menționăm doar studiile și publicațiile festive mai imporante: „Mitropolia Moldovei", Iași, an. XI, nr. 1—2, 1935, p. 20—47; an. XII, 1936, nr. 6, p. 193—246; an. XV, 1939, nr. 7—8; BOR, an. LVII, 1939, nr. 7—8, p. 469—483; an. LXIII, 1945, nr. 11—12, p. 553—560, 670—680 și 688—698 (sub titlul: *Închinare Înalt Prea Sfințitului Patriarh Nicodim al României*); an. LXIV, 1946, nr. 4—6, p. 290—308, an. LXVI, 1948, nr. 1—2, p. 1—36; rev. „Apostolul" — București, an. XVI, 1939, nr. 12, p. 131—181; GB, an. IV, 1945, nr. 13—18, p. 113—232; Vol. *Prinos închinat Înalt Prea Sfințitului Nicodim, Patriarhul României, cu prilejul împlinirii a optzeci de ani de vârstă, cincizeci de ani de preoție și șapte ani de patriarhat*, București, 1946, XXX + 312 p.; Teodor N. Manolache, *Bibliografia I. P. S. Nicodim, Patriarhul României*, Mănăstirea Neamț, 1947, 180 p. (cu indicarea tuturor articolelor închinate patriarhului Nicodim, la p. 107—142); GB, an. VII, 1948, nr. 3, p. 1—32; articole comemorative în MMS, an. LIV, 1978, nr. 3—4, p. 355—367 (semnate de Sc. Porcescu și Ioan Ivan); Constantin C. Angelescu, *Contribuții la biografia patriarhului Nicodim*, în MMS, an. LV, 1979, nr. 1—2, p. 168—171.

MUNTEANU ȘTEFAN, profesor de teologie. N. 2 ian. 1890, în Pilu, jud. Arad, † 14 sept. 1948, în Oradea. Studiile secundare la Liceele din Beiuș, Gyula și Bichiș (1901—1909), superioare la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1909—1913), unde a obținut doctoratul (1914). Prefect de studii la Institutul teologic din Arad, profesor suplinitor la secția pedagogică a Institutului (1914—1916), preot-paroh în Gyula (1916—1920), preot militar (1917—1918), profesor de Religie la Liceul „Emanuil Gojdu" din Oradea (1920—1922), consilier cultural la Episcopia Oradiei (1922—1928), profesor de Vechiul Testament și Limba ebraică la Academia teologică din Oradea (1923—1948) — după 1941 mutată la Timișoara — rector al Academiei (1936—1939), președinte al Consistoriului spiritual eparhial Oradea, președinte al filialei eparhiale a Asociației clerului „Andrei Șaguna", secretar al „despărțământului" bihorean al Astrei, iconom stavrofor (1927).

A publicat zeci de studii, articole, polemici, cuvântări, predici în foile eparhiale „Legea Românească" — Oradea (redactor în 1937), „Duh și Adevăr" — Timișoara și „Biserica Bănățeană" — Timișoara, broșura: *Rugăciunea domnească* ș.a.

Literatura: Ștefan Lupșa, *Istoria Academiei teologice ortodoxe române din Oradea*, Beiuș, 1944, p. 266; *Necrolog*, în „Legea Românească", an. XXVIII, nr. 19—20, din 1 oct. 1948, p. 115—119; Pr. Prof. Dr. Dumitru Abrudan, *Pr. Prof. Dr. Ștefan Munteanu — al doilea rector al Academiei teologice din Oradea*, în vol. „Academia teologică ortodoxă română Oradea. 70 de ani de la înființare", Oradea, 1995, p. 36—37.

MUNTEANU ZENO, profesor de teologie. N. 2 nov. 1902, în Ohabița, jud. Caraș-Severin, în familie de preot, † 26 mart. 1997 în Caransebeș.

Liceul (1913—1921), apoi Institutul teologic din Caransebeş (1921—1924), cu diferenţă la Facultatea de Teologie din Cernăuţi, unde obţine licenţa (1926) şi doctoratul (1936). Profesor suplinitor (1926), provizoriu (1929) şi titular (1936) la Academia teologică din Caransebeş (până în 1948), la catedrele de Dogmatică-Apologetică, apoi la Noul Testament; rector al Academiei (1936—1940 şi 1942—1947); după 1948 profesor şi director la Şcoala de cântăreţi bisericeşti din Caransebeş, transformată în 1955 în Seminar teologic, până la pensionare (1962); diacon (1931), preot (1936), protopop (1939), iconom stavrofor (1958).

Lucrări: *Citirea Sfintei Scripturi la cultul divin*, în „Anuarul Academiei teologice ortodoxe române din Caransebeş, 1939—1940", p. 170—189; *Noţiunea şi originea divină a apostolatului*, în „Anuarul pe 1940—1941", p. 231—261 (şi extras, Caransebeş, 1941, 36 p.); colaborări la „Foaia Diecezană", pe care a redactat-o un timp, „Altarul Banatului" din Caransebeş şi „Mitropolia Banatului"; a redactat „Anuarele Academiei teologice din Caransebeş".

Literatura: „Anuarul Academiei teologice ortodoxe române din Caransebeş, 1919—1939", p. 281; MB, XXXIII, 1983, nr. 3—4, p. 247—248; Necrolog în „Legea Românească", Oradea, an. VII, 1997, nr. 2, p. 17—18 (diac. T. Savu).

MUREŞANU FLOREA, preot, istoric. N. 8 iul. 1907, în Ciubanca, jud. Cluj, † 4 ian. 1961, în închisoarea de la Aiud. Studiile secundare la Liceul „Andrei Mureşanu" din Dej (1919—1926), superioare la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Cluj (1926—1930), la Academia teologică din Cluj (1926—1930), cu diferenţă şi examen de licenţă (1938) la Facultatea de Teologie din Cernăuţi, specializare la Facultăţile de Teologie catolică şi protestantă din Strasbourg (1930—1931) şi la Universitatea din Berlin (1938—1939); doctoratul în Teologie la Bucureşti (1948). Funcţionar la Academia teologică din Cluj (1931—1935), catehet la şcolile primare din Cluj (1931—1932), preot în Rişca de Sus, jud. Cluj (1932—1933), la catedrala episcopală (1934—1946), apoi la biserica „din deal" din Cluj (1946—1952), profesor suplinitor la Academia teologică de aici (1939—1948), protopop al Clujului (1946—1949), apoi preot în Suciu de Sus, jud. Maramureş (1953—1958), după care au urmat câţiva ani de detenţie în închisorile comuniste: din 16 iun. 1952—1953 la Canalul Dunăre-Marea Neagră, iar în 12 iun. 1958 arestat şi judecat la Satu Mare, fiind condamnat la 25 de ani muncă silnică şi închis la Aiud. Este autorul unor lucrări de istorie bisericească şi manuale de Religie.

Lucrări: *Biserica „din deal" şi vechea biserică ortodoxă română din Cluj şi slujitorii ei*, Cluj, 1942, 206 p.; *Catedrala*, Cluj, 1943, 62 p.; *Cazania lui Varlaam, 1643—1943. Prezentare în imagini*, Cluj, 1944, XVI + 247 p.; *Mitropolitul Andrei Şaguna. Predici. Cu un studiu introductiv*..., Cluj, 1945, CX + 219 p.; *Biserici şi preoţi din protopopiatul ortodox al Clujului*, Cluj, 1946, 72 p.

Carte de Religie ortodoxă pentru clasa întâia primară, Cluj, 1942, 32 p.; ...pentru clasa doua primară, Cluj, 1942, 48 p.; pentru clasa treia primară, Cluj, 1942, 72 p.; ... pentru clasa patra primară, Cluj, 1942, 72 p.; *Întâia carte de învăţătură*, Cluj, 1943, 238 p. (reed. în 2001, la Cluj Napoca). Articole în „Renaşterea", „Viaţa Ilustrată", „Tribuna Ardealului" (la care a condus rubrica „Grai şi suflet românesc" între anii 1940—1945). Articolele publicate în „Tribuna Ardealului" strânse în vol. *Grai şi suflet românesc*, îngrijit de Pr. Dorel Man, Cluj-Napoca, 1997, 384 p.

Literatura: Ioan Buteanu, *În amintirea unui apostol: Preotul dr. Florea Mureşanu*, în „Renaşterea", Cluj, nr. 9, 1990, p. 5; Dorel Man, *Teologul şi cărturarul martir protopop dr. Florea Mureşan*, în „Anuarul Institutului teologic din Cluj", 1991—1992, p. 307—314; studiul introductiv la volumul postum citat, p. 3—23 şi 371—378.

MUREŞIANU ION B., preot, istoric. N. 3 nov. 1914, în Sinteşti, jud. Timiş, † 4 apr. 2001, în Timişoara. Studii la Liceul „Decebal" din Deva (bac. 1934) şi la Academia teologică din Caransebeş (1938—1942). Preot în parohiile Zolt şi Banloc, jud. Timiş, protopop la Ciacova şi Deta, apoi consilier cultural la Arhiepiscopia Timişoarei (1962—1972). A publicat numeroase lucrări privitoare la istoria şi vechea cultură românească din Banat.

Lucrări: *Un veac și jumătate de la tragicul sfârșit al martirilor Horia, Cloșca și Crișan*, Timișoara, 1935, 32 p.; *Din trecutul slovei bănățene (1582–1700)*, Timișoara, 1940, 80 p.; *Colecția de artă religioasă veche a Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului*, Timișoara, 1973, 208 p.; *Mănăstiri din Banat*, Timișoara, 1976, 174 p.; *Cartea veche bisericească din Banat*, Timișoara, 1985, 326 p.

Monografia unui sat bănățean din anul 1859, în „Revista Institutului Social Banat–Crișana", Timișoara, 1944, nr. 1–2, p. 115–126 și 3–4, p. 293–308; *Contribuții la istoria Bisericii bănățene din prima jumătate a secolului XVIII (călugărul Visarion Sarai)*, în MB, an. XVIII,1968, nr. 11–12, p. 639–653; *Aspecte din trecutul Bisericii bănățene*, în MB, an. XIX, 1969, nr. 7–9, p. 396–428 + 8 pl.; *Eftimie Murgu și Biserica bănățeană*, în MB, an. XIX, 1969, nr. 7–9, p. 360–368; *Circulația cărții de la Râmnic în Banat. Două tipărituri rămase necunoscute*, în MB, an. XXI, 1971, nr. 7–9, p. 443–449; *Dimitrie Țichindeal (1775–1818)*, în MB, an. XXV, 1975, nr. 10–12, p. 623–654; *Un document din 1767 privind aspecte ale vieții bisericești din Banat*, în MB, an XXVI, 1976, nr. 5–8, p. 522–547; *O afirmare românească: biserica de la Băile Herculane din 1803 ctitorită de protopopul Nicolae Stoica de Hațeg*, în MB, an. XXVII, 1977, nr. 7–9, p. 494–504; *Aspecte ale mișcării revoluționare bănățene din anii 1848–1849*, în MB, an. XXVIII, 1978, nr. 7–9, p. 490–522; *Alexandru Mocioni (1841–1909)*, în MB, an. XXIX, 1979, nr. 4–6, p. 334–342; *Din trecutul parohiei Sintești*, în MB, an. XXX, 1980, nr. 4–6, p. 335–349 (în colaborare); *Constantin Diaconovici Loga (1780–1850)*, în MB, an. XXX, 1980, nr. 10–12, p. 703–717 (în colaborare).

Alte articole în aceleași periodice sau în revistele „Luceafărul", „Scrisul Bănățean", „Orizont", ziarele „Dacia" și „Vestul", toate la Timișoara.

Literatura: *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 228.

MUSCELEANU GRIGORIE, preot, istoric. N. c. 1820–1825, probabil în București, † 27 febr. 1886, în București. Studiază la Școala superioară de la „Sf. Sava" din București. Hirotonit preot în 1847, funcționând la diferite biserici din București, între care și „Radu Vodă". A luat parte la revoluția din 1848 în Țara Românească, fiind trimis în „surghiun" la mănăstirea Cernica; sprijinitor al Unirii Principatelor și al reformelor lui Alexandru Ioan Cuza (a făcut parte din Comisia pentru secularizarea averilor mănăstirești). Între 28 ian. 1862 și 19 iul. 1864 a redactat foaia „Biserica", la București, în care a publicat felurite articole, legate mai ales de istoria mănăstirilor noastre, tocmai în preajma secularizării. Foaia a reapărut în anii 1871–1872, sub titlul „Biserica Română". A redactat „Calendarul antic" pe mai mulți ani. Colaborări la „Pruncul Român" al lui C.A. Rosetti și alte periodice din București. Preocupat de istoria vechilor biserici și mănăstiri românești.

Lucrări: *Timpul și necesitatea clerului mirean în societate*, București, 1860, 71 p.; *Sântul Sinod și independința Bisericii române*, București, 1865, 56 p.; *Prima fondațiune a ospiciului Sântului Panteleimon, 1750–1752 și reedificarea lui*, București, 1868, VII + 45 p.; *Mănăstirile române administrate de străini (egumeni greci)*, în „Calendarul antic", I, București, 1862, p. 82–124; *Mănăstirile din Moldova*, în „Calendarul antic", II, București, 1863, p. 49–171; *Calendar pentru anul 1863 care conține momente sfinte și inscripțiuni istorice ale celor mai vechi mănăstiri române, administrate de pământeni și de streini (egumeni greci)*, București, 1863, 184 p.; *Puterea armată a românilor, de la Negru Vodă, 1290, până la 1858, era nouă a României*, București, 1870, 96 p.; *Monumentele străbunilor din România (Toate originale culese de pe pietre monumentale), urmate de un tablou cronologic dublu pentru 651 ani, de la 1215-1866...*, București, 1873, 96 p.; *Biserici și mănăstiri*, în „Calendarul antic", București, 1875, p. 29–96; *Triumful creștinismului și dicționarul salvatorilor creștinătății* (istorie universală), ed. I, București, 1874, 256 p.; *Costumul clerului ortodox, după us, istorie și tradițiuni...*, București, 1878, 46 p.

Literatura: Pr. C. Dumitrescu, *Viața și activitatea repausatului preot Grigorie Musceleanu*, Conferință ..., București, 1892, 16 p.; *Preotul Gr. Musceleanu*, în „Școala și Biserica", București, an. II, 1899, p. 49–50; *Bibliografia românească modernă, 1830–1918*, vol. III, București, 1989, p. 517–518.

MUSTA FILARET (din botez Filip), arhiereu. N. 20 mart. 1839, în Văliug, jud. Caraș-Severin, în familie de preot, † 14 oct. 1930, în Caransebeș. Studii gimnaziale la Beiuș, juridice la Debrețin, teologice în Caransebeș, cu specializare la Facultatea de Teologie din Leipzig. Profesor la Institutul teologic din Caransebeș (1870—1888), un timp director; diacon (1871) și preot necăsătorit (1874), tuns în monahism sub numele Filaret și hirotesit protosinghel (1875), apoi arhimandrit (1891), asesor consistorial onorar (1871), apoi asesor (consilier) titular (1886—1902), vicar al eparhiei Caransebeșului (1902—1930), hirotonit arhiereu la 18 oct. 1921; deputat în Adunarea eparhială de la Caransebeș și în Congresul Național Bisericesc din 1871; „doctor honoris causa" al Facultății de Teologie din Cernăuți (1929); în 1908 a fost ales episcop al Caransebeșului, dar n-a fost recunoscut de guvernul maghiar. A publicat articole și cuvântări în „Foaia Diecezană" și în alte periodice.

Literatura: Andrei Ghidiu și Iosif Bălan, *Monografia orașului Caransebeș*, Caransebeș, 1909, p. 200—203; *Necrolog*, în BȘ, an. LIV, nr. 43, 1930, p. 2—3; *Necrolog*, în FD, an. XLV, nr. 42 din 19 oct. 1930; R. Cândea, *S-a dus un vlădică românesc: Filaret Musta (1839—1930)*, în „Candela", an. XLI, 1930, p. 411—414; N. Iorga, *Filaret Musta*, în *Oameni cari au fost*, III, București, 1936, p. 336; Nicolae Cornean, *Monografia eparhiei Caransebeș*, Caransebeș, 1940, p. 59—60; P. Rezuș, *Arhiereul Filaret Musta*, în AB, an. I, nr. 3—4, 1944, p. 128—129; Zeno Munteanu, *Amintirile unui dascăl de teologie*, în AB, serie nouă, an. I (40), 1990, nr. 3—4, p. 92—93.

MUȘLEA CANDID, preot, istoric. N. 7 febr. 1886, în Brașov, † 10 mart. 1965, în Brașov. Studii la Gimnaziul „Andrei Șaguna" din Brașov (1896—1904) și la Institutul teologic din Sibiu (1904—1907), mai târziu la Facultatea de Drept din Cluj (1909—1912). Învățător în Cristian—Sibiu (1907/8), corector la „Gazeta Transilvaniei" — Brașov (1908—1909), institutor la Școlile centrale din Brașov (1909—1916), retras cu trupele române în Vechea Românie (1916—1918), profesor de Franceză la Liceul „Andrei Șaguna" (1919—1944), diacon (1912) și preot (1922) la diferite biserici din Brașov și împrejurimi (Tocile, Sf. Nicolae, Cetate, Turcheș, Baciu, Dârste, Blumăna), iconom stavrofor în 1958; din 1959 arhivist la Arhivele Statului — Brașov; cercetător al istoriei românilor brașoveni.

Lucrări: *Povestiri pentru copii și tinerime*, Brașov, 1912 (în colaborare cu Radu Prișcu); *Economia casnică*, prelucrare din limba maghiară, Brașov, 1914; *Cartea soldatului*, I—III, Brașov, 1915—1916 (în colaborare cu Victor Braniște și Ioan Brotea); *Zece lecțiuni de astronomie*, traducere după E. Esclangen (în colaborare cu prof. Stelian Mărculescu), Brașov, 1934 ș.a.

Protopopi de altă dată ai Brașovului: Eustatie Grid, Brașov, 1933, 20 p. (extras din rev. „Țara Bârsei"); *Protopopul Gheorghe Haines*, Brașov, 1934 (extras din „Țara Bârsei"); *Protopopul Bratu Baiul (1760—1831) și fiul său Nicolae („Coconu Baiu", 1782—1855)*, Brașov, 1936, 87 p. (extras din „Țara Bârsei"); *Protopopul Bartolomeu Baiulescu*, Brașov, 1938, 59 p.; *O dinastie de preoți și protopopi Radu Tempea. Șase generațiide preoți și protopopi din aceeași familie*, Brașov, 1939, 117 p. (premiată de Academia Română); *Prozelitism catolic în Țara Bârsei*, în vol. „Omagiu I.P.S. Sale Dr. Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului", Sibiu, 1940, p. 615—624; *Istoria bisericii Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului*, 2 vol., Brașov, 1943—1946, 427 + 455 p. (vol. III rămas în manuscris); *Contribuții la instituția veciniei la românii brașoveni*, în „Studii și articole de istorie", II, 1957, p. 317—344.

Colaborări la „Gazeta Transilvaniei", „Telegraful Român", „Revista Telogică" — Sibiu, „Tribuna" — Arad, „Țara Bârsei" — Brașov ș.a.

Literatura: *Anuarul Liceului „Andrei Șaguna" din Brașov pe anul jubiliar 1924—1925*, p. CXII; Dr. Vasile Coman, *Moartea protopopului stavrofor Candid Mușlea*, în MA, an. X, 1965, nr. 4—6, p. 461—462; vol. *Cărturari brașoveni sec. XV—XX. Ghid bibliografic*, Brașov, 1972, p. 157; *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 230.

N

NANIESCU IOSIF (din botez Ioan), mitropolit. N. 15/27 iul. 1818, în Răzălăi, jud. Soroca, în familie de preot, † 26 ian. 1902, în Iași. Călugărit și hirotonit ierodiacon de Chesarie al Buzăului, în 1835. Studii la Seminarul din Buzău (1836—1840) și la Colegiul „Sf. Sava" din București (1840—1847). Egumen la mănăstirile Șerbăneștii Morunglavului — jud. Vâlcea (1849—1857) și Găiseni—Dâmbovița (1857—1863), „curator" la mănăstirea Sărindar din București (1863—1864) — între timp hirotonit ieromonah (1850), hirotesit protosinghel (1852) și arhimandrit (1860), profesor de Religie la Gimnaziul „Gh. Lazăr" (1864—1866), Liceul „Matei Basarab" (1866—1873), Școala normală (1867—1873), director la Seminarul „Central" (1870—1871), toate în București. La 23 apr. 1872 hirotonit arhiereu cu titlul „Mireon" (de Mira Lichiei), la 18 ian. 1873 ales episcop la Argeș, iar la 10 iun. 1875 mitropolit al Moldovei (înscăunat la Iași, 6 iul. 1875), păstorind până la moarte. În 1888 ales membru de onoare al Academiei Române. În timpul păstoririi lui s-a zidit și pictat catedrala mitropolitană (1881—1887), s-au restaurat bisericile „Sfinții Trei Ierarhi" și „Sf. Nicolae Domnesc" din Iași, a fost mutat Seminarul de la Socola la Iași. A desfășurat o apreciabilă operă filantropică, a întreținut zeci de tineri la studii. Însuflețit patriot, a sprijinit Războiul de Independență din 1877 (pastorale, colecte în eparhie, ajutoare personale). Sub îndrumarea și cheltuiala sa, a apărut „Revista Teologică" de la Iași (1883—1887), redactată de profesorii Constantin Erbiceanu și Dragomir Demetrescu. A tipărit câteva lucrări mărunte și mai ales predici și discursuri, a editat lucrarea lui Gavriil Protul: *Viața și traiul Sfinției Sale Părintelui nostru Nifon, patriarhul Țarigradului* (București, 1888, 177 p.). A dăruit Academiei Române bogata sa bibliotecă, cu peste 10 000 de cărți, peste 300 tipărituri vechi românești, numeroase manuscrise și două lăzi cu documente.

Literatura; Arhim. Vasile Vasilache, *Iosif Naniescu, strălucit mitropolit al Moldovei*, Mănăstirea Neamț, 1940, XVI + 240 p.; V. Dudu, *Mitropolitul Moldovei Iosif al II-lea Naniescu și Academia Română*, Iași, 1941; Pr. Gabriel Cocora, *Documente pentru biografia mitropolitului Iosif Naniescu*, în MMS, an. XXXVI, 1960, nr. 1—2, p. 92—99; Preotul Niculae Șerbănescu, *Episcopii Argeșului*, în MO, an. XVII, 1965, nr. 7—8, p. 616—617; Pr. Gabriel Cocora, *Mitropolitul Iosif Naniescu și Buzăul*, în GB, an. XXVII, 1968, nr. 7—8, p. 806—812; Pr. Alexandru Bardieru, *Precizări privind biografia mitropolitului Iosif Naniescu*, în MMS, an. XLVIII, 1972, nr. 3—4, p. 231—235; Ion Vârtosu, *Mitropolitul Moldovei Iosif Naniescu, un compozitor necunoscut al secolului al XIX-lea*, în „Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena pe anul 1973", p. 95—103; Petre Costinescu și Florin Marinescu, *Cartea românească veche din biblioteca mitropolitului Iosif Naniescu*, în MMS,

an. L, 1974, nr. 1–2, p. 63–81; Diac. George Dincă, *Chipuri de ierarhi: compozitori, traducători, prelucrători și mari cântăreți ai muzicii bisericești*, în GB, an. XXXIV,1975, nr. 7–8, p. 820–823; Constantin C. Angelescu, *Contribuții la biografia mitropolitului Iosif Naniescu*, în MMS, an. LVIII, 1982, nr. 1–2, p. 53–68; Pr. Iustin Gașpar, *Biobibliografie a mitropolitului Iosif Naniescu*, în MMS, an. LVIII, 1982, nr. 3–4, p. 356–361; Petre I. David, *Mitropolitul Iosif Naniescu...*, în MMS, an. LXVI, 1990, nr. 1–3, p. 141–158; Ioan Vicovan, *Un mitropolit de seamă al Moldovei — Iosif Naniescu*, în MMS — Teologie și Viață, an. LXVII (T), 1991, nr. 4–8, p. 55–69; Vasile Vasile, *Iosif Naniescu, reprezentant de seamă al muzicii psaltice*, în rev. „Muzica", serie nouă, București, an. IV, 1993, p. 127–137.

NAZARIE CONSTANTIN, profesor de teologie. N. 16 mart. 1865, în Vultureni, jud. Bacău, † 21 mart. 1926, în București. Studii la Seminarul inferior din Roman, apoi la „Veniamin" din Iași (1881–1888) și la Academia duhovnicească din Kiev (1888–1893). Secretar și pedagog la Seminarul din Roman (1894), director al Cancelariei episcopale (1894–1896), profesor suplinitor (1894–1898) și director al Seminarului (1896–1898), preot (1896); apoi profesor și director la Seminarul „Central" din București (1898–1901); profesor agregat (1901), apoi definitiv (1904) la catedra de Morală de la Facultatea de Teologie din București, pe care a deținut-o până la moarte; paralel: director al Internatului teologic din București (1904–1926), preot la biserica „Stavropoleos" (până în 1925), șef al Serviciului religios de pe lângă Marele Cartier General al Armatei Române (1915–1921), inițiator și președinte al Asociației generale a clerului din România (după 1919).

Lucrări: *„Sermones dominicales per solum annum" ale lui Iacob Voragin, arhiepiscop de Genua (predicator scolastic sec. XIII), Studiu omiletic*, Roman, 1894, VIII + 136 p.; *Călăuza predicatorului*, București, 1902, XVI + 317 p. (în colaborare cu Constantin Chiricescu); *Raportul dintre teologia morală și teologia dogmatică*, București, 1904, 45 p.; *Duminica, botezul și ierarhia bisericească după adventiști*, București, 1910, 77 p.; *Cinstirea sfintelor icoane și adventiștii*, București, 1911, 25 p.; *Combatera principalelor învățături adventiste*, București, 1913, 189 p. (ed. a II-a, 1921, 208 p.); *Curs de Teologie Morală* (litografiat), București, 1914–1915, 567 p.

Economul Dimitrie Matcaș, în BOR, an. XXXVIII, 1914, nr. 3, p. 236–254 (și extras, 24 p.); *Activitatea preoților de armată în campania 1916–1918*, București, 1921, 108 p.; broșuri de apărare a credinței ortodoxe, articole în periodicele vremii.

Traduceri: Nicolai P. Rojdestvenschi, *Apologetica creștină*, vol. I, Botoșani, 1897, XII + 467 p.; Vol. II, Fălticeni, 1897, 473 + IV p.; a colaborat la traducerea celor cinci volume din *Teologia Dogmatică ortodoxă* a lui Silvestru de Canev, București, 1896–1906 (primele trei traduse de episcopul Silvestru Bălănescu, ultimele de arhim. Gherasim Miron); R. P. Didon, *Jésus Christ*, tradusă după versiunea rusă a lui I. A. Scrobotov și N. P. Rojdestvenshi, 2 vol., București, 1901, LXXII + 404 p. (în colaborare cu Constantin Chiricescu); *Deosebirile de credință dintre Biserica Ortodoxă și celelalte confesiuni creștine*, traducere și prelucrare după prot. T. Sevedniski, Iași, 1913, 72 p.

Literatura: Arhim. Iuliu Scriban, *Moartea iconomului profesor Constantin Nazarie*, în BOR, an. XLIV, 1924, nr. 3, p. 160–161; Pr. Scarlat Porcescu, *Preotul Constantin Nazarie*, în MMS, an. XLVIII, 1972, nr. 3–4, p. 201–216; Pr. Prof. Constantin Galeriu, *Prof. Pr. Constantin Nazarie*, în ST, an. XXIX, 1977, nr. 1–2, p. 175–179 și ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1–2, p. 37–38; Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, și Andrei Nicolescu, *Preoți în luptă pentru Marea Unire, 1916–1919*, București, 2000, XXIII + 488., passim.

NĂSTUREL UDRIȘTE (Uriil sau Orest), traducător și versificator. N. c. 1596 în Fierești (azi Herăști, Ilfov), † d. 12 iul. 1658, probabil în Târgoviște. Descendent al unei vechi familii boierești, frate cu doamna Elina, soția lui Matei Basarab, învață carte în casa părintească cu dascăli străini, însușindu-și temeinic limbile slavonă și latină. Diac (grămătic) la curtea domnească, apoi „al doilea logofăt" în divanul domnesc, funcție pe care a deținut-o până la moarte; i s-au încredințat și câteva misiuni diplomatice, la Viena (1638) și

Alba Iulia (1649 și 1652). În timpul domniei lui Matei Basarab a fost adevăratul îndrumător al vieții culturale a țării, având o serie de contacte cu cărturari străini veniți la noi; posesor al unei frumoase biblioteci, în care mitropolitul Varlaam al Moldovei a găsit un exemplar din „Catehismul calvinesc" de la Alba Iulia (1642), căruia i-a dat cunoscutul „Răspuns" din 1645. Se pare implicat și în înființarea unor tipografii în Țara Românească și în crearea „școlii greco-latine" de la Târgoviște din 1646; a ctitorit „biserica Târgului" din Târgoviște (1653—1654).

Lucrări: *„Versuri la stema țării"*, în limba slavonă, în *Molitvelnicul* de la Câmpulung (1653, reeditate în *Pravila* de la Govora din 1640), *Antologhionul* de la Câmpulung (1643), *Evanghelia cu învățătură* de la Dealu (1644, în românește), *Triodul-Penticostar* de la Târgoviște (1649). *Predoslovii* în *Molitvelnicul* de la Câmpulung (1635, în slavonește), *Evanghelia cu învățătură* (Govora, 1642, în românește), *Antologhionul* de la Câmpulung (1643, în slavonește).

Traduceri: În 1647 a tipărit la Dealu prima versiune slavonă a cărții *Urmarea lui Hristos* (De imitatione Christi) a teologului Thomas á Kempis (Thomas Hamarken von Kempen, † 1470), cu versuri și o prefață dedicată mitropolitului Varlaam al Moldovei (7 + 216 + 10 foi). Prin 1649 traduce din slavonește în românește (după o ediție ucraineană) romanul religios *Viața sfinților Varlaam și Ioasaf*, rămas în manuscris și care va circula, în copii, până prin secolul al XIX-lea. După părerea unor cercetători, ar fi tradus din slavonește în românește *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie* și *Viața patriarhului Nifon* a lui Gavriil Protul.

Literatura: Predosloviile și stihurile sale în slavonește au fost publicate (în traducere) de Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche*, tom. I, București, 1903, sub voce și de Aurelian Sacerdoțeanu, *Predosloviile cărților bisericești*, București, 1938, p. 68—71, 74—79, 81—86, 89—96, 101—105 și 113—115. *Viața sfinților Varlaam și Ioasaf* a fost publicată de Generalul Petre V. Năsturel, București, 1904.

Studii: Emil Turdeanu, *„Varlaam și Ioasaf". Versiunile traducerii lui Udriște Năsturel*, în BOR, an. LII, 1934, nr. 7—8, p. 477—481; Dan Simonescu și Damian P. Bogdan, *Începuturile culturale ale domniei lui Matei Basarab*, în BOR, an LVI, 1938, nr. 11—12, p. 866—880 (și extras); Lucian Predescu, *Udriște Năsturel și răspândirea romanului religios „Varlaam și Ioasaf"*, în BOR, an. LXXXIII, 1965, nr. 1—2, p. 64—112; Lucian Predescu, *Influența romanului „Varlaam și Ioasaf" în folclorul românesc*, în BOR, an. LXXXI, 1966, nr. 1—2, p. 191—208; Mircea T. Georgescu, *Biserica Târgului din Târgoviște*, în GB, an. XXV, 1966, nr. 1—2, p. 80—92; Virgil Cândea, *L'humanisme d'Udriște Năsturel et l'agonie des lettres slavones en Valachie*, în RESEE, VI, 1968, nr. 2, p. 239—287; Dan Horia Mazilu, *„Viața sfinților Varlaam și Ioasaf" în versiunea românească a lui Udriște Năsturel*, în „Revista de istorie și teorie literară", XXII, nr. 1, 1973; Dan Horia Mazilu, *Udriște Năsturel*, București, 1974, 350 p. Diferite tratate de istoria literaturii române vechi (N. Cartojan, G. Ivașcu, Al. Piru etc.); *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 609—611 (cu bibliografie).

NEAGA NICOLAE, profesor de teologie. N. 26 iul. 1902, în Răhău, jud. Alba, † 9 mart. 2002, în Timișoara. Studiile secundare la Gimnaziul german din Sebeș (1914—1918), Liceul „Andrei Șaguna" din Brașov (1918 —1919) și Liceul „Aurel Vlaicu" din Orăștie (1919—1922), cele superioare la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1922—1926), care i-a conferit doctoratul în 1933; trimis de mitropolitul Nicolae Bălan pentru studii de specializare — Vechiul Testament — la Facultatea de Teologie din Atena (1926—1927), apoi la Facultățile de Teologie catolică și protestantă din Strasbourg (1927—1928). Profesor suplinitor (1928), provizoriu (1933) și titular (1936) la catedra de Vechiul Testament și Limba ebraică de la Academia teologică „Andreiană" din Sibiu, continuând să funcționeze la aceeași catedră și după transformarea Academiei în Institut Teologic de grad universitar (1948), până la pensionare (1973); rector al Academiei și Institutului (1946 —1952), preot (1930), mai târziu hirotesit protopop și iconom stavrofor (1958), membru în Adunarea eparhială și Consiliul eparhial al Arhiepiscopiei Sibiului.

Lucrări: *Tatăl nostru. Tâlcuire*, Sibiu, 1929, 50 p.; *Profeții mesianice în Vechiul Testament. Texte*, Sibiu, 1929, 92 p.; *Plângerile lui Ieremia și critica mai nouă*, Sibiu, 1930, 48 p. (extras din

„Anuarul VI al Academiei teologice «Andreiane», 1929/30, p. 13—54): *Contribuții la lămurirea textelor mesianice din cartea Facerii*, Sibiu, 1930, 31 p.; *Cântarea Cântărilor, Scurte note explicative*, Sibiu, 1931, 50 p. (extras din „Anuarul VII al Academiei...", 1930/31, p. 54—97); *Coranul și Vechiul Testament*, în „Anuarul VIII al Academiei...", 1931/32, p. 51—58; *Valoarea socială a Vechiului Testament*, Sibiu, 1933, 20 p.; *Profetul Daniel despre Hristos*, Sibiu, 1933, 32 p.; *Vechiul Testament în gândirea românească*, Sibiu, 1938, 20 p.; *Vinul în Vechiul Testament*, în „Anuarul XV al Academiei...", 1938/39, p. 111—130 (și extras, Sibiu, 1939, 20 p.); *„N-am venit să stric Legea!" Considerații generale privitoare la însemnătatea Vechiului Testament*, Sibiu, 1940, VIII+ 274 p.; *Eclesiastul. Scurte note explicative*, Sibiu, 1941, 88 p.; *Hristos în Vechiul Testament. Însemnări pe marginea textelor mesianice*, Sibiu, 1944, 149 p. (și în „Anuarul XX (II) al Academiei...", 1943/44, p. 27—175); *Facerea. Text și scurte note explicative*, Sibiu, 1945, 225 p. (și în „Anuarul XXI (III) al Academiei...", 1944/45, p. 5—255); *Cartea profetului Obadia. Introducere, text și comentar*, Sibiu, 1948, 18 p. (în „Anuarul XXIV (VI) al Academiei teologice...", 1947/48, p. 78—95).

Istoria timpurilor Vechiului Testament: Epoca patriarhului Avraam, în MA, an. II, 1957, nr. 3—4, p. 193—204; Idem: *Moise și epoca sa*, în MA, an. III, 1958, nr. 1—2, p. 60—70; Idem: *David*, în MA, an. III, 1958, nr. 5—6, p. 357—370; Idem: *Solomon*, în MA, an. III, 1958, nr. 9—10, p. 693—703; *Descoperiri arheologice în Orientul biblic*, în MA, an. II, 1957, nr. 9—10, p. 615—639; *Problema frumosului în Vechiul Testament*, în MMS, an. XXXIV, 1958, nr. 3—4, p. 199—215; *Cântarea Cântărilor. Contribuții la exegeza cărții*, în MB, an. IX, 1959, nr. 1—2, p. 45—52; *Insula Cipru în epoca Vechiului Testament*, în MA, an. IV, 1959, nr. 5—6, p. 347—360; *Personalități feminine în epoca Vechiului Testament*, în MA, an. IV, 1959, nr. 9—10, p. 658—691; *Limbi orientale de interes biblic*, în MB, an. IX, 1959, nr. 11—12, p. 68—80; *Sfânta Treime în Vechiul Testament*, în MMS, an. XXXVI, 1960, nr. 1—2, p. 9—20; *Orientul antic. Localități și locuri memorabile în Palestina*, în MB, an. X, 1960, nr. 1—2, p. 18—38; *Poezia Vechiului Testament*, în MA, an. V, 1960, nr. 3—4, p. 183—201; *Arabii în epoca Vechiului Testament*, în MA, an. V, 1960, nr. 7—8, p. 505—518; *Ideea de mântuire în Vechiul Testament*, în GB, an. XIX, 1960, nr. 9—10, p. 742—752; *Monumente de arhitectură în epoca Vechiului Testament*, în MB, an. X, 1960, nr. 7—12, p. 121—140; *Scriitori biblici despre frumusețile naturii*, în MA, an. VI, 1961, nr. 1—3, p. 37—58; *Hitiții și relațiile lor cu Vechiul Testament*, în MA, an. VI, 1961, nr. 7—8, p. 380—402; *Flora și vegetația din Orientul biblic. Simbolul lor în Sfânta Scriptură*, în MMS, an. XXXVII, 1961, nr. 7—8, p. 502—525; *Ortodoxia și Vechiul Testament*, în MB, an. XII, 1962, nr. 7—8, p. 299—318; *Abisinia în epoca veche (Studiu de arheologie biblică)*, în MA, an. VII, 1963, nr. 4—6, p. 291—309; *Septuaginta*, în MA, an. IX, 1964, nr. 3—5, p. 195—209; *Concepția Vechiului Testament, despre stat*, în MB, an. XIV, 1964, nr. 7—8, p. 334—345; *Vulgata*, în MA, an. IX, 1965, nr. 4—6, p. 275—287; *Cărțile apocrife ale Vechiului Testament*, în MB, an. XVI, 1966, nr. 1—3, p. 26—40; *Valoarea spirituală a Vechiului Testament*, în MA, an. XI, 1966, nr. 9—10, p. 574—590; *Vechiul Testament în tematica icoanelor pe sticlă*, în MA, an. XIV, 1969, nr. 7—8, p. 470—479; *Importanța tradiției exegetice pentru cercetarea biblică modernă*, în MA, an. XVII, 1972, nr. 5—6, p. 369—377; *Teologia Vechiului Testament și actualizarea ei*, în MO, an. XXVIII, 1976, nr. 3—4, p. 186—194; *Preoția în lumina Vechiului Testament*, în MB, an. XXVII, 1977, nr. 7—9, p. 510—518; *Vechiul Testament în preocupările Sfântului Vasile cel Mare*, în „Ortodoxia", an. XXXI, 1979, nr. 1, p. 133—146; *Principii ermineutice în omiliile biblice ale lui Origen, cu referire specială la Vechiul Testament*, în MA, an. XXVI, 1981, nr. 10—12, p. 757—763; *Integritatea creației pe baza referatului biblic*, în MA, an. XXXI, 1986, nr. 4, p. 10—19; *Fericitul Ieronim: Proorocul Iona*, traducere, în MMS, an. LXII, 1986, nr. 5, p. 88—119; *Predica de pe munte comentată de Fericitul Ieronim*, în AB, an. I (40), 1990, nr. 1—2, p. 7—24; *Sf. Ambrozie al Milanului: Psalmul 50*. Traducere și prezentare, în AB, an. I (40), 1990, nr. 5—6, p. 58—80; *Evanghelia după Matei în interpretarea Fericitului Ieronim* (trad.), în AB, an. III (XLII), 1992, nr. 10—12, p. 99—111.

Coautor al manualului *Studiul Vechiului Testament*, pentru uzul studenților în teologie, București, 1955, 288 p. (ed. a II-a, 1985, 452 p.). A

tradus din Origen, *Scrieri alese*. Partea întâi, București, 1981, 472 p.; Partea a doua, București, 1982, 528 p. (ambele în colaborare cu pr. prof. Teodor Bodogae și Zorica Lațcu).

Alte articole și recenzii privind Vechiul Testament în „Revista Teologică", „Mitropolia Ardealului", „Telegraful Român", din Sibiu. În manuscris, mai multe capitole pentru o *Biblie cu comentar* (cărțile Pentateuhului, I Regi, Estera, Plângerile lui Ieremia, Eclesiastul, Psalmii 50—150 etc.).

Ca rector, a redactat „Anuarele Academiei teologice din Sibiu" pe anii 1946—1949; a pus bazele colecției „Biblioteca biblică", din care au apărut 4 lucrări.

Literatura: Pr. Prof. Dumitru Abrudan, *Părintele prof. dr. Nicolae Neaga octogenar*, în MA, an. XXVII, 1982, nr. 7—9, p. 550—552; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 318—320; Pr. Aurel Pavel, *Indice bibliografic selectiv al operei publicistice a Pr. Prof. Dr. Nicolae Neaga*, în RT, an. VII (79), 1997, nr. 2, p. 6—43 (și extras); Cornel Toma, *Părintele Profesor Dr. Nicolae Neaga. Coordonate bio-bibliografice*, în AB, an. VIII (XLVII), 1997, p. 10—27.

NECULA NICOLAE, profesor de teologie. N. 18 mart. 1944, în Nicolești, jud. Buzău. Studii la Seminarul teologic din Buzău (1959—1964), la Institutul Teologic Universitar din București (1964—1968), continuând la cursurile de doctorat (1968—1971), specialitatea Liturgică, Pastorală și Artă creștină; studii de specializare la Institutul de studii superioare copte din Cairo (1970—1971) și la Facultatea Valdeză de Teologie din Roma (1974—1975), doctoratul la București (1977). Pedagog la Seminarul teologic din București (1971—1972), transferat în Redacția Editurii Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă (1972—1975); asistent la secția practică la Institutul Teologic Universitar din București (1975), încredințat cu suplinirea catedrei de Drept bisericesc, ca lector (1978—1981), apoi a celei de Liturgică și Pastorală (din 1982), profesor titular la catedra de Liturgică și Pastorală (din 1984); prodecan (din 1996), decan (din 2000), diacon (1975), preot (1976); delegat la diferite întruniri ecumenice peste hotare.

Lucrări: *Participarea credincioșilor laici la cult în Bisericile răsăritene*, în ST, an. XXII, 1970, nr. 3—4, p. 278—290; *Privire de sinteză asupra sculpturii religioase în piatră la români până la sfârșitul secolului al XVIII-lea în Țara Românească și Moldova*, în BOR, an. LXXXVIII, 1970, nr. 11—12, p. 1259—1274; *Câteva trăsături generale ale artei copte*, în „Ortodoxia", an. XXIII, 1971, nr. 3, p. 429—440; *Scurtă privire asupra literaturii religioase a Bisericii Copte și îndeosebi asupra cărților ei de cult*, în BOR, an. LXXXIX, 1971, nr. 5—6, p. 644—659; *Ritualul Botezului creștin și al Mirungerii în riturile liturgice răsăritene*, în GB, an. XXX, 1971, nr. 9—10, p. 828—846; *Organizarea învățământului teologic și cântarea cultică în Biserica Ortodoxă Coptă*, în GB, an. XXXII, 1973, nr. 7—8, p. 765—781; *Cultul Maicii Domnului în Biserica Coptă*, în „Ortodoxia", an. XXVI, 1974, nr. 1, p. 107—118; *Doctrina și viața religioasă a Bisericii Copte reflectate în textele ei liturgice (Rugăciuni și imne)*. Teză de doctorat, în „Ortodoxia", an. XXVIII, 1976, nr. 3—4, p. 473—626 (și extras); *Aspecte ale artei pastorale la Sfinții Trei Ierarhi*, în ST, an. XXX, 1978, nr. 3—4, p. 320—328; *Anafora Sfântului Vasile cel Mare din ritul liturgic copt* (introducere, traducere și note), în GB, an. XXXVIII, 1979, nr. 11—12, p. 1141—1156; *Opera canonică a patriarhilor copți din secolele XI—XIII și importanța ei pentru viața Bisericii Copte*, în BOR, an. C, 1982, nr. 1—2, p. 193—204; *Rânduiala laudelor bisericești din Biserica Coptă în comparație cu rânduiala din ritul bizantin*, în GB, XLI, 1982, nr. 4—6, p. 391—398; *Simbolismul locașului de cult în opera liturgică a Sfântului Simeon, arhiepiscopul Tesalonicului (sec. XV)*, în GB, an. XLII, nr. 9—12, 1983, p. 634—650; *Învățătura despre post în Biserica Ortodoxă*, în ST, an. XXXVI, 1984, nr. 7—8, p. 514—520; *Rolul preotului ortodox român în viața obștească*, în BOR, an. CIV, 1986, nr. 1—2, p. 59—68; *Particularități ale ritului liturgic rus față de al celorlalte Biserici autocefale*, în ST, an. XL, 1988, nr. 1, p. 70—75; *Legătura dintre viața liturgică și opera de caritate în Ortodoxie*, în GB, an. L, 1991, nr. 1—3, p. 78—92; *Biserică și cult pe înțelesul tuturor*, București, 1996, 206 p.; *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, 2 vol., Galați, 1996 și 2000, 351 + 476 p. Diferite alte articole, note, cronici, recenzii în periodicele citate, predici în „Glasul Bisericii" etc.

Traduceri: Tomáš Špidlík, *Mari mistici ruși*, Galați, 1997, 344 p. (din limba italiană).

Literatura: *Curriculum vitae*, în teza de doctorat *cit.*, p. 626; GB, an. XXXVI, 1977, nr. 1—3, p. 150—151; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 125—126; ROC, an. XIV, 1984, nr. 4, p. 29—32.

NEGOIȚĂ ATANASIE, preot, orientalist. N. 3 iul. 1903, în Seaca, jud. Teleorman. † 28 aug. 1995, în București. Cursul inferior la Liceul „Sf. Haralambie" din Turnu Măgurele, iar cursul superior la Seminarul „Central" din București (abs. 1926), cu diferență de liceu și bacalaureat; apoi urmează Facultățile de Teologie și Litere din București (1926—1930), cu licență la amândouă și doctoratul în Teologie (1932); studii de specializare pentru Vechiul Testament la „École Biblique et Archéologique Française" din Ierusalim (1930—1932). Conferențiar suplinitor de Studii biblice la Facultatea de Teologie din București (1933—1938), asistent la catedra de Exegeza Vechiului Testament (1939), iar din 1940 asistent definitiv; în 1947—1948 profesor suplinitor la aceeași catedră; lector de Limba ebraică la Institutul Teologic Universitar din București (1948—1952); diacon (1933—1936), apoi preot (1936—1994) la biserica „Sf. Ioachim și Ana" — Foișorul de Foc din București; membru al Asociației Orientaliștilor din România. A publicat o serie de lucrări de Vechiul Testament, iar în ultimii ani, studii privitoare la manuscrisele de la Marea Moartă și data serbării Paștilor.

Lucrări: *Proorocul Nahum*, teză de doctorat, București, 1932, 133 p.; *Limba aramaică în Noul Testament*, București, 1935, 36 p.; *La râul Babilonului (ps. 137)*, București, 1935, 27 p.; *Sabathul Vechiului Testament*, București, 1935, 64 p.; *Codul lui Hammurapi*, București, 1935, 52 p. + XXIV pl.; *Metoda misionară a profeților Vechiului Testament*, București, 1936, 96 p.; *Câteva numiri de geografie și topografie biblică*, București, 1937, 24 p.; *Psalmul XXXIII. Considerații filologice și teologice*, București, 1938, 33 p.; *Psaltirea în cultul Bisericii Ortodoxe*, București, 1940, 164 p.; *Plantele amintite în Biblie*, București, 1941, 55 p.; *Psalmii biblici și psalmii babilonieni*, București, 1944, 80 p.; *Cunoști tu Țara Sfântă?* București, 1944, 64 p.; *Elemente de gramatică ebraică*, București, 1946, 144 p. *Texte din Vechiul Testament interpretate fals de către sectanți*, în ST, an. II, 1950, nr. 3—6, p. 262—279; *Instituții sociale în Vechiul Testament*, în ST, an. II, nr. 1950, nr. 9—10, p. 569—589; *Ideile umanitare ale creștinismului*, în ST, an. III, 1951, nr. 5—6, p. 336—355; *Despre Sabat. Originea sâmbetei și a Duminicii*, în ST, an. III, 1951, nr. 9—10, p. 514—541; *Religia canaanită*, în ST, an. XI, 1959, nr. 9—10, p. 525—555; *Papirusurile din Elefantina și Vechiul Testament*, în MB, an. X, 1960, nr. 1—2, p. 31—59; *Manuscrisele de la Marea Moartă și studiile mai noi*, în MA, an. V, 1960, nr. 5—6, p. 333—343; *Descoperirea scrierilor gnostice. Manuscrisele copte de la Nag Hamadi*, în ST, an. XII, 1960, nr. 7—8, p. 532—551; *Eleniștii din Faptele Apostolilor sunt oare esenienii?* în GB, an. XIX, 1960, nr. 7—8, p. 618—634; *Mediul în care a apărut Noul Așezământ. Cultura nabateenilor în lumina ultimelor săpături arheologice*, în MO, an. XII, 1960, nr. 9—12, p. 561—575; *Cum se interpreta Scriptura acum 2000 de ani*, în GB, an. XX, 1961, nr. 3—4, p. 308—320; *Istoria poporului Bibliei după cercetări mai noi*, în MB, an. XI, 1961, nr. 7—12, p. 22—37; *Descoperiri de la Marea Moartă. Manuscrisele de la Qumran*, în MB, an. XII, 1962, nr. 1—4, p. 51—76; *Problema învierii din morți în manuscrisele de la Qumran și în literatura rabinică mai timpurie*, în GB, an. XXI, 1962, nr. 3—4, p. 267—279; *Organizația esenienilor și doctrina lor*, în ST, an. XIV, 1962, nr. 3—4, p. 202—220; *Dascălul dreptății în manuscrisele de la Qumran*, în GB, an. XXI, 1962, nr. 5—6, p. 473—485; *Manuscrisele de la Qumran și originea creștinismului*, în GB, an. XXI, 1962, nr. 7—8, p. 678—688; *Poporul necredincios din manuscrisele de la Qumran*, în MB, an. XII, 1962, nr. 9—10, p. 485—495; *Dascălul dreptății și cei doi mesia din manuscrisele de la Marea Moartă*, în MB, an. XII, 1962, nr. 11—12, p. 650—667; *Biblia în cadrul istoriei Orientului Apropiat*, în MB, an. XIII, 1963, nr. 1—2, p. 11—29 și an. XIV, 1964, nr. 4—6, p. 145—158; *Despre limbile semite*, în MB, an. XIV, 1964, nr. 9—10, p. 562—580; *Săpăturile arheologice din Palestina*, în GB, an. XXIII, 1964, nr. 11—12, p. 1073—1098; *Recentele săpături arheologice din Țara Sfântă. Fortăreața Masada*, în MA, an. XI, 1966, nr. 7—8 p. 475—485; *Manuscrisele de la Qumran și influențele lor*, în MB, an. XVI, 1966, nr. 10—12, p. 596—613; *Paralele între*

Biblie și manuscrisele de la Marea Moartă, în MB, an. XVIII, 1968, nr. 7—9, p. 387—401; *Descoperiri noi despre esenieni*, în MB, an. XXI, 1971, nr. 7—9, p. 388—401; *Manuscrisele de la Marea Moartă și Noul Testament*, în GB, an. XXXIII, 1974, nr. 7—8, p. 680—689; *Sfântul Ioan Botezătorul a fost qumranit sau esenian?*, în ST, an. XXVII, 1975, nr. 5—6, p. 377—387; *Interpretarea Scripturii în manuscrisele de la Marea Moartă*, în MB, an. XXVII, 1977, nr. 4—6, p. 330—341; *Un Iov babilonean? Ceva din teodiceea akkadiană*, în ST, an. XXIX, 1977, nr. 5—8, p. 436—449; *Creștinismul și esenianismul în lumina manuscriselor de la Marea Moartă*, în MO, an. XXX, 1978, nr. 1—3 p. 41—51; *Teologia biblică a Vechiului Testament*, București, 1992, 219 p.

Gândirea asiro-babiloneană în texte, București, 1975, 398 p. (Bibliotheca Orientalis); *L'hostilité des Zélotes envers les esseniens et ses causes*, în „Studia et Acta Orientalia", vol. IX, 1977, p. 91—108; *Gândirea feniciană în texte*, București, 1979, 360 p. (Bibliotheca Orientalis); *Les classes sociales dans le Code de Hammourabi*, în „Studia et Acta Orientalia", vol. X, 1980, p. 114—127; *Gândirea hitită în texte*, București, 1986, 360 p. (Bibliotheca Orientalis, în colaborare cu Constantin Daniel).

Calendarul, în MB, an. XIV, 1964, nr. 1—3, p. 9—26; *Calendarul Bisericii creștine*, în MB, an. XV, 1965, nr. 1—3, p. 52—90; *Tehnica calendarului eclesiastic*, în MB, an. XV, 1965, nr. 4—6, p. 299—337; *Calendarul mozaic și Paștile creștine*, în GB, an. XXXI, 1972, nr. 11—12, p. 1199—1214; *Paștile la dată fixă. Noi inițiative*, în BOR, an. XCV, 1977, nr. 5—6, p. 350—356.

Alte articole în „Raze de Lumină", „Amvonul", „Fântâna Darurilor", toate în București și periodicele bisericești actuale.

Literatura: *Curriculum vitae*, în teza de doctorat *cit.*; ROC, an. IV, 1975, nr. 3, p. 91—93; Pr. Prof. D. R(adu), *Lector Pr. Dr. Athanasie Negoiță*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 59—60; date autobiografice în cartea sa *Teologia biblică...*, p. 198—201.

NEGOIȚĂ IOAN, preot, pedagog, traducător. N. 5 febr. 1886, în Cogeasca Veche—Cucuteni, jud. Iași, în familie de preot, † 29 ian. 1941, în Iași. Studii la Seminarul „Veniamin" din Iași (1901—1909) și la Facultatea de Teologie din București (1909—1913), cu examen de capacitate pentru Religie (1913). Diacon (1913), apoi preot la catedrala episcopală din Huși (1914—1928); un timp director al Cancelariei eparhiale din Huși; profesor de Religie la Liceul din Huși (1919), profesor de Teologie sistematică și director al Seminarului (1919—1928), continuând ca profesor (1928—1941) și director (1928—1940) la Seminarul „Veniamin" din Iași; preot la catedrala mitropolitană din Iași (1928—1941); membru în Adunările eparhiale de la Huși și Iași, membru în Consitoriul superior bisericesc; iconom stavrofor (1921).

Traduceri: F. Bettex, *Minunea*, București, ed. I, 1912; ed. a II-a, 1934; F. Bettex, *Creștinismul și studiul naturii*, Huși, 1923, 276 p. (în colaborare cu pr. N. Donos); Fr. W. Foerster, *Religia și formarea caracterului*, Sibiu, 1933, 455 p. (în colaborare cu pr. N. Donos); diferite broșuri din Fr. W. Foerster și Drummond: *Atitudinea preotului față de chestiunea socială, Ce ți se pare de Hristos?, Predica de pe munte, Cele șapte cuvinte ale lui Iisus pe cruce, Orașul fără Biserică, Programul creștinismului, Învățământul religios și învățământul moral*, etc. Colaborări la diverse reviste și ziare bisericești sau laice.

Literatura: Pr. N. Donos, *Necrolog*, în MM, an. XVII, nr. 2—3, 1941, p. 150—153; Prof. C. N. Tomescu, *Necrolog*, în „Luminătorul", 1941, nr. 3—4, p. 248—251; Pr. Grigore A. Dimitriu, *Necrolog*, în „Păstorul Tutovei" — Bârlad, an. IV, 1941, nr. 1—2, p. 83—88 (alte articole la p. 88—95); Pr. N. Donos, *Necrolog*, în „Anuarul Seminarului «Veniamin Costachi» din Iași pe anii școlari 1937—1941", p. 91—93; Prof. Dr. C. Mureșanu, *Necrolog*, în același „Anuar", p. 109—124; Pr. Prof. Dr. Alexandru Ciurea, *Preotul profesor Ioan Negoiță, directorul nostru*, în MMB, serie nouă, an. I (LXVII), 1991, nr. 1-3, p. 111—120.

NEGRUȚIU-FECHETE NICOLAE, preot, publicist și traducător. N. 1846, în Sucutard, jud. Cluj, † 11 nov. 1890, în Abazzia—Italia. Studii gimnaziale la Cluj și Blaj, teologice la Gherla. Arhivar și vicenotar la Episcopia unită din Gherla (până în 1878), preot, profesor și director la

Şcoala pedagogică din Gherla (1878—1890), protopop în Dej (1890).

A editat publicaţiile periodice: „Predicatorul săteanului român sau curs complet de predici pre toate duminicile şi sărbătorile anului, precum şi pe toate ocasiunile obveniente", Gherla, 1875—1880 (continuat cu „Preotul Român, jurnal bisericesc, scolastic şi literar", Gherla 1880—1890); „Amicul Familiei", foaie pentru toate trebuinţele vieţii sociale, Gherla-Cluj, 1878—1890; „Cărţile Săteanului Român", scriere periodică pentru trebuinţele poporului român, Gherla 1876—1886; „Lumea Nouă", Cluj, 1876 (foaie satirică — umoristică). În acestea, ca şi în „Familia" de la Oradea — a publicat schiţe, articole, poezii, traduceri (din Aug. von Kotzebue, Marie Sophie Schwartz ş.a.). În volum: *Nu mă uita! Colecţiune de versuri pentru ocasiuni funebrali*, Gherla, 1883 (ed. nouă, 1928); Ponson du Terrail, *Amor şi dincolo de mormânt*, novelă... traducere, Sibiu, 1878, 51 p.

Literatura: *Enciclopedia Română*, tom. III, Sibiu, 1904, p. 386; *Reviste literare româneşti din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea* (sub îngr. Ovidiu Papadima), Bucureşti, 1974, p. 279—293 (analiza detaliată a publicaţiilor „Amicul Familiei" şi „Lumea Nouă"); Alexandru Matei şi Marin Oprea, *Din istoria presei agrare din Transilvania: „Cărţile săteanului român" (1876—1886)*, în *Terra Nostra*. Culegere de materiale privind istoria agriculturii în România, Bucureşti, 1973, p. 449—458; Mircea Popa, *Revistele lui Nicolae Fekete Negruţiu şi lupta lor pentru independenţa şi libertatea naţională a poporului român*, în „Studiu", supliment ştiinţific al periodicului „Răsunetul", editat de Liceul „Andrei Mureşanu", vol. I, Dej, 1978, p. 235—241; *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, Bucureşti, 1979, p. 617—618.

NEOFIT, mitropolit. N. 1 ian. 1787, în Bucureşti, † 14 ian. 1850, în Bucureşti. Probabil a studiat în Bucureşti. Ierodiacon în 1818, ieromonah şi arhimandrit în 1824, episcop al Râmnicului la 18 apr. 1824 (hirotonit 20 apr.); în ian. 1829—aug. 1833 a fost şi locţiitor de mitropolit, iar între anii 1834 şi 1840 a făcut parte din „ocârmuirea" provizorie care a condus treburile Mitropoliei vacante (împreună cu episcopii de Buzău şi Argeş); la 29 iun. 1840 ales mitropolit (conducând, în continuare şi Episcopia Râmnicului, până în ian. 1848); la 27 iul. 1849 s-a retras din scaun. Preocupat de probleme şcolare: în timpul lui s-au înfiinţat Seminariile din Ţara Românească (1836—1837); a trimis patru bursieri la Pesta, cinci la Atena, şapte în Rusia, din care s-au recrutat viitori profesori la seminarii; câteva tipărituri.

Literatura: Pr. Niculae Şerbănescu, *Mitropoliţii Ungrovlahiei*, în BOR, an. LXXVII, 1959, nr. 7—10, p. 810—813; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, Bucureşti, 1981, p. 49—52 (ed. a II-a, Bucureşti, 1994).

NICA ANTIM (din botez Alexandru), arhiepiscop. N. 24 febr. 1908, în Bogzeşti, jud. Orhei, † 1 mai 1994, în Galaţi. Studii la Seminarul teologic (1919—1927) şi la Facultatea de Teologie din Chişinău (1927—1931), la care a obţinut doctoratul în 1940; în paralel, a studiat şi la Facultăţile de Drept şi Filosofie—Litere din Iaşi; studii de specializare (în 1932—1934) în Franţa (Paris şi Strasbourg), iar în 1934—1935 în Anglia şi Liban (Academia misionară „Near East School of Theology" din Beirut). Tuns în monahism, cu numele Antim, la mănăstirea Curchi (1935), hirotonit ierodiacon (1935) şi ieromonah (1936), apoi hirotesit arhimandrit (1940). A fost prefect de studii şi director al Internatului teologic şi misionar eparhial la Chişinău (1935—1937), exarh al mănăstirilor din eparhia Hotinului (1937—1940), apoi asistent la catedra de Pastorală de la Facultatea de Teologie din Chişinău (1940), transferat la cea din Bucureşti (1941); locţiitor (1941), apoi şef al „Misiunii religioase" din Transnistria (1943), cu sediul la Odessa. La 14 ian. 1944 ales episcop de Cetatea Albă — Ismail, hirotonit la 23 ian. 1944 şi instalat la Ismail la 10 mart. 1944. Director al Internatului teologic din Bucureşti (1945—1947), locţiitor de episcop al Dunării de Jos (sept. 1947—febr. 1950); episcop-vicar patriarhal cu titlul „Târgovişteanul" şi secretar al Sfântului Sinod (1950—1973). La 10 iun. 1973 a fost ales episcop al Dunării de Jos (înscăunat la 19 aug. 1973); la 16 oct. 1975 Episcopia a fost ridicată la rangul de Arhiepiscopie, cu titlul: „a Tomisului şi Dunării de Jos", devenind astfel arhiepiscop (înscăunat în noua demnitate la 9 nov. 1975).

A făcut parte din numeroase delegații sinodale care au vizitat alte Biserici sau a fost delegat de Sf. Sinod să reprezinte Biserica noastră la o serie de întruniri cu caracter ecumenic: Conferințele panortodoxe Rodos II 1963 și Rodos IV — Chambesy 1968, Conferința Lambeth 1968, prima Conferință mondială a religiilor pentru promovarea păcii de la Kyoto în 1970, Colocviul islamo-creștin de la Tripoli din 1976 ș.a.

Lucrări: *La notion de verité religieuse d'après M. Loisy*, Chișinău, 1936, 20 p.; *Ortotoxia în Siria și la Locurile Sfinte*, Chișinău, 1936, 16 p.; *Misionarismul creștin între mahomedani în Orientul Apropiat* (teză de doctorat), Bălți, 1939,173 p.; *Rugăciunea lui Iisus*, în BOR, an. LVII, 1939, nr. 9—10, p. 551—568 (și extras 20 p.); *Monahismul în Basarabia (1812—1918)*, Bălți, 1940, 36 p.; *Aspecte misionare din Basarabia*, Chișinău, 1942, 43 p.; *Misionari străini în România (1841—1941)*, în vol. *Prinos închinat Înalt Prea Sfințitului Nicodim...*, București, 1946, p. 67—73; *Ortodoxia în Extremul Orient*, în „Ortodoxia", an. III, 1951, nr. 1, p. 101—114; *Negrii ortodocși din Africa și lupta lor pentru autonomie bisericească*, în „Ortodoxia", an. XIX, 1967, nr. 1, p. 3—16. O serie de articole, recenzii și note în „Misionarul" — Chișinău, reportaje (de pildă *Călătoria Prea Fericitului Justinian, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, în Africa și Orientul Îndepărtat*, în BOR, an. LXXXVII, 1969, nr. 1—2, p. 30—115), recenzii, pastorale, cuvântări în periodicele bisericești centrale și în „Glasul Bisericii".

Ca arhiepiscop la Galați a inițiat apariția volumelor: *De la Dunăre la Mare* (2 ediții; 1977 și 1979), *Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos în trecut și astăzi* (1981), *Monumente istorice și izvoare creștine* (1987) și altele. A îndrumat acțiunea de refacere și împodobire a multor lăcașuri de închinare din eparhie.

Literatura: BOR, an. XCI, 1973, nr. 7—8, p. 738—761; BOR, an. XCIII, 1975, nr. 7—8, p. 1482—1512; ST, an. XXXIV, nr. 1—2, 1982, p. 77—78; vol. *Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos în trecut și astăzi*, Galați, 1981, îndeosebi, p. 47—86; *Îndrumător bisericesc, misionar și patriotic*, vol. 4, Galați, 1988, p. XLI—LXX; Pr. Gheorghe Cunescu, *I.P.S. Arhiepiscop Dr. Antim Nica la a 80-a aniversare*, în BOR, an. CVI, 1988, nr. 3—4, p. 17—20; Preot Eugen Drăgoi, *Ierarhi și preoți de seamă la Dunărea de Jos, 1864—1989*, Galați, 1990, p. 53—58; *Necrolog*, în VO, an. VI, nr. 116, mai 1994, p. 1 și 7; *Necrolog* în BOR, an. CXII, 1994, nr. 1—6, p. 195—209; *Necrolog* în GB, an. LI, 1994, nr. 5—7, p. 126—128.

NICETA, episcop daco-roman de Remesiana, în Dacia Mediterranea (azi Bela Palanka în Iugoslavia), † după 414. Date despre **N.**, oferă prietenul său, Sf. Paulin, episcop de Nola, în două poeme, cu ocazia celor două vizite pe care i le-a făcut la Nola, în 398 și 402. Din poeme reiese că predica în limba latină, contribuind la „romanizarea" și „încreștinarea" daco-romanilor și a unor neamuri „barbare" din sudul Dunării. A scris lucrări — îndeosebi catehetice — în limba latină: *Libelli instructionis* (Cărticele de învățătură numită de unii cercetători *Instructio ad competentes* sau *Catehismul*), în șase cărți, pentru cei care se pregătesc pentru botez; *De ratione fidei* (Despre rațiunea credinței); *De spiritu Sancti potentia* (Despre puterea Sfântului Duh); *De Symbolo* (Despre Simbolul de credință); *De diversis appelationibus* (Despre diferitele numiri ale Domnului); cuvântările: *De vigiliis servorum Dei* (Despre privegherea robilor lui Dumnezeu); *De psalmodiae bono* (Despre folosul cântării de psalmi) și imnul *Te Deum laudamus* (Pe Tine Dumnezeule Te lăudăm); i-au fost atribuite și alte lucrări (nesigure). Prăznuit ca sfânt (15 sept. sau 3 apr.) Părți din opera sa au fost traduse în românește de Pr. Prof. Ștefan Alexe, în MO, an. XXI, 1973, nr. 9—10, p. 783—787 (Despre rațiunea credinței); an. XXV, 1973, nr. 11—12, p. 970—980 (Despre puterea Duhului Sfânt); an. XXVI, 1974, nr. 1—2, p. 63—69 (Despre Simbolul de credință); 1974, nr. 3—4, p. 294—299 (Despre priveghere); 1974, nr. 7—8, p. 622—628 (Despre folosul cântării de psalmi); an. XXV, 1973, nr. 7—8, p. 587—588 (Despre difertele numiri ale Domnului).

Literatura: A. E. Burn, *Niceta of Remesiana. His life and works*, Cambridge, 1905, XCLX + 194 p.; Klaus Gamber, *Niceta von Remesiana. Instructio ad competents*, Regensburg, 1964.

E. Amann, *Nicétas de Rémésiana*, în *Dictionnaire de théologie catholique*, t. XI, 1, 1931, col. 477—479; Jacques Zeiller, *Un ancien evêques d'Illiricum peut-etre auteur du Tedeum?*, *Saint Niceta de Remesiana*, în *Comptes -*

rendus de l'Academie des Inscriptions et Belles Lettres, Paris, 1942, p. 356—369 (şi recenzia lui I. Barnea, în BOR, an. LXI, 1943, nr. 7—9, p. 409—411); Pr. Prof. Ioan G. Coman, *„Aria misionară" a Sfântului Niceta de Remesiana*, în BOR, an. LXVI, 1948, nr. 5—8, p. 337—356; Ştefan C. Alexe, *Foloasele cântării bisericeşti în comun după Sfântul Niceta de Remesiana*, în BOR, an. LXXV, 1957, nr. 1—2, p. 165—182; Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Operele literare ale Sfântului Niceta de Remesiana*, în ST, an. IX, 1957, nr. 3—4, p. 200—232; D. M. Pippidi, *Contribuţii la istoria veche a României*, ed. a II-a, Bucureşti, 1967, p. 497—516; Ştefan C. Alexe, *Sfântul Niceta de Remesiana şi ecumenicitatea patristică în secolele IV şi V*, teză de doctorat, în ST, an. XXI, 1969, nr. 7—8, p. 453—587 (şi extras, Bucureşti, 1969, 141 p. — cu bogată bibliografie); Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Scriitori bisericeşti în epoca străromână*, Bucureşti, 1979, p. 93—174; Aimé Solignac, *Nicétas (saint), évêque de Rémésiana*, în *Dictionnaire de spiritualité*, fasc. LXXII—LXXIII, Paris, 1981, col. 214—219; Mitropolit Nestor Vornicescu, *Scrieri patristice în Biserica Ortodoxă Română până în sec. XVII*, Craiova, 1983, p. 71—81 (şi ed. *Primele scrieri patristice în literatura noastră, sec. IV—XVII*, Craiova, 1984, p. 82—93); L. A. Tăutu, *Sfântul Niceta de Remesiana*, Oradea, 1995, 147 p.; Mihail Diaconescu, *Istoria literaturii dacoromane*, Bucureşti, 1999, p. 749—755.

NICHIFOR, mitropolit. N. c. 1680, în Morea (în Grecia), † 14 febr. 1751, la Iaşi. Studii în Grecia; dascăl al viitorului domn Grigorie II Ghica. Venind în Moldova, s-a călugărit la mănăstirea Neamţ, hirotonit ieromonah, apoi ridicat la treapta de mitropolit titular „de Sidis". În 1739 sau 1740 ales mitropolit al Moldovei, la stăruinţele lui Grigorie II Ghica, păstorind până la 27 oct. 1750, când s-a retras din scaun. Sub el s-au tipărit câteva cărţi la Mitropolie (*Evangheliarul* 1741, *Evhologhionul* 1741, *Octoihul* 1742 ş.a.), mai multe în tipografia particulară a lui Duca Sotiriovici din insula Tassos (*Psaltirea cu tâlc* 1743, *Liturghierul* 1747, *Triodul* 1747, *Psaltirea* 1748, *Octoihul* 1749, *Ceaslovul* 1750 ş.a.); tot atunci au apărut câteva cărţi în limba arabă, în tipografia înfiinţată la mănăstirea „Sf. Sava" din Iaşi (*Liturghierul greco-arab* 1745, *Arbitrul adevărului şi expunerea dreptăţii cu manualul împotriva infailibilităţii papei* 1746, *Cina cea divină* 1747, *Colecţia hotărârilor a două sinoade despre catolicismul în Siria* 1747). În timpul păstoririi lui, domnitorul Constantin Mavrocordat a luat o serie de măsuri pentru ridicarea nivelului de pregătire a preoţilor, s-au înfiinţat câteva şcoli noi la cele trei Episcopii.

Literatura: N. Iorga, *Reformele în Biserică ale lui Constantin Mavrocordat*, în rev. „Ramuri", 1909, p. 129—133; Gh. Ghibănescu, *Ponturile religioase ale lui Constantin Mavrocordat din 1742*, în rev. „Ion Neculce", 5, 1925, p. 315—318; Gh. I. Moisescu, Şt. Lupşa şi Al. Filipaşcu, *Istoria Bisericii Române*, vol. II, Bucureşti, 1957, p. 193—196; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Bucureşti, 1981, p. 350—353 (ed. a II-a, Bucureşti, 1994, p. 343—345); Ruxandra Moaşa, *Un mitropolit grec al Moldovei: Nichifor de Sidis*, în buletinul „Ion Neculce", Iaşi, 2—3, 1996—1997, p. 71—79.

NICHITICI GHEDON, episcop sârb. N. 1736, † 20 nov. 1788 la Sibiu (înm. la Răşinari). Studii într-o şcoală sârbească, după care s-a călugărit şi a fost hirotonit diacon al episcopului Dionisie Novacovici, la Buda, apoi la Sibiu — Răşinari; protopop la Abrud, apoi egumen al mănăstirii sârbeşti Şişatovaţ, vicar al Episcopiei Bucovinei, cu sediul la Cernăuţi (1783). La 30 sept. 1783 numit episcop al eparhiei ortodoxe a Transilvaniei, hirotonit la Carloviţ, apoi instalat la Sibiu la 1 iul. 1784. Ca episcop a întocmit o statistică („conscripţie") a eparhiei (120.552 familii ortodoxe), iar în 1786 face o arondare a ei, împărţind-o în 31 de protopopiate, cu 981 parohii; în 1785 convoacă la Sibiu „soborul mare" al protopopilor eparhiei; în 1786 introduce registre de stare civilă la parohii; în 1787 şi 1788 inspectează eparhia, iar secretarii săi au lăsat însemnări asupra celor constatate. A fost primul ierarh din Transilvania care a solicitat autorităţilor habsburgice aprobarea pentru înfiinţarea unui seminar teologic; în 1786 s-a aprobat numai un „curs pedagogic" la Sibiu pentru pregătirea viitorilor învăţători ai şcolilor „poporale" îndrumate de Biserica Ortodoxă, dar, în cadrul acestuia, erau pregătiţi şi viitorii preoţi. Prin testament a dispus ca din banii lui să se construiască o biserică în Sibiu (existentă şi azi în cartierul „Maieri") şi să se constituie un fond pentru ajutorarea preoţilor săraci.

Literatura: Eudoxiu Hurmuzaki, *Fragmente zur Geschichte der Rumänen*, vol. II, Bucureşti,

1881, p. 202—204. Dr. Ilarion Pușcariu, *Documente pentru limbă și istorie*, vol. I, Sibiu, 1889, p. 45—155; Matei Voileanu, *Momente din viața bisericească a românilor ortodocși din Transilvania*, Sibiu, 1902, p. 25—60; Dr. Ioan Lupaș, *Istoria bisericească a românilor ardeleni*, Sibiu, 1918, p. 125—127; Gh.I. Moisescu, Șt. Lupșa și Al. Filipașcu, *Istoria Bisericii Române*, vol. II, București, 1957, p. 322—323; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 506—508 (ed. II, București, 1994, p. 492—494).

NICODIM de la Tismana, reorganizator și îndrumător al monahismului românesc. N. c. 1340, într-o familie de vlahi sud-dunăreni, la Prilep, în Macedonia, † 26 dec. 1406, la mănăstirea Tismana. Călugărit la Muntele Athos, probabil la Hilandar; un timp a trăit în regiunea Craina, lângă Dunăre, unde ar fi ridicat — după tradiție — mănăstirile Vratna și Manastirița; prin 1370—1371 a trecut în nordul Dunării, unde a ridicat mănăstirea Vodița, cu ajutorul lui Vladislav-Vlaicu Vodă; în 1375 trimis de cneazul Lazăr al Serbiei într-o misiune la Constantinopol; după această dată începe zidirea mănăstirii Tismana, cu ajutorul lui Radu I; ambele mănăstiri au fost conduse de Nicodim până la moarte, potrivit principiului „samovlastiei" (conducere de către propriul sobor, fără vreun amestec al autorității superioare bisericești sau de stat), obținând numeroase hrisoave de danie din partea domnilor țării. Tradiția îi atribuie și ctitorirea altor mănăstiri (Gura Motrului, Vișina, Prislop). A purtat corespondență cu patriarhul Eftimie al Târnovei, în probleme teologice; în 1404—1405 a caligrafiat, pe pergament, un *Tetraevanghel* în limba slavonă de redacție medio-sârbă, împodobit cu frontispicii și inițiale înflorate, probabil la mănăsirea Prislop, în părțile Hațegului. Prăznuit ca sfânt (26 dec.).

Literatura: Ierom. Ștefan de la Tismana, *Viața Prea Cuviosului părintelui Nicodim sfințitul!...*, ed. Iosif Bobulescu, București, 1883, XI + 82 p. (ed. a II-a, Craiova, 1935); Nicolae Dobrescu, *Întemeierea Mitropoliilor și a celor dintâi mă-năstiri din țară*, București, 1906, p. 63—67; E. Turdeanu, *Les premiers écrivains réligeux en Valachie: l'hegoumène Nicodème de Tismana et le moine Philotée*, în „Revue des études roumaines", Paris, II, 1954, p. 114—144; Mitropolit Tit Simedrea, *Glosă pe marginea unei însemnări*, în MO, an. XIII, 1961, nr. 1—4, p. 15—24 (în legătură cu Tetraevanghelul); E. Lăzărescu, *Nicodim de la Tismana și cultura românească. I (până la 1385)*, în „Romanoslavica", Istorie, XI, 1965, p. 237—284; Ion Radu Mircea, *Cel mai vechi manuscris miniat din Țara Românească: Tetraevanghelul popii Nicodim (1404—1405)*, în „Romanoslavica", XIII, 1966, p. 203—221; Victor Brătulescu, *Sfântul Nicodim*, în MO, an. XXII, 1970, nr. 5—6, p. 587—598; Pr. D. Bălașa, *Sfântul Ignatie Teoforul și Sfântul Nicodim de la Tismana*, în MO, an. XXIII, 1971, nr. 9—10, p. 634—651; Patricia Codău, *Cuviosul Nicodim cel sfințit de la Tismana*, în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 1—2, p. 194—207; Nestor Vornicescu, *Cuviosul Nicodim de la Tismana, ctitor de sfinte locașuri*, în MO, an. XXVIII, 1976, nr. 11—12, p. 923—931 (alte studii despre Nicodim în același număr, semnate de Radu Crețeanu, Pr. Sebastian Chilea, Pr. Scarlat Porcescu, Pr. Gheorghe Drăgulin, Diac. Ioasaf Ganea și Pr. Dumitru Bălașa); Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, București, 1980, p. 288—294 (ed. a II-a, București, 1992, p. 306—313); Viorel Ioniță *Cuviosul Nicodim cel sfințit de la Tismana*, în vol. *Sfinți români și apărători ai legii strămoșești*, București, 1987, p. 299—305; Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani și români*, Iași, 1994, p. 65—68.

NICODIM, ieromonah, caligraf și miniaturist la Putna, a doua jumătate a sec. XV. Se cunoaște de la el un *Minei pe aprilie* (1467), azi la Moscova, și celebrul *Tetraevanghel* din 1473, scris pentru mănăstirea Humor (azi la Muzeul de Istorie al României), cea mai de seamă operă caligrafică — miniaturistică a vremii, scris pe pergament, cu frontispicii, inițiale înflorate și miniaturi; tot aici se află și cunoscutul portret policrom al lui Ștefan cel Mare, îngenunchiat, oferind Evanghelia Sfintei Fecioare Maria, așezată pe tron, cu pruncul Iisus în brațe.

Literatura: I. Bogdan, *Evangheliile de la Humor și Voroneț din 1473 și 1550*, în An. Acad. Rom., M. S. I., s. II, t. XXIV, nr. 16, București, 1907, 12 p. + 6 stampe; Emil Turdeanu, *Miniatura bulgară și începuturile miniaturii românești*, în „Buletinul Institutului Român din Sofia", an. I, 1942, nr. 2, p. 420—425 și 431—432; Emil Turdeanu, *Manuscrise slave din timpul lui Ștefan cel*

Mare, în „Cercetări Literare", V, București, 1943, p. 114—117 și 121—124 (și extras); M. Berza, *Miniaturi și manuscrise*, în vol. *Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare*, București, 1958, p. 372—373, 379—388; Pr. Paulin Popescu, *Manuscrise slave din mănăstirea Putna*, în BOR, an. LXXX, 1962, nr. 1—2, p. 117—120; G. Popescu-Vâlcea, *Miniatura românească*, București, 1982, p. 17—18, 86—87 și pl. 7—12.

NICOLAESCU NICOLAE, profesor de teologie. N. 6 nov. 1910, în Dozești, jud. Vâlcea, † 5 mart. 1977, în București. Studii la Seminarul teologic „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea (1923—1931) și la Facultatea de Teologie din București (1931—1935), cu specializare în secția biblică la Facultățile de Teologie catolică și protestantă din Strasbourg (1935—1937), doctoratul în Teologie la București, în 1942. Cântăreț bisericesc în București (1937—1938), diacon la biserica „Sf. Gheorghe Vechi" din București (1939—1947), profesor suplinitor de Religie (1938), asistent la catedra de Studiul Noului Testament și Ermeneutică biblică a Facultății de Teologie din București (1938—1946), profesor titular la aceeași catedră la Facultatea de Teologie din Suceava (ian. 1947—apr. 1948), apoi la aceeași catedră la Institutul Teologic Universitar din București (1948—1971); prorector (1952—1962) și rector (1949—1950 și 1962—1971) al Institutului, secretar general în Ministerul Cultelor (1945—1947), membru în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Bucureștilor, arhidiacon stavrofor, membru în mai multe comitete și comisii din Consiliul Ecumenic al Bisericilor și Conferința Bisericilor Europene, participant la diferite sesiuni ale acestora; a făcut parte din delegațiile Bisericii noastre la a treia Conferință panortodoxă de la Rodos (1964), a cincea și a șasea Adunare generală a Conferinței Bisericilor Europene (1967, 1971) ș.a.

Lucrări: *Exegeza textului II Corinteni XII, 7—9*, în ST, an. VII, 1938—1939, p. 209—244 (și extras, 39 p.); *Introducere în Epistola către Filipeni. Captivitatea Sfântului Apostol Pavel în Efes* — Teză de doctorat, București, 1942, 144 p.; *Cronologia paulină*, în BOR, an. LV, 1942, nr. 5—6, p. 177—203 (și extras, 32 p.); *Sensul vieții sociale după Noul Testament. Studiu de teologie biblică*, București, 1946, 56 p.; *Adevărata pietate după Noul Testament*, în ST, an. I, 1949, nr. 1—2, p. 35—53; *Cheia interpretării istorice a Apocalipsei*, în ST, an. I, 1949, nr. 5—6, p. 287—303; *Misiunea socială a Bisericii în lumina Sfintei Scripturi*, în „Ortodoxia", an. III, 1951, nr. 1, p. 45—60; *Actualitatea Epistolei I către Corinteni a Sfântului Apostol Pavel*, în ST, an. III, 1951, nr. 1—2, p. 61—90 și 3—4, p. 167—213; *Sfântul Apostol Pavel și creștinătatea actuală*, în ST, an. III, 1951, nr. 7—8, p. 449—461; *Cele patru Evanghelii, dovadă pentru folosirea pâinii dospite la Sfânta Euharistie*, în ST, an. III, 1951, nr. 9—10, p. 552—558; *Biserica Ortodoxă, păstrătoarea celor mai bune tradiții și metode de exegeză biblică*, în ST, an. IV, 1952, nr. 3—4, p. 113—133; *Actualitatea parabolelor istorisite în Evanghelia după Sfântul Luca*, în ST, an. IV, 1952, nr. 5—6, p. 273—292; *Patimile Mântuitorului după Sfintele Evanghelii*, în ST, an. V, 1953, nr. 1—2, p. 76—115; *Sfântul Ioan Evanghelistul, martor al Învierii Domnului*, în GB, an. XII, 1953, nr. 2—3, p. 132—143; *Actualitatea Epistolei I a Sfântului Ioan Evanghelistul*, în ST, an. V, 1953, nr. 3—4, p. 225—246; *Cadrul problemei sinoptice*, în ST, an. VI, 1954, nr. 3—4, p. 115—129; *Îndatoriri sociale după Noul Testament*, în ST, an. VI, 1954, nr. 7—8, p. 347—356; *Ideile dogmatice și misionare ale Epistolei către Coloseni*, în MO, an. VI, 1954, nr. 4—6, p. 152—161; *Studiile biblice în Biserica Ortodoxă Română*, în ST, an. XXIII, 1971, nr. 1—2, p. 14—30; *Venirea a doua a Domnului. Împărăția de o mie de ani*, în ST, an. XXIV, 1972, nr. 1—2, p. 12—23; *Răspunderea pastorală și misionară a preotului după Noul Testament*, în BOR, an. XCII, 1974, nr. 3—4, p. 375—390; *Scurt istoric al traducerii Sfintei Scripturi. Principalele ediții ale Bibliei în Biserica Ortodoxă Română*, în ST, an. XXVI, 1974, nr. 7—8, p. 489—521.

Coautor al manualului de *Studiul Noului Testament*, ed. I, București, 1956; ed. a II-a, București, 1977, 256 p.

Articole de îndrumare socială-misionară pentru preoți, reportaje, cronici, recenzii, în „Studii Teologice", „Ortodoxia", „Biserica Ortodoxă Română", „Glasul Bisericii", „Mitropolia Olteniei" ș.a.

Literatura: *Necrolog*, în ST, an. XXIX, 1977, nr. 3—4, p. 361—363; *Necrolog*, în ROC, an. VII, 1977, nr. 1, p. 82—83; Pr. Prof. D. R(adu), *Prof. Diac. Dr. Nicolae Nicolaescu*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 67—68.

NICOLAU GHERONTIE (din botez Grigorie), episcop. N. 1 apr. 1867, în Mânăstioara, jud. Vrancea, † 28 dec. 1948, în București. Seminarul inferior la Roman (1883—1887), diacon la catedrala episcopală din Roman (1887), diacon la biserica „Madona Dudu" și profesor de Psaltichie la Școala de cântăreți din Craiova (1902), diacon la catedrala mitropolitană din București (1909—1915), urmând, paralel, cursurile Seminarului „Central" (1906—1910) și ale Facultății de Teologie din București (lic. 1915). În 1919 a fost călugărit și hirotonit ieromonah la Cernica, sub numele Gherontie, hirotesit arhimandrit și numit eclesiarh la catedrala mitropolitană; arhiereu-vicar al Episcopiei Tomisului, cu titlul „Silistreanul" (1923—1926); la 4 febr. 1926 ales episcop al Tomisului (înscăunat 14 mart. 1926); retras din scaun la 1 ian. 1942. În timpul păstoririi sale s-au construit palatul episcopal și o serie de biserici în Constanța și eparhie. A publicat un *Îndrumător liturgic* (București, 1939, 244 p.), *Îndrumătorul pastoral* și alte lucrări de muzică psaltică.

Literatura: Diac. A. I. Vârnav, *Carte omagială cu ocazia aniversării a cinci ani de păstorire a P. S. D. D. Gherontie, episcopul Constanței, vechiul Tomis*, Constanța, 1931, 187 p.; *Necrolog*, în BOR, an. LXVII, nr. 3—4, 1949, p. 66—68; Drd. Alexandru Ioniță, *Episcopia Constanței*, în ST, an. XXVIII, nr. 7—10, 1976, p. 630; Diac. George Dincă, *Chipuri de ierarhi (compozitori și mari cântăreți bisericești)*, în GB, an. XXXVI, 1977, nr. 10—12, p. 959—960.

NICOLESCU ALEXANDRU, mitropolit. N. 6 iul. 1882, în Tulgheș, jud. Harghita, † 5 iun. 1941, în Blaj. Studii liceale în Reghin și Blaj, trimis apoi la Roma, la Colegiul „De Propaganda Fide", unde a obținut doctoratul în Filosofie și Teologie (1904), Funcționar în cancelaria mitropolitană din Blaj (1904—1905), profesor și prefect de studii la Seminarul teologic (1905—1908 și 1909—1913), preot misionar în America (1908—1909), secretar mitropolitan (1913), canonic, apoi vicar general arhiepiscopesc (1916), „procurator" al Bisericii românești unite din Roma (1919—1920), „director spiritual" al mânăstirii de maici de la Obreja—Alba (1920), episcop de Lugoj (instalat iul. 1922), apoi mitropolit de Blaj (numit 7 mai 1935, instalat 6 sept. 1935). A fost unul din teologii de seamă ai Bisericii unite, îndeosebi cu lucrări de Morală și Apologetică.

Lucrări: *Adevăruri eterne. Meditații, predici, conferințe, cuvântări ocazionale*, Blaj, 1915, IV + 235 p.; *Teologia Morală, Vol. I. Principii*, Blaj, 1918, VIII + 504 p.; *Dumnezeu în natură*, Lugoj, 1923, 42 p.; *Natura*, Lugoj, 1925, 72 p.; *Stropi de rouă, Povețe sufletești*, Lugoj, 1929, 232 p.; *Familia*, Lugoj, 1934, 67 p.; *Sfinții și animalele*, Blaj, 1939, 71 p. etc.

Traduceri: *Predicile de advent*, ale lui Bourdaloue, traduse din originalul francez, Blaj, 1920, 288 p.; Bruno Vercruysse, *Noi meditații practice pe toate zilele anului* (prelucrate din nou de Ioan Baptista Lohmann), Lugoj, 1927, 648 p.

A publicat alte peste 200 de studii și articole în „Unirea" și „Cultura Creștină" de la Blaj, „Răvașul"—Cluj, „Sionul Românesc"—Lugoj, „Observatorul"—Beiuș ș.a., discursuri, cuvântări pastorale.

Literatura: Gheorghe Comșa, *Istoria predicii la români*, București, 1921, p. 258—264; *Necrolog*, în CC, an. XXI, 1941, nr. 4—6, p. 177—184; Iosif E. Naghiu, *Bibliografia mitropolitului Alexandru Nicolescu*, în CC, an. XXII, 1942, nr. 4—6, p. 242—255; Nicolae Comșa și Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului*, București, 1994, p. 134; Ioan Lăcătușu, *Personalități din Covasna și Harghita*, Cluj-Napoca, 1998, p. 85—89.

NICULESCU GHENADIE (din botez Gheorghe), episcop. N. 28 nov. 1874, în satul Găgeni, com. Păulești, jud. Prahova, † 29 aug. 1942, în Buzău. Studii la Seminarul „Veniamin" din Iași (abs. 1898) și la Facultatea de Teologie din București (1898—1902). Diacon la schitul Nămăiești (1899—1902), preot în Cocargeaua (azi Pietreni), jud. Constanța și protopop al județului Constanța (1902—1904), paroh în Nalbant, jud. Tulcea (1904), apoi la biserica „Sf. Împărați" din Tulcea (1905—1910), protopop al jud. Tulcea (1904—1910), profesor la Liceul de fete din Tulcea (1904—1910), preot la catedrala episcopală din Râmnicu Vâlcea (1911—1922), protopop al jud. Vâlcea (1911—1913), profesor și director al Seminarului „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea (1910—1911 și 1913—1922), profesor și director al Seminarului „Sf. Andrei" din Galați (1922—1923); episcop al Buzăului

(ales la 29 mart. 1923, instalat la 24 mai 1923), până la moarte. Ca protopop în Dobrogea, a publicat două *Dări de seamă* detaliate asupra situației bisericești din jud. Constanța și Tulcea, iar ca episcop a fost preocupat mai ales de îndrumarea activității misionare și cultural-editoriale (rev. „Îngerul" și „Buletinul Episcopiei Buzăului"); a tipărit broșuri, articole, pastorale, cuvântări.

Literatura: BOR, an. XLI, 1923, nr. 8, p. 587—592; *Necrologuri*, în BOR, an. LX, 1942, nr. 7—8, p. 377—384; „Buletinul Episcopiei Buzăului", an. XVI, nr. 17 și 18 din 1942; rev. „Îngerul", an. XIV, 1942, nr. 5—9 și 10—12; Pr. Gabriel Cocora, *Protopopul G. V. Niculescu*, în GB, an. XXXV, 1976, nr. 7—8, p. 774—781; Pr. Gabriel Cocora, *Șirul episcopilor Buzăului*, în vol. *Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților*, I, Buzău, 1983, p. 50; Pr. Gabriel Cocora, *Episcopia Buzăului, o vatră de spiritualitate românească*, Buzău, 1986, p. 190—197; Preot Eugen Drăgoi, *Ierarhi și preoți de seamă la Dunărea de Jos, 1864—1989*, Galați, 1990, p. 106—107.

NICULESCU NIFON (din botez Nicolae), episcop. N. 1 iul. 1858, în București, † 27 febr. 1923, în București. Studii la Seminarul „Central" (1872—1880), mai târziu la Facultatea de Teologie din București (licența în 1892). Diacon la biserica „Albă" din București (1881), apoi la „Crețulescu" (1882), preot la biserica „Albă" (1883—1895), un timp revizor eparhial la Mitropolia Ungrovlahiei și profesor de Religie în București. Rămas văduv, în 1895 s-a călugărit la Cernica, sub numele Nifon, fiind ridicat în același an la treapta de arhiereu-vicar la Mitropolia Ungrovlahiei, cu titlul „Ploieșteanul" (1895—1909); la 22 mart. 1909 ales episcop al Dunării de Jos cu reședința la Galați (înscăunat 26 mart. 1909), unde a păstorit până la 1 ian. 1922, când s-a retras din scaun.

Renumit liturghisitor și cunoscător al muzicii psaltice, a publicat o *Carte de muzică bisericească pe psaltichie și pe note liniare pentru trei voci*, București, 1902, 400 p. A editat o serie de broșuri cu caracter didactic-moralizator, între care: *Viețile Sfinților* (12 vol.), *Mântuirea păcătoșilor, Mângâietorul celor întristați, Catehismul ortodox* etc. A rostit numeroase conferințe și cuvântări, unele din ele fiind tipărite (ex. *Patru conferințe religioase ținute la Societatea Femeilor Române*, București, 1905, 254 p., toate cu caracter istoric).

Literatura: BOR, an. XL, 1921, nr. 3, p. 226—227; *Necrolog*, în BOR, an. XLI, 1923, nr. 5, p. 379—380; Arhiereul Dr. Veniamin Pocitan, *Arhiereii vicari în Biserica Ortodoxă Românească*, București, 1937, p. 42—44; Diac. George Dincă, *Chipuri de ierarhi: compozitori, traducători, prelucrători și mari cântăreți ai muzicii bisericești*, în GB, an. XXXVI, 1977, nr. 1—3, p. 142—145; Preot Eugen Drăgoi, *Ierarhi și preoți de seamă la Dunărea de Jos, 1864—1989*, Galați, 1990, p. 40—43.

NIFON (din botez Nicolae Rusailă), mitropolit primat. N. 1789, în București, într-o familie de aromâni, † 5 mai 1875, în București (îngropat la Cernica). Tuns în monahism la Cernica, în 1809, hirotonit ierodiacon la Mitropolie, mai târziu ieromonah (1826), iconom și protosinghel la Episcopia Râmnicului (1827), arhimandrit (1836), stareț la Cozia (1839), vicar al Mitropoliei Ungrovlahiei (1841), fiind hirotonit arhiereu cu titlul „Sevastias" (24 oct. 1843), locțiitor de episcop la Râmnic (ian. 1848—sept. 1850) și, paralel, „locțiitor al scaunului mitropolitan" (11 aug. 1849—14 sept. 1850). La 14 sept. 1850 ales mitropolit (înscăunat 8 oct.); la 11 ian. 1865 i s-a acordat titlul de „mitropolit primat", păstorind până la moarte. Acum s-au redeschis Seminariile teologice eparhiale, în 1851 (închise în cursul revoluției din 1848); în 1852 a înființat o tipografie, în care a editat aproape toate cărțile de slujbă (mai târziu a luat-o statul); a refăcut cu cheltuiala sa câteva lăcașuri de închinare: mănăstirea Zamfira, schitul Cetățuia din Râmnicu Vâlcea, a ridicat din temelie biserica din Letca Nouă (azi jud. Giurgiu). Președinte al Divanului Ad-hoc din București (1857) și al Adunării elective care a ales domn pe Alexandru Ioan Cuza (24 ian. 1859). În timpul păstoririi lui, au avut loc cunoscutele reforme bisericești ale lui Alexandru Ioan Cuza (secularizarea, Legea sinodală, Legea pentru numirea de mitropoliți și episcopi eparhioți); în 1872 s-a promulgat „Legea organică pentru alegerea de mitropoliți și episcopi și pentru constituirea Sf. Sinod". În 1872 a înființat — din banii săi — un al doilea Seminar în București, cu 8 clase, care i-a purtat numele; acest Seminar s-a întreținut — până în 1948 — din fondurile lăsate de mitropolit și din veniturile moșiei Letca Nouă,

Literatura: C.I. Ialomițeanu, *Nifon mitropolitul Ungrovlahiei. Viața și activitatea sa*, București, 1896, 82 p.; Nicolae Dobrescu, *Studii de Istoria Bisericii române contemporane. I. Istoria Bisericii din România (1850—1895)*, București, 1905, 206 p.; Pr. Grigorie N. Popescu, *Din trecutul Seminarului „Nifon mitropolitul" din București*, București, 1943, 240 p.; Pr. Niculae Șerbănescu, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în BOR, an. LXXVII, 1959, nr. 7—10, p. 813—815; Pr. Niculae Șerbănescu, *O pomenire și o aniversare: mitropolitul Nifon al Ungrovlahiei (1850—1875), primul „primat" al Bisericii Ortodoxe Române*, în GB, an. XXXI, 1974, nr. 5—6, p. 649—656; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, București, 1981, p. 52—53 și 113—131 (ed. a II-a, București, 1994).

NISTOR VENIAMIN (din botez Virgil), episcop. N. 10 febr. 1886, în Araci, jud. Covasna, în familie de preot, † 5 febr. 1963, în Alba Iulia. Liceul la Brașov (abs. 1906), Institutul teologic la Sibiu (1906—1909), studii — neterminate — la Facultatea de Litere-Filosofie și cea de Teologie a Universității din București. Preot necăsătorit (în 1913), mobilizat ca preot militar în cursul primului război mondial; șef de serviciu la Resortul Cultelor din Consiliul Dirigent (1919), secretar al noii eparhii a Clujului (1920—1922), secretar, apoi consilier la Arhiepiscopia Sibiului (1922—1941); hirotesit protopop în 1926, tuns în monahism la Căldărușani, sub numele Veniamin și hirotesit arhimandrit în 1940; membru în Adunarea Eparhială a Sibiului și în Congresul Național Bisericesc. La 3 iun. 1941 ales episcop al Caransebeșului (hirotonit 8 iun., înscăunat 24 iun. 1941); pensionat în febr. 1949 și numit stareț al mănăstirii Sf. Treime (catedrala Reîntregirii) din Alba Iulia, unde a rămas până la sfârșitul vieții.

A publicat mai multe studii — sub pseudonimul „Părintele Nichifor" — în „Telegraful Român", „Revista Teologică" — Sibiu, „Revue de Transylvanie" — Cluj, sau în broșură, cu privire la situația privilegiată a cultelor neortodoxe în perioada interbelică față de Biserica Ortodoxă (ex. *Confesionalism politic*, Sibiu, 1930, 109 p.). Ca episcop, a îndrumat revista „Altarul Banatului" și „Foaia Diecezană" de la Caransebeș, activitatea Academiei teologice și a mănăstirilor din eparhie.

Literatura: *Număr omagial* din AB, an. III, 1946, nr. 1—6, p. I—LXXII; *Necrolog*, în MA, an. VIII, 1963, nr. 1—3, p. 3—6; Prot. Dr. Marcu Bănescu, *Pomenirea vrednicului ierarh Veniamin Nistor (1886—1963)*, în MB, an. XXXVI, 1986, nr. 2, p. 87—93; Ioan Lăcătușu, *Personalități din Covasna și Harghita*, Cluj-Napoca, 1998, p. 101—105.

NITZULESCU NICOLAE, profesor de teologie (nehirotonit). N. 19 sept. 1837, în Bordușani, jud. Ialomița, în familie de preot, † 25 ian. 1904, în București. Studii la Seminarul din București (4 clase), apoi la Colegiul „Sf. Sava" din București (abs. 1860); studii superioare la Universitatea din Leipzig, unde a obținut licența în Teologie și doctoratul în Filosofie (1865); mai târziu licența în Drept la București. Profesor pentru disciplinele biblice la Seminarul „Central" din București (1866—1904); directorul „diviziunii școalelor" din Ministerul Instrucțiunii Publice (1869—1874); după 1881 a fost profesor la noua Facultate de Teologie din București, inițial pentru Limba ebraică (1881—1883), apoi la catedra de Istoria dogmelor și Patrologie (1884—1894) și, în sfârșit, la catedra de Limba ebraică, Arheologie biblică, Isagogie și Exegeza Vechiului Testament (1894—1903); decan al Facultății (1893—1896).

Lucrări: *Manual de Psihologie, Logică, Morală și Teodicee*, traducere din Charma, București, 1870, X + 183 p.; *Prescurtare de geografie*, București, 1873, 112 p. (ed. a II-a, București, 1875, 83 p.); *Compendiu de Istoria Bisericii (până la 1453)*, București, 1875, VII + 248 p., ed. a II-a; *Elemente de Gramatică a Limbii ebraice*, București, 1887, 184 p. A tradus din limba greacă *Noul Așezământ*, București, 1897, 431 p. (reeditat în 1908), apoi o ediție integrală a Bibliei, București, 1906, amândouă editate de Societatea Biblică Britanică.

Literatura: Prof. on. T.G. Bulat, *Contribuții la istoricul Facultății de Teologie din București*, în BOR, an. LXXV, 1957, nr. 11—12, p. 1102—1104; *Date bibliografice*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 25—26; Pr. Gheorghe I. Drăgulin, *Preocupările de istorie bisericească universală și de studiu biblic ale prof. univ. dr. Nicolae Nitzulescu (†1904)*, în BOR, an. CIII, 1985, nr. 7—8, p. 579—589.

NIȚESCU CONSTANTIN (ZLATIAN), preot, profesor. N. 27 apr. 1895, în Băleni Români, jud. Dâmbovița, † 19 oct. 1976, în Târgoviște. Studii la Seminarul „Nifon" din București (1907—1915), cu diferență de liceu, licențiat al Facultăților de Drept (1918), Filosofie (1919) și Teologie (1920) din București, doctoratul în Teologie la București (1932). Preot în Ghinești-Dâmbovița (1916—1920), mobilizat ca preot militar (1916—1918), paroh la biserica „Sf. Gheorghe" din Târgoviște (1920—1940), profesor de Religie la Liceul Militar „Nicolae Filipescu" din Mănăstirea Dealu, paralel profesor de Română și Drept la Liceul de băieți și la Școala normală din Târgoviște (1926—1945), protoereu de Târgoviște (1941—1942), inspector general didactic în Ministerul Armatei — Direcția Învățământului Militar (1945—1948), pensionat în 1948; mai târziu directorul Muzeului Mitropoliei Olteniei din Craiova (1954—1956), preot la biserica „Sf. Dumitru" din Craiova (1956—1976).

Lucrări: *Influența creștinismului asupra dreptului*, teză de doctorat, București, 1932, 72 p.; *Mănăstirea Dealu și Liceul militar „Nicolae Filipescu"*, Târgoviște, 1932, 151 p.; *La picioarele altarului*, București, 1937, 138 p.; *Mănăstirea Dealu*, în GB, an. XX, 1961, nr. 7—8, p. 670—695; *Mitropolia Târgoviștei*, în GB, an. XXII, 1963, nr. 1—2, p. 71—100; *Târgoviștea. Biserici din epoca lui Matei Basarab*, în GB, an. XXII, 1963, p. 700—713; *Vechi ctitorii târgoviștene*, în GB, an. XXIV, 1965, nr. 1—2, p. 128—149; *Figuri de preoți târgovișteni*, în GB, an. XXIX, 1970, nr. 1—2, p. 48—57; *Istoricul bisericilor din Băleni-Dâmbovița (Pe urmele picturii lui Gheorghe Tattarescu)*, în GB, an. XXIX, 1970, nr. 9—10, p. 957—964.

Literatura: *Necrolog*, în GB, an. XXXVI, 1977, nr. 1—3, p. 161—162.

NOROCEL EPIFANIE (din botez Gavril), episcop. N. 14 dec. 1932, în Mălini, jud. Suceava. Frate în mănăstirea Râșca, jud. Suceava (1948—1950), tuns în monahism la mănăstirea Neamț și hirotonit ierodiacon (1953). Studii la Seminariile teologice din mănăstirea Neamț (1951—1955) și Curtea de Argeș (1955—1956), la Institutul Teologic Universitar din București (1957—1959) și la Academia teologică din Sofia (1959—1961), unde a obținut licența; cursuri de doctorat — specialitatea Istoria bisericească universală — la Institutul Teologic Universitar din București (1961—1962), la Academia duhovnicească din Moscova-Zagorsk (1962—1964) și din nou la București (1966—1968). Profesor la Școala monahală din mănăstirea Dragomirna (1956—1957), preot slujitor la mănăstirea Putna (1964—1965), profesor la Seminarul teologic din mănăstirea Neamț (1 mart. 1965—30 iun. 1971), director al Seminarului (1 ian. 1967—1 ian. 1971), hirotonit ieromonah (1967), hirotesit protosinghel (1968) și arhimandrit (1971); stareț al mănăstirii Neamț (1 ian. 1971—oct. 1975). La 16 oct. 1975 ales de Sf. Sinod episcop-vicar al Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, cu titlul „Tomitanul", cu sediul în Constanța (înscăunat la 9 nov. 1975); la 25 apr. 1982 ales episcop al Buzăului (instalat 4 iul. 1982), unde păstorește și în prezent. A făcut parte din mai multe delegații sinodale române care au vizitat alte Biserici, delegat la a șasea Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Vancouver (1983) și altele.

Lucrări: *Organizarea Bisericii în secolul al V-lea în urma hotărârilor Sinodului de la Calcedon*, în GB, an. XXI, 1962, nr. 3—4, p. 307—317; *Biserica Armeană*, în MMS, an. XLI, 1965, nr. 7—8, p. 374—390; *Patriarhia bulgară de Târnovo între anii 1233—1393*, în ST, an. XVIII, 1966, nr. 3—4, p. 146—159; *Sfântul Eftimie, ultimul patriarh de Târnovo și legăturile lui cu Biserica românească*, în BOR, an. LXXXIV, 1966, nr. 5—6, p. 552—573; *Relațiile bisericești și culturale între Bisericile Ortodoxă Română și Bulgară în secolul al XIX-lea*, în BOR, an. LXXXV, 1967, nr. 9—10, p. 1006—1016; *Istoricul Bisericii georgiene și relațiile ei cu Biserica românească*, în MMS, an. XLIII, 1967, nr. 9—10, p. 577—592; *Mitropolitul Veniamin Costachi și tipografia din Iași*, în MMS, an. XLIII, 1967, nr. 1—2, p. 71—79; *1600 de ani de la moartea martirică a Sfântului Sava Gotul*, în MMS, an. XLVIII, 1972, nr. 3—4, p. 146—158; *Egalitatea oamenilor în concepția Sfântului Vasile cel Mare*, în MMS, an. XLVIII, 1972, nr. 5—6, p. 355—366; *Creștinismul la români după Dimitrie Cantemir*, în MMS, an. XLIX, 1975, nr. 9—10, p. 618—625; *Continuitatea românească și creștină — noi contribuții*, în GB, an. XXXVIII, 1979, nr. 3—4, p. 320—338; *Învățătura Sfântului Vasile cel Mare despre folosirea bunurilor materiale*, în GB, an. XXXVIII, nr. 5—

6, 1979, p. 469—478; *Viața bisericească la Tomis în secolele IV—VI*, în GB, an. XXXVIII, 1979, nr. 7—8, p. 807—824; *Sfântul Apostol Andrei în tradiția românilor — mărturie a vechimii creștinismului și a continuității noastre pe aceste meleaguri*, în GB, an. XXXVIII, 1979, nr. 11—12, p. 1157—1174; *Figuri bisericești de luptători pentru cultura și unitatea neamului*, în vol. *Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos în trecut și astăzi*, Galați, 1981, p. 127—143. O parte din studii strânse în vol. *Pagini din istoria veche a creștinismului la români*, Buzău, 1986, 346 p. *Ctitorii voievodale în eparhia Buzăului*, Buzău, 1988, 528 p.; *Slujitori ai legii strămoșești, ai culturii și unității naționale în eparhia Buzăului*, Buzău, 1991, 170 p.; *Sfântul Sava de la Buzău*, Buzău, 1996, 40 p. Pastorale și alte articole cu caracter misionar publicate în vol. *În slujba credinței străbune și a înțelegerii între oameni*, Buzău, 1987, 363 p.

Alte articole în „Jurnal Moskovskoi Patriarhii", „Mitropolia Moldovei și Sucevei", „Glasul Bisericii", „Telegraful Român", „Glasul adevărului" — Buzău ș.a.

Literatura: Reportaje despre alegerile sale, în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 11—12, p. 1482—1512; GB, an. XXXIV, 1975, nr. 11—12, p. 1319—1361; BOR, an. C, 1982, nr. 7—8, p. 627—631; ROC, an. XII, 1982, nr. 2, p. 23—30 și GB, an. XLI, 1982, nr. 7—8, p. 588—644.

NOVACOVICI DIONISIE, episcop. N. c. 1705 în Dalmația, † 8 dec. 1767 în Sântandrei (Szentendre), lângă Buda (azi Budapesta). Călugărit în mănăstirea „Sf. Sava" din Cattaro și hirotonit ierodiacon; studii la Gimnaziul și Academia teologică din Kiev (1725—1737). Profesor de Teologie și Filosofie la Școala clericală din Novi Sad (din 1739), preot și predicator în eparhia ortodoxă sârbă de Buda (din 1747), episcop al Budei (hirotonit la 24 iul. 1749 la Carloviț). La 12 mart. 1761, Conferința miniștrilor din Viena l-a numit locțiitor („administrator") de episcop ortodox al Transilvaniei (primul după dezbinarea bisericească din 1701), confirmat printr-un decret al împărătesei Maria Tereza din 13 iul. 1761, instalat în biserica „Sf. Nicolae" din Șcheii Brașovului, la 4 sept. 1761, păstrându-și, însă, și eparhia de Buda. S-a stabilit la Sibiu pentru doi ani, iar din 1764 la Rășinari, lângă Sibiu. La 6 nov. 1762, printr-un nou decret imperial, i s-au impus 11 restricții, mai cu seamă interdicția de a nu se opune propagării uniației. Din cauza acestora și a obstrucției făcute de autoritățile de stat, și-a înaintat de câteva ori demisia, care i-a fost acceptată abia pe 1 oct. 1767, când s-a reîntors la eparhia sa de la Buda. Ca episcop în Transilvania, a fost preocupat de reorganizarea vieții bisericești ortodoxe: în 1767 s-a efectuat o statistică a credincioșilor ortodocși (635.454), precum și a clerului (1224 de preoți, împărțiți în 44 de protopopiate), a hirotonit aproape 200 de preoți și a făcut lungi vizite canonice, mai ales în părțile de sud ale Transilvaniei. La moartea sa, din dispoziția Mariei Tereza, toți banii săi au intrat în tezaurul statului austriac. A scris predici și lucrări dogmatice-polemice: *Despre deosebirile fundamentale dintre Biserica Răsăritului și cea a Apusului*, *Despre purgatoriu*, *Despre purcederea Duhului Sfânt*, toate în sârbește.

Literatura: Augustin Bunea, *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisie Novacovici sau istoria românilor transilvăneni de la 1751 la 1764...*, Blaj, 1902, p. 241—260; N. Iorga, *Sate și preoți din Ardeal*, București, 1902, p. 262—312; N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. IV, București, 1902, p. 80—102 și vol. XIII, București, 1906, p. 236—266; D. Ruvarac, *Dionisie Novacovici*, Karloviț, 1924 (în sârbește); Silviu Dragomir, *Istoria desrobirii religioase a românilor din Ardeal în secolul XVIII*, vol. II, Sibiu, 1930, p. 247—254; Ștefan Lupșa, *Începutul arhipăstoriei ardelene a lui Dionisie Novacovici*, în vol. „Biserica și problema vremii", Sibiu, 1947, p. 25—44; Ștefan Meteș, *Episcopul Dionisie Novacovici (anii 1761—1767)*, în MA, an. XVIII, 1973, nr. 5—6, p. 553—571; Keith Hitchins și Pr. Ioan Beju, *Documente privitoare la trecutul Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania după 1761*, în MA, an. XIX, 1974, nr. 1—3, p. 13—46; Keith Hitchins și Ioan Beju, *Statistica românilor ortodocși din Transilvania în anul 1766*, în MA, an. XXII, 1977, nr. 7—9, p. 505—551; Keith Hitchins și Ioan Beju, *Conscripția clerului ortodox transilvan din 1767*, în MA, an. XXIX, 1984, nr. 7—8, p. 534—568; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, ed. II, București, 1994, p. 488—490.

O

OANCEA DORIN, profesor de teologie. N. 13 febr. 1949, în Sibiu, fiul lui Zosim. Studii la Liceul „Brukenthal" din Sibiu (1962—1966), la Institutele Teologice din Sibiu și București (1966—1968 și 1977—1979), la Facultatea de Filologie — secția Limbi germanice — a Universității din București (1968—1972), studii de doctorat la Institutul teologic protestant din Sibiu, care i-a conferit titlul respectiv în 1992. Documentarist la Sectorul Relații Externe Bisericești al Patriarhiei Române (1973—1979), lector pentru Limbile engleză și germană la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (azi Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna") din 1979, încredințat și cu suplinirea lectoratului de Istoria și Filosofia religiilor (din 1992), conferențiar (1997) pentru aceeași disciplină; diacon (1982); o serie de participări la simpozioane și conferințe ecumenice peste hotare.

Lucrări: *Coordonate ale activității teologice a Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin*, în BOR, an. CII, 1985, nr. 7—8, p. 589—615; *Ecumenismul în gândirea teologică transilvăneană*, în vol. *Contribuții transilvănene la teologia ortodoxă*, Sibiu, 1988, p. 342—356; *Unitatea vieții religioase și pluralitatea formelor ei de expresie. O perspectivă comunicațională*, în vol. *Persoană și comuniune. Prinos de cinstire preotului profesor academician Dumitru Stăniloae*, Sibiu, 1993, p. 469—493; *Biserica Ortodoxă Română în raport cu regimul comunist din România*, în RT, an. VII (79), 1997, nr. 4, p. 30–48. Alte articole în diferite periodice românești și germane.

Traduceri: Romanul *Funia*, de Veijo Meri, București, 1974, 122 p.; versiunea germană a cărții lui Virgil Cândea și Constantin Simionescu: *Muntele Athos. Prezențe românești*, București, 1979, 50 p.; Heinrich Lützeler, *Drumuri spre artă*, vol. I și II, traducere din limba germană, București, 1986, 490 p.; John Bossy, *Creștinismul în Occident*, trad. din limba engleză, București, 1998, 238 p.

OANCEA ZOSIM, preot. N. 21 iul. 1911, în Alma, jud. Sibiu. Studii la Liceul din Dumbrăveni (1922—1929), un an la Academia teologică din Sibiu (1929—1930), apoi la Facultatea de Teologie din București (1930—1934). Profesor de Religie la Școala normală din Cristuru Secuiesc (1935—1936), apoi la Școala normală de fete din Sibiu (1936—1948) și, concomitent, preot la catedrala mitropolitană; detașat ca preot și administrator protopopesc la Blaj, încredințat cu predarea Religiei la elevii ortodocși de acolo (1943—1945), inspector al învățământului religios secundar din Arhiepiscopia Sibiului (1945—1946), duhovnic al Universității din Cluj (1946—1947); deținut politic (iul. 1948—sept.1963), la Aiud, Noua Culme și Periprava; de la 1 ian. 1964 până în 1999, preot-paroh în Sibiel, jud. Sibiu, unde a restaurat biserica — monument istoric și a

organizat un muzeu cu icoane pe sticlă (aproximativ 900); iconom stavrofor din 1977.

Lucrări: *Bunevestiri. Predici la toate duminicile de peste an*, Sibiu, 1944, 503 p. (în colaborare cu Pr. Prof. Spiridon Cândea); *Preotul din Bonnal. Pestalozzi și ridicarea poporului*, Sibiu, 1945, 99 p.; *Popasuri omiletice (îndrumări omiletice)*, Sibiu, 1975, 302 p.; *Biserica Sf. Treime din Sibiel*, Sibiu, 1973, 56 p.; *Datoria de a mărturisi. Închisorile unui preot ortodox*, București, 1995, 160 p.; *Trup și existență sau organicismul*, Cluj, 1998, 174 p. Diferite articole și predici în „Mitropolia Ardealului", „Mitropolia Olteniei", „Telegraful Român" și alte periodice.

OIAGA VASILE, profesor de seminar (nehirotonit). N. 8 iul. 1867, în Bucium, jud. Iași, † 10 nov. 1932, în Iași. Studii la Seminarul „Veniamin" de la Socola (1879—1887), mai târziu la Facultatea de Teologie din București (lic. 1897). Pedagog șef la Seminarul din Huși, profesor suplinitor de Religie și Muzică la Gimnaziul din Vaslui (până în 1897), profesor provizoriu la Gimnaziul din Brăila și la Gimnaziul „Alexandru cel Bun" din Iași (1897—1903), profesor titular de Istorie bisericească și Omiletică la Seminarul „Veniamin" din Iași (1903—1930); redactor al revistei „Viitorul" din Iași (1899—1916) — împreună cu prof. D. Boroianu —, și autor de manuale didactice pentru învățământul religios.

Lucrări: *Persecuțiunile creștinilor din Imperiul Roman în cele trei secole primare*, București, 1897, 116 p. (teză de licență); *Noțiuni de istorie bisericească...*, pentru clasa a V-a, ed. a II-a, Iași, 1900; *Noțiuni de dogmele religiunii creștine*, pentru clasa a III-a, Iași, 1901, 103 p. (ed. a VIII-a, 1911); *Noțiuni de Morală creștină*, pentru clasa a IV-a, Iași, 1901, 91 p. (ed. a II-a, 1907); *Noțiuni de Istoria Bisericii Române*, pentru cl. a VI-a, ed. a II-a, Iași, 1903, 60 p.; *Noțiuni de istoria sfântă a Vechiului și Noului Testament*, pentru cl. I, ed. a IV-a, București, 1904, 115 p.; *Explicarea Evangheliilor*, pentru cl. a II-a, ed. a XI-a, București, 1914 (toate în colaborare cu prof. Dimitrie Boroianu); *Manual de istorie bisericească* pentru cl. a V-a și a VI-a, seminariale, București, 1903, 362 p. Diferite articole, dări de seamă, recenzii în „Viitorul" și alte periodice.

Literatura: Pr. N. Hodoroabă, *Ieșeni care dispar: Vasile Oiaga*, în MM, an. VIII, 1932, nr. 11, p. 325—327; N.T. Buzea, *Profesorul Vasile Oiaga*, în MMS, an. XLV, 1969, nr. 5—6, p. 354—358.

OLARIU IOSIF (din botez Iuliu), profesor de teologie. N. 6 febr. 1859, în Maidan (azi Brădișoru de Jos—Oravița), jud. Caraș-Severin, † 6 dec. 1920, în Caransebeș. Studiile gimnaziale la Oravița și Lugoj (abs. 1880), apoi Facultatea de Teologie din Cernăuți (1880—1884), unde a obținut doctoratul în 1885 (primul doctor la Cernăuți dintre teologii din Transilvania și Banat); studii de specializare la Facultățile de Teologie din Leipzig și Erlangen (1884—1885). Profesor și director al Institutului teologic—pedagogic din Caransebeș (1885—1920). Preot (1887); rămas văduv, a fost tuns în monahism în 1893 și hirotesit protosinghel. Primul mare exeget ortodox român, care a comentat aproape întreg Noul Testament; autor de manuale pentru învățământul teologic.

Lucrări: *Introducerea în Sfintele cărți ale Vechiului și Noului Testament*, Caransebeș, ed. I, 1891 (ed. a II-a, 1903, ed. a III-a, 1912, 413 p.); *Manual exegetic la Sfânta Scriptură a Testamentului Nou. I. Evangheliile după Matei, Marcu și Luca comentate*, Caransebeș, 1894, VI + 644 p.; *II. Evanghelia după Ioan — introducere și comentariu*, Caransebeș, 1897, VIII + 304 p.; *III. Epistolele Sf. Apostol Pavel către Romani, I—II Corinteni, Galateni și Efeseni comentate*, Caransebeș, 1910, 742 p.; *IV. Epistolele Sf. Apostol Pavel către Filipeni, Coloseni, I—II Tesaloniceni, I —II Timotei, Tit, Filimon și Evrei*, Caransebeș, 1913, 482 p.

Scrierile Părinților Apostolici, Caransebeș, 1892, 150 p.; *Manual de tipic al Bisericii Ortodoxe Orientale*, Caransebeș, 1897, 60 p. (și alte două ediții); *Manual de teologie Dogmatică ortodoxă*, ed. I, Caransebeș, 1907, 312 p. (ed. a II-a, 1916, 340 p.); *Explicarea Psalmilor din Orologiu*, Caransebeș, 1901, 248 p.

A redactat „Foaia Diecezană" de la Caransebeș (1898—1917), în care a publicat diferite articole, note și recenzii, precum și „Anuarele Institutului teologic-pedagogic" pe care l-a condus.

Literatura: FD, an. XLVIII, nr. 51 din 17 dec. 1933 (număr omagial); „Anuarul Academiei teologice ortodoxe din Caransebeș, 1919—1939", Caransebeș, 1939, p. 261—263; Dr. Vasile Gheorghiu, *Marele teolog Dr. Iosif Iuliu Olariu (1859—1920)*, în „Candela", an. LIII—LIV, 1942—1943, p. 27—51 (și extras: Cernăuți, 1943, 27 p.); Petru Rezuș, *Rectorul Dr. Iosif Olariu*, în AB, an. I, 1944, nr. 9—10, p. 404—405; Prot. Dr. Zeno Munteanu, *Dr. Iosif Olariu*, în MB, an. XI, 1961, nr. 7—12, p. 78—83; Pr. Prof. Dr. Grigorie Marcu, *Iuliu Iosif Olariu. O jumătate de veac de la moarte*, în MB, an. XX, 1970, nr. 10—12, p. 720—726; Pr. Asist. Vasile Mihoc, *Profesorul de teologie Iosif Iuliu Olariu*, în MB, an. XXXI, 1981, nr. 1—3, p. 110—116.

ONCIUL ISIDOR, profesor de teologie. N, 1834, în Frătăuții Noi, jud. Suceava, în familie de preot, † 28 febr. 1897, în Cernăuți. Gimnaziul (1845—1853) și Institutul teologic (1853—1857) la Cernăuți, cu studii de specializare la Universitatea din Viena (1857—1858). Prefect de studii la Seminarul (internatul) clerical din Cernăuți (1858—1862), preot în Vicovu de Sus, lângă Rădăuți (1862—1867), profesor suplinitor (1867), apoi titular (1869) la catedra de Vechiul Testament și Limbi semitice de la Institutul teologic. Înființându-se Universitatea din Cernăuți, devine titular al aceleiași catedre la noua Facultate de Teologie (1875—1897), decan al acestei Facultăți de cinci ori, consilier mitropolitan onorar (din 1874), arhipresbiter (1880), membru în comitetul de conducere al „Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina".

Lucrări: *Manual de Arheologie biblică*, Cernăuți, 1884, 539 p. + XII + 3 h; *Manual de introducere în sfintele cărți ale Testamentului Vechi*, Cernăuți, 1889, 428 + IX p.; *Cartea psalmilor*, tradusă și comentată după textul masoretic, Cernăuți, 1898, 502 p. (editată postum de Emilian Voiutschi); *Hebräische Grammatik nach dem mündlichen Vortrage* (litografiat, 217 p.); diferite studii în rev. „Candela".

Lucrări istorice: *Ceva despre mersul și desvoltarea culturii teologice și clericale în Bucovina*, în „Candela", II, 1883, 101 p.; *Fondul religionar gr. ort. al Bucovinei*, în „Candela", 1889—1891, VI+ 349 p.

Literatura: † *Isidor cavaler de Onciul*, în „Candela", an. XVI, 1897, p. 118—124; Pr. Prof. Vladimir Prelipcean, *Importanța Vechiului Testament, studiul și cultivarea lui la Facultatea de Teologie din Cernăuți*, în „Candela", an. XLVIII, 1937, p. 131—133; Prof. Dr. Nicolae Neaga, *Isidor Onciul*, în MA, an. II, 1957, nr. 3—4, p. 289—290; *Bibliografia românească modernă (1831—1918)*, vol. III, București, 1989, p. 682.

P

PAHOMIE (din botez Petru), episcop. N. c. 1660, în Gledin, jud. Bistrița-Năsăud, în familie de preot, † 1724, în Lavra Pecerska din Kiev. Călugărit la mănăstirea Neamț, hirotonit ierodiacon și ieromonah; la scurt timp ales mare eclesiarh, apoi egumen; la începutul ai secolului XVIII pleacă pentru doi ani la Kiev și Rostov, pentru a cunoaște viața spirituală de acolo. Reîntors în Moldova, s-a așezat într-o „sihăstrie" în apropierea mănăstirii Neamț; în 1707 ales episcop al Romanului (hirotonit 18 ian.); la sfârșitul anului 1713 s-a retras din scaun, stabilindu-se la schitul Pocrov — lângă mănăstirea Neamț —, ctitoria sa. În 1717 a plecat din nou la Kiev, unde a rămas până la sfârșitul vieții. Este unul dintre reprezentanții de frunte ai „spiritualității" monahale românești.

Literatura: Melchisedec (Ștefănescu), *Cronica Romanului și a Episcopiei de Roman*, partea I, București, 1874, p. 322—352; Pr. C. Bobulescu, *Pocrovul*, Craiova, 1943, 66 p. (extras din „Revista de Istorie Bisericească", nr. 1 și 2, 1943); Ierom. Irineu Crăciunaș, *Episcopul Pahomie al Romanului*, în MMS, an. XXXV, 1959, nr. 9—12, p. 627—635; Pr. Constantin Voicescu, *Viața și activitatea episcopului Pahomie al Romanului*, în BOR, an. XC, 1972, nr. 5—6, p. 596—611; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 360—363 (ed. a II-a, București, 1994, p. 352—355); Preot Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, București, 1984, p. 211—216.

PAISIE (Velicicovschi), stareț, îndrumător al vieții monahale în Moldova. N. 21 dec. 1722, în Poltava, în Ucraina, într-o familie de preot, † 15 nov. 1794, la mănăstirea Neamț. A învățat la școala parohială din Poltava și la Academia duhovnicească din Kiev (numai 4 clase, din 12). Frate la mănăstirea Liubiețchi (1740), tuns rasofor în mănăstirea Medvedovschi (1741), cu numele Platon (în locul celui din botez, Petru), un timp stă în Lavra Pecerska din Kiev (1742); trece apoi la schiturile Dălhăuți, Trăisteni și Cârnul în Țara Românească (1742—1746); în 1746 pleacă la Athos, întâi la mănăstirea „Pantocrator", unde a fost îmbrăcat în mantie (1750), sub numele Paisie, de către starețul Vasile de la Poiana Mărului, hirotonit ieromonah (1758); pune bazele schitului „Sf. Ilie" cu biserică și chilii pentru „ucenicii" săi. Se reîntoarce, împreună cu ucenicii, în Țările Române, așezându-se pentru scurt timp la schitul Vărzărești (1763), apoi la Dragomirna (1763—1775). După ocuparea nordului Moldovei de către austrieci (1775), se stabilește cu „frații" la Secu (1775); în 1779 i s-a încredințat și egumenia mănăstirii Neamț, pe care a deținut-o până la moarte; hirotesit arhimandrit în 1790. În jurul lui s-a strâns un număr mare de „frați", de neamuri diferite (350 la Dragomirna, 700 la Neamț). În toate mănăstirile pe care le-a cârmuit a introdus viața de obște, slujbe zilnice, predici, îngrijirea bolnavilor, muncă în gospodărie, traduceri din literatura patristică, post-patristică și ascetică greacă în limbile română și slavo-rusă. Se cunosc aproximativ 300 de manuscrise copiate

în timpul său, din care 40 de el însuşi. O parte din traducerile sale au fost publicate în editura mănăstirii Optina Pustîni, după moartea sa. În timpul vieţii a apărut „*Filocalia*" la Petersburg, în 1793 (cartea *Crinii ţarinei. Pagini filocalice*, publicată la Bucureşti, în 1996, 203 p.). Au rămas de la el diferite învăţături şi o autobiografie. Ucenicii săi ruşi, ucrainieni şi bieloruşi s-au răspândit în peste o sută de mănăstiri ruseşti, ducând pretutindeni „mişcarea spirituală paisiană". Învăţăturile şi rânduielile sale s-au transmis — prin ucenicii săi — mai ales în mănăstirile din Moldova şi Ţara Românească, până pe la începutul celei de a doua jumătăţi a veacului XIX. Canonizat de Biserica Ortodoxă Rusă în 1988; prăznuit şi în Biserica noastră la 15 noiembrie.

Literatura: **Izvoare**. Schimonahul Platon, *Viaţa stareţului Paisie*, trad. de ieromonahul Chiriac, Neamţ, 1836, 4 + 60 foi (retipărită de Gheorghe Racoveanu, *Viaţa şi nevoinţele fericitului Paisie, stareţul sfintelor mănăstiri Neamţul şi Secul*, Râmnicu Vâlcea, 1935, 115 p.; Paisij Velickovskij, *Autobiografia di uno starets*. Presentazione di P. Tomas Spiklik. Introduzione, traduzione e nota a cura della comunita dei Fratelli Contemplativi di Gesu, Abazia di Praglia, 1988, 208 p; *Viaţa Cuviosului Paisie de la Neamţ. După Manuscrisul nr. 154 din Biblioteca Mănăstirii Neamţ*. Ediţie îngrijită de Diac. Prof. Ioan Ivan, Iaşi, 1997, XXXIV + 154 p. + 32 pl.; *Cuvinte şi scrisori duhovniceşti*. Vol. I. Selectate şi traduse în limba română de Valentin Pelin şi Vol. II. Publicate după traduceri vechi revăzute, cu note şi comentarii de Valentin Pelin, Chişinău, 1998—1999, 216 + 278 p.

Lucrări: Eugen Procopan, *Paisie Velicicovschi 1722—1794. Schiţă istorică despre viaţa şi opera sa*, în RSIAB, an. XXIII, 1933, p. 161—262 (în extras, Chişinău, 1933, 102 p.); Prot. Serghie Cetfericov, *Paisie, stareţul mănăstirii Neamţu din Moldova. Viaţa, învăţătura şi influenţa lui asupra Bisericii Ortodoxe*. Traducere din ruseşte de Nicodim (Munteanu), Neamţ, 1933, 431 p. (ed. a II-a, Neamţ, 1940—1943, 416 p.); Pr. Niculae M. Popescu, *160 de ani de la moartea lui Paisie Velicicovschi*, în MO, an. VII, 1955, nr. 1—2, p. 41—47; Diacon Ioan Ivan, *Actualitatea „aşezământului" stareţului Paisie Velicicovschi*, în MMS, an. XXXIII, 1957, nr. 8—9, p. 607—610; Pr. Paul Mihail, *Stareţul Paisie de la Neamţ, înnoitorul monahismului*, în MMS, an. XXXVIII, 1962, nr. 5—6, p. 409—417; Pr. Paul Mihail, *Traduceri patristice ale stareţului Paisie*, în MO, an. XXIV, 1972, nr. 3—4, p. 217—223; Petre I. David, *Cuviosul Paisie cel Mare (Velicikovski), un desăvârşit monah român. Noi cercetări şi ipoteze*, în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 1—2, p. 162—193 (şi extras, 32 p.); Leonid (Poliakov), *Activitatea literară a stareţului Paisie Velicicovschi* (în ruseşte), în „Mesager de l'Exarchat du Patiarcat Russe en Europe Occidentale", 21, 1973, p. 69—104 şi 203—237; Sergij Cetverikov, *Moldavskij starec Paisij Velicovsckij. Ego jizni, ucenie i vlijanie na pravoslavnoe monaşestvo*, Paris, Imca Press, 1976, 307 p. (ediţie engleză în 1980); Cuthbert D. Hainsworth, *Staretz Paisy Velichkovscy (1772—1794). Doctrine of Spiritual Guidance*, Roma, 1976, 89 p.; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, II, Bucureşti, 1981, p. 580—584 (ed. a II-a, Bucureşti, 1993); Ierom. Ioanichie Bălan, *Pateric românesc*, Bucureşti, 1980, p. 232—259; Pr. Prof. Vasile Sibiescu, *Paisie Velicicovschi vieţuitor la schitul Cârnu între anii 1744—1746*, în vol. *Spiritualitate şi istorie la Întorsura Carpaţilor*, 1, Buzău, 1983, p. 347—354; Anthony-Emil N. Tachiaos, *The Revival of byzantine Misticism among Slavs and Romanians in the XVIII th century*, Thessaloniki, 1986, LV + 296 p.; *O carte fundamentală a culturii europene*, broşură însoţitoare a ediţiei *Dobroljubije. La Philocalie slavonne de Paissy Velitchkovski*. Reproduction anastatique intégrale de l'edition princeps, Moscou, 1793, soignée et presentée par Dan Zamfirescu, Ed. Roza Vânturilor, Bucureşti, 1990 (s-a tipărit şi în limbile engleză şi franceză); Dr. Dan Zamfirescu şi Arhim. Ciprian Zaharia, *Paisianismul, un moment românesc în istoria spiritualităţii europene*, Bucureşti, 1996, 143 p; *Autobiografia unui „stareţ", urmată de Viaţa „stareţului" Paisie, scrisă de monahul Mitrofan*. Cuvânt înainte de Ierom. Serafim Rose, studiu introductiv de P. Elia Citterio, prezentare de P. Tomas Spidlik. Ed. îngrijită de Diac. Ioan Ică jr., 1996, 300 p.; Vol. *Românii în reînnoirea isihastă*. Studii închinate Cuviosului Paisie de la Neamţ, Iaşi, 1997, 208 p.

PANŢIRU GRIGORE, diacon, profesor, muzicolog şi compozitor. N. 10 ian. 1905 în Tamaşi — jud. Bacău, † 18 dec. 1981 în Bucureşti. Studii la Seminarul „Veniamin" din Iaşi (1918—1925), cu diferenţă de liceu şi bacalaureat la Liceul „Petru Rareş" din Piatra Neamţ, Conser-

vatorul de Muzică din Iași (1922—1925), apoi Conservatorul de Muzică și Artă dramatică din București (1925—1929), Facultatea de Teologie din București (lic. 1931). Profesor de Muzică la Gimnaziul „Ștefan cel Mare" din Iași (1929—1931), la Seminarul teologic „Veniamin" din Iași (1931—1941) — în paralel, suplinitor al catedrei de Muzică vocală la Seminarul monahal din Mănăstirea Neamț (1931—1940) —, apoi lector la Seminarul Pedagogic Universitar din Iași (1941—1945); profesor de Muzică vocală la Liceul „Gheorghe Lazăr", Școala normală „Carol I" și Liceul „Gheorghe Șincai" din București (1945—1964); a dirijat corurile școlilor la care a funcționat, inclusiv corul feminin al Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași (1935—1941). A publicat diferite studii privitoare la Muzica psaltică bizantină în țările noastre; a compus și armonizat colinde, cântece populare și cântări bisericești pentru coruri mixte și de voci egale.

Lucrări: *Un manuscris muzical de vârstă milenară*, în rev. „Muzica", an. XVII, 1967, nr. 3, p. 20—25; *Necesitatea și actualitatea cercetării științifice a vechii muzici bizantine*, în BOR, an. LXXXVII, nr. 3—4, p. 434—441; *Manuscrise muzicale inedite de la mănăstirea Putna*, în BOR, an. LXXVII, 1969, nr. 11—12, p. 1257—1264, + VIII p. anexe; *Școala muzicală de la Putna. 1. Manuscrise muzicale neidentificate. 2. Un vechi imn despre Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava*, în „Studii de Muzicologie", vol. VI, 1970, p. 29—67; *Notația și ehurile muzicii bizantine*, București, Ed. Muzicală, 1971, 307 p.; *Une nouvelle intérpretation d'un manuscrit à Iasi, Roumanie*, în „Studies in Eastern Chant", vol. III, London, Oxford University Press, 1973, p. 124—139; *Un manuscrit musical du Moyen Age à la Bibliothèque de l'Academie de la Roumanie*, în rev. „Muzica", an. XXVI, 1976, nr. 2, p. 44—49; *Lecționarul evanghelic de la Iași, Ms. 160/IV-34*, București, Ed. Muzicală, 1982, 233 p.

Literatura: Nicu Moldoveanu, *Preocupări de Muzică și Muzicologie în Biserica Ortodoxă Română în ultimii 50 de ani (1925—1975)*, în ST, an. XXIX, 1977, nr. 3—4, p. 285; Sebastian Barbu Bucur, *Cultura muzicală de tradiție bizantină pe teritoriul României*, București, 1989, p. 27; Florin Bucescu, *Un pasionat cercetător al muzicii medievale din România: Grigore Panțiru*, în MMS, an. LXV, 1989, nr. 4—5, p. 46—61; Gheorghe C. Ionescu, *Lexicon ... Compozitori, teoreticieni, muzicologi, dascăli de psaltichie, copiști, interpreți*, București, 1994, p. 273—275.

PAPIU IOAN, preot, pedagog, poet. N. 29 aug. 1836, în Uifalăul Săsesc (azi Corvinești), jud. Bistrița-Năsăud, în familie de preot, † 5 sept. 1902, în Gherla. Studiile gimnaziale în Cluj și Blaj (abs. 1860), cele teologice la Universitatea din Viena (1860—1864). Arhivar la Episcopia din Gherla (1864—1865), profesor de Română, Latină și Greacă la Gimnaziul din Năsăud (1865—1869), director provizoriu al Gimnaziului (1868—1869), preot (1866) spiritual la Penitenciarul din Gherla (1869—1891), asesor onorar (1879) și alte demnități onorifice în cadrul Episcopiei unite din Gherla; canonic al Episcopiei (1891—1902), prepozit (1897) și paralel: director al Școlii normale de acolo, inspector școlar diecezan, director al tipografiei diecezane și președinte al Reuniunii învățătorești din dieceză.

Lucrări: *Cartea Sf. Ioan Chrisostomul despre preoție*, tradusă de pe originalul grec, Cluj, 1869; *Viața după moarte sau nemurirea sufletului*, Cluj, 1870, VIII + 143 p. (ed. a II-a, Gherla 1897); *Cuvântări bisericești*, vol. I, Gherla, 1872 (ed. a II-a, 1876); vol. II, 1874, 324 p.; vol. III, 1885, 174 p.; vol. IV, 1888; *Predici funebrale*, vol. I, Gherla, 1875, 164 p. și vol. II, Gherla, 1880, XII + 383 p.; *Doctorul sufletesc și sfaturile lui*, Gherla, 1882 (ed. a II-a, 1899); *Preotul ca ministru în sacramentul penitinței*, Gherla, 1895, 8 + 207 p.; un *Drept canonic* a rămas în manuscris (fragmente publicate sub titlul *Cunoștințe din Dreptul canonic* în foaia „Preotul Român", Gherla 1886—1887).

Gramatica limbei române pentru școalele inferioare, ed. I, trei părți, Gherla, 1883, XIV + 95 + 35 + 23 p. (ed. a II-a, Gherla, 1899, 96 + 32 + 26 p.); *Legendariu sau carte de cetit pentru școalele poporale*..., Gherla, 1895, 136 p. (ed. a IV-a, 1904, 110 p.); *Abecedariu pentru școalele confesionale*..., ed. a II-a, Gherla, 1874 (ed. a IX-a, 1898, 77 p.); *Rezultatele filosofiei*, traducere și prelucrare după italianul Iosif Frapporti, Gherla, 1885, VIII + 160 p.; *Reflexiuni fugitive la cartea lui L. Rethy: Formarea limbii și a națiunii valahice*, Gherla, 1897, 27 + 132 p.; *Bibliografie veche*, cu prezentarea unor cărți bisericești vechi (în „Gazeta Transilvaniei" din 1898 și 1902).

Lucrări în proză și poezii în „Foaia pentru minte, inimă și literatură"—Brașov, „Aurora Română"—Pesta, „Sionul Românesc"—Viena, „Amicul Școalei"—Sibiu, „Familia"—Oradea ș.a.

Literatura: *Enciclopedia Română*, tom. III, Sibiu, 1904, p. 523; Ioan Rațiu, *Studii și biografii*, Blaj, 1904, p. 163—207; Gheorghe (Grigorie) Comșa, *Istoria predicii la români*, București, 1921, p. 248—250; Victor Bojor, *Canonicii diecezei gr. cat. române a Gherlei*, Târgu Mureș, 1939, p. 165—180; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 661; *Bibliografia românească modernă, 1831—1918*, vol. III, 1989, p. 744—745.

PAPP IOAN (din botez Ignatie), episcop. N. 1 ian. 1848, în Pocioveliște, jud. Bihor, † 21 ian. 1925, în Arad. Gimnaziul la Beiuș (abs. 1868), apoi Institutul teologic la Arad (1868—1871). Funcționar (1871—1876), secretar (1876—1891), apoi consilier (1891—1903) la Episcopia Aradului. Diacon (1879) și preot necăsătorit, călugărit la Hodoș—Bodrog, cu numele Ioan (1900), hirotesit protosinghel. La 30 ian./12 febr. 1903 ales episcop al Aradului (instalat 4 mai 1903), păstorind până la moarte. Locțiitor de mitropolit al Ardealului (oct. 1918—mai 1920), copreședinte al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, îndrumător și apărător al școlilor românești din eparhia sa împotriva încercărilor de maghiarizare a lor, ctitorul unei biserici în Pocioveliște, întemeietorul unei fundații pentru acordarea de burse studenților teologi.

Literatura: P. Morușca, *Episcopul Ioan Papp*, în RT, an. XV, nr. 2, 1925, p. 33—36; Nicolae Iorga, *Episcopul Papp*, în *Oameni cari au fost*, III, București, 1936, p. 204—205; Teodor Neș, *Oameni din Bihor*, Oradea, 1938, p. 454—469; Prot. dr. Gheorghe Lițiu, *Episcopia Aradului. Schiță istorică*, Arad, 1950, p. 46—49; Același, *Episcopul Ioan Ignatie Papp*, în MB, an. XIX, 1969, nr. 1—3, p. 85—100; Ioan Mircea Bogdan, *130 de ani de la nașterea episcopului Ioan Ignatie Papp*, în TR, an. 127, 1979, nr. 3—6, p. 7.

PAPP PETRU, preot, ziarist. N. 1881, în Lupoaia jud. Bihor, în familie de preot, † 16 aug. 1945, în Beiuș. Studii la Gimnaziul românesc din Beiuș (abs. 1902), apoi la Institutul teologic din Arad (1902—1905). Redactor la „Tribuna" din Arad (1905—1907), preot în Pocola, jud. Bihor (1907—1918), preot și protopop în Beiuș (dec. 1918—aug. 1945). A sprijinit toate acțiunile românești din Beiuș și împrejurimi, menite să contribuie la emanciparea politico-socială, culturală și economică a românilor: organizează cursuri pentru neștiutorii de carte și o bibliotecă în Pocola; după 1918, vicepreședinte al Astrei pentru „despărțământul" Beiuș, președinte al Casinei Române din Beiuș, profesor de Religie la Liceul de fete, membru în Consiliul de administrație al Băncilor „Drăganul" și „Economul" din Beiuș, membru în Adunarea eparhială a Episcopiei Oradiei și în Congresul Național Bisericesc, deputat în Parlamentul României în câteva legislaturi (în această calitate a lucrat pentru ridicarea economică a țăranilor și a satelor din Bihor). A fost unul dintre cei mai apreciați ziariști ai vremii: redactor la „Tribuna" — Arad, colaborator la „Biserica și Școala" — Arad, „Luceafărul"—Sibiu, „Legea Românească"—Oradea, „Cele trei Crișuri" — Oradea ș.a., în care a publicat articole cu caracter istoric, social-economic și politic; a condus el însuși foaia locală „Beiușul" (1921—1930 și 1942—1945) și a redactat „Calendarul Bihorului" (1921—1927).

Lucrări: *Din trecutul Beiușului. Pagini de glorie și de jertfe*, Beiuș, 1927, 274 p.; *Legături sufletești dintre Bihor și Sibiu*, Beiuș, 1937. A publicat și o *Carte de rugăciuni și cântări*, Arad, 1915, 276 p.

Literatura: *Necrolog*, în „Legea Românească", de la Oradea, an. XXVII, nr. 17, din 1 sept. 1945; Titus L. Roșu, *Protopopul Petru E. Papp*, în „Îndrumătorul bisericesc, misionar și patriotic de la Oradea", IV, 1987, p. 69—75; Prof. Gavril Hădăreanu, *Torțe arzând în Țara Beiușului*, Beiuș, 1995, p. 546—553 și 632.

PAPUC GHEORGHE, preot. N. 28 iul. 1928, în Covasna, † 27 oct. 1993, în Sibiu. Studii la Liceele din Năsăud (1941—1944) și „Andrei Șaguna" din Brașov (1944—1949), superioare la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1949—1953), continuând cursurile de doctorat — specialitatea Noul Testament — la Institutul Teologic din București (1953—1956). Diacon la

catedrala mitropolitană (1956—1988), preot (1988), funcționar (1956—1968), apoi consilier cultural al Arhiepiscopiei Sibiului (1968—1993), redactor al foii bisericești „Telegraful Român" (1967—1978) și al „Îndrumătorului Bisericesc" de la Sibiu (1968—1993).

Lucrări: *Principii ermineutice în Cazaniile românești*, în BOR, an. LXXXIII, 1955, nr. 3—4, p. 311—324; *Viața creștină după Epistolele Sfântului Apostol Pavel*, în ST, an. VII, 1955, nr. 5—6, p. 353—367; *Virtutea dragostei în scrierile Sfântului Apostol Ioan*, în ST, an. VIII, 1956, nr. 5—6, p. 303—317; *Bogățiile materiale după Epistola Sfântului Iacob*, în ST, an. VIII, 1956, nr. 7—8, p. 437—453; *Sensul jertfelor după profeții Vechiului Testament*, în MA, an. II, 1957, nr. 5—8, p. 429—439; *Despre familie în Vechiul Testament*, în MA, an.V, 1960, nr. 11—12, p. 821—835; *Sf. Luca — autor neotestamentar*, în MA, an. VIII, 1963, nr. 1—3, p. 74—92; *«Pavel, apostol al lui Iisus Hristos» în viziune hrisostomică*, în MA, an. IX, 1964, nr. 1—2, p. 99—117; *Preoția creștină este slujire*, în MA, an. IX, 1964, nr. 11—12, p. 793—813; *Bucuria de a trăi*, în MA, an. X, 1965, nr. 7—8, p. 565—579; *Despre misiunea preoțească*, în BOR, an. XXIX, 1981, nr. 3—4, p. 290—306.

Peste 60 de predici în „Mitropolia Ardealului" și alte periodice, peste 40 în volumul *Lumină din lumină* (Sibiu, 1985), zeci de articole în „Telegraful Român" și „Îndrumătorul Bisericesc"; o parte din ele reunite în volumul: *Întru înnoirea vieții. Articole de zidire sufletească*, Sibiu, 1978, 464 p.

Literatura: *Necrolog*, în TR, an. 141, nr. 41—42, din 1993, p. 1—2; Ioan Lăcătușu, *Personalități din Covasna și Harghita*, Cluj-Napoca, 1998, p. 113—115.

PARTENIE PETRE, profesor de seminar. N. 28 mart. 1882, în Șișeștii de Jos, jud. Mehedinți, † 9 dec. 1946, în Râmnicu Vâlcea. Studii la Liceul „Traian" din Turnu Severin (1893—1901), apoi la Facultățile de Teologie (lic. 1907) și Drept din București. Diacon în Craiova (1908), preot și director al Cancelariei Episcopiei Râmnicului, profesor (1912—1926) și director (1924—1926) al Seminarului „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea, director la Seminarul „Central" din București (1926—1940), președinte al „Asociației Generale a clerului ortodox român", iconom stavrofor, membru în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Bucureștilor și în Congresul Național Bisericesc.

Lucrări: *Mitropolitul Anastasie Crimca al Moldovei. Viața și activitatea sa*, București, 1907, 61 p. (teză de licență); manuale de Religie pentru școlile secundare, în colaborare cu preotul I.F. Popescu: *Istoria sfântă a Vechiului și Noului Testament* (Viața și minunile Mântuitorului), pentru clasa I secundară, București, 1929, 171 p. (ed. a II-a, 1935; ed. a III-a, 1937); *Parabolele și învățăturile Domnului nostru Iisus Hristos*, pentru clasa a II-a secundară, București, 1929, 112 p. (ed. a II-a, 1935; ed. a III-a, 1937); *Istoria bisericească universală*, pentru cl. a III-a secundară, București, 1935, 128 p. (ed. a II-a, 1937); *Dogmele Bisericii creștine ortodoxe*, pentru cl. a V-a secundară, București, 1935, 128 p.

Boierul Drăgușin. Schițe și însemnări din zile de încercare și biruință (1916—1918), București, 1923, 176 p. (volum premiat de „Cartea Românească"); *Nu e caz de divorț. Nuvele, schițe, amintiri*, București, 1930, 200 p.

Colaborări la „Biserica Ortodoxă Română", „Neamul Românesc", „Renașterea"—Craiova, „Ramuri"—Craiova, „Luminătorul"—Râmnicu Vâlcea, „Cuvântul Adevărului"—Râmnicu Vâlcea, „Tinerimea Română"—București ș.a.

Literatura: *Moartea preotului Petre Partenie*, în BOR, an. LXV, 1947, nr. 4—9, p. 257—261.

PASCHIA GHEORGHE, preot. N. 24 apr. 1905, în Bârzeiu de Pădure, jud. Gorj, † 17 nov. 1990, în București. Studiile medii la Școala Comercială din Craiova (1917—1925), apoi la Seminarul „Sf. Grigorie Decapolitul" din Craiova (1925—1929), superioare la Facultatea de Teologie din București (1929—1933), unde a obținut doctoratul în 1945; Seminarul pedagogic universitar „Titu Maiorescu" din București (abs. 1935). Pedagog la Seminarul din Craiova (1929—1931), funcționar în Ministerul de Finanțe și cântăreț bisericesc în București (1931—1934), profesor de Religie la Liceele industriale din București (1935—1936), preot la biserica „Bărbătescu Vechi" din București (din 1936), misionar eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor (1936—1938); preot misionar la Odessa și în Transnistria (1941

—1944); a suferit 15 ani de detenţie în închisorile comuniste (1949—1964). A publicat lucrări teologice şi culegeri de proverbe.

Lucrări: *Predica prin viaţă la sfinţi*, Bucureşti, 1934, 120 p.; *Sfânta Biserică a lui Hristos, Biserica luptătoare*, Bucureşti, 1937, 62 p.; *Desfiinţarea sâmbetei şi prăznuirea duminicii după Sf. Scriptură, Sf. Tradiţie şi actele primelor secole creştine*, Bucureşti, 1937, 132 p.; *Tineri biruitori. Învăţături din Sf. Scriptură şi viaţă pentru tineret*, Bucureşti, 1939, 254 p.; *Sfânt şi sfinţenie*, Bucureşti, 1940, 87 p.; *Cer şi pământ. Predici*, Bucureşti, 1944, 325 p.

Nepreţuita comoară a epitafurilor, în MB, an. XVII, 1967, nr. 1—3, p. 49—70; *Buna cuviinţă creştină la Sfintele Taine şi ierurgii*, în BOR, an. XCVI, 1978, nr. 9—10, p. 1135—1145; *Idei teologice în inscripţiile funerare vechi şi noi*, în BOR, an. XCVIII, 1980, nr. 5—6, p. 579—586; *Din cugetările şi sfaturile morale ale Sfinţilor Părinţi şi ale unor scriitori clasici români*, în BOR, an. XCIX, 1981, nr. 1—2, p. 81—86, nr. 3—4, p. 315—322, nr. 7—8, p. 770—774; an. C, 1982, nr. 1—2, p. 156—161, nr. 3—4, p. 300—304; *Sfinţii Părinţi despre adevăr, ajutor, aproapele, ascultare etc.*, în MO, an. XXXIII, 1981, nr. 4—6, p. 215—220; *Sfinţii Părinţi despre bărbăţie, bătrâneţe, bunăvoinţă*, în MO, an. XXXIV, 1982, nr. 7—9, p. 526—535; *Sfinţii Părinţi despre caracter, castitate, căsătorie, conştiinţă, cumpătare şi cuvânt*, în MO, an. XXXIV, 1982, nr. 1—3, p. 46—54; *Porunci, îndemnuri şi povăţuiri pentru pace în Sfânta Scriptură şi la unii mari învăţaţi şi scriitori ai lumii*, în ST, an. XXXV, 1983, nr. 9—10, p. 632—644; *Sfinţii Părinţi despre dar, datorie, dragoste, dreptate*, în MO, nr. XXXVI, 1984, nr. 9—10, p. 625—640; *Sfinţii Părinţi despre egalitate, evlavie, feciorie, fericire, frumuseţe*, în MO, an. XXXVI, 1984, nr. 11—12, p. 737—745; *Importanţa religios-morală şi istorico-literară a epitafurilor din cimitirele româneşti*, în ST, an. XXXVIII, 1986, nr. 1, p. 23—42.

Buna cuviinţă oglindită în proverbe şi maxime din toată lumea, Bucureşti, 1970, 302 p.; *Dicţionar al bunei cuviinţe. Maxime şi proverbe*. Selectate şi ordonate de ..., Bucureşti, 1972, 390 p.; *Iordache Golescu, Proverbe pentru buna cuviinţă*, Bucureşti, 1975, 288 p.; *Buna cuviinţă creştină*. Ediţie îngrijită şi prefaţată de Pr. Al. Stănciulescu-Bârda, Malovăţ, 1996, 106 p.; *Dicţionarul bunei cuviinţe creştine. Antologie...*, Ediţie îngrijită, note şi indici de Pr. Al. Stănciulescu-Bârda, Bucureşti, 2000.

Articole în „Fântâna Darurilor", „Duminica Copiilor", „Tinerimea Creştină", „Glasul Monahilor", „Apostolul", predici în „Glasul Bisericii" şi alte ziare şi reviste.

Literatura: *Necrolog*, în BOR, an. CVIII, 1990, nr. 11—12, p. 73—80 (pr. Alexandru Ioniţă).

PAŞCA IOAN, profesor de teologie. N. 1892, în Buteasa, jud. Maramureş, † 15 ian. 1950. După terminarea Liceului în Gherla, a urmat Facultatea de Teologie a Universităţii din Innsbruck, unde a obţinut doctoratul. Preot unit în Măgureni—Maramureş (1914—1917) şi în Remetea Chioarului—Maramureş (1917—1922), profesor şi spiritual la Academia teologică din Gherla (1922—1923). În 1924 a revenit la Biserica Ortodoxă, fiind numit preot misionar în Eparhia Vadului, Feleacului şi Clujului şi profesor de Religie la Liceul de fete din Cluj (1924), profesor de Morală, Sociologie şi Filosofie creştină la Academia teologică ortodoxă din Cluj (1924—1946), rector (1943—1946), paralel spiritual (1924—1926) şi suplinitor al altor catedre.

Lucrări: *Contribuţii la istoria infailibilităţii papale*, în vol. *Zece ani în slujba Bisericii şi neamului*, Cluj, 1934, p. 241—304; *Atmosfera în care s-a desăvârşit desbinarea bisericească de la 1054*, în „Anuarul Academiei teologice din Cluj", 1937/1938, p. 19—50; *Desbinarea bisericească din veacul al IX-lea. Lupta dintre Nicolae I, papă al Romei şi Fotie, patriarhul Constantinopolului. Fapte şi documente*, în „Anuarul Academiei teologice din Cluj", 1939/1940, p. 3—94; *Compendiu de Teologie Morală* (litografiat), Cluj, 1941; articole în „Renaşterea"—Cluj.

Literatura: Dr. Ioan Vască, *Zece ani în slujba Bisericii şi neamului*, Cluj, 1934, p. 39; informaţii de la pr. Ioan Buiu—Cluj.

PATERNUS, episcop de Tomis, menţionat în inscripţia unui disc de argint aurit, refăcut înainte de 518. Acuzat de „călugării sciţi" că nu acceptă formula teologică „theopasită" (unul din Sfânta Treime a pătimit în trup). În 520 era prezent la

Constantinopol, la alegerea unui nou patriarh ecumenic, semnând ca „episcopus provinciae Scythiae metropolitanus".

Literatura: Jaques Zeiller, *Les origines chretiennes dans les provinces danubiennes de l'empire romain*, Paris, 1918, p. 383—384; I. Barnea, *Discul episcopului Paternus*, în „Analecta", II, 1944, p. 185—197 (și extras); Ilie I. Georgescu, *Viața creștină în vechiul Tomis*, în MMS, an. XXXVIII, 1962, nr. 1—2, p. 27—30; Pr. Niculae Șerbănescu, *1600 de ani de la prima mărturie documentară despre existența Episcopiei Tomisului*, în BOR, an. LXXXVII, 1969, nr. 9—10, p. 1019—1022; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1980, p. 136—137 (ed. a II-a, București, 1992, p. 147—148).

PAULETTI NICOLAE, preot, folclorist și traducător. N. c. 1816, în Roșia de Secaș, jud. Alba, † 1 aug. 1848, în Făget, lângă Blaj. Studii gimnaziale și teologice la Blaj (abs. 1841); preot în Făget (1841—1848). A scris câteva volume cu poezii (rămase în manuscris); a tradus din Schiller și din *Tristele* lui Ovidiu, precum și romanul *Antia și Avrocom* al lui Xenofon (în 1846, după o ediție greco-latină din 1796), singura versiune românească a acestei lucrări până azi (toate traducerile rămase în manuscris, sunt acum în Bibl. Acad.). În 1838 — pe când era elev la seminar — a realizat o culegere de 319 poezii populare din satul natal (cântece de dragoste și dor, strigături la petreceri ș.a.); valoarea ei constă în faptul că este prima culegere de lirică populară la noi, dar și în aceea că poeziile sunt consemnate în forma lor autentică, deci notează cu grijă limba cântăreților, cât și unele variante, dând o imagine vie a vieții satului românesc în vremea iobăgiei. În timpul vieții au fost publicate doar câteva culegeri (nesemnate) în „Foaia pentru minte, inimă și literatură".

Ediții: *De pe Secaș. Cântece și strigături românești de cari cântă fetele și feciorii și strigă la joc, culese de Nicolae Pauletti în Roșia în anul 1838*. Date la tipar de Alexandru Lupeanu-Melin, Blaj, 1927, 64 p. (selectiv); *Cântări și strigături românești de cari cântă fetele și feciorii jucând, scrise de Nicolae Pauletti în Roșia, în anul 1838*. Ediție critică cu un studiu introductiv de Ion Mușlea, București, 1962, 142 p.; Nicolae Pauletti, *Scrieri. Poezii originale, folclor, traduceri din Ovidiu*. Ediție îngrijită, prefață, note și glosar de Ioan Chindriș, București, 1980, LXXXIII + 436 p.

Literatura: Ioan Bianu, *Nicolae Pauletti, popă românesc unit de sat și om de litere în Ardeal*, în vol. *Închinare lui Nicolae Iorga, cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani*, Cluj, 1931, p. 38—41; Maria C. Marinescu, *Romanul „Efesiaca" al lui Xenofon din Efes în versiunea românească a lui Nicolae Pauletti*, în RIR, XI—XII, 1941—1942, p. 349—357; Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, 1974, p. 61—65; Iordan Datcu și S. C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor*, București, 1979, p. 338—339; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 665—666; studiile introductive la edițiile citate.

PAVEL CONSTANTIN, profesor de teologie (nehirotonit). N. 17 aug. 1907, în Bucești, jud. Galați, în familie de preot, † apr. 2000, în București. Studii la Seminariile din Galați (1918—1925) și la Facultatea de Teologie din București (1925—1929), unde obține licența (1930) și doctoratul (1938); Seminarul pedagogic universitar din București, cu examen de capacitate pentru învățământul secundar; mai târziu a obținut licența în Filosofie la Universitatea din București (1947); studii de specializare la Facultățile de Teologie catolică și protestantă din Paris (1930—1932) și Strasbourg (1932—1933), precum și pentru Morală și Sociologie la Sorbona. Profesor de Religie la diferite școli din provincie și Capitală (1933—1944), asistent la catedra de Apologetică de la Facultatea de Teologie și apoi la Institutul Teologic din București (1944—1952), asistent la catedra de Morală creștină (1952—1962), încredințat și cu predarea Limbilor franceză, greacă și latină, apoi profesor titular provizoriu (1962) și definitiv (1965) la aceeași catedră, până la pensionare (1975), inspector și subinspector general în Ministerul Cultelor (1944—1949), membru laic în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Bucureștilor. A publicat o serie de lucrări de teologie și filosofie morală.

Lucrări: *L'irreductibilité de la Morale à la Science des Moeurs*. Avec une préface de Raoul Allier, Paris, 1935, 144 p.; *Problema răului la*

Fericitul Augustin. Studiu de filosofie morală (teză de doctorat), București, 1938, 226 p. (reeditată la București, 1996, 238 p.); *L'Église et la culture*, Bucarest, 1939, 20 p. (extras din „Revista de Filosofie", nr. 1, 1939); *Tragedia omului în cultura modernă*, București, 1940, 72 p. (reed. București, 1997, 100 p.); *Contribuția Fericitului Augustin la progresul gândirii filosofice*, în „Revista de Filosofie", an. XXIX, 1943, nr. 3—4, p. 302—311; *Vrednic este lucrătorul de plata sa*, în ST, an. IV, 1952, nr. 3—4, p. 142—156; *Patimile omenești, piedică în calea mântuirii*, în ST, an. V, 1953, nr. 7—8, p. 471—481; *Lăcomia, patimă dăunătoare vieții individuale și obștești*, în ST, an. VII, 1955, nr. 7—8, p. 469—488; *Principii de morală socială în Epistolele sobornicești*, în GB, an. XVI, 1957, nr. 4—5, p. 238—247; *Patimi dăunătoare vieții omenești (desfrânarea, invidia, mânia)*, în MMS, an. XXXIII, 1957, nr. 5—7, p. 431—450; *Trândăvia și trufia în concepția moralei creștine*, în ST, an. IX, 1957, nr. 7—8, p. 530—543; *Influența păcatului nostru personal asupra semenilor*, în „Ortodoxia", an. XI, 1959, nr. 2, p. 265—279; *Opera mântuitoare a Domnului nostru Iisus Hristos și slujirea Bisericii Sale*, în „Ortodoxia", an. XV, 1963, nr. 3—4, p. 424—455; *Temeiurile și rostul ascultării în viața morală a creștinismului*, în ST, an. XVIII, 1966, nr. 7—8, p. 387—407; *Probleme morale cu privire la căsătorie și familie*, în BOR, an. LXXXV, 1967, nr. 1—2, p. 126—144; *Aspectul teologic al solidarității umane*, în „Ortodoxia", an. XIX, 1967, nr. 2, p. 182—191; *Probleme morale în parabola fiului risipitor*, în GB, an. XXX, 1971, nr. 3—4, p. 268—280; *Răsplata muncii în concepția moralei creștine*, în MO, an. XXIII, 1971, nr. 3—4, p. 175—194; *Preocupări actuale în domeniul teologiei morale creștine*, în ST, an. XXV, 1973, nr. 3—4, p. 173—187; *Atitudinea Sfinților Trei Ierarhi față de problemele morale ale vremii lor*, în ST, an. XXIX, 1977, nr. 3—4, p. 222—232; *Posturile rânduite de Biserica Ortodoxă în condițiile de viață actuale ale credincioșilor*, în ST, an. XXIX, 1977, nr. 5—8, p. 421—435; *Preotul, pilduitor și îndrumător al vieții morale a credincioșilor*, în BOR, an. XCVI, 1978, nr. 7—8, p. 761—773; *Atitudinea Sfîntului Vasile cel Mare față de filosofia și cultura antică*, în vol. *Sfîntul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvîrșirea sa*, București, 1980, p. 312—329; *Morala de situație în teologia contemporană*, în ST, an. XXXIII, 1981, nr. 5—6, p. 343—375; *Portretul moral al creștinului ortodox*, în BOR, an. C, 1982, nr. 1—2, p. 119—140; *Un reprezentant de seamă al gândirii creștine: Vladimir Soloviev*, în ST, an. XLII, 1990, nr. 1, p. 120—141; *Creștinismul și filosofia antică în gândirea Fericitului Augustin*, în ST, an. XLII, 1990, nr. 2, p. 20—41 și nr. 3, p. 3—45; *Eroismul în lumina moralei creștine*, în ST, an. XLIV, 1992, nr. 3, p. 65—103; *Introducere în gândirea Fericitului Augustin*, București, 1998, 229 p.

Coautor la *Învățătura de credință creștină ortodoxă*, București, 1952 și la *Teologia morală creștină*, pentru Institutele teologice, vol. I și II, București, 1979—1980. Alte articole, predici, cronici și recenzii în periodicele citate în lista bibliografică și altele.

Literatura: Pr. Prof. D. R(adu), *Prof. Dr. Constantin C. Pavel*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 84—86; *Profesorul Dr. Constantin C. Pavel, la aniversarea a 75 de ani de la naștere*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 9—10, p. 729—738; *Necrolog*, în VO, an. XII, nr. 245—246, 1 mai 2000, p. 10.

PAVEL MIHAIL, episcop. N. 6 sept. 1827, în Recea—Baia Mare, † 1 iun. 1902, în Slatina—Maramureș (azi în Ucraina). Studii gimnaziale la Baia Mare, Satu Mare și Cașovia (azi Kosice, în Slovacia), studii teologice la Universitatea din Viena, apoi la Ungvar (azi Ujgorod). Preot în Apșa de Jos—Maramureș (1852), secretar al noii Episcopii de la Gherla (1856), paroh în Slatina—Maramureș (1860) și vicar al Maramureșului (1862), episcop de Gherla (numit 11 sept. 1872, instalat 23 febr. 1873), apoi la Oradea (numit 29 ian. 1879, instalat 8 iun. 1879), unde a păstorit până la moarte. Ca episcop, a îndrumat școlile românești din cele două eparhii — inclusiv Gimnaziul din Beiuș — și a sprijinit numeroși tineri lipsiți de mijloace materiale. A fost unul din inițiatorii „Asociațiunii pentru cultura poporului român din Maramureș" (1860) și ctitorul unei biserici în Slatina.

Literatura: *Enciclopedia Română*, tom. III, Sibiu, 1904, p. 548; Ioan Georgescu, *Episcopul Mihail Pavel. Viața și faptele lui (1827—1902)*, Oradea, 1927, 83 p.; Iacob Radu, *Istoria diecezei*

române unite a Orăzii Mari ..., Oradea, 1930, p. 167–174; Victor Bojor, *Episcopii diecezei greco-catolice de Gherla, acum Cluj–Gherla (1856–1939)*, Târgu Mureş, 1939, p. 268–341; Silvestru Augustin Prunduş şi Clemente Plăianu, *Catolicism şi Ortodoxie românească. Scurt istoric al Bisericii române unite*, Cluj-Napoca, 1994, p. 99–101.

PĂCURARIU MIRCEA, profesor de teologie, istoric. N. 30 iul. 1932, în Ruşi, jud. Hunedoara, în familie de preot. Studii la Liceul „Decebal" din Deva (1943–1951), Facultatea de Istorie a Universităţii din Cluj (neterminate, 1951–1952), Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1952–1956), cursuri de doctorat — specialitatea Istoria Bisericii Române — la Institutul Teologic din Bucureşti (1956–1959), cu doctoratul în 1968. Profesor la Seminarul teologic din Mănăstirea Neamţ (1959–1961), asistent — pentru Limbile Latină şi Greacă — (1961–1970), conferenţiar (1970), apoi profesor titular (1971), la catedra de Istoria Bisericii Române de la Institutul Teologic Universitar din Sibiu; decanul Facultăţii (1992–2000); în 1990–1992 suplinitor al aceleiaşi catedre şi la Facultatea de Teologie a Universităţii din Iaşi; diacon (1970), preot (1971), iconom stavrofor (1976); participant la câteva întruniri cu caracter istoric peste hotare; membru corespondent al Academiei Române (24 oct. 1997).

Lucrări: *Legăturile Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania cu Ţara Românească şi Moldova în secolele XVI–XVIII*. Teză de doctorat, Sibiu, 1968, XII + 204 p. (extras din MA, an. XIII, 1968, nr. 1–3, XIII + 174 p.); *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*. Manual pentru Seminariile teologice, ed. I, Sibiu, 1972, 388 + 16 p.(ed. a II-a, Sibiu, 1978, 476 + 16 p. + 7 h. + 213 + 13 il.; ed. a III-a, Bucureşti, 1987, 492 p. + 188 il. + 8 h.; ed. a IV-a, Galaţi, 1996, 528 p. + 8 h. + 183 il).; ed. a V-a, Bucureşti, 2000, 528 p.; *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, pentru Institutele Teologice, 3 vol., Bucureşti, 1980–1981, 644 p. + 4 h. + 105 il. (I) + 707 p. + 3 h. + 114 il. (II) + 591 p. + 1 h. + 108 il. (III) (ed. a II-a, Bucureşti, 1992–1994, 680 + 679 + 606 p. + 8 h. + il.); *Începuturile Mitropoliei Transilvaniei*, Bucureşti, 1980, 152 p.; *Politica statului ungar faţă de Biserica românească din Transilvania în perioada dualismului, 1867–1918*, Sibiu, 1986, 303 p. (cu versiuni în limbile engleză, franceză şi maghiară); *Istoria mănăstirii Prislop*, Arad, 1986, 190 p.; *Două sute de ani de învăţământ teologic la Sibiu, 1786–1986*, Sibiu, 1987, 420 p.; *Pagini de istorie bisericească românească*, Sibiu, 1991, 63 p. şi Cluj-Napoca, 1991, 83 p. (cu versiuni în limbile engleză şi franceză); *Istoria Bisericii româneşti din Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş până în 1918*, Cluj-Napoca, 1992, 394 p.; *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, compendiu, Chişinău, 1993, 496 p. (versiunea germană: *Geschichte der Rumänischen Orthodoxen Kirche*, Erlangen, 1994, 622 p.+6 h.); *Basarabia. Aspecte din istoria Bisericii şi a neamului românesc*, Iaşi, 1993, 151 p.; *Sfinţi daco-romani şi români*, Iaşi, 1994, 200 p.; *Revoluţia românească din Transilvania şi Banat în anii 1848–1849. Contribuţia Bisericii*, Sibiu, 1995, 236 p.; *Predici la duminici şi sărbători...*, Bucureşti, 2000, 632 p.

În reviste: *Încercări de propagandă romano-catolică în Ţara Românească şi Moldova în secolul XIX*, în ST, an. X, 1958, nr. 7–8, p. 424–439; *Arhiereii Neofit şi Filaret Scriban*, în MMS, an. XXXV, 1959, nr. 1–2, p. 87–116; *Traduceri româneşti din literatura teologică rusă până la sfârşitul secolului XIX*, în ST, an. XI, 1959, nr. 3–4, p. 182–212; *Cancelaria Mitropoliei Ungrovlahiei şi slujitorii ei de la 1831 până azi*, în GB, an. XVIII, 1959, nr. 5–6, p. 350-364; *Dicasteria şi Consistoriul Mitropoliei Ungrovlahiei*, în BOR, an. LXXXVII, 1959, nr. 7–10, p. 961–979; *Ajutoarele acordate de Ţara Românească Bisericii Ortodoxe din Ardeal*, în MO, an. XII, 1960, nr. 9–12, p. 601–626; *150 de ani de la înfiinţarea primei şcoli teologice ortodoxe din Ardeal*, în BOR, an. LXXXIX, 1961, nr. 3–4, p. 339–375; *Istoricul Institutului Teologic Universitar din Sibiu, 1921–1961*, în MA, an. VI, 1961, nr. 11–12, p. 745–767; *Câteva aspecte din strădaniile studenţilor teologi de la Sibiu pentru promovarea limbii române*, în MA, an. VII, 1962, nr. 9–12, p. 642–665; *Legăturile ţărilor române cu Patriarhia Antiohiei*, în ST, an. XVI, 1964, nr. 9–10, p. 593–621; *100 de ani de la reînfiinţarea Mitropoliei Ardealului*, în MA, an. IX, 1964, nr. 11–12, p. 814–840; *Episcopul Climent al Râmnicului (1735–1748)*, în MO, an. XVII, 1965, nr. 1–2, p. 22–49; *Oameni cari au fost: Nicolae Iorga. La 25 de ani de la moartea sa*, în MA, an. X, 1965, nr. 11–12, p. 864–896; *500 de ani de la întemeierea mănăstirii Putna*, în MA, an. XI, 1966, nr. 7–8, p. 486–507; *Impor-*

tanţa mitropolitului Antim Ivireanul pentru Biserica şi cultura românească, în MB, an. XVI, 1966, nr. 7—9, p. 493—515; *Atitudinea slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române faţă de actul Unirii Principatelor*, în BOR, an. LXXXV, 1967, nr. 1—2, p. 73—94; *150 de ani de la moartea lui Gheorghe Şincai*, în BOR, an. LXXXV, 1967, nr. 1—2, p. 95—114; *90 de ani de la proclamarea Independenţei de Stat a României. Atitudinea Bisericii Ortodoxe Române faţă de Războiul de Independenţă*, în BOR, an. LXXXV, 1967, nr. 5—6, p. 602—617; *Ecoul Războiului de Independenţă în „Telegraful Român" din Sibiu*, în MA, an. XII, 1967, nr. 4—5, p. 315—344; *Mănăstirea Argeş şi românii transilvăneni*, în MA, an. XII, 1967, nr. 8—9, p. 649—663; *Profesori transilvăneni la şcolile teologice din Ţara Românească şi Moldova în secolul al XIX-lea*, în MMS, an. XLIV, 1968, nr. 1—2, p. 29—49; *Încercări şi reveniri de preoţi şi parohii unite în sânul Bisericii strămoşeşti până în anul 1948*, în BOR, an. LXXXVI, 1968, nr. 9—10, p. 1095—1112; *Din istoria legăturilor bisericeşti ale Transilvaniei cu Moldova*, în MMS, an. XLIV, 1968, nr. 11—12, p. 642—664; *Preoţimea hunedoreană sprijinitoare a năzuinţelor poporului în cursul veacurilor*, în MB, an. XVIII, 1968, nr. 10—12, p. 612—638; *Consideraţii asupra Istoriei bisericeşti a lui Petru Maior*, în MA, an. XVI, 1971, nr. 5—6, p. 386—408; *Un precursor al Reîntregirii Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania: Petru Maior*, în MB, an. XXI, 1971, nr. 10—12, p. 534—549; *Listele cronologice ale ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române*, în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 3—4, p. 322—355; *Contribuţii la istoria Mitropoliei Moldovei în secolul al XVI-lea*, în MMS, an. LI, 1975, nr. 3—4, p. 221—257; *Cultura teologică ortodoxă între anii 1925 şi 1975*, în ST, an. XXVII, 1975, nr. 9—10, p. 655—686; *Din viaţa Bisericii Ortodoxe Române în ultimii 50 de ani (1925—1975)*, în MA, an. XX, 1975, nr. 11—12, p. 796—818; *Câteva consideraţii cu privire la proclamarea autocefaliei şi la înfiinţarea Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române*, în MB, an. XXV, 1975, nr. 10—12, p. 502—527; *Contribuţii la istoria Episcopiilor Romanului şi Rădăuţilor în secolul al XVI-lea*, în MMS, an. LII, 1976, nr. 5—6, p. 322—337; *Războiul de Independenţă şi românii transilvăneni*, în BOR, an. XCV, 1977, nr. 5—6, p. 471—490; *Un voluntar transilvănean în Războiul de Independenţă: Vincenţiu Grama*, în MA, an. XXII, 1977, nr. 4—6, p. 337—358; *Viaţa bisericească în Dobrogea şi în părţile Dunării de Jos în secolele XV—XIX*, în vol. „De la Dunăre la Mare. Mărturii istorice şi monumente de artă creştină", Galaţi, 1977, p. 170—183; *Telegraful Român la 125 de ani de la apariţie*, în BOR, an. XCVI, 1978, nr. 3—4, p. 252—266; *Mitropolitul Ilie Iorest al Transilvaniei. La 300 de ani de la moartea sa*, în BOR, an. XCVI, 1978, nr. 9—10, p. 1149—1163; *Contribuţia Bisericii la realizarea actului Unirii de la 1 Decembrie 1918*, în BOR, an. XCVII, 1978, nr. 11—12, p. 1250—1263; *Biserica Ortodoxă Română sprijinitoare a luptei altor popoare pentru libertate şi independenţă naţională*, în BOR, an. XCVII, 1979, nr. 1—2, p. 184—196; *Contribuţii la istoria Episcopiilor Romanului, Rădăuţilor, Huşilor în secolul al XVII-lea şi începutul secolului al XVIII-lea*, în MMS, an. LV, 1979, nr. 1—2, p. 49—68; *Ecoul evenimentelor din Balcani din anii 1875—1878 în Telegraful Român*, în *Repere sibiene*, II, 1980, p. 91—104; *Biseria Ortodoxă Română slujitoare a păcii în istoria poporului nostru*, în BOR, an. XVIII, 1980, nr. 9—10, p. 1020—1046; *Istoria învăţământului teologic în Biserica Ortodoxă Română*, în BOR, an. XCIX, 1981, nr. 9—10, p. 979—1017; *Din trecutul Mitropoliei Ardealului şi Arhiepiscopiei Sibiului*, în vol. „Arhiepiscopia Sibiului — Pagini de istorie", Sibiu, 1981, p. 23—64; *Aspecte privitoare la cultura şi arta bisericească din Arhiepiscopia Sibiului*, în acelaşi volum, p. 65—94; *Doi cărturari sibieni îndrumători ai învăţământului românesc*, în „Repere sibiene", III, 1982, p. 225—240; *Mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului. La 100 de ani de la naştere*, în BOR, an. C, 1982, nr. 5—6, p. 494—517; *Transilvănenii în viaţa şi cultura bisericească a zonei de la Întorsura Carpaţilor*, în vol. „Spiritualitate şi istorie la Întorsura Carpaţilor", vol. 2, Buzău, 1983, p. 302—314; *Mitropolitul Sava Brancovici. La 300 de ani de la moartea sa*, în BOR, an. CI, 1983, nr. 3—4, p. 225—247; *Brève aperçu des relations ecclésiastiques des Roumains avec Thessalonique*, în rev. „Théologie", Atena, 1982; *Mitropolitul Simion Ştefan slujitor al Bisericii şi al poporului român*, în vol. „Noul Testament din 1648", Alba Iulia, 1988, p. 57—67; *Istoria vieţii bisericeşti a românilor hunedoreni, Cultura bisericească în eparhia Aradului în trecut şi astăzi, Învăţământul teologic la Arad*, în vol. „Episcopia Aradului. Istorie, viaţă

culturală, monumente de artă", Arad, 1989, p. 81—107 și 129—172 (coordonator al volumului); *Vasile Mangra, istoric și militant pentru drepturile românilor transilvăneni*, în MA, an. XXXV, 1990, nr. 2, p. 15—32; *Istoria Bisericii Ortodoxe Române din Basarabia*, în MMB „Teologie și viață", Iași, an. I (LXVII), 1991, nr. 9—12, p. 15—49; *Les débuts de la culture théologique dans les Pays Roumains*, în vol. „Nuovi studi storici", 17, Roma, 1992, p. 443—459; *Aspecte din istoria vieții bisericești a românilor din Statele Unite și Canada*, în vol. „Autocefalie, Patriarhie, Slujire Sfântă", București, 1995, p. 301—331; *Cultura în timpul lui Constantin Brâncoveanu*, în BOR, an. CXIV, 1996, nr. 7—12, p. 306—360; *Biserica românească și revoluția din 1848/1849 în Transilvania și Banat*, în RT, an. VIII (80), 1998, nr. 2—3, p. 44—80; *Cultura bisericească în Oltenia în trecut și astăzi*, în MO, an. L, 1998, nr. 1—6, p. 68—94 și an. LI, 1999, nr. 1—3, p. 23—41; *Episcopia Hușilor. Scurt istoric*, în vol. „Cronica Episcopiei Hușilor", vol. IV, 1998, p. 15—70.

Zeci de alte studii și articole în reviste bisericești din țară și străinătate, peste 200 articole de popularizare (mai ales în „Telegraful Român"), recenzii, cuvântări, expuneri la Radio etc.

PĂDURARU PETRU (din botez Ioan), mitropolit al Basarabiei. N. 24 oct. 1946 în Țiganca — r. Cahul. Studii medii de 10 clase, apoi la Seminarul teologic din Odessa (1968—1973). Călugărit în mănăstirea „Adormirea Maicii Domnului" din Odessa (1971), hirotonit ierodiacon (1972), apoi ieromonah (1973). Preot în diferite parohii din eparhia Mukačevo și Ujgorod (1973—1975), apoi preot-slujitor în mănăstirea „Înălțarea Domnului" din Ciumalevo, în aceeași eparhie; egumen (1986), apoi arhimandrit (1989). Preot la catedrala „Nașterea Domnului" din Chișinău (1989), stareț al mănăstirii Căpriana (1990); episcop de Bălți (numit 20 iulie 1990, hirotonit la 1 septembrie 1990), dar în 1992 a fost înlăturat în mod abuziv de forțele separatiste și promoscovite din Basarabia. În septembrie 1992 cere să fie primit sub jurisdicția canonică a Patriarhiei Ortodoxe Române, fiind numit, tot atunci, locțiitor de mitropolit al Basarabiei. La 3 octombrie 1995, Adunarea eparhială a Mitropoliei Basarabiei l-a ales arhiepiscop al Chișinăului și mitropolit al Basarabiei, sub jurisdicția Bisericii mame din România. A publicat pastorale, interviuri, articole în presa din Chișinău.

Literatura: „Alfa și Omega", publicație ortodoxă, Chișinău, an. I, nr. 17 din 1—15 oct. 1995 și an. II, nr. 20 (42) din 16—31 oct. 1996.

PĂRĂIANU TEOFIL (din botez Ioan), arhimandrit. N. 3 mai 1929 în Topârcea, jud. Sibiu. Studii la școli speciale pentru nevăzători la Cluj (1935—1940) și Timișoara (1942—1943), apoi studii liceale cu bacalaureat tot la Timișoara (1943—1948), continuând la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1948—1952). Frate în mănăstirea „Brâncoveanu" de la Sâmbăta de Sus, jud. Brașov (1 apr. 1953), călugărit sub numele Teofil (15 aug. 1953), hirotonit ierodiacon (15 aug. 1960), apoi ieromonah (13 mai 1983), hirotesit arhimandrit (8 sept. 1988). Cunoscut și apreciat ca duhovnic, predicator și conferențiar.

Lucrări: Lungi interviuri cu arhim. Ioanichie Bălan în lucrarea *Convorbiri duhovnicești*, vol. I (Roman), 1984, p. 490—548 și vol. II (Roman), 1988, p. 727—756 (cele din vol. I au fost publicate și în extras, sub titlul *Ne vorbește părintele Teofil*); *Duhovnici români în dialog cu tinerii*, vol. I, București, 1907, 203 p.; *Lumini de gând*, Cluj-Napoca, 1997, IV + 314 p.; *Gânduri bune pentru gânduri bune*, Timișoara, 1997, 228 p.; *Prescuri pentru cuminecături*, Timișoara, 1998, 356 p.; *Cuvinte către tineri*, Craiova, 1998, 159 p.; *Din vistieria inimii*, Craiova, 2000; *Pentru cealaltă vreme a vieții noastre*, Sibiu, 2001, 318 p.; *Darurile Învierii*, Craiova, 2002, 175 p.; *„Întâmpinare". Interviuri cu Părintele Teofil*. Realizate de Sabin Vodă, București, 2000, 286 p.

Zeci de articole în „Telegraful Român" și „Revista teologică", de la Sibiu, „Îndrumătorul bisericesc" al eparhiilor Sibiu, Timișoara și Alba Iulia; o serie de interviuri în diferite ziare și reviste, expuneri la posturi de radio și televiziune, conferințe în peste 40 de orașe din țară.

PĂUNESCU CHESARIE (din botez Cezar), episcop. N. 17 ian. 1888, în Amărăștii de Sus, jud. Dolj, † 30 oct. 1975, la Galați. Studii la Seminarul „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea și „Central" din București (abs. 1907), apoi la Facultatea de Teologie din București (1907—1911). Pedagog la Seminarul „Central" (1911/12), secretar la Seminarul din Râmnicu Vâlcea (1912/13), călugărit în 1914 la mănăstirea Dobrovăț, lângă Iași, cu numele Chesarie, hirotonit ierodiacon pe seama catedralei episcopale din Huși, apoi

ieromonah (1915), hirotesit arhimandrit (1917), director al cancelariei (1919—1923) și vicar al eparhiei Hușilor (1923—1929), preot în cadrul Arhiepiscopiei Bucureștilor (1929—1930), un timp profesor de Religie și Latină la Liceul „Ștefan cel Mare" și la Liceul de fete „Oltea Doamna", ambele în Iași; profesor și director la Seminarul monahal din mănăstirea Cernica (1929—1941), profesor și director la Seminarul „Central" din București (1941—1944). La 10 ian. 1944 ales episcop al Tomisului (Constanța), fiind hirotonit la 23 ian., înscăunat în mai 1944; în urma contopirii a două eparhii, la 26 febr. 1950 a fost ales episcop al Tomisului și Dunării de Jos, cu reședința la Galați (înscăunat 26 mart. 1950), unde a păstorit până la 15 mart. 1973, când s-a retras din scaun. Ierarh cu aleasă viață duhovnicească, cu dragoste față de cei în suferință, preocupat de refacerea și pictarea catedralelor episcopale din Constanța și Galați și a numeroase alte biserici.

A făcut mai multe traduceri: Dr. Leandro Gaia, *Evoluția și știința*, trad. din limba italiană, Huși, 1926, 183 p.; *Doi martiri*, trad. din limba rusă, Cernica, 1930, 23 p.; *Cuvântarea lui Varlaam*, trad. din limba latină, Cernica, 1936; Giuseppe Frassinetti, *Iisus Hristos — Îndreptarul preotului*, trad. din limba italiană, Cernica, 1938, 173 p.; pastorale etc.

Literatura: BOR, an. LXX, 1944, nr. 1—3, p. 96—99 și 113—117; BOR, an. XCI, 1973, nr. 7—8, p. 738—740; *Necrologuri*, în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 11—12, p. 1547—1550; GB, an. XXXIV, 1975, nr. 11—12, p. 1370—1375 și MO, an. XXVII, 1975, nr. 11—12, p. 915—916; Preot Eugen Drăgoi, *Ierarhi și preoți de seamă la Dunărea de Jos, 1864—1989*, Galați, 1990, p. 50—53 și 271—272.

PÂCLIȘANU ZENOVIE, preot, istoric. N. 1 mai 1886, în Straja, jud. Alba, † nov. 1958 la Aiud. Studii gimnaziale și teologice la Blaj, apoi la Facultatea de Teologie catolică din Viena, care i-a conferit doctoratul. Profesor la Seminarul teologic din Blaj (1911—1920) și primul director al „Bibliotecii Centrale" din Blaj, director al „Arhivelor Statului" din Cluj (1920—1922), director general în Ministerul Instrucțiunii și Cultelor, apoi în cel de Externe (1922—1948). În 1918 a fost secretar al Comitetului Executiv al Consiliului Național Român din Blaj; în 1946—1947 membru în Comisia politico-juridică a delegației române la Conferința de pace de la Paris. Membru corespondent al Academiei Române (1919), prelat papal. Închis de autoritățile comuniste, în 1949—1955 și 1956—1958, sfârșindu-și viața în închisoare.

Lucrări: *Condamnarea episcopului (sic) Ilie Iorest (1640—1643)*, în CC, an. II, 1912, nr. 5, p. 135—140; *Din istoria bisericescă a Maramureșului*, în CC, an. III, 1913, nr. 8, p. 229—234; nr. 9, p. 261—267; nr. 10, p. 295—300 și nr. 11, p. 328—336; *Contribuții istorice privitoare la situația materială a preoțimii române din Ardeal*, în CC, an. VI, 1916, nr. 5, p. 135—140; *Vechile mănăstiri românești din Ardeal*, în CC, an. VIII, 1919, nr. 7—8, p. 151—170; *Propaganda catolică între românii din Ardeal și Ungaria înainte de 1500*, în CC, an. IX, 1920, nr. 1—3, p. 4—34; *Luptele politice ale românilor ardeleni din 1790—1792*, București, 1923; *Din istoria bisericească a românilor ardeleni. „Teologul" vlădicilor uniți*, în An. Acad. Rom., M.S.I., s. III, t. I, 1923, p. 149—192 (și extras, 44 p.); *Corespondența din exil a episcopului Inocențiu Micu Klein, 1746—1768*, București, 1924, 160 p.; *Documente privitoare la istoria școalelor din Blaj*, București, 1930; *Câteva contribuții la istoria mănăstirii din Perii Maramureșului*, în vol. „Închinare lui Nicolae Iorga", Cluj, 1931, p. 333—335; *Statistique des Roumains de Transylvanie au XVIII-e siècle*, în „Revue de Transylvanie", t. I, 1934, nr. 2, p. 203—213; *Guvernele maghiare și mișcările culturale ale românilor ardeleni*, în RFR, an. I, 1934, nr. 1, p. 114—132; *Un vechi proces literar. Relațiile lui Ioan Bob cu S. Klein, Gh. Șincai și P. Maior*, în An. Acad. Rom., M.S.I., s. a III-a, t. XVI, 1935, p. 221—255 și în RFR, an. II, vol. III, 1935, p. 87—121; *Vechi vizitațiuni canonice în Ardealul veacului al XVIII-lea*, în CC, an. XXVI, 1936, nr. 1, p. 22—26; nr. 2, p. 92—99 și nr. 3, p. 153—159; *Istoria creștinismului antic*, Oradea, 1937, 357 p.; *Ordinea maghiară în Europa centrală*, București, 1942, 103 p.; *Politica minoritară a guvernelor ungurești (1867—1914)*, București, 1943 (și versiune germană); *Ioan Inochentie Micu Klein*, în CC, an. XXXIII, 1943, nr. 4—5, p. 201—215; *În jurul ierarhiei românilor ardeleni în secolul XV*, în RIR, an. XIII, 1943, fasc. 2, p. 9—16; *Ungaria și acțiunea catolică în Orient*, în RIR, an. XIV, 1944, nr. 2, p. 180—197. Alte articole și recenzii în diferite

periodice ale timpului.

Tipărite postum: *Istoria Bisericii Române Unite*, Partea I-a, 1697, — 1751, ediția a II-a, în rev. „Perspective", München, an. XVII, 1994—1995, nr. 65—68, 392 p.; partea a II-a, 1752—1783, în rev. „Perspective", an. XIV—XVI, 1991—1993, 197 p.

Literatura: Ovidiu Ghitta, *Contribuția lui Zenovie Pâclișanu la istoria Maramureșului*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai Historia", XXXV, 2, 1990, p. 91—96; rev. „Perspective", München, an. XVII, 1993—1994, nr. 61—64, p. 91 (o scrisoare a fiicei sale); Ana Hinescu și Arcadie Hinescu, *Oameni de ieri și de azi ai Blajului*, Blaj, 1994, p. 144—145; Iacob Mârza, *Zenovie Pâclișanu colaborator la „Revista istorică română" (1943—1947)*, în „Revista Istorică", București, an. 7, 1996, nr. 11—12, p. 927—934; Mircea Popa, *Istoricul Zenovie Pâclișanu și lupta lui pentru drepturile naționale și religioase ale românilor*, în vol. „Studii istorice. Omagiu Prof. Camil Mureșan, Cluj-Napoca, 1998, p. 395—410.

PÂRVĂNESCU ANGHEL, preot, profesor. N. 27 aug. 1894, în Târnava, jud. Dolj, † mai 1931, în Craiova. Studii la Seminarul teologic „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea (1908—1916), Facultatea de Teologie din București (lic. 1921), cu studii de specializare la Facultățile de Teologie protestantă și catolică din Strasbourg (1925—1927). Preot în Ciutura — jud. Dolj (1921), apoi la biserica „Postelnicu Fir" din Craiova (1922—1931), un timp protoereu al jud. Dolj, profesor și director (1928—1930) la Seminarul „*Sf.*Grigorie Decapolitul" din Craiova, un timp președinte al Societății preoților olteni „Renașterea" de la Craiova și director al revistei teologice cu același nume; inițiator și redactor al revistei pentru copii „Mântuitorul"; apreciat conferențiar, predicator și misionar. A publicat numeroase articole în cele două reviste pe care le-a condus, precum și lucrarea: ***Observațiuni și propuneri la traducerea Noului Testament a părintelui Grigorie Pișculescu***, Craiova, 1929.

Literatura: Rev. „Renașterea", an. X, nr. 5, 1931, p. 161—165 și nr. 8, 1931, p. 281—298; Florian Stănescu-Gighera, *Anghel Pârvănescu, preot și educator*, Craiova, 1938, 94 p.; Pr. Prof. Nicolae Petrescu, *In memoriam: Preotul Anghel Pârvănescu (1894—1931)*, MO, an. XXXIII, 1981, nr. 4—6, p. 281—283; Pr. Elefterie Marinescu, *Preoți craioveni de ieri*, ms. dact. p. 3—9.

PÂSLARU MATEI, preot, traducător. N. 4 mart. 1885, în Dobrotești—Romanați (azi jud. Dolj), † 15 nov. 1974, în București. Studii la Seminarul din Râmnicu Vâlcea și „Central" din București (1897—1905), Facultatea de Teologie din București (1905—1909). Preot — un timp și învățător — în Urzica, jud. Olt (1910—1935), spiritual la Seminarul „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea (1935—1936), director al tipografiei eparhiale (1936—1939), consilier cultural la Episcopia Râmnicului (1937—1939), girând și secția economică (din 1938); consilier patriarhal la „secția tehnică" (1942—1948), traducător din literatura patristică.

Lucrări: *Valoarea scrierilor patristice și folosul ce rezultă din studiul și lectura lor*. Conferință..., Râmnicu Vâlcea, 1933, 52 p.; *Sfinții Trei Ierarhi Vasile, Grigorie și Ioan*, Conferință, Râmnicu Vâlcea, 1936, 36 p. etc. A editat lucrarea *Viața bisericească în Mitropolia Olteniei*, Craiova, 1942; articole și predici în „Renașterea" — Craiova și în alte periodice bisericești.

Traduceri: Sf. Ciprian, episcopul Cartaginei: *Scrieri alese*, Râmnicu Vâlcea, 1935, IX + 72 p.; *Scrierile Părinților apostolici*, vol. I, Râmnicu Vâlcea, 1936, 227 p. (în colaborare cu Pr. Ioan Mihălcescu); vol. II, Râmnicu Vâlcea, 1936, XXXII + 184 p.; Sf. Vasile cel Mare, *Ia seama la tine însuți!*, Râmnicu Vâlcea, 1937, 40 p.; a inițiat colecția „Biblioteca Părinților Bisericești", din care au apărut șapte numere; împreună cu pr. prof. Ioan Mihălcescu și pr. G. N. Nițu inițiază „Colecția teologică", din care au apărut două numere.

Literatura: *Necrolog*, în GB, an. XXXIII, 1974, nr. 11—12, p. 1256—1257; *Necrolog*, în MO, an. XXVI, 1974, nr. 11—12, p. 1062—1063 (Florian Stănescu).

PETRESCU ANTIM (din botez Alexandru), arhiereu. N. 1875, în Păușești-Măglași, jud. Vâlcea, † 6 sept. 1919, în Râmnicu Vâlcea. Cursul inferior al Seminarului din Râmnicu Vâlcea și superior la „Central" din București (1889—1897), Facultatea de Teologie din

București (lic. 1902), diacon și funcționar în Cancelaria Episcopiei Râmnicului (1897—1903), preot la biserica „Sf. Arhangheli" din Craiova (1903—1912) și paralel confesor de garnizoană și profesor la Liceul militar; arhiereu vicar al Mitropoliei Moldovei, cu titlul „Botoșăneanul" (1912—1918); ales și instalat episcop al Râmnicului în 1918, dar alegerea a fost anulată în toamna aceluiași an; a condus, totuși, eparhia ca locțiitor, până la moarte. A scris, tradus și prelucrat (din limba germană) mai multe lucrări cu conținut moralizator.

Lucrări: *Epistola către Diognet. Studiu patristic*, Teză de licență, București, 1902, 69 p.; *Cu Iisus pe drumul către Golgota*, Craiova, 1910, 30 p. (ed. a II-a, Iași, 1913, 40 p.); *Cum și ce trebuie să cugetăm despre Iisus Hristos? Schiță apologetică*, Iași, 1910; *Ajunul Nașterii Domnului*, Traducere, Iași, 1914, 111 p.; *Pildele Mântuitorului Iisus Hristos*, Iași, 1914, 75 p.; *Fericitul Augustin*, Iași, 1915, 68 p.; *Din viețile mucenicilor creștini care au fost ostași*, Iași, 1918, 147 p.; Două noi ediții ale *Patericului*, Iași, 1910 și 1913.

Literatura: BOR, an. XXXVI, 1912—1913, p. 255—259; Preot Niculae Șerbănescu, *Episcopii Râmnicului*, în MO, an. XVI, 1964, nr. 3—4, p. 206—207; Pr. Prof. Dr. Niculae Șerbănescu, *Ierarhii plaiurilor oltene în prima sută de ani de autocefalie*, în MO, an. XXXVII, 1985, nr. 5—6, p. 351—352; *Bibliografia românească modernă (1931—1918)*, vol. III, București, 1989, p. 845—846.

PETRESCU GHENADIE (din botez Gheorghe), mitropolit primat. N. mart. 1836, în București, † 31 aug. 1918, în București. A învățat la școlile de la bisericile „Stelea" și „Domnița Bălașa" din București. Frate în mănăstirea Căldărușani (1854—1857), tuns în monahism în mart. 1858, ierodiacon la catedrala mitropolitană (9 mart. 1858), arhidiacon (1867), ieromonah (1869), mare eclesiarh și protosinghel (1870), arhimandrit (1873), arhiereu-vicar pe seama Episcopiei Argeșului cu titlul „Piteșteanul" (hirotonit 23 febr. 1875), locțiitor de episcop la Argeș (1875—1876), episcop eparhiot tot acolo (ales 14 mart. 1876), mitropolit primat (ales 18 mai 1893, înscăunat 21 mai), înlăturat din scaun la 20 mai 1896 (reabilitat 4 dec. 1896, dar fără să i se redea scaunul); stabilit la Căldărușani unde ajunge stareț pe viață (1905). Ca episcop, s-a ocupat de refacerea multor biserici din eparhie — inclusiv biserica lui Neagoe Basarab din Curtea de Argeș —, a sprijinit multe societăți culturale și filantropice, a întreținut studenți la învățătură, a ajutat editarea colecției de *Documente privitoare la istoria modernă a României* (11 vol.); la Căldărușani a făcut însemnate reparații.

Literatura: Pr. G. I. Gibescu, *Un mare ierarh din trecutul apropiat al Bisericii noastre: mitropolitul Ghenadie Petrescu*, București, 1940, 81 p.; Preotul Niculae Șerbănescu, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în BOR, an. LXXXVII, 1959, nr. 7—10, p. 818—820; Preotul Niculae Șerbănescu, *Episcopii Argeșului*, în MO, an. XVII, 1965, nr. 7—8, p. 618—619; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, București, 1981, p. 139—140 (ed. a II-a, București, 1994).

PETRESCU IOAN D., preot, muzicolog. N. 28 nov. 1884, în Podu Bărbierului, jud. Dâmbovița, † 9 mai 1970, în București. Studii la Seminarul „Nifon" din București (1895—1902), la Facultatea de Teologie din București (1902—1906, lic. 1907), Conservatorul din București (1924—1928) și „Schola Cantorum" din Paris (1928—1931). Preot în Moara Săracă, azi Moara Vlăsiei—Ilfov (1909—1911), apoi la biserica „Sf. Visarion" din București (1911—1968); între anii 1928 și 1931, detașat la biserica ortodoxă română din Paris; profesor de Istoria muzicii orientale și de Paleografie muzicală bizantină (1934—1941), profesor de Cânt gregorian (1937—1941) și director (1939—1941) la Academia de Muzică religioasă din București, profesor de Cânt gregorian la Conservatorul din București (1941—1948). A publicat studii valoroase de paleografie muzicală bizantină, a susținut comunicări și conferințe la Congrese în Franța, Italia, Bulgaria, România; membru al Uniunii Compozitorilor din România.

Lucrări de paleografie muzicală: *Les idiomèles et le canon de l'office de Noël*, Paris, 1932, 68 p. (distinsă cu premiul „Thorlet" al Academiei de Arte Frumoase din Paris); *Manuscrise psaltice grecești din veacul al XVIII-lea*, în BOR, an. LII, 1934, nr. 3—4, p. 180—188; *Les principes du chant d'église byzantin*, în *Actes du IV-e*

Congrès International de études byzantines, Sofia, 1935 (și extras); *La lecture des manuscrits musicaux byzantins du X-e—XII-e siècles*, în *Atti del cinque Congresso internazionale delli studi bizantini*, Roma, 1936, p. 509—520 (și extras); *Transcrierea muzicii psaltice în Biserica Ortodoxă Română*, în BOR, an. LV, 1937, nr. 1—2, p. 22—29 (și extras, 10 p.); *The Hymne of the Sticherarion for November*, în „Bizantinische Zeitschrift", vol. II, München, 1939, p. 157—170 (și extras); *Condacul Nașterii Domnului. Studiu de muzicologie comparată*, București, 1940, 67 p.; *Aspecte și probleme ale muzicii bizantine medievale*, în *Studii muzicologice*, București, I, 1965; *Études de paléographie musicale-byzantine*, București, Ed. Muzicală, 1967, 679 p.; *Studii de paleografie muzicală bizantină*, vol. II. Ediție îngrijită și adnotată de Titus Moisescu, București, 1984, 318 p. O serie de studii în rev. „Predania" de la București, între care: *Filotei ieromonahul* (imnograf din vremea lui Constantin Brâncoveanu), în nr. 6 și 7 din 1937. În manuscris: *Les modes et les signes musicaux byzantins d'après des manuscrits grecs du XI—XVIII siècles*. Studiu de paleografie muzicală bizantină comparată; *L'Office de la Semaine Sainte*. Studiu de muzicologie comparată, după trei manuscrise bizantine de la Paris și Grotta Ferrata.

Transcrieri muzicale și aranjamente corale: *Nouă cântări de Crăciun din veacurile XI, XIII, XIV* (1932); *Două cântări de la Schimbarea la Față din veacul X* (1932); *Șase cântări din Joia Patimilor din veacul XIII* (1932); *Cântarea Născătoarei de Dumnezeu din veacul XIII* (1933); *Două cântări de Crăciun din veacurile XI și XIV* (1933); *Trei cântări de Crăciun din veacurile XI și XIII* (1936); *Nouă antifoane din Joia Patimilor din veacul XIII* (1937); *Aclamații imperiale din Bizanț, pentru cor mixt în stil și ritm vechi*, textul după Constantin Porfirogenetul (1938); *Cassia monahia*, muzica și poezia după un manuscris ambrozian din veacul XIV (1940); *Patimile Domnului*, oratoriu pentru soliști, cor și orchestră, texte bizantine inedite din epoca medievală, descifrate, traduse și rânduite de I. D. Petrescu (orchestrația Paul Constantinescu), București, 1946 (prima audiție 3 mart. 1946 la Ateneul Român, sub bagheta lui George Enescu; rolul lui Iisus interpretat de I. D. Petrescu).

Alte lucrări. *Biserica și democrația*, București, 1912, 58 p.; *Trei conferințe* (suflet, superstiție, ierarhie), București, 1915, 61 p. ș.a.

Literatura: *O sărbătoare colegială*, în GB, an. XXIII, 1964, nr. 11—12, p. 1202—1209; Gabriel Popescu, *O lucrare monumentală despre muzica bizantină*, în BOR, an. LXXXV, 1967, nr. 9—10, p. 1057—1059; Alina Popovici, *Ioan D. Petrescu*, în „Tribuna"—Cluj, nr. 1 din 5 ian. 1967; Doru Popovici, *Un maestru al muzicii bizantine: Ioan D. Petrescu*, în „Luceafărul" — București, nr. 29 din 22 iul. 1967; Viorel Cosma, *Muzicieni români. Compozitori și muzicologi. Lexicon*, București, 1970, p. 354—355; *Necrolog*, în GB, nr. XXIX, 1970, nr. 5—6, p. 603—605; Gheorghe Ciobanu, *Studierea muzicii bizantine în România*, în „Studii de Etnomuzicologie și Bizantinologie", II, București, 1979, p. 248—251; Gheorghe C. Ionescu, *Lexicon... Compozitori, teoreticieni, muzicologi, dascăli de psaltichie, copiști, interpreți*, București, 1994, p. 280—283.

PETRESCU NICOLAE, preot, profesor. N. 2 apr. 1908, în Laloșu, jud. Vâlcea, † 2001, în Craiova. Studii la Liceul din Râmnicu Vâlcea (1922—1927), la Seminarul „Sf. Grigorie Decapolitul" din Craiova (1927—1930) și „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea (1930/31), la Facultatea de Teologie din București (1931—1935); Seminarul pedagogic universitar București (1936). Preot în Băile Olănești (1933—1938), profesor de Religie la Liceul din Gheorgheni (1938—1940), la Liceele „Elena Cuza", „Frații Buzești" și Colegiul „Nicolae Bălcescu" din Craiova (1940—1948), apoi profesor de Istorie la aceleași licee (1949—1956; în anul școlar 1948/49, a funcționat la Segarcea); profesor de Limbi clasice și discipline teologice la Seminarul teologic din Mofleni—Craiova (1955—1977); iconom stavrofor.

Lucrări: *Explicarea Apostolelor duminicale*. Manual pentru Seminariile teologice, București, 1975, 351 p.; *Omiletica*, Manual pentru Seminariile teologice, București, 1977, 280 p.; *Catehetica*, Manual pentru Seminariile teologice, București, 1978, 304 p.

Note exegetice cu privire la capitolul 28, 17 din Sfânta Evanghelie de la Matei, în MO, an. XVII,

1965, nr. 5—6, p. 557—567; *Epistola către Efeseni, V, 32—33. Note exegetice*, în MO, an. XIX, 1967, nr. 1-2, p. 3—27; *Observații și propuneri cu privire la traducerea Noului Testament (Faptele Apostolilor)*, în MO, an. XX, 1968, nr. 9—10, p. 714—721; an. XXI, 1969, nr. 5—6, p. 387—395, nr. 7—8, p. 541—550, nr. 9—10, p. 663—672; an. XXII, 1970, nr. 3—4, p. 176—187; an. XXIII, 1971, nr. 1—2, p. 26—38, nr. 3—4, p. 210—220, nr. 7—8, p. 539—546, nr. 9—10, p. 708—720; an. XXIV, 1972, nr. 5—6, p. 323—333; an. XXX, 1978, nr. 1—3, p. 68—76 și nr. 4—6, p. 187—301.

Învățătura despre preoție după Sf. Grigorie de Nazianz și chipul de preot al lui însuși, în MO, an. XVIII, 1966, nr. 5—6, p. 391—399; *Învățătura Sfântului Ioan Gură de Aur despre preoție și chipul lui însuși de păstor sufletesc*, în MB, an. XVIII, 1968, nr. 4—6, p. 244—259; *Teme moral-sociale în operele literaturii creștine*, în MO, an. XX, 1968, nr. 1—2, p. 12—22; *Sfântul Vasile cel Mare neobosit apărător al unității dreptei credințe*, în MB, an. XXIX, 1979, nr. 10—12, p. 634—648; *Scrisori ale Sf. Vasile cel Mare. Documente ale strădaniei pentru păstrarea și apărarea unității dreptei credințe*, în BOR, an. C, 1982, nr. 7—8, p. 650—662.

Traduceri: *Comentarul liturgic al lui Sofronie, patriarhul Ierusalimului*, în MO, an. XVI, 1964, nr. 5—6, p. 351—372; *Omilie la Sfânta Naștere a Domnului Hristos de Sf. Vasile cel Mare*, în MO, an. XX, 1968, nr. 11—12, p. 970—979; *Comentariul liturgic de Teodor, episcop de Andida*, în BOR, an. LXXXIX, 1971, nr. 3—4, p. 300—322; *Liber de oratione a lui Tertullianus*, în MO, an. XXIV, 1972, nr. 1—2, p. 40—60; *Tâlcuirea Sfintei Liturghii de Sfântul Gherman*, în MO, an. XXVI, 1974, nr. 9—10, p. 824—832; an. XXVII, 1975, nr. 1—2, p. 74—80, nr. 3—4, p. 213—219, nr. 7—8, p. 554—557; an. XXVIII, 1976, nr. 1—2, p. 64—71 și nr. 3—4, p. 199—205; *Învățăturile morale de Sfântul Vasile cel Mare*, în MO, an. XXVIII, 1976, nr. 11—12, p. 1019—1020; an. XXIX, 1977, nr. 1—3, p. 157—160 și nr. 7—9, p. 571—573; an. XXX, 1978, nr. 7—9, p. 584—586; *Scrisoarea 243-a a Sfântului Vasile cel Mare*, în BOR, an. XCVII, 1979, nr. 1—2, p. 72—81; *Din scrierile Sf. Sofronie al Ierusalimului*, în MMS, an. LIX, 1983, nr. 1—3, p. 65—76, nr. 7—9, p. 449—451, nr. 10—12, p. 664—673; MO, an. XXXV, 1983, nr. 9—10, p. 612—618; an. XXXVI, 1984, nr. 1—2, p. 57—65; *Rufin de Aquileea: Mărturisire de credință ortodoxă*, în MO, an. XXXVI, 1984, nr. 5—6, p. 355—361 și nr. 11—12, p. 730—737; *Scrieri ale „călugărilor sciți" daco-romani din secolul al VI-lea*, în MO, an. XXXVII, 1985, nr. 3—4, p. 245—254 (la p. 199—244 un studiu introductiv de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae); nr. 5—6, p. 391—440, nr. 9—10, p. 680—707, nr. 11—12, p. 783—792 (în colaborare cu Prof. David Popescu).

Diferite explicări ale apostolului, predici și cateheze, recenzii în „Mitropolia Olteniei" (de pildă, predicile pentru rugăciunea Tatăl nostru, în mai multe numere din 1976—1979), alte articole în „Renașterea"—Craiova, „Biserica Ortodoxă Română", „Mitropolia Ardealului" ș.a.

PETREUȚĂ IOAN, profesor de teologie. N. 6 dec. 1904, în Bocsig, jud. Arad, † 28 febr. 1983, în Timișoara. Liceul în Brad și Arad, apoi Facultatea de Teologie din Cernăuți (1924—1928), care-i conferă doctoratul în 1930; licența la Facultatea de Drept a Universității din Cernăuți (1932), studii de specialitate la Facultățile de Teologie ortodoxă din Atena (1928—1929) și romano-catolică din Viena (1929—1930). Duhovnic la Academia teologică din Arad și preot în Curtici (1930—1934); profesor de Dogmatică și Apologetică (în unii ani școlari la Drept bisericesc) la Academia teologică din Oradea (1934—1948), transferată din 1941 la Timișoara (în anul școlar 1940/41 detașat la Academia teologică din Arad); rectorul Academiei (1945—1948), protopop onorar (1943); profesor de Dogmatică la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1948—1952); preot la catedrala mitropolitană din Timișoara (1952—1965), consilier cultural la Arhiepiscopia Timișoarei (1965—1974), iconom stavrofor (1963).

Lucrări: *Judecata particulară*, Oradea, 1935, 23 p; *Rugăciunile pentru cei morți*, Oradea, 1937, 22 p.; *Viața viitoare în colindele românești*, Oradea, 1939, 28 p.; *Anatema*, Arad, 1941, 64 p.; *Rudenia spirituală*, Arad, 1941, 40 p.; *Spiritismul*, Timișoara, 1945, 157 p.; *Eshatologia ortodoxă în comparație cu cea romano-catolică*, în ST, an. II, 1950, nr. 7—8, p. 325—346; coautor la *Teologia Dogmatică și Simbolică*, manual

pentru Institutele teologice, 2 vol., Bucureşti, 1958, 1008 p.; articole în „Legea Românească" — Oradea, „Biserica Bănăţeană" şi „Mitropolia Banatului" — Timişoara, „Telegraful Român" — Sibiu, peste 50 de predici dogmatice în „Biserica Bănăţeană", altele în „Duh şi Adevăr" — Timişoara etc.

Literatura: *Necrolog*, în MB, an. XXXIII, 1983, nr. 5—6, p. 376; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învăţământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 349—350.

PETROVICI COSMA, episcop. N. 11 ian. 1873, în Brăila, † 16 dec. 1948, în Galaţi. Seminarul teologic din Galaţi (1888—1892) şi la „Veniamin" din Iaşi (1892—1896), apoi la Facultatea de Teologie din Cernăuţi (1896—1900). Diacon (1897), apoi preot şi protopop în Dorohoi (1902—1913), preot şi profesor de Religie în Pomârla (1913—1917). Rămas văduv, în 1923 este ales vicar al Arhiepiscopiei Iaşilor, cu titlul „Botoşăneanul"; la 25 iun. 1924 ales episcop al Dunării de Jos (înscăunat la 19 iul. 1924); retras din scaun în aug. 1947; îndrumător al unor acţiuni culturale, filantropice şi constructive în eparhie.

Literatura: *Necrolog*, în BOR, an. LXVII, 1949, nr. 3—4, p. 65—66; Preot Eugen Drăgoi, *Ierarhi şi preoţi de seamă la Dunărea de Jos, 1864—1989*, Galaţi, 1990, p. 47—49.

PISTRUI CHIRIL, preot, slavist. N. 18 ian. 1904, în Ignăţei, jud. Orhei, † 14 sept. 1986, în Sibiu. Studii la Seminarul teologic „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea (abs. 1926), Facultatea de Teologie din Cernăuţi (lic. 1939), studii de Limba rusă la Institutul „Maxim Gorki" din Bucureşti (1949). Învăţător în Cherghes—Hunedoara şi Sadu—Sibiu (1926—1931), preot paroh în Doljoc—Hotin (1931—1935), Larga—Hotin (1935—1940), la biserica „Sf. Dumitru" din Râmnicu Vâlcea (1940—1941), în Orhei (1941—1944) şi Sadu—Sibiu (1944), funcţionar la Centrul Arhiepiscopesc—Sibiu (1945—1949), apoi la Institutul Teologic Sibiu (1949—1950), conferenţiar suplinitor (din 1 ian. 1951), apoi lector (1952—1967) pentru Limbile rusă şi paleoslavă la acelaşi Institut.

Lucrări: *Fericitul Maxim Grecul (1480—1556)*, în ST, an. IX, 1957, nr. 1—2, p. 58—67; *Catehismele Bisericii Ortodoxe Ruse*, în MA, an. II, 1957, nr. 3—4, p. 263—270; *Sfântul Ioan Gură de Aur în Biserica Ortodoxă Rusă*, în MA, an. IV, 1959, nr. 1—2, p. 64—73; *Primele monumente de literatură slavonă la ruşi şi legătura lor cu creaţia populară şi cu cultura bizantină*, în MA, an. IV, 1959, nr. 7—8, p. 585—593; *Apariţia monumentelor de literatură slavonă originală la ruşi. Începuturile cronicii ruseşti*, în „Ortodoxia", an. XII, 1960, nr. 1, p. 96—115; *1100 ani de la începutul activităţii misionare a lui Ciril şi Metodie*, în MA, an. VIII, 1963, nr. 11—12, p. 877—893; *Despre alfabetul cirilic şi cel glagolitic*, în MA, an. IX, 1964, nr. 3—5, p. 252—269; *Octoihul dezvoltat de la Sibiu*, în ST, an. XIX, 1967, nr. 3—4, p. 128—143; *Manuscrisul slav nr. 2 din Biblioteca Mitropoliei din Sibiu*, în ST, an. XX, 1968, nr. 3—4, p. 258—264; *Unul din cele mai vechi manuscrise slave din ţara noastră*, în ST, an. XXII, 1970, nr. 3—4, p. 212—229; *Manuscrise slave în Biblioteca Mitropoliei ortodoxe române din Sibiu*, în MA, an. XV, 1970, nr. 11—12, p. 827—838; *Manuscrise slave în Biblioteca Episcopiei Aradului*, în MB, an. XXII, 1972, nr. 1—3, p. 83—94; *Manuscrise slave din Transilvania. Biblioteca Academiei R.S.R Filiala Cluj*, în BOR, an. XC, 1972, nr. 9—10, p. 1088—1103; *Manuscrise slave în Transilvania*, în BOR, an. XCII, 1974, nr. 3—4, p. 425—435; *Manuscrise româneşti şi slave în Biblioteca Episcopiei Ortodoxe Române a Oradiei*, în BOR, an. XCII, 1974, nr. 5—6, p. 776—790; *101 manuscrise slave în Transilvania (sec. XII—XVII)*, în BOR, an. XCVI, 1978, nr. 1—2, p. 127—148; nr. 3—4, p. 303—310; nr. 5—6, p. 608—624; an. XCVII, 1979, nr. 3—4, p. 531—562; an. XCIX, 1981, nr. 1—2, p. 123—130 şi nr. 5—6, p. 643—653. Alte studii în „Mitropolia Ardealului", articole în „Telegraful Român, „Îndrumătorul Bisericesc" de la Sibiu.

Literatura: Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învăţământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 357—358.

PIŞCULESCU GRIGORIE (Gala Galaction), profesor de teologie, romancier, nuvelist, eseist. N. 16 apr. 1879, în Dideşti, jud.

Teleorman, † 8 mart. 1961, în Bucureşti. Studii la Liceul „Sf. Sava" din Bucureşti (1890—1898), Facultatea de Litere şi Filosofie (1898—1899) şi Facultatea de Teologie din Bucureşi (1899—1903), doctoratul la Facultatea de Teologie din Cernăuţi (1909). Defensor eclesiastic pentru eparhiile Râmnicului şi Argeşului (1909—1922), preot (1922) şi misionar al Arhiepiscopiei Bucureştilor (1922—1926), profesor titular la catedra de Introducere şi Exegeza Noului Testament la Facultatea de Teologie din Chişinău (1926—1941), decanul acesteia (1928—1930), profesor de Exegeza Vechiului Testament la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1941—1947), membru în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Bucureştilor (din 1954). Ca teolog, a publicat studii de Noul Testament, articole, meditaţii, conferinţe, predici şi a realizat o nouă traducere a *Bibliei* în limba română (împreună cu pr. prof. Vasile Radu). În acelaşi timp, a desfăşurat o remarcabilă activitate literară-publicistică: nuvele, romane, note de călătorie, articole în principalele ziare şi reviste ale timpului. Opera sa — străbătută de spiritul evanghelic — a fost deosebit de apreciată: Premiul Academiei Române (1915), Premiul Societăţii Scriitorilor Români (1933), Medalia „Meritul Cultural" cl. a II-a (1934), Premiul Naţional Literar (1935), Premiul Naţional pentru proză (1942), Medalia „Meritul Cultural" în grad de comandor (1947), Ordinul Muncii cl. I (1954), vicepreşedinte al Societăţii Scriitorilor Români (1947), membru activ al Academiei Române (1947), apoi membru titular onorific al Academiei Republicii Populare Române (1955). Militant antifascist, sprijinitor şi prieten al populaţiei evreieşti din ţara noastră, deputat în Parlament (1946—1948) şi în Marea Adunare Naţională (1948—1952), membru în delegaţia română la o consfătuire interparlamentară la Cairo (1947).

Lucrări teologice: *Minunea din drumul Damascului. Argument apologetic*. Teză de licenţă, Bucureşti, 1903, 67 p.; *Scrisori teologice. Piatra din capul unghiului*, Bucureşti, 1926, 111 p.; *Cartea creştinului ortodox*, Bucureşti, 1926, 31 p. (sub numele Grigorie duhovnicul); *Meditare la rugăciunea domnească adică Tatăl nostru*, Arad, 1927, 50 p.; *Răbdare şi nădejde — conferinţă*, Bucureşti, 1928, 33 p.; *Scrisori către Simforoza. În pământul făgăduinţei*, Bucureşti, 1930, 179 p. (ed. a II-a, 1934 — însemnări de călătorie în Ţara Sfântă); *Biblia românească*, în BOR, an. LXI, 1943, nr. 4—6, p. 175—184; *Epistola lui Aristeia*, în BOR, an. LXVI, 1948, nr. 5—8, p. 272—283 (Discurs de recepţie la Academia Română); *Din exegeza Noului Testament*, în BOR, an. LXIV, 1948, nr. 11—12, p. 572—580; *De la „mormântul gol" la porţile Damascului*, în ST, an. III, 1951, nr. 7—8, p. 386—397; *Ziua Domnului*, Bucureşti, 1958, VII + 343 p. (cuprinde articole publicate în ziarul „Curentul").

Noul Testament. Traducerea Părintelui Grigorie (= Gala Galaction), Bucureşti, 1927, 353 p. (în anexă — Registru de trimiteri şi de citate biblice la Simbolul credinţei); ed. a II-a, 1930 — identică; *Psaltirea proorocului şi împăratului David*. Traducerea preoţilor Vasile Radu şi Gala Galaction, Bucureşti, 1929, 116 p.; *Sfânta Scriptură*, tradusă după textul grecesc al Septuagintei confruntat cu cel ebraic. Din îndemnul şi cu purtatea de grijă a I.P.S. Dr. Miron Cristea, Patriarhul României. Cu aprobarea Sf. Sinod, Bucureşti, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1936, XXXII + 1525 p. (în colaborare cu pr. Vasile Radu şi Mitropolit Nicodim Munteanu; lui Gala Galaction îi aparţin cărţile deuterocanonice, Iov şi Noul Testament); *Biblia adică Sfânta Scriptură*. Traducere după textele originale ebraice şi greceşti de preoţii profesori Vasile Radu şi Gala Galaction, Bucureşti, Fundaţia pentru Literatură şi Artă, 1938, X + 1376 p. (tiraje noi în 1939 şi 1940); *Biblia sau Sfânta Scriptură*, după textul grecesc al Septuagintei. Prin osârdia Înalt Prea Sfinţitului Nicodim, Patriarhul României şi binecuvântarea Sfântului Sinod. Ediţia a doua (= socotită după ed. 1936), Bucureşti, Editura Institutului Biblic al Bisericii Ortodoxe Române, 1944, XXVIII + 1395 p. (28 de cărţi traduse de V. Radu şi G. Galaction); *Noul Testament* tradus de Gala Galaction, reeditat în 1951, cu îndreptările de limbă necesare — apoi în 1979; Ediţiile Bibliei sinodale din 1968, 1975, 1982 şi 1988 reproduc cărţile Vechiului Testament după Biblia sinodală din 1936 (cu excepţia Psaltirii), iar Noul Testament după ediţia din 1951, cu îndreptări de limbă. Câteva din cărţile Vechiului Testament (Cântarea Cântărilor, Iov Ecleziastul) au fost traduse şi separat, în anii 1934—1936.

Peste 900 de articole cu caracter teologic, conferinţe, recenzii, predici şi meditaţii au apărut în periodice: „Biserica Ortodoxă Română", „Crucea", „Glasul Monahilor", „Fântâna Darurilor", toate la Bucureşti, „Renaşterea" — Craiova, „Luminătorul" şi „Misionarul" la Chişinău, sau în periodice laice: „Viaţa Românească", „Adevărul", „Adevărul literar şi artistic", „Cronica", „Curentul", „Dimineaţa", „Universul", „Universul Literar", „Informaţia zilei", „Rampa", „Radio şi Radiofonia", „Jurnalul de dimineaţă" şi altele; în 1915—1916 a editat — împreună cu T. Arghezi — revista „Cronica".

Opera literară: *Bisericuţa din Răzoare*. Nuvele şi schiţe, Iaşi, 1914, 202 p. (ed. a III-a, Bucureşti, 1924, 215 p.); *Eminescu*, Bucureşti, 1914, 109 p. (ed. a II-a: *Viaţa lui Eminescu*, Bucureşti, 1924, 94 p.); *Clopotele din mănăstirea Neamţu*, Bucureşti, 1916, 236 p. (ed. a II-a, Bucureşti, 1933, 230 p.); *La ţărmul mărei* (Reverii. Note), Bucureşti, 1916, 88 p.; *O lume nouă. Articole*, Bucureşti, 1919, 95 p.; *Răboj pe bradul verde*, Iaşi, 1920, 167 p.; *Toamne de odinioară*, Bucureşti, 1924, 80 p.; *De la noi la Cladova*, Bucureşti, 1924, 32 p.; *Caligraful Terţiu. Adevăr şi închipuire*, Bucureşti, 1929, 179 p.; *Roxana*, Roman, Bucureşti, 1930, 235 p.; *Papucii lui Mahmud*, Roman, Bucureşti, 1931, 236 p. (ed. a II-a, Sighişoara, 1939, 273 p.); *Doctorul Taifun*, Roman, Bucureşti, 1933, 191 p.; *La răspântie de veacuri*, Roman. 2 vol., Bucureşti, 1935, 182 + 363 p.; *Riţa Crăiţa*. Fantezie dramatică în trei acte, Bucureşti, 1942, 47 p.; *În grădinile Sf. Antonie*, Bucureşti, 1942, 222 p. (nuvele, foiletoane); *Vlahuţă*, Bucureşti, 1944, 59 p.; *Mangalia*, Bucureşti, 1947, 116 p. (memorial de călătorie).

Reeditări: *Bisericuţa din Răzoare şi Caligraful Terţiu*, Bucureşti, 1944, 345 p.; *Opere*, Vol. I (Bisericuţa din răzoare, Clopotele din Mănăstirea Neamţ, La ţărmul mării, Caligraful Terţiu), Bucureşti, 1949, 688 p.; *Nuvele alese*, cu un cuvânt înainte de Teodor Vîrgolici, Bucureşti, 1955, 136 p.; *Oameni şi gânduri din veacul meu*, cu un cuvânt înainte de Teodor Vîrgolici, Bucureşti, 1955, 323 p.; *Opere alese*, cu o prefaţă de Teodor Vîrgolici, 2 vol., Bucureşti, 1956—1958, 408 + 448 p. (vol. I. Doctorul Taifun, Roxana, Papucii lui Mahmud. Vol. II. Nuvele şi povestiri); *Opere alese*. Ediţie îngrijită de Teodor Vîrgolici. Cu o introducere de D. Micu. 4 vol., Bucureşti, 1959—1965, LXXII + 384 p. (I) + VI + 530 p. (II) + 360 (III) + 416 p. (IV); Vol. I. Nuvele, povestiri, amintiri, reverii; Vol. II. Articole; Vol. III. Roxana. Papucii lui Mahmud. Doctorul Taifun; Vol. IV. La răspântie de veacuri; *Lângă apa Vodislavei*, Nuvele şi povestiri. Prefaţă de D. Micu, Bucureşti, 1961, XXXI + 280 p.; *La vulturi!* Antologie întocmită de Virgiliu Ene. Prefaţă de Teodor Vîrgolici, Bucureşti, 1962, 176 p.; *Nuvele şi povestiri*, Bucureşti, 1967, 171 p.; *Roxana. Papucii lui Mahmud. Doctorul Taifun*, Romane. Prefaţă de Teodor Vîrgolici, Bucureşti, 1969, XXVIII + 347 p.; *O lume nouă. Articole*. Studiu introductiv şi antologic de Gheorghe Cunescu, Bucureşti, 1970, 288 p.; *Jurnal*, 3 vol. Ediţie îngrijită de Mara Galaction Ţuculescu şi Teodor Vîrgolici, Bucureşti, 1973—1980, 720 p. (I) + XVIII + 605 p. (II) + XVIII + 296 p. (III); *Sub feeria lunii*. Ediţie îngrijită, prefaţată şi note de T. Mihan, Cluj, 1974, 264 p. (însemnări de călătorie); *Prin ţară*. Culegere, cuvânt introductiv, tabel bibliografic şi note de Gheorghe Cunescu, Bucureşti, 1975, 156 p. (note de călătorie); *Opinii literare*, Ediţie de Gheorghe Cunescu, Bucureşti, 1979, 362 p.

Literatura: Victor N. Popescu, *Gala Galaction: omul, scriitorul şi preotul*, în rev. „Raze de Lumină", an. III, 1931, nr. 5, p. 331—340; Acelaşi, *Gala Galaction — preotul*, în „Raze de Lumină", an. IV, 1932, nr. 1, p. 8—14; Acelaşi, *Gala Galaction — scriitorul*, în „Viaţa Românească", XXIV, 1932, nr. 1—2, p. 106—122; Justinian patriarhul, *Un vrednic slujitor al Bisericii: Părintele Gala Galaction*, în BOR, an. LXXII, 1954, nr. 4, p. 433—435 (reprodus şi în „Apostolat Social", 5, Bucureşti, 1955, p. 187—190); Red., *Academicianul Gala Galaction la 75 de ani. Scriitorul, teologul, traducătorul Sfintei Scripturi*, în BOR, an. LXXII, 1954, nr. 4, p. 436—451; Teodor N. Manolache, *Sărbătorirea Părintelui Gala Galaction, cu prilejul împlinirii vârstei de 75 de ani la Institutul teologic din Bucureşti*, în BOR, an. LXXII, 1954, nr. 5, p. 547—559; *Părintele profesor dr. Grigorie Pişculescu (Gala Galaction) — octogenar*, în MA, an. IV, 1959, nr. 7—8, p. 514—521; Pr. Constantin Nonea, *Gala Galaction. La moartea magistrului*, în MMS, an. XXXVII, 1961, nr. 3—4, p. 149—157; Pr. Scarlat Porcescu, *Gala Galaction în viaţa*

culturală a poporului român, în MMS, an. XXXVII, 1961, nr. 3—4, p. 158—165; Gheorghe Alexe, *Gala Galaction*, în MO, an. XIII, 1961, nr. 5—6, p. 359—361; Red., *Gala Galaction. Necrolog. Funeraliile*, în BOR, an. LXXIX, 1961, nr. 5—6, p. 518—532; Pr. Gheorghe Drăgulin, *Gala Galaction și relațiile dintre culte*, în GB, an. XX, 1961, nr. 5—6, p. 454—464; Pr. Dumitru Soare, *Idei și preocupări sociale în opera literară a lui Gala Galaction*, în MA, an. X, 1965, nr. 1—3, p. 136—166; Pr. Victor N. Popescu, *Viața creștină în romanele lui Gala Galaction*, în MO, an. XVII, 1966, nr. 3—4, p. 237—250; Pr. Victor N. Popescu, *Gala Galaction în drum spre preoție*, în GB, an. XXVI, 1967, nr. 11—12, p. 1106—1117; Pr. Gh. Cunescu, *Gala Galaction traducător biblic*, în BOR, an. LXXXVI, 1969, nr. 3—4, p. 312—329; Pr. Gh. Cunescu, *Gala Galaction precursor al ecumenismului actual*, în BOR, an. LXXXIX, 1971, nr. 5—6, p. 660—664; Pr. Gh. Cunescu, *Gala Galaction „ad cathedram". La 95 de ani de la naștere*, în ST, an. XXVI, 1974, nr. 3—4, p. 271—278; Pr. Ioan Păcurariu, *Personalitatea teologică a Părintelui Gala Galaction*, în GB, an. XXXIV, 1975, nr. 1—2, p. 104—120; Pr. Prof. Nicolae C. Buzescu, *Preocupări teologice în „Jurnalul" lui Gala Galaction*, în ST, an. XXVII, 1975, nr. 1—2, p. 13—34; Pr. Gheorghe I. Drăgulin, *Generozitate română și atitudine ecumenistă în scrierile lui Gala Galaction*, în GB, an. XXXVI, 1977, nr. 1—3, p. 121—131; Dr. Antonie Plămădeală, *Biblia de la 1936*, în BOR, an. XCVII, 1979, nr. 3—4, p. 414—450 (reprodus și în vol. *Dascăli de cuget și simțire românească*, București, 1981, p. 414—454); Pr. Gheorghe Cunescu, *Gala Galaction, bibliografie teologică-bisericească*, în BOR, an. XCVII, 1979, nr. 3—4, p. 451—506; ST, an. XXXIV, nr. 1—2, 1982, p. 82—84; Pr. Gheorghe Cunescu, *Gala Galaction*, Galați, 1989, 486 p.

Pentru lucrările literare ale lui Gala Galaction vezi introducerile sau prefețele la edițiile critice menționate sau diferite tratate de Istoria literaturii române. Cf. și vol. *Mic dicționar. Scriitori români*, București, 1978, p. 231—234; Vol. *Literatura română. Ghid bibliografic*. Partea a II-a. Scriitori A—L, București, 1982, p. 384—387 (cu bibliografie literară).

PLĂMĂDEALĂ ANTONIE (din botez Leonida), mitropolit. N. 17 nov. 1926, în Stolniceni, jud. Lăpușna. Studii la Seminariile teologice din Chișinău (1937—1944) și „Nifon" din București (1944—1945), Facultatea de Teologie din București (1945—1948) și Institutul Teologic Universitar din Cluj (1948—1949); cursuri de doctorat la Institutul Teologic Universitar din București (1956—1959). Tuns în monahism la mănăstirea Prislop, sub numele Antonie și hirotonit ierodiacon (1949), transferat la mănăstirea Slatina (1950), unde a fost hirotonit ieromonah (1953); un timp la Rășca și Dragomirna, unde a îndeplinit munci didactice și administrative. În 1949, condamnat, în lipsă, la 7 ani închisoare pentru activitate anticomunistă; arestat abia în 1954 și închis la Jilava, judecat din nou și condamnat la 4 ani închisoare; grațiat în 1956. În 1959 scos din mănăstire și din cler de autoritățile comuniste, angajându-se ca muncitor în diferite întreprinderi; în 1968 și-a putut relua activitatea în cler, fiind numit secretar șef la Institutul Teologic din București. Trimis la studii de specializare în Teologie și Filosofie la „Heythrop College" de lângă Oxford, mutat apoi în Londra (1968—1970); obține doctoratul în Teologie la Colegiul amintit (1971), apoi la Institutul Teologic din București (1972). La 15 dec. 1970 Sf. Sinod l-a ales episcop-vicar patriarhal, cu titlul „Ploieșteanul" (hirotonit 27 dec.), încredințându-i-se sectorul „Relații externe", precum și sectorul economic și Comisia de pictură bisericească; paralel, rector al Institutului Teologic din București (1971—1974). La 9 dec. 1979 ales episcop al Buzăului (înscăunat 13 ian. 1980). La 10 ian. 1982 ales arhiepiscop al Sibiului și mitropolit al Ardealului (înscăunat 7 febr. 1982).

A făcut parte din delegațiile sinodale române care au vizitat alte Biserici creștine (ortodoxe, catolice, protestante etc.). Delegat de Sf. Sinod la a cincea Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Nairobi 1975), când a fost ales membru în Comitetul executiv și în cel financiar; conducătorul delegației române la a șasea Adunare generală a aceluiași Consiliu (Vancouver, 1983); delegat la diferite întruniri ale unor comitete din Consiliul Ecumenic. A fost delegat la Adunările generale ale Conferinței Bisericilor Europene (Engelberg 1974, Chania — Creta 1979), la diferite sesiuni de lucru ale Comitetului consultativ și financiar. Participant la mai multe

sesiuni ale Comisiei mixte internaționale de dialog între Biserica Ortodoxă și Biserica romano-catolică. Conferințe, comunicări, interviuri, expuneri la radio și televiziune în diferite țări.

Membru de onoare al Academiei Române și al Academiei de Științe din Chișinău (1992) și al unor asociații culturale de peste hotare; „doctor honoris causa" al Universității din Oradea (1999) și Sibiu (2000).

Realizări de ordin constructiv la Buzău (restaurarea clădirilor de la centrul eparhial, a peste 15 biserici-monumente istorice) și la Sibiu (un complex de clădiri care constituie incinta mănăstirii de la Sâmbăta de Sus, restaurarea unor biserici monumente istorice ș.a.).

Lucrări în volum: *Biserica slujitoare în Sfânta Scriptură, Sfânta Tradiție și în teologia contemporană*. Teză de doctorat, București, 1972, 344 p. (și în ST, an. XXIV, nr. 5—8, 1972, p. 325—625, altă ediție la Sibiu, 1986, 325 p.); *Hans Küng și declarația „Misterium Ecclesiae"*, București, 1974, 67 p. (și în „Ortodoxia", an. XXVI, 1974, nr. 1, p. 5—69); *Clerici ortodocși ctitori de limbă și cultură românească*, București, 1977, 69 p.; *Un episod important din lupta pentru limba română*, București, 1978, 50 p. (și în „Ortodoxia", an. XXX, 1978, nr. 3, p. 417—464); *„Ca toți să fie una"*, București, 1979, 596 p.; *Dascăli de cuget și simțire românească*, București, 1981, 547 p.; *Tradiție și libertate în spiritualitatea românească*, Sibiu, 1983, 410 p. (ed. a II-a, București, 1995, 382 p.); *Pagini dintr-o arhivă inedită. Documente literare*. Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de..., București, 1984, XLVII + 435 p.; *Vocație și misiune în vremea noastră*, Sibiu, 1984, 462 p.; *Lazăr Leon Asachi în cultura română*, Sibiu, 1985, 524 p.; *Lupta împotriva deznaționalizării românilor din Transilvania în timpul dualismului austro-ungar în vremea lui Miron Romanul (1874–1898), după acte, documente și corespondențe*, Sibiu, 1986, 358 p.; *Românii din Transilvania sub teroarea regimului dualist austro-ungar (1867—1918), după documente, acte și corespondențe rămase de la Elie Miron Cristea*, Sibiu, 1986, 546 p.; *Contribuții istorice privind perioada 1918—1930. Elie Miron Cristea. Documente și corespondență*, Sibiu, 1987, 484 p.; *Calendar de inimă românească*, Sibiu, 1988, 406 p.; *Alte file de calendar de inimă românească*, Sibiu, 1988, 374 p.; *Romanitate, continuitate, unitate*, Sibiu, 1988, 304 p.; și în volumele: *De la Cazania lui Varlaam la Ion Creangă*, Sibiu, 1997, 201 p.; *De la Filotei al Buzăului la Andrei Șaguna*, Sibiu, 1997, 221 p. și *De la Alecu Russo la Nicolae de la Rohia*, Sibiu, 1997, 245 p.

Tâlcuri noi la texte vechi. Predici, Sibiu, 1989, 479 p.; *Cuvinte la zile mari*, Sibiu, 1989, 365 p.; *Biserica în mers*, 2 vol., Sibiu, 1999, 334 + 263 p.; *Cuvinte duhovnicești*, Sibiu, 2000, 402 p.

Romanul *Trei ceasuri în iad*, București, 1970 (ed. a II-a, București, 1993, 303 p.).

În reviste: **Teologice**: *Preocupări dogmatice-simbolice în literatura teologică contemporană*, în „Ortodoxia", an. IX, 1957, nr. 2, p. 296—317 și nr. 3, p. 460—475; *Câteva aspecte ale trăirii duhovnicești ortodoxe*, în GB, an. XVII, 1958, nr. 3, p. 236—244; *Rugăciune și cunoaștere în învățătura ortodoxă*, în ST, an. X, 1958, nr. 3—4, p. 216—224; *Ideea de sacru la Rudolf Otto din punct de vedere catolic și ortodox*, în „Ortodoxia", an. X, 1958, nr. 3, p. 430—440; *Învățătura ortodoxă despre rai și iad*, în ST, an. XX, 1968, nr. 7—8, p. 558—575; *Cuprinsul teologic al „Învățăturilor lui Neagoe Basarab"*, în ST, an. XIX, 1969, nr. 3—4, p. 245—262; *„Chiese aggiornate"*, în BOR, an. LXXXVII, 1969, nr. 11—12, p. 1236—1247; *Câteva probleme în legătură cu Ebed-Iahve în Deutero-Isaia. Preliminarii la o teologie a slujirii*, în MB, an. XX, 1970, nr. 1—3, p. 7—97; *Ebed-Iahve în lumina Noului Testament*, în MB, an. XX, 1970, nr. 4—6, p. 284—304; *Opinii asupra pregătirii „Sfântului și Marelui Sinod" al Bisericii Ortodoxe*, în „Ortodoxia", an. XXIX, 1977, nr. 2, p. 232—257; *Maica Domnului în teologia și viața ortodoxă*, în BOR, an. XCVI, 1978, nr. 9—10, p. 1113—1123; *Coordonate pentru o teologie a slujirii*, în „Ortodoxia", an. XXXI, 1979, nr. 1, p. 168—181; *Zece teze despre catolicitate și etnicitate*, în ST, an. XXXI, 1979, nr. 1—4, p. 301—315; *Scopul vieții după Catehismele ortodoxe românești*, în „Ortodoxia", an. XXXI, 1979, nr. 2, p. 377—390.

Istorice: *Monahul Sofronie Vârnav. Cu prilejul împlinirii unui veac de la moarte (1813—1868)*, în MMS, an. XLIV, 1968, nr. 7—8, p. 409—421; *Bizanț — Constantinopol — Istanbul în istorie și astăzi*, în BOR, an. XCII, 1974, nr. 9—10, p. 1087—1164; *Biserica Ortodoxă Română și Războiul de Independență*, în BOR, an. XCV,

1977, nr. 5—6, p. 535—550; *Marina Hociotă — Maica Mina de la Săliștea Sibiului — o nouă „Ecaterina Teodoroiu" în războiul din 1916—1918*, în BOR, an. XCVI, 1978, nr. 11—12, p. 1274—1283; *Biblia de la București (1688). Cine a făcut traducerea?*, în BOR, an. XCVI, 1978, nr. 9—10, p. 1004—1018; *Biblia de la 1936*, în BOR, an. XCVII, 1979, nr. 3—4, p. 414—450; *„Fericitul arhidiacon și doctorul de teologie și legi Gheorghe Lazăr"*, în BOR, an. XCVIII, 1980, nr. 1—2, p. 145—166; *Stolnicul Constantin Cantacuzino în istoria și cultura românească*, în BOR, an. XCVIII, 1980, nr. 5—6, p. 636—655; *„Telegraful Român" în conștiința Transilvaniei. România în conștiința „Telegrafului Român"*, în MA, an. XXVIII, 1983, p. 11—27; *Episcopi ai Buzăului în cultura română*, în vol. *Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților*, 2, Buzău, 1983, p. 54—128 (și extras); *Momentul Andrei Șaguna în istoria și în cultura Transilvaniei*, în MA, an. XXIX, 1984, nr. 1—2, p. 7—18; *Prima traducere a manualului lui Epictet în românește*, în MA, an. XXIX, 1984, nr. 9—10, p. 595—662; *Biserica Ortodoxă Română și legăturile ei cu Bisericile din Balcani și Orientul creștin din secolul al XIV-lea până în prima parte a secolului al XVIII-lea. Aspecte socio-culturale*, în MA, an. XXXIV, 1989, nr. 4, p. 30—46; *Sfântul Gherman din Dacia Pontică, un străromân ignorat*, în MA an. XXXIV, 1989, nr. 5, p. 3—19; (multe din ele incluse în volumul *Dascăli de cuget și simțire românească*, București, 1981)

Lucrări publicate peste hotare:

Monastic Spirituality in Romania today, în *Easton Churches Review*, nr. 2(4), 1969, p. 376—385; *Prière et action dans l'optique de la tradition orthodoxe*, în *Recherche oecumenique, prière et action*, Tournai, 1970, p. 119—140; *Contribution monastique au rapprochement oecumenique*, în *Collectanea Cisterciensia* (Belgia), t. XXXII, 1970, p. 12—45; *MonniKendon in Roemenië*, în *Monastic Informatie* (Olanda), no. 21, 1971, p. 222—235; *Liberty and Tradition in Orthodox Monasticism*, in *The Tradition of Life „Romanian Essays in Spirituality and Theology"* (ed. by M. Allfchin), London, 1971, p. 33—48; *Le monachisme dans la societé moderne à partir de l'experience orthodoxe* (Conference), în *Collectanea Cisterciensia* (Belgia), XXXIII, 1971, p. 20—37; *I monastiki ananeosis eis tin Roumanian*, în *Ekklisia* (Atena), 1973, p. 1—30; *La obediencia en la tradicion ortodoxa ayer y hoy*, în *Cuadernos Monasticos*, Buenos Aires, nr. 25, 1973, p. 287—295; *La pauvreté. Experience orthodoxe*, în *Vie consacrée*, nr. 2, 1974, p. 78—88; *Stimmen zur Vorbereitung der Heiligen und Grossen Synode der Orthodoxen Kirche*, în *Ostkirchliche Studien*, Würzburg, 4, 1977, p. 281—304; *Church and State in Romania*, în vol. *Church and State — Opening a New Ecumenical Dimension. Faith and Order Pape*, nr. 85, W.C.C., Genéve, 1978, p. 90—106.

Sute de articole cu caracter istoric, dogmatic, ecumenist, cuvântări, reportaje, mai ales în „Telegraful Român", precum și în „Romanian Orthodox Church News", „Mitropolia Ardealului", „Îndrumătorul bisericesc" de la Sibiu sau în buletinele comunităților ortodoxe române de peste hotare („Altarul" — Londra, „Credința" — Detroit, „Învierea" — Geneva etc.).

Literatura: MA, an. XXVII, 1982, nr. 1—2 (festivitatea alegerii ca mitropolit al Ardealului); Număr omagial MA, an. XXXI, 1986, nr. 6, p. 57—95 (cu articole semnate de Episcopul Vasile Coman, Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Pr. Prof. Vasile Mihoc, Diac. Prof. Aurel Jivi, Pr. Gheorghe Cunescu, Protos. Casian Crăciun); Gh. Papuc, *I. P. S. Dr. Antonie Plămădeală, la două decenii de arhierie*, în „Îndrumătorul bisericesc de la Sibiu", anul 138, 1990, p. 33—39; Paul Brusanowski, *Coordonate biografice și bibliografie selectivă*, în vol. omagial „Teologie, slujire, ecumenism", Sibiu, 1996, p. 7—60 (extras din RT, nr. 3—4, 1996).

PLETOSU GRIGORIE, preot, pedagog. N. 9 iun. 1848, în Chintelnic, jud. Bistrița-Năsăud, † 4 nov. 1934, în Bistrița. Studii la Gimnaziul grănieeresc din Năsăud (1863—1871), la Institutul Teologic din Sibiu (1871—1874), continuând la Facultățile de Filosofie ale Universităților din Leipzig și Budapesta (1874—1878). Profesor suplinitor (1878) și definitiv (1882) de Română și Filosofie, precum și catehet pentru Religia ortodoxă la Gimnaziul din Năsăud, până la pensionare (1909). Preot în 1892, hirotesit protopop în 1896, din 1909 ales protopop al Bistriței; iconom stavrofor (1928), membru în „Sinodul" Arhiepiscopiei Sibiului și apoi al Episcopiei Clujului, membru în Congresul

Național Bisericesc al Mitropoliei Ardealului, asesor consistorial onorar (1903), președinte al secției școlare a Astrei.

Lucrări: *Educațiunea și instrucțiunea în gimnaziu*, în „Anuarul Gimnaziului din Năsăud pe 1881/82", p. 3—25; 1882/83, p. 3—47; 1883/84, p. 3—31 și 1885/86, p. 3—29; *Retorica și cartea de citire*... pentru clasa a VI-a gimnazială, Bistrița, 1896, VIII + 327 p. (ed. a II-a, 1909 — în colaborare cu I. Gheție); *Propedeutica filosofică I. Psihologia empirică*. Năsăud, 1899, VIII + 112 p.; *II. Logica formală*, Năsăud, 1900, VIII + 77 p.; *Dogmatica ortodoxă*, Sibiu, 1899, VIII + 160 p.; diferite articole în „Anuarul Gimnaziului din Năsăud", *Enciclopedia Română* de la Sibiu (filosofie), „Revista Teologică" „Telegraful Român", „Transilvania" de la Sibiu, ș.a.

Literatura: Virgil Șotropa și Dr. Nicolae Drăganu, *Istoria școalelor năsăudene*, Năsăud, 1913, p. 344—345; *Necrolog*, în RT, an. XXIV, 1934, nr. 11—12, p. 444; *Necrolog*, în „Renașterea", Cluj, an. XII, nr. 46, din 18 nov. 1934; *Necrolog*, în „Anuarul Liceului din Năsăud", 1934/1935, p. 5—9; Pr. Prof. Ioan Bunea, *Preotul profesor Grigorie Pletosu*, în MA, an. XXIII, 1978, nr. 10—12, p. 893—895.

POCITAN VENIAMIN (din botez Vasile), arhiereu, istoric. N. 5 dec. 1870, în Ciumași, jud. Bacău, † 14 mart. 1955, la mănăstirea Cernica. Studii la Seminarul inferior din Roman (1884—1888), la Seminarul „Nifon" (1890—1893), apoi la Facultatea de Teologie din București (1893—1897), unde obține licența (1897), iar mai târziu doctoratul (1926); paralel a urmat și Facultatea de Drept (1898). Preot la biserica „Sf. Voievozi" din București (1897—1928), detașat ca superior al capelei ortodoxe române din Paris (1914—1915), subșef al Serviciului religios de pe lângă Marele Cartier General al Armatei Române (1916—1922), paralel profesor de Religie la Liceul „Matei Basarab", la Colegiul Național „Sf. Sava" și la Seminarul Pedagogic Universitar „Titu Maiorescu" din București; primul președinte al Consistoriului spiritual central (1926). În 1929 Sf. Sinod l-a ales arhiereu-vicar al Episcopiei Hușilor, cu titlul „Bârlădeanul" (tuns în monahism la Neamț, sub numele Veniamin, hirotonit la 23 iun. 1929), locțiitor de episcop la Huși (1932—1934), arhiereu-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, cu titlul „Ploieșteanul" (1935—1948), pensionat și retras la Cernica. A scris câteva lucrări de Drept canonic, dar mai ales de Istoria Bisericii românești.

Lucrări: *Compendiu de Drept bisericesc*, București, 1898, 362 + VI p. (prelucrare după cursul prof. Constantin Popovici de la Cernăuți); *Patriarhatele Bisericii Ortodoxe*, București, 1926, 111 p. (teză de doctorat).

Școlile catehetice din Eparhia Hușilor, în BOR, an. XLVIII, 1930, nr. 10, p. 945—950; nr. 11, p. 1019—1029 și nr. 12, p. 1117—1129; *Episcopia Strehaiei*, în BOR, an. XLVIII, 1930, nr. 7—8, p. 644—660; *Istoria Mitropoliei Proilaviei (Brăilei)*, în BOR, an. XLIX, 1931, nr. 5, p. 385—396; nr. 9, p. 481—493; nr. 10, p. 577—587 și nr. 11, p. 697—702; *Vechea Episcopie a Hotinului*, în BOR, an. L, 1932, nr. 1; p. 14—22; nr. 2, p. 106—118; nr. 3, p. 198—208; nr. 4, p. 295—299; nr. 6, p. 401—408; nr. 9, p. 577—585; nr. 11, p. 712—720 și an. LI, 1933, nr. 1, p. 31—42 (apărute și în extras sub titlul: *Istoria Mitropoliei Proilaviei și a vechii Episcopii a Hotinului*, București, 1936, 64 p.); *Biserica Bucur din Capitală*, București, 1939, 64 p.

Ieromonahul Anania Melega, în BOR, an. XLVII, 1929, nr. 1, p. 1166—1181; *Arhimandritul Veniamin Catulescu*, în BOR, an. XLVII, 1930, nr. 4, p. 301—311; *Sofronie Vârnav*, în BOR, an. XLIX, 1931, nr. 2—3, p. 97—112 și nr. 4, p. 292—307 (și extras, 32 p.); *Arhiereii vicari în Biserica românească. Vicarii Arhiepiscopiei Bucureștilor, Mitropoliei Ungrovlahiei și Patriarhiei Române*, București, 1937, 52 p.; *Momente din viața și activitatea episcopului Melchisedec între anii 1856—1861*, București, 1936, 96 p.; *Melchisedec ca membru al Sf. Sinod*, București, 1939, 98 p.

Capela românească din Lipsca, în BOR, an. XLV, 1927, nr. 7, p. 414—419 și nr. 8, p. 458—467; *Capela românească din Baden-Baden*, în BOR, an. XL, 1927, nr. 11, p. 657—666 și nr. 12, p. 722—729 (și extras); *Biserici românești în Lemberg (Lvov)*, în BOR, an. XLVI, 1928, nr. 6, p. 508—520; *Capela românească din Viena*, în BOR, an. XLVI, 1928, nr. 9, p. 781—792 și nr. 10, p. 878—886; *Biserica Ortodoxă Română din America*, București-Cernica, 1937, 112 p.;

L'Eglise orthodoxe roumaine de Paris, Bucarest, 1937, 75 p.; *Biserica ortodoxă română din Paris*, Bucureşti, 1940, 160 p.; *Sfântul Munte al Athosului. Cu prilejul unei călătorii în Răsărit*, Bucureşti, 1939, 128 p.

Alte articole în „Biserica Ortodoxă Română", „Buletinul Eparhiei Huşilor", „Păstorul Tutovei"—Bârlad ş.a.

Literatura: V. Ursăcescu, *Hirotonia P. S. Arhiereu Veniamin Pocitan Bârlădeanul*, în BOR, an. XLVII, 1929, nr. 1, p. 928—935; *Câteva date din viaţa şi activitatea P.S.S. arhiereului Dr. Veniamin Pocitan Bârlădeanul*, Huşi, 1933; date autobiografice în cartea sa *Biserica ortodoxă română din Paris*, p. 130—136; *Necrolog*, în GB, an. XIV, 1955, nr. 3—4, p. 238—240.

POP GAVRIL, preot, istoric. N. 4 nov. 1818, în Sălicea, jud. Cluj, † 9 mai 1883, în Lugoj. Studii gimnaziale în Cluj, teologice la Seminarul din Blaj. Profesor de istorie la Gimnaziul din Blaj (1843—1854), preot în Plosca, jud. Hunedoara (1854—1855), viceprotopop în Beclean, jud. Bistriţa-Năsăud (1855—1857), paroh şi vicar la Haţeg (1857—1862), canonic la Episcopia Lugojului (1862—1883); membru corespondent al Societăţii Academice Române (1871).

Lucrări: *Istorie scurtă a românilor de la Alm povăţuitorul ungurilor încoace, dintr-un fragment al părintelui Clain*, Sibiu, 1848, 27 + 28 p.; *Istoria Transilvaniei din cele mai îndepărtate vremuri până la 1571* (în *Programa Gimnaziului din Blaj pe anul şcolar 1852/53*, p. 3—26); *Istoria Daciei antice*, Cluj, 1855, 57 p.; *Istoria Ardealului în anul 1848—49 şi drepturile istorice ale românilor* (în „Foaia pentru minte, inimă şi literatură", Braşov, nr. 6—18, 1862); *Geografia Banatului şi cunoştinţe istorice şi etnografice despre locuitorii Banatului*..., Lugoj, 1864, 55 p.; alte lucrări au rămas în manuscris.

Literatura: *Şematismul istoric al diecezei Lugojului*, Lugoj, 1903, p. 136; *Enciclopedia Română*, tom. III, Sibiu, 1904, p. 640; Ioan Raţiu, *Dascălii noştri*, Blaj, 1908 p. 100—101; Iacob Radu, *Istoria vicariatului greco-catolic al Haţegului*, Lugoj, 1913, p. 128; Nicolae Comşa, *Dascălii Blajului*, Blaj, 1940, p. 79—80 (şi ed. Nicolae Comşa — Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului*, Bucureşti, 1994, p. 82); Preot Ioan Durac, *Un document din anul 1861 în sprijinul drepturilor politice ale românilor din Haţeg*, în MB, an. XXXI, 1982, nr. 1—3, p. 134—138; *Bibliografia românească modernă, 1831—1918*, Vol. III, Bucureşti, 1989, p. 918.

POP GAVRILĂ, preot, profesor. N. 20 nov. 1830, în Bărăi, jud. Cluj, † 16 mai 1918, în Blaj. Studiile gimnaziale la Blaj (abs. 1853), cele teologice la Blaj şi Viena (abs. 1858). Profesor de studii biblice la Seminarul din Blaj (1858—1870) şi director al Şcolii pedagogice de acolo (din 1865), paroh şi protopop în Cluj (1870—1889), canonic mitropolitan la Blaj (din 1889), deţinând paralel şi alte demnităţi în cadrul Bisericii sale. Autor de lucrări teologice, predici, manuale didactice, traduceri şi altele.

Lucrări: *Istoria biblică a Testamentului Vechi şi Nou*, Blaj, 1866, 158 p.; *Catehetica*, Blaj, 1867, 88 p.; *Istoria revelaţiunii divine a ambelor aşezăminte*, tom. I—II, Sibiu, 1869, 591 p. + 448 p.; *Predici populare pre dumineci şi sărbători ocazionale şi pentru morţi*, 4 vol., Cluj, 1884—1890, 198 + 286 + 200 + 188 p.; *Explicarea Evangheliilor din duminicile de peste an*, Blaj, 1912, 295 p. *Catehism mic pentru începătorii din şcoalele poporale*, Blaj, 1900 şi 1913; *Istoria biblică pentru şcolile poporale* (ed. a II-a, Blaj, 1879, 80 p.; ed. a X-a, Blaj, 1908, 78 p.); *Istoria biblică pentru preparandii şi gimnazii*, Blaj, 1915. *Dicţionar mitologic*, Blaj, 1901, 294 p.

Traduceri: Toma a Kempis, *Despre imitaţiunea lui Hristos*, trad. din limba latină, Blaj, 1893; *Odele lui Horaţiu* (7 broşuri), Blaj, 1904—1909.

Literatura: *Şematismul veneratului cler al Arhidiecezei metropolitane greco-catolice române de Alba Iulia şi Făgăraş*, Blaj, 1900, p. 85—86; *Necrolog*, în CC, an. VII, 1918, nr. 10, p. 209—210; Nicolae Comşa, *Dascălii Blajului*, Blaj, 1940, p. 92 (şi ed. Nicolae Comşa — Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului*, Bucureşti, 1994, p. 93).

POP IRINEU (din botez Ionel), episcop. N. 2 iul. 1953 în Băseşti, jud. Maramureş. Studii la Seminarul Teologic din Cluj-Napoca (1968—1973), la Institutele Teologice din Sibiu (1974—1975) şi Bucureşti (1975—1978). Călugărit la

mănăstirea Sinaia, în 1978, cu numele Irineu, hirotonit ierodiacon, apoi ieromonah (1980), hirotesit protosinghel (1984), slujind și ca ghid-muzeograf. Studii de doctorat la Institutul Teologic din București (1981—1984), cu specializare la Institutul Teologic Presbiterian, New Jersey (1985—1988), doctoratul la București în 4 oct. 1990. Preot-slujitor la catedrala patriarhală din București (iul.—oct. 1989), arhimandrit și superior al așezămintelor românești de la Ierusalim și Iordan (oct. 1989—oct. 1990), episcop-vicar la Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, cu titlul „Bistrițeanul" (ales 30 oct. 1990, hirotonit și instalat la 21 nov. 1990), suplinitor al catedrei de Teologie Morală de la Facultatea de Teologie din Cluj-Napoca (din 1991). Participant la câteva simpozioane și întruniri ecumenice.

Lucrări: *Responsabilitatea preotului pentru slujirea credincioșilor și a lumii de azi*, în BOR, an. CI, 1983, nr. 7—8, p. 501—519; *Maica Domnului în viața Bisericii și în evlavia credincioșilor ortodocși*, „Ortodoxia", an. XXXV, 1984, nr. 3, p. 399—414; *Maica Domnului și Sfinții Îngeri în Coran*, în GB, an. XLIII, 1984, nr. 1—2, p. 86—93; *Nădejdea ca virtute teologică și implicațiile ei în viața creștinului*, în BOR, an. CII, 1984, nr. 3—4, p. 187—201; *Rolul Bisericii în promovarea încrederii între oameni*, în BOR, an. CII, 1984, nr. 11—12, p. 748—762; *Mănăstirea Sinaia — vatră de istorie și vrednic locaș de artă și cultură românească*, în GB, an. XLIV, 1985, nr. 1—2, p. 70—81; *Purificarea de patimi prin virtuți în lumina Patericului*, în GB, an. XLIV, 1985, nr. 7—9, p. 508—521; *Învățăminte moral-sociale în opera și activitatea Sfântului Vasile cel Mare necesare preoților în vremea noastră*, în ST, an. XXXVII, 1985, nr. 3—4, p. 276—289; *Responsabilitatea Bisericii pentru creștinii de azi*, în BOR, an. CIII, 1985, nr. 1—2, p. 82—93; *Chipul lui Hristos în ființa și viața morală a creștinului*, în BOR, an. CV, 1987, nr. 1—2, p. 86—96; *Creșterea în Hristos*, în GB, an. XLVIII, 1989, nr. 2—3, p. 34—51; *Chipul și asemănarea lui Dumnezeu, dat ontologic și misiune de realizat*, în GB, an. XLVIII, 1989, nr. 2—3, p. 79—93.

Așezămintele românești de la Ierusalim și Iordan, București, 1994, 126 p.; *Țara Sfântă, arena operei mântuitoare*, București, 1994, 288 p.; *Pavăza credinței. Cuvântări duhovnicești*, Craiova, 1994, 220 p.; *Mărturisirea nădejdii*, Craiova, 1995, 220 p.; *Împărăteasa cerului și mama noastră*, Cluj-Napoca, 1996, 159 p.; *Cuvântul dragostei, Cuvântări duhovnicești*, Cluj-Napoca, 1997, 220 p.; *Preoția și arta pastorală*, Cluj-Napoca, 1997, 130 p.; *Sfântul Irineu de Lyon*, Cluj-Napoca, 1998, 105 p.; *Băseștiul și ilustrul său bărbat George Pop*, Cluj-Napoca, 1995, 160 p.

Traduceri: Maica Alexandra, *Sfinții Îngeri*, București, 1993, 310 p.; Pr. Prof. Dr. John Breck, *Darul sacru al vieții*, Cluj-Napoca, 2001, 358 p.

Alte articole în „Glasul Bisericii", în foaia „Învierea" și suplimentul ei cultural-istoric „Spirit românesc", pe care le-a condus la Ierusalim, în „Renașterea" de la Cluj-Napoca ș.a.

Literatura: Publicația „Renașterea" a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, an. I, nr. 11, 1990, p. 1—3; Alexandru Moraru, *Seminarul teologic liceal ortodox din Cluj-Napoca (1952—1997)*, Cluj-Napoca, 1997, p. 202—207.

POP ȘTEFAN, preot, istoric. N. 16 mart. 1866, în Dobrești, jud. Timiș, în familie de preot, † 12 ian. 1947, în Caransebeș. Gimnaziul la Beiuș (abs. 1884), teologia la Budapesta (1884—1888), cu doctoratul în Drept canonic (1900). Preot unit în Izvin, jud. Timiș (1891—1923), hirotesit protopop în 1913; în 1923 a revenit la Biserica Ortodoxă, fiind numit preot în Recaș, jud. Timiș (1923—1924), apoi profesor de Istorie bisericească și duhovnic la Academia teologică din Caransebeș (1924—1937); membru corespondent în secția istorică a Astrei (din 1912). A scris mai multe lucrări de istorie bisericească locală, în volum sau în revistele bisericești ortodoxe (acestea sub pseudonimul *Gruia*), din care unele mai pot fi folosite și azi.

Lucrări: *Din trecutul Bisericii bihorene*, în RT, an. I, 1907, nr. 4, p. 133—143; nr. 5, p. 182—196; nr. 9—10, p. 350—363 și nr. 11, p. 404—417; an. II, 1908, nr. 1, p. 10—19; nr. 2, p. 54—64; nr. 3, p. 99—108; nr. 4, p. 151—159; nr. 5, p. 197—205 și nr. 6, p. 247—253 (124 p.); *Cercetări în istoria literaturii bisericești. Catehismul lui Ștefan Fogarasy, preot în Lugoj, 1648*, în RT, an. I, 1907, nr. 7—8, p. 257—276; *Silvestru episcopul Maramureșului*, în RT, an. V, 1911, nr. 6, p. 171—177 și nr. 7, p. 197—202; *Mitropolia Ardealului anterioară lui Mihai Viteazul*, în RT, an. VIII, 1914, nr. 7—9, p. 190—193 și nr. 10—12, p. 251—261; *Dimitrie Eusta-*

tievici din Brașov, secretarul episcopului Dionisie Novacovici, e cel dintâi gramatic român, în RT, an. IX, 1915, nr. 5—8, p. 93—108; *Moldovenii de la Sinodul din Constanța, 1418*, în RT, an. IX, 1915, nr. 13—15, p. 207—215; *Moldova la Sinodul de unire de la Florența, 1439*, în RT, an. XI, 1921, nr. 1—3, p. 57—71 și an. XII, 1922, nr. 4—6, p. 99—101 (toate aceste studii sunt publicate sub pseudonimul *Gruia*); *Frământări românești în jurul scaunului episcopesc ortodox de la Arad*, Arad, 1929, VI + 95 p.; *Din trecutul diecezei Caransebeșului*, Caransebeș, 1932, 110 p.; alte colaborări la „Revista Teologică" — Sibiu, „Biserica și Școala" — Arad, „Foaia Diecezană" — Caransebeș ș.a.

Literatura: „Anuarul Academiei teologice ortodoxe române din Caransebeș, 1919—1939", Caransebeș, 1939, p. 275—276; Dr. Zeno Munteanu, *Preot Prof. Dr. Ștefan Pop*, în FD, an. XLII, 1947, nr. 3—5, p. 3—4; Zeno Munteanu, *Amintirile unui dascăl de teologie*, în AB, an. II (XLI), 1991, nr. 7—9, p. 104—106.

POPA ATANASIE, preot, istoric al culturii. N. 8 mart. 1896, în Câmpanii de Jos, jud. Bihor, † 26 febr. 1982, la Cluj-Napoca. Studii gimnaziale la Beiuș și Năsăud (abs. 1914), teologice la Arad (1914—1917), universitare — Matematica — la Universitățile din Budapesta (1917—1918) și Cluj (1918—1920). Preot și profesor la Școlile normale din Cluj (1920—1940 și 1945—1957) și Timișoara (1940—1945), cercetător la Institutul de Istorie și Arheologie al Academiei, secția de Istoria Artei — Cluj (1958—1960). După pensionare a slujit 3 ani ca preot în parohia Agârbiciu—Cluj. A publicat numeroase studii despre bisericile de lemn din Transilvania, activitatea unor copiști, circulația manuscriselor.

Lucrări: *Biserica de lemn din Bârghez. Biserica din Ceaba. Biserica din Vad*, în ACMIT, 1929—1930, Cluj, 1930, p. 353—399; *Biserici vechi din lemn românești din Ardeal*, în *ibidem*, III, 1930—1931, Cluj, 1932, p. 161—314 (și extras); *Biserici de lemn din Ardeal*, în *ibidem*, IV, 1932—1938, Cluj, 1938, p. 55—154 (și extras); *Biserici de lemn din Transilvania (I. Arhitectură, plan, stil)*, Timișoara, 1942, 22 p.; *Mănăstirea Săraca*, Timișoara, 1943, 96 p. + XXXII pl.; *Varlaam, mitropolitul Moldovei. Cazania — Iași, 1643*. Prezentare grafică de..., Timișoara, 1944, 132 p. + 217 fig. în text.

Monumente de limbă românească. Codicele Astra din Sibiu, în MA, an. VIII, 1963, nr. 7—8, p. 525—545; *Există o Cazanie moldovenească în secolul al XVI-lea? În legătură cu izvoarele Cazaniei lui Varlaam*, în rev. „Cercetări de Lingvistică", an. X, 1965, nr. 1, p. 73—84; *Texte vechi în Cazania lui Varlaam*, în MA, an. X, 1965, nr. 1—3, p. 73—99; *Cărturar bihorean din secolul al XVII-lea: Vasile Sturze Moldoveanul*, în MMS, an. XLIII, 1966, nr. 1—2, p. 54—69; *Cărturari bihoreni: popa Ursu din Cotiglet*, în MMS, an. XLIV, 1968, nr. 5—6, p. 298—309; *Versiuni vechi ale Psalmului 50*, în MB, an. XVIII, 1968, nr. 7—9, p. 421—433; *Copiști moldoveni în Transilvania în secolele XVII și XVIII*, în MMS, an. XLV, 1969, nr. 7—9, p. 458—467; *Un cărturar bihorean din secolul al XVII-lea: popa Pătru din Tinăud*, în „Limba Română", an. XX, 1969, p. 193—197; *Care este contribuția lui Varlaam la Cazania din 1643*, în MMS, an. LXVIII, 1972, nr. 3—4, p. 172—181; *Texte vechi ale canonului Paștilor. Manuscrisele lui Popa Ursu din Cotiglet*, în MB, an. XXIII, 1973, nr. 4—6, p. 231—256; *Cazanii la morți din 1689. Contribuții la bibliografia românească veche*, în MB, an. XXIV, 1974, nr. 1—3, p. 65—79; *Copiști și manuscrise în Bihor în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea*, în „Crisia", Oradea, 9, 1979, p. 323—336; *Monumente de limbă și literatură veche: Codicele sibian și Cazania din Cluj, sec. XVII*, în MA, an. XXVI, 1981, nr. 7—9, p. 521—532 (în colaborare).

Literatura: *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 266; Pr. Prof. Ioan Bunea, † *Preotul profesor Atanasie Popa*, în MA, an. XXVII, 1982, nr. 4—6, p. 423—424; Romulus Todoran, *Atanasie Popa (1896—1982)*, în „Cercetări de Lingvistică", Cluj-Napoca, an. 27, nr. 2, 1982, p. 171.

POPA IRINEU (din botez Ioan), arhiereu. N. 16 nov. 1957 în Spinu, jud. Vâlcea. Studii la Seminarul teologic din Craiova (1975—1980), Institutul Teologic Universitar din București (1981—1985), admis tot acolo pentru cursuri de doctorat, continuând la Institutul Teologic Ortodox „Saint Serge" din Paris (1987—1990), care i-a conferit titlul de doctor în 1990 (cursuri de

Limbă şi literatură franceză la Universitatea din Grenoble, 1986/87). Frate în mănăstirea Frăsinei, unde a fost călugărit (1985), fiind hirotonit apoi diacon (1985) și preot (1986). Profesor de Istoria Bisericii Universale la Institutul Teologic „Saint Serge" (1990—1991), suplinitor al catedrei de Istoria culturii și civilizației bizantine (1992—1995), apoi titular la catedra de Teologie Dogmatică și Morală (din 1995) la Facultatea de Teologie a Universității din Craiova; arhiereu vicar al Episcopiei Râmnicului cu titlul „Slătineanul" (1991); participant la diferite simpozioane și întruniri ecumenice în țară și peste hotare.

Lucrări: *La Personne et la communion des personnes dans la théologie de Saint Basile le Grand* (thése pour doctorat), Paris, 1991, 530 p.; *Un mistic al vremurilor noastre: Sfântul Calinic al Râmnicului*, Rm. Vâlcea, 1993; *Oglinda inimii*, Rm. Vâlcea, 1994, 80 p.; *Convorbiri despre Sfânta Spovedanie*, București, 1996, 50 p.; *Preoți în cătușe*, București, 1997, 151 p.; *Mistica rugăciunii inimii*, București, 1998, 228 p.; *Experiențe mistice la Părinții orientali*, București, 1998, 300 p.; *Înger în trup și om dumnezeiesc. Sfântul Ioan Gură de Aur despre Sfântul Apostol Pavel*, București, 1998; *Omul ființă spre îndumnezeire*, Alba Iulia, 2000, 230 p.

Traduceri: Antonie de Suroj, *Școala rugăciunii. Introducere și traducere din engleză*, București, 1994, 174 p.; John Dunlop, *Starețul Ambrozie de la Optina*. Introducere și traducere din engleză și rusă, București, 1994, 160 p.; Starețul Sofronie, *Mistica vederii lui Dumnezeu*, Introducere și traducere din rusă și franceză, București, 1995, 318 p.; Paul Evdochimov, *Ortodoxia*. Introducere și traducere din limba franceză, București, 1996, 382 p.; Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii și cuvântări*. Introducere și traducere din greacă, Rm. Vâlcea, 1994, 144 p.; Sfântul Ioan Gură de Aur, *Din ospățul Stăpânului. Cuvântări și discursuri*. Traducere din limba greacă, București, 1995, 191 p.; Sfântul Ioan Gură de Aur, *Dascălii pocăinței. Cuvântări despre pocăință*. Introducere și traducere din greacă, Rm. Vâlcea, 1996, 160 p.

POPASU IOAN, episcop. N. 20 dec. 1808, în Brașov, † 5 febr. 1889, în Caransebeș. Studiile gimnaziale la Brașov, Sibiu și Cluj, cele teologice la Universitatea din Viena (1832—1836), protopop la Brașov (1836—1837), participant activ la revoluția din 1848 (unul dintre cei 10 secretari și membru al delegației românești trimisă la Viena), unul dintre ctitorii Gimnaziului românesc din Brașov (1850). În vara anului 1865 ales ca întâiul episcop al Caransebeșului, unde a păstorit până la moarte. În această calitate, s-a îngrijit de mutarea secției române a Seminarului de la Vârșeț la Caransebeș (1865), alături de care a luat ființă și o secție de pedagogie; s-au înființat numeroase școli elementare (poporale) în eparhie, a pus bazele unei tipografii, în care au apărut mai multe cărți, precum și „Foaia Diecezană", organ bisericesc, școlar, economic și literar al eparhiei (ian. 1886), a trimis tineri teologi la studii.

Literatura: Traian Bădescu, *Biografia primului episcop al reînființatei dieceze gr. ort. române a Caransebeșului Ioan Popasu*, Caransebeș, 1899, 74 p.; *Enciclopedia Română*, tom. III, Sibiu, 1904, p. 642; Andrei Bârseanu, *Episcopul Ioan Popasu*, în CL, XL, 1909, p. 237—255; Nicolae Cornean, *Ioan Popasu episcopul Caransebeșului, 1865—1889*, Caransebeș, 1934, 28 p.; N. Iorga, *Oameni cari au fost*, III, București, 1936, p. 467—468; Cornel Corneanu, *Episcopul Ioan Popasu*, în AB, an. I, 1944, nr. 11—12, p. 428—437; an. II, 1945, nr. 1, p. 12—23; nr. 3—4, p. 104—114; nr. 5—7, p. 223—231; an. III, 1946, nr. 7—8, p. 165—175; Nicolae Cornean, *Pagini de neuitat din istoria Bisericii bănățene*, în MB, an. XV, 1965, nr. 4—6, p. 391—402; Toma G. Bulat, *Un secol de la reînființarea Episcopiei din Caransebeș*, în MB, an. XV, 1965 nr. 7—9, p. 557—566; T. Boșcaiu, *Ioan Popasu și mișcarea revoluționară de la 1848 în Transilvania*, în „Studii de limbă, literatură și folclor", IV, Reșița, 1978, p. 383—393; Gheorghe Naghi, *Episcopul Ioan Popasu (1865—1889) în sprijinul școlii românești*, în MB, an. XXXIV, 1984, nr. 3—4, p. 188—194; Constantin Brătescu, *Episcopul Ioan Popasu și cultura bănățeană*, Timișoara, 1995, 198 p.

POPEA NICOLAE (din botez Neagoe), episcop, istoric, om politic. N. 17/29 febr. 1826, în Satulung—Brașov, în familie de preot, † 26 iul./8 aug. 1908, în Caransebeș. Studii gimnaziale la Brașov și Blaj, Dreptul la Cluj (1843—1846), Teologia la Viena (1846—1848). Participant la

revoluţia din 1848, apoi a ocupat diferite funcţii în administraţia de stat. După 1854 devine cel mai apropiat colaborator al lui Andrei Şaguna: secretar al Eparhiei ortodoxe române din Sibiu (din 1854), profesor la Institutul teologic-pedagogic (1856—1870), călugărit în 1856, asesor (consilier) şi apoi vicar al Arhiepiscopiei Sibiului (1870—1889), arhimandrit (1871), deputat în Dieta Transilvaniei (1863—1865), membru în Senatul imperial din Viena, preşedinte al Comitetului naţional român din Transilvania (1878—1881). La 27 mart./8 apr. 1889 a fost ales episcop al Caransebeşului (instalat 2/14 iul. 1889), păstorind până la moarte. Ca episcop, s-a îngrijit de Instititutul teologic-pedagogic din Caransebeş (în 1891 s-a ridicat o nouă clădire), de trimitere de tineri la studii, de şcolile confesionale, de ridicarea stării materiale a eparhiei. A scris o serie de lucrări de istorie bisericească, mai ales privitoare la activitatea lui Andrei Şaguna. În 1877 a fost ales membru de onoare al Academiei Române, iar în 1899 membru activ.

Lucrări: *Vechea Mitropolie ortodoxă română a Transilvaniei, suprimarea şi restaurarea ei*, Sibiu, 1870, XIV + 354 p.; *Arhiepiscopul şi mitropolitul Andrei baron de Şaguna*, Sibiu, 1879, 387 p. (cu acelaşi titlu o broşură în 1873, 34 p.); *Memorialul arhiepiscopului şi mitropolitului Andrei baron de Şaguna sau luptele naţionale politice ale românilor 1846—1873*, tomul I, Sibiu, 1889, XIV + 408 p.; *Arhiepiscopul şi mitropolitul Andrei baron de Şaguna*, Bucureşti, 1900, 42 p. (discurs de recepţie la Academia Română); studii, articole şi cuvântări în „Telegraful Român"— Sibiu, „Foaia Diecezană" — Caransebeş, „Die Zukunft", „Wanderer" şi „Ost und West" din Viena.

Literatura: *Enciclopedia Română*, tom. III, Sibiu, 1904, p. 642; Gh. Tulbure, † *Nicolae Popea*, în RT, an. II, 1908, nr. 7—8, p. 277—280; „Candela", an. XXVII, 1908, p. 544—547; BOR, an. XXXII, 1908, p. 542—549; Ioan Lupaş, *Nicolae Popea şi Ioan M. Moldovan. Discurs de recepţie la Academia Română*, Bucureşti, 1920, 53 p. (şi în vol. *Studii istorice*, V, Sibiu—Cluj, 1945—1946, p. 429—486); Ioan Lupaş, *Episcopul Nicolae Popea*, Cluj, 1933, 15 p.; N. Iorga, *Oameni cari au fost*, II, Bucureşti, 1934, p. 141—145 şi 293—296; *Enciclopedia istoriografiei româneşti*, Bucureşti, 1978, p. 267—268; *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, Bucureşti, 1979, p. 692; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, Bucureşti, 1981, p. 205—207; Pr. Gheorghe Naghi, *Episcopul Nicolae Popea împotriva dualismului austro-ungar*, în MB, an. XXXVI, 1986, nr. 4, p. 83—93.

POPESCU BARTOLOMEU, pedagog, profesor de teologie (nehirotonit). N. 13 iul. 1895, în Cocioc—Ilfov, † 3 aug. 1975, în Bucureşti. Studii la Şcoala normală de învăţători din Câmpulung-Muscel (1909—1915) şi în particular la Liceul teoretic „Gheorghe Lăzăr" din Bucureşti (1914—1920), Facultatea de Litere şi Filosofie (1920—1923) şi Facultatea de Teologie (1930—1934), ambele în Bucureşti, cu doctoratul în Pedagogie în 1937. Învăţător şi director de şcoli primare (1915—1927), profesor şi director la Gimnaziul (devenit liceu) „Aurel Vlaicu" din Bucureşti (1923—1937), creat prin stăruinţele sale; profesor la Seminarul „Central" (1930—1936) şi la Liceul „Gheorghe Lazăr" (1937—1945), director al Şcolii normale superioare (1939), toate în Bucureşti, director în Ministerul Educaţiei Naţionale (1941—1942). Paralel a ţinut cursuri de Pedagogie şi Istoria Pedagogiei la Facultatea de Teologie din Bucureşti (ian. 1942—oct. 1945), conferenţiar suplinitor pentru aceleaşi discipline (1945—1948), apoi conferenţiar titular (1949—1950), profesor (1950—1952) şi din nou conferenţiar (1953—1955) la catedra de Catehetică cu noţiuni de Pedagogie la Institutul Teologic din Bucureşti.

Lucrări: *Sociologia*, pentru clasa a VIII-a de liceu şi seminarii, Bucureşti, 1932, 340 p. (în colaborare); *Filosofia şi pedagogia creştină a lui J. A. Comenius*, teză de doctorat, Bucureşti, 1940, 328 p.; *Ian Amos Komensky şi valoarea de actualitate a operei lui*, în GB, an. XVI, 1957, nr. 10—11, p. 754—765; *Lucrarea pastorală a preotului în legătură cu ideea de iconom şi iconomie*, în BOR, an. LXXXVII, 1969, nr. 7—8, p. 774—790; diferite articole în „Revista de Pedagogie" ş.a. În manuscris: *Filosofia şi pedagogia moral-religioasă a lui Immanuel Kant; „De doctrina christiana"* a Fericitului Augustin, traducere în româneşte, cu un studiu introductiv.

Literatura: *Necrolog*, în GB, an. XXXV, 1976, nr. 5—6, p. 605—609; Pr. Prof. D. R(adu), *Prof. Dr. Bartolomeu Popescu*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 87—88.

POPESCU CONSTANTIN, preot, orientalist. N. 10 iul. 1862, în Târgoviște, † d. 1928, în București. Studii la Seminarul „Central" din București (1876—1884), mai târziu la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1892—1896), unde a obținut doctoratul. Profesor de Religie la Gimnaziul din Târgoviște (1884—1899), preot la biserica „Mitropolia" din Târgoviște (1888—1889), protoereu al jud. Dâmbovița (1888—1892), profesor de Religie la Școala normală de fete „Elena Doamna" din București (1899—1904), profesor de Studii biblice și Istorie bisericească la Seminariile „Central" (după 1904) și „Nifon" din București (1899—1928), director al Seminarului „Nifon" (1907—1911 și 1915—1919), iconom stavrofor, autor de studii teologice și manuale didactice.

Lucrări: *Liberul arbitru ca bază a responsabilității faptelor*, București, 1898, 74 p.; *Învățătura lui Iisus Christos (Prescurtare după Explicarea Evangheliilor)*, București, 1899, 62 p.; *Desbinarea sau schisma în Biserică. Studiu istorico-dogmatic*, București, 1900, 206 p.; *Sistemele opuse religiunii. Studiu dogmatic*, București, 1902, 80 p.; *Explicarea Psalmilor mesianici*, traducere după textul original, București, 1904, 64 p.; *Gramatica limbii ebraice*, București, 1904, 176 p.; *Gramatica limbii arabe* (ms. în Biblioteca Patriarhiei).

Manuale: *Morala creștină ortodoxă*, pentru uzul liceelor, gimnaziilor, școalelor normale și secundare de fete, Târgoviște, 1888, 80 p. (ed. a II-a, 1890, 68 p.; ed. a VI-a, București, 1902, 80 p.; alte ediții în colaborare cu preotul I. Constantinescu Lucaci); *Dogmele Bisericii creștine ortodoxe*, pentru uzul școalelor secundare, București, 1890, 52 p. (ed. a V-a, 1902, 85 p.); *Istoria sfântă a Vechiului și Noului Testament*, București, 1899, 111 p.(ed. a V-a, 1920 — în colaborare cu preotul I. Constantinescu Lucaci); *Istoria bisericească*... pentru cl. a V-a din învățământul secundar, București, 1899, 93 p. (ed. a VII-a, București, 1923, 84 p.); *Explicarea Evangheliilor duminecale*, pentru școalele normale și profesionale, ed. I, București, 1900, 128 p. (ed. a II-a, 1904, 129 p.; ed. a III-a — pentru seminarii, 1914, 115 p.); *Istoria Bisericii Române*, pentru clasa a VI-a de liceu, București, 1902, 124 p. (ed. a V-a, 1920, 106 p.).

Literatura: Econ. Șt. Călinescu și D. G. Boroianu, *Istoria Seminarului Central din București*, Iași, 1904, p. 221—223; Pr. At. Negoiță, *Manuscrise de gramatici semite în Biblioteca Patriarhiei Române*, în ST, an. XXVII, 1965, nr. 1—2, p. 110—116; Drd. Gheorghe Speranță, *Clerici români orientaliști*, în ST, an. XIX, 1967, nr. 5—6, p. 362—363; *Bibliografia românească modernă, 1831—1918*, vol. III, București, 1989, p. 950—952.

POPESCU COSMA (Cozma), mitropolit. N. Flămânzești—Argeș, în familie de preot (din botez Mihai), † 3 sept. 1792, la Giulești—București. Probabil călugărit la Colțea, eclesiarh și protosinghel (vicar) al Mitropoliei din București, episcop de Buzău (1763—1787), apoi mitropolit al Ungrovlahiei (ales 9 oct. 1787), până la moarte. Îndrumător al școlilor și al activității tipografice (*Psaltirea* 1767, *Liturghierul* 1768, *Catavasierul* 1768, *Octoihul* 1792), și al școlilor; intensă activitate gospodărească la Episcopia din Buzău și în cuprinsul eparhiei; ctitor al unei biserici în satul natal.

Literatura: I. C. Filitti, *O lămurire despre mitropolitul Munteniei Cosma Popescu și biserica din Ursoaia (Buzău)*, în BOR, an. LI, 1933, nr. 5—6, p. 200—205; Pr. Dr. Niculae Șerbănescu, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în BOR, an. LXXVII, 1959, nr. 7—10, p. 797—798; Pr. Gabriel Cocora, *Episcopul Cosma al Buzăului*, în GB, an. XXII, 1963, nr. 7—8, p. 714—731; Pr. Ioan Vasile Voinea, *Cosma Popescu mitropolitul Ungrovlahiei*, în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 3—4, p. 447—455; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, București, 1981, p. 408—410 și 441—442 (ed. a II-a, București, 1994, p. 400—402 și 431—432).

POPESCU DUMITRU, profesor de teologie. N. 29 iun. 1929, în Călugăreni, jud. Giurgiu, în familie de preot. Studii la Seminarul „Nifon mitropolitul" din București (1940—1948), Institutul Teologic Universitar din București (1955—1959), continuând cursurile de doctorat — specialitatea Dogmatică — la același Institut

(1959—1962); studii de specializare la Institutul ecumenic de la Bossey—Elveția (1966—1967), Facultatea de Teologie a Universității Gregoriene din Roma (1968—1970), Institutul Ecumenic de la Tantur—Israel (1973), doctoratul la București în 1972. Secretar (1960—1962), apoi profesor și director (1962—1966) al Seminarului teologic din București, asistent la secția sistematică a Institutului Teologic Universitar din București (1966—1973), conferențiar suplinitor la catedra de Teologie Dogmatică și Simbolică la același Institut (1973—1976), apoi profesor titular la aceeași catedră (1976); prorector al Institutului (1973—1979) și rector (1979—1980 și 1988—1992, apoi decan 1992—1996). De la 1 oct. 1980 la 1 aug. 1988 director de studii în cadrul „Conferinței Bisericilor Europene" de la Geneva. A desfășurat o bogată activitate pe plan ecumenic, fiind membru în Comisia „Credință și Constituție" din Consiliul Ecumenic al Bisericilor, membru în delegația Bisericii noastre pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe, membru în Comisia panortodoxă de dialog cu Biserica romano-catolică, membru în Comisia română de dialog cu Biserica luterană din Germania; a participat la numeroase întruniri, adunări și colocvii cu caracter teologic, politic sau social ale acestor comisii și altele.

Lucrări: *Problema „chipului" din om după Grigorie de Nissa*, în GB, an. XX, 1961, nr. 3, p. 338—351; *Sfințenia după Sfântul Chiril de Alexandria*, în „Ortodoxia", an. XIII, 1961, nr. 2, p. 230—241; *Doctrina despre Taina Botezului în primele secole creștine*, în „Ortodoxia", an. XIII, 1961, nr. 3, p. 393—404; *Eclesiologia luterană*, în „Ortodoxia", an. XIV, 1962, nr. 3, p. 413—427; *Faptele bune după Sfântul Simeon Noul Teolog*, în „Ortodoxia", an. XIV, 1962, nr. 4, p. 540—555; *Eclesiologia romano-catolică după documentele celui de al doilea Conciliu de la Vatican și ecourile ei în teologia contemporană*. Teză de doctorat, în „Ortodoxia", an. XXIV, 1972, nr. 3, p. 325—458 (și extras); *Aspecte noi în problema „Filioque"*, în „Ortodoxia", an. XXVI, 1974, nr. 4, p. 580—592; *Biserica locală și comunitatea conciliară*, în „Ortodoxia", an. XXIX, 1977, nr. 3—4, p. 507—512; *Relațiile dintre Biserica Ortodoxă și Biserica romano-catolică*, în ST, an. XXXI, 1979, nr. 5—10, p. 367—390; *Învățătura ortodoxă despre Maica Domnului*, în GB, an. XXXVIII, 1979, nr. 7—8, p. 675—683; *Natura Bisericii din punct de vedere ființial și comunitar*, în MB, an. XXX, 1980, nr. 10—12, p. 652—664; *Esența sintezei dogmatice a Părintelui Dumitru Stăniloae*, în ST, an. XXXV, 1983, nr. 7—8, p. 581—586; *Sfânta Taină a Preoției. Ierarhia bisericească sacramentală, după Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție*, în „Ortodoxia", an. XLI, 1989, nr. 1, p. 7—13; *Teologie și cultură*, București, 1993, 166 p.; *Hristos, Biserică, Societate*, București, 1998, 150 p.

Literatura: *Curriculum vitae*, în teza de doctorat *cit.*, p. 458; ROC, an. III, nr. 1, 1973, p. 33—34; ROC, an. IX, nr. 4, 1979, p. 20—22; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 114—115.

POPESCU EMILIAN, profesor de teologie, istoric (nehirotonit). N. 20 febr. 1928, în Orlești, jud. Vâlcea. Studii la Seminarul teologic „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea (1940—1947), cu diferență de liceu și bacalaureat, Facultatea de Teologie (1947—1948), apoi Institutul Teologic din București (1953—1955), Facultatea de Filologie, secția limbi clasice a Universității din București (1948—1952), studii de specializare la Berlin (1967), Bonn, Köln și München (1971—1973), la Lyon și Paris; doctoratul la Facultatea de Istorie a Universității din București (1970). Preparator și asistent la Institutul de Istorie din București (1952—1956), cercetător, apoi cercetător principal la Institutul de Arheologie al Academiei (1956—1978), profesor titular la catedra de Bizantinologie de la Institutul Teologic Universitar din București (de la 1 febr. 1978). Epigrafist al antichității greco-romane; a luat parte la săpături arheologice la Histria, Callatis, Jidava; participant la Congrese și simpozioane internaționale de epigrafie și istorie și la a șasea Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Vancouver 1983). A publicat studii în reviste de specialitate din țară și peste hotare, privind inscripțiile din Scythia Minor, romanizarea și viața creștină pe teritoriul Daciei ș.a.

Lucrări: *Considerații asupra educației tineretului la Histria. În legătură cu trei inscripții inedite*, în SCIV, VII, nr. 3—4, 1956, p. 342—365; *Les relations d'Istros et d'Apollonie du Pont à l'époque hellenistique. À propos d'une inscription inédite*, în „Dacia", NS, III, 1959, p. 235—258 (în colaborare); *The Histrian Decree for Alba*, în „Dacia", NS, IV, 1960, p. 273—296; *Epigraphische Beiträge zur Geschichte der Stadt Tropaeum Traiani*, în „Studii Clasice", VI, 1964,

p. 185—203; *Descoperirile arheologice de la Lazu, jud. Constanța*, în „Studii Clasice", VII, 1965, p. 251—261; *Ceramica romană târzie cu decor stampilat descoperită la Histria*, în SCIV, XVI, 4, 1965, p. 695—724; *Aspecte ale colonizării și romanizării în Dacia și Scythia în lumina unor inscripții din muzee bucureștene*, în „Studii Clasice", IX, 1967, p. 181—201; *Die Spätgriechischen Inscriften aus Kleinskythien*, în „Dacia", NS, XI, 1967, p. 163—177; *Contributions à la géographie historique de la Péninsule Balkanique aux V-e—VIII-e siècles de notre ère*, în „Dacia", NS, XIII, 1969, p. 403—415; *Tabula Imperii Romani — L.35— Romula, Durostorum, Tomis*, București, 1969, 80 p. (în colaborare); *Das Problem der Kontinuität in Rumänien*, în „Dacoromania", I, 1973, p. 69—77; *Constantiana*, în „Bizantinische Zeitschrift", München, LXVI, 1973, p. 359—382; *Inscripțiile grecești și latine în secolele IV—XIII descoperite în România*, București, 1976, 438 p. + 1h + 442 fig. (lucrare distinsă cu premiul „Vasile Pârvan" al Academiei); *Pe marginea unei epigrame funerare din epoca romană târzie de la Tomis*, în SCIVA, 26, 1975, p. 79—93; *Zur Geschichte der Stadt in Kleinskythien in der Spätantike*, în „Dacia", NS, 1975, 19, p. 173—182; *Praesides, duces et episcopatus provinciae Scythiae im Lichte einiger Inscriften aus dem IV—VI Jh*, în „Epigraphica", București, 1977, p. 257—285; *Câteva considerații cu privire la limba inscripțiilor creștine din Scythia Minor în secolele IV—VI*, în vol. *De la Dunăre la Mare*, Galați, 1979, p. 123—133; *Organizarea eclesiastică a provinciei Scythia Minor în secolele IV—VI*, în ST, an. XXXII, 1980, nr. 7—10, p. 590—605; *Comunitatea daco-romană. Procesul de formare a poporului român. Rolul creștinismului*, în GB, an. XXXIX, 1980, nr. 6—9, p. 573—587; *Creștinismul în eparhia Buzăului până în secolul al VII-lea*, în vol. *Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților*, I, Buzău, 1983, p. 259—277; *Epigrafia greacă izvor pentru istoria Bizanțului în secolele IV—IX*, în GB, an. XLIII, 1984, nr. 1—2, p. 58—86; *Credința vie a creștinilor din Imperiul bizantin în lumina inscripțiilor*, în BOR, an. CIII, 1985, nr. 1—2, p. 143—159; *Câteva considerații cu privire la educația școlară și cariera didactică a Sfântului Constantin-Chiril*, în ST, an. XXXVIII, 1986, nr. 1, p. 42—51; *The City of Thomis as and autocephalous Archbishopric of Scythia Minor (Dobrodja). Remarks on the Chronology of Epiphanius Notitia*, în „Byzantiaka", 6, 1986, p. 123—148; *Începuturile îndepărtate ale autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române: Tomisul, arhiepiscopie autocefală*, în vol. *Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române*, București, 1987, p. 327—353; *Creștinismul pe teritoriul României până în secolul al VII-lea în lumina noilor cercetări*, în MB, an. XXXVII, 1987, nr. 4, p. 34—49; *Theophilus Gothiae, episcop în Crimeea ori la Dunărea de jos?*, în ST, an. XXXIX, 1987, nr. 5, p. 73—81 (versiune germană în rev. „Bizantina", Tesalonic, 14, 1988, p. 233—249); *Aniversarea a 1200 de ani de la Sinodul al VII-lea ecumenic*, în ST, an. XXXIX, 1987, nr. 6, p. 8—22; mai multe medalioane de sfinți în volumul *Sfinți români și apărători ai legii strămoșești*, București, 1987, p. 151—182; *Die Kirchliche Organisation der Provincz Scythia Minor vom vierten bis ins sechste Jahrhundert*, în „Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik", Viena, 1988, p. 76—94; *Martiri și sfinți în Dobrogea*, în ST, an. XLI, 1989, nr. 3, p. 39—65; *Biserica și sinagoga în sud-estul european în epoca protobizantină (sec. IV—VI)*, în ST, an. XLII, 1990, nr. 4, p. 59—70; *Biserica și naționalitatea în Orientul ortodox (bizantin) în secolele IV—XV*, în ST, an. XLII, 1990, nr. 5, p. 67—76; *Ierarhia eclesiastică pe teritoriul României. Creșterea și structura ei până în secolul al VII-lea*, în BOR, an. CVIII, 1990, nr. 1—2, p. 149—164; *Completări și rectificări la istoria Bisericii Moldovei și la relațiile cu Bizanțul în prima jumătate a secolului al XV-lea*, în MMB, serie nouă, an. III (LXIX), 1993, nr. 4—7, p. 135—156; *Christianitas daco-romana*, București, 1994, 496 p. (culegere de 28 de studii mai vechi și inedite publicate în limbile franceză și germană); *Sfintele Paști în tradiția bizantină. Aspecte spirituale și sociale*, în GB, an. LV, 1999, nr. 5—8, p. 67—94; *Creștinismul timpuriu pe teritoriul României*, în vol. „Priveghind și lucrând pentru mântuire" (închinat mitropolitului Daniel), Iași, 2000, p. 169—189; *Sfântul Apostol Filip — misionar pe pământ românesc*, în vol. „Logos I.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu la împlinirea vârstei de 80 de ani", Cluj-Napoca, 2001, p. 386—398.

Literatura: *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 268—269; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 132—133.

POPESCU GABRIEL, preot. N. 2 nov. 1933, în București, în familie de preot. Studii gimnaziale și o școală tehnică sanitară în București, cu diferență și examen de diplomă la Seminar; Institutul Teologic Universitar din București (1956—1960), urmând în continuare cursurile de doctorat, specialitatea Omiletică și Catehetică (1960—1963), cu examenul de doctorat în 1969. Diferite funcții în cadrul Administrației patriarhale (1964—1970), asistent la Teologia practică la Institutul Teologic Universitar din București (1971—1973), lector suplinitor la catedra de Omiletică și Catehetică la același Institut (1973—1975); preot la parohia ortodoxă română „Sf. Maria" din Sydney—Australia (din 1975).

Lucrări: *Observații omiletice asupra cuvântărilor episcopului Asterie al Amasiei*, în GB, an. XX, 1961, nr. 7—8, p. 608—624; *Psalmii în predica Fericitului Augustin*, în ST, an. XV, 1963, nr. 3—4, p. 155—172; *Studiu omiletic asupra cărții „Tâlcuirea Evangheliilor și Cazaniilor Duminicilor de peste an"*, în ST, an. XV,1963, nr. 5—6, p. 317—327; *Mitropolitul Ungrovlahiei Antim Ivireanul cârmuitor bisericesc și propovăduitor al Evangheliei*. Teză de doctorat, în ST, an. XXXI, 1969, nr. 1—2, p. 3—99 (și extras); *Predică și predicator în Biserica Ortodoxă Română*, în BOR, an. LXXXIX, 1971, nr. 1—2, p. 96—120; *Predica în Biserica Ortodoxă Română în vremea noastră*, în BOR, an. XC, 1972, nr. 11—12, p. 1209—1216. Articole, predici, recenzii, cronici în revistele centrale bisericești, „Glasul Bisericii" sau în „Viața parohială", buletinul parohiei din Sydney.

Literatura: *Curriculum vitae*, în teza de doctorat *cit.*, p. 97; ROC, an. II, 1973, nr. 4, p. 90—91; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 118—119.

POPESCU GHENADIE (din botez Gheorghe), profesor de seminar. N. 17 apr. 1808, în Murani, jud. Timiș, † 27 ian. 1876, în București. Studiile gimnaziale și teologice (1829—1832) la Arad, apoi juridice la Universitatea din Pesta (1832—1836). Funcționar (1836—1839), apoi secretar al Consistoriului din Arad (1839—1846), profesor la Institutul teologic din Arad (1839—1852), călugărit la mănăstirea Hodoș-Bodrog (1839), ierodiacon (1839), ieromonah, egumen provizoriu la aceeași mănăstire (1849), participant activ la evenimentele anilor 1848—1849, înlăturat din slujba de profesor pentru că a militat pentru separarea Bisericii românești din Ardeal și Banat de cea sârbă, fiind trimis în mănăstirile sârbești Bezdin și Verdnic, paroh al comunității ortodoxe române din Pesta (1854—1855), invitat ca profesor și rector al noului Seminar din Mănăstirea Neamț (1856—1858), profesor la Seminarul din Roman (1858—1864), apoi la cel din București (după 1864), în două rânduri director al acestuia (1864 și 1873); arhimandrit.

Literatura: Econ. Șt. Călinescu și Dr. D. Boroianu, *Istoria Seminarului Central din București*, Iași, 1904, p. 125—126 și 131—142; Dr. Teodor Botiș, *Istoria Școalei normale (Preparandiei) și a Institutului teologic ortodox-român din Arad*, Arad, 1922, p. 662—663; Prof. Toma G. Bulat, *Profesori bănățeni în serviciul școlilor clericale din Principatele Române în secolul al XIX-lea*, în MB, an. XVI, 1966, nr. 10—12, p. 635—639; Prot. I. B. Mureșianu, *Ghenadie Popescu (1808—1876)*, în MB, an. XXVI, 1976, nr. 9—12, p. 703—706 și an. XXXVIII, 1988, nr. 2, p. 88—92.

POPESCU N. GRIGORE, preot, istoric. N. 30 ian. 1901, în Baba Ana, jud. Prahova, în familie de preot, † 27 dec. 1961, în București. Absolvent al Seminarului teologic „Chesarie episcopul" din Buzău (1914—1922), cu diferență la Liceul „Sf. Sava" din București (1923), licențiat al Facultăților de Teologie (1926) și Litere (Istorie) din București (1928). Diacon (1930—1933), apoi preot (1933—1961) la biserica „Hagiu" din București, profesor de Istorie la Seminarul „Nifon" din București (1928—1948), director al Seminarului (1941—1948), iconom stavrofor (1954).

Lucrări: *Un colț de oraș și un sfânt lăcaș*, București, 1935, 272 p. (= biserica „Hagiu"); *Preoțimea română și întregirea neamului*, vol. I.*Chipuri, fapte, suferințe și pilde pentru viitor*, vol. II. *Temnițe și lagăre*, București, 1943, 143 + 381 p.; *Din trecutul Seminarului „Nifon mitropolitul"*, București, 1943, 239 p.; *Calendar cu toți sfinții din an prăznuiți de Biserica Ortodoxă a Răsăritului*, în BOR, an. LXXIV, 1956, nr. 1—2,

p. 151—196; *Viața Sfântului Iosif cel Nou mitropolitul Timișoarei și a toată Țara Banatului*, în BOR, an. LXXIV, 1956, nr. 10—11, p. 929—945; *Preoțimea ortodoxă și răscoala din 1907*, în BOR, an. LXXV, 1957, nr. 3—4, p. 243—275 (în colaborare); predici, articole în periodicele bisericești.

Literatura: Pr. Virgil Godeanu, † *Preotul Grigore N. Popescu*, în GB, an. XXI, 1962, nr. 3—4, p. 410—411; Preot Gabriel Cocora, *Seminarul teologic din Buzău la împlinirea a o sută cincizeci de ani*, Buzău, 1988, p. 266—267.

POPESCU IOAN, profesor de teologie, pedagog. N. 5 iul. 1832, în Cața (azi jud. Brașov), † 3/15 mart. 1892, în Sibiu. Studiile gimnaziale la Odorhei, Brașov și Blaj, cele teologice la Institutul teologic-pedagogic din Sibiu (1855—1857), după care a făcut studii de Pedagogie și Filosofie la Universitățile din Jena și Leipzig (1859—1861). Profesor suplinitor în secțiunea pedagogică a Institutului din Sibiu (1857—1859), apoi titular în ambele secțiuni, pentru Dogmatică, Drept canonic, Pedagogie și Psihologie (1861—1892); preot (1864), protopop, membru în Sinodul eparhiei Sibiului și în Congresul Național Bisericesc, asesor consistorial onorar. Paralel, a îndeplinit și alte funcții: director al Școlii civile de fete a Asociațiunii din Sibiu (1888—1891), prim secretar al Astrei și redactor al revistei acesteia „Transilvania" (1889—1891), membru corespondent al Academiei Române (ales 13 sept. 1877), membru al „Societății pentru pedagogia științifică din Germania", militant pentru drepturile poporului român, membru în Comitetul Partidului Național Român (1881—1884). A publicat numeroase lucrări de Pedagogie, prin care a făcut cunoscute la noi principiile herbart-zilleriene (a fost elevul lui Ziller în Leipzig), manuale didactice (apreciate elogios de Titu Maiorescu), diferite studii pedagogice în „Telegraful Român", „Transilvania", „Educatorul"— București ș.a. În 1863 a redactat „Organul Pedagogic", la Sibiu, prima revistă de specialitate la noi.

Lucrări: *Computul (Aritmetica n.n.) în școala populară* (manual pentru învățători), Sibiu, 1864, VI + 228 p. (ed. a II-a, 1875, VIII + 256 p.); *Compendiu de Pedagogie pentru părinți, educatori, învățători și toți bărbații de școală*, Sibiu, 1868, XII + 183 p. (ed. a II-a, 1876, 5 f. + 150 p.); *Pedagogia, lucrată pe bazele psihologice și etice ale realismului herbartian*, ed. I, 1863 (ed. a II-a, Sibiu, 1892, VIII + 388 p.; ed. a III-a, 1902; ultimele ediții sub îngrijirea lui Ștefan Velovan); *Psihologia empirică sau știința despre suflet între marginile observațiunei*, Sibiu, 1881, XIV + 290 p. (ed. a II-a, Sibiu—București, 1887, XVI + 320 p.; ed. a III-a, Sibiu, 1903, XVI + 320 p.).

Întâia carte de lectură și învățătură pentru școlile poporale române, ed. I, Sibiu, 1870, 78 + 32 p. (a mai publicat și alte ediții, ultima fiind a VII-a, în 1889; după moartea sa a fost revizuită și publicată din nou de Petru Șpan, urmașul său la catedră, ajungând, în 1911, la ediția a XVIII-a); *A doua carte de lectură și învățătură pentru școlile poporale române*, ed. I, Sibiu, 1874, VIII + 326 p. (în 1886 a ajuns la ediția a V-a, iar după moartea sa, Petru Șpan a ajuns la ediția a XI-a, în 1909 publicând o parte din lucrare ca manual separat, pentru clasa a III-a).

Împreună cu Zaharia Boiu a tradus în limba germană vol. II din *Istoria bisericească* a lui Andrei Șaguna (partea privitoare la Istoria Bisericii Române): *Geschichte der Grichisch-orientalischen Kirche*, Hermannstadt, 1862.

Literatura: Dr. Petru Șpan, *Ioan Popescu (Schiță biografică)*, în „Transilvania", an. XXIII, 1892, p. 97—103; *Enciclopedia Română*, tom. III, Sibiu, 1904, p. 642—643; Dr. Petru Șpan, *Școala lui Șaguna*, Sibiu, 1909, p. 29—35 (extras din „Vatra Școlară", an. II, 1909, nr. 7—8, p. 224—230); Prof. Dr. Nicolae Terchilă, *Profesorul Ioan Popescu. 100 de ani de la nașterea lui*, în „Anuarul VIII al Academiei teologice «Andreiane» din Sibiu pe an șc. 1931—1932", Sibiu, 1932, p. 5—50 (și extras); Ioan Lupaș, *Întemeietorul pedagogiei herbartiene la români: Ioan Popescu*, în vol. *Probleme școlare*, București, 1936, p. 219—232 (reprodus și în vol. *Din istoria Transilvaniei*, București, 1988, p. 279—282); Prof. Dr. Nicolae Terchilă, *Herbart și herbartienii români*, în „Anuarul XVII al Academiei teologice «Andreiane» din Sibiu pe an școlar 1940—1941", Sibiu, 1941, p. 17—25; Onisifor Ghibu, *Din istoria literaturii didactice românești*. Ediție îngrijită de Octav Păun, București, 1975, p. 135—138 și 211—217; *Bibliografia românească modernă, 1831—1918*, vol. III, București, 1989, p. 960—961.

POPESCU ION, profesor de teologie, compozitor. N. 9 iun. 1925, în Orlești, jud. Vâlcea (frate cu Emilian), † 17 apr. 1992, în Sibiu. Studii la Seminarul teologic „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea (1938—1946), Facultatea de Teologie din București (1946—1948) și la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1948—1950); cursuri de doctorat — pentru Muzică bisericească — la Institutul Teologic din București (abs. 1971). A ocupat diverse funcții administrative la Institutul Teologic din Sibiu (1950—1971), apoi asistent (1971) și lector (din 1976) pentru Muzica bisericească și Ritual de la același Institut; dirijor al corului catedralei mitropolitane din Sibiu (din 1954), diacon (1952), apoi arhidiacon (1980).

Lucrări: *Învățământul muzical în Biserica Ortodoxă Română de la începuturi până în secolul XVIII-lea inclusiv*, în BOR, an. LXXXVIII, 1969, nr. 9—10, p. 1027—1061; *Două cărți muzicale vechi din Biblioteca Institutului Teologic de grad universitar din Sibiu*, în ST, an. XXVI, nr. 3—4, 1974, p. 264—270; *Anton Pann — clasic al psaltichiei românești*, în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 3—4, p. 456—466; *Compozitorul George Dima*, în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 9—10, p. 1177—1187 (și MA, an. XX, 1975, nr. 9—10, p. 669—674); *Elemente bisericești tradiționale în opera muzicală a lui Dimitrie Cunțan*, în BOR, an. XCIV, 1976, nr. 9—12, p. 1053—1062; *Războiul de Independență reflectat în muzică și pictură*, în MA, an. XXVII, 1977, nr. 4—6, p. 328—336; *Profesorul Petru Gherman*, în MA, an. XXIV, 1979, nr. 10—12, p. 900—907.

Compoziții: *Compoziții, prelucrări și armonizări de cântări psaltice bisericești*, în BOR, an. LXXXVIII, 1970, nr. 7—8, p. 837—856; altele rămase în manuscris.

Articole, recenzii, note, cronici în „Mitropolia Ardealului", „Telegraful Român", „Îndrumătorul Bisericesc" de la Sibiu, „Îndrumătorul Pastoral" de la Alba Iulia ș.a.

Literatura: *Necrolog*, în RT, serie nouă, an. II (74), 1992, nr. 2, p. 72—75 și 85—86.

POPESCU M. NICULAE, profesor de teologie, istoric. N. 10 febr. 1881, în Dâmbovicioara — jud. Dâmbovița, în familie de preot, † 11 febr. 1963, în București. A urmat Seminarul „Nifon" din București (1893—1901), cu diferență de liceu și bacalaureat la Colegiul „Sf. Sava" (1902), Facultățile de Teologie și Litere-Filosofie din București, obținând licența la amândouă (1907 și 1908); studii de specializare în Istorie și Bizantinologie la Universitatea din Viena (1910—1913), unde obține doctoratul în Istorie (1913). Diacon la mănăstirea Zamfira (1908—1910) și la capela ortodoxă română din Viena (1910—1913), la biserica Cotroceni din București (1913—1920), director al Cancelariei Mitropoliei Ungrovlahiei (1919—1923), preot la bisericile „Schitul Măgureanu" (1920—1926) și „Bradu Boteanu" (1926—1933), director al Seminarului „Nifon" (1923—1924), titular al catedrei de Istoria Bisericii Române de la Facultatea de Teologie din București (1922—1946); membru corespondent (1920) și activ (1923—1948) al Academiei Române (în locul lui D. Onciul), membru al Comisiei Monumentelor Istorice (1923—1948), secretar general în Ministerul Cultelor (1931 și 1939), participant la Congresele de Bizantinologie de la București (1924), Belgrad (1927), Sofia (1934) și Roma (1936); președinte al Societății corale „Carmen" (din 1927), orgnizând o serie de concerte în țară și peste hotare. A publicat studii de istorie bisericească, istoria culturii românești, evocări de mari ierarhi și preoți de mir.

Lucrări: *Viața și activitatea dascălului de cântări Macarie ieromonahul*, București, 1908, 92 p. (teză de licență); *Nifon II patriarhul Constantinopolului*, în An. Acad. Rom., M. S. I., s. a II-a, t. XXXVI, 1913—1914, București, 1914, 68 p.; *Patriarhii Țarigradului prin țările românești. Veacul XVI*, București, 1914, 48 p.; *Catagrafia eparhiei Ungrovlahiei în anul 1810*, București, 1914, 88 p. (extras din BOR); *Dionisie mitropolitul Ungrovlahiei* (24 iunie—24 decembrie 1672), București, 1914, 17 p. (extras din „Convorbiri Literare"); *Viața și faptele domnului Țării Românești Constantin Vodă Brâncoveanu*, București, 1915, 82 p. (altă ediție, 1934, 84 p.); *Știri noi despre Macarie ieromonahul, dascălul de cântări și directorul tipografiei din mănăstirea Căldărușani*, București, 1916 (extras din BOR); *Mitropolitul Ungrovlahiei Dositei Filitti*, în „Universul Literar", XLIII, 1927, p. 51—63; *Gheorghe David mitropolitul Moldovei* († 1508 aprilie), în BOR, an. LIV, 1936, nr. 1—2, p. 1—13 (și extras); *Preoți de mir adormiți în Domnul*, București, 1942, 224 p. (reeditare, București,

2002, 206 p.); *Pomenirea a trei sute de ani a Sinodului de la Iași*, în An. Acad. Rom., M. S. I., s. III-a, an. XXV, București, 1943, 19 p.; *De la priveghere la privighetoare*, în BOR, an. LXI, 1943, nr. 4—6, p. 207—224; *Corespondența lui Iosif Gheorghian cu Vladimir Guettée*, în BOR, an. LXII, 1944, nr. 7—12, p. 263—315 (și extras, 55 p.); *Ciril Lucaris și Ortodoxia română ardeleană*, în BOR, an. LXIV, 1946, nr. 7—9, p. 425—446 (și extras, 22 p.); *Petru Movilă*, în BOR, an. LXV, 1947, nr. 1—3, p. 9—29; *Exerciții de paleografie românească*, București, f.a., 36 p.

A editat — împreună cu Diac. Gheorghe I. Moisescu — *Orthodoxos Omologhia. Mărturisirea Ortodoxă. Text grec inedit. Ms. Parisinus 1265. Text român ed. Buzău 1691*, București, 1942, LXVIII + 352 p. + 8 pl.; a tradus din rusește *Cuvântările bisericești* ale mitropolitului Nicolae Krutițki, 3 vol., București, 1949—1952; a diortosit *Molitvelnicul* și *Aghiasmatarul* din 1937; colaborări la „Biserica Ortodoxă Română" (membru în comitetul de redacție, 1921—1940), „Amvonul" (secretar de redacție, 1915—1916), „Convorbiri Literare", „Apostolul", „Glasul Bisericii", „Mitropolia Olteniei" ș.a.; comunicări la Academia Română, conferințe la Universitatea populară din Vălenii de Munte.

Literatura: N. I. Ș (erbănescu), † *Preotul profesor Niculae M. Popescu*, în BOR, an. LXXXI, 1963, nr. 1—2, p. 72—82; Pr. Victor Popescu, *Popa Nae de la biserica Boteanu*, în GB, an. XXIX, 1970, nr. 1—2, p. 72—79; *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 269; *Prof. Pr. Dr. Niculae M. Popescu*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 45—46.

POPESCU PATRICHIE (din botez Porfirie), profesor de seminar, arhimandrit. N. 17 sept. 1809, în Bata, jud. Arad, în familie de preot, † 29 aug./10 sept. 1862, în mănăstirea Ghergheteg. Studii gimnaziale la Arad și Timișoara, filosofice la Seghedin, juridice la Universitatea din Pesta, teologice la Arad (1835—1837). Călugărit în mănăstirea Hodoș-Bodrog (1838), ierodiacon (1838), ieromonah (1843). Profesor la Institutul teologic din Arad și catehet al elevilor ortodocși români de la Gimnaziul de stat din Arad (1839—1844), profesor de Limba română la Seminarul teologic din Carloviț (din 1844), asesor al Consistoriului ortodox sârb de acolo, egumen al mănăstirilor Iazac, apoi Hopovo, hirotesit arhimandrit (1848), vicar („administrator") al Eparhiei de Vârșeț—Caransebeș (1848—1849), din nou la Hopovo, apoi locțiitor de episcop („administrator") al Episcopiei Aradului (1850—1853), înlăturat de Sinodul episcopesc sârb din Carloviț de la alegerile de episcopi din 1852, egumen al mănăstirii sârbești Ghergheteg (1853—1862).

Literatura: Dr. Teodor Botiș, *Istoria Școalei normale (Preparandiei) și a Institutului teologic ortodox-român din Arad*, Arad, 1922, p. 663—666; I. D. Suciu, *Câteva precizări privitoare la arhimandritul Patriciu Popescu*, în RIR, an. XIII, fasc. 3, 1943, p. 544—546; Prot. Dr. Gheorghe Lițiu, *Arhimandritul Patrichie Popescu (1809—1862)*, în MB, an. VIII, 1958, nr. 7—9, p. 354—364.

POPESCU PAULIN (din botez Dimitrie), arhimandrit. N. 15 sept. 1918, în Bădăuți-Bucovina, † 2 mart. 1991, în Windsor-Ontario (Canada). Studii la Seminarul monahal din Mănăstirea Cernica (1933—1941), Facultatea de Litere a Universității din București (1941—1945), cu specializare la Facultatea de Filologie a Universității din Viena (1944—1945), apoi studii teologice la Suceava și Cluj (licența la Cluj în 1949). Frate în mănăstirile Neamț (1932) și Putna (din 1937), călugărit la Putna (1940) și hirotonit ierodiacon (1943); din 1961 preot-ieromonah la mănăstirea Antim din București, arhimandrit și reprezentant al Patriarhiei Române la Locurile Sfinte (1966—1967), apoi în slujba Arhiepiscopiei misionare ortodoxe române din Detroit și la parohiile „Sfinții Apostoli Petru și Pavel" din Kitchener-Ontario, „Învierea Domnului" din Hamilton-Ontario, catedrala „Sfântul Gheorghe" din Windsor-Ontario, „Sfântul Matei" din Ottawa, „Pogorârea Duhului Sfânt" din Windsor.

Lucrări: *Cruci memoriale în București*, în BOR, an. LXXVII, 1960, nr. 11—12, p. 1078—1114; *Manuscrise slavone din mănăstirea Putna*, în BOR, an. LXXX, 1962, nr. 1—2, p. 105—145 și nr. 7—8, p. 688—711; *Mărcile de hârtie filigranată pe manuscrisele slavone din mănăstirea Putna*, în BOR, an. LXXX, 1962, nr. 9—10, p. 638—657. Zeci de articole în revistele „Credința" și „Comuniunea Românească" din Detroit, mai

multe broșuri de zidire sufletească tipărite în Canada, o traducere a Sfintei Liturghii în limba engleză (1971 și 1976), o carte de rugăciuni (1974), o monografie a catedralei „Sfântul Gheorghe" din Windsor (1972) etc.

Literatura: George Alexe, *În amintirea Părintelui Paulin*, în „Calendarul Credința pe 1992", p. 206—215.

POPESCU SIMION, profesor de teologie. N. 6 aug. 1848, în Râpa de Jos, jud. Mureș, în familie de preot, † 11 febr. 1919, în București. Gimnaziul la Blaj, Institutul teologic la Sibiu (1870—1873), apoi la Facultățile de Teologie și Filosofie ale Universității din Leipzig (1873—1877), unde obține doctoratul (1877). Profesor de Dogmatică și Studii biblice la Institutul teologic-pedagogic din Sibiu (1878—1883) și catehet la Liceul de stat de aici (1879—1883), protopop al Sibiului (1883—1888); fiind înlăturat din post de mitropolitul Miron Romanul, a plecat la București, unde a deținut mai multe posturi: profesor suplinitor la Facultatea de Teologie (1888—1890), profesor de Religie la Școala normală de institutori (1888—1900), la Seminarul pedagogic universitar (1899—1900), la Liceul „Gheorghe Lazăr" (1901—1918); director al Bibliotecii Centrale de Stat (1891—1894), director al internatului Liceului „Sf. Sava" (1894—1895), preot-duhovnic la Azilul de fete „Elena Doamna" (din 1901). A scris lucrări de teologie și pedagogie, manuale didactice pentru învățământul elementar și mediu etc.

Lucrări: *Geneza Evangheliilor. Studiu biblic*, Sibiu, 1880, 106 p.; *Pnevma in Nicaeno-Constantinopolitanum. Studiu exegetico-dogmatic*, Sibiu, 1881, VI + 174 p.; *Dezvoltarea primatului papal și influența lui asupra creștinătății. Cercetări istorice*, Sibiu, 1882, 159 p.; *Metodica specială a studiului religiunei în școalele poporale*, Sibiu, 1882, 76 p. (apărută și sub titlul: *Catihetica adică metodica specială a studiului religiunii*, ed. a II-a, București, 1892, XVI + 272 p.); *Septuaginta și textul evreesc al Testamentului Vechi în Biserica Ortodoxă. Studiu biblic*, București, 1908, 38 p.; *Marele mucenic Dimitrie și Sfinții mari împărați Constantin și Elena*, Sibiu, 1906, 62 p.; *Sfinții mari și întru tot luminații Apostoli Petru și Pavel*, Sibiu, 1906, 70 p.; *Vasile cel Mare, arhiepiscopul Cesareei Capadochiei. Viața și minunile sale. Ediție poporală...*, Sibiu, 1906, 48 p.; *Marele mucenic Gheorghe purtătorul de biruințe*, Ediție poporală..., Sibiu, 1906, 67 p.

Catehism pentru învățământul religiunei dreptcredincioase răsăritene în școalele primare, prelucrat după Moise Toma, ed. I, Sibiu, 1880, 72 p. (ajuns în 1912 la 11 ediții); *Catehism pentru școalele normale și secundare...*, Bârlad, 1898, 158 p.; *Catehism pentru clasele inferioare ale școlilor medii și pentru institutele pedagogice*, Sibiu, 1902, 267 p.; *Explicarea Evangheliilor pentru școalele primare, normale și secundare*, București, 1898, 351 p.; *Explicarea Evangheliilor duminicale și ale sărbătorilor împărătești (pentru seminarii)*, Sibiu, 1905, 268 p. (reeditată la București, 1998, 336 p.).

Împreună cu arhiereul Calist Ialomițeanu Botoșăneanu a publicat la București, în 1902, un curs complet de Religie pentru învățământul secundar: *Istoria sfântă a Vechiului și Noului Testament*, cl. I, 84 p.; *Învățătura lui Iisus Christos*, cl. a II-a, 80 p.; *Dogmele Bisericii Ortodoxe*, cl. a III-a, 80 p.; *Morala creștină*, cl. a IV-a, 94 p.; *Istoria bisericească*, cl. a V-a, 118 p. (o nouă ediție în 1903); *Istoria Bisericii Române*, cl. a VI-a, 156 p.

Colaborări la „Telegraful Român" și „Tribuna" — Sibiu, „Convorbiri Literare" — București ș.a.

Literatura: Arhiereul Dr. Veniamin Pocitan Ploeșteanul, *Un dascăl de teologie din Ardeal la București: protopresbiterul Simeon Popescu (1848—1919)*, în BOR, an. LX, 1942, nr. 7—8, p. 265—282 (și extras, 20 p.); Vasile Netea, *Simion Popescu, profesorul ardelean al lui Ion Barbu*, în vol. *Ștefan Meteș la 85 de ani*, Cluj-Napoca, 1977, p. 483—485; *Bibliografia românească modernă, 1831—1918*, vol. III, București, 1989, p. 980—982.

POPESCU M. TEODOR, profesor de teologie (nehirotonit). N. 1 iun. 1893, în Boteni, jud. Dâmbovița, † 4 apr. 1973, în București. A urmat cursurile Seminarului „Central" din București (1905—1913), apoi ale Facultății de Teologie din București (1913—1919), cu o întrerupere în timpul primului război mondial, la care a participat ca sublocotenent; studii de specializare la Facultatea de Teologie din Atena (1919—1922), la care a obținut doctoratul (1922), la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității

din Leipzig (1922—1923), la Facultatea de Teologie protestantă din Paris, la Institutul Catolic din Paris și la École Pratique des Hautes Études de la Sorbona (1923—1925). Profesor pentru disciplinele religioase la Seminarul „Central" (1925—1926), profesor de Istorie bisericească universală la Facultatea de Teologie din Chișinău (1926—1927), la Facultatea de Teologie din București (1927—1948), apoi la Institutul Teologic Universitar din București (1948—1959); suplinitor al catedrei de Patrologie și Istoria dogmelor (1928—1938) și a celei de Istoria Bisericii Române (1947—1948), decan al Facultății (1942—1944). Arestat în martie 1959 și condamnat de Tribunalul militar București la 15 ani închisoare sub acuzația de „activitate intensă împotriva clasei muncitoare și a mișcării revoluționare" execută pedeapsa la Aiud; grațiat în 1963. Teolog de mare erudiție, a desfășurat o strălucită activitate la catedră, precum și o bogată activitate științifică, publicând numeroase studii, articole, recenzii, cronici, note, predici, care se caracterizează prin erudiție și acribie științifică, cercetare critică a izvoarelor, obiectivitate și claritate. Se remarcă studiile despre istoria creștinismului primar, sinoadele ecumenice, schisma din 1054, încercările de unire, metodologia studiilor istorice.

Lucrări: *Cauzele persecuțiilor din punct de vedere istoric și psihologic*, Atena, 1922 (teză de doctorat, în limba greacă); *Divin și uman la vechii istorici bisericești*, București, 1924, 117 p.; *Denaturarea istoriei lui Origen*, în BOR, an. XLIV, 1926, nr. 5, p. 246—254; nr. 7, p. 378—383; nr. 10, p. 580—586; nr. 11, p. 631—635 și nr. 12, p. 710—718; *Istoria creștinismului ca istorie a culturii*, Chișinău, 1926, 48 p.; *Rolul istoriei în înțelegerea creștinismului*, București, 1927, 29 p.; *Cucerirea Constantinopolului de către latini ca mijloc de unire a Bisericilor (sec. XI—XIV)*, în ST, an. I, 1930, nr. 1, p. 48—142 (și extras); *Contribuțiuni la istoria încercărilor de unire a Bisericilor. Tratativele de la 1337—1339*, în ST, an. I, 1930, nr. 3, p. 23—79 (și extras 59 p.); *Sentința de excomunicare de la 16 iulie 1054. I. Versiunea greacă*, în ST, an. II, 1931, nr. 1, p. 49—68 și *II. Versiunea latină*, în ST, an. II, 1931, nr. 2, p. 35—46; *Enciclica lui Fotie către patriarhii orientali (867)*, în ST, an. I, 1930, nr. 2, p. 56—100; *Primii didascali creștini*, în ST, an. III, 1932, nr. 2, p. 140—211 (și extras, 78 p.); *Tratatul împăratului Justinian contra lui Origen. Studiu și traducere*, în ST, an. IV, 1933, p. 17—66; *Enciclica patriarhilor ortodocși de la 1848. Studiu introductiv, text și traducere*, în BOR, an. LIII, 1935, nr. 11—12, p. 545—688 (și extras, 144 p.); *Teologia ca știință*, București, 1937, 30 p.; *La o sută de ani după schismă*, în ST, an. VII, 1938—1939, p. 46—89 și an. VIII, 1940, p. 77—104 (și extras, București, 1940, 74 p.); *Sensul schismei și al unirii Bisericilor*, în vol. „Omagiu I. P.S. Sale Dr. Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului", Sibiu, 1940, p. 657—677; *Ce reprezintă azi Biserica Ortodoxă*, în BOR, an. LIX, 1941, nr. 1—2, p. 10—39; *Necesitatea studiilor istorice și patristice în Biserica Ortodoxă*, București, 1941, 31 p.; *Anticreștinismul comunist*, în BOR, an. LX, 1942, nr. 1—4, p. 13—50; *Confesionalism și obiectivitate în istoria bisericească*, Craiova, 1943, 14 p. (extras din RIB); *Caritatea creștină (în Biserica veche)*, în BOR, an. LXIII, 1945, nr. 1—3, p. 20—66; *Autocefalia Bisericii Ortodoxe Ruse*, în BOR, an. LXVI, 1948, nr. 5—8, p. 301—316; *Cler și popor în primele trei secole*, în ST, serie nouă, an. I, 1949, nr. 9—10, p. 713—738; *Atitudinea Vaticanului față de Ortodoxie în ultimii treizeci de ani*, în „Ortodoxia", an. I, 1949, nr. 1, p. 28—90; *Cum s-au făcut „unirile" cu Roma*, în „Ortodoxia", an. I, 1949, nr. 2—3, p. 120—142; *Privire istorică asupra schismelor, ereziilor și sectelor*, în ST, an. II, 1950, nr. 7—8, p. 347—394; *Cezaropapismul romano-catolic de ieri și de azi*, în „Ortodoxia", III, 1951, nr. 4, p. 495—537; *Importanța istorică a Sinodului al IV-lea ecumenic*, în „Ortodoxia", an. III, 1951, nr. 2—3, p. 188—294; *Cinci sute de ani de la căderea Constantinopolului sub turci*, în „Ortodoxia", an. V, 1953, nr. 3, p. 381—437; *Geneza și evoluția schismei*, în „Ortodoxia", an. VI, 1954, nr. 2—3, p. 163—217; *Premisele primatului papal*, în „Ortodoxia", an. VII, 1955, nr. 1, p. 3—28; *Atitudini și raporturi interconfesionale*, în „Ortodoxia", an. IX, 1957, nr. 3, p. 371—405; *Raporturile dintre ortodocși și anglicani din secolul al XVI-lea până la anul 1920*, în „Ortodoxia", an. X, 1958, nr. 2, p. 177—194; *O mie de ani în istoria Sfântului Munte Athos*, în „Ortodoxia", an. XV, 1963, nr. 3—4, p. 590—620; *Problema stabilizării datei Paștilor. Privire istorică asupra divergențelor și computurile pascale*, în „Ortodoxia", an. XVI, 1964, nr. 3, p. 334—444; *Condițiile istorice ale formării*

vechilor Biserici Orientale, în „Ortodoxia", an. XVII, 1965, nr. 1, p. 28—40.

Coautor al manualului de *Istorie bisericească universală*, 2 vol., Bucureşti, 1956, 398 + 467 p. Împreună cu arhiereul Irineu Mihălcescu a tradus din limba greacă *Noul Testament*, apărut ca ediţie sinodală în 1937 şi 1942.

Reeditări: *Biserica mărturisitoare. Studii şi articole*. Ediţie îngrijită de Pr. Ilie Georgescu, Bucureşti, 1995, 252 p.; *Biserica şi cultura*, Bucureşti, 1996, 235 p.; *Meditaţii teologice*, Bucureşti, 1997.

Literatura: *Necrolog*, în BOR, an. XCI, nr. 3—5, 1973, p. 481—483; şi în ROC, an. III, 1973, nr. 2, p. 67—69; G.I. M(oisescu), *Profesorul Teodor M. Popescu*, în „Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena pe anul 1974", p. 156—157; Pr. Prof. I. Rămureanu, *Istoria bisericească universală la Facultatea de Teologie şi Institutul Teologic Universitar din Bucureşti*, în ST, an. XXXIII, 1981, nr. 7—10, p. 531—533; Pr. Prof. I. R(ămureanu), *Prof. Teodor M. Popescu*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 47—48; Prof. Adrian N. Popescu, *In memoriam: Profesorul Teodor M. Popescu,* în BOR, an. CXI, 1993, nr. 4—6, p. 84–91; Pr. Conf. Gheorghe Drăgulin, *Teodor M. Popescu, — eminent istoric bisericesc ortodox şi consecvent caracter creştin,* în rev. „Ortodoxia", an. XLVII, 1995, nr. 3—4, p. 70—100.; Ilie Bădescu şi Mihai Ungheanu (coord.), *Enciclopedia valorilor reprimate. Războiul împotriva culturii româneşti (1944—1989),* Vol. II, Bucureşti, 2000, p. 204—215.

POPESCU VICTOR, preot. N. 31 iul. 1897, în Mărculeşti, jud. Ialomiţa, în familie de preot, † 17 febr. 1978, în Bucureşti. Studii la Seminarul „Central" din Bucureşti (1908—1916), apoi la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1917—1921), cu specializare la Facultăţile de teologie catolică şi protestantă din Paris; doctoratul în teologie la Bucureşti (1929). Pedagog la Seminarul „Central", bibliotecar la Internatul teologic din Bucureşti (din 1927), preot şi spiritual tot acolo (1934—1948), un timp director şi — paralel — profesor de Religie la Liceul internat al Societăţii Ortodoxe a Femeilor din Bucureşti, director al Şcolii de cântăreţi bisericeşti din Bucureşti (1948—1952), preot slujitor la biserica „Sf. Anton—Curtea Veche" din Bucureşti (1952—1978), preşedinte al Consistoriului mitropolitan Bucureşti, autor de lucrări teologice — îndeosebi de Pastorală, — traduceri, predici, ş.a., participant la câteva întruniri „balcanice" ale Alianţei universale pentru înfrăţirea popoarelor prin Biserică.

Lucrări: *Cauzele conflictului politic între Biserica creştină şi statul roman sub împăraţii Severi (193—235)*, teză de doctorat, Bucureşti, 1929, 170 p.; *Jertfă de seara (meditaţii)*, ed. I, Bucureşti, 1927, 154 p. (ed. a II-a, 1929); *Problema religioasă în ţara noastră*, Bucureşti, 1933, 55 p.; *Simboalele euharistice în frescele din catacombe, sec. I—III*, Bucureşti, 1937, 180 p.; *Orientări creştine*, Bucureşti, 1937, 180 p.; *Sufletul preotului în luptă cu ispitele*, Bucureşti, 1943, 208 p.; *Icoana Maicii Domnului. Fragmente din viaţa creştină*, Bucureşti, 1944, 128 p.; *Predica în cultul creştin*, în BOR, an. LXII, 1944, nr. 7—12, p. 224—262 (şi extras).

În manuscris: *Opere alese* de Blaise Pascal, traducere, cu un studiu introductiv, XXXII + 530 p.; *Meditaţii creştine*, 2 vol. 123 + 97 p.

Studii, articole, recenzii, cronici, predici, în „Apostolul", „Viitorul", „Fântâna Darurilor", „Raze de Lumină", „Biserica Ortodoxă Română", „Glasul Bisericii" ş.a., toate la Bucureşti.

Literatura: Preot David Popescu, *Preotul Victor N. Popescu* (necrolog), în GB, an. XXXVII, 1978, nr. 7—8, p. 931—932; Pr. Prof. Ene Branişte şi Prof. Ion Apostol, *Internatul teologic din Bucureşti,* în BOR, an. XCIX, 1981, nr. 9—10, p. 1128—1129, n. 13.

POPESCU VINTILĂ, profesor de teologie. N. 1 aug. 1895, în Imoasa, jud. Mehedinţi, † 1 aug. 1971, în Bucureşti. Studii la Seminarul „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea (1907—1916) şi la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1916—1921), cu specializare în filosofie şi teologie la Viena (1921—1922), Graz (1922—1923), München şi Oxford (1923—1925), „diplomat în teologie" la Oxford (1925). Profesor de Teologie practică la Academia teologică din Arad (1926—1948), asistent şi conferenţiar (1948—1956), apoi profesor de Noul Testament şi Îndrumări misionare (1956—1958) la Institutul Teologic Universitar din Bucureşti. Diacon la Arad (1941), preot în 1964, când a fost încredinţat cu organizarea şi conducerea parohiei ortodoxe române din Londra (până în 1969). A fost unul dintre cei care au

contribuit la strângerea legăturilor cu Biserica anglicană în perioada interbelică (delegat la Congresul de la Oxford din 1937 etc.).

Lucrări: *Atitudinea teologilor anglicani față de adaosul „Filioque" și problema reunirii creștinilor într-o singură Biserică*, în „Ortodoxia", an. X, 1958, nr. 2, p. 302—316; *Hirotonia și consacrarea în Biserica anglicană*, în GB, an. XX, 1961, nr. 3—4, p. 352—357; *Învățătura diferitelor Biserici creștine despre preoție*, în GB, an. XX, 1961, nr. 5—6, p. 428—435. Broșuri, articole, recenzii, predici, dări de seamă în periodice bisericești, traduceri din literatura engleză, un *Manual de Limba engleză* (1945); în 1940—1942 a redactat la Arad revista „Catehetul", iar în 1967—1969 buletinul parohial „Altarul", la Londra.

Literatura: *Necrolog*, în BOR, an. LXXXIX, 1971, nr. 7—8, p. 886—888; *Necrolog*, în GB, an. XXIX, 1971, nr. 9—10, p. 1001—1004.

POPESCU-BREASTA GRIGORIE, preot, pedagog. N. 20 iul. 1875, în Breasta, jud. Dolj, în familie de preot, † 10 mart. 1955, în Craiova. Studii la Seminarul „Veniamin" din Iași (abs. 1898) și la Facultatea de Teologie din București (1898—1902), mai târziu la Facultatea de Drept din București (cu licență). Profesor în Râmnicu Vâlcea (1902—1903), funcționar la Administrația Casei Bisericii și în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii (1903—1907), defensor eclesiastic (1907—1909), preot la bisericile „Sf. Ilie", apoi la „Madona Dudu" din Craiova (1909—1940), profesor de Religie și Română la Colegiul „Carol" din Craiova (1909—1938), un timp revizor eparhial la Episcopia Râmnicului, inspector general al Seminariilor și al învățământului religios (1919), unul dintre fondatorii Institutului de Arte grafice „Ramuri" din Craiova (1922)); întemeietor, director și profesor al Seminarului teologic „Sf. Grigorie Decapolitul" din Craiova (1922—1929); în timpul primului război mondial a fost încredințat de autoritățile de stat să transporte capul lui Mihai Viteazul la Kerson (1917—1918); după Unire a fost senator; sub conducerea lui s-a ridicat actuala biserică „Madona Dudu" din Craiova. A scris lucrări de teologie, manuale școlare, lucrări literare, articole în periodicele vremii.

Lucrări: *Viața și activitatea Sfântului Barnaba*, teză de licență, București, 1902, 63 p.; *Explicarea Evangheliilor*, manual pentru cl. a II-a, secundară, Craiova, 1912; *Către preoțimea română*, Craiova, 1912, VII + 112 p.; *Predici și cuvântări ocazionale*, ed. I, Craiova, 1914, 151 p.(ed. a II-a, 1922); *Lacrimi de pribegie*, Craiova, 1919, 76 p.

Învățământul religios în școlile din Germania, Craiova, 1912, 86 p.; *Învățământul religios (principii și observațiuni metodice)*, Craiova, 1921. Colaborări la periodicele timpului.

Literatura: Gheorghe (Grigorie) Comșa, *Istoria predicii la români*, București, 1921, p. 217—218; Pr. I. Ioanicescu, *Chipuri de predicatori din laturile Olteniei*, în MO, an. XXVIII, 1976, nr. 7—8, p. 642; Pr. Marin Neamțu, *Clerici craioveni în slujba idealului unității naționale înfăptuită la 1918*, în MO, an. XXXI, 1979, nr. 4—6, p. 314—316; Prof. M. Munteanu-Breasta, *Chipuri de clerici olteni: pr. prof. Grigorie Popescu-Breasta*, în MO, an. XXXI, 1979, nr. 7—9, p. 596—604; Prof. Maria Munteanu-Breasta, *Preotul profesor Grigore Popescu-Breasta, o mare personalitate clericală*, în BOR, an. CXI, 1993, nr. 4—6, p. 99—119; Pr. Elefterie Marinescu, *Preoți craioveni de ieri*, ms. dact, p. 82—91.

POPESCU-CILIENI ION, preot, istoric. N. 4 nov. 1906, în Cilieni, jud. Olt, † 4 nov. 1956, în Craiova. Studii la Seminarul „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea (1919—1927), la Facultatea de Teologie din București (1927—1931), cu doctoratul în 1945, Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică din Craiova (1939). Diacon (1933) la biserica „Sf. Dumitru" din Craiova apoi preot, profesor de Religie și Muzică în Turnu Severin și Craiova (1933—1948), profesor de Istorie în Craiova (1948—1956), colaborator la Muzeul Regional, Arhivele Statului și Societatea de Științe Istorice din Craiova, autor de lucrări de istorie bisericească și națională, broșuri cu caracter religios.

Lucrări: *Documente oltenești*, Craiova, 1939, 40 p.; *Bisericile, orașele și satele oltene. Contribuție bibliografică*, Craiova, 1940, 32 p.; *Biserici, târguri și sate din jud. Vâlcea*, Craiova, 1941, 138 + X p.; *Pe firul istoric al Mitropoliei*

Olteniei, în vol. *Viața bisericească în Oltenia*, Craiova, 1941, p. 83—130 (și extras, 50 p.); *Vechile proprietăți ale Episcopiei Râmnicului în Craiova și București*, Craiova, 1942, 20 p.; *Patriarhul Avramie al Ierusalimului și legăturile lui cu țările române, 1775—1787*, în AO, an. XXI (1942), p. 89—125 și 141—154 (și extras, 57 p.); *O veche catagrafie a Episcopiei Râmnicului*, Craiova, 1943, 32 p. (extras din RIB); *Știri privitoare la mănăstirea Surpatele din jud. Vâlcea*, Craiova, 1944; *Știri noi despre biserica domnească din Tg. Jiu*, Craiova, 1944; *Biserici, târguri și sate din județul Gorj*, Craiova, 1944, 132 p.; *Învelișurile vechilor noastre biserici*, Craiova, 1945, 132 p. + 26 fig. (teză de doctorat): *Contribuțiuni la istoria învățământului din Oltenia în 1848*, Craiova, 1948; *Documente noi în legătură cu răscoala poporului sub conducerea lui Tudor Vladimirescu*, Craiova, 1954 (în colaborare); *Participarea unor profesori olteni la revoluția din 1848*, București, 1955; *Biserici craiovene dispărute*, în MO, an. VIII, 1955, nr. 1—2, p. 84—95; *Schituri oltene necunoscute*, în MO, an. VIII, 1956, nr. 1—2, p. 114—127; *Biserica de lemn...*, în MO, an. VIII, 1956, nr. 5—6, p. 408—414; nr. 7—8, p. 540—543; nr. 10—12, p. 638—643; *Biserica Sf. Dumitru, catedrala mitropolitană a Craiovei*, în MO, an. XI, 1959, nr. 9—12, p. 576—588.

Colaborări la „Arhivele Olteniei", „Ramuri", „Renașterea" (membru în comitetul de redacție), „Revista de Istorie Bisericească", „Mitropolia Olteniei", toate în Craiova ș.a.

Literatura: Pr. D. Cinciu, *Preotul profesor Dr. Ion Popescu-Cilieni*, în MO, an. IX, 1957, nr. 3—4, p. 194—198; *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 269—270; Pr. Elefterie D. Marinescu, *Preoți craioveni de ieri*, ms. dact., p. 104—108.

POPESCU-LILIACOVEANU SIMION, preot, pedagog. N. 14 mai 1887, în Floru—Olt, † d. 1944. Studii la Seminarul „Central" (1900—1908) și la Facultatea de Teologie din București (1908—1912), studii de specializare la Universitatea națională capodistriană din Atena (1918—1921), unde obține licența în Teologie (1920) și în Litere-Filosofie (1919), doctoratul în Teologie la București, cu teza ms. *Origen* (1923), examen de capacitate pentru învățământul secundar (1924). Preot la biserica „Sf. Nicolae Sârbi" (din febr. 1913), secretar al Facultății de Teologie (1 apr. 1913—1 mart. 1924), profesor de Religie la Liceul „Marica Brâncoveanu" (1926—1928), Școala normală „Gh. și M. Filipescu" (1927—1929) și Liceul „Gh. Șincai" (1928—1940), toate în București; membru în Consistoriul mitropolitan București (1938—1944).

Lucrări: *Originea ierarhiei bisericești. Studiu arheologico-exegetic*, București, 1920, 21 p.; *Canonul Muratori*, București, 1921, 10 p.; *Evangheliile apocrife*, București, 1922; *Legăturile Bisericii noastre cu Patriarhia de Constantinopol*, București, 1932; *Studiul calendaristic pe șapte planete*, București, 1935; *Sf. Apostol Petru n-a fost episcop în Roma*, București, 1940, 63 p.

Literatura: Constantin I. Bercuș, *Administrația Facultății de Teologie din București (1881—1948)*, în BOR, an. C, 1982, nr. 9—10, p. 876.

POPESCU-MĂLĂEȘTI IOAN, profesor de teologie. N. 31 mart. 1874, în Mălăești, jud. Prahova, în familie de preot, † 3 apr. 1953, în București. Studii la Seminarul „Central" din București (1886—1893), apoi la Facultatea de Teologie din București (1893—1897, cu licență în 1898). Fiind hirotonit diacon pe seama bisericii ortodoxe române din Baden-Baden (1900), și-a continuat studiile la Universitatea germană din Strasbourg, unde a obținut doctoratul în Litere și Filosofie (1903), echivalat apoi în țară (1904). Diacon la biserica „Sf. Ioan" din Ploiești (1903), transferat ca preot la biserica „Cotroceni" din București (1907); profesor de Vechiul Testament, Arheologie biblică și Limba ebraică la Facultatea de Teologie din București (1907—1939), decan al Facultății (1929—1933 și 1936—1938); un timp președinte al Societății clerului mirean „Caritatea" din jud. Prahova. A publicat o serie de lucrări în specialitatea sa: traduceri și comentarii, probleme de introducere în Vechiul Testament, arheologie biblică.

Lucrări: *Die Erzählung oder das Martyrium des Barbaren Christophorus und seiner Genossen*. Inaugural-Disertation der philosophischen Fakultät der Universität Strasbourg, 1903, VIII + 57 p.; *Pentateuhul. Studiu istorico-critic*, București, 1904, 82 p. (ed. a II-a, București, 1936,

94 p.); *Profeția lui Obadia*, tradusă și comentată, Ploiești, 1906, 64 p.; *Proorocia lui Ioel. Studiu exegetico-introductiv*, București, 1910, 93 p.; *Din practicile și credințele israeliților*, Pitești, 1910, 46 p.; *Proorocii. Noțiuni introductive*, 2 fasc., București, 1926, 88 + 37 p. (extras din BOR, 1925—1926); *Proorocia lui Isaia, cu scurte explicări*, București, 1926—1927, 80 + 144 p. (extras din BOR, 1926—1927); *Proverbele lui Solomon*, București 1930, 38 p. (extras din ST, an. I, 1929, p. 1—18 și 2, p. 1—22); *Valoarea Vechiului Testament pentru creștini*, București, 1932, 80 p. (extras din ST, an. III, nr. 2, 1932, p. 33—112); *Ecclesiastul*, București, 1933, 64 p. (extras din ST, an. IV, 1933, p. 93—155); *Scurtă introducere în cărțile Vechiului Testament. Partea generală*, București, 1933, 88 p.; *Cartea Iob. Studiu introductiv*, București, 1935, 68 p. (extras din BOR, 1924—1925);

Elemente de gramatică a limbii ebraice, București, 1904, 158 p. (ed. a II-a, revăzută și adăugită, Craiova, 1921, 258 p.); *Exerciții de gramatică ebraică*, București, 1927, 88 p.

Manuale de Religie (în colaborare cu C. A. Teodorescu): *Istoria sfântă a Vechiului și Noului Testament*, pentru cl. I-a secundară și normală, ed. a III-a, București, 1929, 184 p.; *Parabolele și învățăturile Domnului nostru Iisus Hristos*, pentru cl. a II-a secundară, București, 1929, 104 p.; *Istoria sfântă a Noului Testament*, pentru cl. a II-a normală, București, 1929, 109 p.

Diferite broșuri în colecția „*Ia și citește*", îndrumată de el însuși, studii de Vechiul Testament, studii și propuneri cu privire la organizarea învățământului teologic și religios, cronici bisericești și sociale, articole tratând probleme de educație religioasă, recenzii ș.a., în revistele: „Biserica Ortodoxă Română", „Viitorul" — Iași, „Revista Ortodoxă" (membru în comitetul de conducere), „Raze de Lumină", „Studii Teologice" ș.a. A inițiat și redactat „Duminica Ortodoxă", foaie de zidire sufletească a cercului de publicații religioase-morale „Ia și citește" (1918—1940), în care a publicat sute de articole, îndeosebi explicări ale pericopelor Evangheliilor și Apostolului sau la alte texte biblice.

Literatura: Pr. Prof. Haralambie Rovența, *Ioan Popescu-Mălăești: Preotul și profesorul*, în ST, an. VII, 1938—1939, p. 20—29; Ioan V. Georgescu, *Bibliografia părintelui profesor Ioan Popescu-Mălăești*, în ST, an. VII, 1938—1939, p. 326—373; *Necrolog*, în GB, an. XII, 1953, nr. 4, p. 245—248; Pr. Prof. Nicolae Neaga, *Ioan Popescu-Mălăești*, în MA, an. II, 1957, nr. 5—8, p. 539—541; Pr. Prof. I. R(ămureanu), *Prof. Pr. Ioan Popescu-Mălăești*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 43—44.

POPESCU-MOȘOAIA DUMITRU, preot. N. 1874, în Moșoaia, jud. Argeș, † 1949, în București. Studii la Facultatea de Teologie din București, unde obține licența în 1901. Preot la biserica „Popa Chițu" din București, director la Seminarul „Nifon" din București (1905—1907 și 1911—1915), preot la biserica română din Paris (1 oct. 1927—1 oct. 1928), lector la Facultatea de Teologie din Chișinău pentru Catehetică și Liturgică (1928—1940).

Lucrări: *Studiu istoric exegetic asupra Epistolei către Coloseni*. Teză de licență, București, 1901, 85 p.; *Șase cuvântări despre război*, București, 1916, 48 p.; *Crăciunul bucuriei*, București, 1925; felurite articole în periodicele timpului.

Literatura: *Enciclopedia „Cugetarea"*, sub red. Lucian Predescu, București, 1940, p. 679—680.

POPESCU-PASĂREA ION, compozitor-psalt, profesor de seminar (nehirotonit). N. 6 aug. 1871, în Pasărea-Ilfov, în familie de preot, † 10 apr. 1943, în București. Studii la Seminarul „Nifon" din București (1883—1890), Conservatorul din București (1890—1893), cu Gh. Brătianu, Ed. Wachmann ș.a.; mai târziu la Facultățile de Litere și Drept din București. Profesor de Muzică psaltică la Seminariile „Nifon" și „Central" (1893—1939), la Conservatorul de Muzică (1905—1912), la Academia de muzică religioasă (1928—1930 și 1932—1941), profesor de Muzică la câteva licee particulare, toate în București; concomitent cântăreț de strană la câteva biserici din Capitală („Sf. Dumitru", „Sf. Spiridon", „Sf. Gheorghe-Vechi" și „Kalinderu"). A fondat și a condus câteva societăți muzicale: „Macarie", „Cucuzel" și „Asociația generală a cântăreților bisericești din România"; a redactat revistele muzicale „Cultura" (1911—1941) și „Cultura stranei" (1919). A format numeroși compozitori, muzicologi și psalți (George

Breazul, I. D. Petrescu-Visarion, Nicolae Lungu, Gh. Folescu ş.a.). Contribuţii importante la cercetarea şi valorificarea tezaurului psaltic aflat în opera mai multor protopsalţi. A publicat colecţii şi culegeri de cântece, muzică bisericească psaltică, lucrări didactice, studii de muzicologie ş.a.

Colecţii de cântece: *Colecţiune de imne şcolare compuse şi scrise pe notaţiunea muzicei orientale... şi cu un adaos după diferiţi alţi autori*, Bucureşti, 1900 (în colaborare cu Ştefan Popescu); *Colecţiune de cântările Sfintei Liturghii scrise pe muzica bisericească*, Bucureşti, 1919; *Colecţiune de cântări bisericeşti alese, imne şcolare şi cântări populare*, Bucureşti, 1921; *Repertor coral al Societăţii învăţătorilor ilfoveni*, Bucureşti, 1923; *Colecţiune de cântări bisericeşti alese*, Bucureşti, 1925; *Cântările Sf. Liturghii întocmite pentru şcoală şi popor*, Craiova, 1927 (în colaborare cu G. Comana şi G. Breazul); *Culegere de cântări bisericeşti ce se cântă de către preoţi...*, Bucureşti, 1940.

Muzică psaltică: *Slujba Sf. Spiridon (Vecernia şi Utreania)*, Bucureşti, 1895; *Cântările Sf. Liturghii, scrise pentru cursurile săteşti după melodii bisericeşti tradiţionale*, Bucureşti, 1908; *Cântări bisericeşti patriotice şi populare*, Bucureşti, 1915; *Prohodul Domnului nostru Iisus Hristos...*, Bucureşti, 1920; *Cântările utreniilor de duminică pe cele opt glasuri*, Bucureşti, 1922; *Cântările Sfintei Liturghii scrise pe muzica bisericească şi armonizată pe două voci*, Bucureşti, 1923 (o ed. în 1928); *Cântările Naşterii Domnului (Crăciunului) şi Cântările Sf. Trei Ierarhi (30 ianuarie)*, Bucureşti, 1924; *Penticostarul, cuprinzând cântările Sf. Paşti, precum şi slavele principale ale duminicilor din Penticostar*, Bucureşti, 1924; *Podobiile celor opt glasuri scrise după Anton Pann. Troparele Învierii. Troparele şi condacele sfinţilor şi praznicelor*, Bucureşti, 1925; *Liturghierul de strană*, Bucureşti, 1925; *Cântările Triodului după muzică bisericească orientală, precum se cântă în Biserica ortodoxă română*, Bucureşti, 1925; *Catavasierul*, Bucureşti, 1927; *Cântările utreniilor de duminică pe cele opt glasuri scrise după Macarie ieromonahul şi Ştefanache Popescu*, Bucureşti, 1928; *Noul Ideomelar*, Bucureşti, 1933; *Cântările Sfintelor Paşti, precum se întrebuinţează în Vechiul Regat, scrise pe muzică psaltică*, Bucureşti, 1936 etc.

Alte lucrări: *Principii de muzică bisericească orientală*, Bucureşti, 1897, 60 p. (alte ediţii în 1923, 1939 şi 1942); *Autoritatea lucrului judecat în dreptul roman şi civil român*. Teză pentru licenţă, Bucureşti, 1904, 52 p. Felurite prelucrări de muzică corală pe una, două şi trei voci egale, studii de muzicologie în revistele: „Cultura", „Izvoraşul" de la Bistriţa-Mehedinţi etc.

Literatura: Mihail Gh. Posluşnicu, *Istoria muzicii la români*, Bucureşti (1928), p. 55—56; George Breazul, *Omagiu lui I. Popescu-Pasărea*, în „Cultura", an. XXVI, 1936, nr. 9—11, p. 206—211; *Necrolog*, în BOR, an. LXI, 1943, nr. 4—6, p. 318—320 (Teodor N. Manolache); Viorel Cosma, *Muzicieni români. Lexicon*, Bucureşti, 1970, p. 363—365; Diacon Drd. Ion Boştenaru, *Profesorul Ion Popescu-Pasărea şi uniformizarea cântării psaltice*, în ST, an. XXIII, 1971, nr. 9—10, p. 727—735; Diacon prof. Marin Velea, *Profesorul şi compozitorul Ion Popescu-Pasărea*, în GB, an. XLII, 1983, nr. 4—5, p. 286—290; Diac. Conf. Nicu Moldoveanu, *Muzica bisericească la români în sec. XX*, în BOR, an. CIII, 1985, nr. 7—8, p. 616—619; Constantin A. Ionescu, *Profesorul Ion Popescu-Pasărea, pedagog naţional al muzicii noastre bisericeşti*, în BOR, an. CXI, 1993, nr. 4—6, p. 92—98; Gheorghe C. Ionescu, *Ion Popescu-Pasărea*, în SCIA, Seria teatru-muzică-cinematografie, 40, 1993, p. 19—30; Gheorghe C. Ionescu, *Lexicon... Compozitori, teoreticieni, muzicologi, dascăli de psaltichie, copişti, interpreţi*, Bucureşti, 1994, p. 295—301.

POPESCU-PRAHOVA NICOLAE (din botez Ionescu Nicolae), profesor de teologie (nehirotonit). N. 25 mart. 1886, în Tătărani, jud. Prahova, în familie de preot, † 6 febr. 1945, în Bucureşti. Studiază la Seminarul inferior din Curtea de Argeş (1898—1901), cursul superior la Seminarul „Central" din Bucureşti (1901—1906), Facultatea de Teologie din Bucureşti (1906—1910), Facultatea de Drept a Universităţii din Paris (1910—1913), la care va obţine mai târziu doctoratul (1925). Ofiţer combatant în primul război mondial şi prizonier în Germania; avocat şi profesor suplinitor la Liceul „Sf. Apostoli Petru şi Pavel" din Ploieşti până în 1925, secretar patriarhal (1925—1926), director al Cancelariei Arhiepiscopiei Bucureştilor (1926—

1927); profesor de Drept bisericesc la Facultatea de Teologie din Chişinău (1928—1941), decan al Facultăţii (1932—1940), transferat la aceeaşi catedră a Facultăţii de Teologie din Cernăuţi—Suceava (1941—1945), deputat eparhial la Chişinău şi membru mirean în Congresul Naţional Bisericesc, secretar general în Ministerul Cultelor (1944—1945).

Lucrări: *Raporturile dintre Stat şi Biserică în Franţa în secolul XIX*, Bucureşti, 1923, 110 p.; *Le divorce dans l'Eglise Orthodoxe suivi d'un exposé des divergences entre les lois civiles roumaines et les lois ecclésiastiques en matière de mariage*, Paris, 1925, 164 p. (teză de doctorat); *Cauzele de divorţ în Biserica romano-catolică. Studiu de Drept bisericesc comparat*, Bucureşti, 1926; *Civilizaţiunea creştină*, Chişinău, 1931, 40 p.; *Menirea Facultăţilor de Teologie*, Chişinău, 1935, 29 p.; *Raporturile dintre Stat şi Biserică*, Chişinău, 1936, 316 p.; *Canonizarea în Biserica Ortodoxă*, în „Candela", an. L—LII, 1939—1941, p. 421—488 (şi extras, 70 p.); *Creştinism şi naţiune. Patrie şi religiune*, ed. I, Bucureşti, 1942 (ed. a II-a, 1943, 122 p.); *Curs de Drept bisericesc* (litografiat); conferinţe, articole în „Luminătorul" de la Chişinău şi alte periodice.

Literatura: *Necrolog*, în BOR, an. LXIII, 1945, nr. 1—3, p. 92—93; Pr. Dr. Haralambie Cojocaru, † *Prof. Dr. Nicolae Popescu-Prahova*, în „Candela", an. LVII, 1946, p. 22—27; Preot P. Manole, *Douăzeci de ani de la moartea prof. Dr. Nicolae Gr. Popescu-Prahova*, în MMS, an. XLI, 1965, nr. 9—10, p. 538—540; Pr. Drd. Silviu Petre Pufulete, *Contribuţia profesorului Nicolae Gr. Popescu-Prahova la dezvoltarea Dreptului bisericesc*, în ST,an. XXV, 1973, nr. 5—6, p. 399—411.

POPESCU-VÂLCEA GHEORGHE, istoric de artă, teolog (nehirotonit). N. 9 aug. 1912, în Copăceni, jud. Vâlcea, † 7 apr. 1998 în Bucureşti. Studii la Seminarul teologic „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea (1924—1932), Facultatea de Teologie din Chişinău (1932—1936), Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti, Institutul de Artă bizantină şi a sud-estului european de la Universitatea din Strasbourg, cursuri de Artă creştină şi Bizantinologie la École Pratique des Hautes Études din Paris; doctoratul în Arte la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti. Ofiţer în războiul al doilea mondial, inspector general în Ministerul Educaţiei Naţionale, Cultelor şi Artelor. În 1947 iniţiază Mişcarea de rezistenţă „Vlad Ţepeş", dar a fost arestat în 1948 şi condamnat la 20 de ani muncă silnică. A executat 16 ani şi jumătate la Jilava, Văcăreşti, Aiud, Lugoj şi Gherla, fiind eliberat în 1964. A lucrat apoi ca inspector general de specialitate, vicepreşedinte şi profesor la Comisia de pictură bisericească a Patriarhiei Române, până la pensionare (1964—1977). A publicat mai multe lucrări de specialitate deosebit de apreciate.

Lucrări: *Simbolul crucii în gândirea şi arta creştină*, Bucureşti, 1940; *Rapports entre la miniature et l'imprimerie roumaine*, Bucureşti, 1940, 19 p. + 2 pl.; *Le problème de l'entrelacs et l'ornamentation des vieux manuscrits roumains*, Bucureşti, 1941; *Consideraţii asupra artei bizantine*, Bucureşti, 1941; *O replică ortodoxă a temei iconografice occidentale: Pressoir mistique. Contribuţii la iconografia simbolului euharistic*, Bucureşti, 1943, 24 p.; *(Constantin Brâncoveanu) iniţiator şi protector al unui nou stil în arta românească*, în BOR, an. LXXXII, 1964, nr. 9—10, p. 900—915; *Din odoarele de artă de la Dragomirna*, în BOR, an. LXXXV, 1967, nr. 11—12, p. 1240—1254; *Şcoala miniaturistică de la Dragomirna*, în BOR, an. LXXXVI, 1968, nr. 3—5, p. 455—468; nr. 7—8, p. 959—972; nr. 9—10, p. 1186—1211 şi nr. 11—12, p. 1343—1359; an. LXXXVII, 1969, nr. 1—2, p. 197—209; *Anastasie Crimca*, Bucureşti, 1972, 110 p. (XL ilustraţii în text); *Slujebnicul mitropolitului Ştefan al Ungrovlahiei (1648—1668)*, Bucureşti, 1974, 112 p. (XL ilustraţii în text); *Erotocritul logofătului Petrache*, Bucureşti, 1977, 107 p.; *Miniatura românească* (Album), Bucureşti, 1981, 138 p. + 204 p. ilustraţii (ed. franceză, 1982, 246 p.); *Un manuscris al voivodului Ieremia Movilă*, Bucureşti, 1984, 175 p.; *Un manuscris al voivodului Alexandru al II-lea*, Bucureşti, 1984, 152 p.; *Cărţile populare miniate şi ornate*, Bucureşti, 1989, 128 p.; *Miniaturi româneşti*, Bucureşti, 1998, 95 p.

Cuvinte din temniţă (versuri), Bucureşti, 1991, 64 p.

Literatura: *Date autobiografice*, în cartea sa *Cuvinte din temniţă*, p. 63.

POPFIU IUSTIN, preot, poet și publicist. N. 23 oct. 1841, în Dijir—Bihor, † 27 mart. 1882, în Leta Mare (azi Liteni), jud. Cluj. Gimnaziul premonstratens din Oradea (1851—1859), apoi studii teologice la Universitatea din Viena (1859—1863). Preot și funcționar în cancelaria Episcopiei unite din Oradea (1863—1864), profesor de Limba română la Gimnaziul premonstratens din Oradea (1864—1880), spiritual și profesor de Liturgică la Internatul teologilor români din Oradea (1874—1889), preot și protopop în Leta Mare (1880—1882).

Ca elev de gimnaziu a redactat foile în manuscris *Deșteaptă-te române* și *Musa crișană*; mai târziu a editat „Amvonul", foaie bisericească pentru elaborate din sfera elocinței sacre (Pesta și Oradea, a apărut sporadic în anii 1868—1871 și 1881), în care a publicat vreo 50 de predici și articole; diferite articole cu caracter teologic în „Sionul Românesc"—Viena, versuri — mai ales cu caracter patriotic — în „Foaia pentru minte, inimă și literatură"—Brașov, „Concordia"—Pesta, „Aurora Română"—Pesta, „Familia"—Oradea ș.a. În volum: *Poezie și proză*, Oradea, 1870, 272 p.; *Predici pe duminici*, Gherla, 1895, 490 p. (postum).

Literatura: Eugeniu Potoran, *Poeții Bihorului*, Oradea, 1934, p. 38—43; Teodor Neș, *Oameni din Bihor*, Oradea, 1938, p. 65—73; Vasile Vartolomei, *Iustin Popfiu. La centenarul nașterii*, Cluj, 1941; Același, *Mărturii culturale bihorene*, Cluj, 1944, p. 130—152; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 697.

POPOVICI ANDRONIC (din botez Andrei Badea), arhimandrit, istoric și copist. N. 4 iul. 1820, în Lungani, jud. Iași, în familie de preot, † 13 aug. 1893, în mănăstirea Noul Neamț, jud. Tighina. Frate în mănăstirea Neamț în 1831, călugărit în 1839, mai târziu hirotonit ierodiacon (1842) și ieromonah (1850) și hirotesit duhovnic (1853), apoi arhimandrit (1890); egumen la Sihăstria (1861), apoi la Secu; a pus bazele mănăstirii Noul Neamț (Chițcani), după 1864, pe care a condus-o ca egumen. A copiat lucrări istorice și a scris el însuși *Istoria Sfintelor monastiri Neamțul și Secul, adunată în scurt* (Neamț, 1857) și *Scurta istorie pentru începutul creștinătății și a ierarhiei Moldaviei* (Neamț, 1864).

Manuscrise: *Hronologhie sfintei mănăstiri Neamțului*, 154 foi (Ms. 318 Bibl. Acad.); *Istoria mănăstirilor Neamțul și Secul*, 4 tomuri (1862—1863 la Chițcani, 80 + 69 + 70 + 86 foi, Ms. 1269, 1270, 4611 și 3529 Bibl. Acad.); *Istorie pentru sfintele monastiri Neamțul și Secul* (1887, la Noul Neamț, 174 foi, Ms 1525 Bibl. Acad.); *Cronograf (Istoriile bisericești și politicești... până la 1826)*, 5 volume, copiate la mănăstirile Neamț—Secu în 1850, 1851, 1853 și 1858, 123+359+340+227 foi (Ms. 1238—1241) în Bibl. Acad., vol. 5 în Bibl. Patriarhiei) — compilație după „Chesar Boronie"; — *Catagrafie pentru toate odoarele bisericești*... din Sf. Mănăstire Neamț (1857); *Istoria schiturilor mănăstirii Neamț—Secu* (1864); un *Miscelaneu*, cuprinzând *Istoria pentru răsipirea slăvitei cetăți Ierusalimului, Călătoriile călugărului Chiriac de la Secu* ș.a.

Literatura: Avxentie Stadnițki, *Arhimandritul Andronic egumen al mănăstirii Noul Neamț*..., Chișinău, 1895, 61 p. (în rusește); G. Giuglea, *Călătoriile călugărului Chiriac de la mănăstirea Secul*, în BOR, an. LIV, 1936, nr. 3—4, p. 153—157; Augustin Z. N. Pop, *Părintele Andronic cărturarul (1820—1893)*, în VB, an. IX, 1940, nr. 7—8, p. 27—32; Prof. Constantin C. Tomescu, *Scurtă privire istorică despre sfânta mănăstire Neamțu și despre așezările monahale supuse ei*, Neamțu, 1942, p. 60; Pr. Dumitru Feciora, *Catalogul manuscriselor din Biblioteca Patriarhiei Române*, în ST, an. XII, 1960, nr. 5—6, p. 447—450; Nestor Vornicescu, *Relațiile bisericești-culturale între mănăstirea Neamț și Transilvania din cele mai vechi timpuri până în preajma anului 1918*, în MMS, an. XLIV, nr. 11—12, 1968, p. 696, nota 112; Același, *Un manuscris necunoscut al duhovnicului Andronic: Istoria mănăstirii Secu*, în MMS, an. L, 1974, nr. 3—4, p. 180—196; Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești*, vol. I, București, 1978, p. 88, 262—264, 272—273 și 359.

POPOVICI CONSTANTIN, preot, profesor. N. 10 oct. 1860, în Rădeni, jud. Bălți, în familie de preot, † 3 iul. 1943, în Chișinău. Studii la Școala spirituală din mănăstirea Hârjauca, apoi la Seminarul teologic din Chișinău (1873—1883)

şi la Academia teologică din Kiev (1883—1887), unde a obţinut titlul de magistru. Profesor de Liturgică, Pastorală şi Omiletică la Seminarul teologic din Chişinău (1887—1927), rector al Seminarului (1921—1927); preot (1891), iconom mitrofor (1923), duhovnic al oraşului Chişinău (1910), director al Comisiei pentru revizuirea cărţilor bisericeşti în limba română; un timp preşedinte al Societăţii Istorice-Arheologice-Bisericeşti din Chişinău. În 1908 a înfiinţat — împreună cu ieromonahul Gurie Grosu, viitorul mitropolit — revista românească „Luminătorul" la Chişinău, pe care a condus-o, ca redactor.

Lucrări: *Patriarhul Sofronie al Ierusalimului ca teolog, predicator şi imnograf* (în limba rusă); *Studii religioase, morale şi liturgice*, Chişinău, 1934, 456 p.

Îngrijirea de săraci la vechii creştini, în „Luminătorul", an. LIX, 1926, nr. 7—8, p. 27—41; nr. 15—16, p. 62—71 şi nr. 17, p. 31—39; *Schiţe istorice asupra Sf. Liturghii a Bisericii noastre ortodoxe*, în „Luminătorul", an. LXI, 1928, nr. 17, p. 11—24; nr. 18, p. 3—11 şi nr. 19 p. 5—14; *Schiţe din viaţa vechilor creştini. Mamele creştine*, în „Luminătorul", an. LXIV, 1931, nr. 21, p. 1101—1107; nr. 22, p. 1165—1168; nr. 23, p. 1125—1131; an. LXV, 1932, nr. 2, p. 73—81; nr. 3, p. 117—123; nr. 5, p. 231—240; *Despre viaţa după moarte. Ce ne aşteaptă pe noi după moarte?*, în „Luminătorul", an. LXXXVII, 1934, nr. 10, p. 687—694; nr. 11, p. 735—744; nr. 12, p. 807—816; an. LXXVIII, 1935, nr. 1, p. 9—19 (şi extras). Diferite broşuri cu conţinut moralizator, precum şi alte numeroase articole, traduceri, predici, cronici, recenzii în „Luminătorul", — revista având un rol însemnat în conservarea şi unificarea limbii româneşti, — în „Revista Societăţii Istorice-Arheologice Bisericeşti", „Cuvântul Moldovenesc" ş.a.

Literatura: *Înmormântarea iconomului mitrofor Constantin Popovici*, în „Luminătorul", an. LXXVI, 1943, nr. 9; Pr. Paul Mihail, *Preoţi luptători pentru limba română până la desăvârşirea politică a statului naţional unitar român din 1918*, în MMS, an. LIX, 1983, nr. 10—12, p. 676—678; Pr. Dr. Paul Mihail, *Actions du clergé en faveur de la langue roumaine jusqu'à l'etablissement de l'état national roumain en 1918*, în rev. „Vestitorul", Paris, année IV (XIII), no. 1—2, 1984; Pr. Dr. Paul Mihail, *Preotul luptător pentru limba română din Basarabia — rectorul Constantin Popovici*, în „Cronica Episcopiei Romanului şi Huşilor", V, 1993, p. 39—45 (şi rev. „Cugetul", Chişinău, nr. 1, 1994, p. 29—32); Iurie Colesnic, *Basarabia necunoscută*, I, Chişinău, 1993, p. 122—125.

POPOVICI CONSTANTIN (senior), profesor de teologie, tatăl profesorilor Eusebiu şi Constantin Clement. N. 3 iul. 1807, în Fântâniţa sau Slobozia Comăreştilor din Bucovina, în familie de preot, † 19 oct. 1890, în Cernăuţi. Studiile gimnaziale, apoi Institutul teologic (1828—1832) în Cernăuţi. Profesor de Istorie bisericească (1832), iar după un an şi de Drept bisericesc la acelaşi Institut, până la pensionare (1866). Preot (1832), protopop (1860), paroh la biserica „Sf. Nicolae" din Cernăuţi (1853—1860), consilier eparhial, deputat în Dieta Bucovinei (1861). A lăsat în manuscris cursurile celor două discipline pe care le-a predat.

Literatura: *Necrolog*, în „Candela", 1890, p. 733—740; *Enciclopedia Română*, tom. III, Sibiu, 1904, p. 644.

POPOVICI CONSTANTIN (ca monah Clement), profesor de teologie. N. 22 sept. 1846, în Cernăuţi, † 2 sept. 1938, în Cernăuţi, fiul profesorului Constantin P. senior. Face gimnaziul, apoi Teologia la Cernăuţi (1865—1869), cu studii de specializare la Universitatea din Viena (1870—1872). Profesor de Religie la Şcoala normală din Cernăuţi (1872/73), suplinitorul catedrei de Istorie bisericească şi Drept canonic deţinută de fratele său Eusebiu la Institutul teologic (1873—1875). Profesor extraordinar (agregat, 1875), apoi titular (1880—1918) la catedra de Drept bisericesc de la noua Facultate de Teologie din Cernăuţi, decan al Facultăţii (de şase ori), rector al Universităţii din Cernăuţi (1888/89); deputat în Parlamentul din Viena; preot în 1871, protopresbiter în 1880, arhipresbiter stavrofor în 1896; rămânând văduv s-a călugărit sub numele Clement (Clementie), fiind hirotesit arhimandrit în 1910, arhimandrit mitrofor în 1918; consilier mitropolitan onorar, preşedinte al Consitoriului spiritual al Arhiepiscopiei Cernăuţilor (1925—1931); autorul unor valoroase lucrări de Drept canonic.

Lucrări: *Fântânele (izvoarele) şi codicii Dreptului bisericesc ortodox cu un apendice, care conţine Învăţătura celor 12 apostoli, tradusă din textul original grecesc*, în „Candela", an. IV—V, 1885—1886 (şi extras, Cernăuţi, 1886, 119 + XIX p.); *Capitolul al şaptelea al literii P din Sintagma alfabetică a lui Matei Vlastare: Despre Sfintele Paşti sau despre computul pascal*, în „Candela", an. XVIII—XIX, 1898—1900 (şi extras: 1900, IX + 386 p.).

A tradus *Canoanele apostolice, cu un adaus la deslegarea întrebării despre originea lor*, în „Candela", an. XV, 1896 (şi extras, 42 p.); diferite studii de Drept canonic în „Archiv für Katholisches Kirchenrecht" din Mainz (în limba germană) şi în „Candela". A rămas de la el — litografiat — în mai mult de 10 ediţii, atât în limba română cât şi în limba germană — un *Curs de Drept bisericesc*, „de o valoare mare ştiinţifică"...(V. Şesan). O parte din acest curs a fost dezvoltată sub forma unui *Curs de Drept matrimonial ortodox*, care de asemenea a apărut în numeroase ediţii române şi germane. O ediţie românească — incompletă — a publicat, într-un volum litografiat, preotul Vasile Pocitan (mai târziu arhiereul Veniamin), în anul 1896 (722 p. quarto).

Literatura: Leonida Bodnărescu, *Autorii români bucovineni. Repertoriu*, Cernăuţi, 1903, p. 23—24; R. Cândea, *Arhimandritul Clement Constantin Popovici*, în „Candela", an. XXXVII, 1926, nr. 10—11, p. 225—231 (şi extras, Cernăuţi, 1926, 9 p.); Valerian Şesan, † *Clementie Constantin Popovici*, în „Candela", an. XLIX, 1938, p. 62—73 (şi extras, Cernăuţi, 1939, 14 p.); Drd. Mihail Plăţică, *Canonistul Clementie Popovici. Contribuţia lui la dezvoltarea Dreptului bisericesc ortodox*, în ST, an. XIII, 1961, nr. 5—6, p. 349—363.

POPOVICI EUSEBIU, profesor de teologie, istoric. N. 15 febr. 1838, în Cernăuţi, † 28 sept. 1922, în Cernăuţi, fiul profesorului Constantin P. senior. Studii liceale (1849—1856) şi teologice (1856—1859) la Cernăuţi, cu specializare la Universitatea din Viena (1860/61). Custode la Biblioteca de Stat din Cernăuţi (1861—1871), profesor suplinitor de Vechiul Testament şi limbi semitice la Institutul teologic din Cernăuţi (1862—1866), apoi profesor suplinitor (1866) şi definitiv (1868) la catedra de Istoria bisericească şi Drept canonic (deţinută din 1833 de tatăl său); din 1875 profesor titular la catedra de Istorie bisericească de la noua Facultate de Teologie a Universităţii din Cernăuţi (până în 1908). Pe parcurs a predat şi alte discipline: Patrologia, Enciclopedia şi metodologia studiilor teologice ş.a.; a suplinit uneori pe fratele său Constantin la catedra de Drept bisericesc, apoi catedrele de Dogmatică (1882—1896) şi Noul Testament (1898—1901); decan al Facultăţii (de şase ori), rector al Universităţii din Cernăuţi în 1880/81 şi 1895/96; preot în 1863, protopresbiter în 1874, arhipresbiter stavrofor în 1880; rămas văduv s-a călugărit, sub acelaşi nume, ajungând arhimandrit de scaun (vicar) al Arhiepiscopiei Cernăuţilor (1913—1918); inspector şcolar (1869—1876), membru în Consiliul şcolar al Austriei (1877—1896), consilier consistorial onorar (din 1874), membru onorar al Academiei Române (1908).

Lucrări: Cursul său de *Istoria bisericească universală*, predat în limba germană, litografiat în mai multe rânduri, reprezintă o adevărată enciclopedie teologică, fiind cel mai complet manual de acest fel în Răsăritul ortodox până la el. A fost tradus în româneşte de foştii săi studenţi, episcopii Atanasie Mironescu şi Gherasim Timuş, în două volume (Bucureşti, 1900—1901, 724+559 p.). Mai târziu, a fost tradus numai de Atanasie Mironescu, după ce s-a retras din scaunul de mitropolit primat, şi publicat sub titlul: *Istoria bisericească universală şi statistica bisericească*, în 4 volume, Bucureşti, 1925—1928, XXIV + 456 p. (I); XII + 438 p. (II); XVI + 320 p. (III); XIV + 677 p. (IV). Acelaşi tratat a fost tradus în limbile sârbă (de Moise Stoikov, la Carloviţ, în 1912) şi bulgară.

Alte studii a publicat în revista „Candela", în „Archiv für Katholisches Kirchenrecht" din Mainz ş.a., apoi câteva broşuri privind situaţia Bisericii din Bucovina, discursuri ş.a. O serie de alte lucrări au rămas în manuscris (una s-a publicat apoi în broşură, la Bucureşti, în 1900, sub titlul: *Istoria şi literatura sistemului teologiei dogmatice*).

Literatura: *Necrologuri*, în revistele: BOR, an. XL, 1922, nr. 12, p. 928—931; RT, an. XII, 1922, nr. 10—11, p. 255—257 (de Gh. Ciuhandu); „Candela", an. XXXIV, 1923, p. 74—75 (R. Cândea); *Date biografice*, în *Istoria bisericească universală*, vol. III, Bucureşti, 1927,

p. IX—XII; N. Iorga, *Eusebiu Popovici*, în *Oameni cari au fost*, III, Bucureşti, 1936, p. 120—121; Prof. P. Rezuş, *Marele teolog ortodox Euseviu Popovici*, în AB, an. III, 1946, nr. 9—10, p. 248—251; Prof. Dr. Milan Şesan, *Eusebiu Popovici*, în MA, an. II, 1957, nr. 11—12, p. 883—885; Prof. Dr. Ioan Zugrav, *Prof. Eusebiu Popovici*, în MMS, an. XXXV, 1959, nr. 7—8, p. 480—486.

POPOVICI EUSTATIE (Evstatie, Evstratie, Istafius), arhimandrit, copist, a doua jumătate a sec. XVIII. Originar din Abrud sau din Baia Zlatna, jud. Alba, trăitor în Moldova, la mănăstirea Secu şi la schiturile Brăteşti (lângă Paşcani), apoi la Măgura Ocnei; se pare că a fost şi dascăl la şcoala de la Brăteşti. Se cunosc mai multe manuscrise copiate de el în perioada 1766—1781, cu foarte multe însemnări în româneşte şi latineşte; *Leastfiţa adecă scara raiului* (1766), *Miscelaneu* (1766, cu Tâlcul Sf. Liturghii, un Catehism, cărţi populare ş.a.); un alt *Miscelaneu* (1770, cu Tâlcul Sf. Liturghii şi un Cronograf); o traducere din *Sf. Grigorie Sinaitul* (1772); *Cuvântările Sf. Efrem Sirul* (1772); *Rânduiala chipului celui mare a călugărilor* (1776); *Octoih mic* (unul din 1778, copiat la Brăteşti, alte două, copiate în 1780 şi 1781 la Măgura Ocnei) ş.a.

Literatura: G. Ştrempel, *Copişti de manuscrise româneşti până la 1800*, Bucureşti, 1959, p. 183—184; Mircea Păcurariu, *Legăturile Bisericii Ortodoxe din Transilvania cu Ţara Românească şi Moldova în secolele XVI—XVIII*, Sibiu, 1968, p. 115—116; Constantin Turcu, *Despre schitul Brăteşti „din codrul Paşcanilor", însemnat centru cultural-şcolar din secolul al XVIII-lea*, în MMS, an. XLV, 1969, nr. 10—12, p. 631—632; Gabriel Ştrempel, *Catalogul manuscriselor româneşti*, vol. I, Bucureşti, 1978, p. 85, 120, 223, 303, 304; vol. II Bucureşti, 1983, p. 87 şi vol. III, Bucureşti, 1987, p. 207—208.

POPOVICI GHEORGHE, protopop, istoric. N. 25 apr. 1862, în Cliciova, jud. Timiş, în familie de preot, † dec. 1927, în Lugoj. Gimnaziul în Lugoj, Facultatea de Teologie în Cernăuţi (1881—1885), unde a obţinut doctoratul în 1886; studii de Teologie şi Filosofie la Universitatea din Viena (1885/86). Profesor la Institutul teologic din Caransebeş (1886/87), apoi protopop la Lugoj (1887—1927). Membru în Adunarea eparhială a Caransebeşului şi în Congresul Naţional Bisericesc al Mitropoliei Ardealului, vicepreşedinte şi membru în comitetul Partidului Naţional Român al jud. Caraş-Severin, ales deputat în Parlamentul din Budapesta (1905, 1907), preşedinte al Consiliului Naţional Român din Lugoj (1918), senator în primul Parlament al României întregite şi vicepreşedinte al Senatului. Autor de lucrări istorice, literare şi teologice, pe baza cărora a fost ales membru corespondent al Academiei Române (1909).

Lucrări: *Cuvântări bisericeşti*, 2 vol., Caransebeş, 1898—1904; *Uniunea românilor din Transilvania cu Biserica romano-catolică sub împăratul Leopold I*, Lugoj, 1901, VIII + 263 p.; *Istoria românilor bănăţeni*, Budapesta, 1904, XV + 424 p., altele rămase în manuscris. Colaborări la „Candela"—Cernăuţi, „Foaia Diecezană"—Caransebeş, „Luminătorul"—Timişoara, „Drapelul" —Lugoj, *Enciclopedia Română* de la Sibiu ş.a.

Literatura: Andrei Ghidiu şi Iosif Bălan, *Monografia oraşului Caransebeş*..., Caransebeş, 1909, p. 212—214; Dr. Aurel Cosma junior, *Istoria presei române din Banat*, vol. I, Timişoara, 1932, p. 98; I. D. Suciu, *Literatura bănăţeană de la început până la Unire*, Timişoara, 1940, p. 340—341; Virgil Turcan, *Protopopul Dr. Gheorghe Popovici*, în AB, an. I, 1944, nr. 5—6, p. 237—239; Prot. Ion B. Mureşianu şi dr. Victor Lăzărescu, *Activitatea protopopului Lugojului dr. Gheorghe Popovici în mişcarea agrară din 1903 a ţăranilor de pe valea Begheiului*, în MB, an. XXVII, 1977, nr. 1—3, p. 170—179; Dr. Victor Lăzărescu, *Protopopul dr. George Popovici (1862—1927)*, în MB, an. XXVIII, 1978, nr. 10—12, p. 690—693; Ion B. Mureşianu, *Dr. George Popovici membru corespondent al Academiei Române*, în vol. *Academia Română şi Banatul*, Timişoara, 1982, p. 168—170; Dr. Victor Lăzărescu şi pr. dr. Vasile V. Muntean, *Protopopul Dr. George Popovici (1862—1927)*, în MB, an. XXXVII, 1987, nr. 4, p. 80—84.

POPOVICI MOISE, preot, profesor. N. 1 sept. 1865, în Seghişte, jud. Bihor, † 28 mart. 1948, în Vaşcău, jud. Bihor. Studii la Gimnaziul

românesc din Beiuş (abs. 1882), la Institutul teologic din Arad (1882—1885), mai târziu cursuri de Pedagogie şi Filosofie la Universitatea din Cluj, cu examen de capacitate pentru Religie. Preot paroh în Seghişte (1885—1912), „administrator protopopesc" la Vaşcău (1906—1909), la Beiuş (1915—1918) şi la Rieni (1923—1926), catehet la Liceul „Samuil Vulcan" din Beiuş (1912—1931), director al Internatului ortodox din Beiuş (1919—1931), iconom stavrofor (1931).

Lucrări: *Monografia parohiei Seghişte*, în rev. „Transilvania", Sibiu, an. XLII, 1911, p. 205—231 (şi extras); *Contribuţiuni la monografia comunei Leheceni*, în „Transilvania", an. XLIIII, 1912, p. 509—530 (şi extras); *Monografia Internatului ortodox român de băieţi din Beiuş*, Oradea, 1932, 174 p.; *Un vechi monument istoric dispărut: biserica din Seghişte*, Beiuş, 1934, 24 p.; *Mângâieri sufleteşti. Predici şi cuvântări ocazionale*, Beiuş, 1934.

Colaborări la „Tribuna Poporului"—Arad, „Biserica şi Şcoala"—Arad, „Familia" şi „Legea Românească"—Oradea, predici în „Biblioteca amvonului" din Oradea ş.a.

Literatura: *Monografia internatului... din Beiuş*, Oradea, 1932, p. 104—105; *Necrolog*, în „Legea Românească", an. XXVIII, 1948, nr. 7, p. 39—40; Prof. Titus Roşu, *Un luptător pentru cultură şi unitate naţională: profesorul-catehet Moise Popovici din Beiuş (1865—1948)*, în „Legea Românească", serie nouă, an. IV, 1993, nr. 3, p. 5—8; Prof. Gavril Hădăreanu, *Torţe arzând în Ţara Beiuşului*, Beiuş, 1995, p. 420—426.

POPOVICI NICOLAE, profesor de teologie. N. 6 dec. 1883, în Bocşa Română, jud. Caraş-Severin, în familie de preot, † 20 mart. 1956, în Arad. Studii secundare la Liceul de Stat din Lugoj şi la Liceul „Andrei Şaguna" din Braşov, superioare la Facultatea de Ştiinţe juridice din Budapesta (neterminate), la Institutul teologic din Caransebeş şi la Facultatea de Teologie din Cernăuţi (abs. 1909), cu doctoratul în 1913. Preot-paroh în Bocşa Română, jud. Caraş Severin (1910—1912) şi Gătaia, jud. Timiş (1912—1920), director al cultului ortodox pentru provinciile unite la România din Ministerul Cultelor (1920—1922), profesor de Istorie bisericească şi Drept bisericesc la Academia teologică din Arad (1922—1945), rector al Academiei (1938—1945), din nou director în Ministerul Cultelor şi Artelor (1941), preot-paroh în Aradul Nou, membru în Adunarea eparhială a Episcopiei Aradului, iconom stavrofor (1941).

Lucrări: *Manual de Drept bisericesc ortodox oriental cu privire specială la Dreptul particular al Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, Arad, 1925, 320 p.; *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoţite de comentarii*. Traducere după Nicodim Milaş (în colaborare cu Prot. Uroş Kovincici), vol. I, partea I, Arad, 1930, 316 p.; partea a II-a, Arad, 1931, 574 p.; vol. II, partea I, Arad, 1934, 337 p.; partea a II-a, Arad, 1936, 300 p.; *Situaţia actuală de drept bisericesc a Bisericilor ortodoxe răsăritene*. Traducere după Dr. Radovan Kazimirovici (în colaborare cu Prot. Uroş Kovincici), Arad, 1927; *Opinii asupra proiectului de modificare a Legii şi Statutului pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române*, Sibiu, 1936, 69 p.; *Primul Sinod ecumenic de la Niceea*, Arad, 1925, 36 p.; *O mie de pilde pentru viaţa creştină*, Arad, 1929, 431 p. (în colaborare cu episcopul Grigorie Comşa şi pr. Gh. Popovici), articole în „Biserica şi Şcoala" — Arad, ş.a.

Literatura: Dr. Teodor Botiş, *Istoria Şcoalei normale (Preparandiei) şi a Institutului teologic ortodox-român din Arad*, Arad, 1922, p. 667; Nicolae Popovici, *Memoriu asupra titlurilor, studiilor şi lucrărilor*, Arad, 1937, 14 p.

POPOVICI NICOLAE, episcop. N. 29 ian. 1903, în Biertan—Sibiu, † 20 oct. 1960, în Biertan (reînhumat la 23 aug. 1992, în Oradea). Gimnaziul în Dumbrăveni, Şcoala normală „Andrei Şaguna" din Sibiu, cu diferenţă de liceu şi bacalaureat la Liceul „Andrei Şaguna" din Braşov (1923), Academia teologică „Andreiană" din Sibiu (1923—1927), cu examene de diferenţă la Facultatea de Teologie din Cernăuţi, care-i conferă doctoratul în 1934; studii de specializare la Facultatea de Teologie din Atena (1927/1928) şi la Facultăţile de Filosofie din München (1928—1930), Tübingen, Leipzig şi Breslau (1930—1932), profesor de Dogmatică şi Apologetică la Academia teologică „Andreiană" (1932—1936). Diacon necăsătorit (1929), preot (1934); ales

episcop al Oradiei la 28 apr. 1936 (înscăunat 2 iun. 1936) — refugiat la Beiuș între anii 1940—1944; pensionat din dispoziția autorităților comuniste la 5 oct. 1950, impunându-i-se domiciliu forțat la mănăstirea Cheia.

Lucrări: *Începuturile nestorianismului. Cu specială considerare asupra anatematismelor Sf. Ciril*, Sibiu, 1933, 76 p.; *Epicleza euharistică*, Sibiu, 1933, VIII + 351 p. (cea mai însemnată lucrare ortodoxă privind fundamentarea epiclezei euharistice); *Lespezi de altar* (cuvântări), Beiuș, 1942, 176 p. Articole, polemici, în „Revista Teologică", „Telegraful Român" și „Lumina Satelor" de la Sibiu, „Legea Românească" de la Oradea ș.a.

Literatura: TR, an. LXXXIV, nr. 24 și 28 din 1936; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 325—326; Nicolae Neaga, *Episcopul martir dr. Nicolae Popoviciu*, în MA, an. XXXV, 1990, nr. 6, p. 99—104; „Legea Românească", an. III, 1992, 12 p. — număr omagial; Titus Roșu, *Un martir al Bisericii românești și al demnității naționale: episcopul orădean Dr. Nicolae Popovici*, în rev. „Aletheia", Oradea, 5, 1995, p. 32—44.

POPOVICI SAVA, preot, copist. N. c. 1740, † 21 mai 1808, în Rășinari. Diacon în 1764, iar din 1768 preot în Rășinari; un timp protopop al Sibiului și „asesor consistorial". A copiat numeroase cărți cu conținut istoric sau moralizator: *Pășune oilor celor cuvântătoare sau pentru datoria păstorului duhovnicesc și cum se cade a paște încredințata lui turmă duhovnicească* (1779), *Opt glasuri pentru învățătură* (1780), *Minunile Născătoarei de Dumnezeu și pururea Fecioară* (1781, alte versiuni în 1790 și 1807), *Începătura învățăturilor bunului, credinciosului Io Neagoe Voievodul Țării Ungrovlahii* (1781), *Viața și povestea și lucrul marelui împărat Alexandru de la Machedonia* (1783), *Geografia* (1785), după o traducere rusească, *Hronograf — Împărăția lui Teodosie Grecul până la Mihail Paleologul* (677 p., 1789), *Hronograf adecă Letopiseț ce să zice scriirea anilor care spune istorii frumoase alese din Biblie, începând de la izvodirea lumii* (nedatat), *Statutele sau cartea sau pravila legilor săsești din Pământul crăesc din Ardeal care să zic Scăunime* (1798 și una din 1805, după traducerea, din latinește, făcută de Samuil Micu), *Cazanii* (la diferite sărbători). În ultimul manuscris apare și o predică cu caracter istoric, rostită în 1792, în care se ocupa de originea noastră romană și de continuitatea noastră pe teritoriul fostei Dacii, sub titlul *Istoria românilor din țara Ardealului* (prelucrată după o lucrare istorică a lui Michael Lebrecht, apărută la Sibiu în 1791).

Literatura: Pr. Emilian Cioran, *O familie de preoți în Rășinai*, în RT, an. VI, 1912, nr. 4—5, p. 124—127; I. Lupaș, *Chestiunea originii și continuității românilor într-o predică de la 1792*, în vol. *Studii, conferințe și comunicări istorice*, I, București, 1928, p. 375—388 (predica la p. 380—387); *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 272; Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești*, vol. II, București, 1983, p. 274 (a se vedea și vol. III, p. 177 și 180 și vol. IV, p. 118, 143 și 392); Prot. Emilian Cioran, *Șapte generații de preoți și protopopi-profesori din aceeași familie: Barcianu, 1699—1903*, Sibiu, 1991, p. 8—25 (predica despre originea românilor la p. 92—97).

POPOVICI TIMOTEI, preot, pedagog și compozitor. N. 20 aug. 1870, în Tincova, jud. Caraș-Severin, în familie de preot, † 11 sept. 1950, în Lugoj. Studii la Școala civilă și Școala pedagogică (1882—1890), apoi la Institutul teologic (1890—1893), toate în Caransebeș; studii de armonie și compoziție cu profesorul G. Musicescu la Conservatorul din Iași (1893—1895). Învățător la Școala primară din Lugoj (1895—1896), profesor de Muzică la „Școlile centrale române" din Brașov (1896—1899), dirijor al corului bisericii „Sf. Nicolae" din Șchei și al altor coruri din Brașov; profesor provizoriu (1899), apoi titular (1906—1919) de Muzică vocală și instrumentală la Institutul teologic-pedagogic din Sibiu, apoi la Școala normală „Andrei Șaguna" tot în Sibiu (1919—1936); dirijorul corului catedralei mitropolitane (1899—1940) și al altor coruri din Sibiu; diacon și preot în 1915, mai târziu hirotesit protopop.

Compozitor de seamă, a alcătuit numeroase compoziții laice și religioase, pentru cor de copii, coruri școlare, coruri pe trei voci și bărbătești. Opera sa muzicală a fost publicată în următoarele colecții: *Cuvântările Liturghiei pe trei voci egale*,

ed. I, Sibiu, 1902 (ed. a II-a, Viena, 1908, 21 p.); *Douăsprezece cântece de școală pentru două și trei voci egale*. Caietul I, Sibiu, 1901 (ed. a II-a, 1902); Caietul II, Sibiu, 1904; *Carte de cântece pentru școalele primare, gimnazii inferioare, școale reale, civile și preparandii*, Sibiu, 1911, VI + 36 p.; *Repertor coral (cântece pentru cor de bărbați). Colecție litografiată pentru uzul elevilor Seminarului* „Andreian", Sibiu, 1914, 95 + 28 p.; *Cântece naționale*, Sibiu, 1920, 64 p.; *Carte de cântece*, Sibiu, 1923, 168 p.; *Cântările Liturghiei pentru două voci egale*, Sibiu, 1942, 24 p.; *Cântările Liturghiei pentru cor mixt*, ed. a III-a, Sibiu, 1943, 100 p.; *Florile dalbe. Colecțiune de colinde și cântece de stea pentru cor mixt și de bărbați*, I, Craiova, f.a., 32 p.; II, Sibiu, 1945, 52 p. S-a îngrijit de republicarea cărții lui D. Cunțan, *Cântările bisericești după melodiile celor opt glasuri* (ed. a II-a, 1925, în colaborare; ed. a III-a, ed. a IV-a, singur, Sibiu, 1943, 96 p.). O parte din opera sa — *Coruri* — publicată în 1957.

A publicat și o serie de studii teoretice, dări de seamă, recenzii, în revista „Vatra Școlară" de la Sibiu, „Telegraful Român" ș.a. Se impun, între ele, un *Dicționar de muzică, cu deosebită considerare la muzica românească*, Sibiu, 1906, 160 p. (primul la noi); *Principiul național în muzică*, în „Anuarul XXIII al Institutului teologic-pedagogic din Sibiu", 1906/7, p. 3—16 ș.a.

Literatura: Eusebiu R. Roșca, *Monografia Institutului seminarial teologic-pedagogic „Andreian"*, Sibiu, 1911, p. 122—124; Preot Gheorghe Șoima, *Părintele Timotei Popovici. Din prilejul unei aniversări*, în RT, an. XXXV, 1945, nr. 7—8, p. 318—322; Preot A. Nanu, † *Timotei Popovici, 1870—1950*, în TR, an. XCVIII, nr. 29—31, 1950, p. 7; Pr. Prof. Gheorghe Șoima, *Centenarul „Timotei Popovici"*, în BOR, an. LXXXVIII, 1970, nr. 9—10, p. 1047—1052 și MA, an. XV, 1970, nr. 11—12, p. 888—894; D. Jompan, *Timotei Popovici*, Reșița, 1970, 127 p.; Gh. C. Zamfirescu, *Timotei Popovici în cultura românească*, în BOR, an. XCII, 1974, nr. 7—8, p. 956—962; Lector Ioan Popescu, *Timotei Popovici*, în „Îndrumătorul bisericesc" de la Sibiu pe anul 1981, p. 266-276; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 293—294; Vasile Stanciu, *Muzica bisericească corală din Transilvania*, I, Cluj Napoca, 2001, p. 101—123.

POPOVSCHI NICOLAE, istoric bisericesc (nehirotonit). N. 5 dec. 1875, în Vistierniceni, lângă Chișinău, în familie de preot, † 11 iul. 1948, în București. Studii la Școala duhovnicească (1886—1890) și la Seminarul teologic din Chișinău (1890—1896), continuând la Academia duhovnicească din Kiev (1896—1900), care i-a conferit titlul de „candidat în teologie". Profesor în Ostrogojski, în gubernia Voronej (1900—1904), apoi în Chișinău; în 1917 preda cursuri de Limba română pentru învățătorii din Basarabia. Din 1918 până în 1938 profesor de Istorie la Liceul „A. Donici" din Chișinău; paralel director al Liceului (1918—1920), șef al învățământului secundar din Basarabia (1918—1920).

Lucrări: *Românismul în Basarabia și unirea*, în VR, an. LXVII, 1922, nr. 6, p. 351—361; *Studii noi asupra trecutului Basarabiei*, în VR, an. LXIX, 1924, nr. 4, p. 81—98 și nr. 5, p. 182—196; *Viața bisericească-religioasă în Basarabia în ajunul anexării ei de către ruși*, în VR, an. LXXII, 1927, nr. 10, p. 147—163; *Mișcarea de la Balta sau inochentismul în Basarabia*, Chișinău, 1927, 347 p.; *Istoria Bisericii din Basarabia în veacul al XIX-lea sub ruși*, Chișinău, 1931, XII + 512 p. (reeditată la Chișinău în 2000, 319 p.); *Rolul religiei în viața poporului român din Basarabia*, în VB, an. X, 1941, nr. 11—12, p. 910—929; *Din negura trecutului. Crâmpeie de amintiri*, 2 vol., Chișinău, 1940 și București, 1944 (extras din VB, an. XI—XII, 1942 și 1943; reeditată la Chișinău, în 2000, în vol. *Istoria Bisericii din Basarabia*, p. 321—502). Colaborări la „Viața Basarabiei", „Convorbiri Literare" și alte periodice. În 1920 a publicat, la Chișinău, un *Dicționar româno-rus*; câteva lucrări istorice în manuscris s-au pierdut în 1940.

Literatura: *Enciclopedia „Cugetarea"* sub. red. Lucian Predescu, București, 1940, p. 685; Eugen Șt. Holban, *Figuri basarabene*, Paris, 1990, p. 54; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Basarabia. Aspecte din istoria Bisericii și a neamului românesc*, Iași, 1993, p. 17—18; Iurie Colesnic, un *Medalion*, în rev. „Basarabia", Chișinău, nov.-dec. 1993, p. 166—171; Iurie Colesnic, *Nicolae Popovschi*, în vol. „Cronica Episcopiei Hușilor", vol. IV, 1998, p. 479—490 (vezi și cartea sa *Basarabia necunoscută*, II, Chișinău, 1997, p. 124—133).

POPP NATHANIEL, arhiepiscop. N. 12 iun. 1940, în Aurora-Illinois (S.U.A.), ca fiu al unor români originari din părțile Sătmarului. Studii liceale în East Aurora, la Colegiul „Sf. Procopie" din Lisle-Illinois, apoi la Universitatea Gregoriană din Roma (abs. 1966). Hirotonit preot greco-catolic în 1966, iar în 1968 este primit ca preot în Episcopia ortodoxă română din America. A slujit ca preot ortodox la „Vatra Românească" din Jackson-Michigan, apoi la biserica „Sf. Cruce" din Hermitage/Sharon-Pennsylvania (1975—1980). La 20 sept. 1980 ales „episcop auxiliar" pe lângă arhiepiscopul Valerian Trifa, de către un Congres electoral al Episcopiei, întrunit la Cleveland; la 20 oct. 1984 Congresul electoral al Episcopiei, întrunit tot la Cleveland, l-a ales episcop eparhiot, fiind instalat la 17 nov. 1984 în catedrala „Sf. Gheorghe" din Detroit. În noua calitate, îndrumă editarea ziarului și calendarului „Solia", a revistei teologice „Lumină Lină" — în care a publicat numeroase articole — precum și „cursurile anuale de educație religioasă ale tineretului" de la „Vatra Românească", lângă Jackson-Michigan. Datorită noilor imigrări de români în America, determinate de rigorile regimului comunist din țară, s-au deschis câteva „misiuni" în Statele Unite și Canada și s-au construit noi biserici ortodoxe românești; s-a întemeiat o mănăstire de maici, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului", în apropiere de Vatra; a convocat și prezidat Congresele anuale ale Episcopiei, la Vatra sau în alte părți. În anul 1999 ridicat la demnitatea de arhiepiscop.

Literatura: Alexandru Nemoianu, *Episcopia ortodoxă română din America, 1984—1994*, în „Solia", an. LIX, nr. 7, iul. 1994, p. 20; Alexandru Nemoianu, *Cuvinte despre românii americani*, Cluj-Napoca, 1997, p. 120—125.

PORCESCU SCARLAT, preot, istoric. N. 10 dec. 1911, în Porcești (acum Moldoveni), jud. Roman (acum jud. Neamț), † 3 dec. 1991, în Iași. Studii la Seminarul „Sf. Gheorghe" din Roman (1923—1931), Facultatea de Teologie la Cernăuți (1931—1935), Seminarul pedagogic din Iași (1936), examen de capacitate pentru Religie (Iași, 1937), concurs pentru specialitatea Științe religioase în învățământul seminarial (București, 1943), Facultatea de Litere și Filosofie din Iași (1943—1947). Hirotonit preot pe seama catedralei episcopale din Roman (1939). Pedagog la Seminarul din Roman (1933—1939), profesor la Școala normală din Focșani (1939—1941), la Seminarul din Roman (1941—1943, 1945—1947), la Seminarul din Galați (1943—1945), la Seminarul „Veniamin" din Iași (1947—1948), director al Seminarului din Galați (1943—1945) și al celui din Iași (1947—1948), profesor la Școala de cântăreți bisericești a Arhiepiscopiei Iașilor (1948—1952), consilier administrativ cultural la Arhiepiscopia Iașilor (1952—1969), vicar administrativ la aceeași Arhiepiscopie (1969—1977), redactor al revistei „Mitropolia Moldovei și Sucevei" (1954—1977), preot paroh la bisericile „Barnovschi" (1952—1958) și „Toma Cozma" din Iași (1958—1977); iconom stavrofor (1945).

Lucrări: *Episcopia Romanului în secolul XV. Întemeiere și organizare*, București, 1941, 55 p. + 2 pl.; *Biserica episcopală din Roman*, București, 1970, 218 p. + 12 pl.; *Catedrala mitropolitană din Iași*, Iași, 1977, 155 p.; *Mănăstirea Neamț* (în colaborare), Iași, 1981, 372 p.; *Episcopia Romanului*, București, 1984, 415 p.; *Mănăstirea Varatic* (București), 1986, 274 p. (în colaborare); *Episcopia Hușilor. Pagini de istorie*, Roman, 1990, 183 p.

Studii și diferite articole: *Un episcop de Roman uitat: Filotei 1600*, în „Cronica Romanului", nr. 6, 1943, p. 1—16; *Sfânta Paraschiva cea nouă*, în MMS, an. XXXII, 1956, nr. 3—4, p. 122—151; *Locul mitropolitului Varlaam în Biserica Ortodoxă și în viața culturală a poporului român*, în MMS, an. XXXIII, 1957, nr. 10—12, p. 841—861; *Episcopul Macarie al Romanului*, în MMS, an. XXXVI, 1960, nr. 5—6, p. 347—361; *Activități culturale la mănăstirea Neamț în secolul al XV-lea*, în MMS, an. XXXVIII, 1962, nr. 5—6, p. 477—506; *Pomelnicul triptic de la mănăstirea Moldovița*, în MMS, an. XXXIX, 1963, nr. 7—8, p. 532—545; *Iosif cel dintâi mitropolit al Moldovei*, în MMS, an. XL, 1964, nr. 3—4, p. 126—139; *Biserica Ortodoxă Română de la Baden-Baden. Un secol de la întemeiere*, în MMS, an. XLII, 1966, nr. 5—6, p. 317—362; *Locul mănăstirii Putna în viața Bisericii Ortotoxe Române*, în MMS, an. XLII, 1966, nr. 7—8, p. 583—594; *Limba română literară în opera mitropolitului Veniamin Costachi*, în MMS, an. XLIII, 1967, nr. 1—2, p. 165—174; *Tiparnița de la biserica Trei Ierarhi din Iași. Cea dintâi carte imprimată în Moldova*, în MMS, an. XLVII,

1971, nr. 3—4, p. 202—214; *Preotul profesor Constantin Nazarie*, în MMS, an. XLVIII, 1972, nr. 3—4, p. 201—216; *Episcopul Melchisedec, 80 de ani de la moartea sa*, în MMS, an. XLVIII, 1972, nr. 5—6, p. 380—402; *Mențiuni literare despre sau în legătură cu mănăstirea Cetățuia*, în MMS, an. XLVIII, 1972, nr. 7—8, p. 588—600; *Activitatea cărturărească a mitropolitului Dosoftei*, în MMS, an. L, 1974, nr. 9—12, p. 800—837; *Organizarea Bisericii din Moldova pe vremea domniei lui Mihai Viteazul*, în MMS, an. LI, 1975, nr. 5—8, p. 398—406; *Marea răscoală a țăranilor din 1907. Slujitori ai altarelor străbune alături de țărani*, în MMS, an. LIII, 1977, nr. 1—3, p. 25—47; *Participarea slujitorilor ortodocși, monahilor și monahiilor din Arhiepiscopia Iașilor în lupta pentru independența României*, în MMS, an. LIII, 1977, nr. 5—6, p. 397—429; *Înfăptuiri culturale artistice-bisericești pe vremea domnitorului Petru Rareș*, în MMS, an. LIII, 1977, nr. 10—12, p. 776—796; *Contribuții aduse de slujitorii bisericești din Arhiepiscopia Iașilor în anii 1916—1918 pentru făurirea statului național unitar român*, în MMS, an. LIV, 1978, nr. 9—12, p. 685—714; *Contribuția clerului ortodox român la înfăptuirea Unirii Principatelor*, în MMS, an. LV, 1979, nr. 1—2, p. 12—29; *Cronica românilor de Gh. Șincai tipărită pentru întâia oară la Iași*, în MMS, an. LVI, 1980, nr. 6—8, p. 617—622; *Tetraevanghelul de la Humor (1473) cu portretul lui Ștefan cel Mare*, în MMS, an. LVII, 1981, nr. 7—9, p. 498—529; *Din mila lui Dumnezeu, Noi Alexandru Voievod, domn al Țării Moldovei. 550 de ani de la moartea sa (1432—1982)*, în MMS, an. LVIII, 1982, nr. 1—2, p. 111—123; *Ștefan cel Mare înnoitor de țară, ctitor și mare binefăcător*, în BOR, an. CI, 1983, nr. 5—6, p. 427—439; *Scrieri inedite referitoare la zidirea bisericii „Sf. Ioan Botezătorul" din schitul chinovial Prodromu*, în BOR, an. CII, 1982, nr. 3—4, p. 258—272; *Activități culturale la mănăstirea Bistrița în secolele XV—XVI*, în MMS, an. LX, 1984, nr. 7—9, p. 548—558; *O ctitorie românească la Sfântul Munte Athos: Schitul Prodromu. 120 de ani de la sfințire*, în MMS, an. LXII, 1986, nr. 4, p. 73—103; *Cuvioasa Paraschiva de la Iași și Sfântul Daniil Sihastrul*, în vol. *Sfinți români și apărători ai legii strămoșești*, București, 1987, p. 258—271 și 319—330; *Știri noi referitoare la activitatea episcopului Filotei al Buzăului (1850—1860)*, în BOR, an. CV, 1987, nr. 3—4, p. 80—92.

În volumul *Monumente istorice bisericești din Mitropolia Moldovei și Sucevei*, Iași, 1974, a publicat micromonografiile: *Putna, Voroneț, Neamț, Humor, Moldovița, Sucevița, Dragomirna, Agapia, Catedrala Episcopală din Roman, Catedrala Mitropolitană din Iași*.

Alte articole de istorie bisericească și de istoria culturii, predici, cateheze, note, însemnări, comentarii, recenzii, cronici, reportaje, în revistele „Cronica Romanului", „Mitropolia Moldovei și Sucevei", „Mitropolia Olteniei", „Biserica Ortodoxă Română", „Telegraful Român", „Cronica", „Convorbiri Literare" ș.a.

Literatura: Ioanichie Bălan, *Convorbiri duhovnicești*, II, Roman, 1988, p. 351—352; *Necrolog*, în MMB — *Teologie și viață*, an. I (LXVII), 1991, nr. 9—12, p. 218—220.

PORUMBESCU IRACLIE, preot, poet și prozator, tatăl compozitorului Ciprian Porumbescu. N. 9 mart. 1823, în Sucevița, † 13 febr. 1896, în Frătăuții Noi, jud. Suceava. Gimnaziul în Cernăuți, apoi Institutul teologic din Cernăuți (1847—1850). Preot în Șipote (1850—1857 și 1859—1865), Boian (1857—1859), Stupca (1865—1884) și Frătăuții Noi (1884—1896), toate în Bucovina. A fost unul dintre primii scriitori români din Bucovina, autor de versuri (balade, poezii patriotice), proză, schițe, prelucrare a unor legende istorice, amintiri — într-o limbă mai curată decât versurile —, publicate în „Albina Românească" a lui G. Asachi — Iași, „Gazeta de Transilvania" — Brașov, „Foaia pentru minte, inimă și literatură" — Brașov, „Zimbrul" — Iași, „Românul" — București, „Calendarul pentru Bucovina", predici în „Candela" — Cernăuți ș.a. Prin 1850 era secretar de redacție al ziarului „Bucovina". Culege poezii populare pe care le-a trimis lui Vasile Alecsandri. Amintirile sale cuprind date interesante despre evenimentele timpului și oamenii pe care i-a cunoscut.

O parte din poezii, proză și amintirile i-au apărut mai târziu în volum: *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, adunate și însoțite de o schiță biografică de Leonida Bodnărescu, Cernăuți, 1898, VI + 194 p.; *Amintiri*. Ediție îngrijită de Ion Ștefan, București, 1943 (criticată de Dr. Leca Morariu în „Candela", an. LVII, 1946, p. 425—433); *Amintiri*. Ediție îngrijită, prefață, note și glosar de Nicolae Oprea, Cluj-Napoca, 1978, 231 p.

Literatura: *Scrierile*... ed. Leonida Bodnărescu, Cernăuți, 1898, p. 3—23; Constantin Loghin, *Scriitori bucovineni*..., București, 1924, p. 155—168; Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina (1775—1918)*, Cernăuți, 1926, p. 59—66 (și ed. Cernăuți, 1996, p. 96—105); Leca Morariu, *Iraclie Porumbescu*, Cernăuți, 1938, 16 p.; Horia Stanca, *Contribuții la biografia lui Ciprian Porumbescu. Iraclie Porumbescu*, în GB, an. XXI, 1962, nr. 1—2, p. 97—123; Paul Leu, *Ciprian Porumbescu*, Suceava, 1972, p. 9—17; Nina Cionca, *Ciprian Porumbescu*, București, 1974, p. 5—10; Nicolae Oprea în *Amintiri*..., Cluj-Napoca, 1978, p. 5—18; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 704; Nicolae Cârlan, *Iraclie Porumbescu. O prezentare monografică*, în vol. *Ciprian Porumbescu (1853—1883). Studii privind viața și opera compozitorului*, Suceava, 1983, p. 111—134; Leca Morariu, *Iraclie Porumbescu*, vol. 1. Ediție îngrijită de Vasile D. Nicolescu și Vasile Vasile, București, 1986, 471 p.

POTECA EUFROSIN (din botez Radu), teolog, filosof, pedagog, orator și traducător. N. 1788, în Nucșoara, jud. Prahova, † 10 dec. 1858, în mânăstirea Gura Motrului, jud. Mehedinți. Studiază la o școală grecească din București; frate la mânăstirea Căldărușani, tuns în monahism la Neamț (c. 1808), hirotonit — la București — ierodiacon (1809) și ieromonah (1813), urmând apoi cursurile Academiei grecești din București (c. 1812—1816); „dascăl al sfintelor noastre dogme" la aceeași Academie (c. 1816—1818), profesor de Geografie la școala românesacă de la „Sf. Sava", condusă de Gheorghe Lazăr (1818—1820). Trimis de „Eforia Școalelor" la Universitățile din Pisa (1820—1823) și Paris (1823—1825), unde studiază Filosofia, Teologia, Istoria, Științele exacte, Limbile clasice și moderne. Reîntors în țară, a fost profesor de Filosofie la Școala de la „Sf. Sava" (1825—1832), arhimandrit (c. 1830), apoi egumen al mânăstirii Gura Motrului (1832—1858). Ca egumen, a restaurat mânăstirea, a îndrumat școala din incinta ei, a sprijinit școlile din satele aparținătoare Motrului și din satul său natal; prin testament a lăsat sume însemnate de bani pentru întreținerea la școală a cinci elevi la București și alți cinci la Craiova. Însuflețit patriot, a militat pentru luminarea poporului și pentru înlăturarea unor nedreptăți sociale. Prin lucrările sale a contribuit la formarea filosofiei românești moderne.

Lucrări originale: *Cuvinte panighirice și moralnice*, București, 1826, 367 p. (este inclus aici și Cuvântul de deschidere a cursului de Filosofie, rostit la 1 octombrie 1825); *Manual de catihis religios și moral cuprinzător de dogmele și tainele Bisericii noastre*, Buzău, 1839 (ed. a II-a, București, 1845, 17 p.)

Traduceri: Dimitrie Darvaris: *Mai nainte gătire spre cunoștința de Dumnezeu prin privirea celor ce sînt*, Buda, 1818, 16 f. + 179 p; Johann Gottlieb Heineccius: *Filosofia cuvântului și a năravurilor, adecă Loghica și Ithica elementare, cărora se pune înainte Istoria filosofească*, Buda, 1829, 24 f. + 398 p. (după versiunea greacă a lui Grigorie Brâncoveanu); Alexandru Scarlat Sturza: *Enhirid adecă mânelnic al pravoslvnicului hristian*, București, 1832, 415 p. (din grecește); *Sfânta Scriptură pe scurt într-o sută și patru istorii, culese din Biblie și din Evanghelie și urmată de un mare Catehism pentru Seminare*, Buzău, 1836, 180+ 80 p. (prima lucrare aparținea teologului german Johann Hübner, tradusă după versiunea greacă a lui Polihronie Dimitrie; a doua era prelucrarea greacă a *Catehismului* lui Platon al Moscovei, făcută de Dimitrie Darvaris; ed. a II-a, București, 1847, VI + 347 + 38 p.; Catehismul singur la Neamț, 1856, 96 p.); *Obiceiurile israilitenilor și ale creștinilor*, culeasă din Sf. Scriptură și din Istoria bisericescă a abatelui (Claude) Fleury, București, 1845 (după o versiune greacă); Jean Baptiste Massillon: *Mic post ori Cuvinte alese*, București, 1846 (din franțuzește); Jacques B. Bossuet: *Vorbire asupra istoriei universale*, tâlmăcită (din franțuzește), 2 vol., București, 1855.

Postume: *Istoria monastirilor Valahiei sau faptele prinților domnitori Țării Românești mai ales cele religioase, după rânduiala chronologhicească, începându-se de la Radu Negru Voievod până în zilele noastre* (1846, publicată parțial de G. Dem. Teodorescu în 1883); I. Bianu, *Întâii bursieri români în străinătate. Scrisori de ale lui Eufrosin Poteca*, în „Revista Nouă", București, I, 2, 1888, p. 421—431; Ion Vârtosu, *Pagini din autobiografia lui Eufrosin Poteca*, în BOR, an. LV, 1937, nr. 7—10, p. 498—514 (și extras); *Catehismul mititel, cuprinzând dogmele și tainele*

Bisericii Răsăritului pentru învățătura pruncilor, publicat de C. Rădulescu Motru, București, 1940, 23 p. (extras din „Revista de Pedagogie", X, 1940); C. Rădulescu Motru, *Din autobiografia lui Eufrosin Poteca*, în An. Acad. Rom., M. S. I., s. III, t. XII, București, 1943, 28 p.; Pr. Prof. Gheorghe I. Moisescu, *Două cuvântări ale arhimandritului Eufrosin Poteca* în MO, an. VI, 1954, nr. 4—6, p. 250—255; Pr. Prof. Gheorghe I. Moisescu, *Din corespondența arhimandritului Eufrosin Poteca (1825—1858)*, în MO, an. X, 1958, nr. 11—12, p. 807—834; Pr. Gabriel Cocora, *Din corespondența arhimandritului Eufrosin Poteca*, în MO, an. XI, 1959, nr. 3—4, p. 207—213; Pr. Gabriel Cocora, *Câteva cuvântări ale arhimandritului Eufrosin Poteca*, în MO, an. XVI, 1964, nr. 9—10, p. 758—768; N. Isar, *Câteva scrisori ale arhimandritului Eufrosin Poteca de la sfârșitul vieții sale (1852—1856)*, în BOR, an. XCIV, 1976, nr. 5—6, p. 590—594; Pr. Alexandru Stănciulescu-Bârda, *Eufrosin Poteca inedit: Elemente de metafizică*, în BOR, an. XCIX, 1981, nr. 5—6, p. 675—689; Gheorghe Vasilescu, *Din corespondența arhimandritului Eufrosin Poteca, egumenul mănăstirii Motru (1833—1858)*, în BOR, an. CI, nr. 1—2, 1983, p. 116—127; *Predici și cuvântări*. Studiu introductiv și note de Arhim. Veniamin Micle, Editura Mănăstirii Bistrița, 1993, 128 p.

Literatura: G. Dem. Teodorescu, *Viața și operele lui Eufrosin Poteca*, în „Revista pentru istorie, arheologie și filologie", an. I, vol. II, București, 1883, p. 1—46 (și extras); Petre V. Haneș, *Eufrosin Poteca traducător al lui Bossuet*, în rev. „Prietenii istoriei literare", I, 1931; Gheorghe I. Moisescu, *Cei dintâi bursieri ai lui Eufrosin Poteca la Colegiul Național din București*, București, 1933, 27 p.; Ion Vârtosu, *Eufrosin Poteca, egumen al mănăstirii Motru. Acte și scrisori*, în RIB, an. I, 1943, nr. 2, p. 56—91 (și extras, 29 p.); Pr. Prof. Gheorghe I. Moisescu, *O sută de ani de la moartea arhimandritului Eufrosin Poteca, egumenul mănăstirii Gura Motrului*, în MO, an. X, 1958, nr. 11—12, p. 767—779 (alte articole în aceeași revistă); G. Călinescu, *Eufrosin Poteca*, în „Studii și cercetări de istorie literară și folclor", 4, 1960, p. 731—735; Nicolae Isar, *Concepția iluministă a lui Eufrosin Poteca în baza analizei discursurilor sale din anii 1827—1837*, în „Revista de Filosofie", an. XII, 1965, nr. 12, p. 1625—1644; Ilie Popescu Teiușani, *Eufrosin Poteca*, în vol. *Din istoria pedagogiei românești*, III, București, 1967, p. 66—83; Titu Georgescu și Emil Bâldescu, *Eufrosin Poteca*, în vol. *Ctitori de școală românească*, București, 1971; Drd. Constantin Mosor, *Arhimandritul Eufrosin Poteca*, în BOR, an. LXXXIX, 1971, nr. 9—10, p. 1037—1050; Protos. Veniamin Micle, *Arhimandritul Eufrosin Poteca predicator*, în MO, an. XXVIII, 1976, nr. 9—10, p. 718—734 (și în vol. *Trepte spre amvon. Studii omiletice*. Ed. Mănăstirii Bistrița, 1993, p. 146—164); Prof. Ștefan Bazilescu, *Egumenatul arhimandritului Eufrosin Poteca la mănăstirea Gura Motrului*, în MO, an. XXVIII, 1976, nr. 11—12, p. 1002—1011; Pr. Drd. Gheorghe Neagoe, *Eufrosin Poteca teolog și slujitor bisericesc*, în MO, an. XXVIII, 1976, nr. 11—12, p. 1012—1018; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 705; Prof. V. Diacon, *Arhimandritul Eufrosin Poteca și preocupările sale de cultură românescă*, în MMS, an. LV, nr. 1979, nr. 7—8, p. 563—572; Prof. Gheorghe Vasilescu, *Activitatea lui Eufrosin Poteca în comisia pentru înscrierea în condici a documentelor mănăstirești*, în MO, an. XXXIV, 1982, nr. 10—12, p. 708—731; Mugur Moș, *Contribuții la viața și activitatea cărturarului iluminist Eufrosin Poteca*, în „Studii și articole de istorie", București, 1985, nr. 51—52, p. 230—239; Pr. Cristian Muntean, *O veche carte de arheologie a Vechiului și Noului Testament în limba română* (= Obiceiurile israilitenilor), în RT, an. IX (81), 1999, nr. 3, p. 123—135.

PRELIPCEAN VLADIMIR, profesor de teologie. N. 20 febr. 1903, în Voitinel, jud. Suceava, † 29 nov. 1990, în București. Liceul la Rădăuți (1917—1924), Facultatea de Teologie din Cernăuți (1925—1929), cu doctoratul în 1931; studii de specializare pentru Studiul Vechiului Testament și limbile biblice semitice (ebraică, aramaică, siriană, asiriană și arabă) la Universitățile din Viena, Berlin și Strasbourg (1932—1934). Preot în Horodnicul de Jos — Rădăuți (1929—1935), prefect de studii la Internatul teologic de pe lângă Facultatea de Teologie din Cernăuți și asistent onorific la catedra de Studiul biblic al Vechiului Testament (1935—1937), profesor agregat (1937), apoi titular (1941), la aceeași catedră, până în 1948; în acest

an a fost încadrat ca profesor titular la catedra de Studiul Vechiului Testament de la Facultatea de Teologie, apoi la Institutul Teologic Universitar din București, funcționând până la pensionare (1 oct. 1969; a suplinit catedra și în 1969/1970); iconom stavrofor din 1950.

Lucrări: *Profetul Avacum. Introducere, traducere și comentar*, Cernăuți, 1934, 108 p.; *Desgropările din Teleilat-Gassul și importanța lor pentru Palestina preistorică*, în „Candela", an. XLIX, 1938, p. 152—167 (și extras); *Textele din Ras-Shamra și raportul lui cu Vechiul Testament*, în „Candela", an. L—LII, 1939—1941, p. 538—567 (și extras); *Vocațiunea la profeții Vechiului Testament*, în „Candela", an. LIII—LIV, 1942—1943, p. 52—71 (și extras); *Ceva despre scrisul profeților Vechiului Testament*, în „Candela", an. LV–LVI, 1944/1945, p. 181—195 (și extras); *Aspecte sociale în scrierile profeților Vechiului Testament*, în „Candela", an. LVII, 1946, p. 338—359 (și extras); *Studiul Vechiului Testament*. Manual pentru uzul studenților Institutelor Teologice, București, 1952, 288 p. (ed. a II-a, București, 1985, 452 p. , în colaborare cu pr. prof. Nicolae Neaga și pr. prof. Gh. Barna).

Probleme sociale în Vechiul Testament, în ST, an. I, 1949, nr. 1—2, p. 55—68; *Profeți și profeții false după Vechiul Testament*, în ST, an. I, 1949, nr. 5—6, p. 326—344; *Sfânta Scriptură, cartea de căpătâi a preotului*, în ST, an. I, 1949, nr. 7—8, p. 487—513; *Idei despre pietate în Vechiul Testament*, în ST, an. IV, 1952, nr. 1—2, p. 15—24; *Evangheliile sinoptice. Probleme dogmatice și idei sociale*, în ST, an. V, 1953, nr. 5—6, p. 365—381; *Pacea mesianică la profeții Vechiului Testament*, în ST, an. VI, 1954, nr. 1—2, p. 3—16; *Actualitatea învățăturilor moral-sociale în cartea lui Iisus fiul lui Sirah*, în ST, an. VII, 1955, nr. 9—10, p. 582—599; *Decalogul, lege universală și veșnică*, în MMS, an. XXXII, 1956, nr. 5, p. 246—258; *Dumnezeu și lumea după Vechiul Testament în comparație cu concepțiile antic-orientale*, în MMS, an. XXXIII, 1957, nr. 1—2, p. 60—70; *Adevărul istoric al Sfintei Scripturi în lumina noilor descoperiri arheologice*, în MO, an. IX, 1957, nr. 3—4, p. 242—269; *Viața religios-morală după concepția Vechiului Testament*, în MO, an. XIV, 1962, nr. 5—6, p. 271—283; *Inspirația Sfintei Scripturi*, în „Ortodoxia", an. XIV, 1962, nr. 4, p. 462—488; *Incinerarea morților în teologia ortodoxă*, în ST, an. XIV, 1962, nr. 7—8, p. 414—428; *Studiul Vechiului Testament sub aspectul său teologic în epoca contemporană în Apus*, în ST, an. XX, 1968, nr. 3—4, p. 221—241; *Mesianismul lui Iisus în raport cu mesianismul iudaic*, în MMS, an. XLV, 1969, nr. 1—2, p. 21—35; *Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție ca izvoare ale revelației divine în cele trei mari confesiuni creștine*, în MMS, an. XLVII, 1970, nr. 3—6, p. 218—229; *Cuvântul lui Dumnezeu în viața Bisericii*, în ST, an. XXIII, 1971, nr. 1—2, p. 31—73 (în colaborare cu pr. prof. Gr. Marcu). Alte articole, recenzii, note în aceleași periodice.

Literatura: Pr. Prof. D. R(adu), *Prof. Pr. Dr. Vladimir Prelipcean*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 94—95; articolul omagial în ROC, an. XIII, 1983, nr. 3, p. 20—21; *Necrolog*, în ST, an. XLII, 1990, nr. 5—6, p. 128—130 (Diac. Prof. Emilian Cornițescu); *Necrolog*, în MMB, an. LCVI, 1990, nr. 5—6, p. 91—92 (Pr. Anton Frunză).

PROCOPOVICI PETRE, profesor de teologie. N. 29 iun. 1894, în Putna, jud. Suceava, † 26 dec. 1958, în Sibiu. Liceul la Suceava (1906—1914), apoi face studii superioare la Universitatea din Cernăuți, unde obține doctoratul în Teologie (1921) și licența în Litere și Filosofie. Profesor suplinitor de Română, Istorie și Geografie la Liceul real din Cernăuți (1919—1922), administrator parohial la capela ortodoxă română din Viena (1922—1924), făcând atunci și studii de specializare în Teologia practică la Facultatea de Teologie de acolo. Prefect de studii și ajutor de spiritual la Internatul Facultății de Teologie din Cernăuți și profesor la Liceul real (1924—1928), profesor de Teologie practică la Academia teologică din Oradea (1924—1937), profesor agregat (1937), apoi titular (1941) la catedra de Teologie practică (Omiletică și Catehetică) de la Facultatea de Teologie din Cernăuți până în apr. 1948; transferat apoi la Facultatea de Teologie din București (fără ca să funcționeze), preot la biserica „Sf. Spiridon Nou" din București (1949—1950), duhovnic la Institutul Teologic Universitar din Cluj (1950—1952), conferențiar la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1952—1958).

Lucrări: *Instrucția și educația religioasă în școlile secundare de băieți*, în „Candela", an. XXXVII, 1926, nr. 8—9, p. 153—214 și an. XXXVIII, 1927, nr. 1—2, p. 1—61 (extras, 1927, 123 p.); *Introducere în Teologia pastorală*, în „Candela", an. XL, 1929, nr. 7—9, p. 283—306 (extras, 1929, 24 p.); *Omilia și predica. Studiu istoric-omiletic*, Oradea, 1933, 86 p.; *Ritualistica sau manual de Ritual al Bisericii Ortodoxe Române*, Oradea, 1936, 175 p.; *Noțiunea, obiectul și structura Teologiei practice*, în „Candela", an. XLVIII, 1937, nr. 1—2, p. 96—114 (și extras 1937, 19 p); *Elemente fundamentale de educație creștină*, în „Candela", an. L—LII, 1939—1941, p. 239—314 (și extras, 1942, 80 p.): *Introducere în Omiletică*, în „Candela", an. LVII, 1946, p. 360—424 (și extras, Iași, 1947, 65 p.).

Predici pentru Duminicile Triodului, supliment la „Candela", an. XXXIX, 1928, nr. 6—8, 54 p.; articole și predici în „Candela", „Legea Românească" „Telegraful Român", „Mitropolia Ardealului".

Literatura: Pr. Prof. Spiridon Cândea, *Petre Procopoviciu*, în MA, an. IV, 1959, nr. 1—2, p. 127—128 (necrolog, p. 142—143); Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 360—361.

PROTUL GAVRIL, cărturar grec, sec. XV—XVI, care a trăit un timp și în Țara Românească, „protosul" (cârmuitorul) mănăstirilor din Muntele Athos. Din dispoziția domnitorului Neagoe Basarab a scris (c.1520) lucrarea istorico-aghiografică *Viața și traiul sfinției sale părintelui nostru Nifon patriarhul Țarigradului, carele au strălucit cu multe patimi și ispite în Țarigrad sau în Țara Muntenească*. Expune viața fostului patriarh ecumenic Nifon II, chemat de Radu cel Mare pentru reorganizarea Bisericii din Țara Românească (c. 1503, canonizat în 1517), dar și evenimentele politice petrecute între anii 1504 și 1520. A fost redactată fie în greaca bizantină, fie în slavonă.

Literatura: Ediții ale *Vieții*: B. P. Hasdeu în „Arhiva istorică a României", t. I, 2, 1865, p. 132—150; Iosif Naniescu și Constantin Erbiceanu, *Viața și traiul Sfinției sale părintelui nostru Nifon*, București, 1888; Tit Simedrea, *Viața și traiul sfântului Nifon, patriarhul Constantinopolului. Introducere și text*, în BOR, an. LV, nr. 5—6, 1937, p. 257—299 (și extras, XIV + 58 p. + 6 pl.); ed. T. Simedrea reprodusă integral de G. Mihăilă și Dan Zamfirescu, *Literatura română veche (1402—1647)*, vol. I, București, 1969, p. 60—112; o ediție după un alt manuscris, cu traducere românească, a dat Vasile Grecu: *Viața Sfântului Nifon. O redacțiune grecească inedită*, editată, tradusă și însoțită de o introducere, București, 1944, 195 p. + 5 pl.

Studii: Niculae M. Popescu, *Nifon II patriarhul Constantinopolului*, în An. Acad. Rom., M.S.I., s. a II-a, t. XXXVI, 1914, p. 731—798 (și extras); D. Mazilu, *Contribuțiuni la studiul vieții Sf. Nifon patriarhul Constantinopolului...*, București, 1928, 16 p.; studiile introductive la edițiile citate; Academia R.S.R., *Istoria literaturii române*, I, București, 1964, p. 275—278; Petre Ș. Năsturel, *Recherches sur les rédactions greco-roumaines de la Vie de Saint Niphon II patriarche de Constantinople*, în RESEE, V, 1967, nr. 1—2, p. 41—75; *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 149—150.

PROVIAN CONSTANTIN, preot, filosof și pedagog. N. 14 oct. 1884, în Provița de Sus, jud. Prahova, în familie de preot, † 11 mai 1922, în Buzău. Seminarul inferior la Roman (1896—1899) și Seminarul „Central" din București (1899—1903), Facultatea de Teologie din București (1903—1907, cu licența în 1908); diacon la capela ortodoxă română din Baden-Baden (1909—1914), urmând paralel cursuri de Filosofie și Teologie la Universitățile din München, Heidelberg, Strasbourg și Freiburg; în 1920 obține doctoratul la Facultatea de Teologie din București; profesor pentru disciplinele teologice și germană și director la Seminarul din Buzău și — paralel — preot la bisericile „Simileasca", apoi la „Banu" din Buzău (1914—1922); în 1921 numit — prin concurs — profesor de Teologie practică la Facultatea de Teologie din București, dar n-a funcționat, datorită morții sale premature. Distins predicator și conferențiar, pedagog și organizator al învățământului seminarial, autor de lucrări teologice, articole în periodicele vremii.

Lucrări: *Raportul dintre religiune şi cultură*. Teză de licenţă, Bucureşti, 1908, 47 p.; *Activitatea pastorală şi omiletică a Sf. Ioan Hrisostom în Antiohia (386—398)*, Buzău, 1919, 43 p.; *Sfântul Apostol Pavel. Studiu asupra personalităţii şi activităţii sale practice*, Buzău, 1921, 88 p.; *Studii de Teologie practică. Problema cunoaşterii vieţii sufleteşti din punctul de vedere al Teologiei practice*, Buzău, 1921, 59 p.; *Curente culturale şi sociale în lumina Evangheliei*, Conferinţe şi cuvântări, Bucureşti, 1920, 100 p.; *Problema pregătirii clerului*, Bucureşti, 1922, 16 p.

Literatura: Pr. Prof. I. Constantinescu, *Pr. Prof. Dr. Constantin Provian, directorul Seminarului teologic din Buzău (1884—1922). La împlinirea a 50 de ani de la moartea sa*, în GB, an. XXXI, 1972, nr. 1—2, p. 96—101; Pr. Prof. D. Belu, *În memoria lui Constantin Provian. Cincizeci de ani de la trecerea lui dincolo*, în MA, an. XVII, 1972, nr. 3—4, p. 293—299; Preot Gabriel Cocora, *Seminarul teologic din Buzău la împlinirea a o sută cincizeci de ani*, Buzău, 1988, p. 191—196.

PUIU VISARION (din botez Victor), mitropolit. N. 27 febr. 1879, în Paşcani, jud. Iaşi, † 10 aug. 1964, în Viels-Maison, lângă Chateau-Thierry, dep. Aisne în Franţa (înhumat ulterior în cimitirul Montparnasse din Paris). Studii la Seminariile din Roman (1893—1896) şi „Veniamin" din Iaşi (1896—1900), la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1900—1904), apoi la Academia duhovnicească din Kiev (ian. 1907—iul. 1908). Tuns în monahism la Roman (22 dec. 1905) şi hirotonit ierodiacon (25 dec. 1905), diacon la catedralele episcopale din Roman (1905—1908) şi Galaţi (1908), hirotonit ieromonah şi hirotestit protosinghel la Galaţi (6 dec. 1908), apoi arhimandrit (1 ian. 1909) şi numit tot atunci vicar al eparhiei Dunării de Jos, director al Seminarului „Sf. Andrei" din Galaţi (1 apr. 1909—1 sept. 1918), apoi director al Seminarului din Chişinău (1 sept. 1918) şi exarh al mănăstirilor din Basarabia (1 nov. 1918). Episcop la Argeş (ales 17 mart. 1921, hirotonit în 25 şi înscăunat în 27 mart.), episcop al Hotinului, cu sediul la Bălţi (ales 29 mart. 1923, instalat 13 mai 1923); la 17 oct. 1935 ales mitropolit al Bucovinei (instalat 10 nov. 1935), retras în mai 1940; mai târziu mitropolit „al Transnistriei", cu reşedinţa în Odessa (1942—1943). Datorită ultimei funcţii, a fost nevoit să se refugieze din aug. 1944 în Apusul Europei (Viena, abaţiile din Maguzzano şi Pontida în Italia, într-o localitate de lângă Lugano, în Elveţia, iar din sept. 1949 la Paris.). La 21 febr. 1946 condamnat la moarte de „Tribunalul Poporului" din Bucureşti. Sub presiunea autorităţilor comuniste, Sf. Sinod l-a depus din treaptă la 28 febr. 1950; reabilitat la 25 sept. 1990. Din 1949 până în 1958 a condus o eparhie românească pentru Europa Occidentală, având drept catedrală biserica românească din Paris.

Lucrări: *Preoţii săteşti*, Bucureşti, 1902, 75 p. (ed. a II-a, 1925); *Creştinism şi naţionalitate*. Teză pentru licenţă, Bucureşti, 1904, 105 p.; *Câteva cuvântări bisericeşti*, Bucureşti, 1904, 105 p.; *Din călătoriile ieromonahului rus Partenie prin Moldova*. Traducere din ruseşte, Vălenii de Munte, 1910, 53 p.; *Mănăstirile de călugăriţe. Schiţe istorice*, Bucureşti, 1910; *Din istoria vieţii monahale*, Bucureşti, 1911, 116 p.; *Mănăstirile din Basarabia*, Chişinău, 1919, 95 p.; *Predici pentru oraşe*, Chişinău, 1920, 232 p.; *Glas în pustie*, Chişinău, 1931 şi 1935; *Documente basarabene*, 2 vol., Chişinău, 1928—1938 (în colaborare cu Ştefan Berechet, Ştefan Ciobanu, Leon T. Boga şi Constantin Tomescu); diferite broşuri, precum şi articole în periodicele vremii.

Literatura: Gheorghe (Grigorie) Comşa, *Istoria predicii la români*, Bucureşti, 1921, p. 98—100; BOR, an. XLI, 1923, nr. 9, p. 654—658; *Episcopia Hotinului. Date istorice şi statistice*, Chişinău, 1925, p. 47; rev. „Candela", an. XLVII, 1935, p. 5—8 (N. Cotos); *Figuri contemporane din Basarabia. Dicţionar*, Chişinău, 1939, p. 139—140; Preot Eugen Drăgoi, *Ierarhi şi preoţi de seamă la Dunărea de Jos, 1864—1989*, Galaţi, 1990, p. 82—83; Jean-Paul Besse, *L'Eglise orthodoxe roumaine de Paris*, Paris, 1994, p. 110—113; Pr. Mihai Mocanu, *Mitropolitul Bucovinei Visarion Puiu — un nedreptăţit al istoriei*, în MMB—TV, an. IV (LXX), 1994, nr. 1—4, p. 147—156; Dumitru Stavarache, *Mitropolitul Visarion Puiu văzut de Constantin Tomescu*, în vol. „Omagiu istoricului Gheorghe Buzatu", Focşani, 1999, p. 920—925.

PUŞCARIU ILARION (din botez Bucur), arhiereu, pedagog şi istoric. N. 5 sept. 1842, în

Sohodolul Branului, jud. Brașov, în familie de preot, † 26 aug./8 sept. 1922, în Sibiu. Studiile gimnaziale la Brașov (1855—1859) și Sibiu (1860—1864), urmând paralel și cursurile Institutului teologic de aici (1861—1864), continuând la Universitatea din Viena (1864—1869), unde a obținut doctoratul în Filosofie (1869). Secretar al Arhiepiscopiei Sibiului, diacon necăsătorit (1869) și preot (1870); profesor de Studiile biblice, Istorie bisericească, Morală și Limba Română la Institutul teologic-pedagogic din Sibiu (1870—1878), tuns în monahism la Hodoș-Bodrog (1874), cu numele Ilarion, hirotesit protosinghel (1874) și arhimandrit (1886); asesor (consilier) arhiepiscopesc (1878—1889), apoi vicar al Arhiepiscopiei Sibiului (1889—1922), hirotonit arhiereu la 16 oct. 1921; președinte al „despărțământului" Sibiu al Astrei (1877—1889), apoi vicepreședinte al Astrei (1889—1901), membru onorar al Academiei Române (1916). A publicat manuale școlare, lucrări de istorie laică și bisericească; a editat documente, a colaborat la o serie de periodice românești din Transilvania (mai ales la „Telegraful Român", a cărui „Foișoară" a redactat-o în anii 1876—1877) și la *Enciclopedia Română* (3 vol., Sibiu, 1898—1904).

Lucrări: *Limba maternă (curs metodic de gramatică românească pentru institutele pedagogice și școalele poporale române)*, ed. I, Sibiu, 1875, VII + 178 p. (ed. a IV-a, 1908, 155 p.); *Isagogia, adică introducerea în cunoștința cărților Sfintei Scripturi*, Sibiu, 1878, VIII + 238 p. (ed. a II-a, Sibiu, 1904, 112 p.); *Principii de pedagogie generală*, Sibiu, 1880, XVI + 144 p.; *Manual de istorie bisericească pentru tinerimea de confesiunea greco-orientală din școalele medii și comerciale*, Sibiu, 1893, VI + 247 p. (ed. a V-a, 1920); *Istoria biblică, manual de religie pentru școlile medii inferioare și școale civile, cu ilustrații*, ed. I, Sibiu, 1893, X + 184 p. + 20 pl. (ed. a VII-a, 1914, XII + 184 p.); *Istoria biblică în folosul școalelor poporale*, Sibiu, 1893.

Documente pentru limbă și istorie, vol. I, Sibiu, 1889, XVI + 399 p. + 3 facs.; vol. II, Sibiu, 1897, VI + 384 p.; *Mitropolia românilor ortodocși din Ungaria și Transilvania. Studiu istoric despre reînființarea Mitropoliei, dimpreună cu o colecție de acte*, Sibiu, 1900, VII + 178 + 434 p.; *Biserica catedrală de la Mitropolia ortodoxă română din Sibiu. Istoricul zidirii, 1857—1906*, Sibiu, 1908, III + 193 p. (în colaborare cu Miron Cristea și Matei Voileanu); *Contribuții istorice privitoare la trecutul românilor de pe pământul crăiesc*, Sibiu, 1913, CIV +350 p. (în colaborare cu juriștii și istoricii Ioan Preda, Lucian Borcea, Ioan Lupaș, Silviu Dragomir și Ioan Matei); a editat lucrarea fratelui său Ioan Pușcariu, *Notițe despre întâmplările contemporane*, Sibiu, 1913, 220 p.

Literatura: *Enciclopedia Română*, tom. III, Sibiu, 1904, p. 698—699; Dr. Eusebiu R. Roșca, *Monografia Institutului seminarial teologic-pedagogic* „Andreian"..., Sibiu, 1911, p. 98—100; D. Onciul, *Pro memoria*, în rev. „Transilvania", Sibiu, an. LIII, 1922, p. 636—638; *Moartea arhiereului Dr. Ilarion Pușcariu*, în BOR, an. XL, nr. 12, 1922, p. 927—928; Lazăr Triteanu, *Arhiereul Dr. Ilarion Pușcariu*, în RT, an. XIII, 1922, nr. 9, p. 222—226; N. Iorga, *Oameni cari au fost*, III, București, 1936, p. 116—117; Prof. dr. Nicolae Neaga, *Dr. Ilarion Pușcariu*, în MA, an. III, 1958, nr. 7—8, p. 578—580; Jana Balacciu și Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, 1978, p. 276; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Arhiereul Ilarion Pușcariu*, în TR, an. 130, nr. 37—38, 1982, p. 1—2; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 280—282.

R

RACOVEANU GHEORGHE, teolog, ziarist, polemist. N. 10 febr. 1900 în Crăguești, jud. Mehedinți, † 1 mai 1967 în Freising, Germania. Studii la Facultățile de Teologie și Filosofie din București, discipol al profesorului și filosofului Nae Ionescu. A fost unul din marii gazetari ai anilor 1930—1940; colaborator și — un timp — redactor la „Cuvântul" lui Nae Ionescu, îndrumând „politica religioasă a ziarului", colaborator la „Îndreptar", director al publicației „Predania, revistă de critică teologică" (febr.—oct. 1937), toate la București, în care a publicat o serie de articole — mai ales polemice — prezentând probleme majore ale Ortodoxiei românești din perioada respectivă. După 1940, internat în lagărul de la Buchenwald, iar după 1945 nevoit să trăiască în exil, în Germania. Participă la o serie de congrese și simpozioane ale românilor din exil; între anii 1961—1967 redactează ziarul „Cuvântul în exil", la Freising.

Lucrări: *Viața și nevoințele fericitului Paisie, starețul sfintelor mănăstiri Neamțul și Secul*, Râmnicu Vâlcea, 1935, 115 p. (după Schimonahul Platon, *Viața starețului Paisie*, trad. de ieromonahul Chiriac, Mănăstirea Neamț, 1836, 60 foi); *Gravură în lemn la Mănăstirea Neamț*, București, 1940, 45 p. + 60 pl. *Die rumänische „Omenia" und die „Ursprüngliche Herrlichkeit"*, în vol. „Acta Philosophica et Theologica", tomus II, Romae, 1964, p. 391—401 (Societas Academica Dacoromana); *Omenia și frumusețea cea dintâi*. Cu un cuvânt înainte de Mircea Eliade, (București), 1995, 32 p.; În manuscris: o carte despre Nae Ionescu (Fapte și Idei) și romanul *Omorârea lui Borobete* (din acesta au apărut fragmente în diferite publicații românești din exil, încă din timpul vieții lui).

Literatura: *Necrolog*, în „Revista scriitorilor români", 1967, p. 245—251; Revista „Cuvântul", an. IV (IX), nr. 4 (252), apr. 1998, p. 10 (Dan Ciachir); Ioan Ică jr., *Predania și un Îndreptar ortodox, cu, de și despre Nae Ionescu teolog*, Sibiu, 2001.

RADU ANTOFIE, preot, compozitor, folclorist și traducător. N. 15 iul. 1904, în Cilibia, jud. Buzău, † 9 dec. 1987, în Buzău. Studii la Seminarul teologic din Buzău (1916—1924) și la Facultatea de Teologie din București (1924—1928, lic. 1929). Preot în parohiile Cilibia (1925—1929), apoi în Tătaru—Brăila (1929—1938), Gârlași și Broșteni din Buzău (1938—1976), profesor la Școala de cântăreți a Episcopiei Buzăului. A publicat traduceri, prelucrări, culegeri de folclor, mai ales colinde.

Lucrări: *Istoricul spitalului Gârlași—Buzău*, în „Studii și articole de istorie", București, 1956; *Istoricul bisericii Gârlași*, în GB, an. XXIV, 1965, nr. 9—10, p. 825—847; *Istoricul bisericii Broșteni din orașul Buzău*, în GB, an. XXVII, 1968, nr. 1—2, p. 177—188; *Un spital sub epi-*

tropia episcopilor de Buzău: spitalul Gârlași, în vol. *Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților*, vol. 2, Buzău, 1983, p. 129—144.

Cântări bisericești și populare, Editura Episcopiei Buzăului, 1987, 366 p; alte piese corale și culegeri de colinde, compoziții religioase publicate în „Glasul Bisericii", dar cele mai multe colinde au rămas în manuscris (depuse la Uniunea Compozitorilor).

Traduceri: Olimp N. Căciulă, *Jertfa euharistică*, Atena, 1931, tradusă rezumativ din limba greacă și publicată în revista „Îngerul", apoi în extras (Buzău, 1940, 167 p.); Chateaubriand, *Martirii* (în colaborare). Cu o prefață de Gala Galaction, Buzău, 1944, 353 p.

Diferite broșuri (unele în colaborare cu pr. Ion Frăsineanu), articole în rev. „Îngerul" de la Buzău.

Literatura: *Necrolog*, în GB, an. XLVII, 1988, nr. 1, p. 162—163; Preotul Gabriel Cocora, *Seminarul teologic din Buzău la împlinirea a o sută cincizeci de ani*, Buzău, 1988, p. 276—278.

RADU DIMITRIE (Demetriu), episcop. N. 7 nov. 1861, în Rădești, jud. Alba, † 8 dec. 1920, ucis de o bombă în Senatul țării, la București. Școala primară în Aiud, Gimnaziul în Blaj, apoi studii de Filosofie și Teologie în Colegiul „De Propaganda Fide" din Roma (1879—1885), unde a obținut doctoratul. Funcționar la Mitropolia din Blaj, preot unit în București și profesor la Seminarul teologic romano-catolic (din 1886), episcop al Lugojului (numit 22 nov. 1896, hirotonit 9 mai 1897, instalat 16 mai 1897), apoi episcop al Oradiei (numit 12 mai 1903, instalat 16 august 1903), unde a păstorit până la moarte. Îndrumător al școlilor românești din cele două eparhii pe care le-a cârmuit, ctitorul unei biserici în Rădești, copreședinte al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia de la 1 Decembrie 1918.

A publicat o serie de broșuri, predici, pastorale, articole în „Unirea" de la Blaj, „Revista Catolică" de la Baia Mare, *Enciclopedia Română* de la Sibiu (3 vol., 1898—1904); *Viața și operele episcopului Dr. Demetriu Radu. I. Predici* (publicate de Dr. Iacob Radu), Oradea, 1923, 306 p.

Literatura: *Șematismul istoric al diecezei Lugojului*, Lugoj, 1903, p. 114—121; *Enciclopedia Română*, tom. III, Sibiu, 1904, p. 721; N. Iorga, *Pierderile noastre culturale: episcopul Dimitrie Radu*, în „Calendarul Ligii Culturale", 1921, p. 35—37; Ioan Georgescu, *Un martir al datoriei către țară: episcopul Demetriu Radu*, Cernăuți, 1925, 34 p.; Iacob Radu, *Istoria diecezei române unite a Orăzii Mari...*, Oradea, 1930, p. 174—192; Dr. Constantin Pavel, *Episcopul Dimitrie Radu (1861—1920)*, Discurs, Beiuș, 1932, 40 p.; Silvestru Augustin Prunduș și Clemente Plăianu, *Catolicism și Ortodoxie românească. Scurt istoric al Bisericii române unite*, Cluj-Napoca, 1994, p. 101—102.

RADU DUMITRU, profesor de teologie. N. 29 oct. 1926, în Cepari-Cărpiniș, jud. Argeș. Studii la Seminariile „Negru Vodă" din Curtea de Argeș și „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea (1939—1947), Facultatea de Teologie și Institutul Teologic Universitar din București (1947—1951), continuând cursurile de doctorat — specialitatea Dogmatică — la același Institut (1951—1954), cu examenul de doctorat în 1977, studii de specializare la Facultatea de Teologie catolică din Strasbourg (1976—1977); Facultatea de Limbă și Literatură română a Universității din București (1957—1963). Profesor la Seminarul teologic din Curtea de Argeș — mutat în 1957 la București — pentru Greacă și Latină (1955—1958), apoi la Dogmatică, Morală și Drept bisericesc (1958—1959), corector și precorector-șef la Tipografia Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă din București (1959—1963), profesor de Limba română, Istorie, Dogmatică, Morală și Drept la Seminarul teologic din București (1963—1969), spiritual-asistent la Institutul Teologic Universitar din București (1969—1973, hirotonit preot în 1969), asistent titular la secția sistematică (1973—1977), profesor suplinitor (1977), apoi titular (1978—1997) la catedra de Morală creștină, până în 1996, suplinitor al unei jumătăți din catedra de Dogmatică (1980—1988), prorector al Institutului (1975—1996). Delegat la diferite întruniri cu caracter ecumenic peste hotare: a șaptea Adunare generală a Conferinței Bisericilor Europene (Engelberg, 1974), Congresul profesorilor de teologie ortodoxă de la Atena (1976), întruniri ale Comisiei române de dialog cu Biserica luterană din Germania și ale Comisiei mixte internaționale pentru dialog teologic între Bisericile ortodoxă și romano-catolică. A publicat lucrări de Dogmatică, de istoria culturii și a Bisericii românești.

Lucrări: *Structura actului religios după doctrina ortodoxă*, în ST, an. VI, 1954, nr. 3—4, p. 130—157; *Învățătura ortodoxă și catolică despre mântuirea obiectivă după patriarhul Serghie al Moscovei*, în ST, an. VI, 1954, nr. 7—8, p. 357—385; *Învățătura ortodoxă și catolică despre Biserică*, în „Ortodoxia", an. VI, 1954, nr. 4, p. 534—572; *Semnificația soteriologică a Botezului Domnului*, în „Ortodoxia", an. VII, 1955, nr. 4, p. 513—531; *Caracterul eclezіologic al Sfintelor Taine și problema intercomuniunii*, teză de doctorat, în „Ortodoxia", an. XXX, 1978, nr. 1—2, p. 13—388 (și extras); *Privire de ansamblu asupra conferințelor teologice interconfesionale din România*, în ST, an. XXXI, 1979, nr. 5—10, p. 647—716; *Taina preoției*, în „Ortodoxia", an. XXXI, 1979, nr. 4, p. 532—552; *Prea Fericitul patriarh Justin în teologia românească*, în BOR, an. XCVII, 1980 ,nr. 3—4, p. 364—383; *Sfintele Taine ale Bisericii după tradiția apostolică, din punct de vedere ortodox*, în BOR, an. XCVIII, 1980, nr. 11—12, p. 1129—1140; *Sfintele Taine în viața Bisericii*, în ST, an. XXXIII, 1981, nr. 3—4, p. 172—194; *Hotărârile dogmatice ale Sinodului II ecumenic — sinteză a învățăturii de credință în spiritualitatea ortodoxă*, în BOR, an. XCIX, 1981, nr. 7—8, p. 792—820; *Preotul ca săvârșitor al Tainei spovedaniei și puterea lui de a dezlega păcatele după învățătura ortodoxă*, în BOR, an. C, 1982, nr. 9—10, p. 817—833; *Păstrarea dreptei credințe, condiție a dobândirii mântuirii*, în BOR, an. CI, 1983, nr. 1—2, p. 51—70; *Contribuții buzoiene la teologia morală românească*, în vol. *Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților*, 1, Buzău, 1983, p. 385—404; *Mântuirea — a doua creație a lumii*, în „Ortodoxia", an. XXXVIII, 1986, nr. 2, p.42—63; *Îndreptarea și îndumnezeirea omului în Iisus Hristos*, în „Ortodoxia", an. XXXIX, 1989, nr. 2, p. 27—75; *Autoritate și conciliaritate în practica actuală a Bisericii: convergențe și tensiuni*, în „Ortodoxia", an. XLI, 1988, nr. 2, p. 90—114; *O culme actualizată a teologiei patristice* (pr. D. Stăniloae), în „Ortodoxia", an. XLV, 1993, nr. 3—4, p. 35—77; *Învățătura de credință ortodoxă*, București, 1978, (coautor); *Îndrumări misionare*, București, 1986, 946 p. (îi aparțin cele mai multe capitole).

Istorice: *1 Decembrie 1918 — temei al împlinirii unității politice a poporului român*, în MO, an. XX, 1968, nr. 11—12, p. 905—918; *Semicentenarul Patriarhiei Române. Coordonate, semnificații și înfăptuiri*, în GB, an. XXXIV, 1975, nr. 11—12, p. 1159—1183; *Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române. La a 90-a aniversare a ei*, în BOR, an.XCIV, 1976, nr. 3—4, p. 390—407; *Biserica Ortodoxă Română în istoria poporului român*, în BOR, an. XCV, 1977, nr. 1—3, p. 145—176; *130 de ani de la Revoluția din 1848 în țările române*, în BOR, an. XCVI, 1978, nr. 5—6, p. 501—520; *Cartea bisericească, factor de promovare a unității spirituale, lingvistice și cultural-naționale a poporului român*, în BOR, an. XCVII, 1979, nr. 1—2, p. 97—130 și nr. 3—4, p. 365—404; *Biserica și neamul românesc în opera lui Mihai Eminescu*, în ST, an. XLII, 1990, nr. 1, p. 7—37.

Alte articole în periodicele menționate în lista bibliografică, în „Romanian Orthodox Church News" ș.a., predici în „Glasul Bisericii". A revizuit — în colaborare — textul *Bibliei* din 1968 și al Noului Testament din 1979.

Literatura: ROC, an. III, 1973, nr. 4, p. 91—92; ROC, an. IX, 1979, nr. 4, p. 22—23; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 116—118.

RADU IACOB, preot, istoric. N. 2 ian. 1869, în Rădești-Alba (frate cu episcopul Dimitrie), † 8 iun. 1932, în Oradea. Studii gimnaziale la Blaj, Filosofia și Teologie la Roma, unde a obținut doctoratul (1893). Preot în Sărmaș, jud. Harghita (1894—1896), spiritual la Seminarul teologic și profesor de Religie la școlile din Blaj (1896 —1897), preot unit în București și profesor la Seminarul teologic romano-catolic (1897—1899), apoi în serviciul Episcopiei Lugojului (1899—1902), paroh, protopop și vicar la Hațeg (1902—1911), canonic în Lugoj (1911—1914), canonic, apoi vicar capitular la Oradea (1914—1932), membru corespondent al Academiei Române. A publicat o serie de lucrări de istorie bisericească, dar multe fapte sunt prezentate într-o viziune confesională.

Lucrări: *Istoria vicariatului greco-catolic al Hațegului*, Lugoj, 1913, 455 p.; *Manuscriptele bibliotecii Episcopiei gr. cat. române din Oradea Mare. Studiu bibliografic*, București,1923, 48 p. (An. Acad. Rom., M. S. I., s. a III-a, t. I, m. 6); *Doi luceferi rătăcitori: Gheorghe Șincai și Samuil Micu Clain*, București, 1924, 121 p. (An.

Acad. Rom., Secț. Lit., s. a III-a, t. 2, m. 3); *Samuil Vulcan episcopul român unit al Orăzii Mari (1806–1839) și Biserica Ortodoxă Română*, Oradea, 1925, 105 p.; *Episcopul baron Vasile Erdeli (1843–1862)*, Oradea, 1928, 56 p.; *Foști elevi români uniți ai școalelor din Roma*, Beiuș, 1929, 29 p.; *Istoria diecezei române unite a Orăzii Mari...*, Oradea, 1930, 241 p. + 16 p. O serie de studii și articole în periodicele vremii.

Literatura: Iacob Radu, *Istoria diecezei române unite a Orăzii Mari...*, Oradea, 1930, p. 218–219; Nicolae Comșa și Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului*, București, 1994, p. 128.

RADU SIMION, preot, profesor. N. 18 nov. 1906, în Mohu, jud. Sibiu, † 30 mart. 1995, în Sibiu. Studii la Școala normală „Andrei Șaguna" din Sibiu (1919–1926), cu diferență de liceu și bacalaureat, Academia teologică „Andreiană" din Sibiu (1927–1931), cu licența la Cernăuți (1935) și doctoratul la Institutul Teologic Universitar din București (1949); licențiat al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Cluj–Sibiu (1944). Învățător în Codlea–Brașov (1926–1927), profesor suplinitor de Religie la Școala comercială superioară și Gimnaziul din Hațeg (1931–1932), apoi la Școala normală din Cristurul Secuiesc (1932–1938), preot-paroh în aceeași localitate (1935–1938), profesor titular de Religie la Liceele teoretice de băieți și fete din Sighișoara (1938–1940), apoi la Liceul „Gheorghe Lazăr" din Sibiu (1940–1948), profesor suplinitor de Matematică și Fizică la Școala elementară din Gușterița–Sibiu (1948–1950); asistent — pentru secția sistematică — la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1951–1952), bibliotecar și funcționar administrativ (1955–1958), apoi spiritual-asistent la același Institut (1958–1969); deținut politic (1952–1953).

Lucrări: *Doctrina romano-catolică despre indulgențe*, în RT, an. XXVII, 1937, nr. 6, p. 233-236; nr. 7–8, p. 278–283; an. XXVIII, 1938, nr. 7–8, p. 329–335; *Duh creștin și duh românesc. Îndemnuri către tineret*, Sibiu, 1942, 128 p.; *Evanghelia și democrația. Încercare de critică și orientare socială*, Sibiu, 1945, 96 p.; *Infinitul — esența realității cosmice. Funcțiunea axiologică a credinței*, în RT, an. XXXVI, 1946, nr. 1–2, p. 16–25; *Iubirea creștină și realitatea socială*, teză de doctorat (în manuscris); *Taina mântuirii în revelația Cincizecimii*, în MA, an. II, 1957, nr. 9–10, p. 662–679; *Idei morale și sociale înaintate în gândirea lui Hesiod*, în MA, an. VIII, 1963, nr. 9–10, p. 685–708; *Pocăința în religiile creștine*, în MA, an. X, 1965, nr. 4–6, p. 320–347; *Epitimie și satisfacție*, în BOR, an. LXXXVII, 1969, nr. 3–4, p. 335–354; *Despre ecumenismul creștin, importanța și realizarea lui în istorie*, în MA, an. XV, 1970, nr. 9–10, p. 637–654; *Pentru o tematică creștină a necrologurilor*, în MA, an. XVII, 1972, nr. 7–8, p. 572–594; *Reculegerea și trezvia — mijloace pentru înduhovnicirea preotului*, în GB, an. XXXVI, 1977, nr. 1–3, p. 107–121; *Temeiul rugăciunilor Bisericii pentru cei adormiți*, în MA, an. XXVIII, 1977, nr. 1–3, p. 125–135; *Proorocul Moise — preînchipuire a lui Hristos*, în AB, an. II (XLI), 1991, nr. 10–12, p. 11–24.

Diferite alte articole în periodicele menționate sau în „Telegraful Român", peste 60 de predici în rev. „Duh și Adevăr" — Timișoara, „Mitropolia Ardealului", „Mitropolia Banatului" ș.a.

RADU VASILE, profesor de teologie, orientalist. N. 16 dec. 1887, în Panciu, jud. Vrancea, † 7 sept. 1940, în București. Studii la Seminarul „Central" și la Facultatea de Teologie din București, cu doctorat în 1921. Diacon la biserica „Adormirea Maicii Domnului" din Giurgiu (1915–1919), preot la Internatul teologic din București (1919–1921), superior al bisericii ortodoxe române din Paris (1921–1927), urmând, în acest timp, cursuri de limbi orientale la Institutul catolic și la École des Hautes Études din Paris. Profesor de Limba ebraică și Exegeza Vechiului Testament la Facultatea de Teologie din Chișinău (1927–1940); primul mare orientalist la noi, traducător din arabă și ebraică.

Lucrări: *Voyage du patriarche Macaire d'Antioche en Orient, en Moldavie et en Valachie. Etude préliminaire. Valeur de manuscrits et des traductions*, I, Paris, 1927, VI + 99 p. + IX pl.; *Voyage du patriarche Macarie d'Antioche...* Texte arabe et traduction française, I, Paris, 1930, p. 19–194; II, Paris, 1933, p. 443–604 și III, Paris, 1949, p. 605–720, în colecția „Patrologia Orientalis", vol. XXII, IV/5 și XXVI/5 (după această versiune s-a făcut și o traducere românească, publicată în vol. *Călători străini despre*

țările române, VI, București, 1976, p. 21—307); *Mănăstirea Sfântului Spiridon și patriarhul Silvestru al Antiohiei*, în RIR, II, fasc. I, 1933, p. 11—31 (și extras, 24 p.).

A realizat — împreună cu Gala Galaction — o nouă traducere a *Bibliei* în românește. În timpul vieții lui au apărut două ediții: *Biblia adică dumnezeiasca Scriptură a Noului și Vechiului Testament, tradusă după textul grecesc al Septuagintei, confruntat cu cel ebraic*, București, 1936 (ediție sinodală, traducere de mitropolitul Nicodim, Vasile Radu și Gala Galaction); apoi *Biblia adică Sfânta Scriptură. Traducere după textele originale ebraice și grecești* de preoții profesori Vasile Radu și Gala Galaction; București, Fundația pentru Literatură și Artă, 1938. În ediția sinodală din 1944 aparțineau lui G. Galaction și V. Radu numai 28 de cărți. Edițiile sinodale din 1968, 1975, 1982 și 1988 au la bază textul celei din 1936, cu îmbunătățiri de limbă și stil.

A publicat o serie de studii și articole în presa vremii. De pildă: *Reorganizarea învățământului teologic*, în ziarul „Mișcarea"—București, 1932 (47 foiletoane) sau *Critică și metodă. Cu prilejul unei teze de doctorat*, București, 1933, 120 p. + IV pl. (extras din BOR).

Literatura: C.C.Giurescu, † *Preotul Vasile Radu*, în RIR, an. X, 1940, p. 491—493; I.D. Ștefănescu, *Părintele profesor Vasile Radu*, în RIR, an. X, 1940, p. 716—718; Drd. Gheorghe Speranță, *Clerici români orientaliști*, în ST, an. XIX, 1967, nr. 5—6, p. 371—374.

RAFAIL (din botez Radu), călugăr copist și diortositor de cărți. N. c. 1735, în Stăncești, jud. Prahova, în familie de preot, † d. 15 aug. 1787, la mănăstirea Hurezi. Călugărit la Hurezi la 2 apr. 1754 de starețul Dionisie Bălăcescu, monah și copist de manuscrise, diortositor al unor cărți tipărite la Râmnic, ieromonah în 1780 sau 1781, numit egumen al mănăstirii Hurezi la 2 oct. 1782.

Se cunosc peste 10 manuscrise copiate de el, unele cu însemnări autobiografice: *Minunile Maicii Domnului* (1753—1754), *Istoria Rusiei și a lui Petru cel Mare* (1755), *Viața Sf. Paisie de Ioan Colibașul* (1768), *Miscelaneu teologic*, îndeosebi cu lucrări polemice (1768), un *Pateric* (1769), *Ithica ieropolitica sau filosofie de obiceiuri învățătoare...* (1771), *Istoria Troadei* (1773), *Capetele Sf. Diadoh al Foticeii* (1772), *Scara Sf. Ioan Scărarul* (1773), *Cuvintele Cuviosului Petru Damaschinul* (1779), *Oglinda bogosloviei* etc. Alte manuscrise s-au copiat cu cheltuiala sa: *Oglinda bogosloviei* (1779), *Miscelaneu dogmatic polemic* (1780), *Viața Sf. Varlaam și Ioasaf* (1781), *Aravicon mithologhion* (Halima), 1783 (traducerea lui, confruntată cu originalul grecesc, a fost publicată de Gherasim Gorjan sub titlul: *Halima sau povestiri mitologhicești arabești*, 4 vol., București, 1835—1838). În prima ediție a celor *12 Mineie* în românește (Râmnic, 1776—1780), **R.** apare ca „diortositoriu și tocmitoriu la îndreptarea cuvintelor limbii românești".

Literatura: G. Ștrempel, *Copiști de manuscrise românești până la 1800*, București, 1959, p. 196—201; Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești*, II, București, 1983 (vezi la Indice; vol. IV, București, 1992, p. 120—121); Dan Smântânescu, *Rafail monahul*, în MO, an. X, nr. 1—2, 1958, p. 65—71 (cu unele greșeli); Gabriel Țepelea, *Studii de istorie și limbă literară*, București, 1970, p. 95—102 (cap. „Mineiele de la Râmnic").

RAȚ GHERASIM (din botez Gavriil), episcop. N. 1793, în Roit, jud. Bihor, † 15 aug. 1850, în Arad. Studii gimnaziale la Oradea și Timișoara, teologice la Universitatea din Viena. Preot și protopop în Peșteș —Bihor (până în 1831), profesor la noul Institut teologic din Arad (1822—1835), tuns în monahism — sub numele Gherasim — în mănăstirea Racovaț (1831), protosinghel (1834), episcop al Aradului (numit 3 febr. 1835, hirotonit la Carloviț, 25 mart. 1835, instalat 18 apr. 1835), păstorind până la moarte. Preocupat de disciplina clerului, ridicarea nivelului Institutului teologic din Arad; a lucrat — alături de Andrei Șaguna — pentru separarea ierarhică a Bisericii ortodoxe românești de Mitropolia sârbă din Carloviț.

Literatura: Dr. Teodor Botiș, *Istoria Școalei normale (Preparandiei) și a Institutului teologic ortodox român din Arad*, Arad, 1922, p. 669—670; Dr. Gheorghe Ciuhandu, *Episcopii Samuil Vulcan și Gherasim Raț. Pagini mai ales din istoria românilor crișeni (1830—1840)*, Arad, 1935, XXX+ 702 p. (passim); Gheorghe Lițiu, *Românii arădeni în frământările anilor 1849—*

1850, Arad, 1947, 65 p.; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, București, 1981, p. 84—86 (ed. a II-a, București, 1994).

RAȚIU IOAN, profesor, canonic. N. 30 sept. 1841, în Alecuș, jud. Alba, † 27 nov. 1900, în Blaj. Studiile gimnaziale în Blaj (1852—1860), cele teologice la Universitatea din Viena (1860—1864), cu doctoratul în 1868. Preot (1864), profesor la Seminarul teologic și la Gimnaziul superior din Blaj (1868—1878), secretar mitropolitan (1878—1879), apoi canonic în Blaj (1879—1900) și, paralel, rector al Seminarului (1879—1888). Autor de manuale pentru învățământul teologic; redactor la „Foaia bisericească și școlară" (1887—1890).

Lucrări: *Principiile fundamentale ale religiunii creștine*, Blaj, 1872, XII + 202 p; *Etica creștină*, Blaj, 1873, XVIII + 521 p.; *Prelecțiuni teologice despre matrimoniu, impedimente, procedură, cu respect la praxa din provincia metropolitană greco-catolică a Alba Iuliei*, Blaj, 1875, XVI + 472 p.; *Instituțiunile dreptului bisericesc*, Blaj, 1877, 767 p.; *Catehism pentru școalele poporale*, Blaj, 1878 (în colaborare cu Basiliu Rațiu, mai multe ediții); *Principiile generale ale religiunii creștine*, Blaj, 1872, 119 p. (ed. II, 1891); *Principiile speciale sau dogmatice ale religiunii creștine*, Blaj, 1895, VII + 166 p.

Literatura: *Șematismul veneratului cler al Arhidiecesei metropolitane greco-catolice române de Alba Iulia și Făgăraș*, Blaj, 1900, p. 82—83; *Enciclopedia Română*, tom. III, Sibiu, 1904, p. 731; Dr. Ioan Rațiu, *Studii și biografii*, Blaj, 1904, p. 143—152; Nicolae Comșa, *Dascălii Blajului*, Blaj, 1940, p. 100 (și ed. Nicolae Comșa—Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului*, București, 1994, p. 101).

RĂDUCĂ VASILE, profesor de teologie. N. 6 nov. 1954 în Târgoviște. Studii la Seminarul teologic din București (1969—1974), la Institutul teologic universitar din București (1975—1979), la care a continuat și studiile de doctorat, cu specializarea la Facultatea de Teologie a Universității din Tesalonic (1980—1982) și la Facultatea de Teologie a Universității din Fribourg—Elveția (1982—1984), cea din urmă conferindu-i doctoratul (1984, echivalat în 1990 la Institutul teologic din București). Translator la Serviciul Relații externe al Patriarhiei (1985—1986), asistent (1986), apoi lector (1994) și conferențiar (1998) la Facultatea de Teologie din București, participant la diferite întruniri teologice peste hotare; preot la biserica „Krețulescu" din București (din 1990).

Lucrări: *Pronia dumnezeiască și libertatea persoanei în gândirea lui Origen*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 5—6, p. 370—384; *Voință și libertate în gândirea Sfântului Grigorie de Nyssa*, în ST, an. XXXV, 1983, nr. 1—2, p. 51—64; *Voință și libertate în concepția lui Martin Luther și punctul de vedere ortodox*, în ST, an. XXXVI, 1984, nr. 3—4, p. 248—259; *Taina Sfântului Maslu în viața creștinului*, în BOR, an. CVII, 1989, nr. 7—10, p. 175—190; *Pacea și integritatea creației*, în MMS, an. LXV, 1989, nr. 1, p. 23—33; *Grija Bisericii față de mediul ambiant*, în ST, an. XLII, 1990, nr. 3, p. 105—119; *Teodicee și cosmologie la Sfântul Grigorie de Nyssa*, în ST, an. XLIV, 1992, nr. 1—2, p. 62—93; *Căsătoria — taină a dăruirii și a desăvârșirii persoanei*, în ST, an. XLIV, 1992, nr. 3—4, p. 130—139.

În volum: *Allotriosis — la chute et la réstauration de l'homme chez Grégoire de Nysse*, Fribourg, 1985; *Antropologia Sfântului Grigorie de Nyssa*, București, 1996, 403 p.; *Ghidul creștinului ortodox de azi*, București, 1998, 214 p.

Traduceri din Sfinții Părinți: Sfântul Grigorie de Nyssa, *Cuvânt către cei îndoliați*, în GB, an. XLIII, 1984, nr. 3—4, p. 188—204; Fericitul Augustin, *Despre buna înțelegere dintre frați. Tratatul despre patima Domnului*, în GB, an. XLV, 1986, nr. 2, p. 42—49; Fericitul Augustin, *Predică la noaptea de Paști*, în GB, an. XLV, 1986, nr. 2, p. 52—60; Sfântul Ambrozie episcopul Mediolanului, *Despre Duhul Sfânt*. Traducere din limba latină. Studiu introductiv și note, București, 1997, 216 p.

Traduceri din teologi contemporani: Vladimir Lossky, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*. Traducere, studiu introductiv și note, București, 1992, 308 p.; M. Quenot, *Icoană, fereastră spre Absolut*. Traducere, prefață și note, București, 1995, 139 p.; Pavel Evdochimov, *Cunoașterea lui Dumnezeu în tradiția răsăriteană*. Traducere, prefață și note, București, 1995, 170 p.; Christoph

Schönborn, *Icoana lui Hristos. O introducere teologică*. Traducere și prefață, București, 1996, 215 p.; M. Quenot, *Icoană și înviere*, Traducere, prefață și note, București, 1998.

Diferite articole în „Îndrumătorul bisericesc al Arhiepiscopiei Bucureștilor", traduceri, predici, recenzii, reportaje, note, în periodicele bisericești, mai cu seamă în „Glasul Bisericii".

RĂDULEANU BORIS (fost Babcenco), preot. N. 22 iulie 1905 în Izbești, jud. Orhei, † 19 dec. 1990 în București. Studii la Seminarul teologic din Chișinău, apoi la Facultățile de Teologie și Filosofie din Cernăuți, cu studii de specializare în Franța și Anglia (1937—1938). Preot la Răduleni, jud. Soroca (1932—1936), la biserica „Sf. Nicolae" (catedrala veche) din Bălți (1936—1940 și 1941—1944), iar în refugiu la biserica „Hagi Enuși" din Craiova (1940—1941), preot militar pe frontul de Est, apoi preot și profesor în Lugoj (1944—1947), preot la parohiile din Chitila (1947—1958) și Slobozia Moară, jud. Ilfov (1958—1960). În 1960 a fost condamnat la 15 ani muncă silnică, fiind eliberat în 1964; și-a continuat apoi activitatea pastorală la parohia Roșiori, jud. Ialomița (1964—1975).

Lucrări: *Semnificația marilor sărbători creștine* (predici), 2 vol., București, 1993.

Traduceri: Alexander Schmemann, *Euharistia — Taina împărăției*. Traducere din limba rusă. Ediție îngrijită de Răzvan Bucuroiu, București, 1993, 250 p.

Diferite colaborări la revistele „Misionarul" din Chișinău, „Însemnări creștine" din Bălți și în alte periodice bisericești.

Literatura: Vol. *Biserica întemnițată. România 1944—1989*, București, 1998, p. 371—372; informații primite de la preot Vasile Răducă din București.

RĂMUREANU IOAN (până în 1956 Pulpea), profesor de teologie. N. 12 nov. 1910, în Slănic, jud. Muscel (azi Argeș), † 27 sept. 1988, în București. Studiile la Seminarul teologic „Miron Patriarhul" din Câmpulung-Muscel (1922—1930), la Facultatea de Teologie din București (1930—1934), cu licența în 1934 și doctoratul în 1942; un an la Facultatea de Filosofie din București (1934—1935), mai târziu la Facultatea de Litere și Filosofie din București, secția clasică (1943—1948), cu licență în 1948; studii de specializare la Facultatea de Teologie Protestantă din Paris (1935—1936), la Facultățile de Teologie Protestantă și Catolică din Strasbourg (1935—1937) și la cea Ortodoxă din Atena (1937—1938). Pentru scurt timp profesor de Religie la București, Constanța și Pitești, apoi asistent la catedra de Istoria bisericească universală de la Facultatea de Teologie din București (1939—1948), lector de Limba latină (1949—1952), apoi de Latină și Franceză (1952—1956) la Institutul Teologic din București, din nou asistent la catedra de Istorie bisericească universală (1956—1959), apoi profesor agregat și titular la aceeași catedră (1959—1977), iar după pensionare profesor consultant pentru cursurile de doctorat (din 1977); diacon în 1939, preot în 1957, iconom stavrofor în 1962. A publicat numeroase studii, în care s-a ocupat mai ales de istoria Bisericii creștine primare (persecuții, sinoadele ecumenice, arianismul în sudul Dunării și sinoadele pentru condamnarea lui), pătrunderea creștinismului la popoarele înconjurătoare (sârbi, maghiari, ruși), legăturile Bisericii Ortodoxe cu alte Biserici creștine, începuturile vieții creștine la români etc.

Lucrări: *Lupta împăratului Iulian împotriva creștinismului*, București, 1942, 262 p. (teză de doctorat); *Lupta Ortodoxiei contra arianismului de la Sinodul I ecumenic până la moartea lui Arie*, în ST, an. XIII, 1961, nr. 1—2, p. 13—31; *Sinodul de la Sardica din anul 343. Importanța lui pentru istoria pătrunderii creștinismului la geto-daco-romani*, în ST, an. XIV, 1962, nr. 3—4, p. 146—182; *Sinoadele de la Sirmium*, în ST, an. XV, 1963, nr. 5—6, p. 266—316; *Creștinismul în provinciile romane dunărene ale Illiricului la sfârșitul secolului IV. Sinodul de la Sirmium din 378 și Sinodul de la Acvileea din 381*, în ST, an. XVI, 1964, nr. 7—8, p. 408—450; *Sinodul al II-lea ecumenic de la Constantinopol, 381. Învățătura despre Sf. Duh și Biserică. Simbolul constantinopolitan*, în ST, an. XXI, 1969, nr. 5—6, p. 327—386; *Evenimente istorice înainte și după Sinodul de la Calcedon*, în ST, an. XXII, 1970, nr. 3—4, p. 179—211; *Cinstirea sfintelor icoane în primele trei secole*, în ST, an. XXIII, 1971, nr. 9—10, p. 621—671; *Sinodul I ecumenic de la Niceea din 325. Condamnarea ereziei lui Arie. Simbolul niceean*, în ST, an. XXIX, 1977, nr. 1—

2, p. 15—60; *Valoarea creştinismului după concepţia Sfântului Ioan Gură de Aur*, în „Ortodoxia", an. XXXVIII, 1986, nr. 3, p. 18—46; *Concepţia platonică despre suflet*, în ST, an. XXXIX, 1987, nr. 5, p. 27—43; *Religia solară a împăratului Iulian Apostatul*, în ST, an. XXXIX, 1987, nr. 6, p. 38—61.

Bisericile Ortodoxe, cu specială privire asupra Bisericii Ortodoxe Ruse, în ST, an. I, 1949, nr. 1—2, p. 69—90; *Configuraţia actuală a creştinismului*, în ST, an. I, 1949, nr. 3—4, p. 119—144; *Posibilitatea întoarcerii Bisericilor monofizite la Ortodoxie. Consideraţii istorice şi dogmatice asupra poziţiei lor faţă de Ortodoxie*, în „Ortodoxia", an. III, 1951, nr. 4, p. 586—636; *Două noi Biserici Ortodoxe autocefale — Biserica Ortodoxă Polonă şi Biserica Ortodoxă Cehoslovacă*, în „Ortodoxia", an. V, 1953, nr. 3, p. 477—500; *Ghenadie al II-lea Scholarios, primul patriarh ecumenic sub turci*, în „Ortodoxia", an. VIII, 1956, nr. 1, p. 72—109; *Specificul Ortodoxiei în comparaţie cu Biserica romano-catolică şi protestantismul*, în MMS, an. XXXII, 1956, nr. 10, p. 577—600; *Începuturile creştinării ungurilor în credinţa ortodoxă a Răsăritului. Ortodoxia la unguri până în timpul domniei regelui Ştefan cel Sfânt*, în ST, an. IX, 1957, nr. 1—2, p. 23—57; *Creştinarea ruşilor în lumina noilor cercetări istorice*, în ST, an. IX, 1957, nr. 5—6, p. 386—413; *Începuturile creştinării sârbilor sub împăratul bizantin Heracliu*, în ST, an. XI, 1959, nr. 3—4, p. 164—181; *Creştinarea sârbilor sub împăratul Vasile I Macedoneanu*, în ST, an. XII, 1960, nr. 1—2, p. 3—28; *Unsprezece secole de la activitatea misionară a Sf. Chiril şi Metodie*, în „Ortodoxia", an. XIX, 1967, nr. 1, p. 17—31; *Rolul elementului românesc în creştinarea ungurilor*, în BOR, an. XCVIII, 1980, nr. 1—2, p. 173—196; *Mărturisirea de credinţă a patriarhului ecumenic Ghenadie Scholarios*, în „Ortodoxia", an. XXXVI, 1984, nr. 4, p. 462—499.

Tratative directe de unire dintre Bisericile Ortodoxe şi Biserica Anglicană de la 1920 până azi, în „Ortodoxia", an. X, 1958, nr. 2, p. 217—235; *Pretinsul „Sinod ecumenic" anunţat de actualul papă Ioan al XXIII-lea*, în „Ortodoxia", an. XII, 1960, nr. 3, p. 471—493; *Atitudinea Bisercii Romano-Catolice faţă de „Mişcarea Ecumenică"*, în „Ortodoxia", an. XIV, 1962, an. XIV, p. 153—180; *Ce este şi ce urmăreşte aşa-zisul „Sinod ecumenic" proiectat de papa Ioan al XXIII-lea*, în „Ortodoxia", an. XIV, 1962, nr. 3, p. 353—383; *Conciliul II de la Vatican — Dezbaterile şi hotărârile primei sesiuni*, în „Ortodoxia", XVI, 1964, nr. 1, p. 3—46; *Primatul papal şi colegialitatea episcopală în dezbaterile Conciliului al II-lea de la Vatican*, în „Ortodoxia", an. XVII, 1965, nr. 2, p. 139—166.

Sfântul Mucenic Emilian de Durostor, în BOR, an. LXII, 1944, nr. 4—6, p. 125—140; *Episcopul Valentinian de Tomis. Corespondenţa lui cu papa Vigilius în chestiunea „Celor trei capitole"*, în BOR, an. LXV, 1947, nr. 1—3, p. 200—212; *Legăturile Patriarhiei de Alexandria cu ţările române*, în ST, an. VIII, 1956, nr. 1—2, p. 59—80; *Antim Ivireanu luptător pentru Ortodoxie*, în BOR, an. LXXIV, 1956, nr. 8—9, p. 831—853; *Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu Patriarhia de Constantinopol şi celelalte Biserici Ortodoxe de la 1800 până la recunoaşterea autocefaliei Bisericii noastre*, în BOR, an. LXXXVII, 1959, nr. 7—10, p. 935—960; *450 de ani de la întemeierea mănăstirii Curtea de Argeş*, în GB, an. XXVI, 1967, nr. 7—8, p. 718—746; *Preocupări şi studii de teologie istorică şi patristică* (în Biserica noastră), în ST, an. XX, 1968, nr. 5—6, p. 364—388; *Contribuţia teologilor şi istoricilor Bisericii Ortodoxe Române la cunoaştera dezvoltării istorice a Bisericii Ortodoxe*, în „Ortodoxia", an. XXIII, 1971, nr. 1, p. 11—26; *Contribuţia ţărilor române la dobândirea independenţei naţionale a poporului grec*, în BOR, an. XC, 1972, nr. 1—2, p. 131—145; *Creştinismul la români în opera lui Dimitrie Cantemir*, în ST, an. XXV, 1973, nr. 9—10, p. 619—631; *Noi consideraţii privind pătrunderea creştinismului la traco-geto-daci*, în „Ortodoxia", an. XXVI, 1974, nr. 1, p. 164—178 (şi în traducere franceză, engleză şi germană, rusă şi spaniolă în „Pages d'histoire", an. I, 1976, nr. 3—4, p. 64—84); *Sfinţi şi martiri la Tomis-Constanţa*, în BOR, an. XCII, 1974, nr. 7—8, p. 975—1011; *Mitropolia Vicinei şi rolul ei în păstrarea Ortodoxiei în ţinuturile româneşti*, în vol. *De la Dunăre la Mare. Mărturii istorice şi monumente de artă creştină*, Galaţi, 1977, p. 149—169; *Mişcarea audienilor în Dacia Pontică şi nord-dunăreană în secolele IV—V*, în BOR, an. XCVI, 1978, nr. 9—10, p. 1053—1070; *Sfântul Vasile cel Mare şi creştinii din Scythia Minor*, în vol. *Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la*

săvârşirea sa, Bucureşti, 1980, p. 378—393; mai multe medalioane de sfinţi în vol. *Sfinţi români şi apărători ai legii strămoşeşti*, Bucureşti, 1987, p. 102—150.

Coautor (împreună cu M. Şesan şi T. Bodogae) al manualului *Istoria bisericească universală*, vol. I, ed. a II-a, Bucureşti, 1975, 446 p. şi ed. a III-a, Bucureşti, 1987, 604 p.; vol. II, Bucureşti, 1993, 606 p. Postum i-a apărut *Istoria bisericească universală*. Manual pentru Seminariile teologice, Bucureşti, 1992, 591 p.

A tradus *Actele martirice*, cu un studiu introductiv, note şi comentarii, Bucureşti, 1982, 372 p. (colecţia „Părinţi şi scriitori bisericeşti" nr. 11; reeditare: Bucureşti, 1997, 376 p.).

Literatura: Pr. Dr. Viorel Ioniţă, *Pr. Prof. Dr. Ioan Rămureanu. La aniversarea a 70 de ani de la naştere*, în ST, an. XXXII, 1980, nr. 7—10, p. 750—761 (cf. şi ST, an. XXXIII, 1981, nr. 1—2, p. 88—92); Pr. Prof. D. R(adu), *Prof. Pr. Dr. Ioan Rămureanu*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 69—71; Pr. Prof. Viorel Ioniţă, *Necrolog*, în TR, an. 136, nr. 37—40, 1988, p. 7—8 şi în ST, an. XL, 1988, nr. 5, p. 121—122.

RĂUŢESCU IOAN, preot, istoric. N. 1 oct. 1892, în Dragoslavele, jud. Argeş, † 19 mai 1974, în Dragoslavele. Studii la Seminarul „Central" din Bucureşti (1905—1913), mai târziu la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1927—1931). Preot în Dragoslavele (1914—1968), hirotesit iconom stavrofor. A întreprins cercetări de istorie locală, întemeiate pe material documentar inedit; cunoscător al folclorului local.

Lucrări: *Colinde*, Bucureşti, 1919, 48 p.; *Dragoslavele*, ed. I, Câmpulung Muscel, 1923, VI + 432 p. (în colaborare cu Constantin Rădulescu-Codin), premiată de Academia Română; ed. a II-a, revăzută şi adăugită, Câmpulung, 1937, VIII + 553 p. (singur); *Mănăstirea Aninoasa din jud. Muscel*, Câmpulung, 1933, VIII + 258 p.; *Monografia satului Topoloveni*, Câmpulung, 1939, 239 p. (premiată de Academia Română); *Câmpulung Muscel, Monografie istorică*, Câmpulung, 1943, X + 426 p.; *Schitul Nămăieşti*, în GB, an. XVI, 1957, nr. 8—9, p. 565—586; *Bisericile din Rucăr*, în GB, an. XX, 1961, nr. 9—10, p. 816—836; *Ştiri documentare privitoare la biserica din Schitu Goleşti (Muscel)*, în GB, an. XXI, 1962, nr. 9—10, p. 864—876; *Bisericile din Boteni-Muscel şi slujitorii lor*, în GB, an. XXIII, 1964, nr. 9—10, p. 883—896; *Catagrafia fostului judeţ Muscel, făcută la anul 1840 din porunca mitropolitului Neofit*, în GB, an. XXIV, 1965, nr. 9—10, p. 875—900. A publicat diferite broşuri cu caracter religios, articole cu caracter istoric în „Biserica Ortodoxă Română", „Glasul Bisericii" ş.a.

Literatura: *Necrolog*, în GB, an. XXXIII, 1974, nr. 5—6, p. 562—563; Prof. Ioan Cruceană, *Preotul Ioan Răuţescu cronicar al luptelor din regiunea Bran—Dragoslavele*, în GB, an. XXXVII, nr. 1978, nr. 9—10, p. 1136—1139; *Enciclopedia istoriografiei româneşti*, Bucureşti, 1978, p. 280; Iordan Datcu şi S.C. Stroescu, *Dicţionarul folcloriştilor*, Bucureşti, 1979, p. 369—370; Ion Apostol, *Preotul Ioan Răuţescu din Dragoslavele*, în TR, an. 140, nr. 45—48 din 1—15 dec. 1992, p. 5—6.

RÂMNICEANU GRIGORIE, episcop. N. c. 1763, în jud. Vâlcea, † 20 iul. 1828, în Bucureşti. Călugărit şi hirotonit ierodiacon la Episcopia Râmnicului (c. 1780), apoi ieromonah (1787); a studiat la aceeaşi Episcopie. Aici a copiat aproximativ 15 manuscrise, între care: *Oglinda bogosloviei* (1783), *Varlaam şi Ioasaf* (2 ex., 1781 şi 1784), *Floarea darurilor* (c. 1780), *Istoria Ţării Româneşti* (1781) ş.a., a „diortosit" câteva cărţi tipărite de episcopul Filaret: *Cazania* (1781), *Catavasierul* (1784), *Antologhionul* (1786) — toate cu prefeţele sale. După 1792, în slujba Mitropoliei din Bucureşti, ca arhimandrit (1793) şi „diortositor" al unor tipărituri: *Pravoslavnica învăţătură* (1794), *Triodul* (1798), toate cu prefeţele lui, în care apar idei istorice şi filosofice de nuanţă iluministă; dascăl al candidaţilor la preoţie (probabil la şcoala de la Antim), un timp egumen al mănăstirii Vieroş, de pe lângă Piteşti, apoi profesor pentru cunoştinţele religioase la Şcoala naţională de la Sf. Sava; în această perioadă a făcut şi unele traduceri din limba greacă (*Cămara dreptei credinţe*, un catehism al lui Teofil al Campaniei ş.a.). La 13 febr. 1823 ales episcop al Argeşului (hirotonit 23 febr.), păstorind până la moarte. În 1826 a tipărit la Bucureşti *Logica* Sf. Ioan Damaschin (32 + 304 p.), tradusă de el, prima încercare de a „muta filosofia şi în limba românească".

Literatura: Gheorghe I. Moisescu, *Viața și activitatea episcopului de Argeș Grigorie Râmniceanu*, teză de licență, ms., București, 1930; D(uțu) Alexandru, *O frumoasă figură de monah cărturar: Grigorie Râmniceanu*, în MO, an. IX, 1957, nr. 9—10, p. 615—633; G. Ștrempel, *Copiști de manuscrise românești până la 1800*, București, 1959, p. 91—95; Același, *Catalogul manuscriselor românești*, vol. II, București, 1983 (v. indice) și vol. III, București, 1987, p. 115; Preot Niculae Șerbănescu, *Episcopii Argeșului*, în MO, an. XVII, 1965, nr. 7—8, p. 606—608; Alexandru Duțu, *Coordonate ale culturii românești în secolul XVIII (1700—1821). Studii și texte*, București, 1968, p. 155—164 și 186—198; Dicționarul literaturii române de la origini până *la 1900*, București, 1979, p. 415—416.

RÂMNICEANU NAUM, călugăr, istoric. N. 27 nov. 1764, în Corbi, jud. Argeș sau în Jina — jud. Sibiu, în familie de preot, † 1838 sau 1839, la mănăstirea Cernica. Părinții plecați din Jina din cauza uniației și stabiliți în Corbi-Argeș. Învață la o școală de la biserica „Sf. Gheorghe Vechi" din București (1770—1776); luat de arhim. Filaret (viitorul episcop de Râmnic) la Mitropolie (1776—1780), continuând învățătura; pleacă cu el la Râmnic, fiind călugărit la Hurezi sub numele Naum și hirotonit ierodiacon; la Hurezi copiază manuscrise; în 1788, la izbucnirea războiului austro-turc, se refugiază în Transilvania și Banat (Sibiu, Lipova, Hodoș-Bodrog), ca dascăl de limba greacă; reîntors în 1795 la Râmnic, apoi la București; frecventează acum cursurile Academiei grecești de la Sf. Sava; hirotonit ieromonah și hirotesit protosinghel în 1802 de episcopul Costandie al Buzăului; profesor la școala de la biserica „Sf. Ecaterina" din București (până în 1814), dascăl itinerant la mănăstirile Mărgineni și Sinaia, din nou la o școală din Ploiești, fondată de el (1818—1821), egumen la mănăstirea „Sfinții Apostoli" din București (1823—1827), din nou dascăl particular în diverse locuri, iar după 1833 retras la Cernica (înainte de moarte a îmbrăcat „marea schimă monahală"). Au rămas de la el — în manuscris — lucrări istorice, filologice, teologice, muzicale și literare, — în limbile greacă sau română — în genere compilații, prelucrări sau traduceri; câteva din ele au fost publicate de Constantin Erbiceanu, mai târziu de Ștefan Bezdechi.

Lucrări: *Poemation* în versuri grecești despre originea românilor (1808, publicată în trad. rom. de Constantin Erbiceanu, *Cronicarii greci carii au scris despre români în epoca fanariotă*, București, 1888, p. 235—258); *Hronicul de la 1768—1810* (în grecește, publicat în trad. rom. de C. Erbiceanu, *Cronicarii greci...*, p. 259—294); *Poesiile protosinghelului Naum Râmniceanu asupra Zaverei*, scrise în 1821, ed. îngrijită de C. Erbiceanu, București, 1890; *Istoricul Zaverei în Valahia (în grecește, publicat în trad. rom de C. Erbiceanu*, în BOR, an. XXIII, 1899—1900, nr. 5, p. 416—433 și nr. 6 p. 547—556); *Adunarea hronologiei domnilor țării noastre* (publicată de Ștefan Bezdechi sub titlul: *Cronica inedită de la Blaj a protosinghelului Naum Râmniceanu*, Sibiu, 1944, 107 p.) — lucrare de compilație, bazată pe izvoare antice și medievale — românești sau străine.

Au rămas în manuscris: o serie de manuale didactice, ca: *Introducere pentru începători* (abecedar grecesc și românesc), *Școala întâia a noilor tineri începători* (abecedar mai dezvoltat, grecesc și românesc), *Fraze grecești șaptezeci* (sintaxa), *Propadia prin întrebări și răspunsuri*; la Cernica a făcut o traducere după un manual de Psaltichie, intitulat *Semnele meșteșugului Psaltichiei* (1788); copii de documente privitoare la istoria Țării Românești, discursuri funebre, cuvântări, dedicații în versuri către părinții copiilor pe care-i instruia ș.a.

Literatura: Constantin Erbiceanu, *Cronicarii greci carii au scris despre români în epoca fanariotă. Textul grecesc și traducerea românească*, București, 1888, LXXII + 361 p. (traducerea unor lucrări cu comentarii); Constantin Erbiceanu, *Viața și activitatea literară a protosinghelului Naum Râmniceanu*, București, 1900, 97 p. *(Acad. Rom., Discursuri de recepție, XXII)*; Șt. Bezdechi, *Protosinghelul Naum Râmniceanu despre originea neamului și a limbii noastre*, în rev. „Transilvania", an. LXXIV, 1943, nr. 3—4, p. 231—237; G. Călinescu, *Naum Râmniceanu*, în SCILF, an. IX, 1960, nr. 2, p. 335—337; Ioan F. Stănculescu, *Două sute de ani de la nașterea protosinghelului Naum Râmniceanu*, în GB, an. XXIII, 1964, nr. 11—12, p. 1171—1179; Sebastian Barbu Bucur, *Naum Râmniceanu*, în „Studii

de Muzicologie", IX, 1973, p. 149—192; Octavian Lazăr Cosma, *Hronicul muzicii românești*, vol. II, București, 1974, p. 77—83; Alexandru Piru, *Istoria literaturii române de la origini până la 1830*, București, 1977, p. 552—558; *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 282; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 603—604.

REGMAN NICOLAE, preot, pedagog, scriitor. N. 20 ian. 1881, în Sighișoara, † 18 iul. 1951, în Sibiu. Studii la Gimnaziul evanghelic german din Sighișoara (1893—1901), la Institutul teologic din Sibiu (1901—1904), la Universitatea din Budapesta (1904—1907), unde obține doctoratul în Filosofie și Pedagogie (1907). Profesor pentru disciplinele pedagogice la Institutul teologic-pedagogic din Caransebeș (1907—1911), preot, secretar al Vicariatului din Oradea și inspector al școlilor confesionale din jud. Bihor (1911—1917), consilier școlar la Arhiepiscopia Sibiului (1917—1920), redactor al ziarului „Telegraful Român" (dec. 1917—ian. 1918 și sept. 1918—febr. 1919); profesor pentru disciplinele pedagogice la Școala normală „Andrei Șaguna" din Sibiu (1919—1924), apoi profesor de Limba română la Liceul „Gh. Lazăr" din Sibiu (1924—1941), profesor „ajutător" la Institutul teologic din Sibiu (1919—1924); paralel, inspector al învățământului secundar pentru regiunile Sibiu și Cluj, prefect de Oradea și Sibiu. A publicat studii, articole, poezii, majoritatea sub pseudonimul Z. Sandu.

Lucrări: *Doine și strigături*. Culese și întocmite de... Sibiu, 1904, 64 p.; *Fr. Froebels: Geisteart und Philosophie*, Sibiu, 1907, 77 p.; *Dr. Petru Șpan*, Conferință, București, 1914, 35 p.; *Însemnări din zorii învierii naționale*, Sibiu, 1919, 134 p.; *Alexandru Vlahuță*, Sibiu, 1921; *Rugăciunile vremii*, Sibiu, 1922, 41 p.; *Spiru Haret, organizatorul învățământului național*, Sibiu, 1925 (ed. a II-a, 1930); *Oglinda inimii*, Sibiu, 1927, 136 p.; *Tămâioare*, Sibiu, 1931, 135 p.; *Siluete filosofice*, București, 1933, 174 p.; *Figuri din trecutul cultural al Ardealului*, Sibiu, 1938, 35 p.; *Vieți rodnice*, Sibiu, 1945, 124 p.; *Urcușuri în zări. Psalmi noi*, Sibiu, 1946, 127 p.

Literatura: Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 309—310.

RELI SIMEON, profesor de teologie, istoric. N. 25 iul. 1882, în Pătrăuții de Sus, în Bucovina, † 10 oct. 1945, în Suceava. Liceul în Cernăuți (1896—1904), apoi Facultatea de Teologie din Cernăuți (1904—1908), cu doctoratul în 1928; licențiat în Litere și Filosofie la Universitatea din Cernăuți, trimis pentru studii de specializare în Istorie și cercetări de arhivă la Viena (1928—1929). Preot ajutor (cooperator) în Mihuceni (1908—1910), preot în Slobozia—Storojineț (1910—1912), catehet în Siret (1912—1914), preot paroh în Rogojești—Siret (1914—1920), mobilizat confesor militar (1916—1918), profesor suplinitor la Școala normală din Cernăuți, secția ruteană (1920—1921), profesor titular la Liceul „Dimitrie Cantemir" din Coțmani (1921—1923), apoi la Liceul de fete (1923—1924) și la Liceul „Aron Pumnul" (1924—1928), ambele în Cernăuți (Religie, Istorie și Geografie). Profesor agregat (1929), apoi titular (1933), la noua catedră de Istoria Bisericii Române de la Facultatea de Teologie din Cernăuți (mutată în 1940—1941 la Suceava, în 1944/45 la Râmnicu Vâlcea, iar din apr. 1945 din nou la Suceava), decanul Facultății în 1934/35; membru în Comisia Monumentelor Istorice — secția pentru Bucovina, secretar apoi director delegat al Arhivelor Statului din Cernăuți, organizatorul Muzeului istoric bisericesc și etnografic al Mitropoliei din Cernăuți. A publicat studii de istorie bisericească — îndeosebi privind Bucovina — de pedagogie, lucrări literare.

Lucrări: *Orașul Siret în vremuri de demult. Din trecutul unei vechi capitale a Moldovei*, Cernăuți, 1927, 166 p.; *Din suferințele Bisericii noastre ortodoxe sub stăpânirea austriacă*, în „Candela", XXXV, 1925, nr. 3—7, p. 212—236 (și extras); *Începuturile catolicismului austriac în Bucovina*, în rev. „Codrul Cosminului", IV, 1927 (și extras, 1928, 19 p.); *Politica religioasă a Habsburgilor față de Biserica Ortodoxă Română în secolul al XIX-lea în lumina unor acte și documente inedite din arhiva Casei și Curții imperiale din Viena*, în „Codrul Cosminului", IV, 1927, p. 449—561 (și extras, 1928, 117 p.); *Propaganda catolică austriacă împotriva Bisericii Ortodoxe române din Bucovina*, Cernăuți, 1928,

58 p.; *Bucovineni celebri în ierarhia Moldovei (1777–1850)*, în „Candela", XL, 1929, p. 407–431 (și extras, 1930); *Ctitoriile religioase românești din Polonia*, în „Candela", XLI, 1930, p. 453–464; *Din viața religioasă și bisericească a Sucevii în secolele XVII–XIX*, în „Candela", an. XLI, 1931, p. 55–88 (și extras, 38 p.); *Icoane din trecutul național-bisericesc al Bucovinei, 1840–1880*, Cernăuți, 1932, 19 p.; *Reședința mitropolitană din Cernăuți și meșterul ei, arhitectul Iosif Hlavka*, în „Candela", an. XLIII, 1932, p. 1–57; *Relațiile dintre Biserică și Stat în România vremurilor trecute*, în „Candela", an. XLIV, 1933, p. 21–43; *Medicina călugărească în trecutul românesc*, în „Candela", an. XLV, 1934, p. 16–31; *Originea și evoluția istorică a costumului preoțesc la români*, în „Candela", XLVI, 1935, p. 71–116 (și extras, 1936, 48 p.); *Originea și vechimea creștinismului la români*, în „Candela", XLVII, 1936, p. 17–70 (și extras, 1937, 56 p.); *Călăuza monumentelor religioase-istorice din eparhia Bucovinei*, Cernăuți, 1937, 195 p.; *Biserica Ortodoxă Română din Maramureș în vremile trecute*, Cernăuți, 1938, 255 p.; *Istoria vieții bisericești a românilor*, vol. I, Cernăuți, 1942, 477 p.; *Cultura religioasă în mănăstirile noastre voievodale*, în „Candela", an. LV–LVI, 1944/45, p. 1–24; monografiile mănăstirilor Putna, Sucevița, Dragomirna, evocări de mari cărturari ș.a.

Articole de culturalizare, recenzii etc. în „Candela", „Junimea Literară", „Revista de Pedagogie", „Glasul Bucovinei", „Bucovina", toate la Cernăuți ș.a. Pentru lucrările de istorie a valorificat un bogat material inedit din arhivele din Viena și Cernăuți.

Literatura: Pr. Prof. Dr. Milan Șesan, † *Prof. Dr. Simeon Reli*, în „Candela", an. LVII, 1945, p. 11–21; Prof. Dr. D. Onciulescu, *Profesorul Dr. Simeon Reli*, în AB, an. III, 1946, nr. 1–6, p. 111–115; *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 281; Emilian Topa, *Prof. univ. dr. Simeon Reli*, în TR, an. 140, 1992, nr. 27–30, p. 8.

REPTA VLADIMIR (din botez Vasile), profesor de teologie, apoi mitropolit. N. 25 dec. 1841/6 ian. 1842, în Banila de Ceremuș, în Bucovina, † 24 apr. 1926, în Cernăuți. Gimnaziul (1856–1864) și Institutul teologic (1864–1868) în Cernăuți, cu studii de specializare la Viena, Bonn, München și Zürich (1871–1873). „Doctor honoris causa", al Facultății din Cernăuți (1896). Profesor la Gimnaziul din Cernăuți (1868–1871), profesor de Noul Testament la Institutul teologic (din 1873), apoi la noua Facultate de Teologie din Cernăuți (1875–1896), decan al acestei Facultăți de patru ori, rector al Universității din Cernăuți (1883/84), inspector al învățământului primar din districtul Cernăuți (1875–1895), membru în comitetul de conducere, apoi vicepreședinte (1889–1896) al „Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina"; călugărit la Sucevița în 1885 sub numele Vladimir, hirotonit ieromonah (1885), apoi hirotesit protosinghel (1886) și arhimandrit (1890), vicar general al Mitropoliei Bucovinei (1896–1902), hirotonit episcop titular de Rădăuți în 1899, apoi arhiepiscop al Cernăuților și mitropolit al Bucovinei (numit 17 oct. 1902, instalat 10/23 nov. 1902), retras din scaun la 1 nov. 1924.

Ca mitropolit s-a îngrijit de progresul vieții bisericești din cuprinsul eparhiei sale, de crearea unei stări materiale corespunzătoare pentru cler, de ridicarea de noi lăcașuri de închinare și refacerea unor vechi ctitorii voievodale (Putna, Mirăuți). A luptat pentru păstrarea caracterului românesc al eparhiei, împotriva numeroaselor încercări de slavizare; militant pentru unirea Bucovinei cu România, în 1918; membru de onoare al Academiei Române (1919), senator și președinte al Senatului României.

Lucrări: *Psihologia și însemnătatea ei pentru deșteptarea, cultivarea și înaintarea vieții religioase*, în rev. „Candela", VII, 1888 (cu extras 42 p. și trad. germană: *Psychologie in ihrer Bedeutung für die Weckung, Pflege und Förderung des religiösen Lebens*); *Psychologie und religiöses Leben*, Czernovitz, 1888; diferite alte studii, pastorale și cuvântări în „Candela" sau în ziarul „Viitorul", organ al clerului din Bucovina (1904–1914).

Literatura: Prof. Dr. Vasile Găina, *Arhiepiscopul și Mitropolitul Dr. Vladimir de Repta*, în „Candela", an. XXVI, 1907, p. 423–437; R. Cândea, *Mitropolitul Vladimir Repta*, în „Candela", an. XXXV, 1924, p. 437–460 (și extras, 24 p.), R. Cândea, † *Mitropolitul Vladimir*, în „Candela", an. XXXVII, 1926, p. 107–109; Ion Nistor, *Vladimir Repta*, în „Junimea Literară", Cernăuți, an. XV, 1926, p. 1–5; Prof. Dr. Petru Rezuș,

Apologeți bucovineni, în AB, an. I, 1944, nr. 5—6, p. 221—222; rev. „Literatura și Arta", Chișinău, nr. 40, din 1 oct. 1992 (articol semnat de Mircea Lutic).

REZUȘ PETRU, profesor de teologie, prozator. N. 22 iun. 1913, în Rădăuți,† 7 mai 1995, în București. Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi" din Rădăuți (1924—1931). Facultatea de Teologie din Cernăuți (1931—1935), la care obține licența (1935) și doctoratul (1937); paralel a urmat cursurile Facultății de Litere și Filosofie din Cernăuți (1931—1935), la care obține licența în 1937; studii de specializare la Facultățile de Teologie din Oxford, Cambridge, Strasbourg și Viena (sept. 1935—apr. 1937), apoi din nou la Strasbourg (apr. 1937—sept. 1938), ca bursier al Mitropoliei Bucovinei. Preot în Storojineț (1938), profesor de Dogmatică și Apologetică la Academia teologică din Caransebeș (1938—1947), profesor suplinitor la Limba latină la Liceul „Traian Doda" și de Limba română la Liceul de fete din Caransebeș (1938—1945), profesor de Teologie Fundamentală la Facultatea de Teologie din Suceava, prodecan al Facultății (apr. 1947—apr. 1948), profesor titular la aceeași catedră la Institutul Teologic Universitar din București (din 1948 până la pensionare, în 1974); director de studii (prorector) al Institutului (1949—1953); protopop, apoi iconom stavrofor (1950); autor de lucrări de Teologie Fundamentală și Dogmatică, Istorie bisericească, precum și volume de schițe, nuvele, basme, povestiri, romane, culegeri de folclor.

Lucrări: *Dezvoltarea dogmatică*, Cernăuți, 1938, 143 p.; *Tradiția dogmatică ortodoxă*, Caransebeș, 1939, 311 p.; *Aspecte soteriologice*, Caransebeș, 1939, 48 p.; *Aghiologia ortodoxă*, Caransebeș, 1940, 395 p.; *Despre Duhul Sfânt*, Sibiu, 1941, XIII + 122 p.; *Curs de Teologie Fundamentală*, Caransebeș , 1942, 622 p.; *Axiologia Teologiei Fundamentale*, Caransebeș, 1943, 105 p.; *Știința mărturisitoare de Dumnezeu*, Caransebeș, 1944, 122 p. ; *Argumente microfizice pentru dovedirea existenței personale a lui Dumnezeu*, Caransebeș, 1944, 32 p.; *Problematica Teologiei Fundamentale*, Caransebeș, 1943, 35 p.; *Introducere în Teologia Dogmatică*, Caransebeș, 1946, 35 p.; *Teologia ortodoxă contemporană*, Timișoara, 1989, 655 p. *Domnul nostru Iisus Hristos*, București, 1994, 280 p.

Studii în reviste: *Criteriologia falselor teofanii*, în ST, an. I, 1949, nr. 3—4, p. 226—237; *Criteriile revelațiunii divine și combaterea falselor teofanii*, în ST, an. I, 1949, nr. 5—6, p. 345—364; *Problema interconfesională a revelației divine*, în „Ortodoxia", an. II, 1950, nr. 2, p. 515—558; *Ortodoxia în fața vieții*, în „Ortotoxia", an. VI, 1954, nr. 2—3, p. 592—602; *Învățătura protestantă despre cuvântul lui Dumnezeu față de învățătura ortodoxă*, „Ortodoxia", an. VII, 1955, nr. 2, p. 232—240; *Învățătura creștină despre structura revelației divine din punct de vedere interconfesional*, în „Ortodoxia", an. VIII, 1956, nr. 1, p. 58—70; *Istoricitatea Mântuitorului*, în ST, an. IX, 1957, nr. 3—4, p. 177—199; *Învățătura despre ființa religiei creștine din punct de vedere interconfesional*, în „Ortodoxia", an. X, 1958, nr. 1, p. 15—22; *Învățătura despre religia subiectivă din punct de vedere interconfesional*, în ST, an. X, 1958, nr. 5-6, p. 365—375; *Învățătura ortodoxă despre cuvânt — mijloc de expresie în cele trei confesiuni*, în „Ortodoxia", an. XI, 1959, nr. 1, p. 48—62; *Originalitatea creștinismului*, în „Ortodoxia", an. XI, nr. 1959, nr. 4, p. 518—534; *Specificul religiei creștine*, în „Ortodoxia", an. XII, 1960, nr. 4, p. 507—525; *Elementele componente ale religiei creștine*, în ST, an. XIII, 1961, nr. 9—10, p. 527—542; *Specificul religiei creștine față de celelalte religii*, în MMS, an. XXXIX, 1963, nr. 3—4, p. 184—199; *Slujirea ca funcțiune esențială a Bisericii*, în „Ortodoxia", an. XVII, 1965, nr. 4, p. 580—593; *Învățătura ortodoxă despre dezvoltarea și împlinirea revelației divine*, în „Ortodoxia", an. XVIII, 1966, nr. 1, p. 35—53; *Teologi, probleme și curente noi în protestantismul contemporan*, în ST, an. XIX, 1967, nr. 5—6, p. 247—275; *Autenticitatea creștinismului în teologia contemporană*, în MMS, an. XLIII, 1967, nr. 11—12, p. 681—694; *Autoritatea celor 39 de articole în comunitatea Bisericilor anglicane*, în MB, an. XVIII, 1968, nr. 4—6, p. 229—243; *Teologia contemporană a istoriei mântuirii*, în MMS, an. XLIV, 1968, nr. 9—10, p. 512—523; *Teologia contemporană a „slujirii" și principiile sale ortodoxe*, în „Ortodoxia", an. XXI, 1969, nr. 1, p. 25—40; *Constituția dogmatică „Dei verbum" a Conciliului al II-lea de la Vatican și învățătura ortodoxă despre revelația divină*, în „Ortodoxia", an. XXI, 1969, nr. 3, p. 364—381; *Concepția doctrinară a Ortodoxiei contemporane*, în MMS, an. XLV, 1969, nr. 7—9, p. 445—457; *Teologia*

contemporană a „morții lui Dumnezeu", în MB, an. XX, 1970, nr. 1—3, p. 38—51; *Curente și probleme noi în Teologia fundamentală contemporană*, în MMS, an. XLVI, 1970, nr. 7–8, p. 365–376; *Ortodoxia și lumea contemporană*, în GB, an. XXIX,1970, nr. 9—10, p. 919—934; *Folclorul religios și importanța lui pentru înțelegerea evlaviei credincioșilor ortodocși*, în GB, an. XXIX, 1970, nr. 11—12, p. 1132—1145; *Preocupări de Teologie Fundamentală în teologia românească*, în „Ortodoxia", an. XXIII, 1971, nr. 4, p. 517—560 (în colaborare); *Vechiul Testament în lumina Noului Testament. Studiu de istorie comparată a religiilor*, în MMS, an. LXII, 1988, nr. 2, p. 22—35.

Istorice: *Sfânta Sofia, biserica cea mare a Ortodoxiei*, în „Ortodoxia", an. V, 1953, nr. 4, p. 514—544; *Viața și faptele Sfântului Daniil Sihastrul*, în ST, an. VIII, 1956, nr. 3–4, p. 227—240; *Viața și faptele Sf. Ioan de la Suceava*, în MMS, an. XXXII, 1956, nr. 6—7, p. 322—337; *Protopopi bătrâni rădăuțeni*, în MMS, an. XXXIV, 1958, 5—6, p. 471—482; *Vechea tipografie din Rădăuți*, în MMS, an. XXXV, 1959, nr. 5—6, p. 298—302; *Școlile de la mănăstirea Putna*, în MMS, an. XLII, 1966, nr. 7—8, p. 511—522; *Academia movileană din Kiev și rolul ei în dezvoltarea învățământului teologic în țările române*, în MO, an. XIX, 1967, nr. 9—10, p. 699—708; *Biserica domnească din Rădăuți. Date noi cu privire la originea și stilul ei*, în BOR, an. LXXXVII, 1969, nr. 3—4, p. 391—398; *Din istoria învățământului teologic din Moldova*, în MMS, an. XLV, 1969, nr. 3—4, p. 166—180; *Contribuții la istoria orașului Rădăuți (până la 1918)*, București, 1975, 157, p. + 24 fig.

Alte articole cu caracter teologic și istoric, recenzii, predici, dări de seamă, în „Candela", „Credința", „Foaia Diecezană" „Altarul Banatului" (pe care a întemeiat-o și redactat-o în 1944—1947), „Biserica Ortodoxă Română", „Studii Teologice", „Ortodoxia", „Glasul Bisericii", „Mitropolia Moldovei și Sucevei", „Mitropolia Olteniei", „Mitropolia Banatului", „Credința"—Detroit, „Candela"—Stockholm etc.

Opere literare: (în edituri de stat): *Făt Frumos cu tichie de aur*, București, 1970, 60 p. (pentru copii); *Dochița împărătița. Basme și poezii populare din Țara de Sus*, București, 1972, 430 p.; *Poeme*, București, 1973, 134 p.; *Frumoasa frumoaselor*, București, 1973, 60 p. (pentru copii); *Cătănoaia* (amintiri), București, 1973, 162 p.; *La vaduri de vreme*, versuri, București, 1974, 167 p.; *Dacă poți rîde, să rîzi. Proverbe și zicători din Banat*, Timișoara, 1974, 174 p.; *Sub umbra Sfinxului*, Ontario, 1975, *Trecere înaltă*, versuri, București, 1976, 103 p.; *Făt Frumos cel luminos*, Timișoara, 1976, 170 p.; *Blana ursului din pădure*, București, 1976, 60 p. (pentru copii); *Pe urmele lui Ion Creangă*, București, 1977, 200 p.; *Vama de aur*, versuri, București, 1977, 140 p.; *Cosițele Doamnei*, roman, București, 1979, 230 p.; *Războieni*, roman, București, 1980, 221 p.; *Dansul șerpilor*, roman, București, 1981, 220 p.; *Dumbrava Roșie*, roman, București, 1984; *Pe aripi*, versuri, București, 1987, 174 p.

Ion Creangă. Mit și adevăr, București, 1981, XVIII + 372 p.; *Mihai Eminescu*, București, 1983, 576 p.; Leca Morariu, *De la noi. Povești, poezii și cimilituri populare*, Ediție îngrijită de..., București, 1983, 185 p.

Articole cu caracter literar în „Revista Bucovinei"—Cernăuți, „Flacăra"—București, „Luceafărul"—Timișoara, „Ramuri"—Craiova, „România Literară", „Viața Românească", „Contemporanul", „Albina" și altele. Membru titular al Uniunii Scriitorilor din 1980. O serie de lucrări teologice și literare rămase în manuscris.

Literatura: Pr. Prof. D. R(adu), *Prof. Pr. Dr. Petru Rezuș*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 100—101; Marian Popa, *Dicționar de literatură română contemporană*, ed. a II-a, București, 1977, p. 474; Iordan Datcu și S.C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor*, București, 1979, p. 372—373; Pr. Lector Ioan Glăjar, *Părintele Profesor Dr. Petru Rezuș la vîrsta de 75 de ani*, în TR, an. 136, nr. 21—22, din 1 iunie 1988, p. 2 și 4; Pr. Gheorghe Drăgulin și Prof. Aug. Drăgulin, *Prof. Dr. Petru Rezuș la a 75-a aniversare*, în MO, an. XL, 1988, nr. 3, p. 72—86; Preot Ioan Glăjar, *In memoriam: Preot Prof.. Dr. Petru Rezuș*, în TR, an. 144, nr. 25—28, iulie 1996, p. 81; George Alexe, *Diorame și eseuri teologice și literare*, Washington D.C., 1996, p. 123—132.

ROMANO DIONISIE (din botez Dimitrie), episcop. N. 29 iul. 1806, în Săliștea Sibiului, † 18 ian. 1873, în Buzău. Călugărit la Neamț sub numele Dionisie (1823); audiază unele cursuri la Colegiul „Sf. Sava", precum și un „curs normal"

pentru pregătirea primilor învățători români în București (1831—1832). Ca „profesor național" în Buzău (1832—1843), ridică două clădiri școlare, tipărește manuale didactice; îndrumă școlile sătești din jud. Buzău, în calitatea de „revizor școlar" (1838—1843); editează (împreună cu Gavriil Munteanu) foaia „Vestitorul Bisericesc" (1839—1840), prima de acest fel la noi; director și profesor la Seminarul din București (1843—1848), arhimandrit; înlăturat din învățământ pentru participare la Revoluția din 1848; stabilit în mănăstirea Băbeni (1849—1851), egumen la mănăstirea Sadova (1851—1854), timp în care editează ziarul „Eho echistiastic" (1850—1853) la București, având și o colecție de broșuri sub titlul „Biblioteca religios morală"; stareț la mănăstirea Neamț (1855—1857), unde a înființat o școală primară, cu internat pentru 50 de copii, și un gimnaziu, amândouă în Târgu Neamț, iar în mănăstire un seminar, toate întreținute de mănăstire; a reorganizat tipografia și spitalul din mănăstire, a început o serie de construcții gospodărești; înlăturat din stăreție, s-a stabilit la Iași, fiind un luptător pentru Unirea Principatelor, locțiitor de episcop la Buzău (iun. 1859, hirotonit arhiereu în febr. 1862), apoi la Huși (nov. 1864—mai 1865); la 26 mai 1865 numit episcop eparhiot la Buzău, funcționând până la moarte. La Buzău a reorganizat și repus în funcție tipografia eparhială, în care au apărut zece cărți de slujbă și alte câteva cărți; a înființat școli la schiturile Dălhăuți (mutat apoi la Nifon), pentru călugări, Rătești și Cotești, pentru călugărițe; a acordat ajutoare materiale la numeroase mănăstiri și așezăminte de cultură sau unor tineri pentru studii; a făcut prima donație de cărți Societății Academice Române, fapt pentru care a fost ales membru onorar (1868); după moarte, biblioteca sa (peste 150 manuscrise românești, slavone, grecești, turcești, arabe și peste 7 000 de cărți în diferite limbi — unele rarități bibliografice) a intrat în patrimoniul Academiei Române.

Lucrări: *Abețedar românesc spre întrebuințarea tinerilor începători* (1834 și 1839); *Abețedar religios* (1835); *Biblioteca tinerilor începători*, 2 părți (1837—1838), toate la Buzău; *Imnuri în proză pentru copiii care încep a ceti*, traducțiune liberă, Iași, 1858, 78 p. (ed. a II-a, Buzău, 1869).

Prescurtare de geografie sfântă, București, 1850, 52 p.; *Prescurtare de geografie veche*, București, 1850, 57 p.; *Prescurtare de ermineutică sacră sau oarecare explicații asupra Scripturii Vechiului și Noului Testament*, București, 1851, 78 + 67 p.; *Principii de retorică și elocvența amvonului*, 2 vol., Iași, 1859, 179 + 162 p.

Cuvintele unui credincios, de A.F. Lamennais, traducere, București, 1848, 108 p. (ed. a II-a, Iași, 1859); *Mângâietorul celor întristați, celor bolnavi și celor bătrâni sau Adunare de meditații...*, 3 broșuri, București, 1850 (ed. a II-a, Iași, 1859, 139 p., traduceri după J.B. Massillon); *Geniul creștinismului*, traducere după Chateaubriand, 3 broșuri, București, 1850, 56 + 63 + 63 p.; *Din confesiile Sf. Augustin*, București, 1850, 64 p.; *Din meditațiile Sf. Augustin*, 3 broșuri, București 1851, 191 p.

Manualul adevăratului religios, povățuitorul sufletelor pe calea mântuirii, Iași, 1858, XIV + 104 p.; *Adunare de cuvinte sărbătorești, funebre și la alte ocazii*, pentru seminariști, Iași, 1859; *Principii generale de înțelepciune și datoriile tinerilor* (extras din „Vestitorul Bisericesc" (1839), Buzău, 1871, 56 p. (retipărită de O. Ghibu, în 1916 sub titlul: *Vrei să fii înțelept?*)

Literatura: Melchisedec Ștefănescu, *Biografia Prea Sfințitului Dionisie Romano, episcopul de Buzău*, București, 1882, 59 p.; Pr. Gabriel Cocora, *Episcopul Dionisie Romano. La 150 de ani de la nașterea sa*, în BOR, an. LXXV, 1957, nr. 3—4, p. 327—350; Pr. Gabriel Cocora, *Ierodiaconul Dionisie Romano „profesor național" la Buzău*, în GB, an. XVI, 1957, nr. 4—5, p. 256—265; Pr. Gabriel Cocora, *Aspecte din trecutul învățământului public la Buzău*, în „Studii și articole de istorie", II, București, 1957, p. 404—425; Pr. Gabriel Cocora, *Arhimandritul Dionisie Romano stareț la mănăstirea Sadova*, în MO, an. X, 1958, nr. 5—6, p. 383—388; Pr. Gabriel Cocora, *Prima editură religioasă din țara noastră*, în MO, an. XV, 1963, nr. 7—8, p. 604—612; Ioan Lupu, *Episcopul Dionisie Romano, primul donator al Bibliotecii Academiei Române*, în BOR, an. LXXXII, 1964, nr. 11—12, p. 1121—1152; Pr. Gabriel Cocora, *Contribuția episcopului Dionisie Romano la dezvoltarea Omileticii românești*, în MO, an. XXI, 1969, nr. 3—4, p. 207—243; Ion St. Moldoveanu, *Școala națională din Buzău și primul ei învățător Dionisie Romano*, în MA, an. XX, 1975, nr. 3—5, p. 327—347; Gabriel Cocora, *Un harnic „trezitor de cultură" din secolul al XIX-lea uitat*, în vol.

Tipar și cărturari, București, 1977, p. 192—203; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 284—285; Mircea Păcurariu, *Doi cărturari sibieni îndrumători ai învățământului românesc, Repere sibiene*, III, Sibiu, 1982, p. 225—233; Dr. Antonie Plămădeală, *Episcopia Buzăului în cultura română*, în vol. *Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților*, 2, Buzău, 1983, p. 101—128 (și în vol. *Nume și fapte în istoria culturii românești. Sec. XVIII—XIX la Buzău*, București, 1983, p. 61—94); Gabriel Cocora, *Episcopia Buzăului, o vatră de spiritualitate și simțire românească*, Buzău, 1986, p. 162—183.

ROMANUL MIRON (din botez Moise), mitropolit. N. 23 aug. 1828, în Mizieș, jud. Bihor, † 4/16 oct. 1898, în Sibiu. Studii teologice la Arad (1846—1849). Secretar, apoi consilier eparhial (1863) la Arad, călugărit în 1857 în mănăstirea Hodoș-Bodrog cu numele Miron și hirotonit diacon; preot în 1863; profesor la Institutul teologic-pedagogic din Arad (1857—1869), inspector școlar al județului Caraș-Severin (1869—1870), președinte-vicar al Consistoriului ortodox-român din Oradea (1870—1873), arhimandrit (1871). La 12/24 nov. 1873 ales episcop la Arad (înscăunat 3 febr. 1874), iar la 21 nov. 1874 ales arhiepiscop și mitropolit al Ardealului cu sediul la Sibiu (înscăunat 15/27 dec. 1874), unde a păstorit până la moarte. Ca profesor de teologie, a alcătuit câteva manuale didactice, rămase în manuscris, a colaborat la „Telegraful Român"—Sibiu, „Concordia" și „Federațiunea" din Pesta; a activat în „Asociația națională arădeană pentru cultura poporului român"; a fost unul din fruntașii Partidului Național Român din Arad și deputat în Parlamentul din Budapesta (1869). Ca mitropolit, a fost membru în Casa Magnaților din Budapesta, unde a apărat în mai multe rânduri drepturile românilor, în special școlile lor confesionale (1879, 1883) ; a îndrumat activitatea Institutului teologic-pedagogic din Sibiu, a sprijinit numeroși tineri la studii, cărora le-a oferit burse din fundațiile Mitropoliei sau din cele conduse de Mitropolie (ex. Fundația Gojdu), s-au ridicat noi clădiri la Centrul arhiepiscopesc Sibiu. La 10 apr. 1896 a dat un „circular" prin care îndemna clerul și credincioșii să nu ia parte la serbările „milenare" ungare.

Literatura: Ilie Dinurseni (Ilie Miron Cristea), *Arhiepiscopul și mitropolitul Miron Romanul*. Date adunate și editate de..., Sibiu, 1898, 66 p.; *Enciclopedia Română*, vol. III, Sibiu, 1904, p. 841—842; Dr. Teodor Botiș, *Istoria Școalei normale (Preparandiei) și a Institutului teologic ortodox-român din Arad*, Arad, 1922, p. 671—673; Teodor Neș, *Oameni din Bihor*, Oradea, 1938, p. 318—329; Prof. Dr. Ioan Lupaș, *Din corespondența mitropolitului Miron Roman*, Sibiu, 1940, 24 p. (extras din vol. *Omagiu I.P.S. Sale Dr. Nicolae Bălan la douăzeci de ani de arhipăstorire*, Sibiu, 1940, p. 500—523); Mircea Păcurariu, *Mitropolitul Miron Romanul. La 150 de ani de la naștere și 80 de ani de la moarte*, în TR, an. 126, 1978, nr. 39—40, p. 3; Dr. Antonie Plămădeală, *Lupta împotriva deznaționalizării românilor din Transilvania în timpul dualismului austro-ungar în vremea lui Miron Romanul (1874—1898), după acte, documente și corespondențe*, Sibiu, 1986, 358 p.

ROSET VENIAMIN, episcop. N. 1793, în familia boierească Rosetti, † 14 iul. 1851, în Roman. Studii în casa părintească, apoi la Smirna (azi Izmir, în Turcia); ucenic al mitropolitului Veniamin Costachi, care l-a călugărit, l-a hirotonit ierodiacon la Mitropolie, apoi ieromonah și l-a hirotesit arhimandrit; din 1825 stareț la mănăstirea Doljești, unde a înființat o școală primară. La 4 febr. 1844 ales episcop la Roman. În timpul păstoririi lui s-au înființat câteva școli catehetice în eparhia Romanului. În 1848 s-a alăturat mișcării revoluționare, fapt pentru care domnitorul Mihail Sturdza l-a exilat la mănăstirea Soveja (vara 1848—iun. 1849).

Literatura: Melchisedec (Ștefănescu), *Cronica Romanului și a Episcopiei*, vol. II, București, 1875, p. 200—220; Alexandru Cristea, *Viața și activitatea episcopilor Romanului în secolul al XIX-lea*, București, 1901; Generalul Radu Rosetti, *Familia Rosetti*, I, București, 1938, p. 128—130; Preot Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, Roman, 1984, p. 277—284.

ROȘCA EUSEBIU (din botez Remus), profesor de teologie. N. 8 oct. 1856, în Fizeș Sâmpetru (azi jud. Sălaj), în familie de preot, † 17 iun. 1944, în Sibiu. Studii la Gimnaziul romano-

catolic din Cluj (1868—1876), Institutul teologic din Sibiu (1876—1879), Academia de Drept din Sibiu și la Facultățile juridice ale Universităților din Cluj și Budapesta, cu doctoratul la cea din urmă, în 1885. Funcționar la Consistoriul din Sibiu (1886) și redactor al foii „Telegraful Român" (1887—1890), secretar consistorial (1890—1895), profesor de Drept canonic (un timp de Liturgică și Pastorală) la Institutul teologic-pedagogic din Sibiu (1894—1928) și director al Institutului (1895—1928), după 1921 rector al „Academiei" teologice; diacon necăsătorit (1890), preot (1896), protopop (1897), călugărit la mănăstirea Hodoș—Bodrog sub numele Eusebiu (1899), protosinghel (1902), arhimandrit (1915), asesor (consilier) onorar în Consiliul Arhiepiscopesc Sibiu (din 1886), deputat — aproape fără întrerupere, până la pensionare — în Sinodul Arhiepiscopiei Sibiului (Adunarea Eparhială) și în Congresul Național Bisericesc al Mitropoliei Ardealului, membru supleant, apoi ordinar, în Comitetul central al Astrei (1895—1910).

Lucrări: *Lexiconul comunelor bisericești din Arhidieceza gr. or. română a Transilvaniei*..., Sibiu, 1894, 144 p.; *Monografia Institutului seminarial teologic—pedagogic „Andrian" al Arhidiecezei gr. or. române din Transilvania*, Sibiu, 1911, 6 + 332 p.; *Monografia Mitropoliei ortodoxe române a Ardealului începând de la repausarea mitropolitului Andrei Șaguna până astăzi. Contribuții istorice*, Sibiu, 1937, 310 p. A editat „Anuarele Institutului teologic" între anii 1896—1928; articole, conferințe, predici în „Revista Teologică" și „Telegraful Român".

Literatura: Eusebiu R. Roșca, *Monografia Institutului teologic-pedagogic Andreian*..., Sibiu, 1911, p. 84—86; † *I. P. Cuv. Sa Ahimandritul Dr. Eusebiu R. Roșca*, în TR, an. XCII, nr. 26 din 25 iun. 1944; Pr. prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 292.

ROȘCA GRIGORIE, mitropolit. N. c. 1570, † 5 febr. 1570, la Voroneț. Tuns în monahism la Voroneț, egumen la Probota (1523—1546), unde a îndrumat lucrările de refacere și de zugrăvire a mănăstirii. Mitropolit al Moldovei (1546, după 13 mai, — retras sau înlăturat în 1551); în această calitate a ridicat pridvorul de la Voroneț (unde a fost îngropat) și s-a ocupat de zugrăvirea bisericii cu picturi exterioare; se cunosc diferite obiecte de cult și manuscrise lucrate din dispoziția sa pentru Voroneț.

Literatura: Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Contribuții la istoria Mitropoliei Moldovei în secolul al XVI-lea*, în MMS, an. LI, 1975, nr. 3—4, p. 226—231; Pr. Constantin Cojocaru, *Mitropolitul Grigorie Roșca*, în MMS, an. LIV, 1978, nr. 1—2, p. 61—70.

ROȘCA PAVEL, filosof, pedagog și teolog. N. 18 iul. 1884 în Fizeșul Almașului, jud. Sălaj, în familie de preot, † 11 mart. 1960 în Brașov. Studii la Liceul de Stat din Sibiu (1895—1903), la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1903—1907), care i-a conferit doctoratul, la Facultățile de Filosofie ale Universităților din Berlin și München (doctoratul la München în 1910). Profesor la Institutul teologic-pedagogic din Sibiu, pentru disciplinele pedagogice (1911—1919), preot (1919), profesor și director al Școlii normale din Cluj (1919—1928), inspector general al învățământului normal (pedagogic) din Transilvania (1920), profesor agregat, apoi titular la Academia Comercială din Cluj (1928—1949, transferată după 1940 la Brașov), devenită în 1948 Institut de Științe Economice, la catedra de Pedagogie și Filosofie, prorector (1930—1940), apoi rector al Academiei (1940—1942).

Lucrări: *Spinoza's Erkentnislehre. Inaugural Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde*, Sibiu, 1911, 81 p.; *Dualismul antropologic*, în RT, an. III, 1909, nr. 8, p. 120—126, nr. 11—12, p. 494—501 și an. IV, 1910, nr. 2, p. 71—77, nr. 3, p. 120—126 și nr. 4, p. 154—163; *Scopul educațiunii*, în „Anuarul XXXIV al Institutului teologic-pedagogic din Sibiu pe anul 1917/18", p. 3—35 (și extras, 35 p.); *Rolul școalei în pregătirea unirii*, în vol. „Factorii transilvani ai unirii", Brașov, 1943, p. 25—45. A reeditat *Mărturisirea Ortodoxă* a lui Petru Movilă după traducerea lui Filaret Scriban (Sibiu, 1914, XV + 126 p.). Articole cu caracter pedagogic în „Vatra Școlară", „Telegraful Român", „Transilvania", „Luceafărul", toate la Sibiu ș.a.

Literatura: Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 304.

ROŞCA SERGIU, preot, ziarist. N. 6 oct. 1912, în Şestaci, jud. Soroca. Studii la Seminarul teologic „Mitropolitul Gavriil Bănulescu Bodoni" (1924—1932) şi la Facultatea de Teologie din Chişinău (1932—1936, lic. 1938), Seminarul pedagogic universitar tot acolo (1938—1940), cu examen de capacitate pentru Religie la Bucureşti. Supraveghetor de ordine la Facultatea de Teologie din Chişinău (1939—1940); profesor de Religie la diferite şcoli secundare şi şcoli de ucenici din Chişinău, Craiova şi Bucureşti (1940—1948); diacon la biserica „Sf. Alexandru" din Chişinău (1939), preot la capela Liceului „Alecu Russo" din Chişinău (1941—1944), la biserica „Sf. Nicolae Belivacă" din Craiova (1944—1947) şi la capela Azilului „Elena Doamna" din Bucureşti (1947—1948), închis la Jilava (1948—1952); preot la parohia Tamaşi—Ilfov (1955—1968), la bisericile „Sf. Ioan Botezătorul" (1968—1972) şi Militari I din Bucureşti (1972—1978), iconom stavrofor (1976).

A desfăşurat o prodigioasă activitate ziaristică între anii 1932 şi 1944, la mai multe publicaţii periodice din Chişinău: „Cuvânt Moldovenesc" (secretar de redacţie, 1935—1940 şi redactor, 1944; în 1940 a redactat Calendarul acestei gazete), „Basarabia" (redactor, 1932—1934), „Gazeta Basarabiei" (redactor, 1936—1938), „Raza" (corector, apoi redactor, 1936—1944), „Basarabia, ziarul noii vieţi româneşti" (1941—1944), „Gând Basarabean" (prim redactor, Bucureşti, 1940—1941), „Glasul Tineretului" (editor, 1933), „Tribuna Tinerimii" (director, 1936); colaborări la „Zorile", „Misionarul", „Luminătorul", „Buletinul Institutului Social Român din Basarabia" ş.a., în care a publicat sute de articole, reportaje, cronici, recenzii etc.

ROVENŢA HARALAMBIE, profesor de teologie. N. 31 aug. 1898, în Hodoreasca, jud. Gorj, în familie de preot, † 17 iun. 1946, în Bucureşti. Studii la Seminarul „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea (1910—1919), cu diferenţă de liceu şi bacalaureat, la Facultatea de Teologie din Bucureşti şi, paralel, la Facultatea de Litere, secţia clasică (1919—1923); studii de specializare la Facultăţile de Teologie din Strasbourg (1923—1924), Oxford (1924—1927) şi Atena (1927), doctoratul în Teologie la Bucureşti (1929). Conferenţiar suplinitor de Studii biblice la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1929), profesor agregat (1930), apoi titular (1933) la catedra de Exegeza Noului Testament, funcţionând până la moarte; profesor de Religie la Seminarul pedagogic universitar (din 1928, mai mulţi ani), diacon la biserica „Sf. Ilie Hanul Colţii" (1928), preot şi director al Internatului teologic „Radu Vodă" (1932—1940), un timp preşedinte al Asociaţiei generale a clerului din România. S-a impus în teologia românească prin studiile sale de Noul Testament, de mare claritate, precizie, profunzime ştiinţifică şi bogăţie de informaţii.

Lucrări: *Originea şi valoarea istorică a Evangheliei după Ioan* (teză de doctorat), Bucureşti, 1928, 112 p.; *Interpretarea Scripturii după Origen*, Râmnicu Vâlcea, 1929, 68 p.; *Epistola către Efeseni a Sfântului Apostol Pavel. Introducere şi comentar*, Bucureşti, 1929, 152 p.; *Limba şi stilul Sf. Apostol Pavel din Epistola către Efeseni în raport cu celelalte epistole ale sale*, în ST, an. I, nr. 1, 1929, p. 209—234 (şi extras, 29 p.); *Studiul Noului Testament la noi în ultimii 50 de ani*, în ST, an. III, nr. 2, 1932, 246—302 (şi extras, 60 p.); *Cine a scris Epistola către Evrei?* Bucureşti, 1933, 32 p.; *Rolul Bibliei în formarea limbii literare*, Bucureşti, 1936; *Epistola întâia către Tesaloniceni a Sfântului Apostol Pavel. Introducere şi comentar*, Bucureşti, 1938, 164 p.; *Epistola către Coloseni. Introducere şi comentar*, Bucureşti, 1946.

Esenţa şi rolul credinţei în teologie, în ST, an. III, 1932, nr. 1, p. 17—47 (şi extras, 32 p.); *Iubirea creştină*, Bucureşti, 1936, 18 p.; *Pregătirea clerului în spiritul vremii*, Bucureşti, 1940.

Colaborări la „Biserica Ortodoxă Română", „Tinerimea Creştină", „Duminica Copiilor" ş.a. În manuscris i-au rămas alte traduceri şi comentarii la Epistolele pauline.

Literatura: Constantin I. Bercuş, *Moartea părintelui profesor Haralambie Rovenţa*, în BOR, an. LXIV, 1946, nr. 4—6, p. 311—320; Prof. Dr. Grigorie Marcu, *Preotul profesor Haralambie Rovenţa*, în RT, an. XXXVI, 1946, nr. 9—10, p. 432—435; Pr. Prof. D.R(adu), *Prof. Pr. Dr. Haralambie Rovenţa*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 52—53.

RUS REMUS, profesor de teologie (nehirotonit). N. 1 ian. 1942, în Braşov (originar, însă,

din Joia Mare, jud. Arad). Seminarul teologic la Caransebeş (1955—1960), Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1960—1964), cursuri de doctorat (specialitatea Istoria religiilor) la Institutul Teologic din Bucureşti, cu specializare la Universitatea din Oxford (1965—1969); examenul de doctorat la Bucureşti 1978. Inspector de specialitate şi documentarist în cadrul Serviciului de Relaţii Externe Bisericeşti al Patriarhiei Române (1969—1976), redactor de limbă engleză al revistei „Romanian Orthodox Church News" (1971—1978) şi redactor şef al aceleiaşi publicaţii (1988—1991), asistent la secţia de Teologie sistematică de la Institutul Teologic din Bucureşti (1976—1978), lector suplinitor pentru Teologia fundamentală şi Istoria Religiilor (1978—1985), conferenţiar la aceeaşi disciplină (1985—1991), profesor de Istoria şi filosofia religiilor (1991), profesor asociat al Facultăţii de Filosofie a Universităţii din Bucureşti, la catedra de Istoria Religiilor (din febr. 1990). A participat la diverse întruniri ecumenice din ţară şi străinătate; membru al delegaţiilor Bisericii Ortodoxe Române care au vizitat Finlanda (1970), India (1982, 1989) etc.

Lucrări: *Elemente ale dogmei întrupării în învăţătura Bisericii Ortodoxe Etiopiene*, în „Ortodoxia", an. XXIV, 1972, nr. 2, p. 213—217; *Scrierile sacre ale marilor religii*, în „Ortodoxia", an. XXV, 1973, nr. 1, p. 66—82; *Poziţii creştine faţă de religiile necreştine*, în „Ortodoxia", an. XXV, 1973, nr. 2, p. 264—276; *Funcţia preoţiei în marile religii*, în „Ortodoxia", an. XXV, 1973, nr. 4, p. 553—567; *Noţiunea de sacrificiu în marile religii*, în „Ortodoxia", an. XXVI, 1974, p. 185—201; *Concepţia despre om în marile religii*, Teză de doctorat, în GB, an. XXXVII, 1978, nr. 7—8, p. 715—915 (şi în extras, 204 p.); *Consideraţii asupra concepţiilor biblică şi mesopotamiană despre creaţie*, în GB, an. XXXIX, 1980, nr. 6—8, p. 524—534; *Iisus Hristos în gândirea indiană*, în ST, an. XXXIII, 1981, nr. 5—6, p. 436—445; *Sensul şi semnificaţia termenului „religie" în marile tradiţii religioase actuale*, în GB, an. XLIV, 1985, nr. 10—12, p. 684—697; *Evanghelia după Toma sau un exemplu timpuriu de contextualizare a învăţăturii creştine*, în GB, an. XLVII, 1988, nr. 3, p. 87—119; câteva capitole în manualul de *Îndrumări misionare*, Bucureşti, 1986; *Istoria religiilor. Manual pentru Seminariile teologice*, Bucureşti, 1991, 348 p. (în colaborare cu Pr. Conf. Alexandru Stan); *Istoria filosofiei islamice*, Bucureşti, 1994, 344 p.

Traduceri în limba engleză: *The Reformed Church in the Socialist Republic of Romania*, 1976; *The Romanian Orthodox Church and the Church of England* (în colaborare cu Pr. Conf. Al. Stan), Bucharest, 1976; *The Divine Liturgy of St. John Chrysostom*, edited by the Romanian Orthodox Patriarchate, Bucharest, 1977 (ediţie bilingvă); V. Cândea şi C. Simionescu, *Witnesses to the Romanian Presence on Mount Athos*, Bucharest, 1979; Mihai Fătu, *The Romanian Church in North-West Romania during the Horthy Occupation*, Bucharest, 1985; Wilhelm Nyssen, *The Flame of Salvation. Frescoes of the Orthodox Church of St. John the Baptist, Ferentari*, Bucharest, 1987; *The Romanian Orthodox Church*, Bucharest, 1987; *The Cathedral of the Diocese of Roman*, 1990 ş.a.

Traduceri din limba engleză: Nicolae Arseniev, *Descoperirea vieţii veşnice. Introducere în credinţa creştină*, Bucureşti, 1991, 125 p. (în colaborare); V. Lossky, *Introducere în teologia ortodoxă*, Bucureşti, 1993; Nicolae Arseniev, *Mistica şi Biserica Ortodoxă*, Bucureşti, 1994, 184 p.; Lars Thurnberg, *Omul şi cosmosul în viziunea Sfântului Maxim Mărturisitorul*, Bucureşti, 1999, 184 p. Redactor coordonator al colecţiei: „Orizonturi spirituale" de la Editura Enciclopedică.

Literatura: ROC, an. VI, 1976, nr. 4, p. 95—96; GB, an. XXXVI, 1977, nr. 1—3, p. 150; ST, an. XXX, 1978, nr. 9—10, p. 718—719; ROC, an. VIII, 1978, nr. 3, p. 91—92; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 129—130.

RUSAN SEBASTIAN, mitropolit. N. 22 sept. 1884, în Secăşel, jud. Alba, † 15 sept. 1956, în Iaşi. Liceul în Blaj (1896—1904), Institutul Teologic la Sibiu (1904—1907). Preot paroh în Crăciuneşti, jud. Hunedoara (1907—1912) şi Vulcan, jud. Hunedoara (1912—1929), preot militar în primul război mondial, administrator protopopesc în Haţeg (1929—1931), preot-paroh în Ocna Sibiului (1931—1933), preot paroh şi administrator protopopesc în Odorhei (1933—1940), preot în Viştea de Jos—Făgăraş (1940—1945), preot-paroh şi protopop în Satu Mare (1945—1946). A construit biserici noi în Crăciu-

nești, Vulcan și Odorhei, a condus societăți culturale. Rămas văduv, la 1 nov. 1946 Sf. Sinod l-a încredințat cu conducerea provizorie a Episcopiei Maramureșului; la 21 nov. 1947 a fost ales episcop al Maramureșului (hirotonit 30 nov., instalat la Sighet la 28 dec. 1947); în sept. 1948 Sf. Sinod l-a numit titular al noii Arhiepiscopii a „Sucevei și Maramureșului" (cu reședința în Suceava); la 26 febr. 1950 ales arhiepiscop al Iașilor și mitropolit al Moldovei și Sucevei (înscăunat 25 mart. 1950), unde a păstorit până la moarte. Delegat de Sf. Sinod la câteva consfătuiri interortodoxe și congrese peste hotare. Cuvântările și o parte din predici strânse în volumul *Osteneli chiriarhale*, Neamț, 1954, 465 p.

Literatura: Diaconul Dr. Gheorghe I. Moisescu, *Alegerea P.C. Protopop Sebastian Rusan în scaunul de episcop al Maramureșului*, în BOR, an. LXV, 1947, nr. 10—12, p. 371—386; BOR, an. LXVIII, 1950, nr. 3—6, p. 186—213; *Necrolog*, în BOR, an. LXXXIV, 1956, nr. 10—11, p. 871—892; *Necrolog*, în MMS, an. XXXII, 1956, nr. 10, p. 541—565; Pr. Dr. Simion Radu, *Mitropolitul Sebastian Rusan*, în TR, an. 134, 1986, nr. 35—36, p. 2.

RUSU ALEXANDRU, episcop. N. 22 nov. 1884, în Șeulia, jud. Mureș, † 9 mai 1963, în închisoarea din Gherla. Studii la Gimnaziile din Bistrița, Târgu Mureș și Blaj (1896—1904). Facultatea de Teologie din Budapesta, la care a obținut doctoratul (1904—1910). Preot (1910), profesor de Dogmatică la Seminarul teologic și de Religie la Liceul din Blaj (din 1910), canonic mitropolitan (din 1923), rector al Academiei teologice din Blaj (1925—1930), secretar general al Resortului Culte în Consiliul Dirigent (1918—1920), redactor al revistei „Cultura Creștină" de la Blaj (1911—1918) și al ziarului „Unirea" (1922—1930), în care a publicat diferite studii și articole. La 17 oct. 1930 numit episcop al noii dieceze de Baia Mare (hirotonit 30 ian. 1931, instalat 2 febr. 1931), unde a păstorit până la 28 oct. 1948. În 1947 ales mitropolit la Blaj, dar nerecunoscut de autoritățile de atunci. Arestat în oct. 1948 și închis la Sighet (1950—1955), după care a avut domiciliu obligatoriu la Curtea de Argeș (1955). Într-un proces care i s-a intentat în mai 1957 a fost condamnat la 25 de ani muncă silnică (închis la Gherla, unde a și murit).

Literatura: Nicolae Comșa, *Dascălii Blajului*, Blaj, 1940, p. 142 (și ed. nouă: Nicolae Comșa și Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului*, București, 1994, p. 152—153); Ioan Ploscaru, *Lanțuri și teroare*, Timișoara, 1993, p. 442—444.

RUSU V. IOAN, preot, istoric. N. 1 iul. 1826, în Sânmărtinu de Câmpie, jud. Cluj, † 11 febr. 1905, în Blaj. Studiile gimnaziale în Dej și Cluj, cele teologice în Blaj. Tribun în legiunea comandată de Avram Iancu (1848—1849). Profesor la Gimnaziul din Blaj (1850—1862), paroh și viceprotopop (1862), apoi protopop în Sibiu (1865—1901), profesor de Limba și literatura română și de Religie (pentru elevii uniți) la Gimnaziul de stat din Sibiu (1862—1892), canonic mitropolitan în Blaj (1901—1905). A fost secretar II al Astrei (1862—1875), apoi vicepreședinte (1875—1877) și membru în Comitetul de conducere (1862—1901). Autor de lucrări istorice și manuale didactice.

Lucrări: *Elemente de istorie și geografie veche*, după W. Pütz, Blaj, 1854, 272 p.; *Compendiu de istoria Transilvaniei cu distinctă privire la români*, Sibiu, 1864, VIII + 397 p.; *Elemente de istoria Transilvaniei pentru învățătorii și școalele populare române*, Sibiu, 1865, 89 + IV p.; predici, articole, dizertații în periodicele românești — ex. *Scurtă descriere a revoluției lui Horia și Cloșca din 1784*, în rev. „Transilvania", V, nr. 1—6, 1872, p. 5—65; *Carte de lectură pentru clasele gimnasiale inferioare*, ed. I, Sibiu, 1876, 159 p. (ed. a II-a, Sibiu, 1886).

Literatura: *Enciclopedia Română*, tom. III, Sibiu, 1904, p. 862; rev. „Transilvania", an. XXXVI, 1905, nr. 1, p. 20—22; Nicolae Comșa, *Dascălii Blajului*, Blaj, 1940, p. 82—83 (și ed. nouă Nicolae Comșa și Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului*, București, 1994, p. 84—85); Ioan Stanciu, *Istoricul Liceului Gheorghe Lazăr din Sibiu*, Sibiu, 1943, p. 135—136; Ana Hinescu și Arcadie Hinescu, *Oameni de ieri și de azi ai Blajului*, Blaj, 1994, p. 170.

S

SAFIRIN GHERASIM (din botez Gheorghe), episcop. N. oct. 1849, în Izvorălu, jud. Mehedinți, † 14 febr. 1922, la schitul Frăsinei, jud. Vâlcea. Studii la Colegiul din Craiova, unde a obținut „bacalaureatul în Litere și Științe“ (1870). Profesor și director la Gimnaziul din Târgu Jiu (1870—1873); călugărit la mănăstirea Tismana în 1873, hirotonit ierodiacon pentru Episcopia Râmnicului (1874) și ieromonah (1878), hirotesit protosinghel (1878) și arhimandrit (1888), profesor de Morală, Liturgică și Pastorală la Seminarul din Râmnic (1875—1889), director al Seminarului (1878—1885), arhimandrit de scaun (vicar) la Râmnic (1889—1890). Își continuă studiile la Facultatea de Teologie din Atena, unde a obținut titlul de licențiat (1890—1894); din nou profesor la Seminarul din Râmnic (1894—1899). La 24 mai 1899 ales arhiereu-vicar al eparhiei Râmnicului, cu titlul „Craioveanul“ (hirotonit 6 iul.), la 17 febr. 1900 ales episcop al Romanului (instalat 27 febr.), unde a păstorit până la 24 iun. 1911, când a fost depus de Sf. Sinod pentru acuzații calomnioase la adresa mitropolitului primat Atanasie Mironescu; retras la schitul Frăsinei, unde a trăit până la sfârșitul vieții. A publicat unele lucrări de tipic și muzică psaltică, precum și traduceri.

Lucrări: *Tipic asupra serviciilor divine pentru elevii seminariști*, Râmnicu Vâlcea, 1878 (ed. a II-a, 1905, 95 p.); *Tipicul oficiului divin executat de preoți, cu sau fără diacon, în sobor*, Târgu Jiu, 1897, 32 p.; *Culegeri de cântări bisericești*, București, 1908; *Sobornicariu*, București, 1914, 550 p. (cântări bisericești).

A tradus din limba franceză *Papalitatea eretică*, a teologului Vladimir Guettée (Râmnicu Vâlcea, 1885, XIII + 453 p.), iar din limba greacă: *Catehismul creștin* de Diomid Kyriacos, București, 1900; *Carte numită Thicara*, București, 1900; *Legea și Poruncile lui Dumnezeu* de Filaretos, București, 1905 ș.a.

Literatura: BOR, an. XXIII, 1899, nr. 3, p. 314—318; Arhim. I. Scriban, † *Episcopul Gherasim Safirin*, în BOR, an. XL, 1922, nr. 6, p. 459—460; Diac. George Dincă, *Chipuri de ierarhi: compozitori, traducători, prelucrători și mari cîntăreți ai muzicii bisericești*, în GB, an. XXXVI, 1977, nr. 1—3, p. 140—142; Preot Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, București, 1984, p. 317—320.

SAGHIN ȘTEFAN, profesor de teologie. N. 6 dec. 1860, în Mitocu Dragomirnei — lângă Suceava, † 4 apr. 1920, în București. Studii la Liceul din Suceava (abs. 1880) și la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1880—1884), care i-a conferit doctoratul (1885); studii de specializare în Teologie sistematică la Facultățile de Teologie din Viena (1896/97), Breslau — azi Wroclaw — (1897/98) și Atena (1898/99). Prefect de studii la Seminarul (internatul) clerical din Cernăuți, (1885—1889), preot și predicator la catedrala

mitropolitană din Cernăuţi (1892—1900), profesor suplinitor de Română, Istorie şi Geografie la Şcoala normală din Cernăuţi (1894—1896), docent (1899), profesor agregat (1900), apoi titular (1905) la catedra de Teologie Dogmatică de la Facultatea de Teologie din Cernăuţi, pe care a deţinut-o până la moarte, suplinitor al catedrei de Teologie Fundamentală (1907—1919), decan al Facultăţii, (de cinci ori), rector al Universităţii din Cernăuţi (1911—1912), „doctor honoris causa" al Facultăţii de Teologie din Atena, protopresbiter (1897), arhipresbiter stavrofor (1911), preşedinte provizoriu al Consistoriului mitropolitan din Cernăuţi (1916—1917), secretar-şef la Culte în Guvernul provizoriu al Bucovinei (1918—1920). Autor de lucrări în specialitatea sa, mai cu seamă două monografii dogmatice, care marchează un real progres în domeniul teologiei sistematice.

Lucrări: *Logos la Sfântul Evanghelist Ioan*, Cernăuţi, 1896, 52 p.; *Dogma despre incarnaţiune după doctrina Bisericii Ortodoxe*, Cernăuţi, 1901, 176 p. (apărută mai întâi în limba germană: *Das Incarnationsdogma nach der Lehre der orthodoxen Kirche*, 1899); *Dogma soteriologică după doctrina Bisericii Ortodoxe*, Cernăuţi, 1903, 183 p.; broşura *Dogmatisch — apologetische Zeitfragen*, Cernăuţi, 1912, 25 p. (şi ed. rom.: *Întrebări actuale dogmatice-apologetice*, Cernăuţi, 1912, 33 p.); articole, predici, cuvântări în „Candela"; o *Dogmatică* în manuscris.

Literatura: N. Iorga, *Ştefan Saghin*, în „Neamul Românesc", nr. 72 din 1920; R. Cândea, *Dr. Ştefan Saghin*, în „Calendarul Glasul Bucovinei pe anul 1921", p. 25—30; Prof. Dr. Isidor Todoran, *Ştefan Saghin*, în MA, an. III, 1958, nr. 5—6, p. 450—452; Pr. Prof. Petru Rezuş, *Dogmatistul ortodox Dr. Ştefan Saghin*, în MMS, an. XXXVII, 1961, nr. 5—6, p. 452—454; *Teologia dogmatică în Biserica Ortodoxă Română în trecut şi azi*, în „Ortodoxia", an. XXIII, 1971, nr. 3, p. 337.

SALA VASILE, preot, folclorist. N. 1 ian. 1862, în Drăgăneşti, jud. Bihor, † 6 aug. 1942, în Vaşcău, jud. Bihor. Studiază la Gimnaziul din Beiuş (1874—1878), apoi la Şcoala pedagogică („Preparandia") din Arad (1878—1882), cu un „curs pedagogic complimentar" la Bucureşti (1906). Învăţător în Vaşcău-Bărăşti, Hinchiriş şi Şuştiu, jud. Bihor (1878—1928), mai târziu hirotonit preot ortodox. Debutează în folcloristică încă din 1882, răspunzând la chestionare sau trimiţând materiale folclorice lui B. P. Hasdeu, N. Densuşianu, S. Fl. Marian, I. A. Zanne, B. Bartók, J. U. Jarnik, G. Weigand. Culege doine, hore, descântece, strigături, colinde, balade, legende, poveşti din Bihor, pe care le va publica abia spre sfârşitul vieţii, în peste 50 de broşuri în colecţia „Biblioteca Vaşcăului".

Lucrări: *Datinile poporului românesc la nuntă în plăşile Beiuşului şi Vaşcăului*, Beiuş, 1937, 61 p.; *Dorea, isteţul Drăgăneştilor. Nuvelă din popor*, Bucureşti, 1937, 29 p.; *Avram Iancu şi ungurii. Poezii*, Bucureşti, 1937, 32 p.; *Balade şi legende*, Bucureşti, 1937, 54 p.; *Legende religioase*, Bucureşti, 1937; *Craiul pruncilor. Poveste*, Bucureşti, 1937, 32 p.; *Cei doi grofi. Poveşti cu haz*, Bucureşti, 1938, 32 p.; *Cei doi fraţi*, Bucureşti, 1938, 48 p.; *O sută de fraţi şi o sută de surori. Poveşti*, Bucureşti 1938, 48 p.; *Strigături bătrâneşti*, Bucureşti, 1938, 67 p.; *Dorul din Bihor*, 1938, 63 p.; *Hore bihorene*, Bucureşti, 1938, 45 p.; *Poezii poporale din Bihor*, Bucureşti, 1938, 32 p.; *Chiuituri bihorene*, Bucureşti, 1938, 32 p.; *Flori din Bihor. Cântece poporale*, Bucureşti, 1939, 32 p.; *Bihorul în cântecele sale poporale*, Bucureşti, 1939, 55 p.; *Hai la joc. Hore şi doine bihorene*, Bucureşti, 1939, 50 p.; *Folclorul bătrânesc. Poezii populare*, Bucureşti, 1939, 16 p.; *Du-te bade şi te culcă. Cântece populare*, Bucureşti, 1939, 26 p.; *Aş muri... Poezii populare*, Bucureşti, 1939, 32 p.; *Mormântul. Versuri*, Bucureşti, 1939, 32 p.; *Doruri. Poezii populare*, Bucureşti, 1939, 32 p.; *De-ale poporului. Poezii populare*, Bucureşti, 1939, 36 p.; *Descântece*, Bucureşti, 1940, 32 p.; *Descântece bihorene*, Bucureşti, 1940, 24 p. (alte 10 broşuri, tot cu *Descântece*, cu câte 16 p.); *Bocete*, Bucureşti, 1940, 16 p.; *Cântarea la nuntă*, Bucureşti, 1940, 16 p.; *Văietări, bocete după morţi*, Bucureşti, 1940, 16 p.; *Bocete bihorene*, Bucureşti, 1940, 16 p. ş.a.

Colaborări la „Biserica şi Şcoala" — Arad, „Familia" — Oradea, „Tribuna Poporului" — Arad, „Gazeta Poporului" — Timişoara, „Gazeta de Vest" — Timişoara, „Cele trei Crişuri" — Oradea, „Şezătoarea" — Fălticeni, „Izvoraşul" — Bistriţa Mehedinţi ş.a.

Literatura: *Necrolog*, în BŞ, an. LXVI, nr. 34 din 23 aug. 1942, p. 283; Ion Muşlea, *Vasile Sala*, în „Transilvania", an. LXXXIII, 1942, nr. 12, p. 971—973; Marius Sala, *Vasile Sala*, în „Familia", Oradea, an. XI, 1975, nr. 10, p. 10; Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii româneşti*, Bucureşti, 1974, p. 544—545; Iordan Datcu şi S. C. Stroescu, *Dicţionarul folcloriştilor*, I, Bucureşti, 1979, p. 384—386; Viorel Faur, *Din corespondenţa folcloristului bihorean Vasile Sala cu Nicolae Densuşianu (1893—1896)*, în „Biharea", Oradea, 7—8, 1979—1980, p. 429—439.

SAVIN IOAN GH., profesor de teologie. N. 18 dec. 1885, în Joràşti, jud. Galaţi, în familie de preot, † 22 febr. 1973, în Bucureşti. Seminariile din Roman şi „Veniamin" din Iaşi (1898—1905), Facultatea de Teologie din Bucureşti (1905—1909), studii de specializare în Filosofie şi Teologie la Berlin şi Heidelberg (1910—1915) cu doctoratul în Filosofie la Heidelberg (1915). Sublocotenent combatant în primul război mondial, iar după Unire, profesor de Limba română şi Limba germană la Liceul din Bolgrad, în Basarabia (1918—1920), inspector general în Ministerul Cultelor şi Artelor (1920—1927), un timp subsecretar de stat la Ministerul Educaţiei Naţionale, profesor de Filosofia religiei şi Apologetică la Facultatea de Teologie din Chişinău (1927—1941), iar în 1941—1947 la catedra de Apologetică a Facultăţii de Teologie din Bucureşti; participant la Congresul profesorilor de Teologie ortodoxă de la Atena (1936). Câţiva ani de detenţie în timpul regimului comunist la Sighet (5 mai 1950—6 iul. 1955), sub acuzaţia de „activitate intensă împotriva mişcării muncitoreşti". Teolog de mare erudiţie, a desfăşurat o susţinută activitate didactică şi publicistică; prin el, Teologia Fundamentală „s-a conturat şi s-a definit ca disciplină de sine stătătoare a teologiei ortodoxe române".

Lucrări: *Apologetica. Elemente de filosofia religiunii creştine*. Manual pentru uzul şcolilor secundare şi al seminariilor teologice, Bucureşti, 1929, 158 p.; *Dovezile raţionale pentru existenţa lui Dumnezeu. Studiu introductiv*, Bucureşti, 1932, 35 p.; *Curs de Apologetică. Chestiuni introductive*, Bucureşti, 1935, 152 p.; I. *Fiinţa şi originea religiei*, Bucureşti, 1937, VIII + 279 p.; II. *Existenţa lui Dumnezeu*. 1. *Proba ontologică*, Bucureşti, 1940, 280 p.; 2. *Probele cosmologică şi teleologică*, Bucureşti, 1943, 274 p.

Cultură şi religie, Bucureşti, 1927, 83 p. (culegere de articole); *Filosofia şi istoria ei*, Bucureşti, 1927, 84 p.; *Iconoclaşti şi apostaţi contemporani*, Bucureşti, 1932, 105 p. (ed. a II-a, 1936, 110 p.); *Creştinismul şi viaţa*, Bucureşti, 1935, 36 p. (culegere de articole); *Ştiinţa şi originea religiei*, Bucureşti, 1937, 280 p.; *Creştinism şi comunism*, Bucureşti, 1938, 71 p.; *Creştinismul şi gândirea contemporană*, Bucureşti, 1940, 160 p.; *Ce este Ortodoxia?*, Bucureşti, 1942; *Teologie şi istorie*, Bucureşti, 1943, 57 p.; *Creştinismul şi cultura română*, Conferinţă, în BOR, an. LXI, 1943, nr. 10—12, p. 487—516 (şi extras, 32 p.).

Învăţământul religios în şcolile secundare, seminarii şi licee, Bucureşti, 1922, 92 p.; *Biserica română şi noua ei organizare*, Bucureşti, 1925, 104 p.; *Problema cultelor în România*, Bucureşti, 1937, 54 p.

Colaborări la „Biserica Ortodoxă Română", „Viitorul" — Bucureşti, ziarul „Calendarul" — Bucureşti, „Fântâna Darurilor" — Bucureşti (codirector) ş.a.

Spre sfârşitul vieţii, colaborări la revistele centrale bisericeşti: *Precizări şi recomandări în jurul problemei „Fraţii Domnului"*, în ST, an. XIII, 1961, nr. 5—6, p. 271—296; *Iconomia şi roadele Învierii Domnului*, în ST, an. XIV, 1962, nr. 5—6, p. 267—282; *Rolul dreptului Iosif în iconomia răscumpărării şi locul său în hagiografia creştină*, în ST, an. XVI, 1964, nr. 5—6, p. 303—333; *Mântuitorul Iisus Hristos în lumina Sfintelor Evanghelii*, în ST, an. XVI, 1964, nr. 9—10, p. 519—532; *Despre chipul iconografic al Mântuitorului*, în MO, an. XVII, 1965, nr. 9—10, p. 775—794; *Mesianitatea Mântuitorului Hristos şi învăţătura Lui*, în ST, an. XIX, 1967, nr. 1—2, p. 23—44.

Reeditări: *Iconoclaşti şi apostaţi contemporani*. Ediţie îngrijită şi notă bio-bibliografică de Aurel Savin, Bucureşti, 1995, 127 p.; *Apărarea credinţei (Tratat de Apologetică)*. Ediţie îngrijită de Dora Mezdrea, Bucureşti, 1996, 176 p.; *Mistica şi ascetica ortodoxă*, Sibiu, 1996, 167 p.; *Mistica apuseană*, Sibiu, 1996, 155 p. (amândouă cu un „Cuvânt înainte" de mitropolitul Antonie Plămădeală).

Literatura: Mihai Șt. Verban, *Profesorul Ioan Gh. Savin apărător al credinței*, în rev. „Raze de Lumină", an. X, 1938, nr. 1—4, p. 223—240; Emilian Vasilescu, *Apologeți creștini*, București, 1942, p. 69—75; † *Profesorul onorar Ioan Gh. Savin*, în BOR, an. XCI, 1973, nr. 3—5, p. 475—477; Pr. Prof. Petru Rezuș, *Profesorul Ioan Gh. Savin*, în ST, an. XXVII, 1975, nr. 1—2, p. 132—133; Prof. Dr. N. Chițescu, *Catedra de Dogmatică, Teologie Fundamentală și Istoria religiilor*, în ST, an. XXXIII, 1981, nr. 7—10, p 563—564; Șt. G(ănceanu), *Prof. Ioan Gh. Savin*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 74; Notă bio-bibliografică de Aurel Savin în vol. *Iconoclaști și apostați contemporani*, București, 1995.

SAVIN PAVEL, preot, pedagog. N. 10 aug. 1857, în Bibirești, jud. Bacău, † 18 apr. 1926, în Iași. Studii la Seminarul inferior din Roman (abs. 1878), apoi la Seminarul „Veniamin" din Iași (abs. 1891), cu diferență de liceu și bacalaureat — continuând la Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității din Iași (1892—1896). Preot la catedrala mitropolitană din Iași (1878—1925), director adjunct (1896—1899), apoi director (1899—1921) al Seminarului „Veniamin" din Iași, căruia i-a dat o organizare corespunzătoare.

Împreună cu episcopul Nicodim Munteanu și cu arhim. Iuliu Scriban au lucrat *Mica Biblie*, în 1913, care a fost retipărită apoi în mai multe rânduri, până azi; a publicat mai multe broșuri, conferințe, articole în presa vremii (ex. *Câteva cuvinte asupra înființării și activității Seminarului Veniamin Costachi de la Iași, cu ocazia serbării centenarului său*, Iași, 1903).

Literatura: *Econom stavrofor Pavel Savin*, în „Anuarul Seminarului Veniamin Costachi pe anii 1932/1933 — 1936/1937", p. 197—200; Prof. Dr. N.T. Buzea, *Preotul iconom stavrofor Pavel Savin, directorul Seminarului Veniamin Costachi din Iași*, în MMS, an. XLVI, 1970, nr. 9—10, p. 561—568.

SAVIN PETRU GH., preot, folclorist, frate cu prof. univ. Ioan Savin. N. 24 aug. 1891, în Jorăști, jud. Galați, în familie de preot, † mai 1977, în București. Studii la Seminarul „Veniamin" din Iași (1906—1914), apoi la Facultatea de Teologie din București. Învățător în Zărnești, jud. Galați (1914), apoi preot în Jorăști (1915—1931), preot în Luminița, jud. Tulcea (1931—1932), Braniștea, jud. Galați (1932—1936), misionar la Episcopia Dunării de Jos, apoi consilier cultural (1937—1940), președinte al Societății clerului „Solidaritatea " din Galați, consilier la Arhiepiscopia Bucureștilor (1940—1941), preot la biserica „Sf. Pantelimon" din București (din 1941), inspector pentru problemele culturale și sóciale în Ministerul Cultelor și în Ministerul Muncii (1942—1944), pentru scurt timp preot la biserica „Adormirea" din Constanța. În timpul regimului comunist arestat și închis la Jilava.

Lucrări: *Clăcășești. Glume, jitii, taclale și polojănii din popor*, Bârlad, 1911, 91 p.; *Povești*, Bârlad, 1914, 129 p.; *Mândrul florilor*, București, 1914, 144 p.; *Snoave din popor*, București, 1926, 104 p.

Satele sub raport cultural. Cum sunt și cum ar trebui să fie. Conferință, Bârlad, 1924, 39 p.; *Preotul în literatură*, Conferință, Neamț, 1926, 33 p.; *Din viața adventiștilor*, Galați, 1928, 79 p.; *Pilde creștinești*, Galați, 1935, 64 p.; *Jertfa de Paști. Schițe moralizatoare*, Galați, 1937, 80 p.

În zile de sărbătoare. Piesă de teatru cu obiceiuri de Anul Nou, Chișinău, 1920, 75 p. (trei ediții); *Mântuirea sufletului. Piesă în 3 acte*, Chișinău, 1935, 72 p.; *O clacă cu viteji*, Galați, 1943, 34 p.; *Teatru pentru popor. 5 piese de teatru într-un act*, București, 1943, 202 p.

A editat „Calendarul cultural al jud. Covurlui" pe anul 1922 (în colaborare); a editat și redactat „Gazeta Satelor" (1926—1928), apoi „Doina", revistă de limbă, literatură și artă populară la Jorăști (1928—1942) și Calendarul revistei „Doina" (1932); a redactat revista eparhială „Căminul", la Galați (1934—1940); colaborări — mai ales cu materiale folclorice — la revistele „Ramuri", „Semănătorul", „Neamul Românesc Literar", „Albina", „Ion Creangă" ș.a.

Literatura: Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii românești, București*, 1974, p. 415; Iordan Datcu și S. C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor*, II, București, 1979, p. 387 și 476; Preot Eugen Drăgoi, *Ierarhi și preoți de seamă la Dunărea de Jos, 1864—1989*, Galați, 1990, p. 277—278 și 286—291.

SAVU TEODOR, profesor de teologie. N. 20 febr. 1916, în Sânnicolau Român, jud. Bihor. Studii la Liceul „Emanuil Gojdu" din Oradea (1927—1934) și la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1934—1938), care i-a conferit și doctoratul în 1944, la Facultatea de Filosofie din Cernăuți (numai anii I—II). Profesor suplinitor, apoi definitiv la Academia teologică episcopală (stabilită din 1941 la Timișoara), de la 1 febr. 1939 până la 1 dec. 1948; diacon (din 1942), apoi arhidiacon. Condamnat la 4 ani închisoare în timpul regimului comunist, pe care i-a executat la Jilava și Aiud (1949—1953). Contabil în Oradea (1954—1958), diacon la catedrala episcopală (1958—1975), inspector eparhial la Oradea (1975—1985); după pensionare, profesor suplinitor de Istoria filosofiei la noua Facultate de Teologie din Oradea (din 1992).

A publicat felurite studii, articole, recenzii, note în „Legea Românească" de la Oradea, „Biserica Bănățeană" de la Timișoara, „Îndrumătorul Bisericesc" de la Oradea, „Telegraful Român" și „Mitropolia Ardealului" de la Sibiu, „Bihorul" — Oradea etc., între care se remarcă studiile: *Teologie și filosofie*, în rev. „Legea Românească", nr. 18—20, 22/1942, 5—8 și 13/1943; *Reînființarea Episcopiei ortodoxe române a Oradiei*, în vol. *Din activitatea bisericească a Episcopiei Oradea în ultimii 200 de ani (1784—1984)*, Oradea, 1984, p. 159—211 și *Mănăstirea Izbuc*, în MA, an. XXXIII, 1988, nr. 1, p. 121—130.

Literatura: Pr. Prof. Dr. Dumitru Abrudan, *Un martor al continuității: Arhid. Prof. Dr. Teodor Savu*, în vol. „Academia teologică ortodoxă Oradea. 70 de ani de la înființare", Oradea, 1995, p. 89—92; Rev. „Legea Românească", Oradea, XII, nr. 2, 2000, p. 43—45.

SAVU TEOFAN (din botez Ioan), mitropolit. Născut la 19 oct. 1959 în Corbi — jud. Argeș. Școala generală din Corbi, Seminarul teologic la Craiova (1974—1979), Institutul teologic universitar din București (1980—1984), cu specializare la Institutul teologic „Saint Serge" din Paris (1986—1990), care i-a conferit doctoratul. Călugăr la schitul Crasna — jud. Prahova (1984), ierodiacon și ieromonah tot acolo (1985), duhovnic la mănăstirea „Acoperământul Maicii Domnului" din Bussy en Othe din Franța (1987—1990), secretar al Cabinetului patriarhal (1990—1991). În septembrie 1991 ales și hirotonit episcop-vicar-patriarhal, cu titlul „Sinaitul", secretar al Sfântului Sinod (1994—2000, coordonând activitatea Sectorului „Relații externe" al Patriarhiei, Sectorul „Biserica și Societatea", Sectorul pentru opere caritative, probleme de învățământ teologic etc. Este președinte al Asociației „Diaconia", președinte al Așezământului bisericesc medico-farmaceutic „Vasiliada" și vicepreședinte al Centrului social pentru copiii străzii „Sfânta Macrina". La 3 octombrie 2000, ales arhiepiscop al Craiovei și mitropolit al Olteniei; înscăunat 22 octombrie 2000.

Pe plan extern, a fost membru în Comitetul central al Conferinței Bisericilor Europene din Geneva (1992—1997) și membru în Adunarea Generală a Comisiei Ecumenice Europene „Biserica și Societatea", cu sediul la Bruxelles (1995—1997). A efectuat o serie de vizite pastoral-misionare în mai multe țări, unde există comunități românești. A publicat diferite studii și articole în revistele centrale bisericești, în buletinul „Vestitorul Ortodoxiei" și altele.

Literatura: „Telegraful Român", an 148, nr. 37—40 din octombrie 2000, p. 1—2; „Renașterea", Cluj-Napoca, nr. 10 (130), octombrie 2000, p. 2.

SÂRBU CORNELIU, profesor de teologie. N. 27 aug. 1913, în Apoldu de Sus, jud. Sibiu, † 25 mai 1979, în Sibiu. Studii la Liceul „Aurel Vlaicu" din Orăștie (1924—1932) și la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1932—1936), la care obține doctoratul (1940). Profesor suplinitor de Religie la Liceul de băieți din Petroșani (1936—1940), profesor suplinitor la Academia teologică „Andreiană" din Sibiu (1940—1941 și 1941—1942); conferențiar suplinitor la Îndrumări misionare și Sectologie (1943), definitivat în 1945; profesor titular la catedra de Teologie Fundamentală și Istoria religiilor din 1952 până la pensionare, în 1977; preot la biserica din Sibiu-„Trei Stejari"(1941—1948), redactor al foii „Telegraful Român" (1945—1948), iconom stavrofor (1958).

Lucrări: *Credința și însemnătatea ei morală la Fericitul Augustin*, în RT, an. XXXI, 1941, nr. 1—2, p. 37—51 (și extras, Sibiu, 1941, 17 p.); *Mila creștină*, în TR, an. XC, 1942, nr. 39, 40, 41, 43, 45, 47, 49, 50 și an. XCI, 1943, nr. 2, 3 și 4;

Natura și valoarea timpului, Sibiu, 1943, 106 p.; *Misionarismul laic în lupta antisectară*, Sibiu, 1944, 126 p.; *Originea și răspândirea sectarismului. Cauzele apariției și expansiunii mișcării sectare*, în „Anuarul XXI (III) al Academiei teologice «Andreiane» pe anul 1944/45", p. 257—300 (și extras, Sibiu, 1945, 44 p.); *Sensul spiritual al postului*, în RT, an. XXXV, 1945, nr. 7—8, p. 269—283; *Necesitatea pocăinței în Sf. Taină a Mărturisirii*, în RT, an. XXXVI, 1946, nr. 1—2, p. 53—67; *Cunoașterea sectelor*, în RT, an. XXXVI, 1946, nr. 11—12, p. 459—481; *Misiunea actuală a femeii*, în vol. *Biserica și problemele vremii*, Sibiu, 1947, p. 145—159; *Baptismul. Istoria, situația actuală și prezentarea mișcării*, în „Anuarul XXIV (VI) al Academiei teologice «Andreiane» pe anul 1947/48", p. 31—77 (și extras, Sibiu, 1948, 50 p.); *Spiritul misionar al Vaticanului și concepția papistă despre unirea Bisericilor*, în „Ortotoxia", an. III, 1951, nr. 4, p. 539—585; *Spiritul doctrinar dogmatic ortodox, catolic și protestant*, în „Ortodoxia", an. VII, 1955, nr. 4, p. 593—607; *Adevărul și frumusețile Ortodoxiei*, în „Ortodoxia", an. VIII, 1956, nr. 4, p. 577—600; *Revelație și inspirație*, în „Ortodoxia", an. IX, 1957, nr. 1, p. 41—66; *Creștinismul și rasismul*, în MMS, an. XXXIV, 1958, nr. 9—10, p. 731—744; *Unitatea ortodoxă. Cadrul teoretic doctrinal al problemei*, în „Ortodoxia", an. X, 1958, nr. 4, p. 539—555; *Din trecutul unității ortodoxe*, în „Ortodoxia", an. XI, 1959, nr. 1, p. 63—84; MA, an. IV, 1959, nr. 3—4, p. 202—227 și MA, an. V, nr. 1960, nr. 11—12, p. 863—880; *Existențialismul, filosofie antiumană, potrivnică adevărului*, în MA, an. V, 1960, nr. 9—10, p. 719—750; *Solidaritatea umană*, în MMS, an. XXXVI, 1960, nr. 9—12, p. 615—627; *Despre „teologia ecumenică"*, în MO, an. XV, 1963, nr. 3—4, p. 163—177; *Ecumenismul și problemele lumii contemporane*, în MO, an. XVI, 1964, nr. 1—2, p. 3—17; *Sfânta Euharistie și unitatea creștină*, în „Ortodoxia", an. XIX, 1967, nr. 1, p. 49—64; *Familia în cadrul învățăturii creștine*, în MMS, an. XLIV, 1968, nr. 3—4, p. 150—162; *Poziții principiale ale Ortodoxiei față de celelalte religii*, în „Ortodoxia", an. XXI, 1969, nr. 4, p. 507—523; *Ideea de unitate bisericească în cadrul ecumenismului actual*, în MB, an. XX, 1970, nr. 1—3, p. 7—19; *Orizontul ecumenic al Ortodoxiei*, în MMS, an. LXVI, 1970, nr. 9—10, p. 521—531; *Întruparea ca revelație*, în „Ortodoxia", an. XXII, 1970, nr. 4, p. 517—538; *Teologia slujirii*, în MMS, an. XLIX, 1973, nr. 7—8, p. 455—464; *Ecumenismul religios și unitatea lumii*, în „Ortodoxia", an. XXV, 1973, nr. 3, p. 470—483; *Sistemul teologic al lui Teilhard de Chardin*, în „Ortodoxia", an. XXV, 1974, nr. 7—8, p. 575—587; *Învățătura creștină despre libertate și responsabilitate*, în „Ortodoxia", an. XXVI, 1974, nr. 4, p. 666—680; *Prezența activă a Bisericii Ortodoxe Române în cadrul ecumenismului*, în MMS, an. LI, 1975, nr. 3—4, p. 200—220; *Biserica și contemporaneitatea*, în „Ortotoxia", an. XXVII, 1975, nr. 4, p. 695—716.

Creștinism și budhism, în MA, an. I, 1956, nr. 3—4, p. 278—289; *Cercetări noi privind istoria religiilor*, în MA, an. II, 1957, nr. 1—2, p. 76—86; *Religia slavilor răsăriteni*, în MO, an. XI, 1959, nr. 1—2, p. 32—44; *Câteva date despre religia slavilor vechi*, în MB, an. IX, 1959, nr. 9—10, p. 57—70; *Noutăți din istoria religiilor*, în MB, an. IX, 1959, nr. 1—2, p. 11—24 și an. XI, 1961, nr. 1—4, p. 90—107; MA, an. VI, 1961, nr. 1—3, p. 84—96 și 4—6, p. 269—299; an. VII, 1962, nr. 7—8, p. 497—519; an. VIII, 1963, nr. 4—6, p. 369—391 și 7—8, p. 546—566; an. IX, 1964, nr. 3—5, p. 270—294, nr. 6—8, p. 470—495; an. X, 1965, nr. 1—3, p. 108—135 și 9—10, p. 683—700; an. XI, 1966, nr. 1—3, p. 81—99 și 11—12, p. 749—769; an. XII, 1967, nr. 1—3, p. 114—134 și nr. 8—9, p. 664—685.

Articole în „Telegraful Român", predici, note, recenzii în „Mitropolia Ardealului" și alte periodice bisericești.

Literatura: *Necrolog*, în MA, an. XXIV, 1979, nr. 7—9, p. 756—758 și ROC, IX, nr. 2, 1979, p. 39—40; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 336—338.

SÂRBU ION, preot, istoric. N. 19 febr. 1865, în Rudăria (azi Eftimie Murgu), jud. Caraș-Severin, într-o veche familie de preot, † 15 mai 1922, în Rudăria. Studii secundare la Caransebeș, Debrețin, Bratislava și Brașov, superioare (Istorie și Filosofie) la Universitățile din Jena și Viena (1886—1890); doctoratul la Viena în 1899, cu o teză despre politica externă a lui Matei Basarab (tipărită la Leipzig). Studii de teologie la Facul-

tățile din Jena (un semestru), Viena (un semestru 1887/88), Cernăuți (1907/8), cu examene de diferență și absolvire la Institutul teologic din Arad (1909). Face cercetări în arhivele de stat și imperiale din Viena, apoi în cele din București, pentru a strânge material în vederea elaborării unei monografii despre Mihai Viteazul. Profesor la Seminarul „Central" (1901—1902) și la Școala comercială din București (1902—1904), prim custode al Bibliotecii Fundației „Carol" din București (1902—1904), referent școlar la Episcopia din Caransebeș (1905), preot în Rudăria (1910—1922), administrator protopopesc al Mehadiei (1910—1920); membru în Adunarea eparhială a Caransebeșului și în Congresul Național Bisericesc al Mitropoliei Ardealului, membru în Marele Sfat Național ales la Alba Iulia la 1 Decembrie 1918. Unul dintre fondatorii și conducătorii „Ligii bănățene", în 1919, care avea ca scop informarea opiniei publice despre drepturile românești asupra Banatului; a făcut parte din delegația românilor bănățeni trimisă la Paris pentru a prezenta un memoriu Conferinței de Pace în acest sens; deputat în primul Parlament al României întregite din partea Almăjului. „Medievist de mare erudiție", a publicat două monografii temeinice despre Matei Basarab și Mihai Viteazul, remarcate în literatura de specialitate românească și străină.

Lucrări: *Mateiu Vodă Basarabăs auswärtige Beziehunghen 1632—1654* (Zur *Geschichte des europäischen Orients*), Leipzig, 1899, XI + 356 p.; ed. rom.: *Relațiile externe ale lui Matei Vodă Basarab, 1632—1654*. Traducere și ediție îngrijită de Rudolf Gräf, postfață de Ștefan Ștefănescu, Timișoara, 1992, 253 p.; *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul domnul Țării Românești. Răzmirițele și politica lui din afară (dimpreună cu întâmplările atingătoare din țările vecine)*, vol. I, București, 1904, XVI + 596 p. (distinsă cu marele premiu „Năsturel" al Academiei); vol. II, partea I, București, 1907, VIII + 344 p. (neterminată — reeditată la Timișoara în 1976 de Damaschin Mioc, cu prefață și biografie de Șt. Ștefănescu).

Literatura: I. Lupaș, *Dr. Ion Sârbu*, în AIINC, I, 1921—1922, Cluj, 1922, p. 403—406 (reprodus și în vol. *Din istoria Transilvaniei*, București, 1988, p. 299—301; N. Iorga, *Oameni cari au fost*, III, București, 1936, p. 114—115; Pr. Prof. Virgil Țurcan, *Istoricul bănățean Dr. Ioan Sârbu*, în AB, an. III, 1946, nr. 9—10, p. 251—253; Dr. Aurel Cosma, *Protopopul Dr. Ioan Sârbu*, în MB, an. XXII, 1972, nr. 10—12, p. 631—633; Prot. Marcu Bănescu, *Istoricul Dr. Ioan Sârbu*, în MB, an. XXX, 1980, nr. 1—3, p. 111—124; Prot. Marcu Bănescu, *Aspecte stilistice în opera istoricului Ion Sârbu*, în MB, an. XXX, 1980, nr. 7—8, p. 466—476; M. B. Băbiu (= Marcu Bănescu), *Istoricul preot. dr. Ion Sârbu*, în MB, an. XXXII, 1982, nr. 4—6, p. 311—321; *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 199; Florin Moldovan, *Viața și opera istoricului bănățean Ion Sârbu, relațiile lui cu Academia Română*, în vol. *Academia Română și Banatul*, Timișoara, 1982, p. 161—167; Vasile Nemiș, *Contribuții la biografia istoricului bănățean dr. Ion Sârbu*, în „Banatica", 8, 1985, p. 323—334; Marcu Bănescu, *Din activitatea „publică" a istoricului dr. Ion Sârbu*, în AB, an. II (XLI), 1991, nr. 7—9, p. 78—95; Stelian Mândruț, *Date noi privind răstimpul vienez al istoricului Ion Sârbu*, în „Banatica", Reșița, 12, 1993, nr. 2, p. 263—272.

SCOROBEȚ TEODOR (din botez Trandafir), arhiereu. N.14 ian. 1883, în Streza Cârțișoara — Făgăraș, † 25 mart. 1967, în Sibiu. Studii la Liceul de stat din Sibiu și Liceul „Andrei Șaguna" din Brașov, Institutul teologic din Sibiu (1902—1905), cursuri de pregătire ca profesor de Română și Engleză la Universitatea din Cluj (1919). Învățător în Rășinari (1905—1906), preot misionar în parohiile Youngstown—Ohio și South Sharon—Pennsylvania în Statele Unite (1906—1909; acolo a editat doi ani publicația „Apostolul"); preot-paroh în Roșia, jud. Sibiu (1909—1919); închis de autoritățile maghiare în Cluj, Oradea și Zombor (1916—1918); profesor de Română și Engleză la Liceul „Gheorghe Lazăr" din Sibiu (1920—1922), consilier arhiepiscopesc la Sibiu (1922—1941), protopop (1922), călugărit în 1940 și hirotesit arhimandrit; vicar arhiepiscopesc (din 1941) și arhiereu-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului (1945) — cu numele „Rășinăreanul" —, pensionat în 1948; membru în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Sibiului și în Congresul Național-Bisericesc. Delegat la Congresele ecumeniste din Stockholm (1925) și Lausanne (1927); trimis de Sf. Sinod în America să se ocupe de organizarea Episcopiei misionare ortodoxe române de acolo (1928—1929).

A publicat zeci de studii, articole, note, predici în „Revista Teologică", „Telegraful Român", „Lumina Satelor", broşuri, traduceri din limba engleză (ex. Lyman Abbott, *Femeia virtuoasă*, Sibiu, 1920, 56 p.).

Literatura: *Necrolog*, în MA, an. XII, nr. 1—3, 1967, p. 208—212; *Necrolog*, în „Îndrumătorul bisericesc pe anul 1968", p. 73—76; Lector Dr. A. Jivi, *Arhiereul Teodor Scorobeţ. La centenarul naşterii sale*, în TR, an. 131, 1983, nr. 5—6, p. 3; Diac. Prof. Aurel Jivi, *Contribuţii la istoria relaţiilor româno-anglicane*, în ST, an. XXXVI, 1984, nr. 7—8, p. 482—493; Pr. Prof. Aurel Jivi, *Coresponenţa arhiereului Teodor Trandafir Scorobeţ cu teologi anglicani*, în RT, serie nouă, an. I (73), 1991, nr. 2, p. 23—32.

SCRIBAN FILARET, arhiereu, teolog, pedagog (frate cu Neofit). N. 1811, în Burdujeni—Suceava, în familie de preot, † 23 mart. 1873, la Iaşi. Studii la Gimnaziul Vasilian şi Academia Mihăileană din Iaşi (1830—1837), paralel fiind profesor la „Şcoala normală de la Trei Ierarhi" (1834—1837), apoi profesor suplinitor la Academia Mihăileană (1837—1839); trimis la studii la Academia duhovnicească din Kiev (1839—1842), unde obţine titlul de „magistru în teologie", călugărit sub numele Filaret în locul celui de Vasile, în Lavra Pecerska din Kiev şi hirotonit ieromonah (1842). Profesor şi rector al Seminarului de la Socola (1842—1860) şi egumen al mănăstirii Socola, arhimandrit (1843), arhiereu titular de Stavropoleos (1852), militant activ pentru Unirea Principatelor, membru în Divanul Ad-Hoc (1857), profesor la noua Facultate de Teologie a Universităţii din Iaşi (1860—1863), pensionat în 1863 şi retras la Socola; în 1865 s-a pus în fruntea „luptei pentru canonicitate", alături de fratele său Neofit; ctitor al unei biserici la Burdujeni, senator în 1867—1869. Autor a numeroase manuale pentru învăţământul laic şi teologic, poezii, cuvântări ş.a.

Lucrări: *Întâile cunoştinţe pentru junimea moldoveană care învaţă limba franceză*, Iaşi, 1836, 4 + 253 p.; *Mica Geografie a Daciei, Moldaviei şi a Ţării Româneşti*, prelucrată de..., Iaşi, 1838, 4 f. + 56 p.

Catihism în scurt... prelucrat pentru şcolile bisericeşti, Iaşi, 1846 (ed. a II-a, Iaşi, 1851, 132 p.; ed. III, Iaşi, 1856, 4 + 183 p.); *Istoria sfântă pe scurt sau istoria Bisericii Vechiului Aşezământ... tălmăcită şi dată la lumină pentru învăţarea în seminarie şi celelalte şcoli bisericeşti*, Iaşi, 1847, VIII + 160 (ed. a II-a, în 1855; ed. a III-a, cu titlul: *Istoria sântă a Vechiului Testament*, Iaşi, 1872, IV + 130 p.); *Morala creştinească sau teologia morală pe scurt...*, Iaşi, 1855, VIII + 220 p.; *Sfinţita Ermineutică sau ştiinţa de a înţelege şi a explica Sfânta Scriptură*, Iaşi, 1858, VI + 178 p.; *Istoria bisericească pe scurt*, Iaşi, 1858, 232 p. (ed. a II-a, 1869, 142 p.; ed. a III-a, 1874, 204 p.).

Istoria bisericească a românilor pe scurt, Iaşi, 1871, IV + 200 p. (lucrare originală, cu material inedit cules mai ales din Rusia, azi depăşită).

Traduceri: *Epistolii sau scrisori despre datoriile sfinţitei dregătorii preuţeşti...*, 2 vol., Iaşi, 1843, XX + 275 p. (I) + IV + 268 p. (II) — din ruseşte; *Învăţături religioase, morale şi istorice, ...* Iaşi, 1843, XII + 180 p. din franţuzeşte (ambele traduse după Alexandru Scarlat Sturdza); *Mărturisirea Ortodoxă a apostoliceştii şi catoliceştii Biserici de Răsărit a lui Petru Movilă*, Mănăstirea Neamţ, 1844, 19 f. + 320 p. (din ruseşte, ed. a II-a, Neamţ, 1864; ed. a III-a, Iaşi, 1874).

În manuscris au rămas *Teologia Fundamentală, Dogmatica, Omiletica, Legile canonice, Retorica, Gramatica franceză*; o serie de traduceri: *Dialogurile morţilor* de Fenelon, *Tragedia lui Brutus* după Voltaire, *Ambrosie Crusoe* după Daniel Defoe, *Viaţa lui Socrate* după Platon, o traducere din Cornelius Nepos, poezii etc., toate la Biblioteca Academiei.

Literatura: Constantin Erbiceanu, *Viaţa, activitatea şi scrierile Prea Sfinţitului Filaret Scriban...*, Bucureşti, 1892, 104 p. (extras din BOR, an. XVII, 1892—1893, p. 385—416, 481—512, 601—603 şi 693—704); Mircea Păcurariu, *Arhiereii Neofit şi Filaret Scriban*, în MMS, an. XXXV, 1959, nr. 1—2, p. 102—116; *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, Bucureşti, 1979, p. 771—772.

SCRIBAN IULIU, arhimandrit, profesor de teologie, misionar şi polemist; nepot al arhiereilor Neofit şi Filaret. N. 31mai 1878, în Galaţi, † 4 ian. 1949, în Bucureşti. Studii la Seminarul teologic din Galaţi (1890—1893), Seminarul „Veniamin" din Iaşi (1893—1898) şi la Facultatea de Teolo-

gie din București (1898—1902, cu licența în 1903 și doctoratul în 1920). Tuns în monahism la mănăstirea Neamț (1904), hirotonit ieromonah, hirotesit protosinghel și numit superior al capelei ortodoxe române din Baden-Baden (1904—1909). În acest timp frecventează cursuri la Facultățile de Teologie catolică și protestantă din Strasbourg și la cea de Filosofie din Heidelberg; tot acum hirotesit arhimandrit de mitropolitul Iosif Gheorghian (1906). Rechemat în țară și numit director al Seminarului „Central" din București (1909—1919), în continuare numai profesor până în 1928 (a predat Istoria bisericească și Omiletica, mai târziu Noul Testament și Morala); profesor de Religie la Școlile militare de infanterie și artilerie (1910—1916), paroh al bisericii „Sf. Ilie Hanu Colții" (1918—1944), secretar de redacție al revistei „Biserica Ortodoxă Română" (1921—1929), arhimandrit mitrofor (1924). Profesor de Omiletică și Pastorală la noua Facultate de Teologie din Chișinău (1928—1941), transferat apoi la catedra de Omiletică și Catehetică a Facultății de Teologie din București (1941—1943). Participant la diferite întruniri ecumenice și interortodoxe peste hotare: Conferința interortodoxă în problema calendarului (Constantinopol—Istanbul, 1923), Conferința mondială a creștinismului practic (Stockholm, 1925), Conferința și Congresul internațional al Alianței mondiale pentru înfrățirea popoarelor prin Biserică (Praga, 1928) și unele conferințe regionale ale acestei Alianțe (Sinaia 1924, Cambridge 1931, București 1933), Congresul profesorilor de teologie ortodoxă de la Atena (1936) și altele.

Teolog multilateral și om de înaltă cultură, unul dintre marii predicatori și misionari ai Bisericii Ortodoxe Române, a militat — prin scrisul și cuvântările sale — îndeosebi pentru rezolvarea problemelor practice care se puneau Bisericii în prima jumătate a secolului XX: apărarea și cunoașterea învățăturii creștine, metode noi de pastorație, repunerea predicii la locul care i se cuvine, colaborarea între Biserici pentru pacea lumii, apropierea de Biserica anglicană; precursor al ecumenismului și al preocupărilor teologice de astăzi. A publicat manuale pentru seminarii, studii de pastorală și de apologetică, volume de predici, cărți de zidire sufletească ș.a.

Lucrări: *Scepticismul în materie de religie. Cauzele și efectele lui*, Ploiești, 1903, 48 p. (teză de licență); *Liberul arbitru și determinismul*, Iași, 1903, 115 p.; *Libera cugetare și cugetarea liberă*, București, 1910, 108 p.; *Lupta contra scrierilor imorale*, București, 1913, 181 p.; *Evenimente actuale din Biserica romano-catolică*, Sibiu, 1915, 129 p.; (retipărire din „Revista Teologică"); *Pentru limbă și țară*, București, 1916, 90 p. (articole publicate în rev. „Cultura Românilor").

Literatura pioasă în limba românească, teză de doctorat, în BOR, 1923—1926; *Chemarea preotului. Studiu îndrumător pentru activitatea pastorală a preotului*, București, 1921, 163 p. (retipărire din rev. „Viitorul"—București); *Studiul Pastoralei în Biserica românească*, Sibiu, 1924, 143 p. (retipărire din „Revista Teologică").

Priveliști din câmpul Omileticii, București, 1929, 176 p. (extras din BOR); *Un predicator francez: Père Brydaine (1701—1767)*, București, 1933, 80 + XV p.; *Datoria preotului către limba bisericească*, Sibiu, 1938, 32 p.

Patruzeci de predici populare, ed. I, București, 1904, 263 p. (premiată de Academia Română); ed. a II-a: *Cincizeci de predici populare*, Vălenii de Munte, 1908, 425 p.; ed. a III-a: *Șaizeci de predici populare*, Vălenii de Munte, 1913, 560 p.; ed. a IV-a sub titlul: *Predici pentru popor*, București, 1944, 596 p. (80 predici).

Manual de Ermeneutică biblică pentru clasa a VII-a seminarială, ed. I, București, 1911, 140 p. (ed. a II-a, 1922, 188 p.); *Curs de Teologie Morală sau Lecțiuni de Morală creștină*, ed. I, București, 1915, 472 p. (ed. a II-a, 1921, 684 p.); *Curs de Introducere în Noul Testament*, ed. I, București, 1924, 224 p. (ed. a II-a, 1929, 259 p.); *Comentariu la Sfânta Evanghelie*, în BOR, an. XL, 1922, nr. 5, p. 325—331; nr. 8, p. 581—590; nr. 9, p. 658—668; nr. 10, p. 733—745; nr. 11, p. 801—812 și nr. 12, p. 910—921; an. XLI, 1922—1923, nr. 1, p. 38—48; nr. 2, p. 104—114; nr. 3, p. 206—215; nr. 4, p. 254—264; nr. 5, p. 334—348; nr. 6, p. 422—433; an. XLII, 1924, p. 95—103; nr. 3, p. 155—163; an. XLIII, 1925, nr. 2, p. 91—100; nr. 3, p. 143—149; nr. 4, p. 221—228; nr. 5, p. 280—288; nr. 6, p. 343—350; nr. 7, p. 403—412; nr. 8, p. 479—486; nr. XLV, 1927, nr. 6, p. 331—334; nr. 7, p. 420—424; nr. 8, p. 467—476; nr. 9, p. 540—544; nr. 10, p. 510—516; nr. 11, p. 673—676.

Cele șapte cuvinte ale lui Iisus pe cruce, București, 1921, 63 p. (și alte ediții); *Originea Duminicii ca zi de sărbătoare în Biserica creștină*,

București, 1921, 63 p.; *Învățătura crucii sau alfabetul creștinului*, București, 1922, 62 p.; *Durerea Vinerii celei mari și soarele Sfintelor Paști*, București, 1924, 32 p.; *Sfânta Evanghelie. Cele patru Evanghelii în una singură, cu scurte însemnări lămuritoare și tâlcuiri*, București, 1926, 196 p.; *Tâlcuirea Sfintelor Evanghelii a celor patru evangheliști*, Chișinău, 1931, 81 p.; *Cartea cărților: Sfânta Scriptură sau Biblia*, București, 1937, 96 p.

Împreună cu episcopul Nicodim (viitorul patriarh) și pr. Pavel Savin, a tipărit *Mica Biblie, cu icoane, la îndemâna tuturor creștinilor*, București, 1913 (și alte ediții, până azi).

Sute de articole, traduceri, note, însemnări recenzii, în reviste și ziare, ca „Biserica Ortodoxă Română", „Viitorul", „Revista Ortodoxă", „Neamul Românesc", „Cultura Română", „Glasul Monahilor", „Duminica Ortodoxă", toate la București, „Cuvântul Adevărului"—Râmnicu Vâlcea, „Păstorul Ortodox"— Pitești, „Revista Teologică" și „Telegraful Român"—Sibiu, „Mitropolia Moldovei"—Iași, „Misionarul" și „Luminătorul"—Chișinău, „Căminul"—Galați, „Păstorul Tutovei"—Bârlad și altele. Nenumărate conferințe la București, Chișinău și în alte orașe, predici în biserica „Sf. Ilie" și în alte părți.

Literatura: Haralambie Rovența, *Studiul Noului Testament la noi în ultimii 50 de ani*, în ST, an. III, 1932, nr. 2, p. 292—293; Teodor N. Manolache, *Arhimandritul Iuliu Scriban*, în BOR, an. LXVIII, 1949, nr. 3—4, p. 69—70; Pr. Prof. Grigorie Cristescu, *Părintele Arhimandrit Iuliu Scriban*, în GB, an. VIII, 1949, nr. 1—2, p. 109—113; Pr. Gabriel Popescu, *Arhimandritul profesor Iuliu Scriban. La 25 de ani de la moartea sa*, în ST, an. XXVI, 1974, nr. 5—6, p. 429—433; Pr. Prof. I. Constantinescu, *Arhimandritul Iuliu Scriban (1878—1949)*, în ST, an. XXVIII, 1976, nr. 7—10, p. 735—743; Pr. Gheorghe Cunescu, *Arhim. mitrofor Iuliu Scriban, apărător al Ortodoxiei românești*, în MO, an. XXXVIII, 1986, nr. 5, p. 87—103; Pr. Alexandru Stănciulescu-Bârda, *Contribuții privind activitatea și bibliografia arhim. Iuliu Scriban*, în MO, an. XLII, 1990, nr. 4—6, p. 262—269.

SCRIBAN NEOFIT (din botez Nicolae), arhiereu, pedagog (frate cu Filaret). N. 1808, în Burdujeni—Suceava, în familie de preot, † 9 oct. 1884, în Burdujeni. Învață la mânăstirea Todireni (Burdujeni), călugărit la Gorovei (1827), preot-ieromonah la „Sf. Trei Ierarhi" din Iași (1833), făcând — paralel — studii la Gimnaziul Vasilian și la Academia Mihăileană din Iași (abs. c. 1838), apoi la Colegiul național „Sf. Sava" din București (1838/1839). Preot și predicator la Mitropolie, „catehet" la „școlile publice" de la „Sf. Trei Ierarhi" și protosinghel (1839—1840), surghiunit de domnitorul Mihail Sturdza la Neamț (1841), profesor la „școala națională" din Fălticeni (1842—1843), profesor de „științe religioase" și limba elină la „școala națională" din mânăstirea Neamț (1843—1846), director la „școala națională" de la „Sf. Trei Ierarhi" din Iași (1846—1848), profesor de Istorie, Elină, Retorică și Filosofie la Seminarul de la Socola (1848—1862) și rector (1860—1862); arhimandrit (1852), militant pentru Unirea Principatelor, membru în Divanul Ad-Hoc (1857), arhiereu titular de Edessa (1862), locțiitor de episcop la Argeș (1862—1865), la 11 mai 1865 numit episcop eparhiot, prin decret semnat de Alexandru Ioan Cuza, dar refuză numirea, punându-se în fruntea „luptei pentru canonicitate"; din nou locțiitor la Argeș (1868—1873), apoi retras la Burdujeni. Autor de manuale didactice, traduceri, cuvântări, poezii, broșuri, note de călătorie, articole etc.

Lucrări: *Urziri istorice sau curs metodic de istorie*, prelucrare după D.E. Lévi-Alvarès, Iași, 1851, 212 p.; *Metoda pentru studiul limbii elenice*, după J.L. Burnouff, 2 vol., Iași, 1861—1862, XV + 318 p. (I) + 339 p. (II).

Duplul paralel sau Biserica în fața papității și a reformei veacului XVI..., Iași, 1851, 117 p. (traducere după Alexandru Scarlat Sturdza); *Testamentul Vechi studiat duce la cel Nou ori evidenții intrinsece că Sacra Scriptură este insuflată de Dumnezeu pentru sculare și mântuirea omenirii...*, București, 1876, 113 p.

Cuvinte bisericești rostite la diferite ocazii, București, 1868, 362 p. (alte cuvântări au apărut în broșură); a revizuit traducerea și a reeditat *Mărgăritarele* Sfântului Ioan Hrisostom, București, 1872, 384 p.

Încercări poetice. Discursuri politice. Memoare și scrisori politice..., Iași, 1870, 252 p.; *Călătoria mea la pământul sfânt și la Ierusalim... 1874*, București, 1875, 50 p.

Unirea și neunirea Principatelor, Iași, 1856, 27 p.; *Foloasele Unirii Principatelor*, Iași, 1856,

37 p.; *Scurtă istorisire și hronologie despre Mitropolia Moldovei*, Paris, 1857, 28 p.

Necesitatea clerului în societate și nevoia de punere a sa în adevărata cale a sortirii sale... însoțită de constituțiunea clerului ortodox din Transilvania, Iași, 1858, 58 p.; *Nelegalitatea și defectuozitatea proiectului de lege pentru alegerea mitropoliților și a episcopilor din Principatele Unite*, Iași, 1861, 24 p. și câteva broșuri de combatere a legiuirilor bisericești ale lui Alexandru Ioan Cuza.

Literatura: Constantin Erbiceanu, *Viața și activitatea Prea Sfințitului Neofit Scriban...*, București, 1888, 29 p. (extras din BOR, an. XII, 1888—1889, p. 321—336 și 401—411); D. Lascăr, *Viața și activitatea arhiereului Neofit Scriban*, ed. a II-a, București, 1898, 106 p.; Serafim Ionescu, *Un apostol al neamului dat uitării,* în „Revista Moldovei", Botoșani, V, 1926, nr. 7—9, p. 25—36; Mircea Păcurariu, *Arhiereii Neofit și Filaret Scriban*, în MMS, an. XXXV, 1959, nr. 1—2, p. 87—102; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 773—774; Pr. D. Hrițcu, *Neofit Scriban fruntaș unionist și poet al Unirii*, în MMS, an. LVIII, 1982, nr. 1—2, p. 6—14.

SCRIBAN THEOCTIST (din botez Hristofor), arhimandrit, profesor. N. 19 apr. 1825, în Adâncata, jud. Suceava, † 11 ian. 1890, în Iași. Studii la „Gimnaziul Vasilian" și Academia Mihăileană din Iași, studii teologice la Seminarul de la Socola (abs. 1847), apoi la Academia duhovnicească din Kiev (1847—1851), unde obține titlul de „candidat". Profesor la Seminarul de la Socola (1851—1857), tuns în monahism și hirotonit ieromonah (1856), hirotesit arhimandrit (1857), președinte al noului Consistoriu eparhial din Ismail (1857—1863), profesor de Dogmatică, Morală și Pastorală la Seminarul „Central" din București (1864—1872), retras din activitate, apoi, pentru scurt timp, director al Seminarului de la Socola (1884—1885). A publicat câteva manuale didactice — prelucrate sau traduse — studii, articole, cuvântări, predici, traduceri din grecește și rusește — în periodicele vremii („Biserica Ortodoxă Română" ș.a.). În anii 1870—1872 a redactat revista „Vocea Bisericii", la București, în care a publicat numeroase predici, majoritatea traduse după Sf. Grigorie Teologul.

Lucrări: *Sfințita istorie a Noului Testament...*, Iași, 1854, 113 p.; *Omiletica sau știința despre literatura bisericească...*, 2 vol., Iași, 1856—1858, 170 + 161 p. (traducere după Iacob Amfiteatrov); *Tractat teologic moralo—creștinesc pentru obligațiunile familiare...* București, 1870, 36 p. (traducere din rusește); *Explicarea dumnezeieștii Liturghii a Sfântului Ioan Chrisostom...*, Iași, 1883, 42 p.

Cuvinte bisericești la duminici, sărbători și servicii funebre, București, 1867; *Cuvântul funebru al Sf. Grigorie Teologul în lauda Sf. Vasile cel Mare*, București 1869, 59 p. (traducere); *Cuvântul de despărțire al Sf. Grigorie Teologul*, București, 1869, 27 p. (traducere).

Literatura: Gh. Erbiceanu, *Note asupra vieții și activității arhimandritului Theoctist Scriban*, în BOR, an. XIII, 1889—1890, p. 699—702; G. P. Samureanu, *Theoctist Scriban*, în „Revista Literară", an. XI, 1890, nr. 7, p. 106—110; Prof. Mircea Păcurariu, *Arhimandritul Theoctist Scriban*, în MMS, an. XXXVII, 1961, nr. 3—4, p. 236—240.

SCRIMA ANDREI, arhimandrit, profesor. N. 1 dec. 1930 în Gheorghieni, jud. Harghita, în familie de aromâni, † 2001. Studii secundare la Liceele „Aurel Vlaicu" din Orăștie (1940—1942) și „Gheorghe Lazăr" din București (1942—1945, cu câte două clase într-un an), studii superioare la București, la Facultățile de Medicină (1945—1946), Filosofie (1945—1948, lic. 1948), Fizică—Matematică (1946—1948, terminate) și Teologie (lic. 1956). Frate în mănăstirile Antim din București (1949), Neamț, unde a funcționat și ca profesor la Seminarul monahal (1950—1953), un timp la Slatina, unde a fost călugărit (26 iul. 1956), bibliotecar la Patriarhie. Plecat din țară în nov. 1956, face studii la Institutul ecumenic de la Bossey—Elveția (1956—1957) și la Paris (1957), apoi studii de istoria religiilor la Universitatea din Benares—India (1957—1959), dar cu doctoratul la Paris, în 1960. Hirotonit preot (ieromonah) în mănăstirea Deir-er-Harf din Liban (1959), apoi hirotesit arhimandrit de către patriarhul ecumenic Athenagoras, care-l trimite ca reprezentant personal la Vatican (1961—1965). Profesor la Universitatea dominicană Le Saulchoir (1966—1968), apoi la Universitatea franceză din Beirut în Liban — afiliată celei din Lyon (1968—1989); mem-

bru, apoi vicepreşedinte (1966—1968) al Academiei Internaţionale de Ştiinţe Religioase şi de Filosofia Ştiinţei din Bruxelles; conferinţe în diferite centre universitare şi participări la numeroase întruniri ştiinţifice.

Lucrări în româneşte: *Timpul Rugului aprins. Maestrul spiritual în tradiţia răsăriteană*. Prefaţă de Andrei Pleşu. Volum îngrijit de Anca Manolescu, Bucureşti, Ed. Humanitas, 1996, 213 p.

Literatura: Prefaţa lui Andrei Pleşu la lucrarea cit., p. 5—15.

SECAŞ GHEORGHE, preot, misionar. N. 28 febr. 1904, în Răhău, jud. Alba, † 27 febr. 1990, în Sibiu. Studii la Gimnaziul german din Sebeş (1915—1919) şi la Liceul „Aurel Vlaicu" din Orăştie (1919—1923), la Academia Teologică „Andreiană" din Sibiu (1923—1927), cu specializare la Facultatea de Teologie catolică din Strasbourg şi la cea ortodoxă din Atena (1927—1929). Profesor suplinitor la Academia Teologică „Andreiană" din Sibiu (1929—1930), predicator al catedralei mitropolitane din Sibiu şi misionar în cadrul „Oastei Domnului" (1930—1940), redactor al foilor „Lumina Satelor" şi „Oastea Domnului" (1936—1948), preot militar (1940—1942), consilier arhiepiscopesc la Sibiu (1942—1954), protopop la Mediaş (1954—1959), preot la biserica „Sf. Nicolae" din Sibiu—Lazaret (1959—1975).

Lucrări: *Toată viaţa noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm! Predici şi îndrumări omiletice*, Sibiu, 1931, 204 p.; *Ce este Biblia?*, Sibiu, 1933, 30 p.; *Ce este Biserica?*, Sibiu, 1934, 48 p.; *În şcoala dragostei lui Iisus. O tâlcuire pentru zilele noastre a locului I Cor. XIII*, Sibiu, 1937, 90 p.; *În şcoala suferinţei creştine*, Sibiu, 1937, 144 p.; *Viaţa cu Hristos*, Sibiu, 1940, 32 p. A publicat o carte de cântări a „Oastei Domnului": *Toată suflarea să laude pe Domnul*, Sibiu, 1937, 136 p. (ed. a II-a, 1939, 142 p.; ed. a III-a, 1942, XVI + 112 p.), precum şi *Pravila Oastei Domnului. Chemări la o viaţă nouă*, Sibiu, 1937, 224 p. (în colaborare cu I. Gr. Oprişan). A mai tipărit câteva broşuri pentru popor, numeroase articole, predici, meditaţii, îndrumări omiletice, traduceri, prelucrări, în „Revista Teologică", „Telegraful Român", „Lumina Satelor", „Oastea Domnului", „Arma Cuvântului" (Alba Iulia),, „Mitropolia Ardealului", „Calendarele Arhiepiscopiei Sibiului" etc.

Literatura: *Necrolog*, în MA, an. XXXV, 1990, nr. 2, p. 123—125 şi în TR, an. 138, 1990, nr. 11—12, p. 4.

SECULA SEPTIMIU SEVER, preot, publicist, istoric, traducător. N. 19 nov. 1869, în Baia de Criş, jud. Hunedoara, † 25 mart. 1912, în Sibiu. Studii gimnaziale la Arad, Sibiu şi Blaj (abs. 1887), superioare la Institutul Teologic din Arad (1887—1888 şi 1901—1903) şi la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (licenţa în 1895). Ajutor de bibliotecar la Academia Română (1895—1898), funcţionar la Arhivele Statului din Bucureşti (1898—1900), profesor la Şcoala de fete a Episcopiei Aradului (1901—1902), referent şcolar ajutor la Episcopia Aradului (1902—1904), profesor de Limba română la Institutul teologic-pedagogic din Arad, secţia pedagogică (1904—1908), diacon şi secretar al Consistoriului din Oradea (1908), preot în Odvoş, jud. Arad (1909—1912).

Lucrări: *Românii în revoluţia lui Gheorghe Doja*, Iaşi, 1897, 33 p. (extras din „Arhiva" de la Iaşi, nr. 3—4, 1897, teză de licenţă); *„Ţara de sus şi ţara de jos" în Principatele Române. Studiu de geografie istorică*, ed. a II-a, Bucureşti, 1898, 16 p.; *Un memoriu al lui Moise Nicoară. Monografie istorică*, Arad, 1904, 69 p. (extras din „Biserica şi Şcoala"); *Biserica din Leheceni—Cărpinet. Schiţă istorică*, Arad, 1904, 16 p.

Realităţi şi visări. Novelete şi schiţe, Bucureşti, 1897, 77 p.; *Povestiri şi schiţe*, Arad, 1903, 104 p. Articole, schiţe literare, versuri, traduceri (din Petőfi, Björnson, Chateaubriand), informaţii politice în „Corespondenţa Română" şi „Convorbiri Literare" — Bucureşti, „Tribuna" — Sibiu, „Tribuna Poporului" şi „Biserica şi Şcoala" — Arad, „Familia" şi „Foaia Literară" — Oradea, „Luceafărul" — Budapesta-Sibiu.

Literatura: Al. Sadi-Ionescu, *Tovarăşi de muncă dispăruţi*, în vol. *Lui Ion Bianu amintire*, Bucureşti, 1916, p. 273—277; Dr. Teodor Botiş, *Istoria Şcoalei normale (Preparandiei) şi a Institutului teologic ortodox român din Arad*, Arad, 1922, p. 410—411; *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, Bucureşti, 1979, p. 777—778.

SELEJAN IOAN (din botez Ionel), episcop. N. 16 nov. 1951 în Petrani, jud. Bihor. Studii liceale la Oradea (1967—1971), superioare la Facultatea de Instalații și Automatizări a Institutului Politehnic din București (1971—1976), mai târziu la Institutul teologic universitar din Sibiu (1986—1990), cu specializare pentru „Teologia biblică" la Ierusalim (1991—1994). Frate de mănăstire și inginer la Arhiepiscopia Craiovei (din 1979), încredințat cu restaurarea unor mănăstiri (Tismana, Polovragi, Lainici, Bucovăț, Crasna). Călugărit și hirotonit preot-ieromonah în 1990, stareț la mănăstirea Lainici (1990—1991), apoi superior al așezămintelor românești de la Ierusalim, hirotesit tot atunci arhimandrit (1994). La 12 iulie 1994 ales episcop al noii eparhii a Covasnei și Harghitei, cu sediul în Miercurea Ciuc (hirotonit la 20 iulie 1994 și instalat la 25 sept. 1994). Preocupat de organizarea noii eparhii și de restaurarea unor monumente istorice-bisericești; pastorale, articole în presa bisericească, în speță în foaia de spiritualitate „Grai românesc".

Literatura: TR, an. 142, nr. 27—30 din 15 iul.—1 aug. 1994, p. 4 și 6 și nr. 37—38 din 1 oct. 1994, p. 1—2; RT, serie nouă, an. IV (76), 1994, nr. 4, p. 103—130; BOR, an. CXII, 1994, nr. 7—12, p. 214—230.

SEMEN PETRU, profesor de teologie. N. 9 oct. 1949, în Valea Poienii, jud. Gorj. Studii la Seminarul teologic din Craiova (1964—1969), Institutul Teologic Universitar din București (1969—1973) — unde a urmat și cursurile de doctorat (1975—1978), pentru Studiul Vechiului Testament, cu specializare la Institutul Biblic Pontifical din Roma (1980—1981) și la Universitatea ebraică din Ierusalim (1993); doctoratul la București în 1990. Profesor la Seminarul teologic din Craiova (1978—1990), lector (din 1990) și conferențiar (1992) pentru Studiul Vechiului Testament la noua Facultate de Teologie din Iași; decanul acesteia (1994—1998). Preot din 1979; participant la unele întruniri teologice peste hotare, între care și la a VII-a Adunare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Canberra - Australia (1991).

Lucrări. *Poezia religioasă în Vechiul Testament*, în GB, an. XXXVI, 1977, nr. 7—9, p. 700—710; *Învățătura despre suflet în cărțile Vechiului Testament*, în ST, an. XXIX, 1977, nr. 9—10, p. 672—682; *Valoarea religios-morală a jertfelor Vechiului Testament*, în MO, an. XXIX, 1977, nr. 10—12, p. 747—755; *Sensul expresiei „Iom Iahve" — Ziua Domnului la profeții Vechiului Testament*, în ST, an. XXX, 1978, nr. 1—2, p. 149—161; *Sensul noțiunii de dreptate după cărțile istorice și profetice ale Vechiului Testament*, în MO, an. XXX, 1978, nr. 7—9, p. 571—583; *Un pas spre Dumnezeu — Sfânta Mărturisire*, în MMB — Teologie și viață, an. I (LXVII), 1991, nr. 1—3, p. 74—95; *Chemarea profetică în viziunea lui Isaia*, în MMB — Teologie și viață, an. I (LXVII), 1991, nr. 9—12, p. 121—127; *Sfințenia lui Dumnezeu și sfințenia oamenilor*, în MMB — Teologie și viață, an. II (LXVIII), 1992, nr. 1—3, p. 46—57; *Învățătura despre sfânt și sfințenie în cărțile Vechiului Testament*. Teză de doctorat, în MMB — Teologie și viață, an. II (LXVIII), 1992, nr. 4—7, p. 13—247; *Combaterea corupției morale de către profeții Vechiului Testament*, în MMB — Teologie și viață, an. II (LXVIII), 1992, nr. 8—10, p. 3—14; *Vorbirea în pilde în cărțile Sfintei Scripturi*, în MMB — Teologie și viață, an. II (LXVIII), 1992, nr. 11—12, p. 28—41; *Reconcilierea după cărțile Scripturii vechi testamentare*, în MMB — Teologie și viață, an. IV (LXX), 1994, nr. 3—4, p.13—30; *Familia și importanța ei în perioada Vechiului Testament*, în MMB — Teologie și viață, an. IV (LXX), 1994, nr. 1—2, p. 7—24; *Viziunea biblică vechitestamentară privind proprietatea asupra pământului*, în „Analele Științifice ale Universității „Al. I. Cuza" din Iași, Teologie, tomul II, 1993—1994, p. 39—55; *Temeiuri scripturice ale reprezentării Sfintei Treimi și a profeților în arta iconografică*, în „Analele Științifice ale Universității „Al. I. Cuza" din Iași", Teologie, tomul III, 1995—1996, p. 81—90; *Temeiuri scripturistice ale artei iconografice bizantine*, în „Analele Științifice ale Universității „Al. I. Cuza" din Iași", Teologie, tomul III, 1995—1996, p. 91—102; *Personalitatea lui Moise și valoarea poruncilor date prin el*, în MMS Teologie și Viață, an. VI (LXXIII), 1996, nr. 1—6, p. 21—33; *Antilogii scripturice vechitestamentare*, în AB, an. VIII (XLVII), 1997, nr. 7—9, p. 39—49; *Educația — preocupare constantă a autorilor biblici*, în vol. „Educație și Valori" editat de Casa Corpului Didactic Iași, Iași 1997, p. 28—43; *Revelarea lucrării Duhului Sfânt în Vechiul Tes-*

tament, în rev. „Dialog Teologic" a Institutului Teologic Romano-Catolic Iași, an. I, 1998, nr. 1, p. 22—32; *Icoana. Teologie în imagini*, Iași, 1999, 298 p. (în colaborare cu Pr. N. Chifăr); *Așteptând mântuirea*, Iași, 2000, 440 p.

Elemente de gramatica limbii ebraice biblice, Ed. Universității Iași, 1996, 213 p.; *Arheologia biblică în actualitate*, Iași, 1997, 248 p. + 32 il. Articole, note și predici în periodicele menționate.

Literatura: *Curriculum vitae*, în teza de doctorat *cit.*, p. 246—247.

SERAFIM, episcop. N. c. 1600, în Slatina, † 1672/73, la schitul Strihareț. A fost călugăr și stareț la schitul Deleni, azi jud. Olt, apoi episcop la Buzău (1648—1668); la 21 mart. 1668 a fost ales episcop la Râmnic. La Buzău s-a interesat mai mult de bunurile Episcopiei; în 1664—1668 a ctitorit schitul Strihareț, lângă Slatina, pe care îl declară metoc al Mitropoliei. În 1670 s-a retras din scaun la acest schit.

Literatura: *Sfânta Episcopie a Râmnicului Noul Severin*, București, 1906, p. 51—53; Ioan C. Filitti, *Biserici și ctitori*, București, 1932; Toma G. Bulat, *Un mare episcop al Buzăului în secolul al XVII-lea: Serafim Slătineanu*, în GB, an. XX, 1961, nr. 1—2, p. 157—161; Toma G. Bulat, *O fundație a episcopului Serafim lângă orașul Slatina: schitul Strihareț*, în MO, an. XIV, 1962, nr. 5—6, p. 370—375; Preotul Niculae Șerbănescu, *Episcopii Râmnicului*, în MO, an. XVI, 1964, nr. 3—4, p. 186; Preot Gabriel Cocora, *Șirul episcopilor Buzăului*, în vol. *Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților*, 2, Buzău, 1983, p. 38—39; Preot Gabriel Cocora, *Episcopia Buzăului, o vatră de spiritualitate și simțire românească*, Buzău, 1986, p. 84—86.

SEVERIN ALEXANDRU (fost Sevoznicov), preot, profesor. N. 5 apr. 1901, în Vozvijenca în Caucaz, † 8 apr. 1962, în București. Studii la Seminarul teologic cu 10 clase din Chișinău (1913—1923), apoi la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1924—1928); mai târziu, obține doctoratul în Teologie la Chișinău, studii de specializare la Institutul Pontifical Oriental din Roma; Facultatea de Litere și Filosofie (1945—1949) și Institutul „Maxim Gorki" din București. Preot în Tărăsăuți, jud. Hotin (1923), inspector eparhial la Bălți, transferat apoi la Chișinău, unde a fost consilier referent la Arhiepiscopie și lector de Îndrumări misionare și Sectologie la Facultatea de Teologie. După 1944 s-a stabilit în București, ca profesor de Limba rusă la câteva licee, asistent și lector la unele institute de învățământ superior (1945—1957), conferențiar suplinitor la Facultatea de Teologie (1947—1948), pentru aceeași disciplină; profesor de Limba rusă la Seminarul teologic (1957—1960), lector pentru Limbile rusă și slavă la Institutul Teologic Universitar (1 mai 1960—apr. 1962); membru al Asociației slaviștilor din România.

Lucrări: *Planul de polemică cu sectanții*, Chișinău, 1922, 232 p. (în rusește); *Cuvântul iubitor de adevăr. Despre calendar. Stilul vechi și stilul îndreptat*, Chișinău, 1926, 46 p. (ed. a II-a, Chișinău, 1936, 48 p.); *Ateismul militant*, Chișinău, 1937; *Psihologia sectelor religioase. Studiu analitic asupra cauzelor și fondului mișcării sectare*, Chișinău, 1939, VI + 92 p.

Traduceri: M. A. Calnev, *Metodica misionară*, Chișinău, 1931, 100 p.; Episcopul Inochentie, *De ce creștinii serbează duminica și nu sâmbăta?*, Chișinău, 1932, 145 p.; I. Petruchian, *Botezul pruncilor — tradiție apostolică*, Chișinău, 1934, 96 p.

Diferite broșuri antisectare, traduceri, articole, predici în revistele „Misionarul", al cărei redactor a fost, „Luminătorul" și altele.

Literatura: *Enciclopedia „Cugetarea"*, sub red. Lucian Predescu, București, 1940, p. 770; *† Pr. Prof. Alexandru Severin*, în GB, an. XXI, 1962, nr. 3—4, p. 411—417.

SEVICIU TIMOTEI (din botez Traian), episcop. N. 4 iun. 1936, în Timișoara. Studii medii la Liceul „Diaconovici Loga" din Timișoara (1946—1953), superioare la Institutul Teologic Universitar din București (1953—1957), urmând apoi cursurile de doctorat — secția Patrologie — la același Institut (1957—1960), cu examenul de doctorat în 1972; studii de specializare la Facultatea de Teologie Protestantă din Neuchâtel (1967), Institutul Ecumenic de la Bossey (1967—1968) și Facultatea de Teologie din Fribourg (1971—1972). Profesor la Semi-

narul teologic din Caransebeș (1960—1961), secretar eparhial la Arad (1961—1962), apoi la Timișoara (1962—1968); vicar administrativ al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului (1968—1975), diacon necăsătorit în 1961, preot în 1968, tuns în monahism la mănăstirea Hodoș-Bodrog în 1969, sub numele Timotei, hirotesit arhimandrit în 1970; la 15 dec. 1975 ales episcop-vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, cu titlul „Lugojanul" (hirotonit la 8 febr. 1976); la 30 sept. 1984 ales episcop al Aradului (înscăunat 2 dec. 1984). A participat la diferite întruniri cu caracter ecumenist peste hotare.

Lucrări: *Aspecte dogmatice ale concepției augustiniene după „Manualul către Laurențiu"*, în „Ortodoxia", an. XI, 1959, nr. 2, p. 234—249; *Hristologia și soteriologia Sfântului Ioan Damaschin după canoanele Învierii, Înălțării și Cincizecimii*, în „Ortodoxia", an. XI, 1959, nr. 4, p. 567—583; *Valoarea prieteniei în viața și opera Fericitului Augustin*, în „Ortodoxia", an. XII, 1960, nr. 3, p. 374—388; *Probleme de învățătură și viață creștină în Comentarul Sfântul Ioan Gură de Aur la scrisoarea paulină către Filipeni*, în ST, an. XII, 1960, nr. 7—8, p. 500—516; *Sfântul Atanasie cel Mare în Biserica românească*, în MO, an. XII, 1960, nr. 9—12, p. 583—600; *Doctrina hristologică a Sfântului Chiril al Alexandriei în lumina tendințelor actuale de apropiere dintre Biserica Ortodoxă și vechile Biserici orientale*, teză de doctorat, în MB, an. XXII, 1972, nr. 7—9, p. 325—462 (și extras, Timișoara, 1973, 147 p.); *Valoarea hristologiei Sfântului Chiril în contextul teologiei actuale*, în MO, an. XXV, 1973, nr. 5—6, p. 477—481.

O serie de alte articole, reportaje, predici, traduceri, în „Mitropolia Banatului", revistă pe care a redactat-o între anii 1968 și 1976, sau în alte periodice bisericești.

Sub îndrumarea sa au apărut mai multe lucrări în Editura Episcopiei Aradului: *Istoria mănăstirii Prislop* (1986), *Valori de artă veche românească în colecția mănăstirii din Arad Gai* (1986), *Episcopia Aradului. Istorie, viață culturală, monumente de artă* (1989) ș.a.

Literatura: MB, an. XXVI, 1976, nr. 1—4, p. 6—38; BOR, an. XCIV, 1976, nr. 1—2, p. 67—81; *Prea Sfinția Sa Timotei Seviciu, noul episcop al Aradului, Ienopolei și Hălmagiului*, în MB, an. XXXIV, 1984, nr. 11—12, p. 646.

SIBIESCU VASILE, preot, istoric. N. 22 ian. 1904, în Zaharești, jud. Buzău, † 10 aug. 1989, în Buzău. Studii la Seminarul teologic din Buzău (1918—1925) și la Facultatea de Teologie din București (1925—1929), care i-a conferit doctoratul în 1938; studii de specializare — în Istorie bisericească — la Facultățile de Teologie protestantă și catolică din Strasbourg (1929—1932). Profesor suplinitor la Seminarul teologic din Buzău (1932—1933 și 1934—1935), profesor de Religie la Liceul de fete din Râmnicu Sărat (1935—1937), la Școala normală de fete din Buzău (1937—1939), la Liceul de fete din Buzău (1939—1948); în anul școlar 1942—1943 detașat la Liceul român din Sofia, unde a predat Religia și Latina; profesor de Istorie la Școala generală din Pârșcov—Buzău (1948—1949), profesor la Școala de cântăreți și Seminarul teologic din Buzău (1949—1972), preot la parohia Gârlași—Buzău (din 1935), la catedrala episcopală (1949—1955) și la biserica „Sf. Gheorghe"—Buzău (1955—1977), iconom stavrofor.

Lucrări: *Călugării sciți*, în RT, an. XXVI, 1936, nr. 5—6, p. 182—205 (și extras, 24 p.); *Sărbătoarea Nașterii Domnului. Scurtă încercare de studiu istoric*, în RT, an. XXVI, 1936, nr. 11—12, p. 384—393 (și extras, 12 p.); *Tațian Asirianul și elenismul*, în RT, an. XXVIII, 1938, nr. 5, p. 192—202; nr. 6, p. 247—257 și nr. 9, p. 388—392 (și extras, 27 p.); *Împăratul Iustinian I și ereziile*, teză de doctorat, București, 1938, XXXI + 210 p.; *50 texte biblice pentru tineret*, Buzău, 1939, 98 p. (în colaborare); *Mănăstirile noastre, temei de viață românească*, Buzău, 1940, 24 p.; *Actualitatea Sfântului Ioan Hrisostom*, Buzău, 1946, 30 p.; *Sfântul Sava „Gotul". La 1600 de ani de la mucenicia sa*, în GB, an. XXXI, 1972, nr. 3—4, p. 335—388; *Activitatea misionară a Sfântului Ioan Hrisostom printre goți*, în GB, an. XXXIII, 1973, nr. 3—4, p. 375—388; *Legăturile Sfântului Vasile cel Mare cu Scythia Minor (Dobrogea)*, în „Ortodoxia", an. XXXI, 1979, nr. 1, p. 146—159; *Episcopatul cuman de Milcovia (1227/28—1241). Împrejurările înființării, rezistența băștinașilor români ortodocși*, în vol. *Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților*, 1, Buzău, 1983, p.

284—320; *Paisie Velicicovschi viețuitor la schitul Cârnu (jud. Buzău) între anii 1744—1746*, în același volum, p. 347—354.

Traduceri: Teodoret, episcopul Cirului, *Istoria bisericească*, București, 1995, 272 p.

Colaborări la „Revista Teologică"—Sibiu, „Îngerul"—Buzău (membru în Comitetul de redacție), „Lumina Ortodoxiei"—Buzău, „Ortodoxia", „Glasul Bisericii" ș.a.

Literatura: Preot Gabriel Cocora, *Seminarul teologic din Buzău, la împlinirea a o sută cinci-zeci de ani*, Buzău, 1988, p. 281—282.

SILAȘI GRIGORIE, preot, filolog și folclorist. N. 27 ian. 1836, în Beclean, jud. Cluj, † 17 ian. 1897, în Năsăud. Liceul în Năsăud și Cluj (abs. 1855). Teologia la Blaj, doctoratul în Teologie la Universitatea din Viena (1862). Preot și vicerector al Seminarului „Sf. Barbara" din Viena (1862—1872), întemeietor și redactor al ziarului „Sionul Românesc" — foaie bisericească, literară și școlară din Viena (1865—1867 și 1871—1872), profesor de Limba și literatura română la Universitatea din Cluj (1872—1886), decan al Facultății de Filosofie (1883—1884), „doctor honoris causa" în Filosofie al Universității din Cluj, membru onorar al Academiei Române (1877), președinte pe viață al „despărțământului" Cluj al Astrei, îndrumător al Societății studențești „Iulia" din Cluj, președintele „Reuniunii meseriașilor români din Cluj" (1874—1885). A publicat o serie de studii de lingvistică și filologie, asupra folclorului românesc. Este adeptul unui purism moderat, acceptând preluarea treptată a neologismelor, adaptate formei și structurii limbii române. În mai multe studii evidențiază originea latină, unitatea și continuitatea poporului și a limbii române.

Lucrări: *Dialectul macedo-român paralel cu cel daco-român*, în rev. „Transilvania", 1874; *Despre însemnătatea literaturii române tradiționale*, în rev. „Transilvania", nr. 3, 4 și 5/1875; *Românul în poezia poporală. Studii asupra tuturor ramurilor poeziei populare române din punct de vedere etic, istorico-mitologic și lingvistic*, în rev. „Transilvania", nr. 18—23/1876 și nr. 4—18/1877; *Apologie. Discursuri filologice și istorice maghiare privitoare la români*, Cluj, 1879, 72 p.; *Renașterea limbii românești în vorbire și scriere*, în rev. „Amicul Familiei", Cluj, 1879—1885 (și extras, 292 p.); *Să latinizăm au ba?*, în „Familia", nr. 14/1882. A editat lucrarea manuscris a lui Petru Maior „Protopapadichia" în rev. „Sionul Românesc", Viena (nr. 10—11, 1865 și 2, 4—6, 9—16 din 1866). Alte articole în revistele: „Sionul Românesc"—Viena, „Transilvania"—Sibiu, „Familia"—Oradea, „Amicul Familiei"—Gherla și Cluj, „Erdély Muzeum"—Cluj ș.a.

Literatura: Silvestru Moldovan, † *Dr. Grigorie Silași*, în „Transilvania", XXXVIII, 1897, p. 19—21; Virgil Șotropa, *În amintirea lui Grigorie Silași*, în „Arhiva Someșană", Năsăud, VII, 1930, nr. 12, p. 239—242; Dr. Ioan Lupaș, *Comemorarea profesorului Dr. Grigorie Silași*, Cluj, 1937, 32 p.; Dumitru Pop, *Grigorie Silași folclorist*, în „Studia Universitatis Babeș Bolyai, Philologia", fasc. I, 1964, p. 28—57; Mircea Păcurariu, *O foaie românească tipărită la Viena acum o sută de ani*, în „Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena" pe anul 1967, p. 99—104; Gh. Platon și V. Rusu, *Grigorie Silași luptător pentru cauza națională a românilor*, în „Analele Științifice ale Universității Al. I. Cuza — Iași", Istorie, 19, 1973, fasc. 1, p. 35—54; G. Vasiliu, *Păreri despre limbă ale lui Grigorie Silași*, în „Cercetări de Lingvistică", XVIII, 1, 1973; Jana Balacciu și Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, 1978, p. 228—229; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 780—781; Iordan Datcu și S. C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor*, București, 1979, p. 395—396; Dora Daisa, *Grigorie Silași, publicist*, în „Biblioteca și Cercetarea", VIII, Cluj-Napoca, 1984, p. 39—49; Ileana Ene, *Grigorie Silași, folcloristul din Năsăud*, în „Manuscriptum", 4 (65), 1986, p. 77—89; Andrei Moldovan, *Grigorie Silași luptător pentru emanciparea politică și culturală a românilor din Transilvania*, în „File de istorie", 5, 1988, p. 102—109; Dora Daisa, *Grigorie Silași la Astra*, în vol. *Astra. 130 de ani de al înființare*, Sibiu, 1992, p. 106—109; Traian Pavelea, *Grigorie Silași*, în vol. „Studii și cercetări etnoculturale", II, Bistrița, 1996, p. 147—156; Rev. „Studii și cercetări etnoculturale", Bistrița (Năsăud), 3, 1997, p. 83—156 (mai multe studii).

SILVESTRU, ieromonah, traducător. N. sfârșitul sec. XVI, † c. 1645. Probabil cu studii la Kiev. În 1641 era egumen la Govora, unde a tipărit Sinaxarul din *Psaltirea slavonă cu Ceaslov* (1638). *Evanghelia învățătoare* de la Govora din 1642 era „scoasă și primenită de pe limba rusască pre limbă rumânească... cu osteneala și izvodirea lui Silvestru ermonah". În „Predoslovia către cititori" a Noului Testament de la Alba Iulia din 1648 se preciza că „au început a-l izvodi ermonah Silvestru... și el s-au ustenit cât s-au putut și curând îi s-au tâmplat lui moarte".

Literatura: Dan Simonescu, *Începuturile culturale ale domniei lui Matei Basarab*, în BOR, an. LVI, 1938, nr. 11—12, p. 866—880 (și extras); Mircea Păcurariu, *Traduceri din literatura teologică rusă până la sfârșitul secolului XIX*, în ST, an. XI, 1959, nr. 3—4, p. 184; Mircea Păcurariu, *325 de ani de la apariția Noului Testament de la Bălgard*, în BOR, an. XCI, 1973, nr. 11—12, p. 1209 (și în *Noul Testament din 1648*..., reeditat, Alba Iulia, 1988, p. 63—64).

SIMA GRIGORE al lui Ioan, preot, folclorist. N. 21 sept. 1856, în Gârbova de Sus, jud. Alba, † 12 dec. 1907, în Cărpiniș, jud. Alba. După absolvirea a 6 clase de gimnaziu, a urmat Institutul teologic-pedagogic din Sibiu (1877—1880). Învățător în Bucium Poeni, jud. Alba (1880—1884) și preot în Cărpiniș, jud. Alba (1884—1907). A cules folclor, îndeosebi din Munții Apuseni.

Lucrări: *Cântece populare din Ardeal*, în „Convorbiri Literare", an. XV, nr. 5, 6, 9 din 1881 și an. XVI, nr. 7 din 1882 (c. 100 de poezii); *Teiu legănat. Poveste*, Sibiu, 1885, 26 p. (ed. a II-a, 1887); *Vlad și Catrina. Poveste*, Sibiu, 1885, 16 p. (ed. a II-a, 1887); *Din bătrâni. Gâcituri, întrebări și răspunsuri, frământări de limbă*, Sibiu, 1885, 29 p. (ed. a II-a, 1886); *Ardeleanul glumeț sau 101 de anecdote poporale*..., Sibiu, 1889, 108 p.; *Vorbe pentru înțelepciunea în viață*, Sibiu, 1889, 39 p.; *Isvor de bunăstare sau mai multe sute de îndreptări și povești, scurte și practice, din economia de casă, grădinărit, higienă, economia de câmp și de vite, pămărit, albinărit ș.a.*..., Sibiu, 1889, 132 p. (ed. a II-a, 1898).

Alte colaborări la „Telegraful Român", „Transilvania" și „Tribuna" de la Sibiu, „Familia" — Oradea, „Libertatea" și „Tribuna Orăștiei" ș.a.; a redactat el însuși gazeta populară „Foișoara pentru răspândirea cunoștințelor folositoare și a iubirei de carte" (1886) și „Calendarul Amicul Poporului" (1890—1898) la Sibiu.

Literatura: I. Bratu, *Grigorie Sima al lui Ioan*, în „Luceafărul", Sibiu, an. VII, 1908, nr. 32, p. 51; Alexandru Ciura, *Foiletoane*, Beiuș, 1912, p. 75—79; Romulus Felea, *Un folclorist uitat: Grigore Sima*, în „Limbă și literatură", an. XIX, 1968, p. 264—266; Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, 1974, p. 291; Iordan Datcu și S. C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor*, București, 1979, p. 397; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 781—782.

SIMEDREA TIT (din botez Teodor), mitropolit, istoric. N. 4 sept. 1886, în Naipu, jud. Giurgiu, † 9 dec. 1971, la Cernica. Studii la Seminarul „Nifon", la Facultatea de Teologie din București și la Facultatea de Drept din Iași, cu specializare în Teologie la Montpellier și Paris (1922—1923). Preot în Prunaru, jud. Teleorman, Blejești, jud. Vlașca și Movila Periș, jud. Ilfov (1907—1916), confesor militar (1916—1920), preot la biserica „Sf. Nicolae Tabacu" din București (1921—1923), director al Cancelariei Sf. Sinod și slujitor la catedrala mitropolitană (1923—1925); rămas văduv, a fost călugărit la Cernica, în 1924, sub numele Tit și hirotesit arhimandrit; arhiereu vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, cu numele „Târgovișteanul" (1926—1935), director al Tipografiei Institutului Biblic și de Misiune, director și profesor de Liturgică la Academia de Muzică religioasă din București, secretar de redacție al revistei „Biserica Ortodoxă Română"; delegat la câteva conferințe peste hotare: Lausanne (1927), Sofia (1929), Constantinopol (1929), Vatoped (1930). Episcop al Hotinului, cu reședința în Bălți (ales 11 dec. 1935), apoi mitropolit al Bucovinei (ales 13 iun. 1940, înscăunat numai la 25 mart. 1941, dar la Suceava); retras la 31 ian. 1945 și stabilit la schitul Darvari din București și la mănăstirea Cernica. A publicat lucrări privind începuturile monahismului la noi, cultura românească medievală, — inclusiv editări de texte, — studii de teologie, articole, cuvântări, pastorale.

Lucrări: *Patriarhia românească. Acte și documente*, București, 1926, 226 p.; *Tetraevan-*

ghelul vistiernicului Mateiaș. Manuscript din anul 1535, în BOR, an. LII, nr. 3—4, 1934, p. 154—179 (și extras, 28 p.); *Viața și traiul Sfântului Nifon, patriarhul Constantinopolului*. Introducere și text în BOR, an. LV, 1937, nr. 5—6, p. 257—299 (și extras: București, 1937, XIV + 58 p. + 6 pl.); *Catastiful de hirotonii al Episcopiei Rădăuților pe anii 1757—1782*, Cernăuți, 1943, 28 p.; *Vechea Episcopie a Hotinului*, în BOR, an. LXI, 1943, nr. 1—3, p. 11—32; *Mânăstirea Vodița. Glosă pe marginea unui document inedit*, în BOR, an. LXV, 1947, nr. 1—3, p. 63—76; *Mânăstiri vândute și dăruite în secolul al XV-lea în Moldova*, în BOR, an. LXII, 1949, nr. 1—2, p. 65—83; *Filotei monahul de la Cozia, imnograf român*, în MO, an. VI, 1954, nr. 1—3, p. 20—35; nr. 4—6, p. 177—190 și an. VII, 1955, nr. 10—12, p. 526—541; *Les „Pripela" du moine Philothée. Etude. Texte, Traduction*, în „Romanoslavica", XII, 1970, p. 183—225; *Fost-au două lăcașuri la Cozia?*, în BOR, an. LXXXIX, 1961, nr. 11—12, p. 1018—1032; *Viața mânăstirească în Țara Românească, înainte de anul 1370*, în BOR, an. LXXX, 1962, nr. 7—8, p. 673—687; *Mânăstirea Titireciu*, în GB, an. XXII, 1963, nr. 5—6, p. 468—501; *Tiparul bucureștean de carte bisericească din anii 1740—1750*, în BOR, an. LXXXIII, 1965, nr. 9—10, p. 845—942; *Unde și când a luat ființă legenda despre atârnarea canonică a scaunelor mitropolitane din Țara Românească și din Moldova de Arhiepiscopia de Ohrida?* în BOR, an. LXXXV, 1967, nr. 9—10, p. 975—1003; *Epilogul din Octoihul slavon (M. Dealu, 1510) și identitatea de tipograf a lui Macarie din Muntenegru (1493—1496)*, în MO, an. XXII, 1970, nr. 7—8, p. 605—620.

Traduceri: Nicolae Arseniev, *Biserica răsăriteană*, București, 1929, 137 p.

Literatura: *Necrolog*, în BOR, an. LXXXIX, 1971, nr. 11—12, p. 1268—1273; *Necrolog*, în GB, an. XXXI, 1972, nr. 1—2, p. 191—194; G. I. M(oisescu), *Mitropolitul Tit Simedrea*, în „Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena pe anul 1972", p. 241—242; *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 297.

SIMU GEORGE, preot, poet și prozator. N. 4 mart. 1862, în Gheja, jud. Mureș, în familie de preot, † 22 apr. 1934, în Dumbrăveni, jud. Sibiu. Studii gimnaziale la Blaj (1873—1881), Teologia la Blaj (1881—1885), apoi Științele Naturale la Universitatea din Cluj (1885—1888). Preot în satul natal (1888—1902), apoi preot și protopop în Dumbrăveni (1902—1934).

Lucrări: *Nopți de iarnă. Novele pentru popor*, Gherla, 1892, 250 p.; *Carte ilustrată pentru copii și copile*, Gherla, 1893, 46 p.; *Părintele Nicolae. Schițe din viața preoților*, Gherla, 1897, 50 p.; *Felicitări în poezii și proză de Anul Nou, ziua nașterii și ziua numelui*, Gherla, 1901, 126 p.; *Versuri religioase și morale*, Bistrița, 1904, 78 p.; Nuvela *Din propria ei putere* a fost dramatizată de Ion Baciu (în *Orfanii*); traduceri din francezul Ernest Legouvé (1807—1903); câteva piese de teatru. Versuri și proză în „Amicul Familiei", „Cărțile săteanului român" și „Preotul Român", toate la Gherla, „Foaia Scolastică" și „Unirea" de la Blaj, „Tribuna" și „Rândunica" de la Sibiu, „Revista Ilustrată" și „Minerva" din Bistrița ș.a.

Literatura: *Șematismul veneratului cler al Arhidiecesei metropolitane de Alba Iulia și Făgăraș*, Blaj, 1900, p. 767; *Necrolog*, în ziarul „Unirea", Blaj, an. XLIV, nr. 17 din 28 apr. 1934; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 783.

SLEVOACĂ ȘTEFAN, preot. N. 6 oct. 1912, în Botoșana, jud. Suceava, † 12 mart. 1998 în Buzău. Studii la Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi" din Rădăuți (1923—1930) și la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1930—1934); studii de specializare pentru Omiletică și Noul Testament la Facultatea de Teologie catolică din Viena (1937); doctoratul la Cernăuți în 1938. Preot la biserica „Cuvioasa Paraschiva" din Cernăuți (1935—1938), predicator la catedrala mitropolitană din Cernăuți (din 1938); asistent la catedra de Morală la Facultatea de Teologie din Cernăuți — mutată apoi la Suceava — (1938—1948), director al Internatului teologic al aceleiași Facultăți (1942—1948), preot la parohia „Adormirea Maicii Domnului" din Câmpulung Moldovenesc (1948—1960), apoi la parohia Vama de Jos, jud. Suceava (1960—1969), preot misionar în cadrul Arhiepiscopiei misionare ortodoxe române din Statele Unite (1969—1977).

Lucrări: *Popasuri duhovnicești. Predici la toate duminicile de peste an*, Râmnicu Vâlcea, 1945, 322 p.; *Predici pentru toate duminicile și*

sărbătorile anului bisericesc, Bucureşti, 1979, 404 p.; *Făclii pentru dreapta credinţă. Predici*. Buzău, 1985, 314 p.; *Din tezaurul Ortodoxiei. Cateheze*, Buzău, 1990; *Familia creştină* (Bucureşti, Editura ProVita), 1992, ? p.; *Raze din lumina lui Hristos (Predici la Duminicile de peste an, la praznicele împărăteşti şi la sărbătorile sfinţilor mari)*, Buzău, 1996, 473 p.

Moralitatea în artă, în „Candela", an. LVII, 1946, p. 484—506; *Cinstirea icoanelor şi a sfintei cruci*, Suceava, 1948, 22 p.; *Harismele în Biserica primară*, în MMS, an. XXXIV, 1958, nr. 9—10, p. 698—721; *Biserica creştină şi întărirea vieţii de familie*, în MMS, an. XLIII, 1967, nr. 5—6, p. 367—381; *Preoţia de hirotonie şi preoţia credincioşilor*, în „Ortodoxia", an. XXXI, 1979, nr. 2, p. 255—267; *Aspecte actuale ale predicii profeţilor Vechiului Testament*, în ST, an. XXXII, 1980, nr. 1—2, p. 5—14. Alte numeroase articole şi predici în „Candela", „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", „Mitropolia Banatului", „Credinţa" — Detroit, Calendarul „Credinţa", revistele comunităţilor de peste hotare etc.

SNAGOVEANU IOSAFAT (din botez Ion Vărbileanu), arhimandrit. N. 22 apr. 1797, într-un sat de pe Valea Vărbilăului — Prahova, † 3 nov. 1872, la Paris. Studii la Şcoala de preoţie de la Episcopia Buzăului. Hirotonit preot în 1829, pentru parohia Slănic şi numit curând protopop de Mizil. Rămas văduv, s-a călugărit sub numele Iosafat; un timp a fost eclesiarh la Episcopia Buzăului; şi-a continuat studiile la Colegiul naţional „Sf. Sava" din Bucureşti, fiind numit şi preot al mănăstirii „Sf. Sava", apoi la „Curtea Veche"; după terminarea studiilor, profesor de Religie la acelaşi Colegiu. Din 20 apr. 1844 până în nov. 1848, i s-a încredinţat egumenia mănăstirii Snagov, de la care şi-a primit şi numele. În 1848 a participat activ la revoluţia din Ţara Românească (membru în comisia pentru dezrobirea ţiganilor), fapt pentru care a fost nevoit să se refugieze în Transilvania, în Dobrogea — unde mitropolitul Dionisie al Dristrei l-a hirotesit arhimandrit — şi, în cele din urmă, la Paris. Acolo a organizat comunitatea română, cu o capelă în str. Racine 22 (sfinţită la 22 nov. 1855), păstorită de el până la moarte.

Lucrări: *Istoria Vechiului Testament*, Bucureşti, 1839, VIII + 231 p. (ed. II, 1848, 196 p.); *Istoria Noului Testament*, Bucureşti, 1840, 318 p.; *Prescurtare din istoria Vechiului şi Noului Testament*, Bucureşti, 1842, 50 p. (ed. a VIII-a, 1862, 53 p.); *Versuri, anecdote şi fabule pentru studenţii mici*, Paris, 1863, 166 p.; *Vocabulariu de câteva cuvinte latine*, explicate în româneşte şi franţuzeşte, Paris, 1867, 408 p.; *Catehisme du Père Iosaphat*, archiprêtre à la chapelle roumaine de Paris, Paris, 1870, 49 p.

Literatura: Veniamin Pocitan Ploeşteanul, *Biserica ortodoxă română din Paris*, Bucureşti, 1940, p. 33—41 şi 100—114; Protos. Teofil Ionescu, *Arhimandritul Iosafat Snagoveanu*, în rev. „Vestitorul", Paris, an. III, 1942, nr. 1—2, p. 4—17; *Bibliografia românească modernă, 1831—1918*, vol. II, Bucureşti, 1986, p. 687 şi 784; Gheorghe Vasilescu, *Arhimandritul Ioasaf (sic) Snagoveanul — participant la revoluţia din 1848*, în GB, an. XLVIII, 1989, nr. 4—5, p. 97—108; Jean-Paul Besse, *L'Eglise orthodoxe roumaine de Paris*, 1994, p. 86—96.

SOARE DUMITRU, preot. N. 1 aug. 1926, în Baloteşti, jud. Ilfov, † 2 dec. 1990, în Bucureşti. Studii la Seminarul „Central" (1938—1946), apoi la Facultatea şi Institutul Teologic din Bucureşti (1946—1950); cursuri de doctorat — specialitatea Istoria religiilor — la acelaşi Institut (1955—1958). Preot paroh în Lechinţa, Răzoare şi Ungheni, în jud. Mureş, apoi la Teliu, jud. Braşov (1949—1974), consilier patriarhal, încredinţat cu conducerea sectorului Relaţii Externe (1974—1982), director al Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române (1982—1990), paralel preot slujitor la bisericile din Otopeni, „Parcul Călăraşi" şi „Sf. Împăraţi — Vergu" din Bucureşti, iconom stavrofor. Reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române la numeroase întruniri cu caracter ecumenist: a VII-a Adunare generală a Conferinţei Bisericilor Europene (Engelberg — Elveţia, 1974), a VI-a şi a VII-a Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Nairobi, 1975 şi Vancouver, 1983), al doilea Congres al profesorilor de Teologie ortodoxă (Atena, 1976) şi la lucrările unor subcomisii ale Conferinţei creştine pentru pace, cu sediul la Praga.

Lucrări: *Concepţia despre sfinţenie în islamism şi creştinism*, în „Ortodoxia", an. IX, 1957, nr. 3, p. 438—459; *Situaţia femeii în islamism şi creştinism*, în ST, an. IX, 1957, nr. 3—4, p. 244—261; *Ideea de sacrificiu în religiile monoteiste*, în ST, an. XI, 1959, nr. 3—4, p. 213—224; *Idei şi*

preocupări sociale în opera literară a lui Gala Galaction, în MA, an. V, 1965, nr. 1—3, p. 136—166; *Iubirea față de semeni în învățătura principalelor religii ale lumii*, în „Ortodoxia", an. XIX, 1967, nr. 2, p. 191—210; *Ortodoxia ca factor de apropiere și de colaborare cu celelalte religii*, în MA, an. XIII, 1968, nr. 4—6, p. 305—319; *Temeiurile evanghelice ale Nașterii Domnului și legătura lor cu viața credincioșilor*, în BOR, an. XCII, 1974, nr. 1—2, p. 93—103; *Contribuția patriarhului Iustin la dezvoltarea relațiilor ecumenice ale Bisericii Ortodoxe Române*, în BOR, an. XCVIII, 1980, nr. 3—4, p. 405—432. Articole și reportaje în periodicele Patriarhiei, mai cu seamă în buletinul „Romanian Orthodox Church News", pe care l-a redactat între anii 1974 și 1982.

Literatura: ROC, an. XII, 1982, nr. 4, p. 45—46; *Necrolog*, în BOR, an. CVIII, 1990, nr. 11—12, p. 66—73 (Petre I. David).

SOARE GHEORGHE, preot, canonist. N. 28 sept. 1905, în Borcea, jud. Galați, † 6 iun. 1971, în București. Seminarul teologic „Sf. Andrei" din Galați (1918—1926), Facultatea de Teologie din București (1926—1930), cu licența în 1930 și doctoratul în 1938 și — paralel — Facultatea de Drept din București (licență). Diacon (1931) și preot (1939) la biserica „Sf. Vineri-Hereasca", până la moarte; inspector bisericesc (1943—1949), apoi consilier (1949—1954) la Arhiepiscopia Bucureștilor, consilier patriarhal la Sectorul Învățământ și Relații Externe (1954—1968), apoi la Sectorul Bunuri și Fondul Central Misionar (1968—1971); iconom stavrofor (1949). A publicat studii de Drept canonic, articole, predici etc.

Lucrări: *Înapoi la sfintele canoane*, București, 1932, 63 p.; *Sistemul mitropolitan în Dreptul canonic ortodox*, în RL, an. X, 1938, nr. 1—4, p. 104—143; *Forma de conducere în Biserică în primele trei veacuri* (teză de doctorat), București, 1938, 194 p.; *Temeiuri scripturistice ale distincției dintre episcop și presbiter*, Buzău, 1939, 20 p.; *Mitropolia în Dreptul canonic ortodox*, București, 1939, 60 p.; *Natura juridică a Consistoriilor bisericești. Studiu canonico-juridic*, Chișinău, 1943, 67 p.; *Impedimente la căsătorie și motivele de divorț*, Studiu de drept canonic, în BOR, an. LXI, 1943, nr. 4—6, p. 230—264 (și extras, 37 p.); *Biserica și asistența socială în primele șase secole*, București, 1949, 100 p. (extras din GB, an. VIII, 1949); *Aspecte din legislația bizantină în legătură cu ocrotirea omului*, ST, an. X, 1958, nr. 1—2, p. 38—67; *Titlul de locțiitor al Cezareei Capadociei purtat de mitropolitul Ungrovlahiei*, în ST, an. XII, 1960, nr. 5—6, p. 369—380; *Impedimente la căsătorie (Studierea practicii actuale în vederea unei practici uniforme în Biserica Ortodoxă)*, în „Ortodoxia", an. XIII, 1961, nr. 4, p. 576—589.

Regulamentul de procedură al instanțelor disciplinare și de judecată ale Bisericii Ortodoxe Române, în GB, an. IX, nr. 6, 1950, p. 73—97; *Legislația bisericească* (sub patriarhul Justinian), în BOR, an. LXIX, nr. 3—6, 1951, p. 173—204.

Literatura: † *Preotul iconom stavrofor dr. Gheorghe Soare, consilier patriarhal*, în BOR, an. LXXIX, 1971, nr. 5—6, p. 665—672.

SOCOTEANU GRIGORIE (din botez Radu), episcop, apoi mitropolit. N. în Olteania, c. 1700, † 28 dec. 1777, probabil la Craiova. După călugărire, ajunge mare eclesiarh la Episcopia Râmnicului, egumen la Cozia, apoi episcop (8 mai 1748, retras 21 mai 1764); în 1770—1771 numit de domnitorul Emanuel Giani-Ruset mitropolit al țării. A tipărit la Râmnic aproximativ 20 de cărți românești, între care: *Bucoavna* (1749), *Liturghierul* (1750, 1759), *Octoihul* (1750, 1763), *Catavasierul* (1750, 1753, 1759), *Psaltirea* (1751, 1764), *Antologhionul* (1752), *Ceaslovul* (1753), *Molitvelnicul* (1758), *Triodul* (1761) ș.a., două cărți teologice: *Preoția* (1748) și *Carte sau lumină*... a lui Nil Cabasila al Tesalonicului (1760) și două cărți slavone, la cererea unor ierarhi sârbi: *Gramatica slavonă* (1755) și *Pravila de rugăciuni a sfinților sârbi* (1761).

Literatura: (Atanasie Mironescu), *Sfânta Episcopie a eparhiei Râmnicului Noul Severin, în trecut și acum*, București, 1906, p. 141—146; Aurelian Sacerdoțeanu, *Tipografia Episcopiei Râmnicului (1705—1825)*, în MO, an. XII, 1960, nr. 3—4, p. 325—330; Pr. Niculae Șerbănescu, *Episcopia Râmnicului*, an. XVI, 1964, nr. 3—4, p. 194—195; Pr. Nicolae Popescu-Căpreni, *Despre familia episcopului Grigorie Socoteanu*, în MO, an. XXIV, 1972, nr. 1—2, p. 16—25; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 427—429 (și ed. a II-a, București, 1994, p. 417—419).

SORA NOAC MOISE, preot, poet, traducător din clasicii latini. N. 1 aug. 1806, în Hațeg, jud. Hunedoara, † 13 dec. 1862, în Bozânta Mare, jud. Maramureș. Studii la Hațeg, la gimanziile din Blaj și Alba Iulia, Filosofia și Dreptul la Cluj, Teologia la Oradea. Preot (din 1831) în parohiile: Aușeu, Oradea, Fiziș (toate în jud. Bihor), Bicău și Homorodul de Mijloc în Satu Mare, Ardusat și Bozânta Mare lângă Baia Mare. A publicat lucrări teologice, poezii originale, traduceri din Virgiliu (*Bucolica, Georgica, Eneida*) și Ovidiu (*Tristele*); cele mai multe din traducerile sale au rămas în manuscris. În volum: *Tresvire muzelor romane*, Oradea, 1883; alte colaborări la „Foaia pentru minte, inimă și literatură", „Gazeta Transilvaniei" ș.a.

Literatura: Aron Pumnul, *Moise Soranul Noacul, poet român în dieceza Oradiei Mari*, în „Lepturariu românesc", V, 2, Viena, 1865, p. 37—39; *Enciclopedia Română*, tom. III, Sibiu, 1904, p. 989; N. Laslo, *Traduceri românești din Vergiliu*, în „Anuarul Institutului de Studii Clasice", Cluj, I, 1928—1932 și II, 1933—1935; Eugeniu Potoran, *Poeții Bihorului*, Oradea, 1934, p. 9—12; Vasile Vartolomei, *Mărturii culturale bihorene*, Cluj, 1944, p. 102—104; Viorel Faur, *Moise Sora Noac — un cărturar transilvănean mai puțin cunoscut*, în „Crisia", Oradea, III, 1973, p. 235—241; Nicolae Lascu, *Clasicii antici în România*, Cluj, 1974, p. 456—457; D. Radosav, *Cărturarul sătmărean Moise Sora Novac și revoluția din 1848*, în AIIC, XXI, 1978, p. 101—106; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 800.

SPÂNU DOMIȚIAN, profesor de teologie. N. 31 aug. 1892, în Gălănești, jud. Suceava, † 16 sept. 1936, în Cernăuți. Liceul în Rădăuți, Facultatea de Teologie în Cernăuți, la care obține doctoratul; studii de specializare la Viena, Strasbourg și Paris. Profesor suplinitor de liceu, preot în Gălănești (1923—1925), profesor agregat (1925), apoi titular la catedra de Morală a Facultății de Teologie din Cernăuți (câțiva ani a suplinit și catedra de Istorie bisericească universală); un timp decan al Facultății de Teologie, prorector al Universității cernăuțene; consilier eparhial onorar al Arhiepiscopiei Cernăuților, președinte al „Asociației clerului" din Bucovina.

Lucrări: *Suferințele sociale și Hristos*, Cernăuți, 1925, 136 p.; *Sfaturile evanghelice în doctrina moralei catolice-ortodoxe*, în „Candela", an. XXXIX, 1928, p. 161—170 și 241—293 (și extras, 69 p.); *Libertatea voii omenești și libertatea academică*, în „Candela", an. XXXIX, 1928, p. 35—49; *Problema dobânzii în lumina moralei creștine*, în „Candela", an. XXXIX, 1928, p. 49—61; *Morala lui Eminescu în raportul ei cu religiunea creștină*, în „Candela", an. XLII, 1931, p. 1—54 (și extras); a tradus *Teodiceea Sf. Vasile cel Mare (Omilia VIII)*, în „Candela", an. XXXVIII, 1927, p. 267—282; discursuri, predici, recenzii.

Literatura: Dr. N. Cotos, † *Profesorul Dr. Domițian Spânu*, în „Candela", an. XLVII, 1936, p. 1—3 (vezi și p. 354—355); Gr. T. Marcu, † *Profesorul Dr. Domițian Spânu*, în RT, an. XXVI, 1936, nr. 7—10, p. 376—377; Diac. Prof. Orest Bucevschi, *Elogiu academic*, în „Candela", an. XLV, 1937, p. 77—79; Arhid. Prof. Dr. Ioan Zăgrean, *Preotul Profesor Domițian Spânu (1892—1936)*, în MA, an. XXI, 1976, nr. 7—9, p. 637—638.

SPIRU IOAN, preot, arheolog și numismat. N. 2 nov. 1914, în București (tatăl era fiu de preot aromân din Corița — Albania), † 20 febr. 1995, în Alexandria. Studii la Seminarul orfanilor de război din Câmpulung-Muscel (1927—1935) și la Facultatea de Teologie din București (1935—1939, lic. 1940). Preot în Surdulești, jud. Argeș, fost Teleorman (1940—1954), paralel profesor suplinitor de Română, Istorie și Franceză la Liceul din com. Miroși (până în 1948), protopop la Roșiorii de Vede (1950—1954), apoi preot la biserica „Sf. Nicolae" din Alexandria (din 1954), animator al vieții culturale din parohiile pe care le-a condus, colaborator al Muzeului din Alexandria și al Institutului de Arheologie din București, inițiind și participând el însuși la campanii de săpături arheologice în județul Teleorman, care au dus la descoperiri din paleolitic, neolitic, epoca bronzului, epoca fierului; întemeietor al unui muzeu în satul Surdulești, membru activ al Societății Numismatice Române (1947), cu diferite comunicări de arheologie și numismatică la sesiuni științifice, întemeietor al Filialei Teleorman al Asociației Filateliștilor din România.

Lucrări: *Descoperiri arheologice la Surdulești*, în „Materiale arheologice", vol. I, București, 1953, p. 523—542 (în colaborare cu Mircea Petrescu-Dâmbovița); *Așezări străvechi în raionul Roșiorii de Vede*, în „Materiale arheologice", vol. V, 1959, p. 695—707; *Câteva descoperiri monetare în raionul Roșiorii de Vede*, în SCN, vol. I, 1957, p. 467—468; *Descoperiri monetare în raionul Alexandria*, în SCN, vol. III, 1960, p. 553—555; *Cercetări și descoperiri arheologie în jud. Teleorman*, în „Revista Muzeelor", 1969, nr. 2, p. 158—162; *Tezaurul monetar feudal de la Ulmeni — Teleorman*, în BSNR, 1973—1975, nr. 121—123, p. 171—174; *Informații asupra circulației monetare în județul Teleorman în secolele XIV—XIX*, în BSNR, 1976—1980, nr. 124—128, p. 651—655; *Descoperiri arheologice în județul Teleorman*, în „Cercetări arheologice", III, 1979, p. 453—459.

Activitatea lui Luchian și Artachino ca pictori de biserică, în SCIA, t. XIII, 2, 1966, p. 269—270; *Un artist uitat: Anghel Vasile*, în SCIA, t. XVI, 1, 1969, p. 137—140; *Un pictor și sculptor țăran, Constantin Vasilescu*, în SCIA, t. XVIII, 1971, p. 167—169.

Biserici din orașul Alexandria, în GB, an. XXV, 1966, nr. 1—2, p. 93—99; an. XXIX, 1970, nr. 9—10, p. 1001—1011; an. XXXIII, 1974, nr. 7—8, p. 751—758; an. XXXV, 1976, nr. 3—4, p. 391—396; *Preoți și biserici din prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în GB, an. XXVIII, 1969, nr. 3—4, p. 417—425; *Catagrafia județului Teleorman în anul 1810*, în GB, an. XXXIII, 1974, nr. 3—4, p. 344—356 și nr. 5—6, p. 529—543; *Răscoala din 1907 și preoțimea teleormăneană*, în GB, an. XXXVI, 1977, nr. 1—3, p. 20—28; *Biserici bordeie*, în GB, an. XXXVI, 1977, nr. 11—12, p. 937—955; *Biserica și satul românesc*, în BOR, an. XCVII, 1979, nr. 3—4, p. 511—525; *Însemnări despre Seminarul orfanilor de război din Câmpulung-Muscel*, în BOR, an. XVI, 1988, nr. 7—8, p. 105—115; *Două catagrafii ale bisericilor din plasa târgului Teleorman din anii 1834 și 1835*, în GB, an. XLVII, 1989, nr. 4, p. 125—137; *Bisericile din Surdulești — pagini de monografie*, în MO, an. XLIII, 1991, nr. 1, p. 89—101.

Alte articole cu caracter istoric și bisericesc în „Glasul Bisericii", „Mitropolia Olteniei", „Telegraful Român", istorice-arheologice în ziarul local „Teleormanul", altele în revista „Filatelia" etc.

STADNIȚCHI ARSENIE (din botez Axentie), mitropolit în cadrul Bisericii Ortodoxe Ruse. N. 24 ian. 1862, în Comarova-Hotin, în familie de preot (tatăl ucrainean, mama română), † 1936, la Tașkent, în Uzbekistan. Studii la Seminarul teologic din Chișinău (1874—1880) și la Academia duhovnicească din Kiev (1881—1885), care i-a conferit titlul de magistru (1895); ulterior Academia duhovnicească din Moscova i-a conferit titlul de doctor (1905). Profesor la Școala bisericească din Edineți (1880—1881), mai târziu la Seminarul din Chișinău (1885—1895), redactor al „Buletinului eparhiei Chișinăului" (1887—1895); călugărit în dec. 1895, sub numele Arsenie și hirotonit ieromonah, devine rector al Seminarului teologic din Novgorod (1896), apoi profesor (1897) și rector (1898) al Academiei duhovnicești din Moscova. Episcop (1903), apoi arhiepiscop (1907) de Pskov, arhiepiscop (1910), apoi mitropolit (1917) al Novgorodului, membru al Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, având un rol însemnat în viața spirituală și chiar politică a Rusiei țariste; în 1917 a figurat printre cei trei candidați la ocuparea scaunului de patriarh al Moscovei. În timpul regimului bolșevic a avut mult de suferit, fiind arestat în 1922, judecat de un tribunal militar la Moscova și deportat la Tobolsk, în Siberia; se pare că prin 1933 a ajuns mitropolit în Tașkent.

A scris numeroase lucrări de istorie bisericească privitoare mai ales la români, dar toate în rusește; în acest scop a făcut călătorii de studii și documentare în România, la Muntele Athos și în Țara Sfântă și a purtat corespondență cu numeroși cărturari din România.

Lucrări principale: *Materiale pentru istoria Seminarului duhovnicesc din Chișinău*, Chișinău, 1888; *Starea clerului ortodox din România*, Chișinău, 1889; *Românii care au studiat în instituțiile de învățământ teologic din Rusia*, Chișinău, 1891, 75 p.; *Tipografia exarhicească a Basarabiei*, Chișinău, 1892; *Arhimandritul Andronic, egumenul mănăstirii Noul Neamț*, Chișinău, 1894; *Gavriile Bănulescu, exarh al Moldovei (1808—1812) și mitropolit al Chișinăului (1813—1821)*, Chișinău, 1894, 428 p. (teză de magistru); *Cercetări și monografii privitoare la istoria Bisericii*

din Moldova, St. Petersburg, 1904, 583 p. (teză de doctorat); *Episcopia Proilavo-Izmailului*, în RSIAB, vol. XIV, 1922, p. 23—40; *Amfilohie, episcop al Hotinului*, în RSIAB, vol.XIV, 1922, p. 41—56 (amândouă traduse în românește). O serie de alte studii și articole în periodice rusești, majoritatea privitoare la trecutul Bisericii românești.

Literatura: Nicolae Popovschi, *Istoria Bisericii din Basarabia în veacul al XIX-lea sub ruși*, Chișinău, 1931, p. 324 și 340—341; Pr. Constantin Popovici, *Necrolog*, în rev. „Luminătorul", Chișinău, nr. 4, 1936, p. 242—246; V. I. Grossul, *Arhiva mitropolitului Arsenie Stadnițki ca sursă pentru istoria Bisericilor ortodoxe rusă și română*, în AIIAX, nr. 31, 1994, p. 577—593; Elena Ghereg, *Prea Sfințitul Arsenie*, în rev. *Luminătorul*, Chișinău, nr. 4 (19), 1995, p. 41—45 (rezumativ în ziarul „Alfa și Omega", Chișinău, an. I, nr. 20, nov. 1996, p. 6).

STAMATI IACOB (din botez Ioan), mitropolit. N. 24 iun. 1749, în părțile Bistriței — Transilvania, † 11/12 mart. 1803, în Iași. Călugărit la mănăstirea Neamț (1764), unde a învățat carte; ieromonah și econom al mănăstirii, apoi la Mitropolie (1774); la 9 dec. 1782 ales episcop la Huși (hirotonit în ziua următoare, înscăunat 18 dec.); la 21 iun. 1792 ales mitropolit al Moldovei, păstorind până la moarte. S-a remarcat mai cu seamă prin realizările gospodărești: reședințe noi la Huși și Iași, refaceri la bisericile „Stretenia" și „Sfântul Gheorghe" din Iași; a ctitorit biserica „Banu" din Iași. Îndrumător al activității tipografice; cu ajutorul lui s-au editat: *Liturghierul* (1794), *Psaltirea* (1794), *Ceaslovul* (1797), *Prăvilioară adică Molitvelnic în scurt* (1802), romanul moralizator *Critil și Andronius* al spaniolului Balthasar Gracian, din grecește (1794), cărțile lui Amfilohie Hotiniul: *Gramatica theologhicească*, *De obște gheografie*, *Elemente aritmetice* (1795) ș.a.; sprijinitor al școlilor din Moldova; concepția lui pedagogică este expusă într-un lung raport înaintat domnitorului, cu felurite recomandări cu privire la organizarea învățământului și la procesul instructiv-educativ. A desfășurat și o impresionantă lucrare filantropică.

Literatura: Dr. Andreas Wolf, *Beiträge zu einer statistiche-historichen Beschreibung des Fürstenthums Moldau*, 2 vol., Hermannstadt, 1805 (tradusă fragmentar de Tudor Pamfile, *Pagini vechi din viața moldovenească*, Chișinău, 1919); Melchisedec (Ștefănescu), *Cronica Hușilor*, București, 1869, p. 342—371; Dr. Alexandru I. Ciurea, *Figuri de ierarhi moldoveni: Iacob Stamati (1749—1803)*, Iași, 1946, XXIV + 256 p.; I. Lupaș, *Cum înfățișează o carte tipărită la Sibiu în anul 1805 personalitatea mitropolitului Iacob Stamati*, în MA, an. IV, 1959, nr. 11—12; I. D. Lăudat, *Istoria literaturii române vechi*, III, București, 1968, p. 114—123; N. C. Enescu, *Data anaforalei mitropolitului Iacob II Stamati, privitoare la școlile din Moldova*, în MMS, an. XLVII, 1971, nr. 3—4, p. 192—203; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 805—806; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 461—465 și 474—475 (ed. a II-a, București, 1994, p. 450—455 și p. 462—463).

STAN ALEXANDRU, profesor de teologie. N. 29 oct. 1941, în Smeeni, jud. Buzău. Studii la Seminarul teologic din Buzău (1957—1962), la Institutul Teologic Universitar din București (1962—1966), apoi cursurile de doctorat — specialitatea Istoria religiilor — la același Institut (1966—1968), continuate la „College of the Ascension" Selly Oak din Birmingham și la „Mansfield College" din Oxford (1968—1970). Preot (1972) și profesor de Limbi clasice la Seminarul teologic din Buzău (1972—1975), asistent la secția sistematică la Institutul Teologic Universitar din București (1975—1984), încredințat și cu suplinirea lectoratului de Limbi clasice; conferențiar-spiritual (1984—1990), conferențiar la catedra de Drept bisericesc (din febr. 1990). În perioda mart. 1977—iul. 1978 trimis în Canada, la Canterbury College, Universitatea din Windsor-Ontario, în calitate de „honorary fellow" și a lucrat ca asistent pe lângă catedra de Filosofia religiei și capelan ortodox al Universității; în același timp a funcționat ca preot-ajutor la catedrala românească „Sf. Gheorghe" din Windsor. A făcut parte din delegația Bisericii noastre la a cincea Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Nairobi (1975) și la peste zece întruniri în cadrul „Dialogului islamic-creștin", în calitate de reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române.

Lucrări: *Religia sciţilor în lumina noilor cercetări*, în GB, an. XXVI, 1967, nr. 3—4, p. 263—274; *Religia etruscilor în lumina noilor cercetări*, în GB, an. XXVII, 1968, nr. 1—2, p. 81—94; *Religia tracilor sud-dunăreni*, în ST, an. XX, 1968, nr. 7—8, p. 576—588; *Theos Megas Derzelas şi cultul său sincretist*, în ST, an. XXI, 1969, nr. 1—2, p. 111—121; *Preotul Gheorghe, islamist transilvănean în secolul al XV-lea*, în ST, an. XXII, 1970, nr. 3—4, p. 291—298; *Noile orientări ale apostolatului ortodox printre necreştini*, în „Ortodoxia", an. XXII, 1970, nr. 3, p. 400—410; *Biserica Ortodoxă Română şi islamismul*, în ST, an. XXXIII, 1981, nr. 3—4, p. 195—206; *Ortodoxia şi frumuseţea stilului teologic al Sfinţilor Trei Ierarhi*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 3—4, p. 185—200; *Lucrarea Sfântului Ciprian de Cartagena „Despre unitatea Bisericii" şi importanţa ei misionară actuală*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 5—6, p. 327—346; *Iisus Hristos Mântuitorul — izvor de viaţă*, în „Ortodoxia", an. XXXV, 1983, nr. 2, p. 244—266; *Rugăciunea în creştinism şi alte mari religii*, în „Ortodoxia", an. XXXV, 1983, p. 509—528; *Biserica Ortodoxă şi religiile necreştine*. Teză de doctorat, în „Ortodoxia", an. XXXVI, 1984, nr. 2, p. 151—281 şi 1984, nr. 3, p. 323—378; *Însemnătatea actuală pastorală şi misionară ortodoxă a tratatului „Despre preoţie" al arhiepiscopului Simion al Tesalonicului*, în ST, an. XXXVIII, 1984, nr. 5—6, p. 313—328; *Frumuseţea şi sublimitatea doctrinară a stilului predicatorial al Sfântului Ioan Gură de Aur în două omilii la Sfinţii Martiri*, în GB, an. XLIII, 1984, nr. 5—6, p. 358—375; *Preoţia în Ortodoxie*, în „Ortodoxia", an. XL, 1988, nr. 1, p. 64—91; *Gânduri patristice despre Sfînta Liturghie culese în lucrarea postpatristică „De expositione Missae" a diaconului Florus (sec. IX)*, în GB, an. XLVII, 1988, nr. 4, p. 54—79; *Îndrumări morale ale Sfântului Ambrozie pentru îndreptarea unei monahii*, în GB, an. XLVII, 1988, nr. 6, p. 101—116; *Duhul lui Dumnezeu — Duhul Ortodoxiei, al iubirii şi al păcii*, în „Ortodoxia", an. XLI, 1989, nr. 2, p. 39—57; *Dumnezeu Duhul Sfânt — înnoitorul a toată făptura, din perspectiva actuală a Ortodoxiei*, în „Ortodoxia", an. XLII, 1990, nr. 2, p. 180—210; *Libertate şi autoritate în Ortodoxie după Sfinţii Părinţi*, în „Ortodoxia", an. XLIII, 1991, nr. 4, p. 123—147.

Istoria religiilor. Manual pentru Seminariile teologice, Bucureşti, 1991, 348 p. (în colaborare cu Prof. Dr. Remus Rus).

Traduceri: John Meyendorf, *Teologia bizantină. Tendinţe istorice şi teme doctrinare*. Traducere din limba engleză, Bucureşti, 1996, 320 p.; Peter l'Huillier, *Dreptul bisericesc la Sinoadele I—IV ecumenic*. Traducere din limba engleză, Bucureşti, 2000, 515 p.

A tradus în limba engleză diverse studii şi articole, iar în colaborare volumul *The Romanian Ortodox Church and the Church of England*, Bucureşti, 1976. A tradus, de asemenea, câteva lucrări, studii şi articole din limba engleză în româneşte; diverse articole, note, recenzii, predici, în periodicele centrale bisericeşti şi „Glasul Bisericii", în buletinele comunităţilor ortodoxe române de peste hotare, în „Îndrumătorul bisericesc al eparhiei Romanului şi Huşilor", în ziarul „Adevărul" (sub pseudonimul „Părintele Calist").

Literatura: GB, an. XXXVI, 1977, nr. 1—3, p. 149; ROC, an. XII, 1982, nr. 1, p. 20—21; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 123—124; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 5—6, p. 445—448; GB, an. XLI, 1982, nr. 4—6, p. 439—441; *Curriculum vitae*, în teza de doctorat *cit.*, p. 378.

STAN LIVIU, profesor de teologie, canonist. N. 11 iul. 1910, în Socet, jud. Hunedoara, în familie de preot, † 1 apr. 1973, în Bucureşti. Studiile liceale la Deva şi Lugoj (1921—1928), Facultatea de Teologie la Cernăuţi (1928—1932), cu licenţă în 1932 şi doctorat în 1936, studii la Facultatea de Drept din Cernăuţi (1930—1932, neterminate). Trimis de mitropolitul Nicolae Bălan pentru studii de specializare în Dreptul bisericesc la Facultăţile de Teologie şi Drept ale Universităţii din Atena (1932—1934), la Facultaţile de Drept, Teologie ortodoxă şi Litere ale Universităţii din Varşovia (1934—1935), la Facultăţile de Drept canonic şi de Teologie ale Universităţii Gregoriene din Roma (1935—1936), la Facultăţile de Filosofie şi Drept ale Universităţii din München (1936—1937). După reîntoarcerea de la studii, a fost numit profesor suplinitor de Apologetică şi duhovnic la Academia Teologică „Andreiană" din Sibiu (1937—1938), profesor suplinitor (1938), apoi titular (1941) la catedra de Drept bisericesc. La 2 dec. 1948 a fost transferat la Institutul Teologic Universitar din Bucureşti, la catedra de Drept canonic şi Administraţie bisericească, unde a funcţionat până la pensionare (1 aug. 1972); membru în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Sibiului, un timp consilier în Mi-

nisterul Cultelor (1940—1941), protopop, iconom stavrofor (1950), „doctor honoris causa" al Facultății de Teologie din Tesalonic (1968). A fost delegat al Bisericii Ortodoxe Române la prima Conferință panortodoxă de la Rhodos (1961), la a patra Conferință panortodoxă de la Chambesy (1968), la a patra Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Uppsala (1968) și la alte întruniri interortodoxe sau intercreștine; a conferențiat la diferite Facultăți de Teologie din Grecia și Germania.

A fost unul din cei mai de seamă canoniști ai Ortodoxiei în genere, cu o pregătire deosebită, cunoscător al mai multor limbi moderne. A lăsat o operă canonică și teologică impresionantă, ca volum și calitate, în care a tratat probleme de o mare diversitate: rolul mirenilor în Biserică, autocefalia și autonomia, raporturile Bisericii cu statul, diaspora ortodoxă, canonizarea sfinților, problema unui viitor sinod panortodox, probleme actuale ale Ortodoxiei ș.a., toate legându-se de nevoile concrete ale vieții bisericești din timpul său.

Lucrări principale: *Mirenii în Biserică. Studiu canonic-istoric*, Sibiu, 1939, XII + 816 p.; *O novelă necunoscută a împăratului bizantin Andronic II Paleologul cel Bătrân*. Text, traducere și comentar, în „Anuarul XV al Academiei «Andreiane»", Sibiu, 1939, p. 170—216 (și extras, 50 p.); *Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului și principiul autonomiei bisericești*, Sibiu, 1940, 47 p.; (vezi și vol. *Omagiu I. P. S. Sale Dr. Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului*, p. 214—248); *Rasă și religiune*, Sibiu, 1942, IV + 152 p.; *Ontologia juris*, în „Anuarul XIX (I) al Academiei teologice «Andreiane»", Sibiu, 1943, p. 407—611 (și extras, 203 p.); *Dreptul în gândirea românească*, Brașov, 1943, 48 p.; *Sfinții români*, Sibiu, 1945, 79 p.

Statutul Bisericii Ortodoxe Române, în ST, an. I, 1949, nr. 7—8, p. 638—661; *Adevărul asupra unirii religioase de la 1700, în* „Ortodoxia", an. I, 1949, nr. 4, p. 47—103 (semnat Leon Pădureanu); *Despre canonizarea sfinților în Biserica Ortodoxă*, în „Ortodoxia", an.II, 1950, nr. 2, p. 260—278; *Diaspora ortodoxă*, în BOR, an. LXVIII, 1950, nr. 11—12, p. 603—617; *Importanța canonică și juridică a Sinodului al IV-lea ecumenic*, în „Ortodoxia", an. III, 1951, nr. 2—3, p. 441—458; *Locurile sfinte din Orient*, în „Ortodoxia", an. IV, 1952, nr. 1, p. 5—77; *Relațiile dintre Stat și Biserică. Studiu istorico-juridic*, în „Ortodoxia", an. IV, 1952, nr. 3—4, p. 353—461; *Cu privire la un viitor Sinod ecumenic*, în „Ortodoxia", an. IV, 1952, nr. 3—4, p. 583—603; *Importanța canonică și juridică a Pravilei de la Târgoviște (1652)*, în ST, an. IV, 1952, nr. 9—10, p. 561—579; *Împăratul Justinian, Sinodul V ecumenic și papalitatea*, în ST, an. V, 1953, nr. 5—6, p. 347—364; *Îndrumător canonic*, în Vol. *Legiunile Bisericii Ortodoxe Române*, București, 1953, p. 453—494; *Despre apocrisiari sau soli bisericești*, în „Ortodoxia", an. VI, 1954, nr. 1, p. 300—338; *Probleme de ecclesiologie*, în ST, an. VI, 1954, nr. 5—6, p. 295—315; *Legislația bisericească și valoarea ei canonică*, în MO, an. VI, 1954, nr. 11—12, p. 598—617; *Succesiunea apostolică*, în ST, an. VII, 1955, nr. 5—6, p. 305—323; *Biserică și cult în Dreptul internațional*, în „Ortodoxia", an. VII, 1955, nr. 4, p. 560—592; *Biserica și dreptul*, în MO, an. VIII, 1956, nr. 4, p. 482—489; *Societățile religioase în Biserica veche*, în ST, an.VIII, 1956, nr. 1—2, p. 109—134; *Despre autocefalie*, în „Ortodoxia", an. VIII, 1956, nr. 3, p. 369—396; *Instituțiile de asistență socială în Biserica veche*, în „Ortodoxia", an. IX, 1957, nr. 1, p. 94—118 și nr. 2, p. 258—279; *Despre autonomia bisericească*, în ST, an. X, 1958, nr. 5—6, p. 376—393; *Perspectiva canonică a relațiilor dintre Ortodoxie și Anglicanism*, în „Ortodoxia", an. X, 1958, nr. 2, p. 287—301; *Vechile noastre pravile*, în MMS, an. XXXIV, 1958, nr. 9—10, p. 745—762; *Pravila lui Alexandru cel Bun și vechea autocefalie a Mitropoliei Moldovei*, în MMS, an. XXXVI, 1960, nr. 3—4, p. 170—214; *Tradiția pravilnică a Bisericii. Însemnătatea și folosul cunoașterii legilor după care se conduce Biserica*, în ST, an. XII, 1960, nr. 5—6, p. 339—368; *„Jus Ecclesiasticum". Dreptul în viața Bisericii*, în ST, an. XII, 1960, nr. 7—8, p. 467—483; *O nouă Patriarhie: Biserica din Etiopia*, în „Ortodoxia", an. XII, 1960, nr. 1, p. 34—73; *Obârșia autocefaliei și autonomiei*, în MO, an. XIII, 1961, nr. 1—4, p. 80—113; *Autocefalia și autonomia în Ortodoxie*, în MO, an. XIII, 1961, 1961, nr. 5—6, p. 278—316; *Pravila Sfântului Calinic. Un veac de la apariția ei*, în MO, an. XIV, 1962, nr. 3—4, p. 209—223; *Ortodoxia și diaspora. Situația actuală și poziția canonică a diasporei ortodoxe*, în „Ortodoxia", an. XV, 1963, nr. 1, p. 3—38; *Premise și perspective pentru unirea Bisericilor*, în „Ortodoxia", an. XV, 1963, nr. 3—4, p. 621—629; *Despre „recepția" de către*

Biserică a hotărârilor Sinoadelor ecumenice, în ST, an XVII, 1965, nr. 7—8, p. 395—401; *Problema unui viitor sinod ecumenic și poziția Bisericii Ortodoxe față de el*, în „Ortodoxia", an. XX, 1968, nr. 2, p. 331—337; *Expunere și analiză canonică a unor măsuri de reorganizare a Bisericii catolice luate de Conciliul II Vatican*, în „Ortodoxia", an. XX, 1968, nr. 3, p. 486—495; *Căsătoriile mixte și ultimele măsuri luate de Vatican în privința lor*, în ST, an. XX, 1968, nr. 7—8, p. 487—497; *Canonizarea sfinților după învățătura și după rânduielile Ortodoxiei*, în MO, an. XX, 1968, nr. 5—6, p. 360—368; *Poziția laicilor în Biserica Ortodoxă*, în ST, an. XX, 1968, nr. 3—4, p. 195—203; *Biserica, cu sau fără laici?*, în „Ortodoxia", an. XXI, 1968, nr. 4, p. 608—616; *Despre sinodalitate*, în ST, an. XXI, 1969, nr. 3—4, p. 155—163; *Codificarea canoanelor*, în ST, an. XXI, 1969, nr. 9—10, p. 627—648; *Iconomie și intercomuniune*, în „Ortodoxia", an. XXII, 1970, nr. 1, p. 5—19; *Har și jurisdicție*, în ST, an. XXII, 1970, nr. 1—2, p. 5—28; *Instituție și instituționalizare în viața bisericească*, în MMS, an. XLVI, 1970, nr. 3—6, p. 241—257; *Pentru serbarea Sfintelor Paști la aceeași dată de întreaga creștinătate*, în ST, an. XXII, 1970, nr. 5—6, p. 368—383; *Ortodoxia în zările ecumenismului. Perspective ecumenice*, în MO, an. XXII, 1970, nr. 7—8, p. 743—777; *Contribuții și poziții ale teologilor români în probleme de Drept bisericesc*, în ST, an. XXIII, 1971, nr. 3—4, p. 149—173; *Importanța vechilor sinoade ecumenice și problema unui viitor sinod ecumenic*, în ST, an. XXIV, 1972, nr. 3—4, p. 190—211; *Structura primară a comunității creștine*, în ST, an. XXIV, 1972, nr. 9—10, p. 674—683; *Despre modul de însușire a vechilor pravile: receptare sau asimilare?* în ST, an. XXV, 1973, nr. 1—2, p. 12—20.

O serie de studii au fost publicate peste hotare: *Peri ton themeliodon kanonikon arhon tes Orthodoxias*, extras din rev. „Theologia", Atena, 1968, 16 p.; *Der Stellung das Laien in der Orthodoxen Kirche*, extras din rev. „Kyrios" —Berlin, VIII, 1/2, 1968, p. 96—105; *Das Wesen des orthodoxen Kirchenrechtsgöttliche Setzung oder geschichtlich wandelbar*, extras din „Kyrios", VIII, 1968, p. 180—189; *Für eine ökumenische Theologie*, extras din „Kyrios", IX,1969, p. 109—116; *Über die Rezeptation Beshlüss der ökumenischen Synoden seitens der Kirche*, extras din „Theologia", Atena, 1969, 15 p. etc.

Alte articole, recenzii, dări de seamă în „Revista Teologică", „Telegraful Român" — Sibiu, și alte periodice. Unele din studiile sale au fost traduse în limbile rusă, germană, engleză, greacă și publicate în reviste teologice de peste hotare: „Jurnal Moskovskoi Patriarhii" — Moscova, „Theologia" — Atena, „Grigorios Palamas" — Tesalonic, „Ecclisiastikos Faros" — Alexandria, „Kyrios" — Berlin, în publicațiile *Councils and the Ecumenical Movement* și *Konzile und die ökumenische Bewegung* — Geneva.

Literatura: *Necrolog*, în BOR, an. XCI, nr. 3—5, 1973, p. 478—480 și ROC, an. III, 1973, nr. 2, p. 64—67; Gh. I. Moisescu, *Preotul profesor dr. Liviu Stan*, în „Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena" pe anul 1974, p. 155—156; Prof. I. Ivan, *Prof. Pr. Dr. Liviu Stan*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 97—98; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 331—333; amănunte asupra lucrărilor sale în studiul său: *Contribuții și poziții ale teologilor români în probleme de Drept bisericesc*, în ST, an. XXIII, 1971, nr. 3—4, p. 161—173.

STAN VASILE, episcop. N. 30 ian. 1875, în Sohodol, jud. Alba, † 13 apr. 1945, în Sibiu. Studii la Gimnaziile din Brad, Beiuș și Brașov, Institutul teologic din Sibiu (1893—1896), Facultatea de Filosofie a Universității din Budapesta (1898—1902), doctoratul în 1908. Profesor de Limba română la Institutul teologic-pedagogic din Sibiu (1902—1919), director al Școlii normale „Andrei Șaguna" din Sibiu (1919—1927); unul din pionierii cooperației românești din Transilvania; diacon (1906), preot (1913), protopop (1921); rămas văduv, intră în monahism la mănăstirea Cozia (1925), devenind arhimandrit și vicar al Arhiepiscopiei Sibiului (1927), hirotonit arhiereu-vicar cu titlul „Rășinăreanul" în 1928; la 1 nov. 1938 ales episcop al noii eparhii a Maramureșului cu reședința în Sighet, păstorind până la moarte (în 1940—1944 în refugiu la Sibiu). A publicat o serie de lucrări de pedagogie, manuale școlare, traduceri și articole.

Lucrări: *Predica în biserică, importanța și necesitatea ei*, în „Anuarul XX al Institutului teologic-pedagogic", Sibiu, 1904, p. 3—24; *Centenarul lui Șaguna și opinia publică românească*, în „Anuarul XXVI al Institutului teologic-pedagogic", Sibiu, 1910, p. 3—32 (și extras).

Magyar elemek a Móczok nyelvében (Elemente maghiare în limba moţilor, — teză de doctorat), Sibiu, 1908, 64 p.; *Gramatica limbii maghiare întocmită pentru şcoalele normale*, Sibiu, 1909, 168 p.

Secretul succesului. Traducere şi prelucrare după R. Ruiz Amado, Sibiu, 1915, 280 p.

Ca director, a publicat „Anuarele Şcolii normale Andrei Şaguna" din Sibiu (1919—1927); articole cu caracter pedagogic şi lecţii practice în revista de specialitate „Vatra Şcolară" de la Sibiu (pe care a redactat-o în 1911—1914); alte articole, predici şi cuvântări în „Revista Teologică", „Telegraful Român" ş.a.

Literatura: Diacon Gh. I. Moisescu, *Alegerea, învestirea şi înscăunarea P. S. Arhiereu Dr. Vasile Stan ca episcop al Maramureşului*, în BOR, an. LVII, 1939, nr. 1—2, p. 93—99; Dr. Gr. T. Marcu, † *Episcopul Vasile al Maramureşului*, în RT, an. XXXV, 1945, nr. 3—4, p. 162; I.N. Ciolan, *Dr. Vasile Stan, un pionier al cooperaţiei transilvane*, în MA, an. XXVI, 1981, nr. 4—6, p. 407—413; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învăţământ teologic la Sibiu,1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 294—295.

STANCA SEBASTIAN, preot, istoric şi scriitor. N. 17 oct. 1878, în Petroşani, jud. Hunedoara, în familie de preot, † 9 nov. 1947, în Sibiu. Studiile secundare la Gimnaziul evanghelic-luteran din Sebeş (1890—1893) şi la Liceul ortodox „Andrei Şaguna" din Braşov (1893—1898), iar cele superioare la Institutul teologic din Sibiu (1898—1901) şi la Facultatea de Litere a Universităţii din Budapesta (1901—1905), cu doctoratul în 1910. A fost preşedintele Societăţii literare „Petru Maior" din Budapesta, în 1902 s-a numărat printre cei 12 studenţi români care au pus bazele revistei „Luceafărul" la Budapesta; a lucrat în redacţia ziarelor „Poporul Român" în Budapesta (1901—1906 şi 1907), „Telegraful Român" din Sibiu (1906) şi „Lupta" din Budapesta (1907). Preot paroh în Vulcan, jud. Hunedoara (1907—1911), apoi în Sebeş, jud. Alba (1911—1919), asesor referent şcolar în noul Consistoriu eparhial ortodox român din Cluj (1919—1921), apoi la Episcopia Vadului, Feleacului şi Clujului, înfiinţată în 1921 (din 1922 consilier la secţia bisericească), deţinând acest post până în 1940; în acestă calitate a redactat foaia eparhială „Renaşterea" (din 1923) şi a organizat muzeul eparhial; hirotesit protopop, apoi iconom stavrofor; membru în Adunarea eparhială din Cluj şi în Congresul Naţional Bisericesc, membru în secţia istorică a Astrei. A publicat o serie de lucrări de istorie bisericească locală, nuvele, schiţe, amintiri, traduceri, prelucrări etc.

Lucrări teologice şi istorice: *Pocăiţii. Studiu pentru combaterea sectei pocăiţilor*, Sibiu, 1913, 272 p.; *Pâinea vieţii. Carte de rugăciuni pentru toţi creştinii*, Cluj, 1931, 232 p.

Contribuţia preoţimii române din Ardeal la războiul pentru întregirea neamului (1916—1919), Cluj, 1925, 179 p.; *Carmen saeculare. Preoţimea română din Ardeal în slujba idealului naţional*, Cluj, 1927, 20 p.; *Biserica ortodoxă din Sebeş*, Cluj, 1928, 35 p.; *Episcopia ortodoxă română a Vadului, Feleacului şi Clujului, 1919—1929*, Cluj, 1930, 165 p.; *Mănăstirea de la Râpa Râmeţului*, Cluj, 1936; *Propaganda uniaţiei în Munţii Apuseni*, în RT, an. XXVII, 1937, nr. 6, p. 213—218 şi nr. 7—8, p. 269—272; an. XXVIII, 1938, nr. 7—8, p. 336—340; an. XXIX, 1939, nr. 10—11, p. 412—422; *Viaţa şi activitatea lui Vasile Moga, 1774—1845*, Cluj, 1939, 125 p.; *Monografia istorico-geografică a localităţii Petroşani*, Petroşani, 1996, 100 p.

Cipariu Timotheus, Petroşani, 1910, 74 p. (teză de doctorat, în limba maghiară); conferinţe despre *Mihai Viteazul, George Dima, Gheorghe Lazăr, Ciprian Porumbescu*, toate tipărite.

Lucrări literare: *Pribegii. Comedie din viaţa meseriaşilor*, în două acte. Localizare după I. Nestroy, Sibiu, 1910, 4 f. + 46 p.; *Bucătăreasa. Comedie într-un act*, Prelucrare după Teodor Abt, Braşov, 1911, 22 p.; *Lazăr diacul. O întâmplare adevărată*, Bucureşti, 1923, 40 p.; *Fiul cantonierului şi alte novele*, Bucureşti, 1925, 24 p.; *Greva şi alte povestiri*, Arad, 1926, 64 p.; *Sergentul*. Episod din luptele de lângă Jiu în pasul Surduc la începutul lui septembrie 1916. Dramă într-un act... Prelucrată după lucrarea lui I. Korner: „Joseph Heyderich", Arad, 1926, 46 p.; *Lege nouă. Comedie într-un act*, Sibiu, 1933, 52 p.; *Apis şi Este*, traducere după Bruno Brehm, Bucureşti, 1942, 489 p.

Colaborări la „Telegraful Român", „Luceafărul" şi „Revista Teologică" din Sibiu, „Libertatea" — Orăştie, „Tribuna" — Cluj, „Cosânzeana" — Cluj, „Ţara Noastră" — Sibiu-Cluj, „Anuarul Institutului de Istorie Naţională" — Cluj etc.

În manuscris: piese de teatru, traduceri din Schiller, Goethe, Körner, Uhland, Heine etc.

Literatura: *Necrolog*, în „Renașterea"—Cluj, an. XXV, nr. 46—47 din 23 nov. 1947; Prof. I. Lupaș, *Cuvânt funebru*, în TR, an. XCV, nr. 39—40 din 23 nov. 1947, p. 2—3; † *Iconom stavrofor Dr. Sebastian Stanca*, în BOR, an. LXV, 1947, nr. 10—12, p. 392—394; Sebastian Stanca, *Cum am înființat revista „Luceafărul" de la Budapesta*, în „Revista de Istorie și Teorie Literară", 19, 1970, nr. 4, p. 645—652; Preot prof. Ion Bunea, *Prot. stavrofor Dr. Sebstian Stanca*, în „Îndrumătorul bisericesc de la Cluj pe anul 1978", p. 261—264; Pr. prof. Nicolae Neaga, *Prot. Sebastian Stanca*, în „Îndrumătorul pastoral de la Alba Iulia pe anul 1980", p. 212—213; Nicolae Feier, *Viața și activitatea protopopului Dr. Sebastian Stanca*, teză de licență, ms. dact., Sibiu, 1981, 83 p.; Sebastian Stanca, *O gazetă românească în Budapesta*, în „Repere sibiene. Studii și referate", III, Sibiu, 1982, p. 343—367; Constantin Pascu, *Un cărturar originar din Petroșani între ctitorii revistei „Luceafărul": Sebastian Stanca*, în „Sargetia", Deva, vol. 16—17, 1982—1983, p. 650—664; Pr. Ioan Bândean, *Prot. stavr. Dr. Sebastian Stanca (1878—1947). Contribuția sa la cunoașterea istoriei Bisericii transilvane și la reînființarea Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului*, în MA, an. XXXI, 1986, nr. 5, p. 59—68.

STANCIU ROMAN (din botez Radu), episcop vicar. N. 3 mart. 1921, în Axintele, jud. Ialomița, † 12 febr. 1994, în București, Frate în mănăstirea Cernica (1932). Studii la Seminarul monahal din mănăstirea Cernica (1933—1941), cu diferență de liceu și bacalaureat, Facultatea de Teologie din București (1941—1945) și Facultatea de Farmacie din București (1945—1950). Tuns în monahism la Cernica sub numele Roman (1940), hirotonit ierodiacon (1940), ieromonah (1953), mai târziu hirotesit arhimandrit. Șef de serviciu tehnic în atelierele Patriarhiei din mănăstirea Plumbuita, casier și secretar la mănăstirea Căldărușani, duhovnic la Seminarul monahal din mănăstirea Horezu (1953—1959), stareț la mănăstirea Cernica (1959—1973), episcop-vicar la Arhiepiscopia Bucureștilor, cu titlul „Ialomițeanul" (ales 9 iun., hirotonit 15 aug. 1973).

A publicat mai multe studii privind trecutul mănăstirii Cernica: *Zugravul Nicolae Polcovnicu la mănăstirile Cernica și Pasărea*, în BOR, an XCI, 1973, nr. 11—12, p. 1290—1294; *G. Tattarescu și N. Grigorescu în arta bisericească românească*, în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 5—6, p. 712—728; *Zugravi care au pregătit apariția picturii laice și maeștri ai picturii laice zugravi de biserici*, în BOR, an. XCVII, 1979, nr. 9—12, p. 1141—1166; *Starețul Gheorghe și mănăstirea Cernica*, în BOR, an. C, 1982, nr. 3—4, p. 332—339 (toate în colaborare cu prof. I. L. Georgescu).

Literatura: BOR, an. XCI, 1973, nr. 7—8, p. 785—791; GB, an. XXXII, 1973, nr. 7—8, p. 654—664; *Necrolog*, în BOR, an. CXII, 1994, nr. 1—6, p. 210—224.

STANCIU VASILE, dirijor și compozitor. N. 1 nov. 1958 în Ighișu Nou, jud. Sibiu. Studii la Seminarul Teologic Ortodox din Cluj-Napoca (1974—1979), Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1979—1983), cursuri de doctorat pentru Muzică bisericească la Institutul Teologic Universitar din București (1983—1986), cu doctoratul în 1995, specializare la Academia de Muzică bisericească din Regensburg (1991—1992). Profesor de Muzică psaltică și liniară la Seminarul Teologic din Cluj-Napoca (1985—1992), director al Seminarului (1990—1991), asistent (1990—1993), lector (1993—1997) și conferențiar (din 1997) pentru Muzică bisericească și Ritual la Facultatea de Teologie a Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca, profesor asociat al Academiei de Muzică „Gheorghe Dima" din Cluj-Napoca (din 1990), preot (1986).

Lucrări muzicale: *Slujbele sfinților români din Transilvania și alte cântări religioase* — Cluj-Napoca, 1990, 270 p.; *Cântările Vecerniei — Curs de muzică bisericească* pentru studenții Facultății de teologie, Cluj-Napoca, 1995, 215 p.; *Podobii și axioane, culegere de muzică bisericească*, Cluj-Napoca, 1996, 168 p. (în colaborare cu Pr. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu); *Cântări în cinstea Maicii Domnului — pe o singură voce*, Cluj-Napoca, 1996, 70 p.; *Cântările Sfintei Liturghii pentru cor mixt*, după diferiți autori — vol. I, Cluj-Napoca, 1997, 127 p.; *Cântările Sfintei Liturghii pentru cor mixt*, după diferiți autori — vol. 2, Cluj-Napoca, 1998, 130 p.; *Compoziții, prelucrări și armonizări pentru cor mixt, o voce, două*

şi trei voci egale, Cluj-Napoca, 1996, 71 p.; *Carte de muzică bisericească*, Alba Iulia, 1998, 220 p.

Profesorul, dirijorul şi cântăreţul Atanasie Lipovan, în MB, an. XXXV, 1985, nr. 1—2, p. 44—54; *Cântarea cultică ortodoxă, mijloc de activitate misionară*, în ST, an. XXXVII, nr. 7—8, 1985, p. 44—54; *Viaţa şi activitatea compozitorului Trifon Lugojan*, în MB, an. XXXVIII, 1988, nr. 5, p. 82—90; *Viaţa, activitatea şi opera muzicală a prof. dr. Vasile Petraşcu*, în MA, an. XXXIII, 1988, nr. 2, p. 19—36; *Muzica bisericească ortodoxă din Transilvania* — teză de doctorat, Cluj-Napoca, 1996, 300 p.

O serie de studii despre personalităţi ale muzicii bisericeşti de la noi în revistele „Mitropolia Ardealului", „Mitropolia Banatului", sau studii teoretice în „Anuarul Facultăţii de Teologie" din Cluj-Napoca.

STANCIUL, preot copist. N. către sfârşitul secolului al XVII-lea, † după deceniul al treilea al secolului al XVIII-lea. Preot slujitor la biserica „Toţi Sfinţii" (Antim) din Bucureşti. A copiat mai multe manuscrise cu caracter istoric, juridic, teologic şi liturgic, între care: *Cronica domniei lui Nicolae Mavrocordat* de Nicolae Costin, 1722 (Ms. 58 din Bibl. Acad.) şi în 1725 (Ms. 1299), *Cronicile* lui Miron şi Nicolae Costin, în 1723 (Ms. 2715), *Cronica* lui Nicolae Costin şi alte lucrări istorice (Ms. 37), *Cronica* lui Nicolae Costin şi a lui Radu Popescu (Ms. 4225), *Istoria Ţării Româneşti* de Constantin Cantacuzino Stolnicul (Ms. 3443), *Carte românească de învăţătură de la pravilele împărăteşti* a lui Vasile Lupu din 1646 (Ms. 1253), *Tâlcuirea Apocalipsului* de Andrei arhiepiscopul Cezareii Capadociei (Ms. 4286), *Tâlcul Evangheliilor* de Teofilact al Ohridei, cu un lexicon românesc la anumite cuvinte, după această lucrare (Ms. 1467 şi Ms. 3314), *Molitvelnic* (Ms. 2337), *Minunile Maicii Domnului* (Ms. 1830) şi altele.

Textul original al *Didahiilor* lui Antim Ivireanul a fost dat de acest preot ucenicului său, grămăticul Efrem, care a făcut o copie, între anii 1722 şi 1724 (Ms. 3 460).

Literatura: Gabriel Ştrempel, *Copişti de manuscrise româneşti până în 1800*, vol. I, Bucureşti, 1959, p. 224—227; Acelaşi, *Catalogul manuscriselor româneşti*, vol. I—III, Bucureşti, 1978, 1983, 1987, indici.

STĂNCIULESCU-BÂRDA ALEXANDRU, preot, istoric. N. 23 febr. 1953, în Bârda, jud. Mehedinţi. Studii la Seminarul teologic din Craiova (1968—1973), cu diferenţă de liceu şi bacalaureat la Liceul „Traian" din Drobeta Tr. Severin, Institutul Teologic Universitar din Bucureşti (1973—1977). Preot-paroh în Gruia (1977—1978), Bâlvăneşti (1978—1979) şi Malovăţ (din 1979), toate în jud. Mehedinţi.

Lucrări: *Anton Pann*, Bucureşti, 1976, XXX+192 p.; *Coloana infinitului*, vol. I., Bucureşti, 1982, XXX + 338 p.; *G. Călinescu, Aforisme şi reflecţii*, Bucureşti, 1984, XXI + 201 p. (în colaborare); *Coloana infinită. Din gândirea română modernă*. Ediţie îngrijită, indici şi note de..., Bucureşti, 1987, 703 p.; *Nicolae Iorga — Concepţia istorică*, Bârda, 1995, 270 p.; *Călăuză biblică*. Ediţie îngrijită, antologie, prefaţă, indice şi note de ..., Bucureşti, 1997, 425 p.; *Nevoia de Dumnezeu*, Bârda, 2000, 186 p. (lecţii de Religie); *Bibliografia revistei „Biserica Ortodoxă Română", 1874—1994*, 2 vol., Bârda, 2000—2001, 391 + 445 p.

Scrisori inedite adresate de Gavriil Musicescu lui Iosif Naniescu, în MMS, an. LI, 1975, nr. 9—12, p. 771—776; *Menţiuni din presa vremii referitoare la contribuţia preoţimii oltene la răscoala din 1907*, în MO, an. XXIX, 1977, nr. 1—3, p. 92—101; *Clerul ortodox român în sprijinul Războiului de Independenţă*, în MO, an. XXIX, 1977, nr. 4—6, p. 342—351; *Contribuţii la descifrarea inscripţiilor de la Murfatlar (Basarabi)*, în BOR, an. XCV, 1977, nr. 11—12, p. 1024—1034; *Situaţia ţăranilor de pe moşiile mănăstirii Strehaia în preajma evenimentelor anului 1848. Documente inedite*, în RA, *Supliment*, vol. LVI, 1979, p. 24—32; *Transilvania în lumina datelor cuprinse într-o hartă puţin cunoscută de la 1848*, în vol. „Mehedinţi. Istorie şi Cultură", II, Drobeta Tr. Severin, 1980, p. 129—139; *Cronografele — elemente ale culturii bizantine la români*, în MB, an. XXX, 1980, nr. 4—6, p. 270—282; *Letopiseţul Cantacuzinesc. Varianta Căldăruşani*, în BOR, an. XCVIII, 1980, nr. 5—6, p. 655—663 şi an. XCIX, 1981, nr. 1—3, p. 144—174; *Eufrosin Poteca inedit: „Elementuri de metafizică"*, în BOR, an. XCIX, 1981, p. 675—689; *Primul război mondial reflectat în presa bisericească*, în MO, an. XL, 1988, nr. 6, p. 41—58; *Câteva elemente ale determinismului social în gândirea lui Nicolae Bălcescu*, în vol. „Mehedinţi. Istorie şi cultură", III, Drobeta-

Tr. Severin, 1981, p. 87—97; *Despre fond și formă în studiul istoriei după concepția lui Nicolae Iorga*, în vol. „Mehedinți. Istorie și cultură", III, Drobeta-Tr. Severin, 1981, p. 123—136; *Contribuții la cunoașterea activității și personalității lui Nicolae Iorga*, în AIIA, Cluj-Napoca, XXVIII, 1987, p. 601—620; *Contribuții privind monografia satului Bârda (Pitulași) din județul Mehedinți*, în vol. „Mehedinți. Istorie și cultură", III, Drobeta-Tr. Severin, 1981, p. 187—197 și vol. IV, 1982, p. 305—311 și MO, an. XL, 1988, nr. 6, p. 93—104 (în colaborare); *Atestări documentare privind localitățile județului Mehedinți*, în vol. „Plaiul Cloșani", IV, Drobeta-Tr. Severin, 1982, p. 277—287 și în vol. „Mehedinți. Cultură și civilizație", IV, Drobeta-Tr. Severin, 1982, p. 249—283; *La începuturile învățământului filosofic în limba română*, în „Revista de Filosofie", t. XXIX, nr. 5, 1982, p. 498—502; *Eufrosin Poteca inedit. Cursul de Istoria filosofiei*, în vol. „Mehedinți. Cultură și civilizație", vol. IV, Drobeta-Tr. Severin, 1982, p. 365—390; *Mesajul operei istorice în contextul politico-social după concepția lui Nicolae Iorga*, în vol. „Hierasus", Botoșani, 1983, p. 345—370; *Vechi locașuri de cult și așezări umane pe pământul Olteniei*, în MO, an. XXXVI, 1984, nr. 5—6, p. 373—382.

Vicleiul, vicleimul sau irozii, în MO, an. XXVI, 1975, nr. 11—12, p. 893—899; *Bocetul și ritualul înmormântării în nordul județului Mehedinți*, în BOR, an. XXVIII, 1980, nr. 11—12, p. 1193—1203; *Obiceiurile de înmormântare în nord-vestul Plaiului Cloșani*, în vol. „Plaiul Cloșani", IV, Drobeta-Tr. Severin, 1982, p. 69—79; *Aspecte istorice în proverbele românești*, în vol. „Proverbium", I, Drobeta-Tr. Severin, 1983, p. 53—67 (și în rev. „Mărturie Ortodoxă" din Olanda, an. II, nr. 5, 1983, p. 146—170).

Alte articole, recenzii, reportaje în revistele bisericești și locale; comunicări la numeroase simpozioane; ediții critice din opera Pr. Dr. Gheorghe Paschia.

STĂNESCU DUMITRU, profesor de religie (nehirotonit). N. 1863, în Zănoaga, jud. Olt, † d. 1940, în București. Studii la Seminarul „Central" (abs. 1884) și la Facultatea de Teologie din București (1884—1888, lic. 1891, doctoratul în 1919). În mai multe rânduri „defensor eclesiastic" pe lângă Ministerul Cultelor și Instrucțiunii, profesor de Religie la Liceul „Matei Basarab" din București, autor de lucrări de istorie bisericească și manuale școlare.

Lucrări: *Originea creștinismului la români*, București, 1891, III + 100 p.; *Viața religioasă la români și influența ei asupra vieții publice*, București, 1906, VII + 544 p.; *Monahul Serghie Cantacuzino*, București, 1919, 62 p.; *Din trecutul nostru politic și bisericesc*, București, 1921, 68 p.; *Vechile Episcopii la români*, București, 1927, 95 p.; *Școala românească de la Bistrița*, București, 1931, 35 p.; *Călăuza istoriei Bisericii române*, București, 1933, 132 p.; *Viața și minunile Sfintei Paraschiva*, București, 1938, 52 p.; *Mitropolis tis Keltzenis sin tis Kortzenis kai Taron*, București, 1940, 96 p.; *Cultul Maicii Domnului la români*..., București, f.a., 128 p.

Manuale: *Morala creștină*, București, 1898, 286 p. (altă ediție în 1920, 103 p.; ed. a XI-a, 1926, 102 p.); *Explicarea Evangheliilor*, pentru clasa a II-a secundară, ed. a II-a, București, 1912, 87 p. (ed. a X-a, București, 1923, 88 p.); *Istoria Bisericii Române*, pentru clasa a VI-a, București, 1915, 144 p. (altă ediție, București, 1920, 136 p.); *Istoria sacră a Vechiului Testament*, pentru cl. I gimnazială, București, 1892, 160 p. (ed. VI în 1898); *Istoria sacră a Noului Testament*, pentru cl. II gimnazială, București, 1896, 160 p. (ed. II 1898); *Istoria sfântă a Vechiului și Noului Testament*, pentru cl. I secundară, București, 1899, 167 p. (ajunsă la 8 ediții; o ediție pentru școli normale și comerciale, București, 1936, 160 p.); *Dogmele religiunii creștine*, București, 1906, 76 p. (urmate de alte ediții, una fiind în 1924, 96 p.); *Carte de educație morală*, București, 1929, 247 p.; *Parabolele și învățăturile Domnului nostru Iisus Hristos* pentru cl. a II-a secundară și normală, București, 1929, 128 p. (o ediție în 1934, 124 p.). A condus revista lunară „Școala și Biserica" (din 1915 până după 1940).

Literatura: *Enciclopedia „Cugetarea"*, sub red. Lucian Predescu, București, 1940, p. 803; *Bibliografia românească modernă, 1831—1918*, vol. IV, București, 1996, p. 361—363.

STĂNESCU GHEORGHE, profesor de teologie. N. 15 nov. 1897, în Brașov, † 4 nov. 1956, în Cluj. Liceul „Andrei Șaguna" din Brașov (1909—1917), Institutul teologic din Sibiu (1917—1920), cu diferență și doctorat la Facultatea de Teologie din Cernăuți, studii de specializare la

Universitatea din Viena (1923—1924). Profesor de Istorie bisericească şi Patrologie la Academia teologică din Cluj (1924 —1940 şi 1945—1952) — devenită Institut Teologic Universitar din 1948 — (în 1940—1945 utilizat la catedra de Istorie universală a Universităţii din Cluj, refugiată la Sibiu), în 1946—1948 detaşat ca inspector general în Ministerul Cultelor, apoi profesor la Şcoala de cântăreţi şi Seminarul teologic din Cluj (1952—1956).

Lucrări: *„Epoca de aur" a literaturii creştine armene (secolul al V-lea)*, Cluj, 1937, 63 p.; *Politica imperialistă a papii Inocenţiu III şi luptele de succesiune dintre Staufi şi Welfi*, Cluj, 1939, 76 p.; *Eusebiu al Cesareei*, Cluj, 1940, 50 p.; *Căderea Ierusalimului*, în RT, an. XXXIII, 1943, nr. 3—4, p. 180—200 şi nr. 7—8, p. 348—359 (şi extras, Sibiu, 1943, 34 p.); coautor al manualului de *Istorie bisericească universală*, 2 vol., Bucureşti, 1956, 398 + 467 p.; colaborări la reviste teologice germane şi româneşti.

Studii de Istorie bisericească universală şi Patristică. Îngrijirea ediţiei, studiu introductiv, bibliografie suplimentară, indice de nume şi lucrări de Pr. Conf. Dr. Ioan Vasile Leb, Cluj-Napoca, 1998, 231 p.

Literatura: Dr. Ioan Vască, *Zece ani în slujba Bisericii şi neamului*, Cluj, 1934, p. 45; *Necrolog*, în MA, an. II, 1957, nr. 1—2, p. 146; Pr. Dr. Alexandru Moraru, *Învăţământul teologic universitar ortodox din Cluj (1924—1952)*, Cluj Napoca, 1996, p. 187—188.

STĂNESCU VARTOLOMEU, episcop. N. 25 aug. 1875, în Ciuperceni, jud. Teleorman, † 2 nov. 1954, în mănăstirea Bistriţa-Vâlcea. Studii la Seminarul „Central" din Bucureşti (1890—1897), Facultatea de Teologie din Bucureşti (1897—1901); călugărit şi hirotonit ierodiacon în 1905; diacon la catedrala mitropolitană din Bucureşti (1905), apoi la capela ortodoxă română din Paris (1905—1909), urmând, paralel, Sociologia şi Dreptul la Sorbona, precum şi cursuri la Facultatea de Teologie. Ieromonah (dec. 1909) şi „arhimandrit de scaun" (vicar) al eparhiei Dunării de Jos (1910—1912), arhiereu titular cu numele „Băcăuanul" (1912), inspector al seminariilor din ţară (1912), profesor de Noul Testament la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1913—1919), locţiitor de episcop la Argeş (1 apr. 1919—1 apr. 1920), locţiitor la Râmnic (din 1 apr. 1920), apoi episcop eparhiot la Râmnic (ales 17 mart. 1921, înscăunat 24 apr.), unde a păstorit până la 1 nov. 1938, când a fost pensionat şi s-a stabilit la mănăstirea Bistriţa. A desfăşurat o bogată activitate culturală, misionară şi filantropică; a pus bazele foii eparhiale „Renaşterea", a stimulat munca preoţilor olteni, grupându-i în Societatea „Renaşterea"; delegat la Conferinţa ecumenistă de la Stockholm (1925), preşedinte al Conferinţei regionale balcanice a „Alianţei mondiale pentru înfrăţirea popoarelor prin Biserică", ţinută la Râmnic în 1936.

A publicat felurite lucrări, articole, cuvântări, pastorale etc., între care: *Autenticitatea cărţilor sfinte ale Noului Testament*, Bucureşti, 1905, 256 p.; *Scurte încercări de creştinism social*, Bucureşti, 1913, XIII + 132 p.; *Produsuri sufleteşti şi realităţi verificate*, Râmnicu Vâlcea, 1934, XII + 452 p. (cuvântări, articole etc.); *Femeia ca factor social*, ed. a II-a, Râmnicu Vâlcea, 1936, 125 p.

Literatura: „Renaşterea", an. XIV, 1935, nr. 9, p. 297—235; Preot D. Cristescu, *Viaţa şi înfăptuirile P.S. Episcop D. D. Vartolomeu, până la împlinirea vârstei de 60 de ani*, Râmnicu Vâlcea, 1936, 351 p.; Preot Niculae Şerbănescu, *Episcopii Râmnicului*, în MO, an. XVI, nr. 1964, nr. 3—4, p. 208—209; Pr. Prof. Dr. Niculae Şerbănescu, *Ierarhii plaiurilor oltene în prima sută de ani de autocefalie*, în MO, an. XXXVII, 1985, nr. 5—6, p. 352—354.

STĂNILOAE DUMITRU, profesor de teologie, dogmatist, filosof, istoric, traducător, ziarist. N. 16 nov. 1903, în Vlădeni, jud. Braşov, † 5 oct. 1993 în Bucureşti (înmormântat la Cernica). Studiile secundare la Liceul „Andrei Şaguna" din Braşov (1914—1922), iar cele superioare la Facultatea de Litere din Bucureşti (un an) şi Facultatea de Teologie din Cernăuţi (1923—1927), unde a obţinut şi doctoratul în 1928. Trimis de mitropolitul Nicolae Bălan la studii de specializare pentru Dogmatică şi Istorie bisericească la Facultăţile de Teologie din Atena (1927—1928), München şi Berlin (1928—1929), cu călătorii de studii şi documentare la Paris şi Belgrad. Reîntors de la studii, a fost numit profesor suplinitor (1929), provizoriu (1932) şi apoi titular definitiv (1935) de Dogmatică la Academia teolo-

gică „Andreiană" din Sibiu, unde a funcționat până în 1946 (a mai predat: Apologetica 1929—1932 și 1936—1937, Pastorala 1932—1936 și Limba greacă 1929—1934). După alegerea rectorului Nicolae Colan ca episcop al Clujului, a fost numit rector al Academiei(1936—1946); hirotonit diacon în 1931, preot în 1932, hirotesit protopop stavrofor în 1940; a fost membru în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Sibiului și consilier arhiepiscopesc, redactor al foii „Telegraful Român" (ian. 1934—mai 1945). Transferat — prin chemare — la Facultatea de Teologie din București, la catedra de Ascetică și Mistică (ian. 1947—1948); în 1948, când Facultatea a devenit Institut Teologic de grad universitar, a fost încadrat ca profesor titular de Teologie Dogmatică și Simbolică, cu o întrerupere în 1958—1963, când a suferit o detenție în închisorile comuniste; reîncadrat la catedră între anii 1965—1973; după pensionare, a activat ca profesor consultant pentru cursurile de doctorat.

Timp de peste șase decenii, a desfășurat o multilaterală activitate științifică — îndeosebi în domeniul Dogmaticii — fiind considerat unul dintre cei mai de seamă teologi și gânditori creștini din lume; a publicat lucrări în volum, studii în reviste, traduceri etc. A făcut parte din delegațiile Bisericii Ortodoxe Române care au vizitat alte Biserici: Germania Federală (1970), Grecia (1971), Biserica coptă din Egipt (1971), Vatican (1971), delegat la al doilea Congres al profesorilor de Teologie ortodoxă de la Atena (1976); a participat la numeroase consultații și conferințe teologice organizate de diferite Comisii ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor în mai multe țări; a ținut conferințe, ca invitat, la Facultățile de Teologie din Atena, Tesalonic, Paris, Strasbourg, Bonn, Heidelberg, Tübingen, Freiburg, Geneva, Oxford, Institutul ecumenic de la Bossey, în S.U.A. ș.a.; a făcut parte din Comisia ortodoxă română pentru dialogul teologic cu Biserica evanghelică din Germania Federală, participând la diferite întruniri, în ambele țări.

Bogata sa activitate teologică, pusă în slujba Bisericii și a unității creștine, a fost apreciată și prin mai multe titluri și distincții: „doctor honoris causa" al Facultății de Teologie din Tesalonic (1976), al Institutului teologic „St. Serge" din Paris (1981), al Facultății de Teologie din Belgrad (1982) și al Universității din București (1992); premiul „Dr. Leopold Lucas" al Facultății de Teologie evanghelică din Tübingen, „Crucea Sf. Augustin de Canterbury" din partea primatului Angliei (1981) ș.a.; membru corespondent al Academiei Române (1990), apoi membru titular (1992).

Lucrări în volum: *Viața și activitatea patriarhului Dosoftei al Ierusalimului și legăturile lui cu țările românești*, Cernăuți, 1929, 69 p. (teză de doctorat); *Catolicismul de după război*, Sibiu, 1933, 204 p.; *Ortodoxie și românism*, Sibiu, 1939, 395 p.; *Poziția d-lui Lucian Blaga față de creștinism și Ortodoxie*, Sibiu, 1942, 150 p.

Viața și învățătura Sf. Grigorie Palama. Cu trei tratate traduse, Sibiu, 1938, 250 + CLX p.; *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Sibiu, 1943, 404 p. (și în „Anuarul XIX al Academiei teologice «Andreiane»", 1942—1943, p. 5—406); *Teologia Dogmatică și Simbolică*. Manual pentru Institutele Teologice, 2 vol., București, 1958, 1008 p. (în colaborare cu profesorii Nicolae Chițescu, Isidor Todoran și Ioan Petreuță); *Teologia Dogmatică ortodoxă* pentru Institutele Teologice, 3 vol., București, 1978, 504 + 380 + 463 p. (considerată „o sinteză amplă a Teologiei Dogmatice a Bisericii Ortodoxe, cu deschideri ecumenice, culme a gândirii dogmatice românești și punct sigur de plecare pentru noi dezvoltări în gândirea dogmatică"); *Teologia Morală ortodoxă* pentru Institutele Teologice, vol. III. *Spiritualitatea ortodoxă*, București, 1981, 320 p.; *Spiritualitate și comuniune în Liturghia ortodoxă*, Craiova, 1986, 440 p.; *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Craiova, 1987, 392 p.; *Studii de teologie dogmatică ortodoxă*, Craiova, 1990, 705 p.; *Chipul evanghelic al lui Iisus Hristos*, Sibiu, 1991, 286 p.; *Reflexii despre spiritualitatea poporului român*, Craiova, 1992, 162 p.; *Șapte dimineți cu Părintele Stăniloae* (Convorbiri — Sorin Dumitrescu), București, 1992, 272 p.; *Sfânta Treime sau La început a fost iubirea*, București, 1993, 96 p.; *Comentariu la Evanghelia lui Ioan*, Craiova, 1993; *Iisus Hristos lumina lumii*, București, 1993; *Trăirea lui Dumnezeu în Ortodoxie*, Antologie, studiu introductiv și note de Sandu Frunză, Cluj-Napoca, 1993, 240 p. (ed. II, Cluj-Napoca, 2000).

Reeditări: *Ascetica și mistica creștină sau Teologia vieții spirituale*, București 1991, 320 p.; (Cluj, 1993, 537 p. și o ediție la Alba Iulia, 2 vol. 197 + 207 p.) (este cursul său de Ascetică și Mistică de la București, apărut inițial ca vol. III din manualul de Teologie Morală ortodoxă); *Viața și învățătura Sf. Grigorie Palama*, Bucu-

rești, 1993, 303 p.; *Poziția lui Lucian Blaga față de Creștinism și Ortodoxie*, București, 1993; *Ortodoxie și Românism*, București, 1993; *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, București, 1993, 430 p.; *Teologia Dogmatică ortodoxă*, vol. I, București, 1996, 344 p.

Traduceri: Hristos Andrutsos, *Dogmatica Bisericii ortodoxe răsăritene*, Sibiu, 1930, XVI + 480 p.; Wilhelm Nyssen, *Pământ cântând în imagini. Frescele exterioare ale mănăstirilor din Moldova*, București, 1978, 196 p. + ilustr.;

Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși. Traducere, introducere și note, Sibiu, 1946, XII + 404 p. (ed. II, Sibiu, 1947); II, Sibiu, 1947, XX + 285 p.; III, Sibiu, 1948, XVI + 464 p.; IV, Sibiu, 1948, VII + 327 p.; V, București, 1976, 329 p.; VI, București, 1977, 392 p.; VII, București, 1977, 527 p.; VIII, București, 1979, 646 p.; IX, București, 1980, 645 p.; X, București, 1981, 523 p.; XI (Editura Episcopiei Romanului), 1990, 698 p.; XII, București, 1991, 296 p.

Reeditări: volumele I (ed. IV, 1993, 512 p.), II (ed. II, 1993, 352 p.), III (ed. II, 1994, 510 p.); IV (ed. II, 1994, 368 p.); V (ed. II, 1995, 447 p.).

În colecția „Părinți și Scriitori Bisericești":

Sf. Grigorie de Nyssa, *Scrieri*, Partea întâi, București, 1982, 496 p. (în colaborare cu Pr. Prof. Ioan Buga); Sf. Maxim Mărturisitorul, *Scrieri*, Partea întâi, București, 1983, 372 p. și Partea a doua, București, 1990, 367 p.; Sf. Atanasie cel Mare, *Scrieri*. Partea întâi, București, 1987, 416 p. și Partea a doua, București, 1988, 256 p.; Sf. Chiril al Alexandriei, *Scrieri*, Partea întâi, București, 1991, 616 p. și Partea a doua, București, 1992 464 p.; Partea a treia, București, 1994, 310 p.; Sfântul Ioan Scărarul, *Scara*, București, 1992, 464 p.; *Istoria lausiacă — Lavsaicon. Scurte biografii de pustnici*, București, 1993, 128 p.; Sf. Grigorie de Nazianz, *Cele cinci cuvântări teologice*, București, 1993, 187 p.; Sf. Dionisie Areopagitul, *Opere complete și scoliile Sfântului Maxim Mărturisitorul*. Traducere, introducere și note de ..., Ediție îngrijită de Constanța Costea, București, 1996, 287 p.; diferite alte traduceri în „Revista Teologică" — Sibiu și în „Mitropolia Olteniei" — Craiova.

Studii de Dogmatică în periodice: *Calea spre lumina dumnezeiască la Sf. Grigorie Palama*, în „Anuarul VI al Academiei teologice «Andreiane»", Sibiu, 1930, p. 55—72; *Două tratate ale Sfântului Grigorie Palama*, în „Anuarul IX al Academiei teologice «Andreiane»", Sibiu, 1933, p. 5—70; *Antropologia ortodoxă. Comentarii asupra stării primordiale a omului*, în „Anuarul XVI al Academiei teologice «Andreiane»", Sibiu, 1940, p. 5—21; *Cosmosul și sufletul, chipuri ale Bisericii*, în RT, an. XXXIV, 1944, nr. 3—4, p. 162—181 și nr. 7—8, 1944, p. 335—356; *Elemente de antropologie ortodoxă*, în vol. *Prinos închinat Înalt Prea Sfințitului Nicodim, Patriarhul României...*, București, 1946, p. 236—243; *Patriarhul Serghie al Moscovei ca teolog*, în „Ortodoxia", an. I, 1949, nr. 2—3, p. 173—186; *Învățătura despre Maica Domnului la ortodocși și catolici*, în „Ortodoxia", an. II, 1950, nr. 4, p. 559—609; *Maica Domnului ca mijlocitoare*, în „Ortodoxia", an. IV, 1952, nr. 3—4, p. 79—129; *Formele și cauzele falsului misticism*, în ST, an. V, 1953, nr. 1—2, p. 24—37; *Dumnezeiasca Euharistie în cele trei confesiuni*, în „Ortodoxia", an. V, 1953, nr. 1, p. 46—115; *Starea sufletelor după judecata particulară în învățătura ortodoxă și catolică*, în „Ortodoxia", an. V, 1953, nr. 4, p. 545—614; *Motivele și urmările dogmatice ale schismei*, în „Ortodoxia", an. VI, 1954, nr. 2—3, p. 218—259; *Faptele bune în învățătura ortodoxă și catolică*, în „Ortodoxia", an. VI, 1954, nr. 4, p. 507—533; *Mărturisirea păcatelor și pocăința în trecutul Bisericii*, în BOR, an. LXXXIII, 1955, nr. 3—4, p. 218—250; *Sinteză eclesiologică*, în ST, an. VII, 1955, nr. 5—6, p. 267—284; *Judecata particulară după moarte*, în „Ortodoxia", an. VII, 1955, nr. 4, p. 532—559; *Ființa Tainelor în cele trei confesiuni*, în „Ortodoxia", an. VIII, 1956, nr. 1, p. 3—28; *Numărul Tainelor, raporturile între ele și problema Tainelor din afara Bisericii*, în „Ortodoxia", an. VIII, 1956, nr. 2, p. 191—215; *Starea primordială a omului în cele trei confesiuni*, în „Ortodoxia", an. VIII, 1956, nr. 3, p. 323—357; *Legătura interioară dintre moartea și învierea Domnului*, în ST, an. VIII, 1956, nr. 5—6, p. 275—287; *Doctrina ortodoxă și catolică despre păcatul strămoșesc*, în „Ortodoxia", an. IX, 1957, nr. 1, p. 3—40; *Doctrina protestantă despre păcatul ereditar judecat din punct de vedere ortodox*, în „Ortodoxia", an. IX, 1957, nr. 2, p. 195—215; *Simbolul ca anticipare și temei al posibilității icoanei*, în ST, an IX, 1957, nr. 7—8, p. 427—452; *Cunoașterea lui Dumnezeu la Sfântul Ioan Gură de Aur*, în „Ortodoxia", an. IX, 1957, nr. 4, p. 555—567; *În*

jurul „Omiliilor duhovnicești" ale Sfântului Macarie Egipteanul, în MO, an. X, 1958, nr. 1—2, p. 15—38; *Iisus Hristos ca prototip al icoanei sale*, în MMS, an. XXXIV, 1958, nr. 3—4, p. 244—271; *Comunitate prin iubire*, în „Ortodoxia", an. XV, 1963, nr. 1, p. 52—70; *„Iconomia" în Biserica Ortodoxă*, în „Ortodoxia", an. XV, 1963, nr. 2, p. 152—186; *Mișcarea ecumenică și problemele lumii contemporane*, în GB, an. XXII, 1963, nr. 3—4, p. 305—326; *Mișcarea ecumenică și unitatea creștină în stadiul actual*, în „Ortodoxia", an. XV, 1963, nr. 3—4, p. 544—589; *Sfânta Tradiție. Definirea noțiunii și întinderii ei*, în „Ortodoxia", an. XVI, 1964, nr. 1, p. 47—109; *Autoritatea Bisericii*, în ST, an. XVI, 1964, nr. 3—4, p. 183—215; *Noțiunea dogmei*, în ST, an. XVI, 1964, nr. 9—10, p. 533—571; *Relațiile treimice și viața Bisericii*, în „Ortodoxia", an. XVI, 1964, nr. 4, p. 503—525; *Legătura dintre Euharistie și iubirea creștină*, în ST, an. XVII, 1965, nr. 1—2, p. 3—32; *Posibilitatea reconcilierii dogmatice între Biserica Ortodoxă și vechile Biserici Orientale*, în „Ortodoxia", an. XVII, 1965, nr. 1, p. 5—27; *Doctrina catolică a infailibilității la I-ul și al II-lea Conciliu de la Vatican*, în „Ortodoxia", an. XVII, 1965, nr. 4, p. 459—492; *Biserica universală și sobornicească*, în „Ortodoxia", an. XVIII, 1966, nr. 2, p. 167—198; *Din aspectul sacramental al Bisericii*, în ST, an. XVIII, 1966, nr. 9—10, p. 530—562; *Sfântul Duh și sobornicitatea Bisericii*, în „Ortodoxia", an. XIX, 1967, nr. 1, p. 32—48; *Criteriile prezenței Sfântului Duh*, în ST, an. XIX, 1967, nr. 3—4, p. 103—127; *Coordonatele ecumenismului din punct de vedere ortodox*, în „Ortodoxia", an. XIX, 1967, nr. 4, p. 494—540; *Revelația prin acte, cuvinte și imagini*, în „Ortodoxia", an. XX, 1968, nr. 3, p. 347—377; *Iconomia dumnezeiască, temei al iconomiei bisericești*, în „Ortodoxia", an. XXI, 1969, nr. 1, p. 3—24; *Revelația ca dar și ca făgăduință*, în „Ortodoxia", an. XXI, 1969, nr. 2, p. 179—196; *Teologia euharistică*, în „Ortodoxia", an. XXI, 1969, nr. 3, p. 343—363; *Temeiurile teologice ale ierarhiei și ale sinodalității*, în ST, an. XXII, 1970, nr. 3—4, p. 165—178; *Sfânta Treime, structura supremei iubiri*, în ST, an. XXII, 1970, nr. 5—6, p. 333—355; *Unitate și diversitate în tradiția ortodoxă*, în „Ortodoxia", an. XXII, 1970, nr. 3, p. 333—346; *Transparența Bisericii în viața sacramentală*, în „Ortodoxia", an. XXII, 1970, nr. 4, p. 501—516; *Dumnezeu este iubire*, în „Ortodoxia", an. XXIII, 1971, nr. 3, p. 366—402; *În problema intercomuniunii*, în „Ortodoxia", an. XXIII, 1971, nr. 4, p. 561—584; *Învățătura ortodoxă despre mântuire și concluziile ce rezultă din ea pentru slujirea creștină în lume*, în „Ortodoxia", an. XXIV, 1972, nr. 2, p. 195—212; *Chipul lui Hristos în Biserica răsăriteană: Iisus Hristos, darul și cuvântul suprem al lui Dumnezeu*, în „Ortodoxia", an. XXV, 1973, nr. 1, p. 5—17; *Caracterul permanent și nobil al tradiției*, în ST, an. XXV, 1973, nr. 3—4, p. 149—164; *Chipul lui Dumnezeu și responsabilitatea lui în lume*, în „Ortodoxia", an. XXV, 1973, nr. 3, p. 347—362; *Dumnezeu este lumină*, în „Ortodoxia", an. XXVI, 1974, nr. 1, p. 70—96; *Sfântul Duh în revelație și în Biserică*, în „Ortodoxia", an. XXVI, 1974, nr. 2, p. 216—249; *Natură și har în teologia bizantină*, în „Ortodoxia", an. XXVI, 1974, nr. 3, p. 392—439; *Hristologia Sinoadelor*, în „Ortodoxia", an. XXVI, 1974, nr. 4, p. 573—579; *Concepția ortodoxă despre tradiție și despre dezvoltarea doctrinei*, în „Ortodoxia", an. XXVII, 1975, nr. 1, p. 5—14; *Creația ca dar și tainele Bisericii*, în „Ortodoxia", an. XXVIII, 1976, nr. 1, p. 10—29; *Semnificația luminii dumnezeiești*, în „Ortodoxia", an. XXVIII, 1976, nr. 3—4, p. 433—446; *Crucea și înnoirea creștină în învățătura ortodoxă*, în MMS, an. LII, 1976, nr. 7—8, p. 467—477; *Dinamica creației în Biserică*, în „Ortodoxia", an. XXIX, 1977, nr. 3—4, p. 281—291; *Icoanele în cultul ortodox*, în „Ortodoxia", an. XXX, 1978, nr. 3, p. 475—487; *Ființa și ipostasurile în Sfânta Treime după Sfântul Vasile cel Mare*, în „Ortodoxia", an. XXXI, 1979, nr. 1, p. 53—74; *Hristologie și iconologie în disputa din secolele VIII—IX*, în ST, an. XXXI, 1979, nr. 1—4, p. 12—53; *Iisus Hristos arhiereu în veac*, în „Ortodoxia", an. XXXI, 1979, nr. 2, p. 217—231; *Purcederea Sfântului Duh de la Tatăl și relația lui cu Fiul, ca temei al îndumnezeirii și înfierii noastre*, în „Ortodoxia", an. XXXI, 1979, nr. 3—4, p. 583—592; *Sfințenia în Ortodoxie*, în „Ortodoxia", an. XXXII, 1980, nr. 1, p. 33—43; *Sfânta Scriptură și tradiția apostolică în mărturisirea Bisericii*, în „Ortodoxia", an. XXXII, 1980, nr. 2, p. 204—220; *Desăvârșirea noastră în Hristos după învățătura Bisericii Ortodoxe*, în MO, an. XXXII, 1980, nr. 1—2, p. 76—111; nr. 3—6, p. 402—426 și an. XXXIII, 1981, nr. 1—3, p. 95—104; *Fiul lui Dumnezeu, Fiul Omului*, în MMS, an. LVI, 1980, nr. 9—12, p. 733—763; *Liturghia, urcuș spre Dumnezeu și*

poartă a cerului, în MB, an. XXXI, 1981, nr. 1—3, p. 41—56; *Locaşul bisericesc propriu-zis, cerul pe pământ sau centrul liturgic al creaţiei*, în MB, an. XXXI, 1981, nr. 4—6, p. 277—307; *Sinodul II ecumenic şi Simbolul niceo-constantinopolitan*, în „Ortodoxia", an. XXXIII, 1981, nr. 3, p. 362—385; *Idolul ca chip al naturii divinizate şi icoana ca fereastră spre transcendenţa dumnezeiască*, în „Ortodoxia", an. XXXIV, 1982, nr. 1, p. 12—27; *Mărturisirea dreptei credinţe prin rugăciunile preotului însoţite de răspunsurile credincioşilor, ca pregătire pentru înfăptuirea jertfei euharistice şi a împărtăşirii cu ea*, în MB, an. XXXI, 1982, nr. 1—3, p. 39—72; *Biserica în sensul de lăcaş şi de largă comuniune în Hristos*, în „Ortodoxia", an. XXXIV, 1982, nr. 3, p. 336—346; *Modurile prezenţei lui Hristos în cultul Bisericii*, în MB, an. XXXII, 1982, nr. 7—9, p. 429—456; *Jertfa lui Hristos şi spiritualizarea noastră prin împărtăşirea de ea în Sfânta Liturghie*, în „Ortodoxia", an. XXXV, 1983, nr. 1, p. 104—118; *Doctrina luterană despre justificare şi cuvânt şi câteva reflecţii ortodoxe*, în „Ortodoxia", an. XXXV, 1983, nr. 4, p. 495—509; *Contribuţia „călugărilor sciţi" la precizarea hristologiei la începutul secolului VI*, în MO, an. XXXVII, 1985, nr. 3—4, p. 199—244; *Sfânta Treime — creatoarea, mântuitoarea şi ţinta veşnică a tuturor credincioşilor*, în „Ortodoxia", an. XXXVIII, 1986, nr. 2, p. 14—42; *Sfânta Treime şi creaţia lumii din nimic în timp*, în MO, an. XXXVIII, 1987, nr. 2, p. 41—69 şi nr. 3, p. 28—47; *Fiul şi Cuvântul lui Dumnezeu cel întrupat şi înviat ca om, unificatorul creaţiei în El pentru veci*, în MO, an. XXXIX, 1987, nr. 4, p. 7—23; *Cuvântul creator şi mântuitor şi veşnic mântuitor*, în MO, XLIII, 1991, nr. 1, p. 7—19; *Atragerea ierarhică a lumii spre Sfânta Treime prin Cuvântul lui Dumnezeu făcut om*, în MO, an. XLIII, 1991, nr. 2, p. 14—34.

Lucrări apărute în străinătate: *Trei lucrări despre Sf. Maxim Mărturisitorul*, Atena, 1973 şi 1978; *Rugăciune, libertate, sfinţenie* (în greacă), Ed. Leimon, Atena, 1980, 109 p.; *Dieu est amour*. Traduction commentée par Daniel Nesser, Genève, Ed. Labor et Fides, 1980, 122 p.; *Theology and the Church*, trad. de Robert Bassinger, cuvânt înainte de John Meyendorff, St. Vladimir Seminary Press, New York, 1980, 240 p.; *Prière de Jesus et experience du Saint Esprit*, préface Olivier Clément, Paris, 1981, 136 p.; Marc Antoine Costa de Beauregard, *Dumitru Stăniloae. Ose comprendre que t'aime*, Paris, Les Editions du Cerf, 1983, 221 p. (trad. rom. sub titlul *Mică Dogmatică vorbită. Dialoguri la Cernica*, Sibiu, 1995, 189 p.); *Le génie de l'Orthodoxie*, traduit du roumain par Dan Ilie Ciobotea, Paris, 1985, 144 p.; *Orthodoxe Dogmatik*, Mit einem Gleitwort von Jürgen Moltmann, Aus dem Rumänischen übersetzt von Hermann Pitters (Ökumenische Theologie), Zürich-Einsiedeln-Köln, 1985, 485 p.; vol. II, 1990, 305 p.; vol. III, 1993; *The Experience of God*, traducere de Pr. Ioan Ioniţă şi Robert Barrinker, cu prefaţa episcopului Kallistos de Diocleia, Brookline-Massachusetts, 1993, 280 p. (primul volum din Teologia Dogmatică, vol. II, cu prefaţa pr. prof. Ion Bria, 2000, XIV + 213 p.); *Dumnezeu, lumea şi omul*, Traducere în limba greacă de Pr. Constantin Coman şi George Papaeftimiu, Atena, 1990, 160 p.; *Dogmatica*, tradusă în limba sârbă de episcopul Mitrofan Kodici şi tipărită în S.U.A., 1994.

Lucrări cu caracter istoric: *Din urmările Edictului de toleranţă în ţinutul Haţegului*, în vol. *„Fraţilor Alexandru şi Ioan I. Lapedatu"*, Bucureşti, 1936, p. 837—842; *O luptă pentru Ortodoxie în Ţara Haţegului*, în „Anuarul XV al Academiei teologice «Andreiane»", Sibiu, 1939, p. 5—76; *Din urmările Edictului de toleranţă în ţinutul Făgăraşului*, în vol. *„Omagiu lui Ioan Lupaş la împlinirea vârstei de 60 de ani"*, Bucureşti, 1943, p. 826—833; *Lupta şi drama lui Inocenţiu Micu Clain*, în BOR, an. LXXXVI, 1968, nr. 9—10, p. 1137—1185; *Uniatismul din Transilvania, opera unei întreite silnicii*, în BOR, an. LXXXVII, 1969, nr. 3—4, p. 355—390; *Uniatismul din Transilvania, încercare de dezmembrare a poporului român*, Bucureşti, 1973, 207 p.; *Rolul Ortodoxiei în formarea şi păstrarea fiinţei poporului român şi a unităţii naţionale*, în „Ortodoxia", an. XXX, 1978, nr. 4, p. 584—603; *Vechimea şi spiritualitatea termenilor creştini români în solidaritate cu cei ai limbii române în general*, în BOR, an. XCVII, 1979, nr. 3—4, p. 563—590; *De ce suntem ortodocşi ?* (românii), în MMB, an. I (LXVII), 1991, p. 15—27.

Sute de articole, recenzii, note în „Telegraful Român", „Gândirea" şi alte periodice.

Literatura: Emilian Vasilescu, *Apologeţi creştini*, Bucureşti, 1942, p. 76—90; Dr. Antonie Plămădeală, *Some lines on Professor D. Stăni-*

Ioae's Theology, în *The Altar Almanach*, London, 1970, p. 24—29; Pr. Prof. Ion Bria, *Teologia dogmatică în Biserica Ortodoxă Română în trecut și azi*, în „Ortodoxia", an. XXIII, 1971, nr. 3, p. 342—343 (reprodus și în vol. *De la théologie orthodoxe roumaine*, Bucarest, 1974, p. 254—256); Același, *A look at Contemporary Romanian Dogmatic Theology*, în rev. „Sobornost" — Londra, 1972, nr. 5, p. 330—336; Același, *Omagiu Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae la aniversarea împlinirii vârstei de 75 de ani*, în „Ortodoxia", an. XXX, 1978, nr. 4, p. 638—647 (cf. și versiunea franceză: *Hommage au Père Dumitru Stăniloae pour son soixante quinzième anniversaire*, în „Contacts", vol. 31, 1979, nr. 105, p. 64—74); Același, *Experiența lumii în teologia ortodoxă actuală. Contribuția Pr. Prof. Dumitru Stăniloae*, în BOR, XCVIII, 1980, nr. 9—10, p. 1007—1010; Același, *The Creative Vision of D. Stăniloae. Introduction to his Theological Thought*, în „The Ecumenical Review", vol. 33, 1981, nr. 1, p. 53—59; Același, *Pour situer la théologie du Père Stăniloae*, în „Révue de théologie et de philosophie", Genève, 112 (1980), p. 133—137; Daniel Nesser, *Le monde, don de Dieu, réponse de l'homme. Aspects de la pensée du Père Dumitru Stăniloae*, în „Révue de théologie et de philosophie", Genève, 112 (1980), p. 139—150; *Service Orthodoxe de Presse*, Genève, 1978, nr. 27, p. 9—11 (Dan Ilie Ciobotea); ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 63—65 (Pr. Prof. D. Radu); ST, an. XXXIV, 1982, nr. 7—8, p. 602—604; ROC, an. XIII, 1983, nr. 4, p. 37—40; Pr. Prof. Dumitru Radu, *Părintele Profesor Dr. Dumitru Stăniloae la 80 de ani. Personalitatea și gândirea sa teologică în contextul Ortodoxiei românești*, în ST, an. XXXV, 1983, nr. 9—10, p. 686—699 (vezi și p. 749—754); Dan Ilie Ciobotea, *O Dogmatică pentru omul de azi*, în ST, an. XXXVIII, 1986, nr. 6, p. 98—104 (reprodus din „Irénikon", Chevetogne, 1981, nr. 4, p. 472—484); Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 320—325; Prof. Gh. Anghelescu, *Bibliografia Părintelui Academician Profesor Dr. Dumitru Stăniloae*, București, 1993, 47 p.; „Ortodoxia", an. XLV, 1993, nr. 3—4, p. 3—200 (număr omagial); *Persoană și comuniune. Prinos de cinstire Preotului Profesor Academician Dumitru Stăniloae 1903—1993*, Sibiu, 1993, p. IX—XXXI și 1—165; Maciej Bielawski, *Părintele Dumitru Stăniloae — o viziune filocalică despre lume*. Trad. de Ioan Ică jr., Sibiu, 1998, 348 p.; Pr. Nicolae Moșoiu, *Taina prezenței lui Dumnezeu în viața umană. Viziunea creatoare a Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae*, Brașov, 2000, 328 p.; diferite articole apărute în întreaga presă bisericească cu ocazia morții sale.

STÂNGĂ GALACTION (din botez Gheorghe), episcop. N. 17 mai 1953 în comuna Constantin Brâncoveanu, jud. Ialomița. Studii la Seminarul teologic din București (1971—1976) și la Institutul teologic universitar din București (1977—1981), cu specializare la Institutul ecumenic din Bossey — Elveția (1985—1986). Tuns în monahism în 1977, hirotonit ieromonah și numit stareț al schitului Crasna, jud. Prahova; exarh al mânăstirilor din Arhiepiscopia București (1990—1996), deținând, în continuare, și stăreția la Crasna, hirotesit arhimandrit în 1994. La 4 iulie 1996 ales episcop al nou înființatei eparhii a Alexandriei și Teleormanului; la 1 septembrie 1996 a fost hirotonit arhiereu și înscăunat în catedrala din Alexandria. Ca episcop, este preocupat de probleme administrativ-economice, misionare și culturale; cu binecuvântarea sa au apărut numeroase cărți teologice și de îndrumare duhovnicească; un seminar teologic la Alexandria și câteva noi așezări monahale.

Literatura: Rev. „Biserica Ortodoxă Română", an CVIV, 1996, nr. 7—12, p. 214—224.

STEFANELLI IUVENAL (din botez Ioan), profesor de teologie. N. 1834, în Siret, jud. Suceava, † 18/31 iul. 1914, în Cernăuți. Studii la Gimnaziul și Institutul teologic din Cernăuți (1857—1860). Preot ajutor (cooperator) și catehet în Siret (1860—1866), catehet la Școala poporală românească din Cernăuți (1866—1876), profesor de Religie la Liceul I de Stat din Cernăuți și docent pentru Catehetică la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1876—1908); protopop (1874), călugărit sub numele de Iuvenal, ajunge protosinghel (1880), apoi arhimandrit (1890). Autorul primei Catehetici și a primelor cateheze pentru învățământul religios în românește.

Lucrări: *Catehetica Bisericii dreptcredincioase răsăritene*, Sibiu, 1879, 344 + VIII p. (ed. II, Cernăuți, 1904, 336 + VII p., premiată de Academia Română); *Catehese tractând istoria*

biblică a Testamentului Vechiu. Manual pentru cateheții și învățătorii școalelor poporale..., Sibiu, 1879, 494 p.; *Catehese tractând istoria biblică a Testamentului Nou și Faptele Sfinților Apostoli. Ca adaus o istorie și geografie scurtă a Palestinei și țărilor Sfintei Scripturi...*, tom. II, Sibiu, 1881, 504 p.; *Catehese tractând învățăturile dogmatice și morale ale Bisericii dreptcredincioase răsăritene...* tom. III, Sibiu, 1881, 671 p.; *Liturgica Bisericii Ortodoxe*, București, 1886, VIII + 196 p.; *Învățătura creștinească a Bisericii ortodoxe pentru școalele primare*, București, 1887, 240 p.; *Învățătura creștinească a Bisericii ortodoxe pentru școalele superioare de fete*, București, 1889, 305 p.

Literatura: T. Tarnavschi, † *Arhimandritul Iuvenal Stefanelli*, în „Candela", an. XXXIII, 1914, p. 406—408.

STEINHARDT NICOLAE (Nicu), scriitor, filosof, jurist, monah. N. 12 iul. 1912 în Pantelimon—București, într-o familie de evrei, cu sentimente proromânești, † 30 mart. 1989 la mănăstirea Rohia, jud. Maramureș. Studii la Liceul „Spiru Haret" din București (1922—1929), la Facultățile de Litere și Drept ale Universității din București (1929—1934), cu doctoratul în Drept (1936), specializare în Franța (Paris) și Anglia (1936—1939). Avocat în Baroul București. Arestat în 1959 în „lotul intelectualilor mistico-religioși" și condamnat la 12 ani muncă silnică „pentru crimă de uneltire împotriva orânduirii sociale a statului". Botezat în închisoarea de la Jilava (15 mart. 1960) de către ierom. Mina Dobzeu. Eliberat în aug. 1964, a intrat mai târziu în mănăstirea Rohia, unde a fost călugărit, sub numele Nicolae, la 16 august 1980, trăind acolo până la moarte.

Lucrări: *Între viață și cărți*, București, 1976; *Incertitudini literare*, Cluj-Napoca, 1980, 389 p.; *Escale în timp și spațiu sau dincoace și dincolo de texte*, București, 1987; *Prin alții spre mine*, București, 1988, 298 p.; *Monologul polifonic*, Cluj-Napoca, 1991, 370 p.; *Jurnalul fericirii*, Cluj-Napoca, 1991, 422 p. (ed. VII în 2002); *Monahul de la Rohia răspunde la 365 de întrebări incomode adresate de Zaharia Sângeorzan*, București, 1992, 176 p. (o nouă ediție 1998, 168 p.; *Dăruind vei dobândi. Cuvinte de credință*, Editura Episcopiei Maramureșului, Baia Mare, 1992, 285 p. (o nouă ediție îngrijită, revăzută și adăugită de Ioan Pintea, Cluj-Napoca, 1994, 309 p.); *Primejdia mărturisirii. Convorbiri cu Ioan Pintea*, Cluj-Napoca, 1993, 254 p. (ediția a doua, revăzută și adăugită, Cluj-Napoca, 1998, 287 p.); *Între lumi. Convorbiri cu Nicolae Băciuț*, Tg. Mureș, 1994, 79 p.; *Cartea împărtășirii*. Ediție gândită și alcătuită de Ion Vartic, Cluj-Napoca, 1995, 155 p.; *Drumuri spre isihie* (eseuri). Ediție îngrijită de Dana Cătina, Cluj-Napoca, 1999, 154 p.; *Ispita lecturii*, Cluj-Napoca, 2000, 205 p.; *„Dumnezeu în care spui că nu crezi..." Scrisori către Virgil Ierunca (1967—1983)*. Ediție îngrijită și note de Monica Manu, București, 2000, 298 p.

Literatura: Publicația „Renașterea" a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, an. I, 1990, nr. 4, supliment și nr. 12, p. 3 și 8; Valentin Chifăr, *Nicolae Steinhardt. O autobiografie*, în rev. „Familia", Oradea, 32, 1997, nr. 2, p. 54—57; vol. *Nicolae Steinhardt în amintirea contemporanilor*. Ediție îngrijită și note de Florian Roatiș, Baia Mare, 2000, 200 p.

STOENESCU ATANASIE, episcop. N. 1815, în București, † 9 febr. 1880, în București. A studiat în Seminarul de la Râmnic (1838—1842), apoi a fost tuns în monahism de mitropolitul Neofit și trimis la studii la Pesta (1843—1846). „Inspector" al Seminarului din Râmnic (1846—1848), participant la Revoluția din 1848, superior al schitului Flămânda, metocul Episcopiei, arhimandrit și egumen al mănăstirilor Sadova (1857—1864), Zlătari în București (1864) și Căldărușani (1864), deputat în Divanul Ad-hoc al Țării Românești, arhiereu titular cu numele „Troadas" (1860), locțiitor de episcop la Roman (1864—1865), apoi numit episcop eparhiot (mai 1865—nov. 1868), demisionat; episcop al Râmnicului Noul Severin (ales 18 ian. 1873) până la moarte; în 1877 a binecuvântat oștile române participante la Războiul de Independență la trecerea Dunării în Bulgaria. A tipărit cartea: *Predici pentru duminicile și sărbătorile principale ale anului*, Craiova, 1874.

Literatura: *Necrolog*, în rev. „Ortodoxia", București, an. I, 1880, nr. 1, p. 111—114; Nicolae Dobrescu, *Studii de istoria Bisericii române contemporane. I. Istoria Bisericii din România (1850—1895)*, București, 1905, p. 116; (Atanasie

Mironescu), *Sfânta Episcopie a eparhiei Râmnicului Noul Severin*, București, 1906, p. 166-167; Preot Niculae Șerbănescu, *Episcopii Râmnicului*, în MO, an. XVI, 1964, nr. 3—4, p. 200—201; *Eparhia Râmnicului și Argeșului*, Monografie, I, Râmnicu Vâlcea, 1976, p. 133; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, București, 1981, p. 151—152 (ed. a II-a, București, 1994).

STOICA NICOLAE de Hațeg, protopop, cronicar. N. 24 febr. 1751, în Mehadia, jud. Caraș-Severin, în familie de preot, † 6 ian. 1833, în Mehadia. După ce a făcut școala românească în Mehadia, a urmat cursurile școlilor de limbă sârbă, germană și latină din Timișoara (1763—1770). Angajat ca scrib și interpret la Regimentul grăniceresc român bănățean (1770—1773), apoi în slujba episcopului sârb din Timișoara (1773—1775), învățător, apoi preot în Cornea, jud. Caraș-Severin (1777—1792), paralel „căpitan militar" și interpret în armata austriacă, în 1779—1785 și în 1788—1791, în timpul războiului austro-turc; protopop în Mehadia și director al școlilor naționale ortodoxe românești și sârbești de pe teritoriul regimentului „vlaho-ilir" din Banat (1792—1833). În această calitate, a ridicat o biserică în Mehadia Băi și a îndrumat activitatea școlilor printr-o serie de circulare, inspecții pe teren, alcătuirea de manuale școlare, traduceri și prelucrări etc. Cunoscător al mai multor limbi străine, însuflețit patriot, pasionat de istorie, arheologie și numismatică, a scris mai multe cronici în limbile română, germană și sârbă, pentru a face cunoscute faptele românilor.

Lucrări: *Catihisis mic sau scurtată pravoslavnică mărturisire a legii grecești neunite pentru treaba pruncilor neuniți*, Viena, 1776 (ediție sârbă-română-germană, în colaborare); *Cartea de mână a dascălilor*, Viena, 1777 (trad. din germană, în colaborare; ulterior sub titlul: *De lipsă cărticea pentru învățători*, Viena, 1785); *Scurtă cronică a războiului din 1788—1791* (editată de Nicolae Iorga în *Observații și probleme bănățene*, București, 1940, p. 97—118); *Cronica Banatului*, red. 1825—1827 (Ediție critică de Damaschin Mioc, București, 1969, 365 p.; ed. a II-a, Timișoara, 1981, 372 p.); *Cronica Mehadiei și Băile Herculane* (în limba germană, 1829. Ediție critică de Damaschin Mioc și Adolf Armbruster, București, 1980, 263 p.); *Povești moșăști școlarilor rumânești* (1830, editată — împreună cu lucrarea precedentă — de Damaschin Mioc și Costin Feneșan sub titlul: *Scrieri. Cronica Mehadiei și a Băilor Herculane. Povești moșăști școlarilor rumânești*, Timișoara, 1984, IV + 231 p).

Pierdute: *Kurze Geschichte Banats* (1815); *Sârbii în Banat* (1816, în sârbește); *Faptele lui Hercule* (1817, în limba română); *Viața lui Alexandru cel Mare*, prelucrare după Curtius (1825, în limba română); *O scurtă istorie universală* (1825).

Literatura: I. D. Suciu, *Literatura bănățeană de la început până la Unire (1582—1918)*, Timișoara, 1940, p. 266—271; Prof. Dimitrie Cioloca, *Biblioteca protopopului Mehadiei Nicolae Stoica de Hațeg la 1821*, în AB, an. II, 1945, nr. 11—12, p. 346—354; Prof. Dr. Dimitrie Onciulescu, *Protopopul Nicolae Stoica (1751—1833)*, în MB, an. XXII, 1972, nr. 10—12, p. 627—630; Pr. Dănilă Puia, *Ordine, completări, însemnări, note și observații ale protopopului Mehadiei Nicolae Stoica de Hațeg*, în MB, an. XXIII, 1973, nr. 7—9, p. 490—506; Damaschin Mioc, *Elemente de etnografie și folclor la cronicarul Nicolae Stoica de Hațeg*, în „Revista de Etnografie și Folclor", tom. 18, 1973, nr. 4, p. 299—309; D. Mioc, A. Armbruster, C. Feneșan și H. Jaeger, *„Autobiografia" lui Nicolae Stoica de Hațeg*, în MB, an. XXIV, 1974, nr. 7—9, p. 487—494; Prof. Liliana Boiț-Trâpcea, *Considerații de ordin literar și lingvistic asupra „Cronicii Banatului" a lui Nicolae Stoica de Hațeg*, în MB, an XXIV, 1975, nr. 4—6, p. 232—239; Prof. Marcu Bănescu, *Cronicarul Nicolae Stoica de Hațeg în tradiția bănățeană*, în MB, an. XXVII, 1977, nr. 1—3, p. 161—165; Prof. Ion B. Mureșianu, *O afirmare românească: biserica din Băile Herculane din 1803 ctitorită de protopopul Nicolae Stoica de Hațeg*, în MB, an. XXVII, 1977, nr. 7—9, p. 494—504; Prof. Liviu Smeu, *Din circularele lui Nicolae Stoica de Hațeg*, în MB, an. XXIX, 1979, nr. 1—3, p. 144—150; Damaschin Mioc, *O lucrare inedită a cronicarului bănățean Nicolae Stoica de Hațeg: „Povești moșăști, școlarilor rumânești"*, în MB, an. XXX, 1980, nr. 7—9, p. 558—577; *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 304; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 817—818; Vasile Mioc, *Lecții de astro-*

nomie în opera cronicarului bănăţean Nicolae Stoica de Haţeg, în „Revista de Istorie", t. 34, 1981, nr. 7, p. 1349—1358; Damaschin Mioc, *Cântece religioase cunoscute sau adunate de cronicarul bănăţean Nicolae Stoica de Haţeg*, în MB, an. XXXIII, 1983, nr. 3—4, p. 219—232; introducerile la ediţiile critice citate.

STOICHESCU PETROVICI DIMITRIE, preot. N. 1794, în Belinţ, jud. Timiş, în familie de preot, † 1861. Studii la Gimnaziul piarist din Timişoara (1807—1811), Filosofia la Seghedin, studii teologice la Vârşeţ. Profesor la secţia română a Seminarului din Vârşeţ timp de 12 ani, paralel loctiitor de protopop în Lugoj; protopop în Ciacova (1835), apoi în Lipova (1843); membru în Societatea secretă „Constituţia" din Lugoj, participant activ la Revoluţia din 1848 în Banat; în adunarea populară din Lugoj din 15/27 iun. 1848 ales „vicar" al reînfiinţatei Mitropolii ortodoxe române din Banat; în 1849 caterisit public de episcopul sârb Pantelimon Jivcovici din Timişoara şi condamnat la 12 ani închisoare pentru această implicare în revoluţie (a făcut numai 4, la Kufstein). A rămas de la el rezumatul unui curs de *Dogmatică*, în manuscris.

Literatura: Pr. Dr. Gheorghe Ciuhandu, *Şase documente şi câteva cuvinte despre protopopul Dimitrie Stoichescu Petrovici*, în „Analele Banatului", Timişoara, 1931, fasc. 9, p. 149—154; Traian Topliceanu, *Două documente despre protopopul Dimitrie Stoichescu Petrovici*, în rev. „Luceafărul", Timişoara, I, 1935, nr. 4, p. 184—185; I. D. Suciu, *Protopopul Dimitrie Petrovici Stoichescu*, în vol. *„Prinos închinat Înalt Prea Sfinţitului Nicodim, patriarhul României"*, Bucureşti, 1946, p. 272—279; I. D. Suciu, *Noi informaţii despre vicarul mitropolitan Dimitrie Petrovici Stoichescu*, în MB, an. XXVIII, 1978, nr. 4—6, p. 271—273; I. D. Suciu şi Radu Constantinescu, *Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului*, vol. II, Timişoara, 1980, p. 741—749.

STRELBIŢCHI MIHAIL (sau Strilbiţchi), protopop, gravor şi tipograf dintr-o familie de gravori ruşi, de origine poloneză, stabilit în Moldova, a doua jumătate a sec. XVIII. A lucrat gravuri şi a editat, în tipografia sa din Iaşi, mai multe cărţi: *Catehisis*(1777), *Catavasier* (1778), *Psaltire* (1782), *Prăvilioară* (1784), *Calendar* (1785), *Curioznică şi în scurt arătare celor ce iubesc a cerca vrednice învăţături din fiziognomie...*, s-au tălmăcit şi tipărit de popa Mihail Strilbiţchi, exarh din Mitropolia Iaşului (1785), *Evhologhion* (1785), *Octoih mic* (1786), *Dialoguri casnice ruseşti şi moldoveneşti cu complimente prieteneşti*, editate de Mihail Strelbiţchi, protoiereu al Moldovei şi Basarabiei, în propria sa tipografie din Iaşi (1789), *În scurtă adunare a numelor* (1789, un dicţionar cu c. 1500 cuvinte), *Molitvelnic slav* (1789), *Psaltire* (1790), *Catavasier* (1792), *Ceaslov* (1792), un alt *Ceaslov* tipărit la Dubăsari (1794), *Psaltire*, la „Movilău" (Moghilev, 1796), *Istorie a Alexandrului celui Mare*, tot la Movilău (1796).

Literatura: Ioan Bianu şi Nerva Hodoş, *Bibliografia românească veche*, tom. II, Bucureşti, 1910 (vezi la indice); Emile Picot, *Notice bibliographique sur le protopope Mihail Strelbiskij*, Paris, 1905; Dimitie Dan, *Protopopul Mihail Strelbiţchi (schiţă biografică şi bibliografică)*, în „Candela", 1912, p. 225—231 şi 281—288 (şi extras); Academia R.S.R., *Istoria literaturii române*, I, Bucureşti, 1964, p. 718—720; I. D. Lăudat, *Istoria literaturii române vechi*, Bucureşti, 1968, p. 97—99.

STREZA LIVIU LAURENŢIU, profesor de teologie, apoi episcop. N. 12 oct. 1947, în Sâmbăta de Sus, jud. Braşov. Studii la Liceul „Radu Negru" din Făgăraş (bacalaureat 1965), la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1965—1969), cursuri de doctorat la cel din Bucureşti (1970—1973), cu susţinerea tezei în 1985; studii ecumenice la Institutul din Bossey şi la Facultatea de teologie catolică din Fribourg—Elveţia (1982—1983). Preot în Lisa — prot. Făgăraş (1 ian. 1970—1 febr. 1976), spiritual la Institutul Teologic din Sibiu (1 febr. 1976—1 febr. 1981), asistent pentru Teologia practică (1981—1986), apoi titular al catedrei de Liturgică, Pastorală şi Artă creştină (din 1986); secretar ştiinţific al Facultăţii (1992—1996). Participant la câteva simpozioane cu teme liturgice peste hotare. La 4 iul. 1996 ales episcop al Caransebeşului, călugărit la mănăstirea Sâmbăta, sub numele Laurenţiu, la 20 iul. 1996, hirotonit arhiereu şi înscăunat la Caransebeş la 11 aug. 1996.

Lucrări: *Slujba botezului în ritul liturgic ortodox și cel catolic. Studiu comparativ*, în ST, an. XXV, 1973, nr. 9—10, p. 685—697; *Tâlcuirea liturgică din manuscrisul nr. 111 — Biblioteca Arhiepiscopiei Sibiului*, în ST, an. XXV, 1974, nr. 1—2, p. 79—88; *Manuscrise liturgice românești în Biblioteca Arhiepiscopiei (prezentare generală)*, în MA, an. XIX, 1974, nr. 4—6, p. 233—249; *Chipuri ctitoricești în pictura bisericilor românești din Transilvania*, în MA, an. XIX, 1974, nr. 7—8, p. 414—425; *Biserica locaș de închinare*, în „Ortodoxia", an. XXXIV, 1982, nr. 4, p. 561—569; *Botezul în diferite rituri liturgice creștine*, teză de doctorat, București, 1985, 271 p. (extras din „Ortodoxia", XXXVII, 1985, nr. 1 și 2); *Preotul și îndatorirea sa pastorală față de credincioșii bolnavi*, în MO, an. XXXIX, 1987, nr. 1, p. 78—86; *Pacea, act de dreptate și de slujire*, în ST, an. XXXIX, 1987, nr. 3, p. 3—18; *Taina Mirungerii în Biserica Ortodoxă și în Bisericile Vechi-Orientale*, în „Ortodoxia", an. XXXIX, 1987, nr. 2, p. 62—83; *Studii și preocupări liturgice în Transilvania*, în vol. *Contribuții transilvănene la teologia ortodoxă*, Sibiu, 1988, p. 210—221; *Relatările unor pelerini ruși din secolele XVI—XVII în trecere prin țările române, despre viața liturgică ortodoxă și locașurile de cult românești*, în BOR, an. CVI, 1988, nr. 3—4, p. 100—107 (și în *Jurnal Moskovskoi Patriarhii*, 1988); *Originea și sensul divin al cultului ortodox*, în MO, an. XLI, 1989, nr. 3, p. 40—51; *Despre rânduiala și semnificația Sfintei Taine a Mărturisirii în Biserica Ortodoxă*, în MO, an. XLI, 1989, nr. 3, p. 24—32; *Cinstirea lui Dumnezeu. Cultul divin și formele lui*, în vol. *Credință ortodoxă și viață creștină*, Sibiu, 1992 (mai multe subcapitole); *Sensul pomenirilor în cadrul Sfintei Liturghii*, în *Persoană și comuniune. Prinos de cinstire Pr. Prof. Acad. Dumitru Stăniloae*, Sibiu, 1993 p. 578—588; *La signification mystique de l'espace sacré selon la théologie orthodoxe* (Referat la Congresul al III-lea al „Societății Liturgice" — Fribourg—Elveția, august 1993), în „Studia Liturgica". An International Ecumenical Review for Liturgical Research and Renewal, an. XXIV, 1994, nr. 1; *Sfintele Taine și Ierurgiile în viața Bisericii și a credincioșilor*, în RT, an. III, 1993, nr. 3, p. 3—10; *Sfinții Trei Ierarhi în cultul ortodox*, în RT, an. IV, 1994, nr. 1, p. 3—13; *Caracterul dinamic și cel static al cultului ortodox. Tradiții și înnoire*, în RT, an. V (77), 1995, nr. 4, p. 47—57. Diferite articole, recenzii, note și predici în „Mitropolia Ardealului", „Telegraful Român", „Îndrumătorul Bisericesc" de la Sibiu, „Foaia Diecezană" de la Caransebeș și alte periodice.

Literatura: BOR, an. CXIV, 1996, nr. 7—12, p. 203—213.

STROIA IOAN, episcop, pedagog. N. 20 ian. 1865, în Fântânele (fost Cacova), jud. Sibiu, † 18 apr. 1937, în Alba Iulia. Studiile medii (1879—1887) la Gimnaziul evanghelic german din Sibiu (cl. I—VI) și la Gimnaziul „Andrei Șaguna" din Brașov (cl. VII—VIII), cele superioare la Institutul teologic din Sibiu (1887—1890); studii de Pedagogie, Istorie și Geografie (1890—1893) la Universitățile din Jena și Budapesta (numai un semestru), cu doctoratul la Jena în dec. 1893 (a făcut și un curs de Lucru manual pentru școlile poporale, în Leipzig). Funcționar la Consistoriul din Sibiu (1894), profesor (1894—1901) la Institutul teologic-pedagogic din Sibiu; preot și protopop de Săliște (1901—1908), apoi la Sibiu (1908—1919); inspector școlar la Săliște (1901—1908), apoi la Sibiu (1908—1919); inspector școlar al jud. Sibiu (1919—1922), director regional al învățământului în circ. Sibiu (1922—1923), consilier mitropolitan în Sibiu (1923—1925). La 20 mai 1925 a fost numit „episcop al Armatei", cu reședința în Alba Iulia, unde a păstorit până la moarte. A publicat lucrări teologice, pedagogice și manuale școlare.

Lucrări: *Theodor Waitz's System der Erziehung Darstellung und Beurteilung desselben in Anschluss seiner „Allgemeinen Pädagogik" mit besonderer Berücksichtigung der etischen Grundlagen sowie des Verhältnisses zu Herbart*, Sibiu, 1894, IV + 91 p. (teză de doctorat); *Momente etice din cuvântarea lui Iisus Christos de pe munte*, în „Anuarul XII al Institutului teologic-pedagogic...", 1895/1896, p. 3—51 (și extras, Sibiu, 1896, 52 p.); *Idealurile morale. Priviri generale asupra celor mai marcante sisteme de etică*, în „Anuarul XVII al Institutului teologic-pedagogic...", 1900/1901, p. 3—43 (și extras, Sibiu, 1901, 45 p.).

Abecedar pentru anul prim de școală, Sibiu, 1906 (ed. a IV-a, 1916); *Carte de cetire pentru al doilea an de școală*, Sibiu, 1907 (ed. a V-a,

1914); *Carte de cetire pentru al treilea an de școală*, Sibiu, 1908 (ed. a IV-a, 1914); *Carte de cetire pentru al patrulea an de școală*, Sibiu, 1909 (ed. a II-a, 1910); *Carte de cetire pentru anul V și VI de școală*, Sibiu, 1911, 496 p. (toate aceste manuale în colaborare cu învățătorii Dumitru Lăpădat și Iuliu Crișan din Săliște).

O serie de articole cu caracter pedagogic în „Foaia Pedagogică" și în „Telegraful Român"de la Sibiu ș.a.

Literatura: Dr. Eusebiu R. Roșca, *Monografia Institutului seminarial teologic-pedagogic „Andreian"*, Sibiu, 1911, p. 107—108; Ioan Rusu Abrudeanu, *I. P. S. Sa Patriarhul României Dr. Miron Cristea*, București, 1929, p. 356—359; Diac. Gh. I. Moisescu, † *Ioan, episcopul Armatei*, în BOR, an. LV, 1937, nr. 3—4, p. 240—241; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 291; vol. „Armata și Biserica" (colecția „Revista de Istorie militară", 4), București, 1996, p. 179—180.

STURZA ALEXANDRU SCARLAT, diplomat și apologet român, originar din Moldova, care a trăit în Rusia. N. 1791, la Iași, în familia marelui vornic Scarlat **S.** și a soției sale Sultana, fiica domnului Constantin Moruzi, † 12 iun. 1854 în Manzări, jud. Tighina, înmormântat la Odessa. În 1792 întreaga familie a emigrat în Rusia. Face studii în familie, după care a intrat în diplomație în cadrul Legațiilor ruse din Viena și Paris, fiind trimis în diferite misiuni în afara Rusiei, primind titlul onorific de "consilier de taină" al țarului; în 1828—1830, a îndeplinit o misiune la București, pe lângă autoritățile ruse de ocupație. În 1830 s-a retras din diplomație, stabilindu-se la Odessa, unde s-a consacrat unor opere sociale și a scris felurite studii teologice ori a tradus lucrări teologice rusești în limba franceză. La rugămintea vărului său, domnul Moldovei Mihail Sturza (1834-1849), a acceptat să fie președinte al „Epitropiei" Seminarului de la Socola-Iași.

Lucrări: Studiile și articolele sale au fost scrise în limbile rusă, greacă, franceză și germană. Ulterior au fost strânse, aproape în întregime, în patru volume și publicate de Editura Dentu, din Paris, sub titlul *Oeuvres posthumes: religieuses, historiques, philosophiques et litteraires*, 1858—1860.

O parte din operele sale teologice au fost traduse și în românește încă din secolul trecut: *Enhirid adecă mânelnic al pravoslavnicului hristian*, tradus din grecește de arhim. Eufrosin Poteca, București, 1832; *Epistolii sau scrisori despre datoriile sfințitei diregătorii preuțăști*, trad. din rusește de arhim. Filaret Scriban, 2 vol., Iași, 1843, XX + 275 p. (I) și IV + 268 p. (II); *Învățături religioase, morale și istorice...*, traducere din franțuzește de arhim. Filaret Scriban, Iași, 1844, XII+ 180 p.; *Duplul paralel sau Biserica în fața papității și a reformei veacului al XVI-lea...* trad. din franțuzește de protos. Neofit Scriban, Iași, 1851, 117 p.; mai târziu: *Priviri istorice asupra învățăturii și duhului Bisericii Ortodoxe*, trad. din franțuzește de Ilie Baleuță, Făgăraș, 1931, 150 p.

Alte lucrări: *Monumentul activității propovăduitorilor ruși ai Ortodoxiei de la 1793 până la 1853* (Moscova, 1857); *Câteva cuvinte despre filosofia creștină, Schițe despre viața și moartea creștină, Convorbiri despre Sfânta Împărtășanie, Instrucțiuni pentru preoții care slujesc pe lângă spitale și închisori, Predici la marile praznice ale Bisericii Ortodoxe* și altele.

A tradus în limba franceză din arhiepiscopul Inochentie Borisov al Harkovului (*Recueil d'homélies sur la première semaine de grand Carême*, Paris, 1846), din mitropolitul Filaret Drozdov al Moscovei (*Oraisons funèbres, homelies et discours*, Paris, 1849), precum și *La Liturgie de Saint Jean Chrysostome* (Paris, 1846); *Livre des prieres a l'usage du chrétien de l'Eglise Orthodoxe d'Orient* (Paris, 1852) etc.

Literatura: Manuel Menicovici, *Un apărător al Ortodoxiei la Curtea țarului Alexandru I*, în rev. „Viața Românească", Iași, an. XVI, 1924, nr. 9, p. 318—335; G. Bezviconi, *Din vremea lui Alexandru Sturza*, în rev. „Din trecutul nostru", Chișinău, an. IV, 1936, p. 1—81; Emmanuel Haivas, *Alexandre de Stourdza (1791-1854). La vie et son oeuvre*, în „Mélanges de l'Ecole Roumaine en France", Paris, XIV, 1938 (și extras, Paris, 1939); Emilian Vasilescu, *Apologeți creștini. Români și străini*, București, 1942, p. 136—144; Ioan Irimia, *Viața și opera religioasă a lui Alexandru Scarlat Sturza*, în BOR, an. LXIII, 1945, nr. 11—12, p. 657—667 și an.

LXIV, 1946, nr. 4–6, p. 258–273; Costache Buzdugan, *Alexandru Scarlat Sturza (1791-1854) și rolul său în Biserica Ortodoxă*, în ST, an. XXIV, 1972, nr. 3–4, p. 255–265.

SUCIU CORIOLAN, profesor, istoric. N. 19 dec. 1895, în Ciugudul de Jos, jud. Alba, † 27 ian. 1967, în Cluj. Studii gimnaziale (1906–1914) și teologice (1914–1917) la Blaj; studii de Istorie și Limba latină la Budapesta și Cluj (1917–1919), specializare la Paris (1921–1922), doctoratul în Istorie la Cluj (1922). Profesor la Liceul „Sf. Vasile" (din 1919), director al Școlii de ucenici (1929–1937), apoi al Școlii normale (1937) și al Liceului „Sf. Vasile" (1941–1945), toate în Blaj, profesor și un timp director al Liceului „Inocențiu Micu Klein" din Cluj (1945–1956); preot (1926), protopop onorar (1938); colaborator extern la Institutul de Istorie și Arheologie din Cluj (după 1956). A publicat felurite lucrări privind istoria Transilvaniei.

Lucrări: *Cum a fost pregătit 3/15 mai 1848*, Blaj, 1925, 74 p.; *Blajul, Brașovul și Mureșenii*, în CC, an. XIV, 1925, p. 363–376; *Corespondența lui Ioan Maniu cu Simeon Bărnuțiu, 1851–1864*, Blaj, 1929, 470 p.; *Un erou din 1848: Protopopul Ștefan Moldovan din Mediaș*, Blaj, 1933, 52 p.; *Crâmpeie din procesul dintre profesorii de la Blaj și episcopul Lemeni (1843–1846)*, Blaj, 1938, 80 p.; *Județul Târnava Mică. Schiță monografică*, publicată de Prefectura județului, sub îngrijirea lui C.S., Blaj, 1943, 100 p.; *Arhiereii Blajului – ctitori de școli naționale*, Blaj, 1944, 107 p. + 2 pl.; *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, 2 vol., București, 1967–1968, 435 + 448 p.

Colaborări la „Unirea", „Unirea Poporului", „Cultura Creștină", toate la Blaj, „Societatea de Mâine", „Gând Românesc", „România Nouă" de la Cluj, „Transilvania" – Sibiu și altele. A publicat și „Anuarele" Școlii normale și ale Liceului „Sf. Vasile" din Blaj, în perioada în care a funcționat ca director.

Literatura: *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 306; Nicolae Comșa și Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului*, București, 1994, p. 169–170; Ioan Hentea, *Coriolan Suciu. Repere biografice*, în rev. „Steaua", Cluj-Napoca, an. 48, 1997, nr. 2–3, p. 59–60.

SUCIU IOAN, episcop. N. 4 dec. 1907, în Blaj în familie de preot, † 27 iun. 1953, la închisoarea din Sighet. Studii la Liceul din Blaj (1917–1925) și teologice la Roma (1925–1931), unde a fost hirotonit preot (19 nov. 1931). Profesor de Religie și Limba italiană la Liceul comercial (1932–1934) și Liceul „Sf. Vasile" (1934–1938), profesor de Morală și Pastorală la Academia teologică din Blaj (1938–1940), apoi episcop „auxiliar" la Oradea (20 iul. 1940), conducând efectiv eparhia în timpul ocupației horthyste; locțiitor de mitropolit la Blaj (1946–1948). În 28/29 oct. 1948 a fost arestat, închis un timp la București (1949–1950), apoi la Sighet (din sept. 1950), unde a murit. Renumit predicator și autor de lucrări pentru tineret.

Lucrări: *Morala creștină pentru școlile secundare*, Blaj, 1939, 190 p. (altă ediție Blaj, 1946); *Micul catehism pentru clasa I-a a școlilor primare*, Blaj, 1939, 48 p.; *Mica Biblie pentru clasa a III-a primară*, ed. a II-a, Oradea, 1941, 104 p.; *Micul Catehism cu istorioare biblice*, Oradea, 1941, 112 p.; *Tainele – Liturgica. Catehism pentru clasa a V-a primară*, Oradea, 1942, 87 p.; *Catehism pentru clasa a VI-a primară*, Oradea, 1942, 87 p.; *Catehism pentru clasa a VII-a primară*, Oradea, 1942, 100 p.; *Viața lui Iisus*, Oradea, 1942; *Eroism*, Oradea, 1942; *Tinerețe*, Oradea, 1943; *Rănile Domnului* (meditații), Oradea, 1943, 107 p.; *Mama*, ed. I, Oradea, 1944, ed. a II-a, Blaj, 1946, 148 p.; diferite articole în „Unirea" și „Cultura Creștină" de la Blaj sau în revista „Noua Tinerime" redactată de el.

Literatura: *Închisoarea din Sighet acuză*, 4, Baia Mare, 1991, p. 61–62; Silvestru Augustin Prunduș și Clemente Plăianu, *Catolicism și Ortodoxie românească. Scurt istoric al Bisericii române unite cu Roma*, Cluj-Napoca, 1994, p. 95–97; Aurel Hancu, *Episcopul martir Ioan Suciu*, în CC, serie nouă, an. III, nr. 1, 1997, p. 60–65; Ilie Bădescu și Mihai Ungheanu (coord.), *Enciclopedia valorilor reprimate. Războiul împotriva culturii române (1944–1989)*, vol. II, București, 2000, p. 199–203.

SUCIU IUSTIN (din botez Iulian), profesor de teologie. N. 8 febr. 1873, în Șiștarovăț, jud. Arad, † 29 mai 1953, în Arad. Studii gimnaziale la

Beiuș, Arad și Sibiu (abs. 1891), apoi Facultatea de Teologie din Cernăuți, unde a obținut doctoratul în 1897. Funcționar la Consistoriul ortodox român din Oradea (1898—1899), apoi la Episcopia Aradului (1899—1900), profesor la Institutul teologic — din 1927, Academie — din Arad (1900—1938), sporadic catehet la diferite școli din Arad, călugărit la mănăstirea Hodoș-Bodrog (1900), hirotonit ierodiacon (1900) și ieromonah (1912), mai târziu hirotesit protosinghel (1925) și arhimandrit (1928).

Lucrări: *Patimile și moartea Domnului. Armonizarea celor patru Evanghelii cu păstrarea textului evanghelic și scurte lămuriri*, Arad, 1917 (ed. a II-a, 1925, 125 p.); *Trei sute cincizeci de pilde pentru predici și alte cuvântări*, Arad, 1928, 388 p. (în colaborare cu episcopul Grigorie Comșa); *Ermeneutica biblică sau știința interpretării Sfintei Scripturi*, Arad, 1932, 173 p.; studii, articole, predici și recenzii în „Biserica și Școala" — Arad și alte periodice.

Literatura: Dr. Teodor Botiș, *Istoria Școalei normale (Preparandiei) și a Institutului teologic ortodox-român din Arad*, Arad, 1922, p. 673—674; Pr. prof. dr. Nicolae Neaga, *Arhimandritul profesor dr. Iustin Suciu*, în MB, an. XXVI, 1976, nr. 5—8, p. 514—515.

SUCIU VASILE, mitropolit. N. 13 ian. 1873, în Copăcel-Făgăraș (azi jud. Brașov), † 25 ian. 1935, în Blaj. Gimnaziul la Blaj, apoi a fost trimis la studii la Roma, unde a obținut doctoratul în Filosofie (1894) și Teologie (1898). Hirotonit preot la Roma. Reîntors de la studii, și-a desfășurat activitatea numai în Blaj: spiritual la Seminarul teologic și catehet la Școala pedagogică (1898—1899), profesor de Dogmatică la Seminar și catehet la Gimnaziul superior (din 1899), canonic mitropolitan, vicar capitular al Mitropoliei (din 1918), apoi mitropolit al Bisericii române unite (propus 9 mai 1918, numit 9 aug. 1919, hirotonit și instalat 1 ian. 1920). Membru de onoare al Academiei Române (1919), vicepreședinte al Astrei (1911—1920), apoi membru de onoare, președinte al Consiliului Național Român din Blaj, în 1918. Datorită lucrărilor sale de Teologie sistematică, este socotit cel mai de seamă teolog al Bisericii unite din Transilvania. Ca mitropolit, a îndrumat școlile medii din Blaj, aflate pe atunci sub conducerea Bisericii.

Lucrări: *Hipnotism și spiritism. Studiu critico-teologic*, Blaj, 1906, 198 p.; *Teologia Dogmatică fundamentală*, 2 vol., Blaj, 1907 (vol. I. Apologetica creștină, VI + 387 p.; vol. II. Tradițiunea și Biserica, 402 p.; ed. a II-a, Blaj, 1927, 516 + 522 p.); *Teologia Dogmatică specială*, 2 vol., Blaj, 1908 (vol. I, Dumnezeu unul. Sfânta Treime. Dumnezeu Creatorul. Întruparea Domnului. Grația, 606 p., vol. II. Sacramentele în general. Sacramentele în special. Eshatologia, 604 p.; ed. a II-a, Blaj, 1927, 631 + 700 p.); *Principiile fundamentale sau generale ale religiunii creștine pentru școalele medii și institutele pedagogice*, Blaj, 1909, 101 p.; *Principiile morale sau etice ale religiunii creștine*, Blaj, 1909, VIII + 128 p.; *Raportul dintre religie, știință și societate*, Blaj, 1910, 80 p. Studii și articole, pastorale, cuvântări etc., mai ales în periodicele bisericești de la Blaj.

Literatura: *Necrolog*, în CC, an. XVI,1936, p. 45—51; rev. „Blajul", an. II, 1935, p. 66—116; N. Iorga, *Mitropolitul Vasile Suciu*, în vol. *Oameni cari au fost*, III, București, 1936, p. 432—433; Dr. Victor Macaveiu, *Întru pomenirea mitropolitului Vasile, 1873—1935, Cuvânt funebru...*, Blaj, 1935, 19 p.; A. P. Bănuț, *Mitropolitul Vasile. Amintiri*, în ȚB, VI, 1935, p. 251—259; Silvestru Augustin Prunduș și Clemente Plăianu, *Catolicism și Ortodoxie românească. Scurt istoric al Bisericii române unite cu Roma*, Cluj-Napoca, 1994, p. 91—93.

SUHOPAN VLADIMIR (din botez Vasile), profesor, arhiereu. N.c. 1800, în Bucovina, † dec. 1882, în București. Studii gimnaziale la Cernăuți; teologice la Universitatea din Viena. Călugărit într-una din mănăstirile Bucovinei și hirotonit ierodiacon, iar în 1828 ieromonah; numit tot atunci spiritual și prefect de studii la Seminarul (internatul) clerical din Cernăuți, iar peste câțiva ani rector; între 1829 și 1836 profesor de Dogmatică la Institutul teologic din Cernăuți. Fiind înlăturat de la catedră de Guvernul austriac, a trecut în Moldova liberă; a fost numit profesor la Seminarul de la Socola (1836), între 1839 și 1842 rector al Seminarului și arhimandrit. Mitropolitul Meletie (1844—1848) l-a hirotonit arhiereu „titular" cu numele „Irinupoleos"; egumen la mănăstirea Golia din Iași (1863), un timp director al cancelariei Mitropoliei Moldovei, iar în

1878—1879 vicar al Mitropoliei Ungrovlahiei. Au rămas de la el — în manuscris — câteva manuale de seminar traduse din limba germană: *Psihologia* după Werner, *Arheologia biblică* după Iahn, *Teologia Morală* după Stapf (ultima în colaborare cu Damaschin Bojâncă).

Literatura: Dr. S. Reli, *Un călugăr bucovinean reformator al învăţământului teologic din Moldova* (1835—1864), Cernăuţi, 1934, 13 p. (extras din „Revista de Pedagogie", IV, 1934); Mircea Păcurariu, *Cancelaria Mitropoliei Ungrovlahiei şi slujitorii ei*, în GB, an. XVIII, 1959, nr. 5—6, p. 354; Preot Mihai Mănucă, *Facultatea de Teologie din Iaşi*, în BOR, an. LXXVIII, 1960, nr. 9—10, p. 872—904 (îndeosebi p. 889—890).

SZMIGELSCHI VICTOR, profesor de teologie. N. 6 mart. 1858, în Ludoş, jud. Sibiu, † 8 dec. 1918, în Blaj. Studii gimnaziale la Sibiu (abs. 1878), teologice la Universităţile din Budapesta şi Viena, cu doctoratul la cea din urmă (1883). Profesor pentru Studiile biblice la Seminarul teologic din Blaj (1884—1898), director al Seminarului (din 1896—1912) canonic mitropolitan în Blaj (1898—1918), precum şi alte demnităţi în cadrul Bisericii greco-catolice.

Lucrări: *Introducere generală în Sfânta Scriptură* (trei părţi), Blaj, 1887, 394 p. (ed. a II-a, Blaj, 1896); *Tatăl nostru. Un ciclu de zece meditaţiuni*, Blaj, 1888, 117 p.; *Jertfa creştinilor. Comentar al Liturghiilor Bisericii greceşti*, Blaj, 1897, 232 p.; *Ermeneutica biblică*, Blaj, 1899, IV + 180 p.; *Istoria Legii Vechi*, Blaj, 1901, 436 p.; *Istoria Legii Noi*, 2 vol., Blaj, 1899—1900 (tom. I. Tinereţele lui Iisus. Iisus ca profet, 403 p.; tom. II, Iisus ca preot, 323 p.); *Istoria Legii Vechi*, 2 vol., Blaj, 1901 (759 p.). A lăsat în manuscris o traducere nouă a *Bibliei* — după cea a lui Samuil Micu — cu îndreptări şi adnotări. A publicat o serie de manuale de Religie, precum şi articole în „Unirea" (redactor între anii 1892 şi 1898) şi „Cultura Creştină", ambele la Blaj.

Literatura: *Şematismul veneratului cler al Arhidiecesei metropolitane greco-catolice române de Alba Iulia şi Făgăraş*, Blaj, 1900, p. 91—92; Nicolae Comşa, *Dascălii Blajului*, Blaj, 1940, p. 114 (şi ed. Nicolae Comşa—Teodor Seiceanu, Bucureşti, 1994, p. 113—114).

Ș

ȘAGUNA ANDREI (din botez Anastasiu), mitropolit (de origine aromână). N. 20 dec. 1808 (1 ian. 1809 st. n.), în Mișcolț (Miskolc), în Ungaria, † 16/28 iun. 1873, în Sibiu (înmormântat la Rășinari). Studiile gimnaziale la Mișcolț și Pesta (abs. 1826), superioare — de Filosofie și Drept — la Universitatea din Pesta (1826—1829) și de Teologie la Seminarul ordodox din Vârșeț (din 1829). După terminarea studiilor teologice, a intrat în mănăstirea sârbească Hopovo, unde a fost tuns în monahism, sub numele Andrei (24 oct. 1833) și hirotonit ierodiacon (febr. 1834); profesor la Seminarul teologic din Carloviț și secretar al „Consistoriului arhidiecezan" de acolo (din 1834), ieromonah (29 iun. 1837), protosinghel, „asesor" (consilier) mitropolitan și „administrator" (locțiitor) de egumen la mănăstirile Iazac (1838), apoi la Beșenovo (1841); arhimandrit și egumen la mănăstirile Hopovo (1842), apoi la Covil (1845); după 1842 a funcționat un timp ca profesor în secția română a Seminarului teologic din Vârșeț și „asesor" al Consistoriului de acolo. La 15/27 iun. 1846 numit „vicar general" al Episcopiei Ardealului, cu sediul la Sibiu; la 2 dec. 1847 ales episcop (recunoscut la 5 febr. 1848, hirotonit la Carloviț la 18/30 apr. 1848); la 12/24 dec. 1864 numit arhiepiscop și mitropolit al reînființatei Mitropolii a Transilvaniei, cu reședința în Sibiu.

Ca episcop, a militat pentru restaurarea vechii Mitropolii a Transilvaniei, prin numeroase memorii înaintate Curții din Viena, patriarhului ortodox sârb și Congresului național-bisericesc sârb din Carloviț, prin sinoadele eparhiale — formate din clerici și mireni — convocate la Sibiu în 1850, 1860 și 1864. După reînființarea Mitropoliei (1864), cu două eparhii sufragane — la Arad și Caransebeș — a convocat un Congres național-bisericesc al românilor ortodocși din întreaga Mitropolie, la Sibiu (sept.—oct.1868), care a aprobat *Statutul Organic al Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania* (sancționat de autoritatea de stat la 28 mai 1869), după care s-a condus Biserica transilvăneană până în 1925. Principiile fundamentale ale acestui statut — autonomia față de stat, sinodalitatea, adică participarea laicilor (2/3) alături de clerici (1/3) la conducerea treburilor bisericești — au stat la baza Statutului de organizare a întregii Biserici Ortodoxe Române din 1925 și a celui din 1948.

Pe tărâm cultural, a organizat învățământul elementar și mediu ortodox românesc din Transilvania, punându-l sub îndrumarea Bisericii; preoții-parohi erau directori ai școlii „poporale" din parohia lor, protopopii „inspectori" ai școlilor din „tractul" lor, iar episcopul (sau arhiepiscopul) „inspector suprem" al școlilor din întreaga eparhie, principii înscrise și în Statutul Organic. La sfârșitul păstoririi sale, în Arhiepiscopia Sibiului existau aproape 800 de școli „poporale", un liceu cu 8 clase la Brașov (înființat 1850), cu școală reală—comercială (înființată 1869) la Brașov, un gimnaziu cu 4 clase la Brad (înființat 1868). La îndemnul lui, s-au scris peste 25 de

manuale şcolare (de Sava Popovici Barcianu, Ioan Popescu, Zaharia Boiu ş.a.). La Sibiu cursurile de teologie au fost ridicate de la 6 luni la un an (1846), iar în 1853 a înfiinţat un Institut teologic-pedagogic la Sibiu, cu două secţii: teologică (doi, apoi trei ani de studii) şi pedagogică (doi, apoi trei ani de studii), cumpărând câteva case pentru nevoile şcolii şi internatului; pentru studenţii teologi şi preoţi a tipărit o serie de manuale didactice — lucrate de el însuşi sau de profesorii Institutului; a trimis numeroşi tineri la studii de specializare la Universităţile din Austria şi Germania, cu burse oferite din fondurile şi fundaţiile create de el. A avut un rol însemnat la întemeierea şi organizarea *„Asociaţiunii transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român"* (Astra), fiind primul ei preşedinte (1861—1866); a iniţiat ziarul „Telegraful Român" (1853), care apare şi azi.

Ca „om politic", a îndeplinit un rol de seamă în anii 1848—1849: preşedinte al Adunării Naţionale româneşti de pe Câmpia Libertăţii de la Blaj din 3/15 mai 1848, delegat de Adunare să prezinte revendicările româneşti împăratului la Innsbruck, Olmütz şi Viena, apoi Guvernului din Pesta; în anii următori —, fie singur, fie cu alţi delegaţi ai românilor — a prezentat în mai multe rânduri memorii către împărat, cu doleanţele naţiunii române; după 1860 a fost membru în Senatul imperial din Viena, în 1863—1865 deputat în Dieta Transilvaniei, copreşedinte al Conferinţei naţionale-politice a românilor de la Sibiu (1861) şi al Congresului naţional al românilor de la Alba Iulia (1863); după crearea statului dualist austro-ungar (1867), a fost mentorul direcţiei „activismului" în viaţa politică a românilor transilvăneni. Îndrumător şi sprijinitor al preoţimii şi al credincioşilor, ctitor al bisericii din Guşteriţa, lângă Sibiu; membru de onoare al Societăţii Academice Române (1871), preşedinte de onoare al Societăţii „Transilvania" din Bucureşti.

Lucrări: *Promemorie despre dreptul istoric al autonomiei bisericeşti-naţionale a românilor de religie răsăriteană*, Sibiu, 1849, 15 p.; *Adaus la „Promemoria despre dreptul istoric al autonomiei bisericeşti-naţionale..."*, Sibiu, 1850, 23 p.; *Memorial, prin care se lămureşte cererea românilor de religiunea răsăriteană din Austria pentru restaurarea Mitropoliei lor din punct de vedere al sfintelor canoane*, Viena, 1851 şi Sibiu 1860, 23 p.

Elementele Dreptului canonic al Bisericii dreptcredincioase răsăritene..., Sibiu, 1854, XXIV + 183 p.; *Istoria Bisericii Ortodoxe răsăritene universale, de la întemeierea ei până în zilele noastre*, 2 vol., Sibiu, 1860, X + 422 p. (I) + IV + 316 p. (II) (vol. II a apărut şi în traducere germană, la Sibiu, în 1862, făcută de Zaharia Boiu şi Ioan Popescu); *Compendiu de Dreptul canonic al unei, sântei, soborniceşti şi apostoleşti Biserici*, Sibiu, 1868, XLVIII + 452 p. (ed. a II-a, Sibiu, 1885, XLVIII + 440 p.; ed. a III-a, Sibiu, 1913, XLVIII + 440 p.);a apărut şi în traducere germană, făcută de prof. Alois Sentz: „Compendium des Canonischen Rechtes...", Sibiu, 1868, 449 + XLIV p., iar din germană în rusă: „Kratkoe izlojenie kanoniceskago pravo", St. Petersburg, 1872; parţial tradus în limbile greacă şi maghiară; *Enhiridion, adecă carte manuală de canoane ale unei, sântei, soborniceşti şi apostoleşti Biserici cu comentarii*, Sibiu, 1871, LII + 548 p.; *Manual de studiu pastoral*, Sibiu, 1872, 8 + X + 302 p. (ed. a II-a, Sibiu, 1878, XV + 270 p.).

Postume: *Memorialul arhiepiscopului şi metropolitului Andrei baron de Şaguna sau Luptele naţionale politice ale românilor, 1846—1873*, Sibiu, 1889, XIV + 408 p.; *Memoriile arhiepiscopului şi mitropolitului Andrei Şaguna din anii 1846—1871*, Sibiu, 1923, 112 p.; Gheorghe Tulbure, *Mitropolitul Şaguna. Opera literară. Scrisori pastorale. Circulări şcolare. Diverse*, Sibiu, 1938, X + 460 p.; Andrei Şaguna, *Predici*, cu un studiu introductiv de pr. Florea Mureşanu, Cluj, 1945, CX + 219 p.

Lucrări editate de Şaguna: *Mărturisirea Ortodoxă* a lui Petru Movilă, Sibiu, 1855, 200 p.; *Chiriacodromion, adecă cuvântări bisericeşti pentru fiecare duminecă a anului, întocmite de Nichifor Teotoke... cu un adaus de cuvântări pentru sărbătorile domneşti...*, Sibiu, 1855, 473 p.; *Tâlcuiala Evangheliilor în Duminecile Învierii şi ale sărbătorilor*, Sibiu, 1857, 206 p. (ed. a II-a, 1860); *Manual de Teologia Morală creştinească...*, Sibiu, 1855, VIII + 300 p.; *Biblia adecă dumnezeiasca Scriptură a Legii cei Vechi şi Noui după originalul celor şaptezeci şi doi de tâlcuitori din Alexandria...*, 2 vol., Sibiu, 1858, XXII + 920 + 240 p.; *Noul Testament al*

Domnului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos, Sibiu, 1867, 478 p.

A reeditat aproape toate cărţile de slujbă, între care se impun cele *12 Mineie* (1853—1856), după ediţia de la Buda, din 1804—1805. A tradus el însuşi, din slava veche, *Hirotesierul* (1861), *Rânduiala sfinţirii bisericilor* (1862) şi *Rânduiala sfinţirii de episcop* (1865).

Literatura: Monografii: Nicolae Popea, *Arhiepiscopul şi mitropolitul Andrei Şaguna*, Sibiu, 1879, 387 p.; Nicolae Popea, *Arhiepiscopul şi mitropolitul Andrei baron de Şaguna. Discurs de recepţie*, Acad. Rom., tom. XXI, Bucureşti, 1900, 42 p.; Dr. Ioan Lupaş, *Mitropolitul Andrei Şaguna. Monografie istorică*, ed. a II-a, Sibiu, 1911, 338 p. (ed. I a apărut în vol. *Mitropolitul Andrei baron de Şaguna. Scriere comemorativă la serbarea centenară a naşterii lui*, Sibiu, 1909, p. 1—400); Ioan Lupaş, *Mitropolitul Andrei Şaguna*, Sibiu, 1921, 174 p.; Keith Hitchins, *Orthodoxy and Nationality. Andrei Saguna and the Rumanians of Transylvania, 1846—1873*, Cambridge-London, 1977, X + 334 p. (trad. rom. de pr. prof. Aurel Jivi, Bucureşti, 1995, 343 p.); Aurel Papari, Jipa Rotaru şi Ileana Bulz, *Andrei Şaguna contemporanul nostru*, Constanţa, 2000, 321 p.

Lucrări speciale: Restaurarea Mitropoliei: Arhim. Dr. Ilarion Puşcariu, *Mitropolia românilor ortodocşi din Ungaria şi Transilvania*, Sibiu, 1900, 178 + 434 p.; I. Matei, *Andrei Şaguna şi restaurarea Mitropoliei Transilvaniei*, Sibiu, 1943, 34 p.; Mircea Păcurariu, *100 de ani de la reînfiinţarea Mitropoliei Ardealului*, în MA, an. IX, 1964, nr. 11—12, p. 814—840; Keith Hitchins, *Andrei Şaguna and the Restoration of the Rumanian Orthodox Metropolis in Transylvania 1846—1868*, în „Balkan Studies", Tessaloniki, 1965, 20 p.

Activitate culturală: Gheorghe Tulbure, *Mitropolitul Şaguna. Opera literară. Scrisori pastorale. Circulări şcolare. Diverse*, Sibiu, 1938, X + 460 p.; Andrei Şaguna, *Predici*. Cu un studiu introductiv de pr. Florea Mureşanu, Cluj, 1945, CX + 219 p.; Ioan Beju, *Activitatea tipografiei arhidiecezane*, în TR, nr. 29—31, 32—33 din 1950; nr. 1—2, 3—4, 11—12 din 1951; nr. 24—26 şi 39—40 din 1952; Pr. prof. dr. Grigorie Marcu, *Sfânta Scriptură „în pom românesc" (100 de ani de la apariţia Bibliei lui Şaguna)*, în MA, an. III, 1958, nr. 11—12, p. 782—812; Pr. prof. dr. Sofron Vlad, *Istoria Institutului Teologic Universitar din Sibiu*, în MA, an. VI, 1961, nr. 11—12, p. 676—744; Alexandru Constantinescu, *Andrei Şaguna canonist*, în MB, an. XXIII, 1973, nr. 7—9, p. 435—441; Ierom. Veniamin Micle, *Preocupările omiletice ale mitropolitului Andrei Şaguna*, în MO, an. XXV, 1973, nr. 11—12, p. 926—942; Pr. Victor Bunea, *Mitropolitul Andrei Şaguna, ctitor al bibliotecii şi al tipografiei arhidiecezane*, în MA, an. XXIX, 1984, nr. 1—2, p. 107—114; Corina Teodor, *Andrei Şaguna — o retrospectivă istoriografică*, în „Anuarul Facultăţii de Teologie din Cluj", 1992—1994, p. 123—148.

Activitatea naţională socială: Ştefan Meteş, *Relaţiile mitropolitului Andrei Şaguna cu românii din Principatele Române*, Arad, 1925, 62 p.; Keith Hitchins, *Andrei Şaguna şi românii din Transilvania în timpul decadei absolutiste, 1849—1859*, în vol. *Studii privind istoria modernă a Transilvaniei*, Cluj, 1970, p. 13—58; Keith Hitchins, *Laic şi ecleziastic în mişcarea naţională românească din Transilvania (1830—1869)*, în vol. *Cultură şi naţionalitate în Transilvania*, Cluj, 1972, p. 30—72; Keith Hitchins, *Andrei Şaguna şi revoluţia de la 1848*, în MA, an. XXIX, 1984, nr. 3—4, p. 196—205.

Alte studii şi articole în TR pe 1909 şi RT, an. III, nr. 9—10, 1909, an. XIII, nr. 6—7, 1923 şi RT, an. VI (78), 1996, nr. 1—2, p. 3—65. A se vedea şi Antonie Plămădeală, *Momentul Andrei Şaguna în istoria şi cultura Transilvaniei*, în MA, an. XXIX, 1984, nr. 1—2, p. 7—18 (şi în vol. *Calendar de inimă românească*, Sibiu, 1988, p. 224—238); Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, Bucureşti, 1981, p. 92—112 (ed. a II-a, 1994), p. 88—108.

ŞEBU SEBASTIAN, profesor de teologie. N. 7 dec. 1941, în Armeni, jud. Sibiu. Studii la Seminarul teologic din Cluj (1955—1960), la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1960—1964), cursuri de doctorat — Omiletică şi Catehetică — la Institutul Teologic din Bucureşti (1965—1968), cu studii de specializare la Facultatea de Teologie catolică a Universităţii din Viena (1968—1971) şi la cea evanghelică a Universităţii din Hamburg (1973—1975); doctoratul la Bucureşti în 1978. Funcţionar la Centrul arhiepiscopesc Sibiu (1971—1972),

asistent la secţia practică la Institutul Teologic Universitar Sibiu (1972—1983), încredinţat cu suplinirea catedrei de Omiletică, Catehetică şi Pedagogie (din 1978); profesor titular la aceeaşi catedră (de la 1 oct. 1983); diacon (1976) şi preot (1976); participant la câteva întruniri cu caracter ecumenic peste hotare.

Lucrări: *Forma şi conţinutul predicii creştine în primele trei veacuri*, în ST, an. XIX, 1967, nr. 3—4, p. 206—221; *Contribuţia Sf. Efrem Sirul la dezvoltarea predicii creştine*, în ST, an. XIX, 1967, nr. 7—8, p. 467—481; *Principii omiletice în predica Fericitului Augustin*, în MA, an. XIII, 1968, nr. 7—8, p. 544—560; *Fericitul Augustin predicator al unităţii creştine*, în ST, an. XIX, 1969, nr. 3—4, p. 232—244; *Principii pastorale patristice şi permanenţa lor*, în MA, an. XVII, 1972, nr. 3—4, p. 252—261; *Din activitatea pastorală a mitropolitului Andrei Şaguna*, în MA, an. XVIII, 1973, nr. 5—6, p. 524—532; *Preocupări şi orientări în predica protestantă contemporană din Germania apuseană* (teză de doctorat), în MA, an. XXV, 1980, nr. 4—6, p. 299—498 (şi extras); *Propovăduirea Evangheliei în Biserica română din Transilvania*, în vol. „Contribuţii transilvănene la teologia ortodoxă", Sibiu, 1988, p. 186—209; *„Lăsaţi copiii să vină la Mine". Mic catehism*, Sibiu, 1990, 136 p. (ed. a II-a, 1992; ed. a III-a, Bucureşti, 1994).

Articole, traduceri din limba germană, predici, recenzii, reportaje, în „Studii Teologice", „Mitropolia Ardealului", „Telegraful Român", „Îndrumătorul bisericesc" de la Sibiu, unele periodice ale comunităţilor ortodoxe române de peste hotare.

Literatura: *Curriculum vitae*, în teza de doctorat *cit.*, p. 496—497; GB, an. XXXVII, 1977, nr. 1—3, p. 153—154; ROC, an. VIII, 1978, nr. 4, p. 18—19; ST, an. XXX, 1978, nr. 9—10, p. 719—720; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învăţământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 373.

ŞERBĂNESCU NICULAE, profesor de teologie, istoric. N. 21 mart. 1914, în Negreni, jud. Teleorman, † 25 sept. 1999, în Bucureşti. Studii la Seminarul „Nifon" din Bucureşti (1926—1934), la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1935—1939), cu licenţă în 1940 şi doctorat în 1948, la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, specialitatea Istorie (1940—1943, cu licenţă în 1943); a urmat şi cursurile Şcolii superioare de Arhivistică şi Paleografie din Bucureşti, precum şi Seminarul pedagogic universitar din Bucureşti. Salariat la Arhiepiscopia Bucureştilor (1940—1947), profesor la Şcoala normală din Bucureşti (1945—1947), funcţionar superior la Administraţia Patriarhală (1947—1972), preot la biserica „Albă-Postăvari" (1947—1984); profesor suplinitor (1972), apoi titular la catedra de Istoria Bisericii Române de la Institutul Teologic Universitar din Bucureşti (1978—1984). A publicat numeroase lucrări de Istoria Bisericii Române, tratând teme foarte variate: şirul ierarhilor unor eparhii, vechile tipărituri, monumentele de artă etc., majoritatea bazate pe material inedit.

Lucrări principale: *Istoria mănăstirii Snagov*, Bucureşti, 1944, 221 p. + 11 pl. (premiată de Academia Română); *Politica religioasă a lui Mihai Viteazul*, Bucureşti, 1948, 286 p., ms. dact. (teză de doctorat); *Legăturile patriarhului Meletie Pigas cu ţările române*, în BOR, an. LXIV, 1946, nr. 7—9, p. 352—372; *Mitropolitul Teodosie al Ţării Româneşti (1668—1672 şi 1679—1708)*, în ST, an. IV, 1952, nr. 5—6, p. 330—351; *Împresurarea Ţarigradului în zugrăveala bisericilor noastre*, în „Ortodoxia", an. V, 1953, nr. 3, p. 438—463; *Antim Ivireanul tipograf*, în BOR, an. LXXIV, 1956, nr. 8—9, p. 690—766; *Despre Episcopia Strehaiei*, în MO, an. VI, 1954, nr. 9—10, p. 488—510; *Atitudinea preoţimii faţă de dreptele năzuinţe ale poporului*, în BOR, an. LXXV, 1957, nr. 3—4, p. 220—242; *La trei sute de ani de la moartea mitropolitului Varlaam al Moldovei*, în BOR, an. LXXV, 1957, nr. 10, p. 1012—1035; *Varlaam, mitropolitul Ţării Româneşti (1672—1679), părintele tipografiei bucureştene*, în BOR, an. LXXVI, 1958, nr. 12, p. 1120—1158; *Titulatura mitropoliţilor, jurisdicţia, hotărârile şi reşedinţele Mitropoliei Ungrovlahiei*, în BOR, an. LXXVII, 1959, nr. 7—10, p. 698—721; *Mitropoliţii Ungrovlahiei*, în *ibidem*, p. 722—826; *La patru sute de ani de la apariţia „Întrebării creştineşti"*, în BOR, an. LXXVII, 1959, nr. 11—12, p. 1033—1052; *Mărturii istorice despre monumentele religioase din Bucureştii de altădată*, în BOR, an. LXXVIII,

1960, nr. 1—2, p. 83—116; *Biserica Ortodoxă Română și Mișcarea ecumenică*, în „Ortodoxia", an. XIV, 1962, nr. 1, p. 107—152; *Panaghiarul de la Snagov. Câteva lămuriri asupra panaghiarului și rostului său liturgic*, în BOR, an. LXXX, 1962, nr. 5—6, p. 543—567; *Legături bisericești, culturale și politice între români și sârbi*, în MO, an. XV, 1963, nr. 5—6, p. 307—317; *Constantin Brâncoveanu ctitor de cultură românească*, în BOR, an. LXXXII, 1964, nr. 9—10, p. 879—899; *Episcopii Râmnicului*, în MO, an. XVI, nr. 3—4, 1964, p. 171—212; *Episcopii Argeșului*, în MO, an. XVII, 1965, nr. 7—8, p. 602—630; *Optzeci de ani de la dobândirea autocefaliei*, în BOR, an. LXXXIII, 1965, nr. 3—4, p. 247—273; *500 de ani de la punerea temeliei mănăstirii Putna*, în MO, an. XVIII, 1966, nr. 7—8, p. 652—674; *Mitropolitul Antim Ivireanul, 1716, septembrie — 1966*, în MO, an. XVIII, 1966, nr. 9—10, p. 771—811; *Istoria bisericii mănăstirii Curtea de Argeș*, în BOR, an. LXXXV, 1967, nr. 7—8, p. 730—754; *Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica, episcopul Râmnicului*, în BOR, an. LXXXVI, 1968, nr. 3—5, p. 353—395; *Promovarea ideii despre unitatea neamului românesc în predosloviile cărților bisericești*, în MO, an. XX, 1968, nr. 11—12, p. 918—928; *1600 de ani de la prima mărturie documentară despre existența Episcopiei Tomisului*, în BOR, an. LXXXVII, 1969, nr. 9—10, p. 966—1026; *Noi contribuții la istoria Mitropoliei din Târgoviște*, în BOR, an. LXXXVIII, 1970, nr. 5—6, p. 513—522; *Mitropolia Severinului. Șase sute de ani de la înființare*, în BOR, an. LXXXVIII, 1970, nr. 11—12, p. 1191—1227; *150 de ani de la nașterea lui Alexandru Ioan Cuza*, în BOR, an. LXXXVIII, 1970, nr. 3—4, p. 351—407; *450 de ani de la moartea lui Neagoe Basarab*, în GB, an. XXX, 1971, nr. 9—10, p. 936—972; *Nicolae Iorga. Cu prilejul centenarului nașterii sale*, în BOR, an. LXXXIX, 1971, nr. 7—8, p. 817—837; *Dimitrie Cantemir. Trei sute de ani de la nașterea lui*, în BOR, an. XCI, 1973, nr. 9—10, p. 1031—1062; *Trei sute de ani de la apariția Psaltirii în versuri a mitropolitului Dosoftei al Moldovei*, în BOR, an. XCI, 1973, nr. 11—12, p. 1216—1237; *Tipografia ieromonahului Lavrentie de la mănăstirea Plumbuita din București sec. XVI*, în ST, an. XXVIII, 1976, nr. 1—2, p. 20—39; *„Creștinul Mihai, marele voievod ce au fost domn Țărei Românești și Ardealului și Moldovei"*, în MO, an. XXVIII, 1976, nr. 9—10, p. 689—718; *Mănăstiri și biserici ctitorite de Mihai Viteazul*, în MB, an. XXVII, 1977, nr. 10—12, p. 692—703; *Un veac de la proclamarea Independenței de Stat a României*, în BOR, an. XCVI, 1977, nr. 5—6, p. 361—389; *Trei sute de ani de la înființarea tipografiei din București a Mitropoliei Țării Românești*, în BOR, an. XCVI, 1978, nr. 9—10, p. 963—1003; *Mormântul voievodului martir Constantin Brâncoveanu*, în BOR, an. XCVIII, 1980, nr. 1—2, p. 109—144; *Trei sute de ani de la tipărirea la Iași a „Psaltirii de-nțăles a sfântului împărat prooroc David" de către mitropolitul Dosoftei al Moldovei*, în BOR, an. XCVIII, 1980, nr. 11—12, p. 1159—1172; *Un mare cărturar iluminist muntean din secolul al XVIII-lea: episcopul Chesarie al Râmnicului*, în BOR, an. XCIX, 1981, nr. 1—2, p. 87—106; *Tudor Vladimirescu, un mare erou al neamului românesc*, în BOR, an. XCIX, 1981, nr. 5—6, p. 577—608; *Facultatea de Teologie a Universității din București. O sută de ani de la înființare. Scurte date despre învățământul teologic superior din Principatele Române în prima parte a secolului al XIX-lea (până la 1864)*, în BOR, an. XCIX, 1981, nr. 9—10, p. 1018—1093; *Palia de la Orăștie. Patru sute de ani de la imprimare*, în BOR, an. C, 1982, nr. 7—8, p. 692—713; *Constantin Vodă Brâncoveanu, domnitorul Țării Românești (1688—1714), cu prilejul comemorării a 330 de ani de la naștere și a 270 de ani de la moarte*, în BOR, an. CII, 1984, nr. 8—10, p. 660—683; *Șaizeci de ani de la înființarea Patriarhiei Române (1925—1985)*, în BOR, an. CIII, 1985, nr. 9—12, p. 835—852; *Mitropolia Moldovei și Sucevei. Șase sute de ani de la prima mențiune documentară cunoscută a existenței ei*, în BOR, an. CIV, 1986, nr. 9—10, p. 109—127; *Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române*, în vol. *Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române*, București, 1987, p. 41—138; *Catedrala și reședința patriarhală din București*, în BOR, an. CVII, 1989, nr. 1—2, p. 197—218; *Sfânta Scriptură tălmăcită în limba română*, în BOR, an. CVII, 1989, nr. 3—4, p. 41—78; *Constantin Brâncoveanu, domnul Țării Românești (1688—1714)*, în BOR, an. CVII, 1989, nr. 7—10, p. 98—158; *Mihai Viteazul „domn al Țării Românești și al Ardealului și Moldovei". 390 de ani de la martirica sa moarte*, în BOR, an. CIX, 1991, nr. 7—9, p. 99—140; *Mircea cel Mare (1386—1418). 600 de ani de la urcarea pe tronul*

Țării Românești, București, 1987, 421 p. (în colaborare cu Prof. Dr. Nicolae Stoicescu); *Patriarhia Română la 70 de ani (1925–1995)*, în vol. „Autocefalie, Patriarhie, Slujire sfântă", București, 1995, p. 245–290; *Politica religioasă a lui Mihai Viteazul*, București, 2001.

Literatura: *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 313—314; Pr. Prof. D. R(adu), *Prof. Pr. Dr. Niculae Şerbănescu*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 119—120; *Necrolog*, în GB, an. LV, 1999, nr. 9—12, p. 194—212 (Emilian Popescu).

ŞESAN MILAN PAVEL, profesor de teologie, istoric, fiul canonistului Valerian Şesan. N. 23 mart. 1910, în Cernăuți, † 7 iun. 1981, în Sibiu. Studiile secundare la Liceul clasic „Aron Pumnul" și Liceul clasic nr. 4 din Cernăuți (1921—1928), studii universitare la Facultatea de Teologie a Universității din Cernăuți (1928—1932), la Facultatea de Drept din Cernăuți (1928—1930, neterminate) și la Facultățile de Litere și Filosofie — secția istorică — din Cernăuți (1930—1932) și Praga (1932—1934); doctoratul în Istorie la Praga (1935), doctoratul în Teologie la Cernăuți (1937). Lector onorific de Limba cehă pe lângă catedra de Slavistică de la Facultatea de Litere și Filosofie din Cernăuți (1935—1937), asistent suplinitor onorific pe lângă catedra de Istorie bisericească universală a Facultății de Teologie din Cernăuți (1936), apoi profesor agregat (1937) și titular (1941), la aceeași catedră (în 1945—1948 Facultatea a funcționat la Suceava); diacon (1936), preot (1943), protopresbiter (1945), arhipresbiter stavrofor (1947); în 1948 numit titular al catedrei de Istoria Bisericii Române de la Facultatea de Teologie din București (fără să funcționeze), iar la 2 dec. 1948 titular al catedrei de Teologie Fundamentală și Istoria religiilor la Institutul Teologic Universitar din Sibiu; de la 1 sept. 1952 trecut la catedra de Istorie bisericească universală, la același Institut, la care a funcționat până la pensionare, în 1980.

Militant de seamă pentru promovarea ecumenismului creștin; între anii 1958 și 1968 a reprezentat Biserica Ortodoxă Română în Conferința creștină pentru Pace cu sediul la Praga, participând la Adunările generale din 1961, 1964 și 1968 și la diferite sesiuni ale Comitetului de lucru și ale Comitetului plenar, din care făcea parte; delegat la o serie de festivități bisericești peste hotare.

A publicat peste o mie de studii și articole cu caracter istoric în periodice din țară și străinătate. În cercetările sale istorice a abordat câteva teme majore ca: primele traduceri românești ale Sf. Scripturi, creștinismul vechi „carpatic", circulația cuvântului „ortodox", sinodalitatea ortodoxă, istoria teologiei ortodoxe, istoria bisericească a popoarelor slave, schisma din 1054 și încercările de unire, ecumenismul contemporan ș.a.

Lucrări principale: *Cultul sfinților naționali la sârbi*, în „Candela", an. XLV, 1934, p. 266—278 (și extras, 15 p.); *Schismă între patriarhii Ignatie și Fotie?*, Cernăuți, 1936, 36 p.; *Vaclav Budovec și încercările de unire ale protestanților cu Biserica Ortodoxă din Constantinopol*, Cernăuți, 1937, 36 p.; *Biserica Ortodoxă Rusă de după război*, Cernăuți, 1937, 148 p.; *Cruciadele și Biserica Ortodoxă*, în „Candela", an. XLVIII, 1937, p. 143—184 (și extras, 45 p.); *Statistica bisericească*, în „Candela", an. XLIX, 1938, p. 90—151 (și extras, 66 p.); *Starea religioasă din Germania de după război*, în „Candela", an. XLIX, 1938, p. 168—235 (și extras, 73 p.); *Periodizarea în istoria bisericească universală*, Cernăuți, 1939, 70 p.; *Originea și timpul primelor traduceri românești ale Sf. Scripturi*, Cernăuți, 1939, 153 p.; *Împărțirea administrativă a Imperiului Bizantin în timpul Comnenilor și Angelilor (1081–1204)*, în „Candela", an. L—LII, 1940—1942, p. 571—698 (și extras, 128 p.); *Duminica Ortodoxiei*, în vol. *„Omagiu lui Ioan Lupaș la împlinirea vârstei de 60 de ani"*, București, 1943, p. 809—817 (și extras, 12 p.); *Cinstirea sfintelor icoane*, în „Candela", an. LIII—LIV, 1943—1944, p. 72—112 (și extras, 43 p.); *De ce Uniația?*, în „Candela", an. LVI, 1946, p. 273—293 (și extras, Iași, 1946, 23 p.); *Cronologia vieții Mântuitorului*, în AB, an. IV, 1947, nr. 1—3, p. 4—15; *Papalitatea și Ortodoxia*, în „Ortodoxia", an. I, 1949, nr. 2—3, p. 73—96; *Ortodoxia în trecutul Europei Centrale*, în ST, an. II, 1950, 1—2, p. 80—97; *Ortodoxia și catolicitatea*, în „Ortodoxia", an. III, 1951, nr. 1, p. 115—131; *La chute de Constantinople et les peuples orthodoxes*, în „Byzantinoslavica", Praha, XIV, 1953, p. 271—282; *Din istoricul noțiunii de „Ortodoxie"*, în MA, an. I, 1956, nr. 1—2, p. 63—75; *Circulația*

cuvântului „ortodox", în MA, an. I, 1956, nr. 3—4, p. 240—263; *Considerațiuni asupra schismei din 1054*, în MA, an. II, 1957, nr. 3—4, p. 205—218; *Ortodoxia cehă în secolul XI*, în MA, an. II, 1957, nr. 5—6, p. 440—453; *Husiții și Ortodoxia*, în MMS, an. XXXIV, 1958, nr. 3—4, p. 218—225; *Creștinismul vechi carpatic*, în MA, an. III, 1958, nr. 11—12, p. 813—828; an. IV, 1959, nr. 5—6, p. 361—382; an. XIII, 1968, nr. 7—8, p. 516—525; *Problema Illiricului bisericesc*, în MA, an. IV, 1959, nr. 11—12, p. 863—884; *Illiricul între Roma și Bizanț*, în MA, an. V, 1960, nr. 3—4, p. 202—224; *Patriarhul Fotie și Roma*, în MA, an. V, 1960, nr. 7—8, p. 535—559; *Despre Ortodoxie și catolicitate*, în „Ortodoxia", an. XIII, 1961, nr. 2, p. 155—167; *Tradițiile cirilometodiane și Vaticanul*, în MA, an. VI, 1961, nr. 1—3, p. 59—83; *Cruciadele, Biserica Ortodoxă și actualitatea*, în MA, an. VI, 1961, nr. 4—6, p. 216—241; *Unirea florentină și papalitatea*, în MA, an. VI, 1961, nr. 7—8, p. 403—423; *Slavii, creștinismul și Roma*, în MMS, an. XXXVII, 1961, nr. 9—12, p. 615—633; *Ortodoxia în fața reformației și a uniației*, în MA, an. VII, 1962, nr. 3—6, p. 262—283; *Nașterea ideii papale*, în MA, an. VII, 1962, nr. 7—8, p. 469—481; *Biserica Ortodoxă până în secolul al XI-lea*, în MA, an. VIII, 1963, nr. 1—3, p. 93—108; *Biserica Ortodoxă în veacurile XI—XV*, în MA, an. VIII, 1963, nr. 4—6, p. 310—326; *Biserica Ortodoxă în veacurile XV—XVIII*, în MA, an. VIII, 1963, nr. 11—12, p. 857—876; *Biserica Ortodoxă din veacul XVII până azi*, în MA, an. IX, 1964, nr. 1—2, p. 38—55; *Sinodalitatea ortodoxă postecumenică în veacurile IX—XII*, în MA, an. IX, 1964, nr. 3—5, p. 210—229; *Sinodalitatea ortodoxă în veacurile XIII—XV*, în MA, an. X, 1965, nr. 1—3, p. 50—72; *Sinodalitatea ortodoxă în veacurile XV—XVII*, în MA, an. X, 1965, nr. 4—6, p. 306—328; *Sinodalitatea ortodoxă în secolele XIX și XX*, în MA, an. XI, 1966, nr. 1—3, p. 38—55; *Despre teologia postpatristică*, în MA, an. XI, 1966, nr. 4—6, p. 279—299; *Teologia ortodoxă în secolele XI—XIII*, în MMS, an. XLIII, 1967, nr. 7—8, p. 467—481; *Teologia ortodoxă în secolul XIV*, în MB, an. XVII, 1967, nr. 1—3, p. 23—39; *Teologia ortodoxă în secolul XV*, în MA, an. XI, 1966, nr. 11—12, p. 730—748; *Teologia ortodoxă în secolul XVII (până la Sinodul de la Iași din 1642)*, în MA, an. XII, 1967, nr. 10—12, p. 816—836; *Teologia Ortodoxă în secolul XVII (după Sinodul de la Iași din 1642)*, în MMS, an. XLIV, 1968, nr. 11—12, p. 628—642; *Teologia ortodoxă în secolul XVIII (până la 1760)*, în MA, an. XV, 1970, nr. 7—8, p. 437—450; *Teologia ortodoxă în secolul XVIII (după 1760)*, în MA, an. XIII, 1968, nr. 4—6, p. 278—293; *Teologia ortodoxă în secolul al XVI-lea*, în MB, an. XX, 1970, nr. 1—3, p. 52—69; *Teologia ortodoxă în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în MMS, an. XLVI, 1970, nr. 1—2, p. 6—20; *Din teologia ortodoxă a secolului XIX (după 1848)*, în MB, an. XX, 1970, nr. 4—6, p. 277—283; *Din hristologia patristică*, în MMS, an. XLVII, 1971, nr. 7—8, p. 432—452.

Die orthodoxe Kirche vom Jahre 1054 bis heute, în colecția „Le monde religieux", 30, Lausanne, 1969, p. 73—129; *Orthodoxie. Histoire d'un mot et de sa signification*, în „Istina", Paris, 4, 1970, p. 425—434; *Despre limba liturgică la români, expunere istorică*, în MA, an. XX, 1975, nr. 1—2, p. 7—28; *Din filologia creștină patristică*, în MB, an. XXVIII, 1978, nr. 7—9, p. 369—381; *De l'Orthodoxie*, în rev. „Theologhia", Atena, 1979 (și extras, 10 p.).

Alte studii și articole în periodicele bisericești menționate în lista bibliografică sau în „Telegraful Român" (peste 150), „Byzantinoslavica" — Praga, „Hlas Pravoslavi" — Praga, „Pravoslavny Sbornik" — Praga, „Golos Pravoslavia" — Prešov, „Neue Zeit" — Berlin, „Ostkirchliche Studien" — Würzburg, „Kirche im Osten" — Göttingen, „Jurge Kirchen" — Bremen, „Présence Orthodoxe" — Paris, „Christianisme au XX-e siècle" — Paris etc.

Împreună cu preoții profesori Ioan Rămureanu și Teodor Bodogae a revăzut și reeditat manualul de *Istorie bisericească universală*, pentru Institutele Teologice, vol. I, București, 1975, 447 p. Sub îngrijirea sa a reapărut *Cursul de Drept bisericesc universal* al canonistului Valerian Șesan (ed. a IV-a, Cernăuți, 1942, 270 p.).

A tradus din limba cehă lucrarea lui Amos Comenius: *Școala maternă*, București, 1937, 120 p. În anii 1939—1946 a redactat revista „Candela" de la Cernăuți-Suceava.

Literatura: Jana Balacciu și Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, 1978, p. 236—237; *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978,

p. 314; Vasile Pop, *Preotul profesor dr. Milan Șesan, Biobibliografie*. Teză de licență în teologie, ms., Sibiu, 1981; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *In memoriam: preotul profesor dr. Milan Șesan*, în ST, an. XXXIII, 1981, nr. 7—10, p. 620—627; A. Jivi, † *Prot. stavrofor prof. dr. Milan Șesan*, în MA, an. XXVI, 1981, nr. 7—9, p. 679—681; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 351—354.

ȘESAN VALERIAN, profesor de teologie. N. 28 iun. 1878, în Slobozia Rarencei-Bucovina, în familie de preot, † 10 mai 1940, în Cernăuți. Gimnaziul român clasic din Cernăuți (1888—1896), apoi Facultatea de Teologie din Cernăuți (1896—1900), care-i conferă doctoratul în 1901; continuă studiile la Facultățile de Drept din Cernăuți, Viena și Praga, cu doctoratul în Drept la Praga în 1916; studii de specializare la Universitatea din Atena și la Ierusalim (1906—1907), apoi la Academiile teologice din Kiev, Moscova și Petersburg (1907—1908). Diacon la catedrala din Cernăuți (1909—1918), translator pentru limba cehă pe lângă Curtea de Apel din Cernăuți (1911—1939), docent pentru Dreptul bisericesc la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1913), profesor suplinitor la aceeași catedră (1918), apoi titular (1919—1940); decan al Facultății (1921/22), rector al Universității din Cernăuți (1923—1925 și 1927—1930), preot (1918), protopop (1920), arhipresbiter stavrofor (1922). Paralel a deținut și alte demnități: un timp profesor la Facultatea de Drept din Cernăuți, membru în Consistoriul superior bisericesc (1919—1925), secretarul Constituantei bisericești însărcinată cu realizarea unificării organizației bisericești ortodoxe în România întregită, având un rol însemnat în această acțiune; director general al Departamentului Cultelor pentru Bucovina în Cernăuți (1922—1925), consilier referent la secția economică a Consiliului eparhial Cernăuți (1925—1931), membru în Congresul Național Bisericesc, delegatul Bisericii Ortodoxe Române la Congresul Alianței mondiale pentru înfrățirea popoarelor prin Biserică (Praga, 1928), președintele Asociației clerului ortodox din Bucovina (1936—1940), fondator și președinte al Asociației culturale „Prietenii Cehoslovaciei" din Cernăuți, membru al „Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina" ș.a. A publicat o serie de lucrări de Drept canonic, mai ales de interes practic ale Ortodoxiei în general și ale Bisericii noastre în special, un manual tipărit postum, propuneri și proiecte de lege cu privire la unificarea organizației bisericești ortodoxe din țara noastră după 1918 (a fost însă împotriva admiterii mirenilor la exercitarea puterii bisericești), diferite studii în „Candela" — Cernăuți, articole în „Glasul Bucovinei"—Cernăuți și „Cuvântul Preoțesc"—Rădăuți, recenzii, cuvântări, regulamente etc.

Lucrări: *Kirche und Staat im römisch — byzantinischen Reiche seit Konstantin dem Grossen und bis zum Falle Konstantinopels*. Vol. I. *Die Religionspolitik der christlich — römischen Kaiser, von Konstantin d. Gr. bis Theodosius d. Gr. (313—380)*, Czernowitz, 1911, XV + 359 p. (vol. II, pregătit pentru tipar, s-a pierdut în 1940); *Autocefalia-Autonomia*, în „Candela", an. XLII, 1931, p. 237—249; *Dreptul de devoluțiune al patriarhului și al mitropolitului (în baza can. 11 al Sinod. VII ecumenic)*, în „Candela", an. XLVII, 1936, p. 71—85 (și extras, 17 p.); *Convocarea Sinodului ecumenic*, în „Candela", an. XLVII, 1936, p. 95—110 (și extras, 1937, 18 p.); *Revizuirea canoanelor și altor norme bisericești, precum și codificarea lor*, în „Candela", an. XLVII, 1936, p. 145—159 (și extras, 1937, 17 p.); ultimele două au fost prezentate ca referate la Congresul profesorilor de teologie ortodoxă de la Atena, publicate — în limba germană — în *Procés Verbaux du I-er Congrès de Théologie orthodoxe à Athènes 1936*, Atena, 1939, p. 288—297 și 310—323 (și extras); *Căsătoria bisericească obligatorie*, în vol. *Omagiu I.P.S. Sale Dr. Nicolae Bălan mitropolitul Ardealului la douăzeci de ani de arhipăstorire*, Sibiu, 1940, p. 731—739; *Curs de Drept bisericesc universal*, ed. a IV-a, Cernăuți, 1942, 270 p. (publicat de fiul său preot prof. dr. Milan Șesan; celelalte trei ediții erau litografiate).

Unificarea Bisericii Ortodoxe din România întregită. Statutul Organic din Transilvania în lumina canoanelor. Constituționalism în Biserica Ortodoxă. Trei studii în legătură cu organizarea Bisericii Ortodoxe Române întregite, Cernăuți, 1919; *Proiect de unificare a organizației Bisericii autocefale ortodoxe din România întregită*, Cernăuți, 1920, 69 p.; *Contribuții privitoare la*

raportul dintre Stat și Biserica Ortodoxă în Constituția cea nouă a României întregite, Cernăuți, 1923; *Reflexiuni asupra unificării organizației Bisericii Ortodoxe din România întregită*, în „Candela", an. 1923, p. 321—358; *Modificarea Legii și Statutului pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române*, în „Candela", an. XLVI, 1935, p. 117—201 (și extras, 76 p.).

Literatura: Prof. Dr. M. Șesan, *Familia Șesan*, în „Candela", an. L—LII, 1939—1941, p. LXXIII—XCVI (alte articole omagiale tot aici, p. I—LXXII); Lazăr Iacob, *Dr. Valerian Șesan*, București, 1940, 11 p. (extras din ST, an. VIII, vol. I, 1940, p. 188—195); Prof. Petru Rezuș, *Canonistul ortodox Dr. Valerian Șesan*, în AB, an. II, 1945, nr. 1—2, p. 77—78; Drd. Vasile Axinia, *Contribuția profesorului Valerian Șesan la dezvoltarea Dreptului bisericesc*, în ST, an. XXVIII, 1976, nr. 7—10, p. 600—610.

ȘICLOVAN SIMION, profesor de teologie. N. 28 dec. 1898, în Șeitin, jud. Arad, † 18 febr. 1988, în Arad. Studiile medii la Gimnaziul din Beiuș (1910—1918), cele superioare la Institutul Teologic din Arad (1918—1921), cu diferență la Facultatea de Teologie din Cernăuți, unde obține doctoratul (1924). Profesor de Religie la Școala normală din Arad (1924—1925), profesor de Teologie practică la Academia teologică din Arad (1925—1948), locțiitor de rector (1941) și rector al Academiei (ian. 1946—1947); conferențiar pentru Pastorală, Liturgică și Omiletică la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1948—1952), preot-paroh în Aradul Nou (1952—1959), apoi la catedrala episcopală din Arad (1959—1974), iconom stavrofor.

A scris câteva broșuri în colecția „Biblioteca Creștinului Ortodox" de la Arad (*La luptă pentru legea străbună*, Arad, 1940, 72 p. ș.a.), articole în „Biserica și Școala" și alte periodice.

Literatura: Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 355—356; *Necrolog*, în MB, an. XXXVIII, 1988, nr. 1, p. 124.

ȘINCAI GHEORGHE, istoric, lingvist, pedagog și teolog. N. 28 febr. 1754, în Râciu, jud. Mureș, † 2 nov. 1816, la Sinea, în Slovacia. Studii la Colegiul reformat din Târgu Mureș (1766—1768), la Seminarul iezuit „Sf. Iosif" din Cluj (1768—1772), apoi la Gimnaziul piarist din Bistrița (1772—1773). Profesor de „retorică și poetică" la școala mănăstirii din Blaj (1773/74). Călugărit sub numele Gavriil și trimis la studii la Colegiul „De Propaganda Fide" din Roma, împreună cu Petru Maior (1774—1779), unde a obținut doctoratul în Filosofie și Teologie. A făcut în această perioadă intense cercetări în arhivele și bibliotecile Romei, în legătură cu originea și istoria poporului român, materializate în 27 de volume de documente, inscripții, extrase din lexicoane, din istorici și geografi antici sau din evul mediu. În 1779/80, tot împreună cu P. Maior, a făcut studii de Pedagogie la Școala „Sfânta Ana" din Viena, de Drept natural, public și bisericesc la Universitatea de acolo, dar a continuat și cercetările privitoare la istoria românilor. Reîntors la Blaj, a fost profesor la „școala normalicească" (1780—1781), la Gimnaziu (1781—1782) și director al „școlii naționale" (1782—1784), care forma și perfecționa pe dascălii sătești, director al școlilor „naționale" unite din toată Transilvania (1784—1794), organizând 376 de astfel de școli, pe care le-a cercetat în mai multe rânduri și pe seama cărora a tipărit un număr însemnat de manuale didactice. În urma intrigilor și delațiunilor episcopului Ioan Bob, a fost închis la Aiud (sept. 1794—ian. 1795), judecat și achitat; renunță tot atunci la haina monahală și încearcă să-și reocupe postul de director, dar fără rezultat; stă un timp la Episcopia unită din Oradea, apoi a fost administratorul moșiilor și educatorul fiilor contelui Daniel Vass din Țaga-azi jud. Cluj (1797—1803); din nou la Episcopia din Oradea, apoi a lucrat în Muzeul diplomatic, istoric și juridic al lui Martin Gheorghe Kovachich din Buda (1803—1804), corector al cărților românești care se tipăreau la Buda (1804—1808), suplinitor al postului de „cenzor" pentru aceste cărți (1806—1807); își tipărește acum câteva lucrări; în 1808 s-a retras la Sinea, în Slovacia, la moșia fiilor contelui Vass, foștii săi elevi, unde a trăit până la moarte.

A elaborat numeroase lucrări cu profil istoric, lingvistic, teologic, manuale didactice, cea mai mare parte rămase în manuscris.

Lucrări: Teologice: *Catehismul cel mare cu întrebări și răspunsuri alcătuit și întocmit pentru folosul și procopseala tuturor școalelor normali-*

cești a neamului românesc..., Blaj, 1783, 4 + 180 p. (tradus și prelucrat); *Adunarea dogmelor credinții cu însemnări de folos*, 1815, în manuscris (tradus și prelucrat).

Didactice: *ABC* sau *Alphavit pentru folosul și procopseala școalelor celor normalești a neamului românesc. ABC oder Nomenbüchlein zum Gebruche der Walachischen National-Schulen* („Abecedarul cel mare"), Blaj, 1783 (reeditat în 1788 la Sibiu și în 1796 la Blaj, sub titlul *Alfavita sau Bucoavna*); *ABC sau Bucoavnă spre folosul școalelor niamului românesc*, Sibiu, 1783, 98 p.; *Îndreptare către aritmetică, întâia parte, alcătuită și întocmită pentru folosul și procopsala tuturor școalelor normălești a neamului românesc*, Blaj, 1785, 3 f. + 81 p.; *Povățuire către economia de câmp, pentru folosul școalelor românești celor din țara ungurească și din părțile ei împreunate*, Buda, 1806, 223 + 15 p.

Lingvistice: *Elementa linguae daco-romanae sive valachice...*, Viena, 1780, 5 f + 94 p. (în colaborare cu Samuil Micu; ed. a II-a, Buda, 1805, 110 p., numai de Gh. Șincai); *Prima principia latinae grammatices quae ad usum scholarum valachico nationalium. Propter majorem incipientium puerorum facilitatem adjecta valachica linguae...*, Blaj, 1783, 184 p. (ed. a II-a, Blaj, 1785); *Vocabularium pertinens ad tria Regna Naturae* (un manuscris cuprinzând numirile plantelor, mineralelor și animalelor).

Istorice: *Epistola Georgii Sinkai... ad Ioannem de Lipszki..., Mapae Geographicae Provinciarum ad S. Coronam Regni Hungariae pertinentium Elucubrationem*, Buda, 1804, 13 p. (lămuriri cu privire la transcrierea unor toponimice românești); *Hronica românilor și a mai multor neamuri, încât au fost ele așa de amestecate cu românii, cât lucrurile, întâmplările și faptele unora fără de ale altora nu se pot scrie pre înțeles* (rezumativ, ca adaos la Calendarul de la Buda pe anii 1808 și 1809); *Sub același titlu*, o altă lucrare, în trei volume, a rămas în manuscris, fiind tipărită postum în mai multe rânduri: la Iași, în 1843, de arhimandritul Ghermano Vida (partea întâi, până la anul 999); la Buda, în 1844, de profesorul Alexandru Gavra din Arad (un volum până la anul 832); prima ediție completă la Iași, în 1853—1854, în trei volume, după manuscrisul lui Vida, îngrijită de August Treboniu Laurian, Anastasie Panu și Mihail Kogălniceanu; a doua în 1886, la București, tot în trei volume, sub îngrijirea lui Grigore Tocilescu; ediția a III-a, îngrijită și studiu asupra limbii de Florea Fugariu, prefață și note de Manole Neagoe, 3 vol., București, 1967—1969, CCXXVII + 604 + 452 + 381 p.; *Rerum spectantium ad Universam gentem Daco-Romanam seu Valachicam, summaria collectio ex diversis authoribus facta...*, tom. I, anii 88—1329; tom. II, anii 1330—1551 și 1684—1724; tom. III, anii 1552—1683, în manuscris; este o colecție de documente și izvoare narative (întocmită pe baza colecției mari în 27 de volume) și care urmau să însoțească *Hronica*. Fragmente din opera sa reproduse în vol. *Școala ardeleană*, vol. I, București, 1983, p. 34—54, 125—128, 272—579, 595—704; Vol. II, București, 1983, p. 5—137, bibliografie la p. 979—983).

De popularizare a științei: *Învățătura firească spre surparea superstiției norodului*. Studiu introductiv și ediție critică de Dumitru Ghișe și Pompiliu Teodor, București, 1964, 215 p. (o lucrare de fizică prelucrată și adaptată după teologul german I. H. Helmuth, 1732—1813); *Istoria naturei sau a firei*, prelucrată tot după Helmuth, cu trei capitole: plante, minereuri, viețuitoare (în manuscris).

Literatura: Al. Papiu Ilarian, *Viața, operele și ideile lui Georgiu Șincai*, București, 1869; Al. Borza, *Prima istorie naturală românească: „Istoria naturei sau firei" de Gh. Șincai*, în „Transilvania", an. LII, 1921, nr. 9—12, p. 825—836; Zenovie Păclișanu, *Contribuții la biografia lui Gheorghe Șincai*, în „Transilvania", an. LIII, 1922, p. 295—310; Iacob Radu, *Doi luceferi rătăcitori: Gheorghe Șincai și Samuil Micu*, în An. Acad. Rom., M.S.L., s. a III-a, t. II, nr. 3, București, 1924, 121 p.; Al. Borza, *Primul dicționar de științe naturale românesc: „Vocabularium pertinens ad tria regna naturae" de Gh. Șincai*, în „Dacoromania", V, 1927—1928, p. 553—562; Zenovie Păclișanu, *Un vechi proces literar. Relațiile lui Ioan Bob cu Samuil Klein, Gh. Șincai și Petru Maior*, în An. Acad. Rom., M.S.I., s. a III-a, t. XVI, 1935, p. 221—255 și RFR, an. II, vol. III, 1935, p. 87—121; Mario Ruffini, *La scuola latinista romena (1780—1871)*, Roma, 1942, p. 52—68 și 89—115; Nicolae Albu, *Istoria învățământului românesc*

din Transilvania până la 1800, Blaj, 1944, p. 248—280; D. Prodan, *Un manuscris al lui Gheorghe Șincai împotriva superstițiilor*, în „Studii și Cercetări Științifice", Cluj, I, 1950, fasc. 2, p. 143—157; D. Macrea, *Lingviști și filologi români*, București, 1959, p. 34—45; Romulus Munteanu, *Contribuția Școlii ardelene la culturalizarea maselor*, București, 1962, passim; I. Lungu, *Gheorghe Șincai, învățat și gânditor iluminist*, în „Cercetări Filosofice", 1963, nr. 2, p. 389—406 și nr. 4, p. 895—911; Dumitru Ghișe și Pompiliu Teodor, *Studiu introductiv* la Gh. Șincai, *Învățătură firească spre surparea superstiției norodului*, București, 1964; Mircea Tomuș, *Gheorghe Șincai. Viața și opera*, București, 1965, 251 p.; Lucian Blaga, *Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, ed. îngrijită de George Ivașcu, București, 1966, p. 128—133 și 170—187; Mircea Păcurariu, *150 de ani de la moartea lui Gheorghe Șincai*, în BOR, an. LXXXV, 1967, nr. 1—2, p. 95—114; Manole Neagoe, *Prefața* la Gheorghe Șincai, *Opere*, Vol. I, București, 1967; Dumitru Ghișe și Pompiliu Teodor, *Fragmentarium iluminist*, Cluj, 1972, p. 101—178; Dimitrie Popovici, *Studii literare*, vol. I, Cluj, 1972, p. 209—227, 248—252 și 290—315; Jana Balacciu și Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, 1978, p. 238—239; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 829—832 (cu bogată bibliografie); Mircea Tomuș, *Gheorghe Șinca. Viața și opera*, București, 1994, 208 p.; diverse tratate de Istoria literaturii române.

ȘOANUL PETCU, preot, tipograf și dascăl. N. 1706, în Brașov, † 31 mai 1741, în Brașov. A învățat la Școala românească din Șcheii Brașovului, ajungând el însuși dascăl înainte de 1731; preot la biserica „Sf. Nicolae" din Șchei (dec. 1735). În 1731 pune bazele unui atelier tipografic, în care a tipărit, în mai mulți ani, calendare românești, cu o serie de texte astrologice și o „hronologhie", cu indicarea unor evenimente și a unor descoperiri importante care au contribuit la progresul omenirii (s-au făcut și copii după ele). S-a păstrat numai cel din 1733 — cel mai vechi calendar în limba română cunoscut până acum — sub titlul: *Calendari acum întâi rumânesc alcătuit dupe cel sârbesc* (la rândul lui, prelucrat după unul rusesc).

Literatura: G. Bogdan-Duică, *Tipograful Popa Petre*, în ȚB, an. I, 1929, nr. 1, p. 76—78; C. Lacea, *Cel mai vechi calendar românesc*, în „Dacoromania", VI, 1929—1930, p. 358; Mircea Tomescu, *Calendarele românești (1733—1830)*, București, 1957, p. 20—24; Emil Micu, *Tiparnița lui Petcu (Petru) Șoanul din Șcheii Brașovului și primele calendare în limba română*, în „Cumidava", vol. IV, 1970, p. 465—475; Vol. *Cărturari brașoveni. Sec. XV—XX. Ghid bibliografic*, Brașov, 1972, p. 212—213; Nicolae Cartojan, *Cărțile populare în literatura românească*, I, București, 1974, p. 222—224; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 832.

ȘOIMA GHEORGHE, profesor de teologie, compozitor. N. 13 febr. 1911, în Sibiu, † 26 nov. 1985, în Sibiu. Studii la Liceul „Gheorghe Lazăr" din Sibiu (1921—1928), la Academia Teologică „Andreiană" din Sibiu (1928—1932) și la Conservatorul din București (1932—1937). Profesor suplinitor de Muzică la Școala normală „Andrei Șaguna" din Sibiu (1937—1941), profesor suplinitor de Cântări bisericești și Tipic la Academia Teologică „Andreiană" (1941—1943), apoi conferențiar pentru aceeași disciplină, continuând și după 1948, la Institutul Teologic Universitar, la Conferința de muzică bisericească și Ritual, până la pensionare (1976); un timp profesor de Armonie la Școala populară de Artă din Sibiu (1946—1959), dirijor al corului catedralei mitropolitane din Sibiu (1940—1985), al Reuniunii meseriașilor (1939—1949), al Întreprinderii Poligrafice, al Sindicatului Învățământ ș.a.; diacon (1938), preot (1939), protopop. Autor de studii teoretice, articole, compoziții, prelucrări folclorice etc.

Lucrări: *Despre rugăciune*, Sibiu, 1942, 62 p.; *Funcțiunile muzicii liturgice*, Sibiu, 1945, 104 p.; *Temeiurile psihologice ale ritualului cultului divin*, în „Anuarul XXIII (V) al Academiei Teologice «Andreiane»", 1946/1947, p. 65—87; *Muzica element de înfrățire a popoarelor*, în vol. *Biserica și problemele vremii*, Sibiu, 1947, p. 129—143; *Folclorul muzical religios*, în ST, an. II, 1950, nr. 3—6, p. 288—294; *Muzica*

bisericească şi laică în Institutul Teologic din Sibiu, în MA, an. VI, 1961, nr. 11—12, p. 798—806; *Expresivitatea religioasă a psaltichiei româneşti contemporane*, în BOR, an. XCIV, 1976, nr. 5—6, p. 525—531. Alte articole în „Revista Teologică", „Mitropolia Ardealului", „Telegraful Român", „Îndrumătorul bisericesc", toate la Sibiu.

Compoziţii: Muzică corală: *Opt colinde pentru cor mixt*, versuri populare, Sibiu, 1940; *La joc*, cor mixt, versuri populare (1950); *Jieneasca*, cor mixt, versuri populare, Bucureşti, 1950; *Mândru-i jocul Haţegana*, cor mixt, versuri populare, Bucureşti, 1951; *Nunta ciobănească*, suită de cântece populare pentru cor mixt (1955); *Suită de cântece ciobăneşti*, poem pastoral, versuri de C. Dragoman (1956); *Gatere şi circulare*, cor mixt, versuri de C. Dragoman, Braşov, 1957; *Bucuria muncii*, suită corală, versuri de V. Muntean (1959); *Cantata înfrăţirii*, cor mixt, Bucureşti, 1961; *Triptic pastoral*, cor de femei (1966); *Eu ştiu un basm*, baladă pentru cor mixt, versuri de Octavian Goga (1967); *Speranţa*, madrigal pentru cor mixt (1968).

Muzică simfonică: *Adagio molto espressivo* (1947); *Moment rapsodic*, pentru orchestră mare (1951); *Jieneasca*, pentru orchestră (1953); *Odă în memoria lui Gheorghe Lazăr*, pentru orchestră (1957); *Dans simfonic* (1958); *Triptic sibian*, pentru orchestră (1962); *Poem coregrafic* pentru orchestră (1963); *Trei imagini simfonice*, pentru orchestră (1966); *Valsul studenţilor* (1966); *Alma Mater* (1969); *Simfonia Alpilor transilvani* ş.a.

Bisericeşti: *Liturghia dogmatică în „La"* — manuscris (1981); *Heruvic în „Re" major; Podoaba Casei Tale*, cor mixt cu solişti; *În biserica măririi Tale stând* — cor mixt şi bărbătesc; *Rugăciune* — cor bărbătesc; *Rugăciunea Sf. Efrem Sirul* — cor mixt; *Axion, Ectenie* ş.a.

Literatura: Viorel Cosma, *Muzicieni români. Compozitori şi muzicologi. Lexicon*, Bucureşti, 1970, p. 417—418; Ion Popescu, *Preotul profesor Gheorghe Şoima*, în MA, an. XXX, 1985, nr. 11—12, p. 798—802; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învăţământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 338—339.

ŞORA MELENTIE, preot, ziarist. N. 26 ian. 1889, în Feneriş, jud. Bihor, † 15 oct. 1956, în Timişoara. Studii la Gimnaziul din Beiuş (abs. 1909), apoi la Institutul Teologic din Arad (1909—1912), la Facultatea de Filosofie a Universităţii din Budapesta (1912—1913) şi la Universitatea din Cluj (1919—1921). Preot în Ianova, jud. Timiş (1914—1918), în Izvin, jud. Timiş (1918—1926) şi la parohia Timişoara—Fabric (1926—1956), profesor de Religie la Şcoala normală de băieţi din Timişoara (1924—1940), protopop (1940), preşedinte al Asociaţiei clerului „Andrei Şaguna" din eparhia Aradului (din 1930), membru al mai multor societăţi culturale.

Lucrări: *Carnetul unui preot de la sate*, Arad, 1925, 63 p.; *Biserica, familia şi natalitatea*, Timişoara, 1934, 34 p.; *Momente din viaţa protopopului dr. Traian Putici. Contribuţii la istoricul parohiei Timişoara II*, Timişoara, 1937, 48 p.; *Paharul cu otravă* (dizertaţie), Timişoara, 1945, 42 p.; *Îndemnuri duhovniceşti*, Timişoara, 1943, 224 p. (conferinţe, pareneze, predici). A redactat revista omiletică „Duh şi Adevăr" de la Timişoara (1941—1948), în care a publicat numeroase predici; a colaborat cu articole, predici şi recenzii (cu numele propriu sau cu pseudonimele Tie Flaviu şi Serafim) la periodicele: „Biserica şi Şcoala" — Arad, „Calea Mântuirii" — Arad, „Biserica Bănăţeană", „Mitropolia Banatului", „Vestul", „Fruncea", „Luceafărul", toate la Timişoara.

Literatura: *Necrolog*, în MB, an. VI, 1956, nr. 10—12, p. 194—196; Pr. M.B. Ruscanu, *Preotul scriitor Melentie Şora (1889—1956)*, în MB, an. XXXVI, 1986, nr. 5, p. 89—94.

ŞPAN PETRU, profesor de teologie, pedagog (nehirotonit). N. 4 iun. 1860, în Lupşa, jud. Alba, † 1 mart. 1911, în Sibiu. Liceul la Blaj (cl. I—VII) şi Braşov (cl. VIII), apoi Institutul teologic-pedagogic din Sibiu (1881—1884); studii de Filosofie şi Istorie la Viena (1884—1886), de Pedagogie la Jena (1886—1887), cu doctoratul la Jena (cu teza *Die Fortbildung der Pädagogik Herbarts durch Ziller*, Hermannstadt, 1889). Profesor la Şcoala civilă de fete a Asociaţiunii din Sibiu (1887—1892), apoi profesor de Pedagogie, Psihologie şi Didactică (un timp de Dogmatică şi Drept canonic) la Institutul teologic-pedagogic din Sibiu (1 mart. 1892—1 mart. 1911); membru

în Sinodul Arhiepiscopiei Sibiului și în Congresul Național Bisericesc al Mitropoliei Ardealului. Autorul unor studii și manuale de Pedagogie, Psihologie și Didactică.

Lucrări: *Întrebări de educațiune și instrucțiune. Studii pedagogice*, Sibiu, 1891, 128 p.; *Treptele formale ale învățământului*, Sibiu, 1898 (ed. a II-a, 1903, 85 p.); *Idei pregătitoare în Pedagogie*, Sibiu, 1902, 158 p.; *Lecții de Psihologie*, Sibiu, 1906, 69 p.; *Lecții de Didactică*, Sibiu, 1906, 113 p.; *Lecții de Pedagogie*, Sibiu, 1908, 91 p.

Viața și activitatea profesorului Dr. Daniil Popovici Barcianu, Sibiu, 1903, 28 p.; *Școala lui Șaguna*, Sibiu, 1909, 73 p.; *Poveștile pentru primul an școlar*, Sibiu, 1901, 72 p. (ed. a II-a în 1905, sub titlul *Poveștile în educația școlară*, 96 p.); *Noul Abecedar*, Sibiu, 1904, 64 p. (ed. a II-a, 1906); *Cartea a doua de citire*, Sibiu, 1905 (ed. a II-a, 1907). A reeditat două manuale ale profesorului Ioan Popescu: *Întâia carte de lectură și învățătură*... (ed. VIII—XVIII) și *A doua carte de lectură și învățătură*... (ed. VI—XI).

A redactat — cu alți colegi — „Foaia Pedagogică" (1897—1900); a întemeiat și condus revista pedagogică „Vatra Școlară" (1907—1911). Colaborări cu articole pedagogice la *Enciclopedia Română* în 3 vol. (1898—1904), „Telegraful Român", „Foaia Poporului", „Țara Noastră", toate la Sibiu ș.a.

Literatura: Dr. Eusebiu R. Roșca, *Monografia Institutului teologic-pedagogic „Andreian"*, Sibiu, 1911, p. 106—107; Dr. Vasile Stan, *Dr. Petru Șpan*, în „Anuarul XXVII al Institutului teologic-pedagogic" 1910/1911, p. 3—21 (reprodus și în rev. „Vatra Școlară", an. IV, 1911, nr. 4—5, p. 110—120); Nicolae Regman, *Dr. Petru Șpan* (conferință), București, 1914, 35 p.; Petru Iancu și Constantin Olariu, *Bibliografia operelor, articolelor și dărilor de seamă ale profesorului Dr. Petru Șpan*, în „Luceafărul", nr. 9, 1936, p. 19—20; Dr. Lucian Bologa, *Pedagogul Dr. Petru Șpan*, Cluj, 1938, 117 p.; Dr. Nicolae Terchilă, *Herbart și herbartienii români*, în „Anuarul XVII al Academiei teologice «Andreiane»", 1940/1941, p. 35—40; Teodor Gal, *Activitatea și gândirea pedagogică a lui Petru Șpan*, în vol. *Din istoria pedagogiei românești. Culegere de studii*. IV, București, 1969, p. 125—158; Teodor Gal, *Petru Șpan. Activitatea și gândirea sa pedagogică*, București, 1979, 169 p.; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Un pedagog de altă dată: prof. dr. Petru Șpan*, în MA, an. XXVI, 1981, nr. 4—6, p. 413—419; Pr. Drd. Nicolae Dura, *Dr. Petru Șpan — pedagog și profesor la Institutul teologic-pedagogic din Sibiu*, în MA, an. XXVIII, 1983, nr. 3—4, p. 155—172.

ȘTEFAN (din botez Simion), mitropolit. † iun./iul. 1656, în Alba Iulia. Probabil a învățat carte la Gimnaziul din Alba Iulia (existent de prin 1580, transformat în „colegiu academic" în 1622) și s-a călugărit în mănăstirea din Alba Iulia, sub numele Ștefan. La sfârșitul lui febr. sau începutul lui mart. 1643, ales mitropolit al Transilvaniei, cu sediul în Alba Iulia — hirotonit la Târgoviște — păstorind până la moarte. Prin decretul de recunoaștere al principelui Gh. Rákóczi I, din 10 oct. 1643, i s-au impus 15 îndatoriri care urmăreau calvinizarea Bisericii românești, dar pe care mitropolitul nu le-a respectat. A tipărit două cărți: *Noul Testament sau împăcarea cu legia noao a lui Is. Hs. Domnului nostru* (cunoscut sub numele de *Noul Testament de la Alba Iulia* sau *Bălgrad)*, terminat de tipărit la 20 ian. 1648 (reeditat în 1988 și 1998) și *Psaltirea ce să zice cântarea a fericitului proroc și împărat David*, în 1651. Noul Testament reprezintă prima ediție românească integrală; importantă prin predosloviile ei și prin valoarea lingvistică și literară a textului tipărit. Cea de a doua prefață — nesemnată — este atribuită mitropolitului; din ea desprindem că traducerea a început-o ieromonahul muntean Silvestru, iar după moartea lui, s-a făcut o revizuire și corectare a textului tipărit și s-a continuat traducerea de către cărturari ardeleni rămași anonimi. În aceeași predoslovie apar și cunoscutele idei privitoare la circulația cuvintelor, la necesitatea unei limbi literare unitare, pe care să o înțeleagă românii de pretutindeni. În textul propriu-zis, există alte 24 de „predoslovii", un fel de „introduceri" la 24 de cărți; apar și mici explicații sau comentarii la unele versete, explicarea unor termeni necunoscuți. Limba este expresivă, apropiată de a poporului, de o mare frumusețe literară, încât textul poate fi citit ușor și astăzi.

Literatura: Ștefan Meteș, *Istoria Bisericii și a vieții religioase a românilor din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1935, p. 201—206 și 394—399; Tuliu Racotă, *Mitropolitul Simion Ștefan*, în RT,

an. XXXVI, 1946, nr. 7—8, p. 384—387; nr. 9—10, p. 420—428 și nr. 11—12, p. 482—492; Ioan Zăgrean, *Mitropolitul Simion Ștefan*, Cluj, 1947, 16 p.

Gabriel Țepelea, *„Noul Testament" de la Bălgrad*, în vol. *Studii de istorie și limbă literară*, București, 1970, p. 7—75; Gavril Istrate, *Un moment important din istoria limbii române literare: Noul Testament de la Bălgrad (1648)*, în MMS, an. LXVIII, 1972, nr. 9—12, p. 749—774; Pr. prof. Grigorie Marcu, *Considerații asupra Noului Testament din 1648*, în ST, an. XXV, 1973, nr. 9—10, p. 605—618; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 631—632 și 782—783; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 66—76 (ed. a II-a, București, 1994); Mircea Păcurariu, *Mitropolitul Simeon Ștefan slujitor al Bisericii și al poporului român*, în *Noul Testament*... reeditat ..., Alba Iulia, 1988, p. 57—67 (alte studii la p. 31—103 și ed. 1998, p. 47—57); tratatele de *Istoria literaturii române* (Șt. Ciobanu, S. Pușcariu, N. Cartojan, G. Ivașcu, Al. Piru, I. Rotaru).

ȘTEFAN I, mitropolit al Ungrovlahiei. N. c. 1600, în Râmești, jud. Vâlcea, † 25 apr. 1668, în Târgoviște. „Copist" în mănăstirea Bistrița-Vâlcea, călugărit la Tismana, hirotonit ieromonah, apoi ales egumen; mitropolit al Ungrovlahiei (mai 1648—iul. 1653, înlăturat; din nou în scaun, din toamna anului 1655 până la moarte). Îndrumător al tipografiei din Târgoviște și al acțiunii de „românizare" a slujbelor bisericești; sub el s-au tipărit: *Pogribania preoților mireni și a diaconilor* (1650), *Mistirio sau Sacrament* (1651), *Târnosaniai* (1652), toate cu slujba în slavonește și tipicul în românește — la îndemnul și cu cheltuiala sa —, *Triodul-Penticostar* (1649), în slavonește; a rămas de la el și un *Slujebnic (Liturghier)* arhieresc slavo-greco-român, cu miniaturi, în manuscris. În 1668 începe *Condica Sfântă* de hirotonii arhierești a Mitropoliei Ungrovlahiei, care se continuă până azi. Ctitorul bisericilor din Râmești și Grămești—Pietrari din jud. Vâlcea.

Literatura: George I. Negulescu, *Ștefan I mitropolitul Ungrovlahiei*, București, 1900; G. M. Ionescu, *Istoria Mitropoliei Ungrovlahiei*, vol. I (1359—1708), București, 1906, p. 120–153 și 174—177; Pr. Niculae Șerbănescu, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în BOR, an. LXXVII, 1959, nr. 7—10, p. 775—779; Ioan V. Dură, *Biserica din Țara Românească în epoca lui Matei Basarab*, în BOR, an. LXXXIX, 1971, nr. 5—6, p. 577—592; G. Popescu-Vâlcea, *Slujebnicul mitropolitului Ștefan al Ungrovlahiei (1648—1668)*, București, 1974, 112 p. + XL ilustr. și text; Radu Crețeanu, *Mitropolitul Ștefan I al Ungrovlahiei*, în MO, an. XXIX, 1977, nr. 1—3, p. 119—139; Virgil Cândea, *Umanismul lui Udriște Năsturel și agonia slavonismului cultural în Țara Românească*, în vol. *Rațiunea dominantă. Contribuții la istoria umanismului românesc*, Cluj-Napoca, 1979, p. 33—77; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 52—58 (ed. a II-a, București, 1994, p. 53—60).

Pr. Prof. Liviu Stan, *Importanța canonică și juridică a Pravilei de la Târgoviște*, în ST, an. IV, 1952, nr. 9—10, p. 561—579; Gheorghe Cronț, *Îndreptarea Legii din 1652*, în „Studii", revistă de istorie, tom. XIII, 1960, nr. 1, p. 57—82.

ȘTEFAN II, mitropolit al Ungrovlahiei. N. c. 1680, † 23 sept. 1738, la Căldărușani (îngropat la Mitropolie, în București). Eclesiarh la catedrala mitropolitană din București, episcop al Buzăului (1719—1731), apoi mitropolit al Ungrovlahiei (ian. 1732—1738). Îndrumător al activității tipografice: *Chiriacodromionul* (1732), după Cazania lui Varlaam, *Psaltirea* (1735), *Antologhionul* (1736), *Octoihul* (1736).

Literatura: Preot dr. Niculae Șerbănescu, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în BOR, an. LXXVII, nr. 7—10, 1959, p. 789—790; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 330—331 și 344 (ed. a II-a, București, 1994, p. 322 și 337).

ȘTEFAN, episcop. N. c. 1620, † prima jumătate a an. 1693, probabil la mănăstirea Sărăcinești. Originar din părțile de sud ale Olteniei. Probabil s-a călugărit la mănăstirea Sadova, unde a fost egumen între anii 1655 și 1673. La 15 ian. 1673 ales episcop la Râmnic. Sub el s-a ridicat clopotnița mare a Episcopiei, chilii în incintă; este ctitorul mănăsirii Sărăcinești-Vâlcea (împreună cu o monahie Marta și fiul ei); din inițiativa lui s-a început refacerea schitului Dobrușa-Vâlcea.

Literatura: *Sfânta Episcopie a eparhiei Râmnicului Noul Severin*, București, 1906, p. 60–73; Preotul Niculae Șerbănescu, *Episcopii Râmnicului*, în MO, an. XVI, 1964, nr. 3–4, p. 187–188; Dimitrie (azi Damaschin) Coravu, *Viața și activitatea episcopului Ștefan al Râmnicului (1673–1693)*, în MO, an. XX, 1968, nr. 3–4, p. 211–229.

ȘTEFAN, ierodiacon, traducător. Călugăr în mănăstirea Neamț, † 1807. A tradus : *Apologia adică răspuns de mângâiare către cel scârbit* a Sf. Dimitrie al Rostovului, Iași, 1803, 64 p. („și s-au tălmăcit din limba slavonească și s-au diortosit la tipărire de ierodiaconul Ștefan din sfânta mănăstire Neamțului") și *Viețile Sfinților*, tot după Sf. Dimitrie al Rostovului, 12 volume, Neamț, 1807–1815 („s-au tălmăcit din limba rusească în cea românească, lângă care s-au mai adăugat oarecare și din cea grecească..."; alte ediții: Căldărușani 1835–1836, Neamț 1854–1855, Chișinău 1909 și 1920). O *„Târnosanie* ce s-au scos de pre elinie în limba românească" (1785) a rămas în manuscris (Ms. 1797 Bibl. Acad.). Traduceri din Casian Romanul, Efrem Sirul ș.a.

Literatura: Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche*, vol. II și vol. III, București, 1910 și 1912–1936, la lucrările respective; D(uțu) Alexandru, *150 de ani de la apariția „Vieții Sfinților", 1807*, în MMS, an. XXXIV, 1958, nr. 1–2, p. 110–119; Mircea Păcurariu, *Traduceri românești din literatura teologică rusă până la sfârșitul secolului XIX*, în ST, an. XI, 1959, nr. 3–4, p. 189–190; Mitropolitul Nestor Vornicescu, *Studiu introductiv* la vol. *Proloagele*, Craiova, 1991, p. 26–29; N.A. Ursu, *Școala de traducători români din obștea stareţului Paisie de la mănăstirile Dragomirna, Secu și Neamț*, în MMB — Teologie și viață, an IV (LXX), 1994, nr. 11–12, p. 78–80.

ȘTEFĂNESCU MELCHISEDEC (din botez Mihail), episcop, istoric. N. 15 febr. 1823, în Gârcina, jud. Neamț, în familie de preot, † 16 mai 1892, în Roman. Studii la Seminarul de la Socola (1834–1841 și 1842/43), apoi la Academia duhovnicească din Kiev (1848–1851), unde a obținut titlul de „magistru în teologie și litere". Învățător în Șerbești-Neamț (1841–1842), profesor suplinitor la Seminarul de la Socola (1843–1848), din nou profesor la același Seminar (1851–1856), profesor și director la Seminarul din Huși (1856–1861); călugărit cu numele Melchisedec (1843), hirotonit ierodiacon (1844) la Socola, apoi ieromonah în Lavra Pecerska din Kiev (1851), protosinghel (1952) și arhimandrit (1853). Locțiitor de episcop la Huși (1861–1864), fiind hirotonit arhiereu cu titlul „Tripoleos" în 1862, locțiitor (1864), apoi episcop eparhiot — numit prin decret semnat de Al. I. Cuza — al noii eparhii a Dunării de Jos, cu reședința în Ismail (1865–1879); la 22 febr. 1879 ales episcop al Romanului, unde a păstorit până la moarte.

Însuflețit patriot, a luptat pentru unirea Principatelor, fiind ales membru în Divanul Ad-Hoc (1857), a sprijinit reformele lui Al. I. Cuza și Războiul de Independență, a fost ministru al Cultelor (1860), membru de drept în Senatul României; i se încredințează o misiune politică în Rusia (1868). Precursor al ecumenismului, fiind delegat de Sf. Sinod la Conferința vechilor catolici de la Bonn (1875). Ca membru al Sf. Sinod, a prezentat o serie de memorii pentru prosperarea vieții bisericești, ameliorarea stării materiale a clerului, dar mai ales în legătură cu recunoașterea autocefaliei. A trimis tineri la studii în Rusia (Gavriil Musicescu, Silvestru Bălănescu, Constantin Nazarie ș.a.). Prin testament, creează o fundație din care să se acorde burse de studii la Academia duhovnicească din Kiev; biblioteca și colecția sa numismatică le-a dăruit Academiei Române. O serie de realizări gospodărești la cele trei eparhii pe care le-a cârmuit.

Ca profesor de seminar a publicat numeroase manuale didactice, majoritatea prelucrate după cele rusești. A fost unul dintre istoricii de seamă ai vremii sale; a publicat documente slavone, inscripții și însemnări din bisericile din Moldova, monografii de eparhii, biografiile unor ierarhi etc. La 10 sept. 1870 ales membru activ al Societății Academice Române devenită Academia Română; vicepreședintele ei (1882–1885); la sesiunile ei a prezentat comunicări, referate etc.

Manuale: *Manual de Liturgică*, Iași, 1853, X + 132 p. (ed. a II-a București, 1862, XII + 185 p. — prelucrare după Ivan Sevorțev); *Manual de tipic*, Iași, 1854, 100 p.; *Teologia dogmatică a Bisericii Ortodoxe catolice de Răsărit*, Iași, 1855, VIII + 419 p.; *Scurtă introducere în cursul științelor teologice*, Iași, 1846, VI + 168 p.; *Cate-*

hismul ortodox, Iași, 1857, VIII + 206 p. (trad. după Filaret al Moscovei); *Introducere în sfințitele cărți a Vechiului și Noului Testament*, 2 vol., Iași, 1860, 230 + 223 p.; *Teologia pastorală, parte tradusă, parte prelucrată*, București, 1862, 280 p. Alte manuale au rămas în manuscris.

Lucrări: *Cronica Hușilor și a Episcopiei cu aseminea numire*, București, 1869, IX + 463 + 175 p. + 3 foi; *Cronica Romanului și a Episcopiei de Roman*, 2 vol., București, 1874—1875, IV + 352 p. (I) + VI + 239 p. (II); *Lipovenismul, adică schismaticii și ereticii rusești......*, București, 1871, 547 p. (tradusă în grecește și tipărită la Constantinopol în 1876); *Relațiuni istorice despre țările române din epoca de la finele veacului al XVI-lea și începutul celui de al XVII-lea*, București, 1882, 55 p.; *Memoriu despre Tetraevanghelul lui Ștefan cel Mare de la Humor și Tetraevanghelul mitropolitului Grigorie de la Voroneț*, București, 1882; *Inscripția de la mănăstirea Războieni*, București, 1882, 48 p.; *O vizită la câteva mănăstiri și biserici antice din Bucovina*, București, 1883, 65 p.; *Inscripțiunile bisericilor armenești din Moldova*, București, 1883; 71 p.; *Catalog de cărțile sârbești și rusești, manuscrise vechi ce se află în biblioteca mănăstirii Neamț*, București, 1883, 71 p.; *Papismul și starea actuală a Bisericii Ortodoxe din Regatul României*, București, 1883, 110 p.; *Viața și scrierile lui Grigore Țamblac*, București, 1884, 109 p.; *Notițe istorice și arheologice adunate de pe la 48 de mănăstiri și biserici antice din Moldova*, București 1885, 318 p.; *Schițe biografice din viața mitropolitului Ungrovlahiei Filaret II (1792) și a altor persoane bisericești contimporane cu dânsul*, Roman, 1886, 69 p. (și București, 1887, 80 p.); *Viața și minunile Cuvioasei maicei noastre Paraschevei cei nouă și istoricul sfintelor ei moaște*, București, 1889, 65 p.; *Tractat despre cinstirea și închinarea icoanelor în Biserica ortodoxă și despre icoanele făcătoare de minuni din România*, București, 1890, 49 p.; *Biserica Ortodoxă în luptă cu protestantismul, în special cu calvinismul în veacul al XVII-lea și cele două sinoade din Moldova contra calvinilor*, București, 1890, 116 p. ș.a. Câteva lucrări de istorie bisericească i-au rămas în manuscris.

A tradus din limba germană (după K. J. Hefele) *64 de cuvinte sau predici ale Sf. Ioan Hrisostom orânduite după sărbători și duminici* (București, 1883, reeditate la Bacău, 1997, 304 p.), iar din slavonește și grecește câteva cărți de slujbă. Se adaugă la toate acestea numeroase discursuri, dizertații, memorii, citite în Sf. Sinod (de pildă: *Biserica ortodoxă și calendarul*, 1881, 44 p.; *Memoriu pentru cântările bisericești în România*, 1881, 28 p.; *Studiu despre ierarhia și instituțiunea sinodală în Biserica ortodoxă a Răsăritului în genere și despre ierarhia și instituțiunea sinodală în Biserica Ortodoxă Română*, 1883, 75 p.); o *Carte de rugăciuni*, 1884, 233 p.; corespondență (publicată mai târziu).

Literatura: Ioan Kalinderu, *Episcopul Melchisedec. Discurs de recepțiune*, București, 1894, 95 p.; Constantin C. Diculescu, *Episcopul Melchisedec. Studiu asupra vieții și activității lui*, București, 1908, 188 p.; Constantin C. Diculescu, *Din corespondențele episcopului Melchisedec...*, București, 1909, 103 p.; Arhiereul Veniamin Pocitan, *Momente din viața și activitatea lui Melchisedec între anii 1856—1861*, București, 1936, 96 p.; Arhiereul Veniamin Pocitan, *Melchisedec ca membru al Sfântului Sinod (1861—1892)*, București, 1939, 98 p.; Episcop Gherontie Nicolau, *Melchisedec zugrăvit de câțiva din ucenicii săi. Articole adunate și tipărite de...*, București, 1939, 192 p.; Simeon Reli, *Un mare educator social: episcopul Melchisedec al Romanului*, în „Candela", an. LIII—LIV, 1942—1943, p. 7—26; Pr. Gheorghe Vlad, *Episcopul Melchisedec*, în MMS, an. XXXVII, 1958, nr. 1—2, p. 76—85; Pr. Paul Mihail, *Din corespondența episcopului Melchisedec*, în BOR, an. LXXXVII, 1959, nr. 5—6, p. 493—612; Pr. Paul Mihail, *Legăturile culturale ale episcopului Melchisedec cu Rusia. Corespondența din anii 1849—1892*, în MMS, an. XXXVII, 1961, nr. 3—4, p. 261—296; N. Georgescu-Tistu, *Preocupările de carte ale episcopului Melchisedec și biblioteca sa*, în BOR, an. LXXXI, 1963, nr. 11—12, p. 1146—1203; Nicolae Ciachir, *Cu privire la misiunea diplomatică a episcopului Melchisedec în Rusia în anul 1868*, în BOR, an. LXXXIII, 1965, nr. 11—12, p. 1079—1082; Constantin Mosor, *Episcopul Melchisedec Ștefănescu*, în BOR, an. XC, 1972, nr. 3—4, p. 335—348; Pr. Scarlat Porcescu, *Episcopul Melchisedec. 80 de ani de la moartea sa*, în MMS, an. XLVIII, 1972, nr. 5—6, p. 380—402; *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 216—217;

Episcop Eftimie (Luca), *Episcopul Melchisedec Ştefănescu. Viaţa şi înfăptuirile sale*, Roman, 1982, 115 p.; Preot Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, Bucureşti, 1984, p. 298—313; Alexandru Ioniţă, *Episcopul Melchisedec al Romanului. Viaţa şi activitatea*, Bucureşti, 1992, 201 p. (o altă ediţie la Constanţa, 1999, 404 p. + 51 pl.; vol. „Cronica Episcopiei Romanului şi Huşilor", IV, 1992, 448 p. (închinat lui M.Ş.).

ŞUBONI CONSTANTIN, preot, traducător. N. c. 1750, în Jebel, jud. Timiş, într-o veche familie de preoţi şi protopopi, † 18 apr. 1812, în Timişoara. În 1784 era parohul „cetăţii" Timişoara, în 1791 şi 1792 protopop al Lipovei, iar după 1798 protopop al Timişoarei, prin 1798—1800 profesor la cursurile de teologie din Timişoara; după 1800 a fost ales în Consiliul eparhial (asesor) al eparhiei Timişoarei. A tradus şi tipărit două cărţi în româneşte: *Pre scurtă arătare, întâi pentru Dumnezău, a doua pentru socotinţa lui Dumnezău*... întoarsă de pre limba slavonească pre limba românească..., Viena, 1784, 142 p. (traducerea cărţii arhiepiscopului rus Teofan Procopovici, după versiunea sârbă a lui Zaharia Orfelin, tipărită la Veneţia, în 1767); *Învăţături creştineşti foarte de folos*, scoase de pre limba grecească pre limba românească..., Viena, 1785, 258 p.

Literatura: Ion B. Mureşianu, *Slujitori ai Bisericii Ortodoxe bănăţene în mişcarea românească de emancipare din secolul XVIII*, în MB, an. XXXIV, 1984, nr. 11—12, p. 735—739; Ion B. Mureşianu, *Activitatea protopopului Constantin Şuboni în contextul mişcării culturale bănăţene din secolul al XVIII-lea*, în MB, an. XXXVII, 1987, nr. 3, p. 84—90.

ŞULUŢIU STERCA ALEXANDRU, mitropolit. N. 15 febr. 1794, în Abrud, jud. Alba, † 7 sept. 1867, în Blaj. Studiile gimnaziale la Zlatna şi Blaj, teologice la Blaj (1810—1814). Preot (1814), apoi protopop (1821—1836) în Bistra, jud. Alba, vicar în Şimleul Silvaniei (1836—1850), episcop unit la Blaj (ales în 1850, hirotonit şi înscăunat în 1851); la 26 nov. 1853, când Episcopia Blajului devine Mitropolie, este numit arhiepiscop şi mitropolit al Bisericii româneşti unite din Transilvania, cu reşedinţa la Blaj, păstorind până la moarte. A lucrat — alături de Andrei Şaguna de la Sibiu — pentru obţinerea de drepturi pe seama naţiunii române din Transilvania: au prezidat împreună Conferinţa naţională a românilor de la Sibiu în 1861 şi Congresul naţional român în 1863, tot la Sibiu. Îndrumător al învăţământului românesc din eparhia sa, sprijinitor al tinerilor elevi şi studenţi.

Au rămas de la el câteva lucrări istorice în manuscris (azi în Biblioteca Academiei — Filiala Cluj), între care *Istoria Horii şi a poporului românesc din Munţii Apuseni ai Ardealului* (1860), in folio, 279 p., prima monografie asupra răscoalei cunoscută în literatura istorică românească, tipărită în vol. *Izvoarele răscoalei lui Horea*, seria B. Izvoare narative, vol. II, 1786—1860, sub redacţia acad. prof. Ştefan Pascu..., Bucureşti, 1983, p. 332—438; o nouă ediţie, cu studiu introductiv şi note de Nicolae Edroiu, Bucureşti, 1995, 179 p.

Literatura: *Alexandru Sterca Şuluţiu*, în „Gazeta Transilvaniei", XXX, 1867 (mai multe numere); George Bariţiu, *Părţi alese din istoria Transilvaniei*, vol. II, Sibiu, 1890 şi vol. III, Sibiu, 1891, passim; *Şematismul veneratului cler al Arhidiecesei metropolitane greco-catolice române de Alba Iulia şi Făgăraş*, Blaj, 1900, p. 43—45; *Enciclopedia Română*, tom. III, Sibiu, 1904, p. 1041; Ioan Ardeleanu, *Oameni din Sălaj*, Zalău, 1938, p. 91—97; Ioan Filip, *Il metropolita Alessandro Sterca Şuluţiu*, în „Acta Historica Societas Academica Dacoromana", tomus I, Roma, 1959, p. 83—99; Ioan Filip, *La S. Sede ed i problemi della Chiesa romena unita (1853—1872)*, în „Acta Historica Societas Academica Dacoromana", tomus IV, München, 1965, p. 107—141; *George Bariţ şi contemporanii săi. Documente literare*, vol. IV, Bucureşti, 1978, p. 356—404; Nicolae Edroiu, *Preocupările istorice ale lui Alexandru Sterca Şuluţiu (1794—1867)*, în vol. *Stat — Societate — Naţiune. Interpretări istorice*, Cluj-Napoca, 1982, p. 327—342; Ioana Botezan, *Corespondenţa lui Alexandru Sterca Şuluţiu cu Dimitrie Moldovan între anii 1860—1866*, în AIIA, XXVII, 1985-1986, p. 423—443; Ioana Botezan, *Contribuţia lui Alexandru Sterca Şuluţiu la lupta pentru afirmarea drepturilor sociale şi politice ale românilor din Transilvania în perioada 1840—1867*, în „Biblioteca şi Cercetarea", Cluj-Napoca, 1986, p. 48—63.

T

TARNAVSCHI TEODOR, profesor de teologie. N. 16 aug. 1859, în Vijnița-Bucovina (azi în Ucraina), în familie de preot, † 1/14 ian. 1914, în Cernăuți. Liceul (1870—1878) și Facultatea de Teologie în Cernăuți (1878—1882), cu studii de specializare la Facultățile de Teologie catolică de la Universitățile din Viena și München, doctoratul la Cernăuți (1885). Prefect de studii la Seminarul clerical (internat) din Cernăuți (1884—1886), preot la bisericile „Sf. Nicolae" (1886) și „Sf. Paraschiva" (1892) din Cernăuți. Profesor suplinitor (1891), docent privat (1893), apoi titular (din 1896) la catedra de Teologie practică a Facultății de Teologie din Cernăuți, decan al acestei Facultăți (1898/99, 1900/1, 1902/3, 1910/11) și rector al Universității din Cernăuți (1904/5); protopresbiter (1897), arhipresbiter stavrofor (1904), inspector al școlilor din eparhia Bucovinei, deputat în Dieta Bucovinei.

Lucrări: Opera sa fundamentală este *Liturgica Bisericii Ortodoxe*, Cernăuți, 1909, XVI + 842 p.; prelucrată și completată după prelegerile înaintașului său la catedră, Vasile Mitrofanovici, utilizând îndeosebi izvoarele patristice și bizantine neglijate de primul (a fost completată și retipărită în 1929 de mitropolitul Nectarie Cotlarciuc al Bucovinei). A fost tradusă în limba sârbă de profesorul Lazăr Mircovici de la Facultatea de Teologie din Belgrad (*Pravoslavna Liturgika*, 3 vol., Belgrad-Carloviț, 1918, 1920, 1926).

Alte lucrări: *Despre cele mai însemnate Liturghii ale Bisericii orientale, mai ales cu privire la cele ce sunt întrebuințate în timpul de față în Biserica noastră*, în „Candela" din 1892 și 1893 (extras, Cernăuți — 1893 VII + 347 p. — studiu reeditat de prof. Dimitrie Cioloca la Caransebeș în 1918, 189 p. — tradus și în limba germană, 1893); *Formularele (cărțile) liturgice din secolele cele prime ale Bisericii creștine*, în „Candela", an XI, 1892, nr. 1, 2, 7, 9, 10, 11; an XII, 1893, nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9 și 10; *Zidirea, întocmirea și decorarea dinlăuntru a locașului dumnezeiesc, cum o cere Biserica și tradițiunea*, în „Candela", din 1894 (și extras, Cernăuți, 1894, 120 p.); *Scurtă explicare a ritului Sfântului Botez și al Sfântului Maslu*, în „Candela" din 1895 și 1896 (48 p.); *Caracterul poetic al serviciului divin ortodox* (discurs de inaugurare rostit la 2 dec. 1904), în „Candela", nr. 7 și 8 din 1905, p. 441—454 și 515—524; o serie de recenzii, cuvântări ocazionale ș.a. tot în rev. „Candela".

Împreună cu profesorul Emilian Voiutschi a publicat 3 volume de *Predici pentru toate duminicile anului bisericesc*, Cernăuți, 1896, 1898 și 1900; reeditate de profesorul Dimitrie Cioloca la Caransebeș, în 1909—1910 și 1911 (353 + 323 + + 388 p.); profesorului T. Tarnavschi îi aparțineau 47 de predici.

Literatura: *Necrolog*, în „Candela", an. XXXIII, 1914, nr. 1—3, p. 145—148; N. B(ălan), † *Dr. Teodor Tarnavschi*, în RT, an. VII, 1913—1914, p. 568—570; Sextil Pușcariu, † *Teodor Tarnavschi*, în „Junimea Literară", Cernăuți, XI, 1914, p. 9—11; Pr. Prof. Alexandru Moisiu,

Profesorul Dr. Teodor Tarnavschi (1859—1914), în ST, XXVI, 1974, nr. 9—10, p. 780—783; Pr. drd. V. Ungureanu, *Preotul profesor Teodor Tarnavschi*, în MMS, an. LV, 1979, nr. 3—6, p. 385—389.

TARNAVSCHI VASILE, profesor de teologie. N. 16 dec. 1859, în Mihoveni-Suceava, † 4 febr. 1945, în București. Liceul la Suceava (1870—1878), apoi Facultatea de Teologie la Cernăuți (1878—1882), care-i conferă doctoratul în 1886, cu studii de specializare pentru Vechiul Testament și limbi semitice la Viena, Breslau (azi Wroclaw) și Berlin (1898—1900). Preot în Stroiești -Suceava (1887—1889), preot și prof. de Religie în Suceava (1889—1896), preot în Cernăuți (1896—1898), docent (1900), profesor extraordinar (agregat, 1903), apoi titular (1906—1932) la catedra de Studiul biblic al Vechiului Testament și Limba ebraică de la Facultatea de Teologie din Cernăuți, rămasă vacantă prin moartea lui Isidor Onciul († 1897); a suplinit un timp catedra de Teologie practică, a predat cursuri neobligatorii de aramaică, siriacă și arabă; decan al Facultății de Teologie (de cinci ori), rector al Universității din Cernăuți de două ori (1918—1920), arhipresbiter stavrofor, apoi mitrofor (1923), director și redactor al revistei „Candela" (1923—1932), președinte al Asociației clerului din Bucovina (1923—1924). Prin activitatea sa la catedră, dar mai ales prin lucrările sale, poate fi socotit cel mai de seamă teolog veterotestamentar ortodox român.

Lucrări: *Der Prophet Haggai. Einleitung und Kommentar*, Wien, 1900, VIII + 148 p. (ed. rom. Cernăuți, 1904); *Viața patriarhilor*, Cernăuți, 1902, 117 p.; *Geneza*, traducere și comentar, Cernăuți, 1907; *Exodul*, traducere și comentar. Cernăuți, 1913; *Leviticul*, traducere și comentar, Cernăuți, 1923, 93 p. (toate patru publicate inițial în „Candela"); *Probleme actuale biblice* (patru studii originale, prelucrate sau traduse), în „Candela", 1923, cu peste 130 p.; *Introducerea în sfintele cărți ale Testamentului Vechi*, Cernăuți, 1928, VIII + 656 p.; *Arheologia biblică*, Cernăuți, 1930, 710 p. (pe atunci cea mai completă în toată teologia ortodoxă); studii mai mărunte, recenzii și predici în „Candela".

Literatura: V. Loichița, *Lui Vasile Tarnavschi, Închinare*, în „Candela", an. XLI, 1930, p. 1—6; Prof. Vladimir Prelipcean, *Importanța Vechiului Testament, studiul și cultivarea lui la Facultatea de Teologie din Cernăuți*, în „Candela", an. XLVIII, 1937, p. 135—137; *Necrolog*, în BOR, an. LXIII, 1945, nr. 1—3, p. 92—93; Pr. Prof. Dr. Vladimir Prelipcean, † *Preotul și profesorul Vasile Tarnavschi*, în „Candela", an. LVII, 1946, p. 1—10; Ioan Loghin Țurcanu, *Preotul profesor Vasile Tarnavschi*, în MMS, an. XXXIII, 1957, nr. 8—9, p. 656—661 (tributar celui scris de Vl. Prelipcean).

TĂUTU ALOISIE LUDOVIC, canonic, istoric. N. 23 dec. 1895, în Terebești, jud. Satu Mare, † 21 sept. 1981, la Roma. Studii la Liceul „Samuil Vulcan" din Beiuș (1907—1915), la Facultatea de Teologie a Universității din Viena (1915—1919), apoi la Roma, unde a obținut doctoratul în 1921. Hirotonit preot la Roma (1921). Profesor de Religie și Limba latină la Liceul de fete „Mihail Pavel" din Beiuș (1921—1922), profesor de Teologie Dogmatică, iar din 1929 de Teologie Morală la Academia teologică unită din Oradea (1922—1937); paralel, a predat Religia la elevii uniți de la Școala normală de băieți, Liceul de fete „Oltea Doamna" și Școala comercială de fete din Oradea. Delegat în Comisia pontificală istorică de la Roma (din 1937), încredințat cu strângerea și publicarea corespondenței papale din toată istoria. Paralel, a fost consilier eclesiastic la Legația română de la Vatican (1937—1947), preot la biserica română unită din Roma (din 1937). A publicat lucrări teologice și istorice.

Lucrări: *Primatul papilor în istorie*, Oradea, 1926, 224 p.; *Drepturi și datorii în familia creștină*, Oradea, 1931, 36 p.; *Compendiu de teologie morală*. Vol. I. *Principiile moralei creștine*, Oradea, 1931, 319 p.; Vol. II. *Poruncile*, Oradea, 1932, 932 p.; *I romeni*, Roma, 1942, 32 p.; *Discuțiile teologice la Sinodul unionist de la Ferrara-Florența (1438—1439)*, Roma, 1965, 44 p. (extras din „Bună Vestire"); *Dionisie Smeritul, o podoabă a Bisericii noastre strămoșești*, ed. a II-a, Roma, 1967, 54 p.; *Saggio di storia ecclesiastica romena*, în „Acta Historica", VIII, editată de „Societas Academica Dacoromana", München, 1968; *Sfântul Niceta de Remesiana*, Oradea, 1995, 146 p.

A publicat, la Roma, 15 volume de acte papale cu caracter canonic-istoric, destinate unor popoare de rit oriental, cu introduceri, note critice și indici

de locuri și persoane, până la papa Martin V (1417—1431).

Traduceri: *Calea desăvârșirii creștinești*, de Alfonso Rodriguez, 2 vol., Oradea, 1933, 414 + 400 p. și altele.

Redactor al ziarului „Vestitorul", organul oficial al eparhiei unite a Oradiei (1925—1937), al revistei „Suflet Românesc" și al revistei „Bună Vestire", organ de zidire creștină (1962—1968), ambele la Roma, în care a publicat numeroase articole cu caracter istoric, teologic sau de alt gen. O parte din studiile sale sunt strânse în două volume omagiale oferite de revista „Bună Vestire", Roma, 1975.

Literatura: Prof. Petru Tocănel, Date bio-bibliografice în vol. *Omagiu canonicului Aloisie Ludovic Tăutu cu ocazia împlinirii etății sale de 80 de ani* („Bună Vestire", an. XIV, 1975, nr. 1), p. IX—XII; Vasile Vetișanu, *Viața istorică și culturală a neamului românesc în opera lui Aloisie L. Tăutu*, în „Studii și comunicări". Muzeul județean Satu Mare, 1981—1982, p. 357—368; Vasile Vetișanu, *Contribuția lui Aloisie L. Tăutu la studierea creștinismului timpuriu în Dacia*, în rev. „Verbum", București, an VI—VII, nr. 7, 1995—1996, p. 270—278.

TECULESCU IUSTINIAN (din botez Ioan), episcop. N. 1 nov. 1865, în Covasna, † 16 iul. 1932, în Brașov. Studii la Liceul „Andrei Șaguna" din Brașov (1877—1885) și Institutul teologic din Sibiu (1885—1888). Învățător (1888—1894) și apoi preot-paroh în Râșnov (1894—1901), preot și protopop în Alba Iulia (1901—1922); președinte al Consiliului Național Român din Alba Iulia, încredințat cu pregătirea Marii Adunări Naționale de la 1 Decembrie 1918; senator în primul Parlament al României întregite; episcop al Armatei, cu reședința în Alba Iulia (numit în 1922), călugărit la Hodoș-Bodrog, sub numele Iustinian, hirotonit arhiereu la 18 mart. 1923, instalat 10 apr. 1923; episcop al Cetății Albe-Ismailului (ales 17 dec. 1924, instalat la Ismail în 21 dec. 1924), unde a păstorit până la moarte. Colaborări la „Telegraful Român" și alte periodice din Transilvania; cuvântări și predici strânse în volumul *Pentru neam și lege*, Sighișoara, 1931, 175 p.

Literatura: Ion Rusu Abrudeanu, *I. P. S. Sa Patriarhul României Dr. Miron Cristea*, București, 1929, p. 383—385; *Buletinul Episcopiei Cetății Albe-Ismail*, an. IX, 1932, nr. 8, p. 1—40; Arhim. Iuliu Scriban, *Moartea episcopului Iustinian al Cetății Albe*, în BOR, an. L, 1932, nr. 9, p. 608—610; Preot Iosif Rusu, *Episcopul Iustinian Teculescu*, în „Îndrumătorul pastoral", I, Alba Iulia, 1977, p. 253—254; vol. „Armata și Biserica" (colecția „Revista de Istorie Militară", 4), București, 1996, p. 178—179; Ioan Lăcătușu, *Personalități din Covasna și Harghita*, Cluj-Napoca, 1998, p. 151—158.

TEMPEA IOSIF, preot și publicist. N. 1836, în Toracul Mare (azi în Banatul sârbesc), † 14 dec. 1927, în Lugoj. Studii gimnaziale în Becicherecu Mare și la Liceul „piarist" din Timișoara (maturitatea în 1857), teologice la Seminarul din Vârșeț (1857—1860), juridice la Universitatea din Pesta (1860—1861, neterminate). Profesor de Limba și literatura română la Gimnaziul din Timișoara (1861—1864), preot în Lugoj (1865—1868), profesor la „Teologia" din Caransebeș (1868—1870), din nou preot-paroh în Lugoj (1870—1927), un timp profesor de Religie și Limba română la Gimnaziul din Lugoj.

Lucrări: *Stilistica limbii române*, Sibiu, 1876, 60 p.; *Manual pentru oratoria și dramaturgia limbei române pentru clasa a VI-a gimnazială*, Lugoj, 1886; *Manual pentru epica, lirica și didactica limbii române*, Lugoj, 1889. În anii 1880—1881 a redactat, la Lugoj, ziarul „Deșteptarea", în care a publicat felurite articole.

Literatura: Andrei Ghidiu și Iosif Bălan, *Monografia orașului Caransebeș*, Caransebeș, 1909, p. 199—200; Virgil Molin, *Preoții Tempea din Banat*, în MB, an. XVII, nr. 1—3, 1967, p. 85—97 (îndeosebi p. 90—93); Costa Roșu, *Dinastia preoților Tempea din Banat*, în vol. „Actele Simpozionului Banatului iugoslav. Trecutul istoric și cultural", Novi Sad, 2000, p. 232—240.

TEMPEA RADU II, protopop, cronicar. N. c. 1691, în Făgăraș sau Brașov, fiul preotului Radu Tempea I, † 14 mai 1742, în Brașov. A învățat la școala de pe lângă biserica „Sf. Nicolae" din Șcheii Brașovului, apoi a ajuns el însuși dascăl, paralel diacon (1713); preot la aceeași biserică (hirotonit 19 febr. 1716, la București, de Antim Ivireanul), apoi protopop al Brașovului și al Țării Bârsei (hirotesit dec. 1735), funcționând până la moarte; apărător al Ortodoxiei și al drepturilor românilor din Șcheii Brașovului.

A scris *Istoria sfintei beserici a Șcheilor Brașovului*, de la 1484 la 1742 (rămasă în manuscris).

Pentru prima parte (1484—sfârşitul secolului XVII), autorul foloseşte *Cronica* protopopului Vasile şi diferite hrisoave din arhiva bisericii „Sf. Nicolae", faptele fiind prezentate foarte sumar; partea a doua (1701—1742) este mult mai dezvoltată, căci ea cuprinde fapte trăite de autor, pe care le expune pe larg, mai ales cele legate de lupta braşovenilor pentru apărarea Ortodoxiei în fața uniației; autorul face trecerea de la cronică la istoria propriu-zisă, prin folosirea a numeroase documente de arhivă, unele reproduse în întregime; se remarcă expresivitatea limbii, colorată cu arhaisme şi elemente ale lexicului popular. A copiat câteva cărți, între care şi *Tâlcul Evangheliilor, Învățături creştineşti* ş.a.

Literatura: Ediții de lucrări: Sterie Stinghe, *Istoria beserecei Şcheilor Braşovului* (Manuscript de la Radu Tempea), Braşov, 1899, VI + 219 + 7 p.; Octavian Şchiau şi Livia Bot, *Istoria sfintei besereci a Şcheilor Braşovului*. Ediție îngrijită, studiu introductiv, indice de nume, glosar şi note de..., Bucureşti, 1969, 225 p.

Sterie Stinghe, *Documente privitoare la trecutul românilor din Şchei (1700—1783)*, vol. I, Braşov, 1901, passim; Candid C. Muşlea, *O dinastie de preoți şi protopopi Radu Tempea*, Braşov, 1939, p. 14—41; Ioachim Crăciun, *Cronicile româneşti ale Transilvaniei şi Banatului*, în AIIC, I—II, 1958—1959, p. 8—9; Octavian Şchiau şi Livia Bot, *Prefață* la ediția cit., p. 5—47; Vol. *Cărturari braşoveni. Sec. XV—XX. Ghid bibliografic*, Braşov, 1972, p. 215—216; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, Bucureşti, 1979, p. 845—846; Dorina Negulici, *Familia Radu Tempea în cultura națională*, în „Cumidava", XII, 1, Braşov, 1979—1980, p. 363—368; Vasile Oltean, *Şcoala românească din Şcheii Braşovului*, Bucureşti, 1989, p. 108—111.

TEMPEA RADU V, preot, pedagog, lingvist. N. 9 febr. 1768, în Braşov, † 15 iul. 1824, Braşov. Studii la şcoala de la biserica „Sf. Nicolae" din Şcheii Braşovului, la Gimnaziul săsesc luteran din Braşov, cursurile de învățători de la Sibiu (1787) şi apoi studii de Filosofie la Buda. Diacon-învățător şi apoi preot (1794) la biserica „Sf. Nicolae" din Braşov-Şchei, director al şcolilor ortodoxe româneşti din Transilvania (1796—1808) şi — paralel — profesor la cursul de preoție de la Sibiu, — apoi protopop al Braşovului.

În 1797 a tipărit la Sibiu o *Gramatică românească*, una dintre primele lucrări de acest gen, în care încerca să pună bazele unei terminologii gramaticale moderne şi unitare.

Literatura: I. Lupaş, *Date privitoare la activitatea lui Radu Tempea, fost director al şcoalelor ortodoxe române din Transilvania şi protopop al Braşovului*, în ŢB, an. IV, 1932, nr. 3, p. 195—199; Candid Muşlea, *O dinastie de preoți şi protopopi Radu Tempea*, Braşov, 1939, p. 48—72; D. Popovici, *La littérature roumaine à l'époque des lumières*, Sibiu, 1945, p. 263—266 (şi în versiune românească: *Studii literare*, I, Cluj, 1972, p. 263—266); Gavril Istrate, *Gramatica lui Radu Tempea*, în „Analele Univ. Al. I. Cuza din Iaşi" (serie nouă), s. III, ştiințe sociale, VI, 1960, p. 17—34; G. Istrate, *Limba română literară*, Bucureşti, 1970, p. 37—38 şi 44—63; Jana Balacciu şi Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingvişti şi filologi români*, Bucureşti, 1978, p. 243; Vasile Oltean, *Şcoala românească din Şcheii Braşovului*, Bucureşti, 1989, p. 113—122; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, Bucureşti, 1979, p. 846—847; Dorina Negulici, *Familia Radu Tempea în cultura națională*, în „Cumidava", XII, 1, Braşov, 1979—1980, p. 368—370.

TEMPEA RADU VI, preot şi pedagog, fiul lui Radu Tempea V. N. c. 1793—1794, în Bucureşti, † mart. 1850, în Bucureşti, ultimul din „dinastia" de şase preoți braşoveni cu acelaşi nume. Studii la Gimnaziul latin din Sibiu (1804—1809) şi la şcoala de preoție condusă de Gheorghe Lazăr la Sibiu. Învățător la şcoala de la biserica „Sf. Nicolae" din Şcheii Braşovului, diacon (1814) şi preot ajutor (1823) la aceeaşi biserică, „viceprotopop" al Braşovului (1831), preot la biserica „Sf. 40 de Mucenici" din Bucureşti (1836), primul director şi profesor al Seminarului teologic din Râmnicu Vâlcea (1837—1845), retras apoi ca „superior" al schitului Flămânda-Vâlcea, până la moarte.

Lucrări: *Oglinda statului bisericesc şi politicesc sau învățătura năravurilor bune şi a vieții creştineşti*, Braşov, 1835, XII + 222 p.; mici broşuri şi cuvântări tipărite la Sibiu, manuale didactice rămase în manuscris (*Povățuire către teologia morală, Geografia, Istoria bisericească*).

Literatura: C. N. Mateescu, *Întâiul dascăl al Seminarului Episcopiei Râmnicului, protopopul Radu Tempea*, în rev. „Cuvânt Românesc", II, 1921, p. 143—148; Candid C. Muşlea, *O dinastie de preoţi şi protopopi Radu Tempea*, Braşov, 1939, p. 77—94; Candid C. Muşlea, *Biserica Sf. Nicolae din Şcheii Braşovului*, vol. II, Braşov, 1946, p. 205—292; Dorina Negulici, *Familia Radu Tempea în cultura naţională*, în „Cumidava", XII, 1, Braşov, 1979—1980, p. 370—371; Vasile Oltean, *Şcoala românească din Şcheii Braşovului*, Bucureşti, 1989, p. 122—125.

TEOCTIST I, mitropolit. N. c. 1410, † 18 nov. 1478, la Suceava (îngropat în pridvorul bisericii mănăstirii Putna). Probabil călugărit la Neamţ. În 1453 ales mitropolit, hirotonit la Ipek; în apr. 1457 a „pomăzuit" ca domn pe Ştefan cel Mare; întâlnit mereu în hrisoavele acestuia, ca membru în „sfatul domnesc"; la 3 sept. 1470 a sfinţit mănăstirea Putna. Îndrumător al „şcolilor de copişti" din mănăstirile Neamţ şi Putna.

Literatura: A. V. Boldur, *Biserica în timpul domniei lui Ştefan cel Mare*, în BOR, an. LXXXII, 1964, nr. 7—8, p. 717—729; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, Bucureşti, 1980, p. 327—329 (ed. a II-a, Bucureşti, 1991, p. 351—353); Viorel Ioniţă, *Un mare ierarh din trecutul Bisericii noastre: Teoctist I al Moldovei*, în MMS, an. LXIII, 1987, nr. 6, p. 59—66.

TEOCTIST II, mitropolit. N. c. 1450, † 15 ian. 1528, la Suceava. Călugărit de tânăr în mănăstirea Neamţ, unde a învăţat carte şi a fost hirotonit ieromonah; egumen al mănăstirii (c. 1483—1500), episcop al Romanului (1500—1508) şi mitropolit al Moldovei (1518—1528). Sub el s-a construit noua catedrală mitropolitană din Suceava cu hramul „Sf. Gheorghe" (1514—1522), a uns domni pe Ştefăniţă (1517) şi Petru Rareş (1527); a dispus să se copieze manuscrise slavone, din care s-au păstrat câteva. Înainte de moarte a îmbrăcat „marea schimă monahală", sub numele Teodor.

Literatura: *Cronica lui Macarie*, în vol. *Cronicile slavo-româneşti din sec. XV—XVI* publicate de Ion Bogdan. Ediţie revăzută şi completată de P. P. Panaitescu, Bucureşti, 1959, p. 95—96; Prof. T.G. Bulat, *Biserica Moldovei în vremea lui Bogdan al III-lea cel Orb (1504—1517)*, în „Mitropolia Moldovei", an. XVII, 1941, nr. 2—3, p. 126—144 (şi extras); I. Zugrav, *Chipul mitropolitului Teoctist II al Moldovei*, în MMS, an. XXXIII, 1957, nr. 10—12, p. 904—905; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Contribuţii la istoria Mitropoliei Moldovei în secolul al XVI-lea*, în MMS, an. LI, 1975, nr. 3—4, p. 221—223; Pr. Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, Bucureşti, 1984, p. 154—156.

TEODORESCU ILARIE (din botez Ilie), episcop. N. 18 oct. 1867, în Bucureşti, † 27 sept. 1925, în Constanţa. Studii la Seminariile „Central" şi „Nifon", apoi la Facultatea de Teologie din Bucureşti (lic. 1891). Diacon (1891) şi preot (1895—1923) la biserica „Amza" din Bucureşti, profesor de Religie la Liceul „Sf. Sava", profesor pentru disciplinele religioase (1913—1923) şi director (1919—1923) la Seminarul „Nifon" din Bucureşti, protoereu. Rămas văduv, la 29 mart. 1923 a fost ales episcop al noii eparhii a Tomisului (Constanţei), fiind călugărit sub numele Ilarie (înscăunat 3 iun. 1923), păstorind până la moarte. Din iniţiativa lui s-a înfiinţat Seminarul „Sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena" din Constanţa; autor de manuale didactice şi volume de predici.

Lucrări: *Judecata bisericească*, teză de licenţă, Bucureşti, 1891, 161 p.; *101 cuvântări bisericeşti la duminici, sărbători şi diferite ocaziuni*, Bucureşti, 1903, XVI + 491 p.; *Încercări de literatură bisericească. Studii*, Bucureşti, 1911, 460 p.; *Seminţe pentru ogorul lui Hristos, cuprinzând 50 de cuvântări bisericeşti*, Bucureşti, 1915, 272 p.; *Îndrumări omiletice, cuprinzând principiile după care se poate compune şi rosti o cuvântare bisericească*, Bucureşti, 1923, 351 p.; *Îndrumări liturgice pentru preoţi şi popor*, Bucureşti, 1923, 171 p.

Dogmele religiunii creştine, pentru cl. a IV-a secundară, Bucureşti, 1913; *Istoria bisericească universală, cu elemente de Catehism şi Liturgică*, pentru cl. a III-a secundară, ed. a IV-a, Bucureşti, f.a., 182 p.; *Istoria Bisericii creştine*, pentru cl. a V-a secundară, Bucureşti, 1914, 104 p.; *Omiletica* pentru cl. a VI-a seminarială, Bucureşti, 1923, VII + 352 p.; *Liturgica* pentru cl. a VII-a seminarială, Bucureşti, 1923, 171 p.; o serie de broşuri cu conţinut moralizator, articole în „Biserica Ortodoxă Română", „Viitorul", „Calea Vieţii" ş. a.

Literatura: Preot Dr. Petre Procopovici, † *Episcopul Ilarie al Tomisului*, în „Candela", an. XXVI, 1923, p. 433—434; Vol. *Episcopia Constanței. 10 ani de autonomie bisericească*, Călărași, 1936, p. CXXVII—CXXXIII; Alexandru Ioniță, *Episcopia Constanței*, în ST, an. XXVIII, 1976, nr. 7—10, p. 628—629.

TEODORESCU ISAIA (zis „popa Duhu"; din botez Ioan), arhimandrit, profesor. N. 1812, în Cogeasca Veche, jud. Iași, † 25 dec. 1877, în Iași. Studii (8 clase) la Seminarul de la Socola (abs. 1836); mai târziu urmează cursurile Facultății de Teologie din Iași (1860—1864). Călugărit la Socola în 1836, sub numele Isaia, hirotonit ierodiacon și apoi ieromonah. Pedagog și profesor suplinitor (1836), profesor de Istorie universală (1840—1843), de Morală, Omiletică și Latină (1843—1846) la Seminarul de la Socola; retras un timp la mănăstirea Vorona, din nou profesor de Istorie la Socola (1851), stabilit apoi la mănăstirea Neamț, profesor și director al „școlii domnești" din Târgu Neamț (1853—1855); profesor de Istorie bisericească și Exegeza Noului Testament la Socola (1858—1865), rector al Seminarului (1864—1865), hirotesit arhimandrit; întemeietor al școlii din satul Aroneanu, jud. Iași (după 1865), egumen la biserica „Sf. Nicolae" din Iași (1870), apoi slujitor la bisericile „Sf. Sava" și „Nicorița" din Iași. A întemeiat și redactat (cu preotul Constantin Știubei, apoi cu Constantin Buțureanu), foaia bisericească „Predicatorul moralului evanghelic sau al umanității" la Iași (3 oct. 1864—8 iul. 1865), în care a publicat multe predici; alte predici în foaia „Preotul", tot la Iași; câteva au apărut în broșură.

Literatura: D. Furtună, *Arhimandritul erou al lui Ion Creangă*, în ziarul „Lumea", Iași, an. XIV, nr. 3765 din 11 ian. 1931 și nr. din 23 ian. 1931, p. 2—3; Gh. Atanasiu Nemțeanu, *Amintiri despre popa Duhu*, în „Iașul Literar", nr. 4, 1957; Gh. Burcă, *Publicații periodice religioase din secolul al XIX-lea în Moldova*, în MMS, an. LII, 1976, nr. 7—8, p. 507—518; Prot. M. Mocanu, *Arhimandritul Isaia Teodorescu — zis „Popa Duhu" (1812—1877)*, în MMS, an. LVIII, 1982, nr. 3—4, p. 339—354; Pr. Gabriel Cocora, *Popa Duhu, adevăr și legendă*, în MMS, an. LXV, 1989, nr. 4—6, p. 146—155.

TEODOROVICI IOAN, preot, traducător. N. c. 1780, † c. 1845, în Buda sau Pesta. Preot la parohia ortodoxă română din Pesta (1809—1845), cenzor și corector al cărților românești care se tipăreau la Buda (după 1820). Desfășoară acolo o largă activitate culturală, în spiritul Școlii Ardelene. În domeniul lingvisticii, numele său este legat de tipărirea cunoscutului *Lexicon* de la Buda, fiind ultimul corector și revizuitor, alături de fratele său Alexandru Teodorovici (Teodori). Între anii 1824 și 1830, s-a ocupat cu editarea *Calendarelor românești* de la Buda cu profil bisericesc. A tradus și tipărit lucrări moralizatoare și istorice, care au îmbogățit patrimoniul cultural românesc.

Lucrări: *Cântare despre începutul și starea de astăzi a românilor*, Buda, 1813 (versificarea lucrării lui Petru Maior: *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*, reprodusă în „Revista critică literară", II, p. 81—84); *Calendariu pe anul de la Hristos 1824...1826, 1829 și 1830; Lesicon românesc-latinesc-unguresc-nemțesc*, Buda, 1825 (în colaborare).

Traduceri: *Moralnice sentenții sau folositoare pilde*, Buda, 1813, 124 p.; Pavel Kengyelácz, *Istoria universală sau a toată lumea*, Buda, 1824, 15 f. + 390 p.; Leopold Schiemann, *Pruncii cei părăsiți, istorie franțozească, adevărată și morală*, Buda, 1830, 155 p.; J. H. Campe, *Theofran sau Iscusitul sfătuitor pentru neiscusita tinerime*, Buda, 1833; J. F. Marmontel, *Adelaida sau Păstorița alpicească*, Buda, 1836.

Literatura: N. Iorga, *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea*, vol. III, Vălenii de Munte, 1909, p. 321—324; Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche*, III, București, 1936, p. 82, 436, 462, 709—710; IV, p. 315—316; Mircea Tomescu, *Calendarele românești (1733—1830)*, București, 1957, p. 74—76 și 119—121; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 848.

TEODOSIE, mitropolit. N. 1620, în Râmnic, într-o familie originară din Transilvania, † 27 ian. 1708, în București. Călugărit la Cozia, după care „s-a nevoit timp de mulți ani" la Muntele Athos. „Proegumen" (înainte 1661), apoi egumen la Argeș (1662); la 20 mai 1668 ales mitropolit al Ungrovlahiei (hirotonit în 21 mai), păstorind până

la moarte (cu o întrerupere în iunie 1672 — apr. 1679, când a fost surghiunit la Tismana). Sub el, în tipografiile din București (înființate de Varlaam), de la Buzău (înființate de episcopul Mitrofan) și de la Snagov și Râmnic (înființate de Antim Ivireanul), s-au tipărit zeci de cărți de slujbă, de apărare a Ortodoxiei și de zidire sufletească, în limbile română, slavonă, greacă și arabă. Cu binecuvântarea sa au apărut la București: *Liturghierul* (1680, cu slujba în slavonește, tipicul în românește), *Evanghelia* (1682) și *Apostolul* (1683), *Biblia* (1688) — textul Noului Testament, după ediția de la Alba Iulia din 1648, iar al Vechiului Testament tradus de Nicolae Milescu și revizuit de Dosoftei al Moldovei și câțiva cărturari munteni, — *Mărgăritarele* Sfântului Ioan Gură de Aur (1691), *Evanghelia greco-română* (1693), *Psaltirea* (1694), *Noul Testament* (1703), toate în românește. A semnat el însuși prefețele unora din ele. Sprijinitor al românilor transilvăneni în fața încercărilor iezuiților de a-i „uni" cu Biserica Romei. Ctitorul schitului Cetățuia (1677—1680) și restauratorul bisericii „Sf. Gheorghe", amândouă în Râmnicu Vâlcea.

Literatura: G. M. Ionescu, *Istoria Mitropoliei Ungrovlahiei*, vol. I (1359—1708), București, 1906, p. 178—236; Ioan Lupaș, *Mitropolitul Teodosie Veștemeanul*, în RT, an. XXXIII, 1943, nr. 1—2, p. 9—27 (și în vol. *Studii, conferințe și comunicări istorice*, IV, Sibiu, 1943, p. 145—162); Pr. Niculae Șerbănescu, *Mitropolitul Teodosie al Țării Românești*, în ST, an. IV, 1952, nr. 5—6, p. 330—351; Marina Lupaș Vlasiu, *Teodosie Veștemeanul de origine transilvăneană, vâlceană sau argeșeană?* în MA, an. III, 1958, nr. 3—4, p. 202—212; Prof. Aurelian Sacerdoțeanu, *Tudor Spudei, viitorul mitropolit Teodosie al Ungrovlahiei*, în MO, an. XXIII, 1971, nr. 3—4, p. 221—230; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 126—128 și 132—142 (cu bibliografie privind *Biblia* din 1688); Pr. Dr. Ioan Dură, *Mitropolitul Teodosie al Țării Românești... Precizări și contribuții biografice*, în BOR, an. CVI, 1988, nr. 9—10, p. 118—144.

TEOFAN I, mitropolit. † 1546. Călugărit la Voroneț, episcop la Rădăuți (înainte de 1528—1530), apoi mitropolit la Suceava (1530—1546). Sub el s-a refăcut pictura din pronaosul bisericii de la Voroneț; probabil tot el a avut inițiativa zugrăvirii exterioare a acesteia, lucrare terminată sub urmașul său, Grigorie Roșca. Din dispoziția lui s-a copiat un *Praxiu* (Apostol) slavon (1543).

Literatura: Dimitrie Dan, *Cronica Episcopiei de Rădăuți*, Viena, 1912, p. 42; Mircea Păcurariu, *Contribuții la istoria Mitropoliei Moldovei în secolul al XVI-lea*, în MMS, an. LI, 1975, nr. 3—4, p. 224—225.

TEOFAN II, mitropolit. N. c. 1520, † 1597/98, la mănăstirea Dohiariu din Muntele Athos. Călugăr la Râșca și probabil egumen, îndrumând lucrările de zidire a mănăstirii. Mitropolit al Moldovei în câteva rânduri: sept. 1564-c. febr. 1572, apoi înlăturat și retras în Transilvania; începutul lui 1578 — sfârșitul lui 1581, retras în Polonia; sept. 1582-c. vara an. 1588, după care s-a retras la mănăstirea Dohiariu din Muntele Athos, refăcută cu sprijinul domnitorului Alexandru Lăpușneanu, unde a trăit până la sfârșitul vieții.

Literatura: Dimitrie Dan, *Cronica Episcopiei de Rădăuți*, Viena, 1912, p. 42—44 (identificare greșită cu Teofan I); George Cioran, *Relațiile țărilor române cu mănăstirile Cutlumuș, Lavra, Dohiariu și Sf. Pantelimon sau Rusicon* (grecește), Atena, 1938, p. 235—236; Mircea Păcurariu, *Contribuții la istoria Mitropoliei Moldovei în secolul al XVI-lea*, în MMS, an. LI, 1975, nr. 3—4, p. 237—243; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, București, 1980, p. 453—454 (ed. a II-a, București, 1991, p. 475—476).

TEOFIL, mitropolit. N. c. 1580, † începutul anului 1648. Egumen la mănăstirea Bistrița din Oltenia, unde — probabil — s-a călugărit și a învățat carte; episcop de Râmnic (c. 1618—iun./iul. 1636), apoi mitropolit al Ungrovlahiei (înainte de 20 iul. 1636) până la moarte. Trimis în misiuni diplomatice în Transilvania (1631, 1640). La îndemnul lui, Mihail Moxa scrie primul *Cronograf* în românește (1620). Sprijinitor al tipografiilor din Câmpulung (1635), Govora (1637), Dealu (1642); în cursul păstoririi lui s-au tipărit primele cărți românești în Muntenia: *Ceaslovul* (1640), *Pravila cea mică* (1640—1641), *Evanghelia învățătoare* (1642), toate la Govora și o nouă ediție — completă — din *Evanghelia învățătoare* (1644) la Dealu; o serie de cărți

slavone, între care și *Urmarea lui Hristos* a lui Thomas a Kempis, în traducerea lui Udriște Năsturel (Dealu, 1647).

Literatura: Al. Procopovici, *De la Coresi diaconul la Teofil mitropolitul lui Matei Basarab*, în vol. *Omagiu lui Ioan Bianu*, București, 1927, p. 289—302; Dan Simonescu și Damian P. Bogdan, *Începuturile culturale ale domniei lui Matei Basarab*, în BOR, an. LVI, 1938, nr. 11—12, p. 866—880 (și extras); Șt. Pașca, *O tipăritură munteană necunoscută din secolul al XVII-lea: cel mai vechi Ceaslov românesc. Studiu istoric-literar și de limbă*, în „Academia Română. Studii și Cercetări", XXXVI, București, 1939, p. 97—121; Pr. Niculae Șerbănescu, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în BOR, an. LXXVII, 1959, nr. 7—10, p. 774—775; Dan Pleșia, *Când a fost înscăunat mitropolitul Teofil al Ungrovlahiei?*, în BOR, an. LXXXII, 1964, nr. 11—12, p. 1103—1106; Ion V. Dură, *Biserica din Țara Românească în epoca lui Matei Basarab*, în BOR, an. LXXXIX, 1971, nr. 5—6, p. 577—592; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 46—52 (ed. a II-a, București, 1994, p. 48—53).

TEOTIM, episcop la Tomis, atestat în scaun în 392, 400 și 403. Istoricul Sozomen scria că era „scit de neam". Fericitul Ieronim, în lucrarea sa *De viris illustribus*, preciza că „a scos scurte tratate sub forma unor dialoguri, în stilul vechii elocințe; aud că scrie și alte lucrări". Scurte fragmente din opera sa literară se păstrează în lucrarea Sfântului Ioan Damaschin *Paralele Sfinte*. A încercat să facă misionarism printre huni, fiind sprijinit de prietenul său Sf. Ioan Gură de Aur; în 403 era în Constantinopol, luând apărarea acestuia, întrucât era acuzat că are simpatii origeniste. Prăznuit ca sfânt (20 apr.).

Literatura: R. Netzhammer, *Creștinătatea în vechiul Tomis*, Baia Mare, 1904, p. 25—30; Jacques Zeiller, *Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'empire romain*, Paris, 1918, p. 547—548; Iosif E. Naghiu, *Teotim, episcop de Tomis*, în RI, an. XXXI, 1945, p. 167—171; Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Însemnări asupra lui Teotim de Tomis*, în GB, an. XVI, 1957, nr. 1, p. 46—50; Ilie I. Georgescu, *Viața creștină în vechiul Tomis*, în MMS, an. XXXVIII, 1962, nr. 1—2, p. 24—26; Pr. Niculae Șerbănescu, *1600 de ani de la prima mărturie documentară despre existența Episcopiei Tomisului*, în BOR, an. LXXXVII, 1969, nr. 9—10, p. 1008—1013; Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Scriitori bisericești din epoca străromână*, București, 1979, p. 185—195; Mitropolit Nestor Vornicescu, *Scrieri patristice în Biserica Ortodoxă Română până în secolul XVII*, Craiova, 1983, p. 38—42; Mihail Dioaconescu, *Istoria literaturii dacoromane*, București, 1999, p. 525—531.

TERCHILĂ NICOLAE, profesor de teologie. N. 21 oct. 1898, în Copșa Mică, jud. Sibiu, în familie de preot, † 26 oct. 1983, în Sibiu. Liceul în Dumbrăveni (abs. 1917), Institutul teologic în Sibiu (1918—1921), Filosofia la Universitățile din Berlin (1921—1922) și Leipzig (1922—1924), cu doctoratul la cea din urmă (1924); licența în Teologie la Chișinău (1935), iar doctoratul la București (1936). Profesor suplinitor (1925), provizoriu (1927) și definitiv (1936) la Academia teologică „Andreiană" din Sibiu — devenită în 1948 Institut Teologic Universitar — până la pensionare (1952); a predat Filosofia, Istoria Filosofiei, Pedagogia, Istoria Pedagogiei și Catehetica; diacon (1925), preot (1927), protopop (1948). A publicat lucrări de Filosofie și Pedagogie.

Lucrări: *Încercări de pedagogie religioasă*, în „Anuarul IV al Academiei teologice «Andreiane»", 1927/28, p. 3—30 (și extras); *Profesorul Ioan Popescu. O sută de ani de la nașterea lui*, în „Anuarul VIII...", 1931/32, p. 5—50 (și extras); *Evanghelia în școală. Psihologia contemporană și învățământul religios*, Sibiu, 1935, 180 p. (teză de doctorat); *Idei de filosofie religioasă la Vladimir Soloviev*, Sibiu, 1936, 95 p.; *Factorii învățământului religios*, în „Anuarul XIII...", 1936/37, p. 5—31; *Educația creștinească*, în „Anuarul XIV...", 1937/38, p. 48—64; *Elemente de filosofie creștină*, în RT, an. XXVIII, 1938, nr. 5, p. 203—207; nr. 6, p. 235—240; nr. 9, p. 393—396; an. XXIX, 1939, nr. 2—3, p. 80—87; nr. 4, p. 170—173 și nr. 6, p. 240—247; *Herbart și herbartienii români din Ardeal*, în „Anuarul XVII..." 1940/41, p. 5—59; *Istoria filosofiei*. Tradusă după Dr. Otto Siebert. Revizuită și întregită, Sibiu, 1943, XVI + 452 p.; *Filosofia antică pedagog spre Hristos*, în RT, an. XXXVII, 1947, nr. 1—2, p. 31—41; nr. 3—4, p. 132—138; nr. 5—6, p. 219—225; nr. 7—10, p. 329—331 și nr. 11—12, p. 411—419.

Tâlcuirea Sfintei Liturghii, Sibiu, 1931, 80 p.; *Tâlcuirea Sfintelor Taine*, Sibiu, 1932, 110 p.; *Sâmbătarii*, Sibiu, 1940, 44 p.

Alte studii și articole în „Revista Teologică", „Anuarele Academiei teologice «Andreiane»", „Telegraful Român" ș.a.

Literatura: Pr. S. Șebu, † *Protopop prof. dr. Nicolae Terchilă*, în MA, an. XXIX, 1984, nr. 1—2, p. 135—136; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 316—317.

TILEA GHEORGHE, preot. N. 1908, în Socetu, jud. Teleorman, † 10 mart. 1982, în București. Studii la Liceul din Turnu Măgurele (1922—1924), Seminarul „Central" (1924—1932) și Facultatea de Teologie din București (1932—1936), studii de specializare la Institutul Pontifical pentru Studii Orientale din Roma (1938—1941), unde obține titlul de „diplomat"; doctoratul la Facultatea de Teologie din București cu teza în ms.: *Sf. Ioan Gură de Aur: iubirea aproapelui și grija față de el* (1947). Cântăreț la bisericile „Ceauș Radu" și „Floreasca" din Capitală; diacon (1940), preot la capela ortodoxă română din Roma (1941—1943), inspector în Ministerul Cultelor (1943—1947), preot la bisericile „Sf. Spiridon Nou" (1943—1951), „Sf. Alexe" (1951—1969), „Cărămidarii de Sus" (1969—1981), iconom stavrofor. A publicat studii de Patrologie și traduceri din Sfinții Părinți.

Lucrări: *Probleme fundamentale în opera moral-socială a Sf. Ioan Gură de Aur*. I. *Libertatea și universalismul muncii*, București, 1946, 16 p.; II. *Filosofia faptei*, 1947, 28 p.; III. *Familia creștină*, 1947, 23 p.;IV. *Preoția creștină*, 1947, 20 p.; V. *Biserica și Sf. Scriptură*, 32 p.; *Evlavia Euharistică după Sf. Ioan Gură de Aur*, în ST, an. IX, 1957, nr. 9—10, p. 632—648; *Predica de pe munte, probleme morale*, în GB, an. XIX, 1960, nr. 5—6, p. 429—446; *Maica Domnului după cărțile noastre de cult. Însemnări de mariologie ortodoxă*, în GB, an. XXX, 1971, nr. 1—2, p. 80—93; *Starea de spirit în rugăciune după Sf. Ioan Gură de Aur*, în GB, an. XXXVII, 1978, nr. 3—4, p. 289—299.

Traduceri: Sf. Grigorie de Nazianz, *Cele cinci cuvântări despre Dumnezeu*, Curtea de Argeș, 1947 (în colaborare cu N. Barbu); Sf. Grigorie de Nazianz, *Despre iubirea față de săraci*, București, 1948, 44 p.; Sf. Grigorie de Nazianz, *Poeme dogmatice*, în GB, an. XXX, 1971, nr. 5—6, p. 482—488 și an. XXXII, 1973, nr. 3—4, p. 367—374; Sf. Grigorie de Nazianz, *Opere dogmatice*, București, 2002, 238 p.

Literatura: Dr. Cezar Vasiliu, † *Preot iconom stavrofor doctor Gheorghe Tilea (1908—1982)*, în GB, an. XLI, 1982, nr. 4—6, p. 442—443.

TIMUȘ GHERASIM, episcop. N. 14 aug. 1849, în Iași, † 22 dec. 1911, în București. Studii la Seminarul „Veniamin" de la Socola (1867—1874), cu diferență de liceu și bacalaureat, apoi la Facultatea de Litere din Iași și București; diacon de mir (1871); rămas văduv, s-a călugărit în 1875 la Cernica, fiind numit arhidiacon și predicator la catedrala mitropolitană din București (1875—1880), trimis apoi la studii la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1880—1884), unde a obținut doctoratul. Profesor de Limba ebraică și Studiul biblic al Vechiului Testament la Facultatea de Teologie din București (1884—1893),— paralel director al Internatului teologic — decan al Facultății (1892—1893); arhiereu titular cu numele „Piteșteanul" (dec. 1886), locțiitor de episcop la Argeș (de la 1 iun. 1893), ales apoi episcop eparhiot (14 mart. 1894, înscăunat 27 mart. 1894), unde a păstorit până la moarte. S-a interesat de bunul mers al vieții bisericești, de refacerea mănăstirilor Turnu și Stânișoara. A scris, a editat și a tradus o serie de lucrări teologice, articole în revista „Biserica Ortodoxă Română".

Lucrări: *Călătorie la Locurile Sfinte*, București, 1896, 264 p.; *Note și meditațiuni asupra Psalmilor*, 3 vol., București, 1896, 878 + 604 + 655 p.; *Dicționar aghiografic cuprinzând pe scurt viețile sfinților*, București, 1898, IV + 874 p.

Tetraevanghelul diaconului Coresi, București, 1889; *Catehism*, manuscris rămas de la episcopul Damaschin al Râmnicului, cu o introducere, București, 1987, XXIV + 173 p.

Traduceri: *Introducere în teologia ortodoxă*, de Macarie Bulgacov al Moscovei, București, 1885, XVI + 624 p. (după ediția franceză, Paris, 1857); *Teologia dogmatică ortodoxă* a lui Macarie al Moscovei, 2 vol., București, 1886—1887, 767 + VII p. (I) și 870 + X p. (II) (după ediția franceză, Paris, 1859—1860); *Istoria*

bisericească universală a lui Eusebiu Popovici, 2 vol., București, 1900—1901, 724 + 559 p. (în colaborare cu Atanasie Mironescu).

Literatura: *Necrolog*, în BOR, an. XXXVI, 1912, p. 1084—1097; Preotul Niculae Șerbănescu, *Episcopii Argeșului*, în MO, an. XVII, 1956, nr. 7—8, p. 619—621; Diac. George Dincă, *Chipuri de ierarhi: compozitori, traducători, prelucrători și mari cântăreți ai muzicii bisericești*, în GB, an. XXXVI, 1977, nr. 1—3, p. 139—140; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 29—30.

TINCU-VELIA NICOLAE, preot, istoric. N. 1816, în Ticvaniu Mare, jud. Caraș-Severin, † 16 mai 1867, în Vârșeț. Studii gimnaziale în Oravița și Seghedin (abs. 1835), teologice la Seminarul din Vârșeț (1835—1837). Diacon în Secaș (1837), arhidiacon, secretar consistorial și profesor în secția română a Seminarului din Vârșeț (1839—1860), preot în 1842, paroh în Secaș, lângă Oravița (1860—1867), „asesor consistorial" onorar al Episcopiei Vârșețului, administrator protopopesc la Vârșeț (1865—1867). A avut un rol de seamă în Revoluția din 1848 în Banat; a militat pentru autonomia Bisericii românești de acolo, prin separarea de Biserica Ortodoxă Sârbă; autor de lucrări istorice și literare.

Lucrări: *Cele șapte virtuți sau fapte bune de căpetenie, în șapte predici pentru timpul cel sfânt al postului, ca antiteză la cele „șapte păcate de căpetenie"*, Brașov, 1847, XVI + 100 p.; *Istorioară bisericească politico-națională a românilor preste tot, mai ales a celor ortodocși orientali din Austria...*, Sibiu, 1865, XXIV + + 326 p.; articole de istorie, versuri, traduceri din Schiller, în „Gazeta Transilvaniei" și „Foaia pentru minte, inimă și literatură", culegeri folclorice (folosite de Atanasie M. Marienescu în colecția: *Poezia poporală. Balade culese și corese...*, Viena, 1867).

Literatura: I. D. Suciu, *Nicolae Tincu-Velia (1816—1867). Viața și opera lui*, București, 1945, 538 p.; Prot. Ion B. Mureșianu, *Nicolae Tincu-Velia. Însemnări pentru o comemorare*, în MB, an. XV, nr. 10—12, 1965, p. 741—746; Valeriu Leu, *Un manuscris din 1854: „Introducere în Gramatica română caria să propune prin domnul profesor Nicolae T. Velia"*, în „Studii de limbă, literatură și folclor", Reșița, 1978, 4, p. 449—474; *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 325—326; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 852—853; Mircea Popa, *Nicolae Tincu Velia profesor în Vârșeț*, în *Actele Simpozionului de raporturi culturale, literare și lingvistice româno-iugoslave*, București, 1979, p. 491—502.

TOCAN ILIE, preot, profesor, publicist. N. 20 iul. 1895, în Chiștelnița, jud. Orhei, în familie de preot, † aug. 1972, în București. Studii la Școala spirituală și Seminarul teologic din Chișinău (1906—1915), apoi la Academia teologică din Kiev (1916—1917) și Facultatea de Teologie din București (1919—1922), cu examen de capacitate pentru învățământul secundar (1923). Pedagog și profesor suplinitor (1921), apoi profesor titular (1923—1930) la Seminarul teologic din Chișinău, profesor și duhovnic la Liceul eparhial de fete din Chișinău (1931—1940); paralel profesor suplinitor la catedra de Arheologie biblică și Exegeza Vechiului Testament de la Facultatea de Teologie din Chișinău (1927—1940), membru în comitetul de redacție al revistei „Luminătorul" (1925—1944), director al ziarului săptămânal „Raza" (1934—1938), ambele la Chișinău.

Lucrări: *Educația religioasă a copiilor*, în „Luminătorul", an. LIX, 1926, nr. 10, p. 30—41; nr. 15—16, p. 72—77 și nr. 17, p. 56—64; *Influența religioasă a mozaismului asupra lumii păgâne*, în „Luminătorul", an. LX, 1927, nr. 13, p. 47—54; nr. 14, p. 26—39; nr. 15, p. 27—33; nr. 16—17, p. 70—79 și nr. 18, p. 15—21; *Profetismul biblic*, în „Luminătorul", an. LXI, 1928, nr. 8, p. 53—63; nr. 10, p. 15—28 și nr. 11, p. 33—43; *Sfaturile și proorocirile Sf. profet Zaharia despre post și sărbători*, în „Luminătorul", an. LXV, 1932, nr. 24, p. 1270—1279; an. LXVI, 1933, nr. 11, p. 98—108. Alte articole, recenzii, cronici, predici, în „Luminătorul", „Raza" și alte periodice din Chișinău.

Literatura: *Anuarul Seminarului teologic superior „Mitropolitul Gavriil Bănulescu Bodoni" din Chișinău (1813—1926)*. Publicat și prefață de rectorul Seminarului Iconom mitrofor Constantin Popovici, Chișinău, 1926, 168 p.; Informații de la preot Gh. Cunescu din București.

TODORAN EUGEN, preot, profesor. N. 18 aug. 1885 în Cetatea de Baltă, jud. Alba, în familie de preot, † 1 oct. 1931 în Sibiu. Studii la Liceul evanghelic german din Mediaș (4 cl.) și la Liceul de stat maghiar din Dumbrăveni (4 cl., 1895—1903), la Institutul teologic din Sibiu (1903—1906), apoi la Universitatea din Budapesta (Limbile maghiară și germană, 1906—1910), cu specializare la Iena. Profesor pentru aceste discipline în „secția pedagogică" a Institutului teologic-pedagogic sibian, iar în „secția teologică" la anumite discipline cu profil pedagogic (1910—1919); detașat la Liceul ortodox „Andrei Șaguna" din Brașov în 1917/1918; profesor de Limba germană și studii pedagogice la Școala normală „Andrei Șaguna" din Sibiu (1919—1931) și director al Școlii (1928—1931); detașat ca director la Liceul „Al. Papiu Ilarian" din Târgu Mureș (1926/1927). Preot din 1 febr. 1918 și membru în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Sibiului.

Lucrări: *Metodele limbilor străine moderne*, în VȘ, an. VI, 1913, nr. 9—10, p. 314—328; *Fantezia. Manifestarea și însemnătatea ei pedagogică*, în „Anuarul XXXI al Institutului teologic-pedagogic din Sibiu" pe anul 1915/16, p. 3—47; *Câteva îndrumări în dialectul ardelenesc pentru a vorbi și a scrie mai corect românește*, Brașov, f.a., 147 p. (în colaborare cu lt.col. Corneliu Negulescu); *Dicționar român-german*, Sibiu, 1921; *Limba română pentru uzul școalelor medii și civile săsești* (cl. I—IV), Sibiu, 1921 (premiată de Consistoriul Episcopiei evanghelice-luterane din Sibiu); *Limba română pentru uzul școalelor medii și civile cu limba de predare maghiară*, 3 vol., Sibiu, 1922, 288 + 118 + 147 p. (ultimele trei lucrări în colaborare cu prof. dr. Rudolf Porsche); *Istoria biblică în chipuri*, Sibiu, 1925, 104 p. (în colaborare cu preotul Gheorghe Maior). Ca director a publicat *Anuarele Școalei Normale „Andrei Șaguna"*, IX—XII, 1927—1931; o serie de articole în „Telegraful Român" și alte periodice.

Literatura: *Necrolog*, în TR, an. LXXIX, nr. 71—72 din 7 oct. 1931; Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 300—301.

TODORAN ISIDOR, profesor de teologie. N. 20 mai 1906, în Ibănești, jud. Mureș, † 29 mai 1985, în Cluj-Napoca. Studiile la Liceul din Târgu Mureș (1918—1925), apoi la Academiile teologice din Sibiu (1925—1926) și Cluj (1926—1929), la Facultatea de Filosofie a Univ. din Cluj (1926—1930), cu doctoratul în Teologie la Chișinău (1935) și în Filosofie (specialitatea Sociologie) la Cluj-Sibiu (1942). Profesor de Religie și Filosofie la Liceul de băieți nr. 2 și la Liceul de fete din Cluj (1930—1936), profesor suplinitor (1936), apoi provizoriu (1937) la Academia teologică din Oradea (Apologetică, Introducere în Filosofie, Exegeza Noului Testament, Catehetică și Omiletică); profesor titular de Dogmatică și Apologetică la Academia teologică din Cluj (1 febr. 1939). În urma ocupării Ardealului de nord, la 1 dec. 1940 a fost încadrat ca profesor utilizat la catedra de Sociologie a Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Cluj, refugiată la Sibiu; la 1 apr. 1945 și-a reluat catedra de la Academia teologică din Cluj (devenită în 1948 Institut teologic de grad universitar); la 1 sept. 1952 numit titular al catedrei de Teologie Dogmatică și Simbolică de la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, la care a funcționat până la pensionare (1 sept. 1976); rector al Institutului (1969—1976); preot (1930), iconom stavrofor (1958); reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române la lucrările unor comisii teologice și interteologice, mai ales în dialogul cu Biserica vechilor catolici, cu Biserica anglicană, Federația mondială luterană ș.a.

Lucrări: *Problema cauzalității în argumentul cosmologic*, Cluj, 1935, VIII + 206 p. (teză de doctorat); *Argumentul teleologic. Introducere*, în „Anuarul Academiei teologice ortodoxe din Cluj pe anul 1939/40", Cluj, 1940; *Transmisibilitatea răului. Teoria generică a căderii originare*, în RT, an. XXXII, 1942, nr. 5—6, p. 256—273 (și extras, 20 p.); *Imperfecțiunile lumii față de înțelepciunea divină*, în RT, an. XXXII, 1942, nr. 7—8, p. 331—348 (și extras, 20 p.); *Bazele axiologice ale binelui*, Sibiu, 1942, 136 p.; *Filosofia religioasă a lui Nicolae Berdiaev*, Sibiu, 1943, 72 p.; *Tehnică și spirit*, Sibiu, 1944, 90 p.; *Starea paradisiacă a omului și cea de după cădere în concepția ortodoxă, romano-catolică și protestantă*, în „Ortodoxia", an. VII, 1955, nr. 1, p. 29—45; *Conceptul de Dumnezeu în teologia lui Karl Barth*, în ST, an. VII, 1955, nr. 1—2, p. 39—63; *Principiul iconomiei din punct de vedere dogmatic*, în ST, an. VII, 1955, nr. 3—4, p. 139—149; *Asupra revelației primordiale*, în

„Ortodoxia", an. VIII, 1956, nr. 1, p. 44—57; *Etapele revelației*, în MA, an. I, 1956, nr. 1—2, p. 78—96; *Eros și agape*, în ST, an. VIII, 1956, nr. 3—4, p. 139—154; *Creștinismul și tehnica*, în ST, an. VIII, 1956, nr. 7—8, p. 422—436; *Considerații eclesiologice*, în MA, an. III, 1958, nr. 1—2, p. 97—104; *Considerații mariologice*, în MA, an. III, 1958, nr. 3—4, p. 218—237; *Despre raportul dintre izvoarele revelației*, în MA, an. III, 1958, nr. 9—10, p. 717—728; *Traducianism sau creaționism?* în MA, an. IV, 1959, nr. 3—4, p. 241—254; *Poate fi considerat Origen eretic?*, în MA, an. IV, 1959, nr. 7—8, p. 540—547; *Alexei S. Homiakov (1804—1860)*, în MA, an. V, 1960, nr. 5—6, p. 352—372; *Botezul ereticilor*, în MA, an. VI, 1961, nr. 4—6, p. 242—268; *Aspecte eclesiologice*, în MA, an. VI, 1961, nr. 7—8, p. 424—445; *Apostolicitatea Bisericii*, în MA, an. VII, 1962, nr. 3—6, p. 313—324; *Sfânta tradiție și tradiția bisericească*, în MA, an. VII, 1962, nr. 9—12, p. 678—685; *Har și dar*, în MA, an. IX, 1964, nr. 11—12, p. 867—876; *Atitudini protestante contemporane față de Tradiție*, în „Ortodoxia", an. XVII, 1965, nr. 3, p. 367—399; *Vademecum teologic barthian*, în MA, an. X, 1965, nr. 11—12, p. 915—930; *Noi orientări eclesiologice în protestantism*, în „Ortodoxia", an. XVIII, 1966, nr. 2, p. 284—305; *Credință și tehnică*, în MA, an. XI, 1966, nr. 4—6, p. 348—366; *Unitatea Bisericii în perspectivă ecumenistă*, în „Ortodoxia", an. XXV, 1973, nr. 3, p. 337—346; *Ecumenism teoretic și ecumenism practic*, în „Ortodoxia", an. XXVI, 1974, nr. 3, p. 440—450; *Unitate de credință și pluralism teologic*, în „Ortodoxia", an. XXVII, 1975, nr. 2, p. 233—244.

Este coautor al manualului de *Teologie Dogmatică și Simbolică*, pentru Institutele teologice, 2 vol., București, 1958, 1008 p. și *Dogmatică Ortodoxă. Manual pentru Seminariile teologice*, București, 1991, 404 p. (ed II, Cluj-Napoca, 1997, 367 p., în colaborare cu Arhid. Prof. Dr. Ioan Zăgrean).

Diferite articole, recenzii, note în „Legea Românească"—Oradea, „Renașterea"—Cluj, „Telegraful Român"—Sibiu sau în periodicele menționate în lista bibliografică.

Literatura: ROC, an. VI, 1976, nr. 4, p. 92—93; *Necrolog*, în MA, an. XXX, 1985, nr. 5—6, p. 398—402; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 358—360.

TOFANĂ STELIAN, profesor de teologie. N. la 2 aprilie 1958 în Budești, jud. Bistrița-Năsăud. Studii la Seminarul teologic din Cluj-Napoca (1973—1978) și la Institutul teologic universitar din Sibiu (1979—1983); cursuri de doctorat la Institutul teologic universitar din București (1983—1986), care i-a conferit și doctoratul la 20 mai 1996; specializare la Facultatea de Teologie evanghelică a Universității „Friedrich-Alexander" Erlangen-Nurnberg (1990—1993); preot la parohia „Adormirea Maicii Domnului" Cluj-Napoca (1984—1990), profesor la Seminarul teologic din Cluj-Napoca (1988—1990), asistent universitar (1990), lector (1994), conferențiar (1998), pentru studiul Noului Testament la Facultatea de Teologie din Cluj-Napoca; participări la diferite simpozioane și conferințe teologice peste hotare.

Lucrări: *Iisus Hristos, arhiereu veșnic, după Epistola către Evrei*, Cluj-Napoca, 1996, 459 p.; *Introducere în Studiul Noului Testament, Epoca Noului Testament. Text și canon.* Vol. I, Cluj-Napoca, 1997, 363 p.

Sfânta Tradiție în viața Bisericii. Temeiuri biblice, în ST, an. XXXVII, 1985, nr. 9—10, p. 633—647; *Învierea Mântuitorului Iisus Hristos, chezășia învierii noastre* în „Ortodoxia", an XXXVII, 1986, nr. 3, p. 121—139; *Sensurile Jertfei Mielului Pascal* în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai", seria Theologia Orthodoxa, nr. 1—2, 1992, p. 17—33; *Temeiuri doctrinar-spirituale și biblice ale lucrării filantropice al Bisericii*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai", nr. 1—2, p. 82—99 (vezi și p. 137—147); *Sensul sfințeniei creștine și aspectul ei dinamic după Noul Testament*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai", nr. 2, 1994, p. 3–25; *Die Berufung und Vollendung des Hohepriesters Jesu nach dem Hebraerbrief* (5,1—10), în vol. omagial Prof. Dr. D. Doikos, Tessaloniki, 1994, p. 377—399; *Semnificația numirilor hristologice în definirea Arhieriei veșnice a lui Iisus Hristor, după epistola către Evrei*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai", nr 1—2, 1995, p. 141—159; *Întruparea Mântuitorului Iisus și implicațiile ei antropologice și cosmice, în viziunea Sf. Ap. Pavel (Gal. 4,4—7; Rom. 8,19—22)* în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai", nr. 1—2, 1996, p. 37—53; *Solidaritatea dintre destinul omului și al creației în cădere și transfigurare în Hristos din perspectivă neotestamentară*, în vol. „Teologie și

științe umaniste", II, Arad, 1996, p. 85—104; *Melchisedec — prototip al arhieriei veșnice a lui Iisus Hristos, după Epistola către Evrei* în AB, an XXXVI, nr. 7—9, 1997, p. 50—61; *Actualitatea gândiri teologice a Sf. Trei Ierarhi, Vasile cel Mare, Grigorie de Nazianz și Ioan Gură de Aur — pentru teologii și teologia timpului nostru*, în vol. „Teologie și științe umaniste — IV", Arad, 1997, p. 102—119; *Superioritatea preoției celei nouă „după rânduiala lui Melchisedec" față de preoția Vechiuliu Legământ, după Epistola către Evrei 7,11—28*, în „Anuarul Institutului Teologic Universitar Cluj-Napoca (1990—1994).

TOGAN NICOLAE, preot. N. 6 nov. 1859, în Ghijasa de Sus, jud. Sibiu, † 6 ian. 1935, în Sibiu. Studiile gimnaziale în Sibiu, teologice la Blaj (1881—1885). Preot ajutor și învățător în Sibiu (din 1886), paroh și protopop unit în Sibiu (1901—1935), catehet la Școala civilă de fete a Asociațiunii (1886—1918) și la Liceul de Stat (azi „Gh. Lazăr") din 1892; membru supleant (1880) și bibliotecar (1889—1911), apoi membru ordinar al Comitetului Central (1898—1933), membru în secția istorică (1902) a Astrei. Autor de lucrări istorice și bibliografice.

Lucrări: *Catalogul bibliotecii Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, Sibiu, 1895, VII + 187 p.; *Indice alfabetic al publicațiunilor revistei „Transilvania" (Anul I—XXV), al „Actelor" și „Analelor" Asociațiunii transilvane (1861—1894)*, Sibiu, 1896, 72 p.; *Românii din Transilvania la 1733. Conscripția episcopului Ioan In. Klein de Sadu*, Sibiu, 1898, 45 p.; *Dicționarul numirilor de localități cu poporațiune română din Ungaria* (în colaborare cu Silvestru Moldovan), Sibiu, 1909, 354 p. Colaborator la *Enciclopedia Română*, 3 vol., Sibiu, 1898—1904, și la o serie de periodice.

Literatura: Dr. Gh. Preda, † *Protopopul N. Togan*, în „Transilvania", an. 66, 1935, nr. 1, p. 3—7.

TOMESCU CONSTANTIN, profesor de teologie, istoric (nehirotonit). N. 20 febr. 1890, în Constanța, † 5 iul. 1983, în București. Studii la Seminarul „Veniamin" din Iași (1904—1912), apoi la Facultatea de Teologie din București (1912—1916), care-i va conferi și doctoratul (1927). Voluntar în primul război mondial (1916—1918), director al Cancelariei (secretar general) Arhiepiscopiei Chișinăului (1919—1942) și consilier referent cultural; profesor suplinitor (1926), agregat (1927) și titular (1930) la catedra de Istoria Bisericii Române de la Facultatea de Teologie din Chișinău (1926—1941), încadrat apoi la cea din Cernăuți—Suceava (1941—1946); membru mirean în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Chișinăului și în Congresul Național Bisericesc; subsecretar de stat pentru Culte și Arte în guvernul Octavian Goga (dec. 1937—febr. 1938); a organizat și a condus pelerinaje la Muntele Athos și în Țara Sfântă, fapt pentru care i s-a conferit titlul de „mare dicheofilax" al Patriarhiei Ecumenice și Crucea Sf. Mormânt a Patriarhiei Ierusalimului. Arestat la 5 mai 1950, a suferit mai mulți ani de detenție în închisoarea de la Sighet.

Lucrări: *Din istoria Bisericii neamului românesc*, în rev. „Luminătorul", 1920, nr. 10, p. 11—36, nr. 11, p. 10—32, nr. 12, p. 33—47 și 1921, nr. 2, p. 10—34 și nr. 3, p. 7—30; *Istoria sfintei mănăstiri Hârjauca*, Chișinău, 1924; *Episcopia Hotinului. Date istorice și statistice*, Chișinău, 1925, 200 p.; *Rolul Bisericii Ortodoxe în viața neamului românesc. Curs de inaugurare*, Chișinău, 1926, 19 p. (extras din rev. „Luminătorul", 1926, nr. 23, p. 35—53); *Mitropolitul Grigorie IV al Ungrovlahiei*, teză de doctorat, Chișinău, 1927, IV + 307 p.; *Documente și scrisori din familia Andronachi Donici*, Chișinău, 1928, 57 p. *Catagrafia Basarabiei din 1817*, Chișinău, 1928; *Înființarea Episcopiei Chișinăului și Hotinului (1813)*, în ABas, an. I, 1929, nr. 1, p. 32—42; nr. 2, p. 31—50; nr. 3, p. 31—38 și nr. 4, p. 7—23; *Exarhul Gavriil și mitropolitul Ignatie al Ungrovlahiei, 1810*, în ABas, an. II, 1930, nr. 2, an. III, 1931, p. 258—271; *Știri catagrafice din Biserica Moldovei din 1809*, în ABas, an. III, 1931, nr. 2, p. 177—185; *Tipografia duhovnicească exarhală din Chișinău*, în ABas, an III, 1931, p. 258—271; *Știri catagrafice din Bisericile Principatelor la 1810*, în ABas, an. IV, 1932, nr. 4, p. 204—214; *Iarăși despre detronarea mitropolitului Ungrovlahiei Dositei Filitti*, în ABas, an. IV, 1932, nr. 3, p. 169—178; *Diferite știri din Arhiva Consiliului eparhial Chișinău*, în ABas, anii IV—X, 1932—1938, mai multe numere; *Conducători duhovnicești din Principate la 1811 și din Basarabia între 1816—1837 inclusiv*, în ABas, an. V, 1933, nr. 1, p. 58—64; *Puține cuvinte despre strădania cărturărească a mitropolitului*

Grigorie Dascălul al Ungrovlahiei, în BOR, an. LII, 1934, nr. 5—6, p. 326—340; *Scurtă povestire istorică despre sfânta mănăstire Neamţu şi despre aşezările monahale supuse ei (mănăstirea Secu şi schiturile Vovidenia, Pocrov, Sihăstria, Sihla şi Icoana)*, Măn. Neamţ, 1942, XIV + 179 p.

Documente basarabene, 2 vol., Chişinău, 1928—1938 (în colaborare cu Visarion Puiu, Ştefan Berechet, Ştefan Ciobanu şi L.T. Boga).

Împreună cu preotul prof. Serghie Bejan a tradus lucrarea Protoiereului Pavel Svetlov: *Învăţătura creştină în expunere apologetică*, 2 vol., Chişinău, 1935—1936, V + 648 + 116 p. (I) şi IV + 625 p. (II). Împreună cu profesorul Toma G. Bulat a întemeiat şi condus „Arhivele Basarabiei", revistă de istorie şi geografie a moldovenilor dintre Prut şi Nistru (1929—1938). A publicat diferite *Rapoarte* (Dări de seamă) asupra vieţii bisericeşti din cuprinsul eparhiei Chişinăului. *Calendare eparhiale*, articole cu caracter istoric sau teologic-misionar în „Revista Societăţii Istorice Arheologice Bisericeşti", „Arhivele Basarabiei", „Luminătorul", „Misionarul" ş.a.

Literatura: Pr. Gh. Cunescu şi Pr. Prof. Dr. Alexandru Ciurea, *Necrolog*, în MO, an. XXXV, 1983, nr. 9—10, p. 686—689; Ion Şpac, *Constantin Tomescu, animator al Ortodoxiei şi spiritului românesc în Basarabia*, în vol. „Cronica Episcopiei Huşilor", IV, 1998, p. 137—154.

TOMICI IOAN, protopop, îndrumător al şcolilor româneşti. N. 3 dec. 1771, în Vărădia, jud. Caraş-Severin, † 18 apr. 1839, în Caransebeş. Studiază la Şcoala clericală din Vârşeţ. Preot în Dognecea, jud. Caraş-Severin (1795—1798), profesor la Şcoala clericală din Vârşeţ (1798—1804), protopop în Caransebeş (1804—1839), director al şcolilor ortodoxe româneşti din protopopiatul respectiv, asesor al Consistoriului eparhial din Vârşeţ; a înfiinţat un curs de pedagogie de trei luni în Caransebeş; a publicat lucrări pentru îndrumarea ţărănimii şi a tineretului.

Lucrări: *Cultura albinelor sau învăţătura despre ţinerea stupilor*, Buda, 1823, 180 p. (trad.); *Cultura bombiţelor sau învăţătura despre ţinerea şi creşterea omidelor sau goangelor de mătasă*, Buda, 1823, 70 p. (trad. din Iosif Blaşcobici); *Scurte învăţături pentru creşterea şi buna purtare a tinerimei române, precum şi nişte alese cântări bisericeşti şi unele cuvioase şi desfătătoare lumeşti*, Buda, 1827, X + 122 p.; colaborări la „Foaia pentru minte, inimă şi literatură".

Literatura: Andrei Ghidiu şi Iosif Bălan, *Monografia oraşului Caransebeş*, Caransebeş, 1909, p. 53—58; Iuliu Vuia, *Contribuţii la istoricul şcoalelor bănăţene: activitatea culturală a protopresbiterului Ioan Tomici*, Caransebeş, 1923; E. Precup, *O carte veche: Cultura albinelor*, în „Anuarul Liceului «Petru Maior»" din Gherla pe anul jubiliar 1928—1929", Gherla, 1929, p. 121—127; I. D. Suciu, *Literatura bănăţeană de la început până la Unire (1582—1918)*, Timişoara, 1940, p. 79—82; V. Ţârcovnicu, *Contribuţii la istoria învăţământului românesc din Banat (1780—1918)*, Bucureşti, 1970, p. 35—39 şi 74—75; Nicolae Cornean, *Protopopul Ioan Tomici. La 130 de ani de la moartea lui*, în MB, an. XIX, 1969, nr. 7—9, p. 506—512; Nicolae Cornean, *Două veacuri de la naşterea protopopului Ioan Tomici*, în MB, an. XXII, 1972, nr. 1—3, p. 79—82; *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, Bucureşti, 1979, p. 856—857; Ioan Dalea, *Un cărturar iluminist bănăţean: Ioan Tomici*, în AB, 3, 1992, nr. 7—9, p. 109—114.

TRIFA IOSIF, preot, misionar. N. 3 mart. 1888, în Certege, jud. Alba, † 16 febr. 1938, în Sibiu. Studii la Liceul Ortodox din Brad şi la cel din Beiuş (1899—1907), la Institutul Teologic din Sibiu (1907—1910). Învăţător (1910—1911), apoi preot în Vidra de Sus — Alba (1911—1921), duhovnic la Institutul Teologic din Sibiu (1921—1922), redactor al gazetei religioase pentru popor „Lumina Satelor" (1922—1935), apoi al suplimentului ei „Oastea Domnului", animator al mişcării religioase din cadrul „Oastei Domnului".

Lucrări: *Spre Canaan... Predici la vremile noastre*, Arad, 1920, 80 p.; *Evangheliile duminicilor de peste an şi tâlcuirea lor*, Sibiu, 1925, 52 p.; *Adânciri în Evanghelia Mântuitorului*, Sibiu, 1926, 48 p.; *Din pildele Mântuitorului*, Sibiu, 1927, 71 p. (ed. a IV-a, 1936, 63 p.); *Pe urmele Mântuitorului. Însemnări din călătoria la Ierusalim*, Sibiu, 1927, 232 p. (ed. a II-a, 1928, 240 p.); *Mai lângă Domnul meu, mai lângă El...*, Sibiu, 1928, 70 p. (ed. a III-a, 1934, 80 p.); *Sodoma şi Gomora*, Sibiu, 1929, 64 p.; *Trăim vremuri biblice*, Sibiu, 1929, 64 p.; *Corabia lui Noe*, Sibiu, 1930, 104 p.; *Oglinda inimii omului*, Sibiu, 1930, 116 p.; *Duhul Sfânt*, Sibiu, 1932—1936, 64 + 56 + 64 p.; *Cântaţi Domnului*, Sibiu, 1932, 96

p.; *Ce este Oastea Domnului?*, ed. a V-a, Sibiu, 1934, 240 p.; *Tâlcuirea Evangheliilor duminicilor de peste an*, Sibiu, 1934, 128 p. (ed. a V-a, Sibiu, 2000, 456 p.); *Sudalma*, Sibiu, 1935, 55 p. (ed. a II-a, 1936, 64 p.); *Treizeci povestiri religioase*, Sibiu, 1936, 64 p.; *Munca și lenea văzute în lumina Evangheliei*, Sibiu, 1936, 72 p.; *Fiul cel pierdut. Pilda din Evanghelie*, ed. I, Sibiu, 1937, 64 p.; *Ia-ți crucea ta*, ed. a III-a, Sibiu, 1937, 39 p.; *Biblia, Cartea vieții*, Sibiu, 1938, 96 p.; *600 istorioare religioase* (6 fasc.), Sibiu, 1930—1938, 383 p. În colaborare cu Prof. Dr. Grigorie Cristescu a tradus din Sadhou Sundar Shing: *La picioarele Stăpânului meu*, Sibiu, 1929, 64 p.

Numeroase articole în „Revista Teologică", „Telegraful Român", „Lumina Satelor", „Oastea Domnului" și „Calendarele" acestor două gazete, pe care le-a redactat.

Literatura: Mircea Păcurariu, *Monografia Institutului Teologic Universitar Sibiu 1911—1956*, ms., Sibiu, 1956, p. 349—351; Moise Velescu, *Profetul vremilor noastre*, 2 vol., Sibiu, 1999—2000.

TRIFA VALERIAN (din botez Viorel), arhiepiscop în America. N. 28 iun. 1914, în Câmpeni—Dealul Capșei, jud. Alba, † 28 ian. 1987, în Estoril — Portugalia. Studii la Gimnaziul „Horia" din Câmpeni (1924—1927), la Liceul „Gheorghe Lazăr" din Sibiu (1927—1931) și la Facultatea de Teologie din Chișinău (1931—1935). Administratorul editurii, tipografiei și librăriei „Oastea Domnului" din Sibiu (1935—1936), redactor al ziarelor „Lumina Satelor" și „Oastea Domnului" de la Sibiu (1936). Doctorand la Facultatea de Teologie din București și student la Facultatea de Litere și Filosofie (1936—1939); studii de Istorie și Ziaristică la Universitatea din Berlin (1939—1940), președinte al Centrului studențesc București și apoi Președinte al Uniunii studenților creștini din România (1940). Din cauza activității sale politice, a fost internat într-un lagăr de concentrare de lângă Berlin, apoi la Buchenwald și Dachau (1941—1944). Din 1945 și până în 1950 a fost profesor de Istorie și Limba franceză la un Colegiu pentru misionarii catolici la San Giuseppe în Italia. În iul. 1950 stabilit în Cleveland, ca redactor al ziarului „Solia" al Episcopiei ortodoxe române din America. La 3—5 iul. 1951, Congresul acestei Episcopii, întrunit la Chicago, l-a ales episcop-vicar (titularul, Policarp Morușca, fiind reținut în țară); hirotonit la Philadelphia de mitropolitul ucrainean Ioan, instalat la conducerea Episcopiei în catedrala „ Sf. Gheorghe" din Detroit, cu ocazia Congresului anual, la 4—6 iul. 1952; după moartea episcopului Policarp (1958), a fost considerat titular al Episcopiei; mai târziu ridicat la treapta de arhiepiscop. Întrucât eparhia a rupt legăturile cu Biserica-mamă în 1950, în 1960 ea a fost pusă sub jurisdicția Mitropoliei ortodoxe ruse din America, recunoscută ca autocefală de către Patriarhia Moscovei în 1970 (eparhia românească își păstrează, însă, autonomia administrativă, limba liturgică și tradițiile românești). Ca episcop, s-a stabilit la „Vatra Românească" (lângă orașul Jackson — Michigan), ale cărei clădiri le-a restaurat, creând acolo un adevărat centru cultural și spiritual românesc; a hirotonit numeroși preoți pentru cele 50 de parohii ale eparhiei, a sfințit bisericile ridicate acum, toate într-un stil modern, a făcut vizite canonice, a întreținut legături cu alte Biserici de pe continentul american, și-au continuat apariția foaia „Solia" și alte publicații, fie în românește, fie în engleză. A scris el însuși diverse articole în publicațiile românești din America, între care: *Călăuza creștinului ortodox*, în *Calendarul „Solia" pe anul 1960*, p. 39—96. O parte din ele au fost publicate în volumul *An anthology of Archbishop Valerian D. Trifa's writings, translated from Romanian by the Rev. Fr. Vasile Hațegan, Traian Lascu and Rozeta Meteș*, introduction by Bishop Nathaniel, Jackson, Michigan, 1995, 208 p. Autoritățile comuniste din România au lucrat, prin diferite persoane din țară sau prin agenții lor din S.U.A., pentru compromiterea lui, acuzându-l de „crime împotriva evreilor" în anii 1940—1941, fapt care l-a determinat să renunțe la cetățenia americană. În această situație, la 28 iun. 1984 s-a retras din scaun, stabilindu-se în Portugalia, unde a și murit.

Literatura: *Episcopia ortodoxă română din America. Album aniversar*, 1954, p. 56—60; Vasile Hațegan, *Fifty Years of the Romanian Orthodox Church in America*, Jackson, Michigan, 1959, p. 29—36; Gerald J. Bobango, *The Romanian Orthodox Episcopate of America: The First Half Century, 1929—1979*, Jackson, Michigan, 1979, p. 230—342; Gerald J. Bobango, *Religion and Politics: Bishop Valerian Trifa and the Times*, New York, 1981, IX + 294 p.; Traian Lascu, *Valerian, 1951—1984*, Madison Heigts, Michigan, 1984, 112 p.; Alexandru Nemoianu,

Cuvinte despre românii americani, Cluj-Napoca, 1997, p. 113—119 și 126—128. Acțiunile autorităților comuniste din țară împotriva sa, prezentate de Ion Mihai Pacepa, în *Orizonturi roșii*, București, 1992, p. 332—338; Aurel Sasu, *Dicționarul scriitorilor români din Statele Unite și Canada*, București, 2001, p. 286—288.

TRITEANU LUCIAN (din botez Lazăr), episcop. N. 15 aug. 1872, în Feldioara-Războieni, jud. Alba, † 6 sept. 1953, în Roman. Studii la Liceele din Blaj și Sibiu (bac. 1895), Institutul Teologic din Sibiu (1895—1898), Facultatea de Filosofie a Universității din Budapesta (1898—1901). Referent școlar (1901—1910), apoi asesor consistorial (consilier) la Arhiepiscopia Sibiului (1910—1923), hirotonit diacon și preot în 1910. În această calitate, a luptat pentru apărarea școlilor confesionale românești din Arhiepiscopia Sibiului, în fața încercărilor de maghiarizare (despre acestea, cartea sa *Școala noastră, 1850—1916. Zona culturală*, Sibiu, 1919, 167 p.). În toamna anului 1922 ales arhiereu-vicar al Eparhiei Râmnicului, cu titlul „Craioveanul"; tuns în monahism în ian. 1923, sub numele Lucian, dar la 29 mart. 1923 ales episcop al Romanului (hirotonit arhiereu la 6 mai, înscăunat 10 iun.). A păstorit până în aug. 1947, când s-a retras. Ca episcop a fost preocupat de probleme economice și culturale (rev. „Cronica Romanului"). A făcut parte din delegația română la Conferința Bisericilor Ortodoxe de la Vatoped (1930) și la Conferința româno-ortodoxo-anglicană de la București (1935).

Literatura: BOR, an. XLI, 1923, p. 456—457; Ion Rusu Abrudeanu, *I. P. S. Sa Patriarhul României Dr. Miron Cristea*, București, 1929, p. 365—372; *Necrolog*, în MMS, an. XXX, 1954, nr. 3—4, p. 115—117; Pr. Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, București, 1984, p. 324—330.

TUDOR SANDU (pseudonim pentru Alexandru Teodorescu), poet, ziarist, călugăr. N. 22 dec. 1896 în București, † apr. 1963 la Aiud. Studii la un liceu din București, la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (neterminate, c. 1919—1920), apoi la Școala de ofițeri de Marină, activând un timp în Marina Națională. Stă un timp la Muntele Athos (prin 1926), după care se dedică ziaristicii: director al revistei săptămânale „Floare de Foc" (1932—1936) și al cotidianului „Credința — ziar independent de luptă politică și spirituală" (1 dec. 1933—1938), ambele la București. După 1945, închinoviat și călugărit la mănăstirea Antim din București, sub numele Agaton și hirotonit ieromonah. În 1949 a fost arestat și condamnat la 5 ani închisoare, dar este eliberat în 1951. În 1952 a îmbrăcat „marea schimă monahală" la mănăstirea Sihăstria, jud. Neamț, sub numele „ieroschimonahul Daniil"; a trăit apoi la schitul Rarău, jud. Suceava. Acolo a fost arestat din nou, la 14 iulie 1958, cu lotul „Rugul aprins" de la mănăstirea Antim și condamnat la muncă silnică pe viață, sub acuzația de „activitate subversivă împotriva ordinei sociale, camuflată sub masca mistico-religioasă": și-a sfârșit viața în închisoare.

Lucrări: *Comornic*, București, 1925, 60 p. (volum de poezii); *Acatistul Prea Cuviosului Părintelui nostru Dimitrie cel Nou, bouarul din Basarabi*, București, 1942, 248 p.; *Imn Acatist la Rugul Aprins al Maicii Domnului*, Madrid, Fundacion Cultural Rumana, 1987, 102 p. (cuprinde Acatistele Maicii Domnului, Sf. Ioan Bogoslavul și Sf. Calinic de la Cernica; reeditat la Ed. „Anastasia" București, 1997, 115 p.); colaborări la „Gândirea" (1925—1933) și la cele două periodice pe care le-a condus (articole, eseuri, poezii, note etc.); *Caietele Preacuviosului Părinte Daniil de la Rarău*. Ediție îngrijită de Alexandru Dimcea. *1. Dumnezeu — dragoste; 2. Sfințita rugăciune*, București, 2000, 256 + 240 p.

Literatura: Diac. Ioan I. Ică, *Daniil Sandu Tudor — poet, schivnic, neoimnograf și martir. Imn acatist la „Rugul aprins"*, în RT, serie nouă, an. I (73), 1991, nr. 2, p. 109—122; Andrei Scrima, *Timpul Rugului aprins. Maestrul spiritual în tradiția răsăriteană*, București, 1996, p. 118—120, 136—142 și 180; Șerban Mironescu, *Le „Buisson ardent" (Rugul aprins), une façon de revivre l'Orthodoxie*, în rev. „Deisis" editată de Mitropolia ortodoxă română pentru Germania și Europa centrală, Regensburg, nr. 3—4, 1996, p. 21—24; Alexandru Mironescu, *Taina Rugului aprins*, București, 1999 (cap. „Prietenul meu Sandu Tudor); Constantin Jinga, *Elemente de estetică bizantină în poezia lui Sandu Tudor*, în AB, an. XII (LI), 2001, nr. 4—6, p. 17—44; Ilie Bădescu și Mihai Ungheanu (coord.), *Enciclopedia valorilor reprimate. Războiul împotriva culturii române (1944—1989)*. Vol. II, București, 2000, p. 220—233, Mitropolit Antonie Plămădeală, *Rugul aprins*, Sibiu, 2002, 225 p. + 14 pl.

Ţ

ŢEPORDEI VASILE, preot, ziarist. N. 5 febr. 1908, în Cârpeşti, jud. Cahul, † 14 mai 2002, în Bucureşti. Studii la Seminarul teologic (1921—1929) şi la Facultatea de Teologie din Chişinău (1929—1933); Seminarul Pedagogic Universitar din Iaşi, cu examen de capacitate pentru Religie în 1937. Profesor de Religie la diferite licee din Chişinău (1935—1940 şi 1941—1944: „Industrial", „Alexandru Donici", „Regina Maria", „Regina Elisabeta", „Regele Ferdinand") şi din Bucureşti (1940—1941 şi 1944—1948: „Şcoala normală de Menaj", Liceele „Bălaşa Brâncoveanu" şi „Regina Maria"). Preot (1939), iconom (1942), iconom stavrofor (1947). Arestat în sept. 1948, în 1949 a fost judecat de un tribunal militar sovietic la Constanţa şi condamnat la 25 de ani muncă silnică; a executat 8 ani din ea în mai multe lagăre siberiene, ultimul fiind la Vorcuta, dincolo de Cercul Polar. Eliberat în 1956, a fost reintegrat în preoţie, ca paroh în Isluz, jud. Ilfov (1956—1966) şi la biserica „Mărcuţa" din Bucureşti (din 1966).

Lucrări: Sute de articole, note, cronici, recenzii în diferite ziare şi reviste din Chişinău: „Luminătorul", „Misionarul", „Studentul" (revista studenţilor teologi, director, 1930—1932), „Raza" (la început organ al Uniunii clerului ortodox din Basarabia, apoi „organ independent de luptă şi atitudine românească", director între 1938—1944), „Basarabia" — Bucureşti (1941—1944), redactor la „Zorile", „Viaţa Basarabiei", „Gazeta Basarabiei", „Calendarul" — Bucureşti ş.a. A publicat diferite broşuri, precum şi lucrările: *Preotul poet Alexei Mateevici*, Chişinău, 1937, 101 p. şi *Amintiri din Gulag*, Bucureşti, 1992, 176 p.; *Au murit cu gândul şi dorul de Basarabia*, Bucureşti, 1997, 168 p.

Literatura: Johann Urwich, *Fără paşaport prin U.R.S.S.*, München, 1978, vol. II, p. 267—271 şi vol. III, p. 432—437; Vasile Ţepordei, *Amintiri din Gulag*, Bucureşti, 1992, passim (inclusiv prezentarea preotului Gheorghe Cunescu, la p. 158—173).

ŢEPOSU GHENADIE (din botez Gheorghe), episcop. N. 13 apr. 1813, în Potoceni, jud. Buzău, în familie de preot, † 30 nov. 1877, în Bucureşti. Frate în schitul „Nifon" (1833), unde a fost călugărit, cu numele Ghenadie. Ierodiacon la bisericile „Sf. Ioan" din Focşani şi „Udricani" din Bucureşti, cântăreţ la mănăstirea Mărgineni, din nou diacon la biserica „Sf. Ioan cel Mare", cântăreţ la biserica „Sf. Ilie-Gorgani", amândouă în Bucureşti; în 1852 hirotonit ieromonah, hirotesit arhimandrit şi numit superior al bisericii româneşti din Lipsca (Leipzig); paralel şi-a desăvârşit studiile — mai ales de limbi — în Bucureşti şi Leipzig. În 1863 a fost numit superior al bisericii „Sf. Gheorghe Nou" din Bucureşti, iar în 1864 locţiitor de episcop la Buzău (mart. 1864—mai 1865); la 26(31) mai 1865 numit episcop (prin decret) la Argeş, unde a păstorit până în 1868, când s-a retras; în 1873 ales

arhiereu cu titlul „Râmniceanul" pentru eparhia Buzăului și membru al Sf. Sinod; președinte al Comitetului de redacție al revistei „Biserica Ortodoxă Română" (1874—1877), delegat al Sf. Sinod la Conferința vechilor catolici de la Bonn (1875), vicar al Mitropoliei Ungrovlahiei (apr.—nov. 1877).

Renumit predicator, a publicat câteva predici în broșură sau în „Biserica Ortodoxă Română", precum și unele lucrări: *Evanghelia populară sau Sacra Scriptură a Noului Testament*..., București, 1868; *Albina muzicală cuprinzând... prosomiile (podobiile) celor 8 glasuri*..., București, 1875, VIII + 216 p; *Liturgica sau explicația serviciului divin*, București, 1877, VIII + 204 + IV p.

Literatura: Diacon Șt. Călinescu, *Despre Prea Sfințitul Ghenadie, fost episcop de Argeș*, în BOR, IV, 1877—1878, p. 233—247; Pr. Dr. V. Pocitan, *Capela românească din Lipsca*, în BOR, an. XLV, nr. 8, 1927, p. 458—461; Diac. George Dincă, *Chipuri de ierarhi: compozitori, traducători, prelucrători și mari cântăreți ai muzicii bisericești*, în GB, an. XXXIV, 1975, nr. 7—8, p. 813—816.

ȚICHINDEAL DIMITRIE, preot, fabulist, traducător. N. c. 1775, în Becicherecu Mic, jud. Timiș, în familie de preot, † 20 ian. 1818, în Timișoara (înmormântat în satul natal). Urmează cursurile pentru pregătirea învățătorilor la Timișoara (abs. 1794), mai târziu cursurile pentru preoți din Timișoara (1801—1802). Învățător în Belinț, jud. Timiș (1794), în Beregsău, jud. Timiș, un timp revizor școlar; după 1802 învățător, apoi preot în Becicherecu Mic (1802—1818); paralel preot militar (1805) și „catihet" la noua „Preparandie" (școala pedagogică) din Arad (1812—1815). A fost unul din militanții pentru emanciparea românilor de sub ierarhia Bisericii Ortodoxe Sârbe; de pildă, în 1807 s-a numărat printre semnatarii memoriului către împăratul Francisc I al Austriei, prin care se cerea numirea unui român în postul de „director" al școlilor românești din Banat; în 1814, se număra printre cei care cereau episcop român la Arad, fapt care i-a adus îndepărtarea de la catedră. A tradus din iluministul sârb Dositei Obradovici, urmărind educația maselor românești în scopul ridicării conștiinței naționale, pentru obținerea de drepturi naționale și sociale (fabulele, de pildă, sunt adaptate la realitățile sociale românești).

Lucrări: *Sfaturile a înțelejerii cei sănătoase prin bine înțeleptul Dositei Obradovici întocmite, iară acum întâia dată întoarse despre limba sârbească și întru acest chip în limba daco-românească așezate*, Buda, 1802, 168 p.; *Adunare de lucruri moralicești de folos și spre veselie, prin Dositei Obradovici întocmită, iară acum în limba daco-românească traduse*, Buda, 1808, XXIV + 104 p.; *Epitomul sau scurte arătări pentru sfânta biserică, pentru veșmintele ei și pentru dumnezeiasca Liturghie care se săvârșește într-însa; așișderea și pentru preotul și slujitorul lui Dumnezeu. Prin scurte întrebări și răspunsuri*..., Buda, 1808, XIV + 80 p. (traducere după o lucrare a lui Dionisie Novacovici); *Filosoficești și politicești prin fabule moralnice învățături. Acum întâia oară culese și într-acest chip pe limba românească întocmite*..., Buda, 1814, cu 160 fabule (ed. a II-a, îngrijită de I. Heliade Rădulescu, București, 1838; ed. a III-a, de pr. I. Rusu, Arad, 1885;o ediție îngrijită și prefațată de Virgil Vintilescu, Timișoara, 1975).

Arătare despre starea acestor noao întroduse sholasticești instituturi ale nației românești, sârbești și grecești, Buda, 1813, 62 p.; *Îndreptări moralicești tinerilor foarte folositoare*, Buda, 1813, 74 p. (lucrări originale).

În manuscris, câteva lucrări teologice: *Despre sărbători, Dogmaticeasca teologie sau cuvântare de Dumnezeu a pravoslavnicei mărturisiri a Răsăritului, Păstoreasca teologie sau învățături despre datoriile preoțești, Catehismul, Istoria bisericească. Predici.*

Literatura: Iosif Vulcan, *Dimitrie Țichindeal. Date noue despre viața și activitatea lui. Discurs de recepție*, în An. Acad. Rom., M.S.L., s. II, t. XIV, București, 1893, 123 p.; Dr. Teodor Botiș, *Istoria Școalei normale (Preparandiei) și a Institutului teologic ortodox român din Arad*, Arad, 1922, p. 411—413; Traian Topliceanu, *Dimitrie Țichindeal*, Timișoara, 1933, 35 p.; Prot. Ion B. Mureșianu, *Dimitrie Țichindeal. O trăire de muncă și jertfă dăruită poporului*, în MB, an. XII, 1962, nr. 5—6, p. 199—207; Ion Apostol Popescu, *Contribuția lui Dimitrie Țichindeal la dezvoltarea învățământului și gândirii pedagogice din Transilvania și Banat*, în „Revista de Pedagogie", an. XI, 1962, nr. 12, p. 55—64;

Virgil Vintilescu, *Dimitrie Țichindeal*, Timișoara, 1965, 124 p.; Alexandru Duțu, *Coordonate ale culturii românești în secolul XVIII (1700—1821)*, București, 1968, p. 315—323; Prof. T. G. Bulat, *Ioan Heliade Rădulescu despre fabulistul bănățean preotul D. Țichindeal*, în MO, an. XVIII, 1968, nr. 1—3, p. 105—112; Radu Flora, *Epitomul lui Dimitrie Țichindeal (1808) și prototipurile lui sârbești*, în vol. *Actele Simpozionului dedicat relațiilor sârbo (iugoslavo)-române*, Pancevo, 1971, p. 97—107; Radu Flora, *Manuscrisul inedit și corespondența lui Dimitrie Țichindeal*, în vol. *Documente literare*, I, îngr. de Dr. V. Vintilescu, Timișoara, 1971, p. 37—64; Mihai Racovițan, *Contribuții la biografia lui Dimitrie Țichindeal*, în rev. „Transilvania", Sibiu, an. IV, 1975, nr. 10, p. 30—31; Prot. Ion B. Mureșianu, *Dimitrie Țichindeal*, în MB, an. XXV, 1975, nr. 10—12, p. 623—654; I. D. Suciu, *Iluministul Dimitrie Țichindeal*, în RI, nr. 8, 1975, p. 1253—1258; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 867—868; Alexandru Crișan, *„Dimitrie Țichindeal", temă a discursului de recepție la Academie al lui Iosif Vulcan*, în vol. *Academia Română și Banatul*, Timișoara, 1982, p. 135—144; Doru Bogdan și Liviu Mărghitan, *Țichindeal „Gură de Aur"*, Arad, 2000.

ȚINCOCA IOAN, preot, traducător. N. c. 1875, în Nicorești, jud. Galați, † 25 dec. 1962, în București. Studiază la Seminarul inferior din Roman (1889—1892), apoi la Seminarul „Veniamin" din Iași (1892—1896), la Academia Teologică din Kiev (1896—1901). Diacon, apoi preot la biserica „Precista Mare" și revizor eparhial la Roman (1901—1903), preot în Cernavodă (1903), iar după 1909 la biserica „Talpalari" din Iași, protopop de Iași, profesor de Religie la unele licee din Iași, inspector general pentru învățământul religios; în 1917 a fost delegat — împreună cu episcopul Nicodim Munteanu, viitorul patriarh — la lucrările Sinodului Bisericii Ortodoxe Ruse care a restabilit patriarhatul. Autor de manuale de Religie, traducător.

Lucrări: *Predicatorul*. Vol. I. *Predici duminicale*, Vălenii de Munte, 1911, 262 p.; *Istoria sfântă a Vechiului și Noului Testament*, pentru cl. I secundară, Iași, 1929, 143 p.; *Parabolele și învățăturile Domnului nostru Iisus Hristos*, pentru clasa a II-a secundară, Iași, 1929, 115 p.; *Istoria bisericească universală (cu elemente de Catehism și Liturgică)*, pentru cl. a III-a secundară, București, 1931, 152 p.

Traduceri: *Fiica căpitanului*, de A. S. Pușchin, Roman, 1899, 200 p.; *Legendele iubirii*, de Hâriacov, Roman, 1899, 85 p.; *Scrierile Sfântului Efrem Sirul*, traducere din rusește, vol. I, Iași, 1921, 160 p. (parțial reeditată la București, în 1996); *Catehism creștin ortodox* de mitropolitul Antonie, Mănăstirea Neamț, 1925, 206 p.; *Catehismul necredinciosului* de P. Nilkes, București, 1926, 192 p. (în colaborare cu arhim. Galaction Cordun).

Literatura: Gheorghe (Grigorie) Comșa, *Istoria predicii la români*, București, 1921, p. 214—216; Ioan P. Țincoca, *Amintirile unui colaborator din vremurile trecute*, în BOR, an. LXIV, 1946, nr. 4—6, p. 227—233; *Necrolog*, în GB, an. XXII, 1963, nr. 5—6, p. 575—576.

U

UCUTA CONSTANTIN, preot și pedagog aromân. N. în Moscopole (azi în Albania), sec. XVIII, fost preot-protopop în Posen (pe atunci în Prusia, azi Poznan, în Polonia). A tipărit lucrarea *Noua pedagogie sau Abecedar ușor spre a învăța pe copiii tineri carte românească* (Viena, 1797, 2 + 28 foi), scrisă pe baza graiului din Moscopole. Militează pentru învățarea și cultivarea dialectului aromân.

Literatura: Pericle Papahagi, *Scriitori aromâni din secolul al XVIII-lea (Cavalioti, Ucuta, Daniil)*, București, 1909; Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche*, tom. II, 1716—1808, București, 1910, p. 398—403; Theodor Capidan, *Macedoromânii. Etnografie, istorie, limbă*, București, 1942, p. 191—192; Jana Balacciu și Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, 1978, p. 247.

UDIȘTEANU DIONISIE (din botez Dumitru), arhimandrit, profesor. N. 25 sept. 1900, în Știubăț-Udești, jud. Suceava, † 28 dec. 1984, la mănăstirea Slatina. Frate în câteva mănăstiri moldovene (din 1914); călugărit la Huși (în 1922). Studii la Seminariile din Galați (1918/1919) și Huși (1919—1925), la Facultatea de Teologie din București (1925—1929). Profesor și subdirector al Seminarului monahal de la mănăstirea Cernica (1929—1940), ieromonah (1934),director al tipografiei de la Cernica (1930—1938), stareț al mănăstirii și director al Seminarului (1940—1941), hirotesit tot atunci protosinghel; profesor la Seminarul „Sf. Andrei" din Galați (1941—1945), apoi la Seminarul „Central" din București (1945—1948); arhimandrit (1947); retras la mănăstirea Secu (1949—1959), la care a funcționat un timp ca stareț (1956—1959); exclus apoi din monahism din dispoziția autorităților comuniste, trăind în diferite localități (1959—1970); i s-a permis să se stabilească în mănăstirea Slatina, unde a trăit până la moarte. A publicat felurite cercetări de istorie locală.

Lucrări: *Ogor înțelenit* (articole), Cernica, 1936, 130 p.; *Seminarul monahal. Studiu istoric și anexe (Contribuții la istoria școalelor călugărești)*, Cernica, 1937, 96 + LVIII p.; *Episcopia Hușilor. Inscripții și însemnări*, Cernica, 1938, 32 p.; *Graiul evlaviei străbune. Inscripții și însemnări de la Secu*, Cernica, 1939, 79 p.; *Istoria piciorului Sf. Ioan Botezătorul*, Cernica, 1940, 28 p.; *Mănăstirea Secu*, Cernica, 1941, 32 p.; *Un episcop de Roman necunoscut*, în ST, an. VIII, 1956, nr. 7—8, p. 531—535; *Calistru Vartic, epitrop și locțiitor de mitropolit în timpul refugiului al doilea al mitropolitului Dosoftei al Moldovei*, în BOR, an. LXXXVII, 1969, nr. 3—4, p. 416—425. Colaborări la diferite publicații bisericești din perioada interbelică.

Literatura: Date autobiografice dintr-un manuscris, comunicate de pr. prof. Ioan Ivan de la mănăstirea Neamț.

UNCU ANTON, preot, profesor. N. 18 ian. 1908, în Beibugeac, jud. Tulcea, † 5 dec. 1976, în București. Studii la Gimnaziul din Câmpulung-Muscel (1920—1923), apoi la „Seminarul orfanilor de război" din aceeași localitate (1923—1930), la Facultatea de Teologie din București (1932—1936) și la Academia de Muzică religioasă din București (1936—1940). Cântăreț la catedrala patriarhală din București (1930—1935), diacon la biserica „Sf. Gheorghe Nou" (1935—1939), apoi la catedrala patriarhală (1939—1962), arhidiacon stavrofor, paralel profesor de Psaltichie la Seminarul „Nifon" din București (1936—1948) și asistent la conferința de Muzică bisericească, Ritual și Tipic de la Institutul Teologic Universitar din București (1949—1956); preot paroh la biserica „Sf. Treime-Ghencea" din București (1962—1976).

Lucrări: *Cântările sfintei și dumnezeieștii Liturghii*, București, 1943, 102 p.; *Anastasimatarul*, București, 1945 (cuprinde cântările Vecerniei de sâmbătă seara și Utreniei de duminică pe cele opt glasuri); *Antologhionul*, București, 1947 (cântări la Liturghie, taine și ierurgii), toate având compoziții ale unor renumiți psalți români, dar și numeroase creații personale; *Cântările Sfintei Liturghii și cântări la cateheze, după melodiile tradiționale din Biserica Ortodoxă Română*, în ST, an. III, 1951, nr. 1—2, p. 29—60 și nr. 3—4, 1951, p. 135—166 (în colaborare cu prof. Nicolae Lungu). În manuscris: *Idiomelarul lui Dimitrie Suceveanu*, revizuit și completat (1958); *Teoreticonul* (1963); *Slujba înmormântării preoților de mir* (1966) ș.a.

Literatura: *Necrolog*, în GB, an. XXXV, 1976, nr. 9—12, p. 1000—1001; ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 102—103; Diac. conf. Nicu Moldoveanu, *Profesorul, protopsaltul și clericul Anton V. Uncu*, în BOR, an. XCVIII, 1988, nr. 9—10, p. 1011—1015 + XX pl., cu exemple din creația sa muzicală; Gheorghe C. Ionescu, *Lexicon... Compozitori, teoreticieni, muzicologi, dascăli de psaltichie, copiști, interpreți*, București, 1994, p. 349–351.

URIC GAVRIL, ieromonah copist, prima jumătate a sec. XV. Se pare originar dintr-o familie boierească (tatăl călugărit la Neamț, sub numele Paisie); el însuși călugăr în aceeași mănăstire. Se cunosc 13 manuscrise slave care îi aparțin în mod sigur — copiate între 1413 și 1449 —, și altele a căror paternitate e discutabilă: *Tetraevanghelul*, copiat la cererea doamnei Malina, soția lui Alexandru cel Bun (1429), cu text paralel slavon și grecesc, împodobit cu miniaturi și frontispicii (azi în Biblioteca Bodleiana din Oxford); alt *Tetraevanghel* (1436), fără miniaturi, trei *Mineie* (probabil a fost seria completă); un *Sbornic*, cuprinzând 16 cuvântări ale Sf. Grigorie de Nazianz și Scara Sf. Ioan Sinaitul (1413, azi în Moscova); *Omiliile Sf. Grigorie de Nazianz cu comentariile lui Nichita al Heracleii* (1424); alt *Sbornic*, cuprinzând cuvântări ale Sf. Ioan Gură de Aur și alte texte patristice (nedatat); alte două *Sbornice* cuprinzând vieți de sfinți și cuvântări (1439 și 1441); *Mărgăritarele Sfântului Ioan Gură de Aur* (1443), *Cuvântările ascetice ale Sf. Vasile cel Mare* (1444), *Scara Sf. Ioan Sinaitul* (1446). Majoritatea se păstrează în Biblioteca Academiei Române.

Literatura: Ioan Bianu, *Documente de artă românească din manuscripte vechi*, fasc. I. *Evanghelia slavo-greacă scrisă în mănăstirea Neamțului din Moldova de Gavril monahul la 1429*, București, 1922; E. Turdeanu, *Les lettres slaves en Moldavie: le moine Gabriel du monastère de Neamțu* (1424—1449), în „Revue des Études Slaves", Paris, XXVII, 1951, p. 267—278; Pr. Scarlat Porcescu, *Activități culturale la mănăstirea Neamț în secolul al XV-lea*, în MMS, an. XXXVIII, 1962, nr. 5—6, p. 489—495; Sorin Ulea, *Gavriil Uric, primul artist român cunoscut*, în SCIA, t. XI, 1964, nr. 2, p. 235—263; Ion Radu Mircea, *Contributions à la vie et à l'oeuvre de Gavrile Uric*, în RESEE, t. VI, 1968, nr. 4, p. 573—594; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 879—880; G. Mihăilă, *Manuscrisele lui Gavril Uric de la Neamț și însemnătatea lor filologică*, în vol. *Studii de lingvistică și filologie*, Timișoara, 1981, p. 48—58; Sorin Ulea, *Gavril Uric. Studiu paleografic*, în SCIA, t. 28, 1981, p. 35—62; G. Popescu-Vâlcea, *Miniatura românească*, București, 1982, p. 11—17 și planșele 1—6; Mitropolit Nestor Vornicescu, *Scrieri patristice în Biserica Ortodoxă Română până în sec. XVII*, Craiova, 1983, p. 211—218.

URSACHE VICTORIN (din botez Victor), arhiepiscop ortodox român în America. N. 24 iul. 1912, în Mănăstioara Siret, jud. Suceava, † 16 iul.

2001, în Detroit, U.S.A., înmormântat la mănăstirea. Liceul „Lațcu Vodă" din Siret (1924—1932), Facultatea de Teologie la Cernăuți (1932—1936). Tuns în monahism la mănăstirea Neamț, sub numele Victorin (1937), hirotonit ierodiacon, apoi ieromonah (1938). Profesor și subdirector la Școala de Muzică bisericească din mănăstirea Neamț (1937), apoi director al Școlii și stareț al mănăstirii (din 1940), protosinghel (1940), apoi arhimandrit. În 1947 a fost numit superior al căminului și bisericii ortodoxe române din Ierusalim și reprezentant al Patriarhiei Române pe lângă Patriarhia Ierusalimului; studii de specializare la Institutul Biblic și Arheologic din Ierusalim.

În 1956 a fost chemat de episcopul Andrei Moldovan în America, unde a activat la diferite parohii românești și ca profesor de Dogmatică, Morală și Pastorală la Seminarul teologic „Sf. Tihon" din South Canaan, Pennsylvania. La 23 apr. 1966, Congresul Bisericesc al Episcopiei misionare ortodoxe române din America l-a ales episcop, hirotonit la 7 aug. 1966 și înscăunat la Windsor—Ontario, la 21 aug. 1966. La 11 iun. 1973 același Congres l-a ridicat la treapta de arhiepiscop. Se ocupă de apariția foii eparhiale „Credința", a calendarului „Credința", de îndrumarea vieții bisericești din eparhie, de strângerea legăturilor cu alte Biserici. A fost delegat de Sf. Sinod să participe la câteva întruniri ecumenice (a șasea Adunare a Consiliului Ecumenic de la Vancouver, în 1983, și în alte părți). „Pus în retragere" de Sf. Sinod, pentru vârstă înaintată, la 22 febr. 2001.

Literatura: *Alegerea, hirotonia și înscăunarea P. S. Victorin Ursache, noul episcop al Episcopiei misionare ortodoxe române în America*, în BOR, an. LXXXIV, 1966, nr. 7—8, p. 756—776; ziarul „Credința", Detroit, nr. 7—8, 1972 (număr omagial); ROC, an. II, 1972, nr. 3, p. 39—41; BOR, an. XCI, 1973, nr. 7—8, p. 733—737; Ion Popescu Sireteanu, *Arhiepiscopul Victorin Ursache*, în MMB, serie nouă, an. III (LXIX), 1993, nr. 4—7, p. 201—203.

V

VALENTINIAN, episcop de Tomis, secolul VI; implicat în controversele în jurul celor „Trei capitole", care au dus la convocarea Sinodului V ecumenic din 553; a purtat o corespondență, pe această temă, cu papa Vigilius.

Literatura: Ioan Pulpea (Rămureanu), *Episcopul Valentinian de Tomis. Corespondența lui cu papa Vigilius în chestiunea „celor trei capitole"*, în BOR, an. LXV, 1947, nr. 1—3, p. 200—212; Ilie I. Georgescu, *Viața creștină în vechiul Tomis*, în MMS, an. XXXVIII, 1962, nr. 1—2, p. 30—31; Pr. Niculae Șerbănescu, *1600 de ani de la prima mărturie documentară despre existența Episcopiei Tomisului*, în BOR, an. LXXXVII, 1969, nr. 9—10, p. 1023—1024; Mitropolit Nestor Vornicescu, *Scrieri patristice în Biserica Ortodoxă Română până în sec. XVII*, Craiova, 1983, p. 45—47; Mihail Diaconescu, *Istoria literaturii dacoromane,* București, 1999, p. 612—614.

VANCEA IOAN, mitropolit. N. 18 mai 1820, în Vășad, jud. Bihor, † 31 iul. 1892, în Blaj. Studii gimnaziale la Oradea, teologia — cu examen de doctorat — la Viena (1841—1848). Preot și funcționar la Episcopia unită din Oradea (1849), secretar (1849), apoi canonic (1855), tot acolo; episcop la Gherla (numit 4 iul. 1865, hirotonit 3 dec. 1865, instalat 28 ian. 1866), arhiepiscop și mitropolit la Blaj (numit 21 oct. 1868, instalat 11 apr. 1869), până la moarte. Ca mitropolit a convocat la Blaj două „concilii provinciale", în 1872 și 1882, prin care a urmărit — fără rezultat însă — catolicizarea Bisericii românești unite din Transilvania și supunerea ei totală față de papa. A sprijinit și îndrumat seminariile teologice din Gherla și Blaj, gimnaziul și școala pedagogică din Blaj, școlile confesionale românești unite din eparhiile Gherla și Blaj; s-a împotrivit, în Casa magnaților din Budapesta, încercărilor de maghiarizare a învățământului românesc din Transilvania; a pus bazele unei fundațiuni la Blaj, pentru sprijinirea elevilor, studenților, preoților și meseriașilor săraci („Fundația vanceană").

Literatura: *Metropolitul Dr. Ioan Vancea de Buteasa, Schiță biografică*, Blaj, 1890, 41 p.; *Enciclopedia Română*, tom. III, Sibiu, 1904, p. 1191; *Șematismul veneratului cler al Arhidiecesei greco-catolice române de Alba Iulia și Făgăraș*, Blaj, 1900, p. 45—49; Teodor Neș, *Oameni din Bihor*, Oradea, 1938, p. 329—338; Ioan Ardeleanu, *Oameni din Sălaj*, Zalău, 1938, p. 42—46; Victor Bojor, *Episcopii diecesei gr. catolice de Gherla, acum Cluj-Gherla (1856—1939)*, Târgu Mureș, 1939, p. 172—267; Ioan Georgescu, *Mitropolitul Ioan Vancea. La 50 de ani de la moartea lui*, Oradea, 1942, 86 p.; Augustin Popa, *Mitropolitul Ioan Vancea. La cincizeci de ani de la moartea lui*, în CC, XXII, 1942, p. 363—370; Ionela Mircea, *Mitropolitul Ioan Vancea*, în „Apulum", Alba Iulia, 35, 1998, p. 487—496; Nicolae Bocșan și Ioan Cârje, *Biserica românească unită la Conciliul Vatican I*, Cluj Napoca, 2001, 695 p.

VARLAAM, mitropolit cărturar în Moldova. N. c. 1585, în părțile Vrancei, † aug./dec. 1657, la mănăstirea Secu. Probabil a învățat carte în „schitul lui Zosin", pe valea Secului; călugărit la Secu, sub numele Varlaam (probabil din botez era Vasile); egumen al mănăstirii și arhimandrit; în 1628 trimis într-o misiune la Moscova. În 1632 ales mitropolit al Moldovei (hirotonit 23 sept. 1632), păstorind până în apr. 1653, când s-a retras la Secu; în 1639 s-a numărat printre candidații la scaunul de patriarh ecumenic. Preocupat îndeosebi de probleme cărturărești: în 1640 a înființat o tiparniță la Iași, trimisă — împreună cu meșterii tipografi — de Petru Movilă al Kievului, în care a tipărit mai multe cărți de învățătură în românește; tot în timpul păstoririi sale, Vasile Lupu a întemeiat Colegiul de la Iași, cu profesori trimiși de la Kiev; în 1642 au avut loc lucrările Sinodului de la Iași, la care au participat și mitropolitul Varlaam cu sufraganii săi; prin 1644—1645 a convocat el însuși un sinod al tuturor ierarhilor din Țara Românească și Moldova, care a aprobat *Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc*, scris de el —; tot el a sfințit ctitoriile lui Vasile Lupu — între care și biserica „Sf. Trei Ierarhi" din Iași (1639) — în care au fost așezate moaștele Cuvioasei Paraschiva (1641).

Cea mai însemnată din lucrările tipărite de mitropolitul Varlaam este *Carte românească de învățătură dumenecele preste an și la praznice împărătești și la svănți mari (Cazania)*, Iași, 1641—1643, 506 foi, cu un „Cuvânt împreună către toată semenția românească" al lui Vasile Lupu și „Cuvânt către cetitoriu" scris de Varlaam; cuprindea 54 de cazanii la duminici și 21 la sărbătorile împărătești și ale sfinților; o parte din ele sunt traduse sau prelucrate după cartea *Comoara* a mitropolitului grec Damaschin Studitul († 1577), altele sunt luate din manuscrise românești care au circulat până atunci, mai ales în Transilvania.

Alte lucrări: *Șapte Taine a Bisericii*, Iași, 1644, 340 p., prelucrată după opera retorului grec Toma Teofan Eleavulkos (sec. XVI); *Cartea carea să chiamă Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc*, tipărită probabil la Iași (după unii la Dealu), în 1645, cu 32 de foi, în care combătea un *Catehism calvinesc* tipărit lângă Alba Iulia, în 1642; ca egumen la Secu, a tradus lucrarea *Scara* sau *Leastvița* Sfântului Ioan Scărarul sau Sinaitul († 649), după ediția comentată a episcopului Maxim Margunios (Veneția, 1590), dar a rămas în manuscris.

Reeditări: *Cazania*, ediție J. Byck, București, 1943, 606 p.; *Opere. Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc*. Ediție critică, studiu filologic și studiu lingvistic de Mirela Teodorescu, București, 1984, 231 p. + 32 facs.; *Opere*. Alcătuire, transcriere a textelor, note și comentarii, glosar și bibliografie de Manole Neagu, Chișinău, 1991, 624 p. (cuprinde *Cazania* și *Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc*).

Literatura: Ștefan Dinulescu, *Notițe despre viața și activitatea mitropolitului Varlaam al Moldovei (1632—1653)*, în „Candela", an. V, 1886, nr. 1, p. 8—17; nr. 2, p. 74—82; nr. 3, p. 137—144; nr. 4, p. 205—221; nr. 5, p. 263—284 și nr. 6 p. 334—365 (și extras, Cernăuți, 1886); D. Russo, *Varlaam al Moldovei candidat la scaunul Patriarhiei ecumenice*, în vol. *Studii istorice greco-române*, I, București, 1939, p. 229—236; Ioan Lupaș, *Mitropolitul Varlaam al Moldovei (1632—1653)*, în vol. *Studii, conferințe și comunicări istorice*, II, Cluj, 1940, p. 257—282; Pr. Niculae Șerbănescu, *La 300 de ani de la moartea mitropolitului Varlaam al Moldovei*, în BOR, an. LXXV, 1957, nr. 10, p. 1012—1035; Augustin Z. N. Pop, *Viața mitropolitului Varlaam al Moldovei*, în MMS, an. XXXIII, 1957, nr. 10—12, p. 742—774; Pr. Teodor Bodogae, *Mitropolitul Varlaam ca teolog*, în MMS, an. XXXIII, 1957, nr. 10—12, p. 775—790; Pr. Scarlat Porcescu, *Locul mitropolitului Varlaam în Biserica Ortodoxă și în viața culturală a poporului român*, în MMS, an. XXXIII, 1957, nr. 10—12, p. 841—861; Ion Dianu, *Mitropolitul Varlaam ctitor de scriere și carte românească*, în GB, an. XL, 1981, nr. 1—2, p. 81—103.

Cazania: Gr. Scorpan, *Locul Cazaniei lui Varlaam în vechea noastră literatură omiletică din sec. XVI și XVII*, în „Cercetări Istorice", Iași, an. XIII—XIV, 1940, p. 545—596 și an. XVII, 1943, p. 89—120; Pr. Florea Mureșanu, *Cazania lui Varlaam. Prezentare în imagini*, Cluj, 1944, XVI + 248 p.; Atanasie Popa, *Cazania lui Varlaam. Prezentare grafică*, Timișoara, 1944, 132 p.; Pandele Olteanu, *Unul din izvoarele neogrecești ale „Cazaniei" mitropolitului Varlaam (1643): „Comoara" lui Damaschin Studitul*, în „Romanoslavica", XVIII, 1972,

p. 163—185; Pandele Olteanu, *Damaschin Studitul și mitropolitul Varlaam al Moldovei*, în MMS, an. LII, 1976, nr. 3—4, p. 211—244; Florian Dudaș, *Cazania lui Varlaam în Transilvania*, Cluj-Napoca, 1983, 505 p. + 77 fig.; Stela Toma, *„Cazania" lui Varlaam după 350 de ani (1643—1993)*, în ST, an XLV, 1993, nr. 1—2, p. 47—76.

Nicolae Chițescu, *Trei sute de ani de la „Răspunsul la Catehismul calvinesc" al lui Varlaam al Moldovei*, în BOR, an. LXII, 1945, nr. 11—12, p. 618—638.

Gh. Ghibănescu, *Leastvița lui Ioan Scărarul, traducere de Varlaam, mitropolitul Moldovei, către 1618*, în rev. „Arhiva", Iași, an. XXV, 1914, p. 65—107 (și extras); Pr. Paul Mihail, *„Leastvița" (Scara raiului). Traducerea lui Varlaam de la Secu într-o nouă redacție*, în BOR, an. LXXXII, 1964, nr. 11—12 p. 1069—1083; Pandele Olteanu, *Metoda filologiei comparate în studierea izvoarelor și în identificarea versiunii neogrecești a operei „Scara" tradusă de mitropolitul Varlaam*, în MO, an. XXII, 1970, nr. 5—8, p. 543—566.

Dumitru Găină, *Pravila bisericească de la Iași (Șapte Taine, 1644)*, în BOR, an. LXXXI, 1963, nr. 5—6, p. 558—569.

A se vedea și *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 882—885 și Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 15—30 (ed. a II-a, București, 1994, p. 16—31; cu bibliografie).

VARLAAM, mitropolit al Ungrovlahiei. N. c. 1630, în jurul Piteștilor (probabil în Moșoaia), † 18 nov. 1702, la Cozia. Tuns în monahism la Cozia, „diac", ieromonah, iar în 1663—1665 egumen al mănăstirii; în 1665—1668 călătorește în Rusia; egumen la Glavacioc (1668—1670), episcop la Râmnic (1670—1672), mitropolit al Ungrovlahiei (24 dec. 1672 — retras 25 apr. 1679); în anii următori călătorește în Transilvania și Moldova, apoi la Ierusalim și Muntele Sinai. Ca mitropolit, a înființat „de iznoavă" o tiparniță la București în care s-a imprimat *Cheia înțelesului* (1678), cuprinzând 18 cazanii, traduse după arhimandritul Ioanichie Galeatovschi din Cernigov. Ctitorul schiturilor Trivale (azi în Pitești), Turnu și Fedeleșoiu (Fedelesciori), în jud. Vâlcea, înzestrate de el cu toate cele necesare.

Literatura: Ioan Lupaș, *Pribegia prin Ardeal a mitropolitului Varlaam al Ungrovlahiei*, în vol. *Studii, conferințe și comunicări istorice*, I, București, 1928, p. 199—202; Ștefan Ciobanu, *Din legăturile culturale româno-ucrainene. Ioanichie Galeatovschi și literatura românească veche*, în An. Acad. Rom., M.S.L., s. III, t. VIII, m. 8, București, 1938, 90 p. + XV pl. (se ocupă cu *Cheia înțelesului*); Pr. Niculae Șerbănescu, *Varlaam mitropolitul Țării Românești, părintele tipografiei bucureștene (1672—1679)*, în BOR, an. LXXVI, 1958, nr. 12, p. 1120—1158; Pr. Niculae Șerbănescu, *300 de ani de la înființarea tipografiei Mitropoliei Țării Românești*, în BOR, an. XCVI, 1978, nr. 9—10, p. 963—1003; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 129—132 (și ed. a II-a, București, 1994, p. 128—131).

VARLAAM, episcop. † 1745, la Rădăuți. Călugărit la Neamț, unde probabil a fost egumen. În iun. 1734, ales episcop la Huși, iar în febr. 1735 la Rădăuți, unde a păstorit până la moarte. A înființat o tipografie la Rădăuți, în care a tipărit trei cărți: *Catavasierul* (1744), *Ceaslovul* (1745) și *Antologhionul* (1745).

Literatura: Melchisedec (Ștefănescu), *Cronica Hușilor și a Episcopiei*, București, 1869, p. 206; Dimitrie Dan, *Cronica Episcopiei de Rădăuți*, Viena, 1912, p. 110—112.

VASCĂ IOAN, preot. N. 10 nov. 1892, în Pătrăuții de Sus pe Siret — în Bucovina, † 14 oct. 1964, în București. Liceul în Cernăuți (1903—1911), apoi Facultatea de Teologie tot acolo (1911—1915), cu doctoratul în 1919; studii de specializare la Oxford. Diacon și predicator la catedrala din Cernăuți, profesor de Teologie Fundamentală și Studii pedagogice la Academia teologică din Cluj (1926—1937), decan (1927—1930) și rector (1930—1936), consilier eparhial onorar la Cluj, preot și vicar al noii Episcopii a Maramureșului (1937—1939), consilier mitropolitan la Cernăuți (1939—1945, din 1944 la Suceava), secretar general în Ministerul Cultelor (1945—1948), preot la biserica „Icoana" din București (1946—1964).

Lucrări: *Predici pentru toate duminicile și sărbătorile anului bisericesc*, 5 vol., Cernăuți, vol. I, 1927, 228 p.; vol. II, 1930, 245 p.; vol. III, 1928,

203 p.; vol. IV, 1930, 207 p.; vol. V, 1935, 210 p. (în colaborare cu Dr. I. Tarnavschi și O. Sorocean); *O călătorie istorică*, București, 1947, 216 p. (vizita delegației ortodoxe române — condusă de patriarhul Nicodim — care a vizitat Biserica rusă în 1946, din care a făcut parte și Ioan Vască); broșuri, apoi studii, articole, conferințe în „Candela" de la Cernăuți, „Renașterea" – Cluj și alte periodice.

Literatura: Vol. *Zece ani în slujba Bisericii și a neamului, 1924—1934*, Cluj, 1934, p. 47 (publicat de I. Vască); *Necrolog*, în GB, an. XXIII, 1964, nr. 9—10, p. 950—952; O.B(ucevschi), *Preotul Dr. Ioan Vască*, în MMS, an. XL, 1964, nr. 11—12, p. 660—661.

VASILACHE VASILE, arhimandrit. N. 28 ian. 1909, în Idrici, com. Roșiești, jud. Vaslui, în familie de preot. Studii la Seminarul din Huși (1921—1929) și la Facultatea de Teologie din București (1929—1933), apoi la cea din Chișinău, unde a obținut doctoratul. Diacon la Iași (1935), călugărit la mănăstirea Neamț (6 sept. 1936), preot la catedrala mitropolitană din Iași și director al Cancelariei eparhiale (1936—1940), secretar patriarhal (1940—1944), arhimandrit, predicator la catedrala patriarhală, un timp redactor al revistei „Biserica Ortodoxă Română", stareț al mănăstirii Antim (1944—1948), apoi la schitul Pocrov (1949—1959). Arestat în ian. 1959 și condamnat la 8 ani închisoare; eliberat în iul. 1964, a fost numit preot în Bobâlna, jud. Cluj (1964—1969). În 1969 a plecat în Statele Unite, unde a slujit în parohiile: Southbridge-Massachusetts (1969—1977), Detroit-Michigan (1977—1979), Windsor-Ontario în Canada (1979—1984) și la biserica „Sf. Nicolae" din New York (din 1984); vicar al Arhiepiscopiei misionare ortodoxe române din America.

Lucrări: *Predica în evul mediu*, Iași, 1938, 278 p.; *Biblia în Ortodoxie*, Mănăstirea Neamț, 1939, 128 p.; *Un binefăcător: monahul Ilarion Radu*, Mănăstirea Neamț, 1940, 75 p.; *Iosif Naniescu, strălucit mitropolit al Moldovei*, Mănăstirea Neamț, 1940, 203 p.; *Mitropolitul Veniamin Costachi*, Mănăstirea Neamț, 1941, 328 p.; *Doctorie sufletească pentru toate durerile*, București, 1946, 160 p.

Volume de predici: *Dumnezeu este lumină. Predici*, Mănăstirea Neamț, 1939, 353 p.; *Pe căile Domnului. Predici rostite la radio*, București, 1942, 333 p.; *Duminicile primăverii. Predici rostite în Sfânta Patriarhie și transmise prin radio*, București, 1943, 125 p.; *Cerurile grăiesc. Zece predici la Psalmul 18*, București, 1943, 85 p.; *Prietenii lui Dumnezeu: Sfinții. Predici*, București, 1947, 320 p.

Lucrări de popularizare: *Lauda Moldovei: Cuvioasa Paraschiva*, Mănăstirea Neamț, 1936, 32 p.; *Sf. Dimitrie cel Nou Basarabov*, București, 1941, 31 p.; *Pentru ce suntem ortodocși?* București, 1943, 40 p.; *Proorocii*, București, f.a., 48 p.; *Maica Domnului*, București, 1947, 48 p.; *Evangheliștii*, București, 1947, 48 p.; *Mucenițe*, București, 1947, 48 p.; *Sfinții Împărați*, București, 1947, 48 p.; *Sf. Dimitrie Basarabov și Sf. Nicodim cel Sfințit*, București, 1947, 24 p.; *Sf. Paraschiva și Sf. Filofteia*, București, 1947, 32 p.; *Mari duhovnici*, București, 1947, 48 p.; articole în ziarele și revistele din perioada interbelică, o nouă traducere a Bibliei (în manuscris, la Academia Română).

Lucrări publicate în America în colecția „Cuvântul vieții": *Jesus Christ through the Ages* (Iisus Hristos de-a lungul veacurilor), New York, 1973; *We belong to Christ* (Noi suntem ai lui Hristos), Detroit, 1980; *De la Antim la Pocrov. Mărturii și mărturisiri*, Detroit, 1984, 216 p.; *Another World. Memories from Communist Prisons* (Altă lume. Amintiri din închisorile comuniste), New York, 1987, 97 p.; *Pentru ce suntem ortodocși*, New York, 1989; *Întreita iubire: de Dumnezeu, Biserică și Neam*, New York, 1991, 358 p.; diferite articole în foaia și calendarul „Credința" și în alte periodice de acolo.

Literatura: Date biografice prezentate de Pr. Dr. Ioan Dură în „Mărturie Ortodoxă", revista comunității ortodoxe române din Olanda, an. X, 1991, nr. 15, p. 31—37; George Alexe, *Diorame și eseuri teologice și literare*, Washington, D.C., 1996, p. 201—213.

VASILE, episcop de Roman, † sfârșitul anului 1499. A fost unul din sfetnicii lui Ștefan cel Mare; se cunoaște o scrisoare a sa din 1484, prin care răspundea la întrebările puse de mitropolitul Gherontie al Moscovei într-o problemă liturgică-tipiconală.

Literatura: Nicolae Dobrescu, *Din istoria Bisericii române. Secolul al XV-lea*, București.

1910, p. 116—117; Paul Mihailovici, *Legături culturale-bisericești dintre români și ruși în secolele XV—XX*, Chișinău, 1932, p. 10—11; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, București, 1980, p. 338—339 (și ed. a II-a, București, 1991, p. 366—367); Preot Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, București, 1984, p. 152—153.

VASILE, protopop, cronicar. N. după 1577, în Brașov, ca fiu al protopopului Mihai, † 25 febr. 1659, în Brașov. Probabil a învățat la școala românească de la biserica „Sf. Nicolae" din Șchei; grămătic și dascăl la aceeași școală, preot, iar din 1628 protopop la biserica „Sf. Nicolae", păstorind până la moarte. A copiat diferite texte bisericești, între care și un manuscris din 1616 (fragmente dintr-o Biblie românească). Între anii 1628 și 1633 a scris o scurtă *Cronică* a bisericii la care slujea, în limba română (anterioară *celei* a lui Grigore Ureche), cu expunerea faptelor petrecute între anii 1392 și 1633, cu șirul preoților și ajutoarelor primite de la domnii munteni și moldoveni. Textul oficial al Cronicii nu s-a păstrat, ci numai o traducere germană din care s-a retradus apoi în românește. Folosită de Radu Tempea II la redactarea *Istoriei* sale.

Literatura: Fr. W. Seraphin, *Chronik von Pope Vasilie*, în *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*, vol. V, Brașov, 1909, p. 1—5 trad. germană; studiu introductiv la p. I—VI; Ștefan Meteș, *Cronica popii Vasile din Șcheii Brașovului* (cu note și lămuriri), în rev. „Drum Drept", București, 1913, an. I, nr. 3, p. 165—188 (cu textul românesc, tradus după Fr. W. Seraphin); I. Lupaș, *Cronicari și istorici români din Transilvania*, vol. I, Craiova (1933), p. 16—22 (trad. nouă după Fr. W. Seraphin); studiu introductiv la p. IX; Radu Tempea, *Istoria sfintei biserici a Șcheilor Brașovului*, ed. Octavian Șchiau și Livia Bot, București, 1969, p. 186—192 (text german) și 193—198 (text românesc).

Studii asupra Cronicii: Nicolae Sulică, *Cronica protopopului Vasile din Brașov*, în AIINC, IX, 1943—1944, p. 331—343 (și extras); I. Crăciun, *Cronicile românești ale Transilvaniei și Banatului*, în AIIC, I—II, 1958—1959, p. 5—6; I. Crăciun și A. Ilieș, *Repertoriul manuscriselor de cronici interne (sec. XV—XVIII) privind Istoria României*, București, 1963, p. 269—270; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 887.

VASILE, schimonah, de origine slavă, îndrumător al vieții monahale. N. c. 1700, † 25 apr. 1767, la schitul Poiana Mărului, jud. Buzău. Stareț la Dălhăuți vreo 20 de ani, apoi s-a așezat la Poiana Mărului, unde a ridicat o biserică și chilii; a introdus rânduieli monahale noi, de înaltă viață duhovnicească — după Sf. Vasile cel Mare, Nil de la Sorska, Dimitrie al Rostovului, — la Poiana Mărului și unele schituri învecinate (Dălhăuți, Trestieni și Cârnu); îndrumător duhovnicesc al viitorului stareț Paisie de la Neamț, pe care l-a călugărit („îmbrăcat în mantie") în anul 1750, la Athos. A copiat o serie de manuscrise în limba slavonă și a scris câteva lucrări originale în slavona bisericească: *Cuvânt înainte sau Înainte călătorie la cartea lui Grigorie Sinaitul, Înainte cuvântare spre capetele fericitului Filotei Sinaitul, Cuvânt înainte la cartea fericitului Nil de la Sorsca, Adăugire sau cuvânt pre urmă la cartea Sfântului Nil de la Sorsca, Închipuire cum să cade noă celor ce suntem pătimași și călcăm poruncile...să ne îndreptăm prin pocăință și să ne învățăm lucrării cei cu mintea viețuind întru supunere, Întrebătoare răspunsuri adunate din Sf. Scriptură pentru depărtarea de bucatele cele oprite făgăduinței călugărești cei de bună voie* (tipărită la Neamț în 1816) ș.a. Opera sa a fost de îndată tradusă în limba română și copiată în zeci de manuscrise. Se cunosc șapte manuscrise slave copiate la schitul Poiana Mărului, din care patru cuprind unele din lucrările menționate; unul (ms. 756) este copiat de starețul Vasile, iar un altul, cuprinzând versiunea slavă a scrierii alegorice-religioase spaniole *Desiderie*, a fost copiat tot de el.

Literatura: Protoereul Serghie Cetfericov, *Paisie, starețul mânăstirii Neamțu din Moldova. Viața, învățătura și influența lui asupra Bisericii Ortodoxe*, traducere de Nicodim Munteanu, Mânăstirea Neamț, 1933, 431 p. (ed. a II-a, Neamț, 1943); Preot Horia Constantinescu și Pr. Gabriel Cocora, *Poiana Mărului*, în GB, an. XXIII, 1964, nr. 5—6, p. 466—500; Pr. Paul Mihail, *Schitul Poiana Mărului, un centru ortodox cărturăresc*, în vol. *Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților*, 1, Buzău, 1983, p. 355—384; Dario Raccanello, *La preghiera di Gesù*

negli scritti di Basilio di Poiana Mărului, Dissertatio ad lauream in Facoltate S. Theologie... Alessandria, Italia, 1986, 270 p. (versiunea românească de Maria Cornelia Oros și Ioan I. Ică jr., Sibiu, 1996, 336 p.).

VASILESCU EMILIAN, profesor de teologie. N. 21 sept.1904, în Herăști, jud. Ilfov, fiu de învățător, † 19 iun. 1985, în București. Studii la Seminarul „Nifon Mitropolitul" (1917—1924) și la Facultatea de Teologie din București (1924—1928), cu licență în 1928; studii de Teologie sistematică și Filosofie religioasă la Facultatea de Teologie protestantă din Paris (1929—1932); paralel frecventează cursuri și promovează examene de Morală, Sociologie și Psihologie la Facultatea de Litere a Universității din Paris; doctoratul în Teologie la București (1936) și licența în Filosofie, tot la Universitatea din București (1938). Învățător suplinitor în Herăști (1924—1925), detașat la Revizoratul școlar al jud. Ilfov (1925—1927) și la Inspectoratul școlar al Regiunii VIII București (1928); profesor suplinitor de Religie la Liceul „Cantemir Vodă" din București (1932—1935), la Liceul „C. Alimănișteanu" și Școala inferioară de meserii din Oltenița (1935—1936), la Liceele „Matei Basarab" și „N. Kretulescu" din București (1936—1937); asistent la catedra de Teologie Fundamentală și Dogmatică la profesorul Ioan-Irineu Mihălcescu la Facultatea de Teologie din București: onorific (1934), suplinitor bugetar (1937—1939), provizoriu (1939—1940), definitiv (1940—1943); în 1942—1943 a suplinit conferința de Filosofie de la aceeași Facultate; profesor titular la catedra de Apologetică și Sociologie de la Academia teologică „Andreiană" din Sibiu (1943—1948); între 1946 și 1948 a suplinit și catedra de Teologie Dogmatică; profesor titular la catedra de Istoria religiilor la Institutul Teologic Universitar din București, funcționând aici până la pensionare (dec. 1948—sept. 1974); diacon (1943), arhidiacon stavrofor (1950), membru în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Bucureștilor (1949—1953). Autor a numeroase lucrări de Apologetică, Filosofie religioasă și mai ales de Istoria religiilor, fiind un adevărat deschizător de drum în această disciplină în teologia românească.

Lucrări: În volum: Krummacher și Herder, *Parabole*. Traducere, București, 1929, 80 p.; *Educația morală prin lecturi. Bucăți alese din scriitori români și străini*, vol. I, București, 1934, 280 p.; vol. II, București, 1936, 231 p. (în colaborare cu Ioan Irineu Mihălcescu); *Apărarea credinței. Lecturi apologetice*, București, 1937, 203 p. (în colaborare cu Irineu Mihălcescu); *Probleme de psihologie religioasă și filosofie morală*, București, 1933, ed. a II-a, București, 1941, 204 p.; *Interpretarea sociologică a religiei și moralei. Școala sociologică franceză. Studiu critic*. Cu o prefață de Gaston Richard, profesor la Universitatea din Bordeaux, București, 1936, XVI + 176 p. (teză de doctorat în Teologie); *Râvna Casei Tale. Gânduri și îndemnuri spre folosul Bisericii*, București, 1940, 204 p.; *Apologeți creștini, români și străini*, București, 1942, 224 p.; *Lecții introductive în Filosofie ținute studenților în Teologie*, București 1943, 88 p.

Manuale de Religie pentru gimnaziile și liceele industriale de băieți și fete, clasele I—V (în colaborare cu Irineu Mihălcescu și Nicolae Chițescu).

Studii în reviste: *Bibliografia I. P. S. Irineu Mihălcescu*, în ST, an. VII, 1938—1939, p. 245—325 (și extras); *Misticism și patologie*, în ST, an. VIII, 1940, 1, p. 169—184 (și extras); *Filosofia tomistă și filosofia modernă*, în RT, an. XXXV, 1945, nr. 7—8, p. 284—307; *Noua știință și spiritualismul creștin*, în RT, an. XXXVI, 1946, nr. 7—8, p. 357—379; *Valoarea argumentelor raționale pentru dovedirea existenței lui Dumnezeu*, în „Anuarul XXII (IV) al Academiei teologice «Andreiane»", Sibiu, 1946, p. 28—67 (și extras, Sibiu, 1946, 42 p.); *Valoarea omului*, în vol. *„Biserica și problemele vremii"*, Sibiu, 1947, p. 69—88; *Ideea de progres în diferite religii*, în ST, an. I, 1949, nr. 1—2, p. 1—16; *Religia slavilor*, în ST, an. II, 1950, nr. 7—8, p. 427—456; *Religia tibetanilor. Lamaismul*, în „Ortodoxia", an. III, 1951, nr. 4, p. 667—681; *Istoria religiilor ca știință*, în ST, an. III, 1951, nr. 5—6, p. 321—335; *Pacea în învățătura principalelor religii actuale ale lumii*, în „Ortodoxia", an. V, 1953, nr. 3, p. 339—380; *Problema religiei geto-dacilor în lumina noilor cercetări istorice și arheologice*, în „Ortodoxia", an. V, 1953, nr. 4, p. 634—650; *Spiritismul, o primejdie religioasă, morală și socială*, în ST, an. V, 1953, nr. 7—8, p. 454—470; *Divinația, falsa prezicere a viitorului*, în ST, an. VI, 1954, nr. 9—10, p. 554—576; *Dreptatea în învățătura*

principalelor religii actuale, în „Ortodoxia", an. VII, 1955, nr. 1, p. 46—71; *Sfânta Scriptură și literatura sacră a celorlalte religii*, în „Ortodoxia", an. VII, 1955, nr. 3, p. 356—377; *Lăcașuri de cult în creștinism și în celelalte religii*, în GB, an. XIV, 1955, nr. 10—11, p. 681—692; *Starea actuală a islamismului*, în ST, an. VIII, 1956, nr. 3—4, p. 260—270; *Starea actuală a budismului*, în ST, an. VIII, 1956, nr. 5—6, p. 389—400; *Religia evreilor după dărâmarea Ierusalimului (an. 70 d. Hr.)*, în „Ortodoxia", an. X, 1958, nr. 4, p. 556—569; *Studiul istoriei religiilor în România*, în ST, an. XI, 1959, nr. 1—2, p. 85—109; *Tendințe sincretiste în cugetarea religioasă indiană*, în „Ortodoxia", an. XI, 1959, nr. 3, p. 430—457; *Tendințe moderniste în islamismul contemporan*, în ST, an. XII, 1960, nr. 9—10, p. 627—651; *Riturile de înmormântare în diferite religii*, în MMS, an. XXXVIII, 1961, nr. 1—2, p. 48—70; *Săvârșitorii cultului în diferite religii*, în GB, an. XX, 1961, nr. 7—8, p. 635—656; *Religiile lumii și solidaritatea umană*, în „Ortodoxia", an. XIII, 1961, nr. 3, p. 464—474; *Căile ce duc la virtute după înțelepciunea orientală*, în GB, an. XX, 1961, nr. 9—10, p. 928—936; *Tendințe reformiste și ecumeniste în budismul actual*, în ST, an. XIV, 1962, nr. 9—10, p. 515—540; *Ortodoxia și celelalte religii*, în ST, an. XV, 1963, nr. 1—2, p. 3—29; *Probleme ale creștinismului african*, în ST, an. XV, 1963, nr. 9—10, p. 526—540; *Îndatorirea religiilor de a colabora între ele pentru binele și propășirea omenirii*, în „Ortodoxia", an. XVI, 1964, nr. 3, p. 455—465; *Sincretismul religios în vremea noastră*, în ST, an. XIX, 1967, nr. 3—4, p. 144—156; *Deosebirile esențiale dintre creștinism și celelalte religii*, în MMS, an. XLIV, 1968, nr. 3—4, p. 163—173; *Preocupări în teologia ortodoxă română în legătură cu religiile necreștine*, în „Ortodoxia", an. XXIII, 1971, nr. 1, p. 27—41; *Credința în viața viitoare la diferite popoare și în diferite religii*, în MB, an. XXII, nr. 4—6, 1972, p. 175—194; *Religia Iranului antic*, în ST, an. XXV, 1973, nr. 9—10, p. 663—675; *Religia în epoca pietrei*, în BOR, an. XC, 1972, nr. 7—8, p. 874—886; *Marile religii necreștine actuale. Islamismul*, în ST, an. XXVI, 1974, nr. 1—2, p. 13—38; *Budismul*, în ST, an. XXVI, 1974, nr. 3—4, p. 203—225; *Hinduismul*, în ST, an. XXVI, 1974, nr. 5—6, p. 343—363; *Viața Domnului nostru Iisus Hristos și viața altor întemeietori de religii*, în MMS, an. L, 1974, nr. 7—8, p. 546—560.

Istoria religiilor, ed. I, București, 1975, 440 p. + 56 p. pl. (ed. a II-a, București, 1982, 490 p. + 123 ilustrații).

Alte sute de articole, recenzii, cronici, predici, traduceri, în „Gândirea", „Raze de Lumină", „Fântâna Darurilor", „Amvonul", „Duminica Ortodoxă", „Muncă și Credință" (buletinul parohiei Belvedere, pe care l-a redactat între anii 1933 și 1940), toate la București, „Telegraful Român" (redactor în 1948), precum și în periodicele bisericești actuale.

Literatura: Emilian Vasilescu, *Memoriu de titluri și lucrări*, București, 1942; Pr. Prof. D.R(adu), *Prof. Diac. Dr. Emilian Vasilescu*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 61—62; Pr. Prof. Dr. Alexandru I. Stan, *Profesorul Dr. Emilian Vasilescu octogenar*, în ST, an. XXXVI, 1984, nr. 7—8, p. 576—591 (și ST, nr. 9—10, 1984, p. 713—728); Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 339—342.

VASILESCU LĂUDATU, preot, poet. N. 15 aug. 1908, în Zărnești, jud. Buzău. Studii la Seminarul teologic din Buzău (1921—1929), apoi la Facultatea de Teologie din Chișinău. Preot la parohia Gârlași — Buzău (din 1938), apoi la biserica Banu — Buzău, de la care s-a pensionat (1972); profesor de Religie la Liceul comercial de fete, Școala de menaj, Așezământul oarbelor minore și orbilor adulți, Școala de elevi CFR, toate în Buzău, până în 1948; protopop la Buzău (1947—1958), membru în Adunarea eparhială și Consiliul eparhial Buzău.

A publicat volumul de versuri *Joc de comoară* (Buzău, 1942, 57 p.), sub pseudonimul Iuliu Streajă. Poezii și articole în revistele bisericești „Muguri" și „Îngerul", de la Buzău, „Glasul Bisericii", București, precum și în alte periodice: „Universul", „Munca Literară", „Albina", „Epoca", la București, „Vocea Buzăului", „Înfrățirea", „Carnet Literar", toate la Buzău, în ultimii ani la „Telegraful Român" din Sibiu.

Literatura: Preot Gabriel Cocora, *Seminarul teologic din Buzău la împlinirea a o sută cincizeci de ani*, Buzău, 1989, p. 288.

VASILIU CEZAR, teolog și ziarist. N. 21 aug. 1939, în Comarnic, jud. Prahova. Studii la Liceul teoretic din Sinaia (1953—1956), Seminarul teologic din București (1956—1959), Institutul Teologic din București (1959—1963), cursuri de doctorat — specialitatea Istorie bisericească universală — la același Institut (1963—1966), studii de specializare la Facultatea Valdeză de Teologie din Roma (1967—1969) și la Facultatea de Științe bisericești răsăritene (secția istorică) din cadrul Institutului Pontifical Oriental din Roma (1968—1971), la care a obținut licența (1969) și doctoratul (1971), echivalat la Institutul Teologic din București (1976). Documentarist la Serviciul de Relații Externe Bisericești al Patriarhiei Române (1971—1975), translator pentru limbile italiană și franceză și redactor al buletinului „Romanian Orthodox Church News" (1975—1978), cântăreț la parohia ortodoxă română din Caracas-Venezuela (1977—1978), lector la Institutul Teologic Universitar din București, suplinind catedra de Patrologie (1978—1982), secretar al Serviciului de Relații Externe Bisericești al Patriarhiei Române (1982), după care s-a stabilit în străinătate, la Vancouver și Montreal în Canada. Din 1994 preot la o parohie românească din Montreal. A reprezentat Biserica Ortodoxă din țară la mai multe întruniri ecumenice peste hotare.

Lucrări: *Biserica Ortodoxă Finlandeză*, în ST, an. XVI, 1964, nr. 5—6, p. 367—383; *Biserica monofizită iacobită a Siriei*, în „Ortodoxia", an. XVII, 1965, nr. 1, p. 132—148; *Biserica creștinilor tomiți din Malabar-India*, în ST, an. XVII, 1965, nr. 5—6, p. 345—368; *Biserica nestoriană*, în „Ortodoxia", an. XVIII, 1966, nr. 1, p. 70—98; *Biserica creștinilor maroniți din Liban*, în ST, an. XVIII, 1966, nr. 3—4, p. 160—189; *I monasteri della Moldavia e la loro meravigliosa decorazione estera*, în „Oriente Christiano" (Palermo), IX, 1969, nr. 3, p. 18—35; *Le relazioni tra la Chiesa Cattolica e la Chiesa Ortodossa nel periodo postconciliare (1966—1970)*, Palermo, 1971, 76 p. (extras din teza de doctorat, susținută la Roma); *Relațiile dintre Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă de la anunțarea Conciliului Vatican II (ianuarie 1959 până în decembrie 1970)*, teză de doctorat, în „Ortodoxia", an. XXVIII, 1976, nr. 1, p. 51—235 (și extras, 192 p.); *I rapporti diretti tra la Chiesa Cattolica e la Chiesa Ortodossa*, în „Oikumenikon" (Roma), XVI, 1976, nr. 8—9, p. 469—583; *Atitudinea Sf. Trei Ierarhi față de societatea vremii lor*, în ST, an. XXXII, 1980, nr. 1—2, p. 50—65; *Benedict de Nursia. La 1500 de ani de la naștere*, în GB, an. XXXIX, 1980, nr. 10—12, p. 797—811; *Pregătirea, începerea și perspectivele dialogului dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică*, în ST, an. XXXIII, 1981, nr. 5—6, p. 376—397; *Paulin de Nola. La 550 de ani de la moartea sa*, în GB, an. XLI, nr. 10—11, 1982, p. 692—706.

Articole, reportaje, recenzii, dări de seamă, în periodicele citate, în revistele mitropolitane, „Telegraful Român", „Romanian Orthodox Church News" și în diferite periodice românești din Statele Unite și Canada.

Literatura: ROC, an. VI, nr. 4, 1976, p. 97—99; ST, an. XXXIV, nr. 1—2, 1982, p. 135—136; ROC, an. XII, nr. 4, 1982, p. 50—52.

VELCEANU MIHAIL, preot, traducător. N. 1815, în Dognecea, jud. Caraș-Severin, † 12 sept. 1883, în Dognecea. Gimnaziul în Seghedin (1827—1833), studii teologice la Seminarul din Vârșeț (1833—1837). Preot în Dognecea (1838—1883) și profesor la Institutul teologic din Caransebeș (1865—1870). Are traduceri și prelucrări din limba latină, precum și alte lucrări.

Lucrări: Marcu Aureliu Antonin Filosoful: *Semper homos, nomenque tuum laudes que manebunt*. Tradus de..., Tomul I, Sibiu, 1854, 302 p.; *Numa Pompiliu, al doilea rege după Romul*. Traducere, Lugoj, 1872, 191 p.; *Meditațiuni spirituale pentru înaintarea creștinismului adevărat și a cultului dumnezeiesc de casă*. Tradus de ..., Sibiu, 1875, 175 p.; *Educațiune de școală și acasă, compusă după datele, cunoștințele și experiențele educatorilor celor mai probați*, Sibiu, 1877, 93 p.; *Doctrina fericirii, ilustrată prin sentenție filosofice culese din scrierile celor mai celebrii filosofi antici și moderni, cu un adaus colecțiunii de 500 sentenție filosofice*, Sibiu, 1878, 4 f. + 88 p.

Literatura: Andrei Ghidiu și Iosif Bălan, *Monografia orașului Caransebeș*, Caransebeș, 1909, p. 196—197; I. D. Suciu, *Literatura bănățeană de la început până la Unire (1582—1918)*, Timișoara, 1940.

VERZAN SABIN, preot. N. 1 mai 1928, în Negoești, jud. Gorj, în familie de preot, † 30 mai 1997, în București. Studii la Seminarul teologic „Sf. Nicolae" din Râmnicu Vâlcea (1939—1947) și la Institutul Teologic din București (1947—1951); cursuri de doctorat la același Institut (1952—1955), cu doctorat în 1988. Preot la biserica „Sf. Ioan Botezătorul" din Ferentari-București (1955—1997), protopop la Protoeria II Capitală (1961—1964), consilier administrativ patriarhal al Sectorului Editură și Tipografie al Institutului Biblic și de Misiune al Patriarhiei (1964—1997). A reprezentat Biserica Ortodoxă Română — mai ales Institutul Biblic și de Misiune — în relațiile cu Societățile Biblice Unite; participant la câteva întruniri pe teme biblice peste hotare.

Lucrări: *Familia în lumina învățăturii Noului Testament*, în MO, an. VI, 1954, nr. 9—10, p. 511—525; *Credința și faptele bune, condiții ale mântuirii, în Epistolele Sfântului Apostol Pavel*, în ST, an. VI, 1954, nr. 9—10, p. 495—510; *Cârmuirea Bisericii în epoca apostolică*, în ST, an. VII, 1955, nr. 5—6, p. 336—352; *Slujirea preoțească după Epistolele Sfântului Apostol Pavel*, în MO, an. VII, 1955, nr. 5—6, p. 277—294; *Predica de pe Munte, izvor de învățătură pentru viața creștină*, în GB, an. XVII, 1958, nr. 1—2, p. 78—97; *Cronologia manuscriselor de la Marea Moartă*, în ST, an. XII, 1960, nr. 1—2, p. 40—59; *Câteva probleme ale teologiei qumranite și creștinismul primar*, în GB, an. XIX, 1960, nr. 1—2, p. 66—78; *Importanța manuscriselor pe papirus pentru studiul Evangheliei după Ioan*, în MO, an. XII, 1960, nr. 7—8, p. 422—457; *Nestle-Aland, Novum Testamentum Graece. Introducere, traducere românească, notă introductivă*, în ST, an. XXXVII, 1985, nr. 5—6, p. 305—347; *Biblia în cultura teologică românească*, în BOR, an. CIV, 1986, nr. 3—4, p. 91—102; *Epistola întâi către Timotei a Sfântului Apostol Pavel. Introducere, traducere și comentariu*. Teză de doctorat, București, 1988, 616 p. (extras din ST, an. XL, 1988, numerele 2, 3, 4, 5, 6 și an. XLI, 1989, numerele 1 și 2); *Faptele Apostolilor — o carte a prototipurilor*, în ST, an. XLII, 1990, nr. 1, p. 38—76; *Preoția ierarhică sacramentală în Biserica Ierusalimului*, în „Ortodoxia", an. XLII, 1990, nr. 1, p. 15—93; *Preoția ierarhică sacramentală în Biserici întemeiate în lumea păgână*, în ST, an. XLII, 1990, nr. 5—6, p. 3—50; ST, an. XLIII, 1991, nr. 1, p. 3—45; „Ortodoxia", an. XLIII, 1991, nr. 1, p. 7—124; *Preoția ierarhică sacramentală la sfârșitul epocii apostolice*, în ST, an. XLIII, 1991, nr. 2, p. 53—101; nr. 3, p. 49—105; nr. 4, p. 3—50; „Ortodoxia", an. XLIII, 1991, nr. 2, p. 5—116; nr. 3, p. 105—184 (și extras sub titlul *Preoția ierarhică sacramentală în epoca apostolică*, București, 1992, 732 p.); *Sfânta Scriptură, temei, izvor și reflectare în pictura bisericească*, în ST, an. XLIV, 1992, nr. 1—2, p. 32—47; *Câteva date introductive asupra Sfintei Scripturi*, în ST, an. XLIV, 1992, nr. 3, p. 25—51; *Faptele Apostolilor (capitolele I și 2). Note exegetice*, în „Ortodoxia", an. XLVI, 1994, nr. 1, p. 28—115; *Epistola Sfântului Apostol Pavel către Tit. Introducere, traducere, comentariu și teologie*, București, 1994, 416 p.; *Propovăduirea Evangheliei în Sciția Mică (Dobrogea) Argumente și temeiuri noutestamentare*, în ST, an XLVII, 1995, nr. 4—6, p. 79—118 (și extras); *Sfinții Apostoli în fața îndatoririi de a propovădui Evanghelia la toate neamurile*, în ST, an XLVIII, 1996, nr. 1—2, p. 3—32; *Sfântul Apostol Pavel. Istoria propovăduirii Evangheliei și organizării Bisericii în epoca apostolică*, București, 1996, 375 p. + 1 h. Alte articole, recenzii, reportaje și predici în „Studii Teologice", „Biserica Ortodoxă Română", „Glasul Bisericii", „Mitropolia Olteniei" ș.a.

A îndrumat întreaga activitate editorială din cadrul Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române din ultimii 30 de ani (cărți de cult, manuale pentru învățământul teologic, lucrări teologice, ediții ale Sfintei Scripturi etc.).

Literatura: *Necrolog*, în BOR, an. CXV, 1997, nr. 1—6, p. 99—103.

VETRANION (sau Bretanion, Bretanio), episcop la Tomis; atestat în scaun în 369, când se opune încercărilor împăratului Valens (364—378) de a-l atrage la arianism. Mulți istorici consideră că el a întocmit *Scrisoarea Bisericii din Gothia către Biserica din Capadocia*, care însoțea moaștele Sf. Sava de la Buzău, trimise Sf. Vasile cel Mare. Prăznuit ca sfânt (25 ian.).

Literatura: Jacques Zeiller, *Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'empire romain*, Paris 1918, p. 172 și 430—432; Dr. Ioan Dinu, *Contribuții la cunoașterea vlădicăi Betranion ori Vetranion*, în rev. „Tomis", an. XVIII, 1941, nr. 12, p. 9—18; Ilie I. Georgescu,

Viața creștină în vechiul Tomis, în MMS, an. XXXVIII, 1962, nr. 1—2, p. 21—23; Pr. Niculae Șerbănescu, *1600 de ani de la prima mărturie documentară despre existența Episcopiei Tomisului*, în BOR, an. LXXXVII, 1969, nr. 9—10, p. 999—1007; Pr. Prof. Vasile Gh. Sibiescu, *Legăturile Sfântului Vasile cel Mare cu Scythia Minor (Dobrogea)*, în „Ortodoxia", an. XXXI, 1979, nr. 1, p. 146—159; Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *Sfântul Bretanio, episcop de Tomis*, în vol. *Actele martirice*, București, 1982, p. 335—341; Mitropolit Nicolae Corneanu, *Episcopul Bretanion al Tomisului*, în vol. „Studii patristice. Aspecte din vechea literatură creștină", Timișoara, 1984, p. 120—126; Emilian Popescu, *Sfântul Bretanion (Vetranion)*, în vol. *Sfinții români și apărători ai legii strămoșești*, București, 1987, p. 160—165; Emilian Popescu, *Bretanion* ..., în vol. *Christianitas daco-romana*, București, 1994, p. 111—116.

VICIU ALEXIU, preot, folclorist și pedagog. N. 14 dec. 1855, în Agrișteu, jud. Mureș, † 6 febr. 1950, în Blaj. Studiile gimnaziale la Blaj (1867—1874), Filosofia și Teologia în Colegiul „De Propaganda Fide" din Roma (1874—1877), terminate, însă, la Blaj (1877—1879). Profesor suplinitor (1879), provizoriu (1882) și definitiv (1890) la Gimnaziul din Blaj, pentru Limbile Română și Latină (a mai predat Greaca, Maghiara și Franceza), funcționând până la pensionare (1911); din nou profesor la București (1913), Ocna Sibiului, Lipova (1919—1920), Târgu Mureș (1920—1921) și Cluj (1921—1922); preot (14 aug. 1881), mai târziu „viceprotopop" (1899) și protopop onorar. A fost unul dintre cei mai de seamă culegători de folclor din Transilvania, după Ion Pop Reteganul și Ioan Micu Moldovan; a publicat manuale didactice și altele.

Lucrări: *Colinde din Ardeal. Datini de Crăciun și credințe poporane*. Culegere cu adnotațiuni și glosar, București, 1914, XII + 212 p. (cu 306 piese); *Flori de câmp. Doine, strigături, bocete, balade*. Colecție de folclor inedită, publicată cu un studiu introductiv, note, indici și glosar de R. Todoran și I. Taloș, Cluj-Napoca, 1976, 336 p. (cu 1230 texte; cântece de dragoste și dor, de jale și urât, de cătănie, bocete, strigături, balade).

Încercări în vocalismul limbei române, Blaj, 1893, 47 p.; *Nume de familie la românii din Ungaria*, Blaj, 1902, 29 p.; *Limba română poporană și dialectul sicilian. Paralelă*, Blaj, 1904, VII + 120 p.; *Glosariu de cuvinte dialectice din graiul viu al poporului român din Ardeal*, în An. Acad. Rom., M. S. L., s. II, tom. XXXIX, București, 1906—1907, p. 59—163 (și extras, 105 p.); *Supliment la Glosar...*, în An. Acad. Rom., M. S. L., s. III, t. III, București, 1927, p. 41—56 (și extras, 16 p.).

Exerciții practice în partea formală a gramaticii latine, Blaj, 1883; *Legendariu românesc pentru clasele V și VI gimnaziale*, Blaj, 1884; *Biografiile autorilor latini pentru clasele V—VIII gimnaziale*, Blaj, 1892, 53 p.; *Dicționar portativ latin-român*, Blaj, 1892, 320 p.; *Carte de cetire pentru a V-a clasă gimnasială și alte școli medii*, Sibiu, 1896, 238 p.

Diferite colaborări la „Convorbiri Literare" — București, „Foaia Bisericească", „Foaia Scolastică", „Unirea", „Cultura Creștină", toate la Blaj.

Literatura: *Șematismul veneratului cler al Arhidiecesei metropolitane gr. cat. române de Alba Iulia și Făgăraș*, Blaj, 1900, p. 780; Dr. Ioan Rațiu, *Studii și biografii*, Blaj, 1904, p. 130—142; Studiul introductiv la Ediția R. Todoran — I. Taloș; Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, 1974, p. 427—428; Iordan Datcu și S. C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor*, București, 1979, p. 441—442; Nicolae Comșa și Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului*, București, 1994, p. 109—110.

VICOL ISAIA (din botez Ioan), episcop. N. 1 ian. 1821, în Sărata Dobreni, jud. Neamț, în familie de preot, † 20 iun. 1878, în Roman. Studii la Seminarul de la Socola. Hirotonit preot la 19 mart. 1844 pentru parohia Valea Viei — Neamț, dar în anul următor a rămas văduv; s-a călugărit la Socola, sub numele Isaia, fiind numit duhovnic al elevilor și eclesiarh al bisericii Seminarului; din 1848 a fost numit și profesor; în 1863 numit rector „provizoriu" și egumen la Socola; protosinghel în 1856, arhimandrit, iar din 1862 arhiereu titular cu titlul „Dioclias"; în 1863 „curator provizoriu" la mănăstirea Barboi din Iași, în 1865 egumen la Golia în Iași; la 21 mai 1866 delegat să sfințească schitul românesc Prodromul din Muntele Athos. La 9 nov. 1868 numit „locotenent de episcop" la Roman, iar la 18 ian. 1873 ales episcop eparhiot. Sub el s-a ridicat actuala reședință episcopală din Roman.

Literatura: Alexandru Cristea, *Viața și activitatea episcopilor Romanului din secolul al*

XIX-lea, București, 1901, p. 25—27; General Dr. N. Vicol, *Cartea neamului Vicol*, București, 1931; Preot Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, Roman, 1984, p. 295—298.

VIDA GHERMANO, arhimandrit, profesor. N. sfârșitul sec. XVIII, în Maramureș, † d. 1853, la Iași; din botez „Gheorghe Vida, român nobil din Marmația", cu studii, probabil, în Pesta. În 1827 era în Iași, ca profesor al tinerilor V. Alecsandri, M. Kogălniceanu, Al. I. Cuza ș.a.; după 1834 s-a călugărit, fiind profesor de Elină și Latină la Seminarul de la Socola, profesor de Elină la un Colegiu particular din Iași, „inspector" (director) al tipografiei mitropolitane, bibliotecar și duhovnic la Mitropolie. A editat — cu cheltuiala sa — în tipografia Mitropoliei din Iași, câteva cărți de slujbă, precum și *Hronica românilor și a mai multor neamuri*... a lui Gheorghe Șincai (tom. I, Iași, 1843, 2 + 237 p.). Din banii lăsați prin testament (1853), s-au tipărit mai multe manuale pentru seminar. El însuși a tipărit o *Gramatică practică româno-franțozească... spre folosul tinerimii românești*, Buda, 1833, 6 + 528 p.

Literatura: Preot Mihai Mănucă, *Arhimandritul Ghermano Vida*, în MMS, an. XXXVII, 1961, nr. 7—8, p. 560—568; Ioan Chindriș, *Chipuri din hronicul neamului*, București, 1977, p. 61—64 (cap. „German Vida și Gheorghe Șincai").

VINTILESCU PETRE, profesor de teologie. N. 25 sept. 1887, în Cătăneasca, jud. Argeș, în familie de preot, † 12 iun. 1974, în București. Studii la Seminarul inferior din Curtea de Argeș (1900—1903), continuând la Seminarul „Central" din București (1903—1907), la Facultatea de Teologie din București (1907—1911), unde a obținut licența (1911) și doctoratul (1926). Preot în Rătești-Furduiești, jud. Argeș (1911—1914), preot ajutor la biserica „Maica Precista" din Pitești (1914—1917), preot paroh la biseric „Sf. Ioan Botezătorul" din Pitești (1917—1928), profesor de Religie la Școala normală (un timp director) și la Liceul de fete din Pitești (1919—1928), membru și apoi președinte al Consistoriului eparhial și revizor eparhial în cadrul Episcopiei Argeșului, protoereu al „Argeșului de jos", consilier cultural la aceeași Episcopie. La 1 febr. 1928 a fost numit profesor agregat la catedra de Liturgică și Pastorală de la Facultatea de Teologie din București, titularizat la 1 apr. 1930, funcționând până la 1 mart. 1950, când a fost pensionat pentru limită de vârstă; suplinitor al catedrei de Drept bisericesc (1936—1938), decan al Facultății de Teologie (1 dec. 1938—8 oct. 1940 și 3 sept. 1946—4 dec. 1948), preot la biserica „Sfinții Voievozi" din București (1928—1940), preot la biserica ortodoxă română din Paris (cu concediu de la catedră, 1 ian. 1932—1 aug. 1933), iconom stavrofor; președinte al Consistoriului Central Bisericesc (1954—1966). A publicat numeroase lucrări de Liturgică (practică liturgică și tipic, istoria și explicarea cultului creștin, arta religioasă) și Pastorală.

Lucrări: *Cultul și ereziile* (teză de doctorat), Pitești, 1926, 180 p.; *Sacrificiul religios ca principiu al Liturghiei. Studiu dogmatico-liturgic*, București, 1927, 78 p.; *Două imne îngerești în Liturghie: imnul heruvimic și imnul serafimic*, Pitești, 1927, 74 p.; *Misterul liturgic*, București, 1929, 120 p.; *Încercări de istoria Liturghiei. Liturghia creștină în primele trei veacuri*, în ST, an. I, 1929, nr. 1, p. 178—208; 1930, nr. 2, p. 100—140 și nr. 3, p. 80—100 (și extras, București, 1930, 136 p.); *Contribuții la revizuirea Liturghierului român. Proscomidia. Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur. Studiu și text*, București, 1931, 157 p.; *Preotul în fața chemării sale ca păstor al sufletelor. Capitole de Teologie pastorală indirectă*, București, 1934, 215 p.; *Despre poezia imnografică din cărțile de ritual și cântare bisericească*, București, 1937, 490 p.; *Spovedania și duhovnicia*, București, 1939, 423 p. (reeditare: Alba Iulia, 1995, 312 p.); *Liturghiile bizantine privite istoric în structura și rânduiala lor*, București, 1943, 156 p.; *Însemnări pentru o nouă ediție a Liturghierului*, București, 1947, 56 p.; *Liturghierul explicat*, București, 1972, 384 p. (reeditat, București, 1998, 396 p.).

În reviste: *Valoarea socială a Liturghiei*, în ST, an. II, 1931, nr. 1, p. 37—48; *Parohia ca teren de dezvoltare a spiritualității creștine*, în ST, an. VI, 1937, nr. 1, p. 31—60; *Troparul Ceasului al treilea în rânduiala Epiclesei*, în BOR, an. LV, 1937, nr. 1—2, p. 1—21; *Trupul și Sângele Domnului în Sfânta Împărtășanie*, în BOR, an. LV, 1937, nr. 5—6, p. 300—310; *Proscomidia privită istoric în structura și rânduiala ei*, în BOR, an. LX, 1942, nr. 7—8, p. 320—360; *Liturghia credincioșilor privită istoric în structura și rânduiala ei*, în BOR, an. LXI, 1943, nr. 1—3, p. 33—85; *Liturghia în viața românească*, în BOR, an. LXI, 1943, nr. 4—6, p.

185—209; *Cântarea poporului în Biserică în lumina Liturghierului*, în BOR, an. LXIII, 1945, nr. 9, p. 409—423; *Funcțiunea eclesiologică sau comunitară a Liturghiei*, în BOR, an. LXIV, 1946, nr. 1—3, p. 1—28; *Funcțiunea catehetică a Liturghiei*, în ST, an. I, 1949, nr. 1—2, p. 17—33; *Spovedania, prilej de pastorație individuală*, în ST, serie nouă, an. I, 1949, nr. 9—10, p. 695—712; *Contribuții la lămurirea unei controverse de tipic privitoare la vohodurile Liturghiei*, în ST, an. III, 1951, nr. 3—4, p. 121—166; *Binația Liturghiei*, în ST, an. II, 1950, nr. 3—6, p. 125—136; *Ora sau vremea din zi pentru săvârșirea Liturghiei Darurilor mai înainte sfințite*, în ST, an. IV, 1952, nr. 1—2, p. 66—76; *Sfânta Împărtășanie în spiritualitatea creștină*, în ST, an. V, 1953, nr. 5—6, p. 382—406; *Elemente de istoria artei creștine. Partea întâi: arhitectura religioasă creștină*, în BOR, an. LXXXIV, 1966, nr. 1—2, p. 125—188; nr. 3—4, p. 331—355; nr. 5—6, p. 584—601; an. LXXXV, 1967, nr. 1—2, p. 180—209; nr. 9—10, p. 1024—1044; nr. 11—12, p.1255—1282; an. LXXXVI, 1968, nr. 1—2, p. 199—208.

Morala creștină, manual pentru școlile secundare, 5 ediții, Pitești, 1923—1928; *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, manual pentru școlile secundare (în colaborare), București, 1930; *Principiile și ființa cultului creștin-ortodox. Curs de Liturgică generală sau Introducere în studiul Liturgicii*, litografiat, București, 1940, 269 p. Diferite articole în „Păstorul Ortodox"—Pitești, „Adevărul Bisericesc"—Pitești, „Buletinul Eparhiei Argeșului", „Biserica Ortodoxă Română", „Duminica Ortodoxă"—București etc.

A revizuit integral *Liturghierul* românesc, care a apărut până acum în patru ediții — 1956, 1967, 1974 și 1980 (ultima revăzută de Pr. Prof. Ene Braniște).

Literatura: Pr. Prof. Ene Braniște, † *Preotul profesor Petre Vintilescu*, în ST, an. XXVI, 1974, nr. 7—8, p. 592—598; *Necrolog*, în GB, an. XXXIII, 1974, nr. 5—6, p. 565—566; Pr. Prof. I. R(ămureanu), *Prof. Pr. Dr. Petre Vintilescu*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 1—2, p. 49—50.

VLAD SOFRON, profesor de teologie. N. 20 mart. 1901, în Inuri, jud. Alba, † 13 ian. 1989, în Sibiu. Studii la Gimnaziul maghiar din Alba Iulia (1912—1916), în secția pedagogică a Institutului teologic-pedagogic din Sibiu (1916—1920), cu bacalaureat la Liceul „Gheorghe Lazăr" din Sibiu, Institutul Teologic din Sibiu (1920—1923), cu examene de diferență și anul IV la Facultatea de Teologie din București (1927—1928), la care a obținut licența (1929) și doctoratul (1937); studii de specializare — mai ales pentru Noul Testament — la Facultățile de Teologie protestantă și catolică din Strasbourg (1925—1927), Münster și Berlin (1929—1930). Profesor suplinitor de Religie în Alba Iulia (1923—1924 și 1928—1929), apoi la Școala normală de băieți din Cluj (din 1930), la care a fost definitivat, în urma examenului de capacitate; profesor de Religie la Seminarul pedagogic universitar din Cluj (1934—1939); profesor de Noul Testament la Academia teologică din Oradea (1939), detașat la Academia din Caransebeș (1940—1941), iar între 1941 și 1948 din nou la Academia din Oradea mutată la Timișoara; rector al Academiei în 1942—1945, diacon și preot în 1930, protopop în 1942, inspector general al învățământului religios în Ministerul Cultelor (1945), duhovnic al studenților de la Politehnica și Facultatea de Medicină din Timișoara (1946—1948). În dec. 1948 transferat la Institutul Teologic Universitar din Sibiu la catedra de Noul Testament, iar la 1 sept. 1952 titular al catedrei de Istoria Bisericii Române până la pensionare (1969); rector al Institutului între anii 1952 și 1969, iconom stavrofor (1958), membru în Adunarea Eparhială a Arhiepiscopiei Sibiului și în Consiliul Arhiepiscopesc din 1954 până la pensionare. A făcut parte din delegațiile Bisericii Ortodoxe Române la Adunările generale ale Conferinței Creștine pentru pace de la Praga din 1961 și 1964; membru în Comisiile pentru afaceri internaționale ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor și Conferinței creștine pentru pace, participând la câteva ședințe ale acestora.

Lucrări: *Convertirea Sf. Apostol Pavel*, București, 1929, 23 p.; *Prologul Evangheliei a patra. Studiu critic-exegetic* (teză de doctorat), Cluj, 1937, 206 p.; *Mărturia Sf. Apostol Pavel despre viața și învățătura Mântuitorului*, Caransebeș, 1941, 70 p.; *Adevăruri vechi pentru zidire nouă. Tălmăciri biblice pentru tineret*, Sibiu, 1941, 90 p.; *Școala mitologică. Studiu istoric—critic*, Sibiu, 1943, VIII + 83 p.; *Sub semnul crucii*, Timișoara, 1944, 41 p.; *Ideile teologice fundamentale ale Evangheliei*, în ST, an. II, 1950, nr. 3—6, p. 158—177; *Sfântul Apostol Pavel*

păstor de suflete, în ST, an. III, 1951, nr. 7—8, p. 437—448; *Lămurirea ortodoxă a unor texte biblice*, în „Ortodoxia", an. VI, 1954, nr. 1, p. 42—63; *Atitudinea Bisericii Ortodoxe față de problemele sociale. Principii cu caracter social desprinse din Sfintele Evanghelii*, în ST, an. VI, 1954, nr. 3—4, p. 158—173; *Principii misionare și sociale în Epistolele Sfântului Apostol Pavel*, în ST, an. VII, 1955, nr. 5—6, p. 285—304. Este coautor la *Studiul Noului Testament*. Manual pentru uzul studenților Institutelor Teologice, București, 1954, XII + 208 p. (ed. a II-a, București, 1977, 256 p.)

Trei sute de ani de la moartea mitropolitului Varlaam, în MA, an. II, 1957, nr. 9—10, p. 640—653; *Ecoul evenimentelor din Biserica românească din Principate în ziaristica bisericească de la Sibiu*, în BOR, an. LXXIX, 1961, nr. 3—4, p. 381—392; *Istoria Institutului teologic de grad universitar din Sibiu*, în MA, an. VI, 1961, nr. 11—12, p. 677—744; *Din viața Mitropoliei ardelene în cei 100 de ani de existență*, în MA, an. IX, 1964, nr. 11—12, p. 841—863; *Mitropolitul Antim Ivireanul*, în MA, an. XII, 1967, nr. 1—3, p. 43—81; *Prezența cărții râmnicene din secolul al XVIII-lea în Transilvania și Banat*, în MA, an. XXIV, 1979, nr. 4—6, p. 319—346; *Institutul Teologic Universitar din Sibiu*, în vol. *Arhiepiscopia Sibiului — pagini de istorie*, Sibiu, 1981, p. 95—112.

Alte articole, recenzii, cronici, în „Renașterea"—Cluj, „Legea Românească"—Oradea, „Biserica Bănățeană"—Timișoara, „Telegraful Român", „Mitropolia Ardealului" etc.

Literatura: Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Preotul profesor și rector dr. Sofron Vlad, la a 70-a aniversare*, în MA, an. XVI, 1971, nr. 5—6, p. 443—451; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, † *In memoriam: Preotul profesor dr. Sofron Vlad*, în ST, an. XLI, 1989, nr. 1, p. 115—117 (și în MA, an. XXXV, 1989, nr. 1, p. 137—143).

VOICU CONSTANTIN, profesor de teologie. N. 5 dec. 1929, în Brașov. Studii la Liceul „Andrei Șaguna" din Brașov (1940—1948) și la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1948—1952); cursuri de doctorat — Patrologie — la Institutul Teologic Universitar din București, cu examenul de doctorat în 1975; studii de specializare la Facultățile de Teologie protestantă din Geneva și Neuchâtel (1977—1978). Bibliotecar (1952—1959), secretar-șef (1959—1973), apoi lector (1973—1975), conferențiar (1975) și profesor titular (1976—2000) la catedra de Patrologie de la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, prorector (1976—1979), apoi rector (1979—1992) al Institutului; profesor și decan la Facultatea de Teologie din Alba Iulia (1994—2000); diacon (1952), arhidiacon (1976). Delegat la mai multe conferințe și întruniri peste hotare: Congresul profesorilor de Teologie ortodoxă de la Atena (1976), Simpozionul internațional „Căutarea păcii dincolo de diferențele ideologice" (Detroit 1980), a șaptea Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Canberra, 1991) și altele.

Lucrări: *Probleme dogmatice în opera „Marele Cuvânt Catehetic" al Sf. Grigorie de Nissa*, în „Ortodoxia", an. XIII, 1961, p. 214—229; *Hristologia Părinților Apostolici*, în „Ortodoxia", an. XIII, 1961, nr. 3, p. 405—418; *Maica Domnului în teologia Sfântului Ioan Damaschin*, în MO, an. XIV, 1962, nr. 3—4, p. 165—184; *Problema „omousios" la Sf. Atanasie cel Mare*, în MO, an. XV, 1963, nr. 1—2, p. 3—20; *Problematica teologiei Sfântului Grigorie de Nissa*, în MA, an. IX, 1964, nr. 3—5, p. 230—251; *Teologia muncii la Sfântul Ioan Gură de Aur și actualitatea ei* (teză de doctorat), în MA, an. XX, 1975, nr. 3—5, p. 195—326 (și extras); *Sfântul Ioan Gură de Aur și unitatea Bisericii*, în ST, an. XXVIII, 1976, nr. 1—2, p. 72—81; *Unitatea Bisericii în „oikumene" după Sf. Vasile cel Mare*, în MB, an. XXIX, 1979, nr. 4—6, p. 275—285; *Învățătura despre creație la Sfântul Vasile cel Mare*, în vol. *Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvârșirea sa*, București, 1980, p. 70—93; *Concepția patristică despre tradiția biblică*, în MA, an. XXX, 1985, nr. 7—8, p. 409—421; *Circulația scrierilor patristice în teritoriile intracarpatice și specificul spiritualității transilvănene*, în vol. *Contribuții transilvănene la teologia ortodoxă*, Sibiu, 1988, p. 118—142; *Biserica strămoșească din Transilvania în luptă pentru unitatea spirituală și națională a poporului român*, Sibiu, 1989, 344 p.; *Hristologia cosmică după învățătura Sfântului Maxim Mărturisitorul*, în ST, an. XLI, 1989, nr. 4, p. 3—20; *Sfântul Ciprian și unitatea Bisericii*, în AB, an. II (XLII), 1992, nr. 10—12, p. 36—57; *Sfinți Părinți mai de seamă ai Bisericii*, în vol.

Credinţă ortodoxă şi viaţă creştină, Sibiu, 1992, p. 58—96; *Sfântul Ioan Damaschinul premergător al formulărilor doctrinare de la Sinodul VII ecumenic*, în RT, an. II (74), 1992, nr. 1, p. 3—11; *Orthodox Theology the Problems of the Environment*, în „The Greek Orthodox Review", 38, 1993, nr. 1-4, p. 173-186; *Hristos în viaţa şi opera Sfântului Ignatie Teoforul*, în AB, an. IV (XLIV), 1994, nr. 10—12, p. 27—58; *Transilvania. Istorie şi dăinuire românească*, Bucureşti, 1995, 320 p. (în colaborare; şi versiune engleză).

Alte articole în „Mitropolia Ardealului", „Telegraful Român", „Îndrumătorul bisericesc" de la Sibiu şi unele periodice ale comunităţilor ortodoxe române de peste hotare.

Literatura: *Curriculum vitae*, în teza de doctorat *cit.*, p. 322; ROC, an. III, 1973, p. 92—93; ROC, an. IX, 1979, nr. 4, p. 23—42; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învăţământ teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 369—370.

VOILEANU MATEI, preot, istoric. N. 17 aug. 1852, în Şoimuş jud. Mureş, † 20 iul. 1933, la Cluj. Gimnaziul în Târgu Mureş, Institutul teologic din Sibiu (1876—1879), Facultatea de ştiinţe juridice a Universităţii din Viena (1879—1883). Redactor la „Telegraful Român" (1883—1886 şi 1919—1920), preot (1892), asesor consistorial (consilier eparhial) la Sibiu (1886—1931), paralel: deputat în Sinodul Arhidiecezei Sibiului (Adunarea eparhială) şi în Congresul Naţional Bisericesc, aproape în toate legislaturile, catehet la Şcoala de fete a Asociaţiunii din Sibiu (1898—1918), în două rânduri preşedinte al „Reuniunii române de muzică din Sibiu", membru corespondent în secţia istorică a Astrei.

Lucrări: *Codicele Matei Voileanu. Scrieri din prima jumătate a veacului trecut*, Sibiu, 1891, 144 p. + 2 foi; *Momente din viaţa bisericească a românilor ortodocşi din Transilvania*, Sibiu, 1902, 62 p.; *25 de ani din viaţa Reuniunii române de muzică din Sibiu*, Sibiu, 1905, 195 p. + 12 f; *Cuvântări ocazionale*, Sibiu, 1906, 135 p.; *Icoane din viaţa Bisericii. Anul 1804*, Sibiu, 1926, 136 p.; *Să se facă lumină. Biserica românilor din Ardeal în veacul al XVIII-lea*, Sibiu, 1926, 132 p.; *Contribuţiune la istoria bisericească din Ardeal*, Sibiu, 1928, 184 p. Schiţe, culegeri de folclor, traduceri din H.M. Stanley, conferinţe, în „Telegraful Român" şi „Calendarul Arhiepiscopiei Sibiului"; colaborator la *Enciclopedia Română* de la Sibiu, în 3 vol. (1898—1904), cu articole privitoare la Africa.

Literatura: Ioan Lupaş, *Cuvântare funebră*, în TR, an. LXXXI, nr. 57 din 29 iul. 1933; Ioan Moga, *Matei Voileanu*, în AIINC, VI, 1931—1935, p. 801—803; Mircea Păcurariu, *Un istoric uitat: Matei Voileanu*, în MA, an. XXIX, 1984, nr. 3—4, p. 270—279.

VOIUTSCHI EMILIAN, profesor de teologie. N. 31 mart. 1850, în Cernăuţi, † 6 dec. 1920, în Cernăuţi. Gimnaziul în Cernăuţi, apoi Institutul teologic tot acolo (1870—1874), studii de specializare pentru Vechiul Testament şi limbile semitice la Facultăţile de Teologie din Viena, Innsbruk şi Strasbourg (1874—1877), primul doctor al Facultăţii de Teologie din Cernăuţi (1881). Prefect de studii la Seminarul (internatul) clerical din Cernăuţi (1878—1881), preot (1881), profesor suplinitor (1881), agregat (extraordinar, 1884) şi titular (1888) la catedra de Teologie Morală de la Facultatea de Teologie, pe care a deţinut-o până la moarte; suplinitor al catedrei de Vechiul Testament (1897—1900), decan al Facultăţii în cinci ani universitari, de două ori rector al Universităţii din Cernăuţi (1892/93 şi 1901/2); arhipresbiter stavrofor, redactor al revistei teologice „Candela" (1894—1910), director al Tipografiei eparhiale, inspector şcolar diecezan, consilier mitropolitan în Cernăuţi ş.a. A publicat numeroase studii de Morală şi Vechiul Testament, predici, recenzi etc.

Lucrări: *Prelegeri academice din Teologia Morală ortodoxă*, Vol. I, Introducere, Cernăuţi, 1906, IV + 269 p.; vol. II, Partea generală, Cernăuţi, 1911, 232 p.; vol. III, Partea specială (stenografiat, Cernăuţi, 1908, 323 p.). Este primul tratat ştiinţific de teologie morală în Biserica Ortodoxă Română; după „prelegerile" sale s-au orientat şi profesorii de mai târziu Atanasie Mironescu, Domiţian Spânu, Orest Bucevschi ş.a. O serie de studii publicate de el în revista „Candela" (unele şi în extras) au fost incluse în aceste trei volume. Menţionăm, totuşi, dintre ele: *Morala Testamentului Vechiu. Studiu relativ la istoria moralei creştine* („Candela" 1887 şi 1889, extrasul Cernăuţi, 1890, IV + 58 p.); *Doctrina romano-occidentală despre satisfacţiune*, în „Candela", VIII, 1889—1890 (şi extras); *Despre*

superstițiune („Candela", 1893 și extras în limbile germană și română, 23 p.); *Despre emanciparea femeii* (în „Candela", 1902, extrasul în limba germană 1901, în limba română 1902, 33 p.); *Sisteme principale și diferite principii morale–filozofice* (în „Candela", 1902, extrasul Cernăuți, 1903, 47 p.); *Istoria și literatura moralei creștine* (în „Candela", pe 1904, 1905 și 1906, cu peste 120 p.).

Alte lucrări: *Profetul Ioil*, tradus și comentat după textul masoretic, Viena, 1882, VI + 74 p.; *Proverbele lui Solomon*, traducere și explicare făcută după textul masoretic, în „Candela" pe 1901 (extras, Cernăuți, 1901, VIII + 161 p.); *Profețiile mesianice după Pentateuh*, explicare după textul original, Cernăuți, 1909, 22 p.; *Recăsătorirea preoților*, Cernăuți, 1907, 46 p. (extras din „Candela" pe 1907; este împotriva recăsătoririi, combătând teza canonistului sârb episcopul Nicodim Milaș, care admitea a doua căsătorie pentru preoți); studiul a fost tradus în limbile germană, sârbă, rusă, greacă și bulgară.

Împreună cu profesorul Teodor Tarnavschi a publicat *Predici pentru toate duminicile anului bisericesc*, 3 vol., Cernăuți, 1896, 1898, 1900, din care 47 îi aparțineau; alte predici a publicat în revista „Candela".

A revăzut și editat *Prelegerile academice din Dogmatica ortodoxă* ale profesorului Alexiu Comoroșan (2 vol., Cernăuți, 1887—1889) și *Cartea Psalmilor*, traducere și explicare după textul masoretic a profesorului Isidor Onciul (Cernăuți, 1899).

Literatura: Leonida Bodnărescu, *Autorii români bucovineni. Repertoriu*, Cernăuți, 1903, p. 27—28; Prof. Dr. Ioan Cornoiu, *Prof. Dr. Emilian Voiutschi*, în „Candela", an. XXVI, 1907, p. 452—456; *Necrolog*, în „Candela", 1923, nr. 12, p. 74; Arhim. Irineu Crăciunaș, *Preotul profesor Emilian Voiutschi*, în MMS, an. XLII, 1966, nr. 9—12, p. 674—688.

VONIGA DAVID, preot, publicist. N. 8 sept. 1867, în Gyula (în Ungaria), † 8 iul. 1933, în Giroc, lângă Timișoara. Liceul în Gyula, Szarvas, Beiuș și Budapesta, studii teologice la Institutul din Arad (1887—1890). Preot-paroh în Giroc (1890—1933).

Lucrări: *Dor și jale*, poezii, Gyula, 1893, 182 p.; *Expunerea spiritismului*, Arad, 1898, 175 p.; *Cuvântări bisericești*, Timișoara, 1903, 198 p.; *Etica creștinească sau referințele morale ale omului*, Timișoara, 1905, 178 p.; *Omiletica sau studiul oratoriei bisericești*, Orăștie, 1906, 236 p.; *Cuvântări ocazionale și funebrale*, tom. I, Orăștie, 1908, 248 p.; *Istorioare biblice*, Arad, 1908, 143 p. (ed. a II-a, Arad, 1910, 125 p.); *Micul Catehism pentru școlile poporale*, Arad, 1909 (ed. II, Arad, 1916); *Mizerie, boală, crimă, degenerare, sau alcoolismul și urmările lui*, Orăștie, 1910, 86 p.; *Activitatea pastorală a preotului în parohie*, Arad, 1926, 116 p.

Diferite broșuri, conferințe etc.; a redactat mai multe periodice din Timișoara: „Lumina", „Dreptatea", „Foaia de Duminică", „Luminătorul", „Banatul", „Revista Preoților" (1910—1918), colaborări la „Biserica și Școala" și alte periodice.

Literatura: *Necrolog*, în BȘ, an. LVII, nr. 31, 1933, p. 3; Maria Berény, *David Voniga, fondatorul revistei „Lumina" din Giula,* în rev. „Lumina", Giula, 1995, p. 7—13. *Bibliografia românească modernă,* (1831—1918), vol. IV, București 1996, p. 790–791.

VORNICESCU NESTOR (din botez Nicolae), mitropolit. N. 1 oct. 1927, în Lozova-Vorniceni, jud. Orhei, † 17 mai 2000, în Craiova. „Frate" în schitul Nechit-Neamț (1944), apoi în mănăstirea Neamț, ca rasofor (1946). Studii la Seminarul de muzică bisericească și Seminarul monahal din mănăstirea Neamț (1946—1951), la Institutul Teologic Universitar din București (1951—1955), unde a urmat și cursurile de doctorat, secția Patrologie (1955—1958); cursuri de specializare la Institutul Ecumenic de la Bossey și Facultatea de Teologie autonomă protestantă din Geneva (1969—1970), doctoratul în Teologie la București (1983). Tuns în monahism la mănăstirea Neamț (1951), primind numele Nestor, hirotonit ierodiacon (1951) și ieromonah (1956). Preot slujitor la catedrala mitropolitană din Iași și bibliotecar la Centrul eparhial Iași (1958—1962), stareț al mănăstirii „Sf. Ioan cel Nou" din Suceava (1962—1966) și protosinghel (1962), stareț al mănăstirii Neamț (1966—1970) și arhimandrit (1966). La 15 dec. 1970 ales, apoi hirotonit episcop vicar al Arhiepiscopiei Craiovei, cu titlul „Severineanul"; locțiitor de arhiepiscop al Craiovei (nov. 1972—ian. 1973); la 20 apr. 1978 ales, iar la 23 apr. înscăunat ca arhiepiscop al Craiovei și mitropolit al Olteniei. Membru de

onoare al Academiei Române (1991) și al Academiei de Științe din Chișinău (1992).

Ecumenist de seamă, a fost delegat de Sf. Sinod la o serie de sesiuni ale Conferinței creștine pentru pace cu sediul la Praga, fiind membru permanent în anumite Comisii. A făcut parte din mai multe delegații sinodale române care au vizitat alte Biserici.

Lucrări de Patrologie: *Munca manuală în monahism după Sfântul Vasile cel Mare*, în MMS, an. XXXI, 1955, nr. 9, p. 501—521; *Învățătura Sfântului Grigorie de Nissa despre chip și asemănare*, în ST, an. VIII, 1956, nr. 9—10, p. 585—602; *Începutul vieții de obște în monahism după Sfântul Pahomie cel Mare*, în MMS, an. XXXIII, 1957, nr. 5—6, p. 416—430; *Principii pedagogice în opera „Pedagogul" a lui Clement Alexandrinul*, în ST, an. IX, 1957, nr. 9—10, p. 726—740; *Viața morală și duhovnicească a preotului după lucrarea Sfântului Ambrozie „De officiis ministrorum"*, în BOR, an. LXXV, 1958, nr. 3—4, p. 333—347; *Combaterea nedreptăților sociale în cuvântările episcopului Asterie al Amasiei*, în ST, an. X, 1958, nr. 7—8, p. 454—462; *Dragostea față de om după scriitorii creștini din veacurile al doilea și al treilea*, în ST, an. X, 1958, nr. 9—10, p. 580—587; *Învățături duhovnicești din viața și opera Sfântului Vasile cel Mare*, în MMS, an. XLI, 1965, nr. 1—2, p. 43—54; *Aspecte ale desăvârșirii creștine după Sfântul Vasile cel Mare*, în „Ortodoxia", an. XXX, 1978, nr. 4, p. 604—637; *Scrieri ale Sfântului Vasile cel Mare în literatura Bisericii Ortodoxe Române*, în „Ortodoxia", an. XXXI, 1979, nr. 1, p. 19—52; *Învățătura Sf. Vasile cel Mare despre muncă*, în MO, an. XXXI, 1979, nr. 1—3, p. 10—48 (ultimele trei studii au apărut și în volum, cu titlul: *Despre viața și opera Sfântului Vasile cel Mare. La 1600 de ani de la trecerea sa către Domnul*, Craiova, 1979, 162 p. + XVI pl.).

Lucrări de Istoria Bisericii românești: *Legăturile Patriarhiei de Constantinopol cu Biserica românească în veacul al XVI-lea*, în MO, an. X, 1958, nr. 3—4, p. 191—202; *Arhiereul Narcis Crețulescu-Botoșăneanul (1835—1913)*, în MMS, an. XXXV, 1959, nr. 5—6, p. 333—343; *Cazaniile noastre*, în MMS, an. XXXVII, 1961, nr. 3—4, p. 181—202; *Arhimandritul Leon Asachi*, în MMS, an. XXXVIII, 1962, nr. 3—4, p. 213—242; *Instituții pentru îngrijirea sănătății patronate de mănăstirea Neamț*, în MMS, an. XXXIX, 1962, nr. 5—6, p. 442—450; *Arhimandritul Benedict Teodorovici — egumenul Moldoviței (1769—1785)*, în MMS, an. XXXIX, 1963, nr. 7—8, p. 513—529; *Reședința mitropolitului Dosoftei de la „Sf. Nicolae" Domnesc din Iași*, în MMS, an. XXXIX, 1963, nr. 9—10, p. 602—609; *Biserica Sfântul Gheorghe — Mitropolia Veche din Iași*, în MMS, an. XL, 1964, nr. 7—8, p. 398—408 (și în vol. *Monumente istorice-bisericești din Mitropolia Moldovei și Sucevei*, Iași, 1974, p. 335—340); *Xilogravuri-clișee executate de ieromonahul Veniamin Jacotă la mănăstirea Sucevița între anii 1855—1859*, în MMS, an. XLI, 1965, nr. 3—4, p. 181—189; *Două xilogravuri-clișee vechi din mănăstirea Sfântul Ioan cel Nou din Suceava*, în BOR, an. LXXXIV, 1966, nr. 1—2, p. 209—228; *O xilogravură din anul 1661: Imaginea celor două căi*, în MMS, an. XLII, 1966, nr. 5—6, p. 302—316; *Literatura patristică în preocupările mitropolitului Veniamin Costache*, în MMS, an. XLIII, 1967, nr. 1—2, p. 49—60; *Îngrijirea sănătății în vechile noastre mănăstiri*, în MO, an. XX, 1968, nr. 12, p. 65—70; *Mihail Kogălniceanu la Râșca în 1844*, în MMS, an. XLIV, 1968, nr. 3—4, p. 174—184; *Relații bisericești-culturale între mănăstirea Neamț și Transilvania din cele mai vechi timpuri până în preajma anului 1918*, în MMS, an. XLIV, 1968, nr. 11—12, p. 664—701; *Scrieri bizantino-eclesiastice în țările române (secolele XIV—XV)*, în MO, an. XXIII, 1971, nr. 11—12, p. 802—822; *Ctitorii mănăstirii Bucovăț, Stepan marele ban și fiul său Pârvu marele logofăt*, în MO, an. XXIV, 1972, nr. 9—10, p. 668—699; *Trei manuscrise psaltice vechi*, în MO, an. XXIV, 1972, nr. 11—12, p. 935—965; *Un manuscris necunoscut al duhovnicului Andronic: Istoria mănăstirii Secu*, în MMS, an. L, 1974, nr. 3—4, p. 180—196; *„Cântecul lui Adam" într-un vechi manuscris psaltic de la Strihareț*, în BOR, an. XCII, 1974, nr. 7—8, p. 1030—1039 (versiune franceză în RESEE, XV, 1977, p. 37—47); *Scrieri patristice și postpatristice în preocupările mitropolitului Dosoftei al Moldovei*, în MO, an. XXVI, 1974, nr. 9—10, p. 6—19; *Mitropolitul Dosoftei traducător și editor al unor texte patristice*, în MMS, an. L, 1974, nr. 9—12, p. 748—752; *Încercări, posibilități și propuneri în vederea înființării Patriarhatului înainte de 1925*, în BOR, an. XCIII, 1975, nr. 11—12, p. 1342—1365; *Propuneri simultane*

pentru înființarea Patriarhatului la București și a unei Mitropolii la Craiova, între anii 1882 și 1924, în MO, an. XXVI, 1975, nr. 11—12, p. 821—851 (și extras); *Rugăciuni pentru biruință în 1877—1878*, în „Ortodoxia", an. XXVIII, 1976, nr. 2, p. 378—401; *O cronică necunoscută a Războiului pentru Independență*, în BOR, an. XCIV, 1976, nr. 5—6, p. 535—579 (și extras); *Contribuția patriotică adusă de clerul din părțile oltene în anii 1877—1878*, în MO, an. XXIX, 1977, nr. 4—6, p. 259—305; *Personal monahal la „Crucea Roșie" pentru îngrijirea ostașilor răniți în 1877—1878*, în BOR, an. XCV, 1977, nr. 5—6, p. 397—413 (studiile menționate aci și altele, referitoare la Războiul de Independență au fost strânse în volumul: *Contribuții aduse de slujitorii bisericești pentru Independența de Stat a României, în anii 1877—1878*, Craiova, 1978, 196 p. + 90 fig.); *Cauze slujite și nedreptăți suferite de clericii olteni în 1907. Pagini patristice publicate atunci cu tâlc de episcopul Râmnicului-Noul Severin*, în MO, an. XXIX, 1977, nr. 1—3, p. 12—29; *Dosoftei mitropolitul Moldovei apărător al epiclezei euharistice*, în BOR, an. XCV, 1977, nr. 7—8, p. 727—753; *Episcopul Ilarion al Argeșului, sfetnicul lui Tudor Vladimirescu. File din calendarul strădaniilor sale de slujire a Bisericii și a Patriei (în anii 1820—1821)*, în MO, an. XXXIII, 1981, nr. 1—3, p. 7—77; *O matrice sigilară inedită 1821 și semnificația sa istorică*, în MO, an. XXXIII, 1981, nr. 7—9, p. 354—374 (ultimele două studii — cu introducere, indice și rezumate — publicate în volumul *Descătușarea*, Craiova, 1981, 217 p.); *Scrieri patristice în Biserica Ortodoxă Română până în sec. XVII. Izvoare, traduceri, circulație*. Teză de doctorat, Craiova, 1983, 448 p. (publicată și în MO, an. XXXV, 1983, nr. 1—2, 3—4, 5—6; reeditată sub titlul: *Primele scrieri patristice în literatura noastră, sec. IV—XVI*, Craiova, 1984, 638 p.); *Participarea mitropolitului Moldovei Sofronie Miclescu la înfăptuirea unirii Principatelor Române*, în BOR, an. CII, 1984, nr. 1—2, p. 79—117 și MO, an. XXXVI, 1984, nr. 1—2, p. 7—38 (și în extras, Craiova, 1985, 156 p.); *Un filosof străromân de la Histria dobrogeană: Aethicus Histricus, autorul unei Cosmografii și al unui alfabet (sec. IV—V)*, în MO, an. XXXVII, 1985, nr. 11—12 (și extras, Craiova, 1986, 51 p. + 14 p. anexe + 8 pl.); *Argumentul vechimii și neatârnării Mitropoliei Moldovei și Sucevei — pârghie în eforturile depuse pentru înfăptuirea unirii din 1859*, în BOR, an. CIV, 1986, nr. 9—10, p. 83—108.

O parte din aceste studii strânse în volumele *Desăvârșirea unității noastre naționale — fundament al unității Bisericii străbune*, Craiova, 1988, 668 p.; *„Biruit-au gândul". Studii de teologie istorică românească*, Craiova, 1990, 622 p. și *Studii de Teologie istorică*, Craiova, 1998, 438 p.; *Una dintre primele scrieri ale literaturii române străvechi: „Pătimirea Sfinților Epictet și Astion" (de la cumpăna secolelor III—IV)*, Craiova, 1990, 244 + XXII pl. (text român, francez, englez; extras din MO, an. XLI, 1989, nr. 1, p. 20—74). *Sfântul Ierarh Petru Movilă, mitropolitul Kievului, al Galiției și a toată Ucraina. Monografie haghiografică*, Craiova, 1999, 328 p.; *Sfântul Episcop Laurențiu de la Novae, sec. V*, Craiova, 2000, 58 p. + 31 pl. A coordonat apariția volumului *Sfinți români și apărători ai legii strămoșești*, București, 1987, 730 p. (cu un studiu introductiv, p. 5—35).

Romanul *În afara legii*, Iași, 1976, 231 p.

Alte studii, articole, cronici, dări de seamă, în periodicele menționate în lista bibliografică, la care se adaugă: „Telegraful Român"—Sibiu, „Ramuri"—Craiova, „Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena", unele publicații de peste hotare etc.

Literatura: *Înalt Prea Sfințitul Nestor Vornicescu, noul arhiepiscop al Craiovei și mitropolit al Olteniei*, în MO, an. XXX, 1978, nr. 4—6, p. 235—286; ROC, an. VIII, 1978, nr. 2, p. 26—34; *Curriculum vitae*, în teza de doctorat, p. 420—425; ROC, an. XIII, 1983, nr. 2, p. 16—21; *Necrolog*, în VO, an. 12, nr. 248—249 din 15 iunie 2000, p. 1—3; *Necrolog*, în MO, an. LII, 2000, nr. 3—4, p. 124—151 (Pr. Ioan Răduț).

VOROBCHIEVICI ISIDOR, preot, profesor, compozitor. N. 6 mai 1836, în Cernăuți, † 18 sept. 1903, în Cernăuți. Studii la Gimnaziul din Cernăuți (abs. 1857), Institutul teologic tot acolo (1857—1860), mai târziu la Conservatorul din Viena (1867—1868). Preot în Davideni (1861—1865) și Rușii Moldoviței (1865—1867), în Bucovina, apoi profesor de Muzică și cântare corală (1869—1900) la diferite școli din Cernăuți: Institutul teologic, Școala de cântăreți bisericești, Școala normală de învățători și învățătoare, Școala reală superioară și Gimnaziul

superior. A publicat manuale şi lucrări de muzică. A format numeroşi compozitori şi profesori de muzică: Ciprian Porumbescu, Eusebiu Mandicevschi, Tudor Flondor, Ilarie Voronca, Mihai Ursuleac ş.a.

Lucrări: *Manual de armonie muzicală*, Cernăuţi, 1869; *Cântările corale ale Liturghiei Sf. Ioan Gură de Aur*, 1869 (ed. a II-a, 1880); *Colecţiune de cântece pentru şcolile poporale*, Viena, 1870 şi 1889; *Cântări liturgice corale pentru şcolile poporale*, Viena, 1870 şi 1880; *Kurze allgemaine Musiklehre für Schule und Haus*, Viena, 1871 (ed. a II-a, 1876); *Armonia. Colecţiune de coruri*, Viena, 1886; *Cântări liturgice pentru cor bărbătesc*, Cernăuţi, 1887; *Cântări liturgice pentru cor mixt*, Cernăuţi, 1890;*Cântări liturgice pentru două voci egale*, Cernăuţi, 1896 (în colaborare cu Eusebiu Mandicevschi) etc.

Se cunosc de la el peste 240 de piese muzicale (cântări liturgice, coruri lumeşti, coruri religioase etc.), între altele şi muzica unor versuri de M. Eminescu (Ce te legeni codrule? sau De ce nu-mi vii?) şi V. Alecsandri (Arcaşul, Doină, doiniţă etc.).

A scris şi proză în limba ucraineană, sub pseudonimul Danilo Mlaca. Redactor pentru studiile în ruteană la revista „Candela" (1882—1900).

Literatura: *Enciclopedia Română*, tom. III, Sibiu, 1904, p. 1237; Ioan Vicoveanu, *Preotul profesor Isidor Vorobchievici*, în MMS, an. XXXVI, 1960, nr. 9—12, p. 675—680; Viorel Cosma, *Muzicieni români, Compozitori şi muzicologi, Lexicon*, Bucureşti, 1970, p. 460—461.

VUIA IGNATIE, protopop, profesor. N. dec. 1809, în Voivodinţ lângă Vârşeţ (Banatul sârbesc), † 27 febr. 1852, în Negotinul Timocului. Gimnaziul în Timişoara, Filosofia la Pesta, Teologia în Seminarul de la Vârşeţ (1829—1832). Preot în Lugoj (1832), asesor la Consistoriul din Vârşeţ (1833), profesor la secţia românească a Seminarului din Vârşeţ (1835—1848), protopop al Oraviţei (1848), ales vicar al Episcopiei din Vârşeţ în Adunarea naţională a românilor bănăţeni de la Lugoj (15/27 iun. 1848), dar în 1849, după înfrângerea revoluţiei, a fost nevoit să părăsească pentru totdeauna Banatul. A rămas de la el o *Teologie pastorală* în manuscris.

Literatura: FD, nr. 29 din 1904; Andrei Ghidiu şi Iosif Bălan, *Monografia oraşului Caransebeş*, Caransebeş, 1909, p. 191—192; P. Bizerea, *Ignatie Vuia, episcopul (sic) Vârşăţului (1848—1849)*, în BOR, an. XLVI, 1928, nr. 7, p. 603—607; Prot. Ion B. Mureşianu, *Protopopul Ignatie Vuia*, în MB, an. XXII, nr. 7—9, 1972, p. 470—474; Gligor Popi, *Românii din Banatul sârbesc*, Bucureşti, 1993, p. 177.

VULCAN SAMUIL, episcop. N. 31 aug. 1758, în Blaj, † 25 dec. 1839, în Oradea. Studiile gimnaziale la Blaj, cele teologice la Oradea şi Viena (1779—1784). Preot (1784), prefect de studii la Seminariile „Sf. Barbara" din Viena (1784) şi Agria (Eger), vicerector al Seminarului din Lemberg (Lvov), canonic, apoi vicar general al diecezei române unite din Oradea (1788—1806), episcop al acesteia (numit 1806, hirotonit 7 iun. 1807 şi instalat 11 iun. 1807), păstorind până la moarte. În acest timp s-au alipit la eparhia Oradiei 72 parohii româneşti din părţile Sătmarului, luate de la eparhia ruteană de Muncaci. A fost un sprijinitor al cărturarilor români de atunci; a susţinut — material şi moral — tipărirea cunoscutului *Lexicon românesc-latinesc-unguresc-nemţesc* (Buda, 1825), la care au lucrat mai mulţi cărturari români. A întemeiat Liceul din Beiuş, întâi ca gimnaziu inferior (1828), apoi ca gimnaziu complet (1836; existent şi azi sub numele său), întemeind pe seama sa o fundaţie de 75 000 florini şi o dotaţie specială de pâine pentru elevii săraci; posesorul unei mari biblioteci.

Literatura: Iosif Vulcan, *Panteonul român*, Pesta, 1869, p. 55—60; *Enciclopedia Română*, III, Sibiu, 1904, p. 1238; Iacob Radu, *Samuil Vulcan episcopul român unit al Orăzii Mari (1806—1839) şi Biserica Ortodoxă Română*, Oradea, 1925, 105 p.; Iacob Radu, *Istoria diecezei române unite a Orăzii Mari*...Oradea, 1930, p. 90—106; Dr. Gheorghe Ciuhandu, *Episcopii Samuil Vulcan şi Gherasim Raţ. Pagini mai ales din istoria românilor crişeni (1830—1840)*, Arad, 1935, XXX + 702 p.; Vasile Bolca, *Episcopul Samuil Vulcan al Orăzii*, Oradea, 1938, 111 p.; Iosif E. Naghiu, *Autobiografia episcopului Samuil Vulcan*, în rev. „Hrisovul", VII, 1947, p. 222—225; Viorel Faur, *Cărţile româneşti din biblioteca iluministului orădean*

Samuil Vulcan — mărturii incontestabile ale unității noastre culturale, în „Revista Bibliotecilor", 25, 1972, nr. 6, p. 350—353; Virgil Maxim, *Biblioteca lui Samuil Vulcan și cititorii săi*, în „Biblioteca și Școala", Oradea, 1976, p. 205—228; Pr. Gheorghe Naghi, *Un manuscris inedit din 1839 despre Samuil Vulcan*, în MB, an. XXVIII, 1979, nr. 5—8, p. 457—467; Florian Dudaș, *Cărțile românești din biblioteca lui Samuil Vulcan. Catalogul din 1829—1830*, în „Crisia", Oradea, 9, 1979, p. 381—419; Ioan Chindriș, *Luministul Samuil Vulcan (Crâmpeie inedite)*, în „Crisia", Oradea, 10, 1980, p. 583—587.

VULPESCU SOFRONIE (din botez Ștefan), episcop. N. 9 febr. 1856, în Lupșanu, jud. Călărași, † 6 sept. 1923, în București. După studii la Seminarul „Nifon" (1873—1877), în 1879 a fost hirotonit preot în Lupșanu (1879—1890); rămas văduv, s-a înscris în cursul superior al Seminarului „Central" (1890—1894) și la Facultatea de Teologie din București (1894—1898), funcționând paralel într-un post de cântăreț la biserica „Sf. Spiridon Nou" (1890—1893), apoi ca preot slujitor la catedrala mitropolitană (1893—1900). Tuns în monahism sub numele Sofronie (1893) și hirotesit protosinghel; în febr. 1900 a fost ales arhiereu-vicar al Episcopiei Râmnicului, cu titlul „Craioveanul" (hirotonit 18 mai); conduce eparhia — ca locțiitor — în 1912—1913, apoi, la 5 mai 1913, ales episcop eparhiot (înscăunat 16 iun. 1913); în mai 1917 autoritățile germane de ocupație i-au impus „domiciliu forțat" la mănăstirea Cheia, apoi la schitul Ialomicioara și la Căldărușani; la 8 iun. 1918 s-a retras din scaun, trăind restul vieții la București.

Timp de 20 de ani a tipărit „Calendarul Bisericii Ortodoxe" și câteva broșuri: *Viața și opera lui Immanuel Kant, Luther, Micul Catehism ortodox, Viața Sfinților Ecaterina și Ștefan, Viața Sfântului Nicolae* și o nouă ediție a *Noului Testament* (1909).

Literatura: Arhim. Iuliu Scriban, *Moartea episcopului Sofronie*, în BOR, an. XLI, 1922—1923, p. 938; Preotul Niculae Șerbănescu, *Episcopii Râmnicului*, în MO, an. XVI, 1964, nr. 3—4, p. 205—206; *Eparhia Râmnicului și Argeșului, Monografie*, vol. 1, Râmnicu Vâlcea, 1976, p. 137—138; Pr. Prof. Dr. Niculae Șerbănescu, *Ierarhii plaiurilor oltene în prima sută de ani de autocefalie*, în MO, an. XXXVII, 1985, nr. 5—6, p. 347—348.

Z

ZAHARIA VALERIAN (din botez Vasile), episcop. N. 6 nov. 1905, în satul Muncel, com. Străoane, jud. Vrancea, † 13 mart. 1996 în București. Studii la Seminarul teologic „Sf. Andrei" din Galați (1919—1927) și la Facultatea de Teologie din București (1927—1931), Seminarul pedagogic de pe lângă Universitatea din București (abs. 1931, examen de capacitate în 1937). Secretar la Școala de cântăreți bisericești din București (1929—1930), protopsalt la biserica „Spirea Veche" din București și pedagog la Seminarul monahal de la Cernica (1931—1932). Tuns în monahism sub numele Valerian și hirotonit ierodiacon (1932); profesor (1932) și director (1933) al unei Școli de cântăreți din Basarabia, ieromonah (1935), protosinghel (1936), arhimandrit (1937), profesor la Seminarul „Veniamin" din Iași (1940—1941), profesor de Religie în Ploiești și stareț al mănăstirii Ghighiu (1941—1944), exarh al mănăstirilor din Arhiepiscopia Bucureștilor (1944), stareț al mănăstirilor Câmpulung Muscel, apoi Antim din București. La 11 nov. 1951 ales episcop al Oradiei (hirotonit 13 nov., înscăunat la 25 nov. 1951); pus în retragere de Sf. Sinod la 12 dec. 1969. A desfășurat o apreciabilă activitate pastorală-misionară și culturală. Membru în câteva delegații sinodale române care au vizitat alte Biserici. A publicat lucrări teologice și antisectare.

Lucrări: *Îndrumătorul pastoral*, Oradea, 1953, 101 p.; *Taina mântuirii oamenilor*, Oradea, 1955; *Flori alese din grădina Sfintelor Scripturi. Concordanță biblică*, Oradea, 1955, XVIII + 388 p.; *Slujind Ortodoxia*, Oradea, 1965, 370 p. (culegere de articole); diferite broșuri, articole de îndrumare în „Mitropolia Ardealului", „Telegraful Român", „Îndrumătorul bisericesc" de la Sibiu ș.a.

Literatura: *Alegerea, hirotonia, înmânarea cârjei și înscăunarea noului episcop al Oradiei*, în BOR, an. LXIX, 1951, nr. 10—12, p. 435—445; *Prinos aniversar Prea Sfințitului Episcop Valerian al Oradiei*, în MA, an. VI, 1961, nr. 11—12, p. 827—834; *Prea Sfințitul Valerian al Oradiei sexagenar*, în MA, an. X, 1965, nr. 11—12, p. 846—850; vol. *Slujind Ortodoxia*, Oradea, 1965, p. 3—38; *Necrolog* în TR, an 144, nr. 17—18 din 1 mai 1996, p. 4 (pr. Vasile Ailioaiei).

ZAINEA PIMEN (din botez Vasile), arhiepiscop. N. 25 aug. 1929, în Greabănu, jud. Buzău. Studiile medii la Liceul din Râmnicu Sărat și la Seminarul monahal din mănăstirea Neamț (1948—1951), superioare la Institutul Teologic Universitar din București (1953—1957), studii de specializare la Universitatea din Köln (1976—1977). Tuns în monahism la mănăstirea Neamț (10 mart. 1951), sub numele Pimen, hirotonit ierodiacon (1951), apoi ieromonah (1957). Profesor la școlile monahale din mănăstirile Neamț și Secu (1951—1952), pedagog la Seminarul teologic din mănăstirea Neamț (1952—1953), egumen, apoi stareț la

mănăstirea Putna (1957—1961), preot-duhovnic la Văratec (1961—1962), preot la Durău (1962—1964), muzeograf la mănăstirea Putna (1964—1974), hirotesit protosinghel (1966) şi arhimandrit (1975), stareţ la mănăstirea „Sf. Ioan cel Nou de la Suceava" (1974—1978), exarh al mănăstirilor din Arhiepiscopia Iaşilor (1979—1982), episcop-vicar al aceleiaşi Arhiepiscopii, cu titlul „Suceveanul" (numit 10 ian. 1982, hirotonit 24 iun. 1982). La 24 ian. 1991 ales arhiepiscop al Sucevei şi Rădăuţilor (instalat la Suceava la 3 mart. 1991). A îndeplinit câteva misiuni peste hotare: în cadrul Arhiepiscopiei misionare ortodoxe române din Statele Unite şi Canada (1977), la Reprezentanţa Patriarhiei române din Ierusalim (1978), membru în câteva delegaţii sinodale care au vizitat alte Biserici.

Lucrări: *Icoana Naşterii Domnului nostru Iisus Hristos şi semnificaţia ei teologică redată în frescele din nordul Moldovei*, în MMS, an. LVII, 1981, nr. 10—12, p. 674—696; *Însemnătatea teologică a icoanei Botezului Domnului, după texte liturgice*, în MMS, an. LVIII, 1982, nr. 1—2, p. 75—86; *Cuvântul şi icoana*, MMS, an. LX, 1984, nr. 1—3, p. 54—64; *Întâmpinarea Domnului în iconografia bisericilor din nordul Moldovei*, în MMS, an. LX, 1984, nr. 1—3, p. 134—140; *Autonomie şi autocefalie în picturile bisericilor din Moldova*, în MMS, an. LXI, 1985, nr. 4—6, p. 311—337; *Icoana Învierii*, în MMS, an. LXII, 1986, nr. 3, p. 62—75; *Icoana Schimbării la Faţă*, în MMS, an. LXII, 1986, nr. 4, p. 58—63; *Păstori şi propovăduitori ai dreptei credinţe. Sfinţii Trei Ierarhi*, în MMS, an. LXIII, 1987, nr. 1, p. 12—25; *Învăţătura ortodoxă despre icoană*, în MMS, an. LXIII, 1987, nr. 5, p. 83—91; *Dobândirea, păstrarea şi desăvârşirea mântuirii noastre*, în MMS, an. LXIV, 1988, nr. 2, p. 36—45; *Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel în iconografia ortodoxă*, în MMS, an. LXIV, 1988, nr. 3, p. 40—50; o serie de articole, recenzii şi cronici în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei" sau „Candela" de la Suceava.

Literatura: MMS, an. LVIII, 1982, nr. 1—2, p. 171—173; BOR, an. C, 1982, nr. 7—8, p. 631—632; ROC, an. XII, 1982, nr. 2, p. 31—35; BOR, an. CIX, 1991, nr. 4—6, p. 19—28; MMB, *Teologie şi viaţă*, an. I (LXVII), 1991, nr. 1—3, p. 155—161.

ZAMFIRESCU DAN, teolog, bizantinolog, ziarist. N. 21 dec. 1933, în Bucureşti. Studii la Liceul „I. L. Caragiale" din Bucureşti (1944—1952), la Institutele teologice din Sibiu (1952—1954) şi Bucureşti (1954—1956), continuând, la cel din urmă, cursurile de doctorat—specialitatea Bizantinologie (1956—1959), apoi Facultatea de Limbi slave din Bucureşti (1961—1966) care i-a conferit doctoratul în 1971. A lucrat în redacţia revistelor Patriarhiei şi la Biblioteca Patriarhiei (1959—1960), la Asociaţia Slaviştilor (1961—1968), în redacţia revistei „Contemporanul" (1968—1973). Director al Editurii „Roza Vânturilor" (din 1990), în care au fost editate lucrările unor scriitori (Nichifor Crainic, Mircea Eliade ş.a.), cele mai multe cu prefeţele sale. Profesor la noua Facultate de Teologie-Litere a Universităţii din Târgovişte (din 1994). A publicat studii privind cultura românească veche şi modernă, spiritualitatea ortodoxă românească etc.

Lucrări: *Preambuluri de documente greceşti emanate din cancelariile domnilor români*, în ST, an. X, 1958, nr. 9—10, p. 621—642; *Probleme teologice şi haghiografice legate de supranumele Sfântului Simeon Noul Teolog*, în „Ortodoxia", an X, 1958, nr. 3, p. 395—429; *Manuscrise slave cu traduceri din Sfântul Simeon Noul Teolog*, în „Ortodoxia", an. XI, 1959, nr. 4, p. 535—566; *Preocupări de Bizantinologie şi relaţii românoneogreceşti în revistele din cuprinsul Patriarhiei Române în ultimii 15 ani*, în „Ortodoxia", an. XII, 1960, nr. 1, p. 116—136; *Studii şi articole de literatură română veche*, Bucureşti, 1967, 235 p.; *România — pământ de civilizaţie şi sinteză. Articole şi eseuri*, Bucureşti, 1969, 135 p.; *Literatura română veche (1402—1647)*. Introducere, ediţie îngrijită şi note de G. Mihăilă şi Dan Zamfirescu, 2 vol., Bucureşti, 1969, 309 + 294 p; *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*. Text ales şi stabilit de Florica Moisil şi Dan Zamfirescu. Cu o nouă traducere a originalului slavon de G. Mihăilă. Studiu introductiv şi note de Dan Zamfirescu şi G. Mihăilă, Bucureşti, 1970, 426 p. (o nouă ediţie, Bucureşti, 1996, CXVI + 430 p.); *Neagoe Basarab, 1512—1521. La 460 de ani de la urcarea sa pe tronul Ţării Româneşti*, Bucureşti, 1972, 453 p.; *Neagoe Basarab şi învăţăturile către fiul său Teodosie. Probleme controversate*. Bucureşti, 1973, 449 p.; *Istorie şi cultură*, Bucureşti, 1975, 234 p.;

Permanențele patriei, București, 1975, 366 p.; *Independență și cultură*, București, 1977, 192 p.; *„Via Magna"*, București, 1979, 296 p.; *Contribuții la istoria literaturii române vechi*, București, 1981, 461 p.; *O carte fundamentală a culturii europene*, broșură însoțitoare a ediției *Dobroljubije. La Philocalie slavonne de Paissy Velitchkovski*, Reproduction anastatique intégrale de l'édition princeps, Moscou, 1793, soignée et presentée par Dan Zamfiresco, Ed. Roza Vânturilor, București, 1990 (s-a tipărit și în limbile engleză și ucraineană); *Ortodoxie și romano-catolicism în specificul existenței lor istorice*, București, 1992, XII + 356 p.

O serie de articole în periodice: „Luceafărul", „Contemporanul", „Gazeta Literară" ș.a.

ZĂGREAN IOAN, profesor de teologie. N. 24 dec. 1912, în Blăjenii de Jos, jud. Bistrița-Năsăud, † 1 aug. 1991, în Cluj-Napoca. Studii la Liceul „Alexandru Odobescu" din Bistrița (1922—1929), la Academia Teologică din Cluj (1929—1933) și la Facultatea de Filosofie a Universității din Cluj (1931—1935); doctoratul în Teologie la Cernăuți — Suceava (1945). Profesor de Filosofie la Liceele din Turda (1935—1936), Năsăud (1936—1937), Arad (1937—1938), „Andrei Șaguna" din Brașov (1938—1945) și „Simion Ștefan" din Cluj (1945—1948), director al celui din urmă (1946—1948), profesor suplinitor de Liturgică la Academia Teologică din Cluj (1946—1948), profesor titular la catedra de Morală la noul Institut Teologic Universitar din Cluj (1948—1952), profesor pentru Studiile biblice și sistematice la Seminarul teologic din Cluj (1952—1967), director al Seminarului (1952—1960 și 1964), profesor de Morală la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1 ian. 1968—1 oct. 1982), diacon din 1935, mai târziu hirotesit arhidiacon stavrofor. A publicat numeroase studii de Teologie Morală, câteva de Liturgică.

Lucrări: *Creștinismul și drepturile fundamentale ale omului*, în ST, an. IV, 1952, nr. 3—4, p. 134—141; *Personalitatea morală după învățătura creștină ortodoxă*, în MA, an. II, 1957, nr. 3—4, p. 230—241; *Viața interioară a preotului și importanța ei pentru apostolatul preoției*, în MA, an. V, 1960, nr. 5—6, p. 392—412; *Principii de morală creștină în predica de pe munte*, în MA, an. VIII, 1963, nr. 1—3, p. 161—187; *Desăvârșirea vieții creștine prin Sfintele Taine*, în MA, an. IX, 1964, nr. 1—2, p. 73—98; *Un model de prietenie în Vechiul Testament: David și Ionatan*, în MA, an. X, 1965, nr. 4—6, p. 288—305; *Pentru o cât mai desăvârșită oficiere a Sfintei Liturghii*, în MB, an. XV, 1965, nr. 7—9, p. 585—598; *Opinii protestante cu privire la epicleza euharistică și dezvoltarea acesteia în Liturghiile răsăritene*, în MB, an. XV, 1965, nr. 10—12, p. 689—717; *Câteva caractere specifice ale virtuții creștine*, în MA, an. XI, 1966, nr. 7—8, p. 508—524; *Pozițiii ecumeniste în teologia ortodoxă din Apus*, în MA, an. XII. nr. 1967, nr. 6—7, p. 499—515; *Sfinții Trei Ierarhi, strălucite și neîntrecute modele de virtute creștină*, în MB, an. XXII, 1972, nr. 1—3, p. 25—38; *Biserica și umanismul vremurilor noastre*, în MA, an. XVII, 1972, nr. 9—10, p. 653—668; *Aspecte noi în studiul teologiei morale în Biserica romano-catolică*, în MO, an. XXX, 1978, nr. 7—9, p. 537—548; *Conceptele de obligație și datorie în morala creștină*, în MA, an. XXV, 1980, nr. 1—3, p. 35—57; *Chipul moral al femeii în scrierile lui Solomon și contextul concepției iudaice despre femeie*, în MA, an. XXVI, 1981, nr. 4—6, p. 278—298; *Conceptul de dreptate socială în teologia ortodoxă română actuală*, în „Ortodoxia", an. XXXIII, 1981, nr. 4, p. 594—628; *Însemnătatea și locul eclesiologiei euharistice în teologia Bisericii Ortodoxe Române*, în „Ortodoxia", an. XXXIV, 1982, nr. 3, p. 396—407; *Ierurgiile și importanța lor în viața morală a creștinilor*, în MA, an. XXXI, 1986, nr. 1, p. 20—35; *Câteva idei de dreptate socială la Sfântul Apostol Pavel*, în MB, an. XXXVI, 1986, nr. 5, p. 10—21; *Morala creștină*. Manual pentru Seminariile teologice, București, 1974, 317 p.(ed. a II-a, 1985, 348 p.). Coautor al lucrării *Teologia Morală ortodoxă*, pentru Institutele teologice, 2 vol., București, 1979—1980, 478 + 355 p.; *Dogmatică Ortodoxă*. Manual pentru Seminariile teologice, București, 1991, 404 p. (ed. II, Cluj-Napoca, 1997, 367 p.; în colaborare cu Pr. Prof. Dr. Isidor Todoran).

Mitropolitul Simion Ștefan, Cluj, 1946, 16 p.; *Episcopul Nicolae Ivan (1855—1936), primul ierarh al reînviatei Episcopii a Vadului, Feleacului și Clujului*, în MA, an. XVI, 1971, nr. 5—6, p. 416—427; *Prezența episcopului Nicolae Ivan în problemele vremii*, în vol. *Episcopul*

Nicolae Ivan... Studii și documente, Cluj-Napoca, 1985, p. 170–198.

Articole, predici, recenzii în revistele centrale bisericești „Mitropolia Ardealului", „Mitropolia Banatului", „Telegraful Român", „Îndrumătorul Bisericesc" de la Sibiu și Cluj ș.a.

Literatura: Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786–1986*, Sibiu, 1987, p. 363–364; *Necrolog*, în TR, an. 139, nr. 33–36, 1991, p. 6; Pr. Prof. Alexandru Moraru, *Învățământul teologic universitar ortodox din Cluj (1924–1952)*, Cluj-Napoca, 1996, p. 198–201.

ZOBA IOAN, preot, traducător și tipograf. † d. 1689. Preot și apoi protopop ortodox filocalvin în Vințu de Jos, jud. Alba, înnobilat în 1664, unul dintre cei care au contribuit la înlăturarea mitropolitului Sava Brancovici din scaun. A înființat o tipografie românească în Sebeș, tipărind aici — apoi în Alba Iulia — câteva cărți bisericești, cu cheltuiala mitropolitului Varlaam al Ardealului.

Lucrări: *Sicriul de aur. Carte de propovedanie la morți* (Sebeș, 1683), cu 15 predici funebre (tipărită cu un studiu introductiv de Anton Goția, București, 1984, LXI + 305 p.); *Cărare pe scurt spre fapte bune îndreptătoare* (Alba Iulia, 1685), care era o traducere a unei lucrări a predicatorului calvin maghiar Ștefan Mátko; *Ceaslovăț, care are întru sine slujbele de noapte și de zi scoase pre rumânie* (Alba Iulia, 1697), cu prefața lui; *Rânduiala diaconstvelor și cu a văzglășeniilor* (Alba Iulia, 1687, cu prefața lui); *Molitvelnic* (Alba Iulia, 1689, tradus din slavonește de Zoba, care semna și prefața; avea și trei predici la morți).

Literatura: Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche*, tomul I, București, 1903, p. 269–273, 275–277, 279–280, 291–296; Diacon Dr. Gheorghe Comșa, *Istoria predicei la români*, București, 1921, p. 51–54; I. Lupaș, *Nobilitarea popii Ioan din Vinț*, în *Studii, conferințe și comunicări istorice*, I, București, 1928, p. 195–197; Ștefan Meteș, *Istoria Bisericii și a vieții religioase a românilor din Transilvania*, Sibiu, 1935, p. 295, 402–403, 455; Academia R.P.R., *Istoria literaturii române*, I, București, 1964, p. 477–479; Pr. Ioan Beju, *Contribuții la bibliografia românească veche*, în MA, an. XII, 1967, nr. 1–3, p. 82–86; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 937; Ion Rotaru, *Literatura română veche*, București, 1981, p. 123–124; Anton Goția, Studiu introductiv la *Sicriul de aur*, București, 1984, p. V–LXI.

ZOTTU GHEORGHE, teolog (de neam grec, nehirotonit). N. 26 oct. 1842, în com. Frangade lângă orașul Larisa, în Epir, † 9 mai 1885, în București. A învățat în comuna natală, apoi a făcut studii secundare și teologice la Școala „Rizarion" din Atena; studii superioare la Universitățile din Berlin, Erlangen, Leipzig și Tübingen, obținând licența în Teologie și doctoratul în Filosofie; studii și cercetări la Paris (3 ani); acum a început colaborarea la revistele „Union Chrétienne" din Paris, condusă de Vladimir Guettée și „Evanghelicos Kirix" din Atena redactată de Constantin Contogonis (primul profesor și decan al Facultății de Teologie din Atena).

Stabilit cu părinții în România, a fost numit profesor de Limba greacă și Filosofie la un liceu în Botoșani, apoi la Seminarul „Central" și la Liceul „Sf. Sava" din București; după 1872 a fost profesor de Limba greacă, Drept canonic și Omiletică la Seminarul „Nifon", director al Cancelariei Mitropoliei Ungrovlahiei (1875–1885), profesor de Introducere și Exegeza Noului Testament la Facultatea de Teologie din București (1881–1883).

A publicat o *Carte de citire greacă pentru începători, cu un vocabulariu greco-român*, București, 1875, 87 + XXXVI p. (a ajuns la 10 ediții); *Gramatica greacă I. Etimologia*, București, 1877, 97 p. (ed. a II-a, 1882, 128 p); *II. Sintaxa*, București, 1882, 128 p. — a ajuns la ed. a IV-a, în 1891). A editat și redactat ziarul „Vocea Clerului", apoi revista „Ortodoxul" (1880–1885), în care a publicat numeroase articole cu caracter teologic, traduceri din Sfinții Părinți etc.; alte articole în „Biserica Ortodoxă Română" (membru în comitetul de redacție).

Literatura: *Necrolog*, în rev. „Ortodoxul", an. VI, nr. 19, din 19 mai 1885, p. 145–148; Mircea Păcurariu, *Cancelaria Mitropoliei Ungrovlahiei și slujitorii ei de la 1831 până azi*, în GB, an. XVIII, 1959, nr. 5–6, p. 360.

ZUGRAV IOAN, preot, profesor de teologie. N. 23 aug. 1893, în Româneşti–Suceava, în familie de preot, † 20 iul. 1982, în Suceava. Studii

la Liceul clasic ortodox român din Suceava (1904—1912), apoi la Facultățile de Teologie, Filosofie și Litere și Drept ale Universității din Cernăuți, cu doctoratul în Teologie în 1919; cursuri de specializare pentru Istorie la Universitatea din București, la Institutul Catolic și la „École de Chartes" din Paris. Preot în Botoșana—Suceava și la biserica „Sf. Nicolae" din Rădăuți (până în 1937), secretar și apoi misionar eparhial la Cernăuți (1937—1938), profesor de Liturgică și Pastorală la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1938—1948), profesor și director al Școlii de cântăreți bisericești din Suceava (1948—1953); iconom stavrofor, autor de studii liturgice și istorice.

Lucrări: *Încercările de unire de la Conciliul din Lyon (1274) până la cel din Florența (1439)*, Cernăuți, 1922 (teză de doctorat); *Schitul Mănăstioara*, în „Candela", an. XXXVII, 1926, nr. 1—4, p. 45—55; *Schitul Călugărița*, în „Archiv für Landes-Kunde der Bukowina", 1, 1927; *Cultul morților*, în „Candela", an. XLVIII, 1937, p. 28—73 (și extras, Cernăuți, 1938, 48 p.); *Un manuscris din anul 1419 al Liturghiei Sf. Vasile cel Mare*, în „Candela", an. XLVIII, 1937, p. 263—282 (și extras, Cernăuți, 1938, 23 p.); *Cultul nostru văzut de cunoscători străini*, în „Candela", an. XLIX, 1938, p. 31—61 (și extras, Cernăuți, 1939, 45 p.); *O prețioasă cruce de la mitropolitul Grigorie Roșca*, în „Candela", an. XLIX, 1938, p. 306—318; *Introducere în Teologia pastorală*, în „Candela", an. L—LII, 1939—1941, p. 1—64 (și extras, Cernăuți, 1942, 65 p.); *Memoriale vitae sacerdotalis, în traducere românească*, în „Candela", an. LIII—LIV, 1942—1943, p. 113—124 (și extras, Cernăuți, 1943, 14 p.); *Literatura pioasă*, în „Candela", an. LIII—LIV, 1942—1943, p. 124—153 (și extras, Cernăuți, 1943, 31 p.); *Un manuscris liturgic din secolul XV din Biblioteca Universității Iași*, în „Candela", an. LVII, 1946, p. 263—272; *Două pomelnice ale bisericii Sfântul Gheorghe din Suceava*, în MMS, an. XXXVI, 1960, nr. 1—2, p. 32—48; *Un pomelnic manuscris*, în MMS, an. XXXVII, 1961, nr. 9—12, p. 674—682; *Voronețul*, în MMS, an. XXXIX, 1963, nr. 1—2, p. 68—85; *Trei manuscrise liturgice de la episcopul Efrem al Rădăuților*, în MMS, an. XXXIX, 1963, nr. 7—8, p. 456—472; *Un Tetraevanghel manuscris slav de la biserica, astăzi dispărută, Cuvioasa Paraschiva din Suceava*, în MMS, an. XL, 1964, nr. 9—10, p. 475—483; *Manuscrise slave liturgice de la biserica din Românești (jud. Suceava)*, în MMS, an. XL, 1964, nr. 11—12, p. 597—602; *Legăturile mitropolitului Veniamin Costachi cu mănăstirea Sf. Ioan cel Nou de la Suceava*, în MMS, an. XLIII, 1967, nr. 1—2, p. 105—113; *Un Evangheliar de la Neagoe Basarab la mănăstirea Sucevița*, în MMS, an. XLIII, 1967, nr. 7—8, p. 510—517; *Vechi pietre funerare din Suceava*, în MMS, an. XLV, 1969, nr. 3—4, p. 181—194; *Biserica Sf. Ilie de lângă Suceava*, în MMS, an. XLV, 1969, nr. 10—12, p. 646—657; *Cărți de preoție păstrate în bibliotecile mănăstirilor Sf. Ioan cel Nou-Suceava și Dragomirna*, în MMS, an. XLIX, 1973, nr. 5—6, p. 331—340.

Colaborator la alcătuirea volumului *Monumente istorice bisericești din Mitropolia Moldovei și Sucevei*, Iași, 1974 (cu bisericile Sf. Ilie-Suceava, Volovăț și Bălinești, p. 60—65, 129—133 și 134—136).

Alte articole cu caracter liturgic, pastoral sau istoric, biografiile unor cărturari bucovineni, recenzii, în „Candela"—Cernăuți, „Luminătorul"—Chișinău, „Mitropolia Moldovei și Sucevei" sau în „Cuvântul Preoțesc", foaie întemeiată și redactată de el la Rădăuți (1934—1937).

Literatura: Pr. Scarlat Porcescu, *Preotul profesor Ioan Zugrav*, în MMS, an. LVIII, 1982, nr. 7—9, p. 654—656.

ADDENDA

BACONSKY TEODOR, teolog și om politic. N. 14 febr. 1963 în București. Studii liceale la București (bac. filologie-istorie, 1980), studii teologice la Institutele teologice din Sibiu (1981—1983) și București (1983—1985); studii postuniversitare la Universitatea Paris—Sorbona, ca bursier al Guvernului francez (1990—1994), unde a obținut diploma de studii aprofundate (1991) și titlul de „doctor din Antropologie religioasă și istorie comparată a religiilor" (1994); un ciclu de studii post-doctoral la „New Europe College", București (1996). Redactor la Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române (1986—1989), consilier în Ministerul Culturii (1990), director al Editurii „Anastasia" (1995—1997), ambasador al României pe lângă Sfântul Scaun, în Republica San Marino și la Ordinul Suveran Militar de Malta (1997—2001), director general în Ministerul Afacerilor Externe (din 2001).

Lucrări: *Le Rire des Perès. Essai pur le rire dans la Patristique grecque,* Paris, 1996; versiunea română: *Râsul Patriarhilor. O antropologie a deriziunii în Patristica răsăriteană,* București, 1996; *Iacob și îngerul. 45 de ipostaze ale faptului religios,* București, 1996; *Ispita Binelui. Eseuri despre urbanitatea credinței,* București, 1999, 320 p.; *Puterea Schismei. Un portret al creștinismului european,* București, 2001; *Roma, Caput Mundi. Un ghid subiectiv al Cetății Eterne* (în colab. cu Horia Bendea), București, 2001.

Traduceri: Paul Evdokimov, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu,* București, 1993; Leonid Uspenski, *Teologia icoanei,* București, 1994; Jean-Noël Vuarnet, *Dumnezeul femeilor,* București, 1996.

Numeroase studii, articole, eseuri, recenzii în periodicele bisericește din București, precum și în presa culturală românească (*Secolul 20, Dilema, 22, Sfera politicii, Transilvania, Cuvântul, Orizont, Renașterea*-Cluj ș.a.) și cea străină (*Revue Théologique de Louvain, Die Welt, La Croix, Social Compass* etc.), numeroase emisiuni la BBC și Europa Liberă, peste 50 de interviuri, o serie de conferințe la Universitățile italiene.

BEL VALER, profesor de teologie. N. 6 febr. 1952, în Târgu Lăpuș, jud. Maramureș. Studii la Seminarul teologic din Cluj-Napoca (1967—1972) și Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1972—1976), cursuri de doctorat la Institutul Teologic Universitar din București, sub îndrumarea Pr. Prof. Dumitru Stăniloae (din 1976), cu specializare la Facultatea de Teologie Evanghelică a Universității din Hamburg (1978—1982; doctoratul la Hamburg în 1982, echivalat la Facultatea de Teologie din București. Profesor la Seminariile teologice din Caransebeș (1982—1986) și Cluj-Napoca (1986—1990). Asistent (1990—1993), lector (1993—1996), conferențiar (1997—2002), profesor (2002) la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca. Preot din 1985, iconom

stavrofor în 1992; prodecan al Facultății din 1997; membru al Comisiei oficiale de dialog teologic bilateral dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania din 1995; participări la întruniri ecumenice peste hotare, cursuri în cadrul programului de schimb academic „Socrates" la Facultatea de Teologie Evanghelică de la Universitatea din Heidelberg (1999—2001).

Lucrări: *Dogmă și propovăduire*, Cluj-Napoca, 1994, 204 p.; *Hauptaspekte des Einheit der Kirche. Eine interkonfessionelle Untersuchung*, Presa Universitară Clujeană, 1996, 282 p.; *Misiunea Bisericii în lumea contemporană. Exigențe*, Cluj-Napoca, 2002, 212 p.; *Misiune, parohie, pastorație. Coordonate pentru o strategie misionară*, Cluj-Napoca, 2002, 160 p.; *Biserica și Euharistia*, în ST, an. XXXIV, 1982, nr. 3—4, p. 230—242; *Relația dintre Persoana și opera Mântuitorului Iisus Hristos și implicațiile ei în iconomia mântuirii omului*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Theologia Orthodoxa", an. XXXVII, 1992, nr. 1—2, p. 82—106; *Misiunea și responsabilitatea Bisericii într-o lume secularizată*, în „Studia... Theologia Orthodoxa", an. XXIX, 1994, nr. 1—2, p. 61—74; *Temeiurile teologice ale misiunii Bisericii*, în „Studia... Theologia Orthoxa", an. XLI, 1996, nr. 1—2, p. 23—36; *Filantropia creștină în cadrul misiunii Bisericii*, în „Ortodoxia maramureșană", an I, nr. 1, Baia-Mare, 1996, p. 125—131; *Unitatea Bisericii, prevenirea și combaterea fenomenului sectar*, în „Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca", I, 1990—1992, Cluj-Napoca, 1998, p. 269—284; *Importanța parohiei pentru misiune*, în „Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca", II, 1992—1994, Cluj-Napoca, 1998, p. 231—239; *Propovăduirea Evangheliei*, în „Studia... Theologia Orthodoxa", nr. 1—2, 1998, p. 67—78; *Cuvântul adevărului sau transmiterea dreptei credințe*, în „Studia... Theologia Orthodoxa", an XLIV, 1999, nr. 1—2, p. 67—85; *Misiune și Liturghie*, în „Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă", III, 1994—1996, Cluj-Napoca, 1999, p. 193—207; *Misiunea socială a Bisericii în concepția mitropolitului Andrei Șaguna (1808—1873)*, în vol. „Toleranță și conviețuire în Transilvania secolelor XIII—XIX", Cluj-Napoca, 2001, p. 164—172; *Misiunea în planul lui Dumnezeu de mântuire a lumii*, în vol. „Logos. I.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului, la împlinirea vârstei de 80 de ani!", Cluj-Napoca, 2001, p. 269—278; *Biserica și lumea în perspectivă misionară*, în „Grai maramureșan și mărturie ortodoxă. Prea Sfințitului Episcop Justinian Chira al Maramureșului și Sătmarului, la împlinirea vârstei de 80 de ani", Baia-Mare, 2001, p. 364—371; *Misiunea socială a Bisericii în contextul globalizării*, în vol. „Biserică și multiculturalitate în Europa sfârșitului de mileniu", Cluj-Napoca, 2001, p. 43—77; *Dumitru Stăniloae als Leitfigur orthodoxer Theologie îm 20 Jahrhundert*, în „Studia... Theologia Orthodoxa", Cluj-Napoca, an. XLV, 2000, nr. 1—2, p. 41—49; *Participarea mirenilor la misiunea Bisericii*, în „Studia... Theologia Orthodoxa", an. XLVI, 2001, nr. 1—2, p. 183—201; *Dumitru Stăniloae, Geiterfahrung und Trinitätslehre*, în „Theologen des 20. Jahrhunderts" hrsg. von P. Neuner und G. Wenz, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 2002, p. 145—156; *Familia și Biserica*, în vol. „Familia și viața la începutul unui nou mileniu creștin", București, 2001, p. 335—363; *Evanghelie și cultură*, în „Studii... Theologia Orthodoxa", an. XLVII, 2001—2002, nr. 1—2; *Mărturie prin calitatea și sfințenia vieții*, în „Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă", IV, 1996—1998, Cluj-Napoca, 2002.

CHIFĂR NICOLAE, preot, profesor de teologie. N. 4 sept. 1956, în Bran, jud. Brașov. Studii la Liceul pedagogic din Brașov (1971—1976), la Institutul teologic universitar din Sibiu (1977—1981), cu specializare la Facultatea de Teologie a Universității „Friedrich-Alexander" din Erlangen—Germania (1983—1989), care i-a conferit doctoratul. Preot la biserica „Sf. Treime" din Zizin-jud. Brașov (din 1981), apoi la biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil" din Brașov (dec. 1989—ian. 1992), lector la Facultatea de Teologie a Universității „Al. I. Cuza" din Iași (1991–2000), conferențiar (din 2000). Participant la o serie de conferințe și simpozioane în țară și peste hotare.

Lucrări: *Sângele martirilor, sămânța creștinismului*, în „Analele Științifice ale Universității «Al. I. Cuza»" Iași, Teologie, tom. II, 1993—1994, p. 63—74; *Sfântul Grigorie de Nyssa (335—394) — teologul contemplativ din Capadocia*, în „Analele Științifice ale Universității

«Al. I. Cuza»" Iași, Teologie, tom. III, 1993—1994, p. 109—124; *Taina nunții după învățătura Sfinților Părinți*, în vol. „Familia creștină azi", Iași, 1995, p. 99—112; *Icoana — teologie în culori și expresie a realității întrupării lui Hristos*, în „Teologie și Viață", an. V, 1995, nr. 10—12, p. 105—125; *Filip Melanchton (1497—1560) — teoreticianul ideologiei luterane*, în „Analele Științifice ale Universității «Al. I. Cuza»" Iași, Teologie, tom. IV, 1997—1998, p. 119—128; *Ortodoxia în confruntare cu arianismul. Episcopatul apusean în apărarea crezului niceean*, în „Analele Științifice ale Universității «Al. I. Cuza»" Iași, Teologie, tom. IV, 1997—1998, p. 187—202; *Mitropolitul Andrei Șaguna — omul, ierarhul, cărturarul*, în „Teologie și Viață", an. VII, 1997, nr. 7—12, p. 102—112; *Clement Alexandrinul, fondatorul teologiei științifice creștine*, în „Altarul Banatului", an. X, 1999, nr. 10—12, p. 6—14 și „Cronica Episcopiei Hușilor", nr. 3, 1997, p. 209—220; *Sfântul Ambrozie al Milanului — apărător al Ortodoxiei niceene în Imperiul Roman de Apus*, în „Teologie și Viață", an. VII, 1997, nr. 7—12, p. 67—78; *Teologia icoanelor în literatura patristică anterioară declanșării iconoclasmului bizantin*, în „Știința, tehnica și arta conservării și restaurării patrimoniului cultural", vol. III, Ed. Universității „Al. I. Cuza", Iași, 1999, p. 231—256; *Relațiile politico-religioase dintre Roma și Constantinopol la începutul secolului al VIII-lea*, în „Revista Teologică", nr. 4, 1999, p. 88—99; *Puterea imperială bizantină și cultul icoanelor în secolele VIII–IX*, în „Analele Științifice ale Universității «Al. I. Cuza»" Iași, Teologie, tom.V, 1999—2000, p. 131—142; *Cultura românească în Basarabia sub ocupație țaristă*, în „Analele Științifice ale Universității «Al. I. Cuza»" Iași, Teologie, tom.V, 1999—2000, p. 143—158; *Sinodul al VII-lea ecumenic — moment marcant al încheierii disputelor hristologice*, în „Altarul Banatului", an. XI, 2000, nr. 7—9, p. 12—22; *Poate fi considerat Sfântul Epifanie al Salaminei un promotor al iconoclasmului?*, în „Teologie și Viață", an. X, 2000, nr. 1—6, p. 144—158; *Iconologia Sfântului Ioan Damaschinul în contextul disputelor iconoclaste din secolul al VIII-lea*, în „Teologie și Viață", an. X, 2000, nr. 1—6, p. 113—126; *Răsăritul și Apusul creștin în apărarea dogmei Sfintei Treimi în secolul al IV-lea*, în vol. „Dialog Teologic", an. III, 2000, nr. 5, p. 89—106; *Basarabia — pământ românesc*, în vol. „Priveghind și lucrând pentru mântuire", Iași, 2000, p. 226—241; *Contextul politico-religios sud-european în perioada recunoașterii Mitropoliei Moldovei*, în rev. „Teologie și viață", an. XI, 2001, nr. 1—7, p. 135—150; *Personalități politice și bisericești implicate în rezolvarea conflictului privind recunoașterea lui Iosif, primul mitropolit al Moldovei*, în rev. „Teologie și viață", an. XI, 2001, nr. 8—12, p. 9—20; *Sinodalitatea, mijloc de combatere a fenomenului sectar*, în „Analele Științifice ale Universității «Al. I. Cuza»" Iași, Teologie, tom.VI, 2001, p. 47—59; *Mitropolitul și Sinodul Bisericii românești din Transilvania în contextul evenimentelor privind unirea cu Biserica Romei (1698—1701)*, în „Annales Universitatis Apulensis Series Historica", vol. 6, Alba Iulia, 2002.

Cărți: *Das VII ökumenische Konzil von Nikaia*, Ed. Oikonomia, Erlangen, 1993, 296 p. (lb. germană); *Icoana. Teologie în imagini* (în colaborare cu Pr. Prof. Dr. Petre Semen), Iași, 1999, 289 p.; *Istoria creștinismului, I*, Iași, 1999, 176 p.; *Istoria creștinismului, II*, Iași, 2000, 326 p.; *Istoria creștinismului, III*, Iași, 2002, 248 p.

Traduceri: G. Larentzakis, *Die Orthodoxe Kirche. Ihr Leben und ihr Glauben (Biserica Ortodoxă. Viața și credința ei)*, ed. Styria, Graz, 2000, traducere din lb. germană, Iași, 258 p.

CHIRILĂ IOAN, profesor de teologie. N. 7 febr. 1962, în Măgoaja, jud. Cluj. Studii la Liceul „Andrei Mureșanu" din Dej (1976—1980), Seminarul teologic din Cluj-Napoca (1980—1983), Institutul teologic universitar din Sibiu (1984—1988); cursuri de doctorat la același Institut (devenit Facultate), care i-a conferit titlul de doctor în Teologie, specialitatea Studiul Vechiului Testament — în 1999, în paralel cursuri de doctorat la Facultatea de Istorie a Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca; studii de specializare la Institutul de Asirologie și Babilonistică a Universității din Budapesta (1991), la Universitatea din Tel Aviv, la Școală biblică franceză și la Institutul „Studium biblicum franciscanum" din Ierusalin. Profesor la Seminarul teologic din Cluj-Napoca (1988—1990), asistent (1990—1994), lector (1994—1999) și conferențiar (din 1999) la catedra de Studiul Vechiului Testament și Limba ebraică la noua Facultate de Teologie ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca; director al Seminarului teologic de acolo (1995—1998) și „cancelar" al Facultății de Teologie (din 1997). Diacon (1988), preot

(1989), iconom stavrofor (1996). Participant la câteva întruniri ecumenice peste hotare.

Lucrări: *Eshatologia individuală după Epistola II Corinteni, 5, 1—10*, în ST; nr. 1, 1993, p. 6—15; *Anghelofaniile și teofaniile Vechiului Testament*, în rev. „Credința ortodoxă", Alba Iulia, nr. 1—2, 1996, p. 32—50; *Hristos și îngerii în Epistola către Coloseni*, în rev. „Credința ortodoxă", Alba Iulia, nr. 3, 1996, p. 67—80; *Profeții mesianice în cartea Daniel în interpretare patristică*, în RT, Sibiu, nr. 2, 1997, p. 119—133; *Etapele dezvoltării studiilor biblice vechitestamentare și a studierii Limbii ebraice în Transilvania în secolele XIX—XX*, în vol. Actele Simpozionului Internațional „Evreii în istoria României", București, 1996, p. 25—38; *Cadrul istoric al relațiilor cultural-bisericești româno-ebraice din Transilvania în secolele XVIII—XIX*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia orthodoxa", an. XLII, 1997, nr. 1—2, p. 109—129; *Creștinismul și iudaismul în politica religioasă a Imperiului roman în vremea lui Traian*, în vol. „Zilele împăratului Traian și latinitatea românilor", Cluj-Napoca, 1998, p. 10—28; *Etnie și confesiune, evoluția termenilor în cadrul istoric transilvănean, în secolele XIII—XIX*, în vol. „Teologie și cultură transilvană în contextul spiritualității europene în secolele XVI—XIX"; Cluj-Napoca, 1999, p. 23—37; *Mesianism și Apocalipsă în scrierile de la Qumran*, Cluj-Napoca, 1999, 114 p.; *Cartea profetului Osea — breviar al gnoseologiei Vechiului Testament*, Cluj-Napoca, 1999, 264 p.; *Qumran și Mariotis*, Cluj-Napoca, 2000, 141 p.; *Fragmentarium exegetic*, Cluj-Napoca, 2001, 186 p.; *Fragmentarium exegetic filonian*, Cluj-Napoca, 2002, 174 p. Diferite articole, recenzii, note în periodicele bisericești, mai ales în „Renașterea" de la Cluj-Napoca.

DAMIAN THEODOR, preot, profesor, poet. N. 28 dec. 1951 în Botoșani. Studii la Seminarul din Mănăstirea Neamț (1968—1971), la Institutul teologic universitar din București (1971–1975), continuând cursurile de doctorat tot acolo (1975—1978). Studii de specializare în Teologie și Filosofie la Institutul ecumenic din Bossey—Elveția (1979), mai târziu la Princeton University din SUA (1988—1990), unde obține titlul de „master", apoi la Fordham University din New York (1990—1993), care îi conferă titlul de doctor în teologie (1993). Preot paroh în Ibănești și Hănești, jud. Botoșani (1973—1978), protopop de Dorohoi (din 1978), preot la biserica ortodoxă română din Laussane—Elveția (1980–1981), secretar de redacție al ziarului „Telegraful Român" din Sibiu (1983—1986), profesor de Filosofie și Etică la Andrey Cohen College din SUA (din 1992), preot la biserica ortodoxă română „Sfinții Apostoli Petru și Pavel" din New York, întemeietor și director al Institutului român de teologie și spiritualitate ortodoxă din New York (din 1993).

Lucrări teologice: *Virtutea dragostei la Sf. Ioan Gură de Aur*, în BOR, an. XCVII, 1979, nr. 5—6, p. 675—688; *Teama și iubirea de Dumnezeu*, în ST, an. XXXII, 1980, nr. 1—2, p. 95—114; *Raportul dintre spiritualitate și moralitate din punct de vedere ortodox*, în ST, an. XXXII, 1980, nr. 1—2, p. 114—126; *The Icons: Theological and Spiritual Dimensions to St. Theodore of Studion*. Teză de doctorat. Fordham University, U.M.I. Ann Arbor, MI, 1993, 377 p. A coordonat apariția periodicelor teologice: *Buletinul Institutului Român de Teologie și Spiritualitate ortodoxă*, New York, publicație săptămânală, aprilie 1993—aprilie 1996; *Lumină lină. Gracious Light*, publicație trimestrială, New York, din mai 1996, în care a publicat sute de articole, predici, note etc.; altele în „Mitropolia Ardealului" și „Telegraful Român" de la Sibiu, ziarul și Calendarul „Credința" ale Arhiepiscopiei misionare ortodoxe române din Statele Unite și Canada (Detroit), în „Actualitatea botoșăneană", Botoșani etc.

Volume de poezii: *Liturghia Cuvântului. The Liturgy of the Word*, Tremain Co., Klamath Falls, Oregon, 1989, 104 p.; *Lumina Cuvântului*, București, 1995, 80 p.; *Dimineața Învierii*, Botoșani, 1999; *Rugăciuni în infern*, Botoșani, 2000; *Calea Împărăției* (bilingv), Iași, 2000; *Ispita rănii*, Cluj-Napoca, 2001. Alte numeroase poezii în Calendarul și ziarul „Credința", „Buletinul Institutului Român de Teologie și spiritualitate ortodoxă" și „Lumina lină" din New York, „Romanian Journal" din New York, „Săptămâna" din București, „Hiperion" din Botoșani, „Heliopolis" din Timișoara, „Adusu-mi-am aminte" din Lausanne—Elveția și altele, fie din țară, fie din străinătate.

GĂINĂ DUMITRU, preot, profesor. N. 18 iun. 1932, în Segarcea Deal, jud. Teleorman. Studii la Liceul teoretic din Turnu Măgurele (1944—1952), apoi la Institutele teologice din

Sibiu și București (lic. 1960), cursuri de doctorat, pentru Drept bisericesc la Institutul din București (1960—1963), cu teza susținută în 1989. Asistent la Institutul teologic universitar din București (1965—1967), inspector general bisericesc al Patriarhiei Române (1968—1972) și preot la biserica „Sf. Gheorghe" — Grivița. Fondator și preot al parohiilor ortodoxe române din Australia și Noua Zeelandă: Melbourne (1972), Sydney (1973), Adelaide (1973), Wellington (1973) și Brisbane (1984). La Melbourne a editat, timp de 20 de ani, publicația „Altarul străbun" a parohiilor menționate; un timp a redactat revista cultural-istorică „Facla". Tot în Melbourne a cumpărat o proprietate, pentru parohie, cu biserică și casă parohială, în centrul orașului (1980), a inițiat și condus o școală românească (1973), centrul cultural „Mihai Eminescu" (1989), precum și organizația „Tineretul ortodox român din statul Victoria—Australia". A fost vicepreședinte al Consiliului Bisericilor din statul Victoria și membru activ în comisia „Credință și Constituție" din „Consiliul Australian al Bisericilor". În 1992 a revenit în țară ca preot la biserica „Sf. Gheorghe"—Grivița din București, fiind numit și membru în Consistoriul central bisericesc de pe lângă Patriarhia Română (1992—1996); din 1994 este conferențiar la disciplina Dreptul bisericesc la Facultatea de Teologie a Universității din Craiova.

Lucrări: *Temeiuri canonice ale conștiinței ortodoxe*, în „Ortodoxia", an. XIV, 1962, nr. 3, p. 396—412; *Sfinții Apostoli și Episcopii. Studiu canonic*, în ST, an. XIV, 1962, nr. 9—10, p. 582—597; *Pravila bisericească de la Iași (Șapte Taine, 1644)*, în BOR, an. LXXXI, 1963, nr. 5—6, p. 558—569; *Din activitatea canonică a patriarhului Fotie*, în ST, an. XV, 1963, nr. 5—6, p. 347—364; *Unele rânduieli canonice privitoare la episcopi*, în GB, an. XXIV, 1965, nr. 9—10, p. 815—825; *Virtute și păcat în cărțile populare românești*, în ST, an. XVIII, 1966, nr. 9—10, p. 639—658; *Antim Ivireanul apărător al independenței Bisericii Ortodoxe Române*, în GB, an. XXIX, 1970, nr. 9—10, p. 946—958; *Regimul legal al cultelor religioase în Australia — diaspora ortodoxă în acest context*, teză de doctorat, București, 1995 (extras din rev. „Ortodoxia", rezumativ în „Analele Universității din Craiova — Seria Teologie", nr. 4, 1999); *Multisecularismul în Australia. Reflecții și implicații*, în „Analele Universității din Craiova — Seria Teologie", nr. 5, 1999. Diverse articole, recenzii, note, reportaje în revista „Altarul străbun".

GRĂJDIAN VASILE, profesor de teologie, dirijor, compozitor. N. 1 ian. 1953, în București. Studii la Liceul de Muzică nr. 1 din București, Conservatorul de Muzică „Ciprian Porumbescu" din București (1971—1975) și Institutul Teologic din Sibiu (1986—1990), cu doctoratul în Teologie la Sibiu, în 1997, studii de specializare în Teologie la Viena (1994—1996) și pregătire specială în domeniul „multi-media" și „Internet" la New York și Graz (1999). Profesor la Liceul de Muzică din Sibiu și dirijor al Orchestrei de cameră a Casei de Cultură Sibiu (1975—1979), instrumentist-violonist în Orchestra simfonică a Ansamblului Armatei din București (1979—1986), asistent (1990), lector (1992) și conferențiar (1999) pentru Muzica bisericească și Ritual la Facultatea de Teologie din Sibiu; secretar științific al Facultății (din 1999), preot (hirotonit în 1990), dirijor al Corului Catedralei Mitropolitane (din 1992) și al Facultății de Teologie, cu care a susținut concerte în țară și străinătate (Berna, Viena), consultant artistic al Filarmonicii de Stat din Sibiu (din 2001), participant la întruniri ecumenice peste hotare (Strassbourg 1992, Halki 1994, Bruxelles 1995, Paris 1996, Graz 1997, Roma 2000 etc.).

Lucrări: *Cântări bisericești*, Sibiu, 1994, 240 p.; *Cântările Sfintei Liturghii pentru cor mixt*, Sibiu, 1998, 231 p.; *Cântarea ca teologie. Studii și articole de teologie a cântării bisericești*, Sibiu, 1998, 243 p.; *Teologia cântării liturgice în Biserica Ordotoxă*, Sibiu, 2000, 258 p. (teză de doctorat); *Cântări religioase, colinde și lucrări instrumentale*, Sibiu, 2000, 118 p. (compoziții proprii), *Aspects homiletiques dans les „Stichera Eothina" de Leon VI le Sage*, Sibiu, 2001, 206 p., *Elemente de cântare bisericească și tipic*, Sibiu, 2002, 275 p.

Numeroase studii, articole, predici, cronici și recenzii în „Revista Teologică" și „Telegraful Român", sau în alte periodice din țară și de peste hotare.

IONIŢĂ ALEXANDRU, preot, profesor. N. 15 oct. 1950, în Bucureşti. Studii la Seminarul teologic din Bucureşti (1964—1970), la Institutul teologic universitar din Bucureşti (1970—1974), cursuri de doctorat la acelaşi Institut (1974—1977), cu teza susţinută în 1999, studii de specializare la Institutul ecumenic „Sf. Nicolae" din Bari—Italia (1979—1980). Redactor la Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române (1977—1988), asistent la Institutul teologic din Bucureşti (1986—1993), apoi lector (1994) şi conferenţiar (din 2000) la Facultatea de Litere şi Teologie din Constanţa; preot din 1988, paroh la biserica „Sf. Ioan-Moşi" din Bucureşti (din 1990).

Lucrări: *Episcopia Constanţei*, în ST, an. XXVIII, 1976, nr. 7—10, p. 623—632; *Viaţa mănăstirească în Dobrogea până în secolul al XII-lea*, în ST, an. XXX, 1978, nr. 1—2, p. 81—90; *Contribuţia Bisericii Ortodoxe Române la realizarea idealului de independenţă a poporului român*, în BOR, an. XCVI, 1978, nr. 7—8, p. 844—854; *Contribuţia episcopului Melchisedec Ştefănescu la recunoaşterea autocefaliei Bisericii noastre*, în BOR, an. CIII, 1985, nr. 5—6, p. 470—473; *Episcopul Melchisedec Ştefănescu sprijinitor al învăţământului teologic românesc*, în BOR, an. CVII, 1990, nr. 3—4, p. 54—63; *Binecredinciosul domn Miron Barnovschi-Movilă*, în BOR, an. CVII, 1990, nr. 5—6, p. 99—110; *Atitudinea Bisericii Ortodoxe Române faţă de evrei între anii 1918—1945 în Muntenia, reflectată în publicaţiile vremii şi în documente de arhivă*, în BOR, an. CVII, 1990, nr. 7—10, p. 203—211; *Domnitorul Alexandru Ioan Cuza şi episcopul academician Melchisedec Ştefănescu în slujba idealului naţional*, în BOR, an. CIX, 1991, nr. 1—3, p. 63—77; *Episcopul Melchisedec Ştefănescu al Romanului. Viaţa şi activitatea*. Teză de doctorat, Constanţa, 1999, 404 p. + 26 pl.; *Din trecutul Bisericii şi patriei noastre*, Constanţa, 2000, 348 p.; *Pagini din istoria patriei*, Constanţa, 2002, 185 p.

ISVORANU ALEXANDRU, preot, profesor. N. 19 apr. 1953, în Borăscu, jud. Gorj. Studii la Seminarul teologic din Craiova (1968—1973) şi la Institutul teologic universitar din Bucureşti (1973—1977), apoi cursuri de doctorat în cadrul Facultăţii de Teologie din Bucureşti, obţinând titlul de doctor în anul 2000. Preot la parohia Dobroteşti, jud. Dolj (1976—1978), spiritual la Seminarul teologic din Craiova (1978—1992), secretar al noii Facultăţi de Teologie din Craiova (1992—1993), lector pentru Studiul Vechiului Testament şi Limba ebraică la aceeaşi Facultate (din 1993), conferenţiar din 2001, secretar ştiinţific al Facultăţii (1993—2000).

Lucrări: *Psalmul 50*, în MO, an. LXVIII, 1996, nr. 1—2, p. 50—67; *Plinirea Legii şi a Prorocilor în Iisus Hristos*, în MO, an. XLIX, 1997, nr. 3, p. 33—47; *Crearea lumii şi a omului în lumina psalmilor*, în „Analele Universităţii din Craiova —Seria Teologie", an. II, 1997, nr. 2, p. 80—88; *Piatra Moabului şi legătura ei cu poporul biblic vechitestamentar*, în „Analele Universităţii din Craiova — Seria Teologie", an. III, 1998, nr. 3, p. 56—66; *Studii vechitestamentare în revista „Mitropolia Olteniei" din 1948 până astăzi*, în MO, an. L, 1998, nr. 1—2, p. 106—121; *Valoarea religios-morală a cărţii Rut*, în MO, an. LII, 2000, nr. 1—2, p. 86—94; *Statutul social al femeii după cartea Rut*, în „Analele Universităţii din Craiova — Seria Teologie", an. V, 2000, nr. 6, p. 87—96; *Limba cărţilor Vechiului Testament. Preocupări româneşti mai vechi şi mai noi*, în „Analele Universităţii din Craiova — Seria Teologia", an. V, 2000, nr. 6, p. 102—110; *Comentariu la Psalmul 50*, Craiova, 1999, 154 p.; *Limba ebraică biblică. Elemente gramaticale*, Craiova, 2000, 196 p.; *Exerciţii practice pentru învăţarea limbii ebraice biblice*, Craiova, 2000, 182 p. (în colaborare); *Aspecte filologice privind traducerea cărţii Rut*, Craiova, 2000, 232 p.; *Comentariu la cartea Rut*, Craiova, 2001, 270 p. Diferite articole, recenzii şi reportaje în rev. „Mitropolia Olteniei".

MANU DĂNUŢ, preot, profesor de teologie. N. 15 aug. 1947, în Roseţi, jud. Călăraşi, în familie de preot. Studii la Seminarul teologic din Bucureşti (1961—1966), la Institutul teologic universitar din Bucureşti (1966—1970), unde a urmat cursurile de doctorat (1970—1973), care i-a conferit apoi titlul de doctor în teologie, în 1984, o specializare la Facultatea de Teologie catolică din Louvain la Neuve—Belgia (1978—1979). Preot în Capu Piscului, jud. Argeş (1972—1985), apoi la „biserica domnească" din Câmpulung (din 1985), protopop de Câmpulung Muscel (1989—

1994), concomitent profesor la Seminarul teologic din Curtea de Argeș (1974—1977), lector (1991—1993), conferențiar (1994—1998), apoi profesor la noua Facultate de Teologie din Pitești și decanul ei (din 1994).

Lucrări: *Sinodul conciliarist de la Constanța (1414—1418) și participarea Bisericii Ortodoxe din Moldova și Muntenia,* în ST, an. XXV, 1973, nr. 5—6, p. 377—386; *Pătrundrea husitismului în țările române și apariția primelor texte religioase în limba română,* în GB, an. XXXIII, 1974, nr. 3—4, p. 284—293; *Sinodul de la Ierusalim (1672). Importanța lui pentru întărirea Ortodoxiei secolului al XVII-lea,* în GB, an. XXXIII, 1974, nr. 5—6, p. 445—453; *Activitatea patriarhului ecumenic Ieremia al II-lea pentru unitatea Ortodoxiei,* în GB, an. XXXIII, 1974, nr. 3—4, p. 328—338; *Importanța Sinoadelor răsăritene din secolul al XVII-lea pentru unitatea Ortodoxiei.* Teză de doctorat, București, 1986; *Biserici și monumente istorice de pe valea râului Bughea,* în vol. „Din istoria de ieri și de azi a Muscelului", Pitești, 1994, p. 5—39; *Știri documentare privitoare la protopopii județului Muscel în intervalul 1700—1920,* în același volum, p. 49—90; *Mitropolitul Grigorie Dascălul al Ungrovlahiei,* în GB, an. LI, 1995, nr. 6—12, p. 248—280; *Mitropolitul Dosoftei al Moldovei și importanța tipăriturilor sale pentru promovarea limbii române în cult,* în rev. „Păstorul ortodox", Pitești, an. III, 1997, nr. 1, p. 35—54; *Mitropolitul Macarie al II-lea al Ungrovlahiei (1512—1521),* în GB, an. LIV, 1998, nr. 3—4, p. 351—368; *Biserica Ortodoxă din Moldova în timpul domniilor lui Petru Rareș,* în „Buletinul științific al Facultății de Teologie din Pitești", nr. 2, 1998; *Biserica din Moldova în vremea lui Alexandru Lăpușneanu,* în GB, an. LV, 1999, nr. 6—12, p. 280—295; *Antim Ivireanul ctitor al literaturii române vechi,* în GB, an. LVI, 2000, nr. 9—12, p. 80—116; *Câmpulung Muscel, sediul primei Mitropolii a Țării Românești,* în vol. „Studii și Comunicări", Câmpulung, 2000, p. 8—26.

În volum: *Biserică și Sinoade,* Pitești, 1985; *Din istoria bisericească de ieri și de azi a Muscelului,* Pitești, 1995; *Diaconul Coresi, omul și opera,* Pitești, 2000; *Studii de istoria Bisericii Ortodoxe Române,* Pitești, 2001.

PETRESCU TEODOSIE (din botez Macedon), arhiepiscop. N. 12 dec. 1955, în Vatra Dornei, jud. Suceava. Studii la seminarul teologic din Mănăstirea Neamț (1971—1976), apoi la Institutul teologic universitar din București (1976—1980), cursuri de doctorat — pentru Vechiul Testament și Limba ebraică — la același Institut, teza fiind susținută în 1999; studii de specializare la Facultatea de Teologie a Universității din Birmingham (oct. 1992—apr. 1993). Cântăreț la mănăstirea Antim din București, frate la schitul Crasna — jud. Prahova, tuns în monahism la 16 dec. 1990 și hirotonit ierodiacon pentru paraclisul „Sf. Ecaterina" al Institutului teologic din București, iar în mart. 1992 hirotonit ieromonah; asistent la același Institut (devenit Facultate) din 1986. La 22 mart. 1994 propus episcop-vicar pentru Arhiepiscopia Bucureștilor, cu titlul „Snagoveanul" și hirotonit la 3 apr. 1994. La 21 febr. 2001 ales arhiepiscop al Tomisului, fiind instalat la Constanța la 8 apr. 2001. Ca arhiereu-vicar a îndrumat îndeosebi activitatea mănăstirilor, precum și asitența socială din Arhiepiscopia Bucureștilor; a îndeplinit și diferite misiuni în afara hotarelor: SUA (1995), Suedia și Norvegia (1997), Franța (1998), Italia (2000), Bulgaria etc. Ca arhiepiscop îndrumă întreaga activitate misionar-pastorală, culturală, socială și ecumenică din eparhie, inclusiv activitatea Facultății de Teologie din Constanța, la care predă cursuri de Vechiul Testament. A publicat diverse studii și articole în revistele centrale bisericești și în anumite periodice laice.

Literatura: „Vestitorul Ortodoxiei", București, an. XII, nr. 268—269 din 15 mai 2001, p. 2—3.

POPA GHEORGHE, preot, profesor. N. 27 aug. 1956, în Stulpicani, jud. Suceava. Studii Seminarul teologic din Mănăstirea Neamț (1971—1976), la Institutul teologic universitar din București (1977—1981), cu specializare în Teologie sistematică și Noul Testament la Facultatea de Teologie a Universității din Neuchâtel (1983), doctoratul la Facultatea de Teologie din București (1999). Preot la biserica „Sf. Nicolae" din Câmpulung Moldovenesc (1983—1990), asistent (1992), lector (1999) și conferențiar (2000) la noua Facultate de Teologie a Universității „Al. I. Cuza" din Iași; secretarul științific al Facultății (1992—1996) și prodecan (din 1996), director al postului de Radio „Trinitas" al Mitro-

poliei Iaşi (1998—2000), participant la mai multe congrese şi simpozioane în ţară şi peste hotare.

Lucrări: *Credinţa ca virtute teologică şi implicaţiile ei moral-sociale*, în MMB — Teologie şi viaţă, an. I (LXVII), 1991, nr. 4—8, p. 28—41; *Binele moral şi Binele suprem în perspectiva conservării şi transfigurării creaţiei*, în MMB — Teologie şi viaţă, an. I (LXVII), 1991, nr. 9—12, p. 112—120; *Libertate şi responsabilitate în spaţiul iubirii creştine*, în MMB — Teologie şi viaţă, an. II (LXVIII), 1992, nr. 1—3, p. 37—46; *Raţionalitatea creaţiei la Sfântul Maxim Mărturisitorul*, în „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza»", seria Teologie, tom. I, 1992, p. 57—65; *Asceza ca teorie şi practică în viaţa creştină*, în MMB — Teologie şi viaţă, an. IV (LXX), 1994, nr. 1—4, p. 31—40; *La conversion: une notion biblique fondamentale pour la théologie et la spiritualité chrétiennes*, în „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza»", seria Teologie, tom. II, 1993—1994, p. 177—187; *Familia creştină: o perspectivă teologică şi spirituală*, în vol. „Familia creştină", Iaşi, 1994, p. 145—156; *Patimile omeneşti şi implicaţiile lor moral-sociale*, în MMB — Teologie şi viaţă, an. V (LXXI), 1995, nr. 1—3, p. 59—69; *Secularizarea lumii moderne — o stringentă problemă pentru reflecţia teologică*, în rev. „Ortodoxia", Bucureşti, an. LI, 1999, nr. 3—4, p. 261—272; *Iisus Hristos şi împlinirea omului*, în rev. „Dialog teologic", an. II, 1999, nr. 4, p. 137—154; *Noi exigenţe hermeneutice în cadrul discursului teologic*, în vol. „Alternative hermeneutice", Iaşi, 1999, p. 43—63; *Teologie şi ecologie. Câteva repere hermeneutice pentru o ecoteologie creştină*, în vol. „Al XVI-lea Simpozion de ecologie umană", Iaşi, 1999, p. 10—30; *Ce este Teologia? O perspectivă istorico-sistematică asupra noţiunii de Teologie şi a semnificaţiilor sale*, în „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza»", seria Teologie, tom. V, 1999—2000, p. 5—17; *Câteva exigenţe spirituale în orizontul mistagogic al credinţei creştine*, în ST, an. LII, 2000, nr. 1—2, p. 137—154; *Euharistia Bisericii şi conştiinţa euharistică a creştinului*, în rev. „Dialog teologic", an. III, 2000, nr. 6, p. 70—76; *Ordinea lumii şi dezordinea ei. O perspectivă biblică şi hermeneutică*, în „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza»", seria Teologie, an. VI, 2001, p. 121—137. *Le problème de la conversion dans la théologie occidentale. Une perspective d'ensemble*, Neuchâtel—Elveţia, 1993, 61 p.; *Comuniune şi înnoire spirituală în contextul secularizării lumii moderne*, Iaşi, 1999, 284 p.; *Lege şi iubire. Coordonate biblice şi hermeneutice pentru o Teologie morală*, Iaşi, 2002, 150 p.

Traduceri: Alexandra Schmemann, *Postul mare. Asceză şi liturghie în Biserica ortodoxă*, Iaşi, 1997, 157 p.; Annik de Souzenelle, *Egiptul interior sau cele zece plăgi ale sufletului*, Timişoara, 2001, 198 p.

RESCEANU ŞTEFAN, profesor de teologie. N. 2 ian. 1948, în Zănoaga, jud. Dolj. Studii la Seminarul teologic din Craiova (1962—1967), Institutul teologic universitar din Bucureşti (azi Facultate) (1967—1971), apoi cursuri de doctorat — pentru Istoria şi filosofia religiilor — tot acolo (1971—1974), obţinând titlul de doctor în1998, cu teza „Filosofie şi religie în opera lui Dimitrie Cantemir". Redactor al revistei „Mitropolia Oltenia" din Craiova (1974—1977), profesor la Seminarul teologic din Craiova (1977—1990) şi director al Seminarului (1982—1990), inspector bisericesc în cadrul Arhiepiscopiei Craiovei, încredinţat cu coordonarea învăţământului religios (1990—1994), lector suplinitor la noua Facultate de Teologie din Craiova (1992—1993), apoi lector prin concurs pentru Istoria Bisericii Universale şi Istoria şi filosofia religiilor (din 1994), promovat conferenţiar în febr. 2000; decanul Facultăţii (din 2000). Diacon (1979) şi preot (1980), preot-paroh la parohia „Lunca Jiului" din Craiova (din 1982), iconom stavrofor (1990).

Lucrări: *Temeiuri pentru dialogul interreligios*, în MO, an. XXVI, 1974, nr. 1—2, p. 25—35; *Concepţia despre desăvârşire în învăţătura principalelor religii şi importanţa ei pentru dialogul interreligios*, în „Ortodoxia", an. XXVI, 1974, nr. 2, p. 364—372; *Atitudinea moralei creştine-ortodoxe faţă de avort, divorţ, abandonul copiilor, droguri şi homosexualitate*, în „Analele Universităţii din Craiova — Seria Teologia", an. II, 1998; *Ideea de suflet în hinduism şi creştinism*, în MO, an. LI, 1999, nr. 3—4; *Ortodoxie şi gândire religioasă în opera lui Dimitrie Cantemir*, Craiova, 1999, 257 p.; *Mesopotamia. Istorie, cultură, religie*, Craiova, 2000, 175 p. Diverse articole, recenzii şi note în revista „Mitropolia Olteniei".

STANCU IOAN, preot, profesor. N. 18 dec. 1955, în Racovița, jud. Argeș. Studii la Seminarul teologic din Craiova (1970—1975), la Institutul teologic universitar din București (1976—1980), cursuri de doctorat la București apoi la „Maximilian Universität" din München (1981—1985), cu doctoratul la București, o specializare la Institutul de științe ebraice din Ierusalim (1995—1996). Diacon la mănăstirea Curtea de Argeș (1986—1988), preot la parohia „Sf. Ilie" din Pitești (1988—1998), apoi la biserica „Zlătari" din București (din 1998). Asistent (1993), lector (1995) și conferențiar (2000) la noua Facultate de Teologie din Pitești. Participări la câteva conferințe teologice internaționale (Uppsala, Graz, Bari).

Lucrări: *Teologia Logosului în Vechiul Testament,* în GB, 1996, nr. 12, p. 60—74; *Mărturisirile de credință luterane*, în „Buletinul științific al Universității din Pitești", 1997, nr. 3, p. 43—58; *Divinități în cultura hitiților*, în rev. „Păstorul ortodox", Pitești, 1997, nr. 2, p. 78—95; *Nopțile mistice — Sf. Ioan al Crucii*, în „Buletinul științific al Universității din Pitești", 1998, nr. 1, p. 74—86; *Fenomenologia spațiului sacru,* în GB, 1999, nr. 1—4, p. 87—105.

Templul din Ierusalim, Sinagoga și Biserica. Fenomenologia spațiului sacru. Teză de doctorat, Pitești, 1997, 320 p.; *Maica Domnului în spațiul sacru transilvănean*, Cluj-Napoca, 1997, 150 p.; *Sfântul Ciprian, episcop de Cartagina. Note, traducere și comentariu,* Pitești, 1998, 160 p.; *Studii de istoria filosofiei religiilor,* Pitești, 2000, 240 p.; *Originea și ființa religiei,* Pitești, 2001, 420 p.; *Dicționar de istorie a religiilor,* Pitești, 2002, 300 p.

CUPRINS

C

D

E

F

J, K

L

M

N

O

P

R

S

Ș

T

Ț

U

V

Z

Addenda

Apărut: 2002
Coli de tipar: 34,5

PAGINARE COMPUTERIZATĂ
EDITURA ENCICLOPEDICĂ

Tiparul executat la IMPRIMERIILE MEDIA PRO BRAȘOV
tel: 0268 - 333028; 333031; 332469; fax: 0268 - 332498

MIRCEA PĂCURARIU, preot, profesor de teologie, doctor în Istoria Bisericii Române. Născut la 30 iulie 1932, în Ruși, jud. Hunedoara. Studii la Liceul teoretic „Decebal“ din Deva (1943–1951), la Institutul teologic universitar din Sibiu (1952–1956), cursuri de doctorat, cu frecvență, la Institutul teologic universitar din București (1956–1959). Profesor la Seminarul teologic din Mănăstirea Neamț (1959–1961), asistent (1961), conferențiar (1970), apoi titular (din 1971) la Institutul teologic universitar din Sibiu (azi Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna“), la catedra de Istoria Bisericii Române. A publicat 20 de lucrări de sinteză și manuale pentru învățământul teologic seminarial și universitar, peste 100 de studii și peste 300 de articole în periodice bisericești din țară și de peste hotare, în care tratează teme de istoria Bisericii și a culturii românești. Membru corespondent al Academiei Române (24 octombrie 1997).